
37
45 G
5

CASSIODORII

OPERA

DUOBUS TOMIS COMPREHENSA.

MAGNI AURELII
CASSIODORII
SENATORIS,
VIRI PATRICII, CONSULARIS,
ET
VIVARIENSIS ABBATIS,
OPERA OMNIA

In duos Tomos diſtributa,

Ad fidem MSS. Codd. emendata & aucta,

NOTIS ET OBSERVATIONIBUS ILLUSTRATA, cum Indicibus locupletiſſimis, quibus præmittitur illius vita, quæ nunc primùm in lucem prodit cum Diſſertatione de ejus Monachatu.

Opera & ſtudio J. GARETII, *Monachi Ordinis S. Benedicti è Congregatione S. Mauri.*

Elenchum Operum proxima poſt Præfationem pagina indicat.

TOMUS PRIMUS.

VENETIIS,

Typis ANTONII GROPPI Bibliopolæ Veneti.

Proſtant vero apud Bartolomæum Javarina.

M DCC XXIX.

SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIO EXCELLENTISS: SENATUS.

ILLUSTRISSIMO VIRO

MICHAELI
LE TELLIER
FRANCIÆ CANCELLARIO.

*Al. Veturigas.

CUM publicandi libri omnes ad Te, tamquam ad sortis suæ arbitrum, communi lege referantur, VIR ILLUSTRSSIME, unus omnium suo quasi jure securus, absque veniæ præfatione in sinum tuum convolat CASSIODORIUS SENATOR, qui dudum in animum Tuum totus penetravit, illapsus, transfususque est. Hunc quippe decursi honorum gradus, inculpati mores, vitæ genus, gratia Principis ac vulgi studium ita similem Tui effecerunt, ut qui Cassiodorium laudaverit, TELLERIUM laudare videatur. Is primum ab Odoacre Rege Comitivæ Privatarum ac sacris Largisionibus; tum a Theodorico variis provinciis, dein prætorio Præfectus, eidemque ab epistolis, secretis & mandatis; Patriciatus demum, & Consulatus honorem promeruit. Quid horum omnium aut sub LUDOVICO JUSTO non explevit, aut sub LUDOVICO MAGNO non prætergressus est TELLERIUS? Var. lib. 1. epist. 4. *Uterque porro* non fragili felicitate provectus, fortunæ ludo ad apicem fascium repentinis successibus evolavit; sed, ut crescere virtutes solent, ad fastigium præconii conscendit gradibus dignitatum. *In Cassiodorio incorrupta fides, animus recti tenacissimus, prudentia singularis viguere: in TELLERIO summa hæc omnia. In ambobus virtus in dies honoratior, fama non arte quæsita, non varia, sed semper & ubique sibi constans. Et quidem ea æquitate commissa sibi munera gessit Cassiodorius,* ut quisquam de illo contraria submurmurare nescierit, sed derogare cupientes vicerit integritas actionis. Var. lib. 9. epist. 24. *Idem vero de TELLERIO dictum puta, cui numquam dentem infigere ausa est invidia etiam morosior.* Illius labore actum est, Ibid. epist. 25. *comestante Athalarico*, ne laboraret imperium. & cum novitas regni multa posceret ordinari, esset solus ad diversa sufficiens, hunc dictatio publica, hunc consilia Regis poscerent. *Hic apertus esset de TELLERIO dicendi locus, si funestissima illa Galliæ tempora, quibus incumbentem regno perniciem prudentia & consiliis suis strenue amolitus est, in memoriam revocare jam liceret. Denique si Cassiodorius Theodorici ore laudatus est, uti* summa temporum Ibid. epist. 24. laus; *TELLERIUS a Rege Christianissimo tanto nobiliora reportavit elogia, quanto LUDOVICUS MAGNUS Theodoricum antecellit.*

Imus in compendia laudum Tuarum, VIR PRÆSTANTISSIME, non ut ex Cassiodorii comparatione illustrior evadas; sed ut ille ex Te fiat ornatior. Diceret alius Te Cassiodoro justiorem, prudentiorem, sapientiorem, ac præstantiorem esse: mihi satis fuerit Te dicere nostri temporis, id est LUDOVICI MAGNI Cassiodorium. Hunc modum exigis modestia Tua, si tamen is modus est Regi maximo usque adeo placuisse. De una hac virtute cum Cassiodorio, ne Tibi inferior existimetur, Tu ipse ultro contenderes. Et vero hoc præcipuum est ornamentum virtutum Tuarum, VIR INTEGERRIME, quæ in aliis fuerint humanæ, morales, politicæ: in Te sunt (ut verbo dicam) penitus Christianæ. Patere ut ita de Te sentiat ac prædicet Aula, populus, propria familia. Hanc primum eggressus es coercere intra modestiæ leges: quod plerisque haud minus arduum ait Tacitus, quam provinciam regere. Deinde Tu ipse in publico pompam fugere, ostentationem, plausum: quo nihil efficacius ad promerendam augendamque famam. Insuper ad Auctorem & Ducem ut Minister, illustria facta Tua

referre didicisti; procul ab æmulatione adversus collegas, procul a contentione adversus alios. Inde procedit illa in omnes comitas, humanitas sine supercilio gravis, sine fastu venerabilis: ut TELLERII animus, non secus atque domus, universis patere videatur. Hinc factum est, ut quæ aliis fere æmulos excitat dignitas summa, omnium animos, studia & plausus amplius ad Te converterit. Et certe quis invidiæ locus, ubi modestiæ ac beneficentiæ totum impenditur? Immo majora sibi de se fecit optari, qui intra modestiæ terminos magna cohibuit. *Electionem Tuam a Rege tam sapienter factam mox prosecuta est omnium Ordinum acclamatio. Tu solus Tibi ipsi quasi vim inferebas ad obsequium Principis, cum Tibi tantumnon deprecanti summus Cancellarii honos delatus est. Hic erit, inquiebas, supremus titulus honoris brevi moriture ab optimo Principe appositus. Immo vero hæc erit meritorum amplissima seges, quæ virentem senectam in Juris publici utilitatem exerceat; quæ non Tuam, sed summi per Te Officii augeat dignitatem. Nihil enim TELLERIO, (si ita loqui fas est) addit honor iste, nisi novum LUDOVICI MAGNI suffragium, nisi supremam modestiæ coronam. Nimirum, ut Cassiodorius, ita* semper fuisti moderatus in prosperis, *ut nullo umquam rerum feliciter procedente cursu, nullo popularis auræ afflatu elata sit grandis animæ Tuæ æqualitas & constantia.* Var. lib. 1. epist. 4. Lib. 9. epist. 25.

Agnoscis opinor, VIR ILLUSTRISSIME, in Cassiodorio imaginem Tui; quinetiam Te dissimulante agnoscunt omnes. Unum est tamen, ut alia prætercam, in quo Cassiodorium vicisti. Ejus quidem genus, *Theodorico teste*, in utroque orbe præclarum fuit; & gemino Senatui decenter aptatum, tamquam duobus luminibus oculatum, purissima claritate radiavit. *At Cassiodorio ipsi defuit prolis gloria, quæ traducem parentis prudentiam ceterasque virtutes cum sanguine transmitteret ad posteros. Tu vero, VIR CLARISSIME,* gemino Senatui *geminam prolem* in utroque orbe *suppeditas, alteram sacro, politico alteram. Hi gemini sunt oculi, quorum alter divina speculatur & sacra regit: alter humana circumspicit ac dirigit. Hi sunt quos non sera, sed præoccupata manet gloriæ virtutumque Tuarum hereditas, non prærepta Parenti, sed amplificata.* Var. lib. 1. epist. 4.

Sed vicissim unum est, in quo Cassiodorium Te feliciorem (quæ Tua pietas est) ac superiorem existimas, VIR PRÆSTANTISSIME, quod ille in Vivario suo tandem impetraverit secessum a publicis curis: quod Tu ipse in Cavilleo rurs præsendebas. At quando alio Deus Te vocat, sequere modo, ac vivas Regno, vive Tuis, vive omnibus. Hactenus, ut ille, ornasti conscientiæ integritate palatia: *nunc justitiæ tribunalia æquitatis Tuæ luce illustra & repurga. Quod superest, Ordinem nostrum, Congregationem inquam nostram, ut soles, ut toties probavimus, amare ac fovere perge. Ille ipse Cassiodorius, qui Tibi hujus facti auctor & exemplum, idem per me in integrum restitutus sub auspiciis Tuis, VIR ILLUSTRISSIME, erit grati animi erga Te nostri perpetuum monumentum. Ita meo, ita omnium nostrum nomine voveo.* Var. lib. 3. epist. 28.

Rotomagi e Monasterio S. Audoeni Kal. Janu. an. 1679.

Tibi addictissimus & obsequentissimus servus Fr. Joannes Garetius, Congregationis S. Mauri Monachus.

IN NOVAM MAGNI AURELII CASSIODORII SENATORIS OPERUM EDITIONEM

PRÆFATIO.

HAbes hic, Benevole Lector, operum omnium Magni Aurelii Cassiodorii Senatoris novam Editionem, quam quidem dum aggredimur, nova cur dicatur, a nobis necesse est paucis edisseri. 1. Nullus ante nos singulas celeberrimi Scriptoris lucubrationes, quæ hactenus reperiri potuerunt, in unum corpus redegerat, quas perquisitis summa cum diligentia codicibus manuscriptis, & reseratis eruditorum scriniis collegimus. 2. Plura, quæ desiderabantur in editis operibus ex antiquioribus manuscriptis probatæ fidei restituimus: integras nonnunquam paginas dedimus, hiulca supplevimus, mendosa fœdeque corrupta ubique operum vel Amanuensum inscitia, vel prœli vitio sic emendavimus, ut interdum, neglecto prorsus contextu impresso, solis codicibus nostris manuscriptis adhærere necessum fuerit. In toto tamen opere margines oneravimus diversis quibuldam textibus, qui licet dubii, probi censeri possent ab æquo Lectore. Tertio denique Nova dicitur præsens Editio, cui de novo quædam opera nunquam edita adjecimus.

Quod attinet ad librorum seu tractatuum seriem, quam hic Lector vides, totum opus digessimus in duos Tomos, quorum primos omnia complectitur, quæ Senator noster Politicus, & Historicus exaravit. Alter ea continet, quæ Auctor in sacram scripturam edidit, & libros de Divinarum & humanarum litterarum institutionibus, ac tandem eum, quem de Anima librum inscripsit.

Sed ne Lectorem lateant quæ sui juris jam esse volumus, de singulis pauca proloquemur. Inchoamus ab opere insigni *Variarum*, quod duodecim libris absolvitur. Congeries est varii generis Epistolarum, quas sub Regibus Gothis Theodorico, Athalarico, Theodahato, Vitige, & eorum nomine frequens scribebat; & quas ipse, dum munere Præfecti Prætorio sub illis Regibus fungeretur, suo nomine dirigebat. Ibi etiam variæ habentur formulæ dignitatum sub illa Gothorum Monarchia concedendarum. Hoc scribendi genere famam sibi conciliavit apud omnes Aurelius noster; licet querantur nonnulli stili barbariem rerum dignitatem, & Regii nomi- *De libro Variarum.*

nis majestatem non assequi. Reclamant alii, nec denegant Cassiodorio suos scribendi lepores; neque diffitebitur vel ipse rigidus Aristarchus nulli reperiri tantum ingenii acumen, tot pondera rationum, tantam sententiarum gravitatem, tam multiplicem variæ eruditionis copiam, ac refertissimum utriusque sapientiæ penu, quam apud clarissimum Senatorem nostrum Is enim licet eam non exhibeat stili venustatem & eleganriam, quæ cum Imperii Romani majestate vigebat sub Augusto: ea tamen pollet in ætate rudi, & sub Regibus Barbaris, quam jure miraris, & cui melioris notæ scriptores merito suffragantur.

Singulas horum librorum Editiones quotquot nacti sumus, percurrimus, easque omnes cum pluribus variæ senectutis codicibus & contulimus, & ex iis emendavimus. Auxilio potissimum fuere manuscriptus codex S. Audoeni, sed in quo desiderantur libri 5. 6. & 7. & antiquissimæ membranæ S. Remigii Remensis; in quibus tamen præter quatuor priores libros, cæteri desunt. Habuimus etiam e Bibliotheca nostra horum librorum editionem a Mariangelo Accurtio anno 1533. evulgatam, quam vir clarissimus & doctissimus Claudius Grulartus supremi Normaniæ Senatus olim Princeps cum exemplari celeberrimi Cujacii Biturigibus contulerat. Verum cujus notæ fuerit is Cujacii codex divinare non possumus; cum ea tantum in libri nostri fronte invenerimus verba, Grularti manu sic exarata: *Contuli Biturigibus nonis Novembris 1575. cum exemplari clarissimi viri D. Cujacii.* At quicquid tandem fuerit illud Cujacii exemplar; plurimas sane, & optimas tum castigationes tum observationes suppeditavit nobis Crularti liber, quas quidem qui legerit, quantum Editionis nostræ textus & notas illustraverint facile ipse perspiciet. Eas porro animadversiones an Cujacii exemplari, an Grularti potissimum ingenio, & curis debeamus, cum nobis hactenus non constiterit, singulas sub utriusque nomine suis quibusque locis attexendas esse censuimus. Nobis denique inprimis adfuit doctissimus vir Franciscus Juretus, cujus notationes, & diversas ad fidem plurium manuscriptorum codicum in Variarum libros lectiones, ipsius Jureti manu conscriptas humanissime transmisit ad nos vir perillustris D. Bouhierius in supremo Burgundiæ Senatus Præses infulatus, & Jureti scriptus heres.

Jam vero eas omnes quotquot ab eruditis viris habuimus in hos libros observationes in fine cujusque Epistolæ subjunximus, ut uno veluti conspectu omnia cernere possit Lector eruditus. Ibi ergo ea iterum videbit, quæ jam publici juris fecerant Fornerius, & Brossæus: sed non sine emendatione aliqua, iis enim adjunximus Jureti notas varia eruditione conspicuas, quibus Senatoris nostri verba & sententias non tantum illustrat: sed castigat etiam ipsas Fornerii animadversiones; pluresque ab eo cum Jurisconsultorum, tum aliorum Auctorum vitiose allatas auctoritates vel corrigit, vel restituit.

Quidam male feriati ad singulas Cassiodorii Epistolas summaria seu synopses præmisere: sed tam pingui Minerva & perfunctorio conatu, ut plures sint qui opinentur illos vel eas non legisse, vel sensum earum assecutos non esse. Nobis intentior cura fuit, ut minus aberraremus a scopo, editis lemmatibus aliis, quæ Lectorum censuræ libenter subjicimus.

Ne quid deesset huic Editioni Variarum, quæ difficilia, subobscura, nec cuiquam facile pervia putavimus, explanare nobis curæ fuit. Exhibemus item notitiam dignitatum, locorum, fluminum, & id genus plurium, quæ notatu dignissima eo in opere inveniri possunt. Verum ne nimia foret hujus voluminis moles, separatim cuttet tantillum hoc opus nostrum, postquam huic nostræ Editioni manum ultimam, admoverimus.

De Historia Tripartita. — *Lib. div. litt. cap. 17. In Præfat. hist. Trip.* — *Lib. div. litt. cap. 17.*

Variarum libros proxime sequitur *Historia*, quæ ideo *Tripartita* dicta est, quod eam ex tribus Græcis Auctoribus Socrate scilicet, Sozomeno, & Theodoreto in uno corpore duodecim libris collegisset Cassiodorius: *Quos nos*, inquit Senator noster, *per Epiphanium Scholasticum Latino condentes eloquio, necessarium duximus eorum dicta deflorata in unius stili tractu, Domino juvante, perducere, & de tribus Auctoribus unam facere dictionem. Et ne quempiam res indistincta turbaret, per universum textum operis titulos se apposuisse* dicit. Nec alium eo in opere scopum sibi fuisse testatur, quam ne historia hæc ab iis Auctoribus *mirabiliter*, ut ait, *conscripta*, Monachis suis Vivariensibus deesset: *Ne*, inquit, *insultet se habere facunda Græcia necessarium, quod vobis judicet esse substractum*.

In Epistola præfixa operibus Eusebii.

Scimus B. Rhenanum in Epiphanii versionem acerbe & contumeliose invehi, eique Græci ac Latini sermonis imperitiam objicere, cujus oscitantiam, & Typographorum menda pertæsus, non sine supercilio monet plura se castigasse, delevisse, supplevisse. Sed quam parum justa sint illius in interpretem convitia fatebitur omnis, qui nostram hanc Editionem ad fidem Manuscriptorum sincere reductamcum adscititiis Rhenani contulerit. Mirabitur fortasse eum nihil ut plurimum emendasse quam verba quædam, quæ cum barbarismos & solœcismos esse judicaret, fastidio quodam delicatissimo bilem ipsi & stomachum mirum in modum commoverant. Non diffitemur Epiphanii versionem puræ Latinitatis parum, barbariei Gothicæ plurimum habere; sed non ita fœde aberravit, ut ob barbaricas nænias, & incultum sermonem tota periret operis facies; sicut eamdem ob causam cæteros Gothorum Scriptores de medio tollendos nemo jure dixerit. Quapropter litteratis omnibus, quibus semper antiquior fuit Auctorum, quam interpolatorum lectio, gratum fore putavimus, si totum quale est Cassiodorii Senatoris, & Epiphanii opus in pristinam integritatem restitueremus; maxime cum a doctissimi Valesii versione paucissimis in locis sensu discrepet, nec eum infeliciter Interprete nostro suis in observationibus non semel usum fuisse videamus.

Huic itaque Editioni reformandæ suppetias tulit antiquus codex Monasterii B. Mariæ de Lyra quadringentorum plus minusve annorum optima manu exaratus. Nec minus profuit alter MS.S. Theodorici prope Rhemos, qui sexcentorum circiter annorum characterem præfert. Dissimulare non possumus in his manuscriptis codicibus eos inveniri loquendi tropos, quos barbarismos & solœcismos vocavit Rhenanus: sed benignius condonandi sunt Latino Interpreti apud Gothos, & Gothis scribenti, qui forsitan ut Græcam phrasim melius redderet, verbum e verbo exprimi debere arbitratus est.

Utilissima sane foret Rhenani opera, si quomodo Epiphanii Latinitatem, ita Librariorum vitia castigavisset; constat enim multa in hos libros irrepsisse menda, quæ fucum faciunt Lectoribus, difficultatesque non modicas ingerunt. Plura conamur manuscriptorum codicum auxilio, emendare: fatendum tamen duobus præcipue in locis nos diu multumque hæsisse, quod operæpretium est Lectori semel explicare. Primus occurrit tot Eruditorum disputationibus celeberrimus Tripartitæ locus lib. 9. cap. 38. ubi hæc legimus: *Romani enim tres ante Pascha septimanas, præter sabbatum & Dominicam sub continuatione jejunant*. Manuscriptus autem codex Lyrensis, & vetus Editio, quæ ex aliis codicibus MSS. prodiit, non *tres*, sed *sex hebdomadas* habent. Verum an ea lectio a nobis admittenda esset hactenus addubitavimus, cum summæ eruditionis viri nullum ibi in Tripartita mendum arguant:

ſed vel Socratis errore, vel hiſtoriæ illius ſcriptoris oſcitantia peccatum fuiſſe plurimi ſuſpicentur. Re tamen ſerio diutiuſque perpenſa Manuſcripti noſtri & veteris editionis lectionem textui noſtro inſeruimus; ad quod non utriuſque tantum auctoritas nos induxit, ſed graviores profecto rationes. 1. Quod ſex hebdomadarum ante Paſcha jejunium Socratis tempore Romæ fuiſſe obſervatum egregie probaverint doctiſſimi quamplures. 2. Totidem hebdomadis a Romanis jejunatum luculenter docet Caſſiodorius noſter in Explicatione tituli Pſalmi 40. ubi ait: *Quadraginta diebus S. Moyſes ab eſcis corporeis temperavit..... Eodem modo Elias..... Ipſe quoque Dominus totidem diebus ac noctibus jejunavit, ut nobis formam beatæ purificationis oſtenderet. Quadrageſimæ quinetiam ipſius docemur exemplo. Præmittitur tempus abſtinentiæ, ut dilutis ſordibus peccatorum, ad Reſurrectionem Domini puris mentibus accedamus.* Non ita ſane de quadraginta dierum jejunio loqueretur Caſſiodorius, ſi Socratis tempore tribus tantum hebdomadis, exceptis ſabbato & Dominica, id eſt, ſi quindecim tantum diebus ante Paſcha Romani jejunaſſent; vixerat enim cum plurimis, qui Socratis ætate Romæ floruerant, a quibus non indubitanter acceperat, qualis tum apud Romanos foret Quadrageſimalis jejunii obſervatio. 3. Certo certius conſtat eo in Tripartitæ capite agnoſcendum aliquod ſcriptoris erratum, quod nec ipſi diffitentur Heterodoxi; nam poſt ſuperius allata verba: *Romani tres ante Paſcha ſeptimanas præter ſabbatum & Dominicam ſub continuatione jejunant*, iſta deinde leguntur: *Romæ ſabbata univerſa jejunant*, & a fortiori Quadrageſimæ tempore. Quis ergo ſciat an etiam *ſex*, non *tres hebdomadas* ibi olim a Caſſiodorio ſcriptum fuerit, quod ſit poſtea Antiquariorum vel dolo, vel incuria mutatum.

Scimus equidem doctiſſimum Queſnellium implicatiſſimæ difficultatis nodum ſolviſſe, cum in Socratem hominem Græcum longe ab urbe Roma diſſitum, & falſis rumuſculis deceptum, errorem omnem refundit, quem a Caſſiodorio exſcriptum ait, non malitioſi animi vitio, ſed expoſitoris officio, cujus cum ibi munus obeat, omnia Socratis verba bona fide reddere debuit. Huic præſtantiſſimæ obſervationi, qua Senator noſter ab omni labe purgatur, libenter acquieviſſemus, niſi tantillus nos adhuc retineret ſcrupulus. Non enim Expoſitoris ſolummodo, ſed, ut ipſe ait, *Defloratoris* provinciam ſuſcipit, id eſt, ex tribus Auctoribus alia ab uno, alia ab altero vel aſſumendo, vel rejiciendo continuatam ſcribit hiſtoriam. Id certe iis quæ ex eo ſupra retulimus verbis aperte ſignificatur, & adhuc planius ex eadem Tripartitæ Præfatione: *Nos autem*, inquit, *eorum relectis operibus, & unumquemque cauta mente tractantes, cognovimus non æqualiter omnes de unaquaque re luculenter ac ſubtiliter explanaſſe: ſed modo hunc, modo alterum aliam partem expediſſe. Et ideo judicavimus de ſingulis Dictoribus deflorata colligere.* Si ergo ea tantum, quæ meliora cenſebat, collegit, nihil quod falſum eſſe putaverit, ſcripſiſſe dicendus eſt.

Fateor equidem multa ſcitu digniſſima ibi apud Socratem haberi, quæ Monachos ſuos docere voluerit Caſſiodorius. At id ſane abſque veritatis diſpendio aliter præſtare poterat, vel ſcilicet prætermiſſo Socrate, ut alibi ſæpius, a Sozomeno, qui de iiſdem rebus agit, nec tamen de Romanis loquitur, verba mutuando: vel ſaltem ſi Socratis verbis uti vellet, ea pauciſſima, quæ de Romano jejunio loquuntur, ſilere poterat; quod & eum alibi feciſſe, vel ex eo ſolo, quem mox afferemus Sozomeni loco, conſtabit. Quæ cum ita ſint, non temere forſan quis eorum ſubſcriberet opinioni, qui corruptum fuiſſe Tripartitæ locum ſuſpicabuntur. Noſtras tamen conjecturas eruditi Lectoris judicio lubentiſſime permittimus; ſicque

eam lectionem, quæ *tres hebdomadas* habet in marginem rejecimus, non ut respuatur a quoquam : sed ut eam quisquis veriorem probaverit sponte amplectatur.

Eadem profitemur de alio Tripartitæ loco, nimirum in cap. 39. ejusdem libri, ubi sic ex Sozomeno habetur: *In qua Ecclesia*, id est Romana, *neque Episcopus, neque alter quisquam coram populo docet;* id falsum esse plerique doctissimi contendunt, neque certe quomodo verum esse possit videmus. Sed qui fieri potuerit, ut ea quæ præcedunt & subsequuntur prætermiserit Senator, & illa tantum exscripserit, quæ falsa esse constantissime noverat. Sic enim post Cassiodorii verba mox citata prosequitur Sozomenus: *Sed apud Alexandrinos solus civitatis Alexandrinæ Episcopus concionatur, quam consuetudinem, cum antea non fuisset, introductam esse ferunt, ex quo Arius Presbyter de doctrina fidei differens nova dogmata invexit.* Hæc omnia, non tamen plura omittit Cassiodorius. Cui ergo probabile videbitur Italum Italis, Abbatem Monachis suis scribentem ea, quæ Romæ fieri falso putabantur, ex Auctore Græco retulisse; ea vero, quæ Alexandriæ gerebantur, licet vera & notatu dignissima consulto tacuisse?

Is forsan felicius divinaverit, qui mendum aliquod Librarii oscitantia in Tripartitam subrepsisse augurabitur. Enimvero S. Theodorici codex pro verbo *docet*, legit *dicit;* quæ quidem lectio alium omnino ac verissimum sensum efficit. Ibi enim de cantico *Alleluia* agir Cassiodorius in hunc modum: *Apud Romanos in unoquoque anno semel psallunt Alleluia primo die Paschæ, ita ut Romani pro juramento habeant ut hunc hymnum audire mereantur.* Valesii versio habet : *ut hunc hymnum audire & canere ipsis contingat*. His continuo subjungit Tripartita: *In qua Ecclesia, neque Episcopus, neque alter quisquam coram populo dicit*, supple illud primum *Alleluia Paschale*. Nec aliam fuisse Cassiodorii mentem inde probabitur, quod si de concionibus, vel catechesibus Romanis egisset, nusquam quod ibi de Alexandrinis a Sozomeno dicebatur silentio prætermisisset fraudulento. Neque vero negaverim in Græca Sozomeni historia legi διδάσκει : sed quis asserere audeat corruptum non fuisse Græci Auctoris textum? Sciunt omnes quam in Græcis describendis facilis sit imperitorum Librariorum lapsus; aliquem forsan deprehendent aliquando veritatis & antiquitatis amatores, si in melioris notæ manuscriptos codices Græcos inciderint, vel certe illud emendabunt ex variis Tripartitæ MSS. codicibus, quos ex aliis Bibliothecis, ubi delitescunt, habere non potuimus.

Tripartitam suam cum colligeret Cassiodorius præter Auctorum nomina nullum aut librum, aut locum unde verba mutuaretur, ullibi aperuit. Quamobrem nec injucunda, ut puto, nec inutilis erit Lectori opera nostra, qua cujusque Scriptoris librum, caput & paginam juxta Christophorsoni & Valesii Editiones, ubi ea habentur, quæ in Tripartita nostra descripta sunt, in marginibus indicavimus. Quoties tamen eadem sunt apud utrumque capita, iis citatis, Valesianæ tantum Editionis paginam, & locorum indicem litteram indigitavimus. Cæterum utraque illa Editione ita usi sumus, ut in difficilioribus, & in aliis vel Librariorum interpunctionibus, vel Orthographorum imperitia depravatis Tripartitæ Locis emendationi nostræ lucem non modicam attulerint; ac tandem ubi a nostris codicibus MSS. & Editis præcipue dissiderent, ad textus nostri oras aliquando notavimus. Plures ibidem sæpius addidimus æræ Christianæ annos, Consulibus in Tripartita notatis juxta Cassiodorii Chronicon respondentes, quos ab anno Christi 514. quo Senatorem Consulem factum fuisse constat, semper ascendendo, non incertis forsan calculis a nobis numeratos æquus Lector advertet.

De Chronico. Tertium in hoc tomo locum dedimus Senatoris nostri *Chronico*, quod jubente Theodorico Rege composuit. Incredibili prorsus iracundia & stomacho in hoc Cassiodorii opus exarsit Onuphrius Panuinus, ejusque iram non repressit Josephus Scaliger, neque minori fastu in Senatoris Chronica invectus est. Ea potissimum perstringunt. quibus in consignandis Consulum fastis a Tiberio Cæsare usque ad Diocletianum auctor adhæsit: sed eadem censuræ severioris nota Prospero tanto viro, & Victorio inuri deberet, quibus forte, ut ait Bucherius, *(Comment. in Victor. Can. c. 13.)* confusionem istam immanis suffectorum per ea tempora Consulum farrago peperit. Aliam ipse Scaliger causam indicat cur a veris Epochis tantillum deflexerit Auctor, *(In Notis ad Euseb. pag. 96. 425.)* scilicet quod Eusebio duce Consulatum Junii Bruti una integra Olimpiade superiorem fecerit. Sed lapsus hic, etiamsi esset certus & vetus, sine supercilio condonandus erat viro de litteris meritissimo, majoribus curis obsito, totius Regni Gothici Atlanti, & gravissimum sententiæ suæ testem citanti; maxime cum alii minus distracti gravius peccent citra famæ dispendium, & nemine suggillante. Quid quod ipsi tam morosi cavillatores Onuphrius & Scaliger negare non possunt istud Senatoris Chronicon plurium votis satisfecisse, qui res Ecclesiasticas & Imperii Romani litteris consignarunt: immo vero eo etiam suis utrumque in operibus nec invite, nec infeliciter usum fuisse sæpe sæpius cernimus. Quid quod ipse suggillator Onuphrius fatetur vel invitus sibi in multis Cassiodorium præluxisse? Quid tandem quod Scaliger ipse, licet ejusdem cum Panuino stomachi, multus agnoscit Senatorem nostrum ita studuisse Eusebio & Hieronymo, *(In Notis ad Euseb. p. 9. & seqq.)* ut ne verbis quidem ab iis dissensisse videatur. At certe non hos tantum, quamvis optimos, viæ duces habuit; secutus est etiam Titum Livium, Aufidium Bassum, Paschalem, id est, ut ait Bucherius, *(Comment. in Victor. Can. c. 19.)* *Paschalem Victorii canonem*; nec iis aut aliis prætermissis, qui tum præ cæteris in instruenda temporum ratione eminebant, quicquam fixum esse voluit.

Libentius igitur Baronio, Bucherio, & Jureto assentior, qui re maturius expensa, non Auctori, sed Scribarum imperitiæ parachronismos censent imputandos. Neque vero iis reluctantes subscribent eruditi, quibus dubium nusquam esse potest, quam facile isthæc chronologiæ menda, quæ sæpius in describendis Consulum nominibus posita sunt, vel typographiæ, vel Amanuensium vitio subrepant. Hæc itaque, ut quantum nobis licuit, emendarentur, novam Cassiodorii nostri *Chronicorum* Editionem ad veterum omnium amussim declinavimus: præcipue tamen Onuphrio & Cuspiniano adhæsimus, qui Manuscriptos se codices vidisse testantur. Atque omnes eorum lectiones, quotiescumque variaverunt, sic in marginibus nostris annotavimus, ut nihil, quod in omnibus aliis editionibus invenitur, in nostra possit ab erudito Lectore desiderari. Adjecimus etiam ad hæc Chronica Computum Paschale, *(De Computo Paschali.)* de quo sub finem vitæ Cassiodorii Senatoris pauca differemus.

De Chronicis Jornandis. *Historiam Gothorum* in duodecim libros partitam ediderat Cassiodorius, ut constabit ex dicendis in ejus vita: sed quo fato perierit, nullus dixerit, nemo non luxerit. Tantum hunc omnium mœrorem, utcumque levare potest hujus historiæ quasi synopsis, & compendiosa reductio, quam Jornandes seu Jordanus Episcopus Ravennas, ex eo collectam, posteritati reliquit. Ne ergo aliquid Cassiodorii operum diligentiam nostram fugeret, tomum hunc claudet illa Senatoris historiæ brevis & exquisita collectio, quæ de Getarum, sive Gothorum origine & rebus gestis ad Castalium inscribitur. Jam vero ut proba, & omnium emaculatior redderetur nostra Chronici hujus Editio, a Bonaventura Vulcanio apud Batavos excusis usi sumus, in quibus totum opus capitibus perlucide distinguitur, & accuratissi-

tissimæ capitum synopses exhibentur. His cum aliis Editionibus collatis varias Jureti lectiones & animadversiones, ipsasque B. Vulcanii notas adjecimus, ut eorum eruditione planior fiat obscura Jornandis elocutio.

Alter tomus ea complectitur, quæ ad S. Scripturas vel ad sacrum eorum studium pertinent, quibus merito & ordine præit illustre in *Psalmos Commentarium*, seu *Psalterii Expositio*. Egregium hoc Cassiodorii Senatoris opus nullibi editum scimus, nisi primum Basileæ, tum Lutetiæ cum characteribus Gothicis, & frequentiori litterarum abbreviatione: unde cum minus hominum nostri temporis usibus esset accommodatum, & vix ac ne vix quidem in majoribus Bibliothecis repetiti posset, ingens sui apud eruditos relinquebat desiderium. Quapropter ne doctis piisque viris deesset tam luculenta, tantoque studio a Cassiodorio elaborata *Psalmorum expositio*, eam in publicum rursus emittendi difficilem provinciam suscepi, quæ postea labori nostro in edendis omnibus Auctoris operibus primam occasionem dedit. Quoniam autem libris prius editis ob Gothicos characteres, vitiosas interpunctiones, creberrimas abbreviationes, & innumera alia menda uti non poterant Librarii nostri, exemplar Basileense minus aberrans propria manu integrum exscripsi, & ad fidem quatuor codicum manuscriptorum melioris notæ contuli & emendavi. Quorum tres primi totum Commentarium exhibent: quartus vero una tantum parte mutilus centum priores Psalmos non excedit. Primum e Bibliotheca S. Germani ad Lutetiam suppeditavit R. P. D. Lucas Dacherius, quem codicem ante nongentos vel circiter annos exaratum esse diffitebitur nemo. Secundum, quem ante quingentos annos scriptum esse conjicere licet, debemus Monasterio Sanctissimæ Trinitatis Fiscanensis. Tertium ejusdem fere ætatis commodavit Monasterium B. Mariæ de Lyra, quem sponte concessum servat nostra Regalis Abbatia S. Audoeni Rotomagensis. Quartus paris etiam senectutis est Monasterii Beccensis. Quibus omnibus serio consultis, quæ fœde mendis scatebant plusquam sexcentis in locis sedulo correximus. *De Commentariis in Psalmos.*

Judicavimus etiam textus & loca S. Scripturæ, quæ vel perperam citantur, vel desunt in duabus superioribus Editionibus; non tamen sine labore & tædio defectu Concordantiarum pro Versione 70. Interpretum, qua ut sibi familiari & fere sola usus est Cassiodorius, cujus citationes ad formam Editionis vulgatæ reducere mihi cordi fuit. Retegendus etiam fuit & eliminandus error MSS. codicum, in quibus plerumque Scribarum oscitantia unus Propheta pro alio, Jeremias pro Isaia vel Daniele laudantur, quibus citandis supersedere satius duxerant, qui Editionibus Basileensi & Parisiensi operam dederunt. Quam autem Psalmorum versionem in suis Commentariis secutus fuerit noster Cassiodorius Senator, manifestum est antiquiori Romanæ adhæsisse: sed quam teste Fabro Stapulensi ad priorum Editionum, quæ tum circumferebantur & Hebraici textus primigeniam puritatem contulerat ut ex 16. cap. suæ Præfationis colligere licet, ejusque commentatione in Psalmos 13. v. 6. 54. v. 3. &c. Hinc oritur, ut versuum Psalterii distinctio non eadem sit semper apud Cassiodorium, quæ in vulgata Editione reperitur.

Alios præterea SS. Patrum textus indigitavimus, quos Senator laudavit quidem, sed tacito libri nomine, nec indicatis capitibus tam in MSS. codicibus, quam in Editis, unde nobis non semel necesse fuerit integros Patrum revolvere tractatus & libros, ut detecto fonte vel unius a Cassiodorio citatæ auctoritatis locus designaretur.

Opinantur quidam recentiores hos Cassiodorii Commentarios meram esse Augustinianorum Epitomen, quos celeberrimus ille Doctor stilo prolixiori *In Præf. Psalt. Quia impl.*

concinnavit: sed gratis omnino id effingitur. Nam 1. Illa Psalmorum versio, quam sequitur Cassiodorus, plurimum distat ab ea, cui jugiter Au-
In Præfat. Psal. cap. 16 gustinus adhæsit, uti ante nos annotavit Faber Stapulensis: *Augustinus*, inquit, *Psalterium vetus, quod minus cæteris castigatum est, Cassiodorus Romanam secutus est Psalmodiam*. 2. Nullis impensis, nullique studio defuit Cassiodo-
Præfat. in Psal. circa initium. rius, ut Commentarius iste prodiret in publicum suis numeris absolutissimus: quamobrem accitis undequaque, *& adhibitis Hebraicæ linguæ peritissimis*, ut ipse suggerit, *cum eorum volumine contulit*, quicquid ipse in Psalmos scribebat. Quibus omnibus facile supersedisset simplex Augustini Abbreviator. 3. Id certe apertius suis verbis Senator ipse declarat cum ait: *Tale est de ejus sensu*, scilicet Augustini, *aliquid subripere, quale Herculi clavam de manu tollere*. Et post pauca: *Quædam vero noviter inventa post tam mirabilem Magistrum sola Domini præsumptione subjeci, qui parvulis confidentiam, cæcis visum, &c.*

4. Denique evidentissimum est, non soli studuisse Augustino in his Commentariis doctissimum Abbatem: sed aliorum sanctorum Patrum placita affatim congessisse, ut Cypriani, Origenis, Athanasii, Hilarii, Ambrosii, Hieronymi, Leonis, Chrisostomi, Cyrilli, Didymi, Facundi, Primasii, Sedulii, &c. Quorum omnium non secus ac Augustini operibus & auctoritate usus est; quod etiam fatetur noster Venerabilis Beda: *In Expositione Psalmorum, quam egregiam fecit*, Cassiodorius, *diligenter intuitus est quid Ambrosius, quid Hilarius, quid Augustinus, quid Cyrillus, quid Joannes, quid cæteri Patres dixerunt*.

Neque tamen negabimus Senatori nostro familiarem fuisse doctrinam Augustini, in quam etiam in aliis suis lucubrationibus sæpius collimavit: sed seligendo, quæ magis arriderent, non eligendo cui impensius & unice adhæreret. Id ipse de suo in Psalmos Commentario, de quo nunc
Lib. divin. lect. cap. 4. quæstio est, sponte & graranter profitetur, cum ait: *Ab eo, ut fieri solet, mutuans lumen de lumine, aliqua de ipso*, scilicet Psalterio, *Domino largiente con-*
In Præf. Comm. in Psal. *scripsi*. Nec aliam sane ob rationem Augustini vestigiis tam sedulo institit, nisi quia tutissimam eum semper viam aperuisse constantissime noverat, qui, ut ipse monet; *totus orthodoxus, totus Catholicus* invenitur.

Jam vero non desunt aliqui, quibus suffragatur Eminentissimus Cardinalis Baronius, qui putent Cassiodorium suam in Psalmos Expositionem
In Præf. in Psal. non suapte sponte, sed jubente Summo Pontifice aggressum fuisse. Ipsum ut testem accersunt, dum sic loquitur. *Quocirca, Pater Apostolice, qui cælestes litteras sanctis moribus reddidisti, præstante Deo sua invitatione provocatus abyssos Divinas ingrediar: qui clemens errata corrigis, nec severus imputas, quod emendas.* Gravior profecto erit conjectura, si quis id, quod a nemine prius notatum legimus, nobiscum advertat nullum a Cassiodorio ubique operum suorum tali lemmate, *Pater Apostolice*, compellari præter S. Leonem; indicium enim est ad Summorum Pontificum aliquem orationem suam convertisse.

Responderi tamen potest tali alloquio in S. Hieronymum paulo ante citatum, intendisse, idque vel ex eo evincetur, quod hæc verba *sua imitatione*, non autem *invitatione provocatus*, in Editis, & in ipso Baronio legantur, quibus solum innueret, se Psalmorum Explanationem Hieronymi exemplo tractandam suscepisse. Verumenimvero non alieno impulsu, sed sua se sponte huic operi manum admovisse non obscure significat Senator, cum statim ab initio Prologi sic præfatur: *Cum Psalterii cælestis mella gustassem &c.* Ubi eorum dulcedine suaviter inductum se fuisse ostendit, ut uberiores latentis spiritus sub velamine litteræ delicias, quas feliciter prægustaverat, Monachis suis aperiret. Quis etiam credat quod vir mira humanitate po-

litiſſimus, & in Aulæ faſtigio jugiter verſatus, ſummum Pontificem non antea ſalutatum; immo de quo ne minimum quidem prius & poſtea verbum habet, ſtrictim & ex abrupto, ut dicunt, compellaverit. Age vero Agapetum Papam hunc eſſe volunt. Sed qui fieri poſſit, ut tam inepte Senator, allocutus ſit eum, qui jam a multis annis e vivis exceſſerat, cum tractatum in Pſalmos inchoavit. Nihil tamen Lectorum judicio hic detractum volumus, ut ſua cuique ſententia maneat.

Huic Commentario in Pſalmos, qui genuinus eſt Caſſiodori fœtus proxime ſubjecimus alium in *Cantica Canticorum*, quem ejus nomine conſignatum legimus in codicibus noſtris MSS. & in Editione Germanica, quam, uno excepto R. P. Philippo Labbæo S. J. ſecuti ſunt quicumque librorum Caſſiodorii Elenchum tradidere. Quibus forſitan fucum fecerunt hæc ultima Commentarii in Pſalmos verba: *Nunc Salomonis dicta videamus, quæ proprios Expoſitores habere noſcuntur*, His tamen verbis aliter imbutus Cardinalis Baronius, aliter etiam ſenſit, videlicet Abbatem noſtrum Vivarienſem in *Parabolas Salomonis* ſcripſiſſe; ſed effato tam ſingulari, ut nullus præter ipſum ſic divinaſſe videatur. *De Commentario in Cantica Canticorum.*

At hos Commentarios Caſſiodorii partum ſuppoſititium eſſe plura demonſtrant. 1. In hoc enim ſuper Cantica opuſculo citatur Gregorius Magnus, & præſertim ſuper Evangelia, cui operi manum non admovit, niſi jam Pontificales ad infulas evocatus, quod contigit anno Chriſti 592. quo jam 17. ad minus effluxerant anni a morte Caſſiodorii, quem anno 575. ſuperſtitem non fuiſſe communior eſt Auctorum ſententia. 2. Hic Commentarius in ſacrum Epithalamium a Caſſiodorii ſtilo & ſcribendi charactere multum abhorret. 3. Tractatum hunc ſe conſcripſiſſe nuſquam meminit Senator noſter, & altum de illo ſilentium in Præfatione in librum de Orthographia: ubi libros omnes recenſet, quos Monachus ediderat Tandem familiare eſt Caſſiodorio noſtro S. Scripturæ textus proferre juxta verſionem 70. ſecus huic fictitio.

Cur tamen prodeat hic in publicum tam illuſtri parente deſtitutus, ſola movit legentium utilitas, & dignitas libri, quæ tanta eſt, ut inter opera Iſidori Hiſpalenſis locum obtineat: ſed tam preſſus & contractus, ut hujus, quem integrum damus, ſolum videatur epitome. Conſulendum etiam fuit huic Commentario, ne forſan periret deficiente Editione Germanica, quæ rara eſt, & unica. Eam ſicut & alia plura ex immenſa, domeſticaque librorum ſuppellectili humaniſſime nobis commodavit vir clariſſimus Emericus Bigotius eruditione ſua ſatis apud doctos celebratus, & rei litteratiæ bono deditiſſimus.

Tertio loco dedimus libros *de divinis & humanis litteris*, ſeu *lectionibus*, quibus ut neceſſariis præludiis & prolegomenis Vivarienſis Abbas Monachos ſuos ad ſacræ Scripturæ ſtudium inſtruebat. Putant aliqui librum *de divinis litteris* a Caſſiodorio primum in duos diviſum, eo quod in Editis omnibus poſt caput 23. hæc addita ſint; *Explicit liber primus. Incipit liber ſecundus*. Sed errorem depellunt omnes codices MSS. apud quos nulla talis diſtinctio reperitur. Nec ulli mirum eſſe deber, quod in ultimis Editionibus ea verba nondum fuerint expuncta; hi enim libri, licet toties impreſſi, ſuos tamen nævos & hiatus maximos non amiſere, ut in capp. 12. 15. & 28. advertere licuit. Ad eos corrigendos & reſarciendos uſi ſumus antiquioribus membranis quingentorum ad minus annorum, quas ſuppeditarunt tum Bibliotheca noſtra S. Audoeni: tum Monaſterium de Noa in confinio Ebroicenſium & Conchenſium. Nec minus feliciter nacti ſumus caſtigationes plurimas, quas ex aliis MSS. codicibus exſcripſerat doctiſſimus Juretus, & plura ſubjunximus ab eo in hunc Caſſiodorii librum obſervata. *De libro Divinarum litterarum.*

De libro humanarum Litterarum. Liber *de humanis litteris* tractatibus septem, sed compendiose satis absolvitur. *De Grammatica*, *Rhetorica*, *Dialectica*, *Arithmetica*, *Musica*, *Geometria*, & *Astronomia*. Editus fuit cum libro de Divinis Litteris: sed Librariorum inscitia sic depravatus, mutilus, & hiulcus, ut eum vix agnoscas, si cum isto, quem tibi Lector damus, conferre volueris. Auxilio fuit codex S. Germani Pratensis, cujus ætatem ad Hincmari Rhemensis tempora referunt. Nec minores suppetias tulit R. P. Domnus Simon Bougis, Reverendi admodum Patris D. Vincentii Marsolle Superioris Generalis Congregationis nostræ Secretarius, qui Edita cum vetustissimo MS. Bibliothecæ Thuanæ contulit, & varias lectiones ad nos transmisit. Alios discrepantes textus vir officiosissimus Petrus Pelhester Rotomagensis Metropolis Bibliothecarius nobis concessit ex MS. Bibliothecæ Regiæ, quem octingentorum ad minus annorum esse character indicat, qui tamen desinit in fine libri de Arithmetica, & numero 1467. consignatur.

Præfationem huicce libro restituimus, quæ inter opera Alcuini post tractatum de virtutibus & vitiis reperitur, quamque germanum esse Cassiodori præludium sic evincimus. 1. Ita incipit hæc Præfatio *Superior liber, Domino præstante, completus, Institutionem Divinarum continet Lectionum. Hic titulis 33. noscitur comprehensus.* At nunquam Alcuinus, sed solus Cassiodorius librum de Divinis Litteris, sive lectionibus 33. titulis comprehensum edidit; & ideo ab eo superior liber dicitur, quod ad posteriorem, quem de humanis litteris composuit, referri debeat. 2. Hujus Præfationis Auctor de septem Artibus, quas ibi recenset, se acturum pollicetur: verum Alcuinus de tribus tantum disseruit, nusquam ultra progressus; solus Senator noster septenarium attigit & consummavit 3. Ea verba: *Dicendum de Arte Grammatica*, quæ in hac Præfatione leguntur, usque ad illa, quæ hoc titulo inscribuntur *caput 2. de Arte Rhetorica*, tam in excusis, quam in MSS. Cassiodorii nomine prænotatis reperiuntur. Illud autem caput 2. de Rhetorica habent quidem nostræ membranæ, sed inverso tantisper ordine.

De Grammatica. Certum est librum de Grammatica incompletum esse, sed ejus defectum nullus nostrorum codicum supplere potuit, nec ipse Thuanus, qui longius excurrit: abunde tamen lacunam explebit Commentarius in Donatum, de quo mox dicturi sumus.

De Rhetorica. Qui hos septem tractatus publici juris fecere, sic Lectorem præmonent initio libri de Rhetorica: *Quod sequitur de Rhetorica restituimus, adjuti hoc compendio a studioso quodam Artium diligenter collecto.* Quibus verbis, quantum assequi licet, nobis innuunt, vel sibi defuisse Cassiodorii operis codices, vel mutilos tantum nactos esse, quorum inopia sic jejuni, ad breviarium seu synopsim alicujus collectoris recurrerint, ut liber ille de Rhetorica a Cassiodorii primigenio fœtu non prorsus abhorrere videretur. Nobis, Lector, fortuna blandior arrisit, retectis illis MSS. codicibus, de quibus supra, qui sincerum & integrum Cassiodorii opus exhibent, & nos tibi: sed pristinas Editiones rejecimus, quæ, ut fatentur, commentarium potius *studiosi* cujusdam sapiunt, quam textum Auctoris.

De Dialectica. Si quis in Editionibus consulat librum de Dialectica, offendet non pauca mira confusione inversa, præsertim ubi de definitionibus, & de Interpretatione agitur. Nos omnia restituimus in suum quemque locum juxta MSS. codicum fidem, quibus unice adhæsimus.

De Arithmetica. Circa librum de Arithmetica sufficiat annotasse, quod in Editis istud monitum legitur initio 3. divisionis. *Hæc 3. divisio adjecta est, quæ in MS. desiderabatur*: sed unde, aut quomodo desumpta sit penitus tacetur, neque nos divinare possumus. Unum tantum scimus, quod ea, quæ ibi edi-

ta sunt, omnino differant ab iis, quæ in MSS. nostris reperiuntur. Quapropter veritati cautum volentes, his omnibus rejectis, nostris tantum membranis verbatim & ad litteram institimus. In hoc codice S. Germani alius Arithmeticæ libellus subjicitur, sic inscriptus: *Breviarium Arithmeticæ*. Sed quia Synopsis est, seu brevis collectio quorumdam capitum libri primi de Arithmetica Severini Boethii, eam ideo præterire consultius visum est, cum inter opera Boethii facillime possit inveniri.

Plurima quæ ad Elementa Geometriæ pertinent, in Cassiodorii nostri libris hactenus editis deerant, licet ea in suis in Psalmos Commentariis aliquando citet, vel ad illa Lectorem remittat, ut in Expositione Psalmi 96. ubi de puncto, linea, circulo, trigono, quadrangulo &c. loquens, sic ait: *Quorum notitiam pleniorem in libris Geometricæ disciplinæ diligens lector invenies*. Quæ tamen nullus in Editis reperiet, sed in solo continentur MS. Sangermanensi. Itaque quamvis ex Euclidis Elementis videantur excerpta ea tamen hic dedimus, cum certissimum sit de iis scripsisse Cassiodorium, & sub ejus nomine in tam vetusto codice proferantur. *De Geometria.* *Pag. 325. col. 1.*

Aurelius noster dum libros recenset, quos jam Monachus ediderat, duos a se super Donatum Commentarios prodiisse perhibet. quorum initio libri de Grammatica sic meminit: *Cujus*, scilicet Donati, *gemina commenta reliquimus*. Hactenus nobis incompertum an Edita fuerint. Unicum damus in Donatum Cassiodorii Commentarium, quem suppeditavit vetustissimus codex MS. Bibliothecæ S. Michaelis in Monte, seu in periculo maris; ex cujus titulo, nimia senectute pene consumpto, hæc tantum eruere licuit In prima linea: *Incipit Commentarium S....* In secunda linea: *CII. de Oratione & de* VIII.... Et in tertia linea: *tibus Orationis*. Quæ singula, si placeat conjectura, reddunt hoc integrum lemma: *Incipit Commentarium Senatoris*, quod proprium etiam Cassiodorio nomen, *Clarissimi de Oratione, & octo partibus Orationis*. Nec forte aberramus a vero, tum quia certo scimus Cassiodorium in Donatum libros scripsisse, tum quia sibi jugiter cohærent, quæ hic, & quæ in libro de Grammatica leguntur; ita ut quæ in isto desiderantur sub finem, ex illo possint abundanter suppleri. *De Commentario in Donatum.*

Omnes Editiones libri de Orthographia Cassiodorii Senatoris, sed eam maxime, quæ Antuerpiæ prodiit opera Ludovici Carionis serio contulimus cum illo codice Montano, de quo mox præfati sumus, & quem unicum habuimus in hac materia. *De libro Orthographiæ.*

Meminit Cassiodorius se alium *librum Sacerdotis de schematibus, Domino præstante, collegisse*, hancque ait compilationem 98. tropos continere, quos de libro cujusdam Auctoris, cui Sacerdos nomen, excerpserat. In excusis duo circumferuntur libri de schematibus, & tropis sub nomine Cassiodorii, iidemque Venerabili Bedæ inscripti tomo 1. hujus operum. Inde in omnes Cassiodorii Editiones, excepta Nivelliana, manavit error, ut sub utriusque nomine prodirent cum hoc titulo: *Magni Aurelii Cassiodorii de schematibus & tropis collectio ex Sacerdote, id est ex Beda Presbytero*. Sed quam immani chronologiæ mendo vel ipsi rudes agnoscant, quibus certum, Bedam Cassiodorio ducentis fere annis posteriorem fuisse. Tutior fuerit conjectura, si Bedæ potius Cassiodorium præluxisse quis opinetur, ut & Isidoro Hispalensi, inter cujus opera liber idem de Schematibus recensetur, nisi quod iste tropos seu figuras a Scriptoribus prophanis, Beda vero a Scriptura sacra & a SS. Patribus mutuatur. *De libro de schematibus & tropis.* *Præf. Orthogr.* *Cap. 1. de Gramat.*

Habent veteres membranæ Cœnobii Floriacensis eumdem tractatum, quem legimus apud Bedam, eumque Cassiodorio tribuunt hoc titulo: *Incipit liber Cassiodorii de figuris seu modis locutionum, quæ a Græcis Schemata, vel tropi dicuntur, missus ad Galertum Levitam*. Hinc tamen non constat genuinam es-

ſe prolem Caſſiodorii Senatoris. 1. Hunc quippe librum ad ſuos Vivarienſes Monachos, non ad alium nominatim & peculiariter intentum direxiſſe certum eſt. 2. Bis in eo citatur Gregorius Magnus, qui poſt Caſſiodorii noſtri tempora ſcribebat. 3. Reluctatur ipſe Senator, qui perhibet ſe 98. ſchemata ſeu tropos complexum eſſe, quorum vix mediam partem attingit codex Floriacenſis, Bedæ lucubrationibus aſſutus. Eo igitur libro inter opera Bedæ relicto, melius nobis viſum eſt, & ad mentem Senatoris noſtri aptius hæc eadem ſchemata, quæ in Commentario ipſius in Pſalmos paſſim obvia cernuntur, in unum corpus redigere juxta ſeriem Alphabeti, appoſitis ad ſingulas figuras uno aut pluribus exemplis, quod in gratiam Lectoris non ad 98. tantum tropos, ſed ad 120. & ultra protendimus, additis quibuſdam Rhetoricorum locis, qui in eodem commentario paſſim reperiebantur.

De libro de Anima. Licet Caſſiodorius librum de Anima ſcripſerit antequam Monaſticen profiteretur, placuit tamen illum proxime ſubjungere tractatibus illis, quos ſenex edidit, rati nullum ei locum aptius convenire, ſi ſolitum Philoſophicorum ordinem ſpectes, ubi tractatus de Animaſtica cæteris, quos enumeravimus, non male cohæret. Nævos autem abſterſimus ope MSS. codicum noſtri ſcilicet S. Audoeni Rotomagenſis, & Abbatiæ de Noa; quibus omnibus inſigniter præluxit Juretus ſuis in Caſſiodorii opera animadverſionibus; & marginalibus notis.

Plura ſcripſerat Caſſiodorius, ſed diligentiæ noſtræ omniumque votis excidere. Si immenſa illa librorum ſuppellex, quam in Vivarienſi ſuo Cœnobio Monachorum ſtudiis profuturam adlegerat, hactenus extaret, non dubium quin major & numeroſior foret iſta collectio. Cernere forſan liceret librum *de diviſionibus*, Alium *de titulis*, qui alias *Memoriale ſacrarum Scripturarum* inſcribitur, *breves Commentarios in Epiſtolas Apoſtolorum, eorum Acta, & Joannis Apocalypſin*, tractatum *de Etymologiis*, & alios quoſdam, de quibus in ejus vita pauca diſſeremus. Unus nobis obvius fuit Hincmarus Remenſis, qui Caſſiodorii ſcholia in Epiſtolam ad Romanos ſe legiſſe teſtatur. Nec alios ſcimus, quibus hi in ſacras litteras tractatus innotuerint. *Lib. de Præ deſtin. c. 25.*

Non ſemel forſitan offendes in alios libros, quibus celeberrimum Caſſiodorii nomen illuſit vano mendacii fuco, ut in hæc duo volumina, quæ Cantabrigiæ in Bibliotheca Corporis Chriſti aſſervantur, primum *de Eccleſiaſticis officiis*, alterum ſic inſcriptum: *Sententiæ Caſſiodorii ex S. Cypriano*. In Bibliotheca Oxonienſi, & apud quemdam privatum Anglum duo viſuntur exemplaria, Caſſiodorii nomine ſic prænotata: *Scintillarium Scripturarum*; & apud Petrum de Natalibus, qui Caſſiodorii lucubrationes recenſens,, librum de Trinitate inter genuinos ejus fœtus annumerat. Sed de his omnibus altum apud omnes Scriptores coævos & ſuppares ſilentium; nec iis ſuffragatur Caſſiodorius Senator, qui nullibi horum librorum, ne operum quidem ſuorum catalogum texens, mentionem habuit. Nec minus aberrant a vero qui vitas ſanctorum Paphnutii, Spiridionis & cæterorum, quas in primam partem Legendarii ſui congeſſit Lipomanus, a Caſſiodorio primum conſcriptas putant, quæ primis Hiſtoriæ Tripartitæ Scriptoribus jure debentur. Improbabilior videtur opinio Geſneri in Bibliotheca ſua, ubi ſexdecim libros *De re ruſtica*, quos vano rumore innuit reperiri in Bibliotheca Monaſterii S. Michaelis de monte, Caſſiodorio noſtro tribuit; magis enim aſcribendi ſunt Columellæ, qui ea de re totidem libros ſcripſit ipſo teſte Caſſiodorio Senatore. In codice 114. & 1469. Bibliothecæ Vaticanæ alius invenitur liber, cui titulus hic appingitur: *Caſſiodorii de divinarum ſcripturarum libris.* *lib. div. litt. cap. 28.*

Etymologiæ: sed ab illo lemmate differit contextus, qui totus est de divinis litteris.

Major controversia oriri potest de libro *De Amicitia*, quem in Editis quibusdam exemplaribus, nec paucioribus manuscriptis Cassiodorio nostro adscribitur: verum totius libri stilus ipsi non favet, sed insigniter Bernardo, aut Petro Blesensi. Præterea liber hic *de Amicitia* vulgatæ Editionis Scripturæ sacræ textus adhibet, quibus nunquam usus est Cassiodorius 3. Senator noster nullibi operum suorum hujus libri meminit. 4. Hunc librum Petro Blesensi tamquam vero parenti satis asseruit ultima ejus operum Editio, non ita pridem repetita.

Uterque tomus Cassiodorii operum clauditur suo indice locupletissimo, quibus Senatoris nostri viri certe præstantissimi, necdum tamen satis cogniti vitam cum dissertatione de ejus vita Monastica præmisi, adjutus opera nostri Nicolai Nourriti, qui in iis concinnandis studiorum meorum socius fuit, & laboris particeps.

ELENCHUS OPERUM
MAGNI AURELII
Cassiodorii Senatoris.

TOMUS PRIMUS.

TOMUS SECUNDUS.

MAGNI

MAGNI AURELII
CASSIODORII
SENATORIS V. C.
EXQUÆSTORIS, EXCONSULIS,
EXMAGISTRI OFFICIORUM
EXPRÆFECTI PRÆTORIO, ET PATRICII:
AC DEINDE
VIVARIENSIS, SEU CASTELLIENSIS
MONASTERII
FUNDATORIS, ET ABBATIS
VITÆ
PARS PRIMA.

Præfatio: EA sunt Magni Aurelii Cassiodorii Senatoris merita, eæ laudes, quibus illum scriptores passim exornant, ut ad historiam tanti viri mandandam litteris facile quidem animum cujuslibet induxissent; nisi a tali consilio rei bene gerendæ difficultas plerosque deterruisset. Etenim pauci aliquot in exaranda Senatoris spectatissimi vita stylum exercuere: Eminentissimus vero Cardin. Baronius, Antonius Yepezius, & Cuspinianus, quos prolixius cæteris scripsisse de illo novimus, compendioso tamen, ut ita dicam, tractu tam ingens & arduum iter videntur confecisse. At ego, qui omnia Cassiodorii nostri opera prælo subjicienda nova editione suscipio, operæ pretium fore sum arbitratus, si paulo diligentius in ejus vitæ actus fronti hujus libri præfigendos inquirerem. Quapropter labori audacius commisisse me si videboe, dabit veniam Lectoris benignitas, apud quem profiteor adduxisse me nihil in hanc vitæ lucubrationem, quod ex celeberrimi Scriptoris nostri libris non hauserim, aut ejus non sit auctoritate firmatum.

§. 1. De Cassiodorii nominibus. Cassiodorii nomen ad plures etsi pertineret, proprium tamen fuisse familiæ illius, cujus historiam in lucem hic edimus, manifeste colligitur ex Theodorico rege: *Quod vocabulum*, inquit, *etsi per alios videatur currere, proprium tamen constat esse familiæ*. *Var. l. 1. ep. 4.*

Utrum autem vir præstantissimus Senatoris cognomine uti proprio sit appellatus adeo non constat, ut quibusdam visum fuerit additum illi per *antonomasiam*: alii & quidem melius indidum illi censuerunt, quo secerneretur a cæteris, quos Cassiodorios appellatos fuisse legimus. Quas enim Prætorii Præfecturam gerens scripsit litteras, Senatoris unico nomine subsignare solitus est; imo consulatum suum hac, eaque sola eppellatione voluit designari: cujus etiam vocabuli præclaro titulo utuntur Jurisperiti, dum suis scriptis, aut pronuntiatis hujus clarissimi viri accersunt auctoritatem.

Nullus est fere auctor, nullus manuscriptus codex, qui *Magni* prænomine Cassiodorium non insigniant; quamquam non inficior Senatorem nostrum tum Gesnero in Bibliotheca sua, tum recentioribus quibusdam non Magnum quidem, sed Marcum vocitari; licet nulla prorsus extet apud eos appellationis hujus novæ ratio. Forsitan Cassiodorio Marci prænomen, non secus ac Ciceroni tribuendum ideo censuerunt, quod sicut hujus, & sic illius nomini M præmitteretur. Ut ut sit, non dubitanter ego pronuntiaverim innumeros pene melioris notæ scriptores honorifico Magni Cassiodorium exornasse titulo, ut amplis ejus opibus, amplo generi, amplis dignitatibus, pietati, doctrinæ, ipsius quoque nominis amplitudo responderet.

Extra dubium est, quin iis ornamentis decorata fuerit Cassiodorii familia, quibus clarissima generis nobilitas commendatur; atque id *§. 2. De Cassiodorii familia.* sane ex optimis arguitur gloriæ titulis, quos illi Theodoricus Rex tribuit; nam sive antiquitatem spectes: *Antiqua proles*, inquit: si- *Var. l. 1. ep. 4.* ve quam sibi pepererat nominis famam, atque existimationem attendas; *Laudata prosapies*: sive præcelsos, ad quos evecta est, honores contempleris; *Cum Togatis clari*: sive fortitudinem animi atque virtutem suspicias; *inter viros fortes eximii*: sive denique eximias corporis dotes admireris; *quando & valetudine membrorum, & corporis proceritate floruerunt*. His adde, quod spectatissima hæc familia nominis splendorem in utrumque orbem intulerit: *Genus*, verba sunt ejusdem Theodorici, *in utroque orbe præclarum*. Et quos ex *Ibidem.*

commendat, prorsus nihil addendum superesset: nisi teneretur aliena opinione scriptores aliquot qui Cassiodorium, quasi Ravenna oriundum, Ravennatem appellant. Sed ab ea facile deducentur; si modo cum alibi etiam non semel in scriptis Brutios & Lucaniam, ut natale solum patriamque suam celebrasse animadverterint.

Var. Lib. 5. Ep. 3. Lib. 12. Ep. 5. & 12.

§. 7. An Cassiodorius an. 479. vel 480. natus

Optandum sane foret, ut quam accuratam Cassiodorius urbis suæ describendæ rationem habuit, eamdem temporis, quo natus est, designandi adhibuisset. Nodi profecto difficultatum solverentur, quibus implicantur Scriptores pene omnes, qui de eo memoriæ prodiderunt; quorum nonnulli, ut Augustinus Florentinus, & R.P. Angelus a nuce in suo Chronico Casinensi, ortum ejus ad annum Christi 480. referunt: *Moritur*, inquiunt, *an. 575. ætat. suæ 95.* & Bucelinus: *Sancto fine quievit sub an. Chr. 575. ætat. 95.* Quibusdam, ut Sixto Senensi in Bibliotheca (in qua ex ejus obitus tempore nativitas arguitur) placet ortum sumpsisse an. 479. *Moritur*, inquit, *an. 97. ætat. suæ an. Christi* 576. Barrius vero, vel Cardinalis Sirletus in Brutiorum Historia: *Obiit annum agens 96. a Christo nato* 575. His, licet eruditorum, consentire non possum opinionibus quas cum Cassiodorii Epistolis pugnare sentio. Ibi enim laudatur a Theodorico, quod in ipso Regni sui exordio, anno videlicet 493. illum habuerit sibi devotissimum, & Siculos quietis, & jugi tunc temporis impatientes, suas ad partes victrici Cassiodorii persuasione transire compulerit.

Var. l. 1. ep. 3.

„In ipso quippe, inquit, Imperii nostri „devotus exordio, cum adhuc fluctuantibus re„bus provinciarum corda vagarentur, & negligi „novum dominum novitas ipsa pateretur, Sicu„lorum suspicantium mentes ab obstinatione præ„cipiti deviasti: culpam removens illis, nobis „necessitatem subtrahens ultionis. Egit salubris „persuasio, quod vehemens poterat emendare „districtio. Lucratus es damna provinciæ, quæ „meruit sub devotione nescire: ubi sub procin„ctu Martio civilia jura custodiens, publica, pri„vataque commoda inavarus arbiter æstimabas; „& proprio censu neglecto, sine invidia lucri „morum divitias retulisti: excludens, vel que„relis auditum, vel derogationibus locum; & „unde vix solet reportari patientiæ silentium, „voces tibi militaverunt laudantium. At 13. aut 14. annorum adolescentem tot præclare factis potuisse probare virtutem quis credat? Quæ tamen laus Cassiodorio tribuenda foret, si jam citatæ starent opiniones. Adde quod eodem anno videlicet 493. Theodorico erat a secretis, cujus nomine ut annotat Baronius literas, quibus pacem efflagitabat, ad Anastasium Imperatorem scripsit.

Ad an. 493.

Var. l. 1. ep. 1.

An igitur vix primos adolescentiæ annos assecutum Cassiodorium reputabimus, cum ad id muneris est a Theodorico provectus? Denique ex Ep. 4. L. 1. Var. intelligimus sub Odoacre Theodorici antecessore, hoc est, ante an. 493. gloriæ non parum sibi comparasse Cassiodorium, quem constat Comitivæ privatarum, & sacrarum Largitionum id temporis gessisse dignitates. At his 13. ann. adolescentem imparem esse nemo est qui inficias; cujus tum ætatis erat Cassiodorius, si supra memoratis auctoribus assentiamur. Quid, quod Baronius ad An. Chr. 493. iis Senatoribus eum adnumerat, quorum consilio & opera in rebus politicis moderandis initio regni Theodoricus utebatur? Idcirco adolescentiæ annos tunc excessisse Cassiodorium fateamur necesse est.

§. 8. Quo anno Cassiodorius natus.

Quod vero spectat ad annum, quo natus est, certi nihil adstruxere reliqui auctores, qui de eo scripserunt. Tritbemius quidem, *Claruit*, inquit, *annos habens plusquam 95. ann. Dom.* 575. Verum quid constans aut stabile colligas ex hac particula *plusquam*? Baronius & quidam alii rem taciti prætermiserunt, quod nihil de ea definiri posse judicarent. Hactenus adductæ contra primam opinionem rationes, nec non & ea, quæ dicentur in serie hujus historiæ videntur efficere 23. circiter, aut 24. ætatis annum attigisse Cassiodorium initio regnantis Theodorici, anno videlicet 493. Cum eum præsertim res magnas in primo ætatis flore sub Odoacre patrasse constiterit; testeturque Theodoricus illum adhuc juvenem in Aulam suam, extincto Odoacre statim ingressum, imposita dignitatum onera laudabiliter administrasse. Unde liceat inferre Cassiodorium natum esse Scyllacii anno Domini 469. aut 470.

§. 9. Cassiodorii educatio, dignitates quas prius gessit sub Odoacre.

In ejus tractabilis pueritiæ institutione cura omnis exhibita, quæ decet egregiæ nobilitatis adolescentes. Ad militarem disciplinam, qua grandior ætas rite informata est, accessere ornamenta literarum; quæ incultam illius turbatissimi temporis, & alienæ dominationis barbariem etsi redolerent: in illis tamen progressum eum fecit, qui spem omnem præriperet. Nec multo post, tam præclara ingenii, & eruditionis dedit argumenta, ut nobilem adolescentem, intra juventutis annos tantum facultatis & prudentiæ adeptum cum cerneret Odoacer Erulorum Rex, totius Italiæ dominatum gerens, iis affecerit honoribus, qui præcipui tum habebantur in Imperio. *Lib. 1. ep. 4.* Ac primo quidem *Comitivæ privatarum* ornavit dignitate, qua veluti parenti publico, ac legitimo Præsuli decreta erat custodia: ne quis se proximorum commixtione pollueret, ne quis sepulchrorum jura violaret; atque ut caduca bona, & repositivæ pecuniæ Regalibus ærariis applicarentur. *Variar. Lib. 6. form. 8.* Magnum certe onus ex ephebis vix excedenti Cassiodorio imponebatur. Imprudentiæ tamen non erat culpandus Odoacer, qui rerum maximi momenti Judicem creabat eum, quem ætas ab hujusmodi tractandis negotiis removere videbatur. Ipsi enim timendum nusquam fuit, ne in ferendis sententiis animi levitate peccaret Præses adolescentior; cum juvenilibus annis senilis jam maturitas præponderasset. Et re quidem ipsa tam rite perfunctum fuisse tanto munere Cassiodorium ait Theodoricus, ut singulis probaretur sagax Odoacris prudentia, qua ferendo illi oneri parem judicaverat eum, qui quidem in vitia juventutis, tam alto positus gradu, non modo non corruit præcipiti lapsu: sed etiam earum, quæ vel ipsis senibus invidiam facerent, virtutum splendore claruit. *Lib. 1. epist. 4.* „Primus enim, ut scitis (ita Theodoricus) administra-" tionis introitus Comitivæ privatarum mole fun-" datus est: ubi non tirociniorum infirmitate ti-" tubans, novitatis vitio: vel innocenter erra-" vit: sed abstinentiæ firmato vestigio, imitando" vixit exemplo. Quid modo necesse est, novis rationibus fatigemus Lectoris ingenium, quibus planum fiat, quam eximie Cassiodorii adolescentiam virtutes nobilitaverint? Probationum omnium instar erit citatum Principis fide dignissimi testimonium, quo non claritatem generis, non luxuriantis ætatis turbulentam animam, non morum corruptelam patriorum, non perturbationem rerum ad proclivem vitiorum viam eum rapuisse meridiana luce clarius infloruit.

Lib. 1. epist. 4. Lib. 6. form. 7.

Sapiens admodum dignitatis prioris administratio gradum ad majores juveni nostro fecit, Itaque Comitem sacrarum largitionum instituit

cum Odoacer: quo munere donis Regiis largiendis, monetæ cudendæ, omni negotiatorum commercio promovendo, officiis ac dignitatibus confirmandis &c. præficiebatur. Ut dignitatum, ita virtutum splendore, & merito crevit Senator; eaque fuit ejus in hoc gerendo munere æquitas animi, ea moderatio, ut luæ laudis præconem habuerit ipsum Theodoricum, cujus hæc præclara verba sunt, „Qui mox deinde sacrarum largitionum munere suscepto, crevit tantum „conversationis laude, quantum profecerat dignitate, Quid provinciis redditam disciplinam: „Quid diverso hominum generi momenta justitiæ infusa referamus? Vixit enim tanta continentia, ut æquitatem & instrueret monitis, „& doceret exemplis.

Ibidem.

§. 10. *Quid egerit Cassiodorius post superatum a Theodorico Odoacrem.*

Nec tamen hic stetit laudabilis adolescentiæ virtus, publicis muneribus jam consecrata. Sub finem enim regnantis Odoacris eam prudentiæ laudem in rebus agendis est consecuta, ut Politicorum sapientissimis æternum admirandæ juxta & prædicandæ sapientiæ causam sufficiat æquissimam. Anno quippe Domini 490. ingressus in Italiam Theodoricus movit contra Odoacrem eo successu, ut victum, profligatumque adegerit in urbem Ravennam ad perfugium secedere. Castris ad urbem locatis post tertium obsessionis annum pactis conditionibus supplicem suscepit Regem; & ei, quam sibi parari ab illo suspicabatur, necem intulit.

Quid consilii tum cepisse Cassiodorium putas in tam dissimili utriusque Principis fortuna? Cum, inquam, cerneret Imperio potiri Theodoricum, quo Odoacrem spoliaverat. In hac fluctuanti rerum sorte, quas in partes se converteret anceps Cassiodorius, in Brutiorum tandem se plagas recipit. Ibi Divino accidisse consilio cum intellexisset, ut Principatus Italiæ cederet Theodorico, privati commodi postbabita ratione, rebellantes Siculorum animos coercuit; atque tum eloquentiæ, tum armorum viribus novi Regis parere coegit imperio; sicque se in Aulam ipsius insinuavit, oblata provincia, quæ sine bellorum incommodis, aut ullo sumptu ditioni Principis accessit. „In ipso quippe Imperii nostri devotus „exordio, inquit Theodoricus, cum adhuc fluctuantibus rebus provinciarum corda vagarentur, „& negligi novum dominum novitas ipsa pateretur, Siculorum suspicantium mentes ab obstinatione præcipiti deviasti &c.

Lib. 1. Ep. 3

§. 11. *Fit Theodorico ab Epistolis Cassiodorius.*

Expletis honorifice partibus, quæ ipsi ab Odoacre Rege creditæ fuerant, cum strenue quoque se probasset Theodorico, ab illius gratia ad hujus amicitiam, ab illius Palatio, ad hujus Aulam voto processit obsequio. *His itaque*, pergit Theodoricus, *sub præcedenti Rege gymnasiis exercitatus, emeritis laudibus ad Palatia nostra pervenit.* Excepit eum Rex cum eo honore, qui splendori generis, & raræ virtuti debebatur, admiratusque in juvene cum ingenii dotibus tot adjuncta decora virtutum, ab Epistolis illum esse sibi voluit. Hujus quidem muneris prima rudimenta posuit Senator facundissimus, in literis illis elegantissimis, quas ad Anastasium Imperatorem direxit Rex; ut pacem, quam petebat, ab eo facilius impetraret; cujus tum amicitiam stabiliendo Regno suo opportunissimam judicabat.

Lib. 1. Ep. 4.

§. 12. *Principum Arianorum gratia Religio Cassiodorii non labefacta est.*

Verum quod Principum Arianorum gratiam, amoremque sit promeritus Cassiodorius, nemini veniat in suspicionem fides ejus, atque religio, quam ab omni erroris fuco liberam, solida testatur pietas, exhibita Ecclesiæ præclara officia significant, addictissimum semper erga summos Pontifices, & Episcopos commendat obsequium; quam denique scripta ejus omnia, quibus & Arianos, & alios quoscunque funditus destruit hæreticos, firmissime astruunt. Deinde illud de Odoacre memoriæ proditum est, *Nullum factum ab eo negotium rebus sacris, quantumlibet Arianus esset.* Ennodius vero Diaconus; *Multa petentibus Episcopis Orthodoxis eundem Principem indulsisse* commemorat. Referunt etiam nonnulli Theodoricum *Romanæ Ecclesiæ authoritatem reveritum esse, qui nulli fuit illius sedis Episcopo impedimento, quia plenissima auctoritate cuncta, quæ essent jurium sedis Apostolicæ, exerceret.* Quinetiam Regni principia non solum Orthodoxorum vexatione non fœdavit, sed etiam omnibus eos prosecutus est officiis; eo usque ut iratum eum experiretur, quisquis Regii favoris ambitu ad partes transiret Arianas; cujus rei exemplum, Zonara & Cedreno referentibus, habemus luculentissimum. Aulicus quidam Theodorico gratissimus a recta fide ad Arianam sectam defecerat, quo altius in Regis animum illaberetur. Factum Theodoricus ubi rescivit, jussit eum capite truncari, hæc præclara verba adjiciens: *Si Deo fidem sinceram non servasti, quomodo mihi, qui homo sum, conscientiam sanam præstabis?* Nemo itaque culpæ tribuendum ducat, quod Regibus, & quidem Arianis acceptissimus fuerit Cassiodorius; cum ad procurandum Ecclesiæ bonum auctoritate, & gratia, qua pollebat apud illos, religiose non minus, quam prudenter uteretur.

Bar. an. 476.

Bar. an. 493.

§. 13. *Præficitur Brutiis, & Lucaniis.*

Porro Theodoricus siva non immemor officii maximi, quod strenue præstiterat Regiæ majestati Cassiodorius, cum scilicet ejus opera Sicilia Gothorum adjuncta est Imperio: sive ut Brutiorum, & Lucanorum ancipites animos arctius sibi devinceret; destitui se aliquandiu tanti viri solatio, & prudentia sibi admodum necessariis passus est, ut illi eas provincias administrandas committeret. Quod ipse de Cassiodorio disserens, luculenter docet Theodoricus, „Sed non eo præconiorum fine contenti, Brutiorum & Lucaniæ tibi dedimus mores regendos: ne bonum" quod peregrina provincia meruisset, genitalis" soli fortuna nesciret. Per annum Præfecturæ" spatium Scyllacii vivaria, & stagnantes lacus exquisito artis labore excavatis montis visceribus effodit. Quod opus egregium velut sub aspectum ponit ea in Epistola, quam in Prætoriana sede collocatus ad Maximum Lucaniæ, & Brutiorum Cancellarium scripsit. „Fecimus, inquit, claustra Neptunia. Ad pedem siquidem" Moscii montis, saxorum visceribus excavatis," fluenta Nerei gurgitis decenter immisimus: u-" bi agmen piscium sub libera captivitate ludentium, & delectatione reficit animos, & admiratione mulcet obtutus. Id loci Monasterio" postmodum ædificando videbatur jam destinare, quasi secessum ad cælestia contemplanda tum meditaretur, cum latissimus ipsi ad amplissimos honores pateret aditus.

Var. l. 1. ep. 3.

Ep. 15. Li. 12

Quantum vero boni illis regionibus sua contulerit auctoritas, atque præsentia, non ambitioso quidem fastu, sed simplici verborum ductu testatur ipse: *Susceperunt me Judicem suum, & quibus privatus ab avis atavisque profui, vivacius nisus sum meis fascibus adjuvare.* Pauca profecto, & exigua hæc esse videbuntur, si cum majoribus, quæ pro tuenda justitia & prudenter suscepit, & strenue perfecit in Præfectura, componantur. Quid porro? Non clarus ambitione, non amore victus, vel odio in ferenda sententia deflexit unquam ab æ-

L. 11. Ep. 39.

quitate. Verum enimvero integritatem animi non patriæ charitas, non jura propinquitatis, aut alia quævis humanæ rationis persuasio violavit. Denique tam probum se præstitit Judicem, ut a Theodorico eximias hasce laudes sit consecutus:

Lib. 1. Ep. 3.

„ At tu consuetudinem devotionis impendens, eo „ nos obligasti munere, quo tibi putamus omnia „ reddidisse: inde amplificando debitum, unde „ credi poterat absolutum. Egisti te per cuncta „ Judicem totius erroris expertem, nec invidia „ quemquam deprimens, nec gratia blandiente „ sublimans. Quod cum ubique sit arduum, ta„ men fit in patria gloriosum: ubi necesse est aut „ gratiam parentela provocet, aut odium longæ „ contentiones exasperent.

§. 14. *Quid revocatus Cassiodorius apud Theodoricum egerit.*

Expleto annuo Magistratu, Cassiodorium apud se revocat Theodoricus, ut si quæ litteræ ad Reges, & Principes, aut primarios Regni administros essent scribendæ: si panegyrico sermone excipiendi Reges, aut Reginæ in Curiam ad Principem adeuntes: denique in gravissimis quibuslibet negotiis ejus opera, consilio, & eloquentia uteretur; ut etiam amicos cum eo non minus utili, quam grato colloquio miscere interdum sermones posset. Quam Regis familiaritatem commendans Athalaricus: *Egisti*, inquit, *rerum Domini Judicem familiarem, & internum Procerem.*

Lib. 9. Ep. 24.

Quis credat Theodoricum armorum gloria, quam litterarum studio clariorem, rebus nuper adepti Regni componendis impeditum, erudita Cassiodorii facundia tam mirabiliter affectum fuisse; ut si quid otii publicis curis posset intercipere, quærendis ab eo sapientum, politicorumque sententiis totum impenderet; amaretque ab eo sciscitari occulta naturæ miracula. Philosophiæ arcana, siderum cursus, maris abyssos, meatus alveosque fontium! Fidem tamen si quis mihi derogandam putet, testem locupletissimum Athalaricum audiat in hæc verba disserentem:

Lib. 9. Ep. 24.

„ Cum esset publica cura vacuatus, Theodo„ ricus, sententias prudentum a tuis, scilicet Cas„ siodorii, fabulis exigebat; ut factis propriis se „ æquaret antiquis, stellarum cursus, maris sinus, „ fontium miracula rimator acutissimus inquire„ bat; ut rerum naturis diligentius perscrutatis, „ quidam purpuratus videretur esse Philosophus.

His forsitan Athalarici verbis scriptores nonnulli, inter quos Cuspinianus, adducti sunt, ut asserent, Cassiodorio magistro litteris studuisse Theodoricum: nulla tamen assertionis allata probatione. Illud ergo prudens Lector expendat, utrum Theodoricus Rex ætatem pene omnem in re militari, neglecta scientiarum cura, cum posuisset, Cassiodorium discipulus audierit. Id quidem vel nullum hominem sibi facile persuadere posse vix crediderim.

§. 15. *Quo ordine Cassiodorius dignitates administraverit.*

Etsi magnis rebus tam ingentem, tam serium animum afferebat, ut majoribus intentus esse non posse videretur: tamen capacissimæ mentis præstantiam toties Regi consultissimo asseruerat, ut cum altiora moliri posse non iniquus æstimator Theodoricus putaverit. Quare ex Præfectura Brutiorum, & Lucaniæ redeuntem ad amplissimos honores gradatim promovit: vix tamen temporis rationem, seriemque annorum, quibus dignitates gessit, vix ipsum quoque honorum ordinem rite quis possit explicare. Si quid nihilominus certi investigari queat, ab ejus scriptis totum repetemus.

§. 16. *Cassiodorius fit Quæstor.*

Post Lucaniæ, Brutiorumque Præfecturam Quæstor factus est; hinc est, quod pro hujusmodi suscepta dignitate laudatur ab Athalarico:

Lib. 9. Ep. 24.

„ Denique ex te probare possumus eximium Prin„ cipis Institutum, quem primævum recipiens „ ad Quæstoris officium, mox reperit conscientia „ præditum, & legum eruditione maturum. Et „ post pauca. Quoties ille te grandævis Proceri„ bus imputavit, dum non sufficerent ad primor„ dia tua, quos tanta longævitas ætatis instruxe„ rat! Cassiodorius ipse in priori præfatione Variarum, inter primaria, quæ ante Magisterii, Prætorianæque sedis Præfecturam, suscepit munera, Quæstoris reponit officium: cujus præcipuæ partes erant, ut *Regia lingua vox esset.*

Lib. 6. form. 5.

Ad hunc honorem provehebatur nemo, quem sua eruditio, & negotiorum capax animus non commendarent, ut recte docet Theodoricus:

Lib. 5. Ep. 4.

„ Omnes, „ quos ad Quæsturæ culmen evehimus, doctissi„ mos æstimamus, quales legum interpretes, & „ consilii nostri decet esse participes: dignitas, „ quæ nec divitiis, nec solis natalibus invenitur: „ sed tantum eam doctrina cum conjun„ cta potest impetrare prudentia &c.

His animi dotibus, & virtutum ornamentis instructissimum Cassiodorium huic admovit officio; cujus onus pro dignitate cum sustineret, Regis prudentiam in honoribus impertiendis singularem unusquisque laudavit. Quo propius ad Regiam majestatem, suæ illum dignitatis sustollente gradu, Senator accedebat, eo magis crescebat singularis in eum Principis amor, quem ipsi acceptissimum reddebat animus a vitiis alienus.

Var. Lib. 9. Ep. 24.

Hinc Athalaricus; *Videbaris*, inquit, *æquissimo Principi gloriosa dilectione sociatus, quia eras a vitiis probabili sequestratione divisus.* Itaque in Quæstore suo Rex mirabatur vacuam omni cupiditate mentis integritatem, & sermonum ejus lepores amœnissimos avidus excipiebat: *Te in dictationibus amœnum*, prosequitur Athalaricus, *te ad justitiam rigidum, te habuit a cupiditatibus alienum.* Litigantium actiones, querelasque illius judicio permisit dirimendas.

Ibidem.

„ Interpellantium te ponderibus sapientissimus arbiter one„ rabat; tantumque de animi tui cognita discep„ tatione præsumpsit, ut in beneficii locum, „ tuum præstaret æstuantibus sine aliqua cuncta„ tione judicium. Sordidum venalis animi quæstum exosus Senator, parandi opes officiorum taxatione viam iniquam nusquam tentavit, virtutis honestatem perituris bonis longe anteponens;

Ibidem.

„ Beneficia ipsius, scilicet Theodorici, nulla abo„ minabili taxatione vendebas, ut honor tibi ad „ opinionis divitias proficeret, dum minime pre„ tio subjaceret. Erat plane, quod in te prædi„ caret eximium animum ad promerenda bene„ ficia patulum, & contra vitia cupiditatis ob„ structum.

Ibidem.

Hæc sane æquo animo qui perpendet, haud dubium, quin eam ipsi laudis commendationem afferat, quam in obeundo Quæstoris apud Regem, & subditos est promeritus.

§. 17. *Magisterii dignitatem exit Cassiodorius. Lib. 9. Ep. 24.*

Huc pertinet, quod velut in grati animi testificationem, Quæstorem integritate optimum honore Magisterii affecit Theodoricus, testante Athalarico: *Veniamus ad Magisteriam dignitatem, quam non pecuniæ largitate, sed morum nostris suffragia consecutus.* Ad eum, qui hujus muneris fungebatur officio, Palatii disciplina, causarum pondus, aliena judicia, veredorum cura &c. pertinebat: per eum Senatores Regi præsentabantur: Legatorum adventus prænuntiabatur: denique inter Prætorianas cohortes, & urbanæ Præfecturæ milites habebat primatum. Porro cum ad hoc culmen solis virtutum gradibus elatus fuerit Cassiodorius, ea tunc floruit integritate justitiæ, quæ probum & prudentem virum decet. Principis jura, subditorumque partes sic defendebat, ut omnes quibuscum res ipsi erat, sibi

demereretur. Grande hoc munus operosi negotii, cui vix par esset vir capacissimæ mentis, eminens Senatoris non gravabat ingenium; cum enim in Magisteria dignitate constitutum præcipuis etiam Quæsturæ officiis vacare Theodoricus

Lib.9. Ep. 24.

voluit. *Quo loco positus*, inquit Athalaricus, *semper Quæstoribus assusti*; & cum rerum tum gravitas, tum amplitudo eloquentiam non vulgarem exigerent: *Causa credebatur ejus ingenio*. Num-

Ibidem.

quid felicem prædicabis eum, cujus consilium, & industriam adeo sibi necessaria Rex judicabat, ut

Ibidem.

ab eo exigere teneretur, *quod se noverat minime commisisse*? Numquid eam gratiam singularem censebis, quod vacantibus aliis, summam rerum solus attingeret? *Quadam gratia præjudi-*

Ibidem.

tiali vacabat alias laborare, ut te sententiæ suæ copiosa laude compleret. Age vero hanc felicitatem, hunc favorem Principis quam funesti casus, quam infesta invidiæ tela excepissent; nisi præcavisset sapientissimi viri rerum politicarum peritissima sagacitas! Id enim sua prudentia, & æquitate est assecutus, ut ne vel levi obtrectatorum morsu læderetur; quin immo inviti lau-

Lib.9. Ep. 24.

darent adversarii ejus probitatem. Nescivit de „ te quisquam submurmurare contraria, cum ta„ men de Principali gratia sustineres invidiam: „ derogare cupientes vicit integritas actionis; „ adversarii tui sæpe locuti sunt coacti, quod „ animus non habebat. Cæterum quod maximis negotiis majorem semper animum, majus semper virtutis meritum habuerit, nemo mirabitur

Ibidem.

„ qui hæc Athalarici verba expenderit: Non enim „ proprios fines sub te ulla dignitas custodivit, „ quando conscientiæ tuæ constat creditum, quod „ a multis proceribus fuit sincerissime peragen„ dum.

§. 18.
Fit Præfectus Prætorio Cassiodorius.

Exinde ad Prætorii præfecturam, culmen honoris altissimum, evectus est: in quo constitutum non aura vanitatis afflavit, quæ vel nobi-

Lib.1.Ep.4.

liores animos solet perstringere: *Nullo quippe ut plerisque mos est, elatus favore fortunæ in cothurnum se magnæ potestatis erexit; majora sibi de se fecit optari, dum intra modestiæ terminos magna cohibuit*. Hæc æquabilitas, atque moderatio, qua indignum se tantis muneribus sentiebat, haud retardabat mentis devotionem in gloria Principis, & commodis subditorum procurandis. Qui propensa bonitate in provincialium animos influebat suaviter, militibusque verendum se

Lib.1.Ep. 4.

præstabat: *Fuit itaque, ut scitis, militibus verendus, provincialibus mitis*. Justitiæ adeo tenax fuit, ut cum quis lite contenderet, arbitrum causæ illum optaret; & quamvis tributa imponendi munus, populis exosum, tractaret, ea singulis tanta æquitate dispensabat, ut nemo gravari se taxatione quereretur, nemo solvere detrectaret. Hanc æquitatem egregie laudat Theo-

Var. Lib. 2. Ep. 3.

doricus: *Cuncta provida gubernatione disponens, ostendisti, quam leve sit stipendia sub Judicis integritate dependere; nullus enim gravanter obtulit, quod sub æquitate persolvit*. Qua, quæso, putas solertia præditum eum, qui sic novit stipendia, juraque Principis cum devoto populorum obsequio componere, ut neque illius, neque horum odium contraheret; quin immo gratanter facerent subditi, quod juste exigi a Principe non

Lib.1.Ep. 4.

ignorarent? *Juxit bene*, verba sunt Theodorici, *cum universorum gaudiis nostra compendia: ærario munificus, & juste solventibus gratiosus*.

Adeo beneficus in omnes fuit Cassiodorius, ut dandi, quam accipiendi longe avidior, Judicum damnaret avaritiam, qui muneribus clientum dignitatem inquinant: *dandi avidus, accipiendi fastidiosus*. Nunquam vir summus criminum contagione mentem illæsam ad virtutis amorem non convertit: *Detestator criminis, amator æquitatis*. Quis igitur mirabitur, quod recte factorum ejus in obeunda Præfectura memoria Principis animum

Lib.1.Ep.3.

mirifice oblectaret? *Oblectat igitur*, inquit Rex, *nos actus Præfecturæ recolere*. Et vero quam gratum erat Theodorico mente repetere præclaram subditi sui modestiam, justitiam, fidem? *Æquitate cuncta moderatus, gratiam nostram in se non reddidit otiosam*. Sane de Præfecto Prætorio a se constituto verissime posse prædicare erat illi suavissimum, quod *sensit tunc Respublica ex illo cæ-*

Lib.1.Ep. 4.

tu Romuleo innocentiæ virum; qui licet se moderanda gloriosum fecerit: hoc tamen majus contulit, quod bonæ actionis exemplum sequentibus dereliquit.

§. 19.
Quid egerit Theodorico Romam petente.

Finem non faciam, si referre sigillatim voluero, quam sollicite provinciis & urbibus Præpositus consuleret, tum in jure civium tuendo, tum in componendis plebeiorum hominum dissidiis. At prætermitti se non patitur providentissimi Præfecti solers diligentia, qua urbem ad Regium Theodorici ingressum ornari, instruique curavit. Ravennæ Rex sedem Imperii collocaverat, unde Romam, quam sibi vectigalem fecerat, peteret necesse fuit; ut seditiones turbasque comprimeret, quæ per Antipapam Laurentium adversus legitimum Papam Symmachum commotæ, Clerum & Senatum agebant in partes, Urbemque lacerabant. Quamvis enim ad Canonicam Symmachi electionem Regia pariter accessisset auctoritas: ea tamen novarum rerum auctores non cohibuerat. Votis igitur Romanorum Orthodoxorum Rex cum acquiesceret, Romam venire cogitavit; ut ortam præsens sedaret tempestatem, & optatam Christianæ Reipublicæ tranquillitatem restitueret. Ubi primum intellexit Præfectus Prætorio Cassiodorius Regi in animo esse, ut Romam proficisceretur; ad Constantinianum, quem experientissimum virum appellat, & ad Maximianum suum in Urbe Vicarium protinus litteras mittit, quibus mandat, ut dent operam, ne quid desit ad solemnem ingressus Regii pompam, vias publicas procurent, si opus erit, instaurari, pontes refici,

Lib. 12. Ep. 18. 19.

mensas dignis Reges cibis instrui. In quam „ rem, inquit, scribens ad Maximianum, illum „ sedis nostræ militem nos direxisse cognosce, „ qui tibi, officioque tuo debeat imminere, quo„ tenus nobis omnia parata renuntiet: quia com„ mitti non potest casui, quod nostro periculo „ constat adscribi. „

Lib.2.Ep.29. Lib.4.Ep.17.

Nec ego quidem diffitear non liquere, an regnante Theodorico, aut successoribus ejus, qui & ipsi quoque Cassiodorio Præfecto Prætorio Romam petiere, scripta fuerit hæc Epistola. Hic tamen factum illud præclarum Senatoris memoravimus, eo quod nullibi de Maximiano, nisi in litteris Theodorici nomine missis sermo fiat; ex quibus sane, quo in numero esset apud Regem Cassiodorium, populumque Romanum, quidve sustinere posset, intelligi potest. Quod si cui forsan adhuc dubia videtur hæc epocha, fateatur certe necesse est nihil Cassiodorio nostro circa Principis, quisquis ille tandem fuerit, ingressum in Urbem sollicitius reperiri, ne dicam excogitari potuisse.

Ravenna itaque Rex cum proceribus, quos inter Cassiodorius primarius eminebat, Romam progreditur, quo ingenti civium gaudio & plausu receptus, dissidentes Romanorum animos, exitiali Clero & Senatui schismatis peste rescissa, composuit. Nunc vero apud se quisque repu-

tet, quam juste Cassiodorius, cujus tautum pondus in Regis animum fuit, in partem laadia venire debeat, quam assecutus est Theodoricus, cum auctoritate sua pessimam schismatis litem repressit, & sua Orthodoxoram bona, juxta Canones Romani Concilii reddidit; fuit enim in hoc negotio consiliorum, factoramqae Principis adjutor potissimus, & particeps Cassiodorius.

§.20. *Ad Patricii dignitatem evehitur.*

Vix functus erat Prætorii præfectara, cum eum ad Patricii dignitatem Theodoricus extulit, qaam quidem ut consequeretur, rara illius, tum in Regem, tum in Rempublicam merita saa quodam jure poscebaot. *H i igitur tet amplissimis laadibas incitati*, ait Theodoricus, *Patriciatus tibi apicem justa remuneratione coaferimas; ut qaod alus est præmiam, tibi fit retribatio meritoram.* Petens vero a Senatu, ne electum Regio calculo Patricium assensu mutuo confirmaret: *Meministi*, inquit, *& adhuc recentiam rerum memoria ministratar, qaa moderatione Prætoriano calmine locatas insederit*. Qaem excelsus apex hujus bonoris fuerit, ex form.2. lib. 6. compertum habemus, cum hanc dignitatem, quam constat uno Consulatus fastigio fuisse inferiorem, capere Rrges honorificum ducerent. *Præfectories, & aliarum digaitatum vires pracedit*, verba sunt Theodorici, *uni tantam cedeas fulgori, quem interdam etiam a nobis constat assami*. Non annui duratione bonoris, sed perpetuo dignitas hæc splendore Patriciam cingebat: *Ornatas individaas, ciagalam fidele, qaod nescit ante deserere, quam de maade rontingat homines exire*

Lib.1.Ep.3.

Lib. 1.Ep.4.

Lib.6.for.2.

Ibidem.

In eximias Cassiodorii laudes prorupisse egregiis illius factis eum se provocatum significavisset Theodoricas, eum ut æquitatem, virtutemqae quam singularem præbuit in ante concessis muneribus, in Patricia dignitate pariter exhibeat, adhortatur. His sane monitis sollicitandus non erat ad virtutis gloriam Cassiodorii animus, quam adeo colait in Aula Priocipum, ut proceribus, & viris candore morum conspicuis eximium se semper præbuerit integritatis exemplum: qualem commemorat Theodoricas, dam Patricii intemeratam fidem commendat. *Magaifici viri Cassiodorii Patricii para aobis fide, & integritate comperti &c.* Cujus rei tot adhue argamenta quam certissima in hujus vitæ serie proferemus, ut nemioi venire possit in dubium laudata viri hujus præstantissimi probitas.

Lib.1.Ep.26.

§.21. *Quo anno factus Consul. Cassiodorius.*

Qno anno Consulatum gesserit, non conaenit inter scriptores. Ad annum 513. referunt nonnulli, ut Cuspinianus in Commentario in Chronicon Cassiodnrii; nec enim rationem haberi volo erratti, qnod irrepsit in editionem, quæ Consalatam ejus in anno 512. collocat; bis siquidem nnmeratus reperitur annus 451. At verosimilius io anno 514. ponunt aliorum Chronica, ut Marcellini, Onufrii, Bucherii, quibus cousentit Card. Baronius. Hanc opinionum diversitatem induxit librariorum incuria, qui in transcribendo Cassiodorii Chronico Dexecrati & Volusiani Consalatum, qui contigit anno 503. prætermisere.

Qnod vero in anno 514. sit collocandus Cassiodorii Consalatus, prubari etiam potest observatione a me facta, quæ io citatis auctoribus non occurrit; videlicet quod juxta Cassiodorium Ep. 2. Lib. 2. Var. Felix a Theodorico Consulatum adeptus sit Indictione 4. quæ in annum 511. incidit; atque ipse in Chronico suo Consulatus duos inter Felicis, & sui Ipsius Consulatum recenseat: ex qua supputatione fit ut Consulatus ejus sit ad annum 514. referendus.

§.22.

Nunc illud quid attinet commemorare amplissimi hujus honnris quam præclara fuerint ornamenta, quam alta munera? Ea nosse qui voluerit, discat ex form.1.l. 6. Var. Sat erit adnotasse, quod renascentis schismatis flammas extingui sao sub Consulatu ingenti animi gaudio viderit Cassiodorius. Qua occasione olim venerit in Urbem Theodoricus, supra diximus, videlicet ut ortas ex schismate dissensiones compesceret. Post Regis discessum, Laurentii factiosæ partes novam, horriferi Boreæ alicujus instar, commovere tempestatem, qua ad obitum usque Symmachi, qui hoc anno contigit, miserum in modum perturbata est Ecclesiæ tranquillitas. Sublato e vivis Symmacho, proborum tandem hominum consensione & diligentia factum est, ut dissidentes partes convenirent, & factam Hormisdæ Papæ electionem communi suffragio firmarent. Qaamobrem reliquiæ schismatis omnino dissolutæ sunt, ut verbis moderatissimis in Chronico testatur ipse Cassiodorius. *Me etiam Consule, in vestroram*, scilicet Theodorici, *laade temperam, adanato Clero, vel popalo Rom. Ecclesiæ redut optata concordia.* Quam utinam fasius explicassent cæteri scriptores! Clarius profecto innotesceret, quantum operæ pro suæ dignitatis partibus, & officiosissima erga Matrem Ecclesiam pietate præstiterit magnanimus Consul, ut discordes animos ad pacem revocaret, & juxta Canones, & Ecclesiæ decreta summi Pontificis electio haberetur: quamqaam propensa in Ecclesiæ utilitatem, & Reipublicæ salutem nostri Consulis voluntas, & sollicita diligentia illud non patitur in dubium addaci.

Sub Cassiodorii Consulatu Antipapa Laurentii schisma extinguitur.

§.23. *Cassiodorii absentiam quam impatienter tulerit Theodoricus.*

Dum Consulatum gereret Senator, vel ea circiter tempora Rnmam ut peteret, aut alio proficisceretur, gravissimum proculdubio, quod argebat, negotium postulavit. Quapropter abesse aliquamdiu a Regio Palatio necesse fuit: sed Theodoricus eum absentem ferre diu non potuit, cujus ex consilio summa Regni negotia pendebant: cujus eruditis sermonibus animam pascere sibi utilissimam existimabat. Iteque litteras mittit, qnibus eum obnixe rogat in Aulam quantocyus revertatur. Gratissimam hoc litterarum Regis commercium quanto honori sibi esse duxerit, hinc collige, quod inter illas, quas Regis nomine ad diversos scripsit, hanc ejus reposuerit Epistolam, qaæ brevissime qaidem est, sed compendioso sermone laudes omnes, quibus affici potest sabditus a Principe, complectitar. In his ejus a se merito requiri præsentiam dicit, cui factam saæ dignitati, & gloriæ accessionem maximam debere se profitetur. *Convenit enim etiam te reqairi, qai nostra fecisti eximie tempora prædicari*. Morum ejus splendore sua ornari Palatia non dubitanter affirmat: *Oraasti conscientiæ integritate Palatia*. Acceptum illi referre pacis gratissimum otium populos fatetur: *Dedisti popalis altam qaietem*. Fide plenam fuisse, & æquitatis adeo amantem in ferendas sententias eum asserit, ut damni nibil susciperent, quibus judicia decerneret: *Præsentati tribaaalibas Jadicem te sine aliqae damni terrore viderant*. Hoc studiosius apud omnes commendari probat, qnod neglectis propriis utilitatibus, sui copiam prompto animo singulis faceret: *Pretiosior factas canctis, qaia nalle præmio veadebaris*. Laborem nullum, aut officiam Principis causa non suscepisse gratenter commemorat, seque idcirco laudes ipsi publicas, & grati animi testes rependisse: *Magnitudinem tuam gloriose nobis servitio comprobatam Palatia teste laudavimus*. Qaantocyus festinet in Aulam summis omnium votis expectatus, adhortatur: *Tende gradus, accelera festinus ad-*

Var. Lib. 3. Ep. 28.

ventum. Ecquid, amabo vos, huic laudum cumulo potest accedere? Merita profecto cujusquam altetius excederet; Magni Cassiodorii virtutes vix exæquae, quarum excellens magnitudo ea antegestis jam cognita uberem absque ullo lædendæ veritatis metus, laudationis materiam suppeditat.

§. 54. *Litteras, panegyricos, & Chronicon scribit.* *Prima Præf. in Var. lib.*

Cassiodorius itaque cum in Aula Regis suis se virtutibus fecerit a Procerum reliquis, litteras ejus nomine scripsit, habuitque ad Reges & Reginas sermones panegyricos: *Dixisti ad commendationem universitatis frequenter Regnis, & Regibus laudes*. Regis etiam jussu Chronicon a prima mortalium origine compendioso stylo deduxit ad sua tempora, hoc est ad Consulatum Justini Imperatoris, & Eutarici Cilicæ, quo æræ Christianæ annus 519. numerabatur. Nullum hic habemus de hoc Chronico prolixius differendi locum, de quo quam diversimode sentiant auctores, fuse in nostra præfatione diximus.

§. 55. *Gothorum historiam componit.* *Lib. 9. Ep. 25.*

Gothorum historiam in libros duodecim distributam sub eodem Rege Cassiodorius edidit, ut in priori Præfatione Variarum ipse monet; & Athalaricus Rex ad Senatum scribens, hujus historiæ formam quamdam generalem exhibet, dum ita „ loquitur: Iste Reges Gothorum longa oblivione „ celatos latibulo vetustatis eduxit: iste Amalos „ cum generis sui claritate restituit: evidenter „ ostendens in decimam septimam progeniem, „ stirpem nos habere Regalem. Originem Go„ thicam historiam fecit esse Romanam: colli„ gens quasi in unam coronam germen floridum, „ quod per librorum campos passim fuerat dis„ persum. Ardens movet desiderium hujus operis jactura, hominibus historiæ amantibus magnopere dolenda, ex quo præclara sane antiquitatis monumenta eruere liceret. Quamquam modum aliquem ponit desiderio nostro Jornandes, sive Jordanus Ravennæ Præsul, qui totius historiæ Epitomem posteritati commisit; sic autem de ea ad Castellium præloquitur: *Suades ut nostris verbis duodecim Senatoris volumina de origine, actibusque Getarum, ab olim usque nunc per generationes descendente, in uno & hoc parvo libello coarctem: dura satis imperia, &c.* Si hæc ultima Jornandis verba scientibus quam operosum sit res gestas scribere, probare debeant quantum laboris in historia concinnanda posuerit Cassiodorius: omnes sane mirari non desinent, virum publicis Regni distentum negotiis, tam ardua opera non suscepisse modo, sed strenuo labore confecisse.

§. 56. *Magisterii dignitatem iterum suscipit Cassiodorius.* *Lib. 9. Ep. 25.*

Ad Magisterii munus iterum vocatus est a Theodorico anno Domini 526. qui Regni, vitæque illius supremus fuit; sic enim Athalaricus: *Reperimus quidem eum Magistrum*. Mirum proculdubio videri poterat, quod post tot tamque ampla munera in Regis utilitatem & gloriam laudabiliter administrata, ad Magisterii partes, quas egregie jam impleverat, quasque meritis inferiores potuisset salva modestia despicere, sursum sustinendas Theodoricus inusitato more Cassiodorium invitaret. Verum eminentioris erat animi Senator, quam ut de Rege sentiret iniquius, & illius mandatis privata commoda præponeret: cujus rei argumenta clarissima eum sub Theodorici successoribus præstitisse videbimus. Et quia noverat maximo bono Regi fore, si Magisterii officium iniret; illud non minori significatione lætitiæ, quam altiores dignitates, suscepit; parique semper gessit æquitate, ac prudentia. Eo in munere cælesti nutu potius, quam Theodorici jussu fuisse constitutum, felix rerum significavit eventus; junioris etenim Athalarici incredibile est quantum consilio & opera juverit Regni primordia, quibus motus intempestivi poterant a seditiosis excitari ob infirmam Regis ætatem.

§. 57. *Quomodo primordia regni Athalarici juverit.*

Scilicet Theodoricus decesserat nulla relicta prole mascula præter Athalaricum Octennem, quem Amalasuntha filia susceperat ex Eutarico Cilica, qui ante socerum ejus fato functus est. Regni Gubernacula pro filio cepit Amalasuntha, cui administrando impar proculdubio fuisset, nisi manum, ut ita dicam, herculeosque humeros oneri tanto Magnus Cassiodorius supposuisset. In hac nova rerum facie, a fide & officio nunquam deflexit; immo facultatibus, *Litteris & armis juvit Regni primordia*, ut Athalaricus ipse gratanter gloriatus. *Lib. 9. Ep. 25.* Nec contentus unicam provinciam, ut olim Siciliam, in officio cohibere, majora Senator eximius præstitit; cum videlicet Gentem Gothorum omnem Athalarico subdidit: atque ita factum est, ut optata publicæ pacis felicitas laborem ejus, ac prudentiam exciperet, & ut cum Athalarico loquar: *ipsius labore actum est, ne laboraret imperium*. *Ibidem.*

Felix profecto Athalaricus, qui Regni administrum sub ipso nactus est exordio, in quem ætas tenera, in quem Regni novitas tuto recumberet; qui & dignitatem Regiam asserere, & negotiorum pondus ferre posset. *Nam cum novitas Regni multa posceret ordinari, erat solus Cassiodorius ad universa sufficiens.* Quare si dicendum in publico, nullus paratior, nullus eloquio instructior aderat. In negotiis instantibus consilio si opus erat, rebus obscuris lucem splendore ingenii sol novus affundebat: res dubias & ambiguas nullo negotio Oedipus novus explicabat: nusquam desperandus erat exitus rei, quam quis ejus arbitrio susceperat. *Ipsum denique*, inquit Athalaricus, *dictatio publica, ipsum consilia nostra poscebant*. *Ibidem.* Eximia profecto sapientia virum ornatissimum ad res politicas moderandas, rei militaris scientissimum virum ad bella gerenda, denique qualem exigebant, consecuta sunt Amalasunthæ, & Athalarici gravissimis negotiis implicata Regni initia. *Ibidem.* *Nam dum curæ litterarum Regias cogitationes incesserent, subito a litterarum penetralibus ejectus, par suis majoribus ducatum præstitit intrepidus.* Ecquis igitur tam multiplici virtutum laude mirabilem Cassiodorium non mirabitur? Audens dico eum Regni Gothorum sub Athalarico maximum extitisse ornamentum, qui *iterum* sub Theodorico *summa laus temporum fuit*. *Lib. 9. Ep. 24.*

§. 58. *Fit iterum Quæstor.*

Annuo Magisterii vix persunctus munere fuerat, cum Quæstoris officium, iterum obire cogitur, illud Theodorici beneficio prius acceptum gesserat ea fide, & integritate, quam debitis & Rex, & subditi laudibus palam extulerant. Sed hanc dignitatem rursum excellentiore modo administrandi amplam fecit occasionem initium Regni Athalarici: *Implevit nobis*, inquit ipse Rex, vel potius Amalasuntha, *Quæstoris officium, & mercedes justissima devolvens cautela, quam ab auctore nostro didicerat, libenter heredis utilitatibus exhibebat*. *Lib. 9. Ep. 25.* Hic non stetit Quæstoris studium erga Regem & Rempublicam: *Verum his majus aliquid adjiciens, more & exempla parentum, Gothorum armat exercitus, & bona instituta melior, quod a parentibus accepit hereditaria largitate custodit*. *Lib. 1. Ep. 4.* Proprio censu Gothorum copias alit prævertendis motibus destinatas, qui fluctuantis Regni principio concitari sæpe sub puero Rege consueverunt. *Deputatos Gothos propriis pavit expensis, ut nec Provinciales perculleret,* *Lib. 9. Ep. 25.*

nec

nec fiscum nostrum expensarum oneribus ingravaret.

Ea fuit ejus animi nobilitas, ea de singulis bene merendi voluntas, ut non modo in cives, verumetiam in Regem beneficus extiterit; & alieni commodi adeo providus, ut *arma ejus nulla possessorum damna senserint*. Quam ergo juste laudatur apud Senatum ab Athalarico, dum provinciarum custodem appellat! *Fuit nimirum provinciarum verissimus custos*. Et certe quis unquam Regiæ Majestatis assertos magis religiosus & fortis, magis bonorum vitæque suæ prodigus, quem nec vacillantis Regni principia sub infante Rege, nec dubia rerum facies, aut incerta vicissitudo a proposito potuit unquam deterrere! Æris Regii fidissimus fuit conservatur; æris proprii provisor vel parcissimus, vel nullus; generoso namque præditus animo, posthabitis his, aliisque rationibus, quibus ad res suas procurandas duci poterat, ad altiora erigitur; ut cujus fides nullis limitibus tenebatur, nullis ipse rebus parceret pro Regis obsequio.

§. 29. *Quid dimissis militibus in Quæstura egerit.* *Var. Lib. 9. Epist. 25.*

At ubi ab armis discessum est, curam omnem, atque ingenium in eo posuit, ut sua singulis pro æquitate jura tribueret: quod Athalaricus ita testatur, *ut belli cura resoluta est, ingenium suum legum potius ductor exercuit*. Belli enim confusione dissoluta, corrupta pene omnia, ac dissipatas leges, imo Judicum, quos avaritia invaserat, reperit venalia judicia. Quid vero? Hæc damna reparare, hanc pestem eliminare studuit ea prudentiæ & justitiæ laude, ut ejus judicio æquius nihil possent optare litigantium turbæ: *Signans sine litigantium damna, quod ante sine pretio constabat esse laceratum*. (*Ibidem.*) Quos in hoc secutus sit Cassiodorius si scire velis, audi eumdem Athalaricum: *Talem Metelli in Asia, talem Catonis in Hispania legimus fuisse ducatum, qui plus de sua disciplina, quam per arma laudati sunt*. (*Ibidem.*) Nec eos imitando tantum assecutus est, sed longe multumque superavit: quandoquidem tam præclarum eximiæ illius virtutis Athalaricus dedit testimonium, ut asseverare non dubitet eum, *dum nesciret aliena quærere, novisse tantum propria largus afferre*. (*Ibidem.*) Hinc, inquit, *cunctis ita fuit benevolus, ut suarum rerum* non dominus, sed *distributor egregius* videretur. Nunquam tamen rerum felicites procedente cursu, nec popularis auræ afflatu elata est ejus animi moderatio; etenim solidis Christianæ humilitatis fundamentis firmiter innixus, fuit semper *moderatus in prosperis*. Verum quo præceptore has proborum morum leges didicerat, quas sæculi prudentia respuere solet? Nullo certe nisi Christo Domino, quem in sacris codicibus docentem audierat. (*Lib. 9. Ep. 25.*) *Hos igitur mores lectio divina solidavit*. Ex his fontibus illas virtutes hausit, quas in æternum politicorum omnium exemplum traduxit; & hoc cælesti Doctore novit humilitate Christi in amplissimis honoribus mores modestissimos conformare. (*Ibidem.*) *Hinc virtutum omnium sumitur manifesta cognitio: hinc sapientia veritatis sapore conditur: sic ad omnia redditur humilis, quem imbuit doctrina cælestis.*

His tam Christianæ pietatis virtutibus animum dum exerceret Cassiodorius, muneris alterius partes sustinere cogebatur, quo ut nuper sub Theodorico, sic sub Athalarico illius mandato & nomine varias ad Pontificem, ad Episcopos, ad Clerum, Senatum, populumque Romanum, ad Imperatorem, ad Regem Vvandalorum, permultosque alios litteras scribebat pietate singulari, & exquisitis sententiis mirabiles, quas videre est libris 8. & 9. Variarum.

§. 30. *Cassiodorius spes unica Amalasunthæ dolenti eversionem a studiis Athalaricum.*

Octavum, ut vidimus, annum agebat Athalaricus cum ad gubernacula Imperii Gothici accessisset, quem Amalasuntha mater in iis omnibus disciplinis & artibus, quæ Christianum & maximum Regem decent, erudiendum tradiderat. At Gothi, gens ferox, se Regi scientiis dedito parere velle superbe negaverunt: putantes armorum gloriam cum studio litterarum stare non posse, quæ molliant hebetentque animi vigorem. Reginæ itaque voluntati consilioque saluberrimo tam præfracte, tantaque ferocitate obstitere, ut eorum furori cedere tandem coacta fuerit. Idcirco Athalarici mollis & fluxa ætas extinctis virtutum, & optimarum artium seminibus ad vitia facile deflexit, ac pessimum Regis exemplum cito secuta est subditorum pene omnium miseranda corruptio.

Depravata omnia nec sine lacrymis, nec sine acerbissimo animi sensu videre poterat Amalasuntha, pia imprimis Regina; ipsique & bonis omnibus incredibilem dolorem inurebat misera tum Regiæ, tum Regni facies. Summum tamen mœrorem minuebat spes unica in Cassiodorii probitate posita; noverat enim quantum Regis adolescentiam consiliis & opera, curis & opibus fovisset. Quot Quæstor factus iniquas rescidisset leges: quot improbissime eversas juste refixisset. Unde vitiosas omnes & corruptas consuetudines brevi ab eo emendandas confidebat, quem fama Deo donatum putabat, ut pristinum Reipublicæ splendorem restitueret.

§. 31. *Creatur iterum Præfectus Prætorio.*

Eam sane ob causam cuncti, quibus chara erat patriæ gloria, per Senatorem integerrimum Prætorii Præfecturam administrari optabant ardentissime; idque ab Athalarico sæpius postulaverant, quorum precibus annuens Rex illum Prætorio præfecit Indictione 12. id est anno Domini 534. Hæc Athalaricus non sine præclara Cassiodorii commendatione insinuat, dum ait: (*Var. Lib. 9. Ep. 24.*) *Diutius quidem differendo pro te cunctorum vota lassavimus, ut benevolentiam in te probaremus generalitatis, & cunctis desideratior advenires*. Pari laude subditum Rex afficit, dum Senatum admonet, qua ductus ratione Præfectum Prætorio illum fecerat, videlicet, ut omnium votis expetitus corruptelas omnes, & pravos usus facilius corrigeret. (*Lib. 9. Ep. 25.*) *Huic erga Præfecturæ Prætorianæ regendam tribuimus dignitatem, ut querelas omnes infidelium nundinatione collectas, Deo præstante, sua integritate componat, fatiatque tam nimium desideratus, ut cunctis possit esse beneficus.*

Docet præterea Rex eum a se præfectum ea mente, ut provincias Judicibus iniquis oppressas sublevaret: (*Lib. 9. Ep. 24.*) *ut probatum Judicem sine metu provinciæ suscipiant, quas hactenus improborum cognovimus actione fatigatas*. Atque ut qui sordido semper quæstu abstinuit, avaritiæ damna resarciat; (*Ibidem.*) *Solitus es quidem justa non vendere: sed nunc oportet impensius læsis per injuriam subvenire*. Quid plura? ut qui *anteactis*, inquit, *fascibus mirabilis continentiæ exempla præbuit*, (*Ibidem.*) incorruptibili morum ejus integritate abusus omnes, & fraudulenta studia extirpentur, & funditus tollantur. *Invigilet incorruptibilis sensus adversus male consuetas manus &c.* (*Ibidem.*) Hinc eum in Prætoriana sede, tamquam in specula a se collocatum pronuntiat; ut nulla sagacem ejus prudentiam effugiat malitia, quam vel punire, vel emendare non possit: (*Lib. 9. Ep. 24.*) *Lumen te immisimus rebus celatis, quando nec prudentiæ tuæ quisquam poterit illudere, nec fidem aliqua ablatione tentare*. Nullo tamen exemplo eum induci oportere prædicat ad ea, quæ

magna suut, peragenda. Quam putas ob causam? Ipsum audi Athalaricum; miram sane rei iusolitæ profert rationem: *Aliorum tibi exempla non ponimus, vetera moribue tujs, & omniam vota complesti.* (Ibidem.) Summi viri laudem absolutissimam uec brevius, nec melius quis complecti potest, quam bis paucioribus, sed luculentissimis verbis: *Vetera morsbas taie, & omaium vota complesti.*

§. 32. (*Quid, cur, & quomodo scripseris ad sum. Pontif. Joannem 2.*) Mirum profecto quam constans sempee fuerit summis iu laudibus Cheistiana Cassiodorii humilitas; nam ubi pemum Præfectus Prætorio ereatus est, statim ad summum Pontificem Juannem 2. supplices litteras scripsit, quibue ut filius obsecrat, Deum pro se enixius oret, quatenus commissam sibi provinciam, ae Reipublicæ pattes sustiuere pro dignitate valeat. (Lib. 11, Ep. 2.) *Precor*, inquie, *ut vi- vaeias oretis;* ot quicquid est alienum a recto abhorreat auimus; ut ingenium cælesti lumine illustratum a vero ounquam discedat; ut talem denique Jodicem se præstet, qualem Catholica postulat Ecclesia. Sed hæc melius describi uon possunt,
(Ibidem,) „ quam ejus verbis uri mausuro incidendis, ut
„ mibi filio vestru intelligentiæ sensus apeeiat, ut
„ quæ vere suut utilia iequae, quæ vitanda refu-
„ giam. Vigor ille rationabilis auimæ nobis cou-
„ silium præstet, saeies veritatis albescat: ne men-
„ tem nostram iuuubilet caligo corporea; sequa-
„ mur quod iutus est, ne foeie a nobis simus: iu-
„ struat quod de vera sapientia sapit: illuminet
„ quod cæleiti elaritate resplendet. Talem deni-
„ que Judicem suscipiat publieus actue, qualem fi-
„ lium Catholica mittat Ecclesia.

Et quia se nou tantum summi Pontificis filium, sed etiam discipulum profitetur, rogat hoc nomiue, ut si quid io obeundo muuere peccaverit, admoneatue a magistro, ut citiue possit emendare. Cerium sibi esse, ait, a recto aberrare uon posse, si ipsum habeat omnium suarum actionum
„ monitorem. Monete me quæ sunt gereuda,
„ bene agere vel correptus exopto: quia errat dif-
„ ficilius ovis, quæ voces desiderat audire pasto-
„ ris; nec facile efficitur vitiosus, cui admonitor
„ iusistit assiduus. Sum quidem Judex Palaei-
„ uus: sed vester nou desinam esse discipulus. Ad-
„ ditque: Tunc ista recte gerimue, si a vestris regu-
„ lis minime discedamus. Denique miuaciter quidem, sed pergrate urget, ut precibus ejus, & consiliis adjuvetur, quæ si deesse seuserit, imputandum illi fore quicquid in Præfectura a eecto fecerit alienum. (Ibidem,) *Sed eam me a vobit desiderem & moneri consiliis, & adjuvari orationibus, jum vobie applicaadam est, si quid ia me faerit aliter, qaam optabatur iaventum.* Hæc sibi a summo Poutifice ideo deberi asserit, quod in Petri eathedra sedeat, cujus admiratus splendorem & potestatem, quantl eum fecerie his verbis significat: (Ibidem,) *Sedee illa toto orbe mirabilis proprios tegat uffectione caltores, qaæ licet generalis mundo sit præstita. vobis etiam cognoscitur localiter attribara.* Inde eum orbi Christiano præesse dicit jure, & auctoritate Pontificia: (Ibidem.) *Vos eaim specalatoret Christiaao populo præsidetie: voe Patris nomine universa diligitie. Securitae ergo plebie ad vestram respicit famam, eui divinitus est commissa eustodia.* Christianissimam Epistolam his claudit verbis, quibus æternum eestatoe summam in Apostolos observautiam, dum eos sibi sempee optat patronos: *Tenemut aliquid sanctorum Apostoloram propriam .... aibil ergo timemae talibae patronis, si oratio aon desit Aatistitis.* (Ibidem.) Attendat nune, obsecro, quisquis hæc legerit, au vel levissima violatæ fidei, aut religionis suspicio cadere possit in sapientissimum rerum civilium administratorem; quandoquidem tam Christianæ pietatis insigne cum Judicis officio mirum iu modum in ipso enituisse cernimus.

In eumdem plane sensum eucyclicam ad Episcopos, quos spirituales Patres appellat, direxit epistolam, qua petit sanctissimam exoreus Trinitatem, ut in Præfecturæ suæ administratione Judex semper sit incorruptus & integerrimus. §. 33. (*Quomodo ad Episcopos encyclicam epistolam scripserit.*)
„ Vos spieituales Parentes, qui Auctorem (Lib. 11. Ep. 3.)
„ rerum illuminata mente conspicitis, pro me
„ sanctæ Trinitati sedulo supplicate: dignita-
„ tem conscientiæ donet, qui tribuualia confer-
„ re dignatus est: faciat inoffensum Judicem,
„ ne damnee errautem. Impetrent, ut in judi-
„ ciis suis judicantem Deum semper aspiciat, amet, (Ibidem.)
& sequatue. *Sit nobis prosperrime præsens, at iafausta vitia reddantar absentia: amorem suam tribaat, at peccandi ambitam miseratas exclu- dat.* Deinde plenissimam pietatis adjungit petitionem, quæ evidentissime demonstrat, quanta iu indictis ab Ecclesia jejuniis, aliisque severioris pœniteutiæ exereitiis posita sit ipsi spes at-
„ que fiducia. Quapropter auimæ veri Parentes (Ibidem.)
„ affectuosa petitiune vos depeecor, ut indicto
„ jejunio Domino supplicetis, qui vitam Princi-
„ pum nostrorum florenti Regno proteudat, ho-
„ stes Reipublicæ defensor imminuat, donec
„ quieta tempora, & ad laodem sui nominis co-
„ piosa.

Iotegra describenda foret Epistola, si vellem intimos pietatis ac sanctitatis sensus aperire, quibus M. Cassiodorii animus afficiebatur: sed quoniam eam suo loco perlegere est unicuique pervium, unum illud adjiciendum puto, quo Præsules orando monet, paternæ charitatis affectu populum sic diligant, ue a Regni tamen legibus noo discedant, aut indulgentia mollior aliis præbeat occasionem erraudi. *Ita tamen*, verba Cassiodorii ipsissima sunt, *ae qaod aecidis per nimiam pietatem, dam miseris subvenire quæritis, locam legibue auferatie; aum se aliqaid offendie forte districtum, tulia date caactie monita, ae jadieia reddere possitis feriuta.* (Lib. 11. Ep. 3.) Nec quisquam igitur erit, ut arbitroe, adeo moeosus ceusoe, qui Cassiodorii officiosam fidem in obsequio Principis coerupti & Ariani damuaudam putet, cam religionis aut conscientiæ integritatem, quamdiu illi fidus adhæsit, uusquam læsisse reperiatur.

§. 34. (*Quomodo Senatori rescripserit summus Pontifex.*) Quas & summus Pootifex, & Episcopi litteras Cassiodorio rescripserine, oon occurrit. Hæ, si quæ suut, haud dubium quin io ipsius laudes lougius excurrant. Iterum tamen ad Joannem addirexit litteras, ut eum ad mysteria Catholicæ religionis omnibus explicanda induceret. Id conjicere licet ex ea, quæ extat apud Barouiam Joannis Papæ Epistola Cassiodorio, & nonnullis Senatoribus suadentibus, rogantibusque scripta, qua fidem Orthodoxam circa sanctissimam Trinitatem susios exponit. (An. Chr. 334.)

§. 35. (*Litteræ Cassiodorii ad Senatum, ejusque ad caeteros Magistratus Edicta.*) Priusquam ad Joannem Papam, & Episcopos scriberet, M. Senatur misit ad Senatum litteras grati animi significatione plenas, quod a Patribus fuisset in Prætorio Præfectum postulatus: beneficiorum tum maxime se memorem præbens apud eos, qui de ipso beue meruerant. Sed & justitiæ amautissimum se probat litteris sigillatim scriptis ad proviuciarum Magistratus, & Judices; (Lib. 11. Ep. 1.) atque Edicto per provincias promulgando, eos serio admouet, ut ad rectam virtutis regulam actus suos solliciti componant. *Studete eancti actibus bonis, traasigite semper innoxii.* (Lib. 11. Ep. 8.) Additque,

Ibidem. ne ducti cupiditate pecuniæ iniqua lucra causis injustis quærant. *Quid litibus honesta confunditis? si quæritis lucra, vitate potins damnosa litigia*. Cuncta se ad æquitatis leges expeosurum iisdem litteris profitetur: *Omnia vobis justa, omnia moderata promittite; nam nundinatio a me fœda nescietur;* cujus præclaram reddit rationem, *non enim mea verba more vestium suspensa venduntur*. Nullum passuros damni injuriam a Prætorianis pollicetur; eteoim ne falsæ officii, atque operæ impensæ specie pecuniam injuste exigant, a se provisum est. *Nam vos quisquam militum pro sua voluntate concutiet; non exactor adjectitiis gravabit incommodis: non solum nostras, sed & officii innoxias custodivimus manus*. Subdit cur ea non verbis tantum, sed suo potissimum firmaverit exemplo. *Ostendimus, Deo juvante, continentiam, ut eam sine pudore imperare possimus*. Præterea tot votis expetitam promotionem suam publicæ fore incrementum rei, non privatarum facultatum imminutionem, & sine pecuniæ largitione, non empto alterius patrocioio, non veoali eloquentia, sed proprio cuique ore causam agere liberum fore promittit. *Ordinatio nostra utilitatem publicam tantummodo respicies, non furta privata .... author causæ non redempta, sed propria lingua utetur. Nemo a nobis, quam veneras, minus locupletior redibis*. Denique eos obtestatur, ut ad recta coosilia, propositumque servandæ justitiæ consensione animorum accedant, Patrem ut se potius, quam Judicem præstet: *Vos ad omnia gesta estote devoti, ut me provinciarum Patrem faciatis esse, quam Judicem*. Alterum ad Judices provinciales Edictum protulit, tam præclaris illustratum sententiis, & piis adeo documentis plenum, ut illud ab Ecclesiæ Præsule, non a Palatii Præfecto dictatum esse crederes. Singula hic describere longum esset: id tamen prætermittere non possumus, quo sub se constitutos judices sic alloquitur. *Judicium quasi jurisdictum cognoscite veritatum; Præsulem agere non decet, quod alter accuset. Quid timeas reus, cum viderit crimen in fascibus constitutum?*

Lib. 11. ep. 9.

§. 36. Quid scripserit Senator ad Joannem, & Ambrosii.

Cæterum singulis Magistratibus scribens Senator, eos adhortatur ad æquitatis observationem ea vi verborum, eo mentis vigore, ut mirari satis quis non possit ardens justitiæ studium, quam quidem onamspirare, cui uni se totum a puero mancipasse videbatur. Et vero nullus ab iis, quos Cancellarios suos creaverat, promptiorem io expediendis mandatis voluntatem, & io referendis ad se supplicum petitionibus fidem magis incorruptam exigebat: nullus districtus prohibebat, ne pecuniæ, aut munerum largitione manus inficerent: nullus præcipiebat sollicitius commissum officium sic obirent, ut cunctis probari posset summa tum Cancellariorum, tum Præfecti Prætorio æquitas. Elucet hoc perspicue io ejus Epistola ad Joannem: *Per se nostris auribus desiderium supplicis innotescat: jussa nostra sine studio venalitatis expedias. Omniaque sic geras, ut nostram possis commendare justitiam, &c.* Quid vero in officio præstandum Joanni nominatim designat; præcipitque ot expendat diligenter, quam debeat monitis suis esse intentus, ne cuiquam displiceat, aut improbetur evectus ab eo ad publici hujus honoris gradum. Eodem pene exemplo scribit ad Ambrosium vices suas Romæ ageotem, ut in procuraoda populorum quiete labori non parcat: adjiciens non eum latere, quantum officia justitiæ legibus Judicum negligentia; detque operam,

Lib. 11. Ep. 6.

Lib. 11. Ep. 5.

Ibidem. ut suo splendori justitia restituatur: *Labor vester procuret mihi omnium quietem. Scitis quæ turpia neglectus intulerit: scopulus vitandus est, ubi alter offendit.*

§. 37. Edicta, & sollicitudo Senatoris, ne tributa populos gravarent.

Videbantur tributa contra jura æquitatis impone delinquendi exactoribus præbere occasionem: quæ res animum Præfecti vehementer movit ad hanc licentiam procul amandandam. Scriptis itaque litteris Judices provinciarum admonet, ut in hac parte contra peccantes severius agant; jubetque ut possessor nihil aliud, nisi quod publice debetur exolvat. Suis diligentissime præscribit vectigalia quæque persolvi temporibus: ne fraudulenta venalique expectatione pondus abominabilis nundinationis imponeretur magis, quam hujusmodi onera sublevarentur. *Absit a nostris temporibus dos flabilis, & fugienda versutia. Sicut fiscalia onera nulla occasione volumus aggravari: ita constitutis temporibus, præfinitas illationes præcipimus, Deo juvante, compleri*. Impia hæc lucra luculentissima ratione proscribit; *De æquitate potius, quam de rapacitate proficitur. Quid enim*, O aureum dictum, *acquiri putatur, ubi bona conscientia perditur? Aut in qua parte possit homo proficere, si innocentiam probatus fuerit amisisse? Nolite sine præmia credere, quæ videntur ad bonam conscientiam pertinere*. Atque ut animos addat Judicibus, quos tam acriter monet esse recti observatores, remuneratorem beneficum fore se pollicetur illius, quem in munere implendo fuisse noverit justitiæ tenaciorem: *Remuneratorem illi esse promitto, quem se aliqua honestate tractasse cognovero.*

Lib. 11. Ep. 7.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

§. 38. Eadem sollicitudo Cassiodorii in rebus etiam minoris momenti. Lib. 11. Ep. 11.

Age vero, videamus, quam erecta mens Senatoris fuerit ad amorem justitiæ, qui eo processit, ut publicum commodum in rebus minoris etiam momenti procuraret. Quapropter Edictis duobus præcepit, ut annonæ imponeretur moderata pretii taxatio; veritus, ne pauperiores opprimerentur immani redemptorum avaritia. Priori Edicto providit, justo ut pretio res venumdarentur; & ne in alienum sensum verba Edicti detorquerentur, tollit omnem dubitationis ambagem, dum singulas rerum species ad æquabilem ponderis censuram exigit; sancitque sensu verborum cuique statim obvio, sub animadversione gravissimæ pœnæ, ne quis pretium a se constitutum minuere, vel augere usquam audeat.

Lib. 11. Ep. Altero Edicto cavet, ne justam publici pretii mensuram excedant in hospitibus excipiendis caupones: *Recipiatur hospes ad pretia definita, iniquitatem non patiatur avaram, qui invitatur ad gratiam*. Hujus decreti violatores iisdem subjicit pœnis, quas pro prioris conservatione decernit: & ne cui ullus quærelarum relinqueretur locus, Prætorianum militem ad publica diversoria, & hospitia destinavit, quo cum primarii cives, & Episcopi annonæ pretium statuerent. Sic

Ibidem. eoim ipse: *Quam miles noster in rem directus pretia cum civibus, atque Episcopis locorum habita ratione censuerit*. Nec omittenda ratio, quam subjicit: *Sufficere enim debeat omnibus honesta lucra de civibus, ne obsessa potius videantur itinera esse latronum.*

Idcirco Justitiæ amantissimum fuisse fateamur necesse est, quam rebus in singulis administrari, servarique voluisse testantur ab eo sancitæ leges, edicta, decreta; & quamvis totus esset ad humanitatem compositus: zelo tamen æquitatis incitatus ad severitatem aliquando flexit animum. Verum cum ardore Justitiæ vir prudens tam æquabili temperamento paternum in subditos amorem

sociavit, ut res, quæ difficultatis aliquid paterentur, suo ipse judicio expenderet, aut ad solos Episcopos, qui Patres spirituales sunt, remitteret.

§. 39.
Romæ fame laboranti succurrit Cassiodorius.

Admiranda sui erga cives amoris argumenta tum maxime præbuit, cum summa annonæ difficultate Roma laboraret: quod ubi primum intellexit, omnem operam sollicitus impendit, ut Urbis inopiam sublevaret; nihil non molitus, ut quamceleriter publico malo mederetur, etiam suscepto longo, & arduo itinere, ut ipse ad Ambrosium suas in Urbe vices gerentem scribens testatur:

Lib. 12. Ep. 5.

„Ideo enim peregrinationis incommoda, „ideo tot augusta cogitationis intravimus, ut po„pulus ille antiquis delectationibus assuetus bea„tissimis Regnantium temporibus, explosis ne„cessitatibus perfruatur. Et ea ea ratione, quam adducit, liquido constat, quam paterna charitate

Ibidem.

fame confectos, Urbis rerum Dominæ incolas fo„veret. Ait enim: Procul sit, ut aliquo illius civita„tis esuriente, satiemur: illorum, quod absit, in„digentia nostra penuria est. Quid plura? Læti, „inquit, esse non possumus, nisi & illos gaudentes „communiter audiamus. Quis unquam illorum, quibus sua erga Rempublicam charitas Patris populi gloriosissimum nomen comparavit incredibilis amoris sensus verbis ardentioribus explicavit? Atque ut maximæ civium omnium egestati pro votis occurreret, tantam frumenti vim in Urbem transvehi curavit providus Præfectus,

Ibidem.

ut felix rerum copia miserorum ditaret inopiam. *Atque idea*, ut mandat Ambrosio, *tanta vivacitate incorrupta species frumenti congregetur, ut panis inde coctus non horrori, sed deliciis videatur esse propositus.* Et quia a militibus vectoribusque emolumenti aliquid citra præstitutum pretium ex asportato frumento fraudulenter percipi posse, plebemque damni aliquid inde passuram esse prævidebat; præcepit, ut Præfecti vices gerens in Urbe id mali pro sua auctoritate quam diligentissime præverteret. *Quicquid enim*, in-

Ibidem.

quit, *ibi male præsumitur, in mei animi læsione grassatur.* Additque pro somma in populum Romanum benevolentia: *In nobis facilius consentimus excedi, quam Romanorum utilitates patiamur imminui.* Negat tamen se rebus Romanorum ideo consulere, ut popularis auræ favorem captet: sed ut propensum in suos voluntatis stu-

Ibidem.

dium possit officiosa amoris significatione demonstrare. *Non ut favorem*, verba ipsius sunt, *plausumque popularem. sed ut, juvante Deo, meum in illis compleam dilectionis arbitrium.*

Et re quidem ipsa quam longe abesset ab humanæ existimationis ambitu, quæ sequuntur verba satis annuunt, quibus non sua providentia quidem, sed proborum hominum precibus & lacrymis effectum dicit, ne diutius acribus famis incommodis Roma premeretur. Ita enim ille ad Joannem 2. Papam scribens:

Lib. 11. Ep. 2.

Ecclesiasticis siquidem jejuniis fames est exclusa popularis, decoris lacrymis tristitia fœda discessit; & per sanctos viros acceleratum est, ne traheretur diutius quod gravabat.

§. 40.
Quo anno mortuus sit Athalaricus, eique successerit Theodahatus & quanta tunc Cassiodorii constantia.

Cum Præfecturam tam præclare Cassiodorius administraret, ex Athalarici obitu ingentem animi dolorem suscepit. Primo enim ætatis flore cum annum ageret decimum sextum, Regni autem octavum, præter omnium opinionem interiit Rex adolescentior. Non pepercit florenti Principis ætati, non reverita est Regiam dignitatem præmaturæ mortis dura conditio. Inversam quidem tertio vidit tunc Cassiodorius Regni faciem: nulla tamen rerum mutatio firmissimam grandis animæ constantiam, immo nec fortunam labefactavit.

Athalarico Theodahatus ab Amalasuntha consobrina suffectus est in Regnum circa medium, vel finem anni 534. Cujus rei facilis ex Cassiodorii epistolis probatio eruitur. Patricium siquidem Indictione 13. quæ in annum 535. incidit,

Var Lib. 10. Epist. 6. & 7.

Quæstorem instituit Theodahatus: anno vero superiore, hoc est 534. ab Athalarico Cassiodorius Prætorio præpositus est Indictione 12. qua idcirco Athalaricus ipse decessit.

§. 41.
Quid egerit Cassiodorius initio regni Theodahati.

Non ignarus novus Princeps quantum opera, & consilio antecessores juvisset Senator, apud se constituit præstantissimum virum rebus moderandis adhibere, ratus non discessurum ab obsequio & officiis, quibus Theodoricum, Athalaricumque demeruerat. Quapropter ubi primum suscepit Regni administrationem; præter adeptas, quas gerebat dignitates, illum in litteris ad Imperatorem Justinianum, ad Senatum, diversosque alios mittendis adjutorem habere voluit; quo in munere Amalasunthæ Reginæ nomine scripsit ad eumdem Imperatorem, & Senatores, ut suffragio suo, atque auctoritate Theodahati Regis electionem ab ea factam dignarentur. Quinetiam Gudelinæ Theodahati uxori ad Justinianum, & Theodoram Augustam, litteras rupti fœderis ipsum Imperatorem inter, & Theodahatum conciliatrices scribenti variis temporibus manum commodavit. Theodahatus enim illatæ necis Amalasunthæ, cujus beneficio Regni gubernaculum tenebat, jure in suspicionem venerat. Hinc est, quod graviter offendit apud Justinianum Imperatorem, qui præcipuo semper honore prosecutus est Reginam, quam noverat eximiis supra sexum dotibus exornatam. Quid causæ ad id flagitii Theodahatum impulerit, non est in promptu. Forte aut sociæ Regni impatiens, aut memor injuriæ, qua eum paulo ante affecerat Amalasuntha, quam Imperio præficeret, impias sanguine regio manus contaminare non formidavit. Ut ut sit propter extinctam miserabili casu Reginam, cujus observantiam in se maximam sæpenumero comprobarat Cassiodorius, non est dubium, quin tristitia fuerit perculsus incredibili: coactus tamen est tandem dolori modum imponere, cui nullum jam suppetere remedium cognoscebat.

§. 42.
Cassiodorii tertium Præfecti Prætorio moderatio in exigendis tributis.

Itaque Theodahatus rerum Dominus tertium Prætorio præfecit Senatorem: sed an uno, vel pluribus annis hanc sub eo Rege dignitatem gesserit, satis non liquet. Nimirum rem obscuram faciunt diversæ auctorum opiniones, quos inter de Agapiti Pontificatus, & legationis ejus ad Justinianum tempore non convenit. Attamen ut negotium e Cassiodorii scriptis pro more nostro totum conficiamus, Epistola 35. libri 11. & Epistola 2. libri 12. Indictione 13. datæ, eum anno 535. Prætorio præfuisse aperte nobis indicant.

Amalasunthæ Reginæ interitus Gothos ad seditiosos tumultus, atque Imperatorem ad ultionem tanti sceleris bello repetendam provocabat. Armorum insuetus Theodahatus, imminentem præliorum molem expavescens, ad pacem quibuscumque potuerat modis, at frustra, Justinianum sollicitaverat. Itaque eo anno invadebat Dalmatiam Mundus, Belisarius Siciliam: quibus ut Rex obsisteret, primum jussit tributa ad belli expensas subditi penderent; difficillimamque cogendæ a barbaris, & Principi suo infensis gentibus pecuniæ provinciam commisit Senatori. Durum quidem mandatum illud visum est viro amantissimo populorum, necnon & Theodahati observantissimo. Impositum tamen onus ea in-

dustria tulit, ut maximam omnibus moverit admirationem, nullius offensionem subierit: ea felicitate ut Deo pro insperato successu, quam maximas potuit gratias egerit. Sic enim exorditur secundam libri 12. Epistolam: *Gratias Divinitati refero, quia & Provinciales fecerunt quæ monui, & ego complevi omnia quæ promisi.* Tum & suam, & suorum in exigendis vectigalibus commendat integritatem, dum *populos reperisse affectuosos Judices: Se vero nullum coegisse dare quod non debuisset afferre; se priscarum terrores fecisse ignorari; a se non publicis, non privatis quemquam afflictam esse* commemorat. Addit excusationem nullam esse posse Judici ab officio declinanti; *nil vile, nil cupidum Judicem decere; a Judice tribunalia conscendi, ut moram gradibus evehatur; claras reddi maculas Judicis, si ipse, ad quem multi respiciant, aliqua reprehensione sordescat.* Postmodum eos, quibus imperata tributa fuerant, non asperis, non minacibus, non contumeliosis, sed lenibus, sed officiosis, & servandæ erga omnes æquitatis prænuntiis verbis compellat: *Possessor mihi pecunias publicas libens offerat: ego illi in conventu justitiæ tributa persolvam.*

§. 43.
Conatur Romæ scholas sacras erigere.

Qua cura utilitatibus Principis, & subditorum Cassiodorius servierit, modo vidimus: verum ut conditis rebus Conditorem ipsum longe præstare confitebatur; sic Ecclesiæ Dei commoda negotiis reliquis semper anteponenda judicabat. Locupletissimum hujus rei testimonium habemus. Metuebat Senator, ne variæ Gothici Regni vicissitudines, & Italiæ bella scientias divinas Ecclesiasticasque Roma tandem expellerent, quibus populorum vel ab ipso pacis & litterarum nomine abhorrentium comes barbaries succederet. Quare nullum non lapidem movit cum Agapito Papa, ut exponendis scripturis sacris scholæ instituerentur. At consilia, quo capiuntur salubrius, eo difficilius ut plurimum perfici cum maxime sensit. Id enim quominus fieret Italici tumultus impedimento fuere, ut ipse in Præfatione libr de divinis litteris asserit.

Præfat. in lib. divin. litter.

Nisus sum cum Beatissimo Agapito urbis Romæ Pontifice; ut sicut apud Alexandriam multo tempore fuisse
„ traditur institutum, nunc etiam in Nisibi ci-
„ vitate Syrorum Hebræis sedulo fertur expo-
„ ni; collatis expensis in urbe Romana profes-
„ sos doctores scholæ potius acciperent Christia-
„ næ, unde anima susciperet æternam salutem,
„ & casto, atque purissimo eloquio fidelium lin-
„ gua comeretur. Sed cum propter bella ferven-
„ tia, & turbulenta nimis in Italico Regno cer-
„ tamina, desiderium meum nullatenus valuisset
„ impleri, quoniam non habet locum res pacis
„ temporibus inquietis, ad hoc divina charita-
„ te probor esse compulsus, ut &c. Quo potuit altius gloriam sponsæ Christi Ecclesiæ piissimus filius efferre, quam ut sacræ adolescentum educationi consuleret, quo scientiarum omnium insigniti luminibus, utilissimum aliquando Matri præstarent obsequium? Verum etsi tam rectum, tam sanctum desiderium, bellis passim grassantibus, impleri tunc non potuit: potuit tamen tandem aliquando in Monasterio Vivariensi, ubi sacras a Cassiodorio Abbate scholas apertas fuisse videbimus.

§. 42.
Quando Constantinopolim petierit Agapitus, cui vasa sacra Cassiodorius restituenda curavit.

Componendis Imperii, & Ecclesiæ rebus cum laudabiliter vacaret Senator, totus erat in avertendo suis a finibus bello Theodahatus. Imbellis iste Princeps pacem ab imperatore diu flagitaverat: sed irritos conatus animadvertens, Agapitum summum Pontificem adduxit, ut Constantinopolim peteret, conveniretque Justinianum, quo saltem Christi Vicarii precibus concederet, quod Rex ipse arte nulla consequi poterat. Scriptores quidam sentiunt Papam profectum esse ipso initio Regni Theodahati. At id falsum quidem: quoniam Regem cum Imperatore plures Legatorum voce sermones habuisse ante Agapiti discessum Cassiodori litteræ, Procopiusque testantur. Quicquid sit, Senatorem tunc temporis Præfecturam Prætorianam administrasse constat: qui si Theodahatum a consilio mittendi Constantinopolim Agapitum removere minus potuit, sanctissimo certe Legato omnia pietatis persolvit officia.

Regis enim voluntati parere coactus Agapitus, itineri priusquam se committeret, pecunias obeundæ legationi necessarias conficere incassum cogitavit, adeo erat exhaustum Romanæ Ecclesiæ ærarium! Quapropter sacram supellectilem fisco cum obligasset; M. Cassiodorius, quem tantæ ignominiæ labes, Ecclesiæ boni specie inusta vehementer commovit, pro sui auctoritate officii zelo Religionis accensus, illata ærario Regio vasa sancta, ut templo Divi Petri restituerentur, a Rege alioqui pecuniæ avidissimo tandem impetravit. Hanc in rem ad Thomasum, & Petrum Regiæ pecuniæ præpositos litteras protinus dedit, quibus sacram supellectilem, & obligationis chirographum reddi præcepit. *Quapropter nostra præceptione commoniti, & Regia jussione securi, sanctorum vasa cum obligatione chirographi actoribus sancti Petri Apostoli sine aliqua dilatione refundite.* Quo in facto longe majori existimatione dignus habitus est, quod laudem sibi promeritam Regi tribui totam voluerit.

Lib. 12. Ep. 20.

Nam iisdem litteris significat Theodahatum exhibuisse se Christianæ pietatis Alarico longe observantiorem, quod hic *reverendarum sanctorum vasa diripere noluit, qui tanta se Urbis vastatione ditaverat: ille autem religioso proposito reddidit vasa, quæ jure pignoris propria videbantur effecta.* Memorandum sane præ cæteris hoc pietatis exemplum protulit Cassiodorius, qui dignitatis honorem gratiamque, qua valebat plurimum apud Principem, in optimos usus transferre consueverat. Cum enim nec utilius, nec præclarius pro sui nominis augenda gloria, quam in Ecclesiæ commoda auctoritatem, qua Deo concedente pollebat, impendisset: ea tamen animi moderatione se continuit, ut non modo non tanti boni auctorem, sed nec participem se voluerit reputari.

§. 43.
Pietas Cassiodorii erga Sanctimoniales quasdam.

Argumentum pietatis eximiæ iterum edidit, in juvandis Monialibus, quæ tributum unde solverent non habebant, ob damnum agris illatum intempestiva exundantium aquarum eluvie. Justinianum deprecantur Religiosæ fœminæ, ut apud Theodahatum velit auctoritatem interponere. Earum preces audit Imperator, ad Regem supplices litteras eum in finem mittit, quibus permotus Rex protinus ad Senatorem scribit, ut pro officii munere rem expendat, Sanctimonialesque, si quid injusti patiantur, ab imposito tributi onere prorsus eximat.

Lib. 19. Ep. 26.

Potentibus adeo stimulis opus non erat, ut pietate notissimus Cassiodorius ad innatam munificentiam in sacras virgines exhibendam instigaretur. Nam quo magis sanctitatis propositum in illis venerabatur; eo magis in eas largus fuit, & beneficus. Et certe nemo non facile intelliget, quam singulari charitate Monialibus subvenerit Præfectus noster, si modo meminerit paterni ejus amoris in sublevandis Romanis annonæ difficultate pene deficientibus: si noverit etiam, qua

sollicitudine Ligurum, Mediolanensium, Venetorum fame oppressorum inopiæ, invecta frumenti copia uberrima, tempestivam opem tulerit.

§. 46. *Quo anno fames Liguriā, vicinasq; provincias vexaverit.*

Distrahuntur varias in sectas auctores, dum definiunt, quo potissimum tempore Æmiliam provinciam egestas afflixerit. Si Baronio credimus, eodem anno, hoc est 534. Mediolanenses, quo Romanos premebat. In anno 537. nonnulli reponunt, asseruntque tunc tantum Datio Mediolanensi Episcopo hac de causa scripsisse Cassiodorium. Sed ut ingenue dicam quod sentio, Baronio assentiri minime possum, dum famem hanc Athalarico imperante grassata esse contendit, cum eam Theodahato Rege, Cassiodorio autem Præfecto Prætorio contigisse videamus. Nam ad Senatorem nostrum, hac jam ornatum dignitate misit Epistolam Theodahatus, quæ in libro decimo vigesima septima occurrit; qua Ticino & Dertona in Liguriam, & aliunde Venetias jubebat frumenta deportari. Cui quidem Epistolæ titulus hic, *Honoria Præfecta*, legitur præfixus in impressis codicibus: sed mendum irrepsisse colligitur ex quibusdam editis, in quibus ad marginem habetur, *Senatori Præfecto Prætorio*. Deinde erratum hoc manifeste indicant Manuscripti Codices, quos vidi; habent enim, *Senatori Præfecto Prætorio*. Adde quod Romæ tunc Præfectus fuerit Honorius, ut ex Ep. 30. lib. 10. constat, ad quem proinde cura provinciarum dissitarum, qualis tunc erat Liguria, non spectabat. Denique in eundem sensum quo Cassiodorius ad Datium Episcopum Mediolanensem scribit Theodahatus: ac certe juxta ipsius Theodahati mandatum, quod habet prior pars Epistolæ Regiæ, scripsit Senator distrahendum scilicet ex Ticinensibus, & Dertonensibus horreis frumentum, ut inopiæ Mediolanensium succurreretur; prospexit quoque Venetis, sicut erat a Rege imperatum ut legere est Ep. 26. & 27. Lib. 12.

§. 47. *Quomodo provincias fame laborantes sublevaverit.*

Verum quid diutius hæremus in designando penuriæ tempore, cum potius necesse sit intelligamus, quantum sollicitus Præfectus laboraverit, ut eorum occurreret calamitati, quibus Dei punientis manus gravior imminebat? Ubi enim quanta Veneti fame & inopia premerentur ab Augustino accepit: iis statim sic consultum esse voluit, ut ne minimum quidem pati possent ingravescentis annonæ damnum. Non solum autem maximam rei frumentariæ copiam iis suppeditari curavit: sed summa etiam jussit benignitate omnia illis tributa relaxari. *Crudele*, siquidem, ut ipse ait, *sibi visum est aliquid a petentibus postulare; & illud sperare, quod provincia nascitur indigere*. Luculentissimam humanitatis suæ hanc continuo subjungit rationem: *A calibus enim solas lacrymas exigit, qui quod non invenitur, imponit*.

Var. lib. 12. epist. 26.

Noverat vigilantissimus Senator Datium tam ardenti charitatis zelo fervere erga commissas sibi oves, ut earum rebus consulere nemo posset dilectione majori. Quamobrem ad eum scripsit, ut collecta ex civitatibus Ticino, & Dertona frumenta ipse distribuere curaret egentibus. Epistolam hoc præclaro auspicatus est exordio. *Minus prodest bonum jubere, nisi hoc per viros sanctissimos velimus efficere*. Tum, quod rem nostram maxime spectat, orat ne per fraudem quidquam geratur, *Egentibus visum est, non divitibus subvenire. Ideo Prætorianos milites duos ad hoc curavimus destinare, qui Sanctitatis vestræ ordinationibus obsecuti, nihil ex se faciant*. Denique non ignarus, qua sint veneratione colendi Præsules; excusatum se rogat, quod tanti viri opera videatur uti liberius: *Quapropter sanctitas vestra miserationis officia non putet injuriam: quia totum vobis dignum est, ubi pietas invenitur*.

Lib. 12. Epist. 27.

Nec contentus admirabili vigilantia providisse laborantibus tot provinciis, Edictum ad Ligures direxit, quos fames vehementior urgebat, recreatque amœna consolatione, qua Principis laudat pietatem; quippe qui subditorum egestatem tam larga ubertate compensaret, ut penuriæ incommoda persensisse non viderentur. Excurrit longius in Regis commendationem, quem cum Josepho Patriarcha conferre non dubitat; immo humaniorem Josepho conatur demonstrare, quod ille Ægyptios quidem egestatis difficilis tempore adjuvisset: Rex vero frumenti copiam, adjecta etiam condonatione tributi suppeditaret. *Pace tanti patris dixerim, quanto præstantius est libertate salva frumentum vendere, & propter indulgentiam tributa relaxare*. Addit sane cumulum commendationis, dum plura suis omnibus subditis, quam Josephum fratribus largitum fuisse Theodahatum confidentius asseverat. *Plus iste*, Theodahatus, *generaliter contulit tributariis, quam ille*, Josephus, *solis visus est præstitisse germanis*. Eam tamen indulgentiam a Principe, se postulante, donatam Senator modeste commemorat. Inde factum puto, quod Epist. 28. Lib. 10. legimus concessisse Theodahatum Cassiodorio, ut propter annonæ caritatem rerum venalium pretium justa moderatione temperaret. Hanc ille Principis largitatem in plebis commodum convertit ea liberalitate, ut tributa penitus relaxet; eo humilitatis sensu, ut quam sibi propriam facti hujus laudem detrahebat, in alium derivaret.

Lib. 12. Epist. 28.

§. 48 *Quomodo imminenti penuriæ providerit.*

Nec regnantem modo abigebat penuriam, sed & imminentem sagaci providentia præveniebat. Hac de causa futuram agrorum sterilitatem ex aeris inclementia, temporumque difficultate conspiciens, ad Ambrosium scripsit, ut uberem frumenti copiam anno superiori collectam, anni sequentis egestati profuturam conderet in horreis. Atque ideo, inquit, de veteribus frugibus " prudentia tua futuram vincat inopiam: quia " tanta fuit anni præteriti felix ubertas, ut etiam " venturis mensibus provisa sufficiant. Hanc Epistolam si quis legerit ex integro, mirari non desinet indefessam Senatoris sollicitudinem circa populos, quos eodem dilectionis affectu, quo pater liberos, amplexabatur. Etenim & cibos esurientibus, & indigentibus pecunias sufficiebat, ut Liguribus, quibus auri libras centum distribui jussit. Devotæ Liguriæ necessitatibus con- " sulentes, centum libras auri per illum atque " illum pietate solita destinarunt gloriosissimi " Domini; ut judicio vestro quibus est causa " notissima, tanta unusquisque hujus muneris " participatione lætetur, quanta necessitate gra- " vatus esse cognoscitur. "

Ep. 25. lib. 12.

Lib. 11 Ep. 15.

§. 49. *In bonorum Ecclesiæ raptores animadverit.*

Vere paterna præditum fuisse pietate Cassiodorium fatearis oportet, quam ut amoris teneritudo laudabilem reddidit, sic pusillanimitas non infecit damnabili criminum indulgentia. Id aperte probat lex illa, sive Edictum contra bonorum Ecclesiæ raptores promulgatum, quo severius in illos jubet animadverti, eorum fortunas fisco adjudicari, ipsos officiis omnibus exui. Rationem addit memoria dignam, & zeli singularis in tuendis Ecclesiæ bonis testem. *Ultra omnes crudelitates est, divitem velle fieri de exiguitate mendici*; Ecclesiæ facultates non auro

Lib. 12. Ep. 13.

emptas, sed pia fidelium largitate veluti mendico. ultro concessas demonstrans. Tum præclare subjicit: *Qui potest talibus esurientibus subvenire, si non pascit, extingait.*

§. 50. *Qua Cassiodorii dignitates sub Vitige, qui occisi Theodahato successit.*

At his Christianæ pietatis operibus misericordem virum non avertebat temporum iniquitas, non bellorum exitialis furor, quo pene tota concutiebatur Italia; siquidem bellicosissimus Belizarius accerrime urgebat Theodahatum, quem conjuratione facta impio ferro sustulerunt Gothi: causati ignaviam ejus, & in propellendis hostium viribus imbecillitatem; cujus in locum Vitigem, clypeis more militari sublatum subrogaverunt; ut colligitur ex Ep.31. Lib. 10. Var.ar.

Probatam antecessoribus Cassiodorii fidem iisdem etiam honoribus affecit Vitigis Rex; illum enim a Theodahato Prætorio Præfectum anno 537. cum invenisset, eam dignitatem reliquo anni tempore non tantum administrare voluit, sed & per ipsum litteras ad subditos scripsit, quibus militum suffragio electum se Regem significabat, & ad Imperatorem, ut ab illo pacem peteret; & ad Præsules, ut eorum se orationibus commendaret; aliis de causis ad alios nonnullos.

In Prætoriana sede anno 538. a Vitige iterum collocatur M. Senator, ut indicant Epist. 16. & 22. lib. 12. Indictione 1. huic anno correspondente notatæ. Nec tamen eum tunc a majoribus Quæsturæ curis vacare Rex voluit, ut ex Præfat Var. quam tunc scribebat, arguitur; ubi de negotiorum, quibus opprimebatur, pondere sic loquitur: *addimus etiam quod frequenter Quæstura vicibus ingravato &c.*

§. 51. *Quam recte Prætorii Præfecturam sub Vitige administraverit.*

Hanc Præfecti Prætorio dignitatem priusquam monasticum amplecteretur institutum, immensis pene laboribus conflictatus ultimum tenuit. Copiis siquidem ingentibus, quas Belizarii viribus opponeret, Vitigis Rex totam premebat Italiam; unde necesse habuit Senator præter reliqua officii onera, sollicitius intendere, nequid damni a militibus inferretur, tributa non gravate solverentur, tot copiis alendis pecunias absque provinciarum vexatione cogeret, denique leges, quæ vulgo silent inter arma, curaret, ut res & tempora ferebant, observari. Tot curis pressus, tam ponderosa rerum mole gravatus, abjectus nescio quis non defecisset animus; at vero constantem solidumque mentis vigorem tenuit inter ardua tot, & molesta negotia erectus, & ad magna compositus Cassiodorius. Hoc quippe supremo anno, quo Præfectura fungebatur, more sideris lucidissimi: cujus claritas eo splendidior emicat, quo propius vergit ad occasum, puriores virtutis sparsisse videtur radios vir probitate conspicuus.

§. 52. *Brutios & Lucaniam a militum vexatione defendit. Lib.12. Ep.5*

Interea Brutios & Lucaniam Vitigis exercitus depopulabatur: quibus auditis, iis statim incredibilis Præfecti prudentia tanta æquitate providit, ut nec milites indigerent, nec incolæ gravarentur, his tributorum parte remissa, illorum stipendiis procuratis. *Quatenus nec possessor dispendia, nec exercitus laborans sustinere possit inopiam.* Adhæc, si quid peccarint milites, Præfectos eorum jubet damnum, injuriamque illatam reparare, castrensisque disciplinæ observantissimi ut fiant, imprimis præcipit: *Custodiant disciplinam, unde robustius armatur exercitus.* (*Ibidem.*) Monet quoque Magistratus cives intra officii limites coerceant, rusticosque obstinatæ mentis homines, a tumultu & seditione cohibeant: *Ut, dum belligerat Gothorum exercitus, sit in pace Romanus.* (*Ibidem.*)

§. 53. *Quomodo Regni tranquillitati consuluerit.*

Sic erat acerba temporum conditio, ut a Rege ad Belizarium Itali facile descivissent, nisi futura prospexisset, rebellionemque populorum avertisset oculatissima M. Cassiodorii vigilantia. Quare scribens ad Judices, & Magistratus, *Contrahite*, inquit, *possessorum intemperatos motus, ament quieta, quos nullus ad incerta præcipitat.* (*Ibidem.*) Et ne forte vitiorum licentior grassaretur lues, *sit Judicibus vigor ex Legibus*, ita ille prosequitur, *subsellio non desinant jura malis moribus intonare;* (*Ibidem.*) scilicet noverat vir eximius tutam tranquillamque pacem trahi, cum omnes suo continentur in officio, improborumque motus & conatus probibentur; addit ergo, *Omnia pacata vos redditis, si duces scelerum comprimatis.* (*Ibidem.*) Atque ut animos ad hæc inflammet ardentius, adjicit fieri posse, ut provinciarum administrationem mediæ conditionis ingenia sustineant, dum pacata vigent tempora: sed inter bellorum tumultus, ad id munus operosissimum, vix sufficere ingenii non vulgaris & probatæ peritiæ viros. At memorandum sane illud est, quod subjungit, & virtutis Cassiodorio dignæ argumentum, nempe quod vir alioqui dignitatis, & auctoritatis notissimæ suos mitius cæteris usquam tractari nolit. (*Ibidem.*) Mihi enim, inquit, propria cura dilapsa est, postquam generalem cœpi cogitare custodiam: opto meis bene, sed quod possit esse commune: quia magnæ injustitiæ genus est, aliud sibi Judicem velle, quam potest generalitas sustinere.

§. 54. *Quomodo Judices sub se constitutos justitiæ leges servare voluerit.*

Longum esset pluribus hic Cassiodorii æquitatem verbis prosequi, quam etiam non modo a Brutiis & Lucanis Judicibus, verumetiam ab iis omnibus quos officii alicujus beneficio afficiebat, voluit diligenter exerceri. At nefas esse duxi ea silere, quæ uni ex Cancellariis suis scripsit in hæc verba: (*Lib.12. Ep.1*) Persona tua sit refugium oppresso, infirmo defensio, præsidium aliqua calamitate concluso; sic enim nostros proprie cancellos agitis, si læsorum impia claustra solvitis. Eum deinde monet persuasione potius concionatoris Ecclesiastici, quam auctoritate Judicis Prætoriani; ne avaritiæ sineret se contagione usquam afflari: Reginam illam procacium vitiorum avaritiam fuge, cui cuncta crimina detestabili devotione famulantur; (*Ibidem.*) quæ dum pectus hominis ingressa fuerit, gregatim quoque malefidas cohortes admittit. Ferri non potest recepta, quia nescit esse solitaria. Agmen habet blandissimum, arma suscipit ex talentis; & per dulcedinem superat, quos amara deceptione captivat. Eodem mentis ardore singulos justitiæ administros semper adhortabatur, in ea colenda fidem sic præstarent incorruptam, ut nemo a Cassiodorio destinatos ad exercenda judicia Magistratus improbaret. *Reddite*, ita ad illos Senator, (*Lib.12. Ep.6.*) *hanc vicissitudinem judicio meo, ut qui vos nullo proprio suffragio graviori feci, studeatis in vobis mea facta laudari.* Et quantum boni, sublato semel omnis injuriæ metu, servataque semper æquitate, conferrent & sibi, & Reipublicæ, aureis demonstrat verbis: *Publicis utilitatibus servite fixi, quoniam vos nulla privata mala concutiunt.* (*Ibidem.*) Hunc sæpius iterare se sermonem dicit, quia *hac vos annua sermone convenit loqui, quod bonarum rerum nulla satietas est.* (*Lib.12.Ep.2.*)

§. 55. *Moderatio Cassiodorii in tributorum exactione, & munificentia*

Temporum necessitati tribuendum puto, quod & fisco inferendam, & indictam alendis regiis exercitibus pecuniam paulo acrius aliquando præceperit exigi definito tempore. Ea tamen animi benignitate temperavit jussionem, ut & ae-

in Prætoria-norum suorū remuneratione. ceptior fieret populis, & imperatum sibi vectigal singuli lubentius exolverent. Legenda hanc in rem Lib. 12. Epist. 16. ubi non obscure demonstrat necessitate compulsum fuisse se ad repetenda vectigalia; ea lege, ut nec exactionis anteverteretur tempus, nec ad iniquum tributum quisquam cogeretur. Et sane quam longe aberat ab inferendo cuiquam damno, qui datas sibi occasiones subveniendi provinciis animo propenso nunquam non arripiebat; Testes Brutii, testis Lucania, quibus dimidium censum remisit: testis urbs Rhegium, erga quam eodem indulgentiæ beneficio usum esse virum munificentissimum comperimus. Quinetiam eo usque progressa est Præfecti nostri liberalitas, ut etiam privata quorumdam prædia ac possessiones calamitate afflictas, relaxata penitus indictione tributi, studuerit restaurare. *Lib. 12. Ep. 7.* Cumque accepisset uberiores solito fruges Istriensem agrum protulisse; quo *Lib. 12. Ep. 12.* fructus facilius colligerent incolæ, pecuniam ad illos destinasse legimus.

Quid tandem! Quam ampla præmia militibus suis, aliisque Prætorii administris contulerit, facile prorsus advertet, qui Epistolas 36. & 37. libri undecimi perpenderit. Nullam ibi certam Primiscrinio pecuniæ summam constituit: sed eum tantumdem mercedis jubet percipere, *ut & justis laboribus perfruatur, & posteri ejus exemplum liberæ famulationis accipiant; cum enim pro sua fide bene habitum esse cognoscunt.* Quid videlicet aliud a munificentissimo Præfecto expectares, qui natus solum ad tribuenda larga manu singulis beneficia videbatur, qui æquissimum dicebat, *ut laboris sui pretia recipiant, qui publicis utilitatibus obsecundant?*

§. 54. *Vinctis carceribusque inclusis libertatem dat.* Supererat utquam pius, quam benignus esset, vel ipsi Rei comprobarent. Id feliciter quidam experti sunt carceribus, vinculisque detenti, quos pio miserationis sensu permotus jussit solvi. *Scelerum ultionem*, inquiebat, *omni quidem tempore urgere debet Judicum integritas: sed festis solemnioribus remissiores ad veniam esse con-* *Lib. 11. Ep. 40* *venit, quam severiores ad pœnam: ut ad Redemptorem omnium remissionis itinere pervenire possimus.* Deinde tam præclaro ornatoque sermonis cultu indulgentiam ipsam per Apostrophen alloquitur, ut mentem subeat singula hic ejus verba recensere. Sed ne nos æquo prolixiores legentibus forte videamur, sententias aliquot ex longiori orationis ductu proferemus. *Macte*, inquit, *Indulgentia, quæ solvis, & Præsul es; Ibidem. quis tuo non egeat munere, cum sit peccare commune? Remittendo aliis, nobis parcimus.* Deinde solutos vinculis reos compellat, ut concessum facilitate Judicis visæ beneficium, in peccandi licentiam non transferrent; quin potius perditos mores, perversamque vitæ conditionem deponerent, quæ eos carceri & neci addixerant, debitam sceleribus daturos pœnam, nisi ipsa *Ibidem.* supervenisset indulgentia: *Odisse debetis, quod vos tradidit neci.* Postmodum hoc effato ser- *Ibidem.* monem concludit, quod non modo rei vinculis constringerentur: verumetiam *quod patiatur omnis homo periculosos nexus*, quibus nos conve- *Ibidem.* nit eximi; ut sicut vincti naturæ, nos cœlestis gratiæ libertate gauderemus: *Claustra reos dimittant, nos vincula improba cogitationis absolvant.*

§. 57. *Scribit libros Variarum.* Illud denique nobis præcipue considerandum est, quod curis gravioribus cum teneretur; nec ei horarum momenta præstarentur; sed, ut ipse *In priva Præfat. Var.* „ ait, dum alter cum frequentia invidiosæ in- „ terpellationis exaggerat, alter miseriarum mo- „ le castigat, alter furiosa contentionum sedi- „ tione circumdat: dum ipsas quoque noctes in- „ explicabilis cura circumvolat, ne desit alimo- „ nia civitatibus; uno verbo dum Prætorianæ Præfecturæ immenso onere gravaretur: cogatur ab amicis ut varias litteras publici juris faceret, quas sub Imperio, vel ex mandato Regum scripserat, quorum favore & beneficio ad amplissimas Regni dignitates fuerat evectus. Absque ulla familiarium offensione ingentes illas curas, illam gravem negotiorum, quibus oneratus tunc erat, molem jure Cassiodorius excusasset; pro sua tamen erga omnes animi benevolentia, libros duodecim Epistolarum edidit, quos titulo *Variarum* inscripsit, propter diversa, quæ in eis continentur, rerum argumenta. Quinque prioribus libris litteras, & edicta complexus est, quæ sub Theodorico; octavo, nono, & decimo ea, quæ sub Athalarico, Theodahato, & Vitige scripsit: sextus, & septimus dignitatum continent Formulas, quæ sub Gothorum Imperio vigebant; undecimus denique, & duodecimus collectas habent epistolas, & decreta, quæ ipse cum Prætorio præesset, ad plures destinavit. Nec alium secutus est ordinem in colligendis litteris, quam ut eas simul componeret, quas sub singulis Regibus scripserat; non secus ac in unum eas congessit, quas Præfectus Prætorio misit ad diversos, omissa temporis ratione, quo singulæ scriptæ fuerant. Id constat ex hoc argumento, quod unum ad probationem rei sufficiet. Siquidem Epistolæ 20. Libri 12. ad Thomacem, & Petrum directæ in eum finem, ut vasa sacra redderentur, quæ ab Agapito Papa fisco fuerant addicta, præposita reperitur 16. ejusdem Lib. 12. data sub Indictione 1. hoc est an. 538. cum ad Thomacem & Petrum scripsesit anno ad summum 536.

Hanc *Variarum* collectionem vix absolverat; cum iterum postulantibus amicis, librum scripsit de Anima, & virtutibus ejus; in quo sam reconditos pietatis sensus aperit, in ultimo præsertim capitulo, & in libri conclusione, ut eum a viro altissimæ contemplationi tantum dedito compositum potius diceres, quam a Præfecto Prætorio tot curis diurnis ac nocturnis impedito, ut ne momento quidem sibi a publico labore vacare posset. *§. 58. Scribit librum de Anima.* Scio eum in extremo libri hujus capite, atque etiam in Commentario in Psalmos opinari Justorum animas in sinum beatæ æternitatis prius non esse admittendas, vel in æternæ calamitatis abyssum impios demergendos, quam extremi discussione judicii factorum omnium fructum capiamus. Verum nemo nescit, quæ sint hac de re sanctorum Patrum opiniones, quæ quidem a crimine facile purgabunt Cassiodorium.

§. 59. Quantum pietas Cassiodorii eluceat in fine libri de Anima. Hic lectorem sisto, illumque etiam, atque etiam obsecro ultimas hujus libri paginas evolvat attentius, ut expressa passim humilitatis, cæterarumque virtutum insignia perspiciat; observetque quam fuerit sejunctus a terrenis, M. Cassiodorius, quam expeditus a vanis cupiditatibus, qualis falsæ honorum imaginis contemptor. Et sane mirari desinet, quod vir præstantissimus, ad culmen dignitatum earum evectus, quæ amplissimæ omnium censentur, cujus adeo felix fuit fortunæ conditio, ut eam rerum temporumque mutabilitas non attigerit, quem amaverunt & coluerunt Reges quatuor; quibus regnantibus, tam libera, & plena fuerat potitus auctoritate, ut famam sibi gloriæ singularem, clarissimosque titulos comparasset; non mirabitur,

tur, inquam, quod his omnibus postpositis bonorum gradibus, spretisque divitiis ab Aula secesserit, ut intra Claustri ambitum, solitudinis, & tranquillitatis amore, se cohiberet, uni Deo ac cælitibus vacaturus.

§. 60. Quomodo & quando sæculo renuntiaverit.

Anno igitur 538. vel 539. deposita Præfecturæ dignitate, sæculoque valere jusso, Magnus Aurelius Cassiodorius in urbem Squillacium vitæ quietioris desiderio contendit; juxta quam constructum a se Monasterium veluti tutissimum salutis portum ingressus est. Ingentem tanti viri jacturam ægre admodum tulit Gothorum gens, eorumque Regno, cujus decus, & ornamentum exstiterat, ardentissimum fecit sui desiderium; nec multo post ejus discessum subsecuta est Regni jam deficientis ruina. Contra vero Monasticæ professioni magna facta est honoris, & splendoris accessio in clarissimi hujus viri susceptione; cujus vita in instituto Cœnobiali tantum fuit conspicua Monasticis virtutibus, quantum ornamentis probitatis inter proceres claruerat gloriosa.

Ad annum ætatis 69. vel 70. processerat, quando in Monasterium se recepit, eo animi vigore, & robore præstans; ut injustus habebatur, quisquis eum sæculi tempestatibus subduxisse caput, & Imperii oneribus humeros eo potissimum tempore subtraxisse dicat, quo patriæ famulam manum amplius commodare fessus non valeret. Etenim in altera hujus historiæ parte quam multos labores, & quam duros constanti animo pertulerit in professione Monastica, ubi ad annum 93. & amplius vitam produxit, Deo juvante, demonstrabimus.

MAGNI AURELII CASSIODORII SENATORIS

VITÆ

PARS ALTERA.

§. 1. Status Cassiodorii cum sæculo renuntiaret.

HActenus tam claris in Aula Regum & pietatis, & dignitatum collucentem decoribus, suspeximus Magnum Cassiodorium; ut absolutissimum, quod admirari magis, quam imitari vel sapientissimi quique viri possint, prudentiæ cæterarumque virtutum exemplar eum vocare non dubitem; quandoquidem nec humilitatem Christianam cum purpuræ fulgoribus erubuit insoetæ societatis vinculo colligare; nec minori devotione sacris Evangelii oraculis, quam justitiæ humanæ legibus obtemperavit. Intueri eum nunc lubet abdicantem se honoribus sæculi, & aulam cœnobio, contubernio Monachorum societatem Principum servorumque frequentiam, divitias paupertate commercio felicissimo commutantem.

§. 2. Status Regni Gothici, & Monasticæ, Cassiodorio illud deserente, & hanc amplectente.

Gothorum Imperium, quod virtutum suarum diu munimine suffulserat Cassiodorius, certissimam ad ruinam tandem inclinabatur, ardebatque bellorum ignibus Italia fere jam consumpta, quos Imp. Justinianus, Vitigisque Rex passim accenderant. Interim solatium haud exiguum afflictis temporibus cepit Imperium ex instauratione Monasticæ disciplinæ, quam pene collapsam in occidente D. Benedictus pristino splendori restituere, & sanctissimis legibus communire satagebat. Principem hanc orbis regionem bellicus furor deprædabatur, funestoque languentes populos involvebat incendio: at grassantes impune flammas nemo non confidebat brevi extinguendas a novo Legislatore Benedicto, qui constitutus in monte, ut alter Moyses, supplices manus ad cælos tendebat, largissimam gratiæ copiam impetraturus. Ea erat Italorum calamitas, ut undique armorum audiretur fragor, ubique fames, ubique mors dominaretur: at cœlesti Mystæ Benedicto terrenus aderat Angelorum chorus, hoc est, pia Monachorum turba, sanctiss. Magistri verbis & exemplis erudita, quorum ad Deum fusæ preces assiduæ infelicem patriam haud dubium erat, quin auxiliis sublevarent opportunissimis. Hæc ita cum essent, non temere posset quis hic affirmare contemptum sæculi, fastidiumque Cassiodorio conciliatum fuisse tum ex contemplatione Regis adversis succumbentis casibus, & Gothici Regni tot ubique tumultibus bellorum insonantis: tum ex fama D. Benedicti, & discipulorum ejus, quorum incredibiles triumphos stupentes omnium intuebantur animi, plaudentia omnium ora loquebantur.

§. 3. Rejicitur Centuriatorum opinio de causa secessus Cassiodorii.

Nam quod ex inaudita Regum Italorum crudelitate innocentissimos quosque viros furori mactantium suo, in claustris latitandi ansam arripuerit Cassiodorius, & fortunæ mobilitatis testis oculatus e summo illo dignitatis fastigio se ad Monasticæ conditionis humilitatem demiserit, ne & ipse quoque inconstantissimæ rerum humanarum dominæ ludibrio foret, ficta est profecto, & temeraria Centuriatorum fabula. Scilicet cum præclarissimum, & posteris consignandum hujus nobilissimi viri factum prætermitti silentio non posse animadverterent, illum tam frigide memoraverunt homines invidi, ut opibus, potentia, &, quod majus est, virtutibus conspicuum Senatorem, propterea quod iniquæ fortunæ diffideret, amplissima munera, facultates amplissimas abjecisse dixerint. Nec mirum, quod quibus Monasticæ vitæ institutum nauseam facit, ii fastidioso verborum ambitu dignum Cassiodorio secessum renuntient.

§. 4. Rejicitur sententia Trithemii de causa ejusdem secessus.

Sed & cum Trithemius lib. 3. de Vir. Illustr. Ord. S. Bened. cap. 7. refert consilium ad asylum sacræ Religionis ex aulæ periculis confugiendi tandem iniisse, quod nimirum clariss. Severino Boethio necem Theodoricus intulisset. Verum Trithemii, viri alioqui doctissimi, & de ordine nostro meritissimi sententiæ nullus, opinor, subscribet; præsertim cum ab utriusque obitu Theodorici videlicet & Boethii, multis decoratum honoribus ab Athalarico, Theodabato, Vitige, maximumque oneratum Regni negotiorum mole Cassiodorium fuisse nemo est qui nesciat.

§. 5. *Vera causa Cassiodorii secessus.*

Itaque similius vero nobis videtur tantum virum fluxas opes, dignitates fluxas despexisse, ut per religiosam humilitatem summo rerum Moderatori se manciparet. Sciebat enim vir sapientissimus, præstantissimis quibusque Imperiis longe præstantiorem esse Christianam servitutem; eamque omnibus sæculi dignitatibus, divitiis mundi, & carnis deliciis cur prætulerit non obscuram, ut puto, reddit rationem, cum in fine libri de Anima Christum humilis discipulus humilem Magistrum sic alloquitur: *Tibi utilius est servire, quam Regna mundi capessere.*

§. 6. *Cassiodorium non prope Ravennam, sed prope Scyllacium secessisse.*

Jam vero quo loci, dum e procellosis undis sæculi lætus emergeret, velut ad portum tutissimum appulerit, non satis constat. Nonnulli Authores, ut Trithemius, Barrius, Rubeus, Ughellus, Cuspinianus eum in Cœnobio prope Ravennam constructo, monasticas vestes induisse volunt: alii vero quos sequimur, in Brutiorum regione juxta Scyllacium, natale solum, suum, in quo religiosam vitam egit, Monasterium ædificatum a Cassiodorio fuisse æquiori judicio censent. Gemina suam hanc opinionem ratione firmat Baronius. *Ad an. Chr. 562.* Altera est, quia Cœnobium Castelliense, quod prope Scyllacium situm fuisse ex epistolis duabus D. Gregorii Magni colligere est, Cassiodorius ipse suum appellat. Altera, quod incredibile sit, virum aulici bellicique strepitus jam dudum impatientem, tranquilla sanctæ solitudinis otia toto pastoris æstu jam tandem anhelantem, secessum sibi apud Ravennam, insolitis armorum quassatam moribus, delegisse.

§. 7. *Idem uberius demonstratur, & quis sit fluvius Pelenna.*

At certe Baronio, Pelena qua parte Italiæ suas aquas volveret, haud innotuit, cujus tamen fluenta Monasterio Vivariensi admodum vicina Senator noster asserit, adeo ut *amnis arte moderatus in hortos, tam necessarias judicaretur facile influeret.* Sed & Scriptor Italus brevi editurus sacram Brutiorum historiam, ut ad nos Scyllacio rescriptum est, qui quidem hæc oculis perlustravit loca, dicit luce clarius patere fluvium Pelenam eum esse, quem hodie Scyllacii amnem vocant, & vicinum Monasterio Vivariensi agrum labentibus leniter aquis irrigare. *Divin. litt. c. 29.* Unde Cœnobium, ad quod e tumidis sæculi fluctibus Cassiodorius feliciter enavigavit, non procul Scyllacio distare nova certaque probatione confici potest; cum & illud Pelenæ undis pervium fuisse vel ipse commemoret. *Divin. litt. c. 29.* His adde, quod mons vulgo Moscio dictus & Castellensi, cujus ad radices vivaria effoderat, cujus in vertice Monachis ad eremiticam vitam a cœnobitica transire cupientibus cellas destinarat Cassiodorius, declivi facilitate ad Urbem Scyllacium deprimitur. Et sane Geographis tum antiquis, tum hodiernis planus est ubique, & palustris, nec montibus circumvallatus ager Ravennatensis; cum tamen conterminum, immo inclusum septis Monasterii sui fuisse montem Moscio, seu Castellensi Senator asseveret. Denique contra Ughellum, Augustinum Florentinum, & alios quosdam probat citatus Author Italus ad Cœnobium Classense, D. Apollinari sacrum, tertio milliari procul Ravenna extructum, nusquam se contulisse monasticæ disciplinæ candidatum Cassiodorium; quod fieri non posse, ut in Monasterio, quod anno tantum 545. excitatum, cujus basilicam anno 549. consecratam, in quo Monachos anno 595. in Canonicorum loco subrogatos novimus, Monasticæ militiæ nomen anno 538. vel 539. Claustri novus incola dederit.

§. 8. *C... distantia* [illegible]

Cæterum in dissolvendis nodis, quibus historias implicuere Scriptores quamplurimi, dissentientes a nobis, si quid & temporis, & laboris posuimus, lector benignus excusabit, dicam, au pergratum sibi fecisse nos æquus fatebitur; quippe qui lucem non modicam attulerimus iis, quæ tum apud Paulum Diaconum de gestis Longobardorum, tum apud Abbatem Uspergensem in Chronico ad annum 527. sat obscuris verborum ambagibus leguntur: *Cassiodorius*, inquiunt, *apud Romam tam sæculari, quam divina scientia clarnit.* *Cassiodorius apud Romam floruisse.* Quas quidem voces nolim sic intelligas, quasi Romæ monachum egerit, aut Monasterium condiderit, quod, sicuti ex dictis liquet, erexit juxta Scyllacium: sed aut quantum gloriæ non Romæ solum, verum etiam in Italia tota divitiarum contemptus, secessusque in solitudinem piissimo ac fortissimo transfugæ pepererit, indicare voluisse doctissimos viros: aut certe tempus, quo amplissimis fulgebat honoribus, scribebatque Regum nomine litteras elegantes, atque sermones habebat, eloquentiæ tum sacræ, tum profanæ testes, ab eis fuisse designatum, non incertus, non ambiguus interpres divinaverim.

§. 9. *Cassiodorius Monasterium exstruxit patrio in solo prope Scyllacium.*

Igitur patrio in solo prope Scyllacium ibi Cœnobium extruxit M. Cassiodorius, ubi olim cum Lucanis, & Brutiis esset præpositus, uno circiter ab urbe milliari versus Scyllaceum sinum, ad Moscii montis radices. Vivaria jusserat effodi. Illud enim terræ spatium, quod a civitate ad mare protenditur, totum Senatoris possessionibus annumeratum fuisse laudatus author Italus tradit. *Lib. 12. Var. ep. 15.* Quin enim illic hodie cernitur prædium alias Schilitano, nunc Scallati nuncupatum, subjacens Monasterio Vivariensi, cujus in fundo situm est; quare Monachis censum annuum incolæ persolvere quondam tenebantur, ut colligitur, ex epistola D. Gregorii ad Joannem Episcopum Syllaceum, quæ trigesima tertia est lib. 7. Regist. Indict. 1. Ibidem peramœna villa, Castellesi appellata, visitur, quam Cassiodorius olim, nunc tenet clarus nobilitate civis Scyllacii, ex antiqua oriundus Gerondæ familia, quæ Arnaldum Gerondam Normannum, Rogerio Comiti quondam imprimis carum, auctorem agnoscit.

§. 10. *Prædia, reditus, & situs Monasterii a Cassiodorio extructi.*

Cassiodorium & hoc; & aliis quæ ipsi hereditario jure obtigerant, Cœnobium Vivariense donasse prædiis probabile omnino est. Annuos certe reditus superbissimis, teste Fabro, ædificiis respondisse copiosissimos non dubitanter affirmaverim. Situm vero gratissimum exhibebant montis, marisque vicinia, & Pelenæ aquis irrigua planities. At ingenium soli Vivariensis tam docto, tam accurato exaravit calamo Cassiodorius ipse cap. 29. lib. de div. litt. ut illud quale sit, non legere magis, quam ipsius oculis cernere liceat. Quare ne jam actum agere videar, sufficiat hic ex innumerabili laudum copia ea commemorare, quibus tanta ait fuisse loci felicis commoda, tantamque ubertatem, ut aliis, etiam perfectioribus Asceteis posset non immerito invidiam facere; suos enim, postquam Vivariensia loca descripsit, sic alloquitur Monachos: *Ita fit*, inquit, *ut Monasterium vestrum potius quæratur ab aliis, quam vos extranea loca desiderare possitis.* *Lib. divin. litt. cap. 29.*

§. 11. *Monasterium Cassiodorii cur Vivariense, & Castelliense appellatum.*

An cœnobium, quod subter montem, & cellulæ, quas supra eumdem Eremitis condidit Cassiodorius, unicum, vel duplex Monasterium censeri queant, non immerito forsan addubites. Nam utrique sententiæ favere Senator ipse videtur, dum modo his utitur verbis: *Monasterium Vivariense: Monasterium vestrum: in*

Monasterio Vivariensi; modo istis: *Monasteria sancta*. Abbatem de proprio claustro loquentem hic sequimur. Ac primo quidem unicum fuisse probant situs intra eosdem muros, precum Cœnobitas inter & Anachoretas communio, Cœnobitis facilis ad montem aditus, transitusque ad vitam Eremiticam. Duplex autem fuisse eorum a se invicem distantia, victus, colloquii, & Abbatum diversitas clare demonstrant. Igitur si Monasterii vocabulum in arctiori sensu accipias, Vivariensia loca distingues: si vero in ampliori, confundes; quemadmodum alia de Benedictinorum, nunc autem de Montisserrati, & Camaldulensium Hispanorum solitudinibus dici potest. Hac ego de causa Cassiodori temporibus binomine fuisse ejus Monasterium reor, adeout quæ pars Vivariensis dicebatur, Cœnobitarum sedes esset, quæ Castelliensis, Eremitarum.

§. 12. *Quenam a fundatione usque ad hæc tempora Monasterium Vivariense incoluerint.*

Nec ingratum hic fore arbitror curioso lectori, quod ab Auctore Italo nuper accepimus, Cassiodori scilicet Monasterium ab ipso exordio, multisque post annis Benedictinos incoluisse; his successisse sancti Basilii discipulos, quos inda tandem aut bellorum injuria, aut vicissitudo temporum, aut exitialis toti Calabriæ Maurorum, Saracenorumve incursiones expulere. Attamen extat etiamnum antiquissima illa domus, D. Gregorii Thaumaturgi & illustri nobilis titulo, & sacris cineribus dives: sed miseram heu! rerum humanarum experta sortem, quæ nec stabilem, & inoffensum cursum diu retinere, nec semper indeficienti splendore clarere consueverunt.

§. 13. *An Cassiodorius Monasticæ professionem emiserit in Monasterio a se constructo.*

Monachum fuisse Cassiodorium in eo, quod ædificaverat Monasterio unanimi tot Auctorum tum veterum, tum recentiorum, nec Catholicorum modo, sed & heterodoxorum, nempe Cuspiniani, Centuriatorumque consensu receptum est, ut mirari satis non possim quosdam hujus ævi criticos ea de re litem adhuc movere velle, maxime cum Senator ipse suis in operibus passim de humili Monachi conditione glorietur. Ait enim, in Præfatione Psalmi 1,0: *Utinam boves simus, quia agrum Domini sulcis regularibus exaremus*. Et in libro de divinis litteris de Dionysio Exiguo loquens, *Nobiscum* inquit, *orare consueverat &c.* Ex quibus non Monachi modo gestasse habitum, sed & regularis instituti præscriptas leges observasse Cassiodorius arguitur. Hanc ipse recte vivendi disciplinam in Præfatione libri de Ortographia *conversionis suæ tempus* vocat. Quamobrem in veteribus Manuscriptis commentarii in Psalmos, & in historia Tripartita *Conversus & Servus Dei* cognominatur.

cap. 33.

§. 14. *An Cassiodorius regulam S. Benedicti amplexus est.*

Alumnis suis clarissimum & pietate & scientia virum accensuerat hactenus Benedictina familia; donec filio charissimo nil tale suspicantem matrem, nescio an sat consulto, orbare ausus est Cardinalis Baronius, scriptor alioqui consultissimus. Utrum ei proles erepta reddenda sit brevi dissertatione expendimus; quam, ne tanti viri recte factorum intermitteretur series, in calcem hujus historiæ censuimus rejiciendam.

§. 15. *Cassiodorius regularis disciplinæ tenacissimus.*

Qua micuerit sanctitate Cassiodorius, nemo, ut opinor, facilius demonstrare queat, quam si primum ostenderit, quantum fuerit regularis disciplinæ tenax & religiosus cultor. Primus ad eam gradus est intimæ studium solitudinis: eam porro sic coluit Senator, ut statim atque se a turba strepituque Aulicorum in otium eontulit, ab omni prorsus mortalium consortio vixerit remotissimus. Id facilius ut assequeretur cum Monasterium construeret, cavit imprimis, ne ulla sibi aut suis esset eum reliquis hominibus communionis societatisque necessitas. Quamobrem hortos omni genere tum olerum, tum arborum conseri jussit: vivaria, quæ pisce plurimo nunquam non abundarent, effodi: molendina exædificari, ut testatur capite 29. lib. de divinis litteris: *Habetis hortos irriguos, & piscosi amnis Pelenæ fluenta vicina, qui influit vobis arte moderatus, ubicunque necessarius judicatur, & hortis vestris sufficiens, & molendinis*. Denique sagaci adeo providentia ea omnia, quibus vita cœnobitica indiget, ipsis Monasterii muris incluśit, ut nihil ibi ad commodam Monachorum habitationem potuerit imposterum desiderari, nec ulli umquam extra claustra Vivariensia vagandi vel minima data sit occasio.

§. 16. *Cassiodorium Abbatem fuisse Vivariensis Monasterii.*

Quis primus Cœnobio Vivariensi præfuerit Archimandrita certo non scimus: illud unum scimus & ex Præfatione libri de Ortographia, & ex communi scriptorum fere omnium consensione munus Abbatis aliquando gessisse Cassiodorium. Et vero tali honore dignior quis Vivariensium unquam esse potuit? Aut quæ virtus Abbati necessaria in anima Cassiodorii, velut in solio Regina, non dominabatur? Prudentia in eo singularis eminebat, qua sicut Italiam ante, sic postea Cœnobium rexit: ardentissimum in eo erat perfectionis studium; totum quippe vitæ spatium sic transegit, ut seipso melior fieret in dies & sanctior, discipulisque ad continentiam, humilitatem, paupertatem facto magis, quam voce commonstraret viam: comitas in alloquio, & obvia in omnes voluntas: fortitudo, qua severiorem nunquam patiebatur remitti disciplinam: cunctæ denique virtutes contendebant inter se pia quadam lite, quænam prius, quænam augustius Cassiodorii pectus exornavisset.

§. 17. *Maxima Cassiodorii circa divinum officium sollicitudo.*

Incredibilis erat Abbatis Cassiodorii circa divinum cultum sollicitudo, sedulitas, assiduitas. Nimirum ut nihil supremo rerum opifice nobilius esse probe judicabat vir religiosissimus: ita nihil ipsi opere Dei carius, nihil antiquius fuit. Eundem ac Divus Benedictus in regula divini officii tam diurnis, quam nocturnis horis ordinem, eadem tempora constituerat, ut intelligitur ex ejus verbis in Psalmum 118. versu. *Septies in die, &c. Et si*, inquit, *ad litteram velimus advertere, septem illas significat vices, quibus se Monachorum pia devotio consolatur*, id est, * *Matutinos, Tertiam, Sextam, Nonam*, * *Lucernariam*, * *nocturnos*. Primam vero recitari solitam apud eos in choro testatur in Præfatione Psalterii: *Ipsi*, scilicet Psalmi, *nobis Primam diei horam dedicant*. Completorios denique sic designat; *Ipsi noctis adventu, ac mens nostra tenebretur efficiunt*. Hæc erat ultima diei hora, quam a Divo Benedicto in occidente primum institutam fuisse Eminentissimus Cardinalis Bona, pluresque alii, quorum adducit auctoritatem, annotarunt. Parum quidem non erat quod tam præclaro Canonicas horas digessisset ordine: sed excitandi adhuc erant Monachi, ut summa cum festinatione statutis temporibus ad Oratorium occurrerent, id non verbis solum & exemplis egregie præstitit Cassiodorius, verumetiam ab eo cum aquatilia, tum solaria horologia *procurata sunt, ut milites Christi certissimis signis admoniti ad opus exercendum divinum, quasi tubis clangentibus evocarentur*. Huic Abbatis sui vigilantiæ respon-

* id est *laudes*
* id est *Vesperas*.
* id est *vigilias nocturnas*

Cap. 10. de div. Psalm.

debat summus Monachorum fervor; eos enim audivisses diu noctuque pari contentione mentis & oris Victori Christo lætum pæana decantare; eos Angelicæ reverentiæ æmula modestia divinæ astare Majestati conspexisses: *Sileat nocte humana vox prorampit in musicam, verbisque arte modulatis ad illam redire facit, a qua pro salute humani generis divinum venit eloquium.... si una vox psallentium, & cum Angelis Dei, quos audire non possumus, laudum verba miscemus.*

Præfat. in Psalter.

§. 18. *Exercitia regularia Cassiodorii, & Vivariensium.*

Orationi, quam esse vitiorum expultricem, indagatricem virtutum, severioris disciplinæ conservatricem, piarum cogitationum seminarium fertilissimum, contra dæmonum furentium impetus propognaculum apprime noverat Abbas eximius, eo studio cum Vivariensibus suis vacabat, ut quempiam ab ea neque utilitatis sive domesticæ, sive publicæ ratio, neque negotiorum incumbentium necessitas eximeret. Jam quicquid vacui temporis dabatur orationis, & officii divini penso perfunctis, id totum aut lectioni, aut exscribendis Antiquariorum more seu S. Scripturæ, seu Patrum libris, horologiis sua cuilibet exercitio spatia tribuentibus, impigri consecrabant; ea propter suas etiam se clepsidras & horologia construxisse testatur, cum ait: „ Sed nec horarum modulos passi sumus vos ullatenus ignorare, qui ad magnas utilitates „ humani generis noscuntur inventi. Quapropter „ horologium vobis unum, quod solis claritas „ indicet, præparasse cognoscor: alterum vero „ aquatile, quod die, noctuque horarum jugi„ ter indicat quantitatem.

§. 19. *Quibus laboribus suos Monachos exerceret Cassiodorius.*

Eam vim, id momentum in scientiis positum esse ad tuenda, bonisque omnibus cumulanda Monasteria existimabat vir eruditissimus, ut nullum non discipulorum ad litterarum studium, propositis iis, quæ solent ex illo percipi commodis, admotis veluti calcaribus instigaret. Si qui forte tarditatem ingenii prætendebant, monebat radicum amarissimarum fructus fore suavissimos; quod asperum & inamœnum putabant, sic esse dulce, sic jucundum, nihil ut dulcius, nihil ut jucundius votis quidem conceptis expeti posset. *Tunc*, inquiebat, *salutaris assiduitas eruditos efficiet, quos in prima fronte profunditas lectionis exterrait.* Quos autem natura finxerat hebetiores, quam ut ea, quæ vulgo indoctis arcana sunt, & suspensos animos tenent, possent unquam perscrutari; rudia saltem in obtusis ingeniis sic exprimi curabat litterarum lineamenta, *ut aliqua scientiæ mediocritate suffulta*, rusticano postmodum operi juberet incumbere: *Quia nec ipsum esse in Monachis alienum* censebat *hortos colere, agros exercere, & pomorum fœcunditate gratulari.* Quid vero eum causæ impelleret ad amandandam procul a Cœnobitis otiositatem, aperit ipse hac præclara sententia; *Peccato profecto tolleretur locus, si otiosum tempus non haberet mens inquieta mortalium.* Et alibi: *Nolite amare desidiam, quam Domino cognoscitis odiosam.*

Lib div litt. per. cap. 28.

Ibidem.

Ibidem.

Lib. div. litt. cap. 26.

Lib. div litt. cap. 32.

§. 20. *Cassiodorius Monachos suos Philosophiam docet, & litteras humaniores.*

Quæ recensuimus hactenus ea sunt, ut nullo dicendi genere, Tulliano licet, digne satis exprimi queant. At quæ supersunt, humanæ mentis captum ita superant, ut vix mihi ipsi fidem habeam de Cassiodorii tum ætate, tum dignitate. Quis enim sibi inducat animum senem Monachis pueris litterario in ludo collusisse? Abbatem tanta fama celebrem, scientias humaniores publice docendas suscepisse? Virum multis assidue occupationibus obrutum, quo facilior ad litteras fratribus sterneretur via, in Donatum Commentarios, libros de Orthographia, Grammatica, Rhetorica, Dialectica emisisse in lucem, sociumque sibi in tradendis Philosophiæ præceptis Dionysium Exiguum adscivisse? Incredibilia sane nobis hæc viderentur, nisi quantum suo in Monasterio Musis regnum semper esse voluerit vir de re litteraria meritissimus, nisi quanto pretiosiorem negotiis reliquis discipulorum profectum vir splendoris monastici studiosissimus semper habuerit, nosceremus.

§. 21. *Quid Dionysius exiguus Cassiodorii socius in Monasterio Vivariensi egerit.*

Quoniam autem de Dionysio Exiguo, quem mutuæ necessitudinis Abbati Monachisque Vivariensibus junxerat nexus, fieri a nobis mentio cœpit, quali virtutis doctrinæque luce micuerit, non erit hic abs re commemorare. Et quia Cassiodorio quicum plures annos vixit amicissime, notissimus fuit; Viri clarissimi, qui fulgore scientiæ Catholicam Ecclesiam mirum in modum illustravit, veram, & veluti spirantem iconem Abbatis nostri scriptis expressam lectoris oculis objiciemus. Fuit, ait Cassiodorius, nostris temporibus Dionysius Monachus, Scytha natione: sed moribus omnino Romanus, in utraque lingua valde doctissimus: reddens actionibus suis, quam in libris Domini legerat, æquitatem. Scripturas divinas tanta curiositate discusserat, atque intellexerat, ut undecumque interrogatus fuisset, paratum haberet competens sine aliqua dilatione responsum. Qui mecum Dialecticam legit, & in exemplo gloriosi magisterii plurimos annos vitam suam, Domino præstante, transegit..... Fuit in illo cum sapientia magna simplicitas, cum doctrina humilitas, cum facundia loquendi parcitas; ut in nullo se vel extremis famulis anteferret, cum dignus esset Regum sine dubitatione colloquiis.... Qui petitus a Stephano Episcopo Salonitano ex Græcis exemplaribus Canones Ecclesiasticos moribus suis pares, ut erat planus atque disertus, magna eloquentiæ suæ luce composuit, quos hodie usu celeberrimo Ecclesia Romana complectitur..... Alia quoque multa ex Græco transtulit in Latinum, quæ utilitati possunt Ecclesiasticæ convenire.... Fundebat lacrymas motus compunctione, cum audiebat verba garrula lætitiæ..... Sed ut bona mentis ionucata laude referamus, erat totus Catholicus, totus paternis regulis perseveranter adjunctus; & quicquid possunt legentes per diversos quærere, in illius scientia cognoscebatur fulgere..... Sed ille jam sæculi perversitate derelicta, præstante Domino, in Ecclesiæ pace susceptus, inter Dei famulos credendus est habere consortium. Illustre hoc de amico suo testimonium vocibus claudit modestia & humilitate plenissimis: Pudet me de consorte dicere, quod in me nequeo reperire.

Lib. div. litt. cap. 23.

§. 22. *Cassiodorius S. scripturarum studiis suos exercet.*

At redeamus, si placet, ad lycæum Cassiodorii, quod ipsius & Dionysii præceptionibus, velut limpidissimis gemini fontis aquis irriguum, quin magno Castelliensis domus, & totius orbis bono vernaret, revocari in dubium a nemine posse arbitror. Non alia de causa humaniores litteras Senator docebat Vivarienses, quam ut iis exercitationibus prædulti, & quibusdam, ut ita dixerim, sublati gradibus ad sacra Theologiæ adyta tandem pertingerent. *Verumtamen*, inquiebat, *nec sanctissimi Patres illud decreverant, ut sæcularium litterarum studia respuantur: quia non exinde minimum ad sacras scripturas intelligendas sensus noster instruitur.* Hinc factum est, ut

lib. div. litt. cap. 28.

quanto caducis æterna, cælestia terrenis antecellunt, tanto diligentiorem operam divinis scripturis, quam levioribus studiis impendi voluerit. Scholas sacras aperturum se olim, publicis dum adhuc implicaretur negotiis, promiserat, quemadmodum in altera hujus historiæ parte præfati sumus. Fidem jam liberat suam in Cœnobio, quam tum Romæ effervescentibus undique bellis non potuerat. Cavit ergo imprimis ne Asceticis Vivariensibus hac in parte ullatenus defuisse aliquando videatur; atque ut laboribus suis majori responderent assiduitate, & diligentia, monet eorum ope, si modo ad rerum divinarum notitiam curas omnes, omnia studia contulerint, discutiendas ignorantiæ tenebras; virtutem, ad cujus templum per ædem sapientiæ iter est, posterorum animis ingenerandam; gloriæ, quæ ex sapientia tanquam ex uberrimo fonte profluit, omnium mentibus inserendam cupiditatem.

§. 23. *Sacræ scripturæ studio incumbendi methodum suos docet Cassiodorius.*

Non ignorabat Cassiodorius quicquid peccatur a tironibus in sacrarum litterarum studio, peccari ut plurimum ordinis perturbatione; dum qui prius libri legi debuerant, ii posterius: qui posterius, ii prius pervolvuntur. Quare discipulis præcipit, *ut moderentur sapienter desideria sua, per ordinem quæ sunt legenda discentes*. Quam quidem methodum, quo servarent religiosius, librum de divinis litteris edidit. *Ad hoc enim, divina charitate probor esse compulsus, ut ad vicem magistri introductorios vobis libros, Domino præstante, conficerem; per quos, sicut æstimo, scripturarum divinarum series, & sæcularium litterarum compendiosa notitia Domini munere panderentur.* Addit *ascendendum quoque ad sacrarum scripturarum per expositiones probabiles Patrum*. Unde non tantum divinæ auctoritatis codices, quos ibidem novem in partes distinxit, proposuit pervolutandos: verumetiam quæ essent opera sanctorum Doctorum explanandis idonea indicavit. Et ne qua hæreticæ contagionis labes fidei puram integritatem inficeret, quibus in locis a vero deviaverint auctores, designavit; sic autem ab errorum Origenis scopulis eos avertit: *Quapropter in operibus ejusdem Origenis, quantum transiens invenire prævalui loca, quæ contra regulas Patrum dicuntur, repudiatione signavi, ut decipere non prævaleat, qui tali signo in pravis sensibus cavendus esse monstratur*. Nec ob aliam quoque causam tanta, quanta potuit diligentia perlectam Epistolam ad Romanos, quæ tum omnium versabatur manibus, & Catholicos Doctores in partes agebat, quod a Gelasio Papa scripta vulgo crederetur, nefariis Pelagianæ pravitatis purgavit opinionibus.

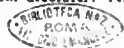
Præf. in lib. de div. litt.

Ibidem.

lib. div. litt. cap. 1.

§. 24. *Præclaram instruit bibliothecam Cassiodorius.*

Libros, quibus opus esse ad planiorem scripturarum intelligentiam noverat, quosve aliis studiorum generibus, quæ contemplationi deditos viros non dedecerent, subsidio fore arbitrabatur, incredibili prorsus magnificentia providit Abbas noster, pie prodigus in procurandis necessariis, in emendis superfluis pie parcus. Nec eum sane umquam aut certioribus, aut illustrioribus suum tum in discipulos, tum in Musas amorem declarasse indiciis puto, quam dum Bibliothecam ingenti advectorum non ex Italia modo, sed & ex ipsis etiam remotissimis provinciis voluminum ditaret supellectile, sacris præsertim codicibus, sanctorum Patrum operibus, Interpretum scripturæ explanationibus, Orthographorum lucubrationibus adornaret; vel ipso, quo proprium cuilibet auctori assignabat locum, ordine mirabilem decoraret. Verum, ut quas summatim attigit Senatoris in comparandis libris curas, persequar jam singillatim: ubi primum rescivit factas a divo Hieronymo divinarum litterarum expositiones, misit moræ nulla in diversa terrarum loca, qui & perquirerent diligentius, & citius afferrent: *Quos continuo de diversis partibus ubique direximus inquirendos, suscepturos nos esse divina miseratione confidimus*. Petri quoque Tripolitanæ provinciæ Abbatis in Epistolas D. Pauli commentarios ex Africa in Italiam ut comportarentur, effecit; *Qui nobis inter alios codices divina gratia suffragante de Africa parte mittendus est*. Ut intellexit regionum variarum lustratoribus, sedulis licet, non incidisse in manus librorum quorumdam scripturæ sacræ interpretationes, a Bellatore Presbytero, ut occurreret inopiæ tantæ, necnon & homilias Origenis in Esdram latinitate donatas ad se transmitteret supplex impetravit. Quinetiam Epiphanium quemdam virum doctissimum, sibique amicissimum, opus, quod sermone Græco in Cantica canticorum D. Epiphanius contexuerat, Romanam in linguam, & ad Bibliothecæ supplementum, & ad discipulorum usum transferret, exoravit.

lib. div. litt. cap. 8.

Ibidem.

§. 25. *Tabernaculi & templi Salomonis figura a Cassiodorio depicta.*

Annumerandam præclarissimis Cassiodorianæ Bibliothecæ ornamentis censeo elegantem templi, tabernaculique Salomonis iconem; *quæ depicta subtiliter*, ut ipse ait, *lineamentis propriis in pandecte latino corporis grandioris competenter aptavimus*. Nondum perierat Bedæ temporibus opus illud mirabile, quod a se visum, & sibi utile fuisse suis in libris de templo tabernaculoque Salomonis ultro confitetur: arbitrabatur nimirum venerabilis Doctor nihil figuris illis perfectius, nihil accuratius excogitari posse. *Hæc*, inquit, *ut in pictura Cassiodorii reperimus distincta, breviter annotare curavimus; ita tum ab antiquis Judæis didicisse*, neque virum tam eruditum voluisse in exemplum legendi proponere, quod non prius ipse verum esse cognovisset*.

lib. 2. de tabernac. c. 12.

lib. de templo Salom. c. 16.

* forte credimus,

§. 26. *An Cassiodorius bibliothecas Romæ, & Ravennæ habuerit.*

Quemadmodum non in otio tantum Vivariensi, sed & aulicos inter strepitus scientias excoluerat Cassiodorius: ita quin & Romæ & Ravennæ, dum Gothicum Regnum firmissimis fulciret præsidiis, Bibliothecam instruxerit, non ambigo. Romanæ mentionem ipse facit in tractatu de Musica. *In Bibliotheca*, inquit, *Romæ nos habuisse &c.* De Ravennate pariter dubitaturum neminem reor, nisi forte voluerit temere omnino asserere, hac in urbe, id est, in ipsa Gothorum Regum sede, unde Theodorici, Athalarici, & successorum ætate, vel uno fere momento abesse Cassiodorio non licuit, musarum alumnum charissimum, nec non acerrimum fautorem musas tam longo temporis spatio neglexisse. Egressus tandem e Vitigis Aula Senator, & in claustris jam absconditus Roma Ravennaque intactos a Barbaris codices invexit, quibus Vivariensem Bibliothecam locupletaret. Hinc Monachos monet, librum quemdam, cujus auctor Albinus, cui titulus de Musica, Roma in Cœnobium deferant, si modo *Gentili incursione non sublatum* repererint. At subsistamus hic paulisper, si placet, & singularem Abbatis in subministrandis Monasterio necessariis libris diligentiam intenti contemplemur. Quid enim ibi a Vivariensibus potuisset desiderari? cum aliatis modo verbis subdat, si forsan hostiles manus non effugerit præfatus liber, *habere vos Gaudentium Mutiani Latinum; quem si sollicita attentione legunt, hujus scientiæ* scilicet Musicæ, *eis atria patefacienda* pollicetur.

lib. de Musi. in fine.

Ibidem.

§. 27. Cassiodorius suis demonstrat quanti in S. scripturæ studio prosit oratio.

Quis jam Vivarienses fortunatos admodum non reputaverit, qui tam sancto Abbati parebant, tam eruditum magistrum audiebant, tam faciles sibi, ob immensam pene librorum copiam, ad scientias omnes, maximeque ad divinorum notitiam aditus patere gaudebant? Quis Cassiodorium ipsum non fatebitur discipulis olim merito suos in colligendis undequaque voluminibus labores posuisse ob oculos his verbis: *Eia nunc, carissimi Fratres, festinate in scripturis sanctis proficere, quando me cognoscitis pro doctrinæ vestræ copia adjutoria Dominicæ gratiæ tanta vobis & talia congregasse?* Quæ quidem voces mirum est quantum Monachos ad sectandam magistram illam ac reginam disciplinarum Theologiam, penetrandosve abstrusos scripturarum sensus incenderint. Sibi tamen, ac fratribus suis periturum oleum, perituram operam vir humillimus existimabat, nisi quod naturæ viribus nimium erat & impervium, id orationis ope a *Deo scientiarum Domino* consequerentur. Hinc eos sic hortatur in ipso libri de divinis litteris limine: *Oremus, ut nobis aperiantur illa, quæ clausa sunt, & a legendi studio nullatenus abscedamus.* Afferit alibi *perfectam sapientiam* non tam studio, quam *actibus bonis, & orationibus assiduis* obtineri, retineri obtentam.

lib. de divin. litt. cap. 33.

Lib. div. litt. cap. 28.

Præf. divin. litt. v.

Quoniam autem exempla efficacius esse solent ad quælibet incitamentum, proponebat iis Davidem, qui licet divinæ legis meditationi nunquam non intentus, nihilominus his cælum continuis pulsabat clamoribus: *Da mihi intellectum, ut discam mandata tua.* Dicebat hominem quemdam imbecilliori præclusum ingenio, prece creberrima reclusisse sibi difficillimi scripturæ textus intelligentiam. Referebat alium, vel ipsorum alphabeti elementorum imperitum, frequenti oratione codicem traditum, ut facillime perlegeret, obtinuisse. *Quapropter*, inquiebat, *oremus ut nobis aperiantur illa, quæ clausa sunt.*

Psal. 118, 73.

In Præf. lib. div. litt.

§. 28. Decet S. scripturæ intelligentiam & labore simul, & oratione comparari.

Monebat tamen a Cœnobitis ante divinum numen procumbentibus sic fundi preces non oportere, ut quæ postulassent, otiosis sibi annuenda crederent: Sapientiæ candidatis nulli operæ parcendum: paucos admodum sine labore & velut dormientes pretiosissimo illo thesauro, pro arcanis, & inscrutabilibus mentis divinæ consiliis locupletatos fuisse: eos, si tantum munus decussatis, ut ajunt, brachiis cœlitus accepturos se confiderent, temeritatis & inertiæ pœnas daturos magis, quam vanis & audacioribus votis fruituros: *Legite, precor, assidue*, verba ipsius sunt, *recurrite diligenter, mater est enim intelligentiæ frequens, & intenta meditatio.* Et ut hæc altius discipulorum infigat animis, præclaram hanc D. Hieronymi profert sententiam: *Ama lectionem scripturarum, & carnis vitia non amabis.* Eo denique in opere nihil penitus prætermittendum sic eorum inculcat auribus, ut nihil antiquius, nihil magis ipsi cordi esse videatur. Ita enim Monachos suos iterum alloquitur: *Quapropter tota nisu, toto labore, totis desideriis exquiramus, ut tale tantumque munus, Domino largiente pervenire mereamur.*

Præfat. div. litt.

Lib. div. litt. cap. 32.

lib. de divin. litt. cap. 28.

§. 29. Quantum Vivarienses Magistro Cassiodorio in S. scriptura scientia profecerint.

Neque vero sua Cassiodotium spes fefellit; messuit enim tandem quod seminaverat: agnovit exultans eum in scientiis progressum fecisse Monachos suos, *ut illos divinarum, & humanarum litterarum cognitione pollere* fateatur: quæque ipse leviter ducto se inchoasse penicillo diceret, ut peritiore manu perficerent, rogaverit his magistri humilitatis non minus, quam discipulorum eruditionis indicibus verbis: *Vade supplico, ut quod nos legenda parum, explicare minus potuimus, vos copiosa lectione sagiati, eam de istis codicibus, quos dereliquimus, quam quos poteritis feliciter invenire, perfectius in Christi nomine compleatis.* Attamen veritus, ne spiritus illis forsitan immitteret altiores tanta rerum divinarum perceptio, docet quæ *absconduntur superbis, ea parvulis revelari. Nec in solis litteris positam esse prudentiam: sed perfectam sapientiam dare Deum unicuique prout vult.*

Lib. div. litt. cap. 15.

Lib. div. litt. cap. 28.

§. 30. Quantum Cassiodorius Vivariensibus & toti Ecclesiæ profuerit.

Sic noverat Abbas doctrina sanctitateque præ cæteris eximius pari pietatis & scientiæ Cœnobitas exercere cultura. Sic etiam Abbatis sui curis labore suo respondebant Vivarienses: sic veræ gloriæ, ad quam sua eos jam natura ferebat, viam hortatore atque impulsore Cassiodorio tam concito decurrebant gradu, ut in iis ad immortalitatem nominis, ad felicitatis æternitatem cuncta conspirarent. Neque id mirum quidem. Ecquis enim potentiores ad integritatem morum, & optimas artes Vivariensibus subdidisset stimulos, quam is qui frequenter apud eos de utilitate, de gloria Divinarum scripturarum intelligentiæ comite perorabat; *hoc enim nobis est salutare, proficuum, gloriosum, perpetuum, quod nulla mors, nulla mobilitas, nulla possit separare oblivio: sed illa suavitate patriæ cum Domino faciet æterna exultatione gaudere.* Ecquis illustrius præluxisset discipulis, quam is, cujus virtus excelso loco sita, satis ipsa per se in omnium incurrebat oculos; cujus scientia singularis non clausis invidioso modio; sed e candelabro spectabilibus omnes qui erant tum in domo Castelliensibus, tum in Ecclesia universa radiis illustrabat? Accenderat siquidem solem hunc splendidissimum Deus; ut & pullulantia in orbe universo vitiorum monstra, & renascentia semper in communem Christianorum omnium perniciem hæreticorum, veluti tot hydrarum capita, pura luce detegeret, igneque consumeret actuosissimo.

lib. de divin. litt. cap. 28.

§. 31. Cassiodorius sacrum quosdam in describendis S. codicibus occupari jubet, eosque juvat.

Sed non singula hic narrari possunt; jamjamque vocat nos ad se, nec de laudibus suis silere diutius patitur Antiquariorum labor, quos jussit describendis sacris codicibus occupari; *ut manu hominibus prædicarent, digitis linguas aperirent, & contra dæmonis subreptiones calamo atramentoque pugnarent.* Fructum inde protecturum demonstrans addit: *Scriptiones eorum toto orbe disseminandas, & in locis sanctissimis legendas tam ingenti utilitate, eorum ut laborem recto si susciperent animo, merces vix ulla posset æquare. Neque vicissitudinem illum de tot bonis non posse percipere: si tamen non cupiditatis ambitu, sed recto studio talia noscatur efficere.* Ut autem Antiquariis id genus operæ posset ex voto succedere, voluit, ut qui divinis & humanis ingenium apprime excoluerant litteris, ii scribentium opera diligenter expenderent, castigarentque, si quid forte vitii nolentibus excidisset: *A paucis*, inquit, *doctisque faciendum est, quod simplici, & minus eruditæ congregationi noscitur esse præparandam. Istud quippe genus emendationis, ut arbitror, valde pulcherrimum est, & doctissimorum hominum negotium gloriosum.* Divinæ auctoritatis locutiones, dictionesve Hebræos rebus aut personis convenientes, quibus linguæ suæ servanda est decora sinceritas, aut majoris perspicuitatis, aut cujuslibet rei alterius obtentu nolebat immutari: *Corrumpi siquidem nequeunt, quæ, inspirante Domino, dicta noscuntur.* Unde facile quis intelligat, qua veneratione, quo sensu pietatis sacras paginas tra-

Lib. divin. litt. cap. 30.

Lib. div litt. cap. 15.

Ibidem.

Ibidem. ctandas eſſe duxerit Caſſiodorius ; quæ ut *ſuo fulgore uiteant, uou bamano deſiderio carpeudæ ſubjaceant*, par eſſe toto capite 15. libri de divinis litteris demonſtrat. Atque ut opera ſua juvaret diſcipulos, Commeotarios ſcripſit in Donatum Grammaticum, ac librum de Orthographia, quorum ope ſic emendati prodirent codices, ut eos & tunc coætaneorum applauſus, & venturis temporibus lætitia poſterorum, & ſemper Reipublicæ Chriſtianæ compendium comitaretur.

§. 32. *Alios exſeribendis Patrū operibus vacare præcipit.* In exſeribendis etiam Patrum operibus totos eſſe voluit nounullos Monachos, quibus viam, qua fauſtos ad exitus rer brevi perveuiret, indigitavit. Sermones & homilias Sanctorum attentiori ſtudio præcepit perlegi, non ſecus ac contra hæreticos diſſertationes, in quibus ſi quid ad elucidanda obſcura divinæ ſcripturæ loca congruum occurreret, rogabat ut ſacris voluminibus attexere non dubitarent: *Sicut & nos*, inquit, *in libris Regum feciſſe cogaoſcimus*. Deinde quam fructuoſus, quam glorioſus futurus ſit eorum labor verbis oſtendit pulcherrimis: *Lib. div. litt. cap. 15.* *Conſiderate igitar qualis vobis cauſa commiſſa ſit, utilitas Chriſtianorum, theſaurus Eccleſiæ, lumen aaimarum.* Quamobrem monet, in id operis curioſam ſtudeant conferre ſedulitatem: *ne qua remaneat in veritate mendoſitas, in puritate falſitas, in integritate perverſitas litterarum.*

§. 33. *Caſſiodorii cura in libris MSS. S. Scripturæ cooperiendos. lib. div. litt. cap. 30.* Hoc uuum ſupererat oculatiſſimæ Abbatis noſtri providentiæ, ut codices MSS. quo diutius ſervarentur intacti, compingendos & cooperiendos curaret ornatu, quo poterat, comptiori: *His etiam addidimus in libris cooperiendis doctos artifices, ut ſacrarum litterarum pulchritudinem facies decora veſtiret.* Cujus in ſocietatem laboris, ut ipſe quoque veniret, tegumentorum formas ſolerti confecit induſtria: *Quibus multiplices ſpecies facturarum in uno codice depictas decenter expreſſerat, ut qualem mallet ſtudioſus tegumenti formam ipſe poſſet eligere.*

§. 34. *Caſſiodorius lucernas mirabiles concinnuat. lib. div. litt. cap. 30.* Non abſque piaculo ſane hic taceremus lucernas illas non admiratione ſolum, ſed æternis etiam laudibus digniſſimas, quas fratrum multam in noctem labores producentium vigiliis ſtupendo artificio concinnaverat: „Paravimus etiam nocturnis vigiliis mechanicas lucernas, conſervatrices illuminantium flammarum, ipſas ſibi nutrientes incendium, quæ humano miniſterio ceſſante, prolixe cuſtodiant uberrimi luminis abundantiſſimam claritatem; ubi olei pinguedo non deficit, quamvis flammis ardentibus jugiter torreatur.

§. 35. *Caſſiodorii prudentia in operibus unicuique ſuorū indicendis.* Fruſtra moraremur hic in ejus, qua Vivarienſe Cœnobium regebatur, prudentiæ ejus, quo res quælibet apte diſponebantur, ordinis contemplatione. Poſſumus admirari indeſeſſam, qua ſingulis pro cujuſque induſtria & viribus penſum indicebat Abbas ſapientiſſimus, prudentiam eloqui non poſſumus. Nullus reſolvebatur otio: fractus labore deficiebat nullus: nullus, cum ſe ad Abbatis exemplum componeret, non fervebat opus: nullus cum Abbatis præcepta ſequeretur, rem celeriter feliciterque non expediebat.

§. 36. *Quæ jejunia a Caſſiodorio, & Vivarienſibus obſervata. In Præfat. Comm. in Pſal.* Non dubium, quin arctiſſima obſervatione jejunia viguerint apud Vivarienſes, diſciplinæ monaſticæ cuſtodes acerrimos; illaque haud infimum in regula locum tenuiſſe certiſſimum eſt ex ipſo Caſſiodorio, ubi de pſalmodia: *Ipſi*, videlicet pſalmi, *nobis Nona jejunia reſolvunt*. Quo quidem in loco de jejuniis, quæ vocant regularia, verba facit. Nam ea, quæ ſtatis diebus præſcribit Eccleſia, & religioſa devotione ſuſcipiebant Caſtellienſes, & ſancta ſcrupuloſitate ad Veſperum uſque ex veteri Chriſtianorum conſuetudine producebant.

Jam quid opus demonſtrare apud eos fuiſſe in more poſitam familiarem tunc omnibus Monachis perpetuam a carnibus abſtinentiam? Conſulite, ſi placeat, ſupremas capitis 28. de divinis litteris paginas, ubi agitur de hortis agriſque colendis; moneanturque Monachi, Æmiliani & Columellæ libros legant de educandis columbis, & cicoratis pecudibus: *Quæ*, inquit Caſſiodorius, *ægrotis præparantur*. Hinc faciliime, ut opinor, arguetis ſanis, & bene habentibus uſu carnium prorſus fuiſſe interdictum. *Lib. div. litt. cap. 28.*

Inſuper a piſcium comeſtione abſtinuiſſe, vel certe iis rebus veſci non ita conſueviſſe, aliquis nec incongrue forſan ex ſubjecta ibidem ſententia colligi poſſe putaverit; ait enim Senator: *Quale eſt languentes columbarum fœtibus enutrire, aut piſcibus alere.* *Ibidem.* Hanc tamen lectoris judicio permittimus conjecturam, ut ad ſollicitudinis, quam infirmis Monachis ſolebat Abbas impendere, commendationem animos orationemque convertamus.

Fratribus his valetudinarium curæ eſſe voluit, qui medicam probe callerent artem, tantaque erga infirmos charitate moverentur, ut ipſis nullum ſtudii, nullum pietatis officium deeſſet. Omnibus ægrotantium neceſſitatibus ſic hos medicos voluit ſubvenire, ut iis non facilis modo tolerabiliſque, ſed & dulcis ac jucundus morbus ipſe mira Monachorum ſedulitate redderetur. §. 37. *Pietas Caſſiodorii erga fratres infirmos. Lib. div. litt. cap. 31.* Atque ut ægris ſolatia omnia e Monaſterio ſuo & non aliunde ſuppeditarentur, ſtatuerat a fratribus infirmorum curæ deputatis non præſcribenda tantum, verumetiam conficienda medicamenta; adeoque naturam virtuteſque herbarum ab eis addiſcendas. Vetabat tamen vir piiſſimus, a terrenis ad celeſtia diſcipulorum animos ſemper erigere ſolitus: *Ne ponerent in herbis ſpem, aut in humanis conſiliis ſoſpitatem. Nam quamvis Medicina legatur a Domino conſtituta: ipſe tamen ſanos efficit, qui vitam ſine fine concedit.* *Lib. div. litt. cap. 31.* Fovendis quoque ægris corporibus exædificaverat balnea: *Ubi fontium perſpicuitas decenter illabebatur, quæ & potui gratiſſima cognoſcebatur, & lavacris.* *Lib. div. litt. cap. 29.*

Qualiter autem pietatis & humanitatis officiis hoſpites & peregrinos exciperet vel id unum indicio eſt, quod eos *ante omnia ſuſcipi* præcepiſſet. §. 38. *Pietas Caſſiodorii erga hoſpites, & peregrinos.* Quibus ſanandorum infirmorum fratrum, iis etiam hoſpitum curam ideo demandarat, ut ſi qui forte præ aſperitate itineris, aut quavis ægritudine deficerent, remediis ſtatim recrearentur certiſſimis. *Lib. div. litt. cap. 31. Ibid. cap. 32.* Quæ ut alacriori offerrent animo, *ea, dum peregrinis præparantur, fieri cœleſtia dictitabat.* *Ibid. cap. 28.*

Quamvis ſanctiſſima eſſent, quibus ſub ſancto Magiſtro Vivarienſes diſtinebantur miniſteriis, quo tamen magis ac magis in via virtutis procederent, §. 39. *Jubet ſuos contemplationi, & piis lectionibus vacare.* eos ita labore manuum exercebat, ut juberet certis etiam horis ſacro vacare otio, in conſpectu Domini cor in orationibus effundere, mentis arcana Deo cuncta perſpicienti aperire, pios libros, Regulam præſertim, necnon & Collationes Caſſiani, aliaque id genus volumina frequenti manu verſare, quibus ad rectæ rationis normam mores componerent, pravos animi cohiberent affectus, & ad ſummum tandem perfectionis apicem citius aſcenderent. *Caſſianum Presbyterum*, inquit, *qui conſcripſit de inſtitutione fidelium Monachorum ſedulo legite, & libenter audite. Hic noxios motus animorum ita competenter inſinuat, ut exceſſus ſuos hominem pene videre faciat, & vitare compellat, quos antea confuſione caliginis* *Lib. div. litt. cap. 29.*

ignarabat. Et quia sagacem viram non latrbant errores, in quos olim agens de libero arbitrio Cassianus impegerat, monebat serio, ut *qui a beato Prospero jure culpatus est*, sub Victorianæ emendationis cautela legeretur.

§. 40. *Quidam sub Cassiodorio à vita Cœnobitica ad Eremiticam transibant.*

Jam quis negaverit Castellensium & florentissimam fuisse solitudinem, & vitam prope divinam! Numquid vivis eorum mores adumbrasse coloribus videtur Cassiodorius, dum præclarum Monastices sic prosecutus est encomium: Cæ-
„ lestis in terra vita, & imitatio fidelium An-
„ gelorum, spiritualiter in carne vivere, & mun-
„ di vitia non amare: vitam præsentem con-
„ temnere, & futuræ beatitudinis gaudia sem-
„ per exquirere: ad postremum ipsius templum
„ fieri, cujus imaginem conditio humana su-
scepit. Verum plures miraturos non temere suspicor eo candore morum eluxisse, eo flagrasse fervore mentis Vivarienses non paucos, ut ex Cœnobiticæ militiæ castris ad singularem Anachoretarum pugnam *contra spiritualia nequitia*, veluti emeriti transierint. Quorum vota cum antea prospexisset Cassiodorius, cellas ad Eremitarum secessum in Castelli montis culmine jusserat ædifi-
„ cari: Habetis, inquit, montis Castelli secreta
„ suavia, ut velut Anachoritæ, præstante Domi-
„ no, feliciter esse possitis. Quapropter aptum
„ erit vobis eligere exercitatis, jamque proba-
„ tissimis illud habitaculum, si prius in corde ve-
„ stro fuerit præparatus ascensus.

Comment. in Psal. 103. v. 17.

Lib. div. litt. cap. 29.

§. 41. *Quos Cassiodorius Monachus libros ediderit.*

Quam vitæ rationem cum Cœnobitis ut Monasterii Fundator, ut Abbas, ut Magister instituerit Cassiodorius hactenus expendimus: nunc vero a conversionis exordio, quid privatus egerit, quam fauste, quam diligenter animum contulerit ad sacrarum studia litterarum, consideremus. Primum quidem Psalmographum commentario suscepit illustrandum: deinde libros edidit de divinis & humanis litteris; tum alia opera, quæ in Præfatione libri de Orthographia, hoc enumerat ordi-
„ ne: Post commenta Psalterii, ubi, præstante
„ Domino, conversionis meæ tempore primum
„ studium laboris impendi. 2. Deinde post in-
„ stitutiones, quemadmodum divinæ & humanæ
„ debeant intelligi lectiones duobus libris, ut opi-
„ nor, sufficienter impletis, ubi plus utilitatis in-
„ venies, quam decoris. 3. Post expositionem
„ Epistolæ, quæ scribitur ad Romanos, unde Pe-
„ lagianæ hæreseos pravitates amovi, quod etiam
„ in reliquo commentario facere sequentes admo-
„ nui. 4. Post codicem, in quo artes Donati cum
„ commentis suis, & librum de Etymologiis, &
„ alium librum Sacerdotis de Schematibus, Do-
„ mino præstante, collegi; ut instructi simplices
„ fratres, ubi simile fuerit, similia dicta sine con-
„ fusione percipiant. 5. Post librum quoque titu-
„ lorum, quem de divina scriptura collectum,
„ Memorialem volui nuncupari, ut breviter cun-
„ cta percurrant, qui legere prolixa fastidiunt,
„ 6. Post complexiones in Epistolis Apostolorum.
„ & Actibus Apostolorum, & Apocalypsi, quasi
„ brevissimas explanationes decursas. 7. Ad a-
„ mantissimos Orthographos discutiendos anno
„ ætatis meæ 93. Domino adjuvante, perveni.

§. 42. *Quo ordine libros suos composuerit Cassiodorius.*

Luculenta profecto hæc verba sunt & perspicua: an tamen, quem modo recensuimus, ordinem in operum editione sit secutus Cassiodorius, dubitandi ansam vel illud unum præbet, quod in prioribus libris eorum faciat mentionem, quos longo post temporis tractu scripsisse se commemorat. Et certe in Præfatione commentarii in Psalmos librum de divinis litteris citat in hæc verba: *De cujus eloquentia modis multi Patres latius prolixiusque dixerunt, quorum nomina in libris introductoriis commemoranda perspeximus*. Meminit etiam libri de Geometria in versiculum illum Psalmi 96. *Illuxerunt fulgura*: *Quorum notitiam*, inquit, *pleniorem in libris de Geometria disciplina diligens Lector inveniet*. Et re quidem ipsa, quod eo loci adducit e Geometria, totum in libro, quem de hac disciplina composuit, repetitur juxta editionem nostram, in qua ad fidem Manuscriptorum restituimus ea, quæ in aliis desiderabantur. Tandem in libro de divinis litteris cap. 15. libri de Orthographia titulum profert: *Et extrinsecus hic libro titulum de Orthographia dedi*. Et cap. 30. *In libro sequestrato atque composita, qui inscribitur de Orthographia*. Quibus equidem citationibus adducimur, ut discamus Cassiodorium, cum ordinem notat, quo sua opera emisit in lucem, ad id temporis referri voluisse, quo singulis cœpit manum admovere, quæ procuidubio nondum erant absoluta, cum ad alia se accingeret: unde recte dici potest Psalterii commentarios eum inchoasse sub ipso Religionis ingressu, quos tandem extrema in ætate perfecerit. Hinc in iis libros citandi nata occasio, quos longo interjecto spatio Senator edidit: aut saltem fatendum est institutam ab eo Præfationem, vel potius Prolegomena in Psalterium post completum opus commentarii, & eum interim de divinis litteris scripsisse librum, quem adeo in eadem Præfatione, quominus laudaret, nihil in causa fuit. Quod spectat ad librum de Geometria non immerito forte asserere possumus, tum absolutum fuisse, cum est interpretatus Psalmum 96. Idem judicium esto de libro Orthographiæ, quem in divin. litt. cap. 15. & 30. memoratum ab eo fuisse diximus. Nisi forte malis Cassiodorium dum sua relegeret opera, prioribus libris tales posteriorum citationes inseruisse juvandæ lectorum memoriæ gratia. Cui quidem conjecturæ suffragari videtur auctor noster iis in locis, ubi de operibus suis ipse loquitur.

§. 43. *Quantus fuerit Cassiodorii labor in S. scriptura libris elucidandis, exscribendis & mendositate purgandis.*

Utcumque se res habeat, assiduum Cassiodorii laborem in scripturis sacris elucidandis, exscribendis, mendositate purgandis digne quis explicet? Fatetur ipse se *in Psalterio, & in Prophetis, & Epistolis Apostolorum maximum studium laboris impendisse*: si quæras qua ratione? *quoniam*, inquit, *mihi visi sunt profundissimam abyssam commovere, & quasi arcem totius divinæ scripturæ, atque altitudinem gloriosam continere*. De brevissimis explanationibus Actuum Apostolorum & Apocalypseos a se editis agit in Præfatione libri de Orthographia, non secus ac de Memoriali scripturæ sacræ, quod, ut conjicio, compendiosa scripturæ fuit complexio, ut uno velut intuitu, tota pene oculis subjiceretur. Libris Paralipomenon novos præfixit titulos, veteribus amissis: *Quoniam titulos antiquos non reperi*, ita ille cap. 2. de divinis litteris, *novos ad similitudinem præcedentium locis singulis, ut æstimo, competenter impressi*. Nec laboris difficultas, nec frigus ætatis grandævæ remittebat ardens studium sacrorum codicum: non obstabat, quominus sub ultima senectute sanctos libros facta collatione cum Manuscriptis vetustioribus, incorruptæ integritati restitueret in Bibliotheca asservandos. *Quos ego*, verba sunt ipsius Cassiodorii, *cunctos novem codices*, in tot enim volumina sacra Biblia partitus erat, *auctoritatis divinæ, ut senex potui, sub collatione priscorum codicum, amicis ante me legentibus, sedula lectione transivi*. Et ne quis mediocrem putet in his lucubrationibus ab Abbate no-

Præf. lib. Divin. litt.

stro

stro collocatam operam audiat quæ ibidem non superbe, sed sincere subjungit. *Ubi*, inquit, *multum me laborasse, Domino juvante, profiteor; quatenus nec eloquio modificato deessem, nec libros sacros temeraria præsumptione lacerarem.*

§. 44. *Cassiodorius S. scripturæ textus in SS. Patrum libris minio marginali notat.*

Age vero tantis laboribus, tantis sudoribus nusquam frangebatur effœti senis invictus animus. Rursus in gratiam fratrum suorum curam omnem & diligentiam exhibuit in perquirendis sanctorum Patrum operibus; nam ne adductas in variis eorum libris sacræ scripturæ auctoritates discipulis suis designaret, singulas minio marginali notavit.

Lib. div. litt. cap. 26.

Hæc ipse testatur cum ait: *Quantum aut senex, aut longa peregrinatione fatigatus relegere prævalui, quibusdam codicibus Patrum præsentes notas minio designatas, quæ sunt indices codicum, singulis quibusque locis, ut arbitror, competenter impressi.* Quam probe in scripturis versatus fuerit immortali memoria dignus Cassiodorius, vel eo solo probabis argumento, quod ea ætate qua deficientis memoriæ resolvitur tenacitas, omnes sacrarum paginarum textus, qui singulis Patrum occurrebant in libris, suis feliciter assignarat locis, dum ei a Monachis legerentur. Ego quidem meditatum in lege Domini die ac nocte dixerim Cassiodorium; neque vocaverim Arcam non sensus expertem, qualem veteris Testamenti fuisse novimus: sed animatam, sed altissimæ rationis compotem, quæ non prisci tantum, verumetiam novi fœderis libros in amplo memoriæ sinu reconditos complectaretur.

§. 45. *Quantum quatuor prima Concilia generalia veneratus sit.*

Cum *universalia sanctaque Concilia fidei nostræ salutaria sacramenta solidasse, & in eis agnosci vera religionis arcanum* probe sciret Cassiodorius, quatuor primorum *reverentiam*, Patrum exempla imitatus, *tanta laude concelebrabat, ut sanctæ auctoritati merito judicaret comparandam.*

Lib. div. litt. cap. 11.

Dolebat quidem attollere nonnunquam caput ex orci tenebris impatientes quietis homines, *qui putarent esse laudabile, si quid contra Antiquos saperent, & aliquid novi unde perire videantur, invenirent.* At gaudebat Synodos præfatas *tanta fidei nostræ lumina præstitisse, ut in nullum perversitatis scopulum, si tamen Domino protegente custodimur, cæcatis mentibus incidere debeamus.* Hinc ne quis Monachis errandi pateret locus, atque ut majoris apud ipsos ponderis esset Chalcedonensium Patrum auctoritas, illius Synodi *codicem ἐγκύκλιον, id est totius orbis Epistolarum*, aut Epistolas confirmationis Concilii Chalcedonensis, e Græca lingua in Latinam ab Epiphanio translatum Bibliothecæ inseruit.

Baron. ad an. 556.

Hic si Baronio credimus per Encyclicum codicem, tomum illum intelligebat Epistolarum, procurante Leone Imperatore a quamplurimis ejus temporis Episcopis pro defensione Chalcedonensis Concilii conscriptarum.

§. 46. *Quid de quinto Concilio Oecumenico senserit.*

Neque hic prætermittendum putavimus quod de Abbate nostro Annalium scriptor annotat. Eum ait non secus ac Occidentales Episcopos, & postea Gregorium magnum de quinta Oecumenica Synodo prorsus tacuisse: Neque enim, inquit

Ibidem.

Baronius, ullum movere debet, si Cassiodorius recensens Oecumenicas Synodos de quinta nullam habuerit mentionem, quod in ea non de fide, sed de personis sit actum. Quanti hoc argumentum sit momenti docti viri perpenderint. Ego sane firmius quid ex Cassiodorii scriptis excerpi posse censeo. Abbas quippe noster discipulos docet Origenem *eloquentissimas nimis in Octateuchum* edidisse *homilias*: at declinandos ejus errores, *quem*, inquit, *multorum quidem Patrum sententia designat hæreticum . . . . & præsenti tempore a Vigilio Beatissimo Papa denuo constat esse damnatum.* Aut igitur ea Patrum auctoritas eadem est cum anathemate, quo quintum Concilium Origenem ejusque sectatores perculit, aut diversa.

Lib. de div. litt. cap. 1.

Si primum; gratis effictum est a Baronio Cassiodorii de quinto Concilio silentium. Si secundum, validius arguere sic potuisset. Si Cassiodorio probaretur quinta Synodus; ad fugiendum Origenem non ob aliquorum tantum Patrum opinionem, sed magis ob Oecumenici illius Concilii decreta Monachos fuisset adhortatus. Cum itaque id, ut supponitur, non præstiterit, ab eo sicut & ab Occidentalibus quintam Synodum ab eo nec receptam, nec rejectam, sed prudenti silentio prætermissam fatearis necesse est.

Verum non temeraria forte conjectura niteretur, qui contenderet Cassiodorium per *multorum Patrum auctoritatem*, quintum Concilium intellexisse; hisque verbis usum esse ex industria, quod eam Synodum nondum recepissent Occidentales, quam tamen sciebat a Vigilio Papa jam approbatum.

Sed ut relinquamus tandem hæc omnia, quorum judicium esto apud Criticos; suspicienda certe summa Cassiodorii in Romanam Sedem, & summos Pontifices observantia: suspiciendum studium, quo *omnino caveri* volebat eos, *quos provida damnarat Ecclesia*: suspiciendus, aut potius imitandus singularis ejus cultus erga sanctorum Patrum placita.

§. 47. *Assiduitas Cassiodorii in pervolutandis SS. Patrum operibus.*

Sane quam assiduus in pervolutandis SS. Patrum operibus Abbas noster fuerit, haud ægre perspecturos arbitror eos, qui tum Commentarium in Psalmos, tum librum de divinis litteris legerint accuratius; quique quam prudenter dignoverit ubi aut amplectendæ, aut refugiendæ forent aliorum opiniones, intenta mentis acie maturoque judicio perpenderint. Ex his purissimis fontibus sanæ illius orthodoxæque doctrinæ fluenta scaturiebant larissima, quibus Cassiodorius & sitientes Ecclesiæ campos irrigabat uberius, & protervos hæreticorum greges felicius præfocabat. Hinc eum non turpi aliqua paranymphi mendacis adulatione, non cæco aliquo Benedictini in fratrem suum amore, sed veritatis unius justitiæque studio impulsus Beda Venerabilis sacros inter Doctores reponere non dubitavit.

Comment. in Ezram tom. 4. pag. 379.

§. 48. *De Tripartita Cassiodorii historia, & libro de Orthographia.*

Donatas ab Epiphanio amico lingua Latina Græcas Socratis, Sozomeni, ac Theodoreti historias, in unum opus, veluti continuatam historiæ seriem in libros 12. divisam collegit patientissimus laboris Archimandrita, cum jam inchoasset in Psalmos omnes Commentarium, necdum tamen aggressus fuisset librum de divinis litteris: ubi capite 17. sic habet: *Post historiam Eusebii apud Græcos, Socrates, Sozomenus, ac Theodoretus sequentia conscripserunt, quas a viro disertissimo Epiphanio in uno corpore duodecim libris fecimus, Deo juvante, transferri.* Cæterum hunc librum, quamvis vel in ejus tantum partibus ordinate disponendis plurimum desudaverit: cur tamen omiserit in recensione eorum, quos Monachus scripserat, non est in promptu; tribuendum id humilitati non immerito forte conjecero, quæ vetuit, quominus opus illud, quod aliorum potissimum industria translatum in idioma Latinum fuerat, suis annumeraret.

Quo propius ad occasum accedebat magnum

Ecclesiæ lumen, eo splendidiores virtutum longe lateque spargebat radios. Quare rogatus a nonnullis Monachorum suorum ut Orthographiæ leges, certasque regulas præscriberet, non erubuit, stupendo & humilitatis & charitatis exemplo, senex annorum 93. ad id operis manum admovere.

§. 49. *Abbatiali dignitate se abdicat Cassiodorius, & quid postea egerit?*

Neque minoribus, ut reor, humilem se tum probavit iudiciis vir sanctissimus, cum ætate provectiori jam pene attritus, dignitatem suam Abbatialem Chalcedonio & Geruntio commisit, quorum alter Eremitas, qui in montem Castelli secesserant, alter Cœnobitas regeret. Pastorali cura exoneratus senex, jugi cælestium rerum contemplatione animum liberius, suaviusque reficiebat; a terrenis namque omnibus secretus ac liber divinis & æternis totum se dedit; cæloque jam maturus emeritus Christi miles futuræ beatitudinis in quietissimæ contemplationis otio gaudia prægustabat. Sed antequam ad optata præmia convolaret, summæ tandem, quam unice coluerat ultima in fratres suos charitatis indicia patefecit; dum eos a quibus brevi abscessurum se prævidebat, supremis duxit adhortationibus commonefaciendos. Ac primum quidem ad Abbates sibi subrogatos plenissimum tenerrimi amoris sermonem habuit: illos obtestatus, ea prudentiæ laude, eo pietatis studio creditas sibi oves pascant, ut æternæ beatitudinis præmia valeant tandem adipisci. Ultima hæc affata ab ipsius ore, si placet, excipiamus: *Vos autem sanctissimos viros Abbates Chalcedonium & Geruntium deprecor, ut sic cuncta disponatis, quatenus gregem vobis creditum, præstante Domino, ad beatitudinis dona perducere debeatis*. Postmodum rogat: *Peregrinum ante omnia suscipiant, eleemosynam dent, nudum vestiant, esurienti panem frangant: quoniam ille vere dicendus est consolator, qui miseros consolatur*. Tum monet, ne *Monasterii villici adiectarum pensionum pondere graventur, sed bonis moribus erudiantur: illis ordo conversationis purissimus imponatur, frequenter ad Monasteria sancta conveniant, ut erubescant eorum se dici, & non de eorum institutione cognosci*. Tantum erat in religioso viro charitatis studium! Tanta de salute aliorum sollicitudo!

Lib. div. lit. cap. 32.

§. 50. *Postrema Cassiodorii ad fratres suos verba.*

A Chalcedonio & Geruntio convertit orationem ad fratres, qua illos ad pacem & concordiam, ad scripturæ sanctæ meditationem, ad Regulæ observationem, emollituris vel ferrea pectora vocibus adhortatur. Denique petit, ut nihil sibi in vicem beneficiorum, quibus cumulavit eos, dum possessiones, prædia, bona omnia, suos labores, seque ipsum totum consecravit, rependant: sed *pro me*, inquit, tantum *Domino supplicare dignemini*. Atque sub finem libri de Orthographia: *Valete fratres, atque in orationibus vestris mei memores esse dignemini, quatenus sicut vos ab imperitorum numero sequestratos esse volui: ita nos virtus divina non patiatur cum nequissimis pœnali societate conjungi*.

Lib. div. lect. cap. 33.

§. 51. *Cassiodorius anno 562. edit Paschalis computi rationem.*

Opinantur nonnulli in quibus Baronius, & Bucelinus Cassiodorium post absolutam de Orthographia tractatum, alium scripsisse ad Indictionem, Epactas, & ea omnia, quæ Paschalis computi rationem spectant, facilius indicanda perutilem. Et quidem mihi verisimile videtur eum id operis ad Monachorum suorum informationem pro anno 562. edidisse. Hoc Computum inter opera Cassiodorii reponunt Editiones Parisienses, & Genevenses; & certe cui alteri tribui possit non videmus, cum ante hunc annum Dionysius Exiguus, cui uni adscribendum videbatur, e vivis jam dudum excessisset.

§. 52. *Quo ætatis suæ & Christi anno mortuus sit Cassiodorius.*

Ultimum hoc suum opusculum Cassiodorus anno ætatis 94. aut 95. publici juris fecit: quot vero annos superstes vixerit non constat. Varias variorum auctorum de illius morte sententias in prima parte retulimus §. 7. & 8.; eas hic vitandi fastidii, & prolixitatis causa non repetimus. Quasdam addere modo sufficiat, quas ibi omisimus: nimirum anno ætatis fere centesimo mortem cum vita commutasse scribit Baronius: immo non ante centesimum annum vitam clausit, si Baconi fides. Nec male forsan putaverit aliquis doctissimum Cancellarium allusisse ad hæc Cassiodorii verba, de seipso loquentis in conclusione Psalmi centesimi: *Pudet enim dicere peccatis obnoxium, centenarii numeri fecunditate provectum, &c.*

ad ann. Chr. 562.

Histor. vitæ & mortis p. 534.

Neque clarius patet, quo Christi anno extremum clauserit diem Senator. Augustinus Florentinus, Sixtus Senensis, Barrius, aut Cardinalis Sirletus, Trithemius, Joannes Ferrerius, Gesnerus, Possevinus, Caserrius, Bucelinus, Stengelius, Angelus a Nuce, & plures alii eum obiisse sentiunt anno 575. Baronius vero, & nonnulli quidam nihil ea de re certi pronuntiant, affirmant tantum eum adhuc anno 562. vixisse. Neque nos quoque credimus aut mensem, aut annum mortis illius definiri posse.

§. 53. *Cassiodorium sancto fine quievisse.*

Quin vero *sancto fine quieverit* Magnus Aurelius Cassiodorius Senator, ut ore Baronii, Ugelli, & Bucelini loquar, nemo, ut puto, diffitebitur: cum id, vel tacentibus nobis, clamet eum in vitam Monasticam, tam in sedem Romanam, tum in Ecclesiam universam amor, & veneratio: ad quarum utilitatem consiliis in omnibus, & factis tamquam ad dignissimum Catholico viro scopum semper collimabat: clament in sacros codices, velut in totidem sancti Flaminis internuntios observantia singularis: clamet sana fides, quæ cunctis ejus in operibus candore lucet integerrimo: clamet spes firmissima, qua ut semper diffidebat sibi, sic in Deo semper confidebat: clamet ferventissima in Deum & proximum charitas: clament denique misericordia in pauperes, profunda in verbis, & scriptis humilitas: spontaneæ illæ afflictationes corporis, in quibus *omnem* Monachis *triumphum esse* frequens asserebat. Tandem si Petro de Natalibus credimus: *Sepultus in miraculis vivit*. Quod si tamen huic scriptori fidem dare quis recusat, ea, quam Cassiodorius in terris duxit, vita, non levibus certe nos inducit argumentis, ut in cælis illum inter Beatos agere credamus; adeoque Alcuinum rectissime illi, dum ejus auctoritatem citat, Sancti appellationem tribuisse; & nomen ipsius jam pridem in Vuitfordi Martyrologio, postea in Menologio Benedictino non immerito scriptum fuisse confiteamur.

Comment. in Psal. 103. v. 17.

Col. 280. edit. 1519.

Lib. 5. contra Felic. Urgel, Bolandus 27. Martii.

23. Septemb.

Magni Aurelii Cassiodorii Senatoris Vitæ finis.

DE MAGNI AURELII CASSIODORII SENATORIS VITA MONASTICA DISSERTATIO.

NEmini profecto displicere debet genuinus ille pietatis ardor, & insita Monachorum animis in Ordinem suum pia propensio, qua provehendis illius utilitatibus, & gloriæ certatim incumbunt: si tunc tamen non immodice ferveant studia partium, si facessat ambitus, si exulet cupiditas, & præcipue quæ scribentium summa sit religio, si nullus veritati fucus accedat. Verum plerosque videas usque eo difficiles, & morosos, ut nihil auctoribus, qui sodalitio alicui, aut religioni nomen dedere concedendum velint, dum domestica proponunt; quamvis auctoritas suo pondere gravis, & ratio suis librata momentis, quæ in causæ subsidium veniunt, secus eis suadeant. Solum scriptoris nomen, aut operis titulus eis nauseam parit, & eo terrentur, velut offendiculo veritatis. Quapropter ne Benedictinum me in Benedictina controversia versantem damnet nescio quis; sciat velim dissertationis hujus scopum non esse, ut quid novum accenseam Ordini meo, qui pene ad invidiam locuples & felix, nihil alienum, aut suppostitium, nihil furto abreptum, aut precario concessum ambit. Litandum esse veritati, non cupiditati conscientia docet. Securus igitur & plagii suspicione liber thesim nobilissimam propono circa Monachatum Magni Aurelii Cassiodorii Senatoris: num scilicet Benedictinam Regulam, quæ tum florebat, sit amplexus; vel aliud quoddam, puta Basilii, aut Equitii, aut alterius secutus sit institutum. Benedictinum fuisse constans fuit Veterum assertio. Primus omnium dissensit ab aliis Eminentissimus Cardinalis Baronius, & qui post ipsum purpuræ forsan fulgure perstricti, veritatis lucem aspicere minus potuerunt. Non dubium quin aliqua utrimque militare sibi argumenta putent doctissimi pugiles. Nos hic nostra primum subjiciemus, deinde audiemus Baronium, & sinceritati non minus quam veritati, ut decet Religiosos viros, cautum volentes, non ea prætermittemus, quæ ejus opinioni utcumque suffragari videbuntur. Libratis eum in modum, ac serio perpensis hinc inde rationum momentis, nihil hic a nobis de quæstione tam difficili definiendum esse putavimus, ut ipsi pronuntient cordati & æquiores viri, an citra injuriam deseri possit Baronius, & citra invidiam Benedictinum dogma defendi; ac ei tandem, quam meliorem judicaverit, celeberrimi problematis parti adhæreat Lector eruditus.

ARGUMENTUM PRIMUM.

UT Argumentum hoc, quod liti dirimendæ primum occurrit, votis succedat, quædam sunt præmittenda, ex quibus velut a conglobatis, ut inquiunt, Lector persuasum habeat quod intendimus.

*Primo concedunt omnes, nec ipsi diffitentur Heterodoxi, Cassiodorium Aulæ sæcularis curas & dignitates pertæsum Monasticen professum esse, & cucullum induisse ex allatis in ejus vita parte 2. §. 13.

Secundo. Hanc sæculi fugam, &, Monasticæ professionis encœnium contigisse anno 538. aut sequenti, ut in ejusdem vitæ parte prima §. 60. a nobis serio notatum.

Tertio. Vixisse Cassiodorium ad annum 575. ut habet communis Chronologia, quam sequuntur Honorius Augustodunensis, Augustinus Florentinus, & alii quos sub finem vitæ Auctoris citatos a nobis invenies.

Quarto. Nec minus certum est B. Benedictum anno 529. Cassinum migrasse, & in illius montis vertice suam sedem fixisse, & ibidem cœlo maturum obiisse anno 543, ex nobiliori Epocha.

Quinto. Ea fuit sanctissimi Patriarchæ vitæ fama, ea miraculorum gloria, is Regulæ genius & character, ea demum in ejus discipulis observantiæ regularis disciplina, ut sibi nomen apud omnes celeberrimum fecerit; nec in Italia solum cui toti multus inclaruit, sed in Sicilia, Gallis, Hispaniis cæterisque nobilioribus Europæ partibus, dum in terris degeret, mirandum se præbuit, aut stupendum.

Sexto. Regulam suam, ipse dum adhuc viveret Legislator, promulgaverat, eamque Siculis per Placidum, per Maurum petentibus Gallis observandam tradiderat.

Septimo. Notandus famosissimus ille locus Epistulæ Abbatis Monasterii de Fundis ad Simplicium Casinatem, qui tertius a B. Benedicto Cœnobium rexit, ejusque discipulus fuit: unde colligunt omnes, qui soli student veritati, quod circa annum quingentesimum & sexagesimum Regula sancti Benedicti non solum omnibus Italiæ provinciis innotuerat, sed etiam singulis earum Monasteriis imperabat: *Hinc factum est*, inquit Abbas Fundanus, *ut jam omnia Monasteria Campaniæ, Valeriæ, Tusciæ, Liguriæ, & aliarum provinciarum Italiæ certam & rectam Regulam vivendi, quam sanctissimus, & Deo acceptissimus Benedictus Magister tunc instituit servare decreverint, ut juxta illam viventes, nec ad dexteram nec ad sinistram declinare præsumant.* Hujus auctoritatem Epistolæ nemo jure vocaverit in dubium, quam probavit doctissimus Lucas Holstenius Bibliothecæ Vaticanæ Præfectus, visis prius & serio discussis vetustissimis Musæi Casinensis membranis, in quibus extat illud venerandum antiquitatis monimentum: quam etiam commendant, & acerrime propugnant Hugo Menardus, Hæftenus in suis disquisitionibus Monasticis, Angelus a Nuce in suo Monast. Casinensi, & quidam alii.

Cron. Cassin. pag. 355.

Cron. Cass. pag. 356.

Octavo. Juverit etiam advertisse, priusquam Regula hæc Benedictina publici juris fieret, singulos Abbates peculiares ad libitum suis Monasteriis leges fixisse, ut monet Cassianus Instit. 2. cap. 2. *Tot propemodum typos & regulas vidimus usurpatas, quot etiam Monasteria Cellasque conspeximus.* Cui consentit citatus Abbas de Fundis: *experientia compertum est multarum rectorum mores varias vivendi formas in Monasteriis peperisse.*

pter infirmos, quibus solis sunt usui, a suis voluerit esse legendos.

Verum hic forsan oppones non aliis sub legibus, quam iis, quarum modo mentio facta est, ut plurimum cæteros vixisse Monachos, ut proinde certa non sit ex allatis ratio concludendi pro Benedictino Cassiodorii Monachatu. Damus id quidem lubentissime Cassiodorium nonnulla ex præstitis statutis D. Benedicto cum omnibus Monachis communia servasse; neque vero inde solummodo colligimus eum Benedictinis adscribi oportere: verum cum & communibus & propriis sancti Legislatoris placitis Senatorem paruisse ostenderimus, ipsum a tota Regula ne vel latum quidem unguem deflexisse inferendum merito censemus. Adde quod ea quæ communia diximus eodem sensu iisdemque pene ac Benedictus verbis sibi tribuerit Cassiodorius, ut amplius patebit ex argumento sequenti.

ARGUMENTUM III.

NOn solum ex iis, quæ Cassiodorius jam Monachus egit nobis asserere licet ipsum Benedicto vel viventi, vel proxime defuncto nomen dedisse: sed quæ ubique operum suorum ad Vivarienses passim scripsit, id certo demonstrant; videtur enim succincta sparsim in Benedictinam Regulam commentaria exarasse, quibus tacito Legislatoris nomine ejus loquendi tropos usurpat. Pauca delibabimus ex multis, quibus lectori citra tædium fiat satis.

Primum occurerit officii, seu operis divini dispositio, diu noctuque peragendi, quam adamussim Benedictinam, seu ad sexdecim integra Regulæ capita Senatorem concinnasse, probant ea, quæ scripsit in Præfatione Commentarii sui in Psalmos, & aliis in locis, ut etiam ostendimus in ejus vitæ parte 2. §. 17.

2. Horæ canonicæ dicuntur opus divinum, ut a Benedicto Reg. cap. 43. sic a Cassiodorio lib. divin. lit. cap. 30. &c.

Reg. cap. 43. Cassiod. in Psal. 76.

3. Eadem apud utrumque nomenclatura ea pars officii, quam nos matutinos dicimus, *Vigiliæ nocturnæ* nominatur; & ut ad eas tempestivus, & facilis esset accessus, sinniensium horologiorum, & jugis luminis usu ingeniose providit Cassiodorius: *Hæc ergo procurata sunt*, inquit cap. 30. lib. divin. litt. *ut milites Christi certissimis signis admoniti, ad opus exercendum divinum quasi tubis clangentibus evocentur.*

Benedicti ætate.

4. Convenit inter eruditos nullum in occidente ætate Benedicto superiorem in serie horarum canonicarum Completorii meminisse, & illius usum & formam occidentalibus Monachis præscripsisse, cujus ritum sanctissimo Patri debet etiam Romana Ecclesia, ut probe scribunt Bellarminus, Francolinus, Hugo Menardus, Cardinalis Bona, & alii ab eo citati cap. 10. de divina Psalmodia. Igitur haud dubium quin Benedictinam Regulam sequutus sit Senator, dum in prologo sui in Psalmos Commentarii, & in Psalmo 118 & maxime in conclusione Ps. 90 *Completorios post omnes actus diei, noctis adventu* jussit decantari.

Reg. cap. 48. Cass. lib. div. lit. cap. 30. Reg. cap. 48. Cass. lib. div. litt. cap. 32.

5. Similis utriusque in manuum laboribus Monachis, ne otio torpescent, præscribendis, similis in distribuendis unicuique secundum vires suas operibus cura & sollicitudo. Similibus ambo verbis inimicam animarum otiositatem & desidiam a claustris procul amandare contendunt.

6. Uterque pari veneratione Cassiani scripta coluit, suisque legenda proposuit: *Sedeant omnes*, inquit Benedictus Reg. cap. 42. *& legat unus collationes Patrum*, scriptas scilicet a Cassiano. *Cassianum Presbyterum*, ait Cassiodorius lib. div. lit. cap. 29. *sedulo legite, & libenter audite*. idest forsan audite, dum sedentibus aliis ut præcipit Benedictus, Cassiani collationes unus coram legeret.

Reg. cap. 5. Cass. lib. div. litt. cap. 32

7. Cassiodorius Vivarienses obedientia præ cæteris virtutibus exerceri jussit, cujus ut religiosior esset observantia, eam ipsis pene verbis commendavit, quibus S. Benedictus ea, veluti tessera quadam, discipulos insigniri voluit.

8. Nec minus persuadent Benedictinum Vivariensium institutum tot peculiares Benedicto loquendi formulæ, quibus sic studuit Cassiodorius ad suos scribens, ut pene in verba Magistri jurasse videatur: exemplo sit quod variis in locis lib. divin. lit. fratres suos vocet *milites Christi*, usu Regulæ familiari. Item, *sitque illa scala Jacob* &c. sed *gradus iste humilitatis* &c. *Unde scalam illam Jacob pro parte aliqua*, &c. *magnæ remunerationis est præmium sine aliqua murmure præceptis salutaribus obedire*. Item. *Quæ vilius comparari possunt*; Item, *istæ cogitationes, dum sunt parvulæ percutiuntur in petram*. Ex quibus & aliis passim obviis facilis est conjectura nullatenus Benedicti Regulam sic Cassiodorio ad manum fuisse, nisi ex illius usu, & diutina lectione, quam in Congregatione sæpius iterandam præcipit illa cap. 66.

Cass. lib. div. lit. cap. 30. In Præfat. Psal. 119. lib. div. litt. cap. 32. In Psal. 70. v. 11. Prolog. Reg. cap. 7. 5. 55. 4.

Idem nec inepte quidem probari potest ex hac Senatoris sententia, sic ad suos scribentis cap. 32. lib. divin. litterar. *Tam regulas Patrum, quam proprii præceptoris jussa servate*. Per regulas quippe Patrum Benedictinam intelligi opinantur nec pauci, nec ignobiles viri, rati SS. Legislatorem Benedictum modestiæ causa suum nomen genuino fœtui suppressisse, & Patrum nomine, quorum placitis multus adhæsit, posteritati nuncupasse. Vide Hugonem Menardum lib. de Orig. ordinis sancti Benedicti, Hæftenum in disquisit. Monast. & plures alios, ideo ita sentientes; quia, ut recte notat S. Benedictus Abbas Anianæ in Præfatione concordiæ regularum, certum est *B. Benedictum suam a cæteris regulam assumpsisse*. Et ut in vita S. Martini de Vertano legitur: *Quam regulam*, S. Benedicti, *priorum Patrum decretis institutam a transalpinis regionibus ferunt ab ipso delatam*. Supervacui esset laboris plura in hanc rem congerere; non enim diffiteri possunt eruditi Regulam hanc ipso etiam vivente Legislatore sic inscriptam, & a coætaneis auctoribus eo sub titulo laudatam; cum enim Gregorius inter magnos B. Benedicti discipulos maximus simpliciter & absolute vocat Regulam Monachorum in lib. 2. Dialogorum. Sic etiam in antiquissimis cartis, Pontificum decretis, diplomatibus Regum, & Conciliis citatur, ubi *lex Monachorum*, *Regula sancta*, *Regula patrum*, *norma patrum*, nihil aliud sunt, nisi ipsa Regula Benedicti, quam ex melioribus & exquisitis Patrum sententiis consectam adversus Cassiodorius, non male *Regulas Patrum* more cæterorum appellavit.

In Chron. S. Vvandregisili. Concil. Rothomag. sub Ansberto. Beda in vita S. Vvilfridi. In diplomate Theodorici in gratiam S. Mauri monasterii.

Quod si pertinacius quidam reluctentur, & malint Senatorem ad omnes indiscriminatim, & universim regulas antiquorum Patrum memoratis verbis intendisse, quem obsidem dabunt suæ fidei, ut isthæc citra tanti viri injuriam posse asseri quis tuto credat! Nutaret certe, ne dicam penitus obrueretur Cassiodorii prudentia sub tanta præceptorum mole, si constaret, virum

discretione præcipuum sua importabilia onera suorum humeris alligasse, puta regulas Antonii, Pacomii, Macharii, Oresii, Basilii, Cassiani, & id genus plurium; quas quidem Monachis indigitare utilissimum est, ad eas cogere nocivum; secus autem de Regula, quam ipsa specialiter profiteris, a cujus imperiis totus pendeat Monachus necesse est.

Sed ut longius facessant, & funditus ruant adversariorum responsa, vel unum adhuc urgere liceat, quo citra scrupulum quilibet facile credat Cassiodorium *per Regulas Patrum* nullum alium Regularum codicem insinuasse, quam Benedictinum. Certum est quam toties suis commendavis observantiæ regularis perfectionem eam esse, cujus usum vigere voluit in suo Monasterio Vivarensi; certis enim legibus, certis usibus non vagis, non temere, aut perfunctorie conceptis stare debet familia regularis. Sed ex ejusdem Senatoris scriptis, dictatis, & a nobis superius recensitis, maximeque ex Completorii, totiusque officii divini dispositione constat Vivariensis Monasterii usus alios non fuisse, quam quos præscribit Regula S. Benedicti. Ad illas igitur observantias Benedictinæ Regulæ a se pridem propositas, ad illam, inquam, praxim cuique notam, in Italia universa receptam, suos hortatur Cassiodorius; quam ideo *Regulas Patrum* appellat, quod alio tunc temporis non vocaretur nomine, sciretque a Legislatore compendiose in sua Regula redactum, quicquid in immensa, variaque veterum Patrum suppellectili sparsum jacebat.

ARGUMENTUM IV.

ERuitur illud ex auctoritate scriptorum, qui asserunt Cassiodorium S. Benedicti discipulum, & regulam ejus professum, quos antequam proferamus in medium, notandum haud sine admiratione altum apud veteres de viro in sæculo, & in claustro vita & scriptis clarissimo silentium. Jurgantne pene posterioris ævi auctores cum Procopio, Jornande Ravennate, & ipso etiam Isidoro Hispalensi, qui aut vix, aut jejune nimis de Cassiodorio, & ejus vivendi ratione prolocuti sunt; quamvis ab ejus operibus non pauca mutuati fuerint. Verum vix ullus nobis videtur conquerendi locus, si de Benedictino Cassiodorii Monachatu, quem unicum inquirimus, sit sermo; non desunt enim qui sententiæ nostræ aperte suffragentur, & tamdiu synchronum testem citabimus, quamdiu integra stabit & invicta, superius allata Abbatis Fundani auctoritas. Secundus testis accedet Gabriel Vvarri lib. 3. de situ, & antiquitate Calabriæ circa finem; *Si tamen is*, inquit Paulus Æmilius Santorius in historia Monasterii Carbonensis pag. 14. *libri auctor fuerit, licet nomine ejus in lucem prodierit; nam multi, & fortasse non insulse Guillelmi Cardinalis Sirleti præstantis doctrinæ, & exacta studiorum disciplina celebris ingenio ascribunt*. Is, inquam, auctor, quisquis tandem ille sit, qui antiquitates, seu res Calabriæ, & Squillacii, ubi situm Vivariense Cœnobium apprime noverat, sic de Senatore loquitur. *Fuit Cassiodorius in sæcularibus disciplinis omnium sui sæcula facile eruditissimus: sed sæculi honoribus contemptis, divi Benedicti Monachus factus divinarum scripturarum scientia, atque etiam sanctitate effulsit*. Non aliter doctissimus Espencæus lib. 3. suarum digressionum pag. 345. ubi de Cancellariis erudite disserit. Similia profert Jeronymus Faber 3. parte historiæ urbis Ravennat. pag. 1370. in qua præter alia commemorat Cassiodorium gloriæ sæcularis fastidio nuntium mundo remisisse, & in schola S. Benedicti altius meruisse; exstructo suis sumptibus, & magnificentius aucto Vivariensi Monasterio. Non absimilia legimus apud Jeronymum Platum lib. 2. cap. 32. de bono statu religionis. Et apud Sanderum in sua Bibliotheca MS. Belgica vetus codex S. Amandi in Flandria, ab ipso Sandero lectus, ut ipse testatur, hæc habet in titulo: *Magni Aurelii Cassiodorii Senatoris, & postea Monachi Benedictini liber de Anima, & de ejus divinarum litterarum institutione liber primus tantum*.

Claudent agmen, qui præire debuerant ipsi rerum Benedictarum ex professo tractatores, qui Senatorem nostrum suo Ordini adscribendum unanimi consensu asseverant, multisque argumentis demonstrare contendunt. Ita Trithemius lib. 2. & 3. de viris illustribus Ord. S Benedicti: Arnoldus Vuion lib. 5. de ligno vitæ cap. 5. Antonius Yepezius Abbas Vallisoletanus tom. 1. Chron. Stengelius, Bucelinus in Menologio & in Annalib. Benedictinis, & alii quos citant.

At forte suspecta fuerit Baronianis domesticorum scriptorum auctoritas; immo vero iis utpote oculatis testibus, & veritatem a secundo Bibliothecarum nostrarum sinu eruentibus major adhibenda fides, quam extraneis, quibus nec Ordinis Benedictini patuere scrinia, nec MSS. suppellex propemodum immensa. Nec ullus quidem sanæ mentis cæca umbratilis cujusdam gloriæ Ordinis sui libidine abreptos censuerit, tam curiosos hujusce rei discussores, & integerrimos opinionis suæ ob argumenta non contemnenda propugnatores. Quid plura? eorum qui Baronium ætate præcesserunt nemini dubia fuit umquam Benedictina Cassiodorii professio, quem si qui Monachum simpliciter, & sine addito, ut ajunt, aliquando vocavere, sicuti Paulus Diaconus, Honorius Augustodunensis, Sigibertus, Ordericus Vitalis, Robertus de Monte, Abbas Uspergensis, Otho Frisingensis, Gesnerus, Sixtus Senensis, & alii quamplurimi, eum hoc nomine Benedictinum fuisse significaverunt, vel quod nullus eorum ævo præter Benedicti discipulos Monachi gloriaretur appellatione: vel quod non alio charactere tot viros illustres, quos Ordini nostro nemo invidet, suis in scriptis insignivere. Eodem plane sensu antiquioribus MSS. codicibus Cassiodorii in Psalmos titulus hic præfigitur, *Cassiodorii jam Domino præstante Conversi Expositio* &c. Quid enim aliud, quæso, sonuit Conversi vocabulum, nisi Benedictinam Regulam professum Monachum jam adultæ, vel provectæ ætatis, & chori muniis addictum; sicut Nutriti nomen nondum, aut vix puberem voto potius parentum, quam suo sancti Benedicti cucullum induentem. Id enim aperte colligitur ex Gregorio Magno lib. 2. Dialog. capp. 17. & 18. & alibi, D. Lanfranco in Decretis pro Ordine S. Benedicti, cap. 1. sect. 4. Inprimis autem ex D. Anselmo cap. 78. lib. de Similitudinibus, qui inscribitur: De contentione inter Monachos nutritos, & conversos; apud quos omnes, & alios non paucos, idem est Conversus, qui Monachus Benedictinus. Stet igitur ratum, ac plane indubitatum suis semper alumnis a Benedictinorum ordine annumeratum Senatorem; donec huic eum tandem nostro sæculo eripere tentaverit Eminentiss. Cardinalis Baronius. At quo jure, videamus.

ARGUMENTUM BARONII, & alia quædam contra Benedictinum Cassiodorii Monachatum objicienda expenduntur.

Certum est ex superioribus momentis nulla veterum auctoritate ex albo Benedictinorum expunctum a Baronio Cassiodorium. Quibus ergo putas argumentis fretus doctissimus Annalista, tot a nobis hactenus allatis auctoritatibus, tot adductis rationibus contradixit? Nullo sane, nisi unico, eoque, ut ajunt, negativo. Illius vim, si quam habet, non tantum non minuemus; sed eam majoribus conjecturis augebimus in gratiam Eminentissimi Cardinalis; & ne quid candori desit, non silebimus ea, ad quæ forsan ipse non advertit, & quibus opinioni suæ utcumque blandiri potuisset. Sed ante omnia juvat eum ore propriu loquentem audire; sic igitur ille, ad ann. 494. *Sed quid insuper Cassiodorium pro animi arbitrio sub ejusdem S. Benedicti regulis Monachum referunt, cum agens ipse de Monachis a se collectis in Comment. de divinis Lection. cap. 29. & 32. nec ullam quidem, cum in eo argumento versatur, S. Benedicti, vel regularum ipsius habuerit mentionem; quæ certe ante omnia ipsis Monachis ante oculos ponendæ erant?* Hæc omnia, nec plura profert Baronius, ut Senatorem cœtui Benedictinorum immerito adscriptum ostendat. Siluit de Benedicto capp. illis 29. & 32. Abbas Vivariensis, inquit summus annalium scriptor, ubi nulla major eum laudandi, & regulas ejus allegandi sese præbebat occasio; non potuit igitur in ejus ordinem convolasse. Sed potuit, reponent alii, in aliis libris, quos hactenus latere, vel periisse certius constat, tanti patris, & ejus regulæ meminisse. Quid tum etiam si Baronio objiciamus alium Cardinalem non mediocris litteraturæ virum, ipsum item Bibliothecarium S. Romanæ Ecclesiæ, Guillelmum Sirletum doctrinæ fama, & Auctorum sui sæculi testimonio celebrem, qui in historia Calabriæ Cassiodorium Benedictinis accenset.

Sed ut argumentorum negativum vim obtinet nonnunquam, si suis libretur momentis; placet rationi Baronii nihil luminis denegare, & investigare quid tandem illud sit, quo prævio deflectere potuerit a via communi & aliorum consensu. Si Cassiodorius, inquit, S. Benedicti Regulam novisset, illud proculdubio meminisset in citatis supra capp. 29. & 32. Illud benevole concedendum, si tunc nulla potuit suppetere excusatio silentii; puta quod cum ea scriberet jam usitatissima esset Vivariensibus illius Regulæ observatio: ut proinde nulla fuerit ratio Senatori ad illius praxim adhortandi; sed illud unicum sibi superesse censuit, ut exemplo S. Patriarchæ emendicatis ex aliorum Patrum lectione subsidiis, suos instigaret ad perfectionis Evangelicæ culmen. Non dubium certe quin Benedictina Regula legeretur quam frequentissime, ut illa præscribit, in quotidianis Monachorum synaxibus, omnium manibus teneretur, & ab ipsis etiam Ordinis incunabulis, ut ferunt vetustissimæ nostræ membranæ, memoriter addisceretur. Quis igitur, amabo, post hæc Cassiodorio locus, aut quæ necessitas ad lectionem illius Regulæ Monachos invitandi, cogendi, trahendi? Siluit, inquam, Benedictum, qui privatim & coram jugiter audiebatur in Cœnobio Vivariensi, & alios solum Cœnobiticæ palestræ magistros, & patres indigitavit, ne quid opis & adminiculi deesset iis, quorum profectui nunquam non sedulus invigilabat.

Age vero non minus incommoda videtur ipsi Baronio ejus argumentatio, & in ipsum retorquenda, qui consentit Senatorem Monachum fuisse, & Cœnobitas certæ regulæ sese subdidisse, priusquam in Benedictinam omnes convenirent. Ita enim ille: Si Cassiodorius fuisset Monachus S. Benedicti, ejus meminisset, aut saltem Regulæ quam promulgavit; & quidem capp. illis 29. & 32. Sed non meminit: igitur &c. Sic retorquemus: Si Cassiodorius fuisset Monachus, ea loci meminisset regulæ, cui se addixerat, & quam Vivarienses sequebantur. Sed non meminit. Igitur non fuit Monachus. Atqui ipsum Monasticen professum esse scribit Baronius. Igitur non usquequaque certa fides argumenti negativi; & cum utrobique periclitari æquus censeat Annalista. Non facilis quidem doctissima Cardinali hujus nodi solutio; vel enim respondebit, nihil curæ & necessitatis fuisse Cassiodorio capitibus illis ullius regulæ meminisse, & sic convenimus: vel ibi sat superque suis insinuasse quam ipse regulam sectaretur. At hoc si ita esset, disertis verbis exprimere debuisset Baronius, quæ illa Vivariensium norma; & ex ejus observatione non abortivo quidem argumento, sed positivo conficere Benedictinam non obtinuisse ut communem, & usualem, si dicere fas est, Cassiodorensis Monasterii canonem. Non minus enim lusisset syllogismo suo negativo, & dialectico cavillo, quam qui probaturus S. Bonaventuram Benedictinum non fuisse, hoc solum nobis objiceret Enthymema: Nulla apud eum Regulæ S. Benedicti mentio, ubi tamen commoda citatio videretur. Igitur certum illam amplexum non esse. Sed rem acu tetigisset hoc meliori effato. Regula Francisci alia est a Regula Benedicti: primam servavit Bonaventura; non igitur alteram. Sic certe indicare debuit Baronius quam regulam Cassiodorius sequeretur, siquidem ipsi constet, quod de illa disseruerit citatis capitibus 29. aut 32. Sed non potuit; unde recurrit primum allatæ responsionis membrum; nihil scilicet eo loci Senatorem movisse, ut de S. Benedicti Regula nominatim ageret, quod iterum paucis demonstramus.

Illud unum videtur intendisse Cassiodorius toto in libro de divinis litteris, ut ad studium sacræ scripturæ Cœnobitas suos instrueret. Hinc ostendit quibus potissimum libris legendis, & addiscendis impensius incumberent. Deinde circa medium capitis 28. provide monet, ut si quibus grave fuerit, aut invium penitus studium illud Scripturæ sacræ, hortis excolendis, serendis arboribus, aut alendis piscibus sese dedant, non inutili quidem opera, sed fratribus, hospitibus, & infirmis profutura. His porro monitis absolvitur caput 28. Toto vero capite 29. primum de facultatibus Monasterii Vivariensis non parce disserit, & quæ ad necessaria & commoda vitæ multus contulerit, prudens recenset. Tum suos hortatur, ut caducis & terrenis omnibus valere jussis, cœlestia serio meditentur. Eaque ut animo prosequantur alacriori ducem indigitat Cassianum, quem pari encomio extulerat etiam S. Benedictus. Tertio Legislatoris ejusdem insistens vestigiis, cujus licet suppresso nomine, cellarum mentionem facit, quas extrui jusserat iis, quibus post exhaustos Cœnobiticæ vitæ labores sacrum jam eremi otium arrideret. Verum quid iis in omnibus necesse habuit Cas-

siodorius commendata sancti Benedicti regulam, iis præsertim Monachis, quos, pace Baronii dixerim, saltem hic supponimus Benedictinos; quippe ne res ipsa quidem, quam prosequebatur, illud exigebat, aut ipsa Monachorum fervor, quibus nihil tum erat antiquius, quam Regulæ, omnium votis expetitæ, omnium linguis celebratæ, præceptis strictius inhærere. Quis enim dixerit quod quoties Superior, aut Abbas verba facit ad suos de studiis, de labore, vel aliis regularibus exercitiis, toties regulam eis familiarem, usuque notissimam in memoriam cogatur revocare. Quasi vero tot Abbates sanctissimi, quos in D. Benedicti ordine meruisse certissima constat, inter Benedictinos censandi non sint; quia in aliqua ad suos parænesi nullam de Benedicto, ejusque regula fecere mentionem. Fateor equidem si Cœnobium regularis observantiæ patiatur aliquid detrimenti, nullum tunc aut impendentibus, aut grassantibus jam malis præsentius fore remedium, quam ipsius regulæ memoriam, in cujus verba publico sacramento sit juratum. Sed rebus integris, & dum illibatus, ut in Senatoris nostri Monasterio, perseverat disciplinæ vigor, supervacanea profecto est, ne dicam molesta, iterata fere singulis momentis ad regulæ observationem adhortatio. Certe cum Vivariensibus Legislatoris sui legibus jam addictissimis alios Monasticæ perfectionis duces proponeret Cassiodorus, eorumque sensa depromeret; dum reconditos tam in sacris litteris, quam in Patribus Orthodoxis divinæ Sapientiæ fontes reseraret, licet ibi eorum Regulam siluerit, jure tamen merito & illis, & officio suo fecere plusquam satis sibi videbatur.

Iniquius objicitur a Baronio caput 32. necenim probat, cur in eo plura, quam in superiori capite 29. de S. Benedicto ejusque institutis verba facere debuerit Cassiodorius; & quæ de priori capite 29. diximus; illius in posteriori silentium facile apud omnes excusarent. Neque tamen S. Benedicti Regulam ibi a Senatore prætermissam statim concessero, cum nec levis sit, nec improbabilis superior conjectura, qua cuncti opinari liceat Cassiodorium sui præceptoris Benedicti non obscure meminisse, vel primis illius capitis verbis, cum ait: *Tam Regulas Patrum, quam præceptoris proprii jussa servate*. Non enim audiendus esset is, qui Grammaticæ magis, quam rationi serviens regularum nomine non unam, sed plures intelligi contenderet; nam Baronius ipse dum disputat de eadem regula, non semel eam regularum vocibus appellat.

Addimus denique quod unicum Baronianæ opinionis fundamentum eam funditus evertat; illud enim quod unice nobis opponit, si verum est de Regula Benedictina Cassiodorii in lib. de div. litt. silentium, clamat illam fuisse Regulam Cœnobii Vivariensis. Quod hac ratiocinatione demonstramus. Notissima est Senatoris sollicitudo in conquirendis, & undique comparandis libris, quibus fere ad miraculum crevit celeberrima Vivarii Bibliotheca: non minus perspicuum quot votis, quot modis satageret, ut nihil suis deesset opis humanæ, quo assidua piorum codicum lectione Deo sublimius inhærerent. Tertio supponimus ex præmissis ut indubitatum Regulam S. Benedicti suo merito, sua fama & celebritate Senatori commendatissimam fuisse. Qui igitur fieri posset, ut vir suorum salutis cupidissimus, dum cætera vestigat longius, ambit sollicitius, emit impensius, pietatis & perfectionis Monasticæ subsidia, hanc unam Regulam neglexerit omnibus numeris absolutam, probatissimam singulis, vicinam tandem, ipsisque notissimam. Hanc siluit; esto, sed quam Vivarii parietes altius personabant.

SECUNDA OBJECTIO.

Hanc, & eas, quæ sequuntur a viro doctissimo, multisque titulis a nobis colendo propositas objectiones subjicimus in gratiam Cardinalis Baronii, ad quas forsan non advertit. Objicit igitur Cassiodorium S. Benedicti discipulum non fuisse, sed Cassiani, quod ejus scripta Vivariensibus suis sedulo commendaverit.

Respondemus 1. Aptam omnino non videri hanc consecutionem: probavit Senator, & commendavit suis Monachis scripta Cassiani; igitur Regulam ejus, si quam evulgavit, amplexi sunt.

2. Pari quis luderet Enthymemata. Nonminus hortatur idem Cassiodorius eosdem Monachos indefesso labore vacent lectioni Patrum, puta Hieronymi, Augustini, Basilii, & cæterorum, & magis de illis, quam de Cassiano perlegendis sic edixit: *Legite, sedulo legite, constanter legite*: igitur Vivarienses Monachi regulas SS. Hieronymi, Basilii &c. solemni, & speciali votorum nuncupatione professi sunt.

3. Nonne parem de Cassiano legendo privatim & coram, ac in publicis conventus synaxibus legem fixit S. Benedictus; quis tamen jure dixerit Benedictinos sub Collatoris Regula meruisse?

4. Si quid diligentiæ in laudando Cassiano posuit Cassiodorius, indicium illud est mentis paria sentientis cum sapientissimo Legislatore Benedicto, qui Cassianum impense coluit, eique legendo suos addixit, dum jubet capite 42. suæ Regulæ, ut *Sedeant omnes in unum; & legat unus Collationes Patrum*; & capite 73. *Necnon & Collationes Patrum*. Quem sequitur Abbas noster, dum monet libro de divinis litteris capite 29. *Cassianum Presbyterum, qui conscripsit de institutione fidelium Monachorum sedulo legite, & libenter audite*.

Tandem respondemus scopum Senatoris eo loci non esse scripta Cassiani proponere, ut propriam aliquam vivendi normam: sed quædam menda doctrinæ illius discipulis suis detegere, ne offenderent incauti, præsertim in materia de auxiliis, & gratia Dei, Collatione 13. quam sanctus Prosper, & alii invictissimum victricis gratiæ defensorem Augustinum secuti, reprehensione dignam judicaverunt. Sic enim ait Cassiodorius: *Cassianum, qui conscripsit de institutione fidelium Monachorum sedulo legite, & libenter audite; qui tamen de libero arbitrio a beato Prospero jure culpatus est. Unde monemus, ut talibus rebus excedentem sub cautela legere debeatis, &c.* Nec hic tantum se censorem exhibuit: sed quoties sa se dedit occasio aliorum etiam auctorum nævos, aut scopulos toto de divinis litteris libro sais tanta diligentia studuit indicare, ut si non unicus, saltem præcipuus hujus libri scopus esse videatur. Sed quid, amabo vos, in Regula S. Benedicti male sanum, aut minus orthodoxum, quod animadversione Senatoris indigeret, ut tamquam rea citari, & coram eo judica sisti debuisset? Quid in opere, quod toties prima Sedes probavit, quod tot Pontifices, tot Sancti, & Ecclesia universa summis extulere laudibus inveniri posset: cui censoriæ severitatis nota inureretur a Cassiodorio? Contra vero, cum

Lib. div. litt. cap. 29.

nihil

nihil in eo codice contineatur nisi laudabile, nisi sanctissimum, nisi divinum; quid mirum, si ubi Cassianum arguebat Cassiodorius, de S. Benedicto tacuerit.

Urget tamen, & nihil remittit vir doctissimus; ait enim, qui Benedictinus esse potuit Cassiodorius, cum duos Abbates præter Benedictinæ Regulæ institutum Monasterio suo præfecerit, imitatus videlicet Africanos, qui sicut in Fulgentii vita legitur, sua duobus Abbatibus aliquando cœnobia subdidere? Unde Senatorem, dum ad *servandas Patrum Regulas* adhortatur suos, non de Benedicti quidem Regula, sed de mixta quadam alia, quam ex variis ipsorum ordinis Monasticis Legislatorum regulis excerpserit, loqui censendum est.

Lib. de div. litt. cap. 32.

Negamus Claustris Vivariensibus duos Abbates præfuisse, donec Chalcedonium, & Geruntium successores sibi senior Cassiodorius subrogaverit. Nec sane quid tum fecerit alienum a Regula Benedictina video. Ut enim duos Abbates, sic duo Monasteria, unum Cœnobitarum, Anachoretarum alterum, apud Vivarienses fuisse planius atque apertius Senator ipse dicit, quam ut ab ullo in dubium adduci queat. Nam primo subjacentia Castelliensi monti Cœnobitarum claustra sic describit capite 29. de divinis litteris: *Invitat siquidem vos locus Vivariensis Monasterii, &c.* Deinde vero, si quibus forte Anachoreticæ vitæ cupido mentem subjerit, ejusmodi secessibus *Castelli montis secreta suavia* assignasse se testatur. Hæc ita cum essent, & cum Cœnobitæ, atque Anachoretæ vivendi ratione minus conveniant, eorum curam non uni, sed duobus demandandam esse vir prudentissimus existimavit. Neque id quidem parum valet ad demonstrandum Benedictinum Cassiodorii monachatum, cum, ut jam monuimus, de gemino illo Monachorum genere, vel in ipso primo Regulæ suæ capite sanctissimus Legislator verba faciat; nec idem infrequens olim fuerit, aut etiamnum sit in quibusdam nostrorum Monasteriis. Unde colligas Cassiodorium haud Africanos longo intervallo a Vivariensibus septis dissitos sectatum fuisse, sed finitimos Europæos; nec transmarina, sed domestica Benedictinorum non in Italia modo, verumetiam in aliis regionibus jam notissimorum exempla quæsivisse. Quod vel ex ipso supra laudato capite 29. discimus, ubi propositis ad imitationem vicinis Monachis (quos alios fuisse a Benedictinis nemo dixerit) Eremiticæ vitæ studio sic incendit discipulos: *Nam si vos in Monasterio Vivariensi, sicut credere dignum est, divina gratia suffragante, cœnobiorum consuetudo competenter erudiat, & aliquid sublimius defecatos animos optare contingat, habetis montis Castelli secreta suavia, ut velut Anachoretæ, præstante Domino, feliciter esse possitis, &c.* Accedit, quod duodecim Sublacensibus Cœnobiis duodecim Abbates præposuerit quondam D. Benedictus; cum inter ea tamen minus interesset spatii, quam inter Cassiodoriana; quandoquidem illorum eria sita in ejusdem montis acumine unius fontis S. Legislatoris precibus impetrati, cæterarumque rerum communione gaudebant. An igitur Vivariense institutum pugnet cum Regula unstea viderit vir eruditissimus; maxime cum hactenus satis, ut arbitror, ostenderimus nihil esse causæ, cur per *regulam Patrum* Regulam D. Benedicti Cassiodorium indicare voluisse diffiteamur. At unicum forsan inquies Senatoris temporibus Cœnobium fuit; tum quia iisdem ibi cuncta cingebantur muris; tum quia vocem hanc, *Monasterium*, suis ipse in scriptis usurpat. Esto, usurpet: at nonne hac etiam, *Monasteria*, utitur ali-

Lib. div. litt. cap. 29.

Lib. div. litt. cap. 29.

quando? Deinde quis novit, an non plura illa Sublacensium Cœnobia idem quoque caperet murorum ambitus? Denique si latius Monasterii nomen accipias, unicum: si arctius, duplex fuisse apud Castellienses affirmabimus, concedemusque nihil obstare, quominus duobus Abbatibus subdita duplex domus Benedictinæ pariter Regulæ totam sese mancipaverit.

TERTIA OBJECTIO.

Objicit iterum: Prophanis & humanioribus litteris ex Cassiodorii imperio vacabant Vivarienses Monachi, ut satis patet ex libro de divinis litteris, quod tamen in ipso Benedictini Ordinis exordio non legimus usitatum; & proinde aut regulæ suæ transiliisse leges: aut Benedictinum non fuisse Cassiodorium fatearis necesse est.

At quomodo primo Benedictinorum ævo ea studia non viguisse probabit vir doctissimus, cum illius sæculi Annales ad nos usque minime pervenisse non ignoret?

Deinde neutiquam concedendum, qui in ipso ordine præ cæteris crevit, & insigniter adolevit scientiarum humaniorum usum, ad illius etiam cunas primordia sua non referre. Verumenimvero quis crediderit, cum ad S. Benedictum e latebris Sublacensibus vix emergentem conflueret nobilissima Romanorum pubes, eum tot adolescentes, & tot pueros, quos in Monasteria sua deinceps admittendos curavit, in summa politiorum litterarum ignoratione versari voluisse? Nisi forte dixeris, quod tamen incredibile est, sapientissimum Legislatorem suis sacræ scripturæ studio sese totos darent tam accurate præcepisse, ut vel ipsas horas, vel ipsum modum, quo sacræ lectioni vacarent præscripserit: iisdem tamen aditum ad eas præclusisse, dum hos a primis studiorum elementis avocasset. Existimaverim equidem de S. Benedicto, omnium justorum spiritu pleno, eum melius judicaturum, qui dixerit sanctissimum illum virum primis de litteris ea statuisse, quæ de iis ab antiquis Patribus decreta fuisse commemorat Cassiodorius noster, dum ait: *Sanctissimi Patres*, quibus forte & ipsum S. Benedictum adnumeratum voluit, *decreverunt, ut sæcularium litterarum studia respuantur: quia non exinde minimum ad sacras scripturas intelligendas sensus noster instruitur.*

Lib. div. litt. cap. 28.

Respondemus 3. quod dum Prioribus & Decanis educandos pueros committeret S. Benedictus, hos vellet sub iis præceptoribus non pietatis modo, sed etiam scientiarum tirocinia ponere. Nam teste Menardo cap. 75. Concord. Reg. Isidorus Hispalensis in regula sua (quæ quidem, ut ait idem auctor in Præfatione Concordantiæ, non multum differt a Benedictina) jubet *virum sanctum, sapientem, atque ætate gravem parvulos studiis litterarum informare.* At, inquies, quis in primo Benedictinorum cœtu tot eximiis dotibus, quas Isidorus requiris, instructus fuit? Obvius statim adest celebris ille Gordianus litteris Græcis apprime eruditus, qui vitam, & acta martyrii S. Placidi testis oculatus exaravit tanta sermonis elegantia, ut ipsi Justiniano Imperatori admirationi esset, quod nec ipse diffitetur Baronius. Ejus itidem collega fuit Faustus Monachus a septimo ætatis anno S. Benedicti discipulus; is vitam sancti Mauri arte politissima conscripsit, quam vehementer approbavit ac laudavit summus Pontifex Bonifacius IV. Ex quo iterum, quod magis ad rem nostram pertinet, concludendum est non

aliunde singularem illam scientiam hausisse Faustum, quam ex uberrimis Monasteriorum fontibus, quos vel ab ineunte pueritia teneris adhuc labris delibaverat.

Respondemus 4. Quosdam ex hujusmodi pueris Monachos in Clerum a B. Benedicto primisqua Ordinis nostri Abbatibus cooptatos fuisse, & ad sublimia Diaconatus, ac Presbyteratus decora provectos, quibus idcirco deesse non debuit litteratura illa omnis, quam dignitates tantæ jure suo postulant. At nullibi nisi in suis Cœnobiis prima illius doctrinæ elementa edoceri potuerunt.

His omnibus responsis coronidis vice adtexamus, si iubet, Bonifacii IV. Pontificis Maximi auctoritatem ; pulchre enim omnino asseverat quicquid sanctissimus Patriarcha Benedictus expressis verbis non prohibuit, illud officioso silentio permisisse. Sed si nulla S. Benedicti lege sancitur litterarum studium, nulla quoque proscribitur; immo Regulæ Benedictinæ decretis non obscure congruere videtur. Cassiodorus itaque non modo non deflexit a Benedictinis statutis, dum suas Vivarii aperuit scholas : sed & illum ad eorum se normam religiosius composuisse non indubitanter affirmaverim.

OBJECTIO QUARTA.

Objicit tandem verisimillimum esse iisdem legibus Monachum vixisse Cassiodorum, quibus Dionysium Exiguum, quem opinatur Benedictinæ Regulæ non paruisse.

Facilis esset responsio, nec probatione forsan destituta, si diceretur hactenus esse controversum de Monachatu Dionysii, quem non infimæ notæ scriptores nobis concedunt : qua stante sententia rueret objectio. Verum quamvis non prævaleret opinio, quæ magnum Exiguum Benedictinis accenset, non ideo statim periret illa, quæ Senatorem inter eos annumerat, & objectio nil fieret satis hoc modo.

1. Consentiunt omnes Dionysium alibi Monasticam vitam professum esse, quam Vivarii, nec ibi obiisse, sed Romæ; indeque Abbatem Romanum dictum esse. Sed ut erat laudatissima fama viri in omnium scientiarum genere versatissimi, voluisse Senatorem, pro suorum studiis impigre sollicitum, ut ad sa diverteret jure hospitii & necessitudinis, ac Vivariensi scholæ Magister præesset ad tempus. Hinc est quod eum collegam & *consortem* nominat, quem nimirum cathedræ studiorum, & curarum socium asciverat : *Qui mecum*, inquit, *Dialecticam legit*; & post pauca: *Pudet me de consorte dicere*. Non insolens erat apud Monachos illa pro litteris confœderatio, qua instructiores scientiæ viros, vel ad se evocabant, Abbates: vel fortuito adventantes rogabant subsisterent tantisper ; ut illa doctrinæ singularis, & variæ eruditionis fluenta in Monasteria uberius derivarent. Quod si ad doctrinæ cumulum accederet virtus eximia, tunc non solum recipiebantur benevole: sed, ut monet S. Benedictus cap. 61, Reg. ad emittenda stabilitatis vota invitabantur. His Benedictinæ Regulæ consiliis eruditus Senator Dionysium ad se accersivit, curavitque fratrum studiis præficiendum : sed tale litterarum commercium, scholæ præfectura, & quasi peregrina doctrinæ communicatio in advenis hujusmodi, atque hospitibus Magistris, qualis apud Vivarienses erat Dionysius, non eamdem regulæ professionem exigunt.

Lib. div. litt. cap. 23.

2. Respondetur planius (stante hypothesi de statu dubio Monachatus Dionysii Exigui) aliis illum vixisse legibus, quam Vivarienses, nihilque Cassiodorum, in ejus laudes alias abunde profusum, in eo notasse quod communem Monasterii ejus vitam saperet, quam Synaxes ad orandum, quibus religiosius intererat : *Nobiscum*, inquit, *orare consueverat*. Immo dum ejus vivendi modum, & mores prosequitur Senator plura recenset, quæ ab instituto Vivariensium prorsus abhorrebant; sic enim de Dionysio loquitur : *Castus nimium cum alienas quotidie videret uxores: conviviis gratanter intererat : parva quidem cibo, sed tamenescis communibus utebatur: non aspernabatur sæcularium conversationibus interesse* &c. A quibus omnibus quantum abfuerit tum Cassiodorus, tum Vivarienses certo certius produnt ejus ad Monachos suos parænefes, & ea quæ de illorum solitudine & secessu, silentio & abstinentiis in Cassiodori vita fusius prosecuti sumus.

Lib. div. litt. cap. 23.

Hinc iterum ruit secunda objectio superius diluta, asserens Cassiodorum instituta Cassiani vel vovisse, vel observasse. Nam si par fuit & idem observantiæ regularis typus Exiguo & Senatori; non solum a Vivariensium usibus discrepavit uterque, quod de posteriore vix unus admiserit : sed neuter cum Cassiano consensit. Nihil enim apud Cassianum frequentius, quam strictioris abstinentiæ studium, silentii perpetua religio, intimi secessus, rarissimum cum viris sæcularibus colloquium, cum feminis nullum. Quod quantum fuerit a Dionysii moribus alienum, cum Vivariensium scholæ præesset, evidentius patet ex superioribus verbis Cassiodori.

Nullus inter objecta, vel objicienda recensuerit nuperi cujusdam scriptoris opinionem, ne dicam somnium, asserentis Encomiastici Augustiniani pag. 104. Cassiodorum inter Eremitas sancti Augustini solitarium delituisse. S. Aurelius, inquit, sive Magnus Aurelius Cassiodorus urbis Romæ Senator &c. Ad singula pene suæ fabulæ verba cespitavit. 1. putat illud Senatoris nomen honorarium esse, & quoddam ejus dignitatum insigne, nescius proprium illius fuisse vocabulum. 2. Ipsum ad fasces Consulares assumptum fuisse dicit anno 510. cum constet apud eruditos ex ipsis Consulum fastis, ejus Consulatum quatuor annis posteriorem fuisse. 3. Impingit gravius cum Heliodorum Cassiodorio socium adsciscit Orientalis peregrinationis, & Collegam Præfecturæ Constantinopolitanæ per octodecim annos; qui tamen Senator nusquam Constantinopoli egit. 4. Vivariense Cœnobium muris Ravennatensibus conjungit, quod in Squillacensi Calabriæ tractu Geographia constituit. 5. Cum Cassiodorum Eremitis suis adscribit, Possevinum, Sixtum Senensem, &, quod mireris, ipsum Trithemium testes citare non veretur, quasi illius subscripserint opinioni, de qua altum apud duos priores silentium, & posterior Benedictinis Cassiodorum non semel nominatim attribuit. Plures viri alienis in messibus, vel melius in spatiis imaginariis, ut aiunt, abunde luxuriantis errores prosequi per otium lectoris nobis licere non credidimus.

CONCLUSIO.

Expensis ad trutinam superioribus momentis, & diligenter examinatis Baronii, aliorumque argumentis jam sit lectori liberum definire in quam partem ipse propendeat, an Benedictinam, an Cæ-

saris Baronii. Reddat quæ sunt Cæsaris Cæsari, quæ sunt Benedicti Benedicto, & quæ sunt Dei Deo. Venerabundus igitur & pronus amplexetur eminentissimam doctissimi Cardinalis purpuram; fateatur virum esse omnium suffragiis dignissimum, & pro tot impensis laboribus ad Ecclesiæ decus & utilitatem immortalitatis laurea coronandum. Verum ex adverso non minoris obsequii vices veritati repensurus perpendat, an juste invideantur Cassiodorio natales Benedictini, quibus, ut vidimus, suffragatur Senatoris sub extremam B. Benedicti ætatem, & post ejus obitum vita & Monachatus: ipsa Benedictinæ regulæ celebritas, & ad eam amplectendam omnium concursus, Cassiodorio non ignotus: exemplum omnium Abbatum & Cœnobiorum Italiæ, eam ævo Cassiodorii profitentium: par Vivariensium & Casinensium vivendi ratio: familiares apud Senatorem Benedicti regulæ textus, & haud absimiles apud utrumque scribendi formulæ: consensus auctorum unanimis de Benedictina Cassiodorii professione ad ætatem usque Baronii: tandem ad objecta, quæ sincere fideliterque retulimus, nec levis, nec contemnenda responsio.

AUCTORUM TESTIMONIA
DE MAGNO AURELIO
CASSIODORIO SENATORE.

SANCTUS BEDA VULGO VENERABILIS dictus. Lib. 2. in Ezram cap. 7.

Cassiodorius quondam Senator, repente Ecclesiæ Doctor, quidum in Expositione Psalmorum, quam egregiam fecit, diligenter intuitus est quid Ambrosius, quid Hilarius, quid Augustinus, quid Cyrillus, quid Joannes, quid cæteri fratres dixerunt, edoctum se procul dubio a senioribus Judæorum, id est confiteontiom, & laudaotiom probavit.

PAULUS WARNEFRIDUS DIACONUS Lib. 1. de gestis Longobardorum cap. 25.

Hujus, id est Justiniani, temporibus Cassiodorius apud urbem Romam tam sæculari, quam divina scientia claruit, qui inter cætera, quæ nobiliter scripsit, Psalmorum præcipue occulta potentissime reseravit. Hic primitus Consul, deinde Senator, ad postremum vero Monachus extitit.

HINCMARUS ARCHIEPISCOPUS Remensis. De diversa & multiplici Animæ ratione cap. 2.

Cassiodorius vir acerrimi ingenii, & insignis eruditionis in libro, quem de Anima conscripsit, Magistros sanctæ Ecclesiæ in hac re sicut & in aliis se sequi ostendit. *Plura iterum citat ex Commentariis Cassiodorii in Psalmos cap. 25. & 33. De Prædestinatione.*

SIGEBERTUS GEMBLACENSIS de Scriptoribus Ecclesiasticis.

Cassiodorius Consul & Senator, postea Monachus & Abbas, fecit tractatus super Psalmos, & totum operis corpus per tria membra, per Psalmos scilicet quinquagenos divisit. Scripsit duos libros Institutionum, qualiter divinæ & humanæ lectiones debeant intelligi, & librum de Etymologiis, & alium librum Sacerdotis de Schematibus collegit. Scripsit librum Titulorum, quem de divina scriptura collectum, voluit nuncupari Memoriale; ut breviter percurrant, qui fastidiunt prolixa perlegere. Fecit Complexiones in Epistolis Apostolorum, & in Actibus Apostolorum, & in Apocalypsi, quæ sunt brevissima explanatione decursæ. Digessit etiam Catalogum Consulum Romanorum. Epiphanium Scholasticum, qui tres Theodoreti, Socratis, & Sozomeni historias de Græco in Latinum transtulit, in unam Tripartitam historiam redegit. Novissime anno scilicet ætatis suæ 93. piccatu frattum suorum scripsit de Orthographia, cujus regulas de duodecim nominatissimis Grammaticis collegit, de Anima librum unum.

ROBERTUS DE MONTE. inter Opera Guiberti. pag. 718.

Ego, inquit, magis assentior Cassiodorio Senatori, & Monacho viro undecumque doctissimo, qui antiquitate temporis, ut dicam multiplici rerum scientia, utpote Consul, & Apocrysarius Theodorici Regis Gothorum Bedam præcedere non dubitaodus est.

HONORIUS AUGUSTODUNENSIS de Scriptor. Ecclesiast.

Cassiodorius ex Senatoribus Ravennæ Præfectus, arte Philosophus, professione Monachus exposuit magnifice Psalterium, & multa alia scripsit.

HELINANDUS ET VINCENTIUS Bellovacensis lib. 21. Speculi histor. quos citat & sequitur S. Antoninus.

Floruit Cassiodorius prius Senator, postea Monachus, qui Theodorici Regis Italiæ fuit Cancellarius, & ex parte ejus multas fecit Epistolas ad diversas personas de negotiis curialibus ..... Idem super Psalmos commentatus 150. tractatus fecit. Librum quoque de ratione Animæ elegantet composuit, & librum de Orthographia.

JORDANUS IN CHRONICO.

Cassiodorius Consul fuit, qui postea Conversus, & Monachus effectus Cœnobium construxit, & in sæculari divinaque litteratura clarus effulsit, Psalmos exposuit, libros Institutionum, & Chronica fecit, & Tripartitam historiam ordinavit.

PETRUS DE NATALIBUS
pag. 280. Edit. 1519.

CAssiodorius Confessur ex Senatore Monachus, quondam Theodorici Regis Italiæ Cancellarius, natione Apulus, floruit tempore Childeberti Regis Francorum. Hic vitæ sanctitate admodum effulgens divina & humana litteratura pollens, nonnulla perutilia Ecclesiæ Dei digessit. Scripsit nempe librum de Trinitate, de Anima, de Amicitia, familiarium Epistolarum. De Orthographia, super Psalterio 150. tractatus super 150. Psalmos. Scripsit etiam historiam Tripartitam, & Justiniani primi temporibus humanitatis debitum solvit, Sepultus in miraculis vivit.

JOANNES TRITHEMIUS
libro 2. de viris illustr. Ord. S. Benedicti cap. 3.

CAssiodorius Theodorici Regis Italiæ quondam Cancellarius, ac deinde urbis Ravennæ Senator, vir in sæcularibus scripturis eruditissimus, Philosophus & Rhetor insignis, cum S. Patris nostri famam, & religionem audisset, divino amore inspiratus sæculum contemnens, in uno Cœnobiorum ejus Monachus effectus est, in quo omnipotenti Deo ex toto corde servire cupiens, ad studium sacrarum scripturarum totum se contulit: in quibus tum scribendo adeo profecit, ut suo tempore vix haberet æqualem, in quo tanta utriusque litteraturæ abundaret scientia. Testantur hoc multa præclara, quæ scripsit opuscula: de quibus ego ad præsens tantum reperi subjecta. In Psalterium totum opus egregium 150. tractatus. De ratione Animæ librum unum. Tripartitam historiam nostram fecit libris 12. In Cantica canticorum librum unum; De Institutione divinarum lectionum libros tres: Memoriale divinarum scripturarum librum unum: in Epistolas Pauli breves complexiones libros 14. in Actus Apostolorum librum unum; in Apocalypsim librum unum: Catalogum Romanorum Consulum lib. 1. De Grammatica, de Dialectica, de Rhetorica, de Philosophia, de Mathematica, de Geometria, de Astronomia, de Musica. Epistolarum ad diversos libros 28. Etymologiarum librum unum: de Tropis & Schematibus librum unum. Alia quoque multa edidit, quæ ad notitiam meam non venerunt. Hic post aliquot conversionis suæ annos Abbas electus est, & Monasterio multo tempore utiliter præfuit. Cum esset annorum nonaginta trium, rogatu fratrum scripsit de Orthographia elegantissimum librum, cujus regulas de duodecim nominatissimis collegit. Claruit autem circa annum Domini sexcentesimum. Plura vide apud eumdem lib. 1. de viris illustr. Ord. S. Benedicti cap. 6. & lib. 3. cap. 7. & lib. de scriptor. Eccles. pag. 241.

Trithemium sequuntur qui scriptorum Ecclesiasticorum Catalogos edidere, & Bibliothecarii fere omnes iisdem pene verbis, ut Joannes Frerterius, Gesnerus, Sixtus Senensis, Bellarminus Possevinus, Philip. Labbæus, Vossius, & alii.

EX EPISTOLA JOAN. COCHLEI
ad Clariss. virum, & Deo dignum Martyrem Thomam Moram, data 3. idus Novemb. anni 1528.

INveni in Bibliotheca D. Stephani Chronicon Cassiodorii, libellum quidem parvulum, sed Romana nobilitate insignem, eruditisque omnibus merito desiderabilem .... Habet auctor iste eruditionis quidem ac pietatis suæ certissima in suis super Psalterium Commentarii testimonia; probitatis autem & prudentiæ, justitiæque ejus integritatem, ac omnimodum dignitatum fulgorem ex 12. libris Epistolarum ejus plane cognoscet quisquis felix eorum librorum possessor est.... Auctor iste inter omnes Doctores Ecclesiasticos dignitatum sæcularium honore summa cum integritate, religioneque, & pietate præfulsit. Quamvis enim Reges ejus essent Arriani: ipse tamen fidelissime perpetuo tenore Catholicæ Ecclesiæ partes defendit, uti probant diversi ejus in re Theologica tractatus, & propria ejus verba, quæ in Præfectura ad Papam Joannem II. scripsit lib. 11. Epist. 3. Et quod adhuc mirabilius est, magisque pium ac religiosum, relicto tandem sæculo cum omnibus honoribus dignitatibusque Imperii, Monasticam vitam ita suscepit, ut Monasterium Vivariense non longe a Ravenna situm amplissimis censibus donaverit, variis ædificiis ornaverit, ac locupletissima instruxerit Bibliotheca. Id quod latius cognoscet, digniusque mirabitur qui Introductorios ejus ad fratres Vivarienses legerit libros.

GABRIEL BARRIUS, VEL POTIUS
Eminent. Cardinalis Sirletus, Vaticanæ Bibliothecæ Præpositus, de situ & antiquitate Calabriæ lib. 3. circa finem.

IN hac urbe Scyllaceo, sive Syllacio fuit Cassiodorius vir & doctrina, & sanctitate perspicuus .... Fuit in sæcularibus disciplinis omnium suo sæculo facile eruditissimus: sed sæculi honoribus contemptis D. Benedicti Monachus factus divinarum scripturarum scientia, atque etiam sanctitate effulsit .... Scripsit Epistolarum libros &c. Claruit temporibus Justini usque ad Imperii Justini junioris finem. Obiit annum agens 96. a Christo nato 575. Functus est autem Romæ magnis ac summis honoribus, ac Magistratibus; nam fuit Senator, & Quæstor, & Consul, & Magister officii, & Præpositus officiorum Theodorici, & Athalarici Regum, & totius Italiæ Præfectus.

EMINENT. CARDINALIS BARONIUS
anno Christi 562.

SEd ratio temporis a nobis exigit, ut doctissimum illum, & æque sanctissimum virum, decus Romanæ nobilitatis, Præfecturis innumeris diutius illustratum, conveniamus Aurelium Cassiodorum, non otiosum illum quidem licet feriatum, degentem in Monasterio, quod extruxit; ubi velut in portu residens post naufragia Regum Gothorum, quorum Regna Præfectura Prætoriana curarat, Deo & litteris vacans, reliquum vitæ tempus ad obitum usque semper aliquem fertilissimi ingenii partum edens, effœtam licet annis, fœcundam frugibus senectutem ducebat. Scribebat hoc anno Paschalem Computum &c. *Et infra*. Sic igitur qui vegetiorem ætatem

tem in optima Regni gubernatione utiliter honorificeque consumpsit, nec in decrepita senectute labores ad res divinas conversos vel minimum intermittens, in suo Monasterio tandem sancte fine quievit; ad Monasterii curam duobus præfectis Abbatibus viris sanctissimis, Chalcedonio scilicet, atque Geruntio, quorum alter Vivariensibus Cœnobitis, Castellensibus alter præesset, ibidem junctis Anachoretis.

GABRIEL BUCELINUS IN SUO MENOLOGIO Benedictino ad 7. Calend. Octob.

MAgnus Aurelius Cassiodorius nobilissimo ortus genere, eruditione rerum gerendarum dexteritate supra fidem, & omne præconium excelluit. Primum Comitiva rerum privatarum, dein largitionum sacrarum insignitus est: insuper Præfecturis Siciliæ, utriusque Brutiorum atque Lucaniæ potitus: Patriciatus postea sublime conscendens, Palatinæ item Quæsturæ munere functus, crevit in Magistrum officiorum, mox Præfecti Prætorio grandi honore auctus, verticem denique dignitatum Urbis Consulatum meruit. Verum admirabilis Patriarchæ nostri recens defuncti gloriosissima memoria, & recentissimis discipulorum exemplis solidissima nostrorum virtute & felicitate illectus, sufdeque habenda censuit, dummodo ad eam quoque dignitatem pervenires. Condito proin sumptibus propriis Vivariensi sive Castellensi Cœnobio, dum nostris in illud accitis familiarius uteretur, solidioraque religionis bona penitus agnosceret, paulopost periturorum fastidio, æternorum desiderio cucullum & ipse indutus, & Monachum professus, inter prima & præcipua Ordinis decora primævo sanctissimi instituti flore ad miraculum efflosuit. Et quanta in sæculo majestate & gloria, tanta in Cœnobio animi demissione exsplenduit. Eum Baronius doctissimum æque & sanctissimum &c. Plura ibidem habet, & Annal. Benedictin. parte 1. ad an. Chr. 543. ubi præterea citat Antonium de Yepez, Petrum Opomerum, Possevinum, Carolum Stengelium &c.

EMINENT. CARDINALIS BONA IN LIBRO de divina Psalmodia, in notitia auctorum, & librorum.

CAssiodorius Senator, & Regi Theodorico ab Epistolis, postea Monachus, vir gravis, & solide doctus, cujus sacræ, & profanæ lucubrationes plenæ sunt jucunditatis & gratiæ.

BOLLANDUS IN ACTIS SANCTORUM 17. Martii.

CAssiodorius Senator Theodorico & Athalarico Ostrogothorum Regibus in Italia carissimus, & scriptis inclytus anno 514. solus Consulatum gessit, & 562. adhuc vivebat nonagenario major in suo prope Scyllitanam urbem in Calabria Monasterio, quod exstruxerat, & referta optimis libris Bibliotheca ditaverat: qui Sanctum diceret, & Ecclesiastico cultu hac die proponeret venerandum primus repertus Vvitfordus in suo Martyrologio.

Præclara paucioribus licet verbis de Magni Aurelii Cassiodorii tum sanctitate, tum doctrina habent Alcuinus lib. 5. contra Felicem Urgelitanum, Aimoinus de gestis Francorum c. 9. Jonas Aurelianensis Epist. lib. 1. de cultu imagin. Otho Frising. Chronic. lib. 5. cap. 4. Ordericus Vitalis lib. 2. Eccles. hist. Augustinus Florentinus in Chron. Camald. lib. 5. cap. 5. Espencæus lib. 3. suarum digress. pag. 345. Manclerus de Monarchia Eccles. & sæcul. part. 4. lib. 9. cap. 2. & 3. Baconus in Histor. vitæ & mortis pag. 534. Ugellus tom. 9. fol. 586. Rubeus in Histor. Raven. pag 237. Et alii scriptores historici Italiæ, & Ravennæ.

MAGNI AURELII CASSIODORII SENATORIS VITÆ SECTIONUM INDEX.

PARTIS PRIMÆ.

PARTIS SECUNDÆ.

ALOYSIUS MOCENICO DEI GRATIA DUX VENETIARUM &c. Universis & singulis Magistratibus hujus Urbis Nostræ Venetiarum, nec non rappræsentantibus nostris, eorumque ministris, præsentibus, & futuris, ad quos Hæ Nostræ pervenerint, & earum executio spectat, vel spectare poterit, significamus hodie in Cons. Nostro Rogatorum captam fuisse partem tenoris infrascripti, videlicet: Rilasciò questo Consiglio dall'informazione giurata hora letta de' Reformatori dello Studio di Padova la consuetudine di annuir all'instanza di chi implora stamparsi solo qualche Libro, da cui possa rissultarne molto vantaggio, ed ornamento a' Letterati. Con tali considerazioni però si permette ad' Antonio Groppo Libraró di poter, come supplica, stampar, e vender esso solo per il corso d'anni otto il Libro insigne, intolato M. Aurelii Cassiodorii Opera omnia, opera, che riddotta dal lungo corso del tempo in numero molto ristretto, s'è posto all'impegno, con grave suo dispendio, d'ampliare. Non doverà pertanto questa, durante esso tempo, da chi si sij altro, nè nella Dominante, nè fuori nello Stato Nostro; esser ristampata, e venduta, sotto pena a chi contravenisse, di Ducati cinquecento, d'esser dato un Terzo de' quali al Denunciante; e gli altri al Magist. che ingiongerà il levo della pena, e all'Arsenal Nostro. Quare auctoritate supradicti Consilii mandamus Vobis, ut ita exequi debeatis. Datæ in Nostro Ducali Palatio Die decima Julii MDCCXXVIII.

Bortolamio Giacomazi Seg.

NOI REFORMATORI

Dello Studio di Padova.

HAvendo veduto per la Fede di revisione, & approbatione del *P. F. Tomaso Maria Gennari Inquisit. Gener.* nel Libro Intitolato *M. Aurelii Cassiodorii Opera omnia Tomi due*, non v'esser cos' alcuna contro la Santa Fede Cattolica, & parimente per Attestato del Segretario Nostro, niente contro Prencipi, & buoni costumi, concedemo Licenza à *Antonio Groppo Stampatore*, che possi esser stampato, osservando gli ordini in materia di Stampe, & presentando le solite copie alle Publiche Librarie di Venetia, & di Padova.

Dat. 3. Decembre 1728.

(*Gio: Francesco Morosini Kav. Ref.*
(*Alvise Pisani Kav. Proc. Ref.*
(*Pietro Grimani Kav. Proc. Ref.*

Agostino Gadaldini Seg.

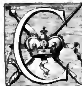
MAGNI AURELII
CASSIODORII
SENATORIS

Viri Clarissimi & illustris, Exquæstoris Palatii, Exconsulis ordinarii, Exmagistri offic. Præfecti Prætorio, atque Patricii

IN DUODECIM VARIARUM LIBROS

PRÆFATIO.

Causa hunc librum scribendi.

UM disertorum mihi gratiam, aut communibus fabulis, aut gratuitis beneficiis, nullis tamen veris meritis collegissem, dicta mea, quæ in honoribus sæpe positus pro explicanda negotiorum qualitate profuderam; in unum corpus redigere suadebant: ut ventura posteritas, & laborum meorum molestias, quas pro generalitatis commodo sustinebam, & synceris conscientiæ (*a*) * ineptam dignosceret actionem. Dicebam dilectionem ipsorum mihi potius fore contrariam: ut * quod mihi modo propter desideria supplicantium putabatur acceptum, postea legentibus videretur insipidum. Addebam, debere illos (*b*) Flacci dicta recolere, qui monet, quid periculi vox præcipitata possit incurrere.

*Ed. *syncera.*

* MS. *ineptam.*

Cassiodorius Præfectus Prætorio, cum hunc librum digessit in ordinem.

Respondendi celeritatem cunctos videtis exigere, & creditis me impœnitenda proferre. Dictio semper agrestis est, quæ aut sensibus electis per moram non comitur, aut verborum minime proprietatibus explicatur. Loqui nobis communiter datum est: solus ornatus est, qui discernit indoctos. Nonus annus ad scribendum relaxatur auctoribus, mihi nec horarum momenta præstantur: mox ut cœpero, clamoribus imminetur, & festinatione nimia ingeritur, ne cautius cœpta peragantur. Alter nos frequentia invidiosæ interpellationis exaggerat: alter miseriarum mole castigat: alii furiosa * intentionum seditione circumdant. Inter hæc cur requiritis dictationis eloquium, ubi vix copiam possumus habere sermonum? Ipsas quoque noctes inexplicabilis cura circumvolat, ne desint alimonia civitatibus, quæ supra omnia populi plus requirunt, studentes ventri, non auribus. Hinc est, quod cogimur animo per cunctas ire provincias, & injuncta semper inquirere: quia non sufficit agenda militibus imperare, nisi hæc Judicis assiduitas videatur exigere. Nolite, quæso, noxie nos amare. Declinanda est suasio, quæ plus habet periculi, quam decoris. Sed illi me potius tali disceptatione fatigabant. Præfectum te Prætorianæ sedis omnes noverunt: * cui dignitati occupationes publicæ, velut pedissequæ semper assistunt. Ab hac enim exercituales flagitantur expensæ: ab hac victus quæritur sine temporis consideratione populorum: huic etiam vel solum grave judiciorum pondus adjectum. Cui ideo leges visæ sunt immensum onus imponere, dum ad ipsam, honoris gratia, maluerunt pene omnia pertinere. Quod enim spatium possis publico labori surripere, quando in unum pectus confluit, quicquid utilitas generalitatis exposcit?

* Ed. *contentionum.*

Populi studont ventro, non auribus.

* MS. Aud. *& Remig. quod.*

Addimus etiam, quod frequenter Quæsturæ vicibus ingravato otii tempus adimit crebra cogitatio, & velut mediocribus pascibus insudanti,

Cassiodorius multoties Quæstor.

(*a*) Inemptam dicit ea forma, qua redemptam laudem, in malam partem scilicet, infra lib. 5. Epist. 50. Et redemptam sententiam timere lib. 6. for. 9.

(*b*) Flacci, id est, Quinti Horatii Venusini, qui dicit: Et semel emissum volat irrevocabile verbum. Hæc ex MS. Rhemensi.

illa tibi de aliis bonoribus Principes videntur imponere, quæ proptii Judices nequeunt explicare. Hæc antem facis nulla vendendo, sed exemplo proprii genitoris, a ſperantibus accipis ſolos labores; ſic petentibus præſtando gratis, ſub continentiæ munere cuncta mercaris. Regum quinetiam glorioſa culloquia pro magna diei patte in bonum publicum te occupare noverunt; ut faſtidium ſit otioſis expectare, quæ tu continuo labore cognoſceris ſuſtinere. Verum hoc magis tibi ad ſuffragium landis poteſt proficere, ſi inter tanta & talia valueris legenda proferre: deinde quod rudes viros, & ad Rempublicam conſcia facundia præparatos, labor tuus ſine aliqua offenſione poterit edocere, & uſum, quem tu inter altercantium pericula jactatus exerces, illos qui ſunt in tranquillitate poſiti, contiugit felicius adipiſci. Proinde, quod ſalva fide, qua frueris, diſſimulare non poteris, tanta Regum beneficia ſi pateris ignorari, fruſtra maluiſti benigna feſtinatione concedi. Noli, quæſumus, in obſcurum ſilentii rrvocare, qui tê dicente meruerunt illuſtres dignitates accipere. Tu enim illos aſſumpſiſti vera laude deſcribere, & quodammodo hiſtorico colore depingere. Quos ſi celebrandos poſteris tradas, abſtuliſti, conſuetudine Majorum, morientibus decenter interitum. Deinde mores pravos * corrigis auctoritate Rectoris, excedentis audaciam frangis, timorem legibus reddis; & adhuc dubitas edere, quod tantis utilitatibus probas poſſe congruere? Celas etiam, ut ita dixerim, ſpeculum mentis tuæ, ubi te omnis ætas ventura poſſit inſpicere. Contingit enim diſſimilem filium plerumque generari: (a) oratio diſpar moribus vix poteſt inveniri. Eſt ergo iſta valde certior arbitrii proles; nam quod de arcano pectoris gignitur, auctoris ſui poſteritas veracius æſtimatur. Dixiſti etiam ad commendationem univerſitatis frequenter Reginis ac Regibus laudes. (b) Duodecim libris Gothorum hiſtoriam deſloratis proſperitatibus condidiſti. Cum tibi in illis fuerit ſecundus eventus, quid ambigis, & hæc publico dare, qui jam cognoſceris dicendi tirocinia poſuiſſe?

Integritas Caſſiodorii.

** MSS. regis.*

Oratio diſpar moribus vix poteſt inveniri.

Caſſiodorius 12. libris hiſtoriam Gothorum ſcripſit.

Victus ſum, fateor, in verecundiam meam: nec obſiſtere tantis * prudentibus potui, cum me viderem ex affectione culpari. Nunc ignoſcite legentes, & ſi qua eſt incauta præſumptio, ſuadentibus potius imputate; quia mea judicia cum illo videntur facere, qui me decreverit accuſare. Et ideo, quod in Quæſturæ, Magiſterii, ac Præfecturæ dignitatibus a me dictatum in divetſis publicis actibus potui reperire, biſſena librorum ordinatione compoſui; ut quamquam diverſitate cauſarum legentis intentio concitetur, efficacius tamen rapiatur animus, cum tendit ad terminum. Illud autem ſuſtinere alios paſſi non ſumus, quod nos frequentet incurrimus in honoribus dandis impolitas & præcipites dictiones; quæ ſic poſcuntur ad ſubitum, ut vix vel ſcribi poſſe videantur. Cunctarum itaque dignitatum ſexto & ſeptimo libris formulas comprehendi; ut & mihi quamvis ſero proſpicerem, & ſequentibus in anguſto tempore ſubvenirem. * Ita, quæ dixi de præteritis, convenient & futuris: quia non de perſonis, ſed de ipſis locis, quæ apta videbantur, explicui. Librorum vero titulum, operis indicem, cauſarum præconem, totius orationis breviſſimam vocem, VARIARUM nomine prænotavi: quia neceſſe nobis fuit, ſtilum non unum ſumere, qui perſonas varias ſuſcepimus admonere. Aliter enim multa lectione ſatiatis, aliter mediocri guſtatione ſuſpenſis, aliter a litterarum ſapore jejunis, perſuaſionis cauſa loquendum eſt; ut interdum genus ſit peritiæ vitare, quod doctis placeat: Proinde Majorum pulchra definitio eſt, Sic apte dicere, ut audientibus poſſis concepta vota ſuadere. Neque enim tria genera dicendi incaſſum prudens definivit Antiquitas. Humile, quod communione ipſa ſerpere videatur. Medium, quod nec magnitudine tumeſcit, nec parvitate tenuatur: ſed inter utrumque poſitum, propria venuſtate ditatum, ſuis finibus continetur. Tertium genus, quod ad ſummum apicem diſputationis exquiſitis ſenſibus elevatur, videlicet, ut varietas perſonarum congruum ſortiretur eloquium; & licet ab uno pectore proflueret, diverſis tamen alveis emanaret: quando nullus eloquentis obtinet nomen; niſi qui trina iſta virtute ſuccinctus, cauſis emergentibus, viriliter eſt paratus. Huc accedit, quod modo Regibus, modo Poteſtatibus aulicis, modo loqui videamur humillimis: quibus alia contingit ſub feſtinatione profundere; alia vero licuit cogitata proferre; ut merito Variarum dicatur, quod tanta diverſitate conficitur. Sed utinam ſicut iſta regulis accepiſſe probamur antiquis, ita eadem promiſſæ reſignent merita dictionis. Quapropter Humile de nobis verecunde promittimus, Mediocre non improbe pollicemur, Summum vero, quod propter nobilitatem ſui eſt * in edito conſtitutum, nos attigiſſe non credimus. Verumtamen ſileant præſumptiones illicitæ, qui legendi ſumus. Incongrue namque noſtras de nobis diſputationes ingerimus, qui veſtra potius judicia ſuſtinemus.

** Ed. precibus.*

Humilitas Caſſiodorii.

Caſſiodorius duodecim Variarum libros ſcripſit.

** MSS. Itaque dixi de præteritis, convenienter & futuris. Quare librum hunc Variarum vocaverit.*

Tria genera dicendi Antiqui definiverunt.

Nullus eloquens poteſt dici, niſi qui trina dicendi virtute ſuccinctus.

** MSS. in edictione, alii editione.*

(a) Vide Sidonium Apollin. lib. 7. Epiſt. 18. D. Ambroſium lib. 1. Offic. cap. 18 & Caſſiod. infra lib. 5. Epiſt. 22.

(b) Hoc etiam teſtatur Jornandes in proœmio Chronici; & ipſe Caſſiodorius infra lib. 12. Epiſt. 20.

MAGNI AURELII CASSIODORII SENATORIS VARIARUM

LIBER PRIMUS.

EPISTOLA PRIMA.

Anastasio Imperatori (a) Theodoricus Rex.

Rogat pacem certis de causis intermissam: laudat Imperatorem, & ad illum mittit Legatos, qui contentiones dirimant, & concordiam sua deinceps firmitati restituant.

Bona pacis enumerantur.

Anastasii Imper. laudes.

* *Alii suscipiunt.*

* Ed. Niv. & Accurs. *quasi.*

OPortet nos, Clementissime Imperator, pacem quærere, qui causas iracundiæ cognoscimus non habere: quando ille moribus obnoxius jam tenetur, qui ad justa deprehenditur imparatus. Omni quippe Regno desiderabilis debet esse tranquillitas, in qua & populi proficiunt, & utilitas gentium custoditur. Hæc est enim bonarum artium decora mater: hæc Mortalium genus reparabili successione multiplicans, facultates protendit, mores excolit, & tantarum rerum ignarus agnoscitur, qui eam minime quæsiisse sentitur. Et ideo, Piissime Principum, potentiæ vestræ convenit & honori, ut concordiam vestram quærere debeamus, cujus adhuc amore proficimus. Vos enim estis regnorum omnium pulcherrimum decus: vos totius Orbis salutare præsidium, quod cæteri Dominantes jure* suscipiunt, * quia in vobis singulare aliquid inesse cognoscunt; & nos maxime, qui divino auxilio in Republica vestra didicimus, quemadmodum Romanis æquabiliter imperare possimus. Regnum nostrum imitatio vestra est, forma boni propositi, unici exemplar imperii; qui quantum vos sequimur, tantum gentes alias anteimus. Hortamini me frequenter, ut diligam Senatum, leges Principum gratanter amplectar, ut cuncta Italiæ membra componam. Quomodo potestis ab augusta pace dividere, quem non optatis a vestris moribus discrepare? Additur etiam veneranda Romanæ urbis affectio, a qua segregari nequeunt, qui se nominis unitate junxerunt. Proinde (b) illum & illum legationis officio ad serenissimam pietatem vestram credidimus destinandos; ut sinceritas pacis, quæ causis emergentibus cognoscitur fuisse vitiata, detersis contentionibus, in sua deinceps firmitate restituta permaneat: quia pati vos non credimus inter utrasque Respublicas, quarum semper unum corpus sub antiquis Principibus fuisse declaratur, aliquid discordiæ permanere; quas non solum oportet inter se otiosa dilectione conjungi, verumetiam decet mutuis viribus adjuvari. Romani Regni unum velle, una semper opinio sit. Quicquid & nos possumus, vestris præconiis applicetur. Quapropter salutationis honorificentiam præferentes, prona mente deposcimus, ne suspendatis a nobis mansuetudinis vestræ gloriosissimam charitatem, quam ego sperare debui, etiamsi aliis non videretur posse concedi. Cætera vero per latores præsentium pietati vestræ verbo suggerenda commisimus; ut nec epistolaris sermo redderetur extensior, nec aliquid pro utilitatibus nostris prætermisisse videremur.

Respublica Romana & Constantinop. sub antiquis Princip. bus unum corpus fuit.

(a) Baronius putat hanc Epistolam fuisse scriptam anno Christi 493. Consule eum tom. 6. Annal. Pag. 476. Editionis Antuerp.

Theodoricus Rex) Hic primus se regem dixit, cum Odoacer ante eum se Imperatorem Romanum diceret, & ante Odoacrem Augustalia. Theodorici Regis Gothorum formam & habitum eleganter describit Sidonius Apollinaris lib. 1. epist. 2. Quomodo autem invaserit Italiam, vide Aimoin. de gestis Francorum lib. 1. Theodoricus Odoacrem interemit Albino V. C. Cons. anno Christi 493. imperii Anastasii secundo. Hæc epistola videtur aliquot post annis scripta. *Guillelmus Fornerius.*

(b) Baronius existimat hos Legatos fuisse Faustum & Irenæum. Vide tom. 6. Annal. ad ann. Chr. 493. Pag. 477.

EPISTOLA SECUNDA.

* Theonio viro sublimi Theodoricus Rex.

* *Alii Theodonio viro magnifico. Alii Theodoro Comiti. Alii Theoni.*

Redarguit illum negligentiæ circa purpuram, quam singulis annis ad Aulam regiam mittere solebat, & originem, ac modum conficiendæ purpuræ describit.

* MS. Remig. *sui operæ.*

* Ed. *ejus*

Purpura & muricis descriptio & usus.

* *Invenire abenea.*

* MS. ... *adornandi.*

* *Alii ... vel intensa.*

COmitis Stephani insinuatione comperimus, Sacræ vestis* operam, quam nos volumus necessaria festinatione compleri, disrupto magis labore pendere: cui* cursum subtrahendo solemnem, abominandam potius inferre cognosceris tarditatem. Credimus enim aliquem provenisse neglectum, ne aut crines illi lactei,* carneo poculo bis terque satiati, pulcherrima minus ebrietate rubuerint, aut lanæ non hauserint * (a) adorandi muricis pretiosissimam qualitatem. Quapropter si perscrutator Hydruntini maris *infusa conchylia solemniter condidisset apto tempore, acervus ille Neptunius, generator (b) florentis semper purpuræ, ornator solii, aquarum copia resolutus imbrem aulicum flammeo liquore laxaret. Color nimio lepore vernans, obscuritas rubens, nigredo sanguinea Regnantem discernit, Dominum conspicuum facit; & præstat humano generi, ne de aspectu Principis possit errari. Mirum est, substantiam illam morte confectam, cruorem de se post spatia tam longi temporis exudare, qui solet vivis corporibus vulnere sauciatis vix effluere. Nam cum sex pe-

(a) Continetur hic purpuræ Principalis & muricis descriptio, & usus. qua de re vide Plin. lib. 9. cap. 35. Virgil. lib. 4. Eclog. & 4. Æneid. *Petrus Brossæus J. C.*

(b) Florentis-semper unica dictione, ut Lucretius lib. 1. Pag. 32. semperflorentis Homeri.

te mensibus murinæ deliciæ a vitali fuerint vigore separatæ, sagacibus naribus nesciunt esse gravissimæ; scilicet ne sanguis ille nobilis aliquid spiraret horroris. Hic cum infecta semel substantia perseverat, & nescit ante subtrahi, quam vestis possit absumi. Quod si conchyliorum qualitas non mutatur, si torcularis illius una vindemia est, culpa nimirum artificis erit, cui se copia nulla subtraxit. In illis autem rubicundis fontibus cum albentis comas serici doctus moderator intinxerit, habere debet corporis purissimam castitatem: quia talium rerum secreta refugere dicuntur immunda. Hæc si omnia constiterint, si in nulla parte prætermissa videatur esse solemnitas, miramur tua te pericula minime cogitasse: dum* sacrilegus sis reatus negligentiæ, in tali veste peccare. Quid enim agunt tot artifices, tot nautarum catervæ, tot familiæ rusticorum? Tu quoque Comitiva subvectus tantis jubes, tanta te istius nominis præsumptione defendis; ut cum regale opus crederis agere, in multis videaris tanquam tuis civibus imperare. Hoc ergo remissio tua negligit, quod te & in provincia subvexerat, & ad conspectum Principis honorabilem venire faciebat? Quod si te facultatis tuæ adhuc cura non deserit, si salutis propriæ tangit affectus, intra illum diem imminente tibi harum potitore, cum (a) blatta, quam nostro cubiculo dare annis singulis consuevisti, venire festina: quia jam non compulsorem ad te mittimus, sed ultorem, si aliqua credideris ludificatione tardandum. Verum talis tantaque res, quam facili legitur inventa compendio! Cum fame canis avida in (b) Tyrio littore projecta conchylia impressis mandibulis contudisset, illa naturaliter humorem sanguineum defluentia, ora ejus mirabili colore tinxerunt. Et ut est mos hominibus, occasiones repentinas ad artes ducere, talia exempla meditantes, fecerunt Principibus (c) decus nobile de re, quæ substantiam noscitur habere mediocrem. (d) Ejus Tyros est Hydron Italica, aulicum profecto vestiarium, non antiqua custodiens, sed jugiter novella transmittens. Vide ergo, si quis te patiatur minus implere, quod nos tam necessarie cognoscis expetere.

* Alii, dum sacrilegii sis reatus negligenter.

Origo purpuræ.

(a) Hujus rei meminit Achilles Statius lib. 2. de amor. Leuc. Et Cedrenus, & Pollucis Onomastic. lib. 1. Blatta est vermis lucifuga, quia lucem videre non potest, unde per noctem ambulat, a colore nuncupata, quæ comprehensa manum tingit; unde & blatteum dicimus, & inde blatta vestis est talis coloris. Hæc ex MS. Remensi.

(b) Tyrus urbs fuit Phœnices olim celeberrima, una ex iis quæ Tripolim efficiunt: olim insula, sed Alexandri operibus continenti conjuncta. Tyrus, inquit Plinius, quondam insula præalto mari, septingentis passibus divisa, nunc vero Alexandri etiam oppugnantis operibus continens, olim partu clara, urbibus genitis Lepti, Utica, & illa Romani imperii æmula, terrarum orbis avida Carthagine, etiam Gadibus extra orbem conditis. Nunc omnis ejus nobilitas conchylio atque & purpura constat. Et hoc est quod author declarat. *Broff.*

Lib. 5. Nat. hist. cap. 19.

(c) In hanc rem vide Arnobium lib. 2. Pag. 517. Et Mariam Victor. in Genes. lib. 2. Pag. 30.

(d) Hydron, quæ civitas est in Italia, apud quam conchylia reperiuntur, sicut & apud Tyrum. hæc MS. S. Rem. vide Ammianum Marcellin. lib. 14. Pag. 24.

EPISTOLA TERTIA.

Cassiodorio viro illustri atque Patricio Theodoricus Rex.

Summis laudibus illum extollit, & illi confert Patriciatus apicem, cum jam fuisset Rector Lucaniæ & Bruttiorum, ac Præfecturam Prætorianam gessisset.

QUamvis proprio fruatur honore, quod est natura laudabile, nec desint probatæ conscientiæ falces, cum* generat animo dignitates (omnia siquidem bona suis sunt juncta cum fructibus, nec credi potest virtus, quæ sequestratur a præmio) tamen judicii nostri culmen excelsum est: quoniam qui a nobis provabitur, * præcipuus & plenus meritis æstimatur. Nam si æquabilis credendus est, quem justus elegerit: si temperantia præditus, quem moderatus ascivit: omnium profecto capax potest esse meritorum, qui judicem cunctarum meruit habere virtutum. (a) Quid enim majus quæritur, quam ibi invenisse laudum testimonia, ubi gratificatio non potest esse suspecta? Regnantis quippe sententia judicium de solis actibus sumit, nec blandiri dignatur animos * domini potestate munitus. Reperantur certe, quæ te nostris sensibus infuderunt; ut tui laboris fructum capias, cum nostris animis singula suaviter inhæsisse cognoscas. In ipso quippe imperii nostri devotus exordio, cum adhuc fluctuantibus rebus provinciarum corda vagarentur, & negligi * rudem dominum novitas ipsa pateretur, Siculorum suspicantium mentes ab obstinatione præcipiti deviasti, culpam removens illis, nobis necessitatem subtrahens ultionis. Egit salubris persuasio, quod vehemens poterat emendare districtio. Lucratus es damna provinciæ, quæ meruit sub devotione nescire: ubi sub procinctu Martio civilia jura custodiens, publica privataque commoda inavarus arbiter æstimabas; & proprio censo neglecto, sine invidia lucri, meum divitias retulisti: excludens vel querelis * auditum, vel derogationibus locum; & unde vix solet reportari patientiæ silentium, voces tibi militaverunt laudantium. Novimus enim, testante* Tullio, Siculorum naturam, quam sit facilis ad querelas, ut solita consuetudine possint Judices etiam de suspicionibus accusare. Sed non eo præconiorum fine contenti, Bruttiorum & Lucaniæ tibi dedimus mores regendos: ne bonum quod peregrina provincia meruisset, genitalis soli fortuna nesciret. At tu consuetudinem devotionis impendens, eo nos obligasti munere, quo tibi putamus omnia reddidisse: inde* amplificando debitum, unde credi poterat absolutum. Egisti per cuncta Judicem totius erroris expertem, (b) nec invidia quempiam deprimens, nec gratia blandiente sublimans. Quod enim ubique sit arduum, tamen fit in patria gloriosum: ubi necesse est, ut aut gratiam parentela provocet, aut odium longæ contentiones exasperent. Oblectat igitur

Proprio fruitur honore, quod est natura laudabile.

* Gr. Cujas ingerat.

* MSS. præcipuis plenus meritis. Præclarum a Principe laudari.

* Ed. Niv. & Omnes. domini Cassiodorius summe laudatur a Theoderico.

* Nivel. nomen.

Cassiodorius Siculos Theoderico conciliat.

* Ed. Accursii aditum.

* In Bruto.

Cassiodorus Rector Lucaniæ & Bruttiorum patria sua.

* Ed. applicando.

Cassiodorius judex totius erroris expers.

Præfectura Cassiodorii totius Italiæ notissimum bonum.

(a) Laudari omnes appetunt, quod reprehensibile non est, nisi finem recti in laudibus collocent, ut testatur Ovid. 1. de arte amandi. Juven. Satyr. 10. Persius Satyr. 1. Hic præclarum a principe laudari innuit author. *Broff.*

(b) Hæ sunt veri judicis partes; etenim vel amore vel odio; vel pecunia corrumpitur. Extat judicis corrupti severa castigatio apud Ovid. lib. 1. Amor. *Broff.*

** Niv. notissimum.*

nos actus Præfecturæ recolere, totius Italiæ *notissimum bonum: ubi cuncta provida ordinatione disponens, ostendisti quam leve sit stipendia sub Judicis integritate dependere. Nullus graviter obtulit, quod sub æquitate persolvit: quia quicquid ex ordine tribuitur, dispendium non putatur. Fruere nunc bonis tuis, & utilitatem propriam, quam respectu publico contempsisti, recipe duplicatam. Hæc est enim vitæ gloriosa commoditas, dominos esse testes, cives habere laudantes. His igitur tot amplissimis laudibus incitati, Patriciatus tibi apicem justa remuneratione conferimus; ut quod aliis est præmium, tibi sit retributio meritorum. Macte, summe vir, felicitate laudabili, qui ad hanc vocem Dominantis animos impulisti, ut bonorum tuorum potius fateamur esse, quod cedimus. Sint hæc* divina perpetua, ut cum hæc pro remuneratione tribuimus, ad meliora iterum tuis meritis exigamur.

Patriciatus apex Cassiodorio confertur, ut retributio meritorum.

** Ed. divino perpetrata auspicio.*

EPISTOLA QUARTA.

Senatui urbis Romæ Theodoricus Rex.

Significat se Cassiodorium ad Patriciatus apicem pro meritorum remuneratione, & post administratas egregie inferiores dignitates evexisse. Summe laudat Cassiodorum, ejus patrem, avum, Heliodorum, totamque ejus familiam.

Senatu Rom. dignitas.

OPtamus quidem, Patres Conscripti, coronam vestram diversorum fascium flore depingi. Optamus, ut libertatis genius gratam videat turbam Senatus. Conventus siquidem talium, est dignitas Imperantium; & quicquid in vobis festiva gratulatione respicitur, nostris vere laudibus applicatur. Illud tamen maxime desideranter appetimus, ut collegium vestrum ornent lumina dignitatum: quando decenter augmenta patriæ reddunt, qui aulica potestate creverunt. Hos viros nostra perscrutatur intentio: iis morum thesauris gaudemus inventis, in quibus velut figuratis honorum vultibus, clementia nostræ serenitatis exprimitur. Hinc est, quod Cassiodorio illustri, & magnifico viro, præcipua in Republica claritate notissimo, Patriciatus dedimus pro remuneratione suggestum: ut per honorem magni nominis declarentur merita servientis. Qui non fragili felicitate provectus, fortunæ ludo ad apicem fascium repentinis successionibus evolavit: sed, ut crescere virtutes solent, ad fastigium præconii conscendit gradibus dignitatum. Primus enim, ut scitis, administrationis introitus Comitivæ Privatarum mole fundatus est: ubi non tirociniorum infirmitate titubans novitatis vitio vel innocenter erravit, sed abstinentiæ firmato vestigio, imitando vixit exemplo. Qui mox deinde Sacrarum Largitionum honore suscepto, crevit tantum conversationis laude, quantum profecerat dignitate. Quid provinciis redditam disciplinam, quid diverso generi hominum * momenta justitiæ infusa referamus? Vixit enim tanta continentia, ut æquitatem & institueret monitis, & doceret exemplis. Facilis enim recti persuasor est innocens Judex: sub cujus prædicabili conversatione pudet mores probabiles non habere. Quis enim vereatur scelus, cujus in suggestu gremii complicem videt? Incassum personam fictæ severitatis* induit, cum avarus pecuniæ ambitum dissuadet, cum legibus parendum censet injustus. Non habet* distributionis gremium, cui auctoritatem libera conscientia non ministrat: quoniam excessus tunc sunt in formidine, cum creduntur Judicibus displicere. Hic itaque sub præcedenti Rege gymnasiis exercitatus, emeritis laudibus ad palatia nostra pervenit. Meministis enim, & adhuc vobis recentium rerum memoria ministratur, qua moderatione Prætoriano culmini locatus insederit, & evectus in excelsum, inde magis despexerit vitia* prospectorum. Nullo quippe, ut plerisque moris est, elatus favore Fortunæ, in cothurnum se magnæ potestatis erexit: sed æquitate cuncta moderatus, gratiam nostram in se non reddidit otiosam. Majora sibi de se fecit optari, dum intra modestiæ terminos magna cohibuit. Hic est enim probatæ conscientiæ gratissimus fructus, ut quamvis summa potuerit adipisci, judicetur tamen ab omnibus plus mereri. Junxit bene cum universorum gaudiis nostra compendia, ærario munificus, & juste solventibus gratiosus. Sensit tunc Respublica ex illo cœtu Romuleo innocentiæ virum; qui licet se moderando gloriosum fecerit, hoc tamen majus contulit, quod bonæ actionis exemplum sequentibus dereliquit. Pudet enim eum peccare, qui laudatis videtur potuisse succedere. Fuit itaque, ut scitis, militibus verendus, provincialibus mitis, dandi avidus, accipiendi fastidiosus, detestator criminis, amator æquitatis. Quidnam fuit illi difficile custodire, qui se a rebus alienis decreverat abstinere? Est enim invicti animi signum, famæ diligere commodum, & lucra potius odisse causarum. Verum hæc in illo jure mirentur, qui patris atque avi mores nobilissimos nescierunt. Cassiodorios siquidem præcedentes fama concelebrat. Quod vocabulum etsi per alios videatur currere, proprium tamen ejus constat esse familiæ. Antiqua proles, laudata prosapies, cum togatis clari, inter viros fortes eximii: quando & valetudine membrorum, & corporis proceritate floruerunt. Pater enim hujus Candidati sub Valentiniano principe gessit (a) Tribuni, & Notarii laudabiliter dignitatem. Honor, qui tunc dabatur egregiis: dum ad imperiale secretum tales constet eligi, in quibus reprehensionis vitium nequeat inveniri. Sed ut se pares animi solent semper* eligere, Patricio Aetio pro juvanda Repub. magna fuit charitate sociatus; quem tunc (b) rerum dominus propter sapientiam sui, & gloriosos in Repub. labores, in omni consilii parte sequebatur. Ad Attilam igitur armorum potentem cum supradicti filio Carpilione legationis est officio non irrite destinatus. Vidit intrepidus, quem timebat Imperium: facies illas terribiles & minaces, fretus * veritate, despexit; nec dubitavit ejus altercationibus obviare, qui furore nescio quo raptatus, Mundi dominatum videbatur expetere. Invenit Regem superbum, sed reliquit placatum; & calumniosas ejus allegationes tanta veritate destruxit, ut voluisset gratiam quærere, cui expediebat pacem cum regno ditissimo non habere. Erigebat constantia sua partes timentes; nec imbelles sunt crediti, qui Legatis talibus videbantur armari. Pacem retulit desperatam. Cujus legatio quid profecerit, datur intelligi, quæ tantum est gratanter excepta, quantum & videbatur optata. Mox honore illustratus, mox redituum dona æquus arbiter offerebat. Sed ille potius nativa moderatione ditissimus, dignitatem suscipiens otiosam, in remunerationis lo-

Laudatur eximie Cassiodorius ob præclara merita in dignitatibus administrandis.

** alii, monimenta.*

Facilis recti persuasor est innocens Judex.

** alii, induit.*

** Jur. distributionis gemitu.*

Excessus tunc sunt in formidine, cum creduntur judicibus displicere.

** Alii prosperorum.*

Pudet eum peccare, qui laudatis videtur potuisse succedere.

Invicti animi signum.

Familia Cassiodorii laudatur.

Notarii & Tribunii ad Imperiale secretum electi.

* Grul. & Cujac. *diligere.*

Pater Cassiodorii Attilam legatus mittitur.

* Ed. Niv. & Gam. *auctoritate.*

cum expetiit amœnissima Brutiorum. Negare illi non potuit optatam quietem, qui eum reddiderat ab immani hoste securum; tristis abobsequio suo reliquit, quem sibi necessarium fuisse cognovit. Avus enim Cassiodorius Illustratus honore cinctus, qui ejus generi non poterat abnegari, a Wandalorum incursione Siciliam Brutiosque armorum defensione liberavit; ut merito primatum in illis provinciis haberet, quas a tam sævo & repentino hoste defendit. Debuit itaque virtutibus ejus Respub. quod illas provincias tam vicinas Gensericus non invasit, quem postea truculentum Roma sustinuit. Hi autem & in partibus Orientis parentum laude viguerunt. Heliodorus enim, qui in illa Repub. nobis videntibus Præfecturam bis novenis annis gessit eximie, eorum consanguinitati probabatur adjungi. Genus in utroque Orbe præclarum, quod gemino Senatui decenter aptatum, tanquam duobus luminibus oculatum, purissima claritate radiavit. Quo enim se quævis nobilitas ultra distendit, quam hæc, quæ in utroque Orbe clara esse promeruit? Vixit & ipse in provincia honore Judicis, & securitate privati: cunctis illis nobilitate potior, omnium ad se animos attrahebat; ut qui libertatis jure non poterant subdi, viderentur magis continuis beneficiis suaviter obligari. Tanta quinetiam patrimonii sui ubertate gloriatus est, ut inter reliqua bona equinis gregibus Principes vinceret, & donando sæpius invidiam* nominis non haberet. Hinc est, quod Candidatus noster Gothorum semper armat exercitus; & bono instituto melior, quod a parentibus accepit, hereditaria largitate custodit. Quæ ideo per ordinem nostra dignatio percucurrit; ut unusquisque intelligat, & parentum suorum apud nos laudes posse reparare, qui vivere præclaris elegerit institutis. Et ideo, Patres Conscripti, quia vobis est commodus honor bonorum, & judicium nostrum vester comitatur assensus, prospero auspicio suscipiatur ejus provectus, qui sibi fecit gratiam patere cunctorum. Est enim potius vicissitudo, quam præmium; ut qui nos probabili actione coluerunt, reciproco favore gratulentur.

Avus Cassiodorii Illustratus honore cinctus. Siciliam Brutiosque a Vandalorum incursione armis suis liberavit.

Heliodorus ex Cassiodori familia.

Nobilitas familiæ Cassiodorii in utroque orbe clara.

* *nominis deest in* MS. & D. Jutet *legit, hominis.*

(*a*) Tribuni & Notarii. Hæc officia duo sæpe conjungi solent in constitutionibus Imperatorum, ut videre est in l. 4. Codice de advoc. diverf. jud. in l. 2. Digestis de mand. princip. l. neque. 61. Codice de decurion. in l. 1. C. Theod. qui a præb. apud Sidonium Apollinarem libro 5. epistol. 9. Amm. Marcell. libro 26. laudat Procopium quemdam Tribunum ac Notarium. In quadam Novella Imper. Valentiniani de testamentis Cæsarius nominatur vir spectabilis Tribunus ac Notarius. *Bref.*

(*b*) Imperatores hoc titulo honestantur sæpe in libris veterum, ut apud Plinium in epistolis in l. 3. D. de his quæ in testam. del. Sidonius in Panegyrico Major.

-mea Gallia rerum

Ignoratur adhuc dominis.

aliquando etiam rerum Domini pro Principibus usurpantur. Solemus itidem alios quam Imperatores dominos vocare. Sueton. tamen in Augusto narrat Augustum domini appellationem maxime exhorruisse ut maledictum ac opprobrium, dominumque sese posthac appellari non passum fuisse. Idem factitarunt Tiberius & Severus. hinc Tertullianus, dicam plane Imperatorem Dominum, sed more communi. & alibi, Domini vocem potestatis summæ nomen esse arguit. Jure civili domini appellatione continentur, qui habent proprietatem, l. recte. D. de verb. signific. Verumtamen domini vox proprie non nisi in servos. Reperio autem Augusti ævo & infra a liberis patres appellatos dominos, & a fratribus blandientibus fratres. Obvios quosve dominos etiam appellabant, ut in Seneca videre est: quomodo obvios, si nomen non succurrit, dominos salutamus. *Bref.*

EPISTOLA QUINTA.

Floriano Viro Senatori Theodoricus Rex.

Jubet, ut statuta Comitis Annæ de Mazene funda serventur.

IN immensum trahi non decet finita litigia. Quæ enim dabitur discordantibus pax, si nec legitimis sententiis acquiescant? Unus enim inter procellas humanas portus instructus est; quem si homines fervida voluntate prætereunt, in undosis jurgiis semper errabunt. Et ideo spectabilitati tuæ præsentibus affamur oraculis, quatenus si ita res se habet, ut a præsentibus* suspicatur, & in Comitis Annæ judicio Mazenis fundi controversia statutis legitimis est decisa, nec aliqua probatur appellatione suspensa; quæ sunt decreta, serventur. Quia sicut nolumus oppressis negare judicium, ita irrationabilibus querelis non præbemus assensum. Cogi enim debet ut sit quietus, qui suo vitio renuit esse pacificus. Nam & medendi peritus invitum frequenter sanat ægrotum: dum voluntas in recta gravibus passionibus non est, sed potius illud appetitur, quod a salutis Judice gravare posse sentitur.

* MS. Remig. & Ed. *supplicatur.*

Cogi debet ut sit quietus, qui suo vitio renuit esse pacificus. Voluntas recta in gravibus passionibus non est.

EPISTOLA SEXTA.

a Agapito Præfecto Urbis Theodoricus Rex.

Scribit Roma mittat peritissimos Marmorarios Ravennam ad Basilicam Herculis perficiendam.

DEcet Principem cura, quæ ad Rempublicam spectat augendam; & vere dignum est, Regem ædificiis palatia decorare. Absit enim, ut ornatui cedamus Veterum, qui impares non sumus beatitudine sæculorum. Quapropter in Ravennate urbe basilicæ Herculis amplum opus aggressi, cujus nomini Antiquitas congrue tribuit, quicquid in aula prædicabili admiratione fundavit, magnitudini tuæ studiosissime delegamus; ut secundum (*a*) Brevem subter annexum, de urbe nobis marmorarios peritissimos destinetis, qui eximie divisa conjungant, & venis colludentibus illigata naturalem faciem laudabiliter* mentiantur. De arte veniat, quod vincat Naturam: discolorea crusta marmorum gratissima picturarum varietate texantur. Quia illud est semper in pretium, quod ad decorem fuerit exquisitum.

Dignum est Regem ædificiis palatia decorare.

Basilica Herculis a Theodorico constructa.

* Ed. *metiantur.*

(*a*) MS. Aud. Agapito viro illustri Pontifici. MS. Rem. Agapito viro Senatori. DD. Grulard. & Cujas Agapita viro illustri Præfacto urbis.

His sumptus subventionesque præstabis: ne quemquam nostrum gravet imperium, quod ad utilitatem volumus respicere singulorum.

(*a*) Brevem. Infra lib. 4. epist. 21. infra scriptis brevibus definita: & lib. 2. epist. 39. pecunia quæ tibi data est, missis brevibus indicabis. lib. 2. Cod. Theod. de excus. artif. Artifices artium brevi subdito comprehensarum. D. Hieronymus epist. ad Florentium, brevem subditum, eodem plane sensu usurpavit. Breves, l. 13. C. Theod. de indul. tribut. l. ult. C. de jur. fisc. Symmach. lib. 1. epist. 34. *Fornet.*

EPISTOLA SEPTIMA.

Felici Viro* Clarissimo Theodoricus Rex.

**Ed. & DD. Grul. & Cujac. Comiti.*

Illum jubet restituere Plutiani pupilli bona, quæ a Neoterio ejus fratre non tam comparaverat, quam surripuerat, & illum reprehendit, quod successionem inter æquales æqualem non divisisset.

VEnantii tutoris Plutiani aditione cognovimus, in ea te, qua non decuerat, actione versatum; ut eum, quem sumptu proprio juvare debuisses, dispendio proprietatis affligeres. Affinitatem quippe tuam* solatia debuerant impensa testari. Quale ergo videtur sanguine conjunctis, quod criminosum probatur extraneis? Atque ideo præsenti jussione censemus, ut quicquid a Neoterio prodiga voluntate lascivo, te non tam comparasse, quam surripuisse cognoscis, * incorporanda militi nostro sine aliqua dilatione restituas: ne nos hujusmodi factum cogas legibus vindicare, qui nunc videmur omnia mansuetudine temperasse. Perire enim pupillo non patimur, quæ parentibus sub nostra laude dederamus. Gravissimum est enim per calumniam subtrahi, quod collatum est munificentia Principali. Reliqua vero, quæ te pro jugalis tuæ asseris portione contempto justitiæ tramite divisisse (si tamen appellanda divisio est, quam sub unius celebratam constat arbitrio) sic ad nostrum Comitatum festines occurrere; ut inter vos ea, quæ justitiæ conveniunt, ordinemus. Iniquum est enim, ut de una substantia, quibus competit æqua successio, alii abundanter affluant, alii paupertatis incommodis ingemiscant.

** MSS. sola etiam.*

** MS. Aud. & Ed Nivei. incomparanda.*

Gravissimum est per calumniam subtrahi, quod collatum est munificentia Principis.

EPISTOLA OCTAVA.

Amabili Executori Theodoricus Rex.

Præcipit, ut bona Plutiani pupilli a fratre ejus Neoteria male vendita curet Venantio Plutiani tutori sine dilatione restitui. Quod si intercesserit frater, causam vult ad tribunal suum vocari.

COrdi nobis est cunctos in commune protegere, sed eos maxime, quos sibi novimus defuisse. Sic enim æquitatis libra servabitur, si auxilium largiamur imparibus & metum nostrum pro parvulis, insolentibus opponamus. Fortuna minor Principem quærit: quia in vituperationem nostram corruunt, quibus se publica vota subducunt. Venantii itaque tutoris Plutiani lacrymabili suggestione comperimus, Neoterium fratrem suum, affectum germanitatis oblitum, bona parvuli hostili furore lacerasse. Quod nos pro rerum suarum acerbitate commovit: ne largitas nostra, quam velut titulum volumus stare pietatis, usurpata præsumptionibus videatur illicitis; & quia dubium non est, in repetitione minoris maxime submoveri dispendia tarditatis: ideo devotio tua, nostra jussione firmata, si nihil est, quod rationabiliter a pulsato possit opponi, postulatas res prædicto tutori faciat sine dilatione restitui. Aut si quid est, quod pro suis partibus Intentio* retentoris objiciat, legali positione præcedente, ad nostrum venire deproperet Comitatum; ut allegationibus cognitis, pro consuetudine nostræ judicemus æquitatis.

Theodoricus protector pupillorum.

Quare fortuna minor Principem quærat.

** D. Grul. & Cujac. retentatoris.*

EPISTOLA NONA.

Eustorgio Viro Venerabili Mediolanensi Episcopo Theodoricus Rex.

Dicit se Episcopum Augustanæ civitatis falsis criminibus a Clericis accusatum honori pristino restituisse, & remittit ad Eustorgium Clericos illos, ut eos debita pœna coerceat.

TUta est conditio subjectorum, ubi vivitur sub æquitate Regnantium: nec dubio debet* rumore trahi, a quo debent non mutanda constitui. Fidem siquidem rerum a ratione colligimus, quæ nunquam desiderantibus absconditur, si suis vestigiis perquiratur. Atque ideo, quod beatitudini vestræ gratissimum esse confidimus, præsenti tenore declaramus, Augustanæ civitatis Episcopum, proditionis patriæ falsis criminationibus accusatum; qui a nobis honori pristino restitutus, jus habeat Episcopatus omne, quod habuit. Nihil enim in tali honore temerariis cogitatione præsumendum est, ubi si proposito creditur, etiam tacitus ab excessibus excusatur. Manifesta proinde crimina in talibus vix capiunt fidem. Quicquid autem ex invidia dicitur, veritas non putatur. Volumus enim impugnatores ejus legitima pœna percellere: sed quoniam & ipsi Clericatus nomine fungebantur, ad Sanctitatis vestræ judicium cuncta transmisimus ordinanda, cujus est æquitatem moribus talibus imponere, quem novimus traditionem Ecclesiasticam custodire.

Tuta est conditio subjectorum, ubi vivitur sub æqualitate regnantium.

** MSS. ratio more.*

Fides rerum a ratione colligitur.

Quicquid ex invidia dicitur, veritas non putatur.

EPISTOLA DECIMA.

Boethio viro illustri atque Patricio Theodoricus Rex.

Scribit domesticos Protectores Equitum & Peditum, qui Aulæ Regiæ jugiter excubant, conquestos esse ab Arcario Præfectorum se pro emolumentis solemnibus integri ponderis solidos non percipere, & in numero gravia dispendia sustinere. Ubi tractat de Arithmetica, de denario numero; de solido, de senario, uncia, & libra, quæ prohibet, quominus ullatenus imminuantur.

LIcet universis populis generalis sit impendenda justitia, quæ sic nominis sui obtinet dignitatem, si æquabili moderatione per potiores currat & humiles; confidentius tamen illam expetunt, qui a palatii militia non recedunt. Otioso enim gratuite præstatur aliquid munificentia Principali: consuetudo autem quodam debito redditur fideliter obsequenti. Domestici* Patres equitum & peditum, qui nostræ Aulæ videntur jugiter excubare (quod ex magnis fieri* laboribus solet) adunata nobis supplicatione conquesti sunt, ab illo (a) Arcario Præfectorum, pro emolumentis solemnibus, nec integri ponderis Solidos percipere, & in numero gravia se dispendia sustinere. Quapropter prudentia vestra lectio-

** D Grul. & Cujac. protectores.*

** Juret. laboribus.*

Arcarius Præfectorum emolumenta militibus præstabat.

a Fuerunt variæ arcæ, ut arca theatralis, cujus meminit Julianus Nov. 63. Arca Quæstor, & Ariaca Præfecti prætorio. l. 9. & ult. C. Theo. de indulg. deb. l. ven. C. de cur. pub. l. 6. C. de exact. trib. inde Arcarius Præfectorum. Fuit & Pontificialis Arcarius,

nibus erudita dogmaticis, scelestam falsitatem a consortio veritatis ejiciat: ne cui sit appetibile, aliquid de illa integritate subducere.

Arithmetica laus.

Hæc anim quæ appellatur Arithmetica, inter ambigua Mundi certissima ratione consistit; quam cum cælestibus æqualiter novimus: evidens ordo, pulcbra dispositio, cognitio simplex, immobilis scienria, quæ & superna coatinet, & terrena custodit. Quid est eaim, quod aut mensuram aon babeat, aut pondus excedat? Omnia complectitur, cuncta moderatur; & universa binc pulchritudinem capiunt, quia sub *modo ipsius esse noscuntur.

* Ed. *modio*

Denarii numeri excellentia.

Juvat inspicere, quemadmodum denarius numerus, more cœli, & in se revolvitur, & nunquam deficiens invenitur. Crescit aova cooditione, per se redeundo, addita sibi semper ipsa calculatio; ut cum denarius non videatur excedi, ax modicis prævaleat majora complecti. Hoc sæpe repetitum iaflexis manualibus digitis, & erectis, redditur semper extansum; & qnanto ad principium suum supputatio* reducitur, tanto amplius indubitanter augetur.

* MSS. & Ed. *redditur.*

Quantitate numerabili arena maris, guttæ pluviarum, stellæ lucidæ concluduatur. Auctori quippe suo omnis creatura sub numero est; & quicquid ad existentiam pervenit, a tali non potest conditione dimoveri. Et quoniam delectat nos secretiora bujus disciplinæ cum scientibus loqui, pecuniæ ipsæ quamvis usu celeberrimo viles esse videantur: animadverteadum est, quanta tamen a Veteribus ratione collectæ sunt.

Solidum sex millia denariorum Antiqui esse voluerunt.

Sex enim millia denariorum Solidum esse voluerunt; scilicet ut radiantis metalli formata rotunditas (*a*) ætatem Muadi, quasi Sol aureus convenienter includeret.

Senarium perfectum numerum unciarum appellatione signarunt.

Libram duodecim unciarum esse dixerunt.

(*b*) Senarium vero, quem aon immerito perfectum docta Antiquitas definivit, unciæ, qui mensuræ primus gradus est, appellatione signavit; quam duodecies similitudine mensium computatam, in libræ plenitudinem ad anni curricula collegerunt. O inventa prudentium! O provisa Majorum! Exquisita res est, quæ & usui bumano necessaria distingueret, & tot arcana naturæ figuraliter contineret.

Quare libra dicatur.

Merito ergo dicitur libra, quæ tanta rerum est consideratione trutinata. Talia igitur secreta violare, sic certissima velle coofundere, nonne veritatis ipsius videtur esse crudelis, ac fœda laceratio? Exerceantur *negotiatores in mercibus: emantur late, quæ vendantur angustius: constet populis pondus, ac mensura probabilis: quin cuncta turbantur, si integritas cum fraudibus misceatur.

* MSS. & Accur. *negotiationes.*

Mutilari non debet quod laborantibus datur.

Mutilari certa non debet, quod laborantibus datur: sed a quo fidelis actus exigitur, compensatio imminuta præstetur. Da certe solidum, & aufer inde si prævales: trade libram, & aliquid inde, si potes, imminue. Cuncta ista nominibus ipsis constat esse provisum, aut integra tribuis, aut non ipsa, quæ dicuntur, exolvis. Non potestis omnino, non potestis, nomina integritatum dare, & scelestas imminutiones efficere.

Arbiter arcæ.

Providete itaqua, & ut Arbiter arcæ babeat justas (*c*) consuetudines suas; & quod benemeritis impendimus, incorrupto munere consequantur.

qui arcam Pontificum olim curabat, cujus mentio babetur in antiquo quodam monumento. C. Calphurnius. V. C. & Septimia Ammias conjux comparaverunt, sibi memorias duas & Calphurnio Ammiano equ. Rom. filio suo, & libertis libertabusque posterisque eorum armarium distegum, cum taberna & hortulo. Si quis hoc armarium vendere voluerit, tunc inferet arcæ Pontificum H. S. L. M. I. N. Fuit & arca vinaria, ut testatur Symmachus in epistolis. l. 13. C. de suscept. Hinc Arcarius servus, cui arcæ in qua domini pecunia condita est, procuratio commissa est, idem qui actor aut dispensator. Scævola de fideicommissariis libertatibus, Stichus arcarius probaate domino omnia fecit. Ex arca solvunt, qui pecuniam domo depromunt, ad discrimen ejus solutionis, quæ fit ex mensa argentariorum. l. 1. C. de iis quæ ex pub. rat. l. 4. C. de canon. largit. l. ult. Cod. de suscep. Arcam Præfecti prætorio *τραπεζαν* sive mensam vocant; & ideo non male Sidonius, arcariis deputat pondera, quæ simul ac mensuræ susceptoribus omnibus tribuuntur. l. penult. C. de defens. civit. *Broff.*

(*a*) Ætatem mundi. Ergo Cassiodorius existimat mundum sex annorum millibus duraturum. Lactant. lib. 7. de divino præm. deridens Chaldæos: Sciant, inquit, Philosophi, qui ab exordio mundi sæculorum millia enumerant, nondum sextum millesimum annum esse conclusum: quo numero expleto, consummationem fieri necesse est, & humanarum rerum statum in melius reformari. Idem in divinar. instir. epitome. Nondum sex millia completa sunt, quo numero consummato tum demum malum omne tolletur, ut regnet sola justitia. Quæ sententia Rabbi Heliæ exstat in libro Sanhedrin, in cap. Helech. & lib. Havoda Zara, in cap. Liphne edehen. Sex millia annorum erit mundus, & iterum destruatur. duo millia inanitatis, id est, ut Theologis placet, ante legem duo millia legis, duo millia dierum Messiæ. Galatinus lib. 4. cap. 20. Isidorus sub finem libri 6. Etymolog. cum de discretione temporum & sex mundi ætatibus ageret, disputationem his tandem conclusit verbis, residuum sextæ ætatis tempus soli Deo est cognitum. cui perlubenter assentior. *Forner.*

(*b*) Senarium perfectum. Quia 1. 2. 3. faciunt 6. Vide Sever. Boethii Arithmeticam, & Jurdani de senarii numeri vi ac religione. Macrob. lib. 1. in Somn. Scip. sic centenarium numerum multis laudibus extulit Julian. epistola ad Serapionem. Orig. Adamantius in Evangelium Joannis tomo 28. Qui naturas, inquit, numerorum investigarunt, primum quidem senarium definierunt perfectum, cum ex suis ipsius constet partibus, & compositione dupla-li, ab unitate unius, & duorum, quod est tria: numerus primus; & in quem exiit duplicatio, dico autem duo: multiplicatus enim duo in tria facit ipsum sex. *Forner.*

(*c*) Consuetudines. inf. lib. 5. epist. 23. & lib. 7. epist. 2. huc pertinet Nov. 43. l. Franciæ a Carolo Magno promulgata lib. 3. tit. 12. De teloneis. Placet nobis ut antiqua & justa telonea a negotiatoribus exigantur. & lib. 4. tit. 24. De injustis occasionibus & consuetudinibus noviter institutis, sicut sunt tributa & tit. 32. de Teloneis & Cispaticis, teneant id, ut ubi antiqua consuetudo fuit, exigantur: & ubi nova fuerint inventa, destruantur. Congruit. l. un. de auro coron. C. lib. 10. Nihil. Cod. Theod. de extraord. sive sord. mood. *Forner.*

EPISTOLA UNDECIMA.

Servato Duci Rhetiarum Theodoricus Rex.

Imperat, ut Mancipia a Breonibus militibus ablata, Maniario curet sine mora ulla restitui.

DEcet te honorem, quem geris nomine; moribus exhibere; ut per provinciam, cui præsides, nullam fieri violentiam patiaris: sed totum cogatur ad justum, unde nostrum floret imperium.

Justitia imperium floret.

Quapropter* Maniarii supplicatione commoti, præsentibus te affamur oraculis; ut si revera mancipia ejus Breones irra-

* MSS. *Moniarii.*

Qua-

tionabiliter cognoveris abstulisse, qui (a) militaribus officiis assueti, civilitatem premere dicuntur armati; & ob hoc justitiæ parere despiciunt, quoniam ad bella Martia semper intenduur, dum nescio quo pacto assidue dimicantibus, difficile est morum custodire mensuram. Quapropter omni protervia remora, quæ de præsumptione potest virtutis assumi, postulata facies sine intermissione restitui: ne per dilationis incommoda, eorum videatur supplex odisse victoriam.

Assidue dimicantibus difficile est morū custodire mensuram.

Coercitio & adstrictio morum, usurpanda est in exercitu; propterea tria sunt, sine quibus non robur in exercitu, non ardo; continentia, modestia, & abstinentia: continentia in cibo, & venere, a quibus langunt ac mollities: modestia in verbis, vestibus, & factis: abstinentia, ne Provinciales infestet, nec passim rapiat. *Bross.*

EPISTOLA DUODECIMA.

Eugenitii viro illustri Magistro Officiorum Theodoricus Rex.

Confert illi post administratam laudabiliter Quæsturam, Magisteriam dignitatem, & hortatur eum ad meliora promerenda.

Pompa meritorum est regale judicium, & quare.

Quid sit advocationis officium.

POmpa meritorum est Regale judicium: quia nescimus ista, nisi dignis impendere. Et quanquam potestati nostræ, Deo favente, subjaceat omne, quod volumus: voluntatem tamen nostram de ratione metimur; ut illud magis æstimemur elegisse, quod cunctos dignum est approbare. Hinc est, quod te litterati dogmatis studia laudabiliter exequentem, pridem ad Quæsturæ culmen elegimus, ut honesti laboris tui fieret præmium dignitas litterarum. *Quid enim (a) advocationis officio, si pure impendatur, ornatius, quod peregrinum negotium ad suas molestias trahit, ut laboribus subveniat alienis? In hoc campo exercitatus cursu meritorum, ad palmam nostri judicii pervenisti. Nec tamen benignitas nostra una remuneratione contenta, honorem geminat, augmenta procurat; & eo studio dona reparat, quasi debeat omne quod præstat. Sume igitur Magisteriæ insulas dignitatis, usurus omnibus privilegiis, quæ tuos habuisse constiterit decessores. Atque ideo tanto judicio letare suscepto, qui pro labore honoris tui, honorem alterum accipere meruisti. Quid enim de priore senserimus præmio, secundæ dignitatis declaramus augmento. Nati sunt fasces ex fascibus; & naturam retinentes fœtus arborei pullulaverunt iterum decenter abscisi. Verum te hæc remuneratio satietate non expleat, nec det laboribus tuis ferias nostri laus inventa judicii. Desiderabilior quinimmo sit honestas, cum pervenit ad præmium; & tunc fiat gratius labores anxios fuisse perpessum, cum te fructum eorum intelligis invenisse. Honores ergo, quos sumis ex chartis, redde de meritis. Nosti enim bene, quo nobis studio placeatur, qui ab ipsius consilii penetralibus venis. Meministi, quoties apud nos laudati sint innocentes, quoties bonis actibus reddidimus vicem. Ore tuo judicia nostra loquebamur: exemplis talibus incitare. Esto (b) innocentiæ templum, temperantiæ sacrarium, ara justitiæ. Absit a judiciariis mentibus aliquid profanum. Pio Principi sub quodam sacerdotio serviatur.

**MS. Aud. Gr. & C. Quid enim dignius est ad off. si per eum impendatur ornatus, qui*

Pio Principi sub quodam sacerdotio serviatur.

(a) Advocationis offitio. Hoc est Advocati officium, ut secundum juris ordinem suscepti sui causam peroret, numquid poterit vita ejus si turpis est, obesse causæ suscepti? Persona enim Advocati nec obesse, nec prodesse poterit, inquit Augustinus. Qualis enim fuerit causa, sic & respondebitur ei. *Bross.*

(b) innocentiæ templum, &c. Sic dixit lib. 6. form. 3. quoddam esse sacerdotium recte agere Præfecturam Prætorianam. Et fot. 19. ejusdem libri. Simili exemplo Ulpianus in lib. 1. de Justitia & jure vocat Jurisconsultos Sacerdotes justitiæ; & ut Symmachus lib. 10. Ep. 54. & lib. 7. Ep. 58. *Juretus.*

EPISTOLA DECIMATERTIA.

Senatui Urbis Romæ Theodoricus Rex.

Significat se ad Magisterii munus Eugenitem subvexisse, qui maximis laudibus exornatur, quod Quæstoris officium bene exercuerit.

Dignitas dum ad incognitū venit, donum est; cum ad expertum, cōpensatio meritorum.

DIgnitas, Patres Conscripti, dum ad incognitum venit, donum est: cum ad expertum, compensatio meritorum; quorum alter debitor judicii, alter obnoxius est favori. Hos enim æstimatione subvehimus, alios gratia promovemus, & ad omnes indulgentiæ vias nostra se relaxat humanitas. Sed amoris vestri intuitu commonemur, quoties in vestrum cœtum ducitur, qui de gloriosis virtutibus æstimatur. Quicquid enim humani generis floris est, habere Curiam decet; quæ sicut arx decus est urbium, ita illa ornamentum est ordinum cæterorum. Atque ideo Eugenitem illustrem virum litterati dogmatis opinione fulgentem, Magisterii honore subveximus; ut gereret nomine, quam possidebat meritis dignitatem. Quis enim tot ejus officiosos labores ignoret, quos non vilitate mentis exercuit, sed patrocinii honore servavit? Dedimus itaque personam tantis honoribus parem; ut alterutro decore fulgentes, mutua se gratia qualitatis ornarent. Hic est, qui nostro pridem lateri veridicus Quæstor adhæsit, quem livoris nebula nulla fuscavit, nec malevolentiæ studio nocendi artes fellitis sensibus exquisivit: sincero pectoris arcano puritati nostræ paruit, & ad pietatem jussionum innocentiam suam præbuit. Animus enim dolosus non arbitrium sequitur imperantis, sed suas potius explicat voluntates. Habetis certe evidens nostrum in hac parte judicium; ut post illius apicis culmen, ad alteram conscenderet dignitatem; nec passi sumus otiosum, quem merita non sinebant esse privatum: sereni Solis consuetudinibus æstimandus, qui licet susceptum diem peragat, alterum tamen eadem gratia claritatis illuminat. Hunc ergo, P.C. tot meritis absolute relucentem favor vester excipiat. Debetis enim bene gerentibus, ut eos laudis vestræ comitetur assensus. Nam si equorum cursus hominum clamoribus incitatur, & insonantium manibus agitur, ut a mutis animalibus velocitas appetatur; quantum inde homines stimulari posse credimus, quos ad laudis aviditatem natos singulariter invenimus?

Quicquid humani generis floris est, habere curiam decet.

Animus dolosus non sequitur arbitrium imperantis.

(a) Hoc exempla dixit Ennodius in Panegyrico Theodorici, Coronam curiæ innumero flore velasti, nullum de honoribus tetigit desperatio, quem juverunt deprecantem bona conscientiæ, quibus consentit Nazarius. Sensisti, Roma, te tandem arcem omnium gentium, & terrarum esse reginam, cum ex omnibus provinciis optimates viros curiæ tuæ pignoraveris, ut Senatus dignitas non tam nomine, quam re esset illustrior, cum totius orbis flore constaret. Illud autem non omittam, Heliogabalum adeo Senatum contempsisse, ut mancipia togata Senatores appellaret, teste Lampridio. *Bross.*

EPISTOLA DECIMA QUARTA.

Fausto Præfecto Prætorio Theodoricus Rex.

Præcipit, ut genus Tertiarum, quod Cathaliensibus imperabatur, annis singulis persolvatur.

Non decet esse difficile beneficium, quod largitate non patitur detrimentum.

LIbentes omnibus modis præbemus assensum, quoties (a) vox est justa poscentium: quia nec decet esse difficile beneficium, quod largirate non patitur detrimeotum. Er ideo præcelsa Magnificentia toa, quod a Cathaliensibus inferebatur, genus Tertiarum faciat annis singulis io rriburaria summa persolvi; nec post super hac parte patiaorur supplices aliquam quæstionem. Quid eoim interest, quo oomine possessor iofeear, dummodo sine imminotione quod debetnr, exolvat? Ita & illis sospectum Terriarum nomen auferimus, & a nostra mansuetudioe importunitates competentium submovemus.

(a) Nota hic juste petentibus nihil esse recusandum. Idem Plaur. in Amphitr.

Justam rem & facilem esse oratam a vobis volo.
Nam juste a justis justus sum orator darus. *Broff.*

EPISTOLA DECIMA QUINTA.

Festo viro illostri atque Patricio Theodoricus Rex.

Illi commendat tuitionem domus Patricii Agnelli ad Africam descendentis.

** MS. senatus.*

Pervia sunt injuriis facultates absentium.

GRatum nobis est, quories de Magoitudinis tuæ meritis æstimatio talis procedit, ot & infirmorum auxilium, & abseotium credaris esse tuitio. Nam ideo & * Senator prior esse meroisti, ut re sequentibos pro justitiæ cootemplatione præstaros. Unde fit, ut bona oobis de tecrescat opinio, gloriosæ actioois exemplo. Nulli enim ptoptia res a discedeore commirritur, nisi de cujus bona cooscientia judicaror. Idcirco præsenri jussione decetoimus, ot domus Parricii Agoelli ad Africam desceodentis, qoi regnum perens alterios, oostris est utilitatibus servitorus, salvis legibus tua tuitione vallerur: ne violentos cujusquam imperos subtracta domini defensiooe patiatur. Perviæ sunt enim semper injuriis facultates absentiom; & quodammodo videtur occasio homines io delictum trahere, qoæ noo potest aoimum pervadentis de resultarione terrere. Ideoque Celsitudo vestra, quam votum piom est habere vicioam, erigat humiles, eripiat opprimeodos; &, quod porestatibus rarum est, proficias conctis, qui uoiversis celsior inveniris.

EPISTOLA DECIMA SEXTA.

Juliaoo Comiti Patrimonii Theodoricus Rex.

Jubet, discutiat causam Apulorum conductorum frumenti, qui conquesti fuerant frumenta sibi inimicorum subreptioaibus concremata; & imperat (si ita res se habet) ut de reliquis prima Indictionis habita moderatione detrahat.

Regnantis facultas tunc fit ditior, cum remittit.

** Accurs. desideria.*

ILlud amplius nostris utilitatibus applicamos, quod misericordi humanitate concedimus. Regnantis enim faculcas tunc fit ditior, cum remittit: & acquirit nobiles rhesauros famæ, neglecta vilitate pecuoiæ. Hinc est, quod consuetudinis nostræ humanitate commoniti, opem fessis, maoum porrigimus ooeratis; ut pietatis nostræ remedio surgant, qui fortonæ suæ acerbirate corrueraot. Dudum siquidem conductores Apuli deplorata nobis adirione cooquesti suot, frumeora sibi ioimicorum suereptionihus concremata: postulantes, ne cogaotur ad inregram præstationem, quibus commerciorum sunt commoda diminuta. Quod nos pro ingenita humanitate considerandum esse judicamus; ut qooeum non possumus accusare * desidiam, relevandam potius æstimemus fortuoam. Iode eoim constitutas pensiones inferri volumus unde constat subjectos commoda consecutos. Et ideo hanc causam Sublimiratem tuam jubemus diligeoter inquirere; ur quantum eos minus vendidisse constiterit, de reliquis primæ Indictionis habita moderatione detrahatis: ita ramen, ut oulla fraus nostris beneficiis inferatur; ne aliqua negligenria ceddaris obnoxius, qui semper nobis provida intentione placuisti. Quia sicut nos rangunt supplicum damna, ita nobis corom fructuosa debent esse compendia.

EPISTOLA DECIMA SEPTIMA.

Uoiversis Gotbis, & Romanis Deetonæ consistcoribus Theodoricus Rex.

Præcipit, castrum circa eos positum, dum pace fruuntur communiant, ac domos sibi in eo construant.

Res præliorum bene disponitur quoties in pace tractatur.

Omnia subita probantur incauta.

Mens devota præliis non debet aliis cogitationibus occupari.

Constat tempore necessitatis illum probari fortissimum virum, qui se per multa non distrahit.

PUblicæ utilitatis ratione commonitl (qoæ oos cura semper libenree ooeravir) Castrum juxta vos positum præcipimus communiri: (a) quia res præliorum bene dispooitur, quories in pace rractatur. Mnoitio quippe tuoc efficitur prævalida, si diutina fuerit excogitarione roborata. Omnia subita probantur incauta; & male constructio loci runc quæritur, qoando jam pericula formidanrur. Adde, quod aoimus ipse non potest esse in audaciam pronus, qui diversa fuerit cura soilicitos. Hauc merito Expeditionem oominavere Majores: quia mens devota præliis, non deber aliis cogitationihus occupari. Quapropter amplectenda res est, quæ geoeralitaris consideratiooe præcipitur: oec moram fas est Incurrere jussionem, quæ devotos maxime oosciтur adjuvare. Er ideo præsenri auctoritate decernimus, ut domos vobis in prædicto castello alacriter construatis, reddentes animo nostro vicissitudinem rerum; ut sicur nos vestris urilitatibus profuturas censemus, ira rempora nostra ornare vos pulcherrimis fabricis sentiamus. Tuoc enim accidir, ur & sumptus competentes nostris jam penatibus congregare velitis; & habitatio vobis noo sir ingrata, quam propria potest commendare constroctio. Quale est, rogo, in laribus propriis esse, cum durissimas mansiones hostis cogitur sustinere? Ille imbribus pateat, vos tecta defendanr: illum inedia consumat, vos copia provisa reficiat. Sic vobis totissime constitutis hostis vester ante eventum certaminis fata patierut perditoris. Constat eoim tempore oecessitatis illum probari fortissimum virom, qoi se per multa non distrahit. Nam quis eum providentiam habuisse putet, si ruoc cœperir fabricis operam dare, aut penum condere, cum oportear bella tractare?

(a) Constat ex hoc loco munienda esse castra tempore pacis, etenim necessaria sunt in longis obsidionibus castra vallo & fossis probe munita, ut ex Procopio lib. 2. de bello Gothorum liquet. *Broff.*

EPISTOLA DECIMA OCTAVA.

Domitiano, & Uviliæ Theodoricus Rex.

Illis respondet, quod debeant restitui prædia a præsumptoribus occupata, nisi aut contractus, aut præscriptio triginta annorum obviet; & quod fratris percussor sit in exilium deportandus.

Non licet delinquere, qui alios creditur sub æquitate continere. *MS. habile.*

OPortet vos colere & observare justitiam, qui æquitatem populis dicere suscepistis: quando non licet delinquere, qui alios creditur sub æquitatis regula continere: ne fiat exemplum pravum, qui electus ad * laudabile cognoscitur institutum. Et ideo ad interrogationem vestram curavimus præbere responsum: ne per dubitationem possitis errare, nisi (quod absit) velitis excedere. Si Romanum prædium (ex quo, Deo propitio * fontium fluenta transmisimus, ubi primum Italiæ nos suscepit imperium) sine delegatoris cujusquam * pyctacio, præsumptor barbarus occupavit, eum priori domino submota dilatione restituat. Quod si ante designatum tempus rem videtur ingressus, quoniam præscriptio probatur obviare tricennii, petitionem jubemus quiescere pulsatoris. Illa enim reduci in medium nolumus, quæ nostris temporibus præsumpta damnamus: quia locus calumniandi non relinquitur, cum longi temporis obscuritas præteritur. De percussore tantummodo, non etiam peremptore fratris, quanquam omnium communi lege damnetur, solumque sit parricidium, quod totius tragœdiam reatus exuperet: tamen humanitas nostra, quæ sibi etiam in sceleratis locum pietatis inquirit, præsenti auctoritate definit, ut hujusmodi (*a*) portenta provinciæ finibus abigantur. Nam quibus fuit exosa (*b*) societas parentum, civium non merentur habere consortium: ne puri corporis jucunda serenitas nebulosis maculis polluatur.

Ed. fontium, Sonti.

Ed. Niv. & Gam. petitione.

Præscriptio triginta annorum jus dat ad prædium.

Percussor fratris in exilium relegatur, & quare.

(*a*) Cicero in verrem: sceles in ultimas terras deportandum. *Forner.*
(*b*) Gradus amicitiæ. Cicero de offici. 1. *Forn.*

EPISTOLA DECIMA NONA.

Saturnino, & Verbusio Viris illustribus Senatoribus Theodoricus Rex.

Præcipit, ut quicumque Gothorum fiscum detrectaverit implere, eum ad redhibitionis æquitatem compellant.

Æquitas Theodorici.

FIsci volumus legale custodire compendium: quia nostra clementia rebus propriis videtur esse contenta. Et sicut nullum gravare cupimus, ita debita nobis perdere non debemus. Indigentiam juste fugimus, quæ suadet excessus: dum perniciosa res est, in Imperante tenuitas. (*a*) Modus ubique laudandus est. Nam cur aut vituperabilis negligentia in propriis defluat, aut aliena cupiditas turpis abradat! Et ideo vobis præsenti jussione præcipimus, ut Adrianæ civitatis Curialium insinuatione suscepta, quicumque Gothorum Fiscum detrectat implere, eum ad æquitatem redhibitionis arctetis: ne tenuis de proprio cogatur exolvere, quod constat idoneos indebite detinere. Hac scilicet ratione servata, ut si quis contumaciæ vitio maluerit nostra jussa tardare, cum multa reddat, quæ debuit etiam non compulsus offerre; quatenus protervo

Indigentia suadet excessus.
Perniciosa res est in Imperante tenuitas.

spiritu indecenter erecta, impunita justis fecu- lis non relinquatur audacia.

(*a*) Ratio jubet, nequid nimis, sed omnia cum moderamine fiant, Cicero de Oratore, & de Senectute, lib. 1. Offic. Colum. lib. 1. *Broff.*

EPISTOLA VIGESIMA.

Albino & Albieno Viris illustribus, atque Patriciis Theodoricus Rex.

Illos commonet, ut in spectaculis patrocinium partis Prasini assumant, & ut de Hellandio & Theodoro, qui lætitiæ publicæ aptior fuerit æstimatus, ab illis Prasini Pantomimus, confusione populi sublata, constituatur.

LIcet inter gloriosas Reipublicæ curas, & Regalium sollicitudinum salutiferos * fluctus pars minima videatur, Principem de Spectaculis loqui: tamen pro amore Reipub. Romanæ non pigebit has quoque cogitationes intrare: quia undecumque præstare possumus, dignum nostris sensibus æstimamus; præsertim cum beatitudo sit temporum, lætitia populorum. Illud enim, propitiante Deo, labores nostros asserit, quod se otiosam generalitas esse cognoscit. Partis itaque Prasini insinuata petitione comperimus (quoniam hoc introductum est, ut populi de colore vocitentur) seditiones turbulentas a quibusdam scelestissimis incitari, & causam lætitiæ publicæ ad furoris certamina prorupisse. Quod utique gaudii decoram non potest habere qualitatem, * si pacem non meruerit possidere communem. Et ideo dignum est clementiam nostram has quoque partes aspicere, ut ubique possit morum probitas elucere. Non enim inania verborum popularium cogitamus, sed perniciosæ semen seditionis excludimus. Quapropter illustris Magnitudo vestra præsenti jussione commonita, patrocinium partis Prasini, quod gloriosæ recordationis pater * vester impendit, dignanter assumat. Putari enim non debet injuria, populos regere ac gubernare Romanos. Nam si * bonorum omnium causa pensetur, pro eorum utilitate delecti sunt, qui honores gloriosissimos accipere meruerunt. Convocatis ergo spectatoribus, de Hellandio & * Thodoroo, qui lætitiæ publicæ aptior fuerit æstimatus, (*a*) populi confusione sublata, constituatur a vobis Prasini Pantomimus: quatenus sumptum, quem pro spectaculo civitatis impendimus, electis contulisse videamur. Hanc partem Musicæ disciplinæ Mutam nominavere Majores, scilicet quæ ore clauso manibus loquitur, & quibusdam gesticulationibus facit intelligi, quod vix narrante lingua, aut scripturæ textu possit agnosci.

Ed. fructus. Theodorici in Rempub. amor.

Beatitudo est temporum, lætitia populorum.

MS. Aud. ubi.

Ed. noster.

Gr. & Cuj. bonorum.

Ed. Theodoro.

Quam Musicam Majores appellaverint mutam.

(*a*) Populi jam his temporibus cœpere in qualibet civitate in factiones colorum Veneti scilicet & Prasini dividi. Colorum quidam nomina & fullonia, quorum gratia inter spectatores & pecunias erogare, & corpora diris cruciatibus affligere non dubitant, per colores diffidentes, ait Procopius lib. 1. de bello Persico: seditionem Constantinopoli hinc natam describens, cujus meminit Justinianus sub finem Novel. 17. jubetque auctores seditionis, qui aufugerant, conquiri, & in urbem ut puniantur, adduci. Hujusce autem formulæ meminit infr. hujus lib. epist. 31. *Forner.*

EPISTOLA VIGESIMA PRIMA.

Maximiaoo Viro illustri, & Andreæ Viro Senatori Theodoricus Rex.

Decernit, ut discutiant, num pecuaia fabricis Urbis deputata, tota fuerit absque fraude in eas expensa,

PRovocaodi fnmus affectunsis civium studiis ad augmenta civitatis: quia nemo potest diligere, qund habitatnres intelligit nnn amare, Unicuiqun patria sua charinr est, dum supra omnia salvum fnre quæritur, nbi ab ipsis cunabulis commoratur. Quapropter vntis paribus invitemur ad dona; quatenus quod sponte tribuimus, duplicata gratia conferamus. Et iden nulli grave sit, Romanis fabricis deputatæ pecuniæ reddere ratinnem, cum pura conscientia desideret se probari; quandn fructum laboris sui capit, dum ad nos prospera de se pervenire cognnscit. Quocirca præsenti decernimus jussinne, Romanæ civitatis fabricas vos debere discutere, si labor operis concordat eapensis: vel si apud aliquem cnnstet residere pecuniam, quæ non sit fabricis expensa, deputatæ rei reddat erngandam. Quibus ratinnibus evidenter expressis, ad nns instructionem fidelissimam destinate; ut judicio nnstrn respondere videamini, qni estis ad indaginem veritatis electi. Nullum enim de largitate nnstra fraudari veile credimus, qnando in taii negotin, & da propriis facultatibus eum impendere posse judicamus. Aves ipsæ per aera vagaotes, proprins nidos amant: esratiles feræ ad cubilia dumosa festinant: vnluptnnsi pisces campos liquidns transeuntes, cavernas snas stndiosa indagatione perquirunt; cunctaque animalia ibi se notunt refugere, obi longissima cupiunt ætate constare. Quid jam de Roma debeamus dicere, qnam fas est ab ipsis liberis plus amati?

Unicuique patria sua charior est.

EPISTOLA VIGESIMA SECUNDA.

Marcello Viro Senatori Advocato fisci Theodnricus Rea,

Illum ex Advocato privato creat Advocatum fisci.

SOlida laus est Regiæ largitatis, quoties conveniunt indulta judiciis: nec sibi ander casus adscribere, qnod bonæ dispnsitionis librat eaamen: qnia ubi aptantur nfficia meritis, nil debetur incertis. Nnn enim de rudibus sententiam fetimus, sed de probatissimis judicamus. Pnlisti siquidem fnrensi cote multifarin prædicatns ingenium: nntristi facundiam eaercitatinne causarum: eapertns es, qnam suaves Fides afferat fructus, ut etiam ipsa cnnciliet corda Regnantium. Hæc in te speculatnr virtutum noster sensus inspexit. His apud nns suffragiis placere meruisti, nt dignus existeres ad pnblicas causas, qui gessisti hactenus sub integritate privatas. Sume igitur Fisci oostri tuenda negotia, in utandis nfficii tui privilegiis decessorum exempla secuturns. Ita ergo per medium justitiæ tramitem moderatus incede; ut nec ealumnia innocentes graves, nec justis petieionibus retentatnres* exnneres. Illa enim vera lucra judicamus, quæ integritate suffragante percipimus. Nnn ergn quoties fnperes, sed qnemadmodum vincas, inquitamns. Æquitatem nobis placiturus intende: non quæras de potestate nostra, sed pntius de jure victorias: quando laudabilius a parte Fisci perditnr, cum justitia non babetur. Nam si dnminus vincat, nppressionis invidia est: æquitas vero ereditur, si supplicem superare cnntingat. Non ergn parvo periculo causas dicimns: quando tunc fama nostra proficit, cum se commoditas injusta fnbducit. Quapropter fit interdum causa mala Fisci, nt bonus Princeps esse videatur. Majori quippe cnmpendin perdimus, quam si nnbis indebite victoria suffragetur.

Ubi aptantur officia meritis, nil debetur incertis.

Fides suaves affert fructus.

Officium Advocati fisci.

** Jur. exhonores.*

Laudabilius a parte fisci perditur, cum justitia non habetur.

Fama regis proficit, cum se commoditas injusta subducit.

EPISTOLA VIGESIMA TERTIA.

* Cæliano & Agapito Viris Illustribus, & Patriciis Theodnricus Rex,

** Cr & Cuj. Feliciano.*

Hi Judices eliguntur, ut litem Patriciorum virorum Festi & Symmachi contra Patricium Paulinum dirimant.

DEcet Regalis apicis curam, generalitatis custndire cnncordiam: quoniam ad laudem Regnantis trahitor, si ab nmnibns pax ametur. Quid est enim qnod nos melins prædicet, quam quietus popolus, concors Senatus, totaque Respub. mnrum nnstrorum honestate vestita? Hinc est, quod præsenti jussione decernimus, ut magnifici viri, atque Patricii Festus atque Symmachns, cnntra illustrem & patricium Paulinum in judicio vestro, quas se habere dicunt, eaerant actiones. Quibus prn legum ratione susceptis, &, si juris nrdo patitur, definitis; tunc Patricius Paulinns, quicquid adversum fnpramemoratns magnificos viros se habere causatur, pari sorte depromat. Nec tardari volumus in ejus quoque parte sententiam, dnm velimus nmnia inter eos esse decisa; nihilque aliud relinqui, nisi quod debetur affectui. Videre ergn tanti judicii arbitros vos electos; videre eapectationem nnstram, æquabilem flagitare justitiam: relatnri gratiæ nberrimum fructum, si præsens diseeptatin, quos dignns credidit, nnn impares probet esse. Debet enim de talibus viris esse cura præcipua, qui dare possunt minnribus evidenter exempla. Nam qui inter pares summos viros litem negligit* absnlvendam, hoc imitari reliqnos sine dubitatinne permittit.

Ad laudem regnantis trahitur, si ab omnibus pax ametur.

Quietus populus Regem prædicat.

** Ed. absolvendam.*

EPISTOLA VIGESIMA QUARTA.

Universis Gothis Theodoricus Rex,

Indicat se per Nandium Sajonem illos admonendos earasse, ut ad expeditionem Gallicanam 8. Caleadar. Juliar. rebus omnibus necessariis sufficienter instructi properent, & seniores junioribus exemplo sint.

INnntescenda sunt magis Gothis, quam suadenda certamina; qnia bellicosæ stirpi est gaudinm comprobari. Laborem quippe non refugit, qni virtutis gloriam concupiscit. Et ideo, juvante Deo, qun auctnte omnia prosperantur, pro commnni utilitate eaercitum ad Gallias constituimus destinare; ut simnl & vos provectus occasionem babere possitis, & nns quæ præstitimus, meritis contulisse videamnr. Latet enim sub ntio laudabilis fortitudo; & dum se prnbandi nnn habet spatium, occulta est lua tnta meritnrum. Atque ideo per Nandium Sajonem nnstrum admnnendum curavimus; ut ad expeditinnem, in Dei nomine, more solitn, armis, equis, rebusque

Laborem non refugit, qui virtutis gloriam concupiscit.

omnibus neceffariis fufficientee ioftructi, octavo die Cal. Juliarum proxime veoiente, modis omoibus, Deo favente, moveatis; quatenus & parentum veftrorum in vobis ofteodatis ineffe virtutem, & noftram peragatis feliciter juffionem. Producite juvenes veftros in Martiam difciplinam. Sub vobis vidcant, quod pufteris referre conteodant. Nam quod io juventute noo difcitor, io matura ætate oefcitur. Accipitres ipfi, quorum victus femper ex præda eft, fœtus fuos oovitate marcentes nidis proturbant, ne molli otio confuefcant: alis verberant immoraotes: cogunt pullos teneros ad volatum; ut tales debeant exiftere, de quibus poffit pietas materna præfumere. Vos autem, quos & natara erigit, & amor opinionis exacuit, ftudete tales filios relinquere, quaies vos patres veftros cunftat babuiffe.

Quod in juventute non difcitur, in matura ætate nefcitur.
* *Accipitrum natura.*

EPISTOLA VIGESIMA QUINTA.

Sabiniano viro Senatori Theodoricus Rex.

Jubet portum Lucini, & portas juuctos reparari, eorumqae diligeatiorem iu pofterum caram baberi.

NIl prodeft initia rei folidare, fi valebit præfumptio ordinata deftruere. Illa funt enim robnfta, illa diuturna, quæ prudentia incipit, & cura cuftodit. Atque ideo * major in confervandis eebus, quam in inveniendis adhibenda cautela eft: quia de initiis prædicatio debetur invento: de cuftoditis autem acquiritur laudata perfectio. Dudum fiquidem propter Romanæ mœnia civitatis, ubi ftudium nobis femper impendere, infatigabilis ambitus erit, portum Lucini depotatis redditibus reparari juffio noftra tonftiruit; ut viginti quinque millia tegularum annua illatione præftentor: fimuletiam portubus junctis, qui ad illa loca* antiqoitos pertinebant, & nunc diverforum nfurpatione fuggeruntur invafi. Cuncta ergo ad ftatutam præftationem facies fine dilatione revocari: quia licet noftra juffa pro fua reverentia in nullo violanda fint, ea tamen cuftodiri volumus maxime, quæ Urbis faciem videntur ornare. Quis enim dubitet, fabricarum miracula bac provifione fervata, & pendenti faxo * formatas cameras tegularum tegmine cuftoditas? Ut autiqui principes nobis merito debeant fuas laudes, quorum fabricis dedimns (a) longiffimam juventotem; ut priftina novitate relnceant, quæ jam fuerant veternofa fenectute fufcata.

Illa funt robufta, illa diuturna, quæ prudentia incipit, & cura cuftodit.
* Ed. *non minor.*
* MSS. *antiquitate.*
* MSS. *tornatas.*

(a) Ætarem ædificiis tribui nou eft novum, etenim Mamertiaus in Panegyrico Juliaui disit urbium mœnia renovata ab Imperatore induiffe juventuteem: pari quoque ratioue, ornamenta urbium ac decora marmorum fouium temporis featire dicimus, ut videre eft in l. 16. C. Theod. de oper. publ. ædes etiam dicuatur ætatis feaio concuti iu l. 15. eod. tit. & Ovid.

Canefcunt turpi recta relicta fino.

Eanodius Ticinenfis epift. ad Boethium: Ædificia ejus fub negligentia confenefcunr. & alio ioco,

Abjutant prifcam te Præfule recta fenectam.

Sic etiam ætas chirographi dicitur iu l. 1. C. Theod. fi cert. pet. & ætatem finemque iibri apud Geilium; & ætatem vino accedere apud Plin. lib. 23. cap. 1. Memini quoque iegibus ætatem tribui, eafque ab optimis auctoribus dici confenefcere, ianguere, mori, & occidi. Couftautiaus iu l. 13. C. Theod. de appell. jubet confenefcere legem, quæ vetabat a Præfecti urbis fenteatis provocare. Ammiauus Marcellinus lib. 16. do legibus fumptuariis loquens, Senefcentes, ait, paulatim reparavit Sylla Dictatur. Sic & Claudiauus his verbis,

prifcamque refumuat
Caaitiem leges, emendanturque vetuftæ,
Acceduntque novæ.

Aulus Gellius, paffus eft enim ieges iftas de tam immodico iupplicio fitu atque fenio emori. Eodem modo Cicero iegum iuteritum, & beiium civiia ac domefticum, & totum Urbis atque Imperii occafum appropinquare dixit. Eodem fenfu ætas vinorum, operum, fyivarum, & arborum, pro anais & diuturnitate legitur. Quod Aggenus Urbicus in Commentariis ad Julium Frontinum ad arbores traoftulit: Alter e contrario, inquit, fimiliter quæreret ex fimilitudine fere cultutæ comparationem accipiens, id eft, fi fylva, cujus fit ætatis pars cæfuræ, & ætas arborum ut folent relinqui, quas antemiffas vocant, & fylvarum quoque ætates fint pares: fi vineæ, fimiles eruue in comparationa, a ordine æque diftantes, an pari conftitutione, & an fimile genus vitium. Hæc ille. *areff.*

EPISTOLA VIGESIMA SEXTA.

Faofto Præfecto Prætorio Theodoricus Rex.

Statait, at quæ dudum Ecclefia Verfillæ Antiftitis præftitit, valeant ia perpetuum, & extraordiaaria tributa, quæa temporibus Caffiodorii fant foluta, aou fentiat: vult tumea ea, quæ Ecclefia poftea colluta fuat boaa, oneri folutioais fubjaceant.

NEfas eft, apud eos fidem beoeficii prioris imminui, quibus alia convenit a oostra fæpius largitate præftari. Sed ficur quæ femel annuimus, refcindi in perpetuum non merentur: fic qui largitatem noftram moderatis precibus impetrarunt, noftrorum terminos præftitorum immodica non debent præfumptione tranfcendere. Unde quia religiofi ftudii reverentia commooemur, ut quæ dudum Ecclefiæ viri venerabilis Verfillæ Antiftitis præftitimus, valere in perpetuum cenfeamus; nunc qooque illuftrem Magnificentiam tuam duximus admonendam, quatenus * fuperindictorum onera titulorum, præfata Ecclefia io ea fumma ooo fentiat, quæ ufque a magnifici viri Caffiodorii Patricii, pura nobis fide & integritate comperti, temporibus eft foluta. Ea vero, quæ a tempore beneficii ad Ecclefiam veftram ab aliquibus eft tranflata * poffeffio, commune cum oniverfis * poffeffionibos onus folutionis agnofcat, & illius fubjaceat functioni, cujus nacta eft jura dominii. Alioqui grata nobis augmenta eorum effe oon poffunt, qui fifci damno proficiunt. Sofficiat poffeffori compendiom penfionis. Tributa funt purpuræ, oon laceroæ. Lucrum cum invidia periculum eft; quanto melius omnia moderata gerere, quæ nullua audeat accufare?

* *id eft extraordinariorum tributorum.*
* MSS. Gr. & Cu. *profeffio.*
* Gr. & Cu. *poffefforibus.*

EPISTOLA VIGESIMA SEPTIMA.

Speciofo Theodoricus Rex.

Indicat populum partis Prafiai, dum ad Curiam veairent, infidias a Theodorico Patricio, & Importuno Confule pertuliffe, itaut aaus occifus fuerit; jubetque, prædictos viros illuftres meueat, ut inftructas perfonas ad judicium Caliaui & Agapiti mittant, qui banc caufam legibus dirimaut.

SI exterarum Gentium mores fub lege moderamur: fi juri Romano fervit, qoicquid fociatur Italiæ; quanto magis decer ipfam civilitatis fedem legum reverentiam plus habere; ut per moderationis exemplum luceat gratia dignitatum? Ubi enim quæratur modeftus animus, fi fœdent violenta Patricios? Populi itaque nobis partis Prafini petitione fuggeritur, dum ad

nostrum disponerent Comitatum venire, remedia consueta posceutes, se truculentas insidias a Patricio* Theodosico, & Importuno viro illustri Consule pertulisse, ita ut nous eorum defleatus extinctus. Quod nos, si ita est, pro facti sui acerbitate commovit, ut innoxiam plebem furor persequeretur armatus, quam sovere civicus debuisset affectus. Sed quia conditio minorum Regnaotis æquabiliter implorat auxilium, supra memoratos illustres admoneri præsenti jussione censemus; ut ad Cæliani, atque Agapiti illustrium virorum adæque judicium instructas destinare noo differaot, te instante, personas; quateous legibus examinata cognitio, eorum seotentia termiuetur. Sed ne forsitan magnificos viros loquacitas popularis offenderit, præsumptionis hujus babenda discretio est. Teneatur ad culpam, quisquis transeunti revereotissimo Senatori injuriam protervus inflixit; si male optavit, cuoi bene loqui debuit. Mores autem graves in spectaculis quis requirat? Ad Circum nesciunt coovenire Catones. Quicquid illic gaudenti populo dicitur, injuria oon putatus. Locus est qui defendit excessum. Quorum garrulitas si patieuter accipitur, ipsos quoque Principes ornare monstratur. Respoodeant nobis certe, qui talibus studiis occupantur, si tranquillos optant adversarios suos; ceste volunt eos esse victores, quando ad injurias tunc prosiliunt, cum se superatos turpiter erubescunt. Unde ergo irasci volunt, quod sioe dubio se optasse cogooscuot?

** MS. Rem. Theodoro.*

Conditio minorum Regnātis æquabiliter implorat auxilium.

Ad circum ne sciunt convenire Catones.

Hac Epistola fuit scripta anno Christi 509. Importunus enim hoc anno erat Coosul.

EPISTOLA VIGESIMA OCTAVA.

Universis Gothis & Romanis Theodoricus Rex.

Hac Epistola sancit, ut si quis cujuslibet generis saxa in agris suis jacentia muris profutura habuerit, libens ad instaurationem urbium impendat.

Digna est constructio civitatis, in qua se commendat cura Regalis: quia laus est temporum reparatio urbium vetustarum: in quibus & ornatus pacis acquiritur, & bellorum necessitas præcavetur. Ideoque præseoti jussione profutura saocimus; ut siquis* cujuslibet generis saxa, io agris suis* jacentia muris habuerit profutura, libens auimo sine aliqua dilatione concedat. Qui tunc verius possidebit, cum hæc civitatis suæ utilitati indulserit. Quid enim est gratius, quam videre crescere publicum decus, ubi omnium utilitas in generalitate concluditur? Et licet præstentur vilia, ad auctores suos magna sunt commoditate reditura. Datur enim plerumque, quod majori utilitate recipitur. Et frequenter homo lucra sua complectitur, cum necessario pro temporis qualitate largitur.

Laus est temporum reparatio urbium vetustarum, & quare.

** MS. Aud. jacentibus.*

EPISTOLA VIGESIMA NONA.

Universis Lucristanis super Sontium constitutis Theodosicus Rex.

Jubet, ut terrarum spatia, quæ veredis antea licuerant mutationibus suis, a possessore vendicata sarent restitui.

Non dubium est ad utilitatem Reipub. cursus custodiam pertinere, per quem nostris ordinationibus celerrimus præstatur effectus. Et ideo, velut necessariæ rei, major adhibeoda cautela est; ut qui ad continuos excursus coostituti sunt, turpi macie noo tabescant: ne jejuna tenuitas laboribus præveota succumbat. & (a) incipiat iter fieri morosum, quod ad celeritatem constat esse inventum. Quapropter devotio vestra, præsenti jussione commonita, terrarum spatia, quæ* veredis antea licuerant (b) mutationibus suis, a possessore vendicata restituat, ut nec illis parvo spatio* ioducaotur damoa, & istis recuperata sufficiant.

** Vide infra lib. 5. Ep. 5.*

** MS. indicantur.*

(a) Multa in hanc sententiam. lib. 8. C. Theod. tit. 5. constituuntur. *Forn.*

(b) Mutationes. infr. lib. 4. epist. 47. postas vulgo vocant. Ammian. Marcellin. lib. 21. Mature decessit, vectusque mutatione celere cursus publici transitus Alpibus Juliis, &c. *Forner.*

EPISTOLA TRIGESIMA.

Senatui Urbis Romæ Theodoricus Rex.

Quæritur apud illos, quod servilis furor armatus tempore spectaculorum persecutus sit innoxios, & sancit, ut si cujuspiam Senatoris famulus in ingenui cæde fuerit versatus, eum tradat heras legibus puniendum. Quod si reum judicibus sistere distulerit, noverit se decem librarum auri dispendio mulctandum.

Animum oostrum, Patres Conscripti, Reipub. curis calentem, & diversarum gentium consilia perscrutaotem, pulsavit sæpius querela populorum, orta quidem ex causis levibus, sed graves eructavit excessus. Deplorat enim pro spectaculorum voluptate, ad discrimiois se ultima pervenisse: ut legum ratione calcata, desperate persequeretur inooxios servilis furor armatus; & quod illis humanitas nostra lætitiæ causa præstitit, in tristitiam audacia plectenda convertit. Quod nos clementiæ nostræ solita provisione comprimimus: ne paulatim sioendo, graviorem vindicare cogamur offensam. Benigni quippe Principis est, ooo tam delicta velle punire, quam tollere: ne aut acriter vindicando, æstimetur oimius: aut leviter agendo* putetur improvidus. Atque ideo præsenti definitione sancimus, ut si cujuspiam Senatoris famulus in ingenui cæde fuerit fortasse versatus, eum tradat legibus impetitum; ut facti qualitate discussa, proferatur jure valitura sententia. Si vero tanti facinoris reum mala fide dominus judiciis præsentare distulerit, noverit se decem librarum auri dispendio vulnerandum, & nostræ * ingratitudiois, quod multo gravius est, pericula subiturum. Sed ut honestatem omnium par libra componeret, & *civilitatis gratia reductus moribus conveniret, ad populum quoque præcepta nostra direximus, quæ vobis reserari libenter amplectimus, ut altsrutra jussione pensata resarciatur civibus scissa concordia. Proinde oullum a spectaculorum gaudio removemus, sed seditionis semina radicitus amputamus. Intersit igitur inter splendorem vestrum, moresque mediocres: refugite tales familiares, qui sint iojuriarum ministri: qui honori vestro nitantur adscribere, quod delinquunt; & dum levitates suas* asserere cupiunt, vestram Reverentiam implicare contendunt. Vos enim, quos semper gravitas decet, nolite truculenter insequi inania verba populorum. Si quid est forte, quod pœnam mereatur admissum, in Præfecti Urbis notitiam deferatur; ut

Benigni Principis est non tam delicta velle punire, quam tollere, & quare.

** id est indignationis*

** MSS. & Ed. Accurs. civitatis.*

** MSS. exercere.*

culpa legibus, noa per præsumptam coerceatur injuriam. Quid enim discrepat a peccante, qui se per excessum nititur vindicare? Impœnitenda est ultio de cive, quæ de legibus venit; & excellenter videtur de pulsato triumphasse, qui victor pronuntiatur a judice. Inter ipsos quoque adversarios, ut scitis, non erant prius armata certamina: sed pugnis se quamlibet fervida lacessebat intentio; unde & (a) pugna nomen accepit. Postea (b) Belus ferreum gladium primus produxit, a quo & bellum placuit nominari. Consilium atrox, crudele præsidium, ferina concertatio. Nam & si datum illi est prius inermem facile vincere: tamen crimini applicandum est, quod inde posteritas potuit interire. Non permittatis ergo a famulis vestris fieri in civibus, quod adhuc debet in hostibus accusari.

Impœnitenda est ultio, quæ de legibus venit.

Unde pugna dicta. Belus ferreum gladium primus produxit, a quo bellum dictum.

(a) Unde & pugna. A pugno nempe. Cajus pignus quoque a pugno appellatum scribit: quia res, quæ pignori dantur, manu capiuntur, l. 238. plebs de verb. signif. donatio seu δῶρον, a doro, id est palmo, quia munera oblata mano caperentur, ut Victtavius Pollio lib. 2. c. 3. Plin. lib. 35. c. 14. quo allusum a Paulo videri possit in l. 35. senatus, de mort. caus. don. *Forner.*

(b) Belus. Quod Cassiodorius patri, Isidorus tribuit filio lib. 18. c. 1. Etymol. Primus bella intulit Ninus Assyriorum Rex. Suidas ἄρης proprie ὁ σίδηρος, σημαίνει δὲ καὶ τὸν πόλεμον: quoniam in bello non verbis, sed facto opus est: ἐν τῷ πολέμῳ γὰρ οὐ λόγων ἀλλ' ἔργων χρεία. Et Homerus, ἐν γὰρ χερσὶ τέλος πολέμου, ἐπέων δ' ἐνὶ βουλῇ. Eustatius in Homeric. illud Iliad. π. χάλκεος ἄρης ὁ σίδηρος ἄρης. Vide Varronem & Festum in dict. duellum. *Forner.*

EPISTOLA TRIGESIMA PRIMA.

Populo Romano Theodoricus Rex.

Edicit, ut si quis ex popula atroces injurias in quempiam Senatorum protulerit, noverit se a Præfecto Urbis pro qualitate facti plectendum; & præcipit, ut Pantomimi præfinitis locis artes suas exerceant.

Theodoricus onus expensarum pro spectaculis subibat.

SPectacula voloptatum, lætitiam volumus esse populorum: nec erigere debet motos irarum, quod ad remissionem animi constat inventum. Ideo enim tot expensarum onus subimus, ut conventus vester non sit seditionis strepitus, sed pacis ornatus. Mores peregrinos abjicite: Romana sit vox plebis, quam delectet audiri. Convitia nec gaudium pariunt, nec de lætitia procreantur. Hoc fuit certe, quod culpabatis in exteros. Nolite modo vitia turbulenta contrahere, quæ videtis alios abjecisse. Atque ideo *edictali programmate definimus, ut si atroces injurias in quempiam Senatorum vox injusta præsumpserit, noverit se a Præfecto Urbis legibus audiendum; ut pro facti qualitate discussa, excipiat promulgatam jure sententiam. Verum ut omne semen discordiæ funditus amputetur, præfinitis locis pantomimos artes suas exercere præcipimus; quod vos poterit instruere ad Præfectum Urbis data præceptio. Tantum est, ut animis compositis peragatis lætitiam civitatis. Nihil est enim, quod studiosius vos servare cupimus quam* vestrorum Veterum disciplinam; ut quod ab Antiquis laudabile semper habuistis, sub nobis potius augeatis. (a) Soletis enim aera ipsa mellifluis implere clamoribus, & uno sono dicere, quod ipsa quoque belluas delectet audire: profertis voces organo dulciores; & ita sub quadam harmonia citharæ concavum theatrum per vos resonat, ut tonos possit quilibet credere* quam clamores. Numquid inter ista rixæ decent, aut inflammata contentio? Abjicite furores læti, iram gaudentes excludite. Taliter enim animi aliorum temperari possunt, cum vestri* favores suaviter audiuntur.

Convitia nec gaudium pariunt, nec de lætitia procreantur.

* *Vide lib. seq. Epist. 24. 25.*

* Ed. Niv. *virorum.*

Populi in theatro clamare consueverant.

* *subaudi, potius.*

* Ed. Niv. *fautores.*

(a) Acclamatio & plausus erat ex arte, & Quiritium compositæ modulatæque voces. Hunc autem modulatum clamorem concentum appellat Plinius in Panegyrico. Et populus quidem Romanus dilectum principum servat, quantoque paulo ante concentu formosum alium, hunc fortissimum personat. *Aress.*

EPISTOLA TRIGESIMA SECUNDA.

Agapito Viro Illustri Præfecto Urbis Theodoricus Rex.

Illum monet se scripsisse ad Senatum, & ad populum, jubetque ut si a quoquam irrogata fuerit injuria Senatori, confestim ille legum severitate plectatur: si vero Senator quemquam ingenuum nefaria cæde vexaverit, statim mulctam excipiat. Decernit præterea, ut Helladius habeat æqualitatem menstrui cum cæteris Pantomimis.

EXimiæ Urbis Præsulem, pacis convenit esse custodem. Nam a quo melius moderatio debet sperari, quam cui potuit Roma committi? illa enim mater omnium dignitatum, viros sibi gaudet præsidere virtutum. Et ideo honori tuo debes animos exæquare; ut quod nostris adeptus es beneficiis, tuis meritis invenisse credaris. Circumspicere te decet, ac qua in spectaculis seditionum causa nascatur: quia tuum præconium est, populus quietus. Sit insultandi consuetudo moderata; ut nec libertati pereat honesta licentia, nec desit moribus disciplina. Quocirca sicut nostris oraculis & amplissimum ordinem docuimus, & plebem decrevimus admoneri, hoc tuam quoque Magnitudinem observare censemus; at si a quoquam irrogata fuerit injuria Senatori, confestim loquax temeritas legum severitate plectatur. Si vero Senator, civilitatis immemor, quemquem ingenuum nefaria fecerit cæde vexari; protinus relatione transmissa perennitatis nostræ mulctam perculsus excipiat. Meminerint enim cuncti sic spectaculorum studia partesque dividere, ut in patria debeant esse concordes; nec ad hoc voluptatum sibi exhiberi certamina, at exinde hostilis ira fervescat. Verum, ne posthac ulla possit iterum furiosa contentio provenire, Helladius de medio, voluptatem populis præstaturus, introeat: habiturus æqualitatem menstrui cum cæteris * partiam pantomimis. Illud etiam, quod crebras inter eos seditiones exagitat, præsenti jussione definimus, ut amatores Helladii, quem de medio saltare præcepimus, sine utriusque partis studio, spectandi eis, ubi delegerint, libera sit facultas. Si vero eorum lubrica voluntas in onius coloris favorem migraverit, studia sua populus tam in circo, quam theatro habeat pro parte, quam diligit; ut is, qui præsumpserit vetita, ipse judicetur quæsisse discordiem.

Roma mater omnium dignitatum.

* Niv. & Gam. Gr. & Cuj. *Præsul pantomimus.*

(a) Agapito. Eidem rescripta est Epistola sexta hujus lib. Præcipue autem Theodoricus seditiones in ludis excitari solitas compesci a Præfecto urb. voluit. Eodem spectat epist. 44. hujus lib. *Fera.*

EPISTOLA TRIGESIMA TERTIA.

Agapito Viro Illustri Præfecto Urbis Theodoricus Rex.

Præsenti ordinatione decernit, ut Pantomimo ab Albino & Albieno electo solitum menstruum partis Prasini sine imminutione tribuat.

NEscie Serenitatis nostræ semel prolatum titubare judieium; nec quod provida dispositione constituir, cujusqoam occasionis surreptione* mutare. Dudum siquidem ad Albinum atque Albienum Patricios viros Præcepta nos dedisse retioemus, ur pantomimum Prasini partis eligerent, qui præstantius spectaculis eonveniret. Quod nobis factum sua relatione reserarunr. Et ideo nunc præsenti auctoritate decernimus; ut quem a supra memoratis magnificis viris electum esse constirerit, ei solitam menstruum partis Prasini sine imminurione tribuatis; ur quod nostra provisio, * consusionis tollendæ causa constituit, non fiat sedirionis occasio, sed qoietis.

** alii, mutaverit.*

** MSS. compulsionis.*

EPISTOLA TRIGESIMA QUARTA.

Fausto Præfecto Pretorio Theodoricus Rex.

Jubet, ut per singula loca maritima commoneat, ne quisquam præsumat peregrinas naves ante frumentis onerare, quam provincia, quod necessarium fuerit, retinuerint.

Copia frumentorum debet primum prodesse provinciæ, cui nascitur, & quare.

COpia frumentorum provinciæ debet primum prodesse, cui nascitur; quia justius est, ut incolis propria fœcunditas serviat, quam peregrinis commerciis studiosæ cupiditatis exhauriat. Alienis siquidem partibus debet impendi, quod superest; & tonc de exteris eogitandum, cum se eatio propriæ necessitatis expleverit. Atqoe ideo illostris Magnificentia tua per loca singula, qui curam videntur babere littorum, faciat commoneri; ut non ante qnispiam peregrinas naves frumentis oneret ad aliena lirtora transituras, quam expensæ publicæ ad optatam possint copiam pervenire.

EPISTOLA TRIGESIMA QUINTA.

Fausto Præfecto Prætorio Theodoricus Rex.

Significat se nunnihil commoveri, quod frumenta publica, quæ de Calabro atque Apulo littoribus per Cancellarium æstatis tempore consueverant deportari, Autumno adjecta nondum fuissent; & præcipit, ut hoc celerrima curet emendatione corrigi.

CUm siccitas præsentis anni, quæ localiter certis solet desævire remporibus, terrenis visceribus nimio ealore duratis, abortivos messium sœtus non ram edidit, quam imperfecta ubertate projecit: majori nunc studio quærenda sunt, quæ etiam in abundaotia experi consueverunt. Et ideo frumenta publiea, qnæ de Calabro arque Apulo littoribus per Cancellarium vestrum æstatis tempore consueverant destinari, nec Autumno venisse modis omnibus permovemur: cum Solis reflexus Australia signa discurrens, naturæ * ordinem modificat, tumultuosas procellas aeris permistione * resuscitat; quod ab ipsis quoque mensibus datur intelligi, quando ex numero (a) imbrium fututorum competenrer nomina susceperunt. Quæ ergo ralis mora, ot in rantis tranquilliratibus velocia necdum fuerint destinata navigia, cum stellarum non mergentium lucidum sydus tendi earbasa festinanter invitet, & aeris sereni fides properantium neqoeat vota terrere? Aut forte incumbente Aoliro, remigiisque juvantibus meatus navium (b) Echeneis morsus inter undas liqnidas alligavit: aut Indici maris conchæ simili potentia labiis suis navium dorsa fixerunt; quarumqoierus tactus plus dieitur retinere, quam exagitata possinr elementa* compellere. Stat pigra raris tumentibus alata velis, & corsum non habet, cui ventus arridet: sine anchoris figitur, sine rudentibos alligatur; & tam parva animalia plus resistunt, quam tot auxilia prosperitatis impellunt. Ita cum subjecta unda præeipitet eursum, supra maris tergum navigium stare constat infixum: miroque modo natantia ineoncusse retinentur, dum inoumeris motibus unda rapiatur. Sed ut dicamus aliam piscis oaturam, forte nautæ prædictarum navium Torpedinis tactu segnissime torpuerunt: a qoa tantum insigentium dextræ prægravantur, ut per hastam qoa fuerit vulnerata, ita manum percutientis inficiat, quatenus vivæ substantiæ pars sine sensu aliquo immobilis obstupescat. Credo talia incurrerunt, qui se movere non possunt. Sed Echeneis illis, impedimentosa venalitas est; conebarum morsus, insatiata cupiditas: torpedo, fraudolenta simnlatio. Ipsi enim stodio pravo faeiunt moras, ut occasiones incurrere videantur adversas. Quod Magnitudo tua, coi specialiter convenit cogitare de talibus, celerrima faciar emendatione recorrigi: ne inopia non ram a sterilitate temporis, quam a negligentia matre nata esse videatur.

**Ed. ordine modificatur. Menses September & sequentes ab imbribus dicti.*

Echeneis naves alligat, sicut & concha Indici maris.

** MSS. & Ae. complexa.*

Quomodo Torpedo manum percutientis ita inficiat, ut obstupescat.

Præfecti Prætorio erat de victualibus cogitare.

(a) Imbrium nomina. Ut September, quasi septimus imber, October, November, ex Varrone, cui ab imbribus menses istos dictos placet. *Forn.*

(b) Echeneis latine Remora. παρὰ τὸ ἔχειν τὰς ναῦς Plin. lib. 3. cap. 1. D. Grul. & Cujac.

EPISTOLA TRIGESIMA SEXTA.

Theriolo Viro Senatori Theodoricus Rex.

Jubet illum in Pedonensi civitate Benedicti locum suscipere, & ejusdem filios civili tuitione vallare.

UTilitas personarum bonarum debet successione renovari: ne defectu servientium patiatur aliquod res suspensa dispendium. Et ideo locum te jubemus quondam Benedicti in Pedonensi eivitate ex nostra aoctoritate suseipere; ut omnia vigilanti ordinatione procurans, nostræ gratiæ merearis augmenta. Debes enim advertere, quam vieissitodinem reddere studeamus vivis, qoi mortuorum fidem non possomus oblivisei. Iliod etiam pietatis nostræ consoetudine commonemur, ut quoniam devotorum nobis memuria probata non deficit, antesati Benedicti quondam filios, qoi sincera nobis cognoseitur devotione paruisse, eivili facias tuitione vallari; quatenus defensionis præsentis commodo sublevati, securitatem sibi gaudeant paterna servitia contulisse. Prosir ergo generi, quod potuit unius devotione præstari: quia majora nos decet tribuere, quam videamur a servientibus accepisse. * Hic æqualitas æquitas non est, sed pars nostra justissime pensat, cum reddendo plus fuerit onerata.

Utilitas personarum bonarum debet successione renovari.

Majora decet Regem tribuere, quam videatur a servientibus accepisse.

** Niv. Hæc,*

EPIS-

EPISTOLA TRIGESIMA SEPTIMA.

Crispiano Theodoricus Rex.

Illam ab exilio revocat, si revera in adulterio deprehensum occiderit, & jubet, ut pecunia Agnello fidejussori Crispiani a Vicario urbis, vel ejus officio extorta restituatur; illique Candacis tuitionem contra quoslibet impetus praestat.

Proclivior ad misericordiã via bonis men tibus semper patet.

QUamvis homicidii facloos primus detestetur auditus, & cruentam manum oculi refugiant judicantum; quia proclivioe ad misericordiam via bonis mentibus semper patet: tameo justitiæ cousideratiooe librandum est, qua cuique fiat iojnria nefarium scelus, quod nova iofelicitate fortunæ cummissum est: tuuc erit detestatio cunctorum, si se servet inooxinm. Quis enim ferat bominem ad leges trahere, qui matrimooii oisus est jura violare? Feris insitum est, cupulam suam extrema cuncertatione defendere: dum omnibus est aolmantibna inimicum, quod naturali lege damnatur. Videmus tauros fœminas suas cornuali concertatione defendere: arietea pro suia ovibus capitaliter insævire: equos adjunctas sibi fœmioas colaphis ac morsibus vendicare. Ita pro cupulatis sibi animas pooont, qui verecundia oon moveotur. Homo autem quemadmodum patiatur (*a*) adolteriuminoltum relinquere, qnod ad æternom suum dedecus cognoscitor* omisisse? Et ideu si oblatæ petitiooia mioime sia veritate* fraudabilis, & geoialis thori maculam deprebeosi adulterii sanguine diluisti, nec sub prætextu crocntæ meotis causam pudoria intendis; ab exilio quod tibi cunstat inflictum, te præcipimua alienum: quooiam pro amore pudicitiæ porrigere ferrum maritis, non est leges calcare, sed cundere. Ita tameo, ut si legitimus extiterit accusator, de facti tui qualitate te ooveris audieodum; ut si innoxios peremisti, crimen publica districtione resecetoe. Si male* initos cumplexus adulterorum morte divisisti, æstimetur potius vindicta, quam culpa. Si quis autem tibi calumniantium damna generavit, & Agnello, ot asseris, fidejussori tuo a Vicario vel ejua Officio extortam eoostiterit fuisse pecuniam; nostra jussione *. conveotua, secundus leges ablata restitnat. Nolamus enim ea io cujusquam prædam cadere, quæ nostra visa est seoteotia liberare. Pari modo contra incivilium impetus Candaciatibi tuitiooem sub æquabili defeosione præstamus; ot oec legibus te subtrahat, nec iterum contra jura publica laborare permittat.

Omnibus animantibus est inimicum, quod naturali lege damnatur.

* Ed. Niv. & Gam. *commisisse*.

* Ed. *veritate fraudaris*.

Pro amore pudicitiæ porrigere ferrum maritis, non est leges calcare, sed condere.

* MS. Aud. *judicor*.

* Accur. *convictus*.

(*a*) Confer bunc locum eum l. Marico. D. ad l. Jul. de Adult. *Forner.*

EPISTOLA TRIGESIMA OCTAVA.

* Coiooi Viro Senatori Theodoricus Rex.

* *alii Coinoni, alii Boioni*.

Præcipit, ut bona Viriliani nepotis, quæ non modo non ampliandi, sed etiam minuendi studio detinebat, quamprimam restituat.

Non est beneficium quod præstatur invitis.

* Ed. *Hilarii*.

NOn est beneficium, qood præstatur invitia: nec cuiquam videtur utile, quod adversa voluntate conceditur. Uode Spectabilitas tua * Viriliani adolesceotia oepotis tui eognoscat oos querelis gravibus expetitos, quod rea patriae jua, oon meliorandi causa, sed deteriorandi voto detineas. Quapropter quicquid ex jure memorato te aetentate cognoscis, sine aliqua dilatione restitue, ot rea parentum propria voluntate disponat: quia & nobis congrua videtur esse persona, qui assumpta domini libertate proficiat. Pullos suns audaces Aquilæ tamdiu procurato cibo nutriunt, donec paulatima molli pluma recedeotes, adulta ætate pennescant: quibus ut constiterit firmus volatus, novellos nogues io prædam teneram consuescuot; oec iodigent alieno labore vivere, quos potest captio propria satiare. Sic juvenes nostri, qui ad exercitum probantur idonei, indigoum est, ut ad vitam suam disponendam dicantur infirmi; & putentor domum suam non regere, qui creduntur bella posse tractare. Gothis ætatem legitimam virtus facie; & qui valer bostem cunfodere, ab omni se jam debet vitio vindicare.

Gothis ætatem legitimam virtus militaris facit.

EPISTOLA TRIGESIMA NONA.

Festo Viro Illustri Patricio Theodoricus Rex.

Scribit Filagrium rogasse, ac ad Lares proprios reverteretur, filiosque fratris sui Romam studiorum causa misisse, & illum jubet eos sic in Urbe constituere, ut eis non liceat inde ante discedere, quam secunda decernat jussione.

Hæc Epistola legitur etiam fere tota lib. 4. Epist. 6.

RAtionabiles petitiooes supplicum libenter amplectimur, qui eriam ooo rogati justa cogitamus. Quid est enim dignius, quod die noctuque assidua deliberatione volvamus, nisi ut Rempub. oostram sicut arma protegunt, aquitas quoqoe inviolata custodiat? Spectabilia itaqoe Filagrius in Syracusana civitate coosisteos, palatii nostri longa observatione dilatus, reverti se ad larea proprios supplicavit: qui studiorum causa fratris filioa ad Romaoam exhibuit civitatem. Qnos illustris Magnificeotia tua ex nostra contioens jussinne, in supradicta Urbe constituat; nec illia liceat aote discedere, nisi hoc (*a*) secunda decernamus iterum jussiooe. Ita enim & illis ingenii provectua acquiritor, & nostræ utilitatis ratio custoditur. Noo ergo sibi impositum putet, quod debuit esse votivum. (*b*) Nulli sit ingrata Roma, quæ dici oon potest alieoa. Illa eloqueotiæ fœcunda mater: illa virtutum omnium latissimum templum: sentiatur plane, quod clarum est. Noo eoim sine gratia creditor, cui babitatio tanta præstatur: quibus mora potest esse proficua, dum interdum expedit patriam oegligere, ut sapientiam quis possit acquirere. Ulysses Ithacus oisi hoc fecisset, (*c*) in* laribus propriis forsitan latoisset; cujus sapientiam binc maxime Homeri nobile carmen asseruit, quod multas eivitates & populos circuivit: dom illi prudentiorea sunt semper habiti, qui multorum hominum conversationibus probantur eruditi. Natura siquidem bumana sicut duria laboribus iostruitur: ita per otia torpeotia fatuator.

Romæ encomium.

Ulysses unde ab Homero laudatus.

* Ac. *l. laribus*.

Natura humana per otia fatuatur.

(*a*) Secunda jussione. Lib. 2. seq. epist. 11. iterata jussione: quæ majoria momenti est. Justinian. Novell. 17 εἰ μὲν τι πρᾶξις ἐξ αὐτῶ πρὶν αἰ εἰς ὑμᾶς μηνύσῃ δευτέραν, ὑπὲρ τύπων ἐπιτροπὴν ἡμετέραν προλάβοις. & Nov. 134. ὥστε δευτέρας ἡμῶν περὶ τούτου γίνεσθαι κέλευσιν. Iterata enim eadem de re postulatio & concessio obreptionis & erroris suspicionem amovet. Secondarium præceptum prioris liberalitatis, & iteratam sopplicationem vocat l. 2. l. 3. de incorporatione, D. Theod. lib. 10. tit. 9. *Forner.*

(*b*) Roma communis patria esse definitur. in l. 33. D. ad munic. & l. 4. D. de excus. tut. inde venuste Sidonius Apollinaris ait, *in* ea totius orbis civitate unica solos

barbaros ac servos peregrinari. Annæus Seneca: Ab hac civitate discede, ait, quæ veluti communis patria dici potest: omnes urbes circumii: nulla est, ubi magnam partem peregrinæ multitudinis non invenias. Apud Dionem Mœcenas Cæsarem hortatur, ut omnibus sociis civitatem Romanam donet, quo hujus participes facti fideliores redderentur, utque Romam incolentes eam solam vere urbem, suas autem patrias agros & pagos esse arbitrarentur. Cum igitur communis patria Roma sit, non est obscura ratio, cur Ulpianus scribit in l. 7. D. de interd. & releg. constitutum fuisse, eum, cui patria interdictum erat, etiam urbe abstinere debuisse, cujus quidem constitutionis author fuit Claudius, ut testatur Suetonius in ejus vita. Cicero contra Rullum: Roma communis patria omnium nostrum. Fuit olim Roma communis patria Romanorum & Italorum ex lege Julia, hodie est omnium qui ditioni Romanæ subjecti sunt. Relegatus non potest Romæ morari, quia omnium est patria, ut ait Callistratus in l. relegatus. D. de interd. & releg. Novell. 78. vide Cujac. ad l. unic. C. de decur. Alciat. lib. 2. dispunct. cap. 21. Brisson. lib. 3. select. cap. 6. Dec. ad cap. meminimus num. 16. extra de appell. Felin. ad cap. fin. col. pen. nu. 26. de foro compet. Rom. sing. 146. Consule quæ notavi ad epist. 2. lib. 11. infra. *Bross.*

(*c*) Sic legunt Justus Lipsius tom. 3. pag. 315. & D. *Juretus*.

EPISTOLA QUADRAGESIMA.

*Ed. Accur. Assin. D. Gr. & Cuj. *Assium.*

* Assuin Viro illustri Comiti Theodoricus Rex.

Jubet, ut arma necessaria Salonitanis militibus, antequam ad bellum proficiscantur, procuret.

ORdinatio nostra non debet per moram impediri: ne quod salubriter constat esse dispositum, per tarditatis vitium incurrat obstaculum. Et ideo ante distribuenda sunt arma, quam possit flagitare necessitas; ut eum ea tempus exegerit, paratiores ad imperata sufficiant. Ars enim bellandi, si non præluditur, cum necessaria fuerit, non habetur. Proinde illustris Sublimitas tua Salonitanis militibus, ut cuique se expediendi facultas obtulerit, pro nostra jussione arma necessaria procurabit: quia fida Reipub. salus est defensor armatus. Discat miles in otio, quod * perficere possit in bello. Animos subito ad arma non erigunt, nisi qui se ad ipsa idoneos, præmissa exercitatione, confidunt. Gestiunt vituli certamina, quæ impleant ætate robusta: catuli in novellis venationibus ludunt. Focos ipsos comprehendere virgultis teneris inchoamus: cæterum si robora primis scintillis adhibeas, igniculum opprimis, quem fovere contendis. Sic animi hominum, nisi prius leviter fuerint imbuti, ad hoc quod tendis, idonei nequeunt reperiri. Primordia cuncta pavida sunt; & aliter timiditas non tollitur, nisi cum rebus necessariis novitas abrogatur.

Ars bellandi si non præluditur, cum necessaria fuerit, non habetur.
Fida Reip. salus est defensor armatus.
* Ed. *proficere.*
Primordia cuncta pavida sunt.

EPISTOLA QUADRAGESIMA PRIMA.

Agapito Viro illustri Præfecto Urbis Theodoricus Rex.

Præcipit, ut Faustum adultum, filium illustris Fausti inter Referendas Curiæ annumeret.

PRæcipua vestri Ordinis cura cautiora nos facit proferre judicia: & admittendum reverendo cœtui, examinare cogit sollicitius honor Senatus, quem non solum volumus numero augeri civium, sed ornari maxima luce meritorum. * Recipiat alius ordo forte mediocres; Senatus respuit exiguæ non probatos. Quapropter unde melius nobilitati collegam quærimus, quam de (*a*) vena nobilium, qui se promittat abhorrere moribus, quam refugit sanguine, vilitatem? Atque ideo illustris Magnificentia tua Fausto adulto, filio illustris Fausti, decernat attribui, quæ circa Referendos Curiæ priscus ordo * designavit. Hæc enim præcipientes nihil imminuimus sacro ordini de solita auctoritate judicii: quando gloria major est dignitatis spectare sententiam Procerum, post Regale judicium. Ornatus enim ipsorum est, si quæ solent illi deligere, nos jubemus; & si quod ab illis quotidie petitur, nos magnopere postulemus.

*MSS. & Ac. *Reiiciat.*
* *alii, dictavit.*

(*a*) Hæc vox sæpius reperitur in authoribus. Legimus enim vigere fraternam venam, & virorum bonorum sæeundam venam esse. Sic Macrobius venam Latinæ linguæ nuncupat; & Cicero venam Reipublicæ; Spartianus venam paternæ disciplinæ. Ennodius, venas linguarum: ita etiam venæ aquarum dicuntur a Sempronia in l. si in meo. 21. ff. D. de aqua & aqua pluv. arc. Alber. de Ros. in l. forma. §. salinæ. C. de censib. Cœpola in l. inter publica. §. publica. de verb. signific. Paul. Castr. consil. 5. Venæ putei ab Ulpiano in l. fluminum. 24. §. etiam videamus. 12. D. de dam. infect. metallorum, lapidicinarum & sabrum, in l. si usus fructus. 13. §. inde quæsitum. 5. D. de usufructu. l. juncti. 3. C. de metallariis. Sic vena lapidea vel ferrea Bart. in l. venditor. §. si constat. D. comm. prædior. Venæ quoque de arboribus dicuntur, ut testatur Plin. lib. 16. cap. 38. in quarumdam arborum carnibus pulpæ venæque inest. Dicimus etiam venas auri & argenti, ut ex Cicerone lib. 2 de nat. Deor. liquet. Nos æris, argenti, auri venas penitus abditas invenimus. *Bross.*

EPISTOLA QUADRAGESIMA SECUNDA.

Artemidoro Viro illustri Præfecto Urbis Theodoricus Rex.

Illi confertur Præfectura Urbis, & summis laudibus exornatur.

REmuneratio meritorum justum Dominantis prodit imperium: apud quem perire nescit, quod quempiam laborasse contigerit. Nam si inopinata tribuimus, quemadmodum negare possumus, quod debemus? In tutum apud nos omnis reponit devotio, quod meretur; & duplicem fructum metit, qui nobis se in aliquo paruisse cognoscit. Olim quidem quod esset dignitate pretiosius a nobis habere meruisti, ut Regio lateri dignus adhæreres. Differri te pertulit noster affectus: apud amatorem provectus tui causam tardius impetrasti, ut post * sacræ amicitiæ genium ad honores ornatior pervenires. Cuncta siquidem, unde famam captat humanitas, in te * congeminata federunt, patria, genus, instituta præclara. Quorum si unum nobilitatem complet, in te collecta plus faciunt, qui non minus genitalis soli fortuna resplendens, quam gloria stemmatis, & virtutis ornaris. Hinc est, quod nunc te per * Indictionem feliciter tertiam ad (*a*) Præfecturæ Urbanæ culmen erigimus; tribuentes tibi in ea civitate (*b*) fasces, ubi perpetui sunt honores. Quod nos, qui munera nostra verecundius æstimamus, certe fatebimur, multum te meruisse de nostro judicio, ut illi cœtui præsidere possis, quem reverendum humano generi esse cognoscis. Numquid hoc est palatia regere, & domos proprias ordinare? Plerumque honor ex commendatis acquiritur; nec tale est cellam vinariam tuendam suscipere, quale pretiosa diademata custodire. Illa, quæ potiora credimus, ad conservandum melioribus damus; & in quibus sustinere damna non patimur, fidelioribus profecto mentibus applicamus. Roma si habet parem, æstima nos & aliis similia credidisse: si vero singulare bonum

Remuneratio meritorum justum Dominantis prodit imperium.
* Ac. *Initium.*
* *id est Imperatoris.*
* Ed. Ac. *congenita.*
* *id est, an. Chri. 510.*
Præfectus urbis Senatui præsidet.

est, judicem te præcipue rei facimus, quam angere semper optamus.

(a) Vide supra Epist. 35. & l. 4. D. off. Præf. urb. *Forn.*

(b) Olim nonnisi Magistratus populi Romani, aut qui cum Imperio in provinciis, fascibus usi; quod ab Augusto arigioem sumpsit, cujus honori Senatus decrevit anno urbis 735. uti consulari potestate semper esset; fascibus duodecim uteretur, eumque morem tenuerunt Principes, ita tamen ut laurum fascibus noo adderent, nisi in victoria. Postea per adulatiooem irrupit, ut omnium Principum fasces semper laureati esseot, eaque oota maxime distinctus a vulgo Priaceps. Talis autem erat fascium figura Detractis ex betula arbore virgis ita inciudebatur securis, ut acies ferri in summitate emineret, reliqua pars circumducto loco tegeretur: quod eo consilio a Majoribus aacogitatum fuit, ut testatur Plutarchus in Problematibus, ut ostenderent Magistratuum iram in sumendo supplicio non debere essa præcipitem, eosque fasces habere, sed tamen ligatos, quique sioe justa causa non debeant dissolvi. Ponuatur aliquando fasces propiùs Magistratibus. Virgil. lib. 2. Georg. Liv. lib. 2. Plin. lib. 7. cap. 30. *Bross.*

EPISTOLA QUADRAGESIMA TERTIA.

Senatui Urbis Romæ Theodoricus Rex.

Illi significat se Artemidoro fasces urbanæ Præfecturæ indulsisse, & magaopere eum laudat, petitque, ut ipsius electioaem suis confirmet suffragiis.

** Niv. gremium. Acc. gaudium. Juret. præmium.*

SCitis, Patres Conscripti, nostrum esse * geniuum culmina dignitatum: scitie vnbis proficere, quod nnbis contigerit in fascium honore præstare. Quicquid enim ab nnn quoque suscipitur, Senatus est, qui meretur. Quid enim de vobis æstimemus, agnoscitis: quando viris longo labore compertis, hoc certe in præmium damus, ut vestri cnrporis mereantar esse participee. Hic est enim vir, qui genitalis solii relicta dulcedine, nobis maluit inhærere. Et licet esse clarus in patria, nnstram tamen elegit subire fortnnam, superens gratiæ magnitndine vim Natnræ: qui Principe Zennne, nnn tam benevoln, qnam affine gaudebat. Et quid in illa Repub. gratia non potuit nbtinere parentie, qaæ sic facillime favet extreneis? Sed hæc nmnia nimius despexit affectus; ut nos ipsi, prn quibus hæc fecisse cognoscitur, merito stupere videamur in unius gratia tnt desiderabilia fuisse enntempta. Qui super hanc eximiam fidem snlaria nnbis suæ consabulatinnis adjecit; ut asperas nonnunquam Reipub. curas, quas emergentinm rerum necessitate suscipimus, sermnnis suavitate deliniret. Blandus alloquio, supplicantium fidelie patronus, accusare nesciene, commendare præsumens. Qui tanta se animi puritate clarificavit, ur cum apud nos meretur aulicas dignitates, spectaculnrum ordinatinne lætissimam sibi militiam vendicaret; quatenus sub specie voluptatis * liberæ videretnr velle servire. A laboribue quidem temperans, sed in nulla se nobie parte dissocians. Regalem quinetiam mensam conviva geniatus * ornavit: ibi se nobis studens jungere, ubi certnm est nns posse gandere. Sed quid ultra de ejus moribue est dicendum, cui ad perfectam probationem sufficit, quod amnrem nnstrum jugiter babere promeruit? Non est majus meritum, quam gratiam iuvenisse Regnanrinm. Nam quibus fas ast de cunctis optimos quærere, videntur semper meritos elegisse. Atque ideo labores ejus remuneratione pensantes, Artemidnro illustri viro Urbanæ Præfecturæ fasces indulsimus. Hnic ergn, P. C. tot ac talibus meritis prælucenti, faveta linguis, favete collegiis. Erit vestræ qunque benevolentiæ laus, nt eum dignis charitatem impenditis, ad exemplum cæteros incitetis.

Laudes Artemidori.

** MSS. liberalr. Quidam libere.*

** Ed. amavit.*

Non est majus meritum, quam gratiā invenisse regnantium.

EPISTOLA QUADRAGESIMA QUARTA.

Populo Urbis Romæ Theodoricus Rex.

Illum certiorem facit se Artemidoro Præfecturæ urbanæ fasces dedisse regendos, ut inaoxii purissimum haberent testem, & errantes justissimum paterentur ultorem.

CHaritatem vestri præcipuam nos habere, ex ipsa cura vos potestis agnnscere: pro quibus ita videmur esse snllicitl, ut nihil admnnitionis patiamur omitti. Cantela siquidem prodit affectum; & quæ studinsius diligimns, majori gratia culndimus. Hinc est, quod virn illustri Artemidoro, diu nnstris nbsequiis eruditn, Præfecturæ urbanæ dedimus fasces regendos; ut quia quorumdam illicitis seditionibus civilitas turbabatur, haberent & innnxii purissimum testem, & errantes justissimum paterentur ultnrem. Quod nos, qui delectamur insnnribus, in cunctornm nntitiam duximus perferendum: ne quis inopinata districtinne solite præsumat excedere. Quocirca talia nos præfatn virn delegasse nnveritis, ut si quispiam incivilis extiterit, districtinnem illicn nostræ jussionis incurrat. Et quamquam Præfecturæ urbanæ hanc potestatem dederint leges: nos tamen specialiter delegavimus, ut confidentius fieret, quod duplex permisisset anctoritas. Audebit ergn seditinsos, & a disciplina publica deviantes, nostra auctoritate percellere. Quiescat concertantium fervnr animorum. Bona pacis, quæ, Deo propitio, nostro labnre meruistis, cur seditionibus fœdantnr illicitis? Nunquam majnri damnn periclitati sunt mores, quam cum grevitas Romana culpatnr. Reparet itaque hnnesta civitas moderatinoem suam. Pudor est degenerasse a prioribus: eo præsertim tempore, eum talem Principem cognnscitis vos babere, qui præmia benemeritis, ultionem tribuat inquietis.

Cantela prodis affectum.

Pudor est degenerasse a prior.bus.

EPISTOLA QUADRAGESIMA QUINTA.

Boethio Viro Illustri Patricin Theodnricus Rex.

Dicit se rogatum esse a Burguadionum Rege, ut horologia aquatile & solare ad ipsum transmitteret; Boethiumque omnia Mathesis miracula apprime callentem, ad hoc opus perficiendum invitat.

SPernenda non sunt, quæ a vicinis Regibns præsumptionis gratia postulantur: dum plerumque res parvæ plus prævalent præstare, quam megnæ possunt nbtinere divitiæ. Frequenter enim quod arma explere oequeunt, nblectamenta suavitatia imponunt. Sit ergn pro Repub. & eum ludere videmur. Nam iden voluptuosa quærimus, ut per ipsa, seria cnmpleamus. Burgundinnum itaque Dominus a nnbis magnnpere postulavit, ut horologium, quod aqnis sub moduln fluentibue temperatur, & qund snlis immensa comprehensa illuminatione distinguitur, cum magistris rerum ei transmittere deberemus; quateuue impetratis delectationibus perfruendo, quod nobis est qnntidianum, illis videatur esse miraculum. Meritn siquidem respicere cupiunt, qund Legatorum suorum relationibus obstupescunt. Hoc te, multa eruditione saginatum, ita nosse didicimus; ut artes, quas exercent, vulgariter nescieotes, in ipso disciplinerum fonte

Plerumque res parvæ plus prævalent præstare, quam magnæ possunt obtinere divitiæ.

potaveris. Sic enim Atheniensium scholas longe positus introisti: sic palliatorum choris miscuisti togam, ut Græcorum dogmata doctrinam feceris esse Romanam.

Boethius dogmata Græcorum doctrinā facit esse Romanam.

Didicisti enim, qua profunditate eum suis partibus Speculativa cogitetur; qua ratione Activa cum sua divisione discatur; deducens ad Romuleos Senatores, quicquid Cecropidæ mundo fecerant singulare. Translationibus enim tuis Pythagoras Musicus, Ptolemæus Astronomus leguntur Itali. Nicomachus Arithmeticus; Geometricus Euclides audiuntur Ausoniis. Plato Theologus, Aristoteles Logicus Quirinali voce disceptant. Mechanicum etiam (*a*) Archimedem Latialem Siculis reddidisti. Et quascumque disciplinas vel artes* facunda Græcia per singulos viros edidit, te uno auctore, patrio sermone Roma suscepit.

* Ed. *fæcunda.*

Quos tanta verborum luculentia reddidisti claros, tanta linguæ proprietate conspicuos; ut potuissent & illi opus tuum præferre, si utrumque didicissent. Tu artem prædictam, ex disciplinis nobilibus natam, per quadrifarias Matheseos januas introisti.

Matheseos miracula perfecte noverat Boethius, & faciebat.

Tu illam in Naturæ* penetralibus considentem, auctorum libris invitantibus, cordis lumine cognovisti: cui ardua nosse usus miracula, monstrare propositum est.

* Jur. *penetrabilibus.*

Molitur ostendere, quod obstupescant homines evenisse; miroque modo naturis conversis facti detrahit fidem, cum ostentet ex oculis visionem. Facit aquas ex imo surgentes, præcipites cadere: ignem ponderibus currere: organa extraneis vocibus insonare: & peregrinis flatibus calamos complet, ut* Musica possint arte cantare.

Matheseos laudes.

*Ed. *instita.* MSS. *minuta.*

Videmus per eam defensiones jam nutantium civitatum subito tali firmitate consurgere, ut machinamentorum auxiliis superior reddatur, qui* desperatus viribus invenitur.

* MS. R. *desperatis.*

Madentes fabricæ in aqua marina siccantur: dura cum superior, ingeniosa dispositione solvuntur. Metalla mugiunt. Diomedis in ære grues buccinant: æneus anguis insibilat: aves simulatæ (*b*) fritiniunt; & quæ propriam vocem nesciunt *habere, dulcedinem probantur emittere cantilenæ.

* Ed. *ab ære dulcedinem.*

Parva de illa referimus, cui cœlum imitari fas est. Hæc enim fecit secundum solem in Archimedis sphæra decurrere: hæc alterum Zodiacum circulum humano consilio fabricavit.

Archimedis sphæra.

Hæc lunam defectu suo reparabilem artis illuminatione monstravit; parvamque machinam gravidam mundo, cœlum gestabile, compendium rerum, speculum naturæ ad speciem ætheris incomprehensibili mobilitate volutavit. Sic astra, quorum licet cursum sciamus, fallentibus tamen oculis, prodire non cernimus. Stans quidam in illis transitus est; & quæ velociter currere vera ratione cognoscis, se movere non respicis. Quale est hoc homini etiam facere, quod vel intellexisse potest esse mirabile? Quare cum vos ornet talium rerum prædicanda notitia, horologia nobis, publicis expensis, sine vestro dispendio destinate.

Horologium solare.

Primum sit, ubi stylus diei index, per umbram exiguam horas consuevit ostendere. Radius itaque immobilis, & parvus, peragens quod tam miranda magnitudo solis discurrit; & fugam solis æquiparat, quod motum semper ignorat. Inviderent talibus, si astra sentirent; & meatum suum fortasse deflecterent, ne tali ludibrio subjacerent. Ubi est illud horarum de lumine venientium singulare miraculum, si has & umbra demonstrat? Ubi prædicabilis indefecta rotatio, si hoc & metalla peragunt, quæ situ perpetuo continentur? O artis inæstimabilis virtus, quæ dum se dicit ludere, naturæ prævalet secreta vulgare!

Horologium aquatile.

(*c*) Secundum sit, ubi præter solis radios hora dignoscitur, noctes in partes dividens; quod ut nihil deberet astris, rationem cœli ad aquarum potius fluenta convertit: quorum motibus ostendit, quod cœlum volvitur; & audaci præsumptione concepta, ars elementis confert, quod originis conditio denegavit. Universæ disciplinæ cunctus prudentium labor naturæ potentiam, ut tantum possint, nosse perquirit. Mechanisma solum est, quod illam ex contrariis appetit imitari; & si fas est dicere, in quibusdam etiam nititur velle superare.

Laus Mechanicorum operum.

Hoc enim fecisse dignoscitur (*d*) Dædalum volare: hoc ferreum Cupidinem in Dianæ templo sine aliqua alligatione pendere. Hoc hodie facit muta cantare, insensata vivere, immobilia moveri. Mechanicus, si fas est dicere, pene socius est naturæ, occulta reserans, manifesta convertens, miraculis ludens: ita pulchre simulans, ut quod compositum non ambigitur, veritas æstimetur.

Mechanicus socius naturæ.

Hæc, quia studiosius te legisse cognovimus, prædicta nobis horologia quantocius transmittere maturabis; ut te notum in illa parte mundi facias, ubi aliter pervenire non poteras. Agnoscant per te exteræ gentes, tales nos habere nobiles, quales leguntur auctores. Quoties non sunt credituri, quod viderint; quoties hanc veritatem lusoria somnia putabunt? Et quando fuerint a stupore conversi, non audebunt se æquales nobis dicere, apud quos sciunt sapientes talia cogitasse.

(*a*) Archimedem Siculis reddidisti. Is fuit Syracusanus, de quo Cic. lib. 5. Tuscul. quæst. & Vitruvius lib. 9. cap. 3. de Architectura. Cujus incredibile nec unquam intermissum studium Plutarchus commemorat, an seni sit administranda Resp. *Forner.*

Juretus pro Latialem, putat legendum Latiarem.

(*b*) Juret. putat pro fritiniunt, legendum fringultiunt, ut apud Apuleium Pag. 240. Merulæ in remotis tesquis fringultiunt.

(*c*) De horologio hydraulico scripsit Athenæus.

(*d*) Dædalum volare. Simile exemplum extat apud D. Prosperum de Promiss. & Prædict. Dei, parte 3. cap. 38. Et apud Ruffinum Histor. Ecclesiast. lib. 7. cap. 23. Et apud Laonicum de Repub. Mahometi lib. 3. de rebus Turcicis. *Jur.*

EPISTOLA QUADRAGESIMA SEXTA.

a Gundibaldo Regi Burgundionum Theodoricus Rex.

Horologia solare, & aquatile a Boethio fabricata cum eorum dispositoribus illi mittis.

Amplectenda sunt munera, quæ probantur omnimodis expetita, quando non est abjectum, quod potest explere desiderium. Nam per quaslibet pretiosa res ad illud tantum tenditur, ut cupientis animus expleatur.

Non est abjectum, quod potest explere desiderium, & quare.

Quapropter salutantes gratia consueta, per harum (*b*) portitores illum & illum, oblectamenta* præsentiæ vestræ, horologia cum suis dispositoribus credidimus destinanda: unum, in quo humana solertia videtur colligi, quod totius cœli noscitur spatia pervagari: aliud, ubi solis meatus (*c*) sine sole cognoscitur, & aquis guttantibus horarum spatia terminantur.

* D. Jur. *legis præstantiæ.*

Habetote in vestra patria, quod aliquando vidistis in civitate Romana. Dignum est, ut bonis nostris vestra gratia perfruatur, quæ nobis etiam (*d*) affinitate conjungitur. Discat sub vobis Burgundia res subtilissimas inspicere, & Antiquorum inventa laudare: (*e*)* per quos propositum gentile deponit; & dum prudentiam Regis sui respicit, jure facta sapientum concupiscit.

* Ed. *per quæ.*

Distinguat spatia diei actibus suis; horarum aptissime momenta constituat. Ordo vitæ confusus agitur, si talis discretio sub veritate nescitur. (f) Belluarum quippe ritus est, ex ventris esurie horas sentire, & non habere certum, quod constat humanis usibus contributum,

Belluarum ritus est ex ventris esurie horas sentire,

(a) Gundibado. Al. Gundibaido: al, apud Adonem Viennensem. Is Gundibaldus paucis post temporibus victus est a Clodoveo Francorum rege, apud Greg. Turonen. lib. 2. cap. 32. huic Theod. mittit duo horologia, unum totius motionis cælestis, alterum horarum 46, *Forner.*

(b) Nuncios sæpe hoc nomine significat, & lib. 8. epist. 8. lib. 10, epist, 8, nam ante chartæ usum in dolatis ex ligno codicillis epistolarum eloquia scribebantur. Unde & portitores earum tabellarios vocaverunt, inquit Isidor. lib. 6. cap. 8. Etymol. l. 7. C. Th. Si cert. petatur. de chirogr. portitores & bajuli pecuniæ, & geruli litterarum, l. 23. omnes. & l. 31. quoniam. C. Th. de appel. l. 1. C. Th. ne quid public. lætit. Portitores alioqui sunt telonarii, qui portum obsidentes, omnia sciscitarentur, et ex eo vectigal acciperent, Non. Marcel. Donat. in Terent. Phormion. *Forner.*

(c) Loquitur de Clepsydra, quam Nasica Censor primus fecit Romanis teste Censorino de divina natura. *Iur,*

(d) Nam Gundibaldus duxerat filiam Theodorici, Gregor. Turon. lib. 3. cap. 5. *Forner,*

(e) Per vos. Plane hic restitui debet, per quos, non autem per vos. Ut scilicet ad vocem præcedentem Antiquorum referat. Alia lectione per vos videtur lapsus per Pithœum in sua præfatione ad libros Salviani de Providentia Dei, qui interpretantur de Gundibaldo Rege, & propositum gentis de fœdere & societate inita cum Romanis Gothisque successoribus accipit. *Iuret.*

(f) Ammianus Marcellinus lib. 23. Pag. 302.

MAGNI AURELII CASSIODORII SENATORIS VARIARUM

LIBER SECUNDUS.

EPISTOLA PRIMA.

Piissimo Anastasio Imperatori Theodoricus Rex.

Renuntiat Felicem Gallum pro meritis hoc anno Consulem fuisse creatum.

Hac Epistola scripta fuit anno Christi, 511. ADmonet nos consuetudo solemnis dare Fastis nomen, ornatum proprium Romæ, terrenam Curiæ claritatem; ut per annorum numerum decurrat gratia dignitatum, & beneficiis Principum sacretur memoria sæculorum, (*a*) Felix a Consule sumat annus auspicium, portamque dierum tali nomine dicatus annos introeat, faveatque reliquæ parti fortuna principii. Quid enim vobis credi possit optatius, quam ut alumnos proprios ad ubera sua Roma recolligat, (*b*) & in venerando nominis Cœtu Senatum annumeret Gallicanum? Agnoscat Curia Transalpini sanguinis decus, quæ non semel coronam suam nobilitatis ejus flore vestivit. Novit inter reliquos fasces viros inde sumere Consulares, qui longo stemmate ducta per trabeas, lege temporum originarius est honorum. *Laus Felicis.* Nam quis bonorum indolem nesciat esse Felicem, qui primis auspiciis hinc prodidit meritum, quod ad patriam visus est festinare virtutum. Bonum judicium est, secuta prosperitas: crevit cum libertate provectus; nec passi sumus eum inglorium relinquere, qui ad honorem Reipub. meruit pervenire. Dignus plane largitatibus nostris, qui in ipso pueritiæ flore maturis moribus lubricam frænavit ætatem; &, quod rarum continentiæ bonum est, patre privatus, gravitatis factus est filius: cupiditatem inimicam sapientiæ subjugavit, vitiorum blanda contempsit, superbiæ vana calcavit. Ita superatis excessibus ante dare visus est de moribus Consulatum. Nos autem qui bonis redimimur institutis, quos probleas inspecta conciliat, (*c*) Curules insulas præstitimus Candidato; ut virtutum desideria possimus provocare per munera: quia non deficit rei studium, quæ præmium largius habet. Atque ideo vos, qui utriusque Reipub. bonis indiscreta potestis gratia delectari, jungite favorem, adunate sententiam. Amborum judicio dignus est eligi, qui tantis fascibus meretur augeri.

(*a*) Formula 1. lib. 6. anni per Consules numerabantur.

Felix a Consule sumat annus auspicium. Constat ex hoc loco Consulum fuisse inchoare annum & pandere, ut liquet ex l. 2. C. Theod. ne quid publ. lætit. Salvian lib. 6. de providentia, multisque aliis. Sic novus annus dicebatur, primus annus imperii alicujus Imperatoris, ut ex Seneca colligere est. Quid actum sit in cœlo ante diem tertium idus Octobris, Asinio Marcello, Acilio Aviola Coss. anno novo, initio sæculi felicissimi, volo memoriæ tradere. Est & novus annus pars illa anni, quæ novas fruges, novosque fructus parit. Tibullus:

Et quodcumque mihi pomum novus educat annus.

Sic æstatem novi anni dixisse videtur Gellius, quod æstas novas fruges afferat. Sæpenumero etiam usurpatur pro anni initio, ut novum ver, nova æstas, & æstatis initium. Ovidius,

Dic age, frigoribus quare novus incipit annus. *Bross.*

(*b*) D. Grul. & Cujas putant legendum: & in venerandi nominis cœtum annumeret Gallicanum.

MSS. Et in venerando nominis Cœtu annumeret Gallicanum.

(*c*) Curules insulæ. Insula fascia est in modum diadematis, a quo dependent vittæ ab utraque parte. Quidam insulas sacerdotum filamentum vocabant. Alii scribunt insulas filamenta alba esse, quibus templa ornabantur; & moris fuisse, ut nubentes, priusquam mariti domum ingrederentur, insulis postes ornarent. Hinc factum, ut ad omnem dignitatem referatur, quoniam quælibet dignitas habuit insignia sua. Erat & insula corona imperialis. l. fin. in fine. C. de quad. præs. hoc est diadema, quod Valerius vocat nobilem magis, quam felicem pannum, multis curis, sollicitudinibus, miseriisque refertum. Sunt etiam insulæ Consulares, & Præfecti prætorio, ut l. 1. C. de Consul. l. fin. §. 1. C. de decur. Item insulæ Magistri officiorum, l. 2. in fin. C. de primicer. Item sunt insulæ quædam signa, quibus distinguitur liber a servo, l. jubemus. C. de præp. sacr. cub. Sic honorem insulæ in l. 1. C. de temporib. appel. Imperiales insulæ in l. ult. C. de quadri. præscr. majoris administrationis insulæ in l. 2. C. ut omnes judices. *Bross.*

EPISTOLA SECUNDA.

Felici Viro illustri Consuli ordinario Theodoricus Rex.

Confertur illi Indictione 4. Consulis dignitas, multisque laudibus effertur.

AMamus beneficia nostra geminare, nec semel præstat largitas collata fastidium; magisque nos provocant ad frequens præmium, qui initia nostræ gratiæ suscipere meruerunt. Novis enim judicium impenditur, favor autem semel placitis exhibetur. Decorum est namque Principis arbitria non hærere; quia commendantur priora posterioribus donis, & firmatur omnis indubitata de repetitione sententia. Pridem tibi honorum tribuimus gradum, nunc fastigium concedimus dignitatum; ut & anteriora tibi merito contulisse videamur, & in sequentibus constantiam tenere nostra benignitas æstimetur. Non enim relinqui inglorios patimur, qui generis claritate prædicantur. Currat quinimmo honorum

gratia per parentes: sub imperio boni Principis omnium fnrtuua proficiat. Nam quis desperet augmentum, ubi est in amore donum, & præstare propositum? Hujus experimenta elementiæ *te retines approbasse, eum sosi genitalis fortuna relicta, velut quodam postliminio in antiquam patriam commeasses. Excepit te noster affectus, implevit beneficiis manus, fecitque esse votum, quod nostrum expetiisses imperium. Sic enim decebat cresceere, qui meliora visus est elegisse. Mutatur enim fortuua cum dominis; & in laude Regnantis proficit, quod subjectus acquirit. At tu parem te huic indulgentiæ præstitisti. Illustri enim bonore ditatus, tanta te maturitate tractabas, ut annos leves patereris esse sub pondere, quem non potuit in prima ætate vincere fortissima vis naturæ. Paterna enim substantia locupletatus, quæ semper novos extollit beredes, conservasti divitias, cum ad eas præter laboris studia pervenisses. Solet enim facile labi, quod sine difficultate potuit inveniri. Auxisti patrimonium *vivacitatis instantia. Nam quod signum magis bonæ* dispensationis quæratur, ubi testis est Consulatus? In tanta facultate meruisti, ad quod vix eversis patrimoniis pervenitur. Privata parcitas (a) liberalitates publicas enutrivit. Transisti gloriam patris dispositione laudabili; & quod ille assumere non valuit, de ejus opibus effecisti. Celsos cutrus nisi confidentia magna non appetit: dum generosi est animi optare, quod summum est. Audentes facit homines fiducia sui: quia se non patitur occulere, quem præcipitat natura prodire. Rediit per te Transalpinæ familiæ Consulatus, & arentes laurus viridi germine renovasti. Sacram Urbem aspice tuis votis candidatam. Tende igitur ad laudum celsa vestigia; ut prioses tuos, quos honore reparas, virtute transcendas. Sume igitur per* Indictionem quartam Consulatus insignia: dignumque te tantorum desideriis præsenti comproba largitate. Hic profecto locus est, ubi præconium meretur effusio; & virtutis genus est, propriam substantiam non amare, ubi tantum opinionis acquiritur, quantum facultatibus abrogatur. Respice te supra omnium humeros, atque ora volitare; talemque te præbe, ut dignus genere, dignus Urbe, dignus nostro judicio, dignus trabeis æstimeris.

Sub imperio boni Principis omnium fortuna proficit.

* MSS. *tenes me approbasse.*

Mutatur fortuna cum dominis.

Solet facile labi, quod sine difficultate potuit inveniri.

* Gr. & Cuj. *vicinitatis.*

* Ed. Ac. *dispositionis.*

Generosi est animi optare, quod summum est.

* *id est, an. Chr.* 511.

virtutis genus est, propriam substantiam non amare.

(a) liberalitates publicas. paulo post effusionem nominat καὶ ὑπατείας, & missilia Consulum intelligit, & munera eorum sumptu eduntur populo, infra lib. 6. form. 1. l. 36. Publius, D de cond. & demonstr. Quod postea Leonis & Zenonis constitutionibus prohibitam, & ad aquæductam instaurationem translatum est, l. 2. 3. 4. C. de Consul. lib. 12. Martianus quoque Imperator spargi pecunias a Consulibus vetuit, Novel. 105. περὶ ὑπάτων. *Forn.*

(b) Privata parcitas. De erogationibus & sumptibus Consulum in ludos, & missilia loquitur author; qua de ra vide Vopiscum in Aureliani vita: Dionem lib. 58. ubi de Valerio Asiatico loquitur. *Bross.*

E P I S T O L A T E R T I A.

Senatui Urbis Romæ Theodoricus Rex.

Felix Gallus una cum Patre plurimum commendatur, ejusque ad Consulatum promotio Senatui renuntiatur.

GAudete, Patres Conscripti, vobis rediisse stipendia dignitatum: gaudete provincias longa ætate desuetas viros vobis pendere Consulares, & de tali auspicio majora promittite. Solent enim initia portendere meliora, dum a parvis inchoant, quæ in sequentibus magna se admiratione sublimant. Jacebat nobilis origo sub (a) Gallicano justitio, & honoribus suis privata, peregrinabatur in patria. Tandem pressos divina levaverunt, Romam recepere cum gloria, & Avorum antiquas laurus ab ornata Curiæ silva legerunt. Nam quis possit negare generi munus, cujus habeatis velut in arce depositum? In ore quippe rumoris est, quondam Felicis adhuc vivere Consulatum: quia bona durare norunt post hominem; & quod gloriose geritur, fine temporis non tenetur. Cujus ut antiquam prosapiam, satiati Veterum copia, transeamus; est adhuc in oculis omnium Candidati nobilissimus pater, qui prudentiæ facibus ita præluxit in Curia, ut haberetur merito clarus inter tot lumina dignitatum. Litterarum quippe studiis dedicatus, perpetuam doctissimis disciplinis mancipavit ætatem. Non primis, ut ajunt, labris eloquentiam consecutus, toto se Aonii fonte satiavit. Vehemens disputator in libris, amœnus declamator in fabulis, verborum novellus sator, æquiparaverat prorsus meritis, quos lectitarat auctores. Commendavit etiam studiorum bona per benignitatis insignia: sciens imperitiam magis inflari aura superbiæ, quæ levibus flabris exponitur, quia virtutum radicibus non tenetur. Fuit quidam nostrorum temporum Cato, qui abstinendo vitiis, alios formaret exemplis. Rerum quoque naturalium causas subtilissime perscrutatus, Cecropii dogmatis Attico se melle saginavit. Digna plane scientia in qua mens honestissima conquiescat; quæ animo semper aliquid salutare complectitur: cui accidere nulla possunt ingrata, dum sibi commendat omnia mundanarum rerum: sola, cui labilis Fortuna non imperat. Cætera de ipso meminisse vos sufficit, quando bona explicare tanti viri non vacat * occupatis. Nunc ad Candidatum ora convertite; ut paternarum laudum in hunc recognoscatis esse vestigium, nec tam patrem imaginem dedisse corporis, quam signa judicetur transfudisse virtutis. Vixit enim inter vos, ut scitis, non consuetudine peregrina, sed gravitate Romana. Ab ipsis quippe primordiis honoribus aggregatus, pueritiam suam (quod est certissimæ probitatis indicium) gloriosissimis viris æmula semper gravitate sociavit; ut post domesticæ virtutis exempla sumeret de publica auctoritate * sententiam. Et quanquam omnium gratiam indiscreta fuerit electione sectatus (quod de magnis raro eligi potest) tantum se ornavit Patricii Paulini affectu; ut hinc daret mirabilis conscientiæ signum, quod ad virum visus est festinare præcipuum. Præstat enim decus amicitia desiderata potiorum, quam societas honorum morum callet infundere, dum affectione concordi parem sibi studet esse, quem diligit. Hunc ergo, P. C. avitis bonis cum suis meritis relucenti, vestræ gratiæ præstate fulgorem. Non impar ad Curialium insignia venit, qui de speciosa stirpe descendit. Legit enim Roma frequenter fasces de (b) mœnibus Gallicanis: ne aut in damno suo præcipua contemneret, aut probata virtus * inhonora esset. Impleatur igitur nobilis Curia provincialibus bonis, cujus est proprium, quodcumque videtur esse præcipuum. Ipse quoque annus, temporum pater, quadrifaria se diversitate componit; nec desiderium caperet, si novitatis gratiam non haberet. Favete ergo, P. C. augmento vestro, nostro judicio. Nam si Candidatus ornabitur, jam vobis proficit, quod meretur.

Quod gloriose geritur, fine temporis non tenetur.

Imperitia magis inflatur aura superbiæ.

* MSS & Ed. Nis. & Gametio *patris.*

* MS. R. & Ed. *constantiam.*

Præstat decus amicitia potiorum.

* MSS *inhonorasceret*

Annus temporum pater.

(*a*) Videtur respicere ad tempora, quibus Maximus occupavit tyrannidem in Galliis. *Juret.*

(*b*) Vetus cod. de montibus Gall. forte legi debet de nemoribus Gallicanis, ut figuratus sit sermo, valut initio hujus epist. ubi dixit Curiæ silva. *Juret.*

EPISTOLA QUARTA.

Ecdicio Viro Honesto Theodoricus Rex.

* Ed. Niv. & Gam. *Benedillo.*

Confert Siliquatici vel Monopolii, quos antea exercebat Antiochus, titulos, cum Sajonis adminiculis.

Locus surreptionibus non relinquitur, quoties rationabiliter constituta servantur.

DElectamur vetustatis invento, & sequi regulas constitutas libenter amplectimus: quia locus surreptionibus non relinquitur, quoties rationabiliter constituta servantur. Et ideo supplicationum tuarum tenore comperto, præsenti auctoritate definimus, ut quicquid ad Antiochum, Siliquatici vel Monopolii titulos exercentem, nostra jussione pertinuit, ad te ratione simili transferatur, contra omnium calumniantium insidias, salva æquitate, præsenti auctoritate munitum: habiturum etiam adminicula Sajonis, quæ pro vendicandis titulis antefatis nostra tibi solemniter auctoritas deputavit: ita tamen, ut privatis minime negotiis misceatur defensio tua. Nam quod ad auxilium dedimus, contrarium nullo modo justitiæ sentiatur: quia rationabiliter aliena culpa te respicit, si quem tibi petis prodesse, per te sibi alter sentiat obfuisse.

EPISTOLA QUINTA.

Fausto Præfectu Prætorio Theodoricos Rex.

Præcipit, ut triginta militibus in Augustanis clusuris constitutis, annonas easdem, quæ aliis tribuuntur, præstet.

Quicquid in utilitate Reipub. tribuitur, donantis utilitas duplicatur.

CUm nostra humanitas locum munificentiæ videatur exquirere, & interdum personis minus necessariis, amore clementiæ, sua desideria largiatur: quanto magis in utilitate Reipub. delectamur expendere, ubi quicquid tribuitur, donantis utilitas duplicatur? Quapropter illustrem Magnificentiam tuam præsenti auctoritate præcipimus, sexaginta militibus in Augustanis (*a*) clusuris jugiter constitutis annonas, sicut aliis quoque decretæ sunt, sine aliqua dubitatione præstare; ut utilitas Reipub. grato animo compleatur, quæ emolumentorum commoditatibus adjuvatur. Decet enim cogitare de militis transactione, qui pro generali quiete finalibus locis noscitur insudare, & quasi a quadam porta provinciæ gentiles introitus probatur excludere. In procinctu semper erit, qui barbaros prohibere contendit: quia solus metus cohibet, quos fides promissa non retinet.

Solus metus cohibet, quos fides promissa non retinet.

(*a*) sexaginta militibus in Augustanis clusuris v. ita: sex millibus Augustanis clausuris, l. 2. C. de off. Præf. Præt. Clausuris, & burgis, & l. 4. C. de off. Mag. off. l. ult. C. de off. mil. jud. & inscriptio epist. 19. hujus lib. 2. Sane in Pandect. Florentin. carcere clusus est legend. l. 216. Verum, de verb. sign. Anton. Augustin. lib. 1. cap. 8. Emendation. *Forner.*

EPISTOLA SEXTA.

Agapito Viro Illustri, Patricio Theodoricus Rex.

Legatus eligitur in Orientem mittendus.

Omnis legatio virum sapientem requirit.

* Ed. Ac. *judicandus.*

Magna ars est contra artifices loqui.

DEliberationis nostræ consilium virorum prudentium requirit obsequium; ut utilitatis publicæ ratio sapientium ministerio compleatur. Et ideo illustris Magnitudo tua, Deo auxiliante, cognoscat, Legationem nos ad Orientem deliberasse transmittere: cui te idoneum judicantes, jussis præsentibus evocamus; ut & tibi de æstimatione nostra crescat ornatus, & nostris jussionibus per te procuretur effectus. Sed licet omnis Legatio virum sapientem requirat, cui provinciarum utilitas, totiusque regni status committitur (*a*)* vindicandus: nunc tamen necesse est prudentissimum eligere, qui possit contra subtilissimos disputare; & in conventu doctorum sic agere, ne susceptam causam tot erudita possint ingenia superare. Magna ars est, contra artifices loqui; & apud illos aliquid agere, qui se putant omnia prævidere. Lætare igitur tanto judicio: quando ante suscipis electionis donum, quam tuum probare potuisses ingenium.

Baronius putat hanc Epistolam fuisse scriptam an. Christi 515. vide eum hoc anno tom. 6. pag. 655. Edit. Ant.

Mutua istorum verborum, judicare, iudicare, vindicare, commutatio est. Seneca lib. 10. Controversiarum, ult. D. August. epist. 164. Sed & in libris juris frequens, l. 3. ad Syllan. l. 18. deferre. §. Veterani, D. de jur. fisc. l. pen. ne de stat. defunct. l. ult. D. ad exhib. Floreat. ad vindicandos: al. judicandos, pro, indicandos conscios. Et Cod. Theodosiano, l. pen. de fid. testam. lib. 11. tit. 39. l. 11. indicate nititur: leg. vindicare. est enim sententia l. 11. Cogi. C. de petit. hered. *Forn.*

EPISTOLA SEPTIMA.

*Sunæ Viro Comiti Theodoricus Rex.

* Ed. *Suna.*

Præcipit, ut in fabricam murorum colligat quadratos marmorum passim dirutos, & neglectos.

Non est sapientiæ, profutura contemnere.

SIne usu jacere non decet, quod potest ad decorem crescere civitatis: quia non est sapientiæ, profutura contemnere. Et ideo illustris Magnificentia tua marmorum quadratos, qui passim diruti negliguntur, quibus hoc opus videtur injunctum, in fabricam murorum faciat deputari; ut redeat in (*a*) decorem publicum prisca constructio, & ornent aliquid sana jacentia post ruinas. Ita tamen, ut metalla ipsa de locis publicis corruisse, apud te manifesta ratione doceatur: quia sicut nolumus ornatum Urbis cujusquam præsumptione temeraria violari, ita privatis compendiis calumniam detestamur inferri.

(*a*) In decorem publicum prisca constructio. Eo pertinet l. 1. De tign. injunct. l. 7. D. de off. præs. arb. l. 4. C. de op. publ. l. 4. l. 5. C. de ædif. priv. l. 2. §. si quis nemini, l. ult. D. Ne quid in loco publ. Plinius lib. 10. epist. ad Trajan. de loco Balinei Prusiensibus concedendo: nonne deformis ruinis consequeretur, ut fœdissima facies civitatis ornetur. Vide infra lib. 3. epist. 29. *Forner.*

EPIS-

EPISTOLA OCTAVA.

Severo Viro Venerabili Episcopo Theodoricus Rex.

Mille quingenti solidi per Montanarium mittuntur, ut illos Provincialibus dispendium per exercitum passis distribuat.

Qua debeat esse Episcoporum integritas.

QUis melius ad æquitatisjura deligitur,qoam qui Sacerdotio decoratur, qoi amure justitiæ (*a*) personaliter oesciat judicare, & diligeos cunctos in commune, locum oon relinquat invidiæ? Proinde aptam considerantes vestris meritis actionem, significamus nos per Mootanarium Saoctitati vestræ mille quingentos solidos destinasse, quos Provincialibus, prout quemque præseoti anoo, exercitu uostro transeunte, dispendium pertulisse cognoveris, habita lesiunis æstimatione, distribuas; ut nullus a nostra (*b*) munificentia reddatur alienus, quem sua damna gravaverunt. Nolumus enim sub coofusiooe largiri, quod decet sub ratione distribui: ne quod necessario oos transmisisse coostat afflictis, superfluo tribuatur illæsis.

(*a*) Personaliter nesciat judicare. Sine personarum delectu: qui a D. Paula 2. ad Rom. προσωποληψία dicitur: ut lex non in singulos, sed generaliter in omnes personas concipitur, l. 1. l. 7. jura. l. 8. neque. D. de legib. Quintil. decl. 254. Phil. de mundo: νόμος μὲν γὰρ ἡμῖν ἰσοκλινὴς θεός. Et Leo initio Novel. 21. de lancis, & legum æqualitate pereleganter. Imperator Comnenus. IIII. viros judiciis præfecit, quorum unus erat Episcopus, a quibus jusjurandum exegit, ut non habita personarum ratione incorrupte judicarent, ἀπροσωπολήπτως τε καὶ ἀδωροδοκήτως ποιεῖσθαι τὰς κρίσεις. Nicephorus Gregora lib. 9. hist. Rom. Philo Judæus περὶ τοῦ δικαστοῦ tertium judici præceptum tradit, τὰ πράγματα πρὸ τῶν κρινομένων ἐξετάζειν, καὶ πειρᾶσθαι πάντι τρόπῳ ἀφελόντα αὐτὰ τὸ τῶν δικαζομένων φαντασίας εἰς ἄγνοιαν, καὶ λήθην βιαζόμενον, ἂν ἐπισήμων τύχῃ καὶ μνήμην οἰκείων, φίλων πολιτῶν, καὶ πάλιν ἀλλοτρίων ἐχθρῶν, ξένων, ἵνα μήτ' εὔνοια μήτε μῖσος ἐπισκιάσῃ τὴν γνῶσιν τοῦ δικαίου: id est, ut in res prius, quam in reos inquirat: easque a persona litigantium conetur abducere: veniatque in eorum, quos norit, oblivionem, necessariorum, amicorum, civium, rursus alienorum, inimicorum, ceterarum, ne vel benevolentia, vel odio temere justi, & æqui offendantur. *Forner.*

(*b*) Vide Baroolum Annal. tom. 6. ad annum Christi 509. sub. cap. 22. *Juret.*

EPISTOLA NONA.

Fausto Præfecto Prætorio Theodoricus Rex.

Decrevit, ut Sabinus Auriga supra solidum menstruum, alterum, ne mendicare cogatur, accipiat.

INclioari precibus nustra nuvit humaoitas, nec pro affectu pietatis fines potest justitiæ custodire. Benigni quippe Principis est, ad clementiæ commodum, traosilire terminos æquitatum: quaodo sola est (*a*) misericordia, cui omnes virtutes cedere bonorabiliter non recusant.

Misericordiæ omnes virtutes cedunt:

Dudom siquidem æstimatis meritis, Sabioo aurigæ uoum solidum dari menstruum feceramus. Nunc autem (quoniam * Histrio honesta nos supplica tiooe permovit; asserens, ut, qui lætitiæ publicæ miuister existit, meodicitate tristissima non debeat ingravari) præsenti jussione decernimus, ut alterum solidum per mensem sopra memoratus equorum moderator accipiat, quod poblicis

*inMSS.leg. *Tstrio. Acc. Istorio.*

debeat rationibus imputari. Gaudemus quoties eapensarum paginæ his titulis onerautur: quia magnum nobis est commodum, quando nonoulla pauperibus in qualibet conversatione largimur.

Theoderici liberalitas in pauperes.

(*a*) Vide Senecam lib. de Clementia. *Forner.*

EPISTOLA DECIMA.

Specioso Viro Devotu Cumitiaco Theodoricus Rex.

Contractus ab Agapita factus, dum fuit a Marito separata, rescinditur. & quicquid bonorum alienam in dominium transtulerat, quamprimum restituatur, jubet Theodoricus.

PRupositom Regale est, gravatis per lojuriam subvenire; ut coercitio pravi, justitiam faciat plus amari. Nec dissimulari potest, salva communione qua vivitur, ut (*a*) sollicitatores publicos habeat (*b*) genialis thori reverenda societas, & illud humani generis procreabile (*c*) sacramentum scelerata temeritate profaneturn Agapitæ igitur spectabilis fœminæ supplicatione commoti (quæ * ab universis tentatum asserit suum secretum, ut etiam promitterent de nece mariti, a quo juste potius mererentur extiogui) præsenti jussione decernimus, ut a tempore, quo jugalem copulam animu vitiata dereliquit, omni contractu, qui levitatis errore firmus esse non potest, legum ratione cassato, quicquid a retentaturibus coostiterit possideri, sine ulla facias dilatione restitui: oe scelerati ad illusionem justitiæ fraudum suarum valeant compendia vendicare. Nimis eoim absurdom est, ut quos pœoa meruit consumere, etiam locrum sibi valeaot vendicare.

Coercitio pravi justitiam facit plus amari.

Quid sit Matrimonium.

** Jur. forte a perversis.*

Contractus levitatis errore factus, firmus non est.

(*a*) Sollicitatores. Alienarum nuptiarum interpellatores, etsi effectu sceleris potiti non sint, propter voluntatem pernici osæ libidinis, extra ordinem puniuntur. l. 1. D. extr. criminibus, Paul. l. 5. tit. 4. sen. 12. *Forn.*

(*b*) Genialis thori reverenda societas. De tuendo conjugii pudore Plutarch. ἐν παραγγ. γαμικοῖς: D. Basilius Orat. 7. in Hexaemer. Uxor dignitatis nomen, l. 13. si is, C. de capitu. l. 29. quæ adulterium, C. ad l. Juliam, de adulr. l. 49. item legato quæ, de leg. 3. l. 41. probrum, de verb. sign. l. antep. C. de nat. lib. Afranius apud Non. Marcellum: tuam majestatem, & nominis matronæ similitudinem. *Forn.*

(*c*) Sacramentum. D. Paul. μυστήριον ad Ephes. 5.

EPISTOLA UNDECIMA.

Provioo Viro Illustri Patricio Theodoricus Rex.

Laudat conjugalem affectum, & Provino præcipit, ut causam Arecirtinam ipsi ab Agapita ratione postposita collatam, Basilio ejus marito reddat.

INter cætera humani generis pondera conjugalis affectus curam sibi præcipuam vendicavit. Non immeritu, quia in honore esse meretur, unde reparatio posteritatis acquiritur. (*a*) Omne facinus aoctores solos insequitur. Error matris transit ad filios; & oovo infelicitatis eventu, fit dedecus propriom, scelus alienum. Ideo enim jura vel divina vel publica nexum conjugii tanta cautela præcipiunt custodiri, ut crimen sit magnum conscientiæ, alienos affectus in reverentiam oon habere. Basilius siquidem vir spectabilis datis precibus intimavit, Agapitam conjugem soam de propriis peoatibus a quibusdam

Affectus conjugalis laudatur, & quare.

Error matris transit ad filios.

Vide Epist. 40. lib. 4.

Sexus feminea ad mutabilitas: ut sic patet.

vitio sollicitationis abductam; (dum sexus ille fæmineus ad mutabilitatis vitia patet;) quod etiam oblata nobis supra memoratæ conjugis suæ petitione firmavit: adjiciens eam, cum in sacrosanctæ Ecclesiæ septa refugisset, ignorante marito, Magnitudini tuæ easdem Arecretiuam ratione postposita contulisse. Unde nunc resipiscens, deplorat ingestam sibimet gravissimam nuditatem, factum suum ipsa condemnans; quippe ut pauper diviti, casto lubrica, prudenti viro donaret insipiens. Nunc abjicite lucra, quæ honestam non videntur commendare personam; quia illud vos potius decet acquirere, quod & famam vestram possit augere. Hinc etiam prius præcepta dederamus, & nunc iterata jussione repetimus, ut suprascriptam rem sine aliqua dubitatione reddatis. (*b*) Alienatio enim rerum solidum desiderat habere judicium. Et certe in his versata rebus, firmum docetur perdidisse consilium. Quid enim facere potuit probum, quæ nullis culpis extantibus reliquit maritum?

Illud decet acquirere, quod famam possit augere.

Alienatio rerum solidum desiderat habere judicium.

(*a*) Omne facinus auctores suos insequitur. l. 22. Sancimus, C. de pœnis, l. 21. Crimen paternum, D. eod. Bion apud Plutarch. πιει βραδεως τιμωρ., æque absurdum esse ajebat innocentem filium ob delictum patris plectere, ac si ob paternum morbum filiu bona valetudine utenti medicinam præscriberet. Excipitur læsæ majestatis crimen, l. 5. C ad l. Jul. majest. quam abrogatam nego; etsi Budæo, Duareno, Balduino videatur secus; verum singulare odium perduellionis communi juri, de qua tit. generali de pœnis, d. l. 22. derogavit, d. l. arg. l. 5. in toto, de reg. jur. *Forner.*

(*b*) Alienatio rerum solidum desiderat judicium, id est, ᾳπερίμων: quasi dicat nemo errans facile rei suæ dominium transfert, aut amittit, l. 35. si procurator, D. de acqui. rer. dom. l. 18. si ego, D. si cert. per. l. antepen. D. de jur. & fact. ignor. Error autem judicio & consensui adversatur, l. 15. si per errorem, D. de jurisd. *Forner.*

EPISTOLA DUODECIMA.

Comiti Siliquatariorum, & portus curas agenti Theodoricus Rex.

Præcipit, ne siniat ad exteras provincias laridum transmitti, sed in Italia ad usus proprios servetur.

SI desideriis nostris commercia peregrina famulantur: si prolato auro acquiritur externa devotio; quanto magis suis bonis abundare debet Italia, cum nulla in parendo probetur sentire detrimenta! Et ideo speciem laridi nullatenus jubemus ad peregrina transmitti, sed in usus nostros propitia Divinitate servetur: ne quod in nostris partibus conficitur, noxia negligentia deesse videatur. Cavete itaque ne culpis quamvis parva præbeatur occasio: scientes periculum gravissimum fore, si studeatis vel leviter injussa committere. In qualitate est, non in quantitate peccatum; mensuram siquidem non quærit injuria. (*a*) Imperium, si in parvo contemnitur, in omni parte violatur.

Mensuram non quærit injuria.

(*a*) Imperium si in parvo contemnitur, in omni parte violatur. Dignitates sunt individ. glo. in l. 7. D. comm. divid. Corn. Tac. l. 1. de Tib. C. Imperial. §. præterea, De prohib. feud. alien. per Frider. c. In apibus, 7. q. 1. c. majoris, extr. de præb. Quis autem hominis tetigit, totum hominis corpus affecisse injuria videtur, l. 21. vulgaris, D. de furt. *Forner.*

EPISTOLA DECIMATERTIA.

* Fruinarith Sajoni Theodoricus Rex.

* Ed. *pruinail.*

Imperat, ne Venantio Ulpiani nomine diem dicat, cui debitor publicus in quadringentis solidis fidejussionis se vinculo truderat.

COmmovemur quidem pietatis studio querela supplicum, sed ea maxime, quæ versatur in dispendiis innocentium; ut quibus non fuerint in exigendo compendia, gravem subeant in reddendo jacturam. Quod nostri temporis manifestum est non decere justitiam, ut alterius despectus (*a*) alterum gravet, & reatus sit innoxiis de contemptibus alienis. Ulpianus siquidem flebili petitione suggessit, administrationis suæ tempore debitorem publicum in quadringentis solidis Venantio postulanti fidejussionis se vinculo tradidisse. Quo sponsionem suam præsumptione truculentium rusticorum despiciente complere, supplicem memoratus solidorum numerus oneravit. Ideoque prædictum Venantium, quem frequenter multorum scelerum pulsat invidia, notum solummodo querelis assiduis, in præsenti negotio decernimus conveniri; ut legaliter convictus, ea quæ promisisse suggeritur, sine aliqua mora tergiversationis adimpleat. Quia melius semper legum pondere pressa curatur audacia; & (*b*) dum metus talibus imponitur, peccandi licentia non præbetur.

Audacia legum pondere pressa melius curatur.

(*a*) Alterum gravet. Nemo innocens alieno debet odio laborare, l. 33. Si quis suo, C. de inoff. test. quod in regulas juris a Bonifacio conjectum est, c. Non debet, de reg. jur. 8. *Forn.*

(*b*) Et dum metus talibus imponitur. Eadem sententis inculcatur ab auctoribus, l. 18. aut facta si. l. 28. Capitalium, §. famosos, de pœn. Acerbitas plerumque ulciscendi maleficii bene atque caute vivendi disciplina est. Sest. Cæcilius apud Aul. Gell. lib. 20. cap. 1. *Forn.*

EPISTOLA DECIMA QUARTA.

Symmacho Patricio Theodoricus Rex.

Exponit crimen cujusdam Romuli, qui in patrem suum Martianum manus violentus injecisse dicebatur; & in illum, si modo reus fuerit, animadvertere pietatis esse genus indicat.

QUis possit accusare jam reliqua, si pietatis nomina probantur esse crudelia? Negligitur levis reatus, cum tragœdia criminis magna tonuerit; nec aliquis nititur, quod parvum est vindicare, si delicta summa respiciantur evadere. Inimicum trucem ratio ipsa professionis ostendit: iratum plerumque poteris invenire collegam: inobedientem vero filium declinare pœnas, non permittit humanitas. Ubi est illa naturæ vis, quæ amplexu copulæ destinatur ad posteros? Ferarum catuli sequuntur parentes; a cespito suo virgulta non discrepant: propago vitis propriæ servit origini, & discrepat homo a suo fusus initio? Quid dicamus illa beneficia, quæ vel extraneam possunt obligare personam? Nutriuntur a parvulis, (*a*) ipsis laboratur, ipsis divitiæ conquiruntur; & cum sibi unusquisque credat abundare quod possidet, cum a patribus adhuc quæritur, pro altera potius ætate peccatur. Proh dolor! Non * merebimur eorum affectum, pro quibus subire non recusamus * exitium? Maria ipsa sævis tempesta-

V. C. *Furu. teaueris.*

Inobedientem filium declinare pœnas non permittit humanitas.

Amor parentum in filios.

* Ed. *merebimus.*

* MSS. *exitii.*

ribns axcitata genitoriscuta non refugit; ut peregrinis mercibus acqnirat, quod propriæ fnbuli derelinquat. Aves ipfæ, quarom vita femper in efcis eft, oaturam fuam extranea fordeoon maculant. (*b*) Cicnnia, redeuotis anni jogiter nuntiatrix, ajiciens triftitiam hyemis, lætitiam verni temporis introducens, magoum pietatis rradit exemplum. Nam com parentes enram pennas fenio coqoente laxaveriot, nec ad proprios cibos quærendos idnoei potuerint ioveniri, plomis fuis geoitnrum membra frigida refovenres, efcis corpora laffa reficiunt; & donec io priftioum vigorem aia grandæva redierit, pia viciffirudine juvenes redduot, qood a parentibus parvuli fnfceperuot. Et ideo non immerito ionga vita fervantor, qoi pietatis officia oon relinquunt. Perdicibus etiam mos eft, ova perdita per alterius matris damoa farcire; ot (*c*) adnptiooe alienæ fobolis incommoda fuæ reparent orbitatia: fed mox ut oati fiduciam babere cœperint ambuiandi, ad campos exeunt cum nutrice;* qni ut fuerint materna voce commoniti, ovorum fuorum potius genitricem perunt, quamvis ab aiiis, fnrtivis fœtibus, educentnr. Quid ergo homines faeere debebuor, quando & hanc pietatem (*d*) avibus ineffe cognofcunt? Romolum itaque, qui facti fui acerbitate poilntus, nomeo fœdat Romaoum, ad veftrum facite venire judicium; & fi eum patri fuo Martino maousiojeciffe conftiterit, protious lagitimam fentiat uitionem. Quia ideo eiegimus mores veftros, quia crudelibus pareere non poteftis: quando geous pietatis eft, io illios diftringere, qui cootra oatoræ ordinem fceleratis fe doceotur actionibus mifcuiffe.

Ciconiarum pietas.

Perdicum natura.

Genus pietatis, in impios animadvertere.

* Huc pertinet, quod alegaoter fcribit Philaftrius ia Præfat. libri de bærefibus. *Juret.*

(*a*) Ipfis laboratur, &c. Simpiicius apud Epictetum de eaufa, ortu, vi, & effectu patriæ poteftotis apud Romanos ufurpatæ differeus, aamdem prupemodum, qoam bic Caffiodorius, exptesfit feneentiam his verbis: *οἱ δὲ παλαιοὶ τῶν Ῥωμαίων νόμοι πρὸς τὴν τῆς φύσεως ὑπεροχὴν ἀποβλέψαντες, καὶ πρὸς τοὺς πόνους οὓς οἱ γονεῖς ὑπὲρ τῶν τέκνων ποιοῦσιν, ἅμα καὶ τοὺς παῖδας παντοδαποῖς ὑποτάξαι βουλόμενοι καὶ τῇ τῶν γονέων οἶμαι φυσικῇ φιλοστοργίᾳ θαῤῥήσαντες, καὶ πιπράσκειν εἰ βούλοιντο τοὺς παῖδας τοῖς γονεῦσιν ἐπέτρεψαν, καὶ φονεύειν ἀτιμωρήτως.* Quintii. declam. vet. Quædam animalia, &c. p. 218. & feq. Adoptinne alien. Sob. & poft eligimus mores veftros. Euripideum illud ex Erechtheo profertur a Stobæn, cap. 74. præftantiores oportet judicare naturaies adoptivis, *θετῶν δὲ παίδων τὸ κράτος, τὰ φύσει γὰρ κρείσσω νομίζειν τῶν δοκημάτων χρεών.* *Forn.*

(*b*) Cieonia. Ariitot. Oeconom. *νόμοι πελαργικοί.* Quintil. declam. 378. aliique multi. *Forn.*

(*c*) Adoprione alienæ fobolis. Theoph. de adupt. Corn. Tacit. Aul. Gell. lib. 5. cap. 19. Timotheus Epifcopus, lib. 2. ad Ecclefiam Catholicam. Multi filios non habenras, quærutt, quibus fobftantiam propriæ facultatis addicant: id eft, quibus nmbratile aliquod propinquitatis nomen infcribant, quos fibi quafi adoptaros imaginarii parentes filios faciant; & in locum eorum, quæ oon funr, pignorum perfidia generanta fuccedant, l. pen. C. de adupt. *Forner.*

(*d*) Sie ratiocinatur Tullius in Rufciana, & Lucian. epigram. *οὐδεὶς ἐν ἀνθρώποισι φύσεως χαλεπώτερον εὗρεν ἀνθρώπου καθαρῶς ψευδομένου φιλίαν. Οὐ γὰρ ἔτ' ὡς ἐχθρὸν προφυλασσόμεθ', ἀλλ' ἀγαπῶντες ὡς φίλον, ἐν τούτῳ πλεῖστα βλαπτόμεθα.* *Forn.*

EPISTOLA DECIMA QUINTA.

Veoaotio Vito Illuftri Theodoricus Rex.

Confert illi Comitivam Domefticorum tum ob merita patris, qai laudatur plurimum; tum ob litterarum ftadia, quibus fe totum dederat ipfe Venantius.

PRovideotiæ ooftræ ratio eft, in tenera ætate merita futura tractare, & (*a*) ex parentum virtutibus prolis judicare fucceffus: qnia bona certa funt, quæ fidem ab exordio trahunt; dum origo nefcit deficere, quæ confuevit radicitus pullulare. Fertur etiam curfu perenni fontium vena vitalis; & hanc conditionem fuftinent cuncta manantia, ot fapor, qoi conceffus eft origini (nifi per accidentia fuerit forte vitiatus) nefciat rivulis abnegari. Hinc eft, qood te magnifici patris meritis æftimatum Comitivæ Domefticorum vacantis honore provebimus; ut qui es clarus ftemmate, fplendeas dignitate. Qois enim * in te, quamvis futura, tamen certa non teneat, dum gloriofi patris recolat nfficiofus labores! Qui prudentiæ rationa flammatos, fic fuit ad repentina follicitus, quafi per moram crederetur inftructus. Præfecturam enim, follicitudinnm omnium nobiliffimum pondus, quod vel folum foiffet expedire laodabile, juncta exercitus noftri cura difpofuit; ot nec provinciis ordinatio deeffet, nec exercitui fe provida foilicitudn fubtraheret. Superavit cuncta iofatigabilis & expedita prodentia, traxit mnres barbaros ad quietem, io votum noftrum cuncta moderatos eft, ut fic accipieotibos fatisfaceret, ne dantes locum qoerimoniis inveoiret. Verum ne de piurimis pauca fufficiant, probavit dafa tanta, ot eligeretur ejus inexplorata pofteritas. Ioter bæc tamen generis ornamenta, qood maximom pulcherrimæ nobiliratis indicium eft, oec tuorum indiges fuffragii meritorum. Litterarum fiqoidem ftudia, quæ cunctis honoribus fun funr digna fuffragio, feduius perfcrutator affequeris, addens ciaritati geoeris ingenium fuaviter eioquentis. Incumbe ergo talibus ftudiis, ama qoæ in te remunerata cognofcis; ut noftra quoque judicia cum tuis provectibus tendas. Tantum enim a nobis exigis, quantnm te bonis actibus imminere cogoofcis.

Ex parentum virtutibus, prolis judicatur fucceffus. Bona certa funt, quæ fidem ab exordio trahunt.

Litterarum ftudia cunctis honoribus fuo funt digna fuffragio.

(*a*) parentum virtutibus. Parentum virrutibus æftimamur. Vide fupra iib. 2. Ep. 3. & iib. 3. Ep. 12. *Juret.*

EPISTOLA DECIMA SEXTA.

Senatui Urbis Romæ Theodoricus Rex.

Electio Venantii ad Comitivam Domefticorum vacantem indicatur Senatui, tum Patricius Liberius Veaantii pater multis laudibus effertur.

STudii noftri eft, Patres Confcripti, remuneratinnem recto conferre propofito, & bonæ iodolis viros ad inftituta meiiora fructu impenfæ beoignitatis accendere. Nutriunt enim præmiorum exempla virtutes: necquifqoam eft, qoi non ad morum fumma oitatur afcendere, quando irremuneratum ooo relinquitnr, quod coofcientia tefte laodatur. Hinc eft, quod illuftrem Veoaotium, tam fuis, quam paternis meritis iuceotem, Comitivæ Domefticnrum vacaotis digoitate fubveximus; ot oatalium fplendor infitus nrnatior cullatis redderetur bnnoribus. Retinetis aoim,

Præmiorum exempla nutriunt virtutes.

P.C. Patricium Liberium & in adversitate nostra fuisse laudabilem; qui sic Odoacris integerrimis parebat obsequiis, ut nostra post fuerit * dilectione dignissimus, contra quos multa fecisse videbatur inimicus. Non enim ad nos vilissima transfugæ *conditione migravit: nec proprii domini finxit odium, ut alterius sibi procuraret affectum. Expectavit integer divina judicia, nec passus est sibi Regem quærere, nisi Rectorem primitus perdidisset. Unde sic factum est, ut ei libenter daremus præmium, quia nostrum fideliter juvit inimicum; qui casu patrocinante contrario tantum nobis reddebatur acceptus, quanto tunc cognosci poterat indevotus. Flexo jam pene Domino nullis est terroribus inclinatus: sustinuit immobilis ruinam Principis sui; nec novitas illum turbare potuit, * quam etiam ferocitas gentilis expavit. Prudenter est secutus communes casus; ut cum divina judicia fixe sustineret, humanam gratiam commendatior inveniret. Probavimus hominis fidem: tristis ad jura nostra transivit, qui superatus animum convertit, non autem ut vinceretur, effecit. Cui mox ut Præfecturæ Prætorianæ concessimus dignitatem, credita sibi tanta integritate disposuit, ut miraretur aliquis sic simpliciter devotum, quem tam * calide noverat fuisse contrarium. Is igitur insatigabili cura, quod difficillimum virtutis est genus, sub generalitatis gratia publica videtur procurasse compendia: censum non addendo, sed conservando protendens; dum illa, quæ consueverant male dispergi, bene industria providente collegit. Sensimus auctas illationes, vos addita tributa nescistis. Ita utrumque sub admiratione perfectum est, ut & fiscus cresceret, & privata utilitas nulla damna perferret. Juvat nos referre, quemadmodum in * Tertiarum deputatione, Gothorum Romanorumque & possessiones junxerit & animos. Nam (a) cum se homines soleant de vicinitate collidere, istis prædiorum communio causam noscitur præstitisse concordiæ. Sic enim contigit, ut utraque natio, dum communiter vivit, ad unum velle convenerit. En factum novum & omnino laudabile, gratia dominorum de cespitis divisione conjuncta est: amicitiæ populis per damna crevere; & ex parte agri defensor acquisitus est, ut substantiæ securitas integra servaretur. Una lex illos & æquabilis disciplina complectitur. Necesse est enim, ut inter eos suavis crescat affectus, qui servant jugiter terminos constitutos. Debet enim Romana Respublica & memorato Liberio tranquillitatem suam, qui nationibus tam præclaris tradidit studia charitatis. Perpendite, Patres Conscripti, si hanc sobolem irremuneratam relinquere debuimus, cujus auctorem tot eximia fecisse retinemus. Faveant superna dispositis; ut sicut nos virtutes collatis beneficiis invitamus: ita crevisse meritis honoratas conscientias approbemus.

* Ed. *electione*.
*MSS. *cognitione*.
Theodoricus in inimicum benevolus.
* Ed. *quem*.
Liberius Venantii pater eximie laudatur.
* MSS. *callide*.
* Juret *Tertiarum*.
Homines solent se de vicinitate collidere.

(a) Scitum est ex rerum communione inter socios discordia excitari, l. 77. cum pater. §. dulcissimis. de leg. 2. Theopil §. quædam. De actionibus: Ideo esse comparata judicia divisoria, ut communio, ex qua lites oriri soleant, tolleretur. ἐπεὶ τῶν γὰρ συγκεκτῆσθαι τὰ διαφέροντα ταῦτα, ἐπὶ τὸ τοῖς κοινῶν κατακλείσαι, τὴν ἐν τούτῳ ἐγγραφεῖσαν φιλονεικίαν. l. ult. C. comm. divid. lib. 84. cum amplius, de reg. jur. l. 2. quand. & quibus quart. pars deb. C. lib. 10. Arist. l. 2. cap. 3. Politicon. Mamertinus in Panegyric. quem Maximiano dixit elegantissime: ubi obiter pro æmulationis stipulis, emendabis, stimulis. Plutarchus de Tuberonum familia in vita Marcel. *Fornr.*

EPISTOLA DECIMA SEPTIMA.

Honoratis Possessoribus, Defensoribus, & Curialibus Tridentinæ civitatis Theodoricus Rex.

Declarat se exemisse Butilianum Presbyterum a fiscalis calculi solutione, & vetat quominus id, quod ei remisit, ab aliis exigatur.

MUnificentiam nostram nulli volumus extare damnosam: ne quod alteri tribuitur, alterius dispendiis applicetur. Et ideo præsenti auctoritate cognoscite, pro sorte, quam Butiliano presbytero nostra largitate contulimus, * nullam debere persolvere fiscalis calculi functionem: sed in ea præstatione quanti se solidi comprehendunt, de Tertiarum illationibus vobis noveritis esse relevandos. Nec inferri a quoquam volumus, quod alteri nostra humanitate remisimus: ne, quod dictu nefas est, benemeriti munus innocentis contingat esse dispendium.

* *forte nullis*.
Tertiarum illatio.

EPISTOLA DECIMA OCTAVA.

Gudilæ Episcopo Theodoricus Rex.

Remittitur ad Episcopi Curiam causa inter Sarcennates municipes & Ecclesiam, quam quidem vult ab ipso dirimi, si a Sarcenatibus steterit æquitas: sin autem jubet, ad Comitatum Principis instructa persona destinetur, quæ adversariorum contentionibus finem tandem queat imponere: si demum dubia causa videbitur, ait Episcopum ante controversiam justitiam potius cognoscere debere, quam a judicio victam abscedere.

PRiscarum legum reverenda dictat auctoritas, ut nascendo Curialis nullo modo possit ab originis suæ muniis discrepare; nec in aliud Reip. officium trahi, qui tali præventus fuerit sorte nascendi. Quod si eos vel ad honores transire jura vetuerunt, quam videtur esse contrarium, *Curialem Reipub. amissa turpiter libertate servire, & usque ad conditionem pervenisse postremam, quem vocavit Antiquitas * Minorem Senatum? Noverit itaque Reverentia vestra, *Sarsenates municipes collegas suos asseruisse, Ecclesiam vestram irrationabiliter sibi velle defendere. Unde * prudentia vestra, pro integritatis suæ proposito, examinata veritate, discutiat quæ veniunt in querelam; & si (a) desideria petitorum veritate subsistunt, pro implendis muniis eos ad Curiam suam remeare permittat. Si vero Clero vestro creditis in eis aliquid rationabiliter suffragari, ad nostrum Comitatum instructam personam modis omnibus destinate, quæ adversariorum debeat * intentionibus obviare. Quod si de negotii qualitate dubitatis, convenit sacerdotalibus institutis, ut ante controversiam justitiam magis ipse cognoscas, quam de judicio victus abscedas. Talem siquidem non oportet publice superari, quem amatorem æquitatis convenit inveniri.

* MSS. & Ed. Ac. *Curionem*.
* *Vide infra lib. 6. for. 3. lib. 9. Ep. 7.*
* Brisson. *Farcinates*.
* Ed. *providentia*.
* *id est contentionibus*.

(a) Desideria petitorum. Si preces veritate nitantur, mendax precator careat impetratis, l. 3. D. in integ. restit. l. pen. l. ult. C. si contra jus, vel utilit. publ. l. ult. C. de diver. rescrip. *Forner.*

EPISTOLA DECIMA NONA.

* MSS. *clausuris*.

Universis Gothis, & Romanis, & his, qui portubus, vel * clusuris præsunt Theodoricus Rex.

Jubet, ut famuli, qui Stephanum dominum trucidaverant, & inhumatum projecerant, extremo plectantur supplicio.

CUncta quidem jure detestamur scelera, & omne quod iniquum est, clemens execratur auditus: sed ea maxime, quæ humani sanguinis effusione polluta, nostram contra se incitavere censuram. Quis enim ferat, in (a) domesticis præsidiis locum fuisse periculis, & ibi inventum dulcis vitæ exitum, unde nasci debuerat defensionis auxilium? Et ideo præsenti jussione mandamus, ut in famulos, qui Stephanum dominum suum plectibili scelere trucidantes, (b) inhumatam quoque reverentiam ejus funeris abjecerunt, legum districtione sæceris; quatenus qui exemplis provocantur pessimis, pœnis arceantur aspectis. Proh dolor! pietas in avibus invenitur, quæ ab humana conditione deseritur. Vultur ipse, cui vita est cadaver alienum, tantæ magnitudinis corpus nec exiguis alitibus probatur * infestus, sed magis accipitrem, vitam plumigerum avium persequentem, alis cædit, ore dilaniat, totoque suo pondere periclitantibus nititur subvenire: & homines parcere nequeunt, cujus se genus esse cognoscunt! Ille non vult extinguere, quo poterat vesci: servi maluerunt occidere, qui eos superstes consueverat enutrire. Fiat ergo pastus pii vulturis, qui necem potuit crudeliter desiderare pastoris. Tali potius sepulchro recipiatur, qui dominum reddidit insepultum.

Pietas vulturis.

* *alii, infestis.*

Ejusdem argumenti Epistola exstat apud Sidonium Apollin. lib. 8. Ep. 11. Et Plinium lib. 3. Ep. 14. Eæ lucem sibi mutuo adferunt. *Jur.*

(a) Domesticia præsidia. Ulpian. Cum nulla domus tuta esse possit, nisi periculo capitis sui custodiam domini tam ab domesticis, quam ab extraneis præstare servi cogantur: ideo senatusconsulta introducta sunt de publica quæstione a familia necatorum habenda, l. 1. de Senatusconsul. Syllan. Seneca lib. 1. cap. 16. natur. quæst. Plin. in epistol. *Forn.*

(b) Inhumatam quoque reverentiam ejus funeris abjecerunt. Porro veterum de sepulturæ cura leges & exempla commemorem? satis sit vel indice ostendisse tit. de relig. & sumpt. fun. l. penul. de cond. inst. Lactant. lib. 6. cap. 12. Agathius de bello Gothico lib. 2. sub finem. Val. Max. lib. 6. cap. 3. de severitate. Ælian. lib. 12. hist. var. de Alexand. Magno, & infra hujus lib. epistol. 25. *Forn.*

EPISTOLA VIGESIMA.

* Ed. *Uniligis*.

* Vuiligis Sajoni Theodoricus Rex.

Decernit, ut quas naves in Urbe Ravenna frumentis fiscalibus oneratas inveneris, ad Liguriam inopia frugum laborantem, & in qua tunc erat Rex, transmittat.

Omnes decet gratanter impendere, quod publicas vident utilitates posse respicere.

OMnes decet gratanter impendere, quod publicas vident utilitates posse respicere: quando necesse est hoc membra sentire, quod corporis summa sentitur. Atque ideo præsenti decernimus jussione, ut quantas in Ravennati urbe sulcatorias potueris reperire, frumentis fiscalibus oneratas, ad nos usque perducas; quatenus alimonia publica tali provisione relevata, necessitatem inopiæ non debeat sustinere. Reddat Ravenna copiam Liguriæ, quam ex ipsa consuevit accipere. Nam quæ præsentiam nostram sustinet, multorum debet solatia reperire. Trahit enim observantium catervas Comitatus noster; & dum ad beneficia præstanda curritur, necessario populis copia postulatur.

EPISTOLA VIGESIMA PRIMA.

Joanni Apparitori Theodoricus Rex.

Spei & Domitio paludes in Spoletino territorio ea Rex concesserat conditione, ut si eorum opera exsiccaretur illuvies, liberata rura ipsis proficerent: sed cum Domitii vitio irritus foret labor inceptus, mandat Joanni, ipsum conveniat, ut aut cœptam rem perficiat, aut Spei propriam cedat portionem.

Grave nimis est, ut fructu laboris sui fraudetur industrius.

GRave nimis est, ut fructu laboris sui fraudetur industrius; & cui debet pro sedulitate conferri præmium, dispendium patiatur injustum; in ea præsertim re, quæ ad nostram respicit largitatem: ubi nihil debet licere negligentiæ, ne videamur minus profutura donasse. Dudum siquidem Spei & Domitio spectabilibus viris loca in Spoletino territorio, cœnosis fluentibus inutiliter occupata, largitas nostra concesserat: ubi aquarum vasta profunditas terrenam gratiam in nullos usus * profuturam absorbuerat. Jacebat tellus naufraga, palustri torpore confusa, & sub utroque jactata dispendio, nec aquarum puros liquores meruerat, & decus terrenæ soliditatis amiserat. Hoc nos, quibus cordi est in melius cuncta mutare, supra memoratis tali conditione concessimus; ut si eorum opera vel labore turpis desiccaretur illuvies, ipsis liberata rura proficerent. Sed quantum * actorum Spei loquitur ingesta peritio, Domitii viri spectabilis vitio, dum immemor jussionis tenaciter parcit expensis, ad initium revocatus est labor operantium; cum jam in soli faciem paulatim mollities siccata durescerer, celatamque longa voracitate tellurem Sol insuetus afflaret. Quod nos nequaquam negligi posse patiemur, ut bene cœpta invida destruantur ignavia. Proinde devotio tua præfatum Domitium moderata executione conveniat, ut aut cœptæ rei sedulus operator immineat, aut si hoc sibi sumptuosum esse crediderit, propriam cedat supplicanti portionem. Oportet enim, ut si ipse opera postulata nequit efficere, consortem beneficii, gloriam nostri temporis permittat implere.

* Ed. *profuturos*.

* MSS *auctorum*.

EPISTOLA VIGESIMA SECUNDA.

Festo Viro illustri Patricio Theodoricus Rex.

Præcipit, ut Ecdicii filios ex Urbe ad patriam genitoris sepeliendi causa remeare jubeat.

ÆQuum est, ut (a) commodet se Regalis pietas fati vulnere sauciatis: quia erigi plus merentur, quos sortis suæ adversa presserunt. Atque ideo Magnificentiæ tuæ præsenti auctoritate declaramus, ut Ecdicii filios, quos in Urbe primitus residere censuimus, ad patriam cum genitoris sui funere, votivo quidem reditu, sed acerbo casu, remeare jubeatis: ne eorum desideria abnegatis, (b) vulnus geminetur afflictis; &, quod nefas dictu est, qui dolorum nubila nostra semper serenitate detergimus, nunc miseris pias lacrymas denegare videamur. Insatiabilis quippe fletus est, qui humandis non finitur corporibus

Insatiabilis fletus est, qui humandis non finitur corporibus interesse.

interesse: dum sempet se reum judicat, qui cineribus justa non præstat. Priamus quanto pretio sepeliendom Hectorem redemit? Rogavit sureoeem, sopplicavit atmato, vitamque suom exponere moluit, ut cadaveri debita non negaret. Et quoniam in his personis mutua sunt officia pietatis, iniquum est, filium genitori gratuito non impendere, quod patrem magnis talentis constitit effecisse.

(*a*) Ut commodet se Regalis pietas. Conveniunt quæ a Jureconsultis de cadaveribus damuatorum sepeliendis disputantut lib. 48. Pandect. tit. ult. Arrianus in Epictetum lib. 1. cap. 9. De cura sepulturæ hujusce lib. epist. 19. *Forner.*

(*b*) Vulous geminetut afflictis. Advers fortuna utentibus non est calamitas novo dolore cumulanda. In eamdem senteutiam l. 6. de jure dot. l. 14. Ditus. de off. præsid. *Forner.*

EPISTOLA VIGESIMA TERTIA.

Ampelio, Despotio, & Theodulo Vitis Senatoribus Theodoricus Rex,

Figaliaa a Rege ipsis coaceduatur, & Regia protectio contra improbos & dolosos promittitur.

Publicis utilitatibus servientes, superfluis oneribus non gravandi. DEcet nostri temporis disciplinam, ot qui publicis utilitatibus serviunt, superfluis oneribus non graventut. Nec dignom est, ut cujusquam lædat iovidia nostris moribus ordinata. Qoaptopter figulinis Regia vobis auctoritate concessis opetam navanter impendite; nec vereamini ad alias vos actiones posse traduci, a qoibos injuncta præsentia vix credimus explicari. Cessabit ergo circa vos improborum nefanda præsumptio, & obscuris dolis effectum nostra tollit auctoritas. Incassum enim odit, cui se Principalis clementia objecerit.

EPISTOLA VIGESIMA QUARTA.

Senatoi Urbis Romæ Theodoricus Rex.

Dicit se Provincialium Judicum relatione ad Præfectum Prætorio directa comperisse, sic prima Vectigaliam illationis tempus elapsam, ut nihil aas parum a Seaatoriis domibus coastet illatum; atqae ideo tennes oppressos, qaos deuetat sablevati. Qaare monet Senatam, sic omaia aqaabiliter ordiaet, ut qaicquid aaaquaque domus Senatoria profitetur, destinatis Procuratoribus per provincias triaa illatione persolvat.

Senatus populis vivendi regulam præstitis. COnstat Senatom populis vivendi regulam præstitisse. Nam quod ornat nomen Romanum, a vobis legitur institutum. Ad hoc Patres In illo ptincipio nominati, ut qoasi filiorum per *Quare Senatores dicti fuerint Patres.* vos possit vita componi. Vos enim devotionem ptovinciis, vos privatis jura decrevistis, & ad omnes justitiæ partes subditos parere libenter do- ** Gr. & Cuj. moderationis.* cuistis. Et ideo non decet inde signum resultationis exire, onde exemplum potoit * exoltationis effulgere. Quod nostra clementia, cui cordi est rerum omnium tenere mensuram, in vestram notitiam credidit perserendum: ne magis ignorantia nuttiatut excessus, sub quorum conscientia ** MSS. & Ed. Ac. provinciarum.* error non potest esse perpetuus. Igitot * provincialium Judicum eelatione, ad magnificum virum Præfectum Prætorii directa, comperimus, sic primæ ttausmissionis tempus exemptom, ot nibil, aut parum a Senatoriis domibos constet illatum: allegantes, ptr banc difficultatem tenoes deptimi, quos magis decuetat soblevari. Fiet enim, ot exactorum nimietas, dum a potentibus contemnitur, in renues conversa grassetur; & ille potius solvat aliena, qui est devotus ad propia: præterea multo acetbiora jungentes, quod pro sua quisque voluntate aliquid exigentibus dignetur objicere. Quæ tamen omnia detrimenta Curialibus dicuntur infligi; ut qui in usas publicos fuerant nostra provisione * reparati, contumacibos distrahantur injuriis. ** Ed. Ac. reperti.* Atque ideo, P. C. qui parem nobiscum Reipub. debetis annisum, sic æquabiliter ordinate, ut quicquid unaquæque domus Senatoria profitetur, destinatis procuratoribas per provincias ttina illatione persolvat. Aut certe; quod in locum beneficii solebatis expetere, arcæ Vicarianæ sedis, si id diligitis, universa complete: ne necesse sit Curiali per multiplicem & inefficacem conventionis laborem in exiguis vestris illationibus sua potius damna suscipere; eveniatque detestabilis casus, ut qui functionem propriam vix potetat sustinere devotus, alienis oneribus premaetne infirmus. Quud nos, salva civilitate, dissimulate non possumus; ot sine acerbitate belli rebus suis exuantur oppressi, & illi magis pereant, qui Reipub. parete festinant. Hoc etiam nos edictali programmate in cuactorum noveritis Provincialiom notitiam pertulisse, ut libere prorumpat in publicum, qui se alienæ functionis pondere novit oppressum: relaturi a nobis justitiæ fructum, qai fessis novimus dare præsidium.

EPISTOLA VIGESIMA QUINTA,

SIVE.

Edictum Theodorici Regis.

Coaqueritur Rex Possessores, sive Curiales esse oppressos, eo qaod indictam sibi summam non solvissent Primates: deinde si qaisquam hac de caasa gravatum se senserit, jubet, ut ad Regem qaerclas deferat.

QUamvis sit querula vox doloris, nec se contineaue imminuti, & læsus animus vociferatione pascatur: *Læsus animus vociferatione pascitur.* tamen liberiur sermo promitur, * qui nostra auctotitate laxatot. ** Edit. si.* Detestamur enim miseros premi: commovemur & non qutrentium malis: velociusque ad nos pervenit, qood dissimulatio patientis abscondit. Merito, quando cunctorum nos respiciunt læsiones; dum illud pietati nustræ perire credimus, quud per mediocrium damna sentimus. Nuper itaque provincialium Judicum telatione comperimus, domos aliquas præpotentium suas non implere per ordinem functiones. Hinc fieri, ut dum illationis quantitas procurari quæritur, a tenuibus summa potiot exigatur. Superbia deinde conductotum canonicos solidos non ordine traditos, sed sob iniqoo poudere imminentibus fuisse projectos: nec ooiversam siliquam, quam reddere consuevetant, solemniter intulisse. Proinde factum est, ot Cotiales, qnibus nos volumus esse prospectum, imminentium sollicitudine coacti, gravia damna sentirent; &, si dici fas est, cum alienis debitis sub tteuculentis * compulsoribus urgerentut, ** Ed. Niv. & Gen. compulsionibus.* possessionum quoque suarum amissione privati sunt. Quod scelus ut debeat amputati, ad Reverentissimum qooque Senatum præcepta transmissimos, & nunc edictali programmate dtfinimus, nt qnisquis possessorum sive Curialium gravatum se senserit in aliena calculi functione, ad nostræ Serenitatis audientiam venire deproperet: sciturus, nobis priores excessus omnino displicuisse,

cum viderit profutura succedere. Patuit ergo vobis arbitrium justi Principis, quamvis multis semper declaretur indiciis. Nunc autem sub silentio patientiam doloris obducite, aut sub justitia iter vocis aperite. Jam in vobis erit hujus summa consilii, quibus adjacet eligere, quod vobis prospicitis expedire.

EPISTOLA VIGESIMA SEXTA.

Fausto Præfecto Prætorio Theodoricus Rex.

Vetat quominus Apuliæ & Calabriæ negotiatores graventur imposterum, debitasque iis, qui has Principis jussiones infregerint, mulctas imponit. Tum sequitur edictum de Aurariis.

NUllius compendiis delectamur injustis; nec ad animum nostræ pietatis perveniunt, quæ probitatis gratia deseruntur. Respublica siquidem jure semper æquitatis augetur; & cum temperantia diligitur, velociter profutura succedunt.

Respublica jure æquitatis augetur.

Atque ideo illustrem Magnificentiam tuam, negotiatorum Apuliæ sive Calabriæ supplicatione permoti, duximus instruendam; ut frumenta, quæ per supradictos negotiatores publico comparantur, non iterum ab eisdem (a) interpretii nomine solidorum quantitas exigatur. Nam si coemptam speciem expensis publicis necessariam non habetis, ab officio vestro suscepta * modiatio fideliter distrahatur: eventum rei ratio fiscalis habitura est, quæ injuste videtur imposuisse quod respuit. Nimis enim iniquum est, ut ille patiatur dispendium, qui imperium fecit alienum. Pari conditione censentes de sextario quoque, quem negotiator ejus provinciæ videtur inferre; ne quis audeat damnata semper pretia protervus exigere. Et ut validius retundamus excessus, pœnam triginta librarum auri sedis vestræ Præfectis imponimus, si quis contra hæc saluberrima constituta ausu temerario venire tentaverit. Officium vero decem librarum auri dispendio se noverit esse feriendum, si inhibitas præsumpserit exequi jussiones. In illa quoque parte fessis clementia nostra se porrigit, ne si pensionem hujus tituli Siliquatario præstat, monopolium quoque negotiator exerceat. Si vero Siliquatarius hunc titulum negotiatoribus * judicat abrogandum, nullam ab eis exigat Pensionem: quia satis absurdum est, ut affligatur damnis, qui commoda non habet actionis. In Aurariis denique priscus ordo servetur, & ad eos tantum functio ipsa respiciat, quos huic titulo servire voluit Antiquitatis auctoritas. Quapropter beneficia nostra erga negotiatores, qui nostris titulis necessarii comprobantur, omnimodis facite custodiri: ne genus hominum, quod vivit lucris, ad necem possit pervenire dispendiis.

Theodoricus erga negotiatores beneficus.

*Ed. Niv. & Gam. moderatio.

*Ed. indicat.

Absurdum est, ut affligatur damnis, qui commoda non habet actionis.

(a) Interpretii. Ea dictio exstat etiam in Cornelio Valenti de Suariis, edita a Pithœo pag. 29. *Fur.*

EPISTOLA VIGESIMA SEPTIMA.

Universis Judæis Genuæ consistentibus Theodoricus Rex.

Permittit quidem illis Synagogam reficere, non vero ampliare, dummodo tamen tricennalis non obstet præscriptio.

SIcut exorati justum cupimus præbere consensum: ita per nostra beneficia fraudes fieri legibus non amamus; in ea parte præcipue, in qua divinæ reverentiæ credimus interesse. Ne ergo insultare videantur elati, Divinitatis gratia destituti; quapropter tegumen tantum vetustis parietibus superimponere Synagogæ vestræ, præsenti vos auctoritate censemus: petitionibus vestris eatenus licentiam commodantes, quatenus constituta Divalia permiserunt. Nec aliquid ornatus fas sit adjicere, vel in ampliandis ædibus evagari. Et noveritis vos severitatem minime diffugere veteris Sanctionis, si rebus non abstineatis illicitis. In ipsis vero parietibus cooperiendis, vel * fingendis, tantum licentiam damus, si vobis tricennalis non potest obesse præscriptio. Quid appetitis, quæ refugere deberetis? Damus siquidem permissum, sed errantium votum laudabiliter improbamus. (a) Religionem imperare non possumus: quia nemo cogitur, ut credat invitus.

*Ed. reficiendis.

Nemo cogitur ut credat invitus.

(a) Religionem imperare. Religio Christiana imperari non potest. Lactantius: Defendenda religio est non occidendo, sed monendo: non sævitia, sed patientia: non scelere, sed fide. Illa enim malorum sunt, hæc bonorum. Et necesse est bonum in religione versari, non malum. Nam si sanguine, si tormentis, si malo religionem defendere velis, jam non defendetur illa, sed polluetur, & violabitur. Nihil tam voluntarium, quam religio, in qua si animus sacrificantis aversus est, jam sublata, jam nulla est. Recta igitur ratio est, ut religionem patientia vel morte defendat: in qua fides conservata, & ipsi Deo grata est, & religioni addit auctoritatem. Lib. 5. Instit. cap. 20 Beda Histor. Anglic. lib. 1. cap. 26. Gregor. Nissen. cap. 31. Cathec. Tertul. Apoleg. cap. 23, Hilarius ad Constantium Augustum. D. Ambros. Epist. 30. ad Valentin. Et præclare Constantinus in veteribus actis Silvestri Papæ 1. apud Baronium tomo 3. ad annum Christi 324. *Furet.*

Justiniano Imperatori Theodahadus inf. lib. 10. epist. 26. Cum divinitas diversas patiatur religiones esse; nos unam non audemus imponere. Retinemus enim legisse voluntarie sacrificandum esse Domino; non cujusquam cogentis imperio Tertullianus ad Scapulam in fi. Non est (inquit) religionis cogere religionem; quæ sponte suscipi debet, non vi. Clemens initio lib. 10. Recognit. ad Jacobum fratr. Dom. D. Bernardus in Cantica, serm. 66. Fides suadenda (inquit) non imponenda. *Forn.*

Porro hujus rescripti ad Judæos Genuenses emissi inscriptione admonitus conjicio in l. 8. de Judæis, ex Cod. Theod. *Forn.* Et l. ult. cap. de Judæis. Grul.

EPISTOLA VIGESIMA OCTAVA.

Stephano Viro Senatori, Comiti Primi Ordinis, & Exprincipi nostri Officii Theodoricus Rex.

Laudatur Stephanus, & confertur ei dignitas Spectabilitatis, seu Comitiva Primi Ordinis, necnon privilegia quædam præclara.

TRibuenda est justis laboribus compensatio præmiorum; quia exprobata militia creditur, quæ irremunerata transitur. Athletam populis palma designat esse victorem. Sudores bellicos Civica corona testatur. Expectant etiam equos præmia sua; & tanta justitiæ vis est, ut nec illis tardius detur laboris pretium, qui sentire non poterant denegatum. Quod si ita est, dignum est hoc homini reddere, qui per honesta cognoscitur obsequia placuisse. Per tot enim actionum lubricos casus fixum tenuisti militiæ probatæ vestigium; & quod raro in serviente provenit, permutatio judicum nunquam circa te variavit affectum. Nec erat in te alieni judicii quisquam invidus, cum etiam decessorum suorum ordinationibus redderetur adversus. Placere siquidem meruisti cunctis, cum semper diligenda custodis, silentium in secretis, in actionibus efficaciam, in

Exprobata militia creditur, quæ irremunerata transitur.

Quanta sit vis justitiæ.

Quæ sint semper diligenda.

observationis labore frequentiam; & quod rarum continentiæ bonum crebra hominum vitia fecerunt, cum multis præberes officia, nulli tuam operam venditabas. Vocabulum Psincipis nulla sorde maculasti, servans dignitatem nominis exercitatione visrutis. Hinc est, quod Spectabilitatis honorem, quem militiæ sudore detersis justa depntavit Antiquitas, præsenti tibi auctoritate couferimus; ut laboris tul tandem finitas excubias, remaneratione (a) Comitivæ Primi Ordinis, jam secueus intelligas. Et quia gratiam Principis dignitas nuda non asserit; nec (b) beneficium dici potest, quod nulla utilitate sentitur: privilegia tibi quoque, quæ tribui scholæ tuæ Exprincipibus Divalia constituta voluerunt, simili munificentia condouamus. Nec quicquam in his debes metuere, quæ forsitan novella usurpatione sentantur. Ab omni esgo damno oneribusque sordidis jus te munivit antiquum. Sed quamquam præsenti remuneratione tibi digna solvamus, futuris tamen votis spem maximam pollicemur. Sed quouiam angusta sunt beneficia, quæ nou etiam de futuris aliquid pollicentur, aderit providentia Principalis; ut quos diguos favore nostro credimus, eos quoque majori honore cumulemus. Verum quia celari non decet Regium bonum, impetrata præsentia ad provincialis judicis facito notitiam pervenire; quatenus Spectabilitatem tuam decoratam nostro testimonio, universitatis corda cognoscant: tibique utpote militiæ munere persoluto, cultus competens pro nostrorum temporum laude servetur.

Gratiam Principis dignitas nuda non asserit.

Angusta sunt beneficia quæ non etiam de futuris aliquid pollicentur.

(a) Vide l. ult. c. de a Judæis.

EPISTOLA VIGESIMA NONA.

Adilæ Viro Senatori, Comiti Theodoricus Rex.

Imperat, ut tueatur prædia & homines Mediolanensis Ecclesiæ intra Siciliam constitutos; vult tamen, ut causis publicis & privatis contra eos propositis quamprimum respondeant.

QUamvis nullos velimus gravamen aliquod sustinere, quos videtur pietas nostra protegere (quia Reguantis est gloria, subjectorum otiosa tranquillitas) tamen specialiter Ecclesias ab omni injuria reddi cupimus alienas; quibus dum æquabilia præstantur, misericordia Divinitatis acquiritur. Et ideo beatissimi viri Eustorgii Episcopi sanctæ Mediolanensis Ecclesiæ petitione permoti, præsentibus te affatibus admonemus, ut prædiis vel * hominibus illius Ecclesiæ intra Siciliam constitutis, tuitionem studeas salva civilitate præstare; nec a quoquam cujuslibet nationis homine contra fas patiaris opprimi, quos decet Divinitatis intuitu sublevari. Ita tamen, ut causis publicis & privatis, quæ contra eos rationabiliter proponuntur, respondere non differant: quia sicut nolumus eos ab aliquo prægravari; ita exceptos a tramite justitiæ non patimur inveniri.

Regnantis est gloria, subjectorum otiosa tranquillitas. Eustorgius Episcopus Mediolanensis.

*Ed. Niv. & Gs. *honoribus*.

Ecclesiasticos Divinitatis intuitu decet sublevari.

Citat hanc Epistolam Baronius tom. 6. Annal. ad an. Chr. 504.

EPISTOLA TRIGESIMA.

Fausto Præfecto Prætorio Theodoricus Rex.

Eximitur ab illatione tributorum unus ex negotiatoribus Mediolanensis Ecclesiæ, qui pauperum servitio deputandus erat: quæ gratia Ravennati Ecclesiæ antea concessa fuerat.

NOn præjudicat juri publico personalis exceptio; quia beneficialem esse Principem licet, nec intra regulas constituti potest munificentia Regalis arctari. Ira levia coerceatur gravissimis institutis: impatiens ambitio jure refrænetur: clementia non habet legem; nec debet sub angustis terminis benigna sequi, * quam decet sine fine laudari. Defensores itaque sacrosanctæ Mediolanensis Ecclesiæ pro expensis pauperum, quæ sub lucri exaggeratione funduntur, unum sibi ex negotiatoribus uebis suæ desiderant oportere præstari: qui emptoris functus officio, exceptis negotiationis oneribus debeat implere, quod suscipit. Hæc enim nos & Ravennati Ecclesiæ commemorant, motos rationabili allegatione, tribuisse: quod pietatis exemplum, ad suum quoque commodum supplicant transferendum. Ideo illustris & præcelsa Magnificentia tua (salva in aliis negotiationibus commoditate publica, quæ ab universo corpore consuevit lusetri) unum eis, quem sibi visi fuerint eligere, deputabit; qui ita commercium negotiationis exerceat, quatenus nec (a) Monopolii, nec Siliquatici, nec Aurariæ aliquid pensionis impendat: vel quodlibet gravamen ex permissa nundinatione sustineat. Cur enim illud tardemus annuere, unde nulla possumus damna sentire?

Non præjudicat juri publico personalis exceptio.

Clementia non habet legem.

* Ed. *quem*.

(a) Qui ita commercium negotiationis Siliquaticum & Monopolium erat mercatorum onera. Siliquaticum in nundinis exigitur ob venditionem proponendam: Monopolium ab eo exigitur, qui monopolium beneficio Principis exercet, quo tamen uti hodie non licet ex l. 1. C. de Monop. *Brass.*

EPISTOLA TRIGESIMA PRIMA.

Dromonariis Theodoricus Rex.

Insinuat se Comiti Sacrarum Largitionum præcepisse, ut in Hostiliensi loco Dromonarii constituantur, quibus fiscalem pecuniam attribuit pro excursibus cum veredariis per alveum Padi more solito faciendis.

PUblicis debent utilitatibus insudare, qui nomen dedere militiæ. Quid enim agat homo, si professo desit obsequio, ut nec commoda privata reperiat, nec gloriam strenuitatis acquirat? Et ideo Comiti Sacrarum Largitionum nostra præcepit auctoritas, ut in Hostiliensi loco constitui debeatis; quatenus fiscali humanitate recreati, excursus cum veredariis per alveum Padi more solito faciatis; ut diviso labore equis publicis debeat subveniri: quando (a) cursus vester non atteritur, qui per vias liquidas expeditus. Non enim vobis nimio labore claudicare contingit, qui manibus ambulatis. Vehiculum vestrum non sentit injuriam, nec defectum patitur, quod unda potius currente portatur.

Publicis debent utilitatibus insudare, qui nomen dedere militiæ.

(a) Juret. puta hoc esse, quod vocatur ab aliis Evectio navalis.

EPISTOLA TRIGESIMA SECUNDA.

Senatui Urbis Romæ Theodoricus Rex.

Decernit, ut ad paludem decennovii, quam Patricius Decius exsiccandam postulabat, duo Senatores mittantur, qui spatium paludis fixis annotatum terminis, juris ipsius Decii faciant.

GRata nobis est, Patres Conscripti, circa utilitates publicas impensa devotio: quia dum civium laudabiles animos comprobamus, locum

justis

Nihil tam senatorium, quam utilitatibus publicis impendere affectum.

justis beneficiis reperimus. Quid est euim tam Senatorium, quam si utilitatibus pablicis impeodat affectum, ut possit prodesse patriæ, cui natus est? Vir itaque magnificus atqae Patricius Decius, glnrioso circa Rempub. amore devinctus, ultro postulavit vnto mirabili, quod vix potuisset sub consilio nostræ pietatis imponi. Paludem Decennonii, in hostis modum vicina vastantem, sovearum ore patefacto promisit absurbere: illam famosam sæculi vastitatem, quam sub diuturnitate licentiæ quondam mare paludestre * possedit, cultisqne locis inimicum superfuudens unda diluvium, terrenam gratiam silvestri pariter borrore consudit: nibil utile nutriens, sub liquore spoliatum fructibus est solom, postquam obnóxium cœpit esse paludibus. Et ideo miramur priscæ confidentiæ virum, ot quod diu virtus publica refugit, manus privata susceperit. Hanc ergo audacem laborem aggressurum se laudabili perfectione pollicitus est; ut pereunte damnoso gurgite, quæ fuerant amissa, ulterius non perirent. Undeuostræ super hac parte Serenitatis postalat jussiones; ut auctoritate pablica subeat opus eximium, quod erit cunctis vianribus profuturum. Sed nos, P. C. quibus cordi est bonum desiderium juvare auxiliaribus constirutis, præsenribus decreris annuimus, ut ad loca ipsa Decennonii duns ex vestro corpore dirigatis; quibus arbirrantibus, quantum spatii * restaguatis incursibus paludestris illuvies occupavit, fixis terminis annoretur; ar cum ad perfectionem promissam pervenerit, liberatori sun reddita terra proficiat; uec quisquam inde aliquid præsumat atringere, quod tamdiu lovadentibas aquis oon potuit vendicare.

* MS. Rem. & Ed. Ac. *consedit.*

* Ed. Ac. *negatis.*

EPISTOLA TRIGESIMA TERTIA.

Decio Viro Illustri, Patricio Theodoricus Rex.

Concedit Decio paladis Decennonii daminium; tum decernit, ne si quis hanc laborem una cum eo subeundum delegerit, habita operis æstimatione, habeat juris proprii spatia pro parte quam susceperit.

JUstitiæ ratio est, ut laudabile desiderium sequatur prosperitas jussionum; & quod bona voluntate suscipitar, Regalibus quoque ordiuationbus impleatur. Vobis itaque desideria justa poscentibus, præsenri auctoritate cuncedimus, ut stagnis Decennonii paludibusque siccatis, sine fisco possideas In snlum rura revocata; nec ullam metuas liberatis rebus exbibere eulturam, quas sab generalitatis testimonio absolvimus. Hinc étiam ad amplissimum Senatum præcepta trausmisimus, ut desinito ounc spatio ad ruum pulchre transeat duminiam, quod est a sœdis gargitibus vendicatum. (*a*) Æquum est enim, ut unicuique proficiat labnr suus; & sicut expendendo cognoscit incommoda, ita rebus perfectis consequatur augmenra. Illud eriam, qui studio Reipub. semper invigilamus, aspeximus; ut si quis bunc laborem iujuncta tecum societate subire delegerit, habita operis æstimatione, habeat juris proprii spatia pro parte, quam suscipit; ut nec solus immensis oneribus prægraveris, & auimosius petagatur, quod sub collegii (*b*) adjuvatione suscipitor. Ita siet, ut &, quæ rebus maximis est amica, molesta careatur invidia. Quapropter gloriosis desideriis * grataater insiste: ne opinioni tuæ grave sit in assumptis conatibus marcuisse. Intuere quippe omnium ora, atque oculos in te esse conversos: respice Serenitatis nostræ suspensa judicia ad effectum operis instituti. Quanta vales animositate festina; ot dignus tanta re emersisse judiceris, qui jam nunc omnium admiratioue laudaris.

Æquum est, ut unicuique proficiat labor suus.

Invidia maximis rebus est amica.

*. Ed. *navanteri.*

(*a*) Æquum est enim, ut unicuique proficiat labor suus. Augmeotum patrimonii non sine labore quæritur. l. si defunctus. C. arbit. tit. quemadmodum & pecunia. l. quod si minor. s. Scævola. D. de mioor. beneficia Ecclesiastica. cap. super. de renunr. honoris augmenta. l. contra pubiicam. C. de ra milit. stipendia loogo sudore. l. fio. C. de oma. agr. des. *Bross.*

(*b*) Juret. legit adunatione. Ea vox frequens Cassiodorio, ut lib. 4. Ep. 33. & 36. & lib. 5. Ep. 3. & lib. 3. Ep. 6. adunate sententias.

EPISTOLA TRIGESIMA QUARTA.

Artemidoro Præfecto Urbis Theodoricus Rex.

Statuit, ut pecunia fabricis Romanis deputata, nec expensa, sed subtracta, resumatur, & mœnibus reficiendis applicetur. Celatores hujus pecuniæ plectendas quidem fatetur: ipsis tamen elementer indulget.

GAudemus in te nostra floruisse judicia: Lætamur dignum Præsulem te Romanis arcibus extitisse, qui generosis aoimis amicum fraudibus non passus es velare secretum: ne vos aut delicta complices facerent, aut securitas ad majora potius iucitaret. Arqae ideo universa pecunia, quæ fuerat fabricis deputata Romanis, & uunc Magnitudinis tuæ (*a*) discussione constitit * abjuratam, cum nec reddita suo tempore, uec docetur expensa, sine aliqua dilatione resumatur, & vobis ordinantibus iterum Romauis mœnibus applicetur. Nefas est enim, ut in alios usus transeant, quæ sibi subtracta non immerito Roma suspirat. Deberemus itaque celatores deputatæ pecuniæ immodica pœna percellere, qui in tali causa uostram munificentiam fraudaverunt. Sed affuit moderatrix, semperquæ uobis est juncta, clementia: ne iudecore facta plectamus graviter incitante justitia. Sufficiat nobis cupiditatem non implesse, qaod voluit. Nec major potest provenire viudicta, quando velut propria videtur perdere, qui se suppressa turpiter * judicaverat possidere.

Secretum generosi animis amico m

*MSS. *adjuratam, alii abdicatam.*

Clementia est Theodorico semper juncta

* Ed. *vendicaverat.*

(*a*) Discussione. De cujus ratione præscribitar Imperatosis Zenonis constirutio, lib. 7. Cod. de ratiocin. oper. pubiic. *Forn.*

EPISTOLA TRIGESIMA QUINTA.

Tancilæ Viro Senatori Theodoricus Rex.

Admonet, ut perquirat statuam æneam de civitate Comensi furta ereptam: promittens centum aureos ei, qui furta prodiderit.

ACerbum nimis est, nostris temporibus Antiqoorum facta decrescere, qui ornatum orbium quntidie desideramus augere. Quocirca præsentibus te jussiouibus admonemus, ot de Comensi civitate æneam statuam, quæ periisse suggerirur, omni animositate perquiras. (*a*) Spondens etiam centam aurens, si quis hæc sacrilega prodere furta maluerit; quateuus promissio nostræ Serenitatis trepidos ad spem confessionis iovitet; quod etiam, ad te destinata Edicta proloquotur. Sed cum hæc tamen jussa promulgaveris, si adbuc facinus secreta velaverint, post diem venerabilem locorum artifices facias congregari: a quibus sab terrore perquire, quo ministro fuerit perpetra-

Ornatum urbium quotidie desiderabat augere Theodoricus.

rum. Ab imperitis enim harum rerum statuæ facilis eversio non fuisset, nisi eam tentasset movere loco magistra præsumptio.

(a) Furtum indicanti præmium proponitur, quod & jure fit. l. 16. solent, de præscr. verb. l. 13. si Basfaturam, C de fidejuss. l. 4. l. 5. D. de cond. ob tur. caf. Et Atheais usitatum ex Suidæ collectaneis in Diagora. Melio, & Ammonio in dictione ... manifestum est. *Fornet*.

EPISTOLA TRIGESIMA SEXTA.

SIVE

Edictum Theodorici Regis.

Promittit Rex centum aureos & criminis indulgentiam ei, qui furtum statuæ aneæ sponte retexerit. Tam minitatur mortem ei, qui celaverit culpam & alieno judicio detectus fuerit.

Non parvum est munus audacia, supplicii declinasse terrorem. Quamvis ad proditionem sceleris relaxata omnis pœna sufficiat, nec parvum sit munus audaciæ, supplicii declinasse terrorem: addimus tamen præmium, quod habere innocentia solet. Non quia commissa placuerunt, sed delectat nos munificos esse in amore vindictæ. Quapropter præsentis Edicti unusquisque auctoritate cognoscat, centum se aureos largitate nostra promereri, si prodat, qui statuam de Comensi civitate rapuerit; & de suo facto (quod maxime nocens requirit) indulgentiam se noverit habiturum. Damus in æneo compendio aureum munus; & metalla, quæ invenire possumus pretiosiora, largimur: illud potius hac liberalitate redimentes: ne transeat in usum quod constat esse prohibitum. Quis ergo tanta stultitiæ cæcitate damnetur, ut dubitet erumpere, quando & securitatem reperit, & præmium confessionis acquirit? Si quis autem dissimulandum forte crediderit, eumque aliquo veritatis indicio Serenitas nostra detexerit; (a) ultimo se noverit discrimine rapiendum. *Indignum est, ut qui respuunt indulgentiam, detectis postea suffragetur humanitas.* Indignum est enim, ut qui respuunt indulgentiam nostram, detectis postea suffragetur humanitas.

(a) Ultimo discrimine. I. morte, quod altimum supplicium, & animadversio ultima definitur, l. ult. de pœn. l. ult. de sepulc. viol. l. 31. omnes, C. de Episc. & Cler. ultima pœna, Suet. in Julio, ἐχά τα τιμωρία, Harmenop. & Novell. 153. novissima exempla, Cornel. Taciti lib. 12. & 15. *Fornet*.

EPISTOLA TRIGESIMA SEPTIMA.

Fausto Præfecto Prætorio Theodericus Rex.

Concedit Rex Spoletinis civibus ad exhibitionem Thermarum supra consuetudinem, aliam millenam.

* Ed. *Procerum.* * Provectum regni nostri benignitas debet æmulari ut tantum humanitas relaxet dona, quantum Respub. suscepit augmenta. Non enim aliter laudatum modum possumus custodire, nisi ad considerationem rerum nostrarum debeamus excitare propositum. Inter tot enim quotidie, Deo propitiante, successus, tenacitatis esset vitium angusta largitate contentum. Atque ideo illustris Magnificentia tua præsenti auctoritate cognoscat, Spoletinis civibus ad exhibitionem * Thermarum supra consuetudinem, alia millenam esse deputandam. Cupimus enim libenter impendere, quæ ad salubritatem civium novimus pertinere: quia laudes sunt nostrorum temporum: celebrata gaudia populorum.

* Accur. *Termarum.* *Laudes sunt temporum Principis, celebrata gaudia populorum.*

EPISTOLA TRIGESIMA OCTAVA.

Fausto Præfecto Prætorio Theodericus Rex.

Prohibet, ne Sipontini negotiatores hostium depopulatione vastati, per juge biennium ob solutionem fisci, & ob ea, quæ mutuo acceperant, vexentur.

Opes nostras cupimus thesauro pietatis augeri: execrantes commoda, quæ nobis vexatorum fuerint calamitatibus acquisita. Molesta est illatio nostræ clementiæ, quæ defletur: quia, quicquid sub lætitia penditur, accipientis laudibus applicatur. Urbis itaque Sipontinæ negotiatores hostium se asseruot depopulatione vastatos. Et quia egentium levamina nostras potius divitias æstimamus, illustris Magnificentia tua per hoc juge biennium nuncupatos nulla faciat * coemptione vexari. Sed quoniam lapsos nihil relevasse proficit, si onus aliud solutionis accedit: qui memoratis negotiatoribus noscuntur mutuasse pecuniam, Celsitudo tua faciat admoneri, ne in hoc biennii spatio quicquam de credita summa æstiment postulandum; quatenus sub induciis supradictis & datam possint reparare pecuniam, & aliquatenus debitorum valeat respirare substantia. Quid enim proficit creditorem se orgere, quando incassum nititur nudatos exigere? Quibus magis prospicimus, si ad mutuata sustinendo pervenire faciamus.

Egentium levamina, suas æstimabat divitias Theodericus. * Ed. Ac. *commutione.*

EPISTOLA TRIGESIMA NONA.

* Aloisio Architecto Theodoricus Rex.

Significat Rex se cupere Aponum fontem, cujus varias virtutes graphice describit, refici. Quod ut prospere succedat, jubet antiquam illic ædificiorum soliditatem innovari, palatium quoque longa senectute quassatum reparari.

Si audita Veterum miracula ad laudem nostræ clementiæ volumus continere (quoniam augmenta Regalis gloriæ sunt, cum sub nobis nulla decrescunt) quo studio convenit reparari, quod & nostris oculis frequenter constat offerri? Delectat enim salutiferi Aponi meminisse potentiam; ut intelligas, quo desiderio cupimus reficere, quod de memoria nostra nescit exire. Cæruleum fontem vidimus in formam dolii concavis hiatibus æstuantem, & fornaces anhelantium aquarum circumducto * tereti labio, naturæ probabili dispositione coronatas; quæ licet, more calidæ, nebulosos vapores exhalent: hanc tamen jucundam perspicuitatem aspectibus humanis aperiunt, ut quivis hominum illam gratiam desideret contingere, etiam cum non ignoret ardere. (a) Ore plenissimo, in sphæræ similitudine, supra terminos suos aquarum dorsa turgescunt. Unde (b) latex tanta quiete defluit, tanta quasi stabilitate decurrit, ut eum non putes crescere, nisi quia inde aliquid rauco murmure sentis exire. Veniunt aquæ per algentes meatus tali fervore succensæ, ut post recurva spatia, quæ arte facta sunt longiora, * calores fiant maximos redditoræ. O Magistri mirandum semper ingenium: ut naturæ furentis ardores ita ad utilitatem humani corporis temperaret, ut quod in origine dare poterat mortem, doctissime moderatum & delectationem tribueret & salutem! Juvat videre se-

Augmenta regalis gloriæ sunt, cum sub rege nulla decrescunt. *Fons Aponus describitur.* * MS. Aud. *tentilabio.* Ed. Niv & Gam. *tentilatio.* * Ed. *in calores maxime sunt reditura.*

ëretum, latices vapores igneos exhalantes, amicum undis indefinenter ardorem, & calorem venire decursu rivi, unde usualiter solebat extingui. Merito dicunt Philosophi, Elementa sibi mutuis complexibus illigari, & mirabili conjungi fœderatione, quæ inter se contraria intelliguntur varietate pugnare. Ecce madentem substantiam vapores producere constat ignitos, qui mox ad thermarum ædificia decora pervenerunt, illis a cautibus unda descendens, & aera sua qualitate succendit, & tactu fit habilis, cum recepta fuerit in lavacris: unde non tantum deliciosa voluptas acquiritur, quantum blanda medicina confertur. Scilicet sine tormento cura, sine horrore remedia, sanitas impunita, balnea contra diversos (c) dolores corporis attributa. Quæ ideo (d) Aponum Græca lingua beneficialis nominavit Antiquitas; ut causam tanti remedii æger cognosceret, cum de tali nomine dubium non haberet. Sed inter alia loci ipsius bona, illud quoque stupendum esse didicimus, quod una fluentorum natura diversis ministeriis videatur accommoda. Nam protinus * saxo suscipiente collisa inhalat primæ cellulæ sudatoriam qualitatem: deinde in solum mitigata descendens, minaci ardore deposito, suavi temperatione mollescit: mox in vicinum producta, cum aliqua dilatione torpuerit, multo blandius intepescit: postremo ipso quoque tempore derelictu, in piscinam Neronianam frigida tantum efficitur, quantum prius ferbuisse sentitur. Non immerito aucturis sui participans nomen, collega est cum viriditate gemmarum; ut ipsa quoque vitrei elementi colore perspicua, quasdam tremendas undas quieta commoveat. Sed ut ipsum quoque lavacrum mundius redderetur, stupenda quadam continentiæ disciplina, in undam, qua viri secreantur, si (e) mulier descendat, incenditur: propterea quod & ipsis altera exhibitio decora collata est; scilicet, ne ardentium aquarum fœcundissimum locum non crederent habuisse, unde plurima largiretur, si uterque sexus uno munere communiter uteretur. Hæc perennitas aquarum intelligendi præstat indicium: per igneas terræ venas occultis meatibus influentem deintus, in auras erumpere excocti fontis irriguam puritatem. Nam si naturæ fuisset illud incendium, sine interitu substantiæ non fuisset * amissum. Sed aquæ materia sensibilis, sicut peregrinum contraxit ignem, sic iterum nativum facile * recipit algorem. Præstat & aliud adjutorii genus vis illa medicabilis; nam juxta caput fontis scintillosi quemdam sibi meatum provida natura formavit. Hinc desuper sella composita, quæ humanis necessitatibus in absidis speciem perforatur, ægros suscipit interno humore defluentes: ubi dum fessi nimio languore consederint, vaporis illius delectatione recreati, & lassa viscera reficiunt, & humores noxia infusione * largatos, vitali ariditate constringunt; ut quasi aliquo desiderabili cibo refecti, valentiores queant protinus inveniri. Sic medicabili substantiæ venit a sulphure, quod calet: a salsedine, quod desiccat. Talia posteris non tradere, hoc est graviter in longa ætate peccare. Quapropter antiqua illic ædificiorum soliditas innovetur; ut sive in thermis, sive in cuniculis fuerit aliquid reparandum, te debeat imminente reconstrui. (f) Virgulta quoque noxia importunitate nascentia, evulsis cespitibus auferantur: ne radicum quidam capilli paulatim turgentes, fabricarum visceribus inserantur, & more vipereo prolem sibi fœcunditate funeraria nutriant, unde se compago casura disrumpat. Palatium quoque longa senectute quassatum, reparatione assidua corrobora. Spatium, quod inter ædem publicam, & caput igniti fontis interjacet, silvestri asperitate depurga. Rideat florenti gramine facies decora campestris, quæ etiam ardentis aquæ fertilitate lætatur: miroque modo dum proxime salem generet sterilem, nutriat pariter & virores. Sed non his tantum beneficiis Antenorea terra fœcunda est; infert & alia, quæ multo grandius obstupescas. Corda illa (ut ita dixerim) montium, in vicem secretarii, negotia contentiosa distinguunt. Nam si quis forte pecus furatum pilis nativis solito more spoliare præsumpserit, undis ardentibus frequenter immersum, necesse est, ut antea decoquat, quam emundare prævaleat. O vere secretarium jure reverendum: quando in his aquis non solum sensum, sed etiam verum constat esse judicium; & quod humana nequit altercatione dissolvi, fontium datum est æquitate definiri. Loquitur illic tacita natura, dum judicat, & sententiam quodammodo dicit; quæ perfidiam negantis excludit. Sed quis ista conservare negligat, quamvis plurima tenacitate sordescat? Siquidem ornat regnum, quod fuerit singulariter toto orbe nominatum. Et ideo pecunia, quæ tibi data est, si opus non poterit implere susceptum, quantum adhuc expendendum esse credideris, missis nobis Brevibus, indicabis: quia non gravamur expendere, ut tanta videamur * ruris amœnia custodire.

Marginalia: *Quid sentiant de Elementis Philosophi.* — *Aponi fontis miracula. Et quare Aponus dicatur.* — * Ed. Ac. & For. *admissum.* — * Ed Ac. *repetit.* — * Ed Niv. & Gam. *axaltes* — *Ornat regna, quod fuerit singulariter toto orbe nominatum.* — * MS. Rem. *ruris mœnia.*

(a) Ore plenissimo fontis, infr. lib. 3. epist. ult. paulo post, caput fontis vocat: & Ulpian. l. 1. D. de aqu. quotid. & æstiu. Forn.

(b) Perennitas aquar. Ulpian. l. 1. § quamquam, de aqu. quotid. & æstiu. Theophr. de rerum divis. τὸ ὕδωρ τὸ ἀίδιον exposuit. Forn.

(c) Dolores corporis attributa. Savaro ad Sidon. Apollin. lib. 5. Ep. 3. reponit ex fide veter. codi. dolos, & probat veteres sic loquutos. Jur.

(d) Aponum beneficialis nominavit Antiquitas. Si verum amamus, nullum homini majus a Deo donum concedi potest secunda corporis valetudine: ex qua morum conditio quadantenus temperatur. Ælianus de Socrate. Hinc ἄπονος, id est labore carens, a Julio Polluce Onomastici lib. ἄπονος καὶ ἀταλαίπωρος exponitur. Fontem igitur Aponum morborum expertem, quod summi beneficii, ac felicitatis loco ponitur, significat Cassiodorius. Forner.

(e) Unde Mart. 6. Fontes Aponi rudes puellis. D. Grul. & Cujac.

(f) Virgulta quoque noxia. Arborum radices fabricis inferunt ruinam, inf. lib. 7. form. 6. l. 1. C. de aquæ duct. l. 1. C. de interd. Harmenop. lib. 2. tit. 4. περὶ φυτῶν, ἡ τῶν φυτῶν καταφύτευσις ἡ τὰς τυγχάνουσας τοιχοποιΐας ὑπερόριον βλάβας, ῥιζοβολοῦντα γὰρ φυτά, &c. Locus huic similis, ac fere geminus. Forner.

EPISTOLA QUADRAGESIMA

Boethio Patricio Theodoricus Rex.

Dicit Regem Francorum Citharœdum magnis precibus expetiisse. Rogat Boethium Musicæ peritum, ut eum eligat. Multa de Musicæ laude, tonis, modis &c. disserit.

CUm Rex Francorum, convivii nostri fama pellectus, a nobis Citharœdum magnis precibus expetiisset, sola ratione complendum esse promisimus, quod te eruditionis Musicæ peritum esse noveramus. Adjacet enim vobis doctum eligere, qui disciplinam ipsam in arduo collocatam potuistis attingere. Quid enim illa præstantius, quæ cœli machinam sonora dulcedine, & naturæ convenientiam ubique dispersam virtutis suæ gratia comprehendit? Quicquid enim

Marginalia: *Musicæ laus.*

in conceptum alicujus modificationis existit, ab harmoniæ continentia non recedit. Per hanc competenter cogitamus, pulchre loquimur, convenienter movemur; quæ quoties ad aures nostras disciplinæ suæ lege pervenerit, imperat cantum, mutat animos: artifex auditus, & operosa delectatio. Hæc cum de secreto naturæ, tamquam sensuum Regina, tropis suis ornata processerit, reliquæ cogitationes exiliunt, omniaque facit ejici, ut ipsam solummodo delectet audiri. Tristitiam noxiam jucundat, tumidos furores attenuat, cruentam sævitiam efficit blandam, excitat * ignaviam, soporantemque languorem, vigilantibus reddit saluberrimam quietem, * vitiatam turpi amore ad honestum studium revocat castitatem, sanat mentis tædium bonis cogitationibus semper adversum, perniciosa odia convertit ad auxiliatricem gratiam; & quod beatum genus curationis est, per dulcissimas voluptates expellit animi passiones. Incorpoream animam corporaliter mulcet, & solo auditu ad quod vult deducit: quam tenere non prævalet verbo tacito manibus clamat, sine ore loquitur, & per insensibilium obsequium prævalet sensuum exercere dominatum.

** MS. Aud. & E. Gr. & Cuj. ignavia soporantem humorem MS. Rem. soporat languorem.*

** MS. Aud. humatam.*

Toni quinque præcipui in Musica, & eorum proprietates. Dorius. Phrygius. Æolius. Jastius. Lydius.

Hoc totum inter homines quinque tonis agitur, qui singuli provinciarum, ubi reperti sunt, nominibus vocitantur. Miseratio quippe divina localiter sparsit gratiam, dum omnia sua valde fecit esse laudanda. Dorius pudicitiæ largitor, & castitatis effector est. Phrygius pugnas excitat, & votum furoris inflammat. Æolius animi tempestates tranquillat, somnumque jam placatis attribuit. Jastius intellectum obtusis acuit, & terreno desiderio gravatis cœlestium appetentiam bonorum operator indulget. Lydius contra nimias curas animæque tædia repertus, remissione reparat, & oblectatione corroborat. Hæc ad solutiones corruptibile sæculum flectens, honestum remedium turpe fecit esse commentum.

Quinque toni trina divisione consistunt. Artificialis Musica quindecim modis continetur.

Hic vero numerus quinarius trina divisione consistit. Omnis enim tonus habet summum, & imum: hæc autem dicuntur ad medium. Et quoniam sine se esse non possunt, quæ alterna sibi vicissitudine referuntur, utiliter inventum est, artificialem Musicam, id est auctorum operationibus diversis organis exquisitam, modis quindecim contineri. His rebus aliquid majus adjiciens humana solertia, terris quamdam harmoniam doctissima inquisitione collegit; quæ Diapason nominatur, ex omnibus scilicet congregata; ut virtutes, quas universum melos habere potuisset, hæc adunatio mirabilis contineret.

Mirabiles Musicæ mundalis effectus describuntur.

Hinc Orpheus mutis animalibus efficaciter imperavit, vagosque greges contemptis pascuis ad audiendi epulas potius invitavit. Illo cantante amaverunt siccas Tritones terras: Galatea lusit in solidis: deseruerentur ursi amabiles silvas: leones domestica tandem canneta reliquerunt: juxta prædonem suum præda gaudebat. In unum conventum contraria vota collecta sunt; & fidem dicente lyra, omnia sibi adversa crediderunt. Amphion quoque Dircæus, canendo chordis, Thebanos muros dicitur condidisse; ut cum homines labore marcidos ad studium perfectionis erigeret, saxa ipsa crederentur relictis rupibus advenisse. Musæum etiam & artis Orphei filium, & naturæ, Maronis præpotens lingua concelebrat: dicens apud inferos in summa beatitudine constitutum, quod per Elysios campos felices animas septem chordarum pulsibus amœnabat: significans summo præmio perfrui, cui disciplinæ hujus contigerit suavitatibus epulari. Sed hæc omnia humano studio per manualem Musicam videntur effecta. Naturalis autem rythmus animatæ voci cognoscitur attributus: qui tunc pulchre melos custodit, si apte taceat, congruenter loquatur, & per accentus viam musicis pedibus composita voce gradiatur.

Oratorum orationes ad quid inventa.

Inventa est quoque ad permovendos animos Oratorum fortis ac suavis oratio, ut criminosis irascantur Judices, misereantur errantibus; & quicquid potest eloquens efficere, ad hujus disciplinæ non est dubium pertinere gloriam.

Poetis duo primum metra principalia sunt attributa, ex quibus diversa prodierunt. Sirenum cantus.

Poetis etiam, Terentiano testante, duo primum metra principalia sunt attributa, id est, Heroicum & Jambicum: unum quod erigeret, alterum quod placaret. Ex quibus ad oblectandum animos audientium diversa progenita sunt. Et ut in organis toni ita in humana voce varias animi affectiones gravida metra pepererunt. Sirenas in miraculum cantasse (a) curiosa prodit Antiquitas; & quamvis navigantes fluctus abduceret, carbasa ventus inflaret, eligebant suaviter decepti scopulos incurrere, ne tantam paterentur dulcedinem præterire.

Ulyssis contra Sirenum cantus prudentia.

Quibus solus Itachus evasit, qui nautis sollicitatorem protinus obstruxit auditum contra noxiam dulcedinem. Cogitavit vir prudentissimus felicissimam surditatem, & quam vincere intelligendo non poterat, melius non advertendo superabat. Se vero soliditati arboris contrictis nexibus illigavit; ut & famosos cantus liberis auribus probare potuisset, & pericula dulcisonæ vocis unda rapiente vinctus evaderet.

Psalterium cœlo lapsum.

Verum ut & nos talia exemplo sapientis Ithaci transeamus, loquamur de illo lapso e cœlo Psalterio quod vir toto orbe cantabilis ita modulatum pro animæ sospitate composuit, ut his hymnis & mentis vulnera sanarentur, & Divinitatis singularis gratia conquiratur. En quod sæculum miretur & credat: pepulit Davidica lyra diabolum: sonus spiritibus imperavit; & canente cithara ter Rex in libertatem rediit, quem internus inimicus turpiter possidebat.

Davidicæ lyræ miracula.

Nam licet hujus delectationis organa multa fuerint exquisita, nihil tamen efficacius est inventum ad permovendos animos, quam concavæ citharæ blanda resultatio. Hinc etiam appellatam existimamus chordam, quod facile corda moveat.

Unde chorda dicta; & quare una pulsata, altera contremiscat.

Ubi tanta vocum collecta est sub diversitate concordia, ut vicina chorda pulsata alteram faciat sponte contremiscere, quam nullum contigit attigisse. Tanta enim vis est convenientiæ, ut rem insensualem sponte se movere faciat, quia ejus sociam constat agitatam. Hinc diversæ veniunt sine lingua voces: hinc variis sonis efficitur quidam suavissimus chorus, illa acuta nimia tensione, ista gravis aliqua laxitate, hæc media tergo blandissime temperato; ut homines se ad tantam perducere non prævaleant unitatem, in quantam ad socialem convenientiam ratione carentia pervenerunt. Ibi enim quicquid excellenter, quicquid ponderatim, quicquid rauce, quicquid purissime, aliasque distantias sonat, quasi in unum ornatum constat esse collectum. Et ut diadema oculis varia luce gemmarum, sic cithara diversitate soni blanditur auditui. Musarum tela loquax, stamina verbosa, fila canentia, in quibus arguto plectro texitur, quod dulciter audiatur.

Mercurius dicitur citharam invenisse.

Hanc igitur ad imitationem variæ testudinis Mercurius dicitur invenisse, quam tanta utilitate procurantem Astronomi inter stellas requirendam esse putaverunt: persuadentes cœlestem esse musicam, quando lyræ formam comprehendere potuerunt inter sidera collocatam. Harmonia vero cæli humano sermone idonee non potest explicari, quam ratio tantum animo dedit, sed auribus natura non prodidit. Dicunt enim debe-

Beatitudo nō in auditu harmoniæ, ut aliqui putaverunt, sed in Creatore, & ejus contemplatione ponenda.

re eredi, ut beatitudo cælestis illius oblectationibus perfruatur, quæ ace fiae deficit, nec aliqua iotermissione marcescit. In ipso quippe intellectu habitare referunt superaa, ipsis deliciis cælestia perfrui, & talibus contemplationibua inhærenrin beatis jugiter delectarioaibua contiaeri. Bene quidem arbitrati, si causam cælestis beatitudinis non in sonis, sed in Creatore posuissent: ubi veraciter sine fine gaudium est, sine aliquo tædio manens semper æternitas; & inspectio sola Divinitatis efficit, ut beatius esse oil possit. Hæc veraciter perennitarem præstat, hæc jucunditates accumulat; & sicut præter ipsam creatora non extat, ita sine ipsa incommutabilem lætitiam habere non prævalet. Sed quoniam nobis facta est voluptuosa digressio (quia semper gratum est de doctrina colloqui eum peritis) Citharœdum, quem a nobis diximus postulatum, sapieatia vestra eligat præsenti tempore meliorem: facturus aliquid Orphei, cum dulci soao Geotilium fera corda domuerit. Et quantæ nubis gratiæ fuerint actæ, tantæ vobis ex nostra æquabili compeasatiune referentur: qui & imperiu nostro paretis, & quod vus clarificare possit, efficitis.

(*a*) D. Jurct. putat legendum cariosa, vel cana, ut infra lib. 3. Ep. 33. cana dictat antiquitas.

EPISTOLA QUADRAGESIMA PRIMA,

a Luduin Regi Francorum Theodoricus Rex.

Gratulatar Clodoveo de Victoria reportata ex Alamanais: tum suadet clementiam erga illos, qui Italiæ finibus exterriti celabaatur: tandem monet se binos Legatos cam Citharœdo expetito in Galliam misisse.

GLoriosa quidem vestræ virtutis (*b*) affinitate grarulamur, quod gentem Francorum prisca ætate residem, feliciter in nuva prælia concitastis: & Alamaanicos populos, causis fortioribus inclinatos, victrici dextera subdidistis. Sed quoniam semper in auctoribus perfidiæ resecabilia videtor eacessus (quia & primariorum plectibilis culpa omnium debet esse viadicta) mutus vestros in fessas reliquias temperate; quia jure gratiæ merentur evadere, quos ad (*c*) parentum vestrorum defensionem respicitis confugisse. Estote illis * remissi, qui nostris finibus celaatur[a] exterriti. Memorabilis triumphus est, Alamaaoum acerrimum sic eapavisse, ut tibi eum cogas de vitæ munere supplicare. Sufficiat illum Regem cum geotis suæ superbia cecidisse: sufficiat inaumerabilem natioaem partim ferro, partim servitio subjugatam. Nam si cum reliqais confligis, adhuc cunctos superasse non crederis. In talibus causis accipe frequeoter expertum. Illa mihi feliciter bella provenerunt, quæ moderato fine peracta sunt. Is enim vincit assidae, qui oovit omnia temperare: dum jucunda prosperitas illi potius blanditur, qui austeritate nimia non rigescunt. Cede itaque suaviter geniu aostro, quod sibi gentilitas communi remittere consuevit exemplo. Sic enim fit, ut & meis petitionibus satisfecisse videamini, nec sitis solliciti ex illa parte, quam ad nos cognoscitis pertinere. Quocirca salutantes honore & affectione, qua diguum est, illum & illum Legatos aostros ad Excellentiam vestram coasueta charitate direximus; per quos & sospitatis vestræ indicium, & speraræ petitioois consequamur effectum. Quædam vero, quæ ad aos pro vestris atilitatibus pervenerunt, per harum portitores verbo vobis insinuanda commisimus; ut cautiorea effecti, optata possitis victuria constanter eapleri. Vestra siquidem salus, nostra gloria est; & toties regaum Italiæ proficere judicamus, quoties de vobis læta cognoscimus. Citharœdum etiam arte sua doctum pariter destiaavimus expetitum, qui (*d*) ore manibusque consona voce cantando, gloriam vestræ potestatis oblectet. Quem ideo fore eredimus gratum, quia ad vos eum judicastis magnopere dirigendum.

In auctoribus perfidia resecabilis semper videtur excessus.

[a] MSS. *remissus*.

* Gr. Cuj. & Fora. *externi*.

Ille vincit assidue qui novit omnia temperare.

(*a*) Luduia. Sic Luduin dicitur infra lib. 3. Epist. 4. qui & Clodovæus. Vide Barouium tom. 6. Annal. ad an. Ch. 499. sub cap. 27. Pag. 594. Qui putar haoc Epistolam fuisse scriptam anno supra citato. *Jur.*

Luduia, id ast Clodovæo, quia Ludovicus diecbatur, inquit Hermann. Contractus in Chronica: & ait victoriam Aiemannorum, quam hic aanciat Theodoricus, circa annum Christi 508. Anastasiani vero imperii 18. contigisse, * Felice & Secundiao Coss. *Forner.*

* *legi Venantio Juniore & Celere Coss.*

(*b*) Affinitate. Nam Theodoricus, ut regoi sui vires stabiliret, Adelphedam sororem Fraucorum Regi copulaverat. Matthæus Palmerius. *Forn.*

(*c*) Pareatum vestrorum. Nam Theodoricus sororem Clodovæi in matrimanio habuit. Greg. Turon. *Forn.*

(*d*) Qui ore manibusque, &c. Inde loquacissimæ manus dictæ, & linguosi digiti. infra lib. 4. Epist. ultima *Juretus.*

MAGNI AURELII CASSIODORII SENATORIS VARIARUM

LIBER TERTIUS.

EPISTOLA PRIMA.

Alarico Regi Vuisigothorum Theodoricus Rex.

Monet, ne in multitudine parentum confidat, nec bellum Regi Francorum indicat, donec Legatos ad illum dirigat, qui litem inter eos motam diriment; & hanc ob rem ei mittit Legatos, qui etiam Gundibadam, & alios Reges conveniant.

QUamvis fortitudini vestræ confidentiam tribuat parentum vestrorum innumerabilis multitudo: quamvis Attilam potentem reminiscamini Vuisigotharum viribus inclinatum: tamen quia populorum ferocia corda longa pace mollescunt, cavete subito in aleam mittere, quos constat tantis temporibus exercitia non habere. Terribilis est hominibus conflictus, si non sit assiduus: & nisi usu præsumatur, concertandi subito fiducia non habetur. Absit, ut vobis aliquid indignatio cæca surripiat. Moderatio provida est, quæ gentes servat. Furor autem iostantia plerumque præcipitat; & tunc utile solum est ad arma concurrere, cum locum apud adversarium justitia non potest invenire. Quapropter sustinete, donec ad Francorum Regem Legatos nostros dirigere debeamus, ut litem vestram amicorum debeant amputare judicia. Inter duos enim nobis affinitate conjunctos non optamus aliquid tale fieri, unde unum minorem contingat forsitan inveniri. Non vos parentum fusus sanguis inflammat: non graviter urit occupata provincia: adhuc de verbis parva contentio est: facillime transigitis, si non per arma vestros animos irritetis. Objiciamus, quamvis cognato, cum nostris conjuratis eximias gentes. Justitia quæ Reges efficit fortiores, cito convertit animos, qui contra se tales sentit armatos. Et ideo salutationis honorificentiam præloquuti, Legatos nostros illum & illum ad vos credimus esse dirigendos: qui vobis & mandata nostra sufficienter insinuent, & usque ad fratrem nostrum (*b*) Gundibadum, vel alios Reges, cum vestra voluntate deproperent: ne videamini eorum immissione laborare, qui maligne gaudent alieno certamine. Avertant enim Divina, ut supra vos iniquitas illa prævaleat. Commune malum, vestrum judicamus inimicum. Nam ille me jure sustinebit adversum, qui vobis nititur esse contrarius.

Ferocia populorum corda longa pace mollescunt.

Furor instantia plerumque præcipitat.

Justitia Reges efficit fortiores.

Baronius refert hanc Epistolam, & tres sequentes ad annum Christi 507. tomo 6. Annal. Pag. 583. Edit. Antuerp.

(*a*) Visigotharum, qui Aquitaniam tunc obtinebant, Clodovæus & Alaricus elegere arbitrum belli Theodoricum: cujus arbitrio nolens parere Alaricus a Clodovæo victus est. Aimoin, Monach. lib. 1. cap. 20. *Fornet.*

EPISTOLA SECUNDA.

Gundibado Regi Burgundionum Theodoricus Rex.

Suadet Gundibado, Legatis ad eum missis, concordiam Alaricum inter, & Clodovæum restituat.

GRave malum est inter * charas regiasque personas, voluntates sibimet videre contrarias, & dissimulando spectare, ut de uno aliquid dolendum possit emergere. Non sine invidia nostra geritur, si nobis patientibus affinium clade dimicetur. Habetis omnes per me pignora magnæ gratiæ: non est unus ab alio segregatus: si quid in vobis delinquitis, meo graviter dolore peccatis. Nostrum est, Regios juvenes objecta ratione moderari: quia illud in nobis vere sentiunt displicere, qui dum malecupiunt, audaciam suæ voluntatis retinere non possunt. Verentur senes, quamvis sint florida ætate ferventes. Sciant, nos adversarios esse contrarietatibus suis; & illud velle persequi, ne ab utrisque possit excedi. Decet enim nos aspera verba dicere, ne affines nostri ad extremum debeant pervenire. Et ideo illum & illum Legatos ad Fraternitatem tuam credimus destinandos; ut, si filio nostro Alarico visum fuerit, ad Regem Francorum cum conjunctis nobis gentibus dirigere debeamus: quatenus causa, quæ inter eos vertitur, amicis mediis rationabiliter abscidatur. Convenit enim tales tantosque Reges non inter se lamentabiles rixas quærere, ut de suis & nos possint casibus sauciare. Quapropter Fraternitas vestra, adhibito mecum studio, eorum nitatur reparare concordiam: quia nemo potest credere, sine nostro voto illos ad hæc prælia pervenisse, nisi omnino clareat, ne ad conflictum veniant, nostra potius esse certamina. Aliqua vero a præsentium gerulis litterarum sermone vobis commisimus intimanda; ut sic prudentia vestra cuncta componat, quemadmodum consuevit, Deo juvante, perficere, unde solet diligentissime cogitare.

Principum dissidia sunt grave malum.

* alii, caras.

* alii, in vobis

EPISTOLA TERTIA.

Herulorum, Guaruorum, Thuringurum Regibus Theodoricua Rex.

Hortatur, ut mittant Legatos uaa cum fair, & Gundibaldi ad Clodavaam; ut aat expeditionem in Vvisigothos cobibeat, & leges Geatiam quarat: aut omnium passuram se incursas sciat.

SUperbiam Divinitati semper exosam persequi debet generalitatis assensus. Nam qui vnlt opinabilem gentem voluntaria iaiquitate subvertere, noo disponit cæteris justa servare. Pessima consuetudo est, despicere veritatem. Credit sibi omnia cedere, si elatum contigerit in abominabili certamine superare. Et ideo vos, quos conscieutiæ virtus erigit, & consideratio detestabilis præsumptionis accendit, Legatos vestros, una cum meis, & fratris nostri Guadibadi Regis, ad Francorum Regem* Luduin destinate; ut aut se de Vvisigorhorum conflictu considerata æquitate suspendat, & leges gentium quærat; aut omnium pariatur incursum, qui raatorum arbitriom judicat esse temnendum. Quid quærit ultra, cui offertur absuluta justitia? Dicam plaae, quod sentio: qai sine lege vult agere, cunctorum dispouit regna quassare. Sed melius est, ut iater initia perniciosa reprimatur assumptio; ut sine labore perficiatur omnium, quod certamen esse poterat singulorum. Recolite uamque* Eurici senioris affectum, quantis vos juvit semper muneribus, quoties a vobis proximarum gentium imminentia bella snspendit. Reddite filio ejus gratiam, quam *tamen agnoscitis vestris utilitatibus attributam. Nam si rauto regno aliquid prævalneric, vos aggredi sine dubitatione præsumer. Quapropter Excellentiam vestram epistolari sermoae salutantes, per Legatos nostros illum & illum præsentium portitores, verbo vobis aliqua dicenda commisimus; ut vos, qui nostrum sequimini, Deo juvante, dispositum, unus complectatur assensus; & sotis hoc agatis, ne io vestris provinciis dimicare possitis.

Pessima consuetudo est despicere veritatem.

* Ed. *Ludovicum.*

Qui sine lege vult agere, cunctorum disponit regna quassare.

* Ed. *Henrici.*

* Ed. *tanti.*

EPISTOLA QUARTA.

Luduin Regi Francorum Tbeodoricus Rex.

Hortatur, ut bellam adversus Alaricam paret, donec eorum controversia mediis amicis dirimatur; & miaatur, a se, & ab amicis arma maveada ia eum, qui bac monita contempserit. Quapropter ad atramque Legatos mittit.

ADeo iater Reges affinitatis jura, Divina coalescere voluerunt, nt per eorum placabilem animum proveniat qaies optata populorum. Hoc enim sacrum est, quod nulla permittitur commotione violari. Nam quibus obsidibus babeatur fides, si non credatnr affectibus? Socianrur proximitate domini, ut nationes divisæ simili debeant volunrate gloriari, & quasi per alveos qoosdam concordiæ adunata se possiut gentium vota conjuugere. Quæ cum ita sint, miramur animos vestros sie causis mediocribus excitatos, ut cum filio oostro Alarico Rege dorissimum velitis subire conflictom; nt multi, qui vos metuuat, de vestra concertatione lætentur. Ambo estis summarum geatium Reges, ambo ætate floreotes. Non leviter regna vestra quassatis, si data partibus libertate coufligitis. Virtus vestra patriæ aon fiat inopinata calamitas: quia grandis iovidia est Regum, in causia levibns gravis ruiaa populorum. Dicam libere, dicam affectuose, quod sentio: Impatiens sensus est, ad primam legationem protinus arma commuvere. A parentibus, quod quæritur, electis judicibus expetatar. Nam inter tales virus, & *illos gratum est dare, quos medios volueritis effieere. Quid de nobis vos ipsi æstimare poteritis, si nos iurentiones vestras reliquisse cognoscitis? Absit ille cooflictus, uhi unus ex vobis deleri poterit inclinarus. Abjicite ferrum, qui ia meum pugnare vultis opprobrium. Jute patris vobis interminor, & amantis. Ille nos, & amicos nostros patietnr adversos, qui talia moaita (quod nun upinamur) crediderit esse temnenda. Quapropter ad Excellentiam vestram illum, & illum Legatos nostros magaopere etedidimus dirigendos: per quos etiam ad fratrem vestrum, filium nostrum, Regem Alaricum seripta nostra dileximus; ut nullateaus inter vos scandala seminer alieua malignitas: sed in pace perseverantes, quæ suut inter vos, mediis amicis, placabilitee finire debeatis. Per eos etiam & verbo vobis aliqua dicenda mandavimua; ut geates, quæ sub parentibus vestris louga pace floruernat, subita noo debeant coacussione vastari. Illi enim credere debetis, quem vestris utilitatibus arridere cogaoseitis: quoniam qui vult alium iu præcipites casus mittere, eum eertum est fideliter uoa muaere.

Grandis invidia est Regum in causis levibus gravis ruina populorum.

*MS.R. *illis.*

Qui vult alium in præcipites casus mittere, eum certum est fideliter non monere.

EPISTOLA QUINTA.

Importuno Viro Illustri, Patricio Theodoricus Rex.

Laudatur cam patre & patrao Importunus, & ei ob præclara merita Patriciatur insigaia conferaatur.

SI te aut nobilitas sola decoraret, aut meritorum tantum laude polleres, confereudas forsitan dignitates dilatione probabili liberaremus: ne magna vilescerenr, cum simul omnia funderentur. Nunc autem cum te universa facto agmine comitentur, oec desit uni, quod prædicatur in pluribus; convenit justitiæ nostræ, ur cum tu copiosa bona protuleria, uberrime re repleat munificentia Principalis. Nun enim cresceudi vobis hic ordo, qui maltis est: paulatim provebi, mediocris probatnr esse virtotis; dum morosus agnuscitur, quod sub levitate * præparatur. Saltn quodam se tcodit vestra prospcritas: sulaque persectio a vobis quæritur, eum vobiscum multa nascantnr. Elaboratæ sunt enim longa ætate vestri generis dignitates, quæ ootissimo quodam babitaculo Lares in vestra posuere familia. Nam, ut prisca sæcula transeamus, quæ affatim viros sune visa petserte præcipnos, gemino radias patris, ac patrui decore conspicuus; qui aon solum ornameatnm familiæ suæ, sed ipsi decus Senatui præstitere: modernia sæculis moribus oraabautur autiquis; bonitate præditi, constautia gloriosi, in amicitia proni, ad odia sumenda difficiles. Ita, quod maximum selicitatis genus est, eum multæ probarentur esse potentiæ, iavidiam illos persequentium contigit non habere. Pendebaat quinimmo eirca eos aaxia vota civitatis, crescens supra privatos publicua amur eorum Senatus auimum eorum sequebatur, turba propositum. Et necesse erat Romam velle, quod cuncti videbantur optare: miroque prosperitatis eventu firmum eirca tos eustodiebat arbitrium voluntas vaga po-

Paulatim provehi, mediocris est virtutis.

* Ed. Arc. *præstatur.*

pulorum; quod inter cæteras dignitates munus judicamus esse præcipuum, Nam si paucorum amor juste jam gloria ast, tantæ civitatis affectus quod potest babere præconium! Proinde sicut omuia iograta videntur obscura, sic georaliter dilecta præclara sunt. Tot igitur parentum laude decoratus, tot etiam morum luce conspicuus, sume post Consulares fasces emeritos, Patriciatus insignia, tuarum munus plenariom dignitatum; & cani honoris insulis adoliam cinge cæsariem, qoi meritorum laudeætatis præjudicia superasti. Cur enim tardo avenirent præmia, cui tot generis suffragabaotur exempla? Eligitur quippe in te nascendi laus, vivendi gloria; & cum multa trahas ab Aotiquis, meruisti placere de propriis. Ab ipso quippe vitæ principio, qood inter adulantium greges rarum solet esse, nobilibns studuisti fidem virtutibus exhibere. Atque ideo institoti tui firma vestigiom; ut qui primævus gloiiam consecutut es, florentibus anois gloriosis honoribus augearis. Inspice deoique qoanta tuorum laude præcipoa decoreris. Culpæ genus est, non ea fecisse quod summum ast. De maturitate quippe tuamulto debent venire melioia, qui in ætate tenera te novimus fecisse prædicanda. Coofidimus enim nec tui generis institutum, neç nostium circa se errara posse judicium.

Sicut ingrata videntur obscura: sic dilecta præclara sunt.

EPISTOLA SEXTA.

Senatui Urbis Romæ Theodoricus Rex.

Multis laudibus Seaatam Romanum æque ac Importuaam extollit, qaem ad Patriciatut dignitatem evexerat, Senataique plurimum commendat.

GRatum quidem nobis est, Patres Conscripti, personas novas ad bonorum celsa* producere. Delectat peregrini grerminis viros gremio libertatis inserere; ot variis frondescat Senatus aula vitutibus. Ornat enim talis multitudo conventum, & lætam reddit faciem publicoam bonorata frequentia. Sed multo nobis probatur acceptius, quoties dignitatibus reddimus, qui de ipsa Curiæ claritata nascantur: quia oon sunt de vobis examina nostra sollicita, dum præjudicata bona transfunditis, qui merita cum luce præstatis. Origo ipsa jam gloria est: laos nobilitati connascitur. Idem vobis est digoitatis, quod vitæ principium. Senatus enim booor amplissimus vobiscum gignitur, ad quem vix maturis ætatibus pervenitur. Hæc licet de vobis omnibus veraciter judieemus, ut * ordiois genium complectatur gratia Senatorum, maxime sereoitatis nostre luminibut Deciorum sanguis irradiat: qui tot annis continuis simul splendet claritate virtutis; & qoamvis rara sit gloria, non agnoscitur in tam longo stemmate variata. Sæculis suis producit oobilis vaoa Primarios: nescit inde aliquid nasci mediocre: tot probati, quot geniti; &, quod difficile provenit, electa frequentia. En pullulat ex uno germine quadrifarium decus, honor civium, gloria generis, augmentum Seoatus; qui quamvis fulgraut communiona meritorum, invenies tamen quem possis laudare de propriis. Respicite certe juveuem, per formæ gratiam mentis pulchritudina plus placentem. Refert facie sanguinis decus, proditur animi natura per vulrom, & serenitate corporis nubila quoque meotis abstergit. Verum hæc naturæ bona litterarum decoravit insigoibus; ut *cota magistrarum artium detersit mentis peoetralibus plus luceret. In libris Veterum Decios cognovit antiquos, nobilemque progeniem gloriosæ mortis beoeficio viventem. Felicissimus profecto studiorum labor, cui priscorum carmen contigit discere per parentes, & de avita laode primordia teneri pectoris erudire. Libet referre, quam magno tunc spectacolo totios scholæ in eum convertebatur aspectus: quem, cum audiret parentem, illa mox intendebat heredem quærens; ut quæ auctorem cognoverat dicere, per bujus posset similitudinet approbare. Nam sicut indigua posteritas laudes antiqui generis ubnegat: ita præclara de patribut egregie * dicta confirmat. Creditum est de his omne, quod legitur, dum præconia Veterum præsens docuit vena virtatum (in auditorii officina ingeniorum flamma recalente.) His quidem formabatur exemplis: sed domesticis felicius producebatur imperiis. Subtracto enim solatio maritali, onus regendi mater gloriosa suscepit: quam nec ampla patrimonii cura, nec tot filiorum potuit turbare custodia. Aluit nutrimentis, auxit patrimoniis, oroavit moribus; & quot edidit familiæ jovenes, tot reddidit Coriæ Consulares. Hæc igitur rimator morum noster sensus iospexit, qui etiam bonum domesticæ virtutis inquirit; ut inter privata laudatis publica debeat oroamenta largiri. Atqua ideo, P.C. illustri & magnifico viro Importuno Patriciatus culmen indulsimos; ot vester cœtus sicut pallulat sorte nascendi, ita & fascibus possit augeri. Impendite parenti gratiam, adunate sententiae: vestra est indoles, quam probamus. Habetis certa, quod vobis ingeniosa laude triboatis, si amore necessitudinum publicum faciatis esse judicium; & quod pro naturæ charitata dependitur, collatum nostris jussionibus æstimetur.

* MSS. *perducere,*

Laus nobilitati connascitur,

* Jur. *forte orcinais.*

[D]eciorum familia laudes.

Proditur animi natura per vultum,

* MS. Aad, *ut pote magnarum artiu diserens, mentis penetralibus plus placeret.*

* Alii, *dona,*

EPISTOLA SEPTIMA.

Januario Viro Venerabili, Episcopo Salonitano Theodoricus Res.

Jubet, ut persolvat Joanai pretiam sexaginta orcarum slei, quae ad implenda luminaria ab eo acceperat.

OMnes quidem justitiam colere & observare præcipimus: sed eos maxime, qui divinis honoribus eriguntur; ot supernæ gratiæ fiant proximi, dum a terrena fuerint cupiditata longinqui. Joannes itaque flebili nos allegatione pulsavit, Saoctitatem vestram a se sexaginta orcas olei ad implenda luminaria suscepisse: quarum pretium sibi postulat oportere restitoi. Bonom quidem votum, si tamen non ibi aliquid misceatur adversum. Nam licet ubique deceat justitiam custodiri, in illis rebus maxime necessaria est, quæ divinis obtutibus offeruntur: na putemus ignorare Deum, unde accipiat, si fraudatis oblatiouibus acquiescat. Et ideo, si veram querimoniam cognoscitis supplicantis, consideratione justitiæ, quam sancta lege prædicatis, facite, quæ juste debentur, sine tarditate restitui; quatenus nullus ingemiscat, illata sibi per vos fuisse dispendia, quos decet potius præstare juvamina. Quapropter studete, ut, qui non soletis pro magois rebus exeedere, non videamioi (quod absit) io parvitate peccare.

Justitia ab omnibus, sed maxime ab Ecclesiasticis colenda.

Justitia in illis rebus maxime custodienda, quæ Deo offeruntur.

EPIS-

EPISTOLA OCTAVA.

Venantio Viro Senatori, Correctori Lucaniæ, & Brutiorum Theodoricus Rex.

Monet, ut tempora constituta exactiones Binorum, & Ternorum illi delegatæ compleat.

JUstitiæ ratio persuadet, ab unoquoque postulari, quod ei constat injungi; & pecunias publicas instanter quærere, na debitorem neglectus debeat ingravare. Nam si remissio in admonitionibus veniat, cunctos necesse est ut contemptus involvat. Et quodam modo nascitur de pietate crudelitas, si quem negligis admonere, postea cogaris exigere. Utilis est ergo cura prædicere, quando & occasio subtrahitur delictis, & locus non dator illicitis. Quapropter illustris viri Comitis Sacrarum Largitionom suggestione comperimus, pridem tibi, secundum morem veterem, exactionem (a) Bioorum & Ternorum fuisse delegatam. Unde te præsentibus commonemus affatibus, ut secundum Canonicariæ fidem tempora debeas constitota complere: ne quicquid dispendii assis publicus sustinuerit, de proprio exolvere to cogaris, a quo nec tantæ jussioni est habita reverentia, nec fides soæ promissionis impleta.

Quando e pietate crudelitas nascatur.

Exactio binorum & ternorum.

(a) Binorum & Ternorum vida infra lib. 7. Form. 20. *Forn.*

EPISTOLA NONA.

Possessoribus, Defensoribus, & Curialibns Æstunis consisteotibus Theodoricus Rex.

Jubet, ut columnas marmoreas, & lapides sine usu jacentes, ad urbem Ravennam devehendos curent.

PRopositi quidem nostri est, nova construere, sed amplius vetusta servare: qnia non minorem laudem de inventis, quam de rebus possumus acquirere custoditis. Proinde moderna sine priorum imminutione desideramus erigere. Quicquid enim per alienum venit incommodum, nostræ justitiæ non probatur acceptom. In municipio itaque vestro sine usu jacere comperimus columnas, & lapides vetustatis invidia demollitos. Et quia indecore jacentia servare nil proficit, ad ornatum debent surgere redivivum, antequam dolorem monstrare ex memoria præcedentiom sæculorum. Atqoe ideo præsenti auctoritate decernimus, ut, si vera fides est suggesentium, nec aliquid publico nonc ornatui probatur accommodum, supra memoratas platomas, vel columnas ad Raveunatem civitatem* contradat modis omnibus devehendas; ot collapsis metallis obliterata facies reddatur iterum de arte pulcherrima; & quæ sito fuerant obscura, antiqui nitoris possint recipere qualitatem.

* Ed. Niv. & Gam. *contrahat.*

EPISTOLA DECIMA.

Festo Viro Illustri, Patricio Theodoricus Rex.

Jubet, ut marmora e domo Pinciana in Ravennatem urbem per catabulenses deferantur.

DEcet prudentiam vestram in augendis fabricis Regalibus obtemperare dispositis: quia nobilissimi civis est, patriæ suæ augmenta cogitare; maxime cum sit studii nostri illa decernere, quibus cunctos notum est sine suis dispendiis obedire. Atque ideo Magnitudioi tuæ, præseuti admonitione declaramus, ut marmora, qoæ de domo* Pinciana coustat esse deposita, ad Ravennatem urbem per (a) catabulenses vestra ordinatione diriganrur. Subvectum vero direximus de præsenci: ne aut mora nostris ordinatiooibus proveniret, aut laborantes aliqua detrimenta sentirent.

Nobilissimi civis est, patriæ suæ augmenta cogitare.

* Ed. Niv. & Gam. *Pinciniana.*

(a) Catabuleases. Vide Cod. Theod. lib. 14. tit. 3. Et infra lib. 4. Ep. 47 Sie dictos accipe a catabuio, quod erat stabulum jumenrorum publicæ utilitati inservientium, ut indicat locus prisci auctoris de Pontificibus Roman. in vita Marcelli Papæ apud Baronium in notis ad Martyrol. Roman. die 16. Janu. *Juret.*

EPISTOLA UNDECIMA.

Argolico Viro Illustri, Præfecto Urbis Theodoricus Rex.

Præfectura Urbana illi confertur; & præclara ad eam dignitatem laudabiliter exercendam monita traduntur.

OPtamus cunctum diem pleuom beneficiis nostris excurrere: optamus ubique præstita nostra radiare: quia in ævum vivit, quod monificeuria Principalis indulserit. Quid enim tam Regiom, quam fecisse felieem: & eo usque præstare, quo se erectus stupeat attigisse? Beneficia siquidem sunt, quæ regna sublimant; & libertatis dominos jugiter potest crescere, si sibi subjectos studeat ampliare. Hoc mansuetndinis nostræ glorioso proposito, quem gratia generalitatis patrio fovemus affectu, per* indictionem quartam Præfecturæ Urbanæ infulas tibi copiosa liberalitate largimur; ot paternis bonoribus successio elara lætetur, & sob nobis possit proficere, quicquid meruit ad nostra sæcula pervenire. Circumspice itaqne quam magnom sit, primordiis tuis canam Romam potoisse committi; ot in illo amplissimo cœtu Judicis videaris eminere suggestu, ubi est ardoum, vel ipsum obtinere collegium. Stude ergo, ot a meritis tuis exigere possis, qood oos præstitisse cognoscis. Avara fuge, justa sequere, modesta dilige, iracunda contemne. Quid erit suavius, quam in illa corba sommorum uobile protulisse judicium, ubi tot Patriciorum corda provocantur ad gratiam: ubi bonnm factum celebretur ore sapientom? Nonqnam majore laude* virtus agitur, quam si recte Roma tractetur. Quas divitias æstimes aptiores, quam in oculis Senatus conscientiæ pretiosam gerere puritatem, & ante ipsum libertatis gremium nullis vitiis esse captivum? Videmus, reliqui fasees qua gloria ceuseantur. Urbanus Præsul diguitas est bonorum. Non patitur elaritas illa committere, quod possit nobilis torba nescire. Locatns in medium euuctorum ad se trahit aspectum, & totius vitæ judicium promulgat fama populorum. Hæc te & animo concipere, & rebus evidentibus explicare, credibile apud nos faciunt studia litterarum: ubi cognovisti omne quod deceat, & ad osum vitæ gloriosæ animum, doctorum nimirnm institutione, formasti. Fugiat ergo doctrinæ delictum. Indocilis est animi, ad vitia trahi. Ædificatus libris locum non relinquit injuriis: ubi in teneris annis acquiritur, quod matora ætate servetor. Ad tramitem recti hortentur te tuorum facta Seniorum, admoneat lectionis auctoritas,

In ævum vivit, quod munificentia Regis indulserit.

* id est Anno 511.

Præfectus Urbis Senatui præsides.

* Ac. eternitis.

Indocilis est animi ...

deinde jadicii nostri electio gloriosa; ot majora de nobis famere possis, com te ea, quæ commisimus, implere cogooveris,

EPISTOLA DUODECIMA.

Senatol Urbis Romæ Theodoricus Rex.

Argolitum cum pareutibus multis laudibus exornat, & approbatam a Senata ejus in Præfectum Urbis electionem cupit.

AMamus, Patres Coofcripti, dignitates eximias de nostra benignitate nascentes. Publici enim decoris mater est mens Regentis; & quale fuerit Dominaotis arbitrium, talem parit libertatis aspectum. Facilius est quippe, si dicere fas est, errare oaturam, quam dissimilem sui Princeps possit formare Rempub. Hioc est, qaod cupimus, ut perpetuis honoribus fulgeatis: quia quicquid de vobis fama loquitur, nostris institutionibus applicatur. Nam cum omoia celsa mereamini, nostram invidiam tangit, si qoid vobis fortasse defuerit. Proiode, quod felicibus sanciatur auspiciis, illustrem Argolicum Præfectaræ Urbanæ dignitate promovemus; ot & ille augeatur fascibus, & vobis tanti Jodicis minime subtrahatur oroatus. Scitis enim, sæpe ea hac familia viros enituisse præcipuos. Recordamini provecti Avum perfecti dogmatis honore ditatum, cujus* innoxiam facuodiam fora mirata fuot. Studuit vero, cum abuodaret eloquio: sciens, (a) dicendi peritom debere esse puritate coospicuum. His meritis ad hooorum celsa perductus, Largitiooes Sacras fida protexit custodia: implens etiam doctrina, quam susceperat (b) Magisterii dignitatem: ita in utroqoe laudatus, ot in singulis crederetur esse præcipuus. Accedit etiam provecti nobilissimus Pater, qui Comitivæ Privatarum infulas oullius acerbitate calumniæ profanavit, qui affectans famæ commoda, pecuniæ oeglexit augmenta; &, quod rarum virtutis exemplum est, his egit se temporibus continentem, quibus crimen avaritia non habebat. Principis eoim propositum facit, aut negligere Judices, aut amare virtotes. Tot igitur origiois documenta* præmittens, credamus bona de nobili: qoia laudabilis vena servat originem, & fideliter posteris tradit, quæ in se gloriosa traosmissione promeruit. Favete ergo, P.C. vestris dignitatibus coosecrato; ot ad majora virtutum desideria concitetis, quos nos* munerum provocamus exemplis.

Mens regentis mater est publici decoris.

Facilius est errare naturam, quam dissimilem sui Princeps possit formare Rempub.

* Ed. *maximam.*

Dicendi peritas debet esse puritate conspicuus.

Principis propositam facit aut negligere judices, aut amare virtutes.

* Ed. *præmittens.*

* MSS. *nimirum.*

(a) Eloqaentia innocentia est. Apulejus Apolog. 1. Et lib. 8. Ep. 13. *Fores.*

(b) Magisteria dignitas. De hac post lib. 10, epist. 33. Magister officiorum, qui militibus Prætorianis præficiebatur, Zosimas lib. histor. Cujacius in tres postremos Codicis libros. *Forn.*

EPISTOLA DECIMATERTIA.

Suohivado Viro Senatori Theodoricus Rex.

Illum laudat, & jubet, ut petat Samnium jurgia Romanorum cum Gothis compositurus.

LAborum tuorum longa servitia, & explorata fidei multa documenta boc nobis judicium tradant, ut qui tuos animos moderatus es, ounc alienis moribus præferaris; & * præstes provinciæ disciplinam, qui privatus amasti continentiam. Is enim potest alios bcoe regere, qui se studuit sub decore tractare. Samnitarum itaque supplicatione permoti, boc remedio credimos laborantibus subveoiri, si Spectabilitatem tuam juberemus ad* finieoda jurgia proficisci. Uode nunc enitere, ut tam bono judicio laodabili respoodeas instituto: aptumqae nostris præbe mandatis, qui bacteous propriæ sponte placuisti. Iotra itaque provinciam Samnii. Si quod negotium Romano cum Gothis est, aut Gotho emerserit aliquod cum Romanis, legum consideratione definies; nec permittimus indiscreto jure vivere, quos uoo voto volumus vendicare. Censebis ergo in commone, quæ sont amica justitiæ: quia nescit personas respicere, qui meram cogitat æqoitatem.

* MS. Aad. *pares.*

Is potest alios bene regere, qui se studuit sub decore tractare.

* *Alii, finienda negotia.*

Nescit personas respicere, qui meram cogitat æquitatem.

EPISTOLA DECIMA QUARTA.

Aorigent Viro Venerabili, Episcopo Theodoricus Rex.

Scribit Juliauum couquari uxorem suam, vel res a subditis Episcopi fuisse subtractas; & jubet, si modo res ita se babuerit, ut reus quamprimum plectatur.

QUamvis judicio vestro credamus omnia facinora displicere, maxima a vobis confidimus* execrandum, qood matrimooii genialis impugnat affectum. Quibus enim animis a eootinentibus accipitur, quod etiam laicorum detestatione damnatur? Julianus itaque nobis lacrymabili aditiooe conqoestus est, uxorem saam, vel res a vestris hominibos injusta usurpatione pervasas. Unde si veram petitiooem supplicantis agnoscitis, nec se ratiooabiliter pulsatus absolvit, io auctorem facti fine tarditate aliqoa resecate. Malom enim cum perseverat, augetur; & remediabile booum est in peccatum, accelerata correctio.

* MS. Aud. *abstrandum.*

Malum cum perseverat, augetur; & remedium in peccatum, accelerata correctio.

EPISTOLA DECIMA QUINTA.

a Theodabado Viro Senatori Theodoricus Rex.

Committitur ejus judicio examinandus, qui Sonæ jadicium decliuaverat.

INjatia quidem nostra est, læsa justitia: quia violationes earum rerom merito ad nos trahimus, quas amamus. Unde illod maxime inultum esse noo patimur, quod io cootemptum nostræ jussionis constat admissum. Quæ enim præsamptio plectenda non aadeat, si sacræ jussionis revereoda contemuat? Ideoque illum, qaem dudum ad viri illustris Sonæ judiciam decrevimus convenire, qui se * inveterata calliditate subtraxit, examini vestro committimus audiendum; ot fioem detis jurgio plectibili machinatione dilato. Præstate itaque aodientiæ curam, ut justitiæ vobis crescat opinio: quando pro remedio caosaotium committuntor vobis ambigua jurgiorum.

* Ed. Ac. *innatura.*

(a) Theodahada. Hic postea regnum Gothorum adeptus est: ad quem extat Theodorici epist. 39. lib. seq. *Forner.*

EPISTOLA DECIMA SEXTA.

Gemello Viro Senatori Theodoricus Rex.

Mittitur in Gallias officio Vicarii Præfectorum functurus, & ei dantur plurima, & utilia monita.

Firmum est judicium, cujus tenetur exemplum.

FIrmum est judicium, cujus tenetur exemplum; nec locus ambiguitati relinquit, ubi experimenta probabilia suffragantur. Exploravimus efficaciam tuam per diversos industriæ gradus: sed non imparem meruisti gratiam, variis actionibus æqualiter approbatus. Hinc est, quod præsenti tempore in (a) Gallias nobis, Deo auxiliante, *subjugatas, (b) Vicarium te Præfectorum nostra mittit auctoritas. Unde perpende, qualia de te videamur habere judicia, quando ad illos populos mitteris corrigendos, quos nostris laudibus specialiter credimus acquisitos. Chara est Principi gloria; & necesse est de illis amplius esse sollicitum, unde sibi triumphorum venisse sentit augmentum. Age igitur mandata, si cupis in te proficere nostra judicia: turbulenta non ames, avara declina; ut talem te Judicem provincia fessa suscipiat, qualem Romanum Principem transmisisse cognoscat. Desiderat viros egregios coacta cladibus suis. Effice, ut victam fuisse delectet. Nihil tale sentiat, quale patiebatur, cum Romam quæreret. Abscedat omnis de calamitate tristitia. Serenetur tandem nubilus vultus. Nunc illam gaudere convenit, cum ad sua vota pervenerit.

** Ed. subjectas. MS. R. subjugatas.*

Chara est Principi gloria.

(a) In Gallias. Theodoricus Gallias Francorum oppressione liberavit, Venantio & Importuno Coss. ut idem Cassiodorius noster in Fastis Consularibus scribit. *Forner.*

(b) Vicarium te Præfectorum. Vicarius est, qui & in historia beati Apollinaris Martyris Judex atque Vicarius Præfecturæ nominatur, propterea quod ut aiunt l. 2. C. de off. vic. l. 1. C. de prosim. sacr. scrin. lib. 12. Imperatores pro Præfecto diœceses sibi creditas temperat: & ideo Vicariam Præfecturam in inscriptione, l. 3. C. Theo. de sponsal. & l. 3. C. Theod. de fam. lib. & vices Præfecti Prætorio agere in inscriptione, l. 1. Cod. Theo. de usuris dicitur. *Brass.*

EPISTOLA DECIMA SEPTIMA.

Universis Provincialibus Galliarum Theodoricus Rex.

Denuntiat se Gemellum Vicarium Præfectorum ad regendam eorum provinciam misisse; & jubet, ut ejus mandatis obediant.

LIbenter parendum est Romanæ consuetudini, cui estis post longa tempora restituti: quia gratus ibi regressus est, ubi provectum vestros constat habuisse Majores. Atque ideo in antiquam libertatem, Deo præstante, revocati, vestimini (a) moribus* togatis, exuite barbariem, abjicite mentium crudelitatem: quia sub (b) æquitate nostri temporis non vos decet vivere moribus alienis. Proinde de necessitatibus vestris innata nobis mansuetudine cogitantes, (quod feliciter dictum sit) spectabilem virum Gemellum Vicarium Præfectorum, fide nobis, & industria comprobatum, ad componendam provinciam credidimus dirigendum: sperantes in nullo eum posse delinquere, qui nobis peccantes graviter intelligit displicere. Quapropter ordinationibus ejus ex nostris jussionibus obedite: quia eum credimus vobis profutura decernere. Recipite paulatim* veridicos more. Non sit novitas molesta, quæ proba est. Quid enim potest esse felicius, quam homines de solis legibus confidere, & casus reliquos non timere? Jura publica certissima sunt humanæ vitæ solatia, infirmorum auxilia, potentum fræna. Amate unde & securitas venit, & conscientia proficit. Gentilitas enim vivit ad libitum: ubi magis reperit mortem propriam, qui potest habere, quod placeat. Vos jam securi ostentate divitias parentum. Bona longo situ recondita, prodantur in lucem: quia tantum quis nobilior est, quantum & moribus probis, & luculenta facultate relaxerit. Ideo enim vobis Præfecturæ Vicarium direximus, ut cum tanta dignitate civilem videamur regulam destinasse. Fruamini, quod tantum audiebatis. Intelligite homines non tam corporea vi, quam ratione præferri; & illos merito crescere, qui possunt aliis justa præstare.

** id est, Romanis.*

** Edit. juridicos.*

Jura publica certissima sunt humanæ vitæ solatia.

Tantum quis nobilior est, quantum & moribus probis, & luculenta facultate relaxerit.

(a) Moribus Togatis. Togati mores barbaris opponuntur. Toga Romana fuit, l. 32. sed etsi accepta, D. de jur. fisc. Plin. lib. 4. epist. Audistine, Cic. pro Corn. Balbo. Carent usu togæ peregrini, barbari, & ii, quibus aqua, & igni interdicitur. Paul. lib. 3. tit. 4. Cingulum Romanos cinxisse annotatum a Macrobio est lib. 6. cap. 5. Saturn. Et ista Cassiod. in Formula Præfect. Urb. habitu te togatæ dignitatis ucasvimus, ut indutus veste Romulea jura debeas affectare Romana. *Forner.*

(b) Æquitate nostri temporis. Solemne esse principibus sui sæculi sectam, felicitatem, mores, leges, laudes denique celebrare crebra in eorum constitutionibus mentio docet, sup. lib. 1. epist. 6. Sæculi beatitudo. lib. 2. epist. 13. Nostri temporis justitiam. Justinian. Secta nostrorum temporum non patitur, l. ult. C. de pact. Obtrectatur nostrorum temporum. l. un. C. Si quis Imp. mal. ad quam legem Græcus Scholiastes Basilicon lib. 60. colligit eum, qui Principis sæculum criminatur, Principi ipsi maledicere videri, quo de instituto aliquando in Selection. libris, quos propediem editos curabo, edisseram. *Forner.*

EPISTOLA DECIMA OCTAVA.

Gemello Viro Senatori Theodoricus Rex.

Jubet, ut Magno, qui ab hostium partibus ad natale solum remeaverat, bona sine ulla mora restituantur.

MErentur bona, qui nostram visi sunt elegisse clementiam; ut eos veraciter judicasse, per augmenta propria possimus ostendere. Quod si talibus publica decet prospici largitate, quanto magis eos sua dignum est possidere, quod commune munus probatur esse justitiæ! Spectabilis itaque Magnus, hostium conversatione damnata, quod natus est reminiscens, ad Romanum repatriavit imperium: cujus absentia contigisse dicitur, ut ejus potuisset perire substantia. Atque ideo præsenti jussione sancimus, quatenus tam in agris, quam mancipiis urbanis, aut rusticis, vel quicquid sibi competens quolibet modo nunc amissum poterit probare, sine aliqua tarditate recuperet: retinens ex nostra auctoritate dominii jus omne, quod habuit: nec quæstionem eum de rebus sibi antiqua possessione competentibus volumus sustinere, cui propositi nostri est etiam nova præstare.

Sua quemque possidere commune munus probatur esse justitia.

EPISTOLA DECIMA NONA,
SIVE COMMONITORIUM,
Danieli Theodoricus Rex.

Illi Marmorario peritissima traditur facultas dispensandi arcas marmoreas in Urbe Ravenna ad sepelienda defunctorum corpora.

Fructuosus debet esse labor publicus.

DEcet, ut Palatio nostro servientibus justis commodis consulamus: quia fructuosus debet esse labor publicus; ut quamvis obsequia nobis gratuita jure debeantur, servitia tamen per moderata compendia provocemus. Et ideo artis tuæ peritia delectati, quam in cavandis atque ornandis marmoribus diligenter exerces, præsenti auctoritate concedimus; ut, te rationabiliter ordinante, dispensentur arcæ, quæ in Ravennati urbe ad recondenda funera distrahuntur, quarum beneficio cadavera in supernis humata sunt, lugentium non parva consolatio: quoniam animæ tantum de mundi conversatione discedunt, corpora vero dulces quondam superstites non relinquunt. Hinc quibusdam veniunt ad pretium dolores, & miserabili sorte votorum crescit mercantibus de humana morte compendium. Ita tamen, ut non sit iniquitas sub hac occasione tentari; ne cogantur miseri inter acerba luctuum, gravia pro rate dispendia facultatum; & nefanda devotione constricti, aut urgeantur patrimonia pro mortuis perdere, aut dilecta corpora vilissimis foveis potius dolentes abjicere. Sit modus in voluntate poscentium, quando ipsa * miseratio pro emeutibus facit. Nam minus debet lædi, cui amplius pro pietatis officio videtur imponi.

* Ed. *moderatio promerentibus.*

EPISTOLA VIGESIMA.

* MS. Aud. *Travila.* MSS. R. *Gruviola.* Cuj. & Forn. *Trimmila.*

* Grimodæ Sajoni, & Ferrocincto Apparituri Theodoricus Rex.

Decernit, ut, si Faustus ea, quæ Castorius possidebat, vel titulis ingravavit, vel privata usurpatione detinuit; mox ei prædium cum alio ejusdem pretii, illis urgentibus, a pervasore reddatur.

INter gloriosas Reipub. curas, quas perpeti cogitatione, Deo auxiliante, revolvimus, cordi nostro est levamen humilium; ut contra potentiam superborum nostræ pietatis exigamus obstaculum: nec liceat quicquam apud nos audaciæ, cujus est propositi, superba calcare. Castorii igitur flebili calamitate permoti, quem exitialis hactenus diversorum pressit invidia, occasionem præbuit salutaribus constitutis; ut plus valeret nostræ pietatis auxilium, quam iniqua calliditas improborum. Atque ideo præsenti auctoritate decernimus, ut si Præfectus vir magnificus Faustus ea, quæ Castorius possidebat, vel titulis ingravavit, vel privata usurpatione detinuit, mox ei prædium, (*a*) cum alio ejusdem meriti, vobis imminentibus, a pervasore reddatur; ut crudelibus damnis afflicto, pietatis nostræ remedio consulamus. Si quis autem in hac præsumptione * medius inveniatur, ut ad ea, quæ jussa sunt, idoneus nequeat inveniri, ad nos reducite vinculis illigatum; ut pœna possit satisfieri, cujus facinoris facultas non sufficiat ultioni. Tali igitur confusione jam iniquæ mentis impetus conquiescat: ne non tam Castorium, quam nostrum votum persecutus esse videatur. Quod si posthac qualibet occasione sæpe memoratum Castorium notus ille artifex nocere tentaverit, quinquaginta librarum auri multa protinus feriatur. Sitque major cruciatibus pœna, respicere illæsum, quem videre desideravit afflictum. En factum, quod cuncta protinus temperet ac corrigat Potestates, Prætorii Præfectus bacchari non est in humilis læsione permissus; & cui a nobis assurgitur, obsiciendi potestas miseris abrogatur. Hinc omnes intelligant, quo amore delectemur æquitatis; ut & potentiam nostrorum Judicum velimus imminuere, quatenus bona conscientiæ possimus augere.

* Juret. *forte medius.*

Major cruciatibus pœna est respicere illæsum, quem videre desideravit afflictum.

Princeps assurgit Præfecto Prætorio.

(*a*) Cum alio ejusdem meriti. Jure civili raptores in triplum teneri nemo nescit. In pervasorem, qui in alienos agros irrumpit, actio in duplum redditur, ex Constantini ad Bassum constitutione, quæ extat apud Jul. Frontinum, de limitib. agror. & l. 4. C. fin. reg. *Forner.*

EPISTOLA VIGESIMA PRIMA.

Fausto Viro Illustri Theodoricus Rex.

Illi quatuor mensium induciæ ad secessum ab Urbe Roma in provinciam utilitatis propriæ causa conceduntur.

HUmanæ consuetudinis mos est, ut variata plus * capiant; & quamvis in usum habeantur eximia, fastidium præstet omne, quod satiat. Proinde * sacris mœnibus jugiter immoranti disponendæ utilitatis propriæ causa inducias tibi postulas debere concedi, non quod habitatio tam clara pertædeat, sed quod dulcior fiat renovata regressio. Atque ideo illustri Magnitudini tuæ secedendi ad provinciam quatuor mensium inducias pietas nostra largitur: ita ut expletis eisdem, ad penates proprios redire festines; quatenus habitatio Romana, quam multiplici volumus densare conventu, subtractis incolis, terrarum (*a*) opinatissima non tacescat. Hoc etiam & vobis aptissimum judicamus, quando Senator Romanus alibi possit dolere tardatos. Ubi est illa gratia parentum, ubi tanta mœnium possit respici pulchritudo? Piaculi genus est, absentem sibi Romam diutius facere, qui in ea possunt constitutis laribus habitare.

* Ed. Ac. & vetcod For. *sapiant.*

Fasti dium præstat omne quod satiat.

* *id est Romanis.*

(*a*) Sic opinatissimam Rhodon vocat Florus lib. 2. cap. 7. ut ex V.C. restituit Pighius ad Valer. Max. lib. 4. cap. 8. Cujus tamen interpretationem dicit D. Juretus rejici debere.

EPISTOLA VIGESIMA SECUNDA.

Artemidoro Viro Illustri Theodoricus Rex.

Vocat illum ad Aulam, & ad consortium suum.

COngruit Comitatum nostrum viris nos decorare nobilibus; ut & illorum expleatur votum, & obsequium nostrum ornent merita personarum. Proinde Magnitudinem tuam ad conspectus nostros, quos tibi non ambigimus esse gratissimos, his oraculis evocamus; ut qui longa nobiscum ætate versatus es, præsentiæ nostræ dulcedine capiaris. Festinet enim ad Principem, qui vel solum potest videre propitium. Nam cui * libet habere nostra (*a*) colloquia, munera credit esse divina. Quapropter non tardamus desiderium, cujus optamus aspectum. Venire te gaudentem credimus, quem alacriter sustinemus.

Cur congruat comitatum regium viris nobilibus decorare.

* Ed. Ac. *licet.*

Cui libet habere Regis colloquia, munera credit esse divina.

(*a*) Nostra colloquia. Colloqui cum Imperatore magnum quidpiam rex Theodoricus censet; ut & mensæ adhiberi, qua de re infra pluribus, lib. 6. Form. 9. & nos nonnihil lib. 3. cap. 13. Select. attigimus. *Forner.*

EPISTOLA VIGESIMA TERTIA.

Colossæo Viro Illustri, Comiti Theodoricus Rex.

Illi committit regimen Pannoniæ Sirmiensis, & eum salutaribus ad hoc munus bene obeundum monitis imbuit.

Cur juvet probatis ordinanda mandare. *MS. Aud. *quid.*

JUvat probatis ordinanda mandare; siquidem & de tabulis judicium gaudet eligentis, & eorum secura substantia est, quæ committitur approbatis. Nam ut optamus esse, * qui placeat: ita curamus, ut qui placuerit, eniteſcat. Proinde prosperis initiatus auspiciis ad (*a*) Sirmiensem Pannoniam, quondam sedem Gothorum, proficiscere, illustris cinguli dignitate præcinctus: commissamque tibi provinciam armis protege, jure compone; ut antiquos defensores recipere læta possit, quæ se nostris parentibus feliciter paruisse cognoscit. Nosti qua te nobis conversationis sinceritate commendes. Sola tibi placendi via est, si quæ gerimus, imiteris. (*b*) Æquitati fave, innocentiam animi virtute defende; ut inter nationum consuetudinem perversam, (*c*) Gothorum possis demonstrare justitiam, qui sic semper fuerunt in laudis medio constituti, ut & Romanorum prudentiam caperent, & virtutem gentium possiderent. Remove (*d*) consuetudines abominanter* inolitas: verbis ibi potius, non armis causa tractetur: non sit convitium negotium perdere, cum * pro re abjuratur aliena furtum, non animam reddat; ne plus intentio civilis rapiat, quam bella consumant. Scuta in hostes erigant, non in parentes. Et ne quem forte ad mortem videatur præcipitare paupertas, redde pro talibus gloriosum plane damnum. Lecturus a nobis gratiæ uberrimum fructum, si civile ibi potueris plantare propositum; & nostris vere judiciis dignum, si dispendium judex subeat, ut vitam periturus acquirat. Quapropter consuetudo nostra feris mentibus inseratur, donec truculentus animus velle vivere consuescat.

Gothorum justitia.

*Alii, *insolitas*. Alii, *inditas*.

*Alii, *proprie abjurator alieni*.

(*a*) Sirmiensem Pannoniam. Sirmiensis Pannonia quondam sedes Gothorum. Non paucæ Cæsarum constitutiones in Codice extant datæ Sirmii, ut earum subscriptio indicat. *Forn.*

(*b*) Æquitati fave. De Gothorum justitia vide Procop. de bello Gothorum. *Broff.*

(*c*) Gothorum possis demonstrare justitiam. Gothorum tamen gentem perfidam, at pudicam ait Salvian. lib. 7. de providentia: inter quos nulli scortatores, nulli impudici sint, nisi Romani. *Forn.*

(*d*) Consuetudines inolitas, infr. lib. 7. Form. 2. Et supra lib. 2. epist. 10. Consuetudinis nomine intellige id, quod solet pendi, videlicet tributum. Solemnia vectigalia vocat L. 1. D. de munerib. & honorib. Justinian. τὰς ἀρχαίας συνηθείας Nov. 123. & 128. *Forn.*

EPISTOLA VIGESIMA QUARTA.

Universis Barbaris, & Romanis per Pannoniam constitutis Theodoricus Rex.

Præcipit, ut Colossæo obediant, & duellum exerceantur, Gothorum exemplum secuti.

INstitutum suum providentia nostra non deserit, cum subjectis semper intenta, profutura disponit; ut ad majorem * devotionem concitentur, qui sui curam nos habuisse cognoscunt. Hinc est, quod Colossæo viro Illustri, nomine viribusque præpotenti, gubernationem vestram, defensionemque commisimus: ut qui suæ hactenus multa dedit experimenta virtutis; augeatur potius in futuris. Atque ideo * (*a*) patientiam vestram sæpius approbatam, nunc quoque eodem præsente monstrate; quatenus in his, quæ pro regni nostri utilitate rationabiliter agenda præceperit, devotione probabili compleantur: quia fidem constantia probat; & illa integritatem propriæ asserit mentis, qui jugibus persistit obsequiis. Illud præterea vos credimus admonendos, ut non in vos, sed in hostem sævire cupiatis. Res parva non vos ducat ad extrema discrimina. Acquiescite justitiæ, qua mundus lætatur. Cur ad monomachiam recurritis, qui venalem Judicem non habetis? Deponite ferrum, qui non habetis inimicum. Pessime contra parentes erigitis brachium, pro quibus constat gloriose moriendum. Quid opus est homini lingua, si causam manus agat armata? Aut unde pax esse creditur, si sub civilitate pugnetur? Imitamini certe Gothos nostros, qui foris prælia, intus norunt exercere modestiam. Sic vos volumus vivere, quemadmodum parentes nostros, Domino præstante, cernitis floruisse.

*MS. Aud. *dispositionem confortantur*.

* *id est obedientiam* Ed. Ae. *patientiam*.

Fidem constantia probat.

Dissuadetur duellum.

Justitia mundus lætatur.

Causa jure, non vi decernenda.

(*a*) Patientiam, ut infr. lib. 7. Form. 27. l. 1. C. qui pro sua jurisd. jud. da poss. Patientiam autem paulo post, & obsequia pro eodem usurpavit. Nonnemo parentiam legit, d. l. un. ubi vulgo patientiam, ut hic mendose prius scriptum Jacobi Cujacii ἀκρίβεια restituit lib. 1. cap. 6. observat. *Forn.*

EPISTOLA VIGESIMA QUINTA.

Simeoni Viro illustri, Comiti Theodoricus Rex.

Illi committit per Dalmatiam Siliquatici titulum; & jubet, ut ferrarias venas inquirat; ferrique utilitates describit.

AMamus publicis actionibus personas inserere morum probitate conspicuas; ut per obsequia fidelium nobis crescat utilitatis augmentum. Proinde * sinceritatem animi tui per præclara documenta noscentes, Siliquatici titulum, quem fida dominicatus jure dederamus discussione * Indictionis primæ, secundæ, vel tertiæ, per provinciam Dalmatiam ordinatio tibi nostra committit; ut quolibet damnum fraudis vestigio publicum te fuerit exploratorem repertum, procul dubio nostris ærariis inferatur: quia non tantum lucra quærimus, quantum mores subjectorum deprehendere festinamus. Præterea ferrarias venas prædictæ Dalmatiæ cuniculo te veritatis jubemus inquirere, ubi rigorem ferri parturit terrena mollities, & igne decoquitur, ut in duritiem transferatur. Hinc, auxiliante Deo, defensio patriæ venit: hinc agrorum utilitas procuratur, & in usus humanæ vitæ multiplici commoditate porrigitur. Auro ipsi imperat, & servitia cogit locupletes pauperibus constanter armati. Convenit itaque hanc speciem diligenti indagatione rimari, per quam & nobis lucra generantur, & hostibus procurantur exitia. Esto ergo de * antefata discussione sollicitus, & in publicis utilitatibus temperatus; ut nostrum rationabile compendium crescendi tibi possit procurare augmentum.

* MS. A. *sinceritate animi tui præclara* &c.

* *id est an. Chri.* 308. 309. 310.

Ferri utilitates.

* MS. A. *antefata.*

EPISTOLA VIGESIMA SEXTA.

Osuoi Viro Illustri, Comiti Theodoricus Rex.

Jubet, ut solatia Simeoni ad ea, pro quibus in Pannoniam missus fuit, necessaria non neget.

QUamvis prudentiæ tuæ sit, utilitati publicæ depotatis ferre præsidium: tamen admonitio oostra se eumulat, ut securius fiat, ubi se reverentia nostræ jussionis accommodat. Simeonem itaque virum elarissimom, cujus fides olim nobis est eognita, vel devotio comprobata, ad ordinatiooem Siliquatiei, nec ooo Ferrariarum, ad provinciam Dalmatiam nostra ordinatione direximus. Cui expetita solatia non oegetis; ut Sublimitas tua nobis commeodatios fiat, cum actibus se publicis præbere festioat.

EPISTOLA VIGESIMA SEPTIMA

Joanni Viro Senatori, Consulari Campaniæ Theodoricus Rex.

Illum varia jam persecutione jactatum tuetur a Præfecta Pratorio, nec non & hortatur, ut afficium Consularitatis summa cum fide obeat.

PRopositum est pietatis Regiæ, locum injustis odiis amputare, & potestatis armatæ supercilium cobibere revereotia jossionum. Infesta est siquidem bumilibus Superioris offensa, cum ad laadem trahitur, si vindicta de mediocribus aequiratur. Proinde diu & varia persecutione jactatus, ad pietatis nostræ remedia haud irrite coovolasti: asserens emioentissimam Præfecturam tibimet esse terrori, ne privata io te odia * fatiarentur per poblicam diseiplinam. Sed nos, qui donatas dignitates justitiæ parere cupimus, noodolori, contra illicitas præsumptiones nostra te tuitione vallamus; ut Regiæ Majestatis objectu serveotium furor animorum in suis cautibus elidatur; & de se magis sumat pœnas protervia, dum enhibetur innoxia. Tamdiu enim Judex dicitur, quamdiu & justus potatur: quia nomen quod ab æquitate sumitus, per supesbiam oon tenetor. Restat none, ut assumptum impleas Consularitatis officium, & te utilitatibus publicis, quas egisse tuos constiterit decessores, sedulus ae devotus impeodas; quantomque a nobis protegeris, tantum modestiæ pasere festines. Nam si gaudio perfrueris, quod a læsione tua Præfectos Prætorii remotos esse cognoseis, qui sub illo esse monstsaris; quid te male ageotem passurum esse cognoseis?

* Ed. *fatiarentur.*

Tamdium Judex dicitur, quandiu & justus putatur.

EPISTOLA VIGESIMA OCTAVA.

Cassiodorio Viro Illustri, Patricio Theodorieus Rex.

Illum multis laudibus ornatum ad Camitatum suum evocat.

GRatus est oobis eorum semper aspectus, qui nostris animis gloriosis actiooibus insederunt: quooiam perpetuum obsidem dederunt amoris sui, qui apud nos probati suot studere virtuti. Proiode Magnitudinem tuam, glorioso nobis servitio comprobatam, ad Comitatum jussis præsentibus evocamus; ut & ornatus de te Regalibus crescat obseqoiis, & tu nostsis conspectibus augearis. Coovenit enim etiam te requiri, qui nostra fecisti eximie tempora prædicari. Ornasti de conscientiæ integritate Palatia: dedisti populis altam quietem. Hine omoibus factus ootior: * quia multi te positum io potestate nesciuot; præsentati autem tribunalibus Judicem sine aliquo damni terrore viderunt: pretiosior factus cunctis, quia nullo * præmio veodebaris. Quis talem non desideret videre, cui nos publice constat gratiam retulisse? Nam qui alterum reprimere conati sumus, te etiam, Palatio teste, laudavimus. Tende gradus, accelera festinus adventum, Alacrem venire convenit, qui, se a Principe sustineri posse cognoseit.

Studentes virtutis Theodorico gratissimi.

Cassiodorii laudes.

* Gr. & Cuj. *quia qui noluit in potestate te positum, nescivit.*

* MS. Aad. *voluit.*

* Ed. Ac. *pretio'.*

EPISTOLA VIGESIMA NONA.

Argolico Viro Illustri, Præfecto Urbis Theodoricus Rex.

Scribit se Paulino Patricio horrea vetustate destructa, ut ea readificet, & in propriar usus convertat, concessisse.

QUis oesciat nostrum esse eommodum supplicaotis ad quæstum; & illud bonis Principibus erescere, quod benigna possunt largitate præstare? Hoc sunt enim Regia dona, quod semioa: sparsa, io segetem enalescuat: io unum coacta, depereuot. Optamus ergo, muoera multis collata dividere, ut possint obique nostra beoeficia pullulare. Atque idco illustris & magnifici viri Patrici Paulini * actorum supplicatione suscepta, quæ babentur in subditis horrea longi temporis vetustate destructa (quibos illud, atque illud vocabulum præfixit Antiquitas) si nonc usui publico minime necessaria esse moostrantur, nec aliqua ibidem est species, quæ ad fiscum pertinet congregata, præfato viro cum omnibus ad se pertinentibus absoluta liberalitate concedimus; ut ædificandi, & ad posteros tansmittendi assumpta licentia, suis utilitatibus profutura disponat: quia confert magnum Reipub. munus, quisquis diruta maluerit suscipere reparanda, io ea præsertim urbe, ubi cuncta dignum est constructa relucere, ne ioter tot decora mœniom deformis appareat (*a*) roina saxorum. In aliis quippe civitatibus minus niteotia sustineotur: in ea vero nec medioere aliqoid patimur, quæ muodi psincipaliter ore laudatur.

Hoc sunt dona Regia, quod semina.

* Alii, *auctorum*, alii, *ac eorum*.

Magnū Reip. munus confert, quisquis diruta suscepersit reparanda.

(*a*) Deformis ruins. Deformitas ruinam ædificiorum ac murorum significat, ut inf. lib. 7. form. 6. in Comitiva formarum ostendimus. Virgil. 12. Æneid. accendere bellum, deformare domum, id est, evertere, l. 23. Lexque tutores, C de adm. tur. jubet tutorem deformatum pupili ædificiam roficere. Deformes ruinæ, l. 4. l. 5. C. de ædif. priva. Lamprid. Alexandro Severo, theatrum Mareelli sefieere voluit multis civiratibus quæ post terræ motus deformes erant, ad iostaurationem operum & privatorum, & publicorum pecuniam ex vectigalibus dedit. l. 4. & l. 16. quicumque, C. de oper. publ. adde quæ infra in Comitiva for. adnotavi. lib. 7. form. 7. *Forner.*

EPISTOLA TRIGESIMA.

Argolico Viro Illustri, Præfecto Urbis Teododoricus Rex.

Jubet, ut Joannem in Cloacarum Romanarum reparatione adjuvet.

ROmanæ civitatis cura nostris sensibus semper invigilat. Quid est enim digoios, quod

**MS. Aud. & Vet. Forn. eligere.*

tractare debeamus, quam ejus reparationem* erigere, quam ornatum constat nostræ Reipub. continere! Proinde illustris Sublimitas tua spectabilem virum Joannem nos direxisse cognoscat, propter splendidas Romanæ civitatis cloacas; quæ tantum visentibus conferunt stuporem, ut aliarum civitatum possint miracula superare. Videas illic fluvios, quasi montibus concavis clausos, per ingentia* (a) ligna decurrere. Videas structis navibus per aquas rapidas non minima sollicitudine navigari: ne præcipitato torrenti marina possint naufragia sustinere. Hinc Roma singularis, quanta in te sit, potest colligi magnitudo. Quæ enim urbium audeat tuis culminibus contendere, quando nec ima tua possunt similitudinem reperire? Et ideo supradicto Joanni officii nostri solatia vos præbere censemus: quoniam ordinationes nostras publica volumus implere personas; privatas manus amoventes, quæ audacius merguntur illicitis.

Cloaca Urbis Romæ mirabiles.

**MS. Aud. & Ed. signa. MS. Rem. sagimina, forte signina, ut miravit. D. Cujas. Vide Ep. 38. lib. 5.*

(a) D. Juret. legit in V.C. ligna. Sic in ænigmate Symphosii, cap. In ligon vehitur medio, quæ ligna vehebat.

Per ingentia signa. Al. per ingentia ligna. suspicor legendum, stagna. arg. l. un. ut in flumin. publ. navig. li. & l. 2. §. si quis cloacam. §. ideo, Ne quid in loco publ. & Sallust. lib. 4. histor. apud Nonium, Mœnia oppidi stagnabant redundantibus cloacis adverso æstu maris. Stagnum enim Varroni, ac Pesto dici placet, quod in eo aqua stet. Sed & infra lib. seq. epist. 30. liquida fluenta decurrere. *Forner.*

EPISTOLA TRIGESIMA PRIMA.

Senatui Urbis Romæ Theodoricus Rex.

Scribit se misisse Joannem ad inquirendum in eos, qui aquas formarum ad propriam usum derivaverant, & etiam in eos, qui æs, & plumbum ex ornata mœnium abstulerant, & ut ipsi in his auxilio sit, admonet.

QUamvis universæ Reipub. nostræ infatigabilem curam desideremus impendere, &, Deo favente, ad statum pristinum studeamus cuncta revocare: tamen Romanæ civitatis sollicitiora nos augmenta constringunt: ubi quicquid decoris impenditur, generalibus gaudiis exhibetur. Pervenit itaque ad nostram conscientiam, suggestione multorum, quæ prava non potest dissimulare commissa, plura in præjudicio urbis Romanæ detestabiles præsumptores assumere; ut cui nos summum desideramus adhibere studium, dolum patiatur injustum. Quapropter ordinationes nostras ad vestram facimus notitiam pervenire, quibus amplius credimus civitatis vestræ dispendia displicere. Dicitur ergo, commodi cura privati, (a) aquam formarum, quam summo deceret studio communiri, ad aquæ molas exercendas, vel hortos irrigandos fuisse derivatam. Turpe hoc, & miserabile in illa urbe fieri, quod per agros vix deceret assumi. Et quia non possumus admissi qualitatem ultra jura corrigere (ne dum fabricia prodesse volumus, legum culmina destruamus) si hujus nefandissimæ rei dominus Tricennii* præscriptione muniatur, accepto pretio competenti suum vendat errorem; ut quod læsionem publicis præstat fabricis, non præsumatur ulterius: ac quod nunc sub largitate corrigimus, postea severissime vindicemus. Si vero tale aliquid moderna præsumptione tentatum est, sine dubitatione tollatur. Unius enim desiderio pravo generalis debet utilitas anteferri, cui vel in causis justis raro poterit obviari. Mancipia vero formarum servitio Principum provisione deputata, in privatorum cognovimus transiisse dominium. Æs præterea, non minimum pondus, & quod facillimum direptioni est mollissimum plumbum, de ornatu mœnium referuntur esse sublata, quæ auctores suos sæculis consecrarunt. Æs enim Jonos Thessaliæ Rex, plumbum Midas Regnator Phrygiæ repererunt. Et quam miserum est, ut unde famam providentiæ alii susceperunt, nos opinionem negligentiæ incurrisse videamur? Templa etiam, & loca publica, quæ petentibus multis ad reparationem contulimus, subversioni potius fuisse mancipata. Et quoniam malarum rerum emendatio nos delectat, ne concessa videatur ex taciturnitate licentia, Joannem virum spectabilem electum nostra justitia ad hæc, quæ supra memoravimus, direximus inquirenda; ut cuncta suo ordine discussa, nobis relationis obsequio lucidentur; quatenus quid de singulis rebus, aut de præsumptoribus earum fieri oporteat, more nostræ justitiæ censeamus. Adhibete nunc studia, præstate solaria; ut inquisitionem, quam debueratis petere, grata videamini mente complere.

Tricennalis præscriptio.

**Ed. præsumptione.*

Unius desiderio pravo generalis debet utilitas anteferri.

Quinam æris & plumbi repertore.

(a) Aquam formarum. Emendo aquarum forma, ex l. 1. l. 6. omnis, de æquæduc. Cod. lib. 11. lib. 7. form. 6. in formula Comitivæ formarum Urbis. Formæ autem pro ædificio ac structura, l. 27. si pendentes, §. si quid cloacam, D. de usufruct. formam aquæductus, Ulpian. Harmenop. lib. 2. tit. 1. agens de ædificiis ex aliena extructis materia, ὡς ἴδιον vocat, περὶ τῆς ἐξ ἀλλοτρίας ὕλης γενομένων εἰδῶν. *Ferner.*

EPISTOLA TRIGESIMA SECUNDA.

Gemello Viro Senatori Theodoricus Rex.

Scribit se Arelatensibus, qui Regis partibus faverant, & ob hoc obsidionem & penuriam pertulerant, per quartam indictionem tributa relaxasse.

COnstat apud nos fidelium non perire servitia, sed in tristibus impensa recipere in meliore fortuna. Arelatensibus itaque, qui nostris partibus perdurantes gloriosæ obsidionis penuriam pertulerunt, per indictionem quartam fiscalia tributa nostra relaxat humanitas: ita ut futuro tempore ad solitam redeant functionem; quatenus & nos benemeritis vicissitudinem reddidisse videamur, & ab illis, cum res poposcerit, solita devotio non negetur. Satientur in libertate, qui pro nobis in angustiis esurire maluerunt. Sint læti, qui tristitiam fideliter pertulerunt. Non decet statim de tributis esse sollicitum, qui casum vix potuit declinare postremum. A quietis ista, non obsessis inquirimus. (a) Quid enim a domino agri exigas, quem eum non coluisse cognoscas? Pretiosum vectigal jam nobis dederunt suæ fidei. Injustum est, ut viles pecunias exigamus ab illis, qui gloriosas conscientias obtulerunt.

Anno Christi 511.

(a) Quid enim a domino agri exigas. Avidiores tributorum a Principe inductorum exactores D. Chrysostomus insectatur, qui ab agricolis ea, quæ ne terra quidem protulisset, flagitarent: eosque in comparatione reg. & monach. communes regionis hostes vocat: κοινοὺς τῆς πολέμιοι τῆς χώρας, ὅπερ οὐκ ἐξήνεγκεν ἡ γῆ, ταῦτα τοὺς γεωργοὺς εἰσπραττόμενοι. Puteolanis semel CLM. modiorum donata a Symmachus lib. 1. epist. 39. Et Publicanos remissionem petentes tertia mercedis parte releavit Jul. Cæsar, auctor Sueton. Huc pertinet l. 25. sed addea, §. vis major, D. locati. & lib. 4. epist. 7. infr. & quæ a Bartolo in hanc sententiam disseruntur, in l. 11. Cotem, §. ult. D. de public. vect. & commiss. *Forner.*

EPISTOLA TRIGESIMA TERTIA.

Argolico Viro Illustri, Præfecto Urbis Theodoricus Rex,

Jubet, ut Armentarius, atque Superbus ejus filius iisdem, quibus Referendi Curiæ, privilegiis gaudeant.

* Ed. *vestra*,
* Ac. *eligere.*

GRatum nobis est, vota* nostra circa Sacri Ordiais augmenta proficere. Lætamur taics viros* mergere, qui Seaatoria mereantur iuce radiare; ut laude conspicuis deferatur gratia digaitatis. Curia namque disciplinis Veterum *patee: nec ei judicari potest extraneus, qui boaarum artium est aiumnus. Atque ideo iiiustris Magnificentia tua in elarissimo Armeatario, atque Superbo ejus filio ea faciat exiberi, quæ circa (a) Referendos Curiæ caaa dictat Antiquitas. Hic est enim præfatus Armeatarius, qui & parentum bono, & suo nobis commendatur ingeaio: exigens meritis, quam sperat precibus dignitatem. Namquid dignius, si & Senatorio vestiatur honore togata professio? Ut in illa turba doctorum, audeat liberam proferre sententiam; nec frænetur imperitiæ terrore, quem hortantur ad vocem jura facundiæ. Gioriosa est denique scientia litterarum: quia quod primum est, in homine mores purgat: quod secundum, verborum gratiam subministrat: ita utroque beneficio mirabiliter ornae & tacitos, & ioquentes. Ducaatur ergo ad penetralia libertatis laudati merito suo, oraati judicio nostro: habituri siae dubio gratissimum Senatum, quorum ars est, facere de irato benevoium, de suspecto placatum, de austero mitem, de adversaate propitium. Quid ergo Patribus imponere non possit, qui (b) flectere animum judicantis evaiuit?

Curia disciplinis veterum patet.
* MS. Aud. *placet.*
Armentarii laudes.
Cur gloriosa sit scientia litterarum.

(a) Cisea Refereudos Curiæ. In vet. eirca reverendos Cur. alii maiunt, Referendarios: Referendos tamen legitur etiam lib. 1. epist. 41. Forte digamma Æolicum est, eujusmodi & illa in Etruicis Pandect. Ventorum Fi, pro ventorum vi, l. 9. si post, de peric. & comm. rei vead. Præfuerint, pro Præbuerint. l. 3. de vacat. & excus. mun. Advixa, pro Adfixa, l. 52. librorum. §. si quid igitur. De ieg. 3. Provectæ, pro Profectæ. l. 35. ex facto, in fia. De hæred. instit. Et ea quæ Donat. in Terentii Andriam adnotavit, Dasus, Sersus, Cursus, pro Davus servus, corvus. Quintil. iib. 1. eap. 13. ita hic Raferendos, pro reverendos eodem Æolum more scriptum fuerit. Viderint qui in istis minutis neculatiuses ingeuinsarum regularum laudem captant. *Fornar.*

Non sunt confundendi Referendi Curiæ seu Senatus cum Refereadariis Auiæ, quorum utrorumqae formulæ extaat iib. 6. Form. 16. 17. *Juret.*

(b) Qui flectere animum judicantis evaluit. Quanta sit eioqueatiæ vis, testantur Virgil. lib. 1. Æneid. Lucanus ad Pisoaem. Ovid. 13. Metam. Val. Flac. lib. 4. *Bross.*

EPISTOLA TRIGESIMA QUARTA.

Massiliensibus Theodorieus Rex.

Scribit se Comitem Marabadam ad eos protegendos misisse, & præcipit, ut ipsi libentibus animis obediant.

PRopositi nostri est, probatas fortitudiae & moderatione personas ad ordinationem vestram defensionemque dirigere; ut & Proviacialium ratio sublevetur, & utilitas publica bonis Præsidentibus augeatur. Proiade Comitem Marabadum, nobis æquitate compertum, ad Massiliensem civitatem credidimus dirigendum; ut quicquid ad securitatem vestram vel utilitatem pertinet, Deo juvante, perficiat: memorque gratiæ nostræ, curam possit habere justitiæ: minoribus solatium ferat: insolentibus * severitatem suæ districtionis objiciat: nullum deaique opprimi iniqua præsumptione patiatur: sed omnes eogat ad justum, unde nostrum semper floret imperium. Quapropter designato viro ia his, quæ vobis pro publica utilitate præceperit, libentibus aaimis obedite; ut fides vestra, quæ jam prioribus monstratur exempiis, subsequeatibus quoque declaretur indiciis: quia gratius est obsequium, quod devotioae perpeti eustoditur. Nos autem reddere eogitamus iocum vicissitudini, qui impensa servitia noa possumus oblivisci.

* Ac. *securitatem.*
Justitia floret imperium.
Gratius est obsequium, quod devotione perpeti custoditur.

EPISTOLA TRIGESIMA QUINTA.

Romulo Theodorieus Rex.

Confirmat quicquid ipsi ejusque matri ex Regio Edicto Liberius per pictatium concesserat.

LIberalitatem nostram, firmam decet tenere constantiam: quia inconcussum debet esse Principis votum, nec pro studio malignorum convelii, quod aostra noscitur præceptione firmari. Atque ideo præsenti jussione ceasemus, ut quicquid ex nostra ordinatione Patricium Liberium tibi, matrique tuæ* per pictatium constiterit deputasse, ia suo robore debeat permanere; aec a quoquam metuas irratioaabilem quæstionem, qui nostri beaeficii possides firmitatem.

Inconcussum debet esse Principis votum.
* *id est per tabellam, vel scriptum.*

EPISTOLA TRIGESIMA SEXTA.

Arigerno Viro Illustri, Comiti Theodoricus Rex.

Imperat, admoneat Venantium, ut instructam personam ad Aulam mittat, quæ rationibus Firmini ante Judices a Rege designatos valeat respondere.

PIetatis nostræ propositum est, miserandis flentibus audientiam non negare, maxime eum moris nostri sit, ad ieges cuncta remittere; ut & conquerens mereatur effectum, & pulsatus nullum se queratur sustiauisse præjudicium. Proinde * Firmius contra magnificum virum Patricium Veoaatium se dieit habere negotium, & frequenter ab eo ejus propositioaes suisse contemptas. Et quia (a) in causis semper est suspecta poteatia, dum velle creditur, quod posse judicatur, aatefatum servata reverentia a te præcipimus admoneri; ut sub sponsione legitima instructam personam ad Comitatum nostrum dirigere se promittat, qui apud delegatos * motu nostro judices ejus intentionibus vaieat præbere responsum. * Actor hic pœnam suæ recepturus audaciæ, si contra magaificum virum habuerit falsitatis eventum.

* Ed. *Firmius.*
In causis semper est suspecta potentia.
* MS. Aud. *monitu.* Ae. *motus nostro judicio.*
* Alii, *Auctor.*

(a) In caasis suspecta potentia, Cicero in Exordio orationis pro Quinctio. *Juret.*

EPISTOLA TRIGEIMA SEPTIMA.

Petro Episeopo Theodoricus Rex.

Jubet, ut partem facultatis, quam detinebat, Germana restituat, si legitimus filius sit Thomatis; quod si facere renuat, causam vult ad Aulam vocari.

SI in alienis causis Beatitudiaem vestram conveaie adhiberi, ut per vos jurgantium strepi-

tus

tusconquiescat; quanto magis ad vos remitti debet, quod vos spectat auctores? Atque ideo Sanctitas vestra a Germano nos aditos flebili allegatione cognoscat, qui se filium legitimum asserit quondam Thomatis: dicens partem facultatis patris sui a vobis detineri, sibimet legibus competentem. Quæ petitio, si veritate fulcitur, & genitoris ejus substantiam probat sibi jure competere, supplicanti, considerata justitia, quam monetis, sine observationis longæ dispendio, debita tribuantur: quoniam causarum vestrarum qualitas vobis debet judicibus terminari, a quo est spectanda magis, quam imponenda justitia. Quod si banc causam sub æquitate vestrum minime definit arbitrium, noveritis supplicis querelam ad nostram audientiam perducendam. Vos enim docetis voces pauperum non debere negligi, quas potest justitia comitari.

* Alii, *probatis.*

Causa Sacerdotum a Sacerdotibus debent terminari.

EPISTOLA TRIGESIMA OCTAVA.

Vuandil Theodoricus Rex.

Præcipit, ut nullam violentiam ab exercitu fieri Avenione patiatur.

QUamvis pietatis nostræ constet esse votum, ut ubique civilia, ubique moderata peragantur, maxime tamen bene * geri optamus in regionibus Gallicanis: ubi & recens vastatio non portat injuriam, & ipsa initia bene plantare debent nostri nominis famam. Principis siquidem opinionem longe lateque disseminat subjectorum custodita securitas; & ubi exercitus dirigitur, non gravandi, sed defendendi causa potius æstimetur. Atque ideo præsenti auctoritate delegamus, ut in Avenione, * in qua resides, nulla fieri violentia patiaris. Vivat noster exercitus civiliter cum Romanis: prosit eis destinata defensio; nec aliquid illos a nostris sinatis pati, quos ab hostili nitimur oppressione liberari.

* Ed. Niv. & Gam. *agere.*

Principis opinionem longe lateque disseminat subjectorum securitas.

* Ed. Niv. & Gam. *quam regis.*

EPISTOLA TRIGESIMA NONA.

Felici Viro Illustri, Consuli Theodoricus Rex.

Jubet, ut Aurigis Mediolanensibus illa, quæ mos priscus indulserat, largiatur.

ÆQuitatis ratio persuadet, ut exercentibus lætitiam publicam consuetudinem servemus antiquam, præsertim a Consule venientem, cujus constat esse propositi, ut debeat ex liberalitate laudari: ne videatur aliud dignitas promittere, & aliud Senatorem velle complere. Quocirca sub opinione munifici, parcum non decet inveniri: quia inumbrat famam publicam in Consule tenacitatis obscuritas. Quapropter illustris Magnitudo tua a Mediolanensibus aurigis nos aditos esse cognoscat, illa sibi vestris temporibus fuisse subtracta, quæ mos priscus indulserat, cum præstante tempore munificentia sit pro lege. Proinde si nullo mendacio asserta * vitiantur, Sublimitatem vestram sequi convenit vetustatem, quæ suo quodam privilegio, velut debita, quæ donantur exposcit. Nec licet negari, quod te cognoscis sub antiquitate largiri.

Consul ex liberalitate debet laudari.

Inumbrat famam publicam in Consule tenacitatis obscuritas.

* MS. Aud. *juvantur.*

Hæc Epistola videtur scripta an. Ch. 511. Felix enim hoc anno erat Consul.

EPISTOLA QUADRAGESIMA.

Universis Provincialibus in Gallia constitutis Theodoricus Rex.

Provincialibus Galliæ hostiliter vastatis habita ratione læsionis relaxat tributa: ea tamen lege, ut ex eo, quod intactum fuerit, ad bellicas impensas aliquid conferant.

QUamvis sensum nostræ pietatis turba multiplex cogitationis intraret, & diversas regni partes consueta sedulitate respiceret; festine tamen remedia vestræ utilitatis aspeximus: quoniam apud conscientiam nostram læsionis genus est, profutura tardare; nec possumus æstimare jucundum, quod ingrata fuerit dilatione suspensum. Nam excrescentibus morbis læsio debacchari permittitur, cum medicina differtur. Vobis itaque hostili ferocitate vastatis pro qualitate læsionis per * indictionem quartam relaxatam agnoscite tributariam functionem: quia non gratulamur exigere, quod tristis noscitur solutor offerre. Ita tamen, ut de illis, quæ constat intacta, exercituales juventus expensæ; quia illos in totum devotio non debet deserere, quos pro se laborare cognoscit. Invalidus est siquidem jejunus defensor: nec animus ministrat audaciam, cum virtus corporeo fuerit robore destituta.

Excrescentibus morbis læsio debacchari permittitur, cum medicina differtur.

* *id est Anno Christi 511.*

Invalidus est jejunus defensor.

EPISTOLA QUADRAGESIMA PRIMA.

Gemello Viro Senatori Theodoricus Rex.

Decernit, ut triticum ad bellicas impensas in castella supra Druentiam constituta e Massiliensibus borreis communi sumptu devehatur.

TOlerabile fit omne, quod æquabili ordinatione disponitur: quia divisum onus sub communione, subjectos certum est non gravare. Pars enim extrema ad unumquemque redit, cum summa universos incluserit. Tritici itaque speciem, quam ob exercituales expensas, nostra providentia de Italia destinavit, ne fatigata provincia hujusmodi præbitione læderetur, ad castella supra Druentiam constituta de Massiliensibus borreis constat esse portandam. Quapropter jubemus, ut studium devehendi supradictæ speciei communiter subeatur; quatenus celeriter possit fieri, quod universitatis studio videtur assumi.

Tolerabile omne, quod æquabili ordinatione disponitur, & quare.

EPISTOLA QUADRAGESIMA SECUNDA.

Universis Provincialibus in Gallia constitutis Theodoricus Rex.

Renuntiat se misisse ex Italia bellicas expensas militibus, ne Galliæ nimis gravarentur.

(a) NOn occurritur sub Principe benigno remedia postulare subjectos: quoniam supplicationem præcedit humanitas; & miro modo posteriora fiant vota, quam præstita. Nuper siquidem moti justitia, jusseramus ut pars aliqua illæsa provinciæ Gothis nostris alimonia reperta præstaret. Sed quia licet Principem semper humaniora censere (dum varietatis non habet vitium, quod pro beneficio fuerit immutatum) & ut nec nimia possessores illatione gravarentur, ex Italia destinavimus exercituales expensas; ut ad defensionem vestram dire-

Quare sub Principe benigno remedia vix postulent subjecti.

Vari tatis non [illegible]

ctus exercitus nostris humanitatibus aleretur, solumque auxilium provinciæ de tam magna congregatione sentirent. Ducibus etiam ac Præpositis sufficientem transmisimus pecuniæ quantitatem; ut eorum (b) præbendæ, quæ non potuerunt convehi, ibi debuissent sine alicujus dispendio comparari: quia delectui nostro nec illa voluimus imponere, quæ vos potuistis (ut arbitramur) offerre.

(a) Non occurritur sub Principe benigno. Latinus Pacatus in vita Theodosii refert, tam certa fuisse illius beneficia, ut tum accepta viderentur, cum sponderet; quia vota hominum non fatigaret, nec adhiberet merentibus artem difficultatis, quare gloriantur Arcadius & Honorius in l. 2. C. Theod. de infirm. his quæ sub tyr. ubi profitentur sese ultro deferre beneficia inopinantibus. *Broff.*

(b) Præbendæ, id est militaris annona. Ulpian. ejus meminit; qui præbenda exercitui conduxerunt, 19. invi. §l de testib. T. Livius lib. 2. belli secundi Punici, Gell. l. 15. c. 4. Plaut. Persa, Ædiles præbendæ locaverunt. Cæterum, tribuenda, quod more solito tribuerentur, ut & præbenda, dixit Symmachus lib. 1. epist. 6. & 8. Eo nomine beneficia ecclesiastica significantur, tit. de præbend. & dig. & tit. de concess. præbend. & can. si quis dstor, can. ex multis, 1. q. 3. *Forn.*

EPISTOLA QUADRAGESIMA TERTIA.

Uoigit Spatario Theodoricus Rex,

Jubet, ut, cum Exercitus Gallias intraverit, mancipia ad alios deficientia prioribus dominis restituantur,

DElectamur jure Romano vivere, quos armis cupimus vendicare; nec minor nobis cura est rerum moralium, quam potest esse bellorum. Quid enim proficit Barbaros removisse confusos, nisi vivatur ex legibus? Quapropter cum, Deo propitio, Gallias exercitus noster intraverit, si qua (a) mancipia servitium declinantia, ad alios se, quam quibus* videbantur competere, contulerunt, prioribus dominis jubemus sine aliqua dubietate restitui: quia confundi non decent jura, imperanta justitia; nec potest abjecto favere servitio libertatis defensor. Aliorum forte Regum prælia captarum civitatum aut prædas appetunt, aut ruinas: nobis propositum est, Deo juvante sic vincere, ut subjecti se doleant, nostrum dominium tardius acquisisse,

* Ed. Niv. & Gàm. *debebantur*
Confundi non debent jura imperante justitia.

(a) Si qua mancipia servitium declinantia, Fugitivi servi, si se ad alios, quam quibus debebantur competere, contulerint, prioribus dominis restitui jubet hic Theodoricus. Præterea requirendi fugitivos servos potestas dominis conceditur in l. requirendi. C. de ser. fug. Quanta autem sit servorum improbitas, testantur Veteres, quibus suspecta fuerunt servorum ingenia: illisque ingenita esse fraudes crediderunt. Hinc Terentius,

Ne faceres quod vulgus servorum solet, dolis ut me deluderes.

apud Salvianum de providentia Dei, vitia ad servos relegata, eisque adscripta legimus, & animos serviles jam per se malos dominorum nequitia fieri pejores. Sic l. 3. C. de liber. & eor. lib. dixit, recipere nequitiam servilis ingenii. Et Arnobius petulantis amoris flammam servilibus obumbrare falláciis. Sic etiam Tacitus, Suspecta, ait, Majoribus nostris fuerunt ingenia servorum, etiam cum in agris, aut domibus iisdem nascerentur, charitatemque dominorum statim acciperent. Vetus extat proverbium, tot nos habere hostes, quot servos, ut est apud Senecam. *Broff.*

EPISTOLA QUADRAGESIMA QUARTA.

Universis Possessoribus Arelatensibus Theodoricus Rex,

Scribit se certam pecuniæ summam, & alimonias ipsis ad murorum Arelatensium, turriumque vetustarum reparationem misisse,

QUamvis primum sit, læsos incolas refovere, & in hominibus magis signum pietatis ostendere: tamen utrumque humanitas nostra conjungit; ut & largitatis remedio civibus consulamus, & ad cultum reducere antiqua mœnia festinemus. Sic enim fiet, ut fortuna urbis, quæ in civibus erigitur, fabricarum quoque decore monstretur. Pro reparatione itaque murorum Arelatensium, vel turrium vetustarum certam pecuniæ direximus quantitatem. Victualia quoque, quæ vestras relevare videantur expensas, fecimus præparari; ut vobis destinentur, cum (a) tempus navigationis arriserit. Relevate nunc animos, & de nostra* promissione recreati, futuræ copiæ spem tenentes, divino favore, habete tota fiduciam: quia non minus est quod nostris verbis, quam quod horreis continetur.

* Ed. *provisione.*
Fidelitas Theoderici in promissis,

(a) Tempus navigationis. Tempore hyemis navigatio periculosa: inde maria claudi dicuntur. Vegetius lib. 4. cap. 31. l. 6. Civitas, C. de off. rect. prov. Cic. lib. 2. epist. 6. ad Q. Fratr. Adhuc mara clausum fuisse scio, sed quosdam tamen venisse Ostia dicebant. Hinc lucem mutuatur species a Scævola tractata l. 122. qui Romæ, §. Callimachus, de verb. oblig. *Forner,*

EPISTOLA QUADRAGESIMA QUINTA.

Arigerno Viro Illustri, Comiti Theodoricus Rex.

Illi ortam pro quadam domo inter defensores Romanæ Ecclesiæ, & Judæos litem discutiendam committit.

JUstitiæ nostræ convenit, ut de indultis beneficiis calumnias fieri non sinamus; & quicquid prava interpretatione tegitur, fugata (a) mendacii nube revelemus. Defensores itaque sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ conquesti sunt, beatæ recordationis quondam Simplicium domum in sacratissima Urbe positam ab Eufrasio Acolyto instrumentis factis solemniter comparasse; quam per annorum longa curricula Ecclesiam Romanam quieto jure suggerunt possedisse, & in usus alienos transtulisse securitate dominii. Nunc autem existere Samareæ superstitionis populum improba fronte duratum, qui Synagogam ibidem fuisse iniquis conatibus mentiatur; cum* ad humanos usus habitacula longe aliter formata doceantur, quam potest esse memorata constructio. Quapropter Magnitudo tua, conscientiæ suæ probata justitia, causam diligenti examinatione discutiat. Et si vera cognoverit, quæ veniunt in querelam, considerata æquitate definiat. Nam si humanis actibus sunt calumniæ summovendæ, quanto magis credimus emendanda, quæ contumeliam Divinitatis tangere judicamus?

*MSS. *amore Judæi vocantur Samareæ superstitionis populus.*
* Forn. & Grul. *in hoc.*

(a) Mendacii nube. Sic Valer. lib. 3. nube infamiæ castitatem obscurare. Paulinus epistol. ad Severum, curarum terrestrium nube circundati. Virgil. lib. 10. Æneid. belli nubem. Et Paulus Orosius, belli nebulas in magna malorum nubila colturas. *Broff.*

EPISTOLA QUADRAGESIMA SEXTA.

Adeodato Theodoricus Rex.

Mutat pœnam acerbiſſimam, quu ob ruptum Valeriana puella adulta, a Lucania Brutiorumque Correctore fuerat condemnatus, in exilium ſex menſium, poſt quod patria rebuſque omnibus reſtituitur; tum indicit pœnam trium librarum auri ejuſmodi ſtatuti violatoribus: tandem eos ab omni formidine liberat, qui crimini bona fide interfuerant.

Cur delinquētis reatus materia ſit gloriæ Principis.
* *Ac. pietatis.*

MAteria eſt gloriæ Principalis, delinquentis reatus: quia niſi culparum occaſiones emergereot, locum* pieras ooo baberet. Quid enim ſalubris ordioatio gerat, ſi morum probitas cuncta compooat? Arida ſiccitas madentis pluviæ beneficium exoptat. Salutiferis medentium manibus niſi infirma valetudo oon iodiget. Sic dum Imbecillitati ſuccumbitur, coovenieoter remedia tribuuntur. Qoapropter caſibus aſperis præſtandum eſt ſub juſtitiæ laude moderamen; ut uec vindictam ſinamos ſuperare peccata, nec culpam ioſultare patiamor legibus impuoitam. Datis itaqoe precibus allegaſti, viti ſpectabilis Venantil, Lucaoiæ & Brutiorum* Præſulis, odiorum te acerbitate compreſſum, cuſtodiæ loogo ſitu laboraotem, in cooſeſſionem raptus adultæ puellæ Valeriauæ fuiſſe compulſum; ot gratius fuerit ſpem citæ mortis expetere, quam tormentorum crudelia ſuſtinere. Inter ſupremas enim aobelantis anguſtias, votum eſt potius perire, qoam vivere: quia deteſtabilis ſenſus pœnarum excludit dulciſſimæ ſalutis affectum. Illud etiam, qood mioime juſtitia pateretur, adjiciens, defenſorum tibi patrocinia ſæpius poſtulanti fuiſſe ſubtracta, cum adverſarii floreotes ingeuio etiam innocentem te poſſeot legum laqueis obligare. Quæ ſupplicatio cum efficaciter auimum ooſtræ pieratis intraret, paulatimque ad miſericordiæ jura deflecteret; occurrit Brutiorum Præſulis miſſa relatio, quæ privatam allegationem tragœdiæ ſuævoce compreſſit: negaudo credi contra fidem publicam fallacitee ſupplicanti. Ideoque aſperitatem pœnæ ooſtra lenitate mollimos: Statuentes, ut ex die prolati oraculi, ſex menſiom patiaris exiliom. Ita ut nulli poſt cooſtituta ooſtra ſub qualibet ioterpretatione tibi liceat objicere crimeo infamiæ: quando fas eſt Principi maculoſas ootas vitiatæ opinioois abſtergere. Sed hoc exacto tempore patriæ rebuſque omoibus * reformato, jus tibi ſit liberum omne, quod primitus: quia oolla te ingemiſcere probri adoſtione cenſemus, quem temporali volomus exilio detineri. Pœnam trium librarum auri nihilomioos commioantes, ſi quis aut obviando, aut aliter intelligeodo, præſens noſtrum violare tentaverit conſtitutom. Sed quoniam bæc ſtatota ad innocentes nolomus uſque protendi, ne ſua cuique minime videator ignorantia profuiſſe; præſenti auctoritate eos a formidine liberamus, quos utpote neſcientes, io eadem caoſa qoolibet loco, vel tempore interfuiſſe conſtiterit. Similis enim videtur abſentis, qui conſcientiam criminoſi noo habet.

Jurer. id eſt, Correctores.

Cur inter ſupremas anhelantis anguſtias, votum eſt potius perire, quam vivere.

Non eſt credēdum contra fidem publicam fallaciter ſupplicanti.

* Alii *deformato.*

Similis videtur abſentis, qui conſcientiam criminoſi non habet.

EPISTOLA QUADRAGESIMA SEPTIMA.

Fauſto Præfecto Prætorio Theodoricus Rex.

Scribit ſe Joviuo Callega occiſori, eo quod intra ſepta Eccleſiæ refugiſſet. pœnam capitis exilio in Vulcanias inſulas, quæ deſcribuntur, commutuſſe.

(*a*) IN partem pietatis recidit mitigata diſtrictio: & ſub beneficio* punit, qui pœnam debitam moderatiooe cooſiderata palpaverit. Jovinum Curialem, quem Correctur Lucaniæ Brutiorumque humani nobis ſuggerit (*b*) ſanguinis effuſione pollutum, ob hoc quod matuæ cooteotionis ardoribus excitatus, rixam verborum oſque ad nefariom collegæ deduxit interitum: ſed cooſcius facti ſui (*c*) intra Eccleſiæ ſepta refugiens, declinare ſe credidit præſcriptam legibus ultiooem (*c*) Vulcaniæ inſulæ perpetua relegatione damnamus; ut & ſancto templo revereotiam habuiſſe videamur, nec viodictam criminoſus evadat io totum, qui ionocenti non credidit eſſe parceodom. Careat proiude patrio foco, cum exitiabili victurus ioceodio: ubi viſcera terræ non deficiuot, cum tot ſæculis jugiter conſumantur. Flamma ſiquidem iſta terrena, qoæ alicujus corporis immioutione ootritur, ſi non abſumit, extingoitor: ardet cootinue inter uodas medias montis qoantitas indefecta; oec imminuit, quod reſolvi poſſe ſeotitur; ſcilicet quia naturæ inextricabilis potentia tantum crementi cautibos reponit, quantum illi vorax igois ademerit. Nam quemadmodum ſaxa incolumia permanerent, ſi ſempee ignis aduoata decoqueret? Poteuria ſiquidem divina ſic de contrariis rebus miraculum facit eſſe perpetoom, ut palam cooſumpta occultiſſimis inſtauret augmeotis, quæ vult temporibos ſtare diotutnis. Verum cum & alii montes motibus vaporatis exæſtueot, nullus ſimili appellatione cenſetur æſtimandus: quia gravius ſuccenditur, qoi Vulcani nomioe ouncupatur. Mittator ergo reos capitis io locum prædictum vivus. Careat quo utimur mundo, de quo alterum crudeli fugavit exitio: quaodo ſuperſtes recipit, quod eveotu mortis ioflixit: Salamaodræ ſecutorus exemplum, quæ plerumqoe degit in ignibus. Tanto enim oatusali frigore conſtriogitur, ut flammis ardentibus temperetur. Sobtile ac parvum auimal, lubricis lumbricis aſſocium, flavo colore veſtitum. Vitam præſtat ſoli, qui mortalia cuncta conſumit. Memoraut autem ævi priſtini* ſervatores, hanc ioſulam aote aliquot annos, ondarum rupto terrore (*d*) ignitus erupiſſe, cum Haooibal apud Pruſiam Bithyniæ Regem veneno ſecum ipſe pognavit: ne taotus dux ad Romanorum lodibria perveniret. Plus inde mirabile, ut mous tanta flammarum congregatione ſucceoſos, marinis fluctibus babererur abſconditus; & ardor ibi indeſinentet viveret, quem tanta unda videbatur obruere.

In partem pietatis recidit moderata diſtrictio.
* *Ed. Niv. & Gam. præſ...*

Homicida in Eccleſiam refugientis mutatur pœna capitis in exilium.

Vulcania inſula deſcribuntur, & quare ignis perpetuus viſcera terræ non conſumit.

Cur ſalamandra in ignibus degat. Ejus deſcriptio.

* *Jurer. forte ſcrutatores, vel obſervatores.*

(*a*) In patrem. Caſu facta cædes indulgetur: conſultæ non ſit gratia. Imo excepta ſemper intelligitur, quia capite vindicatur. l. 1. l. 3. l. 4. l. 7. l. 8. Cod. Theod. de induigentiis criminum. *Forner.*

(*b*) Humani ſanguinis effuſione pollutum. Præclare Lactant lib. 1. & in epitome divin. inſtit. Plat. lib. 9. de legib. Phil. de legib. ſpecialibus. Porphyrius περὶ τῆς ἀπὸ τῶν ἐμψύχων ἀποχῆς. Imperatores Gratian. Valent. & Theo. cum cæteris rai vinctis crimina condonarent, exceperunt eum, qui parricidali furore captus ſanguine proprio manum tinxit, & qui cujuſque hominis cæde maculatus eſt. l. 6. Paſchalis, tit. 38. de indulgentiis, C. Theod. lib. 9. *Forner.*

(*c*) Intra Ecclesiæ septs refugiens. C. Theod. lib. 9. tit. 47. de his, qui ad Ecclesias contugiunt. lib. 1. C. Theod. ait. 12. Luithprandus lib. 1. c. 9. lib. 3. c. 4 e. 6. extr. de immu. Ecclesſ. Sozomenus lib. 8. e. 7. Socrates lib. 13. e. 5. *Fornev.*

(*d*) D. Juret. forte imitus, ut annotavit Lipsius apud Gellium lib. 27. cap. 10. Et Apulejus pag. 165. Sic Cassiodorii Epist. 50. lib. 4. ait Vesuvium montem exarsurum mittere fluvios pulvereos.

(*e*) Uulcaniæ insulæ, Uulcania alla dicitur apud S. Gregor. dialog. lib. 4. cap. 30. *Juret.*

EPISTOLA QUADRAGESIMA OCTAVA.

Universis Gothis, & Romanis circa Verucam castellum consistentibus Theodoricus Rex.

Scribit se mandasse Leodifrido Sajoni, ut eo impulsore in Verruca castello, quod describitur, ipsi sibi domicilia construant.

Lætitia debet esse cunctorū provida jussio Dominantiū.

LÆtitia debet esse cunctorum, provida jussio Dominantium: quando illud, quod vos debuistis expetere, nos videtis offerre. Quid est enim gratius, quam humanis rebus cautelam semper adhibere, quæ aut sit necessaria, aut non gravat esse superfluam? Et ideo Leodifrido Sajoni nostro præsenti delegavimus jussione, ut ejus instantia in Verruca castello vobis domicilia construatis; quod a positione sui congruum nomen accepit. Est enim in mediis campis tumulus saxeus in rotunditate consurgens, qui proceris lateribus silvis erasus, totus mons quasi una turris efficitur: cujus ima graciliora sunt, quam cacumina, & in mollissimi fungi modo superius extenditur, cum inferiori parte tenuetur. Agger* sine pugna, obsessio secura: ubi nec adversarius quicquam præsumat, nec inclusus aliquid expavescat. Hunc Athesis, inter fluvios honorus, amœni gurgitis puritate præterfluit, causam præstans muniminis & decoris: castrum pene in mundo singulare, tenens claustra provinciæ; quod ideo probatur magis esse præcipuum, quia feris gentibus constat objectum. Hoc opinabile munimen, mirabilem securitatem, cui desiderium non sit habitare, quam vel externos delectat invisere? Et quamquam Deo juvante, nostris temporibus provinciam securam credamus: tamen prudentiæ nihilominus est cavere, etiam quæ non putantur emergere, (*a*) Munitio tractanda est semper in otio: quia tunc male quæritur, quando necessaria judicatur. Mergi, quibus nomen est ex facto, cohabitatores piscium, aquatiles volucres, futuras tempestates naturaliter prævidentes, sicca petunt, stagna derelinquunt. Delphini, fluctus pelagi metuentes, vadosis littoribus immorantur. Echini, qui sunt mella carnalia, costaellis teneritudo, croceæ deliciæ divitis maris, dum futuras tempestates agnoverint, loca mutare cupientes (quia illis pro levitate corporis nandi nulla fiducia est) lapillos, quibus pares possint esse, complexi, quadam anchorarum ponderatione librati, scopulos petunt, quos fluctibus vexandos esse non credant. Aves ipsæ adventu hyemis patrias mutant. Feræ pro qualitate temporis cubilia quærunt. Hominum sollicitudo non debet providere, quod potest in adversitate requirere? Non est in mundo, * unde humanæ res mutabilitate quatiuntur; & ideo providentia dicitur, ut quæ sunt futura tractentur.

Verruca castellum describitur.

** Ed Niv. & Ga. sub.*

Athesis inter fluvios honoras.

Prudentia est cavere etiam quæ non putantur emergere.

Munitio tractanda est semper in otio, & quare.

Mergorum, delphinorum & echinorum industria ut tempestates sentiunt proximas.

Homines debent providere quæ possunt in adversitate requirere.

*Ed. Niv. Ga. Gr. & Cuj. *unde s.* MS. R. *in mundo unum.*

(*a*) Munitio in otio fiat. Senec. lib. 2. epist. 18. In ipsa securitate animus ad difficilia se præparet, & contra injurias fortunæ inter beneficia firmetur: Miles in mediis pace decurrit sine ulla hoste, vallum jacit, & supervacuo labore lassatur, ut sufficere necessario possit, Quem in ipsa re trepidare nolueris, ante rem exerceas. Illos crates monet spontaneos esse labores adeundos, ut ardentius perferamus. *Forn.*

EPISTOLA QUADRAGESIMA NONA.

Honoratis Possessoribus, Defensoribus, & Curialibus Catanensis civitatis Theodoricus Rex.

Permittit, ut saxis ex Amphitheatro longa vetustate collapsis ad muros urbis reparandos utantur.

OPtabilis nobis est & grata devotio, quæ bonam præcesserit jussionem; & merito acceptum redditur, si id quod possumus imperare, poscatur. Felicitas enim Regnantis est, famulantes amare quod expedit: quando nobis labor cogitationis aufertur, dum subditi sibi profutura disponunt. Atque ideo suggestionis vestræ tenore comperto, quam charitate civica in communiendis mœnibus suscepistis, absolutam hujus rei vobis censemus esse licentiam: nec quicquam de hac re vereamini, unde gratiæ nostræ expectare præmia mox debetis. Vestra enim munitio nostra est nihilominus fortitudo; & quicquid vos ab incerto eripit, famam nostræ defensionis extendit. Saxa ergo, quæ suggeritis de Amphitheatro longa vetustate collapsa, nec aliquid ornatui publico jam prodesse, nisi solas turpes ruinas ostendere, licentiam vobis eorum in usus dumtaxat publicos damus; ut in murorum faciem surgat, quod non potest prodesse, si jaceat. Quocirca perficite confidenter, quicquid cautio ad munimen, quicquid ornatus expetit ad decorem: tantum nobis scituri gratum fore, quod facitis, quantum exinde gratia se vestræ civitatis extulerit.

Felicitas Regnantis est famulantes amare quod expedit, & quare.

Munitio urbium fortitudo est Principis.

EPISTOLA QUINQUAGESIMA.

Provincialibus Noricis Theodoricus Rex.

Decernit, ut Alemannorum boves itineris longinquitate, & labore fracti, Noricorum bovibus commutentur.

GRate suscipienda est ordinatio, quæ dantem juvat, & accipientem pro temporis necessitate lætificat. Nam quis putare possit onus, ubi majus meretur in commutatione compendium? Et ideo præsentibus decernimus constitutis, ut Alemannorum boves, qui videntur pretiosiores propter corporis granditatem, sed itineris longinquitate defecti sunt, commutari vobiscum liceat, minores quidem membris, sed idoneos ad labores; ut & illorum profectio sanioribus animalibus adjuvetur, & vestri agri armentis grandioribus instruantur. Ita fit, ut illi acquirantur viribus robustos, vos forma conspicuos; & quod raro solet emergere, in una mercatione utrique videamini desiderata compendia percepisse.

Quæ ordinatio grate suscipienda.

EPISTOLA QUINQUAGESIMA PRIMA.

Fausto Præfecto Prætorio Theodoricus Rex.

Scribit Thomatem aurigam frequenter in spectaculis victorem, cui justas annonas largitus fuerat, menstrua largitate esse solidandum; tum de spectaculis, & Augusti Imper. Circo fuse loquitur.

QUantum histrionibus rara constantia, honestumque votum, tanto pretiosior est, cum in

Rara histrionum constantia, honestumque votum.

eis probabilis monstratur affectus. Charum est enim homini repetisse, ubi aliquid se laudabile non putaverat invenire. Dudum siquidem Thomati aurigæ, ex Orientis partibus venienti, annonas rationabiles consideratio nostra largita est, donec ejus artem probaremus, & nosimus. Sed quoniam in hoc agone primatum noscitur obtinere, ejusque voluntas, patria derelicta, nostri sedes fovere delegit Imperii, menstrua eum duximus largitate solidandum: ne adhuc ambiguum redderemus, quem Italiæ dominatum elegisse cognovimus. Is enim frequenter victor per diversorum ora volitavit, plus vectus favore, quam curribus. Suscepit partem populi protinus inchoatam, & quos ipse fecerat tristes, laboravit iterum reddere lætiores: modo agitatores arte superans: modo equorum (a) velocitate transcendens (a) Frequentia palmarum eum dici faciebat maleficum, inter quos magnum præconium videtur esse ad talia crimina pervenire. Necesse est enim ad perversitatem magicam referri, quando victoria equorum meritis non potest applicari. Spectaculum expellens gravissimos mores, invitans levissimas contentiones, evacuatio honestatis, fons irriguus jurgiorum, quod vetustas quidem habuit sacrum, sed contentiosa posteritas fecit esse * ludibrium. Primus enim hoc apud Elidem Asiæ civitatem Œnomaus fertur edidisse: quod postea Romulus in raptu Sabinarum, necdum fundatis ædificiis, ruraliter ostentavit Italiæ. Sed mundi dominus ad potentiam suam opus extollens, mirandam etiam Romanis fabricam in vallem Murciam tetendit Augustus; ut immensa moles firmiter præcincta montibus contineret, ubi magnarum rerum indicia clauderentur. Bissena quippe ostia ad duodecim signa posuerunt. Hæc ab (b) hermulis funibus demissis subita æqualitate panduntur: docenter totum illic, ut putabatur, consilio geri, ubi (c) imago capitis cognoscitur operari. Colores autem in vicem temporum quadrifaria divisione funduntur: prasinus virenti verno, venetus nubilæ hyemi, roseus æstati flammeæ, albus pruinoso autumno dicatus est; ut quasi per duodecim signa digrediens annus integer signaretur. Sic factum, ut naturæ ministeria spectaculorum composita imaginatione luderentur. Biga quasi lunæ, quadriga solis imitatione reperta est. Equi desultorii, per quos Circensium ministri missos denuntiant exituros, luciferi præcursorias velocitates imitantur. Sic accidit, ut dum se colere astra putarent, religionem suam ludrica similitudine profanarent. (d) Alba linea non longe ab ostiis in utrumque podium, quasi regula directa, producitur; ut quadrigis progredientibus, inde certamen oriretur: ne dum semper propere conantur elidere, spectandi voluptatem viderentur populis abrogare. (e) Septem metis certamen omne peragitur, in similitudinem hebdomadis reciprocæ. Ipsæ vero metæ secundum zodiacos decanos ternas obtinent summitates, quas ad instar solis quadrigæ celeres pervagantur. Rotæ Orientis, & Occidentis terminos designant. Euripus maris vitrei reddit imaginem, unde illuc (f) delphini æquorei aquas interfluunt. Obeliscorum quoque prolixitates ad cœli altitudinem sublevantur: sed potior soli, inferior lunæ dicatus est: ubi sacra Priscorum Chaldaicis signis, quasi litteris indicantur. Spina infelicium captivorum sortem designat: ubi duces Romanorum supra dorsa hostium ambulantes, laborum suorum gaudia perceperunt. (g) Mappa vero, quæ signum dare videtur Circensibus, tali casu fluxit in morem; cum Nero prandium protenderet, & celeritatem, ut assolet, avidus spectandi populus flagitaret, ille mappam, qua tergendis manibus utebatur, jussit abjici per fenestram, ut libertatem daret certaminis * postulati. Hinc tractum est, ut (h) ostensa mappa certa videatur esse promissio Circensium futurorum. (i) Circus, a circuitu dicitur. Circenses, quasi circuenses: propterea quod apud Antiquitatem rudem, quæ necdum spectacula in ornatum deduxerat fabricarum, inter enses & flumina locis virentibus agerentur. Nec vacat, quod viginti quatuor (l) missibus conditio hujus certaminis expeditur, ut diei noctisque horæ tali numero clauderentur. Nec illud putetur irritum, quod metarum circuitus ovorum erectionibus exprimatur: quando actus ipse, multis superstitionibus gravidus, ovi exemplo, geniturum se aliqua profitetur. Et ideo datur intelligi, volitantes atque inconstantissimos inde mores nasci, quos avium matribus aptaverunt. Cætera Circi Romani longum est sermone decurrere, dum omnia videantur ad causas singulas pertinere. Hoc tantum dicimus omnimodis stupendum, quod illic, supra cætera spectacula, fervor animorum inconsulta * gravitate rapiatur. Transit prasinus, pars populi mœret: præcedit venetus, & potior turba civitatis affligitur: nihil proficientes, ferventer insultant: nihil patientes, graviter vulnerantur; & ad inanes contentiones sic descenditur, tanquam de statu periclitantis patriæ laboretur. Quod merito creditur dicatum numerosæ superstitioni, ubi ab honestis moribus sic constat excidi. Hæc nos fovemus necessitate populorum imminentium, quibus votum est ad talia convenire, dum cogitationes serias delectantur abjicere. Paucos enim ratio capit, & raros probabilis oblectat intentio, & ad illud potius turba ducitur, quod ad curarum remissionem constat inventum. Nam quicquid æstimat voluptuosum, hoc & ad beatitudinem temporum judicat applicandum. Quapropter largiamur expensas, non semper ex judicio demus. Expedit interdum desipere, ut populi possimus desiderata gaudia continere.

Quid sit spectaculum.

* Ac. lubricum.

Quis spectacula primus ediderit.

Circus Augusti Imp. describitur.

Unde provenerit, ut mappa signum det Circensibus.

* Alii, postulandi alii, postulanti.

Unde ludi Circenses dicti.

* *Jur. forte gravitate. Vide Cypr. lib. de spectac.*

Quare Theodoricus foveret spectacula.

Populus quicquid æstimat voluptuosum, hoc ad beatitudinem temporum judicat applicandum.

(a) Velocitate transcendens. Aurigæ ut celeriores equos redderent, Magicis artibus utebantur, ut colligere est ex Hieronymo, Hilario, Arnobio lib. 1. & ex l. 9. c. de Malefic. *Juret.*

(a) Frequentia palmarum eum dici faciebat maleficum. Laudatur hic nobilis auriga, quod modo agitatores arte superaret, & modo equorum velocitate transcenderet: quo loco notandum est mirifice placuisse in spectaculis equorum celeritatem, adeo ut narret Capitolinus Verum Imperatorem Volucri equo Prasino aureum simulachrum fecisse; quinetiam multi ex agitatoribus adversariorum equos dæmoniacis imprecationibus impediebant, ut suos ad cursum facilius impellerent. Optime Arnobius de Magorum artibus loquens: Quis enim hos nesciat familiarium dirumpere charitates, aut sine clavibus reserare quæ clausa sunt, aut ora silentio vincire, aut in curriculis equos debilitare, incitare, tardare. Ac Ammianus Marcellinus scribit Aproniannum Præfectum Urbis, capitali animadversione damnasse Hilarium aurigam convictum ac confessum, vixdum pubescentem filium suum venefico tradidisse docendi artium nefariarum secreta legibus interdicta, ut nullo conscio adminiculis juvaretur internis. *Broff.*

(b) Hæc ab hermulis. Vide Joseph. Scaliger. Lect. Ausonii, c. 24. *Juret.*

(c) Imago capitis. Corippus lib. 1. de laudib. justitiæ Pag. 75. Et Isidorus Etymolog. lib. 18. c. de coloribus equorum. Et c. de desultoribus. Et c. de obelisco. Vide Suetonium c. 7. Et Plinium lib. 9. Epist. 6 *Juret.*

(d) Alba linea, Plinius lib. 33. c. 17. Et Seneca lib. 19. Epist. 109. *Iur.*

(d) Alba linea. Albam lineam vocat author, quod Martialis cretatam mappam nominat. Vide Cedrenum in historiæ compendio: ibi enim confirmantur & illustrantur, quæ ab authore de mappæ origine dicuntur. *Broff.*

(*e*) Septem metis. Vide Suetonium in Claudio c. 21. Et Isidor. Etym. li. 18. c. 30. Et c. 37. de septem spatiis *Jur.*

(*f*) Delphini æquorei. Alciatus Paren. lib. 5. c. 27. *Juret.*

(*g*) Mappam vocat Circensium spectaculum, quæ quidem vox legitur in Novellis Græcis: meminit Suetonius in Augusto, c. 45. ubi loquitur de aurigatione, deque Circo maximo, atque adeo de equis cerrantibus & Circensibus, & mappa, quam magistratus olim mittebant, signi videlicet dandi gratia. Figurate etiam equorum agitatio Circensis mappa per Sinecdochen vocata est, & ita non modo apud Justinianum, sed apud Juvenalem Satyr. 11. quoque accipitur, cum ait, ludos Circenses, qui & magni dicti sunt, & Megalenses, intelligens,

Interea Megalesiacæ spectacula mappæ,

& apud Senecam c. 30. de ira. lib. 3. quo loco ursos leonesque mappa proritat. *Bross.*

(*g*) Mappa. Vide Nov. de Consulibus, *Grol. & Cuj.*

(*h*) Ostensa mappa. Id etiam refert Tertul. lib. de spectac. c. de munere. Servius in lib. Æneid. Et Isidor. lib. 18. c. 24. & c. 41. *Jur.*

(*i*) Circus a circuitu dicitur. Circus locus erat publicus, ὅπη μάλιστα, ut est apud Herodianum lib. 1. hist. τὸ πλῆθος συνιὸν ἐκκλησιάζει. in quo populus ludos spectans considebat. Virgil. lib. 5. Æneid.

--mediaque in valle theatri
Circus erat.

Fuerunt autem tres Circi Romæ. Circus maximus inter Palatium, & Aventinum, Circus Flaminius, qui & Apollinaris, & Circus Neronis in Vaticano, *Bross.*

(*l*) Missus, us. Erat cursus septem curriculorum solemnis confectus ab agitatoribus in ludo Circensi. Onuph. Panuin.

Missibus ex V. C. legendum est. Sic Cassiodorius in Chronico sub Philippo 24. Imp. Æmiliano & Aquilino Cons. Varr. de re rustica lib. 1. c. 2. *Jur.*

EPISTOLA QUINQUAGESIMA SECUNDA.

Consulari viro Illustri Theodoricus Rex.

Præcipit, ut eligat Agrimensorem, qui contentionem inter Leontium, atque Paschasium pro casarum terminis ortam dirimat.

Sicut invidiosa nimis interpellantium suggestione comperimus, inter Leontium atque Paschasium spectabiles viros finalis orta contentio est: ita ut terminos casarum suarum non legibus, sed viribus crederent vindicandos. Unde miramur tanta animositate fuisse litigatum, quod aut terminis testibus, aut jugis montium, aut fluminum ripis, aut arcaturis constructis, aliisque signis evidentibus constat esse definitam. Quid isti facerent, si in Ægyptiacis partibus possiderent: ubi Nili fluminis superveniente diluvio, judicia finium vastissimus gurges abradit, & indiscreta terræ facies redditur, ubi omnia limus tegere comprobatur? Quapropter nec tunc ad arma concurrere debuissent, si excitata lis nulla satisfactione superata discederet. Hoc enim per geometricas formas, & (*a*) gromaticam disciplinam ita diligenter agnoscitur, quemadmodum literis omnis sermo conclusus est. Geometriam quippe, ut est hominum genus omnis acutissimum atque sollicitum, Chaldæi primum invenisse memorantur: qui rationem ipsius disciplinæ generaliter colligentes, & in astronomicis rebus, & in musicis, & in mechanicis, & in architectonicis, & in medicinam, & ad artem logisticam, vel quicquid potest formis generalibus contineri, aptam esse docuerunt; ut sine ea nihil horum possit ad agnitionem verissimam pervenire. Hanc post Ægyptii, non dissimiliter animi fervore calentes, propter augmenta Nilotica, quæ singulis annis votiva inundatione patiuntur, ad dimensionem terræ, & recuperandas formas finium transtulerunt; ut fieret arte distinctum, quod litigiosæ confusioni videbatur obnoxium. Quapropter Agrimensorem peritissimum, cui ab arte nomen est, vestra nihilominus adhibeat Magnitudo; ut jam omnia, quæ manifesta ratione distincta sunt, per evidentia debeat documenta monstrare. Nam si hoc egit illa disciplina mirabilis, ut indeterminatos agros ratione certa distingueret; quanto magis iste monstrare debet omnia, quæ jam probantur suis finibus terminata? Augusti siquidem temporibus Orbis Romanus agris divisus, censuque descriptus est, ut possessio sua nulli haberetur incerta, quam pro tributorum susceperat quantitate solvenda. Hoc auctor Hyrummetricus redegit ad dogma conscriptum; quatenus studiosus legendo possit agnoscere, quod deberet oculis absoluta monstrata. Videant artis hujus periti, quid de ipsis publica sentit auctoritas. Nam disciplinæ illæ, toto Orbe celebratæ, non habent hunc honorem. Arithmeticam dicis, auditoriis vacat. Geometria, cum tantum de cœlestibus disputat, tantum studiosis exponitur. Astronomia & Musica discuntur ad scientiam solam: Agrimensori vero finium lis orta committitur, ut contentionum protervitas abscindatur. Judex est itaque artis suæ, forum ipsius agri deserti sunt: fanaticum credis, quem tortuosis semitis ambulare conspexeris. Indicia siquidem rerum inter silvas asperas & dumeta perquirit: non ambulat jure communi: via illi est sua lectio: ostendit, quod dicit: probat, quod didicit: gressibus suis concertantium jura discernit; & (*b*) more vastissimi fluminis, aliis spatia tollit, aliis rura concedit. Quapropter auctoritate nostra suffulti talem eligere, post quem partes erubescant impudenti fronte litigare; quatenus possessorum jura confusa esse non debeant, quibus est necessarium rebus propriis adhibere culturam.

Chaldæi Geometriæ primi inventores, & ad omnes artes eam esse aptam dixerunt.

Augusti temporibus Orbis Romanus agris divisus, censuque est descriptus.

Geometria aliis artibus præfertur.

(*a*) Tam Editiones, quam Manuscripti habent Grammaticam, sed error est; legendam enim Gromaticam, quo nomine inscripsit olim librum Hyginus, ut testatur Volaterranus Urba. Comment. lib. 10. & lib. 30. Est autem vox propria Agrimensorum. Vide Nonium Marcellum in verbo Grumus, & Grumæ. Juret. Hanc lectionem emendavit etiam Vossius de arte Gramm. pag. 3.

(*b*) More vastissimi fluminis. Et contra flumina vice censitorum funguntur, l. 30. ergo, alluvio, De acq. dom. *Forner.*

EPISTOLA QUINQUAGESIMA TERTIA.

Aproniano Viro Illustri, Comiti Privatarum Theodoricus Rex.

Præcipit, ut si Aquilegem, qui Romam ex Africa venerat, compererit esse hujus artis peritissimum, inopiam ejus necessariis annonis relevet, eique jungat Mechanicum, qui eum opera sua juvet.

Magnitudinis vestræ relatione comperimus, (*a*) Aquilegium Romam venisse de partibus Africanis, ubi ars ipsa pro locorum siccitate magno studio semper excolitur, qui aridis locis aquas possit dare * venatiles; ut beneficio suo habitare faciat loca, nimia sterilitate siccata. Hoc nobis fuisse gratum cognosce; quatenus industria illa Majorum libris exposita, nostris temporibus venerit approbanda. Signis quippe virentium herbarum, ac proceritate arborum vicinitatem colligis decenter undarum. Terris enim, quibus dulcis humor non longe subest, ubertas quorumdam germinum semper arridet; ut est juncus aquatilis, canna levis, rubus validus, salix * lenta, popu-

** id est, aquas fluentes e vena perpetua. Jur. alii, vernatiles.*

MS. Gr. & Cuj. læta.

lus virens, & reliqua arborum genera, quæ tamen ultra naturam suam felici proceritate luxuriant. Sunt & alia hujus artis indicia, cum nocte adveniente lana sicca in terram ponitur jam provisam, & rudi cacabo tecta relinquitur; tunc si aquæ proximitas arriserit, mane humida reperitur. Sole autem declarato intuentur etiam magistri loca solliciti, & ubi supra terram minutissimarum volitare spissitudinem conspexerint omnino muscarum, tunc promittunt læti facile quod quæritur inveniri. Addunt etiam in columnæ speciem conspici quemdam tenuissimum fumum, qui quanta fuerit altitudine porrectus ad summum, tanta in imum latices latere cognoscunt; ut hoc sit mirabile, quod per hæc aliaque signa diversa mensura definita prædicitur, quanta profunditate quæsita monstretur. Prædicunt etiam (*b*) sapores aquarum, ut nec aspera dispendioso labore debeat quæri, nec dulcis necessariaque inhonore contemni. Hanc scientiam sequentibus pulchre tradiderunt apud Græcos ille, apud Latinos Marcellus; qui non solum de subterraneis fluentis, sed de ipso quoque ore fontium sollicite tractaverunt. Dicunt enim aquas, quæ ad Orientem Austrumque prorumpunt, dulces atque perspicuas esse, & pro sua levitate saluberrimas inveniri: in Septentrionem vero, atque Occidentem quæcumque manant, probari quidem nimis frigidas; sed crassitudine suæ gravitatis incommodas. Atque ideo, si viderit memorato illi sapientia vestra & codicum lectione, & usu rerum quæ sunt prædicta constare, competentibus annonis de publico deputatis, peregrinationem ejus inopiamque relevabis; accepturus mercedes, cui arris sue dona præstiterit. Nam quamvis Romana civitas aquis abundet irriguis, fitque fontibus gaudens, & formarum inundatione ditissima: reperiuntur tamen plurima suburbana, quæ hanc videantur desiderare peritiam. Et merito continetur, qui vel pro parte necessarius esse cognoscitur. Huic tamen mechanicus omnino jungendus est, ut undas, quas iste reperit, ille levet; & arte subire faciat, quod ascendere non prævalet per naturam. Habeatur ergo & iste inter reliquarum artium magistros: ne quid desiderabile putetur fuisse, quod sub nobis non potuerit Romana civitas continere.

Vide Sidonii Apolin. Ep. 11. lib. 9. circa fin. Jur.

Qui de subterraneis aquis & fontibus tractaverint.

(*a*) Aquilegium, Legendum Aquilegem, Vocantur enim Aquileges a Seneca Natur. quæst. lib. 3. cap. 15. a Plinio lib. 10. Epist. 38. *Jur.*

(*b*) Sapore aquarum. De sapore aquæ Victruvius lib. 8. cap. 1. quo in lib. & Seneca lib. 3. natur. quæst. multa de aquis, quæ nunc prudens omitto, disputantur. *Fornet.*

MAGNI AURELII CASSIODORII SENATORIS VARIARUM

LIBER QUARTUS.

EPISTOLA PRIMA.

MSS. Hermafrido.

* Herminafrido Regi Thoringorum Theodoricus Rex.

Dat illi in matrimonium neptem suam, quae laudatur; & renuntiat se equos, quorum pulchritudo describitur, necnon & alia munera ab eo missa libenter accepisse.

Ac. neptem.

DEsideraotes vos nostris aggregare parentibus, * neptis charo pignori, propitia Deitate, sociamus; ut qui de Regia stirpe descendiris, nunc etiam longius clarirare Imperialis sanguinis fulgeatis. Mittimus ad vos ornatum aulicæ domus, augmenta generis, solatia fidelis consilii, dulcedinem suavissimam conjugalem; quæ & dominatum jure vobiscum impleat, & nationem vestram meliore institutiooe componat. Habebit felix Thoringia, quod nutrivir Iralia (*a*) litteris doctam, moribus eruditam, decosam non solum genere, quantum & fœminea digoitate; at non mious patria vestra istius splendeat moribus, quam suis triumphis. Quapropter salutantes vos gratia competeoti, indicamus nos venientibus Legatis vestris impretiabilis quidem rei, sed more gentium suscepisse pretia destinata, equos (*b*) argenteo colore vestitos, quales decuit esse nuptiales. Quorum pectoea vel crura sphæris carneis decenter ornantur: costæ in quamdam latitudinem porriguotur: alvus in brevitate constringitur: caput cervinam reddit effigiem, imitantes velocitatem, cujus videntur habere similitudinem. Hi sunt sub pioguedine nimia mansueti, magna mole celerrimi, aspectibus jucundi, usibus gratiores; incedunt enim molliter, sessores suos iusanis festinationibus non farigant; quiescitur porius io ipsis, quam laboretur & compositi delectabili moderatione, agilitate noruur contioua perdurare. Verum hunc, quamvis nobilissimum gregem, belluasque morigeras, vel alia quæ direxistis eximia, victa cognoscitis: quando omnia jure superat, quæ decus Regiæ potestatis exornat. Destinavimus & nos quidem, quæ Principalis ordo poscebat: sed nihil majus persolvimus, quam quod vos tantæ fœminæ decori copulavimus. Adsint vestro Divina conjugio; ut sicut oos causa junxit affectionis: ita & posteros nostros obliget gratia parentalis.

Equorum optimorum descriptio.

(*a*) Litteris doctam. Usoris dotes, doctina, mores, forma, genus, dignitas: sed principem locum eruditioni rribuit. Solebant autem Veteres, puellas erudise: Livius lib. 3. de Virginia, Plin. lib. 1. epist. 17. Athen. lib. 13. Lucian. περὶ τῶν ἐπὶ μισθῷ συνόντων. Plutarch. περὶ παίδων ἀγωγῆς. Galieni Imp. tempore puellæ, & viduæ Plotini philosophi scholam disciplinæ causa frequentabant: cujus instituti meminerunt Julian. lib. 4. Ubi pupil. educ. Gordian. lib. 15. si paterno, C. de neg. gest. *Forn.*

(*b*) argenteo. Ut luteus color nuptiis dicatus fuit, sicut ex Catullo & Apuleio eximiæ doctrinæ vir Turneb. probat. lib. 28. cap. 2. Adversar. ita & argenteus seu candidus, ut ex hoc loco constat: Apuleio lib. 7. de Asino: Valer. Max. lib. 2. cap. 1. Plutarch. in Problem. Unde in luctu interdicebatur, Paul. lib. 1. sent. tit. ult. Qui luget, inquit, abstinere debet a conviviis, ornamentis, & alba veste. Æschines oratione contra Ctesiph. exprobrat Demostheni, quod triduo post filiæ unicæ obitum λευκὴν ἐσθῆτα λαβὼν sacrificarit. *Forn.*

EPISTOLA SECUNDA.

Regi Herulorum Theodoricus Rex.

Adoptat eum in filium per arma, & dat illi equos, enses, clypeos, & reliqua bellorum instrumenta.

(*a*) PEr arma fieri posse filium, grande inter gentes constat esse præconium: quia non est dignus adoptari, nisi qui fortissimus meretur agnosci. In sobole frequenter fallimur. Ignavi autem esse nesciunt, quos judicia pepererunt. Hi enim gratiam non de natura, sed solis meritis habent: quando vinculo animi obligantur extranei; & tanta in hoc actu vis est, ut prius se velint mori, quam aliquid asperum patribus videantur infligi. Et ideo more gentium, & conditione virili, filium te præsenti munere procreamus; ut competenter per arma nascaris, qui bellicosus esse dignosceris. Damus quidem tibi equos, enses, clypeos, & reliqua instrumenta bellorum: sed quæ sunt omnimodis fortiora, largimur tibi nostra judicia. Summus enim inter gentes esse crederis, qui Theodorici sententia comprobaris. Sume itaque arma, mihi tibique profutura. Ille a te devotionem petit, qui te magis defensare disponit: probat tuum animum, & opus non habebit obsequium. Adoptat te talis, de cujus gente tu potius formideris. Nota sunt enim Herulis Gothorum, Deo juvante, solatia. Nos arma tibi dedimus: gentes autem olim virtutum pignora præstiterunt. Salutantes proinde gratia competenti, reliqua per illum, & illum Legatos nostros patrio sermone mandamus, qui vobis litteras nostras evidenter exponant, & ad confirmandam gratiam quæ sunt dicenda subjungant.

Per arma fieri filium grande inter gentes præconium, & quare.

Quomodo fieret hæc adoptio.

(*a*) Per arma infr. lib. 8. epist. 1. & 9. de qua re ne quidquam hic amplius adnotem, impedior doctissimi viri Pithœi, sagacissimi rerum antiquarum perscrutatoris, diligentia: qui hunc ritum lib. 1. Adversf. exsequutus est. Sic investitura fiebat baculi & annuli traditione, cap. 4. de concess. præben. sic manumissio apud Longobardos

bardas per fagittam, Paul. Diacon. lib. 1. de gest. Longobard. Sed hæc alias fortasse fusius. *Forner.*

EPISTOLA TERTIA.

(a) Senario Viro Illustri, Comiti Theodoricus Rex.

Illi confertur dignitas Comitivæ patrimonii, & summopere laudatur.

De claritate servientium crescit fama dominorum.

Moribus debet esse conspicuus, qui datur imitandus.

** Ed. videre.*

a An. Ch. 511

AD ornatum Palatii credimus pertinere, aptas dignitatibus personas eligere: quia de claritate servientium crescit fama dominorum. Tales enim provehere Principem decet; ut quoties Procerem suum fuerit dignatus aspicere, toties se cognoscat recta judicia habuisse. Moribus enim debet esse conspicuus, qui datur imitandus. Facile est qualemcunque sibi deligere: multis autem electum * vivere decet. Cape igitur * per Indictionem quartam illustris (b) Comitivæ nostri patrimonii dignitatem, quam tibi non immerito tribuit Regalis auctoritas. Diu namque nostris ordinationibus geminum mutuatus obsequium, & consilii particeps eras, & disposita laudabili assumptione complebas. Subiisti sæpe arduæ legationis officium: restitisti Regibus non impar assertor, coactus justitiam nostram & illis ostendere, qui rationem vix poterant cruda obstinatione sentire. Non te terruit contentionibus inflammata Regalis auctoritas: subjugasti quinimmo audaciam veritati, & obsecutus ordinationibus nostris in conscientiam suam Barbaros perculisti. Quid studium tuum longa lucubratione sollicitum, & continui laboris inculpabile referamus obsequium? Usus es sub exceptionis officio eloquentis ingenio: favebat ipse sui delectatus auditor, dum meliora faceres, * cum recitare cœpisses. Pronuntiatio tua nostrum delectabat arbitrium: quia tantum dictantium reficiebas animum, quantum se lassare poterat cura cogitantium. Fuit quoque in te pars altera vitæ laudabilis, quod arcana nostra more suo probitate claudebas, multorum conscius, nec tamen, cum plura nosses, elatus. Collegis gratia, Superioribus humilitate placuisti. Sic omnium pro te factus est unus animus ex magna diversitate sociatus. Carpes certe probatæ institutionis gratissimum fructum: quando provectus tuus ita potuit omnes lætos efficere, ut universi in te judicent sua desideria profecisse. Tuere igitur hanc virtutum amabilem, præclaramque constantiam; nostræque domus auctoritate subnixus, tanto studiosius gratiam quære, quantum te locum beneficiis respicis invenisse. Tende itaque adhuc bonis actibus * tuos ad potiora successus: sciens gratiam nostram in illo semper augeri, qui se dignum adepto culmine desiderat inveniri.

forte quam.

** MSS. suis ad potiores voces suscipiens gratiam nostram, optans, in illo &c.*

(a) Senario. Hunc non dicit sæpe subiisse arduæ legationis officium, & Regibus restitisse. Unde arbitror illum esse Senarium, de quo in prisco carmine seu elogio, quod extat veter. Epigram. lib. 3. pag. 108. Ad hunc etiam scribit Epist. 7. hujus libri. *Jur.*

(b) Illustris Comitivæ. In illo vetusto elogio Senarii dicitur: Aulica quippe Comes rexi patrimonia clarus. *Jur.*

EPISTOLA QUARTA.

Senatui urbis Romæ Theodoricus Rex.

Renuntiat se illustrem virum Senarium ad Comitivam patrimonii subvexisse, qui multis laudibus effertur.

Cunctis proficit recti tenax provectus.

** Ae. utilitas. Humilitas tam clara, quam rara est.*

** id est curia, seu Senatus. Jur.*

** id est Senatores. Jur.*

GLoriosam quidem nobis est, Patres Conscripti, honores passim impendere: sed laudabilius benemeritis digna præstare. Quicquid enim talibus tribuimus, pro generali potius utilitate largimur. Cunctis siquidem proficit recti tenax provectus; nec locus relinquitur injuriæ, cum ad bonos pervenit regula disciplinæ. Hoc itaque præclaro desiderio illustrem virum Senarium Comitivæ patrimonii dignitate subveximus qui venalitatis obscura animi claritate refugiat, qui calumnia non lætetur, nec patrimonii auctoritate suffultus, de nostro sibi faciat terrore compendium: sed jus æquabile possit tenere cum cæteris, unde nobis placere respicit servientes. Hæc de illo futura promittere, præteritorum facit temporum fides. In ipso quippe adolescentiæ flore Palatia nostra meritis maturus intravit; & quod robustas quoque fatigat ætates, nullo deceptus anxietatis errore, ad Imperantis conversus arbitrium, effectum bonarum præstitit jussionum. Nunc ad colloquia dignus, nunc ad exceptiones aptissimus, frequenter etiam in legationis honorem electus, cujus multiplex meritum jacturam apud nos reddebat officium. Non enim unius loci vir debet dici, a quo multa videntur impleri. Sed hæc amplius commendabat * humilitas, quæ tam clara, quam rara est. (a) Novum est enim, sub amore Principis custodire modestiam: quia (b) gaudia semper animos inquietant; modus etiam raro lætis rebus imponitur, qui magis in tristibus intervenit. (b) Garrula res est lætitia; nec enim præ gaudio potest spiritus contineri. Verum inter hæc stupenda meritorum, originis quoque simili claritate resplendet; ut hæreas qua parte sit ditior, cum copiosius utraque possideat. Habent ergo sigillatim distributa præconium, juncta miraculum. Quapropter, P.C. assurgat primævis introeuntibus * cana libertas. Nihil de genio vestro subtrahitur, quando venientium novitas honorabiliter invitatur. * Patentes publici de clementia nominati, duplex vos ratio benignitatis invitet; incipiens mereatur gratiam, provectus favorem.

(a) Novum est enim. γνώμη perpulchra. Novum est, sub amore Principis custodire modestiam, pro eo quod diceremus, arduum est eos, qui apud Principem plurimum possunt, se moderate summisseque gerere. Novum, id est magnum, tit. de publ. judic. nova pœna, pro atroci. Servius Honorat. in illud Virgil. Pollio & ipse facit nova carmina: & illud; Quis novus hic dofris, &c. Galenus apud Hippocrat. καινῶς, interpretatur γενναίως, vel ἀνδρείως, vel ἰσχυρῶς, id est, generose, valde, vehementer. *Forn.*

(b) Garrula res est lætitia. Huic sententiæ suffragatur Symmach. lib. 2. epist. 7. Quippe lætitia, inquit, loquax res est, atque assentatrix sui, adeo ut magnæ parti hominum nulla ab hac cautio sit. idem epist. seq.* In serenis frontibus animorum indicia perleguntur; non enim se rapit exundantis lætitiæ magnitudo, sed dedignata pectorum latebras ita multa, & candida foris prominet, ut intelligatur non ingentior esse, quam verior. Apuleius lib. 3. Florid. Nam nunc lætitia facundiæ obstrepit, & cogitatio voluptate impeditur, ac mens occupata delectatione mavult impræsentiarum gaudere, quam prædicare. Quid faciam? cupio gratus videri: sed præ gaudio nondum mihi vacat gratias agere. *Forn.*

(b) Quod autem hic dicitur garrulam esse lætitiam, con-

** Hic locus non est Symmachi, sed Nazarii in Panegyr. ut D. Juretus dicit se observasse ad Symm. lib. 1. Ep. 31.*

gruit iis, quæ leguntur in Panegyrico Pacati: ait enim in eumdem hominem non posse eodem tempore gaudium, & silentium convenire. Plinius quoque scribit inesse gaudio vim cogendi. Manca est sine sermone hilaritas, & simulacrum mœroris est occultare, quod gaudeas, & afflictionis mutatio vocem in lætitia non habere. Prætermittendum non est, quod M. Cato in oratione pro Rhodiensibus affirmat, res secundas lætitia transversum nos trudere a recte consulendo atque intelligendo. Apulejus vero Florid. lib. 3. lætitiam obstrepere ait facundiæ, & cogitationem voluptate impedire. Quibus congruit vetus proverbium relatum a D. Hieronymo, nimirum eloquentiam rem non esse tristem. *Broff.*

EPISTOLA QUINTA.

Amabili viro Devoto, Comiti Theodoricus Rex.

Statuit, ut omnes navicularii Campania, Lucania, sive Tuscia fidejussoribus idoneis se committant ad victuales species in Gallias fame laborantes devehendas, pretiaque distribuendas.

NUllum decet nostras gravanter suscipere jussiones, quæ magis utilitates noscuntur extollere devotorum. In Gallicana igitur regione victualium cognovimus caritatem, ad quam negotiatio semper prompta festinat, ut empta largius augustiore pretio distrahantur. Sic evenit, ut & venditoribus satisfiat, & illis provisio nostra subveniat. Atque ideo Devotio tua præsenti auctoritate cognoscat, omnes navicularios Campaniæ, Lucaniæ, sive Tusciæ fidejussoribus idoneis se debere committere, ut cum victualibus speciebus tantum proficiscantur ad Gallias: habituri licentiam distrahendi, sicut inter emptorem venditoremque convenerit. (*a*) Grande commodum est cum indigentibus pacisci: (*b*) quando fames totum solet contemnere, ut suam necessitatem possit * expellere. Nam cum ambitioni suæ serviat, propemodum donare videtur, qui vendit rogatus. Ad saturatos cum mercibus ire certamen est: suo autem pretium poscit arbitrio, qui victualia potest ferre jejunis.

Grande commodum est, cum indigentibus pacisci, & quare.

* MSS. *explere.*

(*a*) Grande commodum. Hic pretia rerum variantur, l. 63. pretia, ad l. Falcid. commerciorum mater necessitas, l. 1. de coer. empt. *Forn.*

(*b*) Quando fames totum solet contemnere, &c. Famis tempore omnia carius venduntur: imo & liberi a parentibus distrahuntur. Valentin. Novel. 11. Notum est, inquit, proxime obscœnissimam famem per totam Italiam desævisse, coactosque homines filios, & parentes vendere, ut discrimen instantis mortis effugerent. Paul. lib. 5. tit. 1. sentent. l. s. de patrib. qui fi. distr. Annibale Casilinum oppidum obsidente, Strabo lib. 5. testatur, ὡς ἀπὸ λιμοῦ διακοσίας δραχμῶν πραθέντος μυὸς, imo murem ea in obsidione 20. nummis venisse, refertur a Plinio lib. 8. cap. 57. Val. Max. lib. 7. c. 6. Vide epist. 27. lib. 12. infra. *Forner.*

EPISTOLA SEXTA.

Symmacho Viro Illustri, Patricio Theodoricus Rex.

Jubet, ut filios Valeriani, quos pater studiorum causa Romam deduxerat, in ea detineat; nec liceat eis ante exire, quam decreverit.

RAtionabiles petitiones supplicum libenter amplectimur, qui etiam non rogati justa cogitamus. Quid est enim dignius, quod die noctuque assidua deliberatione volvamus, nisi ut (*a*) Rempub. nostram sicut arma protegunt, æquitas quoque inviolata custodiat? Spectabilis itaque Valerianus in Syracusana civitate consistens, reverti se ad lares proprios supplicavit, qui (*b*) studiorum causa liberos suos ad Romanam civitatem deduxit. Quos illustris Magnificentia tua, ex nostra continens jussione, in supradicta urbe faciat commorari; nec illis liceat ante discedere, nisi hoc noster proloquatur * assatus. Ita enim & illis studiorum provectus acquiritur, & nostræ jussionis reverentia custoditur. Non ergo sibi putet impositum, quod debuit esse votivum. Nulli sit ingrata Roma, quæ dici non potest aliena. Illa eloquentiæ fœcunda mater, illa virtutum omnium latissimum templum. Sentiatur plane, quod * charum est; non sine gratia esse creditur, cui habitatio tanta præstatur.

* MS. Aud. *affectus.*

Urbis Romæ encomium.

* Ed. *clarum.*

(*a*) Rempub. nostram sicut arma, &c. Et Justin. procemio instit. & l. un. C. de relig. & sumpt. fun. Synesius ad Pæonium ὑπὲρ τοῦ δώρου. Athenis fuit Eleaticum gymnasium, ubi pari litterarum, & armorum cura studioque exercerentur, διδασκαλεῖον, λόγων τε καὶ ἅμα ὅπλων ὁμοτίμως ἐπιμελοῦνται. *Forner.*

(*b*) Studiorum causa liberos. Fuere olim domicilia litterarum omnium optimarum Athenæ, Rhodus, Roma, Berythus, Constantinopolis, Alexandria. *Forner.*

EPISTOLA SEPTIMA.

Senario Viro Illustri, Comiti privatarum Theodoricus Rex.

Monet, eos, qui e Sicilia frumentum in Gallias devehebant, naufragium passos esse tristissimum; atque adeo jubet, ut, quod periit triticum, iis reparetur.

PRopositum nostræ pietatis est, injuste periclitantium sublevare fortunas: quia quod aliena vi constat impositum, trahere non possumus ad delictum. Iniquum est enim, ut hominis vitio deputetur, quod ejus voluntate non regitur; & illud imputetur periclitanti, unde raro datur evadere. Atque ideo Sublimitas tua (*a*) prosecutores frumentorum, qui de Sicilia fuerant ad Gallias destinati, lacrymabili nos aditione pulsasse cognoscat, dum susceptum onus promovissent in pelagus, adversis flatibus fuisse susceptum: ubi fatiscente compage trabium, omnia vis undarum absorbuit; nec quicquam miseris de aquarum nimietate, nisi solas lacrymas restitisse. Unde illustris Sublimitas tua, præsenti auctoritate commonita, (*b*) modiationem tritici, quam sub hac sorte periisse probaverint, supradictis prosecutoribus sine aliqua faciat cunctatione reputari. Crudelitatis enim genus est, ultra (*c*) naufragium velle desævire; & illos ad dispendia cogere, quibus inopem vitam probantur immania * elementa cessisse.

Pietas Theoderici.

Iniquum est, ut hominis vitio deputetur, quod ejus voluntate non regitur.

* MS. A. & Ed. Niv. & Gam. *pericula.*

(*a*) Prosecutores frumentorum. Sic etiam dicuntur prosecutores equorum in l. 1. C. de tract. & stat. prosecutores publicarum sanctionum, l. 9. C. de curs. publ. prosecutores reorum in l. solent. D. de cust. reor. *Broff.*

(*b*) Modiationem tritici. Modiatio, modius. Epiphanius περὶ σταθμῶν. l. ult. C. de naufrag. lib. 11. l. 32. cum Navarchorum. de naviculariis lib. 13. C. Th. l. 18. cum non frumentum, C. de usur. Calculus modiationis d. l. ult. ubi obiter observa, lacunam dispendii eo sensu dici ab Honorio, & Theod. quo lacuna ærarii. Symmacho lib. 1. epist. 19. Gellio famæ lacuna, lib. 11. c. 3. Ciceroni Verrina 4. μοδισμός longe aliud in legibus navalibus Justiniani. *Forner.*

(*b*) Modiationem tritici. Hic locus pertinet ad l. super

naufragiorum, 6. C. de naufrag. hæc enim vult, ut si naviculariorum culpa navigandi opportunitate transacta, ex annona publica aliquid tempestate maris deperierit, periculum ad omne naviculariorum corpus pertineat pro rata portione, non ad fiscum, non ad collatores. Sciendum tamen est, quod naufragio periit, sine navicularii culpa, a fisco accepto ferri, nec navicularii periculo cedere. Quod autem ad hanc modiationis vocem attinet, reperitur sæpissime in jure, ut in supradicta lege, & in l. 1. Cod. de an. civil. & aliis multis. Male quidam modiationem pensitationem esse frumentum, cum potius sit mensura: perperam quoque alii modiationem ad æstimationem numerariam referunt in lege Rhodia, *Broff.*

(c) Ultra naufragium velle desævire. Humana sententia: cui non absimile illud Ulpiani videtur, Si labes facta sit, omnemque fructum tulerit, damnum coloni non esse: ne supra damnum seminis amissi mercedes agri præstare cogatur. Nam vis divina, quam θεοῦ βίαν, vel, ut apud Harmenopulum est, θεομηνίαν vocant, non debet conductori esse damnosa, si plusquam tolerabile est, læsi fuerint fructus. l. 15. ex conducto § si vis. l. 25. si merces. D. locat. & cond. Naufragiorum legibus hæc quoque adscribitur, Naufragia ad publicanos pertinent. l. 1. C. Theod. de naufrag. lib. 13. tit. 8. Quod perantiquum esse ex Hermogene, & Potamatiano liquet: ne ex calamitate miserorum fiscus luctuosum lucrum captet. d. l. 1. l. 2. l. 5. l. 11. C. Justinianeo, de naufr. Intra anni spatium naufragus remedium ex indulgentia consequitur. Hoc addit l. pen. ut confestim, & levato velo ejusmodi causæ cognoscantur. *Forn.*

(d) Immania elementa. Noster Cassiod. infra hoc lib. ep. 19. de nautis, quos frequenter plus affligunt damna, quam solent nudare naufragia. Seneca lib. 7. Controv. 1. O maria, justiora judiciis! o meliores procellæ patre, &c. *Forn.*

EPISTOLA OCTAVA.

Honoratis Possessoribus, & Curialibus * Forolliviensibus Theodoricus Rex.

* Ed. *Foro. Julienfibus.*

Decernit, ut accepto pretio, e patria sua trabes ad Alsuanum sine ulla mora deveant.

GRave videri non debet, quod nostra ordinatione censetur: quia novimus æstimare, quod vos oportet implere. A nobis quippe potestas rationabiliter custodiri, quibus proferistis non gravari. Proinde Devotioni vestræ præsenti auctoritate decernimus, ut accepto pretio competenti, de locis vestris ad Alsuanum trabes sine ulla dilatione devehatis; quatenus & nostra ordinatio sortiri possit effectum, & perceptis mercedibus nec vos videamini sustinere dispendium.

EPISTOLA NONA.

* Osuin Viro Illustri, Comiti Theodoricus Rex.

* Ed. *Osum.*

Constituit, ut si qui Maurentio, & Paulæ patris auxilio orbatis litem intenderint, eos ad Curiam Regiam mittat.

INnocentiæ professio est, nostram elegisse præsentiam: ubi nec violentiæ locus datur, nec avaritiæ vitia formidantur. Maurentius atque Paula, patris auxilio nudati, multorum se injuriis testantur exponi: quorum (a) adolescentia pervia videtur incommodis, cum facile possit surripi vel juvenibus destitutis. Et ideo nostrum merentur præsidium, a quibus se calliditas nunquam abstinet improborum. Proinde Sublimitas vestra tenorem præsentis jussionis agnoscens, supra memoratos adultos, si quis jurgantium pulsare maluerit, ad nostrum Comitatum noverit dirigendos: ubi & innocentia perfugium, & calumniatores jus possunt invenire districtum.

Adolescentia pervia incommodis.

(a) Adolescentia pervia videtur incommodis. Circumscriptio adolescentum Lætoria lege prohibita, Cicer. 3. Offic. & de nat. Deor. Jul. Capitolin. in Antonio Philosopho, l. 2. C. Theod. De donat. lib. tit. 12. Insidiæ sunt adolescentibus, l. 1. de Minoribus. *Forner.*

EPISTOLA DECIMA.

Joanni viro Senatori, Consulari Campaniæ Theodoricus Rex.

Decernit, ut Edictum promulget in eos, qui sponte ad pignorandi se studia contulerint; & jubet, ut quisquis, quod repetere debuisset, pignorandi gratia fortassis invaserit, voce juris amittat. Quod si quis solvendo non sit, in eum velit fustibus animadverti.

FOedum est inter jura publica privatis odiis licentiam dare; nec ad arbitrium proprium judicandus est inconsultus fervor animorum. Iniquum quippe nimis est, quod delectas iratum. Furentes justa non sentiunt: quia dum commoti animo in vindictam sæviunt, rerum temperantiam non requirunt. Hinc est, quod legum reperta est sacra reverentia; ut (a) nihil manu, nihil proprio ageretur impulsu. Quid enim a bellica confusione pax tranquilla distabit, si * per vim litigia terminentur? Provincialium igitur Campaniæ, atque Samnii suggestione comperimus, nonnullos neglecta temporum disciplina, (b) ad pignorandi se studia transtulisse, & quasi edicto misso, per vulgus licentiam crevisse vitiorum. His multo acerbiora jungentes, alienis debitis ad solutionem alios trahi, solamque causam probabilem videri, si aliqua debitori potuit in civitate conjungi. O iniquum * persuasionis errorem. Dividuntur causæ germanis: (c) filius obligationibus paternis, si non sit heres, exuitur; uxor maritalibus debitis, nisi per successionis vincula, non tenetur; & audacia solutionem trahit extraneos, cum absolvant jura conjunctos. Hoc hactenus fieri nostri ignorantia fortasse pertulerit; nunc necesse est remedium de legibus habeat, quod nostram potuit intrare notitiam. Proinde edictalis programmatis tenore competenti Spectabilitas vestra ad cunctorum faciat notitiam pervenire; ut quisquis quod repetere debuisset, pignorandi studio fortassis invaserit, * voce juris amittat; nec liceat cuiquam sua sponte, nisi obligatum forsitan, pignus auferre. Si vero alterum pro altero, quod nefas dictu est, pignorare maluerit; in duplum, cui vim fecit, direpta restituat: quia scelera damna plus cohibent; & sola detrimenta cogitant, qui pudoris fecere jacturam. Quem vero ab hac * redhibitione fœdum patrocinium tenuitatis excusat, pro admissi qualitate facinoris in eum fustuario supplicio vindicetur. Non enim patimur impunitum, quod nolumus esse permissum.

Furentes justa non sentiunt & cur. Quare leges reperta.

* MS. A. *per jura litigia non terminantur.*

Nemo alterius debitum exsolvere cogendus.

* lege *persuasionis.* Juret.

Filius obligationibus paternis, si non est heres, exuitur.

* MSS. *vocem.*

Scelera damna plus cohibent.

* Alii, *redemtionem.*

(a) Nihil manu, χειρῶν νόμῳ, id est, vi, Pompon. l. 2. de orig. jur. Omnia manu Regis gubernabuntur. Florent. manu a Regibus, manosc. liber, manuum legibus. Paulus, adversus extraneos homines, si quid manu commiserint. Quod genus dicendi qui minus perspexerunt, ausi sunt integræ Pandectarum Florentinarum lectioni substituere, Modo, manus: modo, in alium: modo, malum. Et in Photii Nomocanone, tit. 9. cap. 7. Si Episcopus adversus collegam οἰκονομικὴν actionem habens, non agat, sed cum illo tractet, χειρὶ πράξῃ, id est manu, & vi agat. Male Henricus Agylæus, χειραπτικῶς conatus emendare, frustra, ut ex Concilii Carthagin. can. 121. & Justiniani Novell. 123. convincitur. Vis omnis legibus infesta, cum insuper habito Magistratus imperio privati sibi jus ipsi dicunt, l. non est singulis, de reg. jur. αὐτοχειρίαν δικαιοῦν vocat Harmenop. lib. 3. Epitom. tit. 5. αὐθαίρετον, Justinian. le. Rustic. tit. 1. l. 6. *Forner.*

(*b*) Ad pigneraudi. Piguoratinnes, & quas Repræsalias dicunt, probibet Theodoricus, & Zeno *l.* un. ut nullus ex vicanis pro alienis vicaneorum debitis teneatur. lib. 11. C. Justinianus Novell. 52. & 134. & vim omnem e Repub. abesse jubet, ut non manu, sed actione experiatur. idque juri nostro consentaneum est, l. extat, & l. pen. quod met. cauf. l. 9. negautes. C. de oblig. & act. *For.*

(*c*) Filius obligatinuibus paternis, si non sit hæres, exnitur. al. alligationibus &c. Scribit vero Sextus Empyricus lib. 1. c. 14. in fin. Pyrrhon. hypothes. legem esse apud Romanos, ut qui paternis bonis renunciat, non persolvat patria nomina: apud Rhodios autem, dissolvere æs alienum paternum compellatur. Quamvis non omnia filius est heres, nec statim iuvitus obstringitur æri aliano a patre conflato: e cujus hereditate (quod hodie licet) abstinuerit, tot. tractatu de jur. del. l. 12. cum e matre, C. de rei viudic. l. 15. æris, l. 24. si patri, C. de donat. c. non omuia, 32. q. 2. Quare Alexander Pontifex Rom. quod iudistincta rescribit, filium patris debita esfolvere teneri, c. 1. de solut. id nou simpliciter de filio, sed secundum ea, quæ sæpius contingunt, de filio hereditatem tantum patris adeunte accipiendum est, arg. l. 4. 5. 6. de legib. Ut plurimum existit heres patris; cujus hereditas tacita quadam natura liberis addicitur. l. 11. In suis, de lib. & posthum. l. 7. cum ratio D. de bon. damn. *For.*

EPISTOLA UNDECIMA.

Senario Viro Illustri, Comiti Theodoricus Rex.

Remittit ad eum causam inter Possessores Valienses, atque Curiales diligenti examine discutiendam, necnon & finiendam.

Spes est certa remedii, vota supplicum ad prudentis remisisse judicium, SPes est certa remedii, vota supplicum ad prudentis remisisse judicium; ut per ordinationis beneficium confusionis abrogetur incertum. Proinde Magnitudo tua, cujus ordinationi videtur subjacere provincia, inter possessores Volienses, atque Curiales causam diligenti examinatione discutiat; quatenus inter eos sopiatur querela, a vobis patefacta justitia. Non enim decet post audientiam vestram negotium trahi, a quo post alios Judices debuisset audiri.

EPISTOLA DUODECIMA.

Marabado Viro Illustri, Comiti, & Gemello Viro Senatori Theodoricus Rex.

Illis committit causam inter Archotamiam, & Ætheriam nurum ejus juxta leges audiendam; ut mediis sacrosanctis Evangeliis cum tribus honoratis Jurisperitis sententiam secundum prisci juris formam proferant.

Observata justitia semper auget principes, PRopositi nostri est, ut provincias nobis, Deo auxiliante, subjectas, sicut armis defendimus, ita legibus ordinemus; quia semper auget Principes observata justitia; & quantum probabili institutione vivitur, tantum summis adhuc provectibus aggregatur. Archotamia itaque illustris fœmina flebiliter ingemiscens, nepotis sui calamitatem tali conquestione deploravit (dum semper (*a*) aviæ cura tenerior est suorum) asserens Ætheriam nurum suam, mariti postposita dilectione, cuidam se Liberio jugali fœdere sociasse; & cum oratior cupit novis thalamis apparere, studuerit prioris viri facultates evertere: allegans ditatam filiorum spoliis, quibus magis decuit congregari. Ideoque nos, qui desideria supplicum consuevimus remittere ad statuta Divalium sanctionum: ut nec insinuationem supplicum renuamus, nec adversarii negotium credula facilitate damnemus. Sublimitatis vestræ judicio hanc causam legibus committimus audiendam; ut omni incivilitate summota, mediis sacrosanctis Evangeliis, cum tribus honoratis, quos partium consensus elegerit, qui legum possint habere notitiam, quicquid prisci juris forma constituit inter eos considerata disciplina nostri temporis proferatis. Quia non decet per vim eos aliquid agere, qui ad nostra meruerunt regimina pervenire.

(*a*) Aviæ cura tenerior. Ea vis est [illegible] ut parentes malint liberis, quam sibi bene esse & amor a natura hominibus insitus descendat magis quam ascendat, l. 19. Institutus. D. quod met. caus. l. pen. §. de uno, C. de sec. nupt. propter propagationem scilicet tuendam studio educandæ prolis immortalitatem quemdam generis humani natura commente videtur, Aristot. in Oeconom. [illegible] Quod Theophil. tit. de jure nat. adumbravit, [illegible] Val. Max. de censoria nota. Natura vobis quemadmodum nascendi, ita gignendi legem scribit, parentesque vos alendo nepotum nutriendorum debito (si quis est pudor) alligaverunt. *Forn.*

(*a*) Aviæ cura. Sic loquutus est Sidonius Apollinaris; Roscia te salutat cura communis, quæ in aviæ, amicarumque indulgentissimo sinu,) quod raro contingit nepotibus aliis (& cum severiter nutritur, qua tamen tenerum non infirmatur ævum, sed infirmatur ingenium: & alibi, Filiam unicam parvam post obitum uxoris relictam solatio cœlibatus alit teneritudine avita, materna diligentia, paterna benignitate. *Bross.*

EPISTOLA DECIMATERTIA.

Senario Viro Illustri, Comiti Privatarum Theodoricus Rex.

Illi insinuat se decrevisse, ut Colossæo ad Sirmiensem Pannoniam misso, juxta consuetudinem veterem annonæ præbeantur.

EMolumenta deesse laborantibus non oportet, ut & bonæ spei aditus aperiatur, & desudantium querela justa compensatione claudatur. Atque ideo providentiam nostram, quæ omnes Reipub. partes sub cælesti favore circumspicit, ordinasse cognosce; ut Colossæo viro illustri pro laboribus & meritis ad Syrmiensem Pannoniam destinato, juxta consuetudinem veterem victualia præbeantur; quatenus dum memorato viro necessaria fuerint præparata, locus injustis præsumptionibus abrogetur. Disciplinam siquidem non potest servare (*a*) jejunus exercitus, dum quod deest, semper præsumit armatus. (*b*) Habeat quod emat: ne cogatur cogitare, quod auferat. (*c*) Necessitas moderamen non diligit: nec potest imperari multis, quod nequeunt custodire paucissimi. *Laborantibus, emolumenta deesse non oportet, & quare,* *Disciplinam non potest servare jejunus exercitus.* *Necessitas moderamen non diligit,*

(*a*) Jejunus exercitus. En, cur tam multæ annonæ militari nostris legibus jure quodam singulari constituta sint, de quibus alias. *Forn.*

(*a*) Ad bellum gerendum tria sunt necessaria, ut puta apparatus pecuniæ commeatuum, armorum; estque annonæ adeo necessaria, ut qui frumentum, necessariumque commeatum non præparat, vincatur sine ferro, & in eo culpare hodiernam incuriam possumus, cum fere mendicitas ad omnem dispetationem vocat armatos; nam ut cum imperatore loquar, miles non timet qui vestitus, armatus, calceatus & satur, & habens aliquid in zonula. *Bross.*

(*b*) Habeat quod emat. Miserrima omnino castrensis fames quid designarit in Spendianis militibus Polybius, & Porphyrius περὶ ἐμψύχων ἀπεχῆς, lib 2. quid Nu-

maatiais, Val. Max. lib. 7. cap. 6. Quid Romanis Livius lib. 4. & Ammian. Marcellio. qoid Hierosolymitanis Euseb. 3. cap. 4. Eccl. histor. Joseph. Antiquit. lib. 9. cap. 2. idem de bello Judaico, lib. 6. cap. ult. & lib. 7. cap. 6. Vide lib. 12. epist. 5. *Forner.*

(c) Necessitas modaramen non diligit. Quanta sit necessitatis vis ac potestas declarant authores, nam ut loquitur Horatius: omnia rapit

— æqua lege necessitas,
Sortitur insignes, & imos.
Omne capax movet urna nomen.

Præterea idem anteambulatricem fortunæ dicit esse necessitatem, fortunæ dominatum, & potentiam constituens, quod quidquid ei collibuerit, nulla vis tanta sit, ut impedire possit. Clavos etiam trabales pereleganti fictione & conceptione ibidem tribuit necessitati, quibus omnia figat, firmetque, & retineat. *Bress.*

EPISTOLA DECIMA QUARTA.

Gesilæ Sajoni Theodoricus Rex.

Jubet, ut cogat Gothos in Thuscia utraque commorantes, debita vectigalia exolvere, & contumaces puniat.

Magni peccati genus est alienis debitis alterum prægravare. MAgni peccati genus est, alienis debitis alterum prægravare; ut quod potest exigi, non mereatur audiri. (a) Sua quemque damna respiciant, & is solvat tributum, qui possessionis noscitur habere compendium. Atque ideo præsenti tibi auctoritate delegamus, ut Gothi per Picenum sive Thuscias utrasque residentes, te imminente cogantur exolvere debitas functiones. In ipsis enim initiis comprimendus excessus est: ne *In ipsis initiis excessus est comprimendus.* fœda imitatio, quasi turpis scabies, paulatim reliquos comprehendat. Si quis ergo jussa nostra agresti spiritu resupinatus abjecerit, casas ejus appositis titulis fisci nostri juribus vindicabis; ut qui juste noluit parva solvere, rationabiliter videatur maxima perdidisse. Qui enim debent ad fiscum celerius esse devoti, nisi qui capiunt commoda donativi? Quando amplius de nostra humanitate recipiunt, quam stipendii jure præstetur. Nam si liberalitatis nostræ causa tractetur, nos potius voluntaria tributa solvimus, qui fortunas omnium sublevamus.

(a) Sua quemque. Nam tributi & vectigalis nomine, prædia ipsa, & possessores conveniuntur, l. 7. Imperatores, D. de publican. Demosthen. adversus Timocratem ait tributa non a corporibus, sed a possessionibus, seu fundis deberi, τὰς εἰσφορὰς τοῖς κτήμασι, οὐ τοῖς σώμασι ὀφείλειν. τὰ γὰρ ἀπὸ τούτων εἰσφέρομεν. l. 1. & 3. C. si propter publ. pens. & tit. sine censu, vel reliq. fund. comp. non poss. Legem de publicanis & vectigalibus non adversus homines, sed adversus rem scriptam esse docet Quintil. declam. 341. Salvian. lib. 5. de providentia. *Forn.*

EPISTOLA DECIMA QUINTA.

Benenato Viro Senatori Theodoricus Rex.

Statuit, ut viginti unum Dromonarios robustos in locum defunctorum eligat, viresque eorum probet.

ILlustris & magnifici viri Comitis Patrimonii suggestione comperimus, (a) Dromonarios viginti & unum de constituto numero mortis incommodo fuisse subtractos. Unde providentiam nostram, cujus est proprium, quod casu subducitur, reparare consilio, hoc statuisse cognosce; ut supradictos Dromonarios probare sine aliqua dubitatione festines; qui tamen ad hoc opus possint idonei reperiri. Remigum enim labor operosus valentes animo & viribus quærit, ut confidentia mentis procellis obviare possit undosis. Quid enim audentius, quam illud infidum ac vastissimum mare intrare parvo navigio, quod eluctari facit desperationis sola præsumptio? Quapropter jussis te nostris hanc cautelam convenit adhibere, ut querelam de congregatis debilibus non facias, cum * nos robustissimos quæsiisse cognoscas. * Imp. nec.

(a) Comperimus Dromonarios. Dromones navigia celerrima quasi cursoria a Justiniano vocantur in l. 4. C. de off. præf. præt. aff. quos celones Latini appellant a celeritate, ut testatur Nonius. Milites, inquit constituas, qui possit & ipsum trajectum servare, & omnia quæcumque in partibus Hispaniæ vel Galliæ, sive Francorum aguntur, viro spectabili duce denuntiare: in quo trajecto etiam Dromones quanto provideris, ordinari facias. Isidor. 19. Etymol. *Bress.*

(a) Dromones erant navigia celerrima, & expediti cursus, quorum meminit infra lib. 5. epist. 16. & 17. quæ alibi naves cursoriæ vocantur, ut apud Sidon. Apoll. lib. 1. Epist. 5. Inde igitur Dromonarii dicti, qui erant Remiges Dromonum. *Juret.*

EPISTOLA DECIMA SEXTA.

Senatui Urbis Romæ Theodoricus Rex.

Renuntiat se Arigerno Comiti, quem ab præclare gesta laudat, Romanæ Urbis disciplinam commisisse; & ut illi pareant omnes, jubet.

UTilitas publicæ causa, quam noster animus semper spectat, virum illustrem Comitem Arigernum, civem pene vestrum, dudum ad Gallias æstimavimus dirigendum; ut ejus maturitate consilii titubantium potuissent corda firmari. Novitatem quippe sollicitam prudentes convenit habere rectores; ut quemadmodum fuerit vitæ formatus ordo, sic currat instituta devotio. His rebus ad nostra vota compositis, & gloriam civilitatis retulit; & quod inter vos didicit diligenter ostendens, bellorum insignia reportavit. Quem desideratum, sicut putamus, cœtui vestro reddidimus; ut qui vobis longa ætate placuit, nunc gratior fiat, cum eum adjecta bona commendant. Quapropter disciplinæ se præfati viri Romanus ordo restituat, ut quod quietis amore præcipitur, devotis animis impleatur; quatenus & excessibus tollatur licentia, & quod optamus maxime, locum nequeat invenire vindicta. Si qua etiam per ejus absentiam culpa provenerit, inter vos justitiæ consideratione corrigite, sicut nobilitati vestræ convenit agere, cui semper probitas placet: quoniam nos specialiter injunxisse cognoscite, ut error, qui ab auctoribus suis minime fuerit emendatus, legum districtione resecetur. Pareatur ergo, P. C. viro multis temporibus jam probato, cujus necesse est prædicanda sequi, qui se hactenus sub vestra omnium laude tractavit, & in tanta frequentia nullius reperit adversa judicia.

Novitatem sollicitam prudentes convenit habere rectores.

EPISTOLA DECIMA SEPTIMA.

Idæ Viro sublimi, Duci Theodoricus Rex.

Præcipit, ut Ecclesiæ Narbonensis possessiones ab aliquibus pervasoribus occupatas, restituendas curet.

DEfinitam rem ab antiquo Rege, quam tamen constat rationabiliter esse decretam, nulla volumus ambiguitate titubare: quia decet

Decet firmū esse, quod commendatur probabili jussione.

firmum esse, quod commendatus probabili jussione. Cur enim priora quassemus, ubi nihil est, quod corrigere debeamus; Atque ideo præsenti tibi auctoritate præcipimus, ut possessiones Narbonensis Ecclesiæ, secundum præcelsæ recordationis Alarici præcepta, a quibuslibet pervasoribus occupatæ teneantur, æquitatis facias contemplatione restitui: quoniam* versari nolumus in Ecclesiæ dispendio præsumptiones illicitas, dum nostra deceat tempora, sedare confusa. Esto contra talia omnino sollicitus, ut qui es bello clarus, civilitate quoque reddatis eximius. Sic & arma tua, Deo juvante, corroboras, si justitiam mediocribus servare contendas. Improbis enim potuisse resistere, non prævales excusare: quando omnes tibi libenter cedunt, quem gloriosum in bellorum certamine cognoverunt. Ignavus forte audacibus jubere nil possit: nemo plus præsumentibus imperat, quam quem suafacta commendant.

**MSS. adversari.*

Pietas Theoderici erga Ecclesiã bona.

Nemo plus præsumentibus imperat, quam qu m sua facta commendant.

EPISTOLA DECIMA OCTAVA.

Annæ Viro Senatori, Comiti Theodoricus Rex.

Decernit, ut diligenter inquirat, num Laurentius Presbyter effossis mortuorum sepulchris thesauros invenerit.

CONsuetudo est nostræ clementiæ, probatæ nobis fidei agenda committere; ut cum judices delegamus prædictos tractatu maturo, locum prava nequeat invenire surreptio. Dudum siquidem ad nos multorum suggestione pervenit, Laurentium Presbyterum effossis cineribus funestas divitias inter hominum cadavera perscrutatum, concussionemque mortuis intulisse, quem oportet viventibus quieta prædicare. (*a*) Non abstinuisse perhibetur tam crudeli contagio piis dicatas consecrationibus manus, aurum execrabili quæsisse fertur affectu, quem suam decuisset egentibus dare substantiam, vel sub æquitate collectam. Quod te diligenti examinatione præcipimus indagare; ut si veritati dicta perspexeris convenire, hominis ambitum eo tantum fine concludas, ne possit aurum supprimere, quod eum non licuit invenire. (*b*) Scelus enim, quod nos pro sacerdotali honore relinquimus impunitum, majori pondere credimus vindicandum.

Manus Presbyterorum piis consecrationibus dicata.

(*a*) Non abstinuisse perhibetur. Nota sepultorum ossa eruere nefas fuisse, testatur Veteres, & Horat. Ode 16. Epod. Virg. 4. Æn. *Broff.*

(*b*) Scelus enim quod nos &c. Sic in legibus Vuisigothorum lib. 4. tit. 6. Deo potius vendicanda relinquimus, quam nostra rescindenda judicio definimus. *Jur.*

EPISTOLA DECIMA NONA.

Gemello Viro Senatori Theodoricus Rex.

Scribit se remisisse ad præsens tempus solutionem siliquatici in frumentis, vino, & oleo, ut copiam possit præstare provinciis.

DEcet principalem providentiam fessa sovere, ut asperitatem casuum mitiget lenitas jussionum. Non enim sentitur incommodum, si quod per adversitatem constat oppressum, concessa prosperitas ostenderit sublevatum. Siliquatici namque præstationem, quam rebus omnibus nundinandis provida definivit Antiquitas, in frumentis, vino, & oleo dari præsenti tempore non jubemus; ut hæc remissio solutionis copiam possit præstare provinciis, & respirent aliquatenus fessi præsentis salubritate decreti. Quis enim ad vendendum non incitetur largius, cui solita dispendia subtrahuntur? Portus nostros navis vehiens non pavescat; ut certum nautis possit esse refugium, si manus non incurrerint exigentium, quos frequenter plus affligunt damna, quam solent nudare naufragia. Sit hoc fortitan sub quiete tolerandum: nunc autem, dum Provincialibus prastare cupimus, mercium dominis interim consulamus.

Siliquatici præstatio.

Nautas frequenter plus affligunt damna exigentium quam solent nudare naufragia.

EPISTOLA VIGESIMA.

Geberich Viro Senatori Theodoricus Rex.

Decernit, ut unum jugum Ecclesiæ Constantii Episcopi pietate Principum collatum, & ab usurpatoribus detentum, restituatur.

SI desideramus locum beneficiis invenire, ut titulos possimus nostræ pietatis erigere; quanto magis aliena beneficia intacta volumus defendi, qui propria cupimus sponte largiri: maxime quando & illud conscientiæ nostræ reponitur, quod de fisco sub antiqua solemnitate præstatur? Proinde viri venerabilis Episcopi Constantii supplicatione comperimus, sacrosanctæ Ecclesiæ ipsius unum jugum, veterum Principum pietate collatum, & nunc quorumdam usurpatione violenta retineri. Sed quia nos uti nullum volumus fraudibus suis, præsertim cum in dispendio pauperum detestabili mente versetur, præsenti auctoritate decernimus, ut ea quæ retro Principum constiterint humanitate deputata, supra memorata Ecclesia sine aliqua imminutione percipiat; manente pœna etiam pervasori, qui & Veterum dona, & Ecclesiæ probatur violasse compendia.

EPISTOLA VIGESIMA PRIMA.

Gemello Viro Senatori Theodoricus Rex.

Admonet, ut sit ad injuncta sollicitus, necessitate temporis id exigente.

QUamvis efficaciam tuam insistere credamus injunctis, & studiose deflectere, quæ nobis cognoveris displicere; tamen sollicitum admonitio nostra non deserit, ut instructior reddaris, dum infra scriptis Brevibus definita suscepris. Proinde ordinatio nostra nulli videri debet ingrata, cum necessitas temporis excuset onera jussionis. Esto itaque ad injuncta sollicitus: quia licet sit semper adhibenda, maxime tamen utilis est in necessitate custodia. Parebis ergo commonitus, ut sic possis cum Provincialibus agere, quemadmodum nos eis respicis velle præstare; quatenus securus de nostra gratia consequaris, quicquid sollicitus de pravo studio non habere contempseris.

Necessitas temporis excusat onera jussionis.

Custodia in necessitate utilis.

EPISTOLA VIGESIMA SECUNDA.

Argolico Viro Illustri, Præfecto Urbis Theodoricus Rex.

Narrat se ab eo accepisse Basilium, atque Prætextatum magicarum artium fuisse accusatos; & decernit, ut quinque Senatoribus secum assumptis, adhibito quoque Arigerno Comite, hanc causam juris ordine custodita examinet, & si reos compererint, legum districtione plectant.

Intolerabilis excessus, qui supernæ Majestatis affectat injuriam.

Versari non licet in magicis artibus temporibus Christianis.

** Vide Baron. ad an. Christi. 504.*

(a) INtolerabilis excessus est, qui supernæ Majestatis affectat injuriam, & oblitus pietatis, crudelia sectatur erroris. Quem enim speravit veniæ locum, qui reverendum contempsit Auctorem? Abscedat ritus de medio jam profanus: conticescat (b) pœnale murmur animarum. Versari non licet in magicis artibus temporibus Christianis. Magnitudinis itaque tuæ relatione comperimus, * Basilium, atque Prætexatum, artis sinistræ jamdiu contagione pollutos, in accusationem tui examinis personarum intentione deductos. Super qua re nostram te asseris (c) spectare sententiam; ut confidentius fiat, quod pietatis nostræ mandat auctoritas. Sed nos, qui nescimus a legibus discrepare, quorum cordi est in omnibus moderatam tenere justitiam, præsenti auctoritate decernimus, ut (e) quinque Senatoribus, id est, magnificis, & Patriciis viris, Symmacho, Decio, Volusiano, atque Cæliano, necnon illustri viro Maximiano, hanc causam legitima examinatione pensetis. Et per omnia juris ordine custodito, si crimen, quod intenditur, fuerit comprobatum, ipsarum quoque legum districtione plectatur; ut rei abditi atque secreti, per hoc vindictæ genus a culpis talibus arceantur, quosad leges trahere non potest incerta notitia. De qua te illustri viro Comiti Arigerno præcepta direximus; ut omnium violenta defensione summota si se occulunt, ad judicium protrahat (d) impetitos, & vobiscum in hac causa residens, nec opprimi faciat innoxios, nec leges sinat evadere criminosos.

(a) Intolerabilis excessus. Tota hæc epistola est de arte magica, & in magos dandos esse judices declarat, quoniam, inquit, versari non licet in magicis artibus temporibus Christianis. Cum autem magi apud Persas potissimum Deorum cultui vacare solerent, in tantum postea aucta est eorum vanitas, ut non solum observatione siderum futura prædicare, sed artibus quibusdam & maleficiis & scire se omnia, & facere posse profiterentur. *Bross.*

(b) Pœnale murmur. Justinianus Novell. 115. γοητείας dixit, id est magicos susurros, interprete Juliano, qui fiunt manibus accitis. l. 6. C. de malefic. & mathem. Aurelius Prudentius lib. 1. contra Symmachi relationem,

Murmure nam magico tenues excire figuras,
Atque sepulcrales scire incantare favillas.

Cedrenus de Apollonii Tyanei præstigiis pag. 33. γοητείας ab ejulatu ad sepulchra deducit, nempe ἀπὸ τῶν γόων, καὶ θρήνων τῶν περὶ τὰς ταφὰς τοῖς τὸ μάγων ἐπιτηδεύουσι γινομένων, infra lib. 9. ep. 18. *Forn.*

(c) Spectare. Pro expectare: ut contra, expectant, pro spectant, l. 3. C. de red. act. Paul. lib. 1. tit. 9. lib. 3. tit. 6. sentent. *Forn.*

(e) Quinque Senatoribus. Theodoricus hoc loco jubet Argolicum Præfectum Urbi quinque Senatoribus adhibitis, de crimine Basilii atque Prætextati cognoscere, qui artis sinistræ, id est magicæ rei deferebantur. Valentinianus etiam, & Valens in l. 10. C. Theo. de maleficis, quia ex ordine Senatorio maleficiorum invidia quidam stringebantur, id est illa negotia urbanæ Præfecturæ discutienda remittere sese inquiunt: quod si quando ejusmodi quæstio incideret, quæ commode definiri a Præfecto Urbi non posset, ad Principem recurrendum erat, ut liquet ex d. l. 10. C. de maleficis. lex autem ultima. Cod. Theod. de jurisd. omn. judicum, nominatim cavet, Præfectum Urbi non posse cognoscere de causa criminali Senatoris, nisi adhibuerit in consilium quinque Senatores non electos, sed sorte ductos, ne de capite atque innocentia alterius judicio electi judicent; & addit id jampridem statutum fuisse. Sane l. 13. eod. C. Theod. de accus. ostendit etiam quinquevirali judicio finiri apud Præfectum Urbi crimen institutum adversus Senatorem, vetatque spectatos judices sponte delectos adhiberi, sed tantum sorte ductos. *Bross.*

(d) Impetitos, id est, accusatos; nam Epistola sequenti ait, impeti accusatione. Et lib. 5. Epist. 33. Et lib. 14. de accusat. C. Th. *Jur.*

EPISTOLA VIGESIMA TERTIA.

Arigerno Viro Illustri, Comiti Theodoricus Rex.

Præcipit, ut Basilium & Prætextatum magicæ artis insimulatos, & fuga elapsos quærat, & repertos ad judicium Quinquevirale ducat, quo causam curet discuti, & finiri.

QUamvis oporteat commissam tibi disciplinam Romanæ civitatis in omnibus custodiri: tamen in eis maxime studiosior esse debes, quæ nostra tibi auctoritate delegata cognoscis, ut circa te augeat gratiam custodita justitia, & augmenta sumas nostri judicii, qui nobis hactenus de integritate placuisti. Præfectus igitur Urbis sua nobis relatione declaravit, Basilium, atque Prætextatum magicis artibus involutos, impeti accusatione multorum, quos elapsos intimat mentis alienatione custodum. Eos te præcipimus ubicumque repertos ad judicium Quinquevirale ducere, quod in præsenti negotio nostra delegavit auctoritas, ubi te residere censemus; ut violenta omnium defensione summota, hanc causam discuti facias legibus, & finiri. Et si reicriminis, cujus impetuntur, fuerint approbati, sententiam subeant, quam juris definita sanxerunt. Si vero innocentia coram detestabili pulsatur invidia, opprimi eos nulla ratione patiaris: quia in omnibus causis, consideratione divina, illud fieri volumus, quod opinionem nostræ pietatis accumulat.

Hanc Epistolam & præcedentem citat Card. Baronius tom. 6. Annal. ad An. Chr. 508.

EPISTOLA VIGESIMA QUARTA.

* Elpidio Diacono Theodoricus Rex.

** Alii, Hespidio.*

Concedit facultatem ædificandi quibusdam in locis Spoletinæ civitatis jam vetustate confectis, modo publica usui non deserviant.

In lucrum cedunt, quæ benemeritis conferuntur.

IN lucrum cedunt, quæ benemeritis conferuntur; & de ipso munere magis acquiritur, cum optimis digna præstantur. Petitionis tuæ proinde tenore comperimus, loca in Spoletina civitate, quæ jam longo situ squalor vetustatis obnupserat, splendorem reparationis expetere; ut rebus antiquitate confusis novitatis facies adulta reddatur; & beneficio tuo rediviva consurgant, quæ annositate inclinata corruerant. Quod nos, respectu meritorum tuorum, & impensi longa sedulitate servitii, libenti animo duximus annuendum; ut & votis justa poscentium tribuatur effectus, & civitati reparationis crescat ornatus. Atque ideo petitioni tuæ robur præsenti humanitate largimur, ut porticum cum areola post Turasii thermas, si tamen (a) publico usui non deservit, absoluta libe-

In licentiam reparationis accipiuntur potius præmia quam donantur.

ralitate potiaris: quia in licentiam reparationis accipiuntur potius præmia, quam donantur. Hac igitur auctoritate suffultus, in supradictis locis ædificandi sume fiduciam; nec aliquam imposterum metuas quæstionem, cum te & civitatis tueatur utilitas, & Principis reverenda voluntas.

(a) Publico. Cum hac tamen exceptione, si publico usui non deservit, addit & alteram, Ne vicino quoque officiat ædificatum opus l. 2. D. ne quid in loco publico. *Forner.*

EPISTOLA VIGESIMA QUINTA.

Argolico Viro Illustri, Præfecto Urbis Theodoricus Rex.

Statuit, ut Petrus genere clarus, & Senatoriæ dignitatis Candidatus, voti sui compos fiat secundum priscam consuetudinem.

** Ed. appetentiæ.*
In qualitate desiderii potest mens honesta cognosci.
Præconiorum professio est, collegium desiderasse summorum.

Constat eum de se præsumere, qui ad Sacri Ordinis cupit fastigia pervenire. Merita enim suggerunt bonæ * appetentiæ nisus, & in qualitate desiderii potest mens honesta cognosci. Quis enim palæstricæ artis ignarus in stadium luctaturus introeat? Aut quis certamini misceatur; quod virtutis conscientia non suadet? In ipsis conatibus ægra languescunt, quæ meritorum præsumptionibus non juvantur. Præconiorum ergo professio est, collegium desiderasse summorum: bonumque de se judicium tradit, qui celsæ gradus expetit dignitatis. His ergo desideriis pietas se nostra libentes indulget, qui etiam in spem erigimus vota marcentia; ut dum provectus quæritur, probitatis studia plus amentur. Proinde illustris Magnificentia tua Petrum, parentum luce conspicuum, suaque gravitate jam Senatorem, in album Sacri Ordinis secundum priscam consuetudinem curet referri; ut & tanto cœtui proficiat numerus, & Candidato de Sacro Ordine crescat ornatus.

EPISTOLA VIGESIMA SEXTA.

Universis Massiliæ constitutis Theodoricus Rex.

Confirmat immunitatem a Principibus illorum regioni collatum, & promittit se eos ab omni gravamine liberaturum, relaxatque eis censum præsentis anni.

Servare terminos ignorat humanitas.
Quæ sit perfecta pietas.

Libenti animo antiqua circa vos beneficia custodimus, cum nova utilitatibus vestris præstare cupiamus. Servare quippe terminos ignorat humanitas; & novellis decet blandiri beneficiis, post longa tempora restitutis. Proinde immunitatem vobis, quam regionem vestram constat Principum privilegio consecutam, hac auctoritate largimur; nec vobis aliquid novæ præsumptionis patiemur imponi, quos ab omni volumus gravamine vendicari. (a) Censum præterea præsentis anni relaxat vobis munificentia Principalis; ut & illa possitis accipere, quæ vos non contigit postulasse. Ipsa est enim perfecta pietas, quæ antequam flectatur precibus, novit considerare fatigatos.

(a) Censum præterea præsentis anni, &c. Concedit Theodoricus Massiliensibus census immunitatem: quando autem cœperit census, non satis constat; alii enim a Julio Cæsare putant, alii ab Augusto, & melius meo judicio, ut testantur Florus ac Livius: idque accidisse septimo Augusti Consulatu ex Dione discimus. Hujus autem census duplex modus: videntur enim tributum & in capita contulisse, & in agros, lacus, pecudes, aliasque facultates: in capita, inquam, ut apud Am. Marcellinum lib. 16. videre est; in agros, apud Jurisconsultos tit. de censibus. *Broff.*

EPISTOLA VIGESIMA SEPTIMA.

Tezutzat Sajoni Theodoricus Rex.

Illi committit Petri tuitionem, quam ab Amara Sajone, eo quod Petrum voluisset occidere, aufert; & jubet, ut quicquid commodi a Petro acceperat Amara, in duplum restituat, atque de plaga inflicta ad judicium Comitis Dudæ veniat audiendus.

Majus reatui pondus est, inopinata deceptio.
** Jur. laxato.*
** Jur. legis. jura.*
Sub pœna restitui dignum est, quod improba temeritate constat extortum.

Detestabilis est quidem omnis injuria; & quicquid contra leges admittitur, justa execratione damnatur: sed malorum omnium probatur extremum, inde detrimenta suscipere, unde credebantur auxilia provenire. Exaggerat enim culpam in contrarium versa crudelitas, & majus reatui pondus est, inopinata deceptio. Vir spectabilis itaque Petrus admiranda nobis forte conquestus est, Saionis Amaræ tuitionem, quam ei contra violentos indulsimus, in se potius fuisse grassatam; ita ut ictum gladii in se demersum aliquatenus postium retardaret objectio: subjecta est vulneri manus, quæ ut in totum truncata non caderet, januarum percussa robora præstiterunt: ubi * lassato impetu corusca ferri acies corporis extrema perstrinxit. O execrabilem casum! Impugnavit hominem auxilium suum, ut solatii prosperitate subtracta crevit ex defensione necessitas. His multo acerbiora subjungens, ut quasi læsio veniret ad pretium, ita scelus proprium enormi exactione taxatum est. Atque ideo juste in illos pietatis nostræ ira consurgit, qui benigna * jussa in truculenta ministeria mutaverunt. Nam quæ erunt refugia supplicantibus, si & nostra beneficia vulnerabunt? Proinde præsenti jussione censemus, ut quicquid suprascriptus Amara commodi nomine de causis memorati supplicantis accepit, quasi oppugnator ingratus a te constrictus, in duplo ei cogatur exolvere: quia sub pœna restitui dignum est, quod improba temeritate constat extortum. De plaga vero, quam educto gladio temerarius præsumptor inflixit, ad judicium Comitis Dudæ sæpe dictus Sajo te compellente veniat audiendus; ut secundum edictorum seriem, quæ male commissa claruerint, sine aliqua dilatione componat. (a) Tuitionem vero postulanti contra inciviles impetus ex nostra jussione salva civilitate præstabis, non exemplo accusati, sed consideratione decenter electi.

(a) Tuitionem. Nostrates, *sauve-garde*, vocant, de qua infra quoque lib. 7. form. 39. *Forn.*

EPISTOLA VIGESIMA OCTAVA.

Dudæ Viro Senatori, Comiti Theodoricus Rex.

Illum constituit Judicem causæ Sajonis Amaræ, qui vulneraverat Petrum.

Theodoricus eorum conscientiam probabat, quibus judicanda committebat.

Conscientiam probamus, cui judicanda committimus: quia dignus est inter alios sequenda decernere, qui sibi modum visus est legitimæ conversationis imponere. Petrus itaque vir spectabilis Amaram Sajonem nostrum, qui contrario omine pro ejus tuitione directus est, educto gladio se asserit vulnerasse, defensoremque fecisse, quod vix inimicus potuisset audere. Hoc te & legitima volumus disceptatione cognoscere, & probabili sententia terminare; quatenus nullus tentare ausus sit, quod nobis displicere cognoscit.

EPISTOLA VIGESIMA NONA.

Argolico Viro Illustri, Præfecto Urbis Theodoricus Rex.

Reprehendit eum, quod mandata Principis, proprio commodo ductus nondum expleverit: atque decernit, ut jussa sine mora facessat.

** Aliqui legunt, Reverentia curia Romana.*

SI loci vestri cogitaretur auctoritas: si * reverentiæ cura Romanæ; ultro debueratis expetere, in quibus arguimini. Quid enim præsenti tempore potuistis (a) culmini urbano tam proprium, quam Senatus crementa cogitare, quando famæ Præsulis proficit, quod Ordo Sacer acquirit? Sed quantum viri clarissimi Armentarii testatur missa suggestio, in contrarium fœdo ambitu de mora quæritis commoda, cujus vos optare debuisse constat augmenta. Quid enim amplius esse possit incongruum, quam nostris jussionibus expeditis supplicantium vota suspendere, & post sacræ præceptionis affatum, si dici fas est, adhuc Regium suspendisse judicium? Sed nos, quibus cordi est post primam culpam non statim desiderare vindictam, ad admonitionem potius jussa convertimus: ne sit nostra districtio nimia, quam lenis patientia non præcedat. Ideoque præsenti auctoritate decernimus, ut jussionibus nostris nulla dilationis calliditas afferatur: quia non habet veniæ locum, qui delinquit admonitus.

Non habet veniæ locum, qui delinquit admonitus.

(a) Culmen urbanum. Præfecturæ urbanæ dignitas omnes urbanos Magistratus superabat. l. 3. C. de off. præf. urb. Symmach. lib. 1. epist. 22. Urbanum Præsulem, noster Cassiod. superioris lib. epist. 11. dignitatem honorum vocat: de quo infra quoque lib. 6. form. 4. *Forn.*

EPISTOLA TRIGESIMA.

Albino Viro Illustri, Patricio Theodoricus Rex.

Illi concedit ut Curbæ porticus licentia, ut super eam possit novas fabricas construere, dummodo utilitati publicæ non officiat, aut decori.

Decet cunctos patriæ suæ augmenta cogitare.

DEcet quidem cunctos patriæ suæ augmenta cogitare, sed eos maxime, quos Respub. sibi summis honoribus obligavit: quia ratio rerum est, ut eum necesse sit plus debere, qui visus est majora suscipere. Porrecta itaque supplicatione testatus es, * Curbæ porticus, quæ juxta domum Palmatam posita, forum in modum areæ decenter includit, superimponendis fabricis licentiam condonari; ut & privatarum ædium habitatio protendatur, & antiquis mœnibus novitatis crescat aspectus. Ita fit, ut quod per incuriam poterat labi, manentium videatur diligentia sustineri: quia facilis est ædificiorum ruina, incolarum subtracta custodia; & cito (a) vetustatis decoctione resolvitur, quod hominum præsentia non tuetur. Unde nos, qui Urbem nitore cupimus fabricarum surgentium componi, facultatem concedimus postulatam: ita tamen, si res petita aut utilitati publicæ non officit, aut decori. Quapropter rebus speratis securus innitere; ut dignus Romanis fabricis habitator appareas, perfectumque opus suum laudet auctorem. Nulla enim res est, per quam melius possit agnosci & prudentis ingenium, & largitatis effectus.

** Niv. & Gam. Curia.*

Facilis est ædificiorum ruina, incolarum subtracta custodia.

(a) Vetustatis decoctione. Omnia tempus depascitur, ædificia quoque, Victruvius lib. 1. c. 8. Plin. 36. cap. 6. l. 15. si quando. C. de oper. public. l. 58. domus, de leg. 1. Paulinus in 10. Natali Felicis. *Forner.*

EPISTOLA TRIGESIMA PRIMA.

Æmiliano Viro Venerabili, Episcopo Theodoricus Rex.

Illum hortatur, ut perficiat aquæductum, quem auctoritate Regis susceperat reficiendum.

AD finem debet perducere, quæ prudentum intentio visa est suscepisse: quia sicut perfecta laudem pariunt, ita & vituperationem generant, quæ in mediis conatibus ægra deseruntur. Defectus enim rerum aut consilium titubare, aut vires arguit defuisse. Quapropter Sanctitas vestra a tali oblocutione refugiens, quæ in aquæductu reficiendo probabili cura ex nostra auctoritate suscepit, celeriter ad effectum faciat pervenire. Nam quid aptius, quam ut sitienti plebi provideat aquas sanctissimus ille Sacerdos; & humana providentia satiet, quos etiam miraculis pascere debuisset? Imitaris enim antiquissimum Mosen, qui Israelitico populo longa ariditate siccato, de saxi sterilitate (a) copiosos latices eduxit; & ad implendum miraculum, inde fecit currere humidos liquores, ubi erat sicca duritiés. Tu autem si fontes irriguos fasorum * constructione deducis, hoc labore tuo præstas populis, quod ille miraculis.

Moysis miraculum.

** Ed. Niv & Gam. constitutione.*

(a) Copiosos latices eduxit. Psal. 113. Qui convertit petram in stagna aquarum, & rupem in fontes aquarum. *Forner.*

EPISTOLA TRIGESIMA SECUNDA.

Dudæ Sajoni Theodoricus Rex.

Significat se accepisse res Tuphæ proscripti apud Joannem sub emissione chirographi fuisse depositas; & præcipit, ut uxorem Joannis filiumque ejus Januariam conveniat, & nisi libere eas restituerint, ipsi veniant ad Consularem Campaniæ juxta leges audiendi.

CUm in omnibus causis velimus justitiam custodiri (quia regni decus est æquitatis affectus) in eis maxime, quæ fisci nostri nomine proponuntur: nequaquam detestabilis calumnia in invidiam Regnantis affligat. Patimur enim superari salva æquitate per leges, ut inter arma semper possimus esse victores. Nam quem licenter subjectus superat, non debellat adversus. Marini itaque relatione comperimus, res Tuphæ apud Joannem quondam sub emissione chirographi fuisse depositas. Et quia nobis competere manifestum est, quod ad proscriptum poterat pertinere; ideo præsenti auctoritate præcipimus, ut uxorem supradicti Joannis filiumque ejus Januarium moderata executione convenias. Qui si * intestata injuste se retinere cognoscunt, æquitatis consideratione restituant: * minusve, competenti sponsione præmissa, ad Consularem Campaniæ veniant legibus audiendi; ut coram partibus positis, te imminente, quod forma continet sanctionum Divalium, censeatur. Ita tamen, ut nullo præjudicio, nulla injuria, nullo damno, innocentia prægravetur: ne alienæ accusationis invidiam, (b) tuam facere videaris offensam.

Regni decus est æquitatis affectus.

Proscriptorum bona fisco applicabantur.

** Ed. intentata.*

** id est, si minus.*

(*a*) Quod ad proscriptum poterat pertinere. Proscriptorum bona fisco applicantur. Authent. bona damnatorum. C. de bon. proscrip. *Broff.*

(*b*) Tuam facere offensam. Ut judex male judicando, litem suam facere dicitur. Publius Mimus; Amici vitia si feras, facis tua. *Forn.*

EPISTOLA TRIGESIMA TERTIA.

Universis Judæis Genuæ constitutis Theodoricus Rex.

Confirmat privilegia, quæ eis leges indulserant.

Custodia legis civilitatis est indicium.

CUstodia legum, civilitatis est indicium; & reverentia priorum Principum, nostræ quoque testatur devotionis exemplum. Quid enim melius, quam plebem sub præcepto degere velle justitiæ, ut conventus multorum disciplinabilium fit (*a*) adunatio voluntatum? Hæc enim populos ab agresti vita in humanæ conversationis regulam congregavit. Hæc ratio a feritate divisit: ne arbitrio casuali vagarentur, quos regi consilio Divina voluerunt. Oblata itaque supplicatione deposcitis privilegia vobis debere servari, quæ Judaicis institutis legum provida decrevit Antiquitas: quod nos libenter annuimus, qui jura Veterum ad nostram cupimus reverentiam custodiri. Atque ideo præsenti auctoritate censemus, ut quæcumque legum statuta monuerunt, circa vos illibata serventur; quatenus quod ad * civilitatis usum constat esse repertum, perpeti devotione teneatur.

** MSS. civitatis.*

(*a*) Adunatio. Gellius lib. 5. cap. 29. adunare messem, tractum a Græco, qui eodem sensu ἐνωμαίειν & σύνωμαίειν vocant, l. 30. Rerum, D. de usucap. unita corpora, Senecæ lib. 5. cap. 2. nat. quæst. *Forn.*

EPISTOLA TRIGESIMA QUARTA.

Dudæ Sajoni Theodoricus Rex.

Decernit, ut loca adeat, ubi thesauri latent, &, si inventi fuerint, fisco addicat publico.

PRudentiæ mos est, in humanos usus terris abdita talenta revocare, commerciumque viventium non dicere mortuorum: quia & nobis in fossa pereunt, & illis in nulla parte profutura * linquuntur. Metallorum quippe ambitus solatia sunt hominum. Nam divitis auri vena similis est reliquæ terræ, si jaceat: usu, crescit ad pretium, quando & apud vivos sepulta sunt, quæ tenacium manibus includuntur. Atque ideo moderata jussione decernimus, ut ad illum locum, in quo latere plurima suggeruntur, sub publica testificatione convenias; & si aurum, ut dicitur, vel argentum fuerit tua indagatione detectum, compendio publico fideliter vindicabis: ita tamen, ut abstineatis manus a cineribus mortuorum: quia nolumus lucra quæri, quæ per funesta possunt scelera reperiri. Ædificia tegant cineres, columnæ, vel marmora ornent sepulchra; talenta non teneant, qui vivendi commercia reliquerunt. Aurum enim sepulchris juste detrahitur, ubi dominus non habetur: immo culpæ genus est, inutiliter * abditis relinquere mortuorum, unde se vita potest sustentare viventium. Non est enim cupiditas eripere, quæ (*a*) nullus se dominus ingemiscat amisisse. Primi enim dicuntur aurum Eacus, argentum Indus Rex Scythiæ reperisse, & humano usui summa laude tradidisse. Quod nos in contrarium negligere non debemus: ne sicut latentia cum laude sunt prodita, ita inventa cum vituperatione videantur esse neglecta.

** Alii, locantur.*

Apud vivos sepulta sunt, quæ tenacium manibus includuntur.

** Cor. Gam. abdita.*

Non est cupiditas eripere, quæ nullus se dominus ingemiscit amisisse.

Qui primi Inventores auri & argenti.

(*a*) Nullus se dominus ingemiscat amisisse. A jure tractum. Thesaurus enim, favente Paulo, est vetus quædam depositio pecuniæ: cujus non extat memoria, ut jam dominum non habeat; sic enim fit ejus, qui invenit, quod non alterius sit: alioquin si quis aliquid vel lucri causa, vel metus, vel custodiæ condiderit sub terra, non est thesaurus: cujus etiam furtum fit. l. 31. nunquam. D. de acqui. rer. dom. Scævola lib. 1. responsor. a tutore pupilli domum mercatus ad ejus refectionem fabrum induxit. Is pecuniam invenit: quæritur ad quem pertineat. Respondit Scævola. Si non thesauri fuerunt, sed pecunia forte perdita, vel per errorem ab eo, ad quem pertinebat, non ablata: nihilominus ejus eam esse, cujus fuerat. l. 67. a tutore, D. de rei vindic. *Forner.*

EPISTOLA TRIGESIMA QUINTA.

Actoribus Albini Theodoricus Rex.

Permittit, ut bona Albini, si per ætatem liceat, salvisque justitia, & legibus in integrum restituantur, in quibus per pravos contractus gravia passus erat dispendia.

COnsulto provida decrevit Antiquitas, (*a*) Minores contractus liberos non habere: ut & (*b*) insidiantium laquei frustrarentur, & lapsis ætas lubrica subveniret. Obrueretur quippe innocentia, si relaxaretur audacia, essetque cunctis fallendi studium, si fraus subreptitium lucraretur effectum. Et ideo priscæ consuetudinis supplicatione porrecta suggeritis, patronum vestrum in annis minoribus constitutum, in facultatibus suis potius aggregasse dispendia: dum ignara pueritia contraria gerit, quæ profutura putaverit; & nunc id tempus ætatis agere, quo lapsis possimus per ignorantiam subvenire: allegantes, ut quod jura tribuerunt, nostra quoque beneficia largiantur. Atque ideo, si petitio vestra a veritate non deviat, & intra annorum spatia deget, quibus hoc beneficium leges sacratissimæ præstiterunt, nihilque est, quod jure contra referatur; patronum vestrum solemniter causa cognita in integrum restitui, nostra quoque permittit auctoritas. Ita tamen, ut omnia secundum justitiam legesque peragantur: quia sic supplicantibus consulere volumus, ut eorum adversarios per injustitiam non gravemus.

Quare Minores non possint libere contrahere.

Pueritia contraria gerit, quæ profutura putaverit.

(*a*) Minores contractus liberos non habent. Dion Chrysost. περὶ ἀπιστίας ... σύμβαλλον, ὡς ἀπίστως ὄντι *Forn.*

(*a*) Minores contractus liberos. Hæc narrat Ulpian. lib. 11. ad Edictum. ubi ait infirmum esse hujusmodi ætatum consilium, multis captionibus suppositum, multis insidiis expositum: ideo auxilium eis Prætor edicto pollicitus est, & adversus captiones opitulationem. *Broff.*

(*b*) Insidiantium laquei. Insidiæ pro dolo, l. ult. C. de re milit. lib. 12. l. pen. §. de jur. dot. l. non pen. C. de dol. ubi quod ante, indiciis, legebatur passim, merito in insidiis, docti viri mutant. Ideoque probanda est l. pen. C. de dol. Joan. Fabri lectio, qui quod postea aliis placere video, non ex indiciis, sed insidiis legit: quod libri manuscripti confirmant, & consimiles juris loci l. ult. C. de re milit. in fin. D. de jure dot. Hinc insidiæ fortunæ, l. ult. C. de necess. her. inst. *Forn.*

EPISTOLA TRIGESIMA SEXTA.

Fausto Præfecto Prætorio Theodoricus Rex.

Significat se Provincialibus Alpium Cottiarum assem publicum per 3. Indictionem relaxasse, quorum sata transiens exercitus vastaverat.

Providentissimi est Principis graviter imminutis tributa relinquere.

PRovidentissimi Principis est, graviter imminutis relinquere tributariam functionem; ut redivivis studiis ad implenda solemnia recreentur, qui pressi damnorum acerbitate defecerant. Nam si fessis minime relevetur onus, necessitate cernitur jacere prostratus. Melius est enim præsentia damna contemnere, quam exiguo quæstu perpetua commoda non habere. Atque ideo illustris Magnificentia tua Provincialibus Alpium Cottiarum assem publicum * per tertiam Indictionem nos relaxasse cognoscat; quos transiens noster exercitus more fluminis, dum irrigat, oppressit. Nam licet pro generali securitate frumenti adunatione proruperit: præteriens tamen istorum culta vastavit. Radit enim semper fluvius alveum suum; & licet molliter egrediens vicina fœcundet: illud tamen reddit sterile, quo collectus influxerit. Unde necesse fuit, civica vastatione dejectis porrigere dextram salutarem, nec ingrati dicant se periisse solos pro defensione cunctorum: misceantur potius lætitiæ, qui viam Italiæ defensoribus præstiterunt. Tributa enim non debent tristes exigi, per quos tributarios feliciter acquisivi. Dicat pro illis noster animus, quod Regi non potest imputare subjectus. Emimus nostro dispendio prosperitatem Gothorum: nos necessaria præbuimus, ut hostis vinceretur illæsus.

*id est, an. Chr. 510.

EPISTOLA TRIGESIMA SEPTIMA.

Theodagundæ Illustri Fœminæ Theodoricus Rex.

Notum facit Renatum conquestum esse, cum judicium contra Inquilinam meruisset, nondum tamen adversarii cessare calumniam; & jubet, ut negotium jam finitum in sua curet firmitate permanere, si modo Inquilina jure non provocaverit.

DEcet prudentiæ nostræ curam subjectorum negotiis adhibere custodiam: quia nobis ordinantibus illa fieri debent, quæ Regiam possunt demonstrare præsentiam. Sic enim credimus, quia memor natalium tuorum a te abjicias omne vitiosum; & illa sola diligere possis, quæ & nos amare cognoscis. Proavorum forsitan oblitterentur exempla, si longi generis minus facta recolantur; similes autem filii patrum præconia mox sequuntur. Renatus itaque flebili nobis aditione conquestus est, nobis delegantibus cognitores judicatum se contra Inquilinam nomine post longa temporis intervalla meruisse; & excubiis damnisque confecto vestram tandem prospexisse justitiam: nec tamen litigatoris improbam cessare calumniam, dum redivivis litibus tenuitatem insequitur supplicantis; ut non tam (a) vincendi votum, quam adversarii videatur quæsiisse detrimentum. Quapropter si nobis jubentibus judicata cognoscitis, nec constat adversarium provocasse legaliter, finitum jure negotium in sua facias firmitate manere: ne longa quæstio litigantium non tam augeat patrimonia, quam evertat; & quod fit ambitu lucri, causa videatur esse dispendii.

Similes filii patrum præconia mox sequuntur.

(a) Vincendi votum. Papinian. Videtur, inquit, heredi succurri debere, cum animus litigantis, & obtinendi votum hanc opinionem admittat, l. 22. in ratione, ad l. Falcid. *Forner.*

EPISTOLA TRIGESIMA OCTAVA.

Fausto Præfecto Prætorio Theodoricus Rex.

Significat Gravasianos, atque Pontonates conquestos esse se a Januario, & Probo iniquis oneribus ingravatos; decernitque, ut nihil aliud solvant, quam quod Odoacris tempore consueverant.

CUm omnes Reipublicæ nostræ partes æquabiliter desideremus augeri; crementa tamen fiscalium tributorum justissima sunt pensanda judicio: quia servientium imminutio est hujus illationis accessio; quantumque pars illa proficit, tantum se hæc a firmitate subducit. Sed a nobis, qui fisci utilitatem stabili volumus diuturnitate consistere, excludenda est dispendiosa semper enormitas: ne augmento suo tumens summa deficiat, incipiatque magis deesse, quia immaniter visa est accrevisse. Proinde illustris Magnitudo tua Gravassanos, atque Pontonates nobis supplicasse cognoscat, a Januario sed & Probo discussoribus, iniquis se oneribus ingravatos; cum sterilitas jejuna locorum nulla sibi augmenta fieri patiatur. Repugnante siquidem natura, qualibet cedit industria: nec prodest studium laboris impendere, quem ubertas loci non cognoscitur adjuvare. Ibi potest census addi, ubi cultura profecerit. Inde & varia tributa, quia non est agrorum una fœcunditas. Atque ideo consuetudinem eis pristinam censemus esse revocandam; ut sicut Odoacris tempore tributa solverunt, ita & nunc ab eis publicis utilitatibus serviatur; & si quid amplius probatur adjectum, consideratione defectarum virium submovemus. Nolumus enim tale aliquid indici, quod sit necesse removeri.

Excludenda est fisci dispendiosa semper enormitas, & quare.

Repugnante natura qualibet cedit industria.

EPISTOLA TRIGESIMA NONA.

Theodahado Viro Illustri Theodoricus Rex.

Scribit Domitianum expostulasse, quod possessiones ejus summa cum injuria fuerint occupatæ; & præcipit, ut, imminente Duda Sajone, direpta omnia curet sine aliqua mora restitui: si tamen invasoribus quid favere crediderit, instructam personam mitti ad Aulam imperat, quo partibus utrimque auditis justa feratur sententia.

INter cæteras, quibus humanum genus sollicitatur, illecebras, præcipue vitanda est alienarum rerum turpis ambitio: quia in immensum jactata rapitur, si justitiæ ponderibus non prematur. (a) Avaritiam siquidem radicem esse omnium malorum & lectio divina testatur, quæ tali sorte * punita est, ut cum multa rapiat, semper egeat: * quam propter vicinitatem generis nostri sic in animis vestris coalescere nolumus, ut illi nec initia concedamus. Quid enim faciunt sordes animorum in splendore natalium? Illud te potius decet eligere, quod nos possit ornare. Amali sanguinis virum non decet vulgare desiderium: quia genus suum conspicit esse purpuratum. Corrigamus itaque te per incitamenta præconii, in quo adhuc non debemus esse districti. Domitius itaque vir spectabilis data nobis supplicatione conquestus est, pos-

Vitanda est alienarum rerum turpis ambitio.

Avaritia tali sorte punita est, ut cum multa rapiat, semper egeat.

* MSS. posita.

* MS. R. & A. Quapropter &c. volumus

Amali sanguinis virum non decet vulgare desiderium, & quare.

sessiones juris sui, id est illam, atque illam, ab hominibus vestris neglectis legibus suisse pervasas, dum civiliter oportuerit recipi, si jure videatur exposci. Sed quia de vobis non patimur diutius obscura jactari, qui generis claritate fulgetis; præsenti auctoritate censemus, ut imminente Duda Sajone nostro, si momenti (b) tempora suffragantur, occupata nuper cum omnibus, quæ direpta sunt, supplicanti faciatis sine aliqua dilatione restitui. Et si quid partibus vestris de legibus creditis posse competere, instructam personam ad nostrum Comitatum destinare vos convenit; ut intentionibus partium sub æquitate discussis, feratur sententia, quam juris dictat auctoritas. Generosos quippe viros omnia convenit sub moderata civilitate peragere; quia tantum potentibus læsionis crescit invidia, quantum premi posse creditur, qui fortuna inferior comprobatur.

Generosos viros omnia convenit sub moderatione peragere.

(a) Avaritiam siquidem radicem esse omnium malorum. Scelerum omnium mater appellatur. Claud. 2. Stil. Petron. arbiter. Lucan. lib. 3. & 7. Proper. 3. 7. 13. Tibull. 1. 10. Mart. lib. 12. Juven. Satyr. 14. Ovid. 1. Fast. Horat. Satyr. 3. Serm. *Bross.*

(b) Tempora suffragantur. Interdicta enim sunt annalia, Anianus in tit. 6. lib. 5. sentent. Paul. *Forn.*

EPISTOLA QUADRAGESIMA.

Actoribus Probini Theodoricus Rex.

Monet se jamdiu præcepisse, ut Basilia possessio Arecirettina, quam ab uxore ejus Agapita Probinus emerat, redderetur: modo jubet, ut Basilius ipse novis emptorum rationibus quamprimum respondeat.

Districtius aliqua jubere compellimur amore justitiæ, dum circa minores fortunas clementiora sunt nostri pectoris instituta. Trahit enim ad misericordiam, qui potuit subdi; & hoc habet beneficium mediocritatis suæ, ut probatione salva interim moveat ad dolorem: quia *crudelitas sublevat humiles, premit invidia potiores. Datis itaque precibus allegatis Basilium virum spectabilem nostra dudum præcepta meruisse, ut possessio Arecirettina, quam patronus vester a conjuge ejus Agapita juris fuerat solemnitate mercatus, postposita dilatione cum documentis omnibus prædicto conjugi reddere, dum a suis penetralibus sollicitatam lacrymabili quæstione quereretur uxorem: addentes more nostræ justitiæ postea fuisse præceptum, ut si patroni vestri de causæ qualitate præsumerent, ad nostrum Comitatum ocius destinarent; ut quæ ratione convenire poterant, velut a justitiæ fontibus emanarent. Quapropter si nullo mendacio vitiantur asserta, per officium nostræ sedis Basilium decernimus admoneri; ut si nihil est, quod pro suis partibus possit opponere, quominus in hac causa pulsetur, vestris intentionibus respondurus occurrat, seu ad Comitatum venire, seu in competenti foro jurgare maluerit: quia nullis necessitatem longinquitatis imponimus, nisi qui suis hoc commodis expedire cognoscunt. In lectum siquidem beneficii nostram præsentiam damus; & ideo non decet invitis imponi, quod meretur optari.

** Ed. Niv. & Ac. crudelitas.*

Crudelitas sublevat humiles.

Invidia premit potiores. Epist. 10. lib. 2.

Curia Theoderici justitiæ fons.

In lectum beneficii præsentiam suam dabat Theodoricus.

EPISTOLA QUADRAGESIMA-PRIMA.

Joanni Archiatro Theodoricus Rex.

Declarat se abolere sententiam a Vicario Urbis Romæ contra eum artificio Viviani promulgatam, & eum reddit patriæ, rebusque omnibus, communitque eum impofterum tuitione Albini Patricii.

Propositum Regale est pressis labe fortunæ pietatis remedio subvenire, & acerbos casus injuriæ meliore sorte mutare. Data siquidem supplicatione conquereris, virum spectabilem Vivianum legum artificio, quo *callet, elatum, personam tuam objectis criminationibus insecutum; & eo usque perventum, ut indefensus contra juris ordinem Vicarii urbis Romæ sententia damnareris: quia autem religiosæ mentis affectu odia mundana damnasse, auctorique suo tuum displicuisse periculum. Et ideo, si nullis impugnationibus enervantur asserta, læsionem non patimur miseris inhærere, quam fuisse constiterit machinatoribus displicere. Quapropter in abolitum missa sententia, quæ a Vicario urbis Romæ super hac parte noscitur promulgata, (a) patriæ te rebusque omnibus nostra reddit auctoritas; nec ullo tempore calumniam super hac parte formides. Se ne cujusquam forsitan plectenda *temeritas in te impetus reparare possit audaciæ, Patricii Albini, salvis legibus, tuitio te deputata communiet: quia nihil fieri volumus incivile, cujus quotidianus labor est pro generali quiete tractare.

** Cor. Gam. callet.*

**Gr. & Cuj. severitas. Jur forte, feritas.*

Patriæ te rebusque omnibus, Sententiam passi restitutio: lib. super. epist. 46. exemplum famæ restitutæ fuit. Antoninus, Restituo te in integrum provinciæ tuæ; & adjecit: ut autem scias quid sit in integrum restituere, honoribus, & ordini tuo, & cæteris omnibus restituo, l. 1. C. de sent. pass. & restit. Julianus Imper. Zenonem medicum religionis causa exulantem revocans, ita rescripsit, κἀντεῦθεν ἐπανήκει, καὶ τὸ πρότερον ἔχων ἀξίωμα. Ammian. Marcell. lib. 29. Illi vero exilio & pecuniariis afflicti dispendiis paulo postea reddita sibi militia sunt revocati, dignitatibus integris, & splendore. *Forner.*

EPISTOLA QUADRAGESIMA SECUNDA.

Argolico Præfecto Urbis Theodoricus Rex.

Jubet, ut restituantur Marciana atque Maxima filiis Valusiani turris Circi, atque locus Amphitheatri, quæ sibi erepta, dum deflenda morti patris vacarent, conquerebantur.

Bene Principalia clementia suscipit, quos pietas paterna destituit: quia sub (a) parente publico genitoris minime sentiri debet amissio. Ad nos siquidem jure recurrit infantia destituta, quibus universorum hominum proficiunt incrementa. Clarissimorum igitur adultorum Marciani, atque Maximi nos querela pulsavit, cum Paschalibus diebus paterni luctus essent vulnere sauciati, & in ipso lætitiæ tempore soli cogerentur tristitiam sustinere, utilitatem suam pio neglexisse contemptu, cum vel firmæ ætati inter lacrymas ista cogitare, genus videretur insaniæ. Cessat enim lucri ambitus, cum vacatur ad planctus; nec mens quodlibet aliud capit, cum eam qualitas pietatis impleverit. Hac crudeli surreptione captata turrem Circi, atque locum Amphitheatri illustris recordationis patris eorum detestabili ambitu a vestris suggerunt fascibus expe-

Sub parente publico genitoris minime sentiri debet amissio.

Cessat lucri ambitus, cum vacatur ad planctus.

situm. Quorum insidiatorem non humanitatis ullus revocavit affectus, non similis terruit casus; gravavit infantiam, cui non subvenire, mesito pudoris æstimatur esse jactura. Sed nos, qui regulas Veterum, qui servamus momenta pietatis, salubri ordinatione censemus; ut si quoodam Patricius atque magnificus vir Volusianus pater supplicum commemorata loca communi jure possedit, filiis perire non debeant; præsertim cum (*b*) germen Senatorium novis cupiamus beneficiis enutrire, non inter ipsa initia spem adultæ ætatis aliqua læsione comprimere. Atque ideo illustris Magnificentia tua, si quid tale factum esse meminit, illico noverit corrigendum: ne venerandum examen Senatorii ordinis iniqua præsumptione temeretur.

Infantia non subvenire, pudoris æstimatur esse jactura.

(*a*) Quia sub parente publico. Theodoricus Rex sese parentem publicum esse asserit, & aliquoties Principes dicuntur esse nati bono Reipublicæ, & Imperatorem ad salutem publicam gentium legimus; ideo Seneca vocat Principes & Reges, tutores status publici. Ammianus Marcellinus scribit a salute Principis, velut filo pendere statum rerum orbis, nihilque aliud esse imperium, nisi curam salutis alienæ. Nec abs re Christiani orabant pro Magistratibus, Principibusque etiam paganis, ut refert Tertullian. in Apolog. & Arnobius; quoniam salus Principis, privatorum quoque salus est. Vide Senecam, lib. 2. de tranquill. vitæ. cap. 8. Mamertinum in Genethliaco. Paul. in l. 3. D. de uff. præf. vigil. ait salutem Reipublicæ tueri nulli magis convenire, nec alium sufficere ei rei, quam Cæsarem. *Broff.*

(*b*) Germen Senatorium. Senatorum velut paternarum laudum heredes eximio quodam nobilitatis honore censebantur, l. 6. l. 7. Senatoris, l. 9. filios, D. de Senatoribus l. 39. exemplo, C. de decur. multa Bud. l. ult. D. de Senatoribus. nonnihil etiam nos notavimus. l. 2. cap. 12. select. *Forner.*

EPISTOLA QUADRAGESIMA TERTIA.

Senatui Urbis Romæ Theodoricus Rex.

Decernit, ut inquirat in eos, qui seditionem commoverant, & Judæorum Synagogam concremaverant; atque in auctores paucos, quos potuerit invenire, animadvertat.

Roma vitia peregrina non capit.

URbis Romanæ celebris opinio suo conservanda est nihilominus instituto; nec vitia peregrina capit, quæ semper se de morum probitate jactavit. Levitates quippe seditionum, & ambire propriæ civitatis incendium, non est velle Romanum. Ideoque in auctoribus facti legum est servanda districtio: ne detestabilis aspectus incendii ad imitationem nefandam vulgi pectora comprehendat. Viri illustris itaque Comitis Arigerni suggestione comperimus, Judæorum querela se fuisse pulsatum, quod in dominorum cæde proruperit servilis audacia: in quibus cum fuisset pro districtione publica resecatum, statim plebis inflammata contentio Synagogam temerario duxerunt incendio concremandam, (*a*) culpas hominum fabricarum excidio vindicantes: dum si quis Judæorum probaretur excedere, ipse debuisset injuriæ subjacere, non autem justum fuit ad seditionum fœda concurri, aut ad fabricarum incendia festinari. Sed nos, quibus, Deo propitiante, cordi est perperam commissa dirigere, ut cunctis possit placatis moribus convenire, præsenti auctoritate decernimus; ut causam supra memoratam legitima discussione noscatis, & in auctoribus paucis, quos potueritis hujus incendii reos reperire, habita districtione resecetis: quia nolumus aliquid detestabile fieri, unde Romana gravitas debeat accusari. Illud pari ratione censentes, ut si aliquid sibi contra Judæos rationabiliter quispiam crediderit suffragari, ad vestrum judicium veniat audiendus; ut quem reatus involuerit, censura condemnet. Hoc enim nobis vehementer displicuisse cognosce, ut intentiones vanissimæ populorum usque ad eversiones pervenerint fabricarum, ubi totum pulchre volumus esse compositum.

(*a*) Culpas hominum γνώμη eadem ab Honorio & Arcadio usurpata: Sicut sacrificia templorum prohibemus, ita volumus publicorum operum ornamenta servari. Ac ne sibi aliqua auctoritate blandiantur, qui ea conantur evertere, &c. l. 3. C. de pagan. & sacrif. & templ. non esse in innocentia ædificia, sed civium reos animadvertendum. Exstat Belisarii epistola ad Totilam, ne Romanos muros dirueret: qua lecta statim ab incœpto mœnium excidio hostis abstinuit, Procopius lib. 3. de bello Gothico. Interdum tamen reorum ædes solo adæquantur, vel certe fisco videantur, veluti perduellium, tyrannorum, falsæ monetæ artificum, cæterorumque, quorum culpa gravior, aut contumacia in exemplum ædificiorum eversione vindicantur: aut cum id publica utilitas videtur postulare, l. 24. D. de pœn. l. 20. si is cum quo, D. comm. divid. l. 2. §. si quis nemine, l. ult. D. ne quid in loco publ. l. 11. fidei commissa, §. quis illiciti, D. de leg. 3. *Forn.*

EPISTOLA QUADRAGESIMA QUARTA.

Antonio Viro Venerabili, Polensi Episcopo Theodoricus Rex.

Scribit Stephanum conquestum casam sui juris a subditis Ecclesiæ, cui præsidebat, fuisse occupatam, quam jubet, ut restituat supplicanti. Quod si quid occupatoribus suffragetur, vult instructam personam mitti ad Aulam, ubi negotium finiatur.

INvidiosa est contra eum querela, cui sunt reverentiæ jura servanda: quia nescio quid admissum grave creditur, ubi contra tales silentium non tenetur. Stephanus siquidem flebili aditione conquestus est, casam sui juris ante decessorem, prædecessoremque* vestrum longa ætate possessam, ante bos fere novem menses ab hominibus Ecclesiæ, cui præsidetis, despecto civilitatis ordine fuisse pervasam. Quod (*a*) si ita factum esse cognoscitis, eam justitiæ consideratione (*b*) momenti jure restitute supplicanti. Decet enim a vobis corrigi, quod a vestris familiaribus non debuisset admitti. Verumtamen si partibus vestris in causa possessionis momentaria, vel (*c*) principali justitiam adesse cognoscitis, tractato prius diligenter, inspectoque negotio (quia (*d*) Sacerdotem non decet protendere improbam litem) instructam legibus ad Comitatum nostrum destinate personam: ubi qualitas negotii agnosci debeat, & finiri. Quapropter Sanctitatis vestræ animus non gravetur, nec se fallacibus verbis doleat accusatum: multo major est opinio purgata, quam si desinentibus querelis non fuerit impetita.

Invidiosa est contra eam querela, cui sunt reverentia jura servanda.

* Alii, nostrum.

Sacerdotem non decet protendere improbam litem.

Multo major est opinio purgata, quam si non fuisset impetita.

(*a*) Si ita factum. Omnes in integrum restitutiones causa cognita a Prætore promittebantur, ut Modest. scribit, scilicet ut justitiam earum examinet, an veræ sint, &c. l. 3. D. de in integr. restit. supra epist. 40. bujus lib. *Forn.*

(*b*) Momenti jure, supra hujus lib. epist. 40. *For.*

(*c*) Principali, id est, proprietatis, ut vocatur a sancto Gregorio Magno lib. 7. Indict. 2. cap. 43. 44. 100. 101. quod de jure dicit Symmach. lib. 5. Ep. 41. Vide lib. 10. de Judic. C. *Jur.*

(*d*) Sacerdotem. Sacerdotes improbe litigare non modo dedecet, sed via etiam litigare, nisi per procuratores, qui Apocrisiarii nominantur. Novell. 123. nec fidejubere, pro aliis postulare, &c. c. 1. de fidejuss. ἐγγύας διδόναι, can. 20. Apostol. Synesii epist. 121. Optatus Afer lib. 1. Photius Nomocanone, tit. 8. c. 13. *For.*

EPISTOLA QUADRAGESIMA QUINTA.

Comitibus, Defensoribus, & Carialibus Ticinensis civigatis Theodoricus Rex.

Jubet, ut præstent Herulis navem usque ad urbem Ravennam, & annonas pro diebus quinque.

AD Comitatum supplices Herulos, auctore Deo, nostris venire jussimus constitutis, qaibus navis est præbenda subvectio: ne in patria nostra adbuc provinciæ suæ laborare videantur inopia. Itaqae præsenti jussione commoniti, & navis eis usam usque ad Ravennatem urbem, & annonas dierum quinque sine aliqua dilatione præstate, nec aliquid eis necessarium deesse faciatis; quatenus provinciam se deseruisse jejunam de copiæ inventione cognoscant, sitque illis uberior peregrina terra, quam patria.

EPISTOLA QUADRAGESIMA SEXTA.

Marabado Viro Illustri Theodoricus Rex.

Indicat Liberium suggessisse conjugem suam in judicio fuisse prægravatam. Quod si ita est, permittit; ut aut ab electis arbitris causa discutiatur: aut ad Aulam judicanda partes veniant.

Subjectorum an[illegible] relevantur, quoties mœrentium querela componitur.

COnvenit, pietatem nostram petitiones supplicum salubri ordinatione disponere: quia subjectoram animi relevantar, qaoties mœrentium querela componitar. Vir spectabilis itaque Liberius dolenda nobis aditione suggessit, conjagem suam in vestro judicio contra juris ordinem prægravatam. Qaod si ita est, remotis præjudiciis, apud arbitros, qaos partium consensus elegerit, te immineure, causa legibus audiatur. Quid si illic finis negotii neqaiverit inveniri, per instructas personas, si tamen ipsæ venire non eligunt, nostro Comitatui concurrendi licentiam partibas nun negamus: ubi nec redemptio sit forte suspecta, nec * insidiosa possit nocere calumnia.

* Niv. & Ga. *invidiosa*

EPISTOLA QUADRAGESIMA SEPTIMA.

* Gudisal Sajoni Theodoricus Rex.

* Ed. *Godiscalco.*

Significat se accepisse a Legatis suis Veredos frequentiori cursu fatigari; & quos in utilitatem publicam jusserat custodiri, in usum privatum assumi. Ideo decernit, ut nullum Gothum, vel Romanum exire Roma patiatur, nisi quem Præfectus Prætorio, & Magister Officiorum dimiserint; ut qui unum equum invitis illis, quibus hæc cura mandata est, ussumpserit, centum solidos mulctæ nomine cogatur inferre; ut etiam nemo plusquam centum librarum onera equo imponat.

Assidua sollicitudine refovenda, quæ continuis exercitiis subjacent.

*Gr. & Cui. *quæ ad modum subvectio veredorum necessaria sufficiat.... excedi. Vide Ep. 5. lib. 5.*

ASsidua sollicitndine refovenda sunt, quæ continuis exercitiis sabjacere noscuntur. * Quemadmodum enim sabjecti veredoram necessario sufficiant labori, si permittatur excedi? Incitamentum siquidem improbæ præsumptionis est, neglecta custodia. Legatorum itaque nostrorum suggestione comperimas, cursuales eqnos frequenti usurpatione fatigari; & quos nos necessitatibus publicis cupimas custodiri, in asum cognovimus pivatæ volantatis assumi. Atque ideo in urbe Roma ordinatione Præfecti Prætorio, & Magistri Officiorum, qaousque utilitas publica sauserit, te residere censemus; ut nullum Gothoram, vel Romanorum exinde egredi patiaris, nisi qaos prædictarum dignitatum vices Agentes forte dimiserint. Et quod nobis frequenter usurpatum esse suggeritur, si quis invitis bis, qnibus hæc cura mandata est, (a) veredos præsumere fortassis assumpserit, cajuslibet nationis fuerit vel honoris, per unum aquum centum solidos mulctæ nomine cogatur inferre; non quod tanti est anius æstimanda jumenti læsio, sed quia grandi damno reprimenda est importuna præsumptio. Nullum præterea Sajonum discursas facere patiaris: sed ad causam, qnam directus fuerit, uno tantum itinere permittatur accedere, vel redire. Quibus in superiorem mulctam cadat interdicta frequentia. Parhippotam qainetiam onera centum librarum nullus excedat. Expeditos enim properare * Mittendarios volumus, non migrare censemus. Inertiam suam prodit, qaisquis secum multa portaverit: nec cogitat de celeritate, qui delicata se maluerit conversatione tractare. Grues denique pelagus transituræ, parvos lapillos uncis pedibus amplectuntur; ut nec eorum levitas nimio vento rapiatur, nec nativa celeritas iniquis ponderibus ingravetur. Hoc imitari nequeunt, qui se ad publicas necessitates electos esse cognoscunt? Et ideo quinquaginta solidorum mulctam jam non veredarius, sed * catabulensis incurrat, quisquis ultra centum libras (b) parhippum crediderit onerandum. His autem, qui suprascriptarum dignitatum vicibus in Urbe præsunt, te observare præcipimus; quatenus excessus, qui ab illis detectus fuerit, executione tua supradicti condemnatione puniatur. Si quos autem intemperans culpa perculerit, collectam quantitatem per vices Agentes (c) mancipibus mutationum volumus applicari; ut cursualis tractus inde habeat remedium, unde hactenus sumpsit incommodum. Mundanis siquidem rebus frequenter nascitur adversitate prosperitas: & homines cum lædere cupiunt, beneficia frequenter impertiunt. Sed omnia sic efficaciter ac diligenter implebis, ut provocati bonis actibus devotioni tuæ majora committere debeamus.

* Id est *Exactores tributorum*. Vel, *Palatinos ut liter.*

Gruum industria cum pelagus transeunt.

* Id est *stabularius vide Epist. 20. lib. 3.*

Mundanis rebus frequenter nascitur de adversitate prosperitas.

(a) Veredos. Veredi dicuntur equi cursus velocissimi, qualibus Antiqui utebantur in venatione, Martial. lib. 14.

Stragula succincti venator sume veredi:
Nam solet e nudo surgere ficus equo.

Veredis etiam utuntur Principum tabellarii, qui mutatis per stationes equis, quam velocissime, quo instituerunt, perveniunt, qui inde etiam veredarii appellati sunt, Jul. Firmicus lib. 3. Regum nuntios, veredariosque reddeat: in qua etiam significatione vocem eamdem usurpavit Procopii interpres, lib. 2. belli Persici. Hinc Marcialis:

Parcius utaris moneo rapiente veredo,
Prisce, nec in lepores tam violentus eas. *Bross.*

(b) Parhippum, infr. lib. seq. epist. 5. Julian. epist. ad Ætium, l. 14. qui contra. eod. tit. Cod. Theod. *Forner.*

(c) Mancipibus, al. Mancipes cursus publici, & mancipes clabularii cursus, l. 15. mancip. l. 23. ad procurationem, l. 26. cursus, l. 35. a nullo, l. 62. usurpationem, C.Th. de cursu publ. Ammian. Marcellin. lib. 20. & supra lib. 1. ep. 29.

EPISTOLA QUADRAGESIMA OCTAVA.

Eusebio Viro Illustri Theodoricus Rex.

Permittit, ut per octo menses in Lucanium secedat, postea Romam rediturus.

POst tumultuosæ Urbis sollicitudines tædiosas, & observationum molestias ingravantes, Magnitudo tua provinciali desiderat amœni-

tata recreari: asserens, occupationum tibi causas præsentibus emersisse temporibus, quibus expeditis rurali desideras suavitate gaudere. Et quia vera illa securitas est, quæ nostris jussionibus datur; cum tempus tibi fuerit occupationis * emensum, octo mensium inducias in Lucaniæ dulces (a) recessus nostra auctoritate concedimus; ut ex illo tempore supputentur, cum ta egredi ex Urbe divino favore contigerit. Quibus peractis multorum desiderio ad Romanas sedes venire festina, conventui nobilium, & digna euis moribus conversatione reddendus.

Vera securitas, Regiis jussionibus datur.
* *Ac. emersum.*

(a) recessus. Juræt. legit secessus, ut dixit ad Symmach. lib. 1. Ep. 29. secedendi induciæ supra li. 3. Ep. 21.

EPISTOLA QUADRAGESIMA NONA.

Universis Provincialibus, & Capillatis, Defensoribus, & curialibus in Suavia consistentibus Theodoricus Rex.

Insinuat se Rectorem eorum provintia creasse Fridibadum.

DIstrictio sempee subtrabi non debet Regiæ jussionis; ut & audaces metus comprimat, & laceratos spes futura resoveat. Pleumque enim denuntiata comminatio plus efficit, quam pœna componit. Et ideo, Deo auspice, Fridibadum locis vestris præesse censuimus, qui abactores animalium legitima * severitate coerceat, homicidia resecet, furta condemnet, quietosque vos a sceleratis ausibus reddat, quos nunc præsumptio iniqua dilacerat. Vivite compositi, vivite bonis moribus instituti, nullum natio, (b) nullum promeritus honor excuset. Necesse est vindictæ subjaceat, qui pravis moribus obsecundat.

Plerumque denunciata comminatio plus efficit, quam pœna componit.
* *Ac. securitate.*
* *Ac. ratio.*
Necesse est vindictæ subjaceat, qui pravis moribus obsecundat.

(a) Capillatis. Capillati dicebatur gens quedam e Gothorum numero, eratque id nomen magnum, & honorificum, testatur Jornandes in Chronico. cap. 11. Vide Savaronem ad Sydon. Apollin. lib. 1. Ep. 2. *Jur.*

(b) Nullum natio. Fornerius vult hic legi ratio ex uno V. C. sed non recte. Nationis enim nomine auctor intelligit Gothos illos, qui speciali nomine dicebantur Capillati, de quibus in inscriptione hujus Epistolæ. Et illi volebant sibi plus cæteris licere, ut arbitror, hic infra lib. 5. Ep. 39. quaecumque Gente sint aditi. *Jur.*

EPISTOLA QUINQUAGESIMA.

Fausto Præfecto Prætorio Theodoricus Rex.

Præcipit, ut mittat virum probatæ fidei ad Nolanum, sive ad Neapolitanum territorium Vesuvii montis incendia vastatum, ut agris ibidem diligenter inspectis, quantum damni passus fuerit possessor, tanta tributaria functionis onere sublevetur. Mire describitur Vesuvii montis incendium.

CAmpani Vesuvii montis hostilitate vastati, clementiæ nostræ supplices lacrymas profuderunt; ut agrorum fructibus enudati, (a) subleventur onere tributariæ functionis. Quod fieri debere nostra merito pietas acquiescit. Sed quia nobis dubia est unjuscujusque indiscussa calamitas, Magnitudinem vestram ad Nolanum, sive Neapolitanum territorium probatæ fidei virum præcipimus destinare, ubi necessitas ipsa domestica quadam læsione grassatur; ut agris ibidem diligenter inspectis, in quantum possessoris laboravit utilitas, sublevetur; quatenus * mensuratæ conferatur quantitas beneficii, dum modus integer cognoscitur læsionis. Laborat enim hoc uno malo terris deflorata provincia: quæ ne perfecta beatitudine frueretur, hujus timoris frequenter acerbitate concutitur. Sed non in totum durus est eventus ille terribilis: præmittit signa gravia, ut tolerabilius sustineantur adversa. Tantis enim molibus natura rixante montis illius hiatus immurmurat, ut excitatus quidam spiritus grandisono fremitu vicina terrificet. Fuscantur enim aera loci illius exhalatione teterrima, & per totam pene Italiam cognoscitur, quando illa indignatio commovetur: Volat per mare magnum cinis decoctus, & terrenis nubibus excitatis, transmarinas quoque provincias pulvereis guttis compluit. Et quid Campania pati possit agnoscitur, quando malum ejus in Orbis alia parte sentitur. Videas illic quasi quosdam fluvios ire pulvereos, & arenam sterilem impetu fervente velut liquida (b) fluenta decurrere. Stupens subito usque ad arborum cacumina dorsa intumuisse camporum, & luctuoso subito calore vastata, quæ lætissima fuerant viriditate depicta. Vomit fornax illa perpetua puniceas quidem, sed fertiles arenas; quæ licet diuturna fuerint adustione siccatæ, in varios fœtus suscepta germina mox producunt, & magna quadam celeritate reparant, quæ paulo ante vastaverant. Quæ est ista singularis exceptio, unum montem sic insremere, ut tot (c) mundi partes probetur aeris permutatione terrere, & sic suam substantiam ubique dispergere, ut non videatur (d) damna sentire? Longe lateque pulveres rorat: vicinis autem quasdam moles eructuat; & tot sæculis mons habetur, qui erogationibus tantis expenditur. Quis credat, tam ingentes glebas usque in plana deductas, de tam profundis hiatibus ebullisse, & spiritu quodam efflante montis ore conspuтas, quasi leves paleas fuisse projectas? Alibi cacumina magna terrarum localiter videntur ardere; hujus incendia pene mundo datum est posse cognoscere. Quemadmodum ergo non credamus incolis, quod testimonio potest universitatis agnosci? Quapropter, ut dictum est, talem eligat vestra prudentia, qui & remedia læsis conferat, & locum surreptionibus non relinquat.

Dubia est uniuscujusque indiscussa calamitas.
* *Ca. mensurata.*
Vesuvii montis exarsuri signa.

(a) Subleventur onera tributariæ. De tributorum remissione & reliquorum condonatione ob calamitatem non uno loco actum est. Cæterum hic notanda sunt montis exarsuri signa, quibus non absimilia descripsit Plin. l. 6. Ep. 16. & 20. *Forn.*

(b) Fluenta decurrere, sup. l. 3. epist. 31. stagna decurrere. *Forn.*

(c) Vide Baroniam tom. 6. Annal. ad annum Christi 471. pag. 297. ubi reprehendit Bodinum ista ridentem. *Juret.*

(d) Damna sentire r. diminutionem. Paul. l. 3. de damn. inf. Gellius damna lunæ & aucta, pro diminutione & augmento, l. 20. c. 7. *Forner.*

EPISTOLA QUINQUAGESIMA PRIMA.

Symmacho Patricio Theodoricus Rex,

Illum laudat ob multiplices & præclarissimas fabricas, quas in Urbe, & suburbanis construendas curaveras; & petit, ut theatrum Pompeii ruinosum sumptibus Regis roboret, reparetque. Quod theatrum, & quæ in ea aguntur, describuntur.

CUm privatis fabricis ita studueris, ut in laribus propriis quædam mœnia fecisse videaris; dignum est, ut Romam, quam domuum

pulchritudine decorasti, In suis miraculis coatinere uoscaris: fundator egregius fabricarum, earumque comptor eximius: quia utrumque de prudentia venit, & apte disponere, & extantia competenter ornare. Notum est enim, quanta laude in suburbanis suis Romam traxeris; ut quem illas fabricas intrare contigerit, aspectum suum extra urbem esse non sentiat, nisi cum se & agrorum amœnitatibus interesse cognoscat. *Nemo in fabricis diligens agnoscitur, nisi qui & in suis sensibus ornatissimus invenitur.* Antiquorum diligentissimus imitator, Modernorum nobilissimus institutor, mores tuos fabricæ loquuntur: quia nemo in illis diligens agnoscitur, nisi qui & in suis sensibus ornatissimos invenitur. Et ideo theatri fabricam magna se mole solventem, *Theatrum Romæ describitur.* consilio vestro credimus esse roborandam; ut quod ab auctoribus vestris in ornatum patriæ constat esse concessum, non videatur sub melioribus Posteris imminutum. Quid non solvas, o senectus, quæ tam robusta quassasti? Montes facilius cedere putarentur, quam soliditas illa quateretur: quando & moles ipsa sic tota de cautibus fuit, ut præter artem additam, & ipsa quoque naturalis esse crederetur. Hæc potuissemus forte negligere, si nos contigisset talia non videre: caveas illas saxis pendentibus apsidatas, ita juncturis absconditis in formas pulcherrimas convenisse, ut cryptas magis excelsi montis crederes, quam aliquid fabricatum esse judicares. Fecerunt Antiqui locum tantis populis parem, ut haberent singulare spectaculum, qui mundi videbantur habere dominatum. Sed quia nobis sermo probatur esse cum docto, libet repetere, cur Antiquitas rudis legatur hæc mœnia condidisse. *Theatrorum origo.* Cum agricultores feriatis diebus sacra diversis numinibus per lucos vicosque celebrarent, Athenienses primum agreste principium in urbanum spectaculum collegerunt: *Quid significet theatrum.* Theatrum Græco vocabulo visorium nominantes, quod eminus astantibus turba conveniens sine aliquo impedimento videatur. *Frons theatri scena dicitur & quare.* Frons autem theatri scena dicitur, ab umbra luci densissima, ubi a pastoribus inchoante verno diversis sonis carmina cantabantur. Ibi actus musicus, & prudentissimi sæculi dicta floruerunt. Sed paulatim factum est, ut honestissimæ disciplinæ improborum consortia fugientes, verecunda se exinde consideratione subtraherent. *Unde Tragœdia dicta.* Tragœdia ex vocis vastitate nominatur; quæ concavis repercussionibus roborata, talem sonum videtur efficere, ut pene ab homine non credatur exire. Erigitur autem in hircinos pedes: quia si quis inter pastores tali voce placuisset, capri munere donabatur. *Unde Comœdia.* Comœdia a pagis dicta est. Comus enim pagus vocatur: ubi rustici gestientes, humanos actus lætissimis carminibus irridebant. His sunt additæ horcistrarum (a) loquacissimæ manus, linguosi digiti, silentium clamosum, expositio tacita, quam Musa Polymnia reperisse narratur: ostendens homines posse & sine oris affatu suum velle declarare. (a) *Musæ unde dictæ.* Musæ vero Eoa lingua quasi ὁμῶσαι dicuntur, quod invicem sicut virtutes necessariæ sibi esse videantur. His levium pennarum acumina ideo in fronte pinguntur, quoniam earum sensus celeri cogitatione subvectus res altissimas intuetur. (b) *Pantomimo a multifaria imitatione nomen est.* Pantomimo igitur, cui a multifaria imitatione nomen est, cum primum in scenam plausibus invitatus advenerit, assistunt consoni chori diversis organis eruditi; tunc illa sensuum manus oculis canorum carmen exponit; & per signa composita, quasi quibusdam literis, edocet intuentis aspectum; in illaque leguntur apices rerum; & non scribendo facit, quod scriptura declaravit. Idem corpus Herculem designat, & Venerem; fœminam præsentat, & marem; Regem facit, & militem; senem reddit, & juvenem; ut in uno credas esse multos, tam varia imitatione discretos. Mimus etiam, qui nunc tantummodo derisui habetur, tanta Philistionis cautela repertus est, ut ejus actus poneretur in literis; quatenus mundum curis edacibus æstuantem lætissimis sententiis * temperaret. ** Cui. & Foru. repararet.* Quid acetabulorum tinnitus? Quid dulcissimi soni referam varia percussione modulamen? Quod tanta gratia jucunditatis accipitur, ut inter reliquos sensus auditum sibi ad munus summum tunc homines æstiment fuisse collatum; ut ætas subsequens miscens * lubrica Priscorum inventa ** Jur. ludrica* traxit ad vitia; & quod honestæ causa delectationis repertum est, ad voluptates corporeas præcipitatis mentibus impulerunt. Hos ritus Romani, sicut cæteras culturas, ad suam Rempub. utiliter trahentes, ædificium alta cogitatione conceptum magnanimitate mirabili condiderunt, Unde non immerito creditur. (c) *Unde Pompejus dictus sit Magnus.* Pompejus hinc potius Magnus fuisse vocitatus. Et ideo sive masculis pilis contineri, sive talis fabrica refectionis studio potuerit innovari, expensas vobis de nostro Cubiculo curavimus destinare; ut & vobis acquiratur tam boni operis fama, & nostris temporibus videatur Antiquitas decentius innovata.

(a) Loquacissimæ manus vide lib. de div. lit. c. 30. Et D. Cyprianum lib. contra spectacula: Homo fractus omnibus membris, & vir ultra muliebrem mollitiem dissolutus, cui sit ars manibus verba expedire. Et ibid. In articulo sonos frangens loqui digitis elaborat, ingratus artifici, qui linguam dedit. Vide etiam supra. lib. 1. Epist. 20. *Jures.*

(a) Musæ, quasi ὁμῶσαι, aliis placet Musas appellatas ἀπὸ τοῦ μαίεσθαι, id est a quærendo, quod per ipsas sicut Antiqui voluerunt, vis carminis & modulatio quæreretur. Cassiodorius noster de musica ex Clemente Alexandrino. Etymologici magni auctor. μοῦσαι τὰς φασὶ μύστιας εἶναι αὐτῶν. ὁ γὰρ μυστικὸς λόγος διαφέρει τῶν μυστηρίων, ὡς δὲ ἄλλοι μῶσαι τίς ἐστι. μῶ γὰρ καὶ μῶμαι, τὸ ζητεῖν. &c. vide totum locum. *Forn.*

(b) Pantomimo igitur. S. Augustinus lib. 2. de doct. Christ. c. 25. refert, saltante Pantomimo moris fuisse, ut præco prænunciaret populo, quid suis motibus vellet significari. Vide Claud. Paneg. Theod. de spectaculis: Qui nutu manibusque linguarum &c. Vetus & incertus auctor in Epigrammate de Pantomimo: Tot linguæ, quot membra viro mirabilis ars est, qui facit articulos ore silente loqui. *Jur.*

(c) Pompejus ... Magnus. Servius P. Danielis in illud lib. 1. Æneid. a Magno demissum nomen Iulo. Sicut Alexander (ait) sicut Pompejus. Græci enim omne magnificum, magnum vocant, ut mater magna, dii magni. Lampridius in Alexand. Sever. scribit nomen Magni acceptum ab Alexandro post magna gesta; & a Pompejo post magnos trium phos, & fuisse rejectum ab Alexandro Severo Imp. cum Senatus Rom. ei offerret. De Pompejo scite Ovidius lib. 1. Testor magne, tuum nomen rerum est mensura tuarum. Sed te qui vicit nomine major erat. Caligula Cn. Pompejo stirpis antiquæ magni nomen ademit, ait Suetonius. *Junt.*

MA-

MAGNI AURELII CASSIODORII SENATORIS VARIARUM

LIBER QUINTUS.

EPISTOLA PRIMA.

Regi Vvandalorum Theodoricus Rex.

Scribit se lubeatissime excepisse arma ab eo missa, & per Legatos suos in remunerationis locum alia ei confert dona.

Alias, gentili. Spatharum deaurarum descriptio.

CUm piceis, tymbribus & pueros geniali candore lucentes, & sparbas nobis etiam arma desecantes vestra fraternitas destinavit, ferro quam auri pretio diriores. Splender illic clasitas expolita, ut inruentium facies fideli puritate restituaut; quarum margiues in acutam rali æqualitare descendunt, ut uon limis compositæ, sed igueis fornacibus credautur effusæ. Harum media pulchris alveis excavata, quibusdam videntur crispari posse vesmiculis: ubi tanta varietaris umbra * coucludit, ut intextum magis credas variis coloribus lucidum metallum. Hoc vestra cutis diligenter cmundat r hoc vester splendidissimus pulvis ita industriosa detergit; ut speculum quoddam virorum faciat ferream lucem; qui ideo patriæ vestræ, natura largieute, conceffus est, ut hujus rei apiuionem nobis faciat singularem. Enses, qui pulchritudiue sui puteutur esse Vulcani, qui tanta elegantia fabrilia visus est excolere, ur quod ejus manibus formabatur, uon opus morralium, sed crederetur esse divinum. Proiude per illum, & illum Legaros nostros salventes debitæ salutationis affectum, arma vestra libeuter uos accepisse declaramus, quæ bonæ pacis studia transmiserunt: vicissitudinem muneris pro expensarum vestrarum consideratione tribuentes, quæ tantum vobis reddautur accepta, quautum uobis vestra fuere gratissima. Præsteut Divina concordiam; ut hæc inter nos grata mente facientes, geurium nostrarum velle juugamus, & invicem sollicici mutuis possimus utilitatibus obligari.

* Cos. Gam. colludit.

Vulcani peritia in fabrili arte.

EPISTOLA SECUNDA.

Hæstis Theodoricus Rex.

Notum facit se libenter accepisse per eorum Legatos succinum, quod unde oriatur, describit.

ILlo, & illo Legatis vestris venientibus, grande vos studium notitiæ nostræ babuisse coguovimus; ut iu Oceani litoribus cuustituti, cum nostra mente jungamini: suavis uobis admodum, & grata petitio, ut ad vos pervenirer fama nostra, ad quos nulla potuimus destinare mandata. Amate jam cognitum, quem sequisistis ambieuter ignotum. Nam inter tot geutes viam præsumere, uon est aliquid facile concupisse. Er ideo salutatione vos affectuosa requirentes, indicamus succina, quæ a vobis per harum portitores directa sunt, grato animo fuisse suscepta: quæ ad vos Oceani unda descendens, banc levissimam substanriam, sicut & vestrorum relatio coutinebat, exportat: sed unde veniat, incognitum vos habere dixerunt, quam ante omnes homines patria vestra offereute suscipitis. Hæc quodam Cornelio scribeute, legitur in interioribus insulis Oceani ex arboris succo defluens, unde & succinum dicitur, paulatim solis ardore * coalescere. Fit enim sudatile metallum teueritudo perspicua, modo croceo colore rubens, modo flammea claritate pinguescens; ut cum in maris fuerit delapsa confinio, æstu alternante purgata, vestris littoribus tradatur exposita. Quod iden judicavimus indicandum, ne omnino putetis notitiam nostram fugere, quod occultum creditis vos babere. Proinde requirite uos sæpius per vias, quas amor vester aperuit: quia semper prodest divitum Regum acquisita concordia; qui dum parvo muuere leniuntur, majore semper compensatione prospiciunt. Aliqua vobis etiam per Legatos vestros verbo mandavimus; per quos, quæ grata assa debeaut, nos destinasse declaramus.

* Forn. coalescere.

Semper prodest divitum Regum acquisita concordia

EPISTOLA TERTIA.

Honorato Viro Illustri, Quæstori Theodoricus Rex.

Confert illi Quæstoris officium, quo Decoratus ejus frater, dum viveret, potiebatur; & ambo maximopere laudantur.

USu quidem pnoveuit, beuemeritos dona nostra suscipere; sed tu jure hereditatis Principis tibi beneficia veudicasti. Honorem fratris adipisceris, quia sapientia quoque germanus es. Ab eisdem bonis non sepellimus, quem similem comprobamus. Eant nunc parentes, ac liberi, & bonarum artium studia incitamento similitudinis æmulentur. Novam in te fecimus legem, parentes in administrationa succedere. Hic provectus nou adimitur, sed & mutatur; quia licet persona subrogata sit, familiæ tameu non deficis, quod gratissimut germanus acquirit. * O vere vestris meritis electi, & auspicio nominis honorati! Præsentiunt quædam parentes, positis iu prole vocabulis; & ut venturarum rerum cursus ex alto est imperio Divinitatis, cogitatio præsagantis instruitur; loqui datur, quod nos seuisse nescimus; sed post casum reminiscimur, quod ignorantes veraciter dixeramus. Tali igitur o-

Consanguinei in administratione non succedebant sibi invicem.

* Forn. Omnes natura meritis electi, Præsentiunt quædam parentes, positis in prole vocabulis.

mine decoratus evaluit: evaluit, inquam, ac se honoribus Palatinis, judicio nostro laudatus, immiscuit: dignitatem sumans, quam solemus dare prudantibus. Hoc plana supra cæteros adipiscens, quod potuit emergere post electos. Sub genii nostri luce Intrepidus quidem, sed reverenter astabat, oportune tacitus, necessarie copiosus, curatum nostrarum eximium lavamen; & cum potestatis nostræ gracia ditaretur, morum magis laude contentus, mediocribus se potius eaæqnabat. Vivis apud nos recordatio bonorum: quia fides hominis nescit cum morte deficere.

Fides hominis nescit cum morte deficere

Secreta nostra, quasi oblivisceretnr, occnluit: jussa, quasi scriberet; per ordinem retinuit: sina avaritia serviens, & gratiam nostram summa cupiditate perquirens. Divertimus quidem ad benemeriti laudes, sed compendio sermonis assumpti, cum illum referimus, te docemus. Fuit nimirum gratus, quod apud nos, & post fata esse non desinit. Tristes querimus, quem nos amisisse dolemus. Sed acerbum casum mitigat, quod ai vicaria virtute succedis: quia nemo perdidisse se sentit, quod in alterum invenisse cognoscit. Non extranea secteeis eaempla, cui domestica suppetunt tam magna præconia. Tu decoratus ex illo es, ille honoratus ex te est. Adnnent sa merita, quando se junaere sic nomina. Nam de te justius credimus meliora, qui sequeris: quia semper est diligenrior imitator prioris, quando te præcedentis bona licet eligere, & nova cumulare. Atque ideo ab Indictione tertia Quæsturæ te dignitate subvehimus, faciamusque nostri consilii claritate vivere Honoratum; ut esse nunc incipiss, quod ante vocabaris. Age nunc inhærendo jusritiæ, ut qui inexperto honorem dedimus, meliora tibi probatissimo conferamus.

Semper est diligentior imitator prioris. Anno Christ. 510. vel 525.

EPISTOLA QUARTA.

Senatui Urbis Romæ Theodoticus Rex.

Declarat se elegisse in Quæstorem Honoratum fratrem Decorati; qui ambo, postquam præclara de Quæstura dixit, laudantur; & , ut Honoratum cœtui ascribant suo, petit.

CErtum est, Patres Conscripti, prudentibus viris vastrum florere consilium: sed & hoc probatur egregium, quod vobis permisceatur dignitas literarum. (a) Omnes enim, quos ad Quæsturæ culmen evebimus, doctissimos æstimamus: quales legum interpretes, & consilii nostri decet esse participes. Dignitas, quæ nec divitiis, nec solis natalibus invenitur: sed tantum eam doctrina cum conjuncta potest impetrare prudentia. Nam licet in honoribus aliis beneficia conferamus, hinc semper accipimus. Est nimirum curarum nostrarum selia portio: januam nostræ cogitationis ingreditur: pectus, quo generales curæ volvuntue, agnoscit. Æstimata quid de illo debeat judicari, qui tanti particeps sit secreti. Ab ipso legum petitia postulatur; illuc vota confluunt supplicantium; & quod est omni thesauro pretiosius, penes ipsum civilitatis nostræ fama reponitur. Quæstore justo innocentum conscientia sit secura, improborum tantum vota redduntur anaia; & cum malis surripiendi spes tollitur, studium bonis moribus adhibetur. Unicuique propria jura custodit, pecuniæ continens, æquitatis profusus, nescius decipere, promptissimus subvenire: ingenio Principis servit, quod universa superat; illusore

Quæstura & Quæstoris laudes.

Quæstore justo innocentum conscientia sit secura.

loqui cogitur, cui nullus similis invenitur. Hunc locum vitiis vacuum, virtutibus plenum qui sub nostra potuit expedire præsentia, nonne vobis dignus est esse collega? Scitis enim qua glorietur stirpe provectus. Meministis enim Decoratum (b) advocationis laboribus insudantem, qua se unicuique bonorum probitate conjunxerit. Caussis vestris fidelis orator assuit, necessariis rebus assistens, judicantis portavit animum ad subsellia cognitorum: cui merito frequens palma contigit, quia sapienter allegandа tractavit. Pudoris enim sustinere jacturam nesciunt, qui se prius judice corriguntur. Inferior gradu præstabat viris Consulatibus se patronum; & cum honoribus vestris impar haberetur, Patricius ei dictus ast in celeberrima cognitione * susceptus. Nimis rarum est, P. C. solidum loqui, & cui multa necesse est dicere, titubantia non proferre. Hoc in Decorato certissimum fuit, hoc & ante nostra judicia vos probastis. Quis enim tempore suo eum quasi gubernatorem litium ignorare potuit, qui causarum scopulos transire contendit? Legibus profecto minus indiguit, qui ejus solatia non quæsivit. Jam non de morte festinata conquerimur: ex hujus fœcunda pullulavit stirpe germanus. Nam qui prius fratris umbra tegebatur, illo naturæ lege subducto, famæ suæ comas per aperta distendit. Bona siquidem germinis juste * præcox intulit, qui (c) nascendi ordine primus evaluit; sed fœtura nobilis fructum, quem in decessore perdidit, in successore servavit. Concordat huic familiæ ramus ille ditissimus, qui Virgiliano carmine semper enascitur: Hoc enim avulso, non deficit alter aureus, & simili frondescit virga metallo. Nutrivit quippe & hic advocatione facundiam: opinionem Romanæ urbis cedens fratri, Spoletinorum se maluit miscere negotiis: res tantum dura, quantum a vestra prudentia cognoscitur segregata. Inter bene moratos enim asseruisse justa, facillimum fuit: Provincialibus autem, se vaga libertate tractantibus, nimis arduum. Videtur jusis suasisse modestiam, ubi ipsi quoque Judices improba plerumque cupiditate sapiuntur; & quantum sibi inter mediocritatem videntur esse præcipui, tantum animo non sinunt suis voluntatibus obviari. Inter talia leges vindicare difficile est, & magnæ persuasionis vis ad propositum recti venalitatem revocare judicantis. Sumite ergo, P. C. libenter nostra judicia, & Honoratum Quæsturæ culmine provectum gremium vestrum gratanter excipiat. Dignus est enim a vobis diligi, qui per tantis honoribus meruit reperiri.

Pudoris sustinere jacturam nesciunt, qui se prius judice corriguntur.

Nimis rarum est solidum loqui.

* id est *client*

* Forn. & Cor. Gam. *prædecessor.*

(a) Quæstoris officium describitur, de quo etiam lib. seq. form. 5. lib. 8. epist. 11. & 14. *Forn.*

(b) Advocationis labor. l. 9. moris de pœnis, l. 1. in fi. de offic. Præf. urb. Plin. lib. 1. ep. 21. Advocatio, seu advocatia, species quædam est seu fundi, seu commodi, quam vulgo pensionem dicimus, in usib. feud. tit. de pace tenand. Si quis ad vocatiam suam, vel aliquod aliud beneficium. Ac Theodorus quidem Balsamon duo Advocatorum genera constituit, unum eorum qui stationem in foro haberent, & tesseras frumentarias ab Imperatore acciperent: alterum eorum, qui tanquam liberalem artem exercerent, in officio advocationis versarentur, tit. 8. Nomocan. Photii, c. 13. *Forner.*

(c) Nascendi ordine primus, honoratiores sunt, & chariores primogeniti. Philo Judæus in Agrippæ oratione ad Caium. Plutarch. in vit. 10. Rhetorum. Hinc Procopius de bello Persico, lib. 1. Cabadam natu majorem, ætatis gratia, rex vocabat. Idem de bello Vandalico, li. 3. Gisericos senex decedens testamentum condidit: in quo mandavit Vandalis, ut per manus ejus regni successores illi propinquiori ex genere virilis prolis tederentur, & ex iis, qui ætate præcederent. *Forner.*

EPISTOLA QUINTA.

Manilæ Sajoni Theodoricus Rex.

Docet, quid in munere Sajonis ab eo gerendum sit, vel non.

LAudabile est in illa parte geminare custodiam, quam constat Reipub. necessitatibus exquisitam. Per hanc enim & legationum utilitas, & ordinationum nostrarum celeritas explicatur. Hæc & aulicis potestatibus per varias jussiones ministrat effectum: hæc crebris illationibus nostrum ditat ærarium; ut pene quicquid in Repub. geritur cursuali ministerio compleatur. Decet proinde semper esse paratum, quod utilitatibus publicis probatur accommodum: ne quod ad celeritatem repertum est, incongruam potius festinantibus inferat tarditatem. Atque ideo Præfecti Prætorio, & Magistri Officiorum, ubi pro publica utilitate delegerint, ordinatione locatus, excedentium improbam præsumptionem tali ita præcipimus districtione resecare, ut sive Gothus sit, aut Romanus, qui sine nostra, vel eorum, quorum interest, evectione veredum præsumit attingere, per unum equum centum statim solidos ate cogatur exolvere; & de illis quoque pari severitate censemus, qui supra evectionum numerum cursuales equos usurpare præsumunt. (a) Parhippis quinetiam non ultra quam centum libras jubemus imponi. Nimis enim absurdum est, ut a quo celeritas exigitur, magnis ponderibus opprimatur. * Avis ipsa onere gravata pigrescit. Carinæ, quæ labores non sentiunt, repletæ gravius moventur. Quid quadrupes facere possit, qui pressus nimietate succumbit? Si quis autem a modulo definito amplius fuerit habere repertus, duarum unciarum auri damno feriatur. Quam summam protinus exactam, sicut jam anterioribus edictis constitutum est, per officium Magisteriæ dignitatis cursui proficere debere censemus; justum est enim, ut cogatur illa vendere, unde publicum equum male noscitur onerasse: sit nuditatibus expeditus, qui voluntate noluit esse celerrimus. Præterea commonemus, ut Præpositorum commoda non præsumas, nec quicquid eos potestatis habere reverenda sanxit Antiquitas, aliqua usurpatione * degenies. Nos enim per te geminare volumus custodiam, non antiquæ consuetudinis removere cautelam.

Docet semper esse paratum quod utilitatibus publicis probatur accommodum.

*Gr. & Cui. *Navis*.

*Gr. & Cui. & Ed. *denerges*.

(a) Parhippus. lib. 4. Ep. 47.

(a) Degenies. Aliqui sic legunt. Vox enim genius, & geniatus crebra Cassiodorio, inde dictum puto degeniare pro dehonestare, diminuere. Degeniatus infra Ep. 10. lib. 12. *Jur.*

EPISTOLA SEXTA.

Stabulario Comitiaco Theodoricus Rex.

Jubet, ut universas facultates Thomatis, qui ob certa domus Regiæ prædia duodecim millia solidorum debebat, fisco applicet, reddendas ipsi, si modo intra Calend. Sept. solverit; sin minus, Joanni tradendas, qui præfatam summam illaturum se ærario promiserat.

SUscipienda precatio est, quæ publicis utilitatibus non repugnat: & amplectenda desideria privatorum, quæ sic remedium quærunt, ut nobis non videantur generare dispendium. Viri itaque clarissimi Joannis querela comperimus, Thomatem domus nostræ certa prædia suscepisse, id est illud atque illud, & nunc decem millia solidorum reliquatorem nostris utilitatibus extitisse, & per diversas ludificationes non implere debitam quantitatem; quod apud nos quoque Procerum nostrorum suggestione praeclaruit. Ideoque causam tali credimus remedio muniendam, ut universam substantiam supradicti Thomatis sub hac conditione (a) fixis titulis juri publico debeas applicare; quatenus si intra Cal. Septembrium diem, quod rationabiliter exponitur, a Thomate minime fuerit exolutum, prædicta substantia Joanni viro clarissimo contradatur, qui ejus debitum luere nostro promisit ærario. Quod si obligationem suam prædictus Thomas solvere intra præfinitum tempus fortasse potuerit, universa ei, quæ sublata sunt, illibata reddantur: ita ut nec fiscus noster sustinere videatur incommoda, & nos cognoscamur subjectis solitam præstitisse justitiam. Possemus enim adhuc ultra differre, si quid prodesset negligentissimum sustinere, quem per tam longum temporis spatium semper invenimus imparatum.

Suscipienda precatio, quæ publicis utilitatibus non repugnat.

Tom. I.

(a) Fixis titulis juri, &c. Ut enim Athenis signata prædia, uppigoerata dicebantur, libera vero ἄστικτα; Harpocrationi in dictione ὅρος, & in ἀστίκτῳ χωρίῳ: Pollucei lib. 3. Onomastici: ita affixi fundo privato tituli Principis (pannonceaux, Gallice) eum fisco vindicatam arguunt. Hic & in epistola proxime sequenti, & infra lib. 9. epistola 18. *Forn.*

(a) Fixis titulis juri publico debeas applicare. Pro intellectu hujus loci vide, quæ notavi ad lib. 9. epist. 16. quibus libet adscribere hæc Augustini verba de iis, qui titulos Potentiorum suis prædiis affigunt. Ne domum, inquit, ipsius invadat aliquis potens, ponit ibi titulos potentis, titulos mendaces: ipse vult esse possessor, & frontem domus suæ de titulo alieno muniri; ut cum titulus lectus fuerit, conterritus quis potentia nominis abstineat se ab invasione. *Bros.*

EPISTOLA SEPTIMA.

Joanni Viro Clarissimo, Arcario Theodoricus Rex,

Illi tradit Thomatis bona, dummodo decem millia solidorum ærario pro eo solvat, nec ipse Thomas debito intra Calend. Sept. satisfaciat.

DEcet eorum vota in tutum reddere, qui malunt utilitates publicas continere; nec patimur de damno proprio esse sollicitos, qui nos a dispendiis fecere securos. Tua igitur suggestione comperimus, per illam Indictionem patrimonii nostri prædia in Apulia provincia constituta, id est illud, atque illud, honesto viro Thomati * (a) libellario titulo commisisse: sed eum male administrando suscepta, usque ad decem millia solidorum de Indictionibus illis, atque illa reliquatorem publicis rationibus extitisse: qui a Proceribus nostris frequenter admonitus, debita reddere detestabili calliditate neglexit. Et ne tibi aliqua imposterum quæstio nasceretur, publicis utilitatibus debitam quantitatem, sub hac ratione satisfacere te velle testaris, si tibi prædia supradicti debitoris loco pignoris contradantur. Hinc est, quod desiderium tuum justa ratione conceptum præsenti jussione firmamus. Primum, ut nullam ex hac re nomine publico metuas quæstionem: deinde sub hac conditione tibi universam substantiam, quam vel nunc tenet, vel primo tempore possidebat, cum nostris rationibus obnoxius esse jam cœperat, Thomatis debitoris addicimus, quam pridem no-

*id est, *contractu*.

ftro onmine fixis titulis fecimus vendicari. Hoc tantum humanitatis intuitn relaxantes, ut usque ad Cal. Septembrium fpatium habeat reddendi debitam quantitatem; * minusve, cum ad fupradictsm diem tu pecuniam viro illustri Comiti patrimonii nostri, quæ debetur, intuleris, facultas ejus universa, ficut diximus, tuis compeodiis applicetur. Quod triste non credimus esse perdenti: quando nec ex toto videtur amittere, quod te * generom fuum cognoscit acquirere. Nam quod poteras adipisci jure fuccessionis, conditione a te possidetur emptoris.

* pro, sin minus, ut Ep. 32. lib. 4.

* Cor. Gam. germanum.

(a) Libellario titulo. Libellario nomine, lib. 1. tit. 5. Quibus mod. feud. amit. nomine libelli: & lib. 2. tit. 55. de prohibita feud. alien. per Frider. An quia brevi libello & fcriptura contrahetetur: ut perpetua, l. 1. verf. fcriptura interveniente, C. de jur. emphit. Leo, Novel. 13. περὶ τῆς ἐλευθερίας ἐμφυτεύσεων. προσγραφομένης ἐκδόσεως τῆς εἰσφορᾶς μιᾶσης ἐν τοῖς τῆς ἐκδόσεως χάρταις. Forn.

EPISTOLA OCTAVA.

Anastasio Consulari Theodoricus Rex.

Decernit, ut e Faventina civitate quadratos lapides Ravennam sine cujusquam damna devehendas curet.

CONvenit Sublimitatem tuam nostris jussionibus obedientiæ tribuere fedulam firmitatem; quatenus ad effectum trahatur, quod falubri ordinatione difponitur. Moderate fiquidem novit injuncta fibi complere prudentia, & fine (a) ingratitudinis nævo delegata explicabili procurare confilio. Atque ideo ad Faventinam civitatem civilem executionem te præcipimus destinare; ut fine cujusquam concussione vel damno (b) quadrati ad Ravennatem urbem ex nostra justione devehantur; quatenus & nostro desiderio gratulemur impleto, & querulis vociferandi amputetur occasio.

Moderate novit injuncta fibi complere prudentia.

(a) Ingratitudinis nævo. Eleganter: quamvis in quibusdam, vitio, fcriptum, ut Cic. ad Attic. ingrati crimen dixit, Forn.

(a) Ingratitudinis nævo. Eodem modo Sidonius Apollinaris nævum crudelitatis, ac fuspicionis nævum dixit, & Honorius in l. 16. C. Theod. de agent. in reb. nævum excusationis, & Valentinianus Novel. de 30. annor. præfc. Sic & D. Ambrosius nævum erroris. Broff.

(b) Quadrati. Marmorum quadratos vocat, ut fupra lib. 2. Ep. 7. pro lapidibus fcilicet. Hinc artifices. Quadratarii leguntur in lib. 2. de excusationibus artificum, Cod. Theod. pag. 418. Et in lib. 1. Cod. Justin. eod. tit. Vetusta historia quatuor Coronatorum: Et cœperunt artifices Quadratarii incidere lapidem ad collyrium columnæ. Jar.

EPISTOLA NONA.

Possessoribus Feltrinis Theodoricus Rex.

Jubet, ut construendis muris novæ civitatis in Tridentina regione operam impendant.

NEceffitas publica multorum debet devotione compleri: quia non decet paucos fufcipere, quod constat plurimis expedire: ne Regia justa tepefacta lentescant, dum res utilis delegatur infirmis. In Tridentina igitur regione civitatem construi nostra præcepit auctoritas. Sed quia territorii parvitas magnitudinem operis fustinere non potest, hoc follicitudo nostra profpexit, ut acceptis mercedibus competentibus pedaturam murorum (a) omnes in commune fubeatis, qui vicinitate jungimini; quatenus accommodato (b) solatio fecutius impleatur, quod paucis inexplicabile fortasse cognofcitur. Hac conditione fcilicet definita, ut nullus ab his oneribus excufetur, unde nec (c) divina domus excipitur.

Necessitas publica multorum debet devotione compleri.

(a) Omnes in commune. A jure civili fomptum: quia vicini, ac cives pro viribus in operis publici extructionem, vel restaurationem conferunt. l. 11. Omnes. C. de operibus publ. l. qui ex vico, D. ad municip. & de incol. Et quidem instructe fublata etiam Ecclesiasticorum immunitate, l. 6 ad portus, C. de operis publ. l. ad extructionem. C. de facrof. Eccl. Novel. 133. Forn.

(b) Solatio. Supra lib. 3. epist. 26. pro mercede ac falario, l. 13. venditor, fi. D. commun. præd. l. 33. a tutoribus fin. de adm. tut. l. 3. l. 5. C. de advoc. div. jud. l. 32. cum navarchorum, C. Theod. de navicul. folatiis pro mercedula præstitis, &c. Aliter ac vulgo, pro παραμυθία folet accipi, §. fœminæ, de adopt. l. 6. D. de jure dot. l. 2. Cod. Theod. fi petitionis focius five hered. decess. Forn.

(c) Nec divina domus excipitur. l. 7. ad instructiones, C. de facrof. Eccl. Harmenop. l. 2. tit. 5. Forn.

(c) Hic intelligitur Principis domus. Vide quæ dixit D. Juretus ad Symmachum lib. 5. Ep. 64.

EPISTOLA DECIMA.

Verano Sajoni Theodoricus Rex.

Præcipit, ut a transeuntibus Gepidis, quos ad Galliæ custodiam mittebat, Venetias, atque Liguriam nihil damni pati finat; ideoque omnia necessaria eis suppeditentur.

CUm, Deo juvante, pro defensione generali feliciffimus producatur exercitus; providendum est, ne aut ipsi penuria inconfulta fatigentur: aut (quod dici nefas est) vastationem nostræ videantur provinciæ fustinere. Primus enim profperitatis gradus est, fuis non esse damnosum; ut pro quorum compendio laboramus, eorum non videamur afflixisse fortunas. Et ideo devotioni tuæ præfenti auctoritate delegamus, ut multitudinem Gepidarum, quam fecimus ad Gallias custodiæ causa properare, per Venetiam, atque Liguriam fub omni facias moderatione transire. Quibus ne aliqua excedendi præberetur occafio, per unamquamque hebdomadam fumptus eis tres folidos largitas nostra direxit; ut illis cum Provincialibus nostris non rapiendi votum, fed commercii fit facultas. Illud plane pro cunctorum quiete laborantibus indulgentia nostra concedit; ut fi aut eorum carpenta itinere longiore quassantur, aut animalia attrita languefcunt, ea eufinde atque mediante, cum possessoribus fine aliqua oppressione mutentur; ut qui daturi funt corpore aut qualitate meliora, quamvis parvis fanis animalibus acquiefcant: quia incerta est vita in eorum, qui nimia fatigatione lassantur. Ita fit, ut nec illis desit fubvectio necessaria, & nullus fe læsum tali permutatione cognofcat.

Primus prosperitatis gradus est, suis non esse damnosum.

(a) Commercii facultas. Id est frumenti, Ulpiano emendi, vendendique invicem jus, ftag. tit. 19. Theophil. §. 1. de inutilibus stipulat. ἀμφότεροι γάρ ἐστιν ἢ τὸ ὠνεῖσθαι πιπράσκειν ἢ ἀγοράζειν ἐξουσία, l. 1. §. eam, D. quæ res pign. Nam quod Paulus negotiandi causa dixit, l. 12. fenatus, de contrah. empt. Ulpian. in eodem verfans argumento, commercii, & promercii nomine denotat, l. 41. Cætera, de leg. 1. Martianus & Alexander negotiandi quoque verbo in eamdem rem utuntur, l. ult. De damn. inf. l. 2. C. de ædif. privat. quod ipsum Græci interpretes πραγματείας χάριν, & δι' ἐμπορίαν, & ἐπὶ τῷ πραγματεύεσθαι expofuerunt, lib. 19. Basilicon. Forn.

EPISTOLA UNDECIMA.

Gepidis ad Gallias destinatis Theodoricus Rex.

Proficiscentibus in Gallias Gepidis tres solidos in aura per hebdomadam concedit.

FUerat quidem dispositionis nostræ, nt vobis (*a*) iter agentibus annonas juberemus expendi: sed ne species ipsæ aut corruptæ, aut difficile præberentur, in auro vobis tres solidos per hebdomadam eligimus destinare; ut & mansiones vobis, prout herbarum copia suppetit, possitis eligere; & quod vobis est aptum magis, emere debeatis. Nam & possessorem hæc res occurrere facit, si vos necessaria comparare cognoscit. Movete feliciter: ite moderati. Tale sit iter vestrum, quale debet esse, qui laborant pro salute cunctorum.

(*a*) Iter agentibus. L. 1. D. furti advers. naut. caup. stab. l. 5. C. de metat. & epidem. Quo tamen in loco inter ageas, vir doctus restituit. *Fornr.*

EPISTOLA DUODECIMA.

Theodahado Viro Illustri Theodoricus Rex.

Jubet, ut Palentiana Massa heredibus Argolici, & Amandiani erepta, restituatur: si tamen invasoribus quid faverit, præcipit, ut ad Curiam veniant, jus suum defensuri.

SI justitiam colere universos, & amare præcipimus; quanto magis eos, qui nostra proximitate gloriantur, quos omnia decet sub laude gerere, nt Regiæ possint fulgorem consanguinitatis ostendere? Hæc est enim indubitata nobilitas, quæ moribus probatur ornata: quia pulchrom est commodum famæ, fœda neglexisse lucra pecuniæ. Argolici itaque viri illustris, & Amandiani viri clarissimi heredes supplici nobis aditione conquesti sunt, Paleotianam massam, quam eis pro compensatione largitas nostra transfuderat, ut casæ Arbitanæ amissionem hac commoditate solarentur, abhominibus vestris, nullis causis extantibus, indecenter invasam; & inde crevisse culpandæ surreptionis vitium, unde dari debuit gloriosæ moderationis exemplum. Quapropter si nullo mendacio asserta vitiantur, Magnitudo vestra, quæ sunt ablata, restituat; & si qoid vobis creditis posse competere, ad Comitatum nostrum instructam jure personam modis omnibus destinate; ut civiliter* plantata causatio finem de legibus sortiatur. Ibi enim quicquid geritur, invidiæ tuæ potius applicatur; & majora detrimenta famæ suscipis, dum talia noo vitare contendis: hic autem confligunt causæ juribus suis; & sine derogatione quilibet mediocris addicitur, quando justitia teste superatur.

Hæc est indubitata nobilitas, quæ moribus probata sit ornata.

Pulchrum est commodum famæ, fœda neglexisse lucra pecuniæ.

* Cor. Gam. *placata.*

EPISTOLA DECIMATERTIA.

Eutropio, & Acretio Theodoricus Rex.

Monet, ut annonas constitutas exercitui præbeant, ne ejus direptioni pateant Provinciales.

STudium vestrum Reipub. grata mente debetis impendere: quia nos agnovistis benemeritis multa præstare. Nam pietatis intuitu vicissitudinem pollicemur, cum tamen pro vobis omnia jubeamus. Atque ideo præsenti jussione vos credidimus admonendos, ut annonas constitutas exercitui præbere debeatis; quatenus nec illi negligantur adverso voto, nec Provinciales perniciosa debeat gravare direptio. Commodius enim sub expensarum lege tenetur exercitus, quam si cuncta fuerit vastare permissus. Ignorat modum servare præsumptio; nec potest sub modo redigi, cui licentia fuerit visa concedi. Quapropter consequatur exercitus alimoniam deputatam: nequa pars prædictam possit sustinere* violentiam.

Commodius sub expensarum lege tenetur exercitus.

Ignorat modum servare præsumptio.

* Alii, *molestiam.*

EPISTOLA DECIMA QUARTA.

Severiano Viro Illustri Theodoricus Rex.

Præficit eum tributis unicuique pro possessionum diversitate imponendis; & jubet, ut perquirat, num Judices ob frequentiorem per Provincias discursum incolis illicita dispendia irrogaverint.

JUstitiæ ratio persuadet excedentes reprimere; ut ad cunctos possit quietis suavitas pervenire. Nam quemadmodum æquabilitas agitur, si vires mediocrium consurgere non sinantur? Provincialium itaque nostrorum sæpius querela comperimus, possessores idoneos Suaviæ non solum casarum suarum tributariam functionem in tenuem* relisisse fortunam: verumetiam scelerato commercio aliquid exinde suis passim applicare compendiis; ut functio publica commoditas sit privata. Hoc quidem per plurimos desideravimus corrigi: sed hactenus in tuam laudem videtur potuisse differri; quatenus fides haberetur acceptior, quando post multos neglectius studium vestrum efficacissime comprobatis. Atque ideo prudentia, qua notus es, universum possessorem considerata justitia te jubemus inspicere, & æquabilitatem tributi hac ratione moderari; ut quæ sub aliis facta est omnium redemptione cassata, pro possessionum atque hominum qualitate assis publicus imponatur. Sic enim & justitia perficitur, & vires nostrorum Provincialium sublevantur. Eos autem, quos sine jussione nostra censum imposuisse constiterit, & pro libito suo quorumdam onera in alios projecerunt, legum severitas insequatur; ut omnia illis detrimenta sarciant, quibus incompetenter damna fecerunt. Illud quoque præcipimus inquirendum, ut inter Defensores, Curiales, & Possessores illatorum ratio vestigetur; & quicquid ab* octava Indictione nuper exempta super tributarium solidum se possessor probaverit intulisse, nec nostro ærario constat illatum, aut in expensis necessariis, quæ in provincia factæ sunt, justa ratione non claruerit erogatum, iniqua præsumptio modis omnibus corrigatur. Hanc quoque partem non æstimes negligendam, ut si hoc, quod Tabularius a cubiculo nostro suscepit, rationabiliter non docetur expensum, ab injusto retentatore reddatur. Quid enim tam absurdum, nisi ut liberalitas nostra, quam universis proficere volumus, nunc a paucis furtivo compendio opprimatur? Judices quoque provinciæ, vel Curiales, atque Defensores tam de cursu, quam de aliis rebus illicita dicuntur possessoribus irrogare dispendia. Quod te perquirere, & sub ratione legum emendare censemus. Antiqui Barbari, qui Romanis mulieribus elegerint nuptiali fœdere sociari, quolibet titulo prædia quæsiverint, fiscum possessi cespitis persolvere, ac super indictitiis oneribus parere cogantur. Judex vero Romanus propter expensas Provincialium, quæ gravare

* pro *rejecisse.* D. Gar. & Cuj. *rejecisse.*

* id est, *anno Chr.* 515.

pauperes suggeruntur, per annum in unomquodque municipium semel accedat: cui nun amplius, quam triduanæ præbeantor aunonæ, sicut legum cauta tribuerunt. Majores enim uostri discursus Judicum non oneri, sed compendia Provincialibus esse voluerunt. Domestiei Comitis Gothorum, necnon & Vicedomini aliqoa dicuntur Pruvincialibus* concinnatis terroribus abstulisse. Quibus * justitia vestra in examinationem deductis, quicquid super hac parte iuique gestum esse cognoverit, amotis dilationibus, legaliter ordinabit. His ergo actalibus, quæ ad utilitatem publicam vel Provinciales pertioent, sub omni ratione discussis, ea te per omnia volumus agere, quæ nustræ mansuetudini non debeant displicere. Illud saue providentia nostra respexit, ut omnibus a te sollicita atque æquabili iodagatione compertis, (a) * polyptychis jubeantur adscribi; quatenus & testimonia fidei vestræ clareant, & nulla posthac, quæ (b) abrogari volumus, semina fraudis iterentor.

* Alii, continuatis.
* Alii, instantia nostra.

* id est, libris censualibus, & publicarū rationum, Sirmondus.

(a) Polyptychis. Infra hnc lib. epist. 36. & 39. Andr. Alciatus lib. 2. cap. 26. parerg. Greg. lib. 7. epist. 40. & lib. 12. epist. 30. Forner.

(b) Quia abrograri volumus semina fraodis. Ob eam olim causam rabuiæ tributorum publicitus iocidebantur. ccut. 6. cap. 34. & 40. ceat. 1. cap. 72. Forn.

EPISTOLA DECIMA QUINTA.

Uolversis possessoribus in Suavia constitntis Theodoricus Rex.

Scribit se ad eos misisse Severinum cum Edictis, ut oppressos tributoram pondere relevet.

Licet cunctis laborantibus Comitatns noster concedat, Deo auxiliante, justitiam; & hinc remedia subjectis ad reliquas regoi partes, qoasi a vivo fonte descendaot: rameo frequenti aditione permoti, ingeniosa pietate repetimus & æqoitatem vobis concedere, & fatigationem longi itioeris abrogare: qnia dulciora sunt beneficia, quæ nullis difficultatibus obtiuentur. Misimus itaque illostrem, & magnificum Severiuum nostris institutionibus eruditom; ut hoc apud vos gereret, quod nubis semper placuisse cognovit. Vidit enim, quam honorabilis apud nos justus habeatur, quemadmodum bonis actibus clementia nostræ Serenitatis arrideat. Exercet profecto, quod nus gratanter æstimat accipere; nec potest amari rapacitas continenti Principi nulla *redemptione placitura. Præsumenter ergu conveniat ad eum læsorum tumultus: speret remedium qualibet pressus iojuria. Difficultatem vobis querelæ submovemus, dum in ipsis cunabulis scelera commissa resecantur; siue aliqua formidine alieni tributi sarcioa gravatus exclamet, accepturus remedium, qnod de legibus babet. Sic enim confidimus: quia per eos, qoos instituta nostra componunt, innocentibus detrimenta non veniant. Qualia vero pro quiete vestra, vel æqnalitate tributorum disponenda censuimus, (a) oracula nostra, quæ dedimus ad supradictum virum illustrem Severinum, vulgata declarabuut; ut unosquisque unde supplicare debeat, evideoter agnoscat.

Dulciora sunt beneficia, quæ nullis difficultatibus obtinentur.

Justus apud Theodoricum honorabilis habebatur.

* Cuj. Cr. & For. *ratione.*

(a) Oracula, lib. 2. C. Theod. de rei vindic. & l. 2. de episc. aud. & l. 1. si per obrept. & l. 5. de hæret. l. 18. de med. eod. Superba Prioeipum de seipsis oratio: qualis & illa, ad prationem æternitatis nostræ, l. 3. C. Theod. de fabric. l. 2. C. eod. Sed nec seteoda ista, nostris altaribus suggestio offerebatur, l. ult. de relationibus. C. Theod. Novel. Authen. de mulier. quæ se serv. Valentin. Novell. 1. de testam. l. 8. quicunque, C. Theod. numeo nostrum, l. un. Cod. Theod. de imaginibus, quasi non mortaii bominum conditione ac lege, icd singulari, divinoque jure imperatores censeaotur. Forn.

Æternitatem, altaria, & numen Principum ontavit D. Jurct. ad Symmachum. lib. 4. Ep. 34.

EPISTOLA DECIMA SEXTA.

Abundantlo Præfecto Prætorio Theodoricus Rex.

Præcipit, ut per cunctam Italiam inquirat, ematque ligna ad mille dromones construendos, & idoneum nautarum numerum classibus serviturum colligat.

Quamvis utilia Reipub. nostra semper consuetudine censeamus; & ob id omnibus possint esse gratissima, quæ jubemus, quia cunctis profutura noscuntur: tractandum tameu est, ut Principis desiderium nolli existere debeat operosum. Nam si præclare cogitata, nou bene agantur, ingrata sunt: illud autem solummodo perfectum dicitur, quud de voluntate simul, & actiune laudatur. Cum nustrum igitur aoimum frequcua cura pulsaret, navea Italiam nou babere, ubi tanta lignorum copia suffragatur; ut aliis quoque provinciis expetita transmittat, Deo uobis iuspiraote, decrevimus, mille interim (a) dromonea fabricandos assumere; qui & fromenta publica possint convehere, & adversis navibus, si necesse fuerit, obviare. Sed tantæ rei quem desideramus effectum, Magnitudinis vestræ sollicitudine credimus esse procurandum. Ideoque per cunctam Italiam directis artificibus apta operi ligna perquire. Et sicubi cupressos aut pinos repereris in vicinitate littoris, dato competeoti pretio dominis consulatur. Hæc enim tantum sunt, quæ ad taxationem vocentor. Cætera vilitate sui non indigent æstimari. Sed ne provisio nostra in mediis conatibus deserta languescat, nautarum te jubemus sub hac muderatione jam nunc competentem numerum, Deitate juvante, procurare. Et si is, qui nobis necessarius æstimatur, seevus fuerit alienoa, aut conducae cum classibus serviturum: aut si hoc ipse magis elegerit, accepto pretio rationabili, publicu cedat sui jura dominii. Si vero libertate gaudet electus, quinos solidos dooativum, & annunam se nuverit accipere competentem. Eo modo & illi tractandi sunt, qui a suis duminis exuuntur: quando libertatis genus est, servire Rectori. Frequenter enim laborum patientes existunt, quibus districti domini colla presserunt: ita tamen, ut sopradicti nautæ* arrharum nomiue pro homioum qualitate binos aut trinos solidos a nostra debeant sede percipere; quatenus unusquisqoe cum foerit admonitus, paratus debeat inveniri. Piscatores vero non jubemus in hac definitione conclodi, quia dolenter amittitur, qoi ad procurandas delicias possidetur: quandu & altera coosuetudo est ventis sævientibus occurrere, & littora piscosa sulcare.

Illud perfectum dicitur, quod de voluntate simul, & actione laudatur.

Libertatis genus est servire Regi.

* Ed. *curarii.*

(a) Dromones naves sunt, ut Ethicus Hister scribit lib. 5. Harum ut ad rem frumentariam aptarum meminit hic Cassiodorius, a qoibus & dromonarii, oavicularii dicti. Et Procopius lib. 3. de belio Gothico: Isidor. lib. 9. Etymol. cap. 1. Dromones longas naves vocat: qoæ, quoniam fugæ cursuique opportuniores suat, ἀπὸ τῶ δρόμου dictæ videntur, quasi cursuariæ. Jul. Pollux Onomast. ad Commod. Imp. holcadas vocavit: Fulgentius vero δρομάδων lembum: sed & Moschopulo δρόμων; usitata etiam nantis Ligerim nostrum accolentibus voce, Thoue, παρὰ τῶ θεῖν. Forner.

EPISTOLA DECIMA SEPTIMA.

Abundantio Præfecto Prætorio Theodoricus Rex.

Illum laudat ob subitam navium constructionem; & jubet, ut eas Ravennam mittat, aliasque curet fabricandas; tum prohibet, quominus nautis piscatores alveos Mincii, Ollii, cæterorumque fluminum suis præcludant sepibus.

Alacriter incumbendum est inchoatis, cum jam vicinitas perfectionis arriserit: quando spes effectus tædium laboris excludit, & magnum genus incitamenti, credere desiderata compleri. Dudum igitur Magnitudini vestræ, ex Italiæ littoribus officia jussimus præparare nautarum; ut dromones, quos industria fabricare valuisset, manus remigum provisa susciperet. Sed tu judicio nostro, electionique respondens ostendisti, quam fuerit indubitata perfectio, efficacissimis imperasse, quod quæritur. Renuntias (*a*) illico completum, quod vix credi poterat inchoatum; ut pene quanta velocitate navigari solet, constructio navium tanta sit celeritate completa. Nec solum verba narrata sunt: obtulisti oculis nostris subito classeam sylvam hominum, domos aquatiles, exercituales pedes, qui nullo labore deficiunt, sed inconcussos homines ad destinata perducunt: trireme vehiculum remorum tantum numerum prodens, sed hominum facies diligenter abscondens. Hoc primum instituisse legimus Argonautas. Quod & armatis aptum, & congruum probatur esse commerciis; ut qui peregrinas classes optabamus aspicere, nunc mittamus aliis provinciis & terrorem pariter, & decorem. Ornasti Remp. tua institutione reparatam. Non habet, quod nobis Græcus imputet, aut Afer insultet. Illud apud nos invidi vigere respiciunt, unde illi per magna pretia sua vota complebant. Nunc prædictis rebus armamenta procurate, vela præcipue alas navium facientia, linum volatile, quidam spiritus currentium carinarum, prænuntia mercium, auxilia quietæ nautarum: quorum beneficio conficiunt otiosi, quod a celerrimis avibus vix probatur impleri. Hoc Isis rati prima suspendit, cum per maria Apochran filium suum audaci fœminæ pietate perquireret. Ita dum materna charitas suum desiderium festinat explere, mundo visa est ignota reserare. Atque ideo, divino nobis auxilio suffragante, cujus virtutis est hominum vota perficere, proxima die Iduum Juniarum ad urbem Ravennatem congregatio navium cuncta conveniat; quatenus res de vicino fine gaudentes, ad plenissimum perducantur effectum. Sed quoniam dromonum numerum, juvante Deo, cupimus ampliari; si qua ligna fabricis eorum necessaria per utramque Padi ripam potuerint inveniri, nullo obsistente jubemus abscidi: quia sine præjudicio dominorum operi tantum præsenti volumus injuncta concedi. Mittat Padus noster indigenas pelago naves; & abies, quæ fluentis amnicis nutrita surrexit, marinarum superare cumulos discat undarum. Illud etiam magnopere credidimus amputandum, quod vestra fieri suggestione comperimus: ne quis in fluminibus navigeris, diversis territoriis meantibus, id est in Mincio, Ollio, Ansere, Arno, Tiberi, audeat (*b*) fluminum alveos piscandi studio turpissima sepe concludere; & quæ sunt præsumpta, protinus auferantur. Pateat amnis in navium cursus: sufficiat humano desiderio consuetis artibus delicias quærere, non * artificio rustico libertatem fluminis impedire: ne, quod dici nefas est, utilitati publicæ voluptas privata obstitisse videatur.

Spes effectus tædium laboris excludit.

Argonautæ primi triremes instituerunt.

Isis prima navibus vela suspendit.

Divinæ virtutis est vota hominum perficere.

Fluminum alvei liberi esse debent.

* Ac. *commento.*

(*a*) Tale est, quod ait Imperator Constant. lib. 7. de operibus publicis. Codex Theodos. Monendi sunt judices &c. *Jur.*

(*b*) Libertatem fluminis impedire. Prodita sunt in hanc rem a Prætoribus interdicta, ne impediatur navigatio: Ne quid in flumine publico, ripave ejus facias: Ne quid in flumine publico, neve in ripa ejus immittas, quo statio, iterve navigio deterior sit. l. 1. D. de fluminibus. Item, ut in flumine publico navigare liceat, lib. 43. tit. 13. & 14. Pandect. Sed & veterum Prætorum de retandis fluminibus locandis edicta refert, & interpretatur Aulus Gell. lib. 11. cap. 17. Cui respondet institutum Ligeris alvei purgandi, quod Aurelianenses accolæ, balizer la riviere de Loire. *Forn.*

EPISTOLA DECIMA OCTAVA.

Uviliæ Viro Illustri, Comiti Patrimonii Theodoricus Rex.

Scribit se jussisse, ut nautæ quærerentur, & Ravennam mitterentur; tum præcipit, ut si quæ ligna per ripam Padi fabricandis dromonibus apta etiam in prædiis Regalibus inveniantur, abscindere ea liceat.

Utilitas publica sicut ad conservationem respicit omnium, ita debet perfici studio, ac labore cunctorum: quia magnæ laudis occasio est, si in causa communi aliquid singulariter videatur impleri. Facit enim unde commendetur & reliquis, qui tamen & sibi se profuisse cognoscit. Pridem igitur nos jussisse meministi, ut per domum nostram navigandi quærerentur artifices. Quos, Deo auxiliante, provisos ad Ravennatem urbem die Iduum Juniarum præcipimus incunctanter occurrere; ut adventus eorum constructioni navium oportune videatur offerri: ne res divisæ generare sibi videantur aliquam tarditatem; & parum sit unam perficere, nisi contingat utramque procurare. Si qua etiam per ripam fluminis Padi ligna fabricandis apta dromonibus in prædiis Regalibus potuerint inveniri, artificibus huic operi a magnifico viro Abundantio Præfecto Prætorio deputatis abscindendi sit permissa licentia. (*a*) Volumus enim hoc exemplum a nostris prædiis inchoare; ut nulli gravis sit jussio, quæ constringit & Principem.

Gravis non est jussio, quæ constringit & Principem.

(*a*) Volumus hoc exemplum a nostris prædiis inchoare, ut nulli gravior sit jussio, quæ constringit & Principem, l. 4. C. de legibus. Legem statuens, legi se subjicere debet. Seneca de legum latoribus epist. 91. Ausonius ex Pitthaco, Pareto legi, quisquis legem sanxeris. Quamvis Princeps sit solutus legibus, l. Princeps, D. de legibus. Dion. lib. 53. λελύσθαι δὲ τῶν νόμων inquit, τοῦτ' ἐστὶν, ἐλεύθεροι ἀπὸ πάσης ἀναγκαίας νομίσεώς εἰσι, καὶ οὐδενὶ τῶν γεγραμμένων ἐνέχονται. Quare Theodahadus Rex infra lib. 10. epist. 16. Cum possimus, inquit, omnia, sola nobis credimus licere laudanda. *Fornet.*

EPISTOLA DECIMA NONA.

Gudinando Sajoni Theodoricus Rex.

Jubet, ut collecti nautæ Ravennam citius mittantur.

Majora sibi facit credi, quisquis efficaciter injuncta peregerit: quia indubitanter illi aliquid committitur, qui optime comprobatur; &

Majora sibi facit credi, quisquis efficaciter injuncta peregerit.

(a) honestum suffragiom est secundi judicil, documentum prioris. Atqua ideo ordinatione magnificorum virurum Abundantii Præfecti Pretorio, atque Wiliæ Comitis Patrimonii ad illam provinciam te jubemus excurrera; ut tam de domo Regia, quam in locis aliis habitantes secundum priora præcepta provisos nautas ad urbem Ravannatem die Iduum Juniarum, Deo auxilianta, festinare compellas; quatenus nulla tarditas tam præciaris jussionibus afferatur. Cave ergo, ne ta venalitas maculet, aut neglectus turpis iovolvat; & tam magnæ rei supra te ruentis pondere cumprimaris, si tantis ac talibus rebus impar exciteris.

(a) Honestum suffragium ast, l. non omnes, §. a barbaris, D. de re milit. *Forner.*

EPISTOLA VIGESIMA.

Avilso Sajoni Theodoricus Rex,

Statuit, ut ad ripam Padi eum artificibus accedat, ad ligna dromonibus apta concidenda, absque tamen possessorum damuo. Et jubet, ut auferantur sepes a fluminibus Mincio, Ollio, Ansere, Tiberi, & Arno, quo alvei tractus liber sit navium excursibus.

PEr utramque ripam Padi reperiri ligna comperimus fabricandis apta dromonibus. Ideoque tibi præsenti jussione delegamus, ut secundum ordinatinnem magnificorum virorum Abundantli Præfecti Prætorio, atque Vviliæ Comitis Patrimonii ad loca designata cum artificibus incunctauter accedas; & sive in domo regia, seu in privata reperta fuerint, sina aliqua facies tarditate procurari: quia nulli grave credimus præbere, quod, Deo auxiliante, pro communi utilitate præparatur. Verum ita volomus te injuncta peragere, ut nihil ad lædandum possessorem studiose videatur inquiri: sed tantum quæ sunt necessaria utilitatis nostræ causa præsumantur. Non exquiratur aliquid a dumino, quod postaa publico non dicatur acceptum. Ligna silvestria jubamus cædi, non aliquid de alienis facultatibus violenter abscidi. Talia oobis prosunt, qualia nostros gravare non possunt. Quæ si causa præsens non exquireret, ille se crederet non habere. In Mincio, Ollio, Ansere, Tiberi, & Arno fluminibus comperimus quosdam sepibus cursum fluminis, quantum ad navigandi studium pertinet, incidisse. Quod te volumus ordinatione magnifici viri Abundantii Præfecti Prætorio modis omnibus amputare; nec tale aliquid peemittatis quemquam ultra præsumere, sed (a) ioviolati alvei tractus navium relinquatne exeorsibus. Scimus enim retibus, non sepibus esse piscandum. Nam hinc quoqua detestabilis aviditas proditur; ut sibi tantum festinet includere, quantum ad multos poterat pceveoire.

Nulli gravare prabetur, quod pro communi utilitate præparatur

(a) invioiati alvei tractus navium relinquatur e acursibus. Retibus, non sepibus essu piscandum, flumina purganda esse & Jurisconsulti præcipiunt lib. 43. D. tit. ne quid in flumine publ. l. un. C. lib. 10. tit. 29. de Aleaandrinis Primatibus. Congruit huic loco, quod Aul. quoque Gellius in veterum Prætorum edictis, quid significet flumina retanda publice redempta habere, inter pretatur purgare a retis, id est, arboribus, quæ aut ex ripis fluminum eminerene, aut in alveis eorum exstaeent: appellata autem esse quasi a retibus, quod prætereuntes naves impeditent, & quasi irretirent. Hæc illa lib. 11. cap. 17. noct. Attic. *Forner.*

EPISTOLA VIGESIMA PRIMA.

Capuano Viro Senatori Theodoricus Rex.

Multis laudibus illum evehit, ipsique Decuriarum Recturam confert; &, quæ sit hæc dignitas, exponit.

SI te tironem nostra judicia delegissena: si ad examinis trutinam venisses incognitus, æstimaremus monendum, quali te prudentia, quo decore tractaras: sed omnium crederis intelligentiam habere virtutum, qui exerceri meruisti militia litterarum. Æstimas enim qua te debeas modestia contiuere, qui alieni negutii visus ex vota peregisse. Nam si te Judicis suspicio * sæva tetigisset, laudando justitiam leni ac penetrabili remedio ejus animum corrigebas: obtinens suavi persuasione, quod Superiori non potuisses imponere. Quis ergo dubitet illa te diligere, quæ constat voce publica suasisse? Professa bona non habentur ambigua; nec cujusquam acquiescit ingenium, ubi quod ipse potuit emeritus prosequi, ab aliis tamquam rudis videatur edoceri. Prolati documenti fidem fieri lagitima voce poscebas: examinans, si ratioerent incorruptam scrinia veritatem. (a) Judax nunc exhibe, qood te volebas apud alios obtinere. Age, ne tua tibi ubjiciatur oratio: quia pondus est pudoris gravissimi, propria voce convinci. Sume igitur, auctore Deo, Recturam Decuriarum, humanorum actuum verissimum testem, securitatem possidentium, publicæ fidei splendidissimum templum. Unda tantum tibi laudis acquiritur, * quantorum illic utilitas incorrupta servatur. Vivat tibi perpetuis sæculis decedentium volnntas: transeant in posteros judicia parentum: scriniis tuis servetur omnium quies. Alii honores habeant & terribiles fasces: tibi vitæ humanæ gratissimi videntur militare custodes; ibi enim absolutiones sunt hominum, vincla causarum, catena litium, carcer furoris. De quo verius diceret vates Mantuanus: Clauduntur litis portæ, furor impius intus inclusus, fremit horridus ore cruentu. Dacuriales igitur, habita meritorum æstimatione, deligito: quia non decat tantæ Urbis appellare, qood vila est. Majoris etiam natu utere) cum fuerit necesse (sententia, factus tot Patribus senior, tantis tacentibus vox Senatus. Vide quid dignitatis acceperis, ut inter tot eloquentes viros sis dicendi primarius, quos etiam nobis profitemur esse reverendos. Assume ergo concedera, quæ jubemus: præstare, quæ credimus; ut illis aperias januas Curiæ, quos nostra electio Aulam jusserit libertatis intrare.

** Jus sæva, id est sinistra & perversa.*

Professa bona non habentur ambigua.

Pondus est pudoris gravissimi, propria voce convinci.

Rectoris Decuriarum munus.

* Alii, *quoniam earum.* Cor. Gam. *quantum earum.*

(a) Judex nunc exhibe, quod ta volebas apud alios obtinere. Notandum est collegium Decurialium in urbe Roma fuisse, qui S. C. acta, auctoritates Senatus excipiebant, perscribebant, complebant, scrinia Senatus servabant, viri scribendi dicendique periti, quibus præfuit Rector, quem Judicem Auctor appellat, quoniam judicabat inter Decuriales, & alios, ideo l. 1. C. de Decurialibus, ait eum, qui velit cum Decuriali agere de auferendo privilegio, & jure vateri concesso, Judicem decuriæ adire debera. *Brosf.*

EPISTOLA VIGESIMA SECUNDA.

Senatui Urbis Romæ Theodoricus Rex.

Indicat se elegisse in Rectorem Decuriarum Capuanum præclaris virtutibus exornatum.

LIcet caute semper eligendus sit, qui vobis mittitur approbandus) quia ipse magis traditur examini, cujus sententia noscitur prolata pensari (illas tamen prudentibus viris sociari cupimus dignitates, quæ Romanis * arcibus quasi gemmæ nobiles affiguntur. Ubi enim dignius eloquens, quam in civitate proficiat litterarum; ut ibi declaret meritum, ubi nutrivit ingenium? Aptum est omne bonum locis suis; & laudabilia quæque sordescunt, nisi congrua sede potiantur. Requirit pugna validas manus: desiderat navigium pectus animosum; sic scrinia vestra fidele propositum: sic Curia facunda disertum. Multa ergo deliberatione pensandus esse creditur, qui quotidie vestris sensibus offeratur. Capuanum igitur spectabilem virum æstimatio nostra respexit, qui Curiæ vestræ sententiam majoris natu auctoritate facundus ediceret, & Senatus scrinia conscientiæ puritate servaret; ut actus illos mundo celeberrimos sua reddat integritate laudandos. Magnum munus est, Patres Conscripti, ad integritatem deligi; nec mediocriter probatur conscientia, cui est veritas commissa sæculorum. Nam si prædicatur testis, qui in præsenti negotio vera dixerit; qua laude censeri poterit, qui cunctis temporibus certa transmittit? Sed quamvis alumni vestri habeatis cuncta notissima: juvat magis illa repetere, quæ omnium consensus possit agnoscere. Adest semper electa quædam sermonum gratia, blanditur auribus, mentem trahit, utitur perspicuitate facundiæ, qualem de puta conscientia decet emanare. Est enim quoddam speculum morum agentis oratio; nec majus potest esse mentis testimonium, quam qualitas inspecta verborum. Nam ut ejus propria describamus, patitur in simplicibus rebus linguæ retinacula: bis eo tamen * torrentior, cum perorat; & hoc illi ad gratiam datum est providente natura, ut quem præ foribus hæsitantem videras, eloquentem in certaminibus obstupescas. Illa vero memoria, quæ Oratorum thesaurus jure vocitatur, tanta in eum firmitate consedit, ut semel audita scripto apud eum putes esse recondita. Magnum beneficium, oblivionis nescire defectum; & quædam similitudo vere cœlestium est, tempora decursa semper habere præsentia. Quæ nunc ideo declaramus, ut cognoscatis subjectorum gratas nos habere virtutes; & judicium nostrum non per casuale votum, sed per electionis studium doceamus esse conceptum. His ergo, P.C. Capuanum bonis dotatum, a præsenti Indictione Decuriarum Rectorem esse præcipimus, majoris etiam natu auctoritate subvehimus; ut qui se morum cana maturitate tractavit, quod est amplissimum reverentiæ genus, in vestro Ordine ætatis honore gratuletur. Augebit eloquentiam officio meliore ditatus: quoniam multum facundior est, qui sententiam dictat, quam ille qui supplicat. Libertas verba nutrit; metus autem copiam frequenter intercipit. Actus quoque ipse longe dissimilis; ut qui pridem assistebat etiam mediocribus humilibusque fortunis, nunc introducat vestræ Curiæ Consulares.

*Gr. & Cuj. *artibus.*

Laudabilia quæque sordescunt, nisi congrua sede potiantur.

Magnum munus est ad integritatem deligi.

Est quoddam speculum morum, agentis oratio.

* Alii, *correctior.*

Memoria, Oratorum thesaurus.

Libertas verba nutrit. Metus frequenter verba intercipit.

EPISTOLA VIGESIMA TERTIA.

Abundantio Præfecto Prætorio Theodoricus Rex.

Jubet, ut Sagittariis ad Comitem Julianum destinatis annonas, & navigia præbeat.

* TAtanem Sajonem nostrum cum sagittariis ad illustrem virum Comitem Julianum æstimavimus esse dirigendum; ut majus sumeret robur duplicatus exercitus. Ostentent juvenes nostri bellis, quod in gymnasio didicere virtutis. Schola Martia mittat examina: pugnaturus ludo, qui se exercere consuevit in otio. Atque ideo illustrem Magnitudinem tuam eis annonas, & navigia secundum consuetudinem præbere censemus; quatenus (juvante Deo) quo directi sunt, debeant pervenire. Vestræ enim sollicitudini damus nostrarum efficaciam jussionum: quia nullatenus destitui posse creditur, quod, Deo juvante, tuis ordinationibus inchoatur.

* Gr. & Cuj. *Tatenem.*

EPISTOLA VIGESIMA QUARTA.

Epiphanio Viro Senatori, Consulari Provinciæ Dalmatiæ Theodoricus Rex.

Monet, ut bona Joannæ, quæ intestata, & nullis affinibus superstitibus decessisse perhibebatur, fisco Regio applicet; dummodo tamen rem ita se habere compererit.

JOanna Andreæ quondam jugali suo successisse legis munere perhibetur; quæ intestata, nullis existentibus proximis, luce dicitur esse privata. Cujus substantia a diversis nullo legitimo jure suffultis usurpatione voluntaria suggeritur possideri. Et quia (a) caduca bona fisco nostro competere legum cauta decreverunt; ideo te præsentibus oraculis admonemus, ut hujus rei veritate discussa, si revera, ut ad nos perlatum est, nullus ei aut testamento heres extitit, aut proximitatis jure successit, fisci nostri eam facias compendiis aggregari: quando innocentiæ nostræ professio est, justa compendia non negligere, apud quem calumnia nunquam locum potuit invenire. Rogari enim in talibus causis, non fraudari Principem decet: quia negligentiæ vitium est, præsumptiones relinquere, quas jura præcipiunt amputare. Si quid autem contra repereris; quietos dominos habere patieris: quia magis illa nostra sunt patrimonia, quæ a subjectis legitime possidentur.

Caduca bona fisco Regio competunt.

Negligentiæ vitium est præsumptiones relinquere, quas jura præcipiunt amputare.

(a) Caduca bona fisco nostro competere. Ex jure, quo [illegible], & [illegible] Principis fisco cedunt, ut thesauri, ut vacantia bona, quæ heredem non inveniunt, vel indignis relicta aut incapacibus auferuntur. Ulpian. fragm. tit. 17. & 18. l. un. C. de cad. toll. Plinius Panegyrico ad Trajan. Sup. lib. 6. form. 3. *Fern.*

EPISTOLA VIGESIMA QUINTA.

Bacaudæ Viro Sublimi Theodoricus Rex.

Concedit illi in perpetuam Mediolanensis Tribunatus curam.

FEssos annos munificentia nostra corroborat, dum ætatem occiduam penuriæ non facit detrimenta sentire. Juvenum siquidem virtus præsumptione laboris animatur: solis senum vita est, quietis invenisse remedia. Atque ideo tua suppli-

Juvenum virtus præsumptione la-

boris animatur. Sola senectutis vita est, quietis invenisse remedia.

catione permoti, designati (*a*) Tribunatus curam in Mediolanensi urbe diligentissime peragendam, ad te decrevimus pertinere. Ita ut, quod est in Reipub. militia novum, donec vixeris, nunquam tibi successorem tribuat cujusquam plectenda præsumptio; quatenus in exhibendis voluptatibus officii hujus cura mansuetudinis nostræ beneficio jugiter perfruaris: habens in utroque, quod tuam consoletur ætatem, loci commodum, & lætitiam voluptatum.

(*a*) D. Juret. existimat hæc intelligenda esse de Tribuno voluptatum, cujus mentio est infra lib. 6. for. 19. & lib. 7. for. 10.

EPISTOLA VIGESIMA SEXTA.

Universis Gothis per Picenum, & Samnium constitutis Theodoricus Rex.

Præcipit, ut 8. Iduum Juniarum ad Aulam, sine ullo Provincialium damno, Regalia dona accepturi veniant.

Pene similis est mortuo, qui a suo Dominante nescitur.

QUamvis munificentia nostra sit omnibus ubique gratissima; multo tamen acceptiora credimus, quæ nostri præsentia conferuntur: quia majora de conspectu Principis populi sumunt, quam de largitate beneficia consequuntur. Nam pene similis est mortuo, qui a suo Dominante nescitur; nec sub aliquo honore vivit, quem Regis sui notitia non defendit. Et ideo præsenti jussione mandamus, ut octavo Iduum Juniarum die, Deo auxiliante, ad præsentiam nostram venire debeatis, qui solemniter (*a*) Regalia dona suscipitis, si venire protinus festinatis. Illud tamen necessario commonentes, ut venientium nullus provenire possit excessus, nec (*b*) possessorum segetes, aut prata vastetis: sed sub omni continentia properantes, de custodita disciplina grata nobis esse vestra occursio possit: quia ideo exercituales gratanter subimus expensas, ut ab armatis custodiatur intacta civilitas.

(*a*) Vide Luitprandum lib. 6. cap. 5. Hæc autem dona conferebantur Kalendis Januariis. Niceph lib. 10. cap. 23. Sozom. lib. 5. cap. 17. Ambros. serm. 14. *Jur.*

(*b*) Nec possessorum segetes, nec prata vastetis. Transitus militum sit innocens, neve fruges lædat. Itaque quod de jure servitutis hastæ rectæ illæsis fructibus ferendæ a Paulo scriptum est, l. 7. qui sella. D. de seru. rust. præd. quidam tractum a Regibus suspicantur, qui eatenus exercitui commeare ditionis suæ regionem per aliquam permittunt. Unde Lysander Laconum Dux apud Plutarchum videns Boeotos incertæ fidei, cum per eorum agros transiret, sciscitatus est, utrum rectis, an inclinatis hastis transiret. Sed ego potem Jurisconsultum de privato jure, non Imperatorio sensisse, l. 23. item quæritur, §. exercitu. l. 15. ex conducto, vers. exercitus prætereiens per lasciviam. D. locat. Idem Justinianus Novel. 130. *περὶ παρόδου στρατιωτῶν* constituerat: cujus auspiciis, ac legibus Belisarius rexit exercitum. Nam cum militum quidam in agros discurrentes, fructus attingerent, eos ignominia notatos convocans, sic est allocutus: Vim afferre, & ex alienis pasci turpe semper, ac probrosum videtur, quod injustum in ipso feratur. Auctor Procop. lib. 4. de bello Vandalico. Infr. lib. 12. epist. 5. *Forner.*

EPISTOLA VIGESIMA SEPTIMA.

Guduin Sajoni Theodoricus Rex.

Imperat, Millenarios provinciæ Piceni, & Samnii commoneat, ut ad Aulam tum donativum accepturi, tum gestarum in bella rerum rationem reddituri cætus properent.

COnsuetudine liberalitatis Regiæ commonemur, ut Gothis nostris debeamus (*a*) solemnia dona largiri. Et ideo devotio tua Millenarios provinciæ Piceni, & Samnii sine aliqua dilatione commoneat; ut eos, qui annis singulis nostræ mansuetudinis præmia consequuntur, pro accipiendo donativo ad Comitatum faciat ineunctanter occurrere; quatenus qui bene nobis meriti fuerint, majore munificentia gratulentur. Inculpabiliter enim necesse est vivat, qui suam præsentiam novit Principibus offerendam. Bonos enim laus, malos querela comitatur. Decet etiam nos sub hac occasione (*b*) singulorum facta perquirere; (*c*) ut nulli possit perire, quod fecit in acie. Nam si semper consuetudinarias res * expectet exercitus, virtutem non potest amare neglectus. Trepidus discat ad Judicem venire, qui se non meminit audacter aliquid egisse; ut melius possit hostibus violentus insurgere, qui nostræ maluit imputationis vulnera declinare.

Inculpabiliter necesse est vivat, qui suam præsentiam novit principibus offerendam. Bonos laus, malos querela comitatur.

* Gr. Cuj. Niv. Ga. *expediret.*

(*a*) Solemnis dona, & annua munera, infra epist. 42. hujus lib. 5. *Forner.*

(*b*) Singulorum facta perquirere. Idem tribuit Alexandro Mammeæ filio Lampridius. *Forner.*

(*c*) Singulorum facta perquirere, ut nulli possit perire, quod facit in acie. Regia munera hæc donativa, præter stipendia consueta, militibus in præmium fortitudinis cedebant: nec temere, atque passim omnibus citra delictum. Fuit sub Justiniano Quæstor præmiorum Agathias lib. 3. de bello Goth. In exercitu, inquit, nec Ducis, nec Præfecti munere fungebatur: nec miles quidem. Quæstor alioquin, & Regiæ pecuniæ custos, haud tamen earum quæ militibus in stipendium pendebantur; nam alteri erat hæc cura demandata: sed quæ ex imperatoris ærario ad exercitum, his & in præmium mittebantur, qui insigne aliquod facinus in bello gessissent. Qua ex re non obscurus is erat, sed præpotens factus, atque adeo, ut arcanorum esset inter cæteros particeps, ita ut firmitatis tum plurimum & fidei Principum dicta viderentur habere, cum illi placerent: quod hic Cassiodorius quoque subindicare videtur, dum ait singulorum facta, &c. quasi esset in castris quidam explorator industriæ, & fortitudinis cujusque militum: cujus renuntiatio apud Principem valeret ad militis strenui commendationem. *Forn.*

EPISTOLA VIGESIMA OCTAVA.

Carino Viro Illustri Theodoricus Rex.

Illum accersit ad Comitatum suum, ut pote virum illustrem, sibique necessarium.

HAbent hoc gloriosum præjudicium bonarum merita personarum, ut otio torpescere non sinantur, qui probis actionibus innotescunt. Et ideo tam desiderio vestro satisfacientes, quam quod vos necessarios esse credidimus, jussis præsentibus evocamus; quatenus & viris nobilibus obsequia nostra decorentur, & quæ utilia nobis credimus, per te expedire possimus.

Otio torpere non sinantur, qui probis actionibus innotescunt.

EPISTOLA VIGESIMA NONA.

Neudi Viro Illustri Theodoricus Rex.

Jubet, ut non trahatur Oterar catur in servitutem, si probavisse se esse ingenuum reperiatur.

MOvit nos quidem Ocerl fusa precatio, sed magis miserabiliorem reddidit virom luminis sui adcmptens ornatus: quia necesse est, ut amplius permoveat visa, quam audita calamitas. la enim perpetua nocte superstes ad remedia nostra mutuati luminis beneficio festinavit; ut quem videre non poterat, saltem elementiæ suavitate sentiret. Clamat enim sibi Gudila, vel Oppane incognitam suo generi conditionem servitutis imponi, cum pridem sub libertate nostros fuerit secutus exercitus. Mirati sumus talem in famularum trahi, qui a vero domino debuisset expelli. Novus ambitus est* talem quærere, quem possis horrere; servumque dicere, cui debeas divina consideratione servire. Adjiciens etiam hujusmodi calumnias Pithiæ Comitis celebratæ opinionis viri sibi examinatione summotas. Nunc autem infirmitatis suæ male compressum, manu vindicare non posse, quæ patrona furtibus probatus assistere. Sed nos, quorum est proprium inter pares ac dispares æquabilem justitiam custodire, præsenti jussione decernimus; ut si in judicio supra memorati quondam Pithiæ se probavit ingenuum, calumniantes protinus amoveatis; nec audeant ulterius necessitatibus alienis illudere, quos semel convictos decuerat sua vota damnare.

Permovet magis visa, quam audita calamitas.

*Juret. cu- cum.

Manus fortium patrona.

EPISTOLA TRIGESIMA.

Gudui Viro Sublimi Theodoricus Rex.

Præcipit, ut a Costula, atque Daila Gothorum libertate gaudentibus onera servilia amoveantur.

QUos Duces eligimus, eis simul & æquitatis momenta jure delegamus: quia non tantum armis, quantum judiciis nos effici cupimus clariores. Costula igitur, atque Dailaeum, Deo propitio, Gothorum nostrorum libertate lætentur, onera sibi servilia a vobis causantur injungi; quæ nec ipsus deceat perpeti, nec cuiquam irrationabiliter fas sit imponi. Quod si ita gestum esse cognoscis, sine aliqua dilatione facias amoveri: ne ad nos exinde ulterius querela revocetur, & incipiat gravia esse animo nostro in Ducem revoluta causatio, quem magis oportet talia peragere, quæ nos delectet audire.

EPISTOLA TRIGESIMA PRIMA.

Decorato Viro Devoto Theodoricus Rex.

Decernit, ut Marcus Presbyter, Andræas, & alii cogantur ad pecuniam fisco solvendam, si debitores esse constiterit.

THomas vir clarissimus inter Apuliam, Calabriamque provincias de Siliquatici titulo Indictionum octavæ, nonæ, undecimæ, primæ, secundæ, & quartædecimæ, quas ad conductionem suam pertinuisse commemorat, nonnullos maximam pecuniæ quantitatem * retinere conqueritur. Et quia utilitatem publicam diuturna non convenit ludificatione differri; ideo devotio tua præsentia decreta suscipiens, Marcum Presbyterum, Andræam, & Simeonium, vel reliquos, quos brevis subter annexus eloquitur, servata in omnibus civilitate conveniat; ut si eos non per calumniam, sed manifestos revera fisco constiterit esse debitores, summam, quæ rationabiliter postulatur, sine aliqua imminutione persolvant. Providendum est enim, ne spiritus contumacium personarum publicis rationibus aliquod videatur afferre dispendium. Qui vero minus intentata cognoscunt, ad judicium competens te imminente conveniant; ut quod æquitati congruit, utrarumque partium allegatione recognita, salvis legibus impleatur.

* D. Grul. & Cuj. *debere*, alii, *redhibere*.

Utilitatem publicam diuturna non convenit ludificatione differri.

EPISTOLA TRIGESIMA SECUNDA.

Brandilæ Theodoricus Rex.

Admonet, ut corrigat Proculam uxorem suam, quæ gravissime percussisse uxorem Patzenis dicebatur: si tamen accusatam falso eam esse crediderit Brandila, vult, ut ad Aulam cum uxore veniat causam dicturus.

ADiit nos innumeris vicibus Patxenis repetita conquestio: qui cum esset in expeditione felicissima constitutus, a Prucula conjuge tua uxorem suam asseruit trina fuisse cæde laceratam; ita ut solo beneficio desperationis evaderet, cum non plagis fessa, sed jam crederetur extincta. Hanc nos, si tamen vera est, in fœmina quam maxime mirantes audaciam, transire non patimur impunitam. Atque ideo decretis te præsentibus admonemus, ut si factum evidenter agnoscis, delatam querimoniam, pudori tuo consulens, (a) maritali districtione redarguas; quatenus ex eadem causa ad nos querela justa non cedeat; & legibus noveris resecari posse, quod te oportuerat domestica districtione corrigere. Quod si mendacium magis petitoris accusata causam dicere fortasse volueris, summoto dilationis obstaculo, ad Comitatum nostrum cum supradicta conjuge tua incunctanter occurre: exceptura aut de iniqua præsumptione vindictam, aut de (b) mulieris improbitate victoriam.

Maritus uxorem exced ntē corrigere debet.

(a) Maritali districtione. l. un. C. Theod. de emend. propinq. Matronas prostratæ pudicitiæ, quibus accusator publicus deesset, ut propinqui more majorum de communi sententia coercerent auctor fuit Tiberius. Suetonius in ipsius vita cap. 35. *Fornet.*

(b) De mulieris improbitate. Fœminis ad scelera vires esse ait Fabius Quintil. declam. a. l. ult. C. Theod. ad leg. Corn. de sicar. mitior enim circa eas debet esse sententia, quas pro infirmitate sexus minus ausuras esse confidimus. *Fern.*

EPISTOLA TRIGESIMA TERTIA.

Vvilitancho Duci Theodoricus Rex.

Jubet, ut discutiat causam Brandilæ, qui Reginam uxorem Patzenis, dum in expeditione Gallicana versaretur, in matrimonium duxerat; & si accusationem veram cognoverit, adulteros puniat.

GRavis est Patxenis clementiæ nostræ sensibus intimata conquestio: qui se in expeditione Gallica constituto, in eum Brandilam prosiluisse testatur excessum, ut uxorem ejus Reginam proprio sociandam duceret esse conjugio; & in inju-

riam nostrorum temporum (*a*) adulterium simulata matrimonii fuerit lege commissum. Hæc nos, si vera sunt, transire nequaquam patimur impunita. Nam quando affectus tutos quis habeat, si tunc sceleri subjacebit, cum pro omnium salute pugnaverit? Respicite, impudicæ, gementium turturum castissimum genus; quod si a copula sua fuerit casu intercedente divisum, perpetua se abstinentiæ lege constringit: gratiam conjunctionis non repetit, quam reliquit: fidem servat, dum laudem pudoris ignoret; & moribus studere deprehenditur, quod nulla viduitatis conversatione gloriatur. Mulierum se, proh dolor! vota continere nequeunt, quibus castitatem ratio persuadet, pœna legis imponit, terror maritalis extorquet. Perierunt profecto mores, si nec illis comparari possunt, quæ ratione carentia temperantur. Et ideo Sublimitas tua impetitos ad suum faciat examen occurrere; & rerum veritate discussa, sicut jura nostra præcipiunt, in adulteros maritorum favore resecetur: quia defensorem Reipub. laedire noluerunt, qui scelerata præsumptione conjuncti sunt. Confundi sine dubio desideraverunt omnia, qui tentaverunt legibus inimica. Sed melius est, (*b*) paucorum damno malorum corrigatur intentio: quia omne matrimonium, quod absit, incertum relinquitur, si in tanta reverentia sine aliquo terrore peccetur.

Turturum continentia proponitur impudicis mulieribus.

Confundi desiderant omnia, qui tentant legibus inimica.

(*a*) Adulterium simulata matrimonii lege commissum fuit. Quæ fuerint olim adulterii pœnæ paucis demonstrabo. Romuli lege, matrona ejus culpæ rea, marito permissa, cognatisque, ii, uti visum, mulctabant, ac puniebant etiam morte: etenim jure ipso, mulier, quæ juxta sacratas Romuli leges nupta, ita in manu viri, ut proles in patria. in eas, quæ sceris Bacchanalibus incesto usæ, cognati, maritique intra domos animadverterunt, sicut Livius, & Valerius. Vide Valer. Max. lib.6.cap.3. Plin.lib.14.cap.13. Tertull. in Apolog. cap. 6. Præterea adulteræ domo exactæ, & dote privatæ, ut Plautus in Amphitr. indicat. Valer.lib.8. cap. 11. Quod si mariti cognatique dissimulabant, hoc est) ut cum Livio loquar (idoneus in privato supplicii exactor nemo erat: non raro publico judicio persequebantur id crimen Magistratus, & præsertim Ædiles. Postea sequuta est lex Julia, quam tulit Augustus, qui adulteros morte, aut fuga puniVit, ita ut capitale crimen esset, ut ex Arnobio lib.4.& Salvian libr.6.constat. Quam adulterii pœnam tribuit priscis Saxonibus Bonifacius Archiepiscopus epistola ad Ethelbaldum Anglorum Regem. In antiqua, inquit, Saxonia, ubi nulla Christi cognitio, si virgo in materna domo, vel maritata sub conjuge sit adulterata, manu propria strangulatam cremant, aut cingulo tenus vestibus abscissis flagellant eam castæ matronæ, & de villa in villam missæ occurrunt novæ flagellantes, & cultellis pungunt, donec interimant. *Bross.*

(*b*) Paucorum damno. Statuerunt Veteres, auctore in Cluentiana Cicerone, ut si a multis esset flagitium rei militaris admissum, sortitione in quosdam animadverteretur: ut metus videlicet ad omnes, pœna ad paucos perveniret. Hinc decimandi ortus mos fuit, quod *dekateuein* dicebant Livius lib. 2. & lib. 28. Polybius lib. 6.Suetnn.& Dion in Augusto: Xiphilin.in Galba: Capitolin.in Opilio Macrino: Tertul.ad Scapulam. decimanda Carthago. Bene igitur cum paucorum supplicio reliqui sapiunt cives, exemplo alieni mali commonefacti; l.16.aut facta, D. de pœn.Gel.lib. 16. cap. 14. *Forn.*

EPISTOLA TRIGESIMA QUARTA.

Abundantio Præfecto Prætorio Theodoricus Rex.

Sancit, ut Frontosum absque mora adigat ad solutionem pecunia publica, quam decoxerat, & quam multoties redditurum se promiserat.

FRontosum, sui nominis testem, frequenti nobis insinuatione suggestum est pecuniæ publicæ decoxisse non minimam quantitatem; quem a diversis Judicibus fecimus justa examinatione perquiri: ne forsitan, ut assolet, eum non veritas, sed* infamaret invidia. Ille omnia confessus, reddere se posse constituit, si ei largæ præberentur induciæ: quibus frequenter emensis, immemor promissionis suæ ad constituta semper imparatus occurrit. Fugere siquidem nescius, sed suæ sponsionis ignarus: obliviosus, cum relinquitur: trepidus, cum tenetur. Mutat verba, variat constituta; nec in una dicti sui qualitate contentus, diversis imaginibus immutatur. Merito Chamæleonti bestiæ conferendus, quæ parvorum serpentum formæ consimilis, aureo tantum capite, & reliquis membris subalbentis prasini colore distinguitur. Hæc quoties humanos aspectus incurrerit, dum ei fugendi velocitas denegatur, nimia timiditate confusa, colores suos multifaria qualitate commutat; ut modo veneta, modo blattea, modo prasina, modo possit cyanea reperiri. Unde mirum est, in una superficie tot diversa conspicere. Quem non immerito Pandiæ gemmæ dicimus esse consimilem, in qua unus se fulgor non potest continere: fluctuat aspectibus tremulis, dum lapis teneatur immobilis. Nam quod modo videris, mox aliud ibi, si amplius intuearis, advertis: sic mutatum credis, quod neminem eripuisse cognoscis. His permutationibus æstimatis mens Frontosi simillima reperitur, quæ dicti sui non habet fidem; quæ tot varietates continet, quot verba protulerit: (a) Protei fabulis jure sociandus, qui subito comprehensus, substantiæ suæ formam omnimodis non habebat. Nam ut celaret hominem, aut leo frendebat, aut sibilabat anguis, aut in undas liquidas solvebatur. Et quia sic notus est, eum faciens ad tuum venire judicium, primum agito, ne promittat: cave, ne constituat: quia levissimi animi mos est, polliceri facile, quæ non disponit implere. Quicquid autem persolvere considerata æquitate potuerit, constrictus sine aliqua dilatione jam reddat: quia post tot falsitates, argutiæ suæ reputare poterit, quod se frequenter illusisse cognoscit.

** Alii, infirmaret.*

De Chamæleonte.

De Pandia gemma.

Fabula quid de Proteo dicatur.

Levissimi animi mos est polliceri facile, quæ non disponit implere.

(*a*) Vide Horatium lib.2.Satyr.3. *Juret.*

EPISTOLA TRIGESIMA QUINTA.

Luvirit Comiti, & Ampelio Theodoricus Rex.

Monet se ex Hispania frumentorum copiam, ad penuriam Romanorum sublevandam, devehi jussisse: eam tamen Nauclerus in Africam deportasse, & vendidisse; quibus ideo mille triginta octo solidorum mulctam imponit.

CUm pro incerti temporis eventu Romanas ædes inopia facie castigata pulsaret, & quamvis rara, tamen tam pulchræ civitati videretur esse fœdissima; æquum judicavimus Hispaniæ triticeas illi copias exhibere; ut antiquum vectigal sub nobis felicior Roma reciperet. Jussis siquidem nostris viri spectabilis Marciani laude digna deservivit industria. Sed parum diligenter impleta sunt, quæ constat optime fuisse procurata. Hi enim, qui portanda susceperant, morarum tædia non ferentes, destinatum frumentum in Africæ partibus pro suo dicuntur vendidisse compendio. Quod quamvis inultum minime transire debuisset) ut amor proprii commodi tot populorum jejuna vota suspenderet (tamen quia nobis insitum est, culpas remittere, quas possumus cauta ordinatione corrigere; Catellum, & Servandum viros strenuos

esse credidimus dirigendos; ut quia naucleri ducentos octogiuta solidos in triticum, & in naulis septingentos quinquaginta octo solidos accepisse perhibentar, si apud vos facti veritas innotescit, in summam ratione collecta, ab eis mille triginta octo sulidorum quantitas infaratur; ut qui vindictam remisimus, damna minime sentiamus. In qua parte ita se Sublimitas vestra diligenter impendas; us & justitiæ & publicis utilitaribus satisfecisse videasur.

Vide Symmachum lib. 10. Ep. 50. *Juret*.

EPISTOLA TRIGESIMA SEXTA.

Starcedio Viro Sublimi Theodoricus Rex.

Illum ob membrorum debilitatem ab expeditione bellica eximit; & permittit, us deinceps vitam remissam, privatus tamen donativo, exigat.

Continuatis laboribus attritum corpus debilitatem tibi causaris attulisse membrorum; ut qui anta bellicis fueras aptus insignibus, nunc vel ad otiosam vitam vix idoneus approberis: expetens, us ad expeditiones felicissimas non cogaris, a quibus non voto, sed necessitate subduceris. Atqua ideo allegationibus tuis diutius perquisitis, & ad rerum fidem deductis, otium tibi non *ignobile præsenti jussione largimur: quia non est ignaviæ culpa, quem excusas miseranda calamitas. Sed sicut tibi remissam vitam concedimus; ita te donativo præsenti auctoritate privamus: quia non est æquum, ut, cum de tuo cognoscaris idoneus, rem laborantium accipere debeas otiosus. Fruere igitur secura vita, adversorum insidiis nostro munimine liberatus. Nec aliquis tibi imputabit desertoris opprobrium: quando illi, quos contigerit a militia morbi causa sospendi, ex prioribus factis babendi sunt jure reverendi. (a) Nec anim dignus est a quoquam redargui, qui nostro judicio meretur absolvi.

* Gr. & Cuj, *ignorabile*. *Non est ignaviæ culpa, quem excusat calamitas*.

(a) Nec enim dignus est a quoquam redargui, qui nostro judicio meretur absolvi. Fas est maculosas notas vitiatæ Principis opinionis abstergere. Sic l. 4. C. ad S.C. Tertullian. ait maculas remitti imperiali beneficio; sed tamen Principis indulgentia quos liberat, notat. l. 2. C. de gener. abol. cui addo locum Suetonii in Claudio c. 16. *areſ.*

EPISTOLA TRIGESIMA SEPTIMA.

Judæis Mediolanensibus Theodoricus Rex.

Conservat jura eorum Synagogæ olim concessa, dummodo juribus Ecclesiæ non asceant.

Libenter annuimus, quæ sine legum injuria postulanrur; maxime cum pro servanda civilitate nec illis sunt neganda beneficia justitiæ, qui adhuc in fide cognoscuntur errare. Atque ideo discans rerum bonarum suavissimum saporem; ut qui bumanam justitiam nituntar quærere, sullicitius incipiant divina judicia cogitare. Proinde quoniam nonnullorum vos frequenter causamini præsumptione laceratos, & , quæ ad Synagogam vestram pertinent, perhibetis jura rescindi; opitulabitur vobis mansuetudinis nostræ postulata tuitio; quatenus nullus Ecclesiasticus, quæ sinagogæ vestræ jure cumpetunt, violentia intercedente pervadat, nec vestris se causis importuna acerbitate permisceat: sed ut religionis cultu, ita & actuum sint conversatione discreti: hac tamen moderatione Principalis auxilii beneficium concedentes, ut nec vos quod ad præfatæ Ecclesiæ jus vel religiosas personas cæteras legibus pertinere constiterit, inciviliter attrectare tentetis. Tricennalis autem bumano generi patrona præscriptio, eo quo cunctis, vobis jure servabitur; nec * conventionalia vos irrationabiliter præcipimus sustinere dispendia; ut hac pietatis nostræ defensione muniti, petitio vestra ab illicitis se liberatam gratuletur incommodis. Concedimus quidem, clementiæ nostræ consuetudine, quæ rogastis. Sed quid, Judæe, supplicans temporalem quietem quæris, si æternam requiem invenire non possis?

* Ed. Acc. *commodalia*.

(a) In legibus Vvisigothorum lib. 10. Tit. 2. Æra 4. scribitur tricennalem præscriptionem sic constanter inolevisse in negotiis actionum, ut jam non quasi ex instructione humana, sed veluti ex ipsa rerum processisse natura videatur. Et paulo post additur: Nec contra hunc numerum in quo veritas perfectæ compleitur ætatis, attentes commoveri vos cujuscumque petitionis. Vide supra lib. 3. Ep. 31. & lib. 1. Ep. 18. *Juret*.

EPISTOLA TRIGESIMA OCTAVA.

Universis Possessoribus Theodoricus Rex.

Jubet, ut arbores Signina alveo innascentes radicitus amputentur.

Admonet nos formarum cura præcipua, ut quæ possunt noxia crescere, debeamus celerius amputare; quatenus & soliditas aquæductus, Deo auxiliante, inconrupta servetur, & vobis leve sit opus, quod in teneris arboribus adhibetur. Nam quæ nunc virgulta sunt, erunt, si negligantur, & robora. Ista enim, quæ modo facili avulsione dirimuntur, postea vix securibus icta succumbunt. Atque ideo sociata debetis properatione contendere, ut præsenti diligentia futuri laboris evadatis incommoda. Hæc est enim * civilis eversio, sine oppugnatione dissidium, aries, ut ita dixerim, fabricarum. Quapropter omnem silvam, quæ parietibus inimica consurgit, de Ravennate forma jubemus radicicitus amputari; ut Signini alvei separata constructio talem nobis deducas liquorem, qualem potuit a fontibus suscipere puritatem. Tunc erit exhibitio decora thermarum; tunc piscinæ vitreis fontibus fluctuabunt: tunc erit quæ diluat aqua, non inquinet; post quam lavari continuo non sit necesse. Additur etiam, quod si ad potandum unda suavis influxerit, omnia nostro victui redduntur accepta: quando bumanæ vitæ nullus cibus gratus efficitur, ubi aquarum dulcium perspicuitas non babetur. Nam si lavari cupimus purissimis liquoribus; quanto magis satiari talibus festinamus? Quæ si nunc futura tractentur, nulli labor facit tædium, qui sumitur pro delectatione cunctorum.

* D. Grul. & Cui. *curilis*, Juret. *forte subtilis*.

Nulli labor facit tædium, qui sumitur pro delectatione cunctorum.

EPISTOLA TRIGESIMA NONA.

Ampelio, & Liveriæ Theodoricus Rex.

Mittit eos in Hispaniam, ut reprimant auctoritate legum tum homicidas; tum exigentes assem publicum, qui per gravamina ponderum Possessorum patrimonia premebant; tum denique omnes in malis & furtivis actibus versatos.

Decet provincias regno nostro, Deo auxiliante, subjectas, legibus, & bonis moribus ordinari: quia illa vita vere hominum est, quæ juris

Illa vita vere hominum

est, quæ juris ordine continetur.

ordine continetur. Nam belluarum ritus est, sub casu vivere: quæ dum rapiendi ambitu feruntur, improvisa temeritate succumbunt. Agrum suum denique a dumosis sentibus doctus purgat agricola: quia laus excolentis est, si agreste solum dulcissimis fructibus amœnetur. Sic quies suavissima populi, & tranquilla dispositio regionum, præconium probatur esse Regnantium. Multorum itaque querela comperimus, in provincia Hispaniæ, quod summum inter mortales crimen est, vitas hominum vaga præsumptione popolari, & levium occasione causarum subire multos interitum. Sic mala pace quasi ludo corruunt, quanti vix potuissent cadere sub necessitate bellorum. Dehinc non polyptychis publicis, ut moris est, sed arbitrio compulsorum suggeruntur Provincialium subjacere fortunæ. Quod genus evidentis est prædæ, pro illius voluntate dare, qui ad suum commodum amplius festinat exigere. Cui rei nos Regali providentia succurrere cupientes, Sublimitatem vestram per universam Hispaniam loco muneris credidimus destinandam; ut sub ordinationis vestræ novitate, inveteratæ possit consuetudini nil licere. Verum ut more meditorum sævioribus morbis accelerata remedia tribuamus; inde curationis nostræ fiat initium, ubi magis noscitur esse periculum. Homicidii scelus legum jubemus auctoritate resecari: sed quantum vehementior pœna est, tanto ejus rei debet inquisitio plus haberi: ne amore vindictæ innocentes videantur vitæ pericula sustinere. Pereant itaque soli nocentes in correctione multorum: quando & hoc pietatis genus est, coercere insaniam criminis, ne juvenescat augmentis. Exigentes vero assem publicum per gravamina ponderum premere dicuntur patrimonia possessorum; ut non tam exactio, quam præda esse videatur. Sed ut totius fraudis abrogetur occasio, ad libram Cubiculi nostri, quæ vobis in præsenti data est, universas functiones publicas jubemus inferri. Quid enim tam nefarium, quam præsumptoribus liceat in ipsa etiam trutinæ qualitate peccare; ut quod est justitiæ proprie datum, hoc per fraudes noscatur esse corruptum? Conductores domus Regiæ, quacumque gente sint editi, ad liquidum veritate discussa, tantum decernimus solvere, quantum nostra prædia constiterit pensitare. Et ne cuiquam labor suus videatur ingratus, salaria eis, pro qualitate locatæ rei, vestra volumus æquitate constitui. Non enim nostra, sed illorum * jura dicenda sunt, si pro voluntate conducentis modus eveniat pensionis. Transmarinorum igitur canonem, ubi non parva fraus fieri utilitatibus publicis intimatur, vos attente jubemus exquirere, atque statutum numerum pro jurium qualitate definire: quia contra fraudes utile remedium est, nosse quod inferatur. Monetarios autem, quos specialiter in usum publicum constat inventos, in privatorum didicimus transiisse compendium. Qua præsumptione sublata, pro virium qualitate functionibus publicis applicentur. Tolonei quioetiam canonem nulla faciatis usurpatione confundi: sed modum rebus utillimum, quem præstare debeat, imponentes, commerciandi licentiam æquabili ratione revocare: ne se tendat in vagum ambitiosa enormitas exigentium. Actus præterea Lætl, cujus conscientia summa pulsatur invidia, sub consueta nobis censemus æquitate perquiri; ut nec fraus astutis machinationibus occulatur, nec innocentia falsis criminationibus ingravetur. Quoscumque vero in furtivis actionibus repereritis fuisse versatos, pro fortunarum quantitate suppressa, reddant vestra æstimatione pecuniam. Quod si hæc per alios dispersa esse constiterit; & illi nihilominus teneantur obnoxii, qui scientes passi sunt in tali actione misceri. Complices enim extiterunt criminis, qui non detexerunt facta raptoris. (a) Præbendarum tenor ascriptus, quem nostra diversis largitur humanitas, Provincialibus suggeritur intolerabilis causa esse damnorum: quando & in species exigitur, & impudenter ejus pretium postulatur. Detestabilis cupiditatis ista sunt documenta, competentia sibi distrahere, & ad exigendi impudentiam mox redire. Quod nimis improbum, nimis videtur absurdum; ut & nostra constituta prætereant, & tributariorum, qui fovendi sunt, videantur afflixisse substantiam. Sint igitur præfixo modo contenti, sive ibidem positi, sive hinc nihilominus destinati: habeant liberum arbitrium, unum tantum de duobus expetere, dummodo geminata exactione fortunas alienas non debeant ingravare. Exactorum quoque licentia fertur amplius a Provincialibus extorqueri, quam nostro Cubiculo constat inferri. Quod diligenti examinatione discussum, ad hunc vos modum functiones publicas revocare decernimus, quem Alarici atque Eurici temporibus constat illatas. (b) Paraveredorum itaque subvectiones exigere eos, qui habent veredos adscriptos, Provincialium querela comperimus, quod nullum penitus sinatis præsumere: quando per turpissimos quæstus & possessor atteritur, & commeantium celeritas impeditur. Villicorum quoque genus, quod ad damnosam tuitionem queruntur inventum, tam de privata possessione, quam publica funditus volumus amoveri: quia non est defensio, quæ præstatur invitis: suspectum est, quod patiuntur nolentes. Nam hoc est revera beneficium, si sine murmure feratur acceptum. Servitia igitur, quæ Gothis in civitate positis superflue præstabantur, decernimus amoveri. Non enim decet ab ingenuis famulatum quærere, quos misimus pro libertate pugnare.

Belluarum ritus est sub casu vivere. Quies populi & regionum tranquilla dispositio præconium probatur esse Regnantium.

Pietatis genus est coercere insaniam criminis ne juvenescat augmentis.

* *Ed. At. jura.*

Transmarinorum Canon.

Monetarii.

Tolonei can.

Complices sunt criminis, qui non detexerunt facta raptoris.

Præbendarum tenor.

Quæ sint cupiditatis male documenta.

Quod nimis improbum, nimis videtur absurdum.

Non est defensio, quæ præstatur invitis.

Suspectum est, quod patiuntur nolentes.

(a) Præbendarum, al. præbendorum, l. 19. Inviti, de testib. Plaut. in Persa, Præbenda Ædiles locaverunt. Aul. Gel. lib. 15. c. 4. Symmach. lib. 1. epist. 19. eademque forma tribuenda dicit, ut præbenda quæ more solito tribuebatur, lib. 1. ep. 6. & 28. *Fer.*

(b) Paraveredorum, Paraveredorum meminit & inf. lib. 11. epist. 14. & l. 2. l. 22. C. de curs. pub. l. 2. C de præpos. sacr. cub. *Fern.*

EPISTOLA QUADRAGESIMA.

Cypriano Comiti Sacrarum Largitionum Theodoricus Rex,

Illi confert Sacrarum Largitionum Comitivam, multisque laudibus eum exornat.

QUamvis ultra desideria supplicum frequenter nos præstitisse beneficia gaudeamus; &, quod est difficillimum, humanæ ambitionis interdum vota superemus: hæc tamen libentius amplectimur, quæ nos merito fecisse gloriamur. Diu quippe trutinandus est, cui traduntur examina: talisque debet a Principe deligi, qualis ab ipsa potest lege dictari. Gemmarum divites venæ auri fulgore pretiantur; & gloriam pulchritudinis capiunt, quia nulla degeneri vicinitate sordescunt. Sic bona merita splendidis dignitatibus sociata, * alternis præconiis adjuvantur; & unius rei facies de addita venustate pulchrescit. Non enim de te aliquid redemptæ laudi, aut loquaci famæ credidimus, qui nobis spectantibus fæ-

Diu trutinandus est, cui traduntur examina.

* *Ca. alternis prompt.*

pe placuisti. Interpellantium siquidem confusas querelas distincta nimis ac lucida relatione narrabas. Et qui proprios dolores exprimere non poterant, suis commendati allegationibus obtinebant; & ne favoris alicujus putaretur excessus, desideria supplicum ipsis præsentibus intimabas. Ori tuo altercantium desideria convenerunt; &, quod difficillimum gratiæ genus est, alternæ parti indiscreta laude placuisti: quæ res ipsos Oratores quoque postponit. Nam cum illis sit propositum diu tractata unius partis vota dicere; tibi semper necesse fuit repentinum negotium utroque latere declarare. Additur etiam Regalis præsentiæ * gravissimum pondus: sub quo se ita facile contigit expeditum; ut quod illi vix possunt artificiosis schematibus a Judicibus obtinere, tu probareris a Principe puris allegationibus impetrare. Erat nimirum Serenitatis nostræ in bonum publicum parata sententia: quia nullam tarditatem in cognoscendo negotio sustinebat. Mox enim a te narrata causa conspecta est; & cur tardaret negotii finis, cum tu suggestionem lucida brevitate concluderes? Didicisti, ut credimus, judicare nostris serviendo judiciis. Ita, quod efficacissimum discipulatus genus est, agendo potius instructus es, quam legendo. Talibus igitur institutis edoctus, Enæ sumpsisti legationis officium, missus ad summæ quidem peritiæ viros; sed nulla inter eos confusus es trepidatione: quia nihil tibi post nos potuit esse mirabile. Instructus enim erisariis linguis, non sibi Græcia quod novum ostentaret invenit; nec ipsa, qua nimium prævalet, te transcendit argutia. Accessit meritis tuis cunctis laudibus pretiosior fides, quam Divina diligunt, mortalia venerantur. Nam inter mundi fluctuantes procellas unde se humana fragilitas contineret, si nostris actibus mentis * infirmitas non abesset? Hæc inter socios amicitiam servat: hæc dominis pura integritate famulatur: hæc supernæ Majestati reverentiam piæ credulitatis impendit; & si beneficium tantæ rei latius quæras, incommutabilis fidei est omne, quod bene vivitur. Sume igitur per * Indictionem tertiam (a) Sacrarum Largitionum, Deo propitio, dignitatem, Utere congruis tuis natalibus institutis. Meruisti hactenus, ut honorum fastigia crederemus: age nunc, ut tibi gratiæ nostræ celsiora nihilominus conferamus.

** Niv. gravissimum.*
Laus fidei.
** Niv. mentis firmitas non adesset.*
** Anno Chr. 510. vel 525.*

(a) Sacrarum. Officium Comitis Sacrarum Largitionum describit Claudianus in panegyr. Mallii.
Hinc sacræ mandantur opes, orbisque tributa,
Possessi quicquid fluviis evolvitur auri;
Quicquid luce procul venas rimata sequaces,
Abdita pallentis fodit solertia Bessi.
Hujus frequens mentio fit in Cod. Theod. & Just. *Brosf.*

EPISTOLA QUADRAGESIMA PRIMA.

Senatui Urbis Romæ Theodoricus Rex.

Indicat se Cyprianum meritis propriis, & natalium splendore fulgentem ad sacrarum Largitionum Comitivam evexisse.

Licet candidatos vobis frequenter genuerit munificentia Principalis, & (a) fœcunda indulgentia nostra vobis altera sit natura; habetis nunc profecto virum, quem & nos elegisse deceat, & vos suscepisse conveniat. Cui sicut fortunatum fuit a nobis eligi; ita laudabile erit, vestro cœtui honorum lege sociari. Hoc tamen Curiæ felicius provenit, quod nobis & impolitus tiro militat: illa vero non recipit, nisi qui jam dignus honoribus potuerit inveniri. Convenienter ergo Ordo vester æstimatur eximius, qui semper est de probatissimis congregatus. Non enim illic profanis reseratur introitus: sed tales illuc permittuntur accedere, quales inde etiam cernuntur exire. Suscipite itaque collegam, quem Palatia nostra longa examinatione probaverunt: qui Regiis ita intrepidus militavit affatibus, ut jussa nostra sæpe nobis spectantibus, atque laudantibus explicaret. Cognoscitis profecto quæ loquimur. Quis enim vestrum a Cypriani devotione summotus est? Nam qui solatia ejus petiit, mox beneficia nostra suscepit. Obtinuit ille sæpius invectationibus nostris, quod in consistoriis agi solebat antiquis. Si quando enim relevare libuit animum Reipub. cura fatigatum, equina exercitia petebamus; ut ipsa varietate rerum solidiras se corporis vigorque recrearet: tunc nobis causas multiplices relator delectabilis ingerebat: eratque ejus infastidita suggestio, sub Judicis animo tædioso. Ita dum causas præstandi benignus artifex ingerebat, reficiebatur animus beneficiorum aviditate succensus. His igitur adhæsit obsequiis Candidatus, qui sic militavit animo nostro, ut nulla eum gravaret offensio. Irascebamur sæpe causis improbis, nec tamen displicere poterat lingua relatoris: damnabamus interdum negotium, cujus placebat assertor; & impetum nostri animi frequenter sustinuit, qui gratiæ momenta possedit. Gloriatur etiam non extrema luce natalium. Nam pater huic, sicut meministis, Opilio fuit, vir quidem abjectis temporibus ad excubias tamen Palatinas electus. Qui multo amplius crescere potuit, nisi fides sub aridissima remunerationis sterilitate jacuisset. Quid enim conferre poterat tenuis donator? Qui si tamen non ditavit, (b) innotuit; quia magnæ abundantiæ laudis est, in penuria Reipub. vel mediocria munera meruisse. Vicit ipse Majores suos felicitate sæculorum; &, & quod amplius evectus est, nostris est temporibus applicandum. Talis quippe est in subjectis mensura provectuum, qualis fuerit & distantia dominorum. Quapropter, P. C. prædictum Cyprianum suis meritis & natalium splendore fulgentem, ad Sacrarum Largitionum culmen eveximus; ut & vester augeatur numerus, & incitetur devotio servientium. Æstimate, Reverendissimi Patres, quid de vestro Ordine censeremus: quando eos, quos vobis aggregandos credimus, multiplici allegatione prædicamus.

Laus Romani Senatus.
Magna abundantia laudis est, in penuria Reipub. vel mediocria munera meruisse.

(a) Fœcunda Indulgentia. Nam Senatorum filii nascebantur Senatores, Lib. Si quis Senatoriam, Cod. Theod. lib. 6. Tit. 2. *Jur.*
(b) Innotuit. active posuit pro notum fecit, ut S. Gregorius Magnus lib 7. Reg. Ind. 2. c. 123. & 124. Sic supra dixit Cassiodorus innotescenda lib. 1. Ep. 24. *Jur.*

EPISTOLA QUADRAGESIMA SECUNDA.

Maximo Viro Illustri, Consuli Theodoricus Rex.

Feritas spectaculorum, Amphitheatrum Titi, & ludi, qui in eo edebantur, describuntur; hortaturque Consulem ad præmia pugnantibus munificentius largienda.

Si Consularem munificentiam provocant, qui peruncta corporum flexibilitate luctantur: si organo canentibus redditur vicissitudo præmio-

Spectaculorum feritas describitur.

rum: si venit ad pretium delectabilis cantilena; quo munere venator explendus est, qui ut spectantibus placeat, suis mortibus elaborat. (a) Voluptatem præstat sanguine suo, & infelici sorte constrictus festinat populo placere, qui eum non optat evadere. Actus detestabilis, certamen infelix, cum feris velle contendere, quas fortiores se non dubitat invenire. Sola est ergo in fallendo præsumptio, unicum in deceptione solatium. Qui si feram non mereatur effugere, interdum nec sepulturam poterit invenire. Adhuc superstite homine perit corpus; & antequam cadaver efficiatur, truculenter absumitur. Captus esca fit hosti suo, & illum (proh dolor!) satiat quem se perimere posse suspirat. Spectaculum tantum fabricis clarum, sed actione deterrimum, in honore Scythicæ Dianæ repertum, quæ sanguinis effusione gaudebat. O miseræ deceptionis errorem, illam desiderasse colere, quæ hominum morte placabatur! Primum sibi per lucos & silvas agrestium populorum * nota, & venationibus dedita: hanc triplicem Deam falsa imaginatione finxerunt, ipsam in cœlo Lunam, ipsam in silvis Dianam, ipsam apud Inferos Proserpinam esse firmantes. Sed solum Erebi potentem non improbe fortitan æstimarunt: quando tali falsitate decepti, in profundas vivi tenebras cum suis erroribus intraverunt. Hunc ludum crudelem, sanguinariam voluptatem, religionem impiam, humanam (ut ita dixerim) feritatem, Athenienses primum ad civitatis suæ perduxere culturam, justitia permittente divina, ut ad illusionem spectaculi perveniret, quod falsæ religionis ambitus invenisset. Hoc Titi potentia Principalis divitiarum profuso flumine cogitavit ædificium fieri, unde caput urbium potuisset. Cum Theatrum quod est hemisphærium, Græce dicatur, Amphitheatrum quasi in unum juncta duo visoria, recte constat esse nominatum: * ovi specie ejus arenam concludens, ut concurrentibus aptum daretur spatium; & spectantes omnia facilius viderent, dum quædam prolixa rotunditas universa collegerat. Itur ergo ad talia, quæ refugere deberet humanitas. Primus fragili ligno confisus currit ad ora belluarum; & illud, quod cupit evadere, magno impetu videtur appetere. Pari in se cursu festinat & prædator, & præda; nec aliter tutus esse potest, nisi huic, quem vitare cupit, occurrerit. Tunc in aere saltu corporis elevato quasi vestes levissimæ supinata membra jaciuntur, & quidam arcus corporeus supra belluam libratus, dum moras discedendi facit, sub ipso velocitas ferina discedit. Sic accidit, ut ille magis possit mitior videri, qui probatur illudi: alter angulis in quadrifaria mundi distributione compositis, * rotabili facilitate præsumens, non discedendo fugit, non se longius faciendo discedit, sequitur insequentem, poplitibus se reddens proximum, ut ora vitet ursorum: ille in tenuem regulam * ventre suspensus invitat exitiabilem feram: & nisi periclitatus fuerit, nil, unde vivere possit, acquirit: alter se gestabili muro cannarum contra sævissimum animal, ericii exemplo, receptatus includit, qui subito in tergus suum refugiens, intra se collectus absconditur; & cum nusquam discesserit, ejus corpusculum non videtur. Nam sicut ille veniente contrario revolutus in spheram naturalibus defensatur aculeis; sic iste consutili crate præcinctus, munitior redditur fragilitate cannarum: alii tribus, ut ita dixerim, dispositis, * ostiolis paratam in se rabiem provocare præsumunt: in patenti area cancellosis se postibus occulentes, modo facies, modo terga monstrantes; ut mirum sit evadere, quos ita respicis per leonum ungues dentesque volitare: alter labenti rota feris offertur; eadem altere rigitur, ut periculis auferatur. Sic hæc machina ad instar mundi formata qualitatem, istos spe refovet, illos timore discruciat; omnibus tamen vicissim, ut decipere possit, arridet. Longum est per tot periculorum casus sermonibus evagari. Sed apte jungendum est, quod ait de inferis Mantuanus: Quis scelerum comprehendere formas! quis omnia pœnarum percurrere nomina possit? Sed vobis, quibus necesse est talia populis exhibere, largitate manus fundite præmia, ut hæc miseris faciatis esse votiva. Alioqui violenta compulsio est, solemnia dona subtrahere, & mortes detestabiles imperare. Et ideo quicquid in longam consuetudinem antiqua liberalitate pervenit, sine aliqua dilatione concedite supplicanti: quia homicidii reatus est, illis esse tenacem, quos editio vestra invitavit ad mortem. Heu mundi error dolendus! Si esset ullus æquitatis intuitus, tantæ divitiæ pro vita mortalium deberent dari, quantæ in mortes hominum videntur effundi.

Spectacula in honorem Dianæ reperta.

**Ed. Ac. nota*

Diana triformis.

Spectaculorum ludum Athenienses primum ad suam civitatem perduxere

Amphitheatrum Romanum Titi magnificentia fabricatum.

** Ed. Qui speciem ejus arena concludens.*

Ludi theatrales exponuntur.

** Gr. & Cui. roborali.*

** Alii, venire.*

** Alii, bestiolis.*

Violenta compulsio est solemnia dona subtrahere, & mortes detestabiles imperare.

(a) Voluptatem præstat, &c. Venationem, & spectacula, in quibus homines cum feris decertabant, vocat ludum crudelem, & sanguinariam voluptatem, quemadmodum theatrales functiones, spectaculorum editiones, & alia ejus generis, voluptates appellari constat, quod confirmat Vopiscus in Aureliano: Sequentibus diebus datæ sunt populo voluptates ludorum Scenicorum, ludorum Circensium, venationum, gladiatorum, naumachiæ. Et Tertullianus his verbis: Nam & omnes istæ prophanæ spectaculorum sæcularium voluptates ea rebus Dei constat. Sic Lactantius spectacula damnans, voluptatis voce sæpenumero utitur. l. 1. Cod. de Spect. l. 1. C. de expens. ludorum. Trebellius Pollio in Gallienis duobus. Ne diutius, inquit, theatro & Circo addicta. Resp. per voluptatum deperiret illecebras. Salvianus de providentia Dei ait nihil esse criminum vel flagitiorum, quod non esset in spectaculis, ubi homines lacerarentur cum circumspicientium voluptate. Hinc Prudentius contra Symmachum, cum ad abroganda spectacula Honorium cohortatur.

Tu mortes miserorum hominum prohibeto litari:
Nullus in orbe cadat, cujus sit pœna voluptas. *Bross.*

EPISTOLA QUADRAGESIMA TERTIA.

Transimundo Regi Vuandalorum Theodoricus Rex.

Laudat sororem suam, quam Transmundo in matrimonium dederat; & conqueritur, quod ipse Gesalecum Regno propter perfidiam expulsum benigne exceperit, atque in exteras plagas cum divitiis transmiserit.

QUamvis a diversis Regibus expetiti pro solidanda concordia aut neptes dedimus, aut filias, Deo nobis inspirante, conjunximus: nulli tamen æstimamus nos aliquid simile contulisse, quam quod germanam nostram, generis Amali singulare præconium, vestrum fecimus esse conjugium; fœminam prudentiæ vestræ parem, quæ non tantum reverenda Regno, quantum mirabilis possit esse consilio. Sed stupeo vos his beneficiis obligatos Gesalecum, qui nostris inimicis, dum a nobis foveretur, adjunctus est, in vestram defensionem sic fuisse susceptum, ut qui ad vos viribus destitutus, privatusque fortunis venerat, subita pecuniæ ubertate completus, ad gentes exteras probetur

betur transmissus; qui quamvis, Deo juvante, lædere nil possit, tamen animum vestræ cogitationis aperuit. Quid expectent extraneorum jura, si sic meretur affinitas? Nam si causa misericordiæ susceptus est in Reguo vestro, teneri debuit: * si nostro propter excessus pulsus est, non oportuerat cum divitiis ad aliena Regna transmitti; quæ ne vobis redderentur infesta, nostra fecerunt absolute certamina. Ubi est, quod tanta lectione saginatus, alios solebat docere de moribus? Hoc si voluisses cum sorore nostra tractare, utique vobis non potuisset accidere: quia nec fratrem permiserat lædi, nec maritum fecerat in rebus talibus inveniri. Atque ideo per illum, & illum Legatos nostros salutantes honorificentia competenti, petimus, ut hanc injustitiam deliberatio vestra pertractet: ne parentum vestrorum animos evidentibus causis excitatus, cogitet aliquid tentare, quod pacem videatur irrumpere. Graviter siquidem dolet injuria, quæ contigerit insperata; & si inde proveniat dolus, unde credebatur auxilium. Quædam vero per harum portitores verbo vobis insinuanda commisimus; ut æstimantes omnia, quid fieri in tanta causa oporteat, providentia vestra reponat: quia non est leve, prudentes viros in pacis constituta peccare.

Graviter dolet injuria, quæ contingerit insperata.

Non est leve prudentes viros in pacis constituta peccare.

EPISTOLA QUADRAGESIMA QUARTA.

a Transmundo Regi Vvandalorum Theodoricus Rex.

Scribit se excusationem ejus, purgationemque ob Gelaseci susceptionem libenti animo accepisse; & remittit munera ab eo sibi oblata.

Ostendisti, Prudentissime Regum, post erroris eventum sapientibus subvenire posse consilium; nec pertinaciæ vitium vos amare, quod brutis hominibus videtur accidere. Obligastis animum meum, tanta vos in melius celeritate mutando. Nam cum Rex satisfacit, quælibet dura dissolvit: quia sic est in Principibus humilitas gloriosa, quemadmodum in mediocribus odiosa potest esse jactantia. Nuper vobis objecimus Gesaleci quondam Regis dolosa meditatione discessum; sed vos nobilitatis vestræ mores, & honoris, actum rei nobis sub veritate declarastis. Unde non fuit sic vituperabile, * hominem pravis suspicionibus locum dedisse, quantum gloriosum est Dominantem tam celerrime se potuisse purgare. Ille enim, qui minus poterat cogi, animæ non passus est arcana violare. Cui laudi vicissitudinem, in qua possumus parte, reddentes, sinceram purgationem pura mente suscepimus: sed auri transmissi munera non tenemus; ut & ipsi intelligatis, causam per justitiam fuisse motam, quam nulla potuit finire venalitas. Fecimus utrique Regalia. Sic nos superavimus tyrannicam cupiditatem, sicut & vos vicisse constat errorem. Redeant ad Cubiculum vestrum munera, quorum tantum oblatio videtur esse gratissima. Negligatur aurum, ubi electum est conscientiæ præmium: patiatur aliquando repulsam, quod semper avaris Regibus imperabat. Eat nunc actus iste per gentes, charum parentem non excusasse culpam, & læsos animos respuisse pecuniam. Ita, quod per bella solebat quæri, amoris studio declaratum est potuisse contemni. Intelligant parentes tales fuisse, qui studio avaritiæ causas sibi nequiverint excitare. Omnia siquidem superavit affectus: tunc cœpit petitio magis desinere, quando pulsatus objecta non passus est abnegare. Recipite igitur munera sensibus suscepta, non manibus. Suavius nobis fuit ista reddere, quam multo grandia suscepisse. Estote nunc ad similia cauti, ad ventura solliciti: quia instructus redditur animus in futuris, quando præteritorum commonetur exemplis. Quapropter illo, & illo Legatis vestris redeuntibus plenissime reddimus salutationis affectum: optantes, ut sospitatem vestram Divina concedant, cujus nobis animos validissime cognoscimus esse sociatos.

Pertinacia vitium amant soli bruti homines.

Cum Rex satisfacit, qualibet dura dissolvit.

Humilitas in Principibus gloriosa.

Jactantia in mediocribus odiosa.

* Ed. Ac. hominum.

Negligatur aurum, ubi electum est conscientiæ præmium.

Instructus redditur animus in futuris, quando præteritorum commonetur exemplis.

(a) Ex Nicephoro lib. 17. Eccles. histor. cap. 11. Transmundus forma eximia, & animo magno vir ad Theodoricum Gothorum Regem legatione missa Amalafrideam ejus germanam in matrimonium petens impetravit, & præterea mille dedit armatos, & quinque hominum millia, quæ satellitum ordinem implerent. Hoc autem defuncto Hildericus Honorici ex Genserico prognati filius regnavit, vir mitis, & non, ut hic Transmundus, Arrianus, & Christianorum virorum persecutor. Ad hunc Hildericum Athalaricus scribit infra lib. 9. epist. 1. *Forner.*

MAGNI AURELII
CASSIODORII
SENATORIS
VARIARUM
LIBER SEXTUS.

FORMULA CONSULATUS.

I.

PRiscorum judicio qualis sit Consulatus, hinc omnino datur intelligi, quando inter mundi dignitates eximias solus meruit habere (*a*) palmatas vestes, quas felicitas dabat: præmia vincentium, nomen annorum; compensatio sola, cui debebantur omnia. Statim Reipub. Romanæ viri fortis dextera tenebatur, fortunas omnium, ac libero hujus consilia vindicabant; & tot magnis debitis sola erat hujus retributio digoitatis, reperta in libertatis ornatum, inventa ad generale gaudium. Per illam nimirum status Imperii jugiter crevit; illam semper felix Roma suscepit; *Alii, quidem.* merito* pridem genus babebatur imperii: merito supra omnes cives poterat, qui ab hoste patriam vendicabat: utilitates publicas sub æquitate disponens, jus dicebat etiam capiti: sed tuto illi commissa est potestas necis, qui fuerat auctor salutis. Hinc est, quod etiam fasces, atque secures tantæ potestati præceptæ sunt illigari; ut cum tardius solveretur, moram deliberationis acciperent, si de cæde, aut nece hominis aliquid censuissent: ita ut cum omnia ejus traderentur arbitrio, ut solesceret animo, *Consul a consulendo dictus.* Consul dictus est, a consulendo. Hinc tanta largitas profluebat, ut illa dextera, quæ sanguinem copiose fuderat hostium, vitæ auxilium civibus manaret irriguum. Sic quos felices per bella fecerat, studio largitatis explebat. In * augmentum etiam publicæ gloriæ solvebat famulos jugo servili, qui libertatem tantæ dederat civitati. *Alii, argumentum.* Sed nunc sumitis ista felicios: quando nos babemus labores Consulum, & vos gaudia dignitatum. Palmatæ siquidem vestræ, nostræ probantur esse victoriæ; & (*b*) prosperrimæ conditionis eventu vos in pace ingenuitatem editis famulis, cum nos securitatem demos per bella Romanis. Atque ideo per illam Indictionem (*c*) Consulatus te decoramus insignibus. Pinge vastos humeros vario colore palmatæ: validam manum victoriali scipione nobilita: lares proprios etiam calceis auratis egredere; sellam curulem pro sua magnitudine multis gradibus enisus ascende; ut in otio subjectus mereatis, quod nos per maximos labores assumimus imperantes. Rem victoriarum agitis, qui bella nescitis: nos, juvante Deo, regimus, nos consulimus, & (*d*) vestrum nomen annum designat. Vicistis felicitate Principes, qui & honores summos geritis, & dominationis tædia non habetis. Quapropter erige confidentiam mentis tuæ. Consules esse *Consules esse magnanimos decet.* magnanimos decet. Opes privatas non cogites, qui gratiam publicam donando habere decrevisti. Hinc est enim, quod alios Judices etiam non rogantes evehimus: Consules autem spectantes tantummodo promovemus; ut soli ad has largitates veniatis, qui vos pares tantis expensis esse cognoscitis. Alioqui onera esseat potius, non honores, si supra vires aliquid imponeremus invitis. Fruere igitur decenter optatis. Hic est ambitus, qui probatur. Esto mundo clarus, tibi prosperrimus, tuis autem posteris feliciter imitandus.

(*a*) Solus meruit habere palmatas vestes, &c. Ex his verbis apparet babuisse Consules prætextas & palmatas vestes, quæ Capitolinæ dicebantur; & cum Imperatores cuipiam Consulatum decreverant, ad eum tale aliquid datis litteris adscribebant: Te manet Capitolia palmata; quod ex Vopisco probo. Vide Lazium cap. 4. lib. 9. Commeat. *Broff.*

(*a*) Vide Festum & Servium. Grul. & Cuj.

Vide Mamertinum initio Panegyrici. Pag. 174. *Juret.*

(*b*) Prosperrimæ conditionis eventu. Solebant illi, qui Consulatum inierant, manumissiones expedire, servis imponere vindictam, eosque ad libertatem perducere. Ideoque factum puto, ut Ulpianus lib. 2. de officio Consulis, de manumissionibus tractaverit, officiumque Consulis esse dixerit, consilium præbere manumittere volentibus. De Circensium editione, deque manumissionibus, quæ a Consulibus statim atque Magistratum inierant, expediebantur, Ammianus quædam memoriæ prodidit libr. 22. Eodem pertinet Sidonii Apollinaris carmen in Panegyrico ad Anthemium, in fine: & Claudiani in 4. Consulatu Honorii. *Broff.*

(*d*) Consulatus insignibus. Insignis magistratus, παράσημα, qualis Justinianus Novell. 25. de Prætore Pisidiæ describit, δίφρος τε ἐξ ἀργύρου, ἐκ πέλεκυς καὶ ῥάβδοι, &c. *Forner.*

(*e*) Et vestrum nomen annum designat. Nominibus Consulum Roman. anni numerabantur, infra lib. 9. ep. 29. Justinian. Novell. 105. ἵνα μὴ τῷ χρόνῳ γνώριμοι, Seneca lib. 3 cap. 31. de ira: Dedit duodecim fasces, sed non fecit ordinarium Consulem; a me numerari voluit annum, sed deest mihi sacerdotium. Pacatus Panegyristes Theodosio seniori, Consul quis creatur, habiturus est nomen annus. Apuleius Apologia 2. ad Claud. Maximum Proconsulem: signa, quæ impressa sunt recognoscat, Consules legat, annos computet. In veteri lapide.

Ter vice qui sacra discinxit jurgia Judex.

Consul & æterno decoravit nomine fastos.

Hinc editæ rationes cum die & Consule, l. 1. l. 6. quis ex §. si initium, D. de edendo. Libellis accusatorum dies & Consules exprimebantur, l. 3. de accus. Leges inter Cod. constitutiones sine die, & Consule promulgatæ. Ut mihi non sit dubium, quin Lactantius lib. 6. Consules his verbis intelligat: Qui ad gerendos, inquit, magistratus vitæ suæ operam convertunt, ut fastos signent, & annis imponant nomen. *For.*

(*f*) Augmentum Consulatus, servorum manumissio est, l. un. De offic. Consul. l. 3. & l. 20. si rogatus, de manumiss. vindic. Sunt autem octo hic obiter observanda, a Cassiodoro accuratius, quam usquam a quoquam notata Consulatus argumenta: 1. fastis dare nomen; 2. fasces & secures habere; 3. manumittere; 4. vestis pal-

maca: 5. victorialis scipio: 6. aurcei calcei: 7. sella curulis: 8 denique missilia, quæ hoc versu significantur: Ad has largitates veniatis, qui vos pares tantis expensis esse cognoscitis. De quibus sup. lib. 2. epist. 2. egimus. Insignia Consularitatis, ac potestatis dicuntur initio lib. 6. Cod. Theod. *Forn.*

Sic Ammian. Marcell. lib. 22. Mamertino Consule Kal. Januariis ludos edente, manumittendis ex more inductis per admissionum proximum. Claudianus in Eutropio lib. 1.

Libertatemque daturus,
Quam nondum meruit, scandit sublime tribunal.

Sic in lib. 3. Heracliani. Cod. Theodos. de infir. his quæ sub tyran. *Juret.*

FORMULA *a* PATRICIATUS

II.

**Gr. & Cuj. Fotiitiorum.*

SI antiquitatis ordinem perscrutemur origine dignitatum, * Patriciorum familia Jovi noscitur fuisse dicata; ut summi Dei (sicut putavere) cultura locum primarium possideret. Sed quia vos aliquid habere decebat eximium, & nomen ipsum Patribus magna se vicinitate jungebat; superstitione derelicta, ad vestium cœtum felici conditione migravit: quia Pontificalis laus conscientiæ Senatui recte poterat convenire. Sic ex Augurali familia Reges quoque legis institutos, non injuria: quia decuit a tali proposito venire, qui publica poterat jura tractare. Hinc est, quod & honor ipse cinctus est, cum vacaret, nihil jurisdictionis habens, & judicantis cingulum non deponens: in quo felicitas perpetua nascitur, dum successoris ambitio non timetur. Nam mox ut datus fuerit, in vitæ tempus reliquum homini fit coævus: ornatus individuus, cingulum fidele, quod nescit ante deserere, quam de mundo homines contingat exire. Credo ad similitudinem Pontificatus, unde venerat, rem fuisse formatam; qui sacerdotium non deponunt, nisi cum vitæ munera derelinquunt. Additur, quod leges tantam illis reverentiam detulerunt, ut in sacris positus, cum hoc fuerit honore præcinctus, paternæ potestatis nexibus exuatur, nisi contra specialiter a Principe caveatur. Quod constat ratione probabili constitutum; ut qui amplissimum genium pretinlæ libertatis acceperat, vilissimam conditionem cum subditis non haberet. Præfectorios, & aliarum dignitatum viros præcedit, (*b*) uni tantum cedens fulgori, quem interdum etiam a nobis constat assumi. Proinde necessario laudatam intellige dignitatem: ne aut nos parum dedisse videamur: aut tu negligentius tractes, si te aliquid mediocre suscepisse putaveris. Quapropter ab illa Indictione nostro munere sublevatus, Patriciatus culmen ascende, quod quidam juridicorum (*c*) a Patribus dictum esse voluerunt: faciens omnia, quæ tantam reverentiam decent. Nam quamvis magna contulerit nostra clementia, habes adhuc, quod expectes, si ita probabiliter tractare contendas.

Patriciatus dignitas perpetua, & est quoddam sacerdotium.

(*a*) Patriciatus summus honos, ut Curis, sic patria potestate liberat. Hic, & §. filius familias, tit. Quib. mod. jus patr. pot. solu. l. ult. C. de decur. lib. 10. l. ult. de Consul. lib. 12. Cod. infra lib. 8. epist. 21. & lib. 10 epist. 7. *Forner.*

(*a*) Vide Baronium in Notationibus ad diem 29. Augusti in Martyrol. Rom. *Juret.*

(*b*) Uni tantum cedens fulgori: intelligit Consulatum. Vide Symmachum lib. 4. Ep. 8. *Juret.*

(*c*) A Patribus. Suidas, πατρίκιος, ὁ πατὴρ τῆς πόλεως: Justin. d. §. filius fam. d. l. ult. C. de Consulib. *Forn.*

FORMULA PRÆFECTI PRÆTORIO.

III.

SI honoris alicujus est origo laudabilis: si bonum initium sequentibus rebus potest dare præconium: tali auctore Præfectura Prætoriana gloriatur, qui & mundo prudentissimus, & Divinitati maxime probatur acceptus. Nam cum Pharao Rex Ægyptius de periculo futuræ famis inauditis somniis urgeretur, nec visionem tantam humanum posset relevare consilium, Joseph vir beatus inventus est, qui & futura veraciter prædiceret, & periclitanti populo prudentissime subveniret. Ipse primum hujus dignitatis infulas consecravit: (*a*) ipse carpentum reverendus ascendit: ad hoc gloriæ culmen evectus, ut per sapientiam conferret populis, quod præstare non potuerat potentia Dominantis. Ab illo namque Patriarcha, & nunc Pater appellatur Imperii: Ipsum hodieque resonat (*b*) vox præconis, instruens Judicem, ne sapientia esse dissimilem. Merito, ut cui tanta potestas potuit dari, videretur semper subtiliter admoneri. Quædam enim huic dignitati & nobiscum jura communia sunt. Exhibet enim sine præscriptione longinquos, magna quantitate mulctat errantes, fiscum pro sua deliberatione distribuit, evectiones simili potestate largitur, vacantia bona proscribit, delicta provinciarum Judicum punit, (*c*) verbo sententiam dicit. Quid est, quod non habeat commissum, cujus est vel ipse sermo judicium? Pene est, ut leges possit condere, quando ejus reverentia potest negotia sine appellatione finire. Ingressus Palatium nostra consuetudine frequenter adoratur; & tale officium morem videtur solvere, quod alios potuit accusare. Potestate igitur nulla dignitas est æqualis. Vice Sacra ubique judicat. Nullus ei miles de foro sui auctoritate præscribit, excepto Officiali Magistri militum: credo, ut vel illis aliquid Antiquitas crederet, qui videbantur pro Repub. bella tractare. Curiales etiam verberat, qui appellati sunt legibus Minor Senatus. In officio suo jus retinet singulare, & talibus tantisque noscitur jubere, quos etiam provinciarum non audent Judices in aliqua parte contemnere. Officium plane geniatum, efficax, instructum, & tota animi firmitate prævalidum; qui sic peragent jussa, ut nullis morentur dilationibus imperata. Militia perfunctis Tribunorum & Notariorum honorem tribuit; & milites suos illis exæquat, qui inter Proceres mixti nostris * conspectibus obsecundant. (*d*) Gratanter implemus, quæ ille constituit; cujus reverentia & nostra constringimur, ut sine dubitatione faciamus, quæ illum decrevisse cognoscimus. Non immerito, quando Palatium sua provisione sustentat, servientibus nobis procurat annonas, humanitates quoque Judicibus ipsis facit, Legatos gentium voraces exples ordinationibus suis, & licet aliæ dignitates habeant titulos præfinitos, ab ista totum pene geritur, quicquid in Imperio nostro æquabili moderatione tractatur. Hanc denique curarum omnium pulcherrimam molem (quod prosperum nobis, utile Reipub. sit) ab illa Indictione tuis humeris decenter imponimus; quam tu & ingenii virtute sustineas, & summa fide tractare contendas. Quæ quantum diversis sollicitudinibus constringitur, tanto magis laudes amplissimas dignitas hæc triumphat. Et idem tantum lumen gloriæ fit actionibus vestris, ut & in Palatio nostro fulgeat, & in provinciarum longinquitate reluceat. Par tibi sit cum potestate prudentia:

Bonum initium sequentibus rebus potest dare præconium.

Joseph Patriarcha primus Præfectus Prætorio creatus.

** Gr. & Cui. jussionibus.*

conſcientiæ tuæ quadriſaria virtus aſſideat. Tribunal tuum ideo tam excelſum factum eſſe noveris, ut locatus ibi nihil humile abjectumque cogitares. Conſidera quid debeas dicere, quod a tantis excipitur. Monimenta publica talia contineant, quæ ſe legiſſe nullus erubeſcat. Præſul mirabilis partem non habet cum delictis: quia niſi aliquid egregium aſſidue fecerit, culpam vel otioſus incurrit. Nam ſi prædictus auctor ſanctiſſimus ille recolatur, quoddam ſacerdotium eſt Præfecturæ Prætorianæ competenter agere dignitatem.

Præſul mirabilis partem non habet cum delictis.

(*a*) Ipſo carpentum reverendus aſcendit. Præfecti Prætorio carpentis uſi ſunt, eaque aſcendere poterant, at etiam Præfecti Urbis, qui mos Sacerdotibus ſacris antiquitus conceſſus, ut ex Suetonio in Claudio cap. xj. conſtat, matri carpentum, quo per Circum duceretur; & in Caligula, cap. 15. Matri Circenſes carpentumque inſtituit, quo in pompa traduceretur. Matronæ quoque vulgo carpentis utebantur ad ſacra, ſicut teſtatur Ovid. lib. 1. Faſt.

Nam prius Auſonias matres carpenta vehebant;
Hæc quoque ab Evandri dicta parente reor.

ſed poſtea hic mos in deſuetudinem abiit. *Broſſ.*

(*b*) Una præconis, infra lib. 11. epiſt. 3. quæ in judiciis tum publicis, tum privatis adhibebatur. l. 2. de jur. immunit. l. pen. de integr. reſtit. l. ult. C. de feriis. Quintil. lib. 6. c. 4. Euſeb. lib. 4. Eccl. hiſt. cap. 15. Agathias judicium ab Juſtiniano inſtitutum deſcribens lib. 4. de bello Gothico ait: inſtruens judicem. Donatus in Terentianum Phormionem act. 1. ſcena 2. Demoſthen. pro Creſiphonte. Lucianus in Bis accuſato: qua de re alias forte pluribus. *Fornor.*

(*c*) Verbo ſententiam dicit inter jura, & poteſtatis Præfecti Prætorio inſignia, ne ex ſcripto ſententiam ferat, l. 2. C. de ſent. ex brevic. recit. Quod cæteris Judicibus non eſt permiſſum, qui ex tabella litigantibus ſententiam edebant. Symmachus lib. 1. epiſt. 27. l. 34. l. ult. C. de præd. dec. l. ult. C. de princip. agent. in reb. l. in ſacris, C. de pœna ſacr. ſcrin. 12. ſed opportuniore aliquando loco nos id proſequemur. *Forn.*

(*d*) Gratanter implemus quæ ille conſtituit. Præfectis Prætorio datam fuiſſe pleniorem licentiam ad diſciplinæ publicæ emendationem Juriſconſultus l. 1. D. de off. Præf. Præt. auctor eſt. Tempore Conſtantii Imperatoris omnes caſtrenſes, ordinariæque poteſtates, ut honorum omnium apicem priſcæ reverentiæ more Præfecto ſemper ſuſpexere Prætorianos, ut Ammian. Marcellin. lib. 21. tradit. Præfecturæ meritum cæteris dignitatibus anteſtare Valentinianus, Valens, & Gratianus in l. 1. C. de officio Vicarii definiunt; & merito: etenim Præfectura Prætoriana quidem principatus quondam Imperii erat, attamen ſine purpura. Et in eo diſcrimen Principis & Præfecti ſtatuebatur, quod ſacram purpuram, & Imperatorias inſignias non geſtaret. Deinde Præfectis Prætorio rerum ſumma commiſſa fuit propter loci dignitatem, ut teſtantur Imperatores Valentinianus, Theodoſius, & Arcadius in l. quilibet. 40. C. de decur. lib. 10. Patres Imperii etiam vocantur, ut teſtatur Author. Qui autem plura de authoritate, munere, & dignitate Præfecti Prætorio ſcire voluerit, conſulat Dion. lib. 52. Suetonium in Galba cap. 14. in Tito, cap. 6. *Broſſ.*

FORMULA PRÆFECTURÆ URBANÆ.

IV.

De dignitate commiſſa laus ſemper Judicis æſtimatur.

CUm de dignitate commiſſa laus ſemper Judicis æſtimetur; & potior habendus eſt, quam ſint illi, quibus præeſſe cognoſcitur; nemo amplius videtur erigi, quam cui potuit Roma committi. Grande eſt quidem Procerem eſſe: ſed multo grandius de Proceribus judicare. (*a*) Senatus ille mirabili opinione glorioſus probatur habere Præſulem, quem mundus ſuſcipit jura condentem. Eoque fit, ut illi utantur in Senatu poteſtate perfecta, qui apud te trepidant dicere proprias cauſas. Verum hæc quoque modeſtia cognoſcitur eſſe prædicanda; ut* oportet ſe legibus teneri, quas

*Ed Niv. & Ga. *oporteret.*

ab ipſis ſciuntur poſſe conſtitui. Quæ res pro parte nobis abſolute communis eſt: ſed hac ſola ratione differt, quod alteri ſubdi non poſſumus, qui Judices non habemus. Reſpice tot doctos viros, & conſidera quale ſit his aliquid dicere, nec erroris verecundiam formidare. De talibus diſceptas, quos tibi cognoſcis eſſe potiores. Sic ergo locum tuum tracta, ut omnes te Judicem honoratæ congregationis agnoſcant. Conſides ſupra omnes ſcilicet Conſulares: ſententiam primus dicis; & in illa libertatis aula reverendus aſpiceris, in qua commiſſos habere mundi Primarios approbaris. Quis jam de obſcuro* vitio cogitare poſſit, qui ſe inter moram lumina tot eſſe cognoſcit? Vis odium non recipere? Studium a te gratificationis exclude. Publicum amorem neceſſe eſt habeas, ſi ſecretius nil promittas. Erit nimirum magnum, & ſingulare præconium, ſi Judices non accipiant, ubi ſunt, qui multum dare contendant. * Ditioni tuæ non ſolum Roma commiſſa eſt (quamvis in illa contineantur univerſa) verumetiam intra centeſimum poteſtatem te procedere antiqua jura voluerunt: ne tantæ civitatis Judicem moralis agger includeret, cum Roma omnia poſſideret. Tu etiam ex deſignatis lege provinciis, ab appellatione cognoſcis. Advocati tibi militant eruditi: quando in illa patria difficile non eſt Oratorem implere, ubi Magiſtros eloquentiæ contingit ſemper audire. Carpento veheris per nobilem plebem: publica te vota comitantur: favores gratiſſimi conſona tecum voce procedunt. Bene age, quia te veniente licet populis conticere. Habeto copioſe, unde tibi gratiam tantæ civitatis acquiras, ſi merces diverſæ ſub nulla venalitate vendantur: ſi exhibitio ſalubriter accenſa thermarum, rapinarum ardoribus non tepeſcat: ſi ſpectaculum, quod præbetur voluptati, non ſit cauſa litigii. Suaviter enim cogit gratum eſſe populum, quiſquis in certaminibus partium declinat injuſtum. Tanta eſt enim vis glorioſæ veritatis, ut etiam in rebus ſcenicis æquitas deſideretur. Admonitionum igitur ordine decurſo, per Indictionem illam habitu te togaræ dignitatis ornamus; ut (*b*) indutus veſte Romulea, jura debeas affectare Romana. Nam ſi iſti (*c*) dignitati pars fueris, nihil eſt quod a nobis minime conſequaris. Ad omnia enim tali ſuffragio eris nihilominus dignus, ſi actionem tuam laudet Senatus. Perfecta enim rei fides eſt, ubi conſentanei teſtes probantur eſſe Summates.

Rex alteri ſubdi non poteſt.

* Gr. & Cui. *delent hoc nomen.*

In quo ſitum ſit ſingulare Judicum præconium.

* D. Juret. legit *Ditioni, ut Ep. 7. lib. 11.* Et Ac. *dictioni.*

Vis veritatis

Perfecta rei fides eſt, ubi conſentanei teſtes probantur eſſe Summates

(*a*) Senatus ille mirabili opinione glorioſus. Epictetus cum ab Hadriano Imperatore interrogaretur quid eſſet Senatus; ornamentum, dixit, urbis, ſplendor civium. Sic legati a Pyrrho interrogati quid de Romanis ſentirent, reſponderunt urbem ſibi templum viſam: Senatum vero Regum conſeſſum. Quidam eum vocarunt recti bonique præceptorem: alii mundi lumina. Probus apud Vopiſcum ait Romanos Senatores mundi Principes eſſe, tales ſemper fuiſſe, & inpoſterum futuros Petronius in Satyrico vocat Senatum recti bonique præceptorem. Prudent. lib. 1. in Symmachum, mundi lumina. Sic Ammianus Marcellinus, ubi de Conſtantio Romam ingreſſo ait: Cumque Urbi appropinquaret, ait, Senatus officia, reverendaſque patriæ ſtirpis effigies ore ſereno contemplans, non ut Cyneas ille Pyrrhi legatus, in unum coactam multitudinem Regum, ſed aſylum mundi totius adeſſe æſtimabat. Cicero Senatum principem ſalutis, publicæque mentis appellat. Vide Majorian. Novell. 3. de ritu imperii ſui. Virgil. 6. Æneid. l. 74. C. Theod. de Decurin. Quintil. declam. 329. *Broſſ.*

(*b*) Indutus veſte Romulea. Togam intelligit, qua Romani cives utebantur, l. 32. ſed etſi accepto, de jur. fiſ. quo alluſum lib. 3. epiſt. 17. Veſtimini moribus togatis: exuite barbariem. Notatur Antonius a Dione lib. 50. [illegible]. Tertullianus de pallio: Salvian. lib. 4. de Providentia. Claudian. in Ruffinum,

Barbariem revocat.

Nec pudet Ausonios currus & jura regentem
Sumere deformes ritus, vestemque Getarum,
Insignemque habitum Latii mutare, togæque.

Toga advocatorum l. 3. C. de advoc. divers. judic.

(c) Præfecturæ urbanæ familia, quæ hic dicitur, Ulpiano sunt Stationarii: l. 1. de off. præf. urb. *Forn.*

FORMULA QUÆSTURÆ.

V.

* Gr. Cuj. & Cor. N. *aspectibus*.

SI tantum claræ sunt dignitates, quantum nostris* affatibus perfruuntur: si præsentia frequens prodit Dominantis affectum; nullus ita Judicum potest esse gloriosus, quam ille, qui est in cogitationum nostrarum participatione susceptus. Aliis enim pecuniæ publicæ committimus procurationem: aliis causas concedimus audiendas: aliis* patrimonii nostri jura delegamus; Quæsturam toto corde recipimus, quam nostræ linguæ vocem esse censemus. Hæc nostris cogitationibus necessario familiariter applicatur; ut proprie dicere possit, quod nos sentire cognoscit: arbitrium suæ voluntatis deponit; & ita mentis nostræ velle suscipit, ut a nobis magis putetur exiisse, quod loquitur. O quam arduum est, subjectum verba Dominantis assumere, loqui posse, quod nostrum credatur, & provecti in publicum decorem gloriosam facere felicitatem! Considerate quid ponderis habeatis pariter, & decoris. (a) Si quid dubitamus, a Quæstore requirimus: qui est (b) thesaurus famæ publicæ, armarium legum, paratus semper ad subitum; & (ut ait Tullius magister eloquentiæ) nihil præstabilius videtur, quam posse dicendo tenere hominum mentes, allicere voluntates, impellere quo velit, unde autem velit deducere. Nam si Oratoris est proprium graviter & ornate dicere, ut possit animos Judicum commovere; quanto facundior debet esse, qui ore Principis populos noscitur admonere, ut recta diligant, perversa contemnant, bonos sine fine laudent, pessimos vehementer accusent? Ut pene feriata sit districtio, ubi prævalet eloquentiæ fortitudo. Sit imitator prudentissimus Antiquorum, mores alienos corrigat, & suos debita integritate custodiat. Talem denique oportet esse Quæstorem, qualem portare Principis decet imaginem. Nam si nos (ut assoles) causam gestis audire contingat; quæ auctoritas erit linguæ, quæ sub oculis Regale genium possit implere? Adesse debet scientia juris, cautela sermonis; ne nemo debeat reprehendere, quod Principem constiterit censuisse. Opus erit præterea firmitas animi, ut a justitiæ tramite nullis muneribus, nullis terroribus auferatur. Nam pro æquitate servanda & nobis patimur contradici, cui etiam oportet obediri. Sed vide, ut tantum doctrinæ deferas, quatenus probabiliter omnia perquisitus exponas. Aliæ quippe dignitates assessorum solatia quærant: tua vero dignitas Principi consilia subministrat. Atque ideo prudentiæ, vel eloquentiæ tuæ fama provocati, Quæsturam tibi, gloriam litterarum, civilitatis templum, genitricem omnium dignitatum, continentiæ domicilium, virtutum omnium sedem, per illam Indictionem, Deo præstante, concedimus; ut sic agas, quemadmodum te parem rebus prædictis esse contendas. Ad te enim provinciæ sua vota transmittunt: a te Senatus juris quærit auxilium: a te docti probantur expetere, quod noverunt; & necesse tibi est omnibus sufficere, quanto a nobis contigerit legum remedia postulare. Sed cum hæc omnia feceris, nullis elationibus efferaris, nulla mordearis invidia, alienis calamitatibus non læteris: quia quod odiosum est Principi, non potest convenire Quæstori. Exerce potestatem Principis, conditione subjecti. Sic ore* vero glorificatus eloquere, ut te tamen rationem credas nobis judicibus redditurum: ubi aut culpabilis vicissitudinem recipit, aut boni propositi gloriam laudatus acquirit.

*Alii, *matrimonii*.

Quæstura vox linguæ Principis.

Definitiones Quæstoris.

Definitiones Quæsturæ.

* Alii, *nostro*

(a) Si quid dubitamus, a Quæstore requirimus. Ad Quæstoris officium pertinet orationes Imperatorum, & cætera Senatui nota facere, quod constat ex Suetonio in August. cap. 65. in Nerone cap. 15. & in Tito cap. 6. Ælio Spartiano in Hadriano, statim in principio. Cornelio Tacito lib. 16. quod designare voluit Sidonius Appollinaris in Panegyrico Major.

-cujus dignatur ab ore
Cæsar in orbe loqui, licet & Quæstore diserto.
Polleat.

Ulpianus etiam in l. 1. D. de off. Quæstor. refert Candidatos solis Principum libris in Senatu legendis vacasse. *Broff.*

(b) Thesaurus famæ publicæ armarium legum. Quæstor sacri Palatii petitionibus subscribebat, vel etiam responsa reddebat; & ut hoc loco omne ejus officium paucis exequar, leges dictabat, precesque ac responsa subnotabat, ut constat ex notitia Romani Imperii, & Nov. 53. & 114. l. ult. C. de divers. rescr. Symmachus ad Auson. Quæstor es, memini: consilii Regalis particeps, scio: precum arbiter, legum conditor, recognosco, & alio loco: Te magis Quæsturæ honos, & condendarum sanctionum usus exercuit. Procop lib. 1. de bello Persico. His de causis justitiæ & legum custos appellatur, & thesaurus famæ publicæ, & armarium legum, ut in Nov. Valent. de homic. cas. fact. Denique is plane est Quæstor, quem in Aula Cancellarium appellamus. Ad Quæstorem etiam pertinebant memoriales, hoc est leges, & rescripta excipiebant, & implebant, id est perscribebant, aut perscribi curabant. *Broff.*

FORMULA MAGISTERIÆ DIGNITATIS.

VI.

REverendum honorem sumit, quisquis Magistri nomen acceperit: quia hoc vocabulum semper de peritia venit; & in nomine cognoscitur, quid sit de moribus æstimandum. Ad eum nimirum Palatii pertinet disciplina: ipse insolentium (a) scholarum mores procellosos moderationis suæ terminis prospere differeat. Tam multi ordines sine confusione aliqua componuntur; & ipse sustinet onus omnium, quod habet turba discretum. Sic nominis sui gravitate perfunctus, ornat actibus Principatum. Per eum Senator veniens nostris præsentatur obtutibus: admonet trepidum: componit loquentem: sua quinetiam verba solet inserere, ut nos decenter omnia debeamus audire. Aspectus Regi haud irritus, promissor collocutionis nostræ, gloriosus donator aulici consistorii, quasi quidam lucifer; nam sicut ille venturum diem promittit: sic iste desiderantibus vultus nostræ serenitatis attribuit. Causarum præterea maximum pondus in ejus* audientiæ finibus optima securitate reponimus; ne ejus curis fidelibus sublevati, utilitatibus publicis vivacius occupemur. (b) Veredorum quinetiam opportunam velocitatem, quorum status semper in cursu est, diligentiæ suæ districtione custodit; ut sollicitudines nostras, quas consilio juvat, beneficio celeritatis expediat. Per eum exteris gentibus ad laudem Reipub.* nostræ ordinatur humanitas; & nolentes redeunt, quos merentes exceperit. Per eum quippe nobis Legatorum, quamvis festinantium, prænuntiatur adventus: per eum* nominis nostri destinatur evectio; & isti principaliter creditur, quod tam necessariam esse sentitur. His etiam laboribus æstimatis potestatem maximam huic decrevit Antiquitas; ut nemo Judicum per provincias fasces assumeret, nisi hoc & ipse fieri decrevisset. Subdidit ejus

* Ac. *audacia*

*Cor. Gam. *nostra*.

* Jur. legit. *nominis*.

arbitrin aliena judicia, ut ad ipsum rediret, quod alter visus est præstitisse. Molestias quidem non habet exigendæ pecuniæ, sed aperte bonn fruitur potestatis * adeptæ: credo, ut ex diversis titulis deflorarctur dignitas, ad levamen Principis instituta. Peræquatores etiam victualium rerum in urbe Regia propria voluntate constituit, & tam necessariæ rei Judicem facit. Ipse enim gaudium populis, ipse nostris temporibus præstat ornatum: quando tales viros copiæ publicæ præficit, ut plebs querula seditionem nesciat habere satiata. Officiom vero ejus tantæ genii prærogativa decoratur, ut militiæ perfunctus muneribus, ornetur nomine Principatus; miroque modo inter Prætorianas cohortes, & Urbanæ Præfecturæ milites videantur invenisse primatum, a quibus sibi humile solvebatur obsequium. Sic in favore magni honoris injustitia quædam a legibus venit, dum alienis excubiis præponitur, qui alibi militasse declaratur. Adjutor etiam Magistri nostris præsentatur obtutibus; ut vicaria sorte beneficii eligamus ejus præsidium, qui nobis præstat fidele solatium. Hanc igitur dignitatem, tot titulis claram, tot insignibus opuleotam, per Indictionem illam, gubernandam tibi, congrua gravitate, committimus; ut omnia quæ gesseris, Magister fecisse videaris: quia nihil moribus residuum relinquitur, si (quod absit) a tanta maturitate peccetur.

* Gtul. & Cuj. indempta.

(a) Vide leges sub titulo de privilegiis scholarum. *Juretus.*

(b) Veredorum oportunam velocitatem. Evectiones dantur a Principe, vel a Præfecto Prætorio, vel Magistro officiorum: ad eos refertur si quid minus legitime in usurpando cursu publico factam sit. l. 3. C. de cursu publico: ideirco non mirum, si evectiones dant; Præsidibus sotem dandarum evectionum facultas non est, ut Nov. Major. de cursu publico, nisi publicarum functionum prosecutoribus. *Broff.*

FORMULA COMITIVÆ SACRARUM Largitionom.

VII.

Grata sunt nomina, quæ designant protinus actiones.

GRata sunt omnino nomina, quæ designaot protinus actiones: quando tota ambiguitas audienti tollitur, ubi in vocabulo concluditur, quid geratur. Donis enim præsidere Regalibus Comitivam Sacrarum Largitionom indicia rerum verba testantur. Quod vere decorum, vere suis omoimodis exquisitum, in donorum Regalium parte sequestratam facere dignitatem, & alterius honorem dicere, dum nos constet dona conferre. Actus innocens, pietatis officium, illud semper ingerere, oude se fama Principis possit augere. Regalibus magna profecto felicitas militare donis, & dignitatem habere de publica largitate. Alii Judices obtemperant residuis virtutibus Regnatoris; hæc sola est, quæ tantummodo serviat ad momenta pietatis. Nihil enim per ipsam districtum geritur, nil severum forte censetur: sed tunc obsequitor, quando pro nobis vota funduntur, Supplicum per te fortonas erigimus, Cal. Januariis affatim dona largimur, & lætitia publica militia tua est. Verum hanc liberalitatem nostram alio decoras obsequio, ut figura vultus nostri metallis usualibus imprimatur; monetamque facis de nostris temporibus futura sæcula commonere. O magna inventa prudentum! O laudabilia instituta Majorum! ut & imago Principum subjectos videretur pascere per commercium, quorum consilia invigilare non desinunt pro salote cunctorum. Sed hoic (ut ita dixerim) munerariæ dignitati, præconem largitatis nostræ, publicæ felicitatis indicium, locum quoque Primiceriatus adjungimus; ut per te demus honores, per quem & nostræ pecuniæ conferimus largitates. Merito, quando & simili gratia otraque præstantur, & ab uno debuerunt Judice geri, quæ pari videntur laude conjungi. Parum est autem, quod provinciarum Judices tuæ subjaceant dignitati: ipsis qooque Proceribus chartarum confirmas officiom; dum perfectum non creditur, nisi a te foerit pro solemoitate completum. Vestis quoque Sacra tibi antiquitus noscitur fuisse commissa; ut quicquid ad splendorem Regum pertinet, tuis non minus ordinationibus obediret. Curas quoque littorum adventitia lucri provisione committis. Negotiatores, qoos humanæ vitæ constat necessarios, huic potestati maoifestum est esse subjectos. Nam quicquid in vestibus, quicquid in ære, quicquid in argento, quicquid in gemmis ambitio humana potest habere pretiosum, tuis ordinationibus obsecundat; & ad judicium tuum confluunt, qui de extremis mundi partibus advenere. Salis quoque commercium, inter vestes sericas, & pretiosissimam margaritam, non inepte tibi deputavit Antiquitas; ut sapientiam tuam evideoter ostenderet, cui talis species deputata serviret. Quapropter per illam Indictionem Comitivæ Sacrarum, & Primiceriatus sibi conferimus dignitates; ut multis laudibus decorati possis, qui honorum numerositate præcingeris. Utere igitor solemniter titulis tuis; & si quid tibi de antiquo privilegio usos abstulit, plurima certe, quæ vindicare debeas, dereliquit: quando doarum dignitatom gloriosa quidem cura, sed & laboriosa custodia est, quæ tibi copiosum fructum decoris afferunt, si probis moribus excolontur.

Vota pro salute Principis Cal. Januar.

Moneta a monendo. Gr.

FORMULA COMITIVÆ PRIVATARUM.

VIII.

COmitiva Privatarum, sicut nominis ipsius sentitur insonare vocabulum, per * Rationalium curam, quondam Principum privatam fertur gubernasse substantiam. Et quia Judicis fastigium exercere non poterat inter homines extremis conditionibus inclinatos; alios quoque titulos provida deliberatione suscepit: ne dignitas Latialis causam tantum videretur habere cum famolis: sed actibus urbanis tunc se felicius occupavit, postquam agrestiom causas decenter amisit. Quid enim prios facerent inter servos jura publica, qui (a) personam legibus non habebant? Non ibi advocatus aderat: non se partes solemni actione pulsabant. Erat secretarium * impolita seditione confosum; & appellabatur abusive judicium, ubi non allegabaotur a partibus dicta prudentium. Utitur nunc dignitas liberorum causis; & legitimus Præsul veraciter habetur, quando de ingenuorum fortunis disceptare posse sentitor. Primum tibi contra nefarias libidines, & humani generis improbos appetitus, quasi parenti publico, decreta custodia est: ne quis se probrosa commixtione pollueret, dum vicino sanguini reverentiam non haberet. Gravitas enim publica proximitatis sanctitatem, & conjunctionis gratiam, habita æstimationa, discrevit: quia longa aliod debetur proximitati naturæ, quam corporali possumus indulgere licentiæ. Contra hos eligeris unicus, & continens inquisitor: ut dum talia probra persequeris, consequaris præconia castitatis. (b) Desponsatorum quinctiam sacram quie-

* Cor. Gem. rationabilem.

* Gr. impolluta.

tem æquabilia juta tuæ conſcientiæ commiſerunt : ne quis veſtita marmoribus ſepulcra nudaret : ne quis columnarum decorem irreligioſa temeritate præſumeret: ne quis cineres alienos aut longinquitate temporis, aut voraci flamma conſumpto, ſcelerata perſcrutatione detegeret : ne corpus, quod ſemel reliquerat moleſtias mundanas, humanas iterum pateretur inſidias. Nam eſt cadaveta furta non ſentiunt, ab omni pietate alienus eſſe dignoſcitur, qui aliquid mortuis abrogaſſe monſtratur. Vide quæ tibi commiſſa ſunt, caſtitas viventium, & ſecuritas mortuorum. Habes quoque per provincias de perpetuario jure tributorum non minimam quantitatem. (c) Canonicarios dirigis, Poſſeſſores admones, & cum aliis Judicibus non modica jura partitis, caduca bona non ſinis eſſe vacantia. Ita quod uſurpatio potuit invadere, tu fiſcum noſtrum facis juſtis compendiis obtinere. Proximos defunctorum nobis (d) legaliter anteponis : quia in hoc caſu Principis perſona poſt omnes eſt: ſed hinc optamus non acquirere, dummodo ſint, qui relicta debeant poſſidere. (e) Depoſitivæ quoque pecuniæ, quas longa vetuſtate competentes dominos amiſerunt, inquiſitione tua noſtris applicantur ærariis; ut qui ſua cunctos patimur poſſidere, aliena nobis debeant libenter offerre. Sine domino ſiquidem inventa perdit, qui propria non amittit. Proinde) quod felicibus applicetur auſpiciis (per Indictionem illam Comitivæ Privatarum te honore decoramus, quam leges Præfectis quoque parem eſſe decreverunt; eſt enim & ipſa aulica poteſtas Palatio noſtro jure reverenda, quam tu facies ultra terminos ſuos creſcere, ſi ſuſceptam continenter egeris dignitatem.

Ab omni pietate alienus eſſe dignoſcitur, qui aliquid mortuis abrogaſſe monſtratur.

Sine domino inventa perdit, qui propria non amittit.

(a) Perſonam non habent. Servi perſonam non habent: ideoque a Theophilo, initio tit. de ſtipul. ſerv. ἀπρόσωποι nominantur: de quibus Dion, περὶ ἀπειρίας, & l. un. C. ſi per vim, vel alio modo, Baſil. δοῦλος vocat ἀπρόσωπον. *Forn.*

(b) Defunctorum ſup. lib. 4. epiſt. 18. Conſtantius l. 3. & l. 4. ædes ac domum defunctorum vocat ſepulchra, tit. de ſepulchr. viol. C. Theod. Ea autem cognitio Pontificum olim fuit, l. 2. verſ. cum Pontificibus, eod. tit. l. 50. hereditas. D. de petit. hered. l. ult. de mort. inf. hic ſacram quietem vocat. Vide Sueton. in Domitiano c. 17. 2. Tull. de legib. 10. epiſt. *Forn.*

(c) Vide infra lib. 12. Ep. 13. Hi ſunt, qui Canonem publicum exigebant. *Juret.*

(d) Legaliter in ſucceſſionibus ab inteſtato fiſcus noviſſimum locum occupat, & agnatis, cognatis, collegis, commilitonibus poſtponitur, tit. de hered. decurion. Cod. Inde Harmenop. cæterique Græcis juris interpretes apte, vacantia bona ἀδέσποτα καὶ ἀκληρονόμητα definiunt. *Forn.*

(e) Depoſitivæ, vet. repoſitivæ: utrumque recta ſed tamen prius arridet magis, ex l. 31. Nunquam, D. de acq. rer. dom. Ubi a Paulo theſaurus definitur, vetus quædam depoſitio pecuniæ, cujus non exſtet memoria, ut jam dominum non habeat, & inventori conceditur. Hic vero fiſco applicatur, præter juris diſciplinam §. Theſauros, de rer. diviſ. Inſtit. l. 3. in fin. D. de jure fiſci, l. un. C. de theſauris. Sane Plato initio lib. 11. de legibus, theſauros tollendos eſſe negat. Porro ſecuritatis cauſa in monumentis ac ſepulchris pecuniæ credebantur, ut hinc, & ex Eunuchi Terentianæ prologo conſtat: quod poſtea vetitum fuit: extatque titulus lib. 45. Baſilic. Ne pecuniam cum mortuis ſepelire liceat. ὡς ἔξεστι σὺν τοῖς νεκροῖς θάπτειν χρήματα. Sed & quod in d. l. un. legitur, condita ab ignotis dominis tempore vetuſtiore mobilia, ſeu monilia, hujus formulæ deſcriptioni conſentaneum eſt; ſic enim & Poeta:

Auxiliumque viæ veteres tellure recluſit
Theſauros, ignotum argenti pondus & auri.

& Homeri ſcholiaſtes Iliad. 3. κειμήλια expoſuit ἀργὰ καὶ ἀπόθετα χρήματα, opes abditas & reconditas. *Forner.*

(e) Depoſitivæ quoque pecuniæ. Hic dicitur Comes theſaurorum, ſacrarum largitionum, ſacrarum remunerationum, vel munerationum, l. 2. C. de commeatu. l. palatinos. C. de palat. ſacr. larg. l. 41. C. Theod. de appellat. is etiam dicitur præſidere donis Imperialibus, & per eum erigi ſupplicum fortunas, & Kal. Januariis affatim largitiones fieri: quique largitionum dies notatur in l. laudabila. C. de adv. div. jud. & a Nicephoro cap. 23. lib. 10 *Broſſ.*

FORMULA COMITIVÆ PATRIMONII.

IX.

Antiquæ conſuetudinis ratio perſuadet, chartis noſtris illos imbuere, qui longe poſitis tranſmiſſas accipiunt dignitates; ut quos non poteramus præſentes inſtruere, lectio probabilis commoneret. Sed te, quem ad patrimonii noſtri curas* Regalis defloravit electio, non tam deſtinatis præceptionibus inſtruimus, quam uſu ferenſſimæ collocutionis erudimus. Confabulationes ſiquidem noſtræ erunt tibi inſtrumenta juſtitiæ: quando illud gratum nobis eſſe perſpexeris, quod & divinis poteſt convenire mandatis. Patrimonium ſiquidem noſtrum pro ſublevandis privatorum fortunis tibi credidimus, non premendis. Nam ſi tranquillitatis noſtræ velis conſiderare rationem, quoddam Regiæ domus famulis præjudicium humilitatis imponis. Proprias quippe utilitates improbus dominus quoquo modo nititur vindicare; cæterum qui bonæ famæ ſtudere cognoſcitur, ſuo ſemper judicio plus gravatur. Inſoleos libertatis genus eſt ruſticorum, qui adeo ſibi putant licere voluntaria, quoniam ad noſtram dicuntur pertinere ſubſtantiam. Eſto igitur illis cum erecta poteſtate moderatus. Temperamentum ſimul damus, cui poſſe concedimus. Conſidera, ſuſcepta dignitas quo debeat ſplendore tractari, per quam ſupra cæteros Judices familiaritatem Principis habere meruiſti. Nam ſicut ſol ortus corporum colores fugata nocte detegit: ita ſe morum tuorum qualitas, aſſidue viſo principe, non celabit. Mens tua & oculis noſtris patebit & auribus. In vultu, & in voce cognoſcimus ferventium mores. Si facies tranquilla, ſi vox moderata ſuggeſſerit, credimus eſſe probatiſſimas cauſas. Quicquid enim turbulenter dicitur, juſtitiam non putamus. Quapropter penſabit loqui ruum Dominantis examen: quando nequeunt proprias tegere voluntates, qui ſuos poſſunt proferre ſermones. Speculum ſiquidem cordis hominum verba ſunt: dum * illud moribus placere creditur, quod ipſe ſibi ad agendum legiſſe monſtratur. Superbus quinetiam (a) varicatis greſſibus patet. Iracundus luminum fervore declaratur. Subdolus terrenum ſemper amat aſpectum. Leves inconſtantia prodit oculorum. Avarus obuncis unguibus explanatur. Et ideo ad quas provectus eſtis, ſtudete virtutibus: quia nemo poteſt Principem fallere, qui etiam tetrum naturalium cauſas in vobis optime probatur inquirere. Quapropter ad Comitivam patrimonii noſtri te per Indictionem illam (Deo juvante) promovemus; ut inavarum Judicem Palatia noſtra teſtentur, quem nos judicavimus eſſe promovendum. Quid enim magis cupias, quam ſi te linguas nobilium laudare cognoſcas? Alibi forte Judices formidentur injuſti: hic ubi remedium præſens petitur, redempta ſententia non timetur. Querimonias poſſeſſorum ſine venali protractione * diſcinge. Omne ſiquidem judicium celeritatis commodo tranſit ad beneficium; & quod arbitro redditur, tali gratia minus putatur. Poſſeſſiones noſtræ, vel quia ſunt immobiles, non egrediantur terminos conſtitutos: ne conditione contraria quod non poteſt moveri, malis moribus contingat extendi. Trade etiam militibus tuis quam ſectari delegeris animi

* Gr. Cui. & Forn. *legalis.*

Qui bonæ famæ ſtudet, ſuo ſemper judicio plus gravatur.

Speculum cordis hominum verba ſunt.

* Gr. Niv. & Ga. *illico.*

* Gr. & Cuj. *diſtringe* Niv. & Ga. *diſtingue.*

castitatem. Quomodo ille justus potest dici, sub quo non prohibeatur excedi? Utere igitur, auctore Deo, concesso tibi feliciter privilegio dignitatis. Incitet te ad bonorum desiderium, sæpissime quod videris: quia in his quæ feceris, judex & testis ero. Nam & si epulas sollicita ordinatione disponas, non solum nostro Palatio clarus, sed & gentibus necesse est reddearis eximius. Legati pene ex tota orbis parte venientes, cum nostris cœperint interesse conviviis, admirantur copiose repertum, quod in patria sua norunt esse rarissimum. Stupent etiam abundantiam unius mensæ tantas servientium turbas posse satiare; ut judicent consumpta recrescere, unde tanta probantur exire. Habent nimirum in sua patria, quod loquantur, dum parentibus suis dicere gestiunt, quæ viderunt. Sic propemodum in toto mundo celeberrimus redditur, qui providus nostris apparatibus invenitur. Adde, quod tempora nostræ lætitiæ secretaria tua sunt, cum pectus redditur curis alienum; & tunc tibi tribuitur suggerendi locus, quando cunctis adimitur. Merito, ut qui es judex tanti apparatus, & epularum, (*b*) * delinitos cibis tibi animus concedatur.

* Gr. *delicatissimus* Cor. Niv. *delicatissimis*.

(*a*) Varicatis gressibus, id est, dolose: unde prævaricatores, l. 212. Prævaricatores, de verb. sign. l. 1. ad S. C. Turpill. Plin. lib. 18. cap. 9. Arator, inquit, nisi incurvus prævaricatur. Inde translatum id nomen in forum; ibi itaque caveatur ubi inventum est. Ulpianus tamen ex Labeone in l. 1. de Prævaricatoribus a varia concertatione nomen tractum ait: quæ notatio defendi posset, quia varii, doloi nominantur, l. 1. D. de dolo, *ὁ ποικίλως κατηγορῶν* a Græcis vertitur. tit. 1. lib. 60. Basilic. *Forner.*

(*b*) Delinitus, vet. delicatissimus. Obiter notandos mos, quo Regum conviviis Legati adhibebantur: quod per honorificum fuit. Ammian. Marcell. 15. honoreque mensæ Regalis adeo antepositus aliis. Pacatus Panegyristes: Ille cohonestatus affatu, ille mensa beatus, ille afenio consecraturus est. Qu. Curtius lib. 8. Præcipuus honor habebatur, quod licebat sedentibus vesci cum Rege. Valer. Max. lib. 5. cap. 1. de Paulo loquens: Nec indignum mensæ honore. *Forner.*

FORMULA, QUA PER CODICILLOS Vacantes Proceres fiant.

X.

PErielitarentur graviter boni mores, si aut solis divitibus, aut corpore valentibus præstarentur tantummodo dignitates: dum multos invenias excubias Palatii refugere, qui magis possint laudabili conversatione fulgere. Multis enim facultas sua non sufficit ad triumphum: multis philosophantibus corporis valetudo subtrahitur; & fit plerumque ut sapientes inremunerati jaceant, si semper homines ad honores Comitatensi observatione perveniant. Rarum est uni multa confluere, cum omnibus debeat Regnantis pietas subvenire. Quid si ad expensas Consulatos pauper nobilis expavescat? quid si sapientia clarus Præfecturæ nequeat sustinere molestias? quid si pondera Quæsturæ affluens lingua formidet? quid si reliqui fasces molestiarum tædio vitentur forte, quam meritis? Nonne si a magnis viris talia fugiantur inverecundia nostræ mansuetudinis, quamdam repulsam suscipiunt dignitates? Quanto justius bono Principi inremuneratum nihil relinquere, quod facit natura laudabile? Sapientia est, quæ honores meretur, totum aliud extrinsecus venit. Sola est prudentia, quæ rebus omnibus præponitur, quando in homine feliciter invenitur. Sit apud nos & fortunis integerrimus Consularis: sint & sine longo labore Primates: habeant exercitia præmia sua: sed & iste honorabilis locus sit; qui tantum meritis comparatur. Neque enim absurde leges sacratissimæ censuerunt, eos, quos bonæ opinionis fama commendat, Codicillis Vacantibus tales quærere summitates. Quos etsi facultas in tanti honoris apparatu desereret, virtus conscia non celaret. Animati sunt ad talia, qui de sua videbantur desperare fortuna. Hoc & validissimus ad labores, hoc & imbecillis corpore meretur ad laudes. Nam omnes sub diversitate prædicantur, quos hujus nomen honoris amplectitur; & magis nescio quid amplius meriti extorsisse creditur, * qui item laborantium otiosus meruisse sentitur. Atque ideo præsentibus Codicillis ab illa Indictione illud tibi propitia Divinitate defende; ut considerata ratione præsentis temporis, adepti honoris ordine potiaris. Ita tamen, ut illi modis omnibus præferantur, qui sudore maximo nostris aspectibus assuerunt. Necesse est enim, ut unum * cedat meritum duobus * evictum. Alioqui omnes ad quietas possunt currere dignitates, si laborantes minime præferantur otiosis. Consequantur illa, qui possunt; nec nobis desint ista, quæ credimus. Sic utraque gratia concitati, & illi ad Palatia nostra festinare poterunt, & vos optati honoris gaudia comitantur.

Sapientia est quæ honores meretur, totum aliud extrinsecus venit. Prudentia rebus omnibus præponitur, cum est in homine.

* Gr. Caj. Niv. & Ga. *quod*.

* Ed. Ac. Niv. & Ga. *credat*.

* Ac. *evectis*.

FORMULA ILLUSTRATUS VACANTIS.

XI.

COnstat felicem esse Rempub. quæ multis civibus resplendet ornata. Nam sicut cælum stellis redditur clarum: sic relucent urbes lumine dignitatum. Non quia fiat homo alter honoribus: sed quia modestior efficitur, a quo conversationis ordo melior postulatur. Quis enim opinionem suam vituperabiliter tractare velit, quam specialiter ad laudes electam esse cognoscit? Illum siquidem honores glorificant, quem commendat & vita. Nam malo instituto vivere, nec Principi fas est: quando & de illo populus occulte potest dicere, cui mores suos publice nullus ausus est imputare. Cape igitur pro fide ac laboribus tuis Comitivæ Domesticorum Illustratum Vacantem; ut & tuis civibus decoratus appareas; &, quod est dulcissimum mentibus bonis, jugiter propriis utilitatibus occuperis. Quid enim fortunatius, quam agrum colere, & in urbe lucere, ubi opus proprium delectat auctorem, nec aliquid fallendo conquiritur, dum suavi horrea labore cumulantur? Quapropter nos dedimus delectabilem honorem, tu conversationis associa dignitatem (nam utraque sibi conjuncta sunt, unum pendet ex altero; non coalescunt sparsa semina, nisi etiam terræ qualitas fuerit operata) habiturus messem de nostra gratia copiosam, si a te judicia nostra cognoverimus optime fuisse tractata.

Illum honores glorificant, quem commendat & vita.

FORMULA COMITIVÆ PRIMI ORDINIS.

XII.

MAgnum quidem multis, & inter vices videtur esse geniatum, publicæ utilitati probis actionibus occupari. Sed quanto felicius honorem splendidum sumere, & cogitationum molestias non habere? Interdum enim assidui labores etiam ipsas ingratas faciunt dignitates: dum imbecillitas humana cito solet sustinere fastidia; & quod prius ambisse creditur, postea vitare velle sentitur. Sed hoc multo præstantius adesse conspecti-

spectibus Regiis, & abesse molestiis: gratiam habere loci, & vitare contumelias actionis. Dulce est aliquid sic mereri, ut ouila possit anxietate turbari: dum multo gratius redditur, ubi prosperitatis sola gaudia sentiuntur. Hunc igitur honorem tibi respicis otiosa remuneratione præstitum, qui nimium laborantibus antiqua noscitur provisione collatus; at Rectores provinciarum anni actione laudatos vix ad tale culmen adducerent, quibus confirebantur plurima se debere. Consiliaris quoque Præfectorum conscientia clari, dictatione præcipui, qui to illu actu amplissimæ Præfecturæ sic videntur exercere facundiam, ut ad utilitates publicas expediendas, alteram credas esse Quæsturam. Unde frequenter & nos Judices assumimus, quia eos doctissimos comprobamus. Quid ergo de tali bonore sentiatur, agnosce: quando * Præfecti viri pro tot laudabilibus institutis hujusmodi inveniunt præmia dignitatis; & merito cum tanta pompa ceditur, quæ Senatoris quoque ordinis splendore censetur. Spectabilitas clara, & Consistorio nostro dignissima, quæ inter illustres ingreditur, inter proceres advocatur: otiosi cinguli bonore præcincta digniras, quæ nullum novit offendere, nullum cognoscitur ingravare, & super omnia bona concitare nescit invidiam. Quocirca provocati moribus tuis, Comitivam tibi Primi Ordinis ab illa Indictione majestatis favore largimur; ut Consistorium nostrum sicut togatus ingrederis, ita moribus laudatus exornes: quando vicinus bonor est illustribus, dum alter medius non habetur. Delectet te illos imitari, quos proximitate contingis. Tunc locum amplum & bonorabilem facis, si te moderata considerotione tractaveris. Admoneat te certe, quod suscepta dignitas Primi Ordinis appellatione censetur: utique, quia te sequuntur omnes, qui Spectabilitatis bonore decorantur. Sed vide, ne quis se præcedat opinione, qui sequitur dignitate. Alioqui grave pondus invidiæ est, splendere cinguli claritate, & mosom lampade non lucere.

*Gr. & Cuj. *perfecti.*

* Alii, *rogatus.*

Grave pondus invidiæ est splendere cinguli claritate, & moribus non lucere.

FORMULA MAGISTRI SCRINII, ET Comitivæ Primi Ordinis, quæ danda est Comiciaco, quando permilitat.

XIII.

SI bonor frequenter defertur otiosis: si interdum aut nobilitas eligitur, aut ad promerendum aliquid personæ tantum gratia suffragatur; quo studio remunerandi sunt, qui ad agoois sui præmia pervenerunt? Considerandum, quali labore servitum est, & sic de remuneratione cogitandum. Harum quippe rerum mensura de contrario venit: dum tale obedientibus dari debet donum, quale indevotis potuit esse periculum. Gravia sunt, quæ sustinent excubantes personas, contumaces ad parendum cogunt, latentes in cubilibus suis prudenti sagacitate vestigant, superbis modestiam æqualitatis imponunt. Ita quod a Judicibus breviter dicitur, ab ipsis efficacia famulante completur. Notum est, quæ pericula sustineant, cum ad causas mittuntur alienas. Si segnius agat, petitor queritur: si districte, pulsatus vociferatur. Sic inter utrumque diversum rara laus est iovenisse præconium. Dignitatum pace dicamus, facilius est laudatum Judicem reperire, quam militem injuncta sine offensione complere. Aliud est enim tantum dicere legitima: aliud ad terminum deduxisse justitiam. Laudabiliter quidem bonum dicitur: sed multo gloriosius statuta complentur. Verba tantum diriguntur a Præsulibus, a militibus autem postulator effectus. Post omnia pericula subduntur, si constricti aliquid verisimile conquerantur. Frequenter nocuit aliis ipsa quoque integritas actionis. Nam multos, quos in executione contristare visi sunt, ipsos postea impensos Judices persenserunt. Offendunt enim frequenter ignari, quibus sunt postea pariturì; & dum causis alienis fidem custodiunt, interdum pericula propriæ salutis incurrunt. Verum inter hæc militem evasisse laudatum, nonne juste videtur esse miraculum? Talibus igitur meritis vicissitudo reddenda est, ut nimio labore torpentes* indictis compensationibus excitemus. Utere igitur confidenter quicquid veteranis munifica jura tribuerunt: nulli sordido subjiciendus oneri, qui te purissima conversatione tractasti. Comitivam quoque tibi Primi Ordinis, quam tali militia perfuncta causa deputavit Antiquitas, secundum statuta Divalia vindicabis. Hæc quidem Priscorum beneficio consequeris: sed nostri nominis contra inciviles impetus, & conventionalia detrimenta perenni tuitione vallaris; ut officium, quod nostris jussionibus speciali sollicitudine famulatum est, amplius aliquid a militibus cæteris promereri potuisse videatur. Mulcta quoque* tot librarum auri percellendum esse censemus, si quis statuta nostra qualibet crediderit occasione violanda. Nec tamen aliquid contra te valere permittimus, quod dolosa fuerit machinatione tentatum.

Frequenter nocuit aliis ipsa integritas actionis.

*Gr. & Cuj. *indultis.*

* id est, *de percellendum* *esse*. Gr. & Cuj.

FORMULA DE REFERENDIS in Senatu.

XIV.

OPtamus quidem Curiam Senatus amplissimi naturali fœcunditate compleri, sobolemque ejus tantum crescere, ut, quod difficillimum aviditatis genus est, parentum videatur vota fatisre. Sed minus amantis est, non amplius quærere, unde tantum numerum possit augere. Agricola diligens præveniendo adjuvat imbrem cœlestem, & ante rigat plantaria, quam pluvias mereantur optatas. Arborum quinetiam fœtus meliorare contendens, diversi germinis fœturas instituit; ut multiplicata dulcedine fructuum, horsis suis conferat varietatis ornatum. Sic nos virtutum jucundissimas laudes incinctum Graium desideramus includere; ut germen alienum amplexo gratiæ colligatum, Curiæ moribus inolescat. Sed hæc cultura longe dissimilis est. Arboribus enim, quod melius putatur, inseritur; ad illas peregrina veniunt, ut de illorum potius suavitate dulcescant: vobis autem, ut agrestia proficians, offeruntur. Nam quamvis ignis nocte reluceat, soli tamen præsentatus obscurus est. Hinc est, quod ad illum Ordinem nihil potest eximium deferri, nisi quod per ipsum probatur augeri. Ee ideo illam natalium splendore conspicuum, & ingenii calore prudenter accensum, Senatus lumen excipias. Hactenus fuit suis meritis clarus: sed jam erit de vestra perspicuitate prælucidus. Pandite Curiam, suscipite Candidatum. Jam Senatui prædestinatus est, cui nos contulimus Laticlaviam dignitatem. Benignos esse necesse est publicos Patres: quia hoc vocabulum non tantum suo debes geamini, quantum studio votoque generali.

Laticlavii dignitas.

FORMULA VICARII URBIS ROMÆ.

XV.

VIces agentium mos est, sic Judicum voluntatibus obedire, ut suas non habeant digni-

tates. Splendent mutuato lumine, nituntur viribus alienis; & quædam imago in illis videtur esse veritatis, qui proprii non habent jura fulguris. Tu autem Vicarius diceris, & tua privilegia non relinquis: quando propria est jurisdictio, quæ datur a Principe. Habes enim cum Præfectis aliquam portionem: partes apud te sub Prætoriana advocatione confligunt, (a) Vice sacra sententiam dicis; &, quod maximæ fidei signum est, (b) in inscriptionibus vita tibi committitur hominum, quod inter mortales constat esse pretiosum. Additur, quod nec salutari te sine chlamyde jura voluerunt: scilicet, ut sub veste militari semper visus, nunquam crederis esse privatus. Sed hæc omnia ad Præfecturæ gloriam judicamus esse concessa; ut qui tantæ sedis Vicarium diceret, umbratile nil videret. Considera qualia de te præstes, qui tanta auctoritate subveheris. Exuendus a crimine non * nudetur ab innoxia facultate. Nam quid tibi debere possit, si * minimis suis imputet, quod evasit? Ad similitudinem quippe Summorum, carpento veheris. (c) Intra quadragesimum sanctissimæ Urbis jura custodis. Prænestes ludos edis: in vicem Consulis in honorem positus, dignitatemque Senatoris acquiris; & illa tibi panduntur atria, quæ Summatibus probantur esse collata. Hinc est, quod in Aula libertatis locum patrium tenes; & ibi mereris consessum, ubi est vel intrasse præconium. Ipsi quinetiam Senatores, qui præcedunt ordine, aliqua videntur a te necessaria postulare. Habes, quod præstes potioribus te; nec immerito inter præcipuos censendus es, qui aut juvare potes, aut lædere Consulares. Erige animos sub qualitate modestiæ. Talis est unaquæque dignitas, qualis administrantium est voluntas. Nihil abjectum est, quod in Reipub. geritur, nisi malis fuerit moribus forte vitiatum. Nam si humilium privatorum placet æqualitas, quanto magis grata est in potestatis culmine custodita, quæ difficilem modum servat, dum ad suum vella festinat? Proinde Vicariæ tibi dignitatem Serenitatis nostræ æstimatione conferimus; quam ne Romæ geras, ut conscientiam tuam tanta civitate facias esse dignissimam. Usurus omnibus privilegiis, quæ tuos decessores habuisse constiterit: quia sicut a vobis Antiquorum instituta deposcimus, ita & dignitati vestræ vetera non negamus.

** Alii, videtur.*

Qui solvendus est crimine, ne privetur bonis.

** Cor. Gam. meritis.*

Talis est unaquæque dignitas, qualis administrantium voluntas.

(a) Vice sacra sententiam dicis. Supra hoc lib. form. 6. sacra. 1. principe, l. 38. si quis aliquid, 2. D. de pœnis. sacra vice judicant, form. 3. lib. 6. Vice sacra judicavit Præfectus Prætorio, supra for. 3. Vicarius urbis, form. 15. *Fornet.*

(b) In inscriptionibus. Id est, accusationibus. C. Theod. lib. 9. tit. 1. De accus. & inscrip. Nemo ad crimen deferendum admittitur, nisi qui solemnia accusationis impleat, & sese ad pœnam, quæ calumniantibus impendet, obstringat, l. 7. C. de cal. l. 11. §. quidam, ad l. Jul. de adult. l. 3. D. de accus. l. 1. C. ad Turpill. inscriptionis vinculi, l. 11. & alt. nullus, C. de accus. l. ult. C. Theod. de exhib. vel transmit. reis. l. pen. & ult. C. de accusat. l. alt D. de privat. delict. Exemplum l. 3. D. de accus. & apud Lucianum, *in δίκῃ φωνηέντων*. gloss. Basilic. lib. 60. tit. 22. *Fornet.*

(c) Intra quadragesimum. Quadragesimum lapidem, seu milliarum intelligit. *Forn.*

FORMULA NOTARIORUM.

XVI.

NOn est dubium ornare subjectos Principis secretum; dum nullis æstimantur necessaria posse committi, nisi qui fuerint fide magna solidati. Publicum est quidem omne, quod agimus: sed multa non sunt ante scienda, nisi cum fuerint, Deo auxiliante, perfecta. Quæ tanto plus debent occuli, quanto amplius desiderantur agnosci. Regis consilium solos decet scire gravissimos. Imitari debent armaria, quæ continent monumenta chartarum; ut quando ab ipsis aliqua instructio quæritur, tunc loquantur: totum autem dissimulare debent, quasi nesciant scientes. Nam sollicitis inquisitoribus sæpe & vultu proditur, quod tacetur. Adsit innocentia, quæ cuncta commendat: quia in placida mente Regia decenter debent verba deponi. Sed quoniam te probatis moribus institutum, venatrix bonæ conversationis, sollicitudo nostra respexit, ab illa Indictione Notarium te nostrum esse censemus; ut ordine decurso militiæ, ad Primiceriatus feliciter pervenias summitatem. Honor, qui efficit Senatorem, cui Patrum aula reseratur, non injuria, nam qui nostris curis militat assidua lucubratione, juste videtur & Curiam libertatis intrare. Additur etiam perfuncti laboris aliud munus; ut si quo modo ad Illustratum, vel Vacantem meruerit pervenire, omnibus debeat anteponi, qui Codicillariis Illustratibus probantur ornari. Unde absolute colligitur, Primiceriatus meritis datum uti; ut in uno eodemque titulo dispar esset dignitas æqualiter acquisita. Animari debes igitur ad labores: quando tibi tale præmium propositum vides, quale se gaudent invenisse Summitates.

Regis consilium solos decet scire gravissimos.

Innocentia cuncta commendat.

(a) FORMULA REFERENDARIORUM.

XVII.

QUamvis tantum sit clara quæque dignitas, quantum eam præsentiæ nostræ conspectus illuminat (dum semper honorem suscipit, qui nostra colloquia decenter acquirit) nemo tamen sermones nostros tantum meretur, quam qui (a) Referendarius esse dignoscitur. Per eum nobis causarum ordines exponuntur; per eum interpellantium vota cognoscimus; & ipsis responsa reddimus, ut negotia * compedita solvamus. Magnum est in hoc agone Principali servire prudentiæ, & ad subitum sic dolores alienos asserere, ut conquerentium videatur vota satiare. Quale est enim in tumultuosis processionibus nostris nulla permixtione confundi, aut minime tantis clamoribus impediri? Necesse habet a turbatis exquirere, quod nobis possit placabiliter intimare, & distinctius referre, quam potuisset audire. Arduum est trepidantium dicta componere, & verum dicere: non tantum interpellator formidat negotii sui casum, quantum sustinet iste in relatione periculum. Si quid minus dixerit, inimicus asseritur, redemptus clamatur. Negotii dominus timoris patrocinio potest sua verba convertere; referenti autem non licet aliquid immutare. Sententiæ vero nostræ tanta memoriæ cautela tenendæ sunt, ut nihil minus, nihil additum esse videatur. Nobis plerumque audientibus nostra dicturus es; & difficili conditione constrictus, judicio nostro subjaces, dum alienas causas explanare contendis. Quapropter Referendarium te electio nostra constituit: sed tu puritatem conscientiæ, & veritatem linguæ nostris jussionibus adhibeto. Eruditionem vero mirabilem collocutio tibi nostra concedit, quæ dum per te alios ordinat, qualitatem tuæ mentis exornat. Sub nobis enim non licet esse imperitos: quando in vicem cotis ingenia splendida reddimus, quæ causarum assiduitate polimus. Quapropter illa cunctis jussisse nos referre, quæ aut debuistis, aut potuistis accipere. Nostræ

Tantum est quæque dignitas, quantum eam Regis præsentia illuminat.

** Cor. Gam. expedita.*

fic probatis, si justa redicitis. Amate quod nos glorifiaat. Sia velle vestrum, quale videtis nostrum esse propositnm. * Ad summum tales vos essa cupimus, ut etiam per vos Judices corrigamus. Peculiara de vobis aliquod vectigal exigimua; ut sicut vobiscum familiatiter miscemns affatus: ita & nostra opinio specialiter a vobis mereatur affe-ctum.

Juret. legit. Ad summam.

(a) Formula Referendariorum. Referendarii sunt, qui supplicum desideria Principi referunt, & exponunt, jussiones Principis Judicibus insinuant. Noveil. 10. 113. 124. ac nonuunquam, ut Sigebertus scribit iu Chronico, publicas couscriptiones annullo seu sigillo Regia confirmant. *Bross.*

FORMULA PRÆFECTI ANNONÆ.

XVIII.

Tanto quis honorabilis habetur, quã-ro civibus profuisse cognoscitur.

SI ad hanc mensuram censendæ sunt dignitates, ut tanto quis honorabilis habeatur, quanto civibus profnisse cognoscitur: is certe debet esse gloriosus, qui ad copiam Romani populi probateurelectus. Tui siquidem studii est, ut sacratissimæ Urbi præparetur annona, ubique redundet panis copia, & tam magnus populus tanquam una mensa satietur. Per officinas pistorum cibosque discurris, pensum & munditiam panis exigis; nec vile judicas esse, unde te possit Roma laudare: merito quando gloria singularis est, illius civitatis affectus. Et ne quod agis, uliquid putetur extremum, aarpentum Præfecti Urbis mixta glorificatione conscendis. Tu illi in spectaculis conjunctissimus inveniris; ut plebs, quam industria tua satiat, in suam revrrentiam te honoratum esse cognoscat. Nam si querela panis, ut asolet, concitetur, tu promissor ubertatis seditiones civicas momentanea satisfactione dissolvis; & per te prospicitur, ne quid a populis conquerentibus excedutur. Non immerito Pompeius fertur, copiæ quuntitate provisa, usque ad rerum pervenisse fastigia: quia merito singularis est amor populi, cum potuit a panuria liberari. Hinc ille gratificationem meruit, plausumque populorum. Hinc unice semper amatns est, & in gratia aivium, omnium vicit facta* Majornm: qui ne aliquando (b) inhonore diceretur, cum nominis taxatione vocabatur & Magnus. Hoc te exemplum invitet ad prospera: qaando ille honoris tui locum egisse cognoscitur, quem felix Roma mirabatur. Ne quis autem provocet abjectis te hominibus imperare, dignituti quoqua tuæ pistorum jura famulata sunt, quæ per diversus mundi partrs possessione larissima tendebantur: ne iuopia faciente vilesceret, quod Romanæ copiæ laudabili famalatione serviret. Suarii quoque, Romanæ copiæ causa reperti, tuo deputati videntur examini. Gloriare privilegiis acquisitis. Tribunal tuum non est inter minimas dignitates: quando & Romana gratia frueris, & provinciis jussa transmittis. Sed ut actionis ipsius in totum merita perscrutemur, triticeas quidem copias Præfectura Prætoriana procarat. Sed non minor laus est, dispensarionem probabilem facere, quam frumenta colligere: quando in quavis abundantia querela non tollitur, si panis elegautia nulla servetur. Sic Ceres frumentu dicitur invenisse: Pan autem primus consparsas fruges coxisse perbiberut; unde & nomine ejus panis est appellatus. Ita & illa prædicata est, quæ reperit; & iste laudatus est, qui decenter edenda humanis usibus applicavit. Atque ideo cognoscentes industriam tuam, quæ semper ast amica sapientiæ, Præfecturam Annonæ per il-

Singularis est amor populi, cum potuit a penuria liberari.

* *Ac. melorum.*

Ceres frumenta invenit: Pan autem primus coxit, unde & panis dictus est.

Industria semper est amica sapientia.

lam Indictionem nostra tibi electione deferimus. Considera nunc, quia non licet aliqaid furari de populo. Nam quod in civitatis damnn committitur, silentio non celatur. Nescit plebs tacere, quando interdum & hoc loquitnr, quod a nemine perpetratur. In fraudulentos distringe: panis pondera æquus examinator intende: sollicitius auro pensetur, unde a Quiritibus vivitur: quia gratior nobis est lætitia faventis populi Romani, qaam copia pretiosissimi meralli. Intuere certe quod loquimur. Quid habes melius quod optes, quam illius popali gratiam quærere, quam nos etiam constat optare?

(a) Qui ad copiam Rumani. Copias vocat alimenta & annonas, ut in l. 4. C. Theod. de uper. pub. iu l. 20. D. de enmpens. & apud Valer. lib. 5. cap. 1. inde copiati magno commeatu, prædaqun ingenti apud Agellium lib. 17. c. 2. & Nonium Marcellium; quod verbum castrensa est, nec facila apud alios reparitur. *Bross*

(b) D. Juret. putat legendum unica lectione inhonore, ut supra lib. 3. Ep. 53. Et infra lib. 9. Ep. 24. Et Mamertin. Paneg. 198.

FORMULA COMITIS ARCHIATRORUM.

XIX.

INter utilissimas artes, quas ad sustentandam humanæ fragilitatis indigentiam Divina tribuerunt, nulla præstare videtur aliquid simile, quam quod potest auxiliaris Medicina conferre. Ipsa enim morbo periclitantibus materna gratia semper assistit. Ipsa contra dolores pro nostra imbecillitate confligit; & ibi not nititur sublevare, ubi nullæ divitiæ, nulla potest dignitas subvenire. Causarum periti palmares habentur, aum magna negotia defenderint singulorum: sed quanto gloriosias est expellere, quod mortem vidrbatur inferre; & salutem periclitanti reddere, de qua coactus fuerat desperare! Ars, quæ in homine plus invenit, quam in se ipsa cognoscit. Periclitantia confirmat, quassata corroborat, & futurorum præscia valetudini non cedit, cum se æger præsenti debilitate turbaverit: amplius intelligens, quam videtur: plus eredens* actioni, quam oculis; ne ab ignorantibus pena præsagium putetur quod ratione colligitur. Huic peritiæ deesse Judicem, nonne humanarum rerum probatur oblivio? Et cum lasciviæ voluptates recipiant Tribunum, hoc non meretur habere Primarium? Habeant itaque Præsulem, quibus nostram committimus sospitatem. Sciant se huic reddere rationem, qui operandam suscipiunt humanam sulutem. Non quod ad casum fecerit, sed quod legerit, ars dicatur: alioqui periculis potius exponimur, si vagis voluntatibus subjacemus. Unde si hæsitatum fuerit, mox * quæratur. Obscura nimis est hominum salus, temperies ex contrariis humoribus constans: ubi quicquid horum exereverit, ad infirmitatem protinus corpus addnait. Hinc est, quod sicut aptis cibis valetudo fessa recreatur: sia venenum est, quod incompetenter accipitur. Habeantur itaque Medici pro incolumitate omniam; & post scholas magistrum vacent, libris delectentur antiquis. Nullus justius assidue legit, quam qui de humanu salute tractaverit. Deponite medendi artifices (a) noxias ægrotantium contentiones; ne cum vobis non vulria cedere, invrnra vestra invicem vidramini dissipare. Habetis quem sine invidia interrogare

Artis Medicæ laus.

* *Ac. lectioni.*

Tribunus voluptatum.

* *Ac. quæratur.*

Obscura nimis est hominum salus.

Omnis prudens consilii quærit.

possitis. Omnis prudens consilium quærit: dum ille magis studiosior agnoscitur, qui crebrior frequenti interrogatione monstratur. In ipsis quippe artis hujus initiis quodam sacerdotii genere (b) sacramenta vos consecrant. Doctoribus enim vestris promittitis odisse nequitiam, & amare puritatem. Sic vobis liberum non est sponte delinquere, quibus ante momenta scientiæ animas imponitur obligare. Et ideo diligentius exquirite, quæ curent saucios, corroborent imbecilles. Nam videro, si quod delictum lapsus excuset. Homicidii crimen est, in hominis salute peccare. Sed credimus jam ista sufficere, quando scimus, qui vos debeat admonere. Quapropter a præsenti tempore (c) Comitivæ Archiatrorum honore decorare; ut inter salutis magistros solus habearis eximius; & omnes judicio tuo cedant, qui se ambitu mutuæ contentionis excruciant. Esto arbiter artis egregiæ, eorumque (d) discinge conflictus, quos judicare sola solebat * effectus. In ipsis ægros curas, si contentiones noxias prudenter abscidis. Magnum munus est, subditos habere prudentes; & inter illos honorabilem fieri, quos reverentur cæteri. (e) Visitatio tua sospitas sit ægrotantium, refectio debilium, spes certa fessorum. Requirant rudes, quos visitant, ægrotantes, si dolor cessavit, si somnus affuerit. De suo vero languore te ægrotus interroget, audiatque a te verius, quod ipse patitur. Habetis & vos certe verissimos testes, quos interrogare possitis. Perito siquidem Archiatro venarum pulsus enuntiat, quid intus natura patiatur. Offeruntur etiam oculis urinæ; ut facilius sit vocem clamantis non advertere, quam hujusmodi minime signa sentire. Indulge te quoque Palatio nostro: habeto fiduciam ingrediendi, quæ magnis solet pretiis comparari. Nam licet alii subjecto jure serviant: tu rerum Domino studio præstantis observa. Fas est tibi nos fatigare jejuniis: fas est contra nostrum sentire desiderium; & in locum beneficii dictare, quod nos ad gaudia salutis excrutiet. Talem tibi denique licentiam nostri esse cognoscis, qualem nos habere non probamur in cæteros.

Homicidii crimen est in hominis salute peccare.

* *Juret. putat legendum discingue.*

* *Niv. & Ga. offectus.*

(a) Contentiones noxias. Vide Sidon. Apollin. lib. 5. Ep. 12. *Juret.*

(b) Sacramenta. Intelligit ὅρκον Hippocratis, quo nihil sanctius & castius, integrius nihil. *Forn.*

(b) Vide D. Hieronymum Epist. ad Nepotianum de vita Clericorum in fine. *Juret.*

(c) Comitivæ Archiatrorum. Cum plures Archiatrorum ordines essent, in singulis erant, qui cæteros anteireat, & hi Comites Archiatrorum vocabantur; de quorum eligendorum forma & auctoritate hoc loco scribit Cassiodorius; nec unum fuisse Comitem, sed tot, quot ordines Archiatrorum erant. Cognst. obser. lib. cap. 15.

(d) Discinge. Vetus distingue. Minus scite. Idem mendum insederat hactenus, l. 6. sicut, Cod. Theod. de legitim. hered. pendentium negotiorum fata distingunt, pro, discingunt; ut supr. hoc lib. form. 9. querimonias possessorum sine vænali protractione discingue; in manuscriptis membranis, distingue. Sic jurgium discingere l. 4 C. Theod. fin. regund. l. 64. non ignoramus. C. Theod. de appell. l. 2. l. 3. C. eod. quor. appell. non recip. causam sine dilatione discingere. *Forn.*

Discingere negotium. D Juretus dicit se notasse ad Alci. Arit. lib. 2. num. 34. & ad Symmac. lib. 10. Epist. 32.

(e) Visitatio tua. Hi [illegible] Modestino dicuntur, l. 6. de excus. tut. & [illegible]. Lucas vocat Actuum Apostolorum cap. 19. circuibant enim & obambulabant urbes Medici, ut ex lege Hippocratis colligitur, [illegible] Sic philosophi se frequentes, atque utiles per eamdem studiorum sectam contendentibus præbere, l. 8. in honoribus, D. de vacat. mun. Suidas in [illegible] Nomocan. tit. 2. cap. 34. *Forn.*

FORMULA CONSULARITATIS.

XX.

QUamvis dignitatem tuam a Consulibus descendere nominis ipsius videantur testimonia declarare: tamen & insignia tanta circumstant, ut nullus possit ambigere, te de illius lampadis claritate lucere. Secures enim, & fasces, quos * illi dicavit genio Antiquitas, tuis videntur faleris deputata; ut jurisdictio concessa, vel tacita possit admonere provincias. Sed quale tibi debet esse, quod curules inclytas probatur ornare? Vultus quinetiam Regnantium genitta obsequii pompa præmittit; ut non solum summi Judicis, sed & Dominorum reverentia cumulatus orneris. O magnæ temperationis inventum! De nomine Consulis promitteris clementissimus, & de Principum imagine metuendus. In aliquibus adhuc provinciis ornatus penula, carpenti etiam subvectione decoratis; ut multis declaretur indiciis, per expressas imagines rerum vices te præcelsæ gerere dignitatis. Considera magnum esse quod suscipis, & nulla criminum dejectione vitieris. Nominis tui auctor multa conferendo prædicatur. Tu age, ne ollis cupiditatibus accuseris; ut si dare non prævales, certe te moderari velle festines. Proximus enim habetur donanti, de quo potest dici, abstinens est jugiter alieni. Certe fœdissimæ contrarietatis vitium est, studere furtis, & habere vocabulum largitatis. Erigat ad laudem tuos animos, quod vocaris. Non te profecto meritis imparem facis, si turpissimæ ambitionis delicta calcaveris. Nam errores noxios vincere, est vitia maculosa superare; & iste revera editus est de moribus Consulatus. Nec enim superflue prudentissimi Veterum talia rebus nomina imposuerunt: dum continentiæ magnæ Præsulem provinciis mitterent Consularem. Triumpha jura publica, largire justitiam, & ex fortiori parte imitari prævales, quem nominis proximitate contingis. Pecuniis potest indigere * mediocris; morum talenta non potest non habere, qui justus est. Non pavescas largas Consulum manus. Habent & boni pauperes divitias suas. Illud ergo a te quæritur, quod in pectore humano nascitur, non quod terræ visceribus continetur. Quanto melius triumphare ex animi thesauro, unde nunquam nascitur pænitudo? Quia nec tenuis efficeris, cum plura concedis: quinimmo tantum locupletior redderis, quantum te * bona conscientiæ spassisse cognoscis. Quapropter opinionis tuæ laude pellecti, per illam Indictionem in illa provincia Consularitatis te præcipimus agere dignitatem; ut tibi non sit acceptum, quod legibus probatur inimicum. Illa magis dilige, quæ æquitatis jura commendant. Nomen tuum actionibus proba. Consule fessis, & tunc vere diceris Consularis. Sed ut omnia æquabili moderatione pensentur, institue pecunias non quærere, & agnoscis munera tibi copiosa provenire. Hanc enim conditionem humanis actibus Divina posuerunt; ut ille magis possit ditescere, qui lucra turpia nescit optare. Ignorantes accipiunt, qui bene agunt: quia necesse est, ut dum parumper malorum ambitio contemnitur, superno munere plus donetur.

* *Jur. legit, illius.*

Proximus habetur donanti de quo potest dici, abstinens est jugiter sui.

* *Ac. mediocribus.*

Habent & boni pauperes divitias suas.

* *Alii, bonæ.*

Ille magis potest ditescere, qui lucra turpia nescit optare.

Ignorantes accipiunt, qui bene agunt.

FORMULA RECTORIS PROVINCIÆ.

XXI.

OMnino provide decrevit Antiquitas Judices ad provinciam mitti: ne possit ad nos

veniendo mediocritas ingravari. Quis enim latronum ferret audaciam, si longe positam cognoscerent disciplinam? Absolute poterat vis permissa grassari, si conquerens tardius crederetur audiri. Sed quanto melius in ipsis cunabulis adhuc mollia reprimere, quam indurata crimina vindicare? In compendium mittimus mala, si præsentia facimus esse judicia. Quis enim audeat peccare, cum supra cervices suas districtionem cognoveris imminere? Et ideo te illi provinciæ Rectorem per illam Indictionem nostra mittit electio; ut revera corrigere nitaris, quos tibi commissos esse cognoscis. Chlamydis tuæ proculdubio inter alia clavos intende, quos scias non inaniter positos.

In compendium mittimus mala, si præsentia facimus esse judicia.

* Hinc fit, ut cum publicum agentes (a) purpuram cernerent, de vigore semper Principis admonerent. Geniatus indutus, vestis gratiosa, quam filio suo* Prispo Venus dicitur texuisse; ut eximiæ pulchritudinis matrem singulariter ornatus filius sectaretur. Respice, quantum dederint leges, & ad mensuram te potestatis extende. (b) Tibi fiscalium tributorum credita monstratur exactio. Constat esse tuæ fidei commissum Principi renuntiare, quod in provinciis probatur emergere. Tu etiam Senatorem ibidem residentem juberis audire: tu in Præfectorum militem cum ipsius tantum conscientia vindicare. Tuum nomen in subscriptionibus jusserunt honoratis Provincialibus anteferri. Quid de te æstimatum sit, datur adverti, cui tot videntur nobiles potuisse postponi. Additur, quod a Principe (c) frater vocaris; ut nobilitate pretiosi nominis a vilitate criminum tollereris. Cogita tantorum hominum sibi commissas esse fortunas. Fama erunt nostri temporis tui mores. Esto* vitæ continens, ut possis in alios esse Judex. Prima æquitas est, a se Præsules inchoare; ut debeant criminosi metuere, quem nequeunt similem reperire. Nullus enim in se culpas timet reus, quas habere respexerit cognitorem: quando agentem male nisi bonis moribus non æstimat displicere. Suos actus nullus damnat in altero: quia natura est humani animi, ut nitatur potius vindicare, quod se cognoverit admisisse. O quale est, liberum tribunalibus insidere: non esse obnoxium reo suo: ne incipiat potior fieri, quem redemis: timeat districtum, timeat continentem, non audiat blandum. Da, ut possit rigidam formidare sententiam. Avari Judices nesciunt, quantum delinquunt; nam cum vendunt aliena crimina, sua faciunt esse peccata. Quapropter esto sollicitus, ut bonæ Actionis tuæ laudes potius audiamus. A nobis confidenter exigis, quod remittis: quia tantum de remuneratione tua cogitamus, quantum te pecunias non quæsisse cognovimus.

* Gr. & Cuj. *nisi, ut.*

* Gr. & Cuj. *Priamo.*

* Gr. & Cuj. *in te.*

Prima æquitas est, a se Præsules inchoare.

Agentem male nisi bonis moribus non æstimat displicere.

Suos actus nullus damnat in altero.

Judices cum vendunt aliena crimina, sua faciunt esse peccata.

(a) Purpuram cernerent, de vigore Principis admonerent. Vulcatius Gallicanus in Avidio Cassio: Ut omnes purpuratos Augustos cognosceres. Herodian. lib. 1. ἡ βασίλειος ὑπεδέξατο πορφύρα, me ex alvo prodeuntem purpura imperatoria suscepit. Idem lib. 2. τὴν βασίλειον πορφύραν vocat. ubi ait Nigrum a Syriaco exercitu Imperatorem factum, amictumque purpura, & reliquo Augusti apparatu. Lamprid. in Alexandro, de Ulpiano, Quem sæpe a militum ira objectu purpuræ defendit. Peplum Imperatorum dixit Trebellius Pollio in Saturnino 21. tyrannor. *Forn.*

(b) Tibi fiscalium tributorum credita monstratur exactio. Judicum, vel Præsidum munus erat tributorum exactione incumbere. l. in fiscalibus. C. de exact. trib. Nov. 161. idem & Catholicorum munus est, & ex constitutione Augusti jam ab initio Proconsulum. Dio lib. 53. *Brof.*

(c) Frater vocaris. Fratris nomen amicitiæ causa positum, Symmach. lib. 2. epist. 22. 45. 67. & 71. Non potest esse amicitia tam felix, quæ imitetur fraternitatem. Quintil. declam. 321. hinc, opinor, l. 8. Nemo, D. de her. instit. l. 63. Verum. pro socio jus quodammodo fraternitatibus in se habet. Eos quoque qui in Magistratu essent, amicos a Principibus quibus merebant, quod & nunc in usu est, dictos observavi. l. 1. C. si mancip. ita ven. l. ult. D. de off. præf. vigil. l. 21. si in vita, C. de nup. l. 1. D. de appell. l. 17. dixi, D. de jure patron. sic Ulpianum Alexander non ætate, ut Glossularius censet, sed observantia & dignitate, amicum nuncupavit, l. 4. l. C de contrah. & comm. stipul. Jul. Firmicus Maternus, lib. 8. c. 27. Matheseos, erunt advocati optimi, & Regum amici. Non secus his frater Principis sumitur. Nec enim epistolis, cautionibus, testationibus fraternitas contrahitur, l. 13. non epistolis, C. de prob. Huc referenda est l. 58. nemo. fin. de hered. instit. l. 53. verum. fin. pro soc. Nec aliorsum, opinor, Theobaldum fratrem Amalasuentha, nec hunc ille sororem dixit, quam quod essent consortes Imperii, inf. lib. 10. epist. 1. 2. 3. *Fornev.*

FORMULA COMITIVÆ SYRACUSANÆ.

X. II.

Regalis est providentiæ, tales Judicum personas eligere; ut ad Comitatum necessitatem non habeant veniendi, quos in longinquis regionibus contigerit immorari. Nullum enim sale negotium est, quod Siculi itineris tantas pati possit expensas: dum commodius sit causam perdere, quam aliquid per talia dispendia conquisisse. (a) Non enim querelas de Sicilia volumus venire, sed laudes: quia gravatur apud nos actio Præsulis, si eam tam longinqui potuerint accusare petitores. Falsus enim dolor esse non creditur, ubi tanti laboris tædia subeuntur. Et ideo majore cura tractanda sunt, unde invidia plus timetur. Proinde per Indictionem illam, Comitivam tibi Syracusanæ civitatis, propitia Divinitate, concedimus; ut omnia sic agere nitaris, quemadmodum nos tibi præstitisse cognoscis. De proximis vota causantium sustinemus: inde autem ultro requirimus, unde ad nos difficile veniri posse sentimus. Habes, quæ te decorare debeant, si ita tamen ibi conscientia defæcatus adveneris. Militum tibi numerus nostris servit expensis. Redderis inter arma geniatus: processio tua procinctualis ornatus est. Exercitu uteris pacato, nec pericula belli subis, & armorum pompa decoraris. Verum inter hæc civilem cogita disciplinam. Non permittas milites esse possessoribus insolentes. Annonas suas sub moderatione percipiant: causis non misceantur extraneis. Pro securitate se omnium cognoscat electum, qui se gloriatur habere armatum. Privilegia dignitatis tuæ nec volumus minui, nec jubemur excedi. Sufficiat tibi tantum gerere, quantum decessores tuos constiteris rationabiliter effecisse.

Majore cura tractanda sunt, unde invidia plus timetur.

(a) Non enim querelas. Ut in provincia lites dirimantur, ne necesse sit ad Comitatum Principis accedere, iisdem propemodum verbis Majoranus Novell. de indulgentiis, reliquorum utitur: Nec de longinquis provinciæ regionibus cum magno sumptuum expensarumque detrimento ad Comitatum nostrum venire audeat ille, qui queritur; cui sub durum patientiæ gemitum tolerabilior videtur deprædatio sævientis, quam sub magno observationis incommodo sustinendus impetrandæ ultionis eventus. Et infra noster Cassiodor. lib. 9. epist. 20. Justin. Novell. 17. de mand. Princip. §. si tibi, præcipue, ut lites quanta poterunt celeritate definiant. Valentin. Novell. 4. Providere decet, ne Provinciales tenues homines defensoris inopia, ad requiranda auditoria sumptuose venire cogantur. Novell. Marcian. 2. cavetur, Neminem exhiberi de provincia ad Comitatum, nisi ad relationem Judicis, a quo fuerit appellatum: Occurrit, inquis, quod duro possint longi temporis intervallo, & enormibus sumptibus legitimo egentes auxilio liberari: videtis enim agmina, videtis catervas adeuntium infinitas, non solum a finitimis provinciis, verum en-

tremo orbis limita confluentes, & adversum suos adversarios conquerentes. Quod profecto nullatenus accidisset, si in locis integritas, vel severitas Judicum floruisset. *Fornet.*

FORMULA COMITIVÆ NEAPOLITANÆ.

XXIII.

INter cætera Vetustatis inventa, & ordinatarum rerum obstupenda præconia, hoc cunctis laudibus meretur efferri, quod diversarum civitatum decora facies aptis administrationibus videtur ornari; ut & conventus nobilium occursione celebri colligatur, & causarum nodi juris disceptatione solvantur. Unde nos quoque non minorem gloriam habere cognoscimur, qui facta Veterum annuis solemnitatibus innovemus. Nam quid prodesset inventum, si non fuisset jugiter custoditum? Exeunt a nobis dignitates relucentes, quasi * a sole radii; ut in orbis nostri parte resplendeat custodita justitia. Ideo enim tot emolumentorum commoda ferimus, ut securitatem Provincialium colligamus. Messis nostra cunctorum quies est, quam non possumus aliter recordari, nisi ut subjecti non videantur aliquid irrationabiliter perdidisse. Et ideo ad Comitivam te Neapolitanam per illam Indictionem libenter adducimus; ut civilia negotia æquus trutinator examines: tantumque famam tuam habita maturitate custodias, quantum te illi populo vel in levi culpa facile displicere cognoscas. Urbs ornata multitudine civium, abundans marinis terrenisque deliciis; ut dulcissimam vitam te ibidem invenisse dijudices, si nullis amaritudinibus miscearis. Prætoria tua officia replent, militum turba custodit. Consides * gemmatum tribunal; sed tot testes pateris, quot te agmina circumdare cognoscis. Præterea littora usque ad præfinitum locum data jussione custodi. Tuæ voluntati parent peregrina commercia. Præstat ementibus de pretio suo; & gratiæ tuæ proficit, quod avidus mercator acquirit. Sed inter hæc præclara fastigia optimum esse Judicem decet: quando se non potest occulere, qui inter frequentes populos cognoscitur habitare. Factum tuum erit sermo civitatis: dum per ora fertur populi, quod a Judice contigerit actitari. Habet ultionem suam hominum frequentia, si * loquar adversa; & de Judice judicium esse creditur, quod multis adstipulationibus personatur. Contra, quid melius, quam illum populum gratum respicere, cui cognosceris præsidere? Quale est perfrui favore multorum, & illas voces accipere, quas & clementes dominos delectat audire? Nos tibi proficiendi materiam damus: tuum est sic agere, ut sua beneficia Principem delectet augere.

* Ed. *a solis radiis*.

* Niv. & Ga. *gemmatum*.

* Alii, *loquantur*.

FORMULA HONORATIS POSSESSORIBUS, & Curialibus civitatis Neapolitanæ.

XXIV.

TRibuta quidem nobis annua devotione persolvitis: sed nos majore vicissitudine decoras vobis reddimus dignitates; ut vos ab incursantium pravitate defendant, qui nostris jussionibus obsecundant. Erit nostrum gaudium, vestra quies: suave lucrum, si nesciatis incommodum. Degite moribus compositis, ut vivatis legibus feriatis. Quid opus est quemquam facere, unde pœnas possit incurrere? Quærat Judex in vos causas, & non inveniat. Ratio motus vestros componet, qui rationales vos esse cognoscitis. Improbis judicem, testem bonis moribus destinemus; ut nemo se cogi sentiat, nisi quem ordo legitimæ conversationis accusat. Atque ideo illi nos Comitivam Neapolitanæ civitatis per illam Indictionem dedisse declaramus; ut nostra gubernatione laudatus, alteram mereatur de nostro judicio dignitatem. Cui vos conveniat prudenter obedire: quia utrumque laudabile est, ut bonus populus Judicem benignum faciat, & mansuetus Judex gratissimum populum æquabili ratione componat.

FORMULA MILITIBUS.

XXV.

OMnes * apparitiones decet habere Judices suos. Nam cui Præsul adimitur, & militia denegatur. Sed nos, quibus cordi est, locis suis universos ordines continere, indicamus illi Comitivam Neapolitanam, Deo juvante, largitos; ut Judicibus annua successione reparatis, vobis solemnitas non pereat actionis. Quapropter designato viro præstate competenter obsequium; ut sicut vos non patimur emolumentorum commoda perdere: ita & vos parendi debeatis priscam regulam custodire.

* Cor. Gam. *apparitores. Cui Præsul adimitur, & militia denegatur*.

MAGNI AURELII CASSIODORII SENATORIS VARIARUM

LIBER SEPTIMUS.

(a) FORMULA COMITIVÆ PROVINCIÆ.

I.

QUamvis omnium dignitatum officia a manu secludantur armata; & (b) civilibus vestibus videantur induti, qui districtionem publicam docentur operari: tua tamen dignitas a terroribus ornatur, quæ (c) gladio bellico, rebus etiam pacatis, accingitur. Vide quo judicio fueris evectus, quando aliis vigorem fascium videamus esse creditum; tibi autem ab ipsis legibus ferrum constet esse porrectum. Rem cruentam dederunt animo pacato; ut & noxii nimium metuerent, & (d) læsi de optata ultione gauderent. Alioqui culparentur Priores, si temperata omnia non fecissent. Sed cum te intelligas ad moderamen electum, humanum facile non concupiscas exitium. Reus qui dicitur, & probetur. Scito puniendi remedium datum tibi pro salute multorum. Arma ista juris sunt, non furoris. Hæc ostentatio nimirum est contra noxios instituta; ut plus terror corrigat, quam pœna consumat. Non enim cogitur ferro succidere robustam, qui adhuc teneram verbis curvat audaciam. Civilis est pavor iste, non bellicus, quem tu sic facies esse gloriosum, si habere non probetur excessum. Habes etiam & ferrum, nihilominus incruentum. Claudantur nexibus catenarum, quos levium criminum pulsat invidia. Cunctator esse debet, qui judicat de salute. Alia sententia potest corrigi: (e) de vita transactum non patitur immutari. Signa tua abactores timeant, fures pavescant, latrones perhorreant. Innocentia tantum læta respiciat, dum sibi auxilia venisse credit, quæ legum disciplina transmisit. Nemo redemptionibus tuum velle deflectat. Gladius* contemnitur, ubi aurum suscipitur. Tu te inermem reddis, si a virili animo cupiditate recesseris. Quocirca per Indictionem illam Comitivæ tibi in illa provincia tribuimus dignitatem; ut ad titulos tuos pertinentia civilitate potius laudabilis exequaris; nec quicquam præsumas facere, nisi quod privatus possis legibus vindicare. Ipsa est enim recta administratio, quæ & sine potestate defenditur; ut tunc probetur fuisse justus, quando ei quæ mavult objicere possit inimicus. Nec tamen spes vestra velut fastiditate deseritur; nam si bene provinciarum administrationibus præsideris, honores vos amplissimos sperare leges merito censuerunt. Unde jam videtur pene debitum, quod vobis a tanta auctoritate ultro noscitur fuisse* promissum.

Cunctator esse debet, qui judicat de salute.

* Niv. Gam. *conditur.*

Gladius contemnitur, ubi aurum suscipitur.

Ipsa est recta administratio, quæ sine potestate defenditur.

* Gr. & Cuj. Cor. Niv. & Gam. *provisum.*

(a) Formula Comitivæ. In notitia Imperii Rom. nominantur Comes Africæ, Asiæ, Ponticæ, Thraciæ: Comes rei militaris per Ægyptum: Comes Tingitanæ: Comes littoris Saxonici: Comes Isauriæ, &c. *Forner.*

(b) Civilibus vestibus. Præscriptum fuit vestium genus, lib. 4. tit. 10. Cod. Theod. de habitu, quo uti oportet intra Urbem, l. 1. Nullus Senatorum habitum sibi vendicet militarem, sed chlamydum terrore deposito, quieta colobiorum, ac penularum induat vestimenta. Cum autem vel conventus, &c. togatum eundem interesse jubemus. Nempe hic habitus est civilis, quo intra Urbem, & extra castra Magistratuum uti constitutum erat, cujus mentio in antiqua fori Trajani inscriptione est; Statuam poni habitu civili in foro divi Trajani pecunia publica censuit. Huc pertinet l. 7. iisdem, C. de advoc. div. jud. *Forn.*

(c) Gladio bellico. Hinc Præsides enim provinciarum non erant Magistratus militares. *Forn.*

(d) Læsi de optata ultione gauderent. Humanum est, ut doloris remedium sit inimici dolor: hinc vindictæ solatium Callistrato, l. 28. Capitalium, §. famosos, de pœnis: Apuleio lib. 3. & lib. 5. Metamorph. ultionis solatium. Plin. lib. 3. epist. 14. diffugiunt servi, quorum magna pars comprehensa est, cæteri requiruntur: ipse paucis diebus ægre refocillatus non sine ultionis solatio decessit, ita vivus vindicatus, ut occisi solent. Quintil. declam. 381. nihil dulcius est ultione læsæ. Senec. 1. de clement. cap. 21. Ultio duas res præstare solet, aut solatium afferre ei, qui accepit injuriam, aut in reliquum securitatem. *Forn.*

(e) De vita transacta non patitur immutari. Aurea, & Cassiodorio digna, & ab aliis auctoribus tractata sententia. Juvenal. Satyr. 6.

-meruit quo crimine servus
Supplicium? quis testis adest? quis detulit? audi.

Nulla unquam de morte hominis cunctatio longa est. l. 20. si vindicari C. de pœn. l. 5 de pen. Cic. pro Rosc. Amer. Arist. problem. ἕκαστος δ' ἂν μᾶλλον ἕλοιτο τὸν ἀδικοῦντα ἀποψηφίσασθαι, ὡς μὴ ἀδικοῦντα, ἢ τὸν μὴ ἀδικοῦντα καταψηφίσασθαι, ὡς ἀδικοῦντα. Quod si in alterutram partem peccandum sit, longe æquius fuerit nocentem absolvere, quam damnare ac perdere innocentem. Illud quidem peccatum est: hoc vero etiam impietas; ut ex Antiphonte Stobæus gnomolog. cap. 44. εἰ δέοι τι ἁμαρτεῖν, τὸ ἀδίκως ἀπολῦσαι ὁσιώτερον, ἢ τὸ ἀδίκως ἀπολέσαι, τὸ μὲν γὰρ ἁμάρτημά ἐστι, τὸ δ' ἀδίκως ἀπολέσαι ἀσέβημα. Cujus sententiæ insigne est apud Ælian. exemplum lib. Var. hist. 14. de Ptolemæo & Berenice, &c. *Forner.*

FORMULA PRÆSIDATUS.

II.

PRudenter omnimodis inspexit Antiquitas; provinciarum dignitates annua successione reparari; ne nec diuturna potestate unus insolesceret, & multorum provectus gaudia reperirent. Sufficit enim unicuique discessisse laudatum: quia dum tempus potestatis prolixum quæritur, culparum opprobria non vitantur. Illa enim vel in brevitate declinare mirabile est; dum frequenter & his surripiunt, qui a fascibus sub velocitate discedunt. Annus universus & ad declaranda conscientiæ bona sufficit, & facilius se ab errore custodit. Sic

Provinciarum dignitates annua successione reparantur & quare.

Dum tempus potestatis prolixum quæritur, culparum opprobria non vitantur.

in vestro proposito administrationem hujus anni susciperet nostrum est, merentibus tempus augere: quia non facile removere cupimus, quos justos esse sentimus. Idcirco conversationis tuæ moribus invitati, per illam Indictionem Præsidatum tibi in illa provincia, propitia Divinitate, concedimus; ut sic debeas agere, quemadmodum nobis possessor gratias cum tributis videatur exolvere. Decessorum bona exempla sequere: a vitiosorum te imitatione disjunga: non putetur omnis (a) consuetudo probabilis. Cautum debet reddere non sequacem error alienus. Prodit stultitiæ culpam, qui sequitur accusatum. Sed illud melius eligitur, unde* Præsidentis opinio sub administratione laudatur. Respice quantis sit provincia plena nobilibus. Habes qui & bene loqui de te debeant, & derogare præsumant: quia nulla potestas est, quæ qualitatem famæ suæ de ore hominum possit auferre. Contraque, fructus est, opinione prædicabili per confines ire provincias; & ibi invenire verissimam laudem, ubi non imperas potestate. Additur, quod irremuneratum non relinquimus, si te egisse probabiliter audiamus. Horre vitium, & Principis mereris affectum. Voluntatem Regiam in legibus habes: illis obtempera, & nostra cognosceris implere mandata.

Cautum debet reddere non sequacem error alienus.

* Gr. & Cuj. *præcedentis.*

Nulla potestas est, quæ qualitatem famæ de ore hominum possit auferre.

Voluntas Regis in legibus est.

(a) Consuetudo, id est tributum, τὸ τέλος: supr. lib. 1. epist. 10. Theodoricus Boethio rescribens: Arbiter Arcæ habeat consuetudines justas: rursus lib. 3. epist. 53. Remove consuetudines abominanter inolitas. Julianus Misopogone εἰδισμένων εἰσφορῶν πέμπτην, consuetorum vectigalium quinta. Idem epistola ult. εἰσφέρεται κατὰ τὸ ἔθος. Nam consuetudo in exactionibus, & tributis maxime spectanda est, l. 15. Quoniam, C. Theod. de exact. lib. 23. Ærariæ, de annona & tribut. C. Theod. lib. 13. Imperatores, in fin. D. de pollicitation. & in vectigalib. l. 4. l. 9. Locatio, §. pen. D. de public. *Fornet.*

FORMULA COMITIVÆ GOTHORUM.

Per singulas Provincias.

III.

CUm, Deo juvante, sciamus Gothos vobiscum habitare permixtos: ne qua inter consortes, ut assolet, indisciplinatio nasceretur, necessarium duximus illum sublimem virum, bonis nobis moribus hactenus comprobatum, ad vos Comitem destinare, qui secundum edicta nostra inter duos Gothos litem debet amputare: si quod etiam inter Gothum & Romanum natum fuerit fortasse negotium, adhibito sibi (a) prudente Romano certamen possit æquabili ratione discingere. Inter duos autem Romanos Romani audiant, quos per provincias dirigimus, cognitores; ut unicuique sua jura serventur, & sub diversitate Judicum una justitia complectatur universos. Sic pace communi utræque nationes, Divinitate propitia, dulci otio perfruantur. Scitote autem unam nobis in omnibus æquabiliter esse charitatem: sed ille se animo nostro amplius commendare poterit, qui leges moderata voluntate dilexerit. Non amamus aliquid incivile: scelestam superbiam cum suis detestamur auctoribus. Violentos nostra pietas exsecratur. In causa possint jura, non brachia. Nam cur eligant quærere violenta, qui præsentia probantur habere judicia? Ideo enim emolumenta Judicibus damus: ideo tot officia diversis largitatibus continemus, ut inter vos non sinamus crescere, quod possit ad odium pertinere. Unum vos amplectatur vivendi votum, quibus unum esse constat Imperium. Audiat uterque populus, quod amamus. Romani vobis sicut sunt possessionibus vicini: ita sint & charitate conjuncti. Vos autem, Romani, magno studio Gothos diligere debetis, qui & in pace numerosos vobis populos faciunt, & universam Rempublicam per bella defendunt. Itaque destinato a nobis Judici vos convenit obedire; ut quicquid pro conservandis legibus censuerit, modis omnibus impleatis; quatenus & nostro imperio, & vestræ utilitati satisfecisse videamini.

In causa possint jura, non brachia.

(a) Adhibito prudente Romano id est, Jurisconf. qui non patietur ad arma & rixam procedere, quos possit sua jurisdictione componere, l. 13. si cujus, vers. cur enim, D. de usufru. Nam ut subjicit: in causa possint jura, non brachia: id est, vis non adhibeatur in disceptatione a litigantibus, ut apud Græcos χειρῶν νόμος, sic Latinis manus. Pompon. omnia manu a Regibus gubernabantur, l. 2. de orig. juris, Paul. 5. sent. tit. 3. qui custodiam militi prosequenti magna manu excusserint, capite puniuntur. *Forn.*

FORMULA DUCATUS RHÆTIARUM.

IV.

QUamvis spectabilitatis honor unus esse videatur; nec in his aliquid aliud nisi tempus soleat anteferri: tamen rerum qualitate perpensa multum his creditum videtur, quibus confinales populi deputantur: quia non est tale pacatis regionibus jus dicere, quale suspectis gentibus assidere: ubi non tantum vitia, quantum bella suspecta sunt; nec solum vox præconis insonat, sed tubarum crepitus frequenter insultat. Rhætiæ namque munimina sunt Italiæ, & claustra provinciæ. Quæ non immerito sic appellata esse judicamus: quando contra feras & agrestissimas gentes, velut quædam plagarum obstacula disponuntur. Ibi enim impetus gentilis excipitur, & transmissis jaculis sauciatur furibunda præsumptio. Sic gentilis impetus, vestra venatio est; & ludo geritis, quod* vos assidue feliciter egisse sentitis. Ideoque validum te ingenio ac viribus audientes, per illam Indictionem, Ducatum tibi credimus Rhætiarum; ut milites & in pace regas, & cum eis fines nostros solemni alacritate circumeas: quia non parvam rem tibi respicis fuisse commissam, quando tranquillitas Regni nostri tua creditur sollicitudine custodiri. Ita tamen, ut milites tibi commissi vivant cum Provincialibus jure civili; nec insolescat animus, qui se sentit armatum: quia clypeus ille exercitus nostri quietem debet præstare Romanis. Quos ideo constat appositos, ut intus vita felicior secura libertate carpatur. Quapropter nostro responde judicio, fide nobis & industria placiturus; ut nec gentiles sine discussione suscipias, nec nostros* ad gentes sub incuriositate transmittas. Ad necessitatem siquidem rarius venitur armorum, ubi suscepta surreptio custodiri posse sentitur. Privilegia vero dignitatis tuæ nostris tibi jussionibus vindicabis.

Quare Rhætia dicta.

* Juret. legit *nos.*

* Gr. Cuj. & Forn. *agentes.*

(a) FORMULA CURÆ PALATII.

V.

AUla nostra sicut cognoscitur peritis dispositionibus instituta; ita doctorum in ea diligens debet esse cautela: quando pulchritudo illa mirabilis, si subinde non reficitur, senectute obrepente vitiatur. Hæc nostra sunt oblectamenta, potentiæ Imperii decora facies, testimonium præconiale regnorum; hæc Legatis sub admiratione monstran-

monstrantur; & prima fronte talis dominus esse creditur, quale ejus habitaculum comprobatur. Et ideo magna * voluptas est prudentissimæ mentis, pulcherrima jugiter habitatione gaudere, & inter publicas curas animum fessum reficere dulcedine fabricarum. Quas primum Cyclopes dicuntur ad antrorum modum amplissimas in Sicilia condidisse, postquam in cavernis montium Polyphemus ab Ulysse singularis oculi lugendam pertulerat orbitatem. Inde ad Italiam fabricandi peritia legitur fuisse translata; ut quod tantis ac talibus institutoribus inventum est, æmulatrix posteritas in suum commodum custodiret. Hinc est, quod * Sublimitatem tuam ab illa Indictione curam Palatii nostri suscipere debere censemus; ut & antiqua in nitorem pristinum contineas, & nova simili antiquitate producas. Quia sicut decorum corpus uno convenit colore vestiri; ita nitor Palatii similis debet per universa (b) membra diffundi. Ad quæ sic poteris idoneus inveniri, si frequenter Geometram legas Euclidem: si schemata ejus, mirabili varietate descripta, in tuæ mentis contemplatione condideris; ut in hora commonito famuletur tibi copiosa notitia. Archimedes quoque subtilissimus exquisitor cum Metrobio tibi semper assistant; ut ad nova reddaris paratissimus. Non enim tibi minima cura delegatur, quando animum nostrum fabricandi studio cupidissimam artis tuæ ministerio probaris explere. Nam sicubi aut civitatem reficimus, aut castellorum volumus fundare novitatem, vel si construendi nobis Prætorii amœnitas blandiatur; (c) te ordinante ad oculos perducitur, quod nobis cogitantibus invenitur. Decorum magisterium, propositum omnino gloriosum, in tam longas ætates mittere, unde te debeat posteritas admirata laudare. Quicquid enim aut instructor parietum, aut sculptor marmorum, aut æris fusor, aut camerarum rotator, aut gypsoplastes, aut (d) musivarius ignorat, te prudenter interrogat; & tam magnus ille fabrilis exercitus ad tuum recurrit judicium, ne possit aliquid habere confusum. Vide ergo quanta debet nosse, qui possit tantos instruere. Recipis certe bonæ dispensationis tuæ uberrimum fructum, cum tu de illorum labore laudaris, si ab eis diligenter facta monstraveris. Quapropter quicquid ad te pertinet, ita decenter, ita firmiter volumus explicari, ut ab opere Veterum sola distet novitas fabricarum. Sed hæc possibilia facis, si dona nostra nulla cupiditate suppresseris. Efficaciter enim imperat artifici, qui eum competenti non patitur commoditate fraudari. Manus larga artium nutrit ingenia; quando qui de victu non cogitat, perficere jussa festinat. Illud quoque considera, qua gratificatione tracteris; ut (e) aurea virga decoratus, inter obsequia numerosa, ante pedes Regios primus videaris incedere; vel ut ipso testimonio vicinitatis nostræ agnoscamus tibi Palatia commisisse.

Marginal notes: * Gr. & Cuj. voluntas. — Cyclopes primum fabricas condidere. — * Juret. legit Spectabilitatem. — Manus larga artium nutrit ingenia.

(a) Formula Curæ Palatii. Sidon. Apoll. cap. 13. pag. 348. Vide quæ ibi dicit Savaro. Vigilius Papa in Epistola, quæ extat Tom. 4. Concil. pag. 164. Sed & Justinum Exconsulem & Cura Palatii: ad cujus loci aram Editor notavit legendum forte ex curia Palatii. Sed fallitur; nam restituendum dico Exconsulem & Cura Palatii. In Appendice Gregor. Turon. Histor. Franc. lib. xj. cap. 8. Curam Palatii gerebat. *Juret.*

(b) Palatii membra, membrum ædificii pro parte domus, l. 13. si ita, §. Idem quæri, D. de manu. testam. l. 52. librorum, §. plane. de leg. 3. Plin. lib. 2. epist. 17. Apulejus lib. 3. de asino. Cic. lib. 3. ad Qu. Fratr. epist. 1. nec habere poterat adjuncta cubicula, & ejusmodi membra. Quare non dissimulandum est Græcos paulo angustius videri membrum κοιτῶνα exposuisse. d. §. idem quæri. *Forn.*

(c) Te ordinante, te præeunte, ex tuo præscripto: formulas enim & ideas, & typos, & schemata, & ichnographias futurarum fabricarum faciebat & pingebat architectus. *Forn.*

(d) Musivarius, a Musivario opere, quod sectilibus, parvisque varii coloris crustis constat, formas, & imagines rerum effingens. Ælius Spartian. in Pescennio. D. Augustin. lib. 16. de civit. Dei, c. 8. Gulliel. Philander in Vitruvii lib. 7. c. 1. Musivum interpretatur, quod nunc Mosaicum dictitant: cujus artifices hic, & lib. 10. Cod. tit. de excu. artif. Musivarii nominantur. *Forn.*

(e) Aurea virga. Qui in Aula posteriorum Imperii Rom. Principum curæ Palatii honore ac munere fungebantur, aurea virga decoratos incessisse tradit hoc loco Cassiodorius. Pet. Fabr. Agon. lib. 1. Gomes lib. 2. cap. 3. *Jur.*

(a) FORMULA COMITIVÆ FORMARUM Urbis.

VI.

Quamvis Romuleæ fabricæ collatæ sibi vix possint pari reperiri (quia totum ad admirationem noscitur exquisitum, quod ibi cernitur esse fundatum) tamen interesse arbitramur, quod utilitas necessaria gratificat, & quod pulchritudinis tantum causa commendat. Trajani Forum vel sub assiduitate videre miraculum est. Capitolia celsa conscendere, hoc est humana ingenia superata vidisse. Sed numquid per ea vivitur, aut corporis salus aliqua inde delectatione recreatur? (b) In Formis autem Romanis utrumque præcipuum est, ut fabrica sit mirabilis, & aquarum salubritas singularis. Quod enim illuc flumina, quasi * constructis montibus perducuntur, naturales credas alveos soliditates saxorum: quando tantus impetus fluminis, tot sæculis firmiter potuit sustineri. Cavati montes plerumque subruunt, meatus torrentium dissipantur; & opus illud Veterum non destruitur, si industria suffragante servetur. Respiciamus certe, aquarum copia quantum Romanis mœnibus præstat ornatum. Nam thermarum illa pulchritudo quid esset, si dulcissima quædam æquora non haberet? Currit aqua Virgo sub delectatione purissima; quæ ideo sic appellata creditur, quod nullis sordibus polluatur. Nam cum aliæ pluviarum nimietate terrena commixtione violentur, hæc aerem perpetuo serenum purissima labens unda mentitur. Quis possit talia sermonibus idoneis explicare? Claudiam per tantam fastigii molem sic ad Aventini caput esse perductam, ut cum ibi ex alto lapsa ceciderit, cacumen illud excelsum, quasi imam vallem irrigare videatur. Ægyptius Nilus certis temporibus crescens per campos jacentes superducto diluvio aere sereno turbulentus exæstuat; sed quanto pulchrius est, Claudiam Romanam per tot siccas montium summitates lavacris ac domibus liquores purissimos fistularum uberibus emisisse; & ita æqualiter fluere, ut nunquam sit possit desiderata subducere? Ille enim dum recedit, limus est; dum venit insperate, diluvium. Quis ergo famosum Nilum Urbis nostræ fluminibus non æstimet esse superatum? Quando ille incolas suos aut veniendo terret, aut recedendo destituit. Verum hæc non superflua commemoratione narravimus; ut possis advertere, qualis a te diligentia perquiratur, cui pulchritudo tanta committitur. Qua de re per Indictionem illam, Comitivam tibi Formarum sub magna deliberatione credidimus; ut summo studio nitaris efficere, quod tantis ac talibus rebus videris expedire. In primis noxias (c) arbores, quæ infestant fabricarum ruinas, dum sunt quidam mœnium importabiles arietes, censemus radicitus

Marginal notes: * Cor. Gam. obstructis. — Fons Claudia cum Nilo comparatur.

amputari: quia nulla læsio removetur, cujus origo non tollitur. Si quid autem conficiente senio fuerit demolitum, pervigili* celeritate reparetur, ne crescente defectu augeatur nobis causa dispendii. Ductus aquæ fortuna tua est, dum incolumis eris, si illa solidaveris: tantumque apud nos proficis, quantum te illi * studuisse probaveris. Agat ergo peritia, fidesque tua, ut & constructio fabricæ illibata permaneat, & aquæ distributio nulla se custodum venalitate subducat.

Nulla læsio removetur, cujus origo non tollitur.

* Ed. Niv. & Ga. *claritate.*

* Cor. Niv. & Ga *studiose.*

(*a*) Comitivæ formarum Urbis, id est, aquæductuum. De eo dicitur, qui curator ædificiis præficitur, unde deformitas ædificiorum, & deformes ruinæ. Sueton. in Nerone: deformitate veterum ædificiorum offensus, & angustiis, flexurisque viarum, l. 22. lea quæ tutorea, C. de admin. tut. l. 1. D. de tign. injuncto. l. 7. præses, de off. præs. Cassiod. supra lib. 3. epist. 29. in fin. ne inter tot decora mœnium, deformis appareat ruina saxorum. Et in pragmatica Justiniani sanctione, quæ veteri Juliani Novellarum conversioni additur: Reparationi formarum, &c. sic τὸ ὕδας Harmenopulo ædificium est, lib. 2. ἐπωνμ. *Forner.*

(*b*) Formis. Formæ aquarum, lib. 2. de aquæduct. Cod. libro undecimo, ubi male Alciat. formarum: formæ enim aquæductuum extructionem, ædificiumque significant. l. 27. si pendentes, §. si quid cloacarii, D. de usufr. leg. 41. idem Julianus, vulgo l. 38. Cum servus, §. idem vult, vers. heres, de leg. 1. pro aquæ forma. *Forn.*

(*b*) In formis. In constitutionibus Principum legimus formas aquarum, ut in l. 1. C. de aquæd. nov. 7. de mand. Princip. *Broff.*

(*c*) Arbores quæ inferunt fabricar. ruinas. Arbores ædificiis noxiæ, l. 1. C. de interd. lib. 2. epist. 39. *Forn.*

FORMULA PRÆFECTI VIGILUM
Urbis Romæ.

VII.

QUamvis nomen tuum (*a*) ad civitatis te vigilias debeat excitare, ut possis implere, quod diceris: tamen providentiæ nostræ solita cautela non deserit, nisi eos quos ad agendum deligimus, ad parendum quoque suaviter invitemus. Quid est tibi pulchrius, quam in illa Urbe operum ornantes impendere, diligentiæ tuæ ubi tales testes videntur assistere? Cautela quidem tua, mox ut adhibita fuerit, per Patriciorum, & Consulum ora discurrit: vix te contigit aliquid sollicite facere, & audis Proceres cum admiratione laudare. Mediocrem dignitatem regis, & in summa opinione versaris. Custos Romanæ civitatis diceris, quando eam ab intestino hoste defendis. Quapropter circa fures sollicitus esto; quos etsi tibi leges punire minime præcipiunt: tamen eos indagandi licentiam contulerunt; credo ut quamvis essent raptores detestabiles: tamen, quia dicebantur Romani, majori eos subderent dignitati. Utere igitur per Indictionem illam Præfecturæ Vigilum dignitate. Horror tibi pœnarum ademptus est, non potestas; cum lex a quo voluit malos capi, ipsum censuit plus timeri. Esis securitas soporantium, munimen domorum, tutela claustrorum, discussor obscurus, arbiter silentiosus; cui fallere insidiantes fas est, & decipere gloria. Actus tuus venatio nocturna est, quæ miro modo si non cernitur, tunc * timetur. Furta magis in furibus facis, dum illos circumvenire niteris, quos omnibus illudere posse cognoscis. Præstigii genus est, quod agitis; ut latronum versutias irretire possitis. Facilius enim æstimamus sphingis ænigmata comprehendi potuisse, quam raptoris fugacem præsentiam repetita. Ille circumspectus ad omnia, instabilis ad ventura, trepidus ad insidias, quemadmodum potest capi, qui more venti nullo loco cernitur contineri? Vigila impiger cum nocturnis avibus: non tibi pandat aspectus; & sicut illæ reperiunt in obscuris cibum; ita tu possis invenire præconium. Esto nunc ad injuncta sollicitus. Venalitas tibi non adimat, quod concedit industria. Nam licet hæc sub profunda caligine videantur geri: nullus tamen actus est, qui possit abscondi. Privilegia quoque tua, vel officii deputati ex nostra tibi auctoritate rationabiliter vendicabis: quia necesse est, in tam magna civitate per diversos Judices agi, quod ab uno non potest explicari.

* Alii, *timetur.*

(*a*) Ad civitatis te vigilias debeat excitare. Præfecti vigilum nihil de capitalibus causis sua auctoritate statuere debent: sed si quid hujusmodi evenerit culmini tuæ potestatis referre, ut de memoratis causis celsiore sententia judicetur, l. præfecti. C. de off. Præf. vigil. ideo dicitur obscurus judex, arbiter silentiosus, incendiariorum & furum indagator. Eleganter author furta eum facere in furibus, dum in illos noctu circumvenit. Harmenop. tit. de dignit. §. 3. refert officium Præfecti vigilum ad incendia arcenda institutum, & de incendiariis, effractoribus, furibus, & receptatoribus cognoscere. *Broff.*

FORMULA PRÆFECTI VIGILUM URBIS
Raveonatis.

XIII.

QUamvis dignitate magni nominis prima fronte decoretis (quia non potuit Antiquorum prudentia summa imaque simili appellatione censere: ne splendorem, quem summis dabat, alterius vilitate pollueret) tamen hinc intelligitur, quid sentire Majorum potuisset auctoritas: quando Præfectos Vigilibus appellare voluere, qui pro generali quiete discurrunt. Tibi enim commissa est fortunatum securitas, civitatis ornatus, utilitas omnium; scilicet, ut circa domesticos grassatores bellum pacatum gereres, si quem civium lædendum esse sentires. Custodi fortunas omnium. Securus somnus te vigilante carpitur, & molestia nulla sentitur. In pace positus sumis de nocturno fure victorias. Tuis laureis mane civitas defensa lætatur; quæ dum captos respicit, tunc se occulto hoste caruisse cognoscit. Quotidie triumphas, si bene vigilas. Et cum rara sit gloria bellici certaminis, tibi jugiter latronibus famulatur inventio. O dacatum nimia civium affectione susceptum! Assumes prædones inquirere, quos per se Dominum non valet invenire; & duplici ratione beneficus aut futura furta prohibes, aut commissa concludis. Nonne ista quædam est ineffabilis gratia civitatis, unum in se suscipere, quod videt omnibus expedire? Merito tibi gloriosum nomen Præfecti prudens Antiquitas deputavit: quia istud facere non poterat, nisi qui cives a suis commodis plus amabat. Officium quoque tuum non parvo constat munere sublevatum: * quando & ipsis momenti jura dilatata sunt, qui pro securitate civium militare noscuntur. Quæ cum ita sint, Præfecturam tibi Vigilum per illam Indictionem, delectati tua opinione concedimus; ita ut & causam hujus dignitatis, & privilegia tibi competentia modis omnibus exequaris. Sed quamvis nomen odiosissimum furum generalis persequatur assensus: tamen quia de effusione humani sanguinis agitur, nil subitum aut indeliberatum jubemus assumi. Modestiam sequare, qui damnas audaciam: continentiam dilige, qui furta condemnas. Ad gesta perducti audiantur aliquid pro salute dicturi: quoniam quicquid non discutitur, justitia non putatur. Convictis vero atque confes-

Quædã ineffabilis est gratia civitatis, unum in se suscipere, quod videt omnibus expedire.

* *Hunc locum explicat.* Cuj. *in Paratil. Cod.* 18. *lib.* 8. *tit.* 5.

Quicquid non discutitur, justitia non putatur.

fis, quæ fuut decretu, ferventur: quando crudele nil efficit, qui fequitur legts.

Crudele nil efficit qui sequitur leges.

FORMULA COMITIVÆ PORTUS URBIS Romæ.

IX.

DEliciofa magis, quam laboriofa militia eft, in portu Romano Comitivæ getere dignieatem. Illic enim copiofus aavium profpectatur adventus. Illic veligerum mare peregrinos populos cum diverfarum provinciarum merca tranfmittit; & inter tot fpectacula dulcium rerum commodum tuum aft, venientes evafifse periculum. His primom faucibus Romanæ deliciæ fentiuntur; & undis Tyberinis quafi per alveum vadunt, quæ ad commercia civitatis afcendunt. Bene inventa dignitas, quæ copias videtur oraare Romanas. Nam quid elegantius poteft agi, quam unde ptobatur populus ille fatiari? O inventa Majorum! O exquifita prudentum! Ut quia longius a littore Roma videbatur pofita, inde magis effe inciperet, ubi decorum iagreffum naviom poffideret. Duo quippe Tyberini alvei meatus * ornatiffimas civitates, tamquam duo lumina fufceperunt: ne vacaret a gratia, quod tantæ urbi miniftrabat axpenfas. Eximia ergo res tibi committitur, fi moderare peragatur. Tu copiam facis, dum ingtedientes jufte tractaveris. Avara manus portum claudit; & cum digitos attrahit, aavium fimul vela concludit. Merito enim illa mercatores cuncti refugiunt, quæ fibi difpeudiofa effe cognofcunt. Qoapropter adverfus ibi ventus eft, immoderata præfumptio. Nam placidum mare damnat, qui ondas cupiditatis exaggerat. Unufquifque pro folemnitate commonitus offerat voluntarium munus. Xeaia fuat enim ifta, non debita. A paucis accipit, qoi nimom qoærit; & fibi * ipfi mittit vitæ muaera, qui moderatur oblata. Sit tibi ergo cura præcipua non folum ta abftinere, verumeriam cobibere præfumeutium manus: quia anu eft leve in illa ubertate delinquere, quam decet conctos indefinenter optare. Qoocirca per Indictionem illam Comitivæ Portus te honore decoramus; ut ficut dignitas dulces delicias adminiftrat: ita & tu honori opinionem laudabilem derelinquas.

* Scilicet, *Portum*, & *Oftiam*. Jur.

Avara manus portum claudit; & cum digitos attrahit, navium simul vela concludit.

Placidum mare damnat, qui undas cupiditatis exaggerat.

A paucis accipit, qui nimium quærit.

* Gr. & Cuj. *ipse vult mitti*.

FORMULA TRIBUNI VOLUPTATUM.

X.

QUamvis (a) artes* ludieræ honeftis moribus fint remotæ, & hiftrionum vita vaga videatur efferri poffe licentia: tamen moderatrix providit Antiquitas, ut in tutum non effluerent, cum & ipfæ Judicem fuftinerent. Adminiftranda eft enim fub quadam difciplinu exbibitio voluptatum. Teneat fcenicos fi non verus, vel umbratilis ordo judicii. Temperentur & hæc legum qualitate negotia, quafi honeftas imperet inhoneftis; & quibufdam regulis vivaut, qui viam rectæ converfationis igaorant. Student enim illi non tantum jocunditati fuæ, quantum alienæ lætitiæ; & conditione perverfu cum dominatum fuis corporibus tradunt, fervire potius animas compulerunt. Dignum fuit ergo moderatorem fufcipere, qui fe nefciunt juridica * converfatione tractare. Locus quippe tuus his gregibus hominum veluti quidam tutor eft pofitus. Nam ficut illi ætates teneras adhibita cantelu cuftodiunt: fic a te voluptates fervidæ impenfa maturitate frænandæ funt. Age bonis inftitutis, quod nimia prudentia conftat inveniffe Majores. Leve defiderium, etfi verecundia non cohibet, diftrictio pronuntiata modificet. Agantur fpectacula fuis confuetudinibus ordinata: quia nec illi poffunt invenire gratiam, nifi imitati fuerint aliquam difciplinam. Quapropter (b) Tribunum te Voluptatum per illam Indictionem noftra facit electio; ut omnia fic agas, quemadmodum tibi vota civitatis adjungas: ne quod ad lætitiam conftat iaventum, tuis temporibus ad culpas videatur fuiffe tranfmiffum. Cum fama diminutis falva tua opinione verfare. Caftitatem dilige, cui fubjacent proftitutæ; ut magna laude dicatur: virtutibus ftuduit, qui voluptatibus mifcebatur. Optamus enim, ut per ludieram adminiftrationem ad feriam pervenias dignitatem.

* Aliì, *lubrica*.

Artes ludicræ honestis moribus sunt remotæ.

Teneant scenicos si non verus, vel umbratilis ordo judicii.

* Gr. Cuj. Niv. Ga. *moderatione*.

(a) Artes ludicræ. Sic enim artes ludieras vocat libuitim. Cod. Theod. de Majuma Pag. 469. Idem nævus apud Ifidorum Ethym. lib. 18. cap. 16. ubi de fpectaculis loquens: hæc & lubrica (ait) nuncupat, quod in ludis gerantur aut in fcenis; corrige & pone, hæc & ludicra. Columella in Præfat. lib. 1. de re Ruftica Pag. 4. nam fine ludieris artibus &c. Sic Cornel. Tacitus lib. 15. Ann. & Circenfe ludicrum edebat. Et Val. Max. lib. 2. cap. 4. de fpect. Exempl. 4. Ammian. Marc. lib. 14. Pag. 19. & 21. Salvianus de Gubern. Dei. Et infra hac formula in. vocat ludicram adminiftrationem. Jurat. Hac de re tractat Pet. Fab. Agon. lib. 2. cap. 1.

(b) Tribunus voluptatum. Hinc conftat Romæ fuiffe Tribunum voluptatum, quod & reperio in l. ult. C. Theo. tit. de fcenic. Diogenianum voluptatum Tribunum nuncupari. Nefcio an huc rectu accommodari poffit, quod a Suetonio fcribitur in vita Tiberii, cap. 42. Tiberium fcilicet novum inftituiffe officium a voluptatibus, præpofitu equite Romano T. Cæfonio Prifco. l. 2. C. de expenfis ludorum. l. 5. C. Theod. de Scenic. l. 29. & 32. C. Theod. de Prætoribus. *Braff.*

FORMULA DEFENSORIS CUJUSLIBET Civitatis.

XI.

SI ad eujuslibet negotium peragendum talis eligitur, qui confilio & gravitate laudetur; quanto præftantior effet debet, qui fufcipit negotia civitatis? Nam fi periculum eft unum decipere, quod erit, imparem tantorum judicio extitiffe? Caufa enim multorum bene acta nobilitat: quando totum bono propofito agere creditur, qui generalibus defideriis adefse fentitur. Defenforem te itaque illius civitatis per Indictionem illam civium tuorum fupplicatione permota, noftra concedit auctoritas; ut nil venale, nil improbum facere velis, qui tali nomine nuncuparis. Commercia civibus fecundum temporum qualitatem, æquabili moderatione difpone. Definita ferva, quæ jufseris; quia non eft labor vendendi fummas includere, nifi ftatuta pretia caftiffime cuftodire. Imples enim re vera boni defenforis officium; fi cives tuos nec legibus patiaris opprimi, nec caritate confumi.

Causa multorum bene acta nobilitat, & quare.

FORMULA CURATORIS CIVITATIS.

XI.

QUamvis per fe honorabilis habeatur, qui vel minimam follicitudinem civitati propriæ videtur impendere; & inter fuos magna reverentia perfruatur, qui cives fe amare profefsus eft: tamen indubitatus honor eft, qui noftra electione confertur: quia præditus bonis inftitutis creditur, cui aliquid Principis auctoritate delegatur.

Præditus bonis institutis creditur, cui aliquid Principis auctoritate delegatur.

Et idso ab Indictione illa, illins civitatis curam ad te volumus pertinere; ue laedabiles ordines Cutiæ sapienter gubernes: moderata pretia ab ipsis, quorum lutereſt, facias cuſtodiri. Nan ſit merces in poteſtate ſolu vendentium: æquabilitas grata cuſtodiatur lu omnibua. Opulentiſſima ſiquidem & hinc gtutia civium colligitus, ſi pretia ſub moderationa ſerventur; ns vere Curatoris impleas officium, cum tibi ſollicitudo fuerit de utilitate cunctorum. (a) Conſuetudines autem tibi ex nuſtu auctoritate defende, quas io eodem loco suos conſtut habeiſſe Mujores.

Gratia civili colligitur, ſi pretia ſub moderatione ſerbentur.

(a) Conſuetudines. Alias vectigalia & tributa, hic pro annonis; quinetiam in formula ad commendandos Comiti Principes, utrumque conjunctim, annonis & conſuetudinibus ſcriptum eſt Form: bujus libri 25. ſub finem. *Fern.*

FORMULA COMITIVÆ ROMANÆ.

XIII.

SI clanſis domibus ac moniris inſidiari ſolet nequiſſimum votum: quanto magis in Rumana civitate videtes illici, qui in plateis pretioſum teperit, quod poſſit auferri? Nam quidam populus copiuſiſſimus ſtutuarum, greges etiam abundantiſſimi equorum, tali ſunt cantela ſervandi, quali & cura videntus affixi: ubi, ſi eſſet humanis rebus ulla conſideratio, Romanum pulchritudinem non vigiliæ, ſed ſola deberet teverentia cuſtodire. Quid dicamus murmoru metallis & arte pretioſa; quæ ſi vacet eripere, tara manus eſt, quæ poſſit a talibus abſtinere? Ibi ſunt expoſita, quæ facere potuerunt divitiæ generales, & labor mundi. Quem inter iſta decent eſſe negligentem? Quis in cauſa tali patitur eſſe venalis, quando graviſſimum damnum poteſt fieri in pulchritudine ſingulati? Quare per Indictionem illam Comitivæ Rumanæ cum privilegiis & jeſtis commodis ſuis, tibi concedimus dignitatem; us fideli ſtudio, magnoque niſu quætas improbas manus: & inſidiantes aut privatorum fortunis, aut mœnibus ud tuum facias venire judicium; & tei veritate diſcuſſa congruam ſubeant de legibus ultionem. Quia juſte tales perſequitur publicus dolor, qui decorem Veterum fœdant detruncatione membiorum, faciuntque illa in monumentis publicis, quæ debent pati. Officium tuum & milites conſuetos noctibus potius invigilare compelle: in die autem civitas ſeipſa cuſtodit. Vigilans enim ſtudio non indiges alieno. Furta quidem perſuadent: ſed tuoe præſumptus facile capitur, cum cuſtos minime ſupervenire ſentitur. Statuæ nec lu toto mutæ ſunt: quando a furibus percuſſæ, cuſtudes videntur tinnitibus admonere. Proinde diligentiam tuam devotione laudabili ſentiames; ut cui nunc laborioſos faſces injungimus, ſecutos honores poſtea conferamus.

FORMULA COMITIVÆ RAVENNATIS.

XIV.

SI æſtimanda eſt dignitas ex labore, ſi laudabilis ſullicitudo actuum publicorum parit gratiam liberalites ſervienti: ſumma gratificatione locus tuus habendus eſt, qui ſuis neceſſitatibus probatur adimere noſtris ordinationibus tarditatem. Quis enim neſciat, quantam copiam navium levites procores admonitea? A dignitatibus Palatii noſtri vix io evectionibus ſcribitur, & jam a te ſumma celeritate completur. Nam inter diſſorum feſtinationes anxias vix ſufficit alter advertere, quod te vivaciter contingis implere. Negotiatorum operas cunſuetas nec nimias exigas, nec vænalitata derelinquas. Sic modat, qui non poteſt gravare laborantes: at cum res quereloſas ſine querimoniis egeris, majora de noſtro examine merearis. Proinde Comitivam Ravennatem per illam Indictiuuem tibi Serenitas noſtra concedit; ne dignitatis tuæ privilegia ſubeas & labores. Officium tuum æquitutis conſideratione moderare. Semper enim & præſtandi & lædendi cauſas invenis, qui publicis actionibus adhibetur. Sed quantum adminiſtratio tua inter mediocres agitur, tanta debet æqualitate trutinari; quia illum potius expedit tenere menſuram, qui defectam noſcitur gubernare ſubſtantiam. Idonei damna vix ſentiunt; tenues autem levi diſpendio vulnerantur: quando vel mediocri injuria totum videtur amittere, qui exigeum cognoſcitur poſſidere.

Semper & præſtandi & lædendi cauſas invenis, qui publicis actionibus adhibetur. Idonei damna vix ſentiunt, tenues autem levi diſpendia vulnerantur.

FORMULA AD PRÆFECTUM URBIS de Architecto publicurum.

XV.

ROmanæ fabricæ decus convenit peritum habere cuſtodem; ut illa mirabilis ſilvu mœnium diligentia ſubveniente ſervetur, & moderna facies operis * affabris diſpoſitionibus conſtruatur. Hoc enim ſtudio largiras noſtra concedit, ut & facta Veterum excluſis defectibus innovemus, & novu vetuſtatis gloria veſtiamus. Proinde illum illuſtris Magnitudo tua Romanis arcibus ab illa Indictione datum architectum eſſe cognoſcat. Et quia juſtis commodis ſtudia conſtas artium nutrienda, ad eum volumus pertinere quicquid deceſſures ejus conſtut rationabiliter conſecutos. Videbit profecto meliora, quam legit: pulchriora, quam cogitare potuit, ſtatuas illas auctorum ſuorum, ſcilicet, udhuc ſigna retinentes: et quamdie laudabilium perſunarum opinio ſuperſtiet, tamdiu & ſimilitudinem vivæ ſubſtantiæ imago corporis cuſtodiret: cunſpiciet expreſſas in ære venas: niſu quoſdam muſculos tumentes: nervos quaſi gradu tenſos; & ſic hominem fuſum in diverſas ſimilitudines, ut credas potius eſſe generatum. Has primum Thuſci in Italia inveniſſe referuntur, quas amplexa poſteritas pene parem populum Urbi dedit, quam natura procreavit. Mirabitur formis equinis ſigna etiam ineſſe fervoris. Criſpatis enim naribus, ac rotundis, conſtricta membris, auribus remulſis, credet forſitan curſus appetere, cum ſe metalla noverit non muvere. Quid dicamus columnarum junceam proceritatem! Moles illas ſublimiſſimas fabricarum, quaſi quibuſdam erectis haſtilibus contineri, & ſubſtantiæ qualitate concavis canalibus excavatas, ut magis ipſas æſtimes fuiſſe transfuſas: ceris judices factum, quod metallis duriſſimis videas expolitum: marmorum juncturas, venas dicas eſſe genitales: ubi dum falluntur oculi, laus probatur ereviſſe miraculis. Ferunt priſci ſæculi narratores, fabricarum (a) ſeptem tantum terris attributa miracula. Epheſi Dianæ templum. Regis Mauſoli pulcherrimum monumentum, a quo & Mauſolea dicta ſunt. Rhodi Solis æneum ſignum, quod Coloſſus vocatur. Jovis Olympici ſimulacrum, quod Phidias primus artificum ſumma elegantia ebore, auroque formavit. Cyri Medorum Regia domus, quam Memnon arte prodiga illigatis auro lapidibus fabricavit. Babyloniæ muri, quos Semiramis Regina latere cocto, ſulphure, ferroque conſtruxit. Pyramides in Ægypto, quarum in ſuo ſtatu ſe-

** Jur. forte, affabri.*

Juſtis commodis ſtudia artium nutrienda.

Thuſci fuſilis artis primi inventores.

Septem fabricarum miracula.

umbra consumens, ultra constructionis sparia nulla parte respicitur. Sed quis illa ulterius præcipua putabit, cum in una Urbe tot stupenda conspexerit? Habuerunt honorem, quia præcesseruat tempore; & in rudi sæculo quicquid emersisset novum, per ora hominum jure ferebatur eximium. Nunc autem potest esse veridicum, si

Universa Roma potest dici miraculum.

universa Roma dicatur esse miraculum. Quapropter talia virum peritissimam suscipere decet: ne inter illa nimis ingeniosa Priscorum ipse videatur esse metallicus; & intelligere non possit, quæ in illis artifex Antiquitat, ut sentirentur, effecit. Et ideo det operam libris Antiquorum, instructionibus vacet: ne quid ab illis sciat minus, in quorum locum cognoscitur subrogatus.

(a) Septem tantum. De Olympii Jovis Agno & fanis. Vide Petr. Fabr. Agon. lib 1. *Broff.*

FORMULA COMITIVÆ INSULÆ Cusritanæ, & Celsinæ.

X V I.

COnstat plerumque bene posse agi, ubi non defuerit persona monitoris. Omnia enim

Omnia sine priore confusa sunt.

sine priore coosusa sant, & dum unusquisque secundum voluntatem suam cogitat vivere, regulam cognoscitur omittere disciplinæ. Itaque antiquæ consuetudinis morem secuti, Curritanæ, & Celsinæ insulis te Judicem, per illam Indictionem, nostra cedit auctoritas. Justum est enim, ut qui a reliquorum hominum sunt conversatione divisi, ad habitationes eorum vadat, qui eos probabili ratione componat: ac quædam sit accessitas injustitiæ, communes actus louge positos ignorasse. Habetis igitur supradicti, qui inter vos emergentes causas & audire debeat, & finire. Et si quid etiam fuerit a nostra pietate decretum, eodem commonente, peragite: quia erroribus locus tollitur, quando vobis, cui debeatis obedire, declaratur. Quem credimus ita bonis actibus studere, ut augmeata nostræ gratiæ possit accipere. Necesse est enim, ut a nobis remunerationem sumat, si vobis, quæ sunt profutura, disponat.

FORMULA DE PRÆPOSITO CALCIS.

X V I I.

GLoriosum opus est servienti, unde Romana civitas probatur ornari: dum tantum quis apud nos proficit, quantum prodesse Urbi proprio labore constiterit. Dubium non est coctilem calcem, quæ est nivibus concolor, spongiis levior, instrumentum esse maximum fabricarum. Hæc quantum ignis adustione solvitur, tantum exinde parietum firmitas roboratur: petra solubilis, saxea mollities, arenarius lapis; qui tunc potius accenditur, quando aquis copiosissimis irrigatus: sine quo nec saxa fixa sunt, nec arenarum minura solidantur. Et ideo majus studium meretur accipere, quod primum locum in Romanis mœnibus noscitur obtinere. Quocirca industriam tuam, multorum sermone celebratam, ad coctionem distributionemque calcis, ab Indictione illa, nostra præponit auctoritas; ut tam publicis, quam privatis fabricis abunde procurata sufficiat; & ad ædificandum cunctorum animi concitentur, dum viderint paratum esse, quod quæritur. Privilegia vero loci tui nostris jussionibus rationabiliter vendicabis; ut majora mereri possis, si bene tibi delegata compleveris.

FORMULA DE ARMORUM Factoribus.

XVIII.

COnsidera quod suscipis, & intelliges locum te dare non debere peccatis. Arma enim bene construere, est salutem velle omnium custo-

Arma bene construere, est salutem velle omnium custodire, & quare.

dire: quia prima facie ipsis terretur inimicus, & incipit animo cedere, si se cognoscit similia non babere. Atque ideo ab Indictione illa militibus te & fabris armorum, incitati morum tuorum opinione, præfecimus; ut tale opus ab artificibus exigas, quale nobis placere posse cognoscis. Securitas te nostræ non inducat absentiæ. Quicquid feceris nos videmus, qui usu ipso subtilissimæ perquisitionis & errores artificum possumus prima fronte * repre-

** Cor. Gem. deprehendere.*

beodere, & laudabiliter operata judicare. Vide ergo, qua diligentia, quo studio sit faciendum, quod ad nostrum venturum constat examen. Age itaque, ut nulla re vænalitat, nulla culpa demergat: quia veniale esse non potest, quod in tali causa delinquitur: ne inde puniaris, de qua parte peccaveris. Opus quod mor-

Utilitas armorum.

tem generat & salutem, interitus peccantium, custodia bonorum, contra improbos necessarium semper auxilium. Hoc primum Phoroneus Junoni dicitur obtulisse; ut inventum suum numi

Phoroneus Junoni primus arma dicitur obtulisse.

nis, ut putabat, auspicio consecraret. Hæc in bello necessaria, in pace decora sunt. Hæc denique imbecilles fragilesque mortales cunctis belluis efficiunt fortiores.

FORMULA AD PRÆFECTUM Prætorio de armorum factoribus.

X I X.

MUltorum insinuatione comperimus, illum probis moribus institutum commissa sibi posse fideliter expedire. Idcirco illustris Magnitudo vestra nos eum elegisse cognoscat; ut & militibus præsit secundum morem pristinum, & artificibus jubere possit armorum; quatenus consuetudines suas sic eleganter adimpleant, ut nulla in eis inveniri possit offensio. Quia licet ubique culpa lædat: hic tamen gravius percutit, si bellorum instrumenta neglexerit. Prodi-

Proditionis instar est exercitus subtrahere, quod eum constat armare.

tionis quippe instar est, exercitui subtrahere, quod eum constat armare. Quibus consuetudines suas providentia vestra deputabit; at dum illis * victualium lex tollitur, necessaria vivacius exigantur.

** Cui Niv. ex victualium summa.*

FORMULA BINORUM, ET TERNORUM, si per Judicem agantur.

X X.

AD geniam dignitatis tuæ credimus pertinere, si competentia tibi videamur injungere: quia tanto quis gratior redditur, quanto parendi causas amplius suscepisse monstratur. Et ideo (a) Binorum & Ternorum titulos, quos a Provincialibus exigi prisca decrevit auctoritas, per illam Indictionem, Officio tuo procurante, ad scrinia Comitis Sacrarum Largitionum transmittere maturabis; ita ut omnis quantitas intra Cal. Martiarum diem solemniter impleatur: ac de proprio reddere cogaris, quod procurare neglexeris. Tuam enim setigisset injuriam, si alter eos titulos videretur exigere, quos ad te præceperunt leges sanctissimæ pertinere.

(a) Binorum & ternorum titulos. De exactione binorum & ternorum supra lib. 3. epist. 8. & infra duab. sequ. formulis. *Forn.*

FORMULA BINORUM, ET TERNORUM, si per Officium agantur.

XXI.

QUamvis prisca consuetudo Binorum & Ternorum exactionem ad te jusserit pertinere: tamen ne te multiplex occupatio prægavaret, & impedimenta tibi faceret sollicitudo geminata, illum & illum Scriniarios officii nostri duximus destinandos, ut tibi officioque tuo debeant imminere; quatenus cum eorum solatio intra Cal. Martiarum diem ad illustrem virum illum Comitem Sacrarum Largitionum solemnis quantitas deferatur: ne opinionis publicæ reus efficiaris, si Largitiones Sacras per moram aliquam putaveris esse tardandas. Ita ut te excipiendum esse non æstimes, quem nos credidimus adjuvandum. Nam si quid minus fuerit, quam oportebat, illatum, de tuis hoc noveris facultatibus eruendum.

FORMULA (a) COMMONITORII ILLI, & illi Scriniariis.

XXII.

NOn dubitamus esse gratissimum; quando quis commonetur officium implere susceptum: quia illud est potius grave, si miles vivat otiose, cui quæstus est actio sua: honor, Principalis injunctio. Similis enim discincto habetur, qui ignobili torpori relinquitur. Quapropter per Indictionem illam, ad illam vos provinciam jubemus accedere; ut cum Judice, vel ejus Officio, intra diem Cal. Martiarum, quæ de Binis & Ternis quantitas solemniter postulatur, ad Comitis Sacrarum Largitionum scrinia, postposita dilatione, dirigatis: sic tamen, ut nec ærarium nostrum aliquid minus a consuetudine percipiat, nec possessor supra modum possessionis exolvat. Et non dubitetis commotionis nostræ vos periculum sustinere, si quid actum contra priscum ordinem poterimus agnoscere.

Similis discincto habetur, qui ignobili torpori relinquitur.

(a) Commonitorii. Vincentius Lirinensis adversus prophanas: oblivionis meæ gratia commonitorium mihimet parasse sufficiet. Eodem verbo utitur Augustinus Epist. 119 & 158. Symmachus pro eodem monitorium usurpat. For. ad lib. 4. tit. 4. l. 6.

FORMULA VICARII PORTUS.

XXIII.

BEneficia nostra gratiæ tuæ specialiter damus, si te agere commissa rationabiliter approbemus. Nec enim irremuneratus jaces, si & populos peregrinos prudenter excipias, & nostrorum commercia moderata æqualitate componas. Nam licet ubique necessaria sit prudentia, in hac potius actione videtur accommoda: quando inter duos populos nascuntur semper certamina, nisi fuerit justitia custodita. Quapropter arte placandi sunt, qui mores afferunt similimos ventis; quorum nisi prius animi temperentur, in contemptum maximum nativa facilitate prosiliunt. Qua de re modestiæ tuæ fama provocati, curas illius portus per illam Indictionem te habere censemus; ut omnia ad tuum titulum pertinentia sic agas, quemadmodum ad meliora pervenias. In parvis enim discitur, cui potiora præstentur.

Inter duos populos nascuntur semper certamina, nisi fuerit justitia custodita.

In parvis discitur, cui potiora præstentur.

FORMULA PRINCIPIS DALMATIARUM.

XXIV.

MAgna inter collegas suos prærogativa decoratur, quisquis gerit militiam nomine Principatus. Cognoscitur enim agere locum primarium: quando in rebus humanis magna pars * nominum affectit excellentiam dignitatum. Hoc etiam tui loci probatur exemplo, sine quo nec secretarii præstatur accessus, nec * postulationis pompa peragitur; totusque ille judicii genius ita tibi legibus probatur creditus, ut sine te nequeat esse perfectus. Comiti quidem provinciarum potestas data est, sed tibi Judex ipse commissus est. Tu * (a) vitem tenes improbis minantem: tu disciplinam inter jura custodis: tibi insolentiam perorantis fas est discingere, quam Præsuli non licet vindicare: gesta quinetiam totius actus te subscribente complentur; & consensus tuus quæritur, postquam voluntas Judicis explicatur. Age, ut qui talibus præponeris, ea implesse merito sentiaris. Itaque per Indictionem illam, ad illam te provinciam jubemus excurrere; ut mixtus Judicis officio competentia loco tuo peragas; & qui Princeps a nobis egrederis, nullis vilitatibus accuseris. Reverentissimum enim te omnibus facis, si quod de nomine tuo creditur, & in moribus sentiatur.

* Alii, *hominum*.

Grul. & Cui. *osculationis*.

* Alii, *vitam*

(a) Legendum vitem tenes. Sic enim Centurionum militarium. Vitis legitur pro indicio potestatis, eamque illi gestabant, de qua D. in titul. de re militari. Juvenal. Satyr. 7. Plinius lib. 14. cap. 1. Spartianus in Adriano: Vitem nulli nisi robusto & bonæ famæ dedit. Vide Euseb. Hist. Eccl. lib. 7. cap. 14. Juret. Vide etiam Pithœum subcis. lib. 1. cap. 15.

FORMULA AD COMMENDANDOS Comiti Principes.

XXV.

INvitat nos consuetudo solemnis, & vobis ornatum officii dirigere, & pristinos ordines excubantium custodire. Nostra enim laus est, si vos Romana militia comitetur: quando talibus ministris potestis agere, quod videtur priscis sanctionibus convenire. Sic enim Gothos nostros, Deo juvante, produximus; ut & armis sint instructi, & æquitate compositi. Hoc est, quod reliquæ gentes habere non possunt: hoc est, quod vos efficit singulares, si assueti bellis, videamini legibus vivere cum Romanis. Quapropter ex officio nostro, illum atque illum ad vos credimus esse dirigendos; ut secundum priscam consuetudinem qui tuis jussionibus obsecundant, eos rationabili debeant antiquitate moderari. Cui gratiam tuam in conservandis annonis, & consuetudinibus suis ex nostra jussione præstabis. Debet enim a te diligi, qui a nobis meruit destinari.

FORMULA COMITIVÆ DIVERSARUM Civitatum.

XXVI.

SÆculi hujus honor humanæ mentis est manifesta probatio: quia libertas animi voluntatem propriam semper ostendit; dum se contemnit occulere, qui sibi alios cognoverit subjacere. Sed humanæ mentis felix illa conditio est, quæ arbitrium provectionis suæ intra terminum mo-

Libertas animi voluntatem propriam semper ostendit.

derationis includit; & sic peragit dignitatis brevissimum spatium, ut universis temporibus reddatur acceptus. Quapropter interdum Judices ad blanda descendite. Laboriosum quidem, sed non

Non est impossibile justitiam suadere mortalibus.

est impossibile justitiam suadere mortalibus: quam ita canctorum sensibus beneficiam Divinitatis attribuit; ut & qui nesciunt jura, rationem tamen veritatis agnoscant. Necesse est enim, ut quod a natura conceditur, summonente iterum eadem suaviter audiatur. Et ideo non laboretis

Facile sequuntur vestigia verbi alieni, qui se posse credunt monitore compelli.

populis imponere, quod eos constat ex propria voluntate sentire. Facile enim sequuntur vestigia verbi alieni, qui se posse credunt monitore compelli. Propterea per illam Indictionem in illa civitate Comitivæ honorem Secundi Ordinis tibi, propitia Divinitate, largimur; ut & cives commissos æquitate regas, & publicarum ordinationum jussiones constanter adimpleas; quatenus tibi meliora præstemus, quando te probabiliter egisse præsentia sentiemus.

FORMULA HONORATIS POSSESSORIBUS, & Curialibus.

XXVII.

UTile est unum semper eligere, cui reliqui debeant obedire: quia si voluntas diversorum vaga relinquitur, confusio, culparum amica, generatur. Itaque civitatis vestræ Comitivam per Indictionem illam nos illi largitos fuisse noveritis, cui saluberrimam (a) patientiam commendate; ut causis vestris ferat remedium, & jussionibus publicis procuret effectum: scituri, quod si quis se probabili devotione tractaverit, similia de nostris sensibus haud irrite postulabit.

Confusio culparum amica.

(a) Patientiam. L. 1. Cod. qui pro sua jurisd. & supra lib. 3. epist. 14. *Fern.*

FORMUL APRINCIPIS MILITUM Comitivæ.

XXVIII.

GRatum vobis esse confidimus, quando militiæ nostræ Judices destinamus: quia tunc ordinem nostros agitis, quoties vobis non defuerit præsentia judicantia. Relativa ista intellectui sunt omnino: si Præsulem ademeris, militem non se-

Si Præsulem ademeris, militem non relinquis.

linquis; apparitio enim tollitur, quoties qui jabere poterat, abrogatur. Vobis ergo * aptum credimus, dum ad vos dirigimus dignitates, & tamdiu vos militare facimus, donec Judices destinamus; nec istud leve credatis beneficium, ut cum vos scitis obsequium, vobis occurrat electio cognitorum. Et ideo per Indictionem illam, illum Comitem militiæ vestræ cognoscite destinatum. Quem ita acturum esse putamus tam in causis publicis, quam privatis, ut eum laus optata comitetur. Cui devotionem justissimam commodantes, hisque vobis præceperit, solemniter obedite: quia Reverentiam nostram honoratam esse credimus, si bene habitos nostros Judices sentiamus.

*Gr. & Cuj. *altum credimus.*

FORMULA DE CUSTODIENDIS PORTIS civitatis.

XXIX.

NUllatenus de ejus fide dubitatur, qui ad custodiam civitatis eligitur: quia probatæ conscientiæ constat esse credendum, qui fuerit pro securitate multorum. Atque ideo curam portæ illius civitatis nostra tibi auctoritate concedimus; ut improborum non pateat adventibus, & bonorum non retardet accessus. Nam si porta semper obserata sit, instar est carceris: si iterum jugiter pandatur, murorum nil prodest habere munimina. Sit ergo utrumque moderatum; at & custodiæ nocturnæ satisfacias, & incompetenter eam claudere non præsumas. Eris nimirum via civium, & ingressus mercium singularum, amicus simul copiæ, quam optas intrare. Stude ergo cum alimoniis invitare venientes. Non tibi quod despiciatur est creditum. Quibusdam faucibus civitatis præponeris, qui ingredientibus victualibus præesse monstraris. Quod te oportet sine querela perficere; ut in parvis agnoscere possimus, cui majora credere debeamus.

Nullatenus de ejus fide dubitatur, qui ad custodiam civitatis eligitur.

FORMULA TRIBUNATUS PROVINCIARUM

XXX.

ÆQuitati convenit, ut unusquisque ad fructum militiæ emenso tempore debeat pervenire, & laboris recipiat præmium pro compensatione meritorum. Unde quia priscæ consuetudinis ratio persuadet, ut a nobis debeat designari, qui a vobis Tribunus esse mereatur; ideo hac auctoritate censemus, ut ille quem locus videtur ea poscere, vobis in supradicto honore præsideat, quatenus cum ad tempus venerit constitutum, optato honore potiatur. Divina sunt ista judicia, non humana; ut quem superna ad tempus debitum voluerunt perducere, merito videatur & laboris sui præmia suscepisse. Excubiarum suarum igitur competentia privilegia consequatur: quia nullum emolumento consueto fraudari desideramus, quem sine culpa ad Primatum venire cognoscimus. Quapropter illi, pro utilitate publica disponenti, modis omnibus obedite: quoniam * potestatem Judicia habent Priores, quando ab ipsis requiritur, si quid a vobis insolentius excedatur.

* Cuj. Cor. Niv. & Gam. *artem.*

FORMULA VICARII PRINCIPATUS URBIS Romæ.

XXXI.

CUm in urbe Roma plurima fieri censeamus, & necesse sit ibi potestatem esse Comitiaci officii, ut utilitates publicæ videantur impleri; nostro more prospeximus, ut quia principem Cardinalem obsequiis nostris deesse non patimur, tu ejus locum Vicarii nomine in urbe Romana solemniter debeas continere; quatenus & ille Primatus sui laboribus perfruatur, & tu in alterius honore possis discere, quod in tuo debeas feliciter exhibere. Si quos etiam Comitiacorum ad Comitatum judicaveris esse dirigendos: consulens obsequio nostro, tuo subjacebit arbitrio. Eos autem, quos retinendos putaveris, indulta securitate potiantur. Ita tamen, ut vicissim omnia moderetis; quatenus nec excubantes continuus labor atterat, nec segnes iterum rubigo otii fugienda consumat.

FORMULA, QUA MONETA COMMITTITUR.

XXXII.

OMnis quidem utilitas publica fideli debet actione compleri: quia totum vitiosum ge-

Totum vitiosum geritur

Ubi conscientiæ puritas non habetur.

situr, ubi conscientiæ puritas non habetur: tamen omnino monetæ debet integritas quæri, ubi & vultus noster imprimitur, & generalis utilitas invenitur. Quidnam erit tutum, si in nostra peccetur effigie; & quam subjectus corde venerari debet, manu sacrilega violare festines! Additur, quod venalitas cuncta * dissolvit, si victualia metalla vitiantur: quando necesse est respui, quod in mercimoniis corruptum videtur offerri. Quis ergo patiatur unius esse commodum dispendia scelesta cunctorum, ut detestabile vitium venire possit ad pretium? Sit mundum, quod ad formam nostræ Serenitatis adducitur. Claritas Regia nil admittit infectum. Nam si vultus cujuslibet sincero colore depingitur; multo justius metallorum puritate Principalis gratia custodiatur. Auri flamma nulla injuria permixtionis albescat; argenti color gratia candoris arrideat: æris rubor in nativa qualitate permaneat. Nam si unum lædere legibus putatur esse damnandum; quid ille mereri poterit, qui in tantam hominum numerositatem peccaverit? Pondus quinetiam constitutum denariis præcipimus debere servari, qui olim tam penso, quam numero vendebantur: unde verborum vocabula competenter ab origine trahens, compendium & dispendium pulchre vocitavit Antiquitas. Pecunia enim a pecudis tergo nominata, Gallis auctoribus, sine aliquo adhuc signo ad metalla translata est. Quam non sinimus feculenta permixtione fieri contemptibilem, ne iterum in antiquam cognoscatur redire vilitatem. Proinde te, cujus nobis laudata est integritas actionis, ab illa Indictione per jugę quinquennium monetæ curam habere præcipimus, quam Servius Rex in ære primum impressisse perhibetur; ita ut tuo periculo non dubites quæri, si quid in illa fraudis potuerit inveniri. Nam sicut casus asperos subibis, si quid forsitse deliqueris: ita irremuneratum non relinquimus, si te egisse inculpabiliter senserimus.

** Gr. Cnj. Niv. & Gam. dissolvitur.*

Claritas Regia nihil admittit infectum.

Pecunia a pecudis tergo, Gallis auctoribus nominata.

Servius monetam primus impressit in ære.

FORMULA LEGATORUM GENTIUM Diversarum.

XXXIII.

QUis dubitet utilitatis publicæ interesse rationi; ut quibus nos constat dona conferre, nullam videantur itineris molestiam sustinere: quando nec vobis morarum detrimenta faciunt, & illi se bene habitos fuisse cognoscunt? Atque ideo humanitatem subter annexam, velud equos capitum definitum illius gentis Legatis sine aliqua tarditate præstabitis; quatenus ad sedes suas irremunerati non debeant pervenire: quia festinantibus gratior est celeritas in redeundo, quam qualibet munerum magnitudo.

Festinantibus gratior est celeritas in redeundo, quam qualibet munerum magnitudo.

FORMULA EVOCATORIA, QUAM PRINceps dirigit.

XXXIV.

NOn dubitamus ultronea grate suscipi, quæ in locum muneris solent postulata conferri: quia domini secordatio concedit semper augmenta; nec possunt esse Principis vacua gratificationis judicia. Quapropter ad Comitatum nostrum jussis te præsentibus evocamus, ut non mediocri gaudio perfruaris. Et ideo otii delectatione postposita, ad illam diem, ad Urbem illam devenire propera; ut & tibi aspectum nostrum gratum fuisse judicemus, cum te festinasse cognoscimus. Desiderat enim Aula nostra præsentiam bonorum; dum nescio quo pacto quicquid Regali sapientiæ gratum esse cognoscitur, & divino judicio comprobatur: quia ille, qui corda nostra regit, ipse etiam, quid debeamus sentire concedit.

Non possunt esse Principis vacua gratificationis judicia.

FORMULA EVOCATORIA, QUÆ PETENTI conceditur.

XXXV.

MAnifestatio est conscientiæ bonæ, præsentiam justi Principis expetiisse, quam solus ille desiderare potest, qui de magna mentis puritate confidit. Aspectum solis nisi clara lumina non requirunt: quia illi tantum possunt rutilantes pati radios, quos constat oculos habere purissimos. Sic præsentiam Principis ambiunt, qui de cordis sinceritate præsumunt. Hinc est, quod veniendi tibi ad Comitatum fiduciam grata mente largimur: ne honor evocationis, qui pro nostra gloria constat inventus, ad injuriam convertatur, dum aliqua fuerit dilatione tardatus. Invitamus quinimmo desideria venientium: quia inde magis crescimus, si viros nobiles nostris obsequiis aggregemus.

Præsentiam Principis ambiunt, qui de cordis puritate præsumunt.

FORMULA COMMEATALIS.

XXXVI.

NEmo dubitat homines sua varietate recreari: quia in continuatione rerum magnum mentibus constat esse fastidium. Dulcedo mellis, si assidue sumatur, horrescit: serena ipsa, quamvis magnopere desiderentur, jugiter adepta sordescunt; non immerito, quia cum sit homo commutabilis, naturæ suæ desiderat habere qualitates. Et ideo festinanti tibi provinciali oblectatione resoveri, copiam tot mensium in supradicta provincia concedimus immorandi (quia pene reclusus advertitur, cui mutare solum, liberum non videtur) ita tamen, ut cum promeritas inducias, Domino juvante, transegeris, ad urbanas sedes redire festines. Nam si tædium est continuatim vivere in urbis celebritate, quanto magis in agris diutina tempora peregisse? Libenter ergo damus inducias discedendi, non ut debeas Roma deseri, sed ut magis commendetur absenti.

Homines sua varietate recreantur, & quare.

Pene reclusus advertitur, cui mutare solum, liberum non videtur.

FORMULA SPECTABILITATIS.

XXXVII.

OPtamus nobis, Deo auxiliante, subjectos varia dignitatum prærogativa gloriari: desideramus probabile genus hominum impressa gratia dignitatis ornare; ut laudabilius unusquisque possit vivere, cum se honores reverendos cognoverit accepisse. Sic enim & ad virtutis studia decenter ascenditur, & a bonis civibus Respubl. plus amatur. Atque ideo te Spectabilitatis nitore decoramus; ut sententiam tuam in conventibus publicis spectandam esse cognoscas, cum inter nobiles decorus assederis; ut si hæc prædicabili conversatione tractaveris, in futurum præmiis melioribus augearis.

FORMULA CLARISSIMATUS. XXXVIII.

COnstat jucundum esse rerum bonarum saporem, & utilem ambitum laudis, qui appetitur per augmenta virtutis. Hoc nos studium provida

Utilis est ambitus laudis, qui appetitur per augmenta virtutis.

Major est cultus morum, dum crescunt desideria præmiorum.

vidæ liberalitatis infundimus; ut major sit cultus morum, dam crescuut desideria præmiorum. Clarissimatus igitur honorem, ornamenta judicii nostri, Regia tibi largitur auctoritas; quod præbeac & exactæ vitæ testimonium, & futuræ prosperitatis polliceatur augmentum. Quapropter nihil jam obseurum agere patiaris, qui Clarissimatus dignitate resplendes. Grande siquidem vitæ testimonium est, non tam clarum, quam clarissimum dici: quando pene totum de illo optimum creditur, qui tanti fulgoris superlativo oominc vocitatur.

FORMULA TUITIONIS.

XXXIX.

SUpersluum quidem videtur, tuitionem specialiter a Principe petere, cujus est propositi universos communiter vindicare. Sed quia securitatem euam quorundam violentorum execranda temeritas inquietat, nou piget dolentium querelis ad hanc partem pietatis adduci; ut quod omuibus præstare cupimus, supplicanti potissimum conferamus. Atque ideo diversorum te, quemadmodum quereris, dispendiis sauciatum, in castea defensionis nostræ clementer excipimus; ut eum adversariis tuis, non ut hactenus, campestri certamine, sed murali videatis protectione contendere. Ita fiet, ut truculentis viribus pressus, reddatis auxiliis Regalibus exæquatus. Quapropter (*a*) tuitionem tibi nostei nominis, quasi validissimam turrem contra inciviles impetus, & conventionalia detrimenta, nostra concedit auctoritas: ita tamen, ne his præsumptionibus sublevatus, civile respuas præbere responsum; & tu videatis insolens calcare jura publica, quem primitus detestanda premebat audacia. Et quia ministros efficaces nostra debet habere præceptio; nec decee Principem loqui, quod non videatur posse compleri, præsentis beneficii jussione, adversus Gothos illa, adversus Romanos illa, facile te fides, & diligentia custodivit: quia nemo laborat defendere, nisi qui timetur offendi; dum præstans dominus fieri formidatur ingratus. Fruere igitur nostra clementia: beneficio lætare suscepto. Nam si ulterius a quoquam sub incivilitate tentaris, tua de inimicia potius vota complebis.

Non decet Principem loqui, quod non videatur posse compleri.
Nemo laborat defendere, nisi qui timetur offendi.

(*a*) Tuitionem nostri nominis. Hæc est formula tuitionis, id est, securitatis ἀσφαλεία; de qua supra lib. 4 epist. 27. in fin. & l. 6. illicitas, §. ne potentiures, D. de offic. præsid. l. 1. §. quies, D. de offic. præf. urb. Exemplum apud Livium, lib. 2. de Thrasybulo. *Forn.*

FORMULA DE MATRIMONIO CONfirmando, & (*a*) liberis legitime constituendis.

XL.

ÆTernum est beneficium, quod posteritatis fuerit favore collatum; nec plus est conveniens Regi, quam ut humanæ præstet origini. In lucem quippe venturus casus suscipere non meretur adversos: ne ante gravamen districtionis incurrat, quam gaudia supernæ lucis inveniat. Oblata itaque supplicatione depromis, mulierem, quam tibi * placitus illigavit amplexus, beneficio nostro jugali bonestate debere sociari; ut ex ea liberi nati nomen oancifcantur heredum. Nam enm spontanea copula animantia cuncta consociet, dignumque videatur esse,

* *Cor. Gamplacidus.*

quod placuit; durum est libertatem liberam non habere, unde liberi procreantur. Et ideo illam, quæ, sicut jure præcipitur, honestate non fuisse probatur æqualis, legitimam tibi fieri censemus uxorem; & filios ex eadem conjuge, sive qui suscepti sunt, sive qui suscipiendi, heredum volumus jura sortiri; ut sub nulla dubietate diligas, quos tibi absolute successores futuros esse cognoscas. Natura enim tibi præstitit filios: sed nos tali securitate facimus esse carissimos.

Vide D. Ambrosium lib. 1. de Abraham. cap. 3. *Jur.*
(*a*) Liberis legitime constituendis. Ergo hæc formula detogat. l. 1. C. de natur. lib. qua vetat Constantinus id per tescriptum peti. *Forn.*

FORMULA ÆTATIS VENIÆ.

XLI.

GLoriosa supplicatio est, quæ veniam quærit ætatis: quando se gravitatem de moribus confitetur accipere, quam maturitatem vitæ adhuc non contigit intulisse. Minor nascendo, grandævus cupis esse consilio. Ita, quod in humanis rebus audacissimum est, ad erroris auxilium beneficium concemnis annorum. Quapropter oblata supplicatione depromis, ut cum tibi sit ratio firma prudentiæ, actiones tuæ non relinquantur ambiguæ: ne infirmetur jure, quod non potest utilitate titubare. Hoc nos, quibus cordi est bona desideria perficere, libenter accipimus: quia nullat se captare velle profitetur insidias, quisquis habere (*a*) liberos contractus constanter affectat. Atque ideo, si (*b*) idtempus constat elapsum, quo ad hanc veniam accedi jura voluerunt, nos quoque probabilius desiderlis licentiam non negamus; ut in foro competenti ea, quæ in his causis reverenda legum dictat Antiquitas, solemniter actitentur. Ita ne in alienandis rusticis, vel urbanis prædiis constitutionum servetur auctoritas: ne cum opinioni præstare volumus, utilitatem publicam lædere videamur. Cape igitur nostro beneficio potiorem annis ætatem; & quod petis ab oraculo, moribus exhibeto. Nam professio maturitatis acerbæ locum denegat actionis: quando multo gravior est culpa, quam suæ promissionis impugnat auctoritas.

Gloriosa supplicatio est, quæ veniam quærit ætatis, & quare.

Multo gravior est culpa quã suæ promissionis impugnat auctoritas.

(*a*) Liberos contractus non habent minores, sup. lib. 4. epist. 9. Insidias hic, ut illic quoque dolum vocat l. pen. C. de dolo l. 8. si voluntate, C. de resc. vend. Dolus ex calliditate atque insidiis emptoris argui debet. Dolum ea insidiis perspicuis probari convenit, l. pen. C. de dolo: sed & hac de re sup. epist. 35. lib. 4. *Forn.*
(*b*) Id tempus, nempe in maribus vigesimi anni metæ: in fœminis octavi & decimi, Constantini constitutione definiuntur, l. 2. C. de iis qui ven. ætat. impetr. quam ætatem, hic, acerbam maturitatem, eleganter vocat. ut Ulpian. in l. 1. versic. maturius, l. 3. vers. quasi ambitiosa, D. de minor. & Philostrat. lib. 7. de vita Apollonii Tyanei videtur aliquando maturius adolescentes suæ rutelæ fieri solitos innuere. Quamobrem prædiorum alienatio non permittitur, ac ne hypotheca quidem immobilium, l. 3. C. eod. unde usu quoque Gallorum clausula solemnis in concipiendis ejusmodi codicillis venialibus (vulgo, bail à gouvernement) adjicitur, à la charge de n'aliener les immeubles. Cujus exceptionis vis hac quoque formula excipitur, versic. ita ut in alienandis, &c. Athenis adulescentes in Lexiarchico commentario relati ac censiti suæ tutelæ efficiebantur, ut scribit Pollux: tumque iis administrandi patrimonii jus erat. Suidas: τὰ πατρῷα ἀπολαμβάνειν; bujus moris meminit & Æschines; ἐν τοῖς ἐγγράφοις τῆς οὐσίας. Sed de adolescentibus ætatis veniam Principis indulgentia consecutis, alio loco certum est pluribus agere. *Forn.*

P

FORMULA EDICTI AD QUÆSTOREM, Ut ipse spondere debeat, qui Sajonem meretur.

XLII.

FRequenter Sajones, quos a nobis credidimus pia voluntate concedi, querelis maximis cognovimus ingravatos. Corruptum est (proh dolor) beneficium nostrum, crevitque potius de medicina calamitas; dum ad alios usus Potentium malignitate translati sunt, quam eos nostra remedia transtulerunt. Unde nobis necesse fuit remedio salubri votis pestiferis obviare: ne dum pietatis studium ad æqualia beneficia trahitur, surreptionum iniquissima patiamur. Atque ideo edictali programmate definimus, ut quicumque contra violentas insidias propter ineluctabiles necessitates suas mereri desiderat fortem Sajonem, officio nostro pœnali se vinculo cautionis astringat; ut si præcepta nostræ jussionis immissione plectibili Sajus, quem meretur, excesserit, & ipse pœnæ nomine det auri libras tot., & satisfacere promittat quæcumque ejus adversarius potuerit tam commodi, quam itineris sustinere detrimenta. Nos enim cum reprimere inciviles animos volumus, prægravare innocentiam non debemus. Sajus autem, qui sua voluntate modum præceptionis excesserit, donativis se noverit exuendum, & gratiæ nostræ (quod est damnis omnibus gravius) incurrere posse periculum; nec sibi ulterius esse credendum, si jussionis nostræ, cujus executor esse debuit, temerator extiterit.

FORMULA PROBATORIÆ Chartariorum.

XLIII.

Militia bene geritur, quæ probatis imponitur.

COnstat militiam bene geri, quæ probatis videtur imponi: quando ipse secum potest revolvere, quod Judex eum potuit admonere; maxime cum ad patrimonia divinæ talis domus mereatur accedere, ut cupiditate detestabili non possit accendi. Deinde cum splendidissimum officium censoria quadam gravitate reluceat; & turpe sit illis misceri, qui dignis moribus non possunt approbari: congruum videtur tales quærere, qui in nullo debeant displicere. Atque ideo Tribuni (a) Chartariorum suggestione comperta, penes quem officii est digna reverentia, ab illo die Chartarii te volumus nomen adipisci; ut qui nobis bene actnrus promitteris, documentis laudabilibus approberis. Avaritiam declina: longius fuge iniqua compendia. Multo melius proficitur, si bonis moribus serviatur.

Turpe est illis misceri, qui dignis moribus non possint approbari.

Multo melius proficitur, si bonis moribus serviatur.

(a) Chartarii meminit lib. 9. epist. 3, hujusque mentio fit in veteri inscriptione Nemausensi. *Jur.*

FORMULA DE (a) COMPETITORIBUS.

XLIV.

NEscio quid grande de se videtur promittere, qui loca desiderat publica possidere. Hoc enim ita fieri decet, si (b) res squalida in meliorem loci faciem transferatur; & revocetur ad ornatum, quod pridem videbatur jacere incultum. Atque ideo desideranti tibi illum locum proprietario jure concedimus, præter æs, aut plumbum, vel marmora; si tamen ibi fuerint latere comperta. Age itaque, ne per te fugiat decorem, quod neglectam incuria vetustate jacuerat; quatenus boni civis laudem invenire merearis, si faciem tuæ civitatis ornaveris; secuturus etiam ad posteros transmissurus, quod proprio fuerit labore compositum. Quia tanto firmius unusquisque possidebit, quanto se, auctoresque suos amplius expendisse probaverit.

(a) Hodie sublata est competitio, l. 2. C. de petit. bon. subl. lib. 10. tit 12. *Forn.*

(b) Si res squallida in meliorem loci faciem transferatur. Intelligit Auctor opera publica, vel quæ ad Rempublicam, vel civitatem pertineant, ut videre est in l. si quando, C. de oper. pub. *Bross.*

FORMULA, QUA CENSUS (a) RELEVETUR ei, qui unam (b) casam possidet prægravatam.

XLV.

CUm de agri utilitate vivatur, & omnibus inde certum sit justum venire compendium, tributum illud possessionis in illa provincia consistentæ ita quereris onerosum, ut universas tibi voraverit facultates lacus ille vastissimus functionis; & quod aliunde magno labore potest colligi, per illam videatur assumi cujus utilitatem nimia transcendit illatio, dum plus compulsoribus redditur, quam a fedulo præstetur. Quapropter credimus te evadere posse nuditatem, si dominium hujus * ruris amiseris, cui jugis sterilitas de compulsoribus venit: ne conditione miserabili servias necessitati, cujus dominus esse meruisti. Sed quia hoc genus beneficii præstari mediocribus leges sacratissimæ censuerant, ut qui pro unius cespitis enormitate deprimitur, nec alterius commoditate sublevatur, moderatione habita ei debeat subveniri: Magnitudinis nostræ, cui cordi est cogitare justitiam, præsenti auctoritate decernimus, ut si ita est, 100 solidos tributario supradictæ possessionis, datis præceptionibus ad eos, quorum interest, ita faciatis de (c) vasariis publicis diligenter abradi, ut hujus rei duplarum vestigium non debeat inveniri: sed per sæcula sine errore servetur, quod nova communi summa concluditur.

* Alii *urbis*.

(a) Relevetur. Hodie vetita est petitio relevationis, vel translationis, vel adærationis, &c. lib. 11. Cod. tit. 18. de collat. donatorum vel relevatorum, &c. *Forn.*

(b) Casam. l. 4. D. de censib. & tit. Cod. de censit. & peræquat. Novell. 163. Ulpian. Rhet. in oratione de male obita legat. scribit vacationem a muneribus pauperibus (qui hic mediocres dicuntur) concessam fuisse, ut rem domesticam curarent. Basilii Porphyrog. constitutio recensetur a Cedreno, & lib. 1. juris Orientalis, qua pauperum, qui minus solvendo essent, tributum a locupletioribus exigeretur, quod allilengium vocabatur: de quo alias pluribus. Totius autem hujus epistolæ argumentum convenit disputationi, l. 4. D. de censib. *Forn.*

(c) Vasaria publica hic sunt archivorum, ac census tabulæ, ut in l. 12. loca, de censitoribus, & peræquat. C. Theo. quibus singulorum civium facultates describebantur, id est, ut Theophili definitionem sequar, tit. de libert. ταῖς ἤτοι χάρταις, ἔνθα φημαίαν ἀπεγράφοντο τῆς
[illegible]
[illegible]: alioqui Vasarium est pecunia, quæ publice datur Magistratibus in provincias euntibus, ut equos, mulos, vasa, & supellectilem, cæteraque quæ Magistratus instrumentorum implerent, quod publico sumptu compararent. Meminit Cic. in Pison. Sestertium centies & octogies, quod quasi vasarii nomine, in venditione mei capitis ex ærario ibi tributum Romæ in quæstu reliquisti. Hujus moris idem meminit 2. in Rull. & 3. in Verrem: Sueton. in Augusto: Lampridius in Alexand. Budæus de asse, lib. 3. *Forn.*

(a) FORMULA QUA CONSOBRINA Legitima fiat nxor.

XLVI.

Institutio divinarum legū humano juri ministrat exordium.

INstitutio divinarum legum humano juri ministrat exordinm, quando in illis capitibus legitur præceptum, quæ duabus tabulis probantur adscripta. Sacer enim Muses divina institutione formatus, Israelitico populo inter alia definivit, (b) ut concubitus suos a vicinitate pii sanguinis abstinerent: ne & se in proximitatem redeundo pollnerent, & dilatationem providam in genus extraneum non haberent. Hoc prudentes viri sequentes exemplum, longius pudicam observantiam posteris transmiserunt: reservantes Principi tantum beneficium, consobrinis nuptiali copulatione jungendis: intelligentes rarius posse præsumi, quod a Principe jusserant postulari. Admiramur inventum, & temperiem rerum stupenda consideratione laudamus, hoc ad Principis fuisse remissam judicium; ut qui populorum mores regebat, ipse & moderata concupiscentiæ fræna laxaret. Et ideo supplicationum tuarum tenore permoti, si tibi illa tantum consobrini sanguinis vicinitate conjungitur, nec alio gradu proximior approbaris, matrimonio tuo decernimus esse sociandam, nullamque vobis exinde jubemus fieri quæstionem: quando & leges nostra permitti voluntate consentiunt, & vota vestra præsentis auctoritatis beneficio firmaverunt. Erunt vobis itaque, Deo favente, posteri solemniter hæredes, castum matrimonium, gloriosa permixtio: quando quicquid a nobis fieri præcipitur, necesse est ut non culpis, sed laudibus applicetur.

Vide S. Augustinum de Civit. Dei lib. 15. cap. 16. Et S. Ambrosium lib. 8. epist. 66. *Juret.*

(a) Hodie tale rescriptum jure nostro prohibetur, l. 1. C. si nuptiæ ex rescripto petantur. *Forn.*

(b) Ut concubitus. Ratio vitandarum inter consobrinos seu patrueles nuptiarum: de quo Augustin. lib. 15. cap. 16. de civ. Dei: quas inter consobrinos jus civile olim permiserat, l. 23 Uter, in fi. l. seq D. de cond. instit. l. pen. de rit. nup. l. 19. celebrandis, C. de nupt. §. duorum, eod. tit. inst. Quintilian. procemio, lib. 6. de filii obitu querens: te ne Consulari nuper adeptione ad omnium spes bonorum patris admotum, te avunculi Prætori generum destinatum? Consobrinorum nuptias vetuit Theodos. d. c. 16. l. 3. C. Theod. de incest. nup. Ambros. epist. 66. & lib. 1. Cod. Theod. si nuptiæ ex resc. pet. Cajus lib. 1. tit. 4. instit. Harmenop. lib. 6. tit. 4. Unde accidit, ut apud Theophil. d. §. duorum, ἢ δυνατοῖς quibusdam exemplaribus legatur, cum ab archetypo Latino absit negatio. *Forn.*

FORMULA, AD PRÆFECTUM, Ut sub decreto curiali prædia vendat.

PAtitur hoc improvida mortalium plerumque conditio, ut cum lædere putatur, consulat; & cum consulere videtur, affligat. Sed illud magis est eligendum, quod prodesse cognoscitur. Nam (a) venena ipsa si juvare probantur, accepta sunt. E contra, refugienda est suavitas mellis, quæ inferre dignoscitur læsiones. Finis ergo sapientis est, amare quod expedit; sic nec igitur votum respicit, qui prodesse contendit. Prædia quidem Curialium non facile (b) distrahi prudens definivit Antiquitas; ut ad necessitates publicas melius * efficerent, si substantiæ juvamina plus haberent. Sed in hac iterum parte prospexit, ut si apud vos ineluctabilis necessitas appareret, rerum suarum distractio subveniret. Nam quid prodest, si quispiam videtur idoneus, & fieri non possit a contractis nexibus absolutus? (c) Egenti similis est, qui reddere nequit alienum: nec dici potest proprium, quod liberare dominum non videtur (d) * a debito. Sed quamvis hoc vestræ potestati fuerit legum auctoritate concessum: tamen, ne quam rarissimi facti sustineretis invidiam, illius municipis allegatione permoti, nos quoque eminentiæ vestræ præsenti jussione permittimus, ut aliquis veritate discussa, si aliter solvi nequeat, distracta ligamina prædii sui, quod propria voluntate delegerit, habeat licentiam distrahendi; ita ut reddat debitum, quod probatur esse contractum: ne vitio voracitatis imbutus, facultates suas absurbere videatur esse permissus. Constet apud vos probabilis causa damnorum: quoniam illis volumus subveniri, qui duris necessitatibus probantur astringi; utrumque enim potest esse culpabile, aut malis moribus fræna laxare, aut justas iterum querelas excludere. Quapropter provide vobis permisit Antiquitas de illa causa decernere, cui est utile Curiam custodire. A quibus enim munia poterunt sustineri, si civitatum (e) nervi passim videantur abscidi?

Finis sapiētis est amare quod expedit.

Prædia Curialium facile nō debent distrahi, & quare.

* Gr. & Cuj. *sufficerent.*

Egenti similis est, qui reddere nequit alienum.

* Alii, *additum.*

* Alii, *addictum.*

(a) Venena juvare. Veneni verbum medium est: ideoque qui venenum dicit, adjicere debet, an bonum, an malum: nam & medicamenta venena sunt, quia eo nomine omne continetur, quod adhibitum naturam ejus cui adhibitum est, mutat, l. 236. qui venenum, de verb. sign. *Forn.*

(b) Distrahi. Decurionum seu Curialium prædia sine decreto & causæ cognitione alienare non licuit, tit. 33. lib. 10. Cod. noster Cassiodorius lib. 9. epist. 2. Prædia, inquit, Curialium, unde maxima mediocribus parantur insidiæ, nullus illicita emptione pervadat: quia contractus dici non potest, nisi qui de legibus venit. Justinian. Novell. 101. Causa prohibitionis subjungitur, ut ad necessitates publicas melius sufficerent: sic enim emendandum censeo, cum prius perperam scriberetur, efficerent, si substantiæ juvamina plus haberent. *Forn.*

(c) Egentis similis. Bona etenim cujusque intelliguntur, quæ deducto ære alieno supersunt. l. Subsignatum, de verb. sign. l. 72. Mulier, de jur. dot. l. 11. non possunt, de jur. fisc. l. 69 Usufruct D. ad l. Falcid. Quintil. declam. 133. Harpocrat. in dict. ἐνεπίσκημμα. *Forn.*

(d) Additum. In veteri quidem manusc. legitur, a debito, quod antequam consuluissem, addictum ipse emendaram; an rectius, alii viderint; mihi certe non omnino conjectura displicebat: & liberare dominum addictum, tanquam opposito relata accipiebam, quando is qui debet, creditori obnoxius est, ὑπεύθυνος, ut & Gordianus ait, quasi cliens, l. 3. C. de Novat. *Forn.*

(e) Nervi. Curiales, nervi civitatum epist. 2. infra lib. 9. & in Majoriani Novell. ubi non servos, sed nervos legendum. Novell. 5. *Forn.*

MAGNI AURELII CASSIODORII SENATORIS VARIARUM

LIBER OCTAVUS.

EPISTOLA PRIMA.

Justiniano Imperatori Athalaricus Rex.

Petit ejus gratiam & amicitiam iisdem interpositis conditionibus, quibus cum Theodarico priores Imperatores societatem inierant.

JUste possem reprehendi, clementissime Principum, si pacem vestram quærerem tepide, quam parentes meos constat ardentius expetiisse: aut in qua parte dignus hæres existerem, si auctoribus meis impar in tanta gloria reperirer? Non vos Majorum purpuratus tantum ordo clarificat: non sic Regia sella sublimat, quantum longe lateque potens gratia vestra nobilitat. Omnia enim Regno nostro perfecte constare credimus, si hanc nobis minime deesse sentimus. Sed & pietati vestræ præconiale est diligere, quorum patres contigit vos amasse. Nemo enim creditur impendisse Veteribus puritatem innocuam, nisi qui eorum stirpem habere probatur acceptam.

Claudantur odia cum sepultis. Gratia non debet occumbere cum dilectis.

Claudantur odia cum sepultis: ira perire noverit cum protervis: gratia non debet occumbere cum dilectis: sed magis affectuosius tractanda est, qui ad Regni causas innocens invenitur. Perpendite, quid a vobis mereatur successor bonorum. Vos avum nostrum in vestra civitate celsis Curulibus extulistis: vos genitorem meum in Italia Palmatæ claritate decorastis. Desiderio quoque concordiæ factus est per arma filius, quamvis vobis pene videbatur æquævus. Hoc nomen adolescenti congruentius dabitis, quale nostris senioribus præstitistis. In parentelæ locum * noster jam transire debet affectus; nam ex filio vestro genitus, naturæ legibus vobis non habetur extraneus. Atque ideo pacem non longinquus, sed proximus peto: quia tunc mihi dedistis gratiam nepotis, quando meo parenti adoptionis gaudia præstitistis. Introducamur & in vestram mentem, qui adepti sumus Regiam hæreditatem. Illud est mihi supra dominatum, tantum ac talem Rectorem habere propitium. Primordia itaque nostra solatia mereantur Principis longævi habere: pueritia tuitionem gratiæ consequatur; & non in totum a parentibus destituimur, qui tali protectione fulcimur. Sit vobis Regnum nostrum gratiæ vinculis obligatum. Plus in illa parte regnabitis, ubi omnia charitate jubetis. Quapropter ad Serenitatem vestram illum, & illum Legatos nostros æstimavimus esse dirigendos; ut amicitiam nobis illis pactis, illis conditionibus concedatis, quas cum divæ memoriæ domno avo nostro inclytos decessores vestros constat habuisse. Aliquid fortitan, & amplius mereor sinceritatis; cujus nec ætas videtur esse suspecta, nec generatio jam probatur extranea. Quædam vero per suprascriptos Legatos nostros serenissimis sensibus verbo intimanda commisimus, quæ clementiæ vestræ more ad effectum facite pervenire.

* Ac. nostris.

EPISTOLA SECUNDA.

Senatui Urbis Romæ Athalaricus Rex.

Eum reddit certiorem se Regem unanimi Gothorum Romanorumque consensu creatum fuisse; & mittit ad eum Sigismerem Comitem cum aliis, qui ipsius nomine sacramenta præstent.

PLenissimum gaudium constat esse, Patres Conscripti, cognoscere Dominantis exortum; ut qui creditur universos posse protegere, audiatur ad Regni culmina pervenisse. Mensura lætitiæ de magnitudine nuntii venit; & tanta fit alacritas animi, quanta fuerit & consideratio rei. Nam si prudentes viros * erigunt commoda prædicta sodalium: si amicorum relevat sospitas nuntiata; quanta exultatione suscipi debet, omnium Rectorem feliciter provenisse terrarum, quem non protulit commota seditio, non bella ferventia pepererunt, non Reipub. damna lucrata sunt: sed sic factus est per quietem, quemadmodum venire decuit civilitatis Auctorem? Magnum profecto * felicitatis genus, obtinere sine contentionibus principatum; & in illa Repub. adolescentem Dominum fieri, ubi multos constat maturis moribus inveniri. Non enim potest cuilibet ætati deesse consilium, ubi tot parentes publicos constat inventos. Prælata est ergo spes nostra cunctorum meritis; & certius fuit de nobis credi, quam quod de aliis potuit approbari, non injuria: quoniam quævis claritas generis Amalis cedit; & sicut qui ex vobis nascitur, origo Senatoria nuncupatur: ita qui ex hac familia progreditur, Regno dignissimus approbatur. Probata sunt præsenti facto, quæ loquimur. Nam cum domni avi nostri pro beneficiorum quantitate dulcissima nobis recordatio argeretur extremis, magnitudinem dominationis suæ tanta in nos celeritate transfudit, ut non tam Regnum, quam vestem crederetis esse mutatam. Tot proceres multis consiliis gloriosi nullum murmur, ut assolet, miscuerunt: sed ita cum magno gaudio secuti sunt Principis sui judicia, ut voluntatem ibi potius agnosceres confluxisse divinam. Quapropter necessarium duximus, propitio Deo, de ortu Regni nostri vos facere certiores: (a) quia dilatatum, * quam mutatum videtur Imperium, cum transit ad posteros; namquodammodo ipse putatur vivere, cujus vobis progenies cognoscitur imperare. Hæc habuerunt vestra vota: hæc illius fuit indubitata sententia; ut di

Mensura lætitiæ de magnitudine nuntii venit.

* Ed. Ac. exigunt.

* Ed. fidelitatis.

Quævis claritas generis Amalis cedit.

Dilatatum potius, quam mutatum imperium, cum transit ad posteros.

* Jur. subandi. magis.

heredem bonorum suorum relinqueret, qui beneficia ejus in vobis possit augere. Amore Principum constat inventum, ut simulacris æneis fides servaretur imaginis; quatenus ventura progenies Auctorem videret, qui sibi Rempub. multis beneficiis obligasset. Sed quanto verior est, qui vivit in posteris, per quos plerumque & forma corporis redditur, & vigor animi protelatur? Et iden nobilitatis vestræ fidem majore nunc studio debetis ostendere; quatenus & potiora munera meritis videantur esse collata; & futura indubitanter eis præstemus, quos præteritorum immemores fuisse minime senserimus. Noveritis etiam divina providentia fuisse dispositum, ut Gothorum Romanorumque nobis generalis consensus accederet; & volantatem suam, quam puris pectoribus offerebant, (b) juris etiam jurandi religione firmarent. Quod vos secuturos esse minime dubitamus tempore, non amore; nam a vobis potuit inchoari, quod præventi longinquitate sequimini. Constat enim excellentissimos Patres tanto amplius posse diligere, quanto majores honores a cæteris ordinibus visi sunt accepisse. Sed ut primordia nostra, & circa vos benignitatem possitis agnoscere (quia decet Curiam vestram beneficiis introire) illustrem * Sigismerem, Comitem nostrum vobis cum his qui directi sunt, fecimus sacramenta præstare: quia inviolabiliter servare cupimus, quod publica auctoritate promittimus. Si qua autem a nobis postulanda creditis, quæ vestræ securitatis incrementa multiplicent, indubitanter petite commoniti; quos ad fundendas preces nos etiam videmur hortari. Promissio potius est ista, quam commonitio; nam qui reverendum Senatum supplicare præcipit, quod impetrare possit nihilominus compromisit. Nunc vestrum est tale aliquid spetare, quod communem Remp. possit augere.

* Edit. Ac. *Sigisnem.*

Rex jurat Senatui.

(a) Quia dilatatum, quam mutatum videtur imperium. Est autem notanda phrasis, qua subauditur dictio magis, ut apud Græcos μᾶλλον. infra lib. 11. epist. 8. & epist. 25. lib. seq. Pindar. Nemæis [illegible]. Tertullian. exhortatione ad castitatem: Puto nobis non licere nascentem necare, quam & natum. Ammian. Marcellin. lib. 31. concito, quam considerato civium assultu perterritus est, utrobique magis, vel quidpiam significationis comparativæ subintelligitur, quod Hellenismum vel Judaismum redoleat; quale illud est, functionem recipiunt per solutionem, quam specie, l. 2. si cert. pet. & meritis liberos, quam pactionibus adstringi placuit, Paul. lib. 2. sentent. tit. 5. & nihil est gratum his præstari posse, quam libertatem. l. 39. de fideicomm. libert. l. 2. fin. de judic. l. 7. si hominem, §. 1. depositi. Anton. Augustinus lib. 4. cap. 8. emend. primus omnium admonuit. *Fornet.*

(b) Juris etiam jurandi religione firmarent. Jurabant Senatores, jurabat populus Principi, & vicissim ipse Princeps populo ac Senatui statim post susceptas Imperatorias infulas; quem morem in Gallia retentum, & ad hæc usque tempora in Principibus nostris inaugurandis observatum scimus. *Bross.*

EPISTOLA TERTIA.

Populo Romano Athalaricus Rex.

Theodoricum Regem præclaris laudibus extollit, & renuntiat Populo Romano ad solium se fuisse communibus Gothorum Romanorumque suffragiis evectum, atque per Legatos se justitiam servaturum pollicetur.

SI vos externus hæres Imperii suscepisset; dubitare forsitan poteratis, ne quos prior dilexerat, invidendo subsequens non amaret: quia nescio quo pacto cum successor amplius laudari nititur, præcedentis fama * tentatur. Nunc vero persona tantum, non est autem vobis gratia commutata: quando recte vobiscum agi credimus, si avi veneranda judicia subsequamur. Nostræ siquidem opinionis interest; ut quos ille benignissime tuitus est, nos etiam statuta constantia, & beneficiorum ubertate pascamus. Minus cogitant, qui obscuris Principibus, & versatis in mediocri * actione succedunt. Nos talis præcessit, ut exquisitis virtutibus ejus sequi vestigia debeamus. Quapropter quod, auspice Deo, dictum sit, gloriosi domni avi nostri ita vobis nuntiamus ordinatione dispositum, ut Gothorum, Romanorumque in Regnum nostrum suavissimus consensus accederet; & ne adversis rebus aliqua posset remanere suspicio, vota sua sacramentorum interpositione firmarunt, se dominatum nostrum tanto gaudio subire, tanquam si vel illis dominus avus noster fatali sorte non videretur subtractus: ne solis linguis, sed etiam imis pectoribus probarentur esse devoti. Quod si vos, ut opinamur, libenti animo similia feceritis, harum portitores sub * obtestatione divina vobis fecimus polliceri, Justitiam nos & æquabilem clementiam, quæ populos nutrit, juvante Domino, custodire, & Gothis Romanisque apud nos jus esse commune, nec aliud inter vos esse divisum, nisi quod illi labores bellicos pro communi utilitate subeunt; vos autem civitatis Romanæ habitatio quieta multiplicat. Ecce ad * conditionem clementissimam sacramenti inclinando nostrum eveximus principatum; ut nihil dubium, nihil formidolosum populi habere possint, quos beatus noster auctor enutrivit. Ecce Trajani vestri clarum sæculis reparamus exemplum. (a) Jurat vobis, per quem juratis; nec potest ab illo quisquam falli, quo invocato non licet impune mentiri. Erigite nunc animos, & Deo propitio, meliora semper optate; ut sicut a charitate potestatem Regiam inchoavimus, ita tranquillitatem Deo placitam sequentibus temporibus exequamur.

* Alii, *latatur*, alii, *ladatur.*

* Ed. Niv. & Ac. *natione.* Gam. *nomine.*

* Edit. Acc. *ostentatione.* Forn. *attestatione.*

Æquabilis clementia populos nutrit.

* MS. A. *conditionem.*

Trajani exemplum.

Deo non licet impune mentiri.

(a) Jurat vobis per quem juratis. Pro intellectu hujus loci vide quæ in superiori epistola annotavimus, quibus adjungere libet verba Plinii in Panegyrico ad Trajanum ad jusjurandum Principi, & a Principe Consulatum ineunte præstitum pertinentia: Accedis ad Consulis sellam, adigendum te præbes in verba Principibus ignota, nisi cum jurare cogerent alios; & paulo post: quin etiam sedens stanti præbuit jusjurandum, & ille juravit, expressit, explanavitque verba, quibus caput suum, domum suam, si scienter fefellisset. Ex quibus apparet post vota jurari solitum Imperatori a Magistratibus, a Senatoribus, a populo ipso. *Bross.*

EPISTOLA QUARTA.

Universis Romanis per Italiam, & Dalmatias constitutis Athalaricus Rex.

Scribit se Gothorum Romanorumque sacramenta pro munimine adepti Regni suscepisse; & petit, ut eadem præstent.

HOnorabile credimus indicare, quod fama potuistis teste cognoscere. Jure si quidem de se bene arbitrabitur æstimatum, qui Regium meretur alloquium: quia dignitas est subjecti affatus meruisse Dominantis, in ea præsertim causa, in qua omnium corda sic videntur esse sollicita, ut si non cognoscant prosperum, credant semper adversum. Nam qui hodie mutatum, novum nihilominus formidat imperium. Sic revera nescio quid triste creditur cogitare, qui tardat inter initia benigna promittere. Quapropter locum sinistris cogitationibus amputantes,

Dignitas est subjecti affatus meruisse Dominantis.

aliter de nobis non patimur cιedi, quam quod de nostris potuit parentibus æstimari. Et ideo, quod Divioitate pιopitia dictum sit, gloriιoso domno avo oostro felieiter ordioaote, tam Gothorum, quam Romanorum præsentium pro munimine * indepti regni sacrameota suscepimus, quod vos quoque facturos esse libeotissime judicamus; ot qui fideles parentibus oostris extitistis, oobis quoque simili devotione pareatis. Suavius enim dilιgit beredem, qui beneficiorum reeordatur auctorem. Sed ut vobis benevolentiæ oostræ jam nuoc iotegritas innotescat, jurisjurandi vobis secimus religione promitti, quod & nostrum possit declarare propositum, & spemdebeat munire cunctorum.

* MS. A. *incupti.*

Suavius diligit beredem, qui beneficiorum recordatur auctorem.

EPISTOLA QUINTA.

Uolversis Gothis per Italiam constitutis Athalaricus Rex.

Significat se, Theodorico adhuc superstite, omnium Sacramenta in Regia civitate recepisse; & hortatur, ut eorum exemplum sequantur; necnon per Comitem iis interposito Sacramento fidem spondet.

VOluissemus quidem domni avi nostri longævæ vitæ gaudia nuntiare: sed quoniam diligentibus dura conditione sohtractus est, oos heredes Regoi sui, Deo sibi imperante, substituit; ut successione sanguiois sui beneficia, vohis a se collata, faceret esse perpetua: dum nos illa & augere & tueri cupimus, quæ ab illo facta esse eognoscimus. Cujus ordinationi adhuc eo superstite io Regia civitate ita sacramenti interpositione cunctorum vota sociata sunt, ut o-nom crederes promittere, quod generalitas videbatur optare. Hoc vos sequeotes exemplum, pari devotinne peragite: oe quid a præsentibus minus fecisse videamini, a quibus ereditor totom similiter posse compleri. Illum vero Comitem vobis secimos jurata voce promittere; ut sicut nobis vestrum aoimum devotissime proditis, sic optata de nostris sensibus audiatis. Recipite itaque prosperum vobis semper nomen, Amalorum regalem prosapiem, blatteum germeo, infantiam purpuratam: per quos, Deo juvante, parentes nostri decenter evecti sunt, & inter tam prolixom ordinem Regum susceperunt semper aogmentum. Credimus enim de Divinitate propitia, quæ Majores oostros dignanter adjuvit, nunc quoque gratiam suæ dignationis impendere; ot & nobis regnaotibus honarum rerum fructus dulcissimos afferatis, qui sub onstris parentibus copiosa virtutom laude floruistis.

EPISTOLA SEXTA.

Liberio Præfecto Galliarum Athalaricus Rex.

Renuntiat se a Theodorico, dum adhuc viveret, Regno donatum; sibique Gothos Romanosque fidem sub jurisjurandi religione promisisse. Tum petit, ut qui versantur in Galliis, illos sustentur.

SCimus animum vestrum de obitu gloriosæ memoriæ domni avi nostri acerbo dolore fatigari; dum omnia bona graviter defleaotur amissa. Plus enim* queritus, dum dominus desiderabilis abrogatur. Expedit autem studio pietatis afflictam mentem compensativo remedio consolari: quia vix sentitur amissus, cui non soccedit extraneus. Sic enim, Deo sibi imperante, prospexit, dum esset & post fata providus, ot regionibus suis pacem relinqueret, ne aliqua novitas quieta turbaret. Io sellam Regoi sui nos dominos collocavit; quatenus decus generis, quod io illo floruit, io successore protinus æquali loce radiaret. Cui ordinationi Gothorum Romanorumque desideria convenerunt: ita ut sob jurisjuιandi religione promittereot, fidem se Regno nostro devoto animo servaturos. Quod ad illustris Magnitudinis vestræ notitiam credimus perfereodum; ut ab his, qui in Galliis Regoo pietatis nostræ devoti suot, simile proferatur cxemplum; & sicut animos oostros circa se mioores oon desiderant effici; ita pari conditiooe teneantur astricti.

Omnia bona graviter deflentur amissa.

* Edit. *quaritur.*

EPISTOLA SEPTIMA.

Uoiversis Provincialibus per Galliam constitutis Athalaricus Rex.

Hortatur, ut Gothi Romanis, & Romani Gothis vicissim jurent se fidem Regi præstituros.

LIcet gloriosæ memoriæ domol avi nostri pro cxcellentibus meritis tristis vobis videatur occasus: tameo quia ille bumana cooditione decubuit, ad continuandam gubernatiooem, quam singulariter gesserat, nos reliquit: ne damoom boni Principis seotiretis, cujus vobis noscitur regnare progenies. Nullus enim apud nos perdit, * quod illι paruit: sed duplici largitate munifici & illius debita reddimus, & futuris obsequiis beneficia ingenita pietate mutuamus. Atqoe ideo fidem pristinam majori nunc vos convenit devotione monstrare: quia bene prospicit rebus futuris, qui Regnantium servit initiis: dom ipse & in reliquum perseverare creditur, qui primordia sovere sentitur. Indicamus aotem, favore divino cum ad Regoi culmina perveniremus, omnia nobis sic felicia, sic tranquilla cessisse, ot unum loqui crederes, quod generalitas iosonabat; nec putaretur humanum, quod tot vota ingeotium populorum nihil probata sunt babere eootratium. Uode vos quoque prædicta conveoit imitari, ot Gothi Romanis præbeant jusjurandum, & Romani Gothis sacramento confirment, se unaoimiter Regno nostro esse devotos; quatenus & nobis vestra siocerιtas laudabiliter innotescat, & ad quietem vestram proficiat invicem promissa concordia. Eat ioter vos legalis missa tranquillitas: potior minori oon sit infestus. Habetote animum paeatum, qui bellum non habetis externum: quia primom inde nobis placete poteritis, si vobis hac ratiooe prospieitis.

* Alii, *qui.*

Bene prospicit rebus futuris, qui Regnantium servit initiis.

* Ed. Niv. Gam. Grul. & Cuj. *prospiciatis.*

EPISTOLA OCTAVA.

Victorioo Viro Veoerabili, Episcopo Athalaricus Rex.

Renuntiat se Theodorico mortuo successisse. Tum ipsius orationibus se commendans, petit, ut Provinciales cunctos ad fidem Principi servandam cohortetur.

DE fide, atque coostantia tales suot commonendæ personæ, quæ desideriis homanis diversa forte quatiootur. Vos autem, qoos sapientia fitmos efficit, & mens religiosa consolidat,

(a) ad Provincialium potius convenit adunatio nes animari: quia justa debitor fit aleniarbitrii, qui a pluribus meretur audiri. Quapropter salutantes veneratione qua dignum est, quod vobis quidem mœrorem possit indicera, transitum gloriosæ memoriæ domui avi nostri cum dolore maximo nuntiamus. Sed inde potest vestra tristitia temperari, quia nos in sede Regni sui, Divinitate propitia, collocavit; ut in totum desiderio vestro non videatur ereptus, qui vobis consurgit in successione reparatus. Favete nunc orationibus sacris, nostris libenter auspiciis; ut Rex cælestis humana nobis Regna confirmet, gentes externas atterat, peccata absolvat, consolidet & conservet propitius, quod parentibus nostris dignatus est præstare gloriosus. Quapropter Sanctitas vestra Provinciales cunctos admoneat, ut inter se concordiam habentes, Regno nostro per omnia debeant esse purissimi. Cupimus enim in subjectis fidem reperiri, quam larga possimus pietate munerari.

Juste debitor fit alieni arbitrii, qui a pluribus meretur audiri.

(a) Ad Provincialium potius convenir adunationes animari. Aul. Gellius lib. 2. c, 29. venians, operamque mutuam dent, & messem banc nobis adunent. Quamquam nonnullis in libris (adjuvent) scriptum, sed perperam, legatur. *Forn.*

EPISTOLA NONA.

*Tulum Viro Patricio Athalaricus Rex.

* Alit, *Tholuit.*

Illi confertur Patriciatus dignitas, præclarisque laudibus una cum Gensemunda exornatur.

Licet ad regendos populos idoneos efficiant, quos ad augustum culmen Divina provexerint (quando nec ætas impedit, ubi sese potentia cælestis infundit) tamen ad relevandam florentissimæ nostræ ætatis sollicitudinem, visum est te virum prudentissimum convenienter adhibere, quem constat etiam domni avi nostri tractatibus jugiter, & laudabiliter adhæsisse. Quod si dignum fuit hoc illum talem tantumque facere, quanto magis nobis convenit solatium quærere, * quo pro adolescentiæ flore decenter adhuc possumus* indigere? Magna est enim infinitaque prudentia, quam nemo sic assequitur, ut eam non necessarie, & per alios quærere videatur. Senes ipsi consiliis sapientiam discunt, & a maturis in commune quæritur, quod pro omnium utilitate tractatur. Solatium curarum frequenter sibi adhibent maturi Reges; & hinc meliores æstimantur, si soli omnia non præsumunt. Quod si longævi domini subjectorum ingeniis adjuvantur, consulte relaxamus ætatis nostræ breves ferias; ut suis incrementis devota prosperius, robustior ad Imperii pondera sustinenda consurgat. Atque ideo te, cum favore divino, suggestu præsentalis Patriciatus avehimus; ut pro Repub. nostra tractantem sedes celsa sublimet: ne sententia salutaris, cui decet humiliter parere, a loco videatur venisse communi. Hic est honor, qui & armis convenit, & in pace resplendet. Hunc illa dives Græcia, quæ multa gloriosissimo domno avo nostro debuit, gratificata persolvit: velavit fortes humeros chlamydum vestis; pinxit suras sericis calceis ista Romanas; & dignatus *visus est accipere, quod se cognoscebat assumere per honorem. Crescebat visendi studium Eois populis Heroem nostrum: dum, nescio quo pacto, in eum qui bellicosus creditur, civilia plus amantur. Hac igitur honoris remuneratione contentus, pro exteris partibus indefessa devotione laboravit; & præstare cum suis parentibus Principi dignabatur obsequium, qui tantorum Regum fuerat stirpe procreatus. Sic sa magnorum beneficia semper extollunt; ut & quibus imperare nequeunt, jura venerationis imponant. *Diligunt omnes sui provectus semper auctorem; & mortalitatis jura nesciunt, qui beneficiis non tenentur. Sed longum est de ejus gloria sufficienter loqui, quem singularem gentibus sæcula fœcunda genuerunt. Ipsius te labor instituit, ut nos minus laborare debeamus. Tecum pacis certa, tecum belli dubia conferebat; &, quod apud sapientes Reges singulare munus est, ille sollicitus ad omnia secure tibi pectoris pandebat arcana. Tu tamen nullos responsis ludebas ambignis. Amasti in audiendo patientiam, in suggestione veritatem: sæpe quæ ad eum falso pervenerant, (a) recti studio corrigebas; &, quod rarum confidentiæ genus est, interdum resistebas contra vota Principis, sed pro opinione Rectoris. Patiebatur enim invictus ille præliis pro sua fama superari; & dulcis erat justo Principi rationabilis contrarietas obsequentis. Ama nunc sublimior justitiam, quam serviens diligebas. Ostende te illius esse discipulum, qui nunquam laboravit incassum: junctus Amalo generi, nobilissima tibi facta *consocia. Omne siquidem bonum Regia suadere debet affinitas. Acturus es consueta prudentia, ut laude morum fastigium contigisse videaris excelsum. Extat gentis Gothicæ hujus probitatis exemplum; Gensemundus ille toto Orbe cantabilis, solum armis filius factus, tanta se Amalis devotione conjunxit, ut heredibus eorum curiosum exhibuerit famulatum, quamvis ipse peteretur ad Regnum. Impendebat aliis meritum suum, & moderatissimus omnium, quod ipsi conferri poterat, ille potius parvulis exhibebat. Atque ideo eum nostrorum fama concelebrat: vivit semper relationibus, qui quandoque moritura contempsit. Sic quamdiu nomen superest Gothorum, fertur ejus cunctorum attestatione præconium. Unde fas est de te meliora credere, quem nostri constat generis affinitate gaudere.

Ætas non impedit, ubi se se potentia cælestis infundit.

* Ed. Ac. quod.

* Ed. Ac. intelligere.

Prudentia ab aliis quærenda.

Reges meliores æstimantur, si soli omnia non præsumunt.

*Gr. & Cuj. jussus.

In eum qui bellicosus creditur, civilia plus amatur.

* Gr. Cuj. *Diligit memor mentis sui. Mortalitatis jura nesciunt qui beneficiis non tenentur.*

* Alii, *consortia.*

Omne bonum Regia debet suadere affinitas.

Gensemundus per arma filius factus, & ejus integritas.

(a) Sic D. Ambrosius de Theodosio: Dilexi virum, qui magis arguentem, quam adulantem probaret. Sic Ammian. Marcell. Pag. 55. 259. & 341. Sueton. in Octav. cap. 56. Et in Tiber. cap. 31. Epiphanius apud Ennodium: Nemo ut Ecclesiæ Principem admonere timeat, si probet errantem. Sic infra Epist. 13. Vide supra lib. 6. form. 5. *Foret.*

EPISTOLA DECIMA.

Senatui Urbis Romæ Athalaricus Rex.

Eximia facinora Tulum exponit, & scribit se eum ad Patriciatus culmen evexisse.

Habetis, Patres Conscripti, unde glorioso Principi gratiam referre debatis: quando præcelso viro Tulum, & nostra affinitate fulgenti, vestri Ordinis contulimus dignitatem. Auctus est enim pacis genius de ferri radiantis ornatu; nec discincta jacet toga, jam procinctualis effecta. Ante vobis contulimus honores, sed nunc ipsam erexímus dignitatem. Per omnes est nimirum splendor refusus, quem præsens potest habere Patricius: quando illa est natura purissimi luminis, quæ relucet & proximis. Sed quamvis sit vobis notissimus Candidatus, qui domui avi nostri tam claris ac diuturnis adhæsit obsequiis: tamen juvat illa repetere, quæ co-

stat ad Institutoris ejus gloriam pertinere. Primum, quod inter nationes eximium est, Gothorum nobilissima stirpe gloriatur, qui mox ut innocet parentes infantiam reliquit, statim rudes annos ad sacri Cubiculi secreta portavit: ageus non ut ætas, sed ut locus potius expetebat. Nam licet omnia Regum obsequia sub cautela peragenda sint; illic tanto timoris amplius acquiritur, quanto proximus plus habetur. (*a*) Arduum nimis est, meruisse Principis secretum, ubi si quid cognoscitur prodi, vel ab alio formidatur. Has procellas moderator sui sine offensione transmisit: carus Summatibus, Collegis semper acceptus; ut jam tunc magnæ felicitatis videretur esse præsagium, gratiam meruisse cunctorum. Cujus ut cœpit ætas adolescere, tenerique anni in robustam gentis audaciam condurari, ad expeditionem directus est (*b*) Sirmiensem; ut quod ab illo Martio viro didicerat verbis, in camporum libertate monstraret. Egit de Hunnis inter alios triumphum, & emeritam laudem primis congressibus suspicatus, nec dedit Bulgares toto orbe terribiles. Tale mittunt nostra cunabula bellatores: sic paratæ sunt manus, ubi exercetur animus. Nutritus in otioso servitio laboriosos subegit; & quod exercitatione non didicit, * virtus manus propria complevit. Rediit subito ad Principem veteranus, egressus primævus; ut non pacatis obsequiis, sed armis semper studuisse crederetur. Hoc rimator ille actuum, & honorum remunerator inspiciens, vigorem illi Regiæ domus virtutis contemplatione commisit; ut quem ingeniosum bella probaverant, fortissimi Regis consiliis misceretur: ad invenienda subtilis, ad implenda robustus, ad celanda cautissimus. Egit locum merito publici secreti. Cum ipso prælia, cum ipso negotiorum æquabilia disponebat; & in tantam se similitudinem ejus cogitationis adjunxerat, ut causis recognitis, quod ille velle poterat, iste sua sponte peragebat. Defensorem omnium suis tractatibus adjuvabat; & ministrando consilium, regebat ipse Rectorem. Admonet etiam expeditio Gallicana, ubi jam inter Duces directus, & prudentiam suam bellis, & pericula promptissimus ingerebat. (*c*) Arelate est civitas supra undas Rhodani constituta, quæ in Orientis prospectum tabulatum pontem per nuncupati fluminis dorsa transmittit. Hunc & hostibus capere, & nostris defendere necessarium fuit. Quapropter excitata sunt Gothorum Francorumque validissima tempestate certamina. Affuit illic dubiis rebus audacia Candidati: ubi tanta cum globis hostium concertatione pugnavit; ut & inimicos a suis desideriis amoveret, & vulnera factorum suorum signa susciperet: vulnera, inquam, oppinio inseparabilis, sine assertore præconium, propria lingua virtutis; quæ licet ad præsens periculum ingerunt: reliquum tamen vitæ tempus exornant. Eget enim astipulatoribus corpus illæsum: quærit alios, qui visa divulgent: de fortitudine probata non ambigitur, quæ tali testimonio comprobatur. Conflictus virorum fortium mutua tela repulit; nec semper tutus fuit, qui cum numeroso hoste contendis. Unius forsitan ictus solerter * eluditur: qui multis restitit, a parte, qua non credidit, vulnus excipit; quæ in tantum ei sunt gloriosa, quantum tunc habuere periculi. Juvat igitur fortissimi viri narrare quietum felicitatis exemplum: quia non est in Duce perfecta laus afferere semper anxios labores. Mittitur igitur, Franco, & Burgundio decertantibus, rursus ad Gallias tuendas; ne quid * adversa manus præsumeret, quod noster exercitus impensis laboribus vindicasset. Adquisivit Reipub. Romanæ aliis contendentibus absque ulla fatigatione provinciam; & factum est quietum commodum nostrum, ubi non habuimus bellica contentione periculum. Triumphus sine pugna, sine labore palma, sine cæde victoria. Tantum ergo ejus gloriæ debemus, quantum utilitatis accepimus; quem & ille arbiter rerum largitione redituum judicavit esse prosequendum; ut ibi fieret dominus possessionum, ubi utilitati publicæ procuravit augmentum. Aquilienses quoque tempestates inter ejus prospera jure memorantur: quia discrimina dum feliciter cedunt, suavissimæ memoriæ sensum relinquunt. Cum ventis sævientibus furentem pelagum spuma testaretur undarum, diu jactatum navigium tumens fluctus absorbuit, nullum relinquens forti viro solatium, nisi tantum remigia brachiorum. Tunc iste nautis pereuntibus cum caro pignore solus evasit. Ibi amor piissimi Regis, ibi meritum probatum est periclitantis: quando Regnator ille vix littori constitutus, ut eum eatio prævaleret eripere, undas iterum desiderabat intrare. Tunc ejus pericula formidavit, qui saluti propriæ timere nescivit. Nonne vobis, P.C. asperis casibus divinitus videtur exemptus, cui præsens parabatur eventus? Hunc itaque virum, bellis exercitatum, felicitate clarum, prudentia comprobatum, quod Deo auspice dictum sit, ad Patriciatus * præsentalis culmen eveximus. Favete nunc auspiciis Candidati, & viris nostris libertatis atria reserate. Convenit gentem Romuleam Martios viros habere collegas.

Omnia Regis obsequia sub cautela peragenda.

Tulum de Hunnis triumphum egit, vicit etiam Bulgares.

* MS. A. & Ac. virtus propria.

Arelatensis pugna.

Vulnera in præliis suscepta gloriosa.

* Ed. eliditur.

Nō est in Duce perfecta laus asserere semper anxios labores.

* MS. A. adversariis.

Discrimina dum feliciter cedunt, suavissime memoriæ sensum relinquunt.

* Ac. præsentale.

(*a*) Arduum nimis est, meruisse Principis secretum, ubi siquid cognoscitur prodi, vel ab alio formidatur. Silentium omnino servandum in consilio, quod vim habere vis aut usum. Alexander cum arcanas quasdam litteras Hephæstioni legisset, detractum annulum ori ejus admovit; quisque sibi id factum putet, & simul in consilium lectus est, os sibi clausum a Principe signatumque. Is Persarum mos fuit, ut nemo consiliorum conscius esset, præter Optimates taciturnos & fidos: sicut & apud Romanos. Notabile illud de Eumene Rege, qui cum Romam venisset, & Regem Persen in Senatu accusasset, ac de toto bello cum patribus deliberasset, in præsentia nihil, præterquam fuisse in Curia Regem scire quisquam potuit: bello denique perfecto quæque dicta a Rege, quæque responsa essent emanavere. Mira & diuturna silentii fides. *Bross.*

(*b*) Sirmiensis Pannonia quondam sedes Gothorum. supra lib. 3. Ep. 23. *Jur.*

(*c*) Arelate est civitas supra undas Rhodani constituta. Arelatem Gallulam Romam vocat Ausonius, quod esset & celeberrimum & opportunissimum emporium: quibus commoditatibus invitatus Constantinus tyrannus, qui tempore Honorii Junioris Imperator in Britanniis declaratus fuit, Arelata fixit sedem Imperii sui, statuitque Constantinam urbem vocari. Extat autem ejusdem Imperatoris de Arelate constitutio, quam notat Joseph. Scaliger, vir totius antiquitatis peritissimus, in suis Ausonianarum lectionum libris. *Bross.*

(*d*) Sine assertore præconium, propria lingua virtutis. Vocat auctor vulnera corporis præconium sine assertore, quemadmodum felis litteris vocem tribuimus, & dicimus sidera clamare, & aves loqui fata: quibus adjicere libet elegantem Ammiani Marcellini locum de Juliano Imperatore loquentis: Si nocturna lumina, inquit, inter quæ lucubrabat, potuissent voce ulla testari, profecto ostenderent inter hunc & quosdam Principes multum interesse, quem norant voluptatibus ne ad necessitatem quidem indulsisse naturæ. *Bross.*

EPIS-

EPISTOLA UNDECIMA.

Senatui Urbis Romæ Tulum Vir Illustris Patricius.

Hortatur Senatores, ut Regi gratias referant, quod ab eo Patriciatus honorem promotus fuerit.

COnfido, Patres Conscripti, quod agendas optimo Regi gratias, omnium vestrum studia debeant concitari: quando provectum meum excogitatum noscitis pro utilitate cunctorum. Atque ideo alacriter excipiendum est, quod necessarie fuisset optandum. Omnibus quippe utile est judicia Principum sequi: sed ipse facit propria, qui gratanter suscipit aliena. Retinetis me Senatus semper fovisse cœtum: sed nunc maxime, cum vestrum videor intrare collegium. Assumptio dignitatis Ordinis * vestri nobis gratiam duplicavit: quando me inter eos esse sentio, a quibus me amari posse confido. Accedit etiam illud animi vestri gratissimum pignus, quod Patriciorum * genius per vos constat erectus: quando nemo gentilium in vobis putavit abjectum, quod in me respicit honoratum. In expetendis quoque honoribus apud gloriosæ memoriæ Theodoricum principem Regum mea vobis sæpe vota conjunxi; ut quadam præscientia talia videar præmisisse, ad quos me cum gloria decebat intrare. Confidentius illud expetitur, ubi post collata beneficia festinatur. Sæpe Consules, sæpe Patricios, sæpe Præfectos habita intercessione promovi: vobis impetrare contendens, quod mihi ardue potuissem optare. Congaudete nunc, P. C. meis auspiciis, qui vestris favi semper honoribus. Vultis scire, qua vos affectione complectar? Insertus stirpe Regia vocabulum vobiscum volui habere commune. Vivite, Deo propitio, securi; &, quod est felicissimum * suavitatis genus, exultate cum liberis vestris. Studete, sicut semper, prædicari moribus Romanis, & bonorum actuum formam sub alta quiete perquirite. Interest nostræ gloriæ, ut quorum numerum auximus, eos propitia Divinitate tueamur.

Omnibus utile est judicia Principum sequi.

* Ac. *bono*.

* Ac. *genus, erectum*.

Confidentius illud expetitur, ubi post collata beneficia festinatur.

* Gr. & Cuj. *felicitatis*.

EPISTOLA DUODECIMA.

* Aratori Viro Illustri Athalaricus Rex.

* MS. A. *oratori*.

Plurimum eum, patremque laudat ob eloquentiam; & illum Comitivæ Domesticorum honore decorat.

PErfectionem necessariarum rerum completam esse judicamus, si quemadmodum eligendo virum magnificum Patricium armatæ Reipub. parti providimus: ita & de sociando ei litterarum peritissimo consulamus. Decet enim tractatores habere doctissimos, quibus potestas summa committitur; ut, nullo defectu impediente meritorum, provisa Reipub. utilitas explicetur. Alii sunt honores, qui sa ordinaria provisione componunt: de generali autem securitate sollicito talis associandus fuit, qui parem in suis studiis non haberet. Neque enim udhuc minus probatus agnosceris, licet primævus veneris ad honores. Advocationis te campus exercuit, te judicii nostri culmen elegit. Nam ita intra te fuit quamvis ampla professio litterarum, ut tuum ibi consenescere non pateremur ingenium. Auspicatus es * militem, cum implere potueris * cognitorem; & quamvis traheret de eloquentia pro defensione dicere: suadebat tamen æquitas judicanda proferre. Probatum est, quid utilitatis habeat moribus armata facundia. Nam sicut perniciosum est doctos prava suadere: sic salutare munus, cum veritatis terminos disertitudo nescit excedere. Sed ut merita tua exemplis potius laudabilibus asseramus, juvat repetere pomposam legationem, quam non communibus verbis, sed torrenti eloquentiæ flumine peregisti. Directus enim de partibus Dalmatiarum ad dominum avum nostrum, sic necessitates Provincialium, sic utilitates publicas allegabas; ut apud illum magna cautela sollicitum, & copiosus esses, & fastidia non moveres. Abundantia siquidem verba cum suavissimo lepore defluebant; si cum finem faceres, adhuc dicere quærebaris: movendo, delectando implebas magis veri oratoris nisum, cum jam causidici deseruisses officium. Genitoris quinetiam tui facundia & moribus adjuvaris, cujus te eloquium instruere potuit, etiamsi libris Veterum non vacasses. Erat enim, ut scimus, egregie litteris eruditus. Et ut aliquid studiose exquisitum dicere videamur, has primum, ut frequentior tradit opinio, Mercurius * repertor artium multarum volatu Strymoniarum avium collegisse memoratur. Nam & hodie grues, cum classe consociant, alphabeti formas, natura imbuente, describunt: quem in ordinem decorum redigens, vocalibus consonantibusque congruenter admixtis, viam sensualem reperit, per quam alta petent, ad penetralia prudentiæ mens possit velocissima pervenire. Hinc * Hellenus, auctor Græcorum plura dixit eximie, virtutem ejus compositionemque subtilissima narratione describens; ut in ipso initio possit agnosci magnarum copia litterarum. Sed ut ad propositum redeamus, paterno igitur exemplo ingenium extendisse credendus es, qui in Romano foro eloquentiam non enutristi. O beatum magistrum, felicissimumque discipulum, qui affectuose didicit, quod aliis doctorum terror extorsit! Romanum denique eloquium non suis regionibus invenisti; & ibi te Tulliana lectio disertum reddidit, ubi quondam (a) Gallica lingua resonavit. Ubi sunt, qui litteras Latinas Romæ, non etiam alibi asserunt esse discendas? Evaserat Cecilius pondus verecundiæ, si hunc provectum sæcula priora genuissent. Soluta est quippe vis illa sententiæ: mittit & Liguria Tullios suos. Cognosce quid ex meritis tuis æstimavimus, quando illius consilio te vides esse sociatum, qui nostri Imperii tractat arcanum. Hinc est, quod te Comitivæ Domesticorum illustratum honore decoramus; ut merito majora de nostris debeas sperare judiciis, qui in te adhuc meliora credimus inveniri. Grande tibi negotium vides esse commissum: quicquid egeris generalitas sentit. Nam qui potest in universitate peccare, gloriosus nimis est, si nescit excedere.

Decet tractatores habere doctissimos, quibus potestas summa committitur.

* Jur. id est, *Advocatum*.

* Jur. id est, *Judicem*.

Arator legatus quondam missus ad Theodoricum.

Mercurius repertor artium multarum.

* Ed. *Reparator*.

* Ed. *Hellen* *Hellenus plura dixit eximie.*

Qui potest in universitate peccare, gloriosus nimis est, si nescit excedere.

(a) De eloquentia Gallorum veterum Juret. dixit se observasse ad Symmach. lib. 9. Ep. 86.

EPISTOLA DECIMA TERTIA.

Ambrosio Viro Quæstori Athalaricus Rex.

Multis laudibus eum effert, eo quod multas dignitates sub Theodarico sapienter administraverit. Tum quæsturam illi confert.

Securus celsa conscendit, qui se in paulo minoribus approbavit.

** MS. A. inexploratum.*

Omnia deliberata sunt robusta.

SEenrus celsa consceodit, qui se io paulo minoribus approbavit; & certo procedit vestigio, qui gradatim desiderio potitur accepto. Sioc merito siquidem eemuneratum putatur omoe, quod subitum est: nec* inexplorati suscipiooem refugit, quod repente provenerit. Cootra, omnia delibeeata sunt robusta; & totum bonis actibus obtinuisse creditur, qui post documeuta laudatæ militiæ promovetur. Dudum iuter gymnasia litteearum adscitus ab illo inspectore meritorum, qui judiciis suis etiam futura prædicebat, Privatarum Largitiooum fascibus præfuisti; suscipiens pattocinium meritorum, ita gratiam Dominantis auaisti, ut tibi sæpe committeretur, quod diguitas non haberet. Quod si laudabile est, vel mediocribus esse honoribus parem; quauto præstantius vicisse moribus Aulicam diguitatem? Hæc cum tu sub tanto Judice laudata peiageres, graeiam quoque loci alteeius invenisti. Dictationibus enim probaria adhibitus, cum sit offeosioaibus altee eapulsus; & ita suspensum hooorem tuum sustinebat ingeuium, ut Palatio noo sineres deesse Judicem, cujua ad tempus abrogatam cognovimus diguitatem. Non suut imparia tempora nostra transactis. Habemus sequaces æmulosque Priscorum. Ecca iterum ad Quæsturam * commeans eveoit ingenio. Redde ounc Plinium, & sume Trajanum. Habes magna, quæ dicas, si & tu simili oratione resplendeas. Fama temporum de legitima, atque eloqueuti jussione generatur.

**Ge. & Cuj. cum immense rbeait.*

Omnia bona cumulat lingua diserta.

Omuia siquidem bona cumulat lingua diserta; & quod a uobis præcipitur, gratia dictautis ornatur. Esto uobis ad bona suggeteoda promptissimus, & adversus impeobitatem male præsumentium constantee erectus. Dicea jam auribus nostris, quod est omoioo peo nobis. Boous Prioceps ille est, cui licet pro justitia loqui; & contra, tyrannicæ feritatis iudicium, audire nolle constituta veterum sauctionum. Reuovamus certa dictum illud celeberrimum Trajani: Sume(*a*) * dicationem, si bonus fuero, pro Repub. & me: si malus, pro Repub. iu me. Sed vide, quid a te quæramus: quando tecnobis aliquid injustum licere permittimus. Decreta ergo nostra Priscorum resonent constituta, quæ tantam suavitatem laudis inveniunt, quantum saporem vetustatis assumunt. Præjudicia, quæ nos borremus, in aliis non amamus. Obligamus te certe generalitati, dum absolute præcipimus jura servari. Quod ideo nunc dicimus, ut opportune omnibus in te consuluisse vidramur. Decet enim præmonere, oe te jam tardius post aliena pericula videamur velle corrigere. Bonorum exempla sequere, & nobilitatis tuæ memor incede, Illi digne ad vitia generis sui redeunt, qui contemptibili stirpe nascuntur. His igitue in bonum publicum prædictis, per * quintam feliciter indictionem Quæsturæ tibi insignia, Deo præstante, concedimus, honorem prudeotium, (*b*) fontem omnium dignitatum: quando exinde procedit, quod indulgentiæ nostiæ largitate manaverit. Age, ut qui ad consilium nostrum ascisceris, prudeotia cunctis & gravitate præmioere oscaris. Nam quid tibi conveniat, vides. (*c*) Vox legum diceris, dum * oos jura condimus. Incumbe ounc probitati, vel fidei; ut sicut te prioe honor dignom fecit alteri; ita secundus tertiæ faciat dignitati.

Differentia inter bonum Principem, & Tyrannum. Dictum præclarum Trajani.

**Alii, dictationem.*

Illi digne ad vitia generis sui redeunt, qui contemptibili stirpe nascuntur.

Anno Christi 527.

Quid sit Quæstura.

** Ed. nostra.*

(*a*) Legendum dicationem, quæ voa infra lib. 11. Ep. 7. & 9. Hinc lucem capit illud Sidonii Apollin. in Panegyr. Majorian. in fine: Cui teste Senatu
In se eriam tractum commiserat Ulpius ensem.
Vide Nicephor. lib. 3. cap. 23. Plinium in Panegyr. 358. *Juret.*

(*b*) Questuræ insignia, fontem omnium dignitatum. Quæstoris partes hæ erant sub Imperatoribus: Ille leges condebat, & veritatem precum rimabatur, ut subscriberet illis, si justa ratione niterentur, ut videre est in l. 2. C. de petit. boo. subl. & in l. ult. C. de divers. rescr. Novell. Valentin. de homic. casu. aut vol. fact. *Broff.*

(*c*) Vox legum diceris, dum nostra jura condimus. Sidonius Apollinaris in Panegyr. Majoran. sub finem:
--cujus dignatur ab ore
Cæsar in orbe loqui, licet & Quæstore diserto
Polleat.
Et noster Cassiodorius lib. 6. in form. Quæsturæ: Quanto facundior debet esse, qui ore Principis populos noscitur admonere? Notum est etiam Quæstorum opera usos Imperatores, cum orationes, aut quid aliud in Senatu recitarent, ut ex Suetonio liquet in Augusto cap. 65. in Tito cap. 6. in Nerone cap. 15. *Forn.*

EPISTOLA DECIMA QUARTA.

Senatui Urbis Romæ Athalaricus Rex.

Eximia laude Ambrosium exornat, & nuntiat se illum Quæstura dignitate insignivisse.

ACcipite, P. C. judicium, quod judicia nostra protulerunt: quaodo plus cogitautur omnino, quæ cauta sunt: quia talis subsecutio creditur, quale primordium venisse sentitur. Nemo enim sutunum putat esse diligentem, quem in ipsa novitate opinionis suæ non videt esse custodem. Providus institutor si hortum suum fœcundis nititur ornare plantariis, ut reddant fructus optatos, quæ sollicitis fuerant culta laboribus; quanto magis Regnum decet inter initia pacis amœnitate componi, ne habere speciem agri videatur inculti? Et ideo beneficiis nostris quasi quamdam januam cogitavimus dare Quæstorem, per quem venientium dignitatum culmina decenter exirent. Sunt vobis certe de Candidato nota, quando & moderna, quæ loquimur. Nam cum transitum gloriosæ memoriæ domni avi nostri subjectorum omnia corda lugerent (bonum quippe amissum dum quæritur, plus amatur) per eum vobis & nostri auspicii, & vestræ securitatis optata patuerunt. Intelligite quali nos æquitate constringimus in futuris, ut ipse nobis legum fieret custos, qui conservandæ justitiæ fuerat promissor effectus. Affuit mandatis * Regalibus eloquens & decorus ornator: permulceos etiam inspectus, quos gratissimos reddebat auditus. Tales enim decet esse aulicos viros, ut naturæ bona indicio frontis aperiant, & possint agnosci de moribus, cum videntur. Tacens enim plerumque despicabilis est, si eum tantum lingua nobilitat: semper autem in honore manet, si cujus est tranquillus animus, eum quoque serenissimus commendet aspectus. Hoc denique facto testamur copiam nos habere prudeotium, quando talis aligitur, qui ex utraque parte laudetur. Eloquentiæ vero bona ineptum est in Quæstore prædicare, cum ad hoc specialiter probetur ascitus; ut opi-

Plus cogitantur omnino, quæ cauta sunt.

Bonum amissum, dum quæritur, plus amatur.

** MS. A. legalibus.*

Quales decet esse aulicos viros.

Quæstoris officium.

nionem temporum commodet qualitate dictorum. Aliis enim Judicibus provinciarum committitur exactio: aliis privati ærarii custodia delegatur; huic autem aulicæ famæ insignia reponuntur, unde per totum mundum opinio vulgata laudetur. Quod nobis adeo, P. C. æstimavimus esse repetendum; ut tales non quærere credatis, quales & nostræ laudi, & vestræ securitati expediat inveniri. Agnoscite docti bonum Principis votum: confidite de beneficiis, qui litterarum probamini habere notitiam. Segnissimi est torpere, cum se ad provectum cognoscat rerum dominos invitasse. Quapropter, P. C. illustrem Ambrosium Quæsturæ culmine decoratum favor vestræ benignitatis excipiat. De illo enim non debet dubitari, quia vestro Ordine jam in prima dignitate meruit approbari.

Segnissimi est torpere, cum se ad provectū cognoscat rerum dominos invitasse.

EPISTOLA DECIMA QUINTA.

Senatui Urbis Romæ Athalaricus Rex.

Scribit sibi gratissimum fuisse, quod Pontificem elegerint eum, quem Theodoricus designaverat.

GRatissimum nostro profitemur animo, quod gloriosi domni avi nostri respondistis in Episcopatus electione judicio. Oportebat enim arbitrio boni Principis obediri, qui sapienti deliberatione pertractans quamvis in aliena religione, talem visus est Pontificem delegisse, ut nulli merito debeat displicere; ut agnoscatis illum hoc optasse præcipue, quatenus bonis Sacerdotibus Ecclesiarum omnium Religio pullulares. Recepistis itaque virum, & divina gratia probabiliter institutum, & Regali examinatione laudatum. Nullus adhuc pristina contentione teneatur. Pudorem non habet victi, cujus votum contingit a Principe superari. Ille quinimmo suum efficit, qui eum sub puritate dilexerit. Nam quæ sit causa doloris, quando hoc & in isto reperit, quod alteri in partem ducta optuverit? * Civica sunt ista certamina, pugna sine ferro, rixa sine odio, clamoribus, non doloribus resistu peragitur. Num etsi persona summota sit: nihil tamen a fidelibus amittitur, cum optatum Sacerdotium possidetur. Quapropter redeunte Legato vestro, illustri viro Publiano, rationabile duximus; ad cœtum vestrum salutationis apices destinare. Magna enim jucunditate perfruimur, quoties cum nostris Proceribus verba miscemus. Et hoc quoque suavissimum vobis minime dubitamus, si quod illius fecistis imperio, nobis etiam cognoscitis esse gratiosum.

Optabat præcipue Theodoricus, ut Religio bonis Sacerdotibus abundaret.
Pudorem non habet victi, cujus votum contingit a Principe superari.
* Ed. *crimna.*

EPISTOLA DECIMA SEXTA.

Opiloni Comiti Sacrarum Athalaricus Rex.

Summis laudibus eum cum fratre extollit, & illi Comitivam Sacrarum Largitionum concedit.

SOlent quidem venientes ad aulicas dignitates diutina exploratione trutinari, ne imperiale judicium aliquid probare videatur ambiguum: quoniam gloria Regni est reperisse Judices exquisitos. Sed tam frequens est familiæ vestræ felicissimus provectus, tum in multis personis declarata prudentia; ut licet aliquis vos eligat ad subitum, nihil fecisse videatur incertum. Similitudinem suorum felix vena custodit: quando potest delinquere, qui similia nequeunt in suo genere reperire. Hinc est, quod melius agnoscitur elegisse nobilem, quam fecisse felicem: quia iste commonitus, per Veterum se facta custodit; ille exemplum non habet, nisi quod fecerit. Quapropter secure tibi credimus, quod toties tuo generi commissum fuisse gaudemus. Pater his fascibus præfuit; sed & frater eadem resplenduit claritate. Ipsa quodammodo dignitas in penatibus vestris larem posuit, & domesticum factum est publicum decus. Nam militiæ ordinem sub fraterna laude didicisti; cui mutuo connexus affecto, implebas laboribus socium, & consiliorum participatione germanum, ad te potius pertinere dijudicans, quod frater acceperat. Hoc baculo reclinabatur ille felicior, actu quædam negligens præsumptione tui: quia per te omnia cernebat impleri. En dulce fratrum obsequium, & præsentium temporum antiqua concordia. Bene talibus sensibus judicium creditur, qui servare mores naturaliter sentiuntur. Quod si amœni secessus, & provinciale otium forte libuissent; ad te catervæ causantium, & anxia currebant vota læsorum. Boni Judicis inter eos assumebas officium; & futurorum quodam urgente præsagio, quod a nobis accipere poteras, meritorum assumptione peragebas. Meminimus etiam, qua nobis in primordiis Regni nostri devotione servieris, quando maxime necessarium fidelium habetur obsequium. Nam cum post * transitum divæ memoriæ domni avi nostri anxia populorum vota trepidarent, & de tanti regni adhuc incerto herede subjectorum se corda perfunderent, auspicia nostra Liguribus felix portitor nuntiasti; & sapientiæ tuæ allocutione firmati mœrorem, quem de occasu conceperant, ortu nostri Imperii in gaudia commutabant. Innovatio Regis sine aliqua confusione transivit; & sollicitudo tua præstitit quod nos nullus offendit. Atque ideo probato talibus institutis, ab * Indictione feliciter sexta Sacrarum Largitionum Comitivam, propitia tibi Divinitate, concedimus. Usurus es omnibus privilegiis, atque emolumentis, quæ ad tuos decessores pertinuisse noscuntur. Absit enim, ut aliqua calumniæ machinatione quatiantur, qui actionis suæ firmitate consistunt. Fuit enim tempus, cum per delatores vexarentur & Judices. Deponite jam formidinem, qui non habetis errorem: fructibus vestrarum assimini dignitatum; nam quod vobis per decessores, prædecessoresque nostros temporibus domni avi nostri consuetudo longa dedit, indulgentia quoque nostra custodit. Contulimus tibi honorem germani, sed tu fidem ejus imitare servitii. Nam si illum sequeris, multos laude præcedis: virum auctoritatis maximæ, probatæ * constantiæ, qui sub tanto Principe & sine culpa paruit, & justitiam laudatus exercuit. Promptum est enim æstimare quid gesserit: quando sub ingrato successore Palatinum officium præconia ejus tacere non potuit. Difficile itaque non est moribus sequi posse germanum: quia & in conversationis fructu plerumque consentiunt, qui unius semine procreantur.

Gloria regni est reperisse Judices exquisitos.
Similitudinē suorum felix vena custodit.
Melius agnoscitur elegisse nobilem, quam fecisse felicem & quare.
* Juret. id est, *mortem.*
* *Anno Christi 528.*
* Ac. *conscientiæ.*
In conversationis fructu plerumque cōsentiunt, qui unius semine procreantur.

EPISTOLA DECIMA SEPTIMA.

Senatui Urbis Romæ Athalaricus Rex.

Multum laudat Opilionem, patrem, & fratrem ipsius; & petit, ut faveant promotioni ejus ad Comitivam Sacrarum Largitionum.

TAnta est, Patres Conscripti, in Candidato copia meritorum, ut vereamur, ne tardius

puretat electus, quam non sit judicio comprobatus. Nam cum divæ memoriæ avus noster optimos viros exquireret, nobis eam itremuneratum prospesios fortuna servavit. Illi paruit, illi multa officiositate servivit, & a domino largissimo beneficiorum sine aliqua retributione constat esse derelictum. Credo dilata est compensatio meriti, ut nobis* aptior fieret causa præstandi. Conveniat enim se pietas nostra lege naturæ. Condignum est ab herede solvi, quod collatum constat auctori. Cur enim munificentia nostra eum differret, eam cum proficere consuetudo suæ nobilitatis urgeret? Pater huic manu clarus, ac summa fuit morum nobilitate conspicuus: quem nec ferventia bella respuerunt, cum tranquilla otia prædicarent; corpore validus, amicitia robustus, ævi antiquitatem gestabat, * abjectis sæculi vitiis, ditatus claris honoribus. His temporibus habitus est eximius, cum Princeps non esset erectus. Sed quid antiquam parentum ejus repetimus nobilitatem, cum vicina resplendeat luce germani; cujus non dicam proximitari, sed vel amicitiæ conjunctum fuisse, potest esse laudabile? Hujus virtutibus ita se sociavit atque connexuit, ut hoc potius sit incertum, qui magis ex altero prædicetur. Amicitiis ille præstat fidem: sed magnam promissis debet iste constantiam. Ille quoque avaritia vacuus; & iste a cupiditatibus probatur alienus. Hinc est, quod norunt Regibus servare fidem; quia nesciunt vel inter æquales exercere perfidiam. Ibi enim mores facilius probantur, ubi natura sub libertate monstratur. Quomodo ergo sub puritate non serviant dominis suis, qui nesciunt illusisse collegis? His laudibus electus a conjuge, Basilianæ sociatus fertur esse familiæ; quod plerumque evenit a meritis, conjungi posse nobilibus. Inspicite in eo, si placet, etiam familiarem vitam; quia sæpius Majoribus nostris viros industrios hæc signa prodiderunt. Res huic privata tanto fuit moderamine disposita, ut nec aliqua tenacitate sorderet, nec iterum nimia effusione laberetur. Gentiles victu, Romanos sibi judiciis obligabat; & unde ingratitudo dignitatibus plerumque venit, iste disceptando sibi amicitiam colligebat. Videte, quid faciat nobilis natura. Ex Judicibus natus arbitrum agebat; quod nisi ex morum probitate nulla potest contingere ratione. Nam fascibus obedire, plerumque potestaria necessitas cogit: parere Judici privato, sola sententiarum probitas facit. Unde nobis plus laudis videtur habere voluntarius Judex: quando ad audientiam non eligitur, nisi qui justus esse moribus æstimatur. Quapropter, P. C. favete vestris alumnis, & nostris favete judiciis. Secundo ad vestram Curiam venit, qui ex Senatore natus est, & aulicis dignitatibus probatur honoratus.

* Edit. Acc. *apertior.*

Condignum est ab herede solvi, quod collatum constat auctori.

* MS. Aud. *abjectis sæculi Odoacris.*

Ibi mores facilius probantur, ubi natura sub libertate monstratur.

Fascibus obedire plerumque potestatis necessitas cogit: parere judicio privato, sola sententiarum probitas facit.

EPISTOLA DECIMA OCTAVA.

Felici Viro Illustri, Quæstori Athalaricus Rex.

Eum & amplissimis laudibus celebrat, & Quæstura donat.

PRofessionem constat esse justitiæ, legum peritos Judices ordinare; quia vix potest negligere, qui novit æquitatem; nec facile erroris vitio sordescit, quem doctrina purgaverit. Dudum te forensibus negotiis insudantem oculus Imperialis aspexit; nec latere potuit, qua fide suscepta peregeris, qua luculentia tractata peroraveris. Æquo gradu eloquentia tua atque conscientia pariter incedebant: nullus (a) susceptus, quod amplius desideraret, habuit: nullus Judicum, quod in te corrigere posset, invenit. Accessit enim venustas oris, & castitas animi. Juvenem te solus decor ostendit: ab ore primævo cana verba manaverunt. Contendit flos ætatis, & maturitas mentis: sed potius illa superavit, quæ nos ad virtutum gradus gloriamque perducit. Quapropter aptamus munera nomini, & meritis tuis; ut arcana Regia fidelis accipias, & vir eloquens litteratam reperias dignitatem. Nunc causas gloriose judica, quas laudabiliter perorabas: assideat tibi propria & exercitata doctrina. Modo est felix & certa conditio negotiorum: quando ille sententiam dicit, qui non potest ignorare, quod eligit. Non enim decet Judicem ministrum esse voluntatis alterius: ut magis alteri pareat, cui tot milites obsecundant. Certe si in aliis tolerandum utcumque, nimis in Quæstore pudendum est; ut qui eligitur ad Principis consilium, solatium expectet alienum. Et ideo, quod Deo auspice dictum sit, per * sextam Indictionem Quæsturæ tibi conferimus dignitatem. Sed tuus honor imperitis opprobium est. Nam sicut conscientia læta est, quæ provehitur meritis, ita sub reatu jacet, qui se imparem cognoscit muneribus consecutis. Habes priscos viros, quos te deceat imitari. Præcede fama, quem sequeris dignitate. Nam si te privata vita virtutibus exercuit; quanto melius provecta declarabit? Sumpsisti nomen ex meritis: custodi, ut semper læteris veritate vocabuli. Nam cum omnis appellatio ad declarandas res videatur imposita; nimis absurdum est portare nomen alienum, & aliud dici, quam possit in moribus inveniri. Verum hæc bonæ conscientiæ dicta sufficiant: quia dubitari de illo creditur, qui plurimis admonetur.

Non facile erroris vitio sordescit, quem doctrina purgaverit.

Non decet Judicem ministrum esse voluntatis alterius.

* *Anno Christi 528.*

Conscientia læta est, quæ provehitur meritis.

Dubitari de illo creditur, qui pluribus admonetur.

(a) Nullus susceptus. Suscepti nomine Clientem intellige. De quo verbo dicit Juret. se observasse in notis ad Symmach. lib. 5. Ep. 39.

EPISTOLA DECIMA NONA.

Senatui Urbis Romæ Athalaricus Rex.

Felicem eum familia plurimis ornat laudibus, & scribit se eum Quæstorem elegisse.

LIcet cœtus vester * genuino splendore semper irradietur: clarior tamen redditur, quoties augetur lumine dignitatum. Nam cœlum ipsum stellis copiosissimis plus refulget, & de numerosa pulchritudine mirabilem intuentibus reddit decorem. Naturæ siquidem insitum est, ut honorum copia plus delectet. Prata denique floribus pinguntur innumeris: laudatur pinguis arvi densior seges. Antiquitas vos fecit nobiles haberi: nos Senatum volumus etiam de numerositate prædicari. Hinc est, quod vobis aggregare cupimus, quem reperimus ubicumque præcipuum. Nam licet apud vos seminarium sit Senatus; tamen & de nostra indulgentia nascitur, qui vestris cœtibus applicetur. Alumnos cunctæ nobis pariunt aulicæ dignitates; Quæstura autem vera mater Senatoris est; quoniam ex prudentia venit. Quid enim dignius, quam Curiæ participem fieri, qui adhæsit consilio Principali? Sed quia prudenti viro non sufficit generaliter conclusa laudatio, ejus nota propriaque tangamus. Quæstorem nostrum, P. C. cognoscite eloquentia prius exercitata placuisse, & sic* advocationis suæ crebras egisse victo-

* Ac. & For. *genuino.*

Naturæ insitum est, ut honorum copia plus delectet.

* Ac. Niv. *assidue.*

rias, at merito sibi eum electio triumphalis ascivérit; quatenus palmis felicibus inauguratus vobis daret omina laurearum. Ad Forense gymnasium prima ætate deductus, studuit semper integritati mentis; & nobilissimus pudore, castitatem corporis sub nimio labore transegit. Orator facundus, gravissimus patronus, susceptas causas suis præconiis adjuvabat: quando credi non poterat negotium improbabile, cui talis videbatur assistere. Nonne prætermittere hunc virum esset publicum damnum? Quid enim aut nobis, aut vobis debet esse acceptius, quam vestro conjungi lateri, qui inter leges meruit approbari? Amare namque eas potest, per quas doctus enituit: dum affectat unusquisque gloriam suam; nec oblivisci potest animus, ex qua nobis parte fuerit sociatus. Creditis forte, Principes Viri, novam in hunc impetratamque apparuisse prudentiam. Origo ejus hereditarias sibi litteras vendicavit, cujus pater ita in Mediolanensi foro resplenduit, ut æterno fructu e Tulliano cespite pullularet. Proinde quamvis sit vel inter mediocrea difficillimum placendi genus: tamen advocationis laudem inter Primarios eloquentiæ frequenter meruit invenisse. Is contra Magnum Olybrium stetit: is palmarum Eugenetis linguæ ubertate sufficit; & illis par extitit; quos singulares Roma cognovit. Quid enim generosius, quam tot litterarum Proceres habuisse Majores? Nam si inveteratæ, & per genua ductæ divitiæ nobiles faciunt; multo magis præstantior est, cujus origo thesauris prudentiæ locuples invenitur. Quapropter, P.C. favete nostro judicio, ac suis meritis Candidato; quando * si collegæ manum clementiæ porrigitis, vos potius sublevatis.

Affectat unusquisque gloriam suam.

* MS. Gr.& Cuj. *sic*.

EPISTOLA VIGESIMA.

Albieno Viro Illustri, Præfecto Prætorio Athalaricus Rex.

Scribit se Præfectum Prætorio propter improbitatem Præfectura amovisse, & in ejus locum suffecisse Albienum, qui summopere prædicatur.

ASsertio meritorum est, potuisse alegi post improbitatem Judicis accusati: quando excessus præcedentium non corrigitur, nisi cum successor optimus invenitur. Contrariis rebus plerumque medicina succedit. Nam dum calor vitalis adhibitus fuerit, frigus pestiferum tunc recedit. Nubila ipsa ventorum spiratione terguntur; & Aquilo faciem cœli tranquillam reddit, quam Australis aura turbaverit. Sic nos decessorem suum summovimus amore generalitatis; ut tu saluberrimus advenires. Contraria prioribus imitare, & laudanda peregisti. Ille calumniis odiosus: tu stude, ut justitia reddaris acceptus. Rapax ille; tu continens. Bonorum omnium brevis est definitio, vitare quæ fecit: quoniam vere illaudanda sunt, quæ suo judicio comprobavit. Respice denique in illo odium publicum; & tu amorem affectare cunctorum. Tanti tuis moribus gratias agant; quanti illius acerbitatem actionis accusant. Animare igitur dedecore præcedentis: quando post illum professæ malitiæ virum, vel a malis abstinuisse laudabile est. Nam quale erit, si beneficia provinciis tribuas, quæ hactenus non habebant? Bonum insolitum plus amatur; & sequenti gaudio confert dulcedinem temporum præmissa tristitia. Atque iden Præfecturæ tibi fasces per septam feliciter Indictionem, Deo auxiliante, conferimus: quæ quantum fuit hactenus læsione terribilis, tanta nunc habere debet beneficia lenitatis; siquidem sauciata tua cura refovenda sunt. Non tuis, non alienis manibus quisquam gravetur. Nam ultra omnes impietates est * necare læsos, qui sanare creditur vulneratos. Redeat ad nomen antiquum Præfectura illa Prætorii, toto urbe laudabilis. Cujus si principium quærimus, per Joseph a beneficiis inchoavit. Nec immerito a legibus nostris pater provinciarum, pater etiam prædicatur Imperii: quia sic juste, sic provide agi voluerunt, ut non districtum Judicis nomen, sed vocabulum illi pietatis imponerent. Justis, ac debitis compendiis nostrum per te crescat ærarium. Lucra renuimus, quæ legum cauta profanant: pecunias illas volumus, quibus libra justitiæ suffragatur. Ædes nostras nequitiam non patimur intruire: quia nec * privata intromittere possumus, quam publica voce damnamus. Audite, Judices, quid amemus: nolite aliud in malum publicum suspicari. Nam cui vos per iniquas provisiones creditis esse placituros, cum nos cognoscatis sola illa diligere, quæ possunt justitiæ monitis convenire? Vestris jam moribus peccatis, si post ista delinquitis. Sed illi fortatalia gesserint, qui ad dignitates suis parentibus incognitas pervenerunt, tu post patris Præfecturam laudabilem, aliquid, quod melius prædicetur, adjunge: quia diligentior semper esse debet, qui sequitur; dum bona parentum probabiliter & imitari cupimus, & vincere festinamus. Accedis etiam suis laudibus, quod dictis prudentum probaris imbutus. Grave est sapienti offendere, ubi alterum reperit incidisse. Jus forte prætereat, qui jura nescivit; totum a te legitimum quæritur, cujus origo indocta fuisse nescitur. Æquales tibi sunt libri Veterum, & actiones parentum. Præstu opinioni tuæ, præsta nostro judicio; ut impar non sis meritis, quorum æquasti per nostra beneficia dignitates.

Contrariis rebus plerumque medicina succedit.

Bonum insolitum plus amatur.

Anno Christi 528.

* Gr.& Cuj *necare*.

Ultra omnes impietates est necare læsos, qui sanare creditur vulneratos.

Præfectura Prætorii a Josepho inchoavit.

* MS.& Gr. *privatum introducere*.

Grave est sapienti offendere, ubi alterum reperit incidisse.

EPISTOLA VIGESIMA PRIMA.

Cypriano Viro Patricio Athalaricus Rex.

Illum ob egregia bellicæ virtutis facinora, & ob filios bene institutos, Regique oblatos laudat. Tum Patriciatus dignitatem ei confert.

LIcet propriis frequenter honoribus, & germani tui fueris dignitate laudatus: tamen quia natura bonorum non expenditur, cum refertur, quasi ad judicium revertimur, de quo jam præconia multa sonuerunt. Testificatum est de te, quicquid de fidelibus, quicquid de benemeritis debuit æstimari. Sed digne laudum, cum volueris, novitates emittis, qui se actionis probitate complevit. Natura perennis fontis est gloriæ vena laudabilis; nam sicut ille (a) fluendo non expenditur: sic nec ista celebri sermone siccatur. Quod & si translacta taceantur, nova probaris suggerere quæ dicantur, qui cum ætate crescis semper & meritis. Cursus annorum laudis tibi procuras augmentum. Senescis quidem corpore, sed laude juvenescis. Merito tibi prolixior ætas optatur, in quo fama semper robustior invenitur. Habuisti sub divæ memoriæ domno avo nostro in utraque parta laudatas semper ex-

Natura bonorum non expenditur, cum refertur.

Prolixior ætas optatur, in qua fama semper robustior invenitur.

cubias. Vidit te adhuc gentilis Danubius bellatorem: non te terruit Bulgarum globus, qui etiam nostris erat præsumptione certaminis obstaturus. Peculiare tibi fuit & renitentes Barbaros aggredi, & conversos terrore sectari. Sic victoriam Gothorum non tam numero, quam labore juvisti. Postea vero, quod non minus ipsis certaminibus fuit, Referendarii officium laboriosis contentionibus exhibebas. Fuerunt enim apud illum virtutum omnium virum exercitualia, vel pacata servitia. Quis enim non ageret bellum, qui illi potuit competens exhibere responsum? Qui tantam firmitatem animi semper exegit: tantam verborum in asserenda veritate constantiam; ut merito se vicisse diceret hostem, qui illo præsente vitare valuisset errorem. Hinc fuit, quod ejus obsequia reddiderunt prudentes: quia cautela semper adhibita erigit sensum; & dum culpam quis formidat incurrere, sapientibus se nititur aggregare. Contulit etiam dignitatem Sacrarum Largitionum, hoc est laborum tuorum * aptissimum munus; quam sic casta, sic moderata mente peregisti, ut majora tibi deberi faceres, quamvis eam in magna præmia suscepisses. Per hæc te florida juventus exercuit: sed nostris temporibus ætas matura servavit. Consilio quidem plurimum vales, nec (b) fractus tamen ætate cognosceris. Sic enim adeptus es senectutis bona, ut ejus non subires incommoda. Hæc sunt, quæ in te æstimamus* augenda; ut sicut es conscientia præditus, reddatis quoque honore reverendus. Sunt enim beneficiis nostris consentanea, & vitæ superna judicia: quando talium filiorum pater effectus, natura ipsa videris esse Patricius. Quorum bona vernantis non est absurdum referri: quando educantium felicior laus est, de filiorum probitate laudari. Primum, quod non minimæ laudis præstat initium, infantia eorum nota est Palatio. Sic fœtus tui more aquilæ se probantes, Regales oculos ab ipsis pene cunabulis pertulerunt. Relucent etiam gratia gentili, nec cessant armorum imbui fortibus institutis. Pueri stirpis Romanæ nostra lingua loquuntur: eximie indicantes exhibere se nobis futuram fidem, quorum jam videntur affectasse sermonem. Habemus, unde tibi, felix pater, præmium debeat referri, qui & filiorum tuorum nobis animos obtulisti. Quapropter multis laboribus, multaque fide & constantia comprobato, Patriciatus tibi, Deo auspice, conferimus dignitatem: honorem quidem celsum, sed qui tuis meritis probetur esse æqualis. Fruere igitur probatissimis institutis; ut cum bona tua geminaveris, nostris interim beneficiis augearis.

Cautela semper adhibita erigit sensum.

* Ac *apertissimum*.

* Ac. *agenda*.

Educantium felicior laus est, de filiorum probitate laudari.

(a) Fluendo siccatur. Basil. de Eleemosyna: ut putei quo sæpius hauriuntur, eorum aquæ purius fluunt, τὰ φρέατα πολλάκις ἐξαντλούμενα, καθαρώτερα ἐστι. Forn.

(b) Nec fractus tamen ætate. D. Hieronymus c. presbyterorum, c. seq. Non enim in homine ætas, sed virtus spectanda est. Menander, οὐχ αἱ τρίχες ποιοῦσιν αἱ λευκαὶ φρονεῖν, ἀλλ' ὁ τρόπος ἐνίων ἐστὶ τῇ φύσει γέρων. Quam sententiam adumbrans in Catone Majore Cicero, non cani, inquit, non rugæ repente auctoritatem arripere possunt: sed rectè acta ætas auctoritatis fructus præbet extremos. Forn.

EPISTOLA VIGESIMA SECUNDA.

Senatui Urbis Romæ Athalaricus Rex.

Post enumeratas Cypriani, filiorumque ejus laudes scribit se illum ad Patriciatus honorem evexisse; & , ut electioni ejus faveant, hortatur.

SI favore vestro dignus est, qui vel semel Regale potuit impetrare judicium; quid, P. C. vir magnificus merebitur Cyprianus, qui vobis toties gratior debet effici, quoties a nobis dignitates acceperit? Certantes in stadio numerosior corona glorificat: Olympicos * cursus frequens palma nobilitat: sic vel in levibus rebus gloriosior efficitur, cui frequenter præmia referuntur. De primo denique provectu potest esse cunctatio, dum multi fallunt Principis animum: quando facile est illudere, cui semper votum est præstitisse. Sed talem mentis exhibuit constantiam, tantum bonorum habuit propositum, ut semper in se provocaverit Regium munus. Hæc est certa gloria, hæc indubitata sententia, frequenter potuisse mereri, per quod homines constat ornari. Hos etiam intrare in nostram Curiam decet, qui ad primos honores non expendunt meritum suum: sed cum magna susceperint, iterum majora promerentur. Ornant quoque tales & nostra judicia: quoniam bene prius electus creditur, qui sæpius approbatur. Natura ipsa boni adhibita perseverantia pretiatur: quia minus est laudanda incipere, quam bonorum propositum custodire. Similes habuistis olim, P. C. Decios, similes Vetustas prædicat fuisse Corvinos. Neque enim hic vir, de quo nobis sermo est, nostrum sibi tantummodo * conciliavit arbitrium: ab uno quippe Principe provehi, videtur forte gratiosum; jam & sub altero meruisse provectum, apud utrosque integrum constat fuisse judicium. Cunctos ergo sequaces habet, qui aliquid ex veritate decernit. Hunc provectus sui auctorem metuit, ut nos augmentatores dignissime reperiret. Ille in eum fundamenta posuit bonorum: nos culmen construximus dignitatum. Et ideo, P. C. tot laboribus, tot laudibus elaborato illustri viro Cypriano fastigium quoque Patriciatus addidimus: ne major esset meritis suis, quam honoribus nostris. Favete nunc collegæ, quem sæpe decorastis extranei. Securus ad vos redit, qui jam honores suos in libertatis Aula reposuit. Habet etiam unde nobis reddatur acceptior: quando tales Curiæ vestræ alumnos protulit, de quibus quamvis avidus pater tamen propria vota superavit, non infantia trepidos, non ad respondendum, ut liceat, ignaros. Variis linguis loquuntur egregie, maturis viris communione miscentur. Sic cum nobis noti sunt, in ipso ætatis primordio adolescentiam transierunt. Præstet divina Majestas; ut sicut de patre eorum munificentiæ nomen extulimus: sic & in eis pietatis nostræ titulos augeamus.

* Ac. *cursus*.

Vel in levibus rebus gloriosior efficitur, cui frequenter præmia referuntur.

Facile est illudere, cui semper votum est præstitisse.

Hæc est certa gloria, frequenter potuisse mereri, per quod homines constat ornari.

Natura boni adhibita perseverantia pretiatur.

* Jur. V. C. *reconciliavit*.

Cunctos sequaces habet, qui aliquid ex veritate decernunt.

EPISTOLA VIGESIMA TERTIA.

Bergantino Viro Illustri, Comiti Patrimonii Athalaricus Rex.

Præcipit, ut massas quasdam, quæ ex facultatibus matris Theodahade, quem eximie laudat, obtigerant, actoribus ejus absque ulla mora tradat.

LIcet munificentiam Regis quotidie deceat cum sole relucere, & jugiter aliquid facere,

quo possit largitas Principis apparere: hale tamen conscientiæ debitum solvitur, quotiee pareotibus sub æquitate præstatur. Lucrautur Principes doua sua; & hoc vere thesauris reponimus, quod famæ commodis applicamus. Absit enim, ut negemus affini, quod solemua custodire subjectis: quando qui nobis sanguine conjuugitur, plus meretur; nec fraudari potest proprio desiderio, qui militat sub Judice gratioso. Atque ideo illustrem Maguitudinem tuam præcelso atque amplissimo viro Theodahado massas subter aunexas, tot solidos pensitautes, ex patrimouio quoudam maguificæ fœminæ matris ipsius, præcipimue reformari, ejus feliciter dominio plenissime vindicaudas; cujus successionie integrum jus in ea, qua præcipimus parte, largimur. De cujus fide ac siuceritate præsumimus, ut sequenti tempore reliqua supra memorati * (a) matrimonii cum omui adjecta quantitate mereatur. Quid enim tali viro uegare possimus, qui etiam meliora suis obtiuere possit obsequiis, vel si nou probaretur affinis? Vir, quem nobilitatis suæ nulla inflat elatio, modestia humilis, prudentia semper æqualis, quid a nobis mereatur iotendite: quoniam ad gloriam uostram trahimos, qui eum proximum confitemur. Quapropter æquissimæ jussioni opera * navauter impendite, * dilectisque sedis vestræ Chartatiis designatas * massas auctoribus ejus, sine aliqua dilatione contradite; ut summa nobis charitate sociatus, gratia præsentis muneris reddatur acceptior.

Lucrantur Principes dona sua.

Non potest fraudari proprio desiderio, qui militat sub Judice gratioso.

* Alii, *patrimonii*.

Theodahadi laus.

* Juret. *avanter*.

* Gr. *directis*.

* Gr. *actoribus*.

(a) Patrimonii cum omni adjecta, Qua nomine bona quæ liberis a matre abvenerint, iaterdum significari Fr. Connanus lib. 8. cap. 3. notat, aliique ex Seneca, Valer. Maximo, & Suetonio contendunt. Plutarchus contra non levi ratione disputat ἐν παραγγέλμασι γαμικοῖς: cui huius loci lectio (patrimonii) duorum manuscriptorum codicum auctoritate confirmata suffragatur. *Forn.*

EPISTOLA VIGESIMA QUARTA.

Clero Ecclesiæ Romanæ Athalaricus Rex.

Remittit ad Papa judiciam eos, qui Clerita Ramano litem intenderint. Qui Sancta Sedis auctaritatem contempserit, eam vult & causa cadere, & decem librarum auri mulcta pauperibus eroganda pauiri.

TAnto Divinitati plurima debemus, quanto a cæteris mortalibus majora suscepimus. Nam quid simile repeudat Deo, qui potitur Imperio? Sed licet pro tanto munere nihil compensari possit idouee: ipsi tamen gratia redditur, dum in servientibus bouoratur. Itaque flebili aditione causamini, hoc fuisse longæ consuetudinis institutum, ut si quis sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ servientem aliqua crederet actione pulsaudum, ad supradictæ civitatis Antistitem negotium suum dicturus occurreret: ne Clerus vester forensibus litibus profanatus, * negotiis potius sæcularibus occupetur: addentes, Diaconum quoque vestrum ad contumeliam religionis tanta executiouis acerbitate compulsum, ut Sajus eum propriæ custodiæ crederet mancipandum. Presbyterum quinetiam Romanæ Ecclesiæ pro levibus causis asseritis criminaliter impetitum. Quod nobis, pro ingenita reverentia, quam nostro debemus Auctori, displicuisse profitemur; ut qui pridem sacris meruerant inservire ministeriis, conventionis irreverenter oesariis injuriis subjacerent. Sed aliorum plectenda subreptio nobis obtulit pleuissimæ laudis eventum; ut causa contingeret præstandi, quæ nos cœlestibus commendaret auxiliis. Atque ideo considerantes Apostolicæ Sedis honorem, & consulentes desideriis supplicantium, præsenti auctoritate moderato ordine definimus; ut si quispiam ad Romanum Clerum aliquem pertinentem io qualibet causa probabili crediderit actione pulsandum, ab beatissimi Papæ judicium prius conveniat audiendus; ut aut ipse inter utrosque more suæ Sanctitatis agnoscat, aut causam deleget æquitatis studio terminandam; & si forte, quod credi nefas est, competens desiderium fuerit petitoris elusum, tunc ad sæcularia fora jurgaturus occurrat, quando suas petitiones probaverit a supradictæ Sedis Præsule fuisse contemptas. Quod si quis extiterit tam improbus litigator, atque omnium fuerit judicio sacrilega mente damnatus, qui reverentiam tantæ Sedi exhibere contemnat, & aliquid de nostris affatibus crediderit promerendum; ante alicujus conventionis effectum decem librarum auri dispendio feriatur, quæ a Palatinis Sacrarum Largitionum protinus exactæ, per manus sæpe memorati Antistitis pauperibus erogentur: causaque impetratis, negotii quoque sui amissione mulctetor. Dignus est enim dupliei pœna percelli, qui & divinam reverentiam, & nostra jussa temeraris. Sed interim vos, quos judicia nostra venerantur, Ecclesiasticis vivite institutis. Magnum scelus est, crimen admittere, quos nec conversationem decet habere sæcularem; professio vestra vita cælestis est. Nolite ad mortalium vota humilia, & errores descendere. Mundaui coerceantur humano jure: vos sanctis moribus obedite.

Gratia Deo reditur, dum in servientibus honoratur.

* MS. Gr. Cuj. & For. *officiis*.

Causa Cleri Romani ad summi Pontificis judicium remittuntur.

Professio Clericorum vita cælestis est.

EPISTOLA VIGESIMA QUINTA.

Joanni Viro Illustri, Referendario Athalaricus Rex.

Confirmat munificentiam Tulum, qua domum in Castro Lucullano positam Joanni transfferat.

a

VAlde dignum est, in eis alicos servare, quibus nos oportet propria dona conferre. Quid enim de illa munificentia possis ambigere, quando a nobis te intelligis mereri, quod a nostris decessoribus accepisti? Profitemur itaque alterius quidem donum, sed nostrum esse judicium; & modernam Principis mentem prævenisse tantum velocissimam largitatem. Hinc est, quod * divæ memoriæ avum nostræ Clementiæ domum in Castro Lucullano positam, obsequiorum tuorum sedulitate provocatum, constat voluisse largiri. Cujus dispositionem secutus Patricius * Tulum, posteaquam illi nostra est liberalitate concessa; præfatam domum actu legitimo in tua optime jura transmisit. Quapropter Serenitas nostra vel inchoatæ voluntatis desiderium, vel Tulum plenissimæ donationis effectum præsenti auctoritate corroboramus; ut sæpe dicta domus * Patriciæ recordationis Aguelli, in Lucullano Castro posita, cum omnibus ad se pertinentibus in tua vel heredum tuorum possessione permaneat; & quicquid de hac facere malueris, habebis liberam potestatem: cujuslibet vel privati nominis, vel publici posthac inquietudinem summoventes: ubi & si quid esset quolibet casu, qua-

* Jur. V. C. *divina*.

* *Superius Ep. 9. & 10.*

* Niv. Ga. Gr. & Cuj. *paterna*.

libet inquisitione fortassis ambiguum, hujus auctoritatis nostræ judicio constat explosum. Fruere, juvante Deo, rebus propriis, ex nostraquoque auctoritate solidaris. Alii enim tibi jura legitima præstiterunt: nos possessionis quietem, & cunctis sæculis securam conferimus firmitatem. Sed ne quis forsitan tam egregiæ voluntatis nostræ invidus temerator existat; jubemus eum, qui ex hac re quolibet tempore vel fisci nomine, vel privati movere tentaverit aliquam quæstionem, dare tibi, vel ad quam pertinere volueris domum superius designatam, pœnæ nomine auri libras centum, & frustratum suis ausibus, infamatumque discedere. Nunc enim voluntatis suæ meretur invenire fructum, qui aliquid contra nostrum viderit quæsisse judicium.

EPISTOLA VIGESIMA SEXTA.

Universis Reatinis, & Nursinis Athalaricus Rex.

Præficit illis Quidilanem, & jubet, ut ipsi obediant.

GLoriosus domnus avus noster desideria vestra cognoscens, Quidilanem Sibiæ filium (a) Priorem vobis quidem facere disponebat: sed quia interveniente mortali conditione nequivit cogitata complere; necesse nobis est, ejus vota perficere, ne tantus vir de aliquo inaniter judicetur bona putasse sentire. Atque ideo præsenti auctoritate præcipimus, ut eum Priorem feliciter habere debeatis; & quæ ordinaverit pro disciplina servanda, ubi nostra maxime utilitas continetur, in omnibus obedire debeatis: quia sic domni avi nostri estis moribus instituti, ut & leges libenter audiatis, & Judices. Hoc est enim, quod nostrum comit Imperium: quod opinionem nostram inter gentes amplificat, si talia geratis, quæ & nobis accepta, & Divinitati possunt esse gratissima. Robustius enim inimici nostri vincuntur moribus bonis: quia quos superna protegunt, felices adversarios habere non possunt. Pugnatis enim efficaciter foris, dum in sedibus vestris justitiam favere contenditis. Ista enim duo mutua se amplexatione consociant: qui æquitatem coluerit, fructum victoriæ possidebit. Nam quæ necessitas ad injusta compellat, eam vos & sortes alant propriæ, & munera nostra, Domino adjuvante, ditificent? Nam & si cui aliquid expetendum est, speret * de munificentia Principis, quam de præsumptione virtutis. Quia vobis proficit, quod Romani quieti sunt, qui dum æraria nostra ditant, vestra donativa multiplicant.

Quos superna protegunt, felices adversarios habere nō possunt.

* Subaudi, *potius*, Jur.

(a) Cuspinianus in Austriaca historia. Prius Imperii Romani. Et Abdias Babylon. 1. de Zachæo. *Jur.*

EPISTOLA VIGESIMA SEPTIMA.

Dumerit Sajoni, & Florentiano Viro Devoto, Comitiaco Athalaricus Rex.

Præcipit, ut percurrant Faventinum territorium, &, si quem Gothorum, aut Romanorum incolas vexasse repererint, is, habita domni ratione, & mulctâ affligatur & pœna.

SEveritas publica sicut ab innocentibus vacat; ita necesse est, ut in sceleratis operam suæ districtionis impendat: quia non semper unum merentur judicium diversa merita personarum. Morbi ipsi dissimilibus succis sanantur herbarum: aliis cibi, aliis ferrum optatam revocat sospitatem; & pro qualitate passionis preceptum merentur artificis. Et ideo devotio vestra per Faventinum territorium incunctanter excurrat; & si quos Gothorum atque Romanorum in direptionibus Possessorum se miscuisse repererit, secundum facti æstimationem & damnis affligantur, & pœnis: quia gravius plectendi sunt, qui nec admonitionibus justis, nec judiciis Principis obediendum esse crediderunt: quando major ambitus est dominis nobis velle servire; ut commendati bonis initiis reliquam vitam securitatis munere perfruantur.

Non semper unum merentur judicium diversa merita personarum.

EPISTOLA VIGESIMA OCTAVA

Cunigastu Viro Illustri Athalaricus Rex.

Decernit, ut Tancanem, qui Constantii & Venerii agellum Fabricalam nomine abstulerat, quique eos servitati addixerat, suo jubeat adesse judicio, ut juri consentaneum subeat sententiam.

PErmovit Serenitatem nostram Constantii, atque Venerii dolenda conquestio, qua sibi a Tancane juris proprii agellum, quod Fabricula nominatur, cum suo peculio causantur ablatum: adjicientes, ne rerum suarum repetitionibus imminerent, liberis sibi conditionem ultimæ servitutis imponi. Atque ideo Magnitudo tua, decretis obsecrata præsentibus, præfatum suo jubeat adesse judicio: ubi omni inter partes veritate discussa, juri consentaneam, & amicam vestris moribus proferre sententiam. Quia sicut grave est de suo dominos jure cedere: ita nostris est sæculis inimicum, servitutis jugo libera colla deprimere. Momenti jure si competunt,(a) primitus reddantur invasa: ita tamen, ut persona legitima disceptationibus non desistat. Cesset violenta præsumptio, ut causa Judicis cognoscatur arbitrio; & aut convictos servos cum rebus sibi competentibus possideat: aut probatos liberos indemnes, atque integros derelinquat. Sufficit enim, quod ei relaxamus pœnam, qui facere præsumpsit injuriam.

*Ed. *conjunctos.*

(a) Primitus reddantur invasa. Translatitii juris sententia est, dejectum vi de rei suæ possessione, seu spoliatum ante omnia restitui oportere, l. 1. C. si per vim vel alio modo, l. 7. si quis ad se. C. ad l. Jul. de vi. publ. cap. 7. conquerente, restit. spol. *Forner.*

EPISTOLA VIGESIMA NONA.

Honoratis Possessoribus, & Curialibus Parmensis civitatis Athalaricus Rex.

Jubet, ut cloacarum urbis ora pandant, & ut hoc opus Genesius urgeat.

DIgnum est, ut libenti animo faciatis, quæ juberi pro urbis vestræ utilitate cognoscitis; nam quod proprio sumptu decuit aggredi, compendiose vobis constat offerri. Civitatem siquidem vestram diutina siccitate laborantem, juvante Deo, domnus avus noster saluberrima unda rigavit. Cui nunc studio vestro cloacarum ora pandantur: ne sordium objectione tardata, reciprocans unda vestris ædibus illidatur; & quas

debuit

debuit abluere, easdem vobis cogatur inferre. Cui operi, quamquam vos urgere debeat civicus amor, virum spectabilem Genesium praecipimus imminere; ut nos ad meliora provocetis, si quae jussimus, grataoter efficitis.

EPISTOLA TRIGESIMA.

Genesio Viro Spectabili Athalaricus Rex.

Praecipit, ut cogat Parmenses Municipes, antiquos cuniculos ita diligenter emundare, ut aquam influentem nihil impediat.

AMore civitatis vestrae antiqui oneris * formam domnus quidem avus noster largitate Regia construxit. Sed nihil prodest aquarum copias urbibus immisisse, nisi nunc provideatur cloacarum opportuna digestio: more vitae humanae, cujus ita salubritas continetur, si quod ore quis suscipit, alia parte corporis relaxatus effuderit. Et ideo Sublimitas tua Parmenses municipes faciet huic operi * gnaviter insistere; quatenus antiquos cuniculos, sive subterraneos, sive qui junguntur marginibus platearum, diligenter * emundent; ut cum solemniter optatus vobis liquor influxerit, nulla * adjecti laetaminis objectione tardetur: quia gratiam unda non habet, nisi quae jugiter influit; & visa semper abscedit. Illa enim, quae * pulchre rivis exercitata ridet, quam deformis est in lacunis? Palus enim nec visu grata, nec jumentis accomoda. Elementum pulcherrimum quidem, sed cum in naturali puritate servatur. Sine hac agri squalent, urbes * anhela siccitate fatigantur; (a) ut merito antiqua prudentia, quos a civica conversatione segregandos esse judicavit, aquarum interdictione punierit. Quapropter tam utillimae rei omnium debet studere consensus: quia civis animum non habet, qui urbis suae gratia non tenetur.

* Juret. intellige, *aquaeductum*.
* Ed. *noviter*.
* Alii, *emendent*.
* MS. & Ae. *abjecti*.
Gratiam unda non habet, nisi quae jugiter influit.
*Juret, legit *publice*.
*Juret, legit *anhelant*.
Civis animum non habet, qui urbis suae gratia non tenetur.

(a) Ut merito antiqua prudentia, quos a civica conversatione segregandos esse judicavit, aquarum interdictione punierit. Lucianus in Alexandro seu Pseudomant. de praestigiatoris oraculis, ὡς ὅτι τὸν τοιοῦτον οὔτε στέγῃ τις ἐδέχετο, οὔτε πυρὸς ἢ ὕδατος ἐκοινώνει, ἀλλ' ἔδει γῆν πρὸ γῆς ἐλαύνεσθαι ὡς ἀσεβῆ καὶ ἄθεον. Id est, hujusmodi hominem neque tecto quisquam excipiebat, neque igni aquave impertiebat: verum erat illi solum aliud vertendum, tanquam impio deorumque contemptori. Persica in Christianos edicta recensens. Victor Uticensis lib. 3. de persecutione Wandalica, addit, ut nullus quempiam illorum hospitio reciperet, aut alimoniam praestaret. *Forn.*

EPISTOLA TRIGESIMA PRIMA.

Severo Viro Spectabili Athalaricus Rex.

Provinciam Brutiorum describit; & jubet, ut tam Provinciales, quam Curiales fidejussoribus datis, poenaque interposita promittant se majori anni parte in civitatibus, quas incolere maluerint, mansuros.

CUm te Praefectorum consiliis laudabiliter inhaerentem omnia didicisse credamus, quae ad Reipub. statum pertinent componendum: maxime cognovisti litteris eruditus pulchram esse faciem civitatum, quae populorum probantur habere conventum. Sic enim & in illis splendet libertatis ornatus, & nostris ordinationibus necessarius servit effectus. Feris datum est, agros silvasque quaerere: hominibus autem focos patrios supra cuncta diligere. Aves ipsae gregatim volant, quae innoxia voluntate mitescunt. Canori turdi amant sui generis densitatem. Strepentes sturni compares sequuntur indesinenter exercitus. Murmurantes palumbi proprias diligunt cohortes; & quicquid ad simplicem pertinet vitam, adunationis gratiam non refutat. Contra, animosi accipitres, aquilae venatrices, & supra omnes alites acutius intuentes, volatus solitarios concupiscunt: quia rapaces insidiae innoxia conventicula non requirunt. Ambiunt enim aliquid soli agere, qui praedam cum altero non desiderant invenire. Sic mortalium voluntas plerumque detestabilis est, quae conspectum hominum probatur effugere; nec potest de illo aliquid veraciter credi, cujus vitae testis non potest inveniri. Redeant Possessores, & Curiales Brutii in civitatibus suis. Coloni sunt, qui agros jugiter colunt. Patiantur se a rusticitate divisos, quibus & honores dedimus, & actiones publicas probabili aestimatione commisimus: in ea praesertim regione, ubi affatim veniunt inelaboratae * deliciae. Ceres ibi multa foecunditate luxuriat: Pallas etiam non minima * largitate congaudet: plana rident pascuis foecundis, erecta vindemiis: abundat multifariis animalium gregibus, sed equinis maxime gloriatur armentis; merito, quando ardenti tempore tale est vernum silvarum, ut nec muscarum aculeis animalia fatigentur, & herbarum semper virentium satietatibus expleantur. Videas per cacumina montium rivos ire purissimos; & quasi ex edito profluant, sic per Alpium summa decurrunt. Additur, quod utroque latere copiosa marina possidet frequentatione commercia; ut & propriis fluctibus affluenter exuberet, & peregrino penu vicinitate littorum compleantur. (a) Vivunt illic rustici epulis urbanorum, mediocres autem abundantia praepotentium; ut nec minima ibi fortuna copiis probetur excepta. Hanc ergo provinciam civitatibus nolunt incolare, quam vel in agris suis se fatentur omnino diligere? Quid prodest tantos viros latere litteris defoecatos? Pueri liberalium scholarum conventum quaerunt; & mox ut foro potuerint esse digni, statim incipiunt agresti habitatione nesciri: proficiunt, ut dediscant: erudiuntur, ut negligant; & cum agros diligunt, se amare non norunt. Quaerat eruditus, ubi possit existere gloriosus: prudens frequentiam non respuat hominum, in qua se novit esse laudandum. Alioqui virtutibus fama tollitur, si earum merita in hominibus nesciantur. Namquale desiderium est, civium frequentiam deserere, cum aliquas quoque avium conversationi humanae se videamus velle miscere? Mortalium enim penatibus fiducialiter nidos philomela suspendit, & inter commanentium turbas pullos nutrit intrepida. Foedum ergo nimis est nobili filios in desolationibus educare, cum frequentationi humanae videat alites sua pignora commisisse. Redeant igitur civitates in pristinum decus: nullus amoenitatem ruris praeponat moenibus Antiquorum. Quomodo potest in pace refugi, pro qua oportet bellum (ne vastetur) assumi? Cui enim minus grata nobilium videatur occursio? Cui non affectuosum sit cum paribus miscere sermonem, forum petere, honestas artes invisere, causas proprias legibus expedire, interdum Palamediacis calculis occupari; ad balneas ire cum sociis, prandia mutuis

Quicquid ad simplicem pertinet vitam, adunationis gratiam non refutat.
Non potest de illo veraciter credi, cujus vitae testis non potest inveniri.
Brutiorum provincia describitur.
*MS. *divitiae*.
*Juret. subaudi, *olea*.
Virtutibus fama tollitur, si earum merita in hominibus nesciantur.

sis parietibus copiosæ deliciæ: captivi teneantur aquatiles greges; hic ubique sub libertate vivaria sunt. Adde, quod tam amœna est suscepta piscatio, ut ante epulosum convivium intuentium pascat aspectum. Magnum est enim gaudium desiderata cepisse: sed in hujusmodi rebus gratior est plerumque amœnitas oculi, quam utilitas captionis. Sed ne longius evagemur, inter Neptunias gazas habitare creditur, cui otia Bajana præstaurat. His itaque rebus deliciosa exercitatione saginati, ad pulcherrima lavacra contenditis, quæ sunt & miraculis plena, & salutis qualitate pretiose. Nam etsi hominum cura fabricata noscuntur, naturalibus certe ministeriis exhibentur. Fornaces ibi non robora convecta succendunt: cessante flamma, ibi perpetuus calor operatur: illic globi fumiferi nesciuntur: aura est purissima, quæ ministrat vapores, sudores provocat dulciter anhelos; & tanto a communibus balnea salubrior invenitur, quantum ab humana industria celsior est natura. Videas illic undas perpetua fumare gurgitibus, quæ ita videntur lavantium explere desideria, ut humano credas studio temperatas. Cedat Corallici pelagi laudata semper opinio: assurgat Indici maris de albarum candore fama locupletior. Quid mihi cum pretiis, si animus non fruatur optatis! Bajanis littoribus nil potest esse præstantius: ubi contingit & dulcissimis deliciis vesci, & impretiabili munere sanitatis expleri. Fruere igitur bonis nihilominus expetitis. Nostris beneficiis ad tua emolumenta pervenies. Bajanis remediis consequere rem salutis.

EPISTOLA SEPTIMA.

Reparato Præfecto Urbis Athalaricus Rex.

Multis laudibus patrem, socerumque ejus extollit. Tum illi Præfecturam Urbanam confert.

POst parentum claras administrationes bene conferuntur posteris eminentissimæ dignitates; dum nullius acquiescit ingenium jacere intra æstimationem suorum: quandoquidem honestus ambitus est, quos sequimur tempore, velle præconiis anteire. *Honestus ambitus est, quos sequimur tempore, velle præconiis anteire.* Additur etiam, quod priscorum dogmatibus eruditi opinionis gratia delectentur augeri. Nam quanto se unusquisque melioribus cognoscit artibus studuisse; tanto amplius grandiora præsumit appetere. Dudum itaque illustris recordationis genitoris tui Respub. sensit Romana diligentiam. Comitivæ siquidem Largitionum præsidens, functus etiam vicibus Præfectorum, Prætorianam egit integerrime dignitatem: Curiam separans, pauperibus ablata restituens; & quamvis liberalibus studiis fuerit impolitus, placere non omisit industriis: quoniam naturaliter per se commendari potest bonum ingenium, etiam cum rebus accedentibus non videtur ornatum. Sed hoc quantum est ad tuarum notitiam litterarum. *Doctrina ex obscuro nobilem facit.* Doctrina siquidem quos ab imperitia discernis, sapientibus amica societate conjungit: cui perfacile est ornare generosum, (a) quæ etiam ex obscuro nobilem facit. Crescit quoque præclaris meritis tuis, quod in affinitatis gratiam te talis elegit, quem semper contigit de judicii sui integritate prædicari: moribus communis, conscientia singularis, qui se semper suis moribus, & amicorum conversatione, & sua fecit probitate laudari. Qualem ergo suo sanguini æstimandus est sociasse, qui nunquam improbum vel communioni suæ decrevit adjungere. Et ideo licet primævus venias ad honorem, post tanti viri judicium ineptum est te dicere non probatum. Nam si bene illis suggerentibus in extraneis causis placidas aures præbemus; cur magis in genere suo eorum judicia non sequamur, ubi semper studiose sibi prospiciunt, etiam qui in aliis actibus frequenter excedunt! Atque ideo, quod feliciter dictum sit, per Indictionem illam Urbanæ tibi tribuimus infulas dignitatis; ut sicut in illo ordine primus, ita habearis & meritorum laude præcipuus. *Senatus Romani laus. Quod gestum Romæ, patet omnibus.* Pene siquidem terrarum oculis habetur, quod in illa civitate peragitur. Quem jam tibi Judex placatum faciet, si illum Senatum sanctæ benignitatis offendat? Quid sit maturitatis, quid prudentiæ, in ordinis ipsius æstimatione cognoscis; cujus primæva germina mox ut adoleverint, Patres vocantur. Adolescentia illic inchoat a maturitate consilii: tractant juvenes cum modestia* senum: ubi morum pondus in flore permittitur, quod via alibi cana ætate generatur. ** Alii, senium.* Talem te ergo habita moderatione tractanus, ut cum tot Proceres ad Curiam vocas, dignam ante illos sententiam tuæ voluntatis aperias. Nimis quippe arduum est, tale aliquid inter illos dicere, quod nequeat tantis prudentibus displicere. Ideoque non unius dignitatis vir æstimandus est, qui ab illa turba doctorum bonum potuit referre judicium. Nam si gratum est vel sub raritate prædicari; quid illi gaudii provenire possit, quem tot nobilium vota laudaverint? Justitiam dilige: oppressis te dignanter impende: redde laudes Posteris tuis, quas tu a * Majoribus accepisti. ** V. C. melioribus. Jur.*

(a) Vide Tiraquellum lib. de nobilitate cap. 5. ubi probat doctrina effici nobiles. *Juret.*

EPISTOLA OCTAVA.

* Osuin Viro Illustri, Comiti Athalaricus Rex. ** Ed. Osun.*

Mittitur denuo ad Dalmatiarum, atque Suaviæ provincias regendas.

PRopositi nostri est, honestos labores palmis remunerationis ornare; ut vicissitudine, qua provecti gaudent, desides mordeantur; sibique imputare possint, quod clementissimis temporibus judicii nostri præmia non merentur. Atque ideo illustrem Magnitudinem tuam, Deo juvante, ad Dalmatiarum atque Suaviæ provincias iterum credidimus destinandam; ut quicquid pro utilitatibus nostris esse cognoscas, æquabili ordinatione disponas, populumque nobis devotum per tuam justitiam facias esse gratissimum: quia dominorum laudibus applicatur, cum se probabiliter tractat electus. *Dominorum laudibus applicatur, cum se probabiliter tractat electus.* Non exempla aliena perquiras: memor esto quæ feceris, & non indiges admoneri. Quid est enim, quod de tua quisquam debeat actione dubitare, quando ipsius provinciis adhuc propria bona redolere cognoscis? Quodammodo jam debitum est illi velle præstare, apud quem scis te fuisse laudabilem. Obedientibus enim juste indulgetur animus; & quos scimus memores bonorum, indubitanter eis denuo præbemus affectum. *Obedientibus juste indulgetur animus.* Ætas quidem tua provecta est: sed actus quoque maturior. Quid enim nunc surripere valeat, in quo nec juventus reprehensibilis fuit? Sed hæc in domo avi nostri regno fecisti: nunc talia demonstra, ut temporibus nostris reservasse videaris, quicquid probitatis addideris,

ſidis fabricata concavitas ſic perſpicuos liquores emanat, ut vacuum putes lacum, quem non dubitas eſſe pleniſſimum. Hic perlucidus uſque ad fundum patet, ut aſpectibus tuis aerem potius apparere judices, non liquorem. Æmulatur ſerenum diem aqua ſubtiliſſima; nam quicquid in imo geritur inoffenſa * aeris claritate monſtratur. Colludunt illic gregatim lætiſſimi piſces, qui ad manus * poſcentium ſic intrepidi veniunt, tamquam ſe noverint non eſſe capiendos; nam qui tale aliquid præſumpſit efficere, mox pœnam Divinitatis cognoſcitur excepiſſe. Longa ſunt, illius fontis memoranda deſcribere. Veniamus ad illud ſingulare munus, ſanctumque miraculum. Nam cum die ſacratæ noctis precem (c) baptiſmatis cœperit Sacerdos effundere, & de ore ſancto ſermonum fontes emanare, mox in altum unda proſiliens, aquas ſuas non per meatus ſolitos dirigit, ſed in altitudinem cumulumque tranſmittit. Erigitur brutum elementum ſponte ſua, & quadam devotione ſolemni præparat ſe miraculis, ut ſanctificatio Majeſtatis poſſit oſtendi. Nam cum fons ipſe quinque gradus tegat, eoſque tantum ſub tranquilitate poſſideat, aliis duobos cernitur creſcere, quos nunquam præter illud tempus cognoſcitur occupare. Magnum ſtupendumque miraculum, fluenta labentia ſic ad humanos ſermones vel ſtare, vel creſcere, ut eis credas audiendi ſtudium minime defuiſſe. Fiat * venerabilis omnium ſermone fons iſtè cæleſtis. * Habet & Lucania Jordanem ſuum. Ille exemplum baptiſmatis præſtitit; hic ſacrum * miniſterium annua devotione cuſtodit. Quapropter & reverentia loci, & utilitas rei dare debet populis ſanctiſſimam pacem: quia cunctorum judicio ſceleratiſſimus habendus eſt, qui talium dierum gaudia temerare contendit. Relegantur populis, & proponantur iſta, quæ diximus; ut cum inulta eſſe minime credantur, excedendi licentia non quæratur.

* MS. Grul. & Cui. oculis
* MS. & Forn. poſcentium.
* Jur. memorabilis.
* MS. habeat.
* Jur. myſterium.

(a) Stationibus. Officinæ ac pergulæ nundinarum ſignificantur. Quid enim aliud his verbis, mercimoniis, ac momentaneas domos, Arhalaricus innuit, niſi pergulas? l. 19. heres, de indic. l. 5. in fin. D. de iis qui dejec. *Forn.*

(b) Parentes vendunt. C. de patrib. qui fil. diſtr. Hieremiæ cap. 5. populus fame oppreſſus in hæc verba prorupit: filii noſtri & filiæ noſtræ multæ ſunt nimis: accipiamus pro pretio eorum frumentum, & comedamus & vivamus. Quod & tempore Maximini Imperatoris accidiſſe teſtatur Euſeb. Ovid. 8. Metamorph.

--& tandem demiſſo in viſcera cenſu
Filia reſtabat, non iſto digna parente,
Hanc quoque vendit inops. *Forner.*

(c) Baptiſmatis. Similia narrat de fontibus miraculoſe repleri ſolitis tempore Paſchali pro baptizandis Paſchaſius Epiſcopus Lilibetanus in Epiſtola ad Leonem Papam primum, quæ extat Tom. 2. Concil. inter Epiſt. Leonis. Adde quæ de fontibus Hiſp. refert Gregor. Turon. *Juret.*

MAGNI AURELII CASSIODORII SENATORIS VARIARUM

LIBER NONUS.

EPISTOLA PRIMA.

Hilderico Regi Vvandalorum Athalaricus Rex.

Conqueritur de nece Amalafridæ ab Hilderico illata. Tum mittit Legatos, apud quos crimen excuset. Quod si renuerit, bellum ipsi minitatur.

DUrissima nimis sorte constringimur, ut quos ante dulces parentes diximus, nunc eis causas amarissimas imputemus; quas nemo potest relinquere, qui pietatis noscitur monimenta cogitare. Quis enim nesciat, divæ recordationis Amalafridam, generis nostri decus egregium, violentum apud vos reperisse lucis occasum; & quam habuistis pridem Dominam, passi non estis vivere * nec privatam? Hæc si contra fas parentelæ gravis esse videbatur; remitti ad nos debuit honorabilis, quam magnis supplicationibus expetiistis. Parricidii genus est, ut quam vobis fecerat affinem conjunctio Regis, nefandis casibus in ejus vos interitum misceretis. Quid tantum mali a suo conjuge relicta promeruit? Si successio debebatur alteri; numquid fœmina in eo ambitu potuit inveniri? Mater quinimmo haberi debuit, quæ vobis regna transfudit. Nam & hoc nobilitati vestræ fuisset adjectum, si inter Hasdingorum stirpem retinuissetis Amali sanguinis purpuream dignitatem. Hoc Gothi nostri ad suum potius opprobrium intelligunt fuisse tentatum. Nam qui Dominæ alienæ gentis intulit necem, omnino ejus parentum visus est despexisse virtutem: quando nemo, quod * resecandum credit, putat esse tentandum. Et morali ideo ratione commoniti, per illum & illum Legatos nostros verbis prius a vobis expetimus æquitatem: expectantes, qualis excusatio tantis casibus afferatur. Nam etsi quodlibet negotium in tali persona fuissetenatam, nobis debuit intimari; ut & nostro judicio periret, quæ se pessimis actibus miscuisset. Restat, ut naturalis ejus fingatur occasus. Impossibilia non dicimus: nova non quærimus: illum atque illum tradite, per quos facta res debeat elucere. Sit in eis totius causæ absoluta probatio: sine bello, sine cæde, aut nos efficiat placatos, aut vos reddat obnoxios. Quod si credi tis esse temnendum, nec vos ad rationabilia responsa componitis; conditione initæ pacis absolvimur, qui læsi fœderis vinculo non tenemur. Vindicet nunc superna Majestas scelus qualibet arte commissum, quæ ad se clamare profitetur fraterni sanguinis cædem impiam.

* Ac. nunc.

* Gr. & Cui. *ulciscendum*. Forn. *recusandum*.

II.

Edictum Athalarici Regis.

Protegit Curiales ab omni injuria, indicta vexatoribus, aut decem librarum auri mulcta, aut corporea pœna.

QUi Reipub. statum, & generale capit stare fastigium, ad universa debet esse sollicitus: quia non est salus in corpore, nisi quam & membra potuerint obtinere. Injuria unius loci compago tota concutitur; & tanta convenientiæ vis est, ut unum vulnus ubique credas accipi, quando illa cœperit condolere. Respub. siquidem non est unius civitatis cura, sed totius Regni provisa custodia. Quapropter si quid ex ipsa minuitur, in origine dispendia sentiuntur. Minus enim habere necesse est, cui aliquid perit. Et ideo diversarum civitatum pervigil nos cura sollicitat: ne permissa longius mala, nostra possint gravare Palatia. Arbor, quam florere vides, quam summa conspicis viriditate lætari, subterraneo succo fœcunditatis animatur: reddens in superficiem, quod continet in radice. Hominum quoque vultus magna hilaritate decoratur, si visceribus sanis gravamen nullius sentiat læsionis. Sic Regnum jure dicitur integerrimum, si nusquam fuerit imminutum. Hoc fieri potest, cum undique summovetur effrænata licentia; nec datur ausus menti malignæ sub abominabili libertate peccare. Curiales, quibus a provida sollicitudine nomen est, gravissima dicuntur infestatione quassari; ut quicquid eis honoris causa delegatur, ad injuriam potius videatur esse perductum. O nefarium scelus, importabile malum! Quando debuit Reipub. serviendo proficere, tunc libertatem suam cum fortunis videtur amittere. Quocirca edictali programmate definimus, ut si quis * versatus fuerit in injuria, aut in dispendio Curialis: vel aliquid ei (præterquam jussum fuerit a nobis, vel ab aulicis, quorum interest, Potestatibus) imponere fortasse præsumpserit, aut decem librarum auri dispendio feriatur, ipsi qui tale aliquid pertulerit nihilominus profuturum: aut, si facultas vindictæ non sufficit, per fustuaria supplicia laceretur; & reddat debitum pœnis, quod non potuit compensare pecuniis: ita tamen, ut quæ pro publica utilitate fuerint delegata, ingenua sollicitudine compleantur: quando plus incipiant debere, quos alienas iniquitates non permittimus sustinere. (a) Prædia Curialium, unde maxime mediocribus parantur insidiæ, nullus (b) illicita emptione pervadat: quia contractus dici non potest, nisi qui de legibus venit. Circa Sajonum,

Non est salus in corpore, nisi quam & membra poterit obtinere.

Quid sit Resp.

Curiales a Cura dicti.

* Ed. *venatus*.

Contractus dici non potest, nisi qui de legibus venit.

& militantum molestias Judicum protegantur auxilio. Ab ipsis quoqua moderetoribus eos nostra vindicavit auctoritas, quanto gravius plectendus est, si ille qui delegatur auxilium, probetur inferre detrimentum? Erigite colla depressi: sublevate animos malorum sarcinis ingravati: date studium recuperare, quæ vos male cognoscitis amisisse. Unicuique civi urbs sua Respub. est. Administrate civitatum sub consentanea voluntate justitiam. Ordines vestri æquabiliter vivant. Nolite gravare mediocres: ne vos merito opprimere possint potiores. Pœna ista peccati est, ut unusquisque in se recipere possit, quod in alterum protervus exercuit. Vivite juste, vivite continenter: quia vix audet quisquam in illos excedere, in quibus culpas non potest invenire. Grues mutalem noverunt exercere concordiam; inter quas nullus primatus quæritur, quia iniquitatis ambitus non habetur. Vigilant vicissim, communi se cautela custodiunt, ipse pastus alternus est. Sic bonum* nullis adimitur, dum omnia sub communione servantur. His etiam volatus vicaria æqualitate disponitur: ultima fit prima; & quæ primatum tenuit, esse posterior non recusat. Sic quadam communione sociatæ sibi sine Regibus obsequuntur, sine dominatu parent, sine terrore famulantur. Voluntarie serviendo liberæ sunt, & invicem se diligendo maniuntur. Quarum morem scriptores rerum naturalium contuentes, politiam quamdam inter ipsas esse commemorant, quas civico affectu vivere cognoverunt. Has si vos imitemini, omnes a vobis pravitatum calumnias excluditis. Nam vos, qui recti vota recipitis, habetis per leges potestatem in civibus vestris. Non enim incassum vobis Curiam concessit Antiquitas, non inaniter appellavit minorem Senatum: (c) nervos quoque vocitans, ac viscera civitatum. Quid in ista appellatione non habeatis vel potentiæ, vel honoris? Nam qui Senatui comparatur, a nullo genio claritatis excluditur.

Unicuique civi sua urbs Respub. est.

Pœna peccati.

Vix audet quisquam in illos excedere, in quibus culpa non potest inveniri.

Gruum concordia.

*MS. nullus.

Curiales, minor Senatus, nervi, ac viscera civitatum vocabantur.

(a) Prædia Curialium. Venditio prædiorum Curialium non valet, nisi fiat causa probata apud acta Præsidis. l. a, C. de off. ejus qui vic. al. jud. obt. vel Præfecti Prætorio ex Nov. Majoriani de Curialibus. Qui prædium curiale emit, sine decreto Curiali venditori restituit prædium cum fructibus, nec tamen ab eo pretium recipit, vel meliorationes. Æquum igitur est, ut qui ad eam emptionem accesserit, pretium amittat & sumptus. *Arcost.*

(b) Illicita emptione. Idem epist. ult. lib. 7. Justinian. Novell. 101. vetat τὰς οὐσίας τῶν βουλευτῶν κατ' οὐδένα τρόπον ἀλλοτριοῦσθαι τὰς βουλὰς τῆς πόλεως ἢ τινὶ βούλονται. *Forn.*

(c) Nervos civitatum. Nervi civitatum Curiales ex Novell. Majoriani de Curialibus. *Juret.*

EPIITOLA TERTIA.

Bergantino Vito Illustri, Comiti Patrimonii Athalaricus Rex.

Jubet, ut Chartarium mittat ad Massam Rusticianam, in cujus visceribus aurum latet, & illud curet effodi. Tum Aurificum industriam describit.

SI labor omnis assiduus adeo diversos exigit fructus, ut aurum argentumque solita* commutatione mercetur; cur non ipsa diligenter exquirimus, propter quæ poscere alia videbamur? Italia dives inferat nobis & aureos fructus. Omnis* proventus acquiritur, ubi metallum fulvidum reperitur. Nam quid necesse est terram multiplici fœcunditate lassari, si ipsa magis pretia in ea potuerint inveniri? Frumenta vobis usualiter natura, industria suffragante, concedit: passim sua vina profundunt: metallum raro proditur, ut studiosius expetatur. Quapropter ad massam* juris nostri Rusticianam, in Brutiorum provincia constitutam, Magnitudinem tuam jubemus Chartarium destinare; & si (ut ab artifice harum rerum Theodoro dicitur) memoratis rebus terra fœcunda est, *officiis solemniter institutis montium viscera perquirantur: intretur beneficio artis in penetrale telluris; & velut in thesauris suis natura locuples inquiratur.* Cavernis enim ingeniosa præsumptione revolutis, talpinum animal imitantes, itinera fodiunt, quæ nullis ante patuerunt. Sic ambitio nil relinquit absconditum, nec ubi interdum sustinere possit extremum. Intrant homines caligines profundas: vivunt sine supernis: exulant a sole; & dum sub terris compendia quærunt, nonnunquam lucis gaudia derelinquunt. Est aliquando illis ruina via sua; & reditus procurare nequeunt, qui pedibus suis semitas operosis manibus effecerunt. Sed quibus cautior ars, vita felicior est: intrant egentes, exeunt opulenti: sine furto divitias rapiunt; optatis thesauris sine invidia perfruuntur; & soli sunt hominum, qui absque ulla nundinatione pretia videantur acquirere. Mox enim, ut supernæ luci fuerint restituti, minuta quæque graviora discernentibus aquis genitrice terra separant; ac fictilibus recondita, vasta fornace decoquunt, donec solvantur utiliter in liquorem. Rivus quoque de flamma venientes tanto igne depurgant, quousque pulchritudinem sui prodant, quam terrena viscera, ne cuperentur, absconderant. Vincitur natura, dum eam meliorat industria. Pulchrius est, dum arserit: potior, dum decoxerit: quia tantum crescit ad pretia, quantum fuerit sinceritate mundata. Origo quidem nobilis, sed de flamma suscipit vim coloris; ut magis credas inde nasci, cujus similitudine videtur ornari. Sed cum auro tribuat splendidum ruborem, argento confert albissimam lucem; ut mirum sit, unam substantiam tradere, quod rebus dissimilibus possit aptari. Proinde quicquid ad exercendam hujus artis peritiam pertinere cognoscitis, ordinatio vestra perficiat; ut & terra Brutiorum ex se tributum, quod dare possit, inveniat, quæ fructibus copiosa luxuriat. Decet enim, ut inter tanta bona, nec illa desint, quæ putantur esse præcipua. Cur enim jacet sine * usu, quod honestum potest esse compendium? Aurum siquidem per bella quærere, nefas est; per maria, periculum; per falsitates, opprobrium; in sua vero natura, justitia. Honesta vero sunt lucra, per quæ nemo læditur; & bene acquiritur, quod a nullis adhuc dominis abrogatur. Gryphes aurum jugiter leguntur effodere, atque hujus metalli inspectione gaudere: quibus quoniam non est ambitus lucri, cupiditatis crimine non dicuntur accendi; scilicet, quia omnis actus in qualitate propositi est; & non est vituperandum, quod nulla fuerit voluntate lascivum. Sint ergo sedula operatione continui quæstus, invidiam non pavescant: quod ars dicitur, a crimine liberatur.

* Ac. commutione.

* Ac. proventus.

Omnis proventus acquiritur, ubi aurum reperitur.

* Ac. juris.

*Gr. & Caj. officiis solerter.

* Ac. cavernis.

Ambitio nil relinquit absconditum.

Effossorum auri descriptio.

Vincitur natura, dum eam meliorat industria.

* Ed. Niv. Ga. Gr. & Cuj. cultu.

Honesta sunt lucra, per quæ nemo læditur.

Gryphes aurum jugiter effodere leguntur.

Omnis actus in qualitate propositi est.

Quod ars dicitur, a crimine liberatur.

EPISTOLA QUARTA.

Abundantio Præfecto Prætorio Athalaricus Rex.

Decernit, ut Agenantiam uxorem Campaniani, & liberos ex albo Curialium expungat, & in Possessorum numero collocet.

Felix querela, quando leges pietate superantur.

FElix querela est, quando leges pietate superantur; & beata conditio subjectorum, si cognoscunt illum aliis misertum, quem & sibi sperant esse propitium. Neque enim ob aliud Curiales leges sacratissimæ ligaverunt, nisi ut cum illos soli Principes absolverent, indulgentiæ præconia reperirent; hoc est, ubi dominus adversum sua judicia amabili concertatione dissentit: quando & ipsius quædam justitia est, ut qui pius dicitur, districtionis termino minime teneatur. Nam & iste quidem rationabilis ordo est, militia tandem solvere, qui impares laboribus probantur existere. Curialis enim, si nulla valetudine corporis conterretur, ad solas deceptiones apponitur; & cum adesse quid proderit, si eum contingat defectum viribus inveniri? Similis quippe est absenti, a quo non poterint imperata compleri. Deinde dum Curia multiplici numerositate lætetur, non videtur perculsa damnis paucos perdidisse de plurimis. Quapropter illustris Magnificentia tua Agenantiam uxorem Campaniani viri disertissimi, in Lucania provincia constitutam, filiosque eorum de albo Curiæ suæ faciat diligenter abradi; ut ventura posteritas nesciat fuisse, quod vetatur *abigere: quia calumnia non præsumitur, ubi aliqua probatio non habetur. Proinde in Possessorum numero potius collocentur: (a) passuri nihilominus molestias, quas ipsi aliis ingerebant. Ad tributa enim solita turbabuntur: faciem compulsoris horrebunt (a Potestatibus jussa prius venisse nesciebant) & votiva ignorantia fatigati, formidare delegata incipient, per quæ antea timabantur. Nam & ex ea parte bonis moribus vixisse probandi sunt, quando perpetiuntur inter illos otiosi vivere, quorum se non cognoscunt odia meruisse. *Alioqui non paterentur sub illis esse, quos se cognoscebant malis actibus incitasse. Fruantur ergo beneficio Principali: vivant remissa pace tranquilli, qui fuerunt in actionum suarum qualitate compositi.

Rationabilis ordo est militia solvere, qui impar laboribus probatur existere.

* Jur. forte *objicere*. MS. *abigere*.

Calumnia non præsumitur, ubi aliqua probatio non habetur.

*Niv. & Ga. *aliqui*.

(a) Passuri nihilominus molestias. Hoc ideo dicit, quia Curiales tractabant tributa, & ab illis distributionum forma procedebat, ut Juret. dicit se notasse ad Symmach. lib. 9. Ep. 10.

EPISTOLA QUINTA.

Episcopis, & Honoratis Athalaricus Rex.

Constituit, ut qui in annonæ caritate frumenta abdiderunt, illa moderata pretio vendant.

POssessorum territorii vestri querela comperimus, supra temporis necessitatem quorumdam civium suorum execrabilem sustinere sævitiam: dum primo tempore panicii speciem coemptam in propriam redegere substantiam: spectantes caritatem mediocribus gravem, ut parcius reponentibus detestabilem inferant nuditatem: quando homines in famis periculo constituti rogantes offerunt, quos se spoliare posse cognoscunt. In necessitate siquidem penuriæ, pretii nulla contentio est: dum patitur quis induci, ne possit aliqua tarditate percelli. Hæc igitur vota damnantes, præsentes dreximus portitores; ut sive (a) in gradu, sive in aliis locis frumentorum condita potuerint invenire, tantum sibi nousquisque dominus, vel familiæ suæ retineat, quantum se expendere posse cognoscit: reliquum periclitantibus vendat, præsentibus scilicet harum gerulis, qui ad eam rem destinati esse noscuntur: moderata tamen pretii quantitate, qua eum constiterit a suis Provincialibus comparasse; ut nec nimium gravetur qui amit, & aliquo compendio foveatur ille, qui distrahit. Quapropter libentibus animis impleta, quæ justa sunt: quia vobis debetis in hac parte consulere invicem: ne dum caritatem nimiam quæritis, scelestum vobis aliquid potius (quod absit) optetis. Ne quis ergo venditionem sibi impositam conqueratur, sciat libertatem in crimine non requiri: sed illud boni ingenii magis esse, si non festinet excedere. Vendat itaque sub justa ratione, qui distrahit. Si consentit, operatur laudem suam: si discrepat, nostrum facit esse præconium: quando bonum est jubentis, si justitia imponatur invitis.

Caritas mediocribus gravis.

In necessitate penuriæ, pretii nulla contentio est.

Panis gradilis.

Libertas in crimine non requiritur.

Bonum est jubentis, si justitia imponatur invitis.

(a) Sive in gradu. Panis gradilis, de gradibus dari solitus civibus sine pretio; ut ex singulis fere legibus tit. 17. lib. 14. C. Theod. ostenditur. Prudentius libro priore contra Symmach. Cujacius ad tit. de conditis in public. horr. lib. 10. Cod. *Fere*.

EPISTOLA SEXTA.

Primiscrinio Athalaricus Rex.

Permittit, ut ad balneum Bajanum sanitatis causa se conferat: militiæ tamen emolumenta per id tempus percepturus.

CUm diuturnis laboribus excubares, ita te imbecillitate corporis asseris graviter sauciatum, ut nec ad famam militiæ percipiendam possis occurrere, ad quam constat voto te præcipiti festinasse: metuens, ne per absentiam tui ab ipsis pene faucibus dulcissimus tibi fructus videatur auferri: postulans etiam, ut algentis corporis necessitate constrictus, Bajani lavacri siccitate laxeris. Dignum plane, quod inter præmia summa præstemus; ut sicut conferimus victis spem, ita tribuamus supplicantibus salutem. Quapropter & a vinculo te emolumentitii terroris absolvimus, & prædicti lavacri munere sublevamus; ut primum mentis gaudio recreatus, facilius membrorum recipias sospitatem. Naturalis siquidem cura est, ægris dare lætitiam; nam fac invalidum gaudere, sanatus est. Perge igitur ad amœnos recessus: perge ad solem, ut ita dixerim, clariorem: ubi, salubritate aeris temperata, terris blandior est natura. Illic miraculis alta cogitatione perpensis, cum arcanis mundi mens humana colloquitur; nec admirari desinit, quæ ibi agi posse cognoscit: primum Nerei fluenta marinis deliciis esse completa: tot portus naturæ prudentia terrenis finibus intermissos: tot insulas nobiles amplexu pelagi dotatas: deinde immissum Averno stagnorum mare, ubi ad voluptatem hominum vita* tegitur ostreorum; industriaque mortalium fieri, ut res alibi fortuita, ibi semper appareat copiosa. Quantis ibi molibus marini termini decenter lovasi sunt? Quantis spatiis in visceribus æquoris terra promota est? Dextra lævaque greges piscium ludunt. Claudantur alibi industrio-

Bajanum balneum describitur.

Naturalis cura est, ægris dare lætitiã.

*MS. *regitur*. Cuj. & Gr. *gignitur*.

apparatibus exhibere ? Caret profecto omnibus his, qui vitam ſuam vult ſemper habere cum famulis. Sed ne ulterius in eamdem couſuetudinem mens aliter imbuta relabatur, datis fidejuſſoribus tam Poſſeſſores, quam Curiales, ſub æſtimatione viſium, pœnu interpoſita promittant anni parte majore ſe in civitatibus manere, quas habitare delegerint. Sic fiat, ut eis nec ornatus deſit civium, nec * voloptas denegetur agrorum.

* Jur. voluntas.

(a) Vivunt. Lege Plinium lib. 1. Ep. 3. Et Sidon. Apoll. lib. 8. Ep. 8. Juret.

EPISTOLA TRIGESIMA SECUNDA.

Severo Viro Spectabili Athalaricus Rex.

Fontem Arethuſæ depingit; & jubet, ut eos, qui equos Nimfadii abſtulerunt, & perquirat, & puniat.

CUm Nimſadius vir ſublimis pro cauſis ſuis ad Comitatum ſacratiſſimum feſtinaret, itineris longinquitate confectus, animalia feſſa reparare contendens, ad fontem Arethuſæ in Scyllatino territorio conſtitutæ elegit ponere manſionem; eo quod ipſa & loca & paſcuorum ubertate fœcunda ſint, & inundatione aquarum pulchreſcant. Eſt enim, ut dicitur, ſub pede collium ſupra maria areoam fertilis campus: ubi fons vaſtus egrediens, cannis cingentibus in coronæ ſpeciem riparum ſuarum ora contexit: amœnus admodum & arundineis umbris, & aquarum ipſarum virtute mirabilis. Nam cum ibi tacitus homo, & ſtudioſe ſilentioſus advenerit, aquas fontis irrigui reperit ſic quietas, ut in morem ſtagni non tam currere, quam ſtare videantur. At ubi concrepans tuſſis emiſſa fuerit, aut ſermo clarior fortaſſe ſonuerit, neſcio qua vi ſtatim aquæ ibidem concitatæ proſiliunt; os illius gurgitis ebullire videas graviter excitatum, ut putes aquam rigentem ſuccenſæ ollæ ſuſcepiſſe fervorem: ſilenti homini tacita, loquenti ſtrepitu & fragore reſpondens; ut ſtupeſcas ſic ſubito perturbatam, quam nullus tactus exagitat. Nova vis, inaudita proprietas, aquas voce hominum commoveri, & quaſi appellatæ reſpondeant; ita ut hominum ſermonibus provocatæ, neſcio quid immurmurent. Credas ibi aliquod animal proſtratum ſomno quieſcere, quod excitatum magno ſtrepitu tibi reſpondeat. Legitur quidem, nonnullos fontium variis ſcaturire miraculis; ut aliqui potati animalibus reddant varium colorem; alter greges albos efficiat; quidam in ſaxeam duritiam ſuſcepta ligna convertant. Sed has cauſas nulla ratio comprehendit; quia ſupra intellectum humanum eſſe cognoſcitur, quod tantum rebus naturalibus applicatur. Sed ut ad querelam ſupplicantis cito redeamus; hic cum manſionem ſupradictus Nimſadius habuiſſet, inſidiis ruſticorum abactos ſibi aſſerit caballos: quod temporum noſtrorum habere non decet diſciplinam, ut delectatio illius loci tali damno redderetur horribilis. Quod vivacitatem enim diligenti cenſemus examinatione diſcutere, quæ & de Palatio noſtro auctoritatem, & de legibus viſa eſt juſtitiam collegiſſe; ut, more ipſius fontis, ſcelus quod actum eſt, videaris ulciſci. Perquirantur fontes ſummo ſilentio: teneantur in ſuis laribus quieti; ut dum mox * inſecutor increpuerit, eorum corda turbentur: in voces proſiliant, & ſic terribili murmuratione

Fons Arethuſa.

* Jur. executor.

confundantur. Sic aquas ſuas omina ſibi judicent dediſſe pœnarum. Sic ergo in eis competens vindicta, ut loca ſint pervia: inviter poſita diſciplina ſtudium commeantium: ne latronum exceſſibus vitetur tale miraculum, quod ſemper lætificare cognoſcitur inquiſitum.

EPISTOLA TRIGESIMA TERTIA.

Severo Viro Spectabili Athalaricus Rex.

Decernit, ut pridie natalis S. Cypriani una cum Poſſeſſoribus, & Conductoribus diverſarum maſſarum ad Lucaniæ conventum Leucotheam nomine conveniat, ad reprimendum quorumdam ruſticorum audaciam, qui negotiatores bonis ſpoliabant. Tum deſcribit locum, fontiſque Marciliani virtutes, & miracula.

SIcut incognita velle noſſe, prudentis eſt: ita comperta diſſimulare, dementia eſt; eo præſertim tempore, cum noxia res ad correctionem poſſit celerrimam pervenire. Frequenti ſiquidem probatione didicimus, Lucaniæ conventu, qui priſca ſuperſtitione Leucothea nomen accepit, quod ibi ſit aqua nimia candore perſpicua, præſumptionibus illicitis ruſticorum facultates negotiantium hoſtili direptione ſæpe laceratas; ut qui ad natale S. Cypriani religioſiſſime veniebant peragendum, mercimoniiſque ſuis faciem civilitatis ornare, agentes turpiter inanesque diſcederent. Hoc nos ſimplici ac facili remedio credidimus corrigendum; ut Spectabilitas veſtra prædicto tempore una cum Poſſeſſoribus, atque Conductoribus diverſarum maſſarum, ad quietem convenientium, anticipata debeat cautela procurare; ut atrocis facti reos inveniat, quos pœna conſumat. Quod ſi aliquis ruſticorum, vel cujuslibet loci homo, cauſas nefandæ litis attulerit, inter ipſa initia comprehenſus fuſtuariæ ſubdatur protinus ultioni; & pompatus mala * nota corrigat, qui prius occultum facinus excitare tentabat. Eſt enim conventus iſte & nimia celebritate feſtivus, & circumjectis provinciis valde proficuus. Quicquid enim præcipuum aut induſtrioſa mittit Campania, aut opulenti Brutii, aut Calabri peculioſi, aut Apuli idonei, vel ipſa poteſt habere provincia, in ornatum pulcherrimæ illius venalitatis exponitur; ut merito tam ingentem copiam judices de multis regionibus congregatam. Videas enim illic collucere pulcherrimis (a) ſtationibus latiſſimos campos, & de amœnis frondibus intextas ſubito momentaneas domos, populorum cantantium, lætantiumque diſcurſum. Ubi licet non conſpicias operam mœnium, videas tamen opinatiſſimæ civitatis ornatum. Præſto ſunt pueri ac puellæ, diverſo ſexu atque ætate conſpicui, quos non facit captivitas eſſe ſub pretio, ſed libertas; hos merito (b) parentes vendunt, quoniam de ipſa famulatione proficiunt. Dubium quippe non eſt, ſervos poſſe meliorari, qui de labore agrorum ad urbana ſervitia transferuntur. Quid veſter referam innumera varietate diſcretas? Quid diverſi generis animalia * nitore pinguiſſima? Ubi tali cuncta taxatione proponuntur, ut quilibet emptor faſtidioſiſſimus inveniatur. Sic de illo commercio nemo ingratus redit, ſi cuncta probabilis diſciplina componit. Eſt enim & locus ipſe camporum amœnitate diſtenſus, ſuburbanum quoddam * Conſilinatis antiquiſſimæ civitatis; qui a conditore ſanctorum fontium Marcilianum nomen accepit. Hic erumpit aquarum perſpicua & dulcis ubertas: ubi in modum naturalis antri ab-

Sicut incognita velle noſſe prudentis eſt: ita comperta diſſimulare dementia eſt.

Lucania conventus ad natale S. Cypriani.

* MS. tota.

* Alii, nitore.

* Jur. forte, *Conſilini.*

Fons Marcilianus deſcribitur.

EPISTOLA NONA.

Universis Gothis, & Romanis Athalaricus Rex.

Significat se misisse ad Dalmatias regendas Comitem Osuin, & Severinum, quibus ut obediant, imperat.

PEr provincias nobis, Deo præstante, concessas tales viros cupimur destinare, qui sint armis præditi, & justitia gloriosi; ut absit a vobis & extranearum gentium metus, & calumniosis non patearis insidiis: quia non minus est malum bellicum vitasse, quam sæva discussionis evadere. Ipsa est enim vera securitas, quæ de nulla Judicis impietate formidat. Atque ideo, quod Deo auspice dictum sit, illustrem Comitem Osuin, & Palatio nostro clarum, & provinciis longa conversatione notissimum, Dalmatiis decernimus præsidere. Cui pro utilitate nostra jubenti, parere procurate: quoniam tantam ejus estis justitiam frequenter experti, ut & sine Regia jussione ei deberetis priorum memores obedire. Habet enim proprium jus ille, qui justus est; nam etsi terrore * minime potestatis erigitur, æquitate tamen suadente semper auditur. Simul etiam & virum illustrem Severinum ad vos æstimavimus dirigendum; ut compositi consona voluntate possint vobis laudanda præcipere. Nam si disparibus calamis convenit unum melos * efficere; multo magis viris prudentissimis aptum est justa * concordi voce suadere. Verum ut primordia nostra a præstitis inchoarentur, clementissimumque Dominum in ipso regni limine sentiretis, per * quartam Indictionem, quod a vobis augmenti nomine quærebatur, illustrem virum Comitem patrimonii nostri nunc jussimus removere. Hoc etiam insuper vobis concedentes, cum (Deo propitio) supradictum virum ad nostra obsequia venire fecerimus, tales homines destinare, per quos possimus evidenter agnoscere, quemadmodum in futurum census doceatur impositus; ut si gravatos vos esse cognoscimus, pro parte vobis qua visum fuerit, considerata æquitate, relevemus. Ita fit, ut habeatis spem & futuri beneficii, qui estis jam pro parte remedia consecuti. Quapropter servire vos convenit utilitatibus nostris: quando ea, quæ magis sperare precibus potuistis, ultro contulit munificentia Principalis. Sic enim tradente clementissimo nobis auctore didicimus, ut a subjectorum beneficiis non vacemus. Disciplina videlicet imperandi est, amare quod multis expedit: quoniam Respub. nimium soliditatis accipit, si tributariorum facultas illæsa constiterit.

Ipsa est vera securitas, quæ de nulla judicis iniquitate formidat.

Habet proprium jus ille, qui justus est.

* Juret. legit *minima*.

* MS. Grut. Cuj. *edicere*.

* Ed. *cordis*.

* *anno Christi* 528.

Disciplina imperandi est, amare quod multis expedit.

EPISTOLA DECIMA.

Universis Possessoribus, Defensoribus Syracusanæ civitatis, vel Universis Provincialibus Athalaricus Rex.

Relaxat, quæ illis præter consuetudinem imposita fuerunt tributa: concessa facultate iis, qui a Censitoribus vexati fuerint, apud Principem conquerendi.

DUdum quidem vobis ortum nostri imperii æstimavimus nuntiandum: nunc decet subsequi beneficium pro lætitia augenda cunctorum; ut quibus fuit gratissimus noster exortus, sit illis Regalis animus in aliqua parte munificens. Crescere nobiscum, Deo præstante, cuncta desideramus: quia vere ille noster est census, quem lætus possessor exsolvit. Proinde subtrahimus pecuniæ, quod augmentetur gloriæ; & avari ad laudes, profuse nitimur sublevare cultores. Pridem divæ memoriæ domnus avus de suis beneficiis magna præsumens (quia longa quies & culturam agris præstitit, & populos ampliavit) intra Siciliam provinciam sub consueta prudentiæ suæ moderatione censum statuit efflagitari; ut vobis cresceret devotio, quibus se facultas extenderat. Sed illius prædicanda justitia locum nostræ benignitati præparavit; ut quod ei offerri juste potuit, nos clementi animo, quasi illata stipendia, donaremus; & quodam præsagio mentis divinæ fecit etiam pium, cui parabat Imperium. Atque ideo per * quartam feliciter Indictionem quicquid a vobis supra consuetudinariam functionem augmenti nomine vel petebatur, vel constat exactum, liberalitas nostra concedit. Quod etsi juste potuistis pendere, gloriam vos potius nostræ largitati jubemus inferre. Sed ne latius extendatur nostra clementia, suavemque Dominum impensis beneficiis sentiatis, quicquid a * discussoribus novi census per quintam Indictionem probatur affixum, ad vestram eos fecimus deferre notitiam; ut quod rationabile fuerit æstimatum, libentibus animis perferatis: quia nullum lædit observata justitia. Sed ne credatis per ordinatorum tantum arbitrium vos gravari; si quis est, qui de eorum facto æstimet conquerendum, ad remedia nostræ pietatis occurrat; ut judicantes corrigamus, qui etiam non rogati beneficia clementer indulsimus. Nam & gloriosæ recordationis domnus avus noster ad eorum commotus fuerat tarditate; ut erat altæ prudentiæ perscrutator: æstimans eos tamdiu in provincia non sine nostro gravamine residere, quos repetita jussione censuerat jam redire. Sed nos, quos decet implere quicquid ille sub æquitate disposuit, Deo auxiliante, ejus nunc in vobis inchoata perficimus. Reddite modo largitati nostræ prosperrimum votum, & fidele servitium. Habetis Principem, qui vobiscum beneficiis probatur exortus, & quod subjectis dulcius est, augetur ingenio benevolo cum ætatis augmento. In quam rem Quidilanem Sajonem nostrum credimus dirigendum, per quem vobis jussa prosperrima, Deo largiente, pandantur.

* id est, *anno Christi*, 526.

* Alii, *discursoribus*.

* *anno Christi* 527.

Nullum lædit observata justitia.

EPISTOLA UNDECIMA.

Gildiæ Viro Sublimi, Comiti Syracusanæ civitatis Athalaricus Rex.

Prohibet, quominus quicquid tributorum per Victorem, & Vvitigisclum de 4. Indictione est adjectum, a Possessoribus exigant.

AD Victorem, & Vvitigisclum spectabiles viros, Siciliæ provinciæ Censitores præcepta nostra direximus; ut quicquid Possessoribus tributariæ functionis per eos nuper videtur adjectum, de quarta Indictione non exigant: quia gravis est ejus rei illatio, cujus adhuc justitia non probatur. De ordinationibus vero eorum nobis fecimus instructiones deferri; ut si æstimatis viribus quicquid æqualitate sit dispositum, debeat permanere moderatum. Sin vero aliquem contra rationem constat esse prægravatum, nostro releve-

Gravis est ejus rei illatio, cujus adhuc justitia non probatur.

levetur arbitrio: Ita tamen, ut si aliquid per * quartam Indictiooem probatur illatum, Possessoribus sine aliqua imminutione reddatur: quia sine querela suscipi debet oous impositum, quod longis temporibus constat esse * portandum. Nunc, quod restat, Proviocialas vos cooveniţ admonere; ut quibus beneficia dedimus, eorum devotionem per omnia sentiamus; & quod debetur Principi, grato animo videatur exolvi.

* *anno Christ.* 526.

Sine querela suscipi debet onus impositum, quod longis temporibus constat esse solvendum.

* Gr.& Cuj. *solvendum.*

EPISTOLA DUODECIMA.

Victori & Vvitigiselo Viris Spectabilibus Athalaricus Rex.

Jubet, ut si quid super tributarium solidum per 4. Indictionem a Provincialibus exegerint, sine aliqua immiautione reddant.

TArditas vestra apod gloriose memoriæ domnum avum oostrum merito vos fecit esse suspectos, quos etiam * secundis præceptionibus credidit admonendos; ut relicto taodem Proviocialium gravamioe ad ejos deberetis justitiam festinare; & nunc quoque suspicioois maximæ fecit augmentum, ut nec ad initia oostra voluissetis occurrere, qund libera coosciеotia potuisset optare. Et ideo præsenti auctoritate ceosemus; ut si quid super tributarium solidum per * quartam Indictionem a Provincialibus exegistis, sine aliqoa eis imminutione reddatis: qoia supra veterem ceosum nulla Indictioois prædictæ eos volumus damna seotire. Hoc etiam addendum esse credidimus, quoniam amore elementiæ errores nolumos invenire: oe coacti potius resecemus, quod salva justitia dissimulare noo possumus; ut si aliquem studio læsistis pravo, vestro magis emendetis arbitrio: quia hoc est propria delicta corrigere, quod & oon facere. Et ne forsitan eredatis longinquitatis difficultate latere, quæ gesta suot, Siculis fidociam vos dedimus subsequendi. Videte nunc, si voces possitis ferre querulas, quas etiam nostra * invitavit auctoritas. Admonuimus igitor quos pios decet esse. Jam suo vitio videtur accusasi, qui spontanea noluit voluntate corrigi.

* Ed. *feris.*

* *anno Christ.* 526.

Hoc est propria delicta corrigere, quod & non facere.

* Gr. Niv. Ga. *vitavit.*

Suo vitio videtur accusari, qui spontanea voluntate noluit corrigi.

EPISTOLA DECIMA TERTIA.

Vvilia Viro Illustri, Comiti Patsimonii Athalaricus Rex.

Præcipit, ut Domestisis, qui Comitibus provinsiarum obsequuntur, supra ducentos solidos, & desem aanoaas suret quinquaginta solidos anauos adjungi, Regis rationibus imputandos.

MAgnitodinis tuæ suggestione comperimus de Domesticorum excessibus, qui destinatis Comitibus obsequuotur, Provinciales damnis plurimis ingravatos; qood credimus emolumentorum parvitate nutritum: quia sob quadam excusatiooe peccare ereditur, cui necessaria noo præbentur. Et ideo speciali beoeficio generalia compendia largientes, Magoitudioi tuæ præseoti auctoritate præcipimus, ut supra ducentos solidos, & decem annonas, quas hactenus acceperunt, a quinta feliciter Indictiooe quioquaginta eis solidos aonuos faciatis incun-

Sub quadam excusatione peccare creditur, cui necessaria non præbentur.

ctanter adjungi, qui nostris rationibus debeaot imputari; ut dum mater criminum oecessitas tollitur, peccandi ambitus auferatur. Si quis autem jussionum nostrarum improbus temerator extiterit, aliquo casu in damnis Provincialiom, aut præjudiciis implicetur, emolumentis careat universis: quia ille dignus est præmia consequi, qui parere cognoscitur æquitati. Ideo enim a nobis accipit, ne ab aliis quærat. Nostrum dare, oobilitas est: dona Regalia quamvis parva sublimant: qoia simul & meritorum gratiam reperisse creditur, qui Principali munere sublevatur.

Necessitas mater criminum.

Dona Regia quamvis parva sublimant & quare.

EPISTOLA DECIMA QUARTA.

Gildiæ Viro Sublimi, Comiti Syracusaoæ civitatis Athalaricus Rex.

Decernit, ut quicquid a Proviasialibus pro reparatione murorum fuit extortum, aut restituatur, aut reficiendis mœnibus impendatur. Tum reprehendis eum, quod substaatias mortuorum sine aliqua diseretione justitiæ nomiae fisci saduci viudicaret. Insuper dicit Proviaciales soaqaeri se soaventionibus omnimodis gravatos. Denique statuit, us Edicta a Theodorico pro componeadis Siculorum moribus promulgata ita custodiaatur, ut sasrilegii reus habeatur, quisquis ea violare aliquatenus tentaverit.

PRovincialiom Siculorom nobis est suggestiooe declaratnm quædam a tua potestate fieri, onde eorum fortunæ videantur affligi. Quod ideo leviter accepimus: qnia ipsi viodicari præterita ooluеruot. Constat enim esse dubium, quod concedit adversarius; & percelli non potest jure, cui mavult querulosus igooscere. Sed ut suspiciones iniquas futuris casibus abrogemus; observanda jugiter præsenti jussiooe deceroimus, ut nec isti aliquid de futuro metuaot, neç tu per ignorantiam, quæ dicuntur, incurras. Prima fronte pro reparatione murorum pecuniæ diversis Provioeialibus dicuntur extortæ: cum tameo oulla exiode surrexerit promissa constructio. Hoc si constat admissum; aut muri exinde pro eorum muoimioe coostruantur: aot uousqnisque recipiat, quod ei probatur iocompeteoter ereptom. Nimis enim absurdum est, spondere muoitiones, & dare eivibus execrabiles vastitates. Quoromdam etiam substantias mortuorum, sioe aliqoa discretione justitiæ, fisei oomine caduei te perhibent titolo vendieare: cum tibi hoc tantum de peregriois videatur esse commissum, quibus oullus heres aut testamentarius, aut legitimus iovenitor. Nesas est enim, ut quod a oobis præcipitor, a te nostro nomine per injuriam vendicetur. Præterea cooventionibus se gravari omoimodis iogemiseunt: ut ad judicium deduceodi peoe tanta videantur amittere, quanta vix probaotur addicti dispendia sustinere. Vocatio enim Jodicis spes justitiæ debet esse, oon mulcta. Nam ipse juste suspectus redditur, aote cujus audieotiam gravamioa seotiuntur. Uode censemos, ut si vestra cooveoinot decreta pulsatos, taotum commodi percipiat executor, quaotum gloriosus domnus avus noster pro honoribus personarum debere Sajones accipere.

Constat esse dubium, quod concedit adversarius.

Vocatio Judicis spes justitiæ debet esse, non mulcta.

Commodum debet esse cum modo.
*Jur. amoris.

expressa quantitate, constituit. Commodum enim debet esse cum modo. Nam si mensuram æqualitatis excesserit, vim sui* nominis non habebit. Si vero tua jussionum conventio destinatur, dumtaxat in illis causis atque personis, ubi te misceri Edicta voluerunt, mediam portionem executor accipiat, quam de præceptis Regiis sumere potuisset: quia non potest convenire justitiæ, ut tantum a te directo tribuatur, quantum pro reverentia nostræ jussionis offertur. Si quis autem saluberrimi constituti temerator extiterit, in quadruplum jubemus ablata restitui; ne quod delectatione cupiditatis* admittitur, asperitate dispendii vindicetur. Edicta vero gloriosi domni avi nostri, vel universa præcepta, quæ ad Siciliam pro* commonendis universorum moribus destinavit, sub tanta volumus obedientia custodiri, ut sacrilegii reus habeatur, quisquis belluinis* moribus excitatus munimen tentaverit irrumpere jussionum. Duorum negotia Romanorum, etiam his invitis, ad tuum diceris vocare judicium; quæ, si cognoscis facta, ulterius non præsumas: ne dum vis judicium incompetenter quærere, reatum potius videaris invenire. Memor enim prius debes esse Edicti, qui inter alios mavis a te sequenda constitui. Alioqui tota tibi decernendi auctoritas tollitur, si a te illa regula minime custoditur. Ordinariis Judicibus administrationum suarum potestas illibata servetur. Cognitores suos legitima turba comitetur. Observationum illarum non mordearis invidia. Gothorum laus est, civilitas custodita. Tota ad vos fama confluit, si vobis * rarus litigator observet. Vos armis jura defendite: Romanos sinite legum pace litigare. Navigiis vecta commercia te suggerunt occupare, & ambitu cupiditatis exosæ solum antiqua pretia definire; quod non creditur a suspicione longinquum, etiamsi non sit actione vicinum. Quapropter si rumorem hujusmodi vitare festinas, Episcopus civitatis, & populus conscientiæ tuæ testes assistant. Omnibus placeat, quod ad cunctorum necesse est pertinere fortunas. Pretia debent communi deliberatione constitui: quia non est delectatio commercii, quæ jubetur invitis. Quocirca Sublimitatem tuam jussis præsentibus credimus admonendam: quia excedere nolumus, quos amamus; nec aliquid de talibus sinistrum patimur dici, per quos aliorum more putamus esse corrigendos.

*MS. & Ac. amittitur.
*Ed. commonendis. Jur. forte, componendis.
*Ed. moribus.
Tota ad judices fama confluit, si vos rarus litigator observet.
*Niv. Gam. Gr. & Cuj. varius.
Non est delectatio commercii, quæ jubetur invitis.

EPISTOLA DECIMA QUINTA.

Joanni Papæ Athalaricus Rex.

Decreta promulgat saluberrima in Simoniacos juxta antiqua Senatusconsulta.

SI antiquis Principibus studium fuit leges exquirere; ut subjecti populi delectabili tranquillitate fruerentur: multo præstantius est talia decernere, quæ possunt sacris regulis convenire. Absint enim (*b*) a nostro sæculo damnosa compendia. Illud tantum vere possumus lucrum dicere, quod constat divina judicia non punire. Nuper siquidem ad nos defensor Ecclesiæ Romanæ flebili allegatione pervenit, cum Apostolicæ sedi peteretur Antistes, quosdam nefaria machinatione necessitatem temporis aucupantes ita facultates pauperum extortis promissionibus ingravasse, ut, quod dictu nefas est, etiam sacra vasa emptioni publicæ viderentur exposita. Hoc quantum fuit crudele committi, tanto gloriosum est adhibita pietate resecari. Atque ideo Sanctitas vestra statuisse nos præsenti definitione cognoscat, quod etiam ad universos Patriarchas, atque Metropolitanas Ecclesias volumus pertinere, ut a (*c*) tempore sanctissimi Papæ Bonifacii, cum de talibus prohibendis suffragiis P. C. Senatusconsulta nobilitatis suæ memores condiderunt: Quicumque in Episcopatu obtinendo sive per se, sive per aliam quamcumque personam aliquid promisisse declaratur, ut execrabilis contractus cunctis viribus effoeteur. Si quis autem in hoc scelere deprehenditur fuisse versatus, nullam relinquimus vocem; verumetiam si aut repetendum, aut quod acceptum est non reddendum esse crediderit, sacrilegii reus protinus habeatur: accepta restituens compulsione Judicis competentis. Justissimæ siquidem leges, ut bonis aperiunt, ita claudunt malis moribus actionem. Præterea quicquid in illo Senatus decretum est consulto, præcipimus in eos modis omnibus custodiri, qui se quoquo modo per (*d*) interpositas quascumque personas scelestis contractibus miscuerunt. Et quia omnia debent sub ratione moderari; nec possunt dici justa, quæ nimia sunt; cum de Apostolici consecratione Pontificis intentio fortasse* pervenerit, & ad Palatium nostrum producta fuerit altercatio populorum, suggerentes nobis intra tria millia solidorum cum collectione chartarum censemus accipere. A quibus tamen minus omnes idoneos rei ipsius consideratione removemus: quia de Ecclesiastico munere pauperibus est potius consulendum. Alios vero Patriarchas, quando in Comitatu nostro de eorum ordinatione tractatur, in supradictis conditionibus, atque personis intra duo millia solidorum jubemus expendere. In civitatibus autem suis tenuissimæ plebi non amplius quam quingentos solidos se distributuros esse cognoscant. Reliquos accipientes, & Edicti præsentis, & Senatusconsulti nuper habiti pœna constringat: sed & dantes Canonum severitas persequatur. Vos autem, qui Patriarcharum honore reliquis præsidetis Ecclesiis, *quoniam constitutio nostra ab illicita promissione liberavit, restat ut bona imitantes exempla, sine aliquo Ecclesiarum dispendio dignos Majestate Pontifices offeratis. Iniquum est enim, ut locum apud vos habeat ambitus, quem nos laicis divina consideratione preclusimus. Quapropter si quis Apostolicæ Præsulem Ecclesiæ, vel Patriarcharum Episcopum, sive per se, sive per parentes, aut servientium quascumque personas aliqua (*e*) suffragii crediderit ambitione promovendum, & ipsum reddere accepta definimus, & quod est Canonibus statutum, cum modis omnibus esse passurum. Si quis vero quæ dederit, aut promiserit, eodem superstite timuerit publicare, ab heredibus, vel pro heredibus ejus Ecclesia reperat, cujus suffragio Antistes deprehenditur ordinatus; nota infamiæ nihilominus superstites inurente. Reliquos quoque Ordines sub eadem fieri districtione præcipimus. Quod si forsitan dolosæ machinationis invento sacramentis persona intercedentibus fuerit obligata, ut salvo statu animæ commissam iniquitatem neque approbare possit, neque audeat accusare; damus licentiam quibuslibet honestis personis in singulis quibusque civitatibus apud Judices competentes hoc crimen deferre; & quicquid ex ea potuerit probatione recolligi, ut * ad probationem insequentes animemus, tertiam partem judicatæ rei * ille percipiat, qui tale facinus voluerit publicare. Reliqua ipsis Ecclesiis proficiant, quæ videntur extorta, aut in fabricis earum, aut in ministeriis nihilominus profutura. Decet enim ad

Bona Ecclesiæ facultates pauperum vocantur.
Justitiæ leges ut bonis aperiunt, ita claudunt malis moribus actionem.
Non possunt dici justa, quæ nimia sunt.
*V.C. provenerit. Jur.
De Ecclesiastico munere pauperibus est potius consulendum.
*Ac. quem.
Suffragia pro beneficiis Ecclesiast. nullo modo ambienda.
*Alii, approbatione.
*Ac. illius.

usus bonos convertere, quæ voluit perversitas inimica fraudare. Quiescat igitur malignantium prava cupiditas. Quo tendunt, qui a fonte præclusi sunt? Recolatur, & timeatur Simonis justa damnatio, qui emendum credidit tutius largitatis Auctorem. Orate igitur pro nobis, Edicta nostra custodientes: quia divinis noscitis convenire mysteriis. Sed quo facilius Principis votum universorum mentibus innotescat, hoc Senatui, hoc populis per Præfectum Urbis præcipimus intimari; ne generalitas agnoscat nos illos persequi, qui Majestati divinæ potius viderentur adversi. Vos quoque hoc universis, quos Deo propitio regitis, Episcopis intimate: neque sit alienus a colpa, qui potuit agnoscere constituta.

Simonia damnanda.

Non est alienus a culpa, qui potuit agnoscere cõstituta.

(*a*) Joanni Papæ. Hujus nominis secundo, cujus ad Justinianum Imp. epistola, ac Justiniani ad ipsum exstat in l. ult. inter claras, C. de summ. Trin. & fid. Cathol. de quo infra hoc lib. epist. 17. & lib. 11. epist. 2. Papæ Bonifacii secundi prædecessoris scilicet tui. *Forn.*

(*b*) A nostro sæculo. L. ult. C. de pact. supra lib. 1. epist. 5. lib. 2. epist. 13. lib. 8. epist. 28. *Forn.*

(*c*) A tempore. Vide l. 31. Quemquam, C. de Episc. & Cler. Novel. quo oportet Episcopum eligere cap. 9. Platinam in Canone Pag. 88. & in Bonifac. 3. Pag. 75. *Juretus.*

(*d*) Interpositas personas. Quarum interventu fraudes sæpe fiunt, l. 18. deferre, l. 45. in fraudem, §. conductor, l. 46. confertur, §. quod a præside, de jure fisci, l. un. de mulieribus, quæ se prop. serv. junx. l. un. Cod. de cont. jud. l. 9. quamvis, de reb. cor. Cicero in Cluent. de Avitio se Asinium simulante: qui supposita, inquit, persona falsum testamentum obsignandum curavit, Novel. 124. περὶ ὑπαξομένων. Quod enim plerique per se ipsi verentur, id per alios non verentur efficere: ut Stolo, qui cum legem rogasset, ne quis plus quam 500. jugera possideret, supposita filii emancipati persona, mille possidere inventus sua ipsius lege damnatus est. Varro lib. 1. cap. 2. de rustica. A. Gellius lib. 21. c. 1. Plin. lib. 18. c. 3. *Forn.*

(*e*) Suffragii ambitione. Justinianus cum sine suffragio, id est pecunia ac sordibus, magistratus deferri prohiberet, Novel. 8. gravissime adjecit, nundinationem magistratuum, omnium scelerum fontem esse, iniquitatis principium ac finem, *ἀργυραλογεῖν τὰς ἀρχὰς πάσης εἶναι πονηρίας πρόφασιν τε καὶ πέρας*: quanto magis ambitum largitionum, & sordes Ecclesiasticorum munerum ex sacerdotiorum collatione fugere necesse est? Concilium Chalcedonense, *εἴ τις ἐπίσκοπος ἐπὶ χρήμασι χειροτονίαν ποιήσαιτο, καὶ εἰς πρᾶσιν κατάγαγοι τὴν ἄπρατον χάριν*, &. Qui pretio gratiam, quæ vendi nequit, vendiderit, &c. c. si quis Episcopus, c. sanctorum, 1. c. ex multis, 1. q. 3. Hanc venalitatem etiam Anthemius detestatur, l. si quemquam, C. de Episc. & Cler. Extant & Pontificum de simonia constitutiones lib. 5. Decretal. Eodem pertinet sequens Athalarici ad Salvantium epist. 16. *Forn.*

EPISTOLA DECIMA SEXTA.

Salvantio Viro Illustri, Præfecto Urbis Athalaricus Rex.

Jubet, ut Edictum suum & Senatusconsulta de abigenda Simonia tabulis marmoreis incidantur, & ante atrium Basilicæ sancti Petri collocentur.

Quare gratũ sit profutura vulgare.

** Gr. & Cuj. nascitur.*

Electi Pontificis meritum quæritur, cum pecunia non amatur.

GRata res est cuncta profutura vulgare; ut generale fiat gaudium, quod potuit esse votivum. Alioqui læsionis causa * noscitur, si beneficia potius occulantur. Dudum siquidem Senatus amplissimus a splendore suo cupiens maculam fœdissimæ suspicionis abradere; provida deliberatione constituit, ut in beatissimi Papæ consecratione nullus se abominabili cupiditate pollueret, pœna etiam constituta, qui talia præsumere tentavisset: non injuria, quia tunc electi vere meritum quæritur, cum pecunia non amatur.

Quod nos laudantes, & augentes inventum, ad beatissimum Papam direximus constituta, quæ his ante lata præfulgent; ut ab honestate sanctæ Ecclesiæ profanus ambitus auferatur. (a) Hoc vos ad notitiam Senatus, & Romani populi volumus sine aliqua dilatione perducere; quatenus cunctorum figatur cordi, quod cupimus omnium studio custodiri. Verum ut Principale beneficium & præsentibus hæreat sæculis, & futuris, tam Definita nostra, quam Senatusconsulta tabulis marmoreis præcipimus decenter incidi, & (*b*) ante atrium beati Petri Apostoli in testimonium publicum collocari. Dignus enim locus est, qui & gloriosam mercedem nostram, & Senatus amplissimi laudabilia decreta contineat. In quam rem illum direximus, quo redeunte noscamus impleta, quæ jussimus. Incertum enim videtur habere, quod præcipit, cui rerum effectus tardius innotescit.

(*a*) Hoc vos ad notitiam. Hic obiter animadversione digna duco, quod Senatusconsulta ad diuturnitatem marmoreis tabulis incidi jussit Athalaricus, ut olim æreis, l. 2. de orig. jur. Plato in Minoe refert, Talum Regem Cretæ pagos quotannis lustrantem leges æneis tabulis cælatas circumtulisse, indeque Ærei nomen ei inditum, *ἐν χαλκοῖς γραμματείοις ἔχων γεγραμμένους τοὺς νόμους, ὅθεν χαλκοῦς ἐκλήθη*. Alterum, quod in edito & conspicuo loco, nempe atrio beati Petri collocentur, quo cuique pateant, & de plano legantur. Sic idem Plato lib. 11. de legib. præcipit rerum venalium leges medio in foro columnæ affigi, *θέντα ἐν στήλῃ τεθέντα πρὸ ἀρχείου νόμιμα*. Demosthen. Philipp. 3. *γράμματα τῶν προγόνων τῶν ὑμετέρων ἃ ἐκεῖνοι κατέθεντο, εἰς στήλην χαλκῆν γράψαντες εἰς ἀκρόπολιν*. *Forner.*

(*b*) Ante atrium. Leges olim in atriis Ecclesiæ locabantur, Cujas in lib. 1. feud. tit. 17. Et lib. 3. Capit. Car. Mag. tit. Quomodo. Sic Rector Ecclesiæ. Vide Novell. 8. Justiniani in fine. *Juret.*

EPISTOLA DECIMA SEPTIMA.

Salvantio Viro Illustri, Præfecto Urbis Athalaricus Rex.

Decernit, ut liberet quosdam, nobiles Romanos, qui pro sola seditionis exortæ suspicione in carcere detinebantur; & permittit eis, ut se justis legibus vindicent.

SI Principes antiqui mœnia Romana in populorum exquisivere lætitiam, ne cives illis merito singulares aliquid commune cum cæteris possiderent; nefas est inter tot rerum jucunda eos longam sustinere tristitiam: quia exultatio civitatis illius generale votum est; dum necesse est lætari reliqua, si (a) mundi caput gaudere proveniat. Apostolici siquidem Papæ Joannis, & Procerum nostrorum relatione cognovimus, illum & illum Romanos pro sola suspicione seditionis tam longæ custodiæ pœna maceratos, ut cuncta civitas mœrorem de illorum continua calamitate contraxerit; ut eis nec dierum festivitas, nec ulla (quæ apud * nos est gratissima) nominis sui dignitas subveniret. Quod nobis pro sui facti acerbitate displicuit; ut qui in judicio convicti minime feruntur, debita malis tormenta, cruciatusque pertulerint. Et ideo Magnitudinem tuam jussis præsentibus admonemus, ut quocumque loci reperire potueris eos, absolvere non moreris. Quos etiamsi aliquo reatu involutos esse claruerit, intercessionibus supradictis eos jam a metu liberos esse censemus. Si vero innocentes se tormenta sustinuisse confidunt, damus querelis eorum liberam vocem; ut justis legibus vindicent, quod iniquis ausibus pertulerunt: quia nolumus

** MS. vestro*

Judices ad innocentium præsidia sunt elevati.

innocentes a Judicibus deprimi, quos ad eorum præsidia constat elevari. Revocentur nunc ad lætitiam pristinam Romani: nec nobis credant placere posse, nisi qui eos eliguot modesta æqualitata tractare. Intelligant parentes nostros pro sua quiete laboriosa subiisse pericula; nos autem multis expensis agere, ut illi debeant garrula exultatiooe gaudere. Nam etsi quid iniqua val acerbe hactenus pertulerunt, non credant a nostra mansuetudina negligendum; qui nec nobis utia damus, ut illi secura pace, ac tranquilla lætitia perfruantur: cito sentiant, quia nos amare noo possumus, quos illi pro suis aacessibus horruerunt. Nam quorum gratiam impetrare possunt, qui suis civibus displicera meruerunt; & dum tempus habnissent amoris publici, agerunt unde juste debeant * execrari?

*MS. A. *exse-cari.*

(*a*) Muodi caput. Theodoretus in epistol. ad Roman. ait Magistratus publicanos, & τοὺς ἐπαγγελλοντας τας χώρας, tributorum exactores, proviociarum præsides a Roma manara, ut quæ Romæ fiaot, omnibus nota esse debeant. Hinc Justinianus in præfatiooe Pandectis præfixa, de conceptione Digestorum tradit, consuetudinem Romanæ urbia sequandam ab omoibus civitatibus; quia Roma caput urbis terrarum, ἐπιτομὴ τῆς οἰκουμένης, ut scribit Athenæus: urbis compendium, & communis umnium patria, l. 33. Roma, D. ad muoicip. Romanæ tamen aivitatis ita demum sequi oporter, si non sit corrupeum exemplum. Et ut eleganter Proculus: Non tam spectandum quid Romæ factum sit, quam quod fieri debeat, l. 15. sed licet, D. de offic. præsid. *Forner.*

XVIII.

Edictum Athalarici Regis.

1. *Contra pervasores boaorum alienarum.* 2. *Contra affigeates titulos aomine pablico.* 3. *Contra obtinentes callide & perverse seatentiam Principum.* 4. *Contra dividentes aliena matrimonia.* 5. *Contra adulteros.* 6. *Contra eos, qui duabus uxoribus copulabuatur.* 7. *Contra Concubinarios, & Concubinas.* 8. *Contra eos, qai terrore donationes extorquebuat.* 9. *Contra maleficos.* 10. *Contra homicidas.* 11. *Contra eos, qai in uaa causa secaads a Judicibas ordinariis provocubant.* 12. *Contra violatores Edictoram tam ipsius, quam Theodorici.*

Quare Edicta generalia promulgentur.

PRovide decravit Antiquitas universitatem Edictis generalibus admoneri, per quæ & delictum omne corrigitur, & excedentis verecundia non gravatur. Cuncti enim sibi æstimanr dici, nbi nullum constat axponi; & similis fit innocenti, quam contigeeit sub communione purgari. Hinc & nostra vere pietas custoditur, dum feriato gladio nascitur merus, & provenit sina cruore correctio. Commovamue enim placati: minamur otiosi; & clemanter irascimue, quando vitia sola damnamus. Diu est, quod diversorum querelæ nostris auribus crebris susurrationibos insonarunt, quosdam civilitata daspecta affectare vivere belluina sævitia: dum regressi ad agreste principium, jus humanum sibi æstimant feraliter odiosum. Quos nunc apte judicavimus comprimendos; ne eo tempore inimica bonis moribus crimina persaquamur, quo hostibus Raipub. divina virtnte resistimns. Utrumque quidam noxium, utrumque pellendnm: sed tanto gravius

Tanto gravius grassantur vitia, quanto magis probantur interna.

grassantur vitia, quanto magis probantur interna.
Unum recumbit in altero. Facilius quippe inimicorum acies cadnnt, si * nostro ævo delicta sub-
ducimus. Primum bnmanu generi noaiam per- 1
vasionem (sub qua nrc dici potest civilitas, nec

Facilius inimicorum acies cadunt, si nostro ævo delicta subducimus.

haberi) severitate legum, & nostra indignationa damnamus: statuentes, ut Sanctio divi Valentiniani adversum eos diu pessime neglecta consurgar, (*a*) qui prædia urbana val rustica, despectu juris ordine, per se suosque præsumpserint, aa-pulso possessore, violenter intrare; nec aliquid de ejus districtione detestabil. volumus temperatione mitigari: insuper addentes, ut si quis ingenuorum ad satisfaciendum legi superius dafinitæ idoneus non habetur, deportationis protinus subjaceat ultioni: quia plus debuit cogitare jura publica, qui sa noverat alibi non posse sustinere vindictam.

Valentiniani Sanctio contra pervasores bonorum.

Judices igitur competantes, ad quos porest admissum facinus pertinere, si, invasorem cum possint amovere, pertulerint tenere præsumpta, & adepti cinguli honore priventur, & fisco nostro tantum fiant obnoxii, quantum præsumptor potuisset addici: in auctoribus tamen facinoris manentibus constitutis.

Judices si invasorem sustineant, eadem pœna plectuntur.

Quod si qois in tantam raptatus amentiam, tyrannico spiritu jori publico parere neglexerit, viribusque * præputens destinati officii spreverit paucitatem, relationa Judicis nostris anribus notabilis ingeratur; ut indulta executiona Sajonum, ultionem sentiat
vigoris Regii, qui obedire noluit cognitori. Et 2
quia summis Prioeipibus juris communiona vivendom ast: si quis, (*b*) lagum ordina prætermisso, nomine publico tirulos præsumpserit affigere, in tantum possidenti fiat obnoxius, quantum Sanctio superius memorata testatur. Marito enim & sacrilegii pœna percellitur, qui ioiquo (*c*) pervasionis pondere ausus est Majestatem Ragii aomiais ingravare. Litis quoque expensas judicio superatur exolvat: quod hiac dantur fomenta datestabilis jurgii, cum improbi vincuntur il-
læsi; nec doler calumniaotibus pudoris damnum, 3
si evaserint dispendia facultatum. Si quis autem da nostris scriniis aliquid crediderit promovendum, adversariu soo quantum ad causam ejus pertinet, da * consueta serie jussionum nihil æstimet supprimendum: ui fecerit, careat impetratis: vel si aliquod ea ao agera tentaverit, nihilominus habeatur infirmum: quia illos solos volumus uti beneficiis nostris, quos non cognu-
scimus studere versutiis. Qui suasione plectenda 4
matrimonia dividere nititur aliena, ipsius conjugium habeatur illicitum; ne magir contigisse sentiat sibi, quod in altero malignus e aercera tantavit. Si vero pro conjunctionibus charitata privatur, futurum matrimonium illi jure denegamus: quia non meretur jugalis raverentiæ præmia consaqui, qui in genialis thori ausus est divisione grassari. Sed ne aliquos hujus scelaris reos ultiu nostra derelinquat, illos quos spes non habet præsantis conjugii, vel futuri, si quid in alienos thalamos dolosa machinationa præsumpseriot, facultatum suarum media portiooe priventur, statim fisci juribus applicanda. Si vero probibente panperie io aliquorum substaotia nequierit vindicari, pœoa ralegentne exilii; na, qood dictu nefas est, ideo videautnr comminationem juris publici evadere: quia vilissimæ noscuntur subjacere fortunæ. Sed hæc da sollicitatoribus affectus alieni pietas nostra drerevit. Ceterum in adulte-
ris totum districtissima volumus custodiri, quicquid 5
Divali potuit commonitione decerni. Uno tem-
pore duabus nemo copnletne uxoribus: quia se 6
noverit rerum suarum amissiona plectendum. Nam aut libido est, & recte pesrui non sinitur:
aur cupidiras, & jura nndirate damnatue. Si quis 7
autem superflua turpiqua cupidine conjngali honestate despecta, ad concubinæ elegarit venire complexus: si ingenua fuesit, jugo servitutis cum

Summis Principibus juris communione vivendum est.

Ac. præposteris.

Dantur fomenta detestabilis jurgii, cum improbi vincuntur illæsi.

*MS. & Ac. *consueta.*

filiis suis modis omnibus addicatur uxori; ut illi se per honesta judicia scortiat subdi, cui * per illicitam libidinem credidit posse præponi. Quod si ad tale flagitium ancilla pervenerit, excepta pœna sanguinis, matronali subjaceat ultioni; ut illam patiatur Judicem, quam formidare debuisset absentem.

* Ac. pollicitum.

8 Donationes nullius terror extorqueat: nullus acquirere per fraudem, vel execrabilem lasciviam concupiscat. Solu enim honestas merito capit lucrum de legibus. In allegationem justissimæ largitatis illam districtionem volumus custodiri, quam pro veritate sollicite legalia sanxit Antiquitas. Sic enim, ut ipsa testatur, & fraudi non patebit occasio, & veritati major crescit auctoritas. Alioqui nulli præcipimus videri firmum, quod ipse conditor, non implendo quæ

Sola honestas merito capit lucrum de legibus.

9 leges vel jura præcipiunt, fecit incertum. (c) Maleficos quoque, vel eos, qui ab eorum nefariis artibus aliquid crediderint expetendum, legum severitas insequatur: quia impium est, nos illis esse remissos, quos cælestis pietas non patitur impunitos. Qualis enim fatuitas est, Creatorem vitæ relinquere, & sequi potius mortis auctorem? Turpis actus ex toto sit a Judicibus alienus. Nemo faciat, quod jure condemnant: quia decretuli pœna plectendi sunt, qui se prohibitis excessibus miscuerunt. Quid enim in aliis damnent, si ipsi se inhonesta contagione commaculent?

Impium est nos illi esse remissos, quos cælestis pietas non patitur impunitos.

10 Sit etiam sub divitibus tuta mediocritas. A cædis temperetur insania. Nam præsumptio munuum, actus probatur esse bellorum, maxime in eis, quos tuitionis nostræ munit auctoritas. Si quis autem contra facere improba præsumptione tentaverit,

11 violator nostræ jussionis habeatur. Appellari a subjecto Judicibus ordinariis in una causa secundo non patimur: ne quod ad remedium repertum est innocentis, asylum quodammodo videatur esse criminosis. Si quis vero vetita iterare tenta-

12 verit, negotia privatus abscedat. Sed ne pauca tangentes, reliqua credamur noluisse servari, omnia Edicta tam nostra, quam domni avi nostri, quæ sunt venerabili deliberatione firmata, & usualia jura publica, sub omni censemus districtionis robore custodiri; quæ tanto munimine se tegunt, ut nostra quoque juris jurandi interpositione cingantur. Quid per multa discurrimus? Legum usualis regula, & præceptorum nostrorum probitas ubique servetur.

(a) Qui prædia. Vide L. si quis in tantam Cod. Theod. de vi. §. 68. Gr. & Cuj.

(b) Si quis legum ordine prætermisso, nomine publ. eu titulos præsumpserit affigere. Solius fisci est titulos, alienis prædiis imponere; nec licet privato, vel suis rebus potentiorum, alienisve proprios, aut publicos imponere titulos, imprimere signa, suspendere regia vela, sive, ut Ambrosius loquitur, curtinas regias: qua de re extant multi loci in Novellis & in Codice: quinetiam Ecclesiæ titulorum impositio interdicitur Synodo a Gregorio Mauricii Augusti tempore habita: a fisco igitur suo juru imponuntur, videlicet testatu, publicis personis præsentibus & solemni juris ordine servato. Gregorius etiam in quadam epistola queritur de Stephano quodam chartulario, quod nomine fisci loca singulorum invaderat, ac titulos imponeret indicta causa. *Brof.*

(c) Pervasionis. Pervadere, supra lib. 2. epist. 15. & alias sæpe. Pervasionis actio. l. 5. l. 6. C. Theod. de denunt. & edit. rescript. Novell. Valentin. 12. de Epis. aud. Idem mendum ex cap. 25. lib. 5. Etymologiarum pridem sustulieramus, quod tamen in recentissima editione repetitum, persuasio, pro pervasio, scriptum vidimus. Quid, quod & aliis auctorum libris insidet? Victruvius lib. 9. cap. 4. fin. singulis mensibus sol signa persuadens (pro, pervadens) auget & minuit dierum & horarum spatia. Salvianus Massiliensis Episcopus lib. 4. de præsidentia, ubi divitum rapinas increpat, persuasionibus præpotentum, &c. Idemque lib. 5. bis eodem verbo citra mendum utitur, pervasoribus & pervasionibus. Euseb. quoque Emissenus Homil. 11. de Pascha pervasorem derelinquit, remanet prædæ deceptus, & captor orbatus. *Forn.*

(d) Maleficos. Constantinus: Cæteri quos maleficos ob facinorum magnitudinem vulgus appellat. l. 5. C. de malef. & mathem. de quibus libro 4. epist. 22. *Forn.*

(e) Vide Novell. Theod. Titul. 44. Ne duciani &c. Et Justiniani Instit. Titul. de pœnis temere litigantium. *Juret.*

EPISTOLA DECIMA NONA.

Senatui Urbis Romæ Athalaricus Rex.

Scribit se Edictum duodecim capitum edidisse; & jubet, ut in Senatu recitetur, & Præfecto Urbis per triginta dies locis celeberrimis proponatur.

LAudabilium jussionum causas plerumque præbet vituperabilis excessus alienus; & miro modo momenta justitiæ de iniquitatis occasione nascuntur. Silet enim æquitas, si culpa non vociferetur admissa; & feriatum quiescit Principis ingenium, quod non fuerit aliqua querela provocatum. Conquerentium siquidem vocibus adducti, & frequentium populorum de rebus quibusdam interpellatione commoniti, necessaria quædam Romanæ quieti edictali programmate duodecim capitibus, sicut jus civile legitur institutum, in ævum servandu conscripsimus: quæ custodita residuum jus non debilitare, sed potius corroborare videantur. (a) Hæc in cœtus vestri splendore recitentur, & (b) per triginta dies Præfectus Urbis locis celeberrimis faciat solemni more proponi; ut nostra civilitate recognita, spes truculentis moribus auferatur. Nam qua confidentia protervus usurpat, quod Principis agnoverit damnasse clementiam? Redeat amor omnibus disciplinæ, per quam & parva coalescunt, & potiora servantur. Ideo enim exercitus nostros, juvante Deo, crebris expeditionibus * commonemus; ut universitatem compositam vivere legibus sentiamus. Reddetur hæc animo nostro vicissitudo præmiorum: ut quem Reipub. utilitatibus cognoscitis occupatum, rarissima querelarum * aditione pulsetur. Teneant Judices legitimas districtiones: votum (c) fœdissimæ venalitatis abjiciant. Metus cuncta componit, si reus crimen in judicante non invenit.

Silet æquitas, si culpa non vociferetur admissa.

Jus civile duodecim capitibus institutum.

* Gr. Cuj. & Ga. *commovemus.*

* Ed. *aditiomo.*

Metus cuncta componit, si reus crimen in judicante non invenit.

(a) Hæc in cœtus vestri. Superioria Edicti in Senatu recitatio, ex Rom. instituto, quo leges & constitutiones imperatorum in Senatu recitatæ confirmabantur, l. 8. humanum, C. de legibus & S. C. quem morem nos alias fusius exponemus. *Forn.*

(b) Per triginta dies. Triginta diebus proposita pendebant Edicta, seu leges Principum; ut Epist. sequenti. Exemplum apud Josephum Antiq. lib. 19. cap. 5. *Jur.*

(c) Fœdissimæ venalitatis. Sordes nummariorum judicum magistratuumque his formulis graviter a Cassiodorio identidem exagitatas legimus apud Philonem Judæum, de officio judicis disserentem. *Forn.*

EPISTOLA VIGESIMA.

Ad Universos Judices provinciarum Athalaricus Rex.

Sancit, ut Edictum suum per triginta dies in conventibus publicis more solemni recitetur.

CUm vos provinciis nostris, juvante Deo, annua reparatione præstemus; nec desint judicia per universos fines Italiæ distributa, in-

De inopia justitiæ copia causarum venire. telligimus de inopia justitiæ copiam venire causarum. Culpa si quidem vestræ probatur esse negligentiæ, quoties a nobis coguntur homines legum beneficia postulare. (a) Nam quis eligeret tam longe petere, quod in suis videret sedibus advenisse? Sed ut vobis versutas excusationes, & (b) duras necessitates Provincialibus tolleremus, de aliquibus casibus hactenus pessimo torpore neglectis edictalis programmatis definitione censuimus; ut & vobis cresceret confidentia recte judicandi, & paulatim audacia maligna possit imminui. Quod more solemni per conventus publicos triginta dierum facite proponi; ut jure condemnatus habeatur, qui post hæc remedia manere præsumpserit desperatus.

(a) Nam quis eligeret tam longe petere. Romanis Imperatoribus semper maximæ curæ fuit, ne litigantes in longinquis auditoriis consectandis vexarentur sumptibus & labore. Eoque referre possum, quæ scribit Justinianus Novell. 17. §. si tibi, & Novell. 23. §. illud. quibus adde Valentinianum Novel. 10. tit. de conf. & Marcianum Nov. 1. nemin. exhib. Majorianum Nov. 14. de indulg. releg. *Broff.*

(b) Duras necessitates provincialibus. Ne provinciales cogantur ad comitatum Principis jus petere, cavetur etiam form. 22. lib. 6. & Novell. Justin. 17. *Forn.*

EPISTOLA VIGESIMA PRIMA.

Senatui Urbis Romæ Athalaricus Rex.

Præcipit, ut Professores Grammaticæ, Eloquentiæ, & Juris constituta emolumenta sine aliqua imminutione percipiant.

Filiorum causas jure ad patrum cognoscimus remisisse personas; ut ipsi de illorum provectu debeant cogitare, quorum interest studia Romana proficere. Neque enim credendum est vos inde posse minus esse sollicitos, unde & generi vestro crescit ornatus, & cœtui provenit assidua lectione consilium. Nuper siquidem, ut est de vobis cura nostra sollicita, quorumdam susurratione cognovimus doctores eloquentiæ Romanæ laboris sui constituta præmia non habere & aliquorum nundinatione fieri, ut scholarum magistris deputata summa videatur imminui. *Præmium artes nutriens.* Quapropter, cum manifestum sit præmium artes nutrire, nefas judicavimus, doctoribus adolescentium aliquid subtrahi, qui sunt potius ad gloriosa studia per commodorum augmenta provocandi. *Grammaticæ laudes.* Prima enim Grammaticorum schola est fundamentum pulcherrimum litterarum, mater gloriosa facundiæ: quæ cogitare novit ad laudem, loqui sine vitio. Hæc in cursu orationis sic errorem cognoscit absonum, quemadmodum boni mores crimen detestantur externum. Nam sicut Musicus consonantibus choris efficit dulcissimum melos: ita dispositis congruenter accentibus metrum novit decantare Grammaticus. Est Grammatica magistra verborum, ornatrix humani generis; quæ per exercitationem pulcherrimæ lectionis Antiquorum nos cognoscitur juvare consiliis. Hac non utuntur barbari Reges: apud legales dominos manere cognoscitur singularis. Arma enim & reliquæ gentes habent: sola reperitur eloquentia, quæ Romanorum dominis obsecundat. Hinc Oratorum pugna civilis juris classicum canit: hinc cunctos Proceres nobilissima disertitudo commendat; &, ut reliqua taceamus, hoc quod loquimur, inde est. Quade re P. C. hanc vobis curam, hanc auctoritatem, propitia Divinitate, largimur; ut (a) successor scholæ liberalium litterarum tam Grammaticus, quam Orator, nec non & juris expositor, commoda sui decessoris ab eis, quorum interest, sine aliqua imminutione percipiat; & semel primi Ordinis vestri, ac reliqui Senatus amplissimi auctoritate firmatus, donec suscepti operis idoneus reperitur, neque de transferendis, neque de imminuendis annonis a quolibet patiatur improbam quæstionem: sed vobis ordinantibus atque custodientibus emolumentorum suorum securitate potiatur, Præfecto Urbis nihilominus constituta servante. Et ne aliquid pro voluntate præbentium relinquatur incertum, mox ut sex menses exempti fuerint, statutæ summæ consequantur prædicti magistri mediam portionem; residua vero anni tempora cum annonarum debita redhibitione claudantur: ne cogantur de alieno pendere fastidio, cui piaculum est vel horarum aliquo vacasse momento. In tantum enim quæ sunt decreta, volumus firmissime custodiri; ut si qui cujus interest, differendam putaverit hanc quasi debitam functionem, procurato more usurarum dispendia ipse patiatur: quia justa commoda laudabiliter *laborantibus, plectenda cupiditate, subtraxit. ** MS. commorantibus.* Nam si opes nostras scenicis pro (b) populi oblectatione largimur, & ea studiosissime consequuntur qui adeo necessarii non habentur; quanto magis illis sine dilatione præbenda sunt per quos & honesti mores proveniunt, & Palatio nostro fœcunda nutriuntur ingenia. *Ed. collectione.* Hæc autem præsentibus litterarum magistris venerando cœtui vestro præcipimus intimari; ut sicut nos agnoscunt de suis commodis esse sollicitos, ita a se provectus adolescentiam enixius noverint nos exigendos. Cesset nunc illa satyris doctoribus querulis usurpata sententia: quia (c) duabus curis ingenium non debet occupari. Ecce jam habere tolerabile probantur hospitium: unde nunc merito, uni sollicitudini jugiter inhærentes, toto vigore animi (d) ad bonarum artium studia transferantur.

(a) Vide Justiniani Pragmat. Sanction. post Novellam Juliani super. cap. 22. *Or. & Cuj.*

(b) Populi collectione, v. oblectatione. Honesta collectio est, ducto a voluptate ad morum cultum argumento, quo utitur Demosthenes Olynth. 2. dum Atheniensibus auctor est, ut spectaculorum voluptate posthabita, utilitati magis serviatur, & pecuniæ theatrales in usus militares transferantur: θεωρικὰ χρήματα πάλιν γίνεσθαι τὰ στρατιωτικά, Libanius. *Forn.*

(c) Duabus curis ingenium non debet occupari. Quintil. lib. 10. cap. 3. Neque enim bona fide simul se intendere animus totum potest, & quocunque respexerit, desinit intueri quod propositum erat: ob eamque causam vetat Justinianus Imperator, ne simul quis pluribus militiis det nomen, & cingulum cingulo conjungat, l. 5. qui militare poss. C. lib. 12. Justinian. sanxit, ne quis duobus magistratibus assideret, & utriusque judicii curam gereret, l. ult. C. de assess. T. Livius lib. 9. de bell. Macedon. veterem Roman. legem ostendit, duos simul magistratus, præsertim curules, ne quis capere posset, neque gerere: nec decet plures magistratus ab uno geri, cum unicum ab uno optime perficiatur opus. φαῦλον εἶναι τὸ πλείους ἀρχὰς τὸν αὐτὸν ἄρχειν. ἓν γὰρ ὑφ᾽ ἑνὸς ἔργον ἄριστ᾽ ἀποτελεῖται. Aristot. lib. 2. c. 10. Politic. Quod ita interpretandum censeo: Cum animus in diversa negotia distrahitur: alioqui nihil vetat pluribus studiis intendi, dum unius cura ad alterum muniat viam, ut juris civilis scientiam foro, judiciisque exercendis non mediocriter conducere: contraque usum forensem veræ germanæque legum cognitioni in plurimum conferre quotidie sic experimur, ut alteram sine alterius præsidio suos fines vix tueri posse arbitremur. *Forn.*

(d) Ad bonarum artium studia. Hac de re l. 1. de var. & est. cogn. Senec. lib. 13. epist. 89. Plin. proœm. lib. 14. *Forn.*

EPISTOLA VIGESIMA SECUNDA.

Paulino Viro Clarissimo, Consuli Athalaricus Rex.

Præclaris laudibus Paulinum, ejusque familiam exornat. Tum Consulatus ei confert insignia.

Indiscreti hominum mores vagarentur, si aut culpa formidinem, aut virtus præmia non haberet.

INdiscreti hominum mores confusique vagarentur, si aut culpa formidinem, aut virtus præmia non haberet. Sed cum utraque suis finibus, propriaque terminatione claudantur, de illo nefas est ambigi, qui meruit eligi judicio Principali. Non enim quicquam aut odio decernimus, aut pellecti aliqua gratificatione laudamus. Electio nostra de meritis venit; & tanto quis Regali animo proximatur, quanto bonis studiis societate conjungitur. Non vereamini absentes, nec sitis de Principis ignoratione solliciti. Latere potest fursitan vulgare huminum genus; nesciri non potest proles Senatus: quando bene noti sunt, qui meritis asseruntur; & abunde cognoscitur, quisquis fama teste laudatur. Quapropter te longissime constitutum mentis nostræ oculus serenus inspexit, & vidit meritum, quod non habebatur occultum. Propositum siquidem tuum celebrata dilatavit opinio: faciens fidem generis (a) morum pondere, non ætate. Neque enim fas erat, ut quem familia tanta produxerat, sententia nostra in eo corrigendum aliquid inveniret. Semen generis morum fructibus reddidisti. Nihil vobis ætas longa subduxit. Antiquos in te Decios Roma cognovit; Decios, inquam, priscis sæculis honoratam prosapiem, libertatis auxilium, Curiæ decus, Romani nominis singulare præconium: cui specialiter adscriptum est, quod immanissimum hostem statu Reipub. periclitante evasit; & in tanta virorum fortium multitudine solus inventus est, qui patriam plus amasset. Hæc nos exempla summonendo semper accendunt, quia (b) magnus verecundiæ stimulus est, laus parentum; dum illis non patimus esse impares, quos gaudemus auctores. Et ideo, quod Deo auspice dictum sit, per Indictionem duodecimam sume insignia Consulatus: honorem quidem arduum, sed familiæ vestræ domesticum. Vos enim completis paginam Consularem: (c) vos crebro nominat cursus annorum; & dum copia plurimum soleat habere fastidium, vestrum nomen repetitum semper efficitur gloriosum. Huic denique generi Superna faverunt, præstando desideriis patrum (d) delicia * gesmina masculorum. Hinc est, quod in illo rerum capite collegam vix videtis extraneum: hos habetis judices, quos parentes. O temporum singulare præconium! Curia Romana completur pene vestra familia: ecce vere nunc unum dicendum est corpus, quando constat vicini sibi generis societate permixtum. Sed non remittas animos confidentia tuorum; nec credas posse sufficere, quod tibi contigit de illorum prædicatione gaudere. Plus exigitur heres bonorum: quando sine cessatione cumpellitur, qui Majorum virtutibus admonetur. Adde laudes egregias Senioribus tuis: sequens ætas cum aliqua opinabili novitate succedat. Nam si gloriosum est posteris avitas extendere facultates; quanto præstansius est hereditarias augere virtutes! Mores tuos domesticos conversatione laudavimus: sed majus aliquid nunc decet publicis exhibere conspectibus, unde sibi nec ætas tenera blandiatur, nec metus quisquam vindicet, nec magister assumat.

Tanto quis Regali animo proximatur, quanto bonis studiis societate conjungitur.

Abunde cognoscitur, quisquis fama teste laudatur.

Deciorum familiæ laus.

Laus parentis verecundiæ est stimulus.

* *Anno Christi 534.*

* Ed. *gemma.*

Heres bonorum Majorum virtutibus sine cessatione compellitur.

(a) Morum pondere, non ætate. Virtutis enim, quam ætatis cursus celerior, auctore M. Tullio 5. Phil. Nec enim cani, non rugæ repente auctoritatem adferre possunt: sed honeste acta superior ætas auctoritatis fructus præbet extremos; at idem in Catone Majore. Itaque D. Hieronymus Presbyterorum nomen non ab ætatis senio, sed morum gravitate & maturitate tractum ait: *Forn.*

(b) Magnus verecundiæ stimulus est, laus parentum, Virgilianæ similis.

Et pater Æneas, & avunculus excitat Hector.

Hic autem Theodoricum, parentem suum Athalaricus intelligit. *Forn.*

(c) Vos crebro nominat cursus annorum. Per Consules anni Rom. numerabantur: Athenis per Eponymos, Jul. Pollux lib. 8. Onomast. ἐςὶ δ᾽ ἐπώνυμος ἔτος, καὶ ἀπ᾽ αὐτοῦ ὁ χρόνος: αριθμεῖται. Novell. περὶ τῶν ὑπάτων, & Novell. 47. l. 3. D. de accusat. & supra lib. 6. in formula Consulatus, nomen annorum, &c. *Forn.*

(d) Felicia germina masculorum. Leges Voconiæ, Salicæ mares fœminis prætulerunt, & jus Roman. l. in multis, de statu homin. Hoc Menander columen familiæ vocat.

φίλος γάρ ἐστιν παῖδες εἰσιν ἄρρενες. *Forn.*

EPISTOLA VIGESIMA TERTIA.

Senatui Urbis Romæ Athalaricus Rex.

Magnopere extollit Venantium Paulini patrem, ipsumque Paulinum, quem creaverat Consulem; & petit, ut ejus electioni faveant.

QUid, Patres Conscripti, de vobis judicemus, expendite; cum ad summarum culmina dignitatum germinis vestri viros, quos nunquam vidimus, eligamus, non fastidio negligentiæ, sed honorabili præsumptione naturæ. Ad examen veniant, quæ putantur incerta. Nam quis de illa re æstimet deliberandum, ubi nihil reputatur ambiguum? Omnes quidem benignitas nostra complectitur: sed tales veritatis testimonio prædicamus. Præcedit quidem gratia, sed sequitur incorrupta sententia. Nam sicut idem Curiæ corpus est vobis: ita in unum laudabili proposito convenitis. Vos ergo dilexisse, judicium est: unde libertatis augmentum, & nostri Imperii crescit ornatus. Rerum causæ semper in semine sunt: fructus editus prodit auctores; & quicquid a Divinitate meremur, de felici prole colligitur. Hinc est, quod Patricium Venantium sub admiratione pensemus, & fœcunda prole gaudentem, & tot Consulatibus parem. Educavit enim liberos nulla discretione laudandos, pondere moderationis æquales, ingenii vivacitate consimiles, & morum societate vere germanos; quorum infantiam bonis artibus enutritam, juventutem quoque armis exercuit: formans animum litteris, membra gymnasiis: tradens amicis exhibere constantiam, Dominis fidem; & quicquid in illo viro gratia divina concessit, integra perfectione transmissum cernas in posteros. Jactent se alii possessione locupleti, summumque putent bonum solas esse divitias. In hac autem domo non tantum patrimoniis, sed & virtutibus aditur hereditas. Hoc est profecto, quod vere divites facit: quando nullum melius potest esse compendium, quam laudibus successisse Majorum. Probatum est etiam in eo bonis dispensatoribus nil deesse. Alieni continens, propria sub moderatione distribuens, & insolita laude mirabilis, nulli gravis tot protulit Consulares. Recipiat hæc audiens fructum bonorum; agnoscat se præconem habere quem Dominum; & inter tot lumina Procerum singulariter fuisse laudatum. Nam si homines ornat semel accepisse Palmatam; quid ille censendus est, qui tot

Ad examen veniunt, quæ putantur incerta.

Rerum causæ semper in semine sunt.

Laus Patricii Venantii patris Paulini.

Nullum melius potest esse compendium, quam laudibus successisse Majorum.

meretur in filiis Consulatus? Et ideo, P. C. alumnum vestrum Paulinum * laurea dignitate vestimus; ut juventus ejus, quæ fulget meritis, trabea quoque resplendat triumphali. Hunc honorem Deciorum familia non miratur: quia eorum plena sunt atria fascibus laureatis. Aliis rara dignitas ista contingit, in hoc decursu generis pene nascitur Consularis. Favete ergo, Patres Conscripti, nostris muneribus, & vestro nihilominus Candidato. Nam licet nuncupemini omnibus generaliter Patres, huic etiam estis specialiter & parentes. Nomen vestrum a curæ similitudine derivatum, fidelissima rerum * appellatione confirmat: non (*b*) translatitia usitatione vocabuli, sed honora sorte nascendi. Cedant vobis hanc felicitatem Divina perpetuam; ut licet gratiam præstetis exteris, prole vestra vivacius gaudeatis.

* MS. *aurea.*

* Ac. *applicatione.*

(a) Liberos æquales, consimiles, &c. Similitudo fratrum vel gemellorum gratiam conciliat, l. 39. l. 40. hi enim, D. de ædil. edict. Plin lib. 7. cap. 12. de M. Antonio trium viro. Martial. lib. 9.

Quæ nova tam similes genuit tibi Leda ministros, &c.

l. 22. proinde, ad l. Aquil. *Fora*

(*b*) Non translatitia usitatione vocabuli. Translatitiam usitationem, vulgatem & assuetam, & quasi neglectam vocat. Sic Plinius lib. 7. cap. 5. Translatitiam in Ægypto est. lib. 28. cap. 2. Si mensa adsit nullum ponere, translatitium videmus: etiam quia multas religiones pollere manifestum est. Sic etiam nostri Jurisconsulti l. 55. Si patroni, D. ad S.C. Trebelli. Sed nec illud translatitie omittendum est l. 1. D. de jur. patron. non translatitie exequi debet. l. 1. D. ad S. C. Turpill. Prævaricatus est, qui translatitie munere accusandi fungitur, id est, negligenter, non vere, nec bona fide accusatoris partes implet. *Bref.*

EPISTOLA VIGESIMA QUARTA.

Senatori Præfecto Prætorio Athalaricus Rex.

Enumerat dignitates, quas Cassiodorius summo cum honore & integritate sub Theodorico, ipsoque Athalarico gesserat. Tum illi eximiis laudibus cumulato Præfecturam Prætorianam confert.

SI te voluntas nostra adhuc latentem, aut inhonorum forsitan invenisset, gauderemus quidem repertum, sed bene dubitaremus actuum: quia spes magis, quam fructus in novo est. Sed cum domni avi nostri innumeris provectibus, magnoque judicio glorieris; inconveniens res est disceptationi subdere, quem vix possumus sub admiratione prædicare. Tanti quippe non examinanda, sed veneranda sententia est: quia non potest de factis ejus ambigi, cum & nos ab ipso cognoscamur electi; qui divinæ supplicationi semper assiduus, exegit meritis, ut illa faceret, quæ superna gratia custodiret. Nam quem ille virum aut exercitibus præficiens, cum victoriam non recepit: aut Judicem * cingens, non justissimum comprobavit? Cum futuris rebus eum crederes habere tractatum; nam quod concepisset animus, reddebat semper effectus: miroque sapientiæ studio non habebat dubium, quod veraciter prævidebat esse venturum. Denique ex te probare possumus eximium Principis intuitum: quem primævum recipiens ad Quæstoris officium, mox reperit conscientia præditum, & legum conditione maturum. Fuisti nimirum summa temporum laus; ut illum sic ad omnia sollicitum inoffensa redderes famulatione securum, dum molem tantam Regalis ingenii facundiæ tuæ viribus sustineres. Te in dictationibus amœnum; te ad justitiam rigidum, te habuit a cupiditatibus alienum. Beneficia quippe ipsius nulla (*a*) abominabili taxatione vendebas; ut honor tibi ad opinionis divitias proficeret, dum minime pretio subjaceret. Hinc est, quod videbaris æquissimo Principi gloriosa dilectione sociatus: quia eras a vitiis probabili sequestratione divisus. Interpellantium te ponderibus sapientissimus arbiter onerabat; tantumque de animi tui cognita disceptatione præsumpsit, ut in beneficiis locum tuum præstaret æstuantibus sine aliqua cunctatione judicium. Quoties illa te grandævis Proceribus imputavit, dum non sufficerent ad primordia tua, quos tanta longævitas ætatis instruxerat? Erat plane, quod in te prædicaret eximium animum ad promerenda beneficia patulum, & contra vitia cupiditatis obstructum: dum nescio quo pacto rara est in hominibus manus clausa, & aperta justitia. Veniamus ad Magisteriam dignitatem, quam non pecuniæ (*a*) dignitate, sed morum nosceris suffragio consecutus: quo loco positus semper Quæstoribus affuisti. Nam cum opus esset eloquio defæcato, causa tuo protinus credebatur ingenio. Exigebaris a benigno Principe, quod se tibi noverat minime commisisse; & quadam gratia præjudiciali vacabat alios * laborare, ut te sententiæ suæ copiosa laude compleret. Non enim proprios fines sub te ulla dignitas custodivit: quando conscientiæ tuæ constat creditum, quod a multis fuit Proceribus sincerissime peragendum. Nescivit quisquam de te submurmurare contraria, cum tamen de Principali gratia sustineres invidiam. Derogare cupientes vicit integritas actionis: adversi tui sæpe locuti sunt coacti, quod animus non habebat. Nam quælibet malitia formidat contra manifesta bona aliquid profiteri, dum generalibus odiis veretur exponi. Egisti rerum Domino Judicem familiarem, & internum Procerem. Nam cum esses publica cura vacuatus, sententias prudentum a tuis fabulis exigebat; ut factis propriis se æquaret Antiquis. Stellarum cursus, maris sinus, fontium miracula rimator acutissimus inquirebat; ut rerum naturis diligentius perscrutatis, quidam (*c*) purpuratus videretur esse Philosophus. Longa fiunt, si cuncta proferamus: quin potius ad beneficia nostra convertimur; ut quod ab illo cognoscebatur deberi, ab herede Imperii tibi sentias juste persolvi. Quapropter, juvante Deo, quo Auctore omnia prosperantur, ab * Indictione duodecima in Præfecturæ Prætorianæ te suggestu, atque insignibus collocamus; ut probatum Judicem sine metu provinciæ suscipiant, quas hactenus Impiorum cognovimus actione fatigatas. Sed quamvis habeas paternam Præfecturam Italico orbe prædicatam, aliorum tibi tamen exempla non ponimus: vetera moribus tuis, & omnium * vota complesti. Percurre, juvante Deo, gloriæ campum, quem semper a te novimus expetitum. Nam si te continentem (ut credimus) & dignitas ista probaverit, hoc est sæculi ambitiosa superasse. * Solitus es quidem justa non vendere: sed nunc oportet impensius læsis per injuriam subvenire. Invigilet incorruptibilis sensus adversus male consuetas manus: excludatur undique studium fraudulentum: quia hoc dignum est per Judicem provenire sincerum. Diutius quidem differendo pro te cunctorum vota lassavimus; ut benevolentiam in te probaremus generalitatis, & cunctis desiderabilior advenires. Habet hoc enim humana conditio, ut celerius adepta fastidio sint: dum omne pretiosum vilescit oblatum; & contra dulcius accipitur, quod

Spes magis, quam fructus in novo est.

Theodorici Regis laudes.

* MS. Niv. & Gam *ungens.* Jur. forta, *augens.*

Cassiodorius a Theodorico factus Quæstor, & quam mirabiliter in eo munere se gesserit.

Rara est in hominibus manus clausa, & aperta justitia.

Theodoricus Magisteriam dignitatem Cassiodorio contulit, & quam laudabiliter illam administraverit.

* MS. Grul. & Cuj. *laborare.*

Qualibet malitia formidat contra manifesta bona aliquid profiteri.

Doctrina Cassiodorii.

Anno Christi 534.

* Alii, *voto.*

* MS. *sollicitus.*

omne pretiosum vilescit oblatum.

quod sub aliqua dilatione præstatur. Sed non sumus tantummodo de tuorum temporum laude contenti, perquire omnia ad titulos Præfecturæ Prætorianæ pertinentia, quæ aliorum visa est fraudare cupiditas. Non liceat quemquam gloriari furtis, aut præjudiciis suis. Lumen te immisimus rebus celatis: quando nec prudentiæ tuæ quisquam poterit illudere, nec fidem aliqua oblatione tentare. Constitue & huic regulam dignitati, qui anteactis fascibus mirabiles continentiæ exempla præbuisti. Nam licet omnes pene honores summos æqualiter egeris: habes tamen proposita conscientiæ bona, ubi nullam decet esse mensuram. Hic enim decorum est, terminum non habere: hic honesta probatur ambitio, cujus etiam & nimietas placet. Omne siquidem prædicandum quanto profusius quæritur, tanto gloriosius invenitur.

Cassiodorius lumen immissum rebus celatis.

Bona conscientia terminum non habent.

Omne prædicandum quanto profusius quæritur, tanto gloriosius invenitur.

(a) Abominabili creatione vend. Novell. 8. & supra hoc lib. epist. 15. & 16. *Forn.*

(b) Non pecuniæ dignitate. Vox, dignitate, olet mendum, forte indignitate. Sic alicubi dicit Seneca, ad dignitates veniri per indign. *Juret.*

(c) Purpuratus Philosophus. Infra epist. seq. Purpuratæ laudes, lib. 8. epistol. 5. infantium purpuratum. *Forner.*

EPISTOLA VIGESIMA QUINTA.

Senatui Urbis Romæ Athalaricus Rex.

Scribit se Cassiodorio, quem magnopere commendat, Præfecturam Prætorianam concessisse.

Laudes Cassiodorii.

CUmulavimus quidem, Patres Conscripti, beneficiis nostris copiosum virtutibus, divitem moribus, plenum magnis honoribus Senatorem: cujus si merita consideretis, debemus omne, quod solvimus. Qua enim compensatione commendandus est, qui aures Dominantium luculenta sæpius prædicatione complevit? Dignitates sibi creditas eximia gravitate tractavit; & nisus est tempora facere, quæ merito laudarentur in Principe. Trahebat Regnantis animum veritas, & disertitudo dictorum: cui sic omnia retulit, ut miraretur ipse, qui fecit. Allegavit solus, quod omnes juvaret; & dum purpuratas auditori suo ferierat laudes, gratiosum vobis nostrum fecit Imperium. Commendat enim suam gentem, qui oratione placabili permulcet Regiam summitatem: quando ex vobis & alter talis creditur, a quo similia postulentur. Patrem quoque Clementiæ nostræ in ipsa Curia libertatis qua disertitudine devotus asseruit? Recolitis, quemadmodum facta ejus orator nobis excolebat: virtutes ipsius plus mirabiles faciens, quam honores. In absoluto datur probare, quod dicimus. Æstimate, P. C. quali gratia potuistis ab illo respici, a quorum se corpore sic videbat ornari. Gloriosis quippe Dominis gratiosa sunt præconia, quam tributa: quia stipendium & tyranno penditur; prædicatio autem nisi bono Principi non debetur. Quid, præconiales viri, creditis his tantum fuisse contentum, ut Dominos alteretur laudare superstites, a quibus dum vicissitudo præmiorum forsitan quæritur, laboris tædia non vitantur. Tetendit se etiam in antiquam prosapiem nostram: lectione discens, quod vix Majorum notitia cana retinebat. Iste Reges Gothorum longa oblivione celatos, latibulo vetustatis eduxit. Iste Amalos cum generis sui claritate restituit: evidenter ostendens in decimam septimam progeniem stirpem nos habere Regalem. Originem Gothicam historiam fecit esse Romanam: colligens quasi in unam coronam germen floridum, quod per librorum campos passim fuerat ante dispersum. Perpendite, quantum vos in nostra laude dilexerit, qui vestri Principis nationem docuit ab antiquitate mirabilem; ut sicut fuistis a Majoribus vestris semper nobiles æstimati: ita vobis rerum antiqua progenies imperaret. Credimus, P. C. & si adhuc referre volumus, beneficia collata superantur. Nostris quoque principiis quanto se labore concessit, cum novitas Regni multa posceret ordinari? Erat solus ad universa sufficiens. Ipsum dictatio publica, ipsum consilia nostra poscebant; & labore ejus actum est, ne laboraret Imperium. Reperimus eum quidem Magistrum, sed implevit nobis Quæstoris officium; & mercedes justissima devotione persolvens, cautelam, quam ab auctore nostro didicerat, libenter heredis utilitatibus exhibebat. Verum his aliquid majus adjiciens, primordia Regni nostri & armis juvit, & litteris. Nam dum curæ littorum Regias cogitationes incesserent, subito a litterarum penetralibus ejectus, par suis majoribus ducatum sumpsit intrepidus: cui quia defuit hostis, moribus triumphavit eximiis. Nam deputatos Gothos propriis pavit expensis; ut nec Provinciales percelleret, nec fiscum nostrum expensarum oneribus ingravaret. Arma ejus nulla possessorum damna senserunt. Fuit nimirum provinciarum verissimus custos. Nam ille defensor proprie dicendus est, qui tuetur innoxie. Mox autem, ut tempus clausit navium commeatum, belloque cura resoluta est, ingenium suum legum potius ductor exercuit: * sanans sine damno litigantium, quod ante sub pretio constabat esse laceratum. Talem Metelli in Asia, talem Catonis in Hispania legimus fuisse ducatum; qui plus de sua disciplina, quam per arma laudati sunt: non injuria, quia hostem congredi varius semper eventus est: indubitata vero gloria, morum custodiisse mensuram. Quid ergo? numquid tali actione præsumens aliqua se elatione jactavit; dum est familiare hominibus extolli, cum bene de se cognoverint æstimari? Nonne tanta se communione tractavit, ut Principis sibi gratiam ad beneficia tantum crederet esse concessam? Benevolus cunctis, moderatus in prosperis, ignorans nisi graviter lacessitus irasci. Qui cum sit justitia rigidus, ad remissiones irarum non perdurat austerus: suarum rerum distributor egregius; & dum nesciat aliena quærere, novit propria largus offerre. Hos igitur mores lectio divina solidavit: quando * semper bene geritur, si cælestis metus humanis motibus opponatur. Hinc enim virtutum omnium sumitur manifesta cognitio: hinc sapientia veritatis sapore conditur. Sic ad omnia redditur humilis, quem imbuit doctrina cælestis. Huic ergo, Patres Conscripti, Deo auspice, a * duodecima Indictione Præfecturæ Prætorianæ regendam tribuimus dignitatem; ut querelas * omnes infidelium nundinatione collectas, Deo præstante, sua integritate componat: fiatque tam nimium desideratus, ut cunctis possit esse beneficus. Adsint Superna dispositis; ut quem nos probavimus longa conversatione prudentem, prosperrimus sibi, fidelissimus nobis, utilis Reipublicæ debeat inveniri; & relinquat posteris famam, per quam gloriosam sæculis suam facit esse familiam.

Commendat suam gentem, qui oratione placabili Regem permulcet.

Cassiodorii eloquentia.

Stipendium & tyranno penditur: prædicatio autem nisi bono Principi non debetur.

Cassiodorius Gothorum historiam composuit.

Cassiodorius primordia regni Athalarici & armis juvit, & litteris.

Ille defensor proprie dicendus, qui tuetur innoxie.

*Niv. & Ga. sanans sine litigantium.

Ac. sanans sine litigantium.

Cassiodorius Metello & Catoni comparatur.

Indubitata est gloria, morum semper custodisse mensuram.

Semper bene geritur, si cælestis metus humanis motibus opponatur.

* Ed. sæpe.

Ad omnia redditur humilis, quem imbuit doctrina cælestis.

* Anno Christi 534.

* Ac. omnes inficiatione.

MAGNI AURELII CASSIODORI SENATORIS VARIARUM

LIBER DECIMUS.

EPISTOLA PRIMA.

Justiniano Imperatori * Amalasuntha Regina.

** MS. Amalasuinda. Alii, Amalasuentha.*

Scribit se post mortem Athalarici in consortium regni Theodahadam adscivisse, & misisse Legatos, qui pacis prorogationem petant.

ADeo, clementissime Principum, vobis amore jobæsimus, ut distulerimus hactenus indicare (*b*) filii nostri gloriosæ recordationis occasum: ne amantis læderemus animum post tristia nuntionum: sed nunc, juvante Deo, qui consuevit casus asperos in prospera commutare, illa magis elegimus in vestram deferre notitiam, de quibus nobiscum positi, participata exultatione gaudeatis. Juvat enim divina munera diligentibus confiteri. Perduximus ad sceptra virum nobis fraterna (*c*) proximitate conjunctum, qui Regiam dignitatem communi nobiscum consilii robore sustineret; ut & ille avorum suorum (*d*) purpureo decore fulgeret, & animos nostros solatium prudentis erigeret. Jungite nunc vota felicia; ut, sicut nos in imperio pietatis vestræ omnia fieri prospera desideranter * expetimus, ita nobis favere vestram benevolentiam comprobemus. Peracto itaque nuntio, quod vobis pro ingenita clementia credimus esse votivum, addimus etiam gratissimæ legationis officium; ut pacem, quam mente semper geritis, etiam mihi retinetis esse collatam, adjectione quoque temporum proteletis. Nam licet concordia Principum semper deceat, vestra tamen absolute me nobilitat: quoniam ille redditur amplius excelsus, qui vestræ gloriæ fuerit unanimitate conjunctus. Sed quoniam epistolarum brevitate universa sufficienter nequeunt expediri: salutantes reverentia competenti, quædam Legatis nostris verbo vobis insinuanda commisimus, quæ consuetudine vestræ Serenitatis libenter accipite; ut ab omnibus evidenter possit agnosci, quod juste nobis probamus de vestra mansuetudine pollicer. Convenit enim de vobis indubitanter præsumi: quando & nos pro desiderio vestro in his, quos commendastis, talia facimus, qualia vos sperasse cognovimus.

Juvat divina munera diligentibus confiteri.

** Ac. experimur.*

Concordia Principum semper decet.

(*a*) Amalasuntha Gothorum Regina, Theodorici filia, Athalarici mater, cujus virtutes & animi magnitudinem Procopius commemorat lib. 1. de bello Gothico, lib. 2. de bello Vvandalico: ex quibus libris multa ad sequentium formularum cognitionem sumi possunt, quæ mihi subsecivo studio hæc festinantius annotanti colligere non licuit. *Forn.*

(*b*) Filii nostri Athalarici Regis, in quo educando magnam curam mater adhibuisse dicitur: corruptus tamen fuit postmodum ab æqualibus. Obiit anno Christi * 532. cum regnasset annos * decem. *Forn.*

** lege 534.*
** lege. octo.*

(*c*) Proximitate conjunctum. Theodadahum consobrinum, regni socium: qui ob multas rapinas ab ea corripitur. Sed tandem ut solus regnaret, mox eam in carcerem detrusit, deinde occidi jussit, & regnum annis quinque obtinuit. Procopius lib. 1. de bello Gothico: Matthæus Palmerius in Chronicis, & Herman. Contractus. *Forn.*

(*d*) Purpureo. A Regibus orto. Aurel. Prudentius priore in Symmachum libro, de cultu Adriani & catamiti ejus:

-- nunc divi Principis illum
Purpureo in gremio spoliatum sorte virili.

Theodahadus enim regia stirpe ortus erat, nempe Theodorici ex sorore Amalafreda nepos, Procop. lib. 1. de Bello Gothico. Verba Purpurea. Parysatis filia Cyri, & Artaxerxis mater jubebat eum, qui Regem liberius esset allocuturus, verbis nitidioribus & gravibus uteretur. Plutarchus Apophtheg. [illegible]. Purpuratum filium dixit libri sequentis epist. 1. Crebrum & huic auctori familiare epitheton, cum quid illustre regiumque significet; ut & Ennodio in Panegyrico, quem Theoderico Regi dixit, Usus, inquit, in tuorum fidem meritorum veste purpurato. Et sub finem: Utinam aurei bona seculi purpuratum ex te Regem amplificet. Utinam heres regni in tuis sinibus ludat; &c. sup. lib. 9. epist. 24. & lib. 10. epist. 1. Procopius sub finem lib. 2. de bello Gothorum. Theudibaldum communi omnium Gothorum consensu ex Verona accitum, & ad se venientem statim veste purpurea donavit, Regemque cum adstantium acclamatione & plausu creavit. Plin. lib. 22. Coccum imperatoriis dicatum paludamentis scribit: qua veste & duces exercituum prius usos Plutarchus in Crasso ait. *Forner.*

EPISTOLA SECUNDA.

Justiniano Imperatori Theodehadus Rex.

Significat se ab Amalasuntha in sociam Regni assumptum; & petit, ut judicio sua faveat.

(*a*) NOvis Regibus mos est per diversas gentes provectus sui gaudia nuntiare; ut acquirant affectum Principis externi de ipsa communione regnandi. Quod facienti mihi, piissime Imperator, multo melius Divina tribuerunt: quoniam vestram gratiam securus expeto, quam præcellentissimam domnam sororem nostram vobis pepigisse cognosco. Ab ejus enim judicio me nullatenus deviare certissimum est, quæ tanta sapientiæ luce resplendet, ut & propria regna mirabili dispositione componat, & promissam cunctis gratiam robusta firmitate custodiat. Ideo enim me curarum suarum fecit esse socium quatenus & ego illos desiderem habere reverendos, quos sibi ipsa fecit esse pacificos: prudentiæ suæ more dijudicans, ut talium amicitias eligeret, qui in toto orbe simile nil haberent. Neque enim nova est ista dilectio: nam si Decessorum * nostro-

Laus Amalasuntha.

** MS. vestrorum.*

rum facta recolatis, agnoscitis quamdam esse consuetudinis legem, cum illo Imperio amicitiam (*b*) Amalos sempes habnisse. Quæ tanto certior, quaoto vetustior: quia (*c*) facila mutari non potest, quod pee longa sæcula custoditur. Suscipite itaque affectuosis mensibus & nostra primordia, & domnæ sororis nostræ, cui singolarites studetis, judicio favete. Nam si me simillitae diligitis, Regem quodammodo pariter efficitis. Sed quoniam nos amplius loqui desidesia novitatis exposcunt, & litterarius sarmo nasrare plnsimum non patitnr; ideo tantis meritis (sicur dignum est) salutationis honore completo, harum poetitorihus Legatis nostria aliqua pietati vestræ delegavimus intimanda: qnia nemo utilius eractat, quam qui vestræ mansuatudini committere sua vota deliberat.

Facile mutari non potest, quod per longa sæcula custoditur.

(*a*) Nuvis Regibus mos est. Hunc murem testatus l. uls. tit. uit. lib. 12. Cod. Philostrarus lib. 5. de Apollonii vita, de Netunia in cauendo victoria εὐαγγέλια θύειν, eu seasu οἱ εὐαγγέλλοντες τὰς χάριτας dicuutur a Theodureto in Epistuiam Pauli ad Rumanca. *Forn.*

(*b*) Amalus epistula uls. lib. superiotis: lib. 8. epist. 5. & epist. seq. *Forn.*

(*c*) Facile mutari non potest. Certa non debet l. 32. da quibus l. seq. de legibus. Nam in rebus novis constituendis evidens utilitas esse debet, ut recedatur ab eu jure, quod diu æquum visum est, l. 2. de cunst. princip. Conellli Nicæni cap. 6. τὰ ἀρχαῖα ἔθη κρατείτω. Locorum satis nota les. *Forn.*

EPISTOLA TERTIA.

Senatui Urbis Romæ Amalasuntha Regina.

Denuntiat se in societatem Regni Theodahadum multis virtutibus, multa sapientia exornatum vocasse; & petit, ut hac causa gratias Deo referant.

POst flebilem filil nostri divæ recordationis occasum, vicit animum piæ matris generalitatis affectio; ut non mœroris sui causas, sed vestra potius augmenta cogitaret. Quæsivimus, Regales curas quo solatio fulciremus. Sed Auctor ilie castitatis & miseeicordiæ singniaris, qui nobis primævum subtracturus erac filinm, matusi fratris reservavit affectum, Elegimus, Deo auspice, consortem Regni * felicissimum Theodahadum; ut quæ hactenus Reipub. molem solitaria cogitationa pertulimus, nunc utilitates omnium junctis consiliis exequamur; qoatenus in tractasibus duo, in sententiis unos esse videamue. Astra ipsa cœli mutuo reguntar auxilio, & vicasio labore participata mundum suis luminibus administrant. Ipsi quoque homini duplices manus, socias aures, oculos geminos Divina tribuerunt; nt robustius peragereeur officium, quod duorum fuetat socirtate complendum. Exultate, P. C & factum nostrum supernis commendate virtusitibus. Nibil reprehensibile desideramus agere, quæ cum consilio alterius eundta delegimus ordinare. Communio siquidem Regni mores asserit: quando placabilis esse juste credirur, qui potestatis suæ babere participem comprobatur. Reseravimus itaque Deo juvante, Palaria viro nostri genesis elarirate conspicuo, qni Amalorum stirpe progenitus, Regalem habeat in actibus dignitatem: patiens in adversis, modaratus in prospesis; &, quod difficillimum potestatis genus ast, olim rectos sui. Accessit his bonis desiderabilis (a) eruditio litterasum, quæ natusam iaodabilem aximie reddit ornatam. Ibi prudens invenit, unda spientior fiat: ibi bellator reperit, unde animi virtute roboretus: inda Princeps accipit, quemadmodum populos sub æqualitate componat; nee aliqua in mundo potest esse fortuna, quam litteraeum non augeas gioriosa notitia. Accipite, quod majus generalitaris vota mesuerunt. Princeps vester etiam Ecciesiasticis est (*b*) litteris eruditus: a quibus semper quicquid ast pro * homine commonemus, judicare recta, bonum sapere, Divina venerari, futura cogitare judicia. Necessa est enim, ut sequatur justitiæ vestigium, qui de sua sententia caosam se credit esse dicturum. Viderim quæ lectio acuat ingenium, divina semper efficere nititnr pium. Vaniamus ad illam privatæ Ecclesiæ largissimam frugalitatem, quæ tantam procurabas donis abundantiam, conviviis copiam, ut consideeato ejus antiquo studio nihil novi habere videarur in Regno. In hospitalitate promptus, in miseratione pissimus; sic eum multa expendeeet, census ejus cælesti remuneratione crescebat. Talem universitas debuit optare, qualem nos probamus eiegisse; qui sationabilitee disponens propria, non appetat aliena. Tollitor enim necessitas Principibus excedendi, quoties assuevarint propria moderari. Laudata nimirum sententia, quæ rerum præcipit modnm; quia nimium non placet, etiam qund bonum putatur. Gaudeta nunc, P. C. & supernæ gratiæ pro nobis vota persolvita; quando talem mecum constitui Principem, qui & de nostra æquitata bona faciendo propria suæ pietatis ostendas. Hunc enim & Majorum suorum commonet virtus, & (*d*) avunculos efficacitas excitat Theodoricus.

Vide Baron. tom. 7. Annal. Pag. 226.

Communio regni mores asserit. Theodahadi laus.

Difficillimum potestatis genus extrem rectos sui. Litterarum bona.

* Ed. *honore.*

Lectio divina semper efficere nititur pium.

Tollitur Principibus necessitas excedendi, quoties, assuevarint propria moderari.

Nimium non placet, etiam quod bonum putatur.

(*a*) Eruditio litterarum, quæ naturam iaudabilem eximie reddit arnatam. In consilium libenter admittendi sunt litterati: sed qui non sint boc tantum; munere præditi; etenim qui sula & nuda ista iitterarum cognitiono se jactant, valde repellendi suns, aec doctissimi pierumque semper ad Rempublicam apti. Necessa est adsint aliæ animi dotes, nempe; ut sint fide, sive vita probi, prudentes aniverse & distincte, ætata grandes, sartis utrisque gnari; & ut Mitbridates da se ais, Mibi surtuna, multis rebus erepris, usum dedit baac suadendi. *Broff.*

(*b*) Litteris eruditus. Procup. lib. 1. scribit Theodatum, seu Theodahadum litterarum Latinarum, & Platonicorum dogmatum peritum fusse: nullam Theologiæ cognitionem tribuit: disciplinæ militaris expertem; & pecuniarum cogendarum, & possessionum accumalandarum studiosum. *Forn.*

(*c*) Majorum suorum. Ad vitæ decora domesticæ lauder exempla provocare debent. l. un. C. Theod. de emead. prupinq. *Forn.*

(*d*) Avunculas. Alludis ad illud Virgilii:

Es pater Æneas, & avanculus axcitat Hectoe. *Juret.*

EPISTOLA QUARTA.

Senatui Urbis Romæ Theodahadus Rex.

Scribit se ab Amalasuntha, quæ multis laudibus extollitur ad societatem Imperii provectum.

DIvina nobis beneficia, Patres Conscipti, provenisse seliciter nuntiamns, Dominam resum toto orbe gloriosam, consortem me Regni sui larga pietate fecisse; ut nec illi deesset fidela solatium, & nobis avitum congrua præstaretur Imperium. Suscipiatur gratissima, qood generalitatem constat * optassa. Referentur nunc sina metu vota cunctorum; ut unde periculum pertuli, inde me universitas cognoscat ornari. Præsumpsistis enim me inconscio susurrara, quod palam non poteratis assumese. Quantum vobis de-

* Ac. *ornasse.*

beam binc datur intelligi, ut illud mihi festinaretis divinitus evenire, quod meus animus non audebat appetere. Hoc oobis est potius auvum, quam vobis incognitnm. Magua ergo gratia completum debet accipi, quod velociter, quam oportebat, videatur aperiri. Sed siquid de vobis meremur, cum tamen plurimum apud vus valere nostram gloriam confidamus, domuæ & sororis nostræ gloriosas laudes jugiter personare: quæ magnitudinem Imperii sui nostra voluit participatione roborari; ut tsaquam in duobus luminibus unus esset aspectus, & concordem sensum nemo crederet segregatum. Sic sunt enim simul, quos & gratia jungit, & pareatela conciliat. Arduum sibi boc forsitan æstiment impares mores. Difficile est illos aliter vivere, qui sibi possunt boaarnm cogitationum similitudina conveniра. Consilium quippe * mutare detrectat improvidus: sapieotiam vero ille quærit in altero, penes quem est scientiæ magartudo. Sed inter diversa muuera, quæ nobis cum Regia Majestate Divina tribuerunt, illud amplius permulcet animum nostrum, quod nos sapientissima Domina trutina magnæ disceptationis elegit: cujus prius ideo justitiam pertuli, ut prius ad ejus provectionis gratiam pervenirem. Causas enim, ut scitis, jure communi nos fecit dicere cum privatis. O animi nobilitas singularis! En æquitas mirabilis, quam mnndus loquatur. Non dubitavit pareotem prius juri pnblico subdara, quem paulopost voluit ipsis quoque legibus anteferre. Esploravit conscientiam, cui erat Regni traditura censuram; ut & illa Domina cognosceretur esse cunctorum, & me probatum perducere dignaretur ad Regnum. Quando bis muneribus, quaado solvsmus tantæ gratiæ quæ debemus; ut quæ cum parvulo filio imperavit sola, onnc mecum delegerit regnare sociata? In ipsa est enim decus regnorum omnium: in ipsa nostræ originis flos bonorum. Quicquid fulgemus, ab ejus claritate suscipimna: quando non solum parentibus laudem contulit, sed ipsum quoque genus bumanitatis ornavit. Quis possit sufficienter edicere, quanta pietata, quanto morum pondere decoretur? Discerent profecto nova Philosophi, si viverent; & minora libris suis fatereutnr condita, quam huic cognoscereot attributa. In tractatibus aeura, sed ad loquendum summa moderatione gravissima. Hæc est Regalis proculdubio virtus, celerius necessaria sentire, & tardius in verba prorumpere. Nescit enim pœoitenda loqui, qui proferenda prius suo tradidit examini. Hinc est, quod ejus doctrina mirabilis per multiplices linguas magna ubertate diffunditur; cujus iogenium ita paratnm reperitur ad subitum, ut non putetur esse terrenum. In libris Regum Regina Austri veoisse legitur ad discendam sapientiam Salomonis: hic Principes audiant, quod sub admiratione cognoscant. Paucis verbis sensus claudicur infinitus; & summa facilitate componitur, quod ab aliis aune sub longa deliberationa formatur. Beata Respub. quæ tantæ Dominæ gubernatione gloriatur. Minus fuit, ut generalitas sub libertate serviret: additum est taatis meritis, ut ei subderetur & reverentia Principalit. Hoc enim obsequio dignissime dominamur. Nam cum tantæ prudentiæ pareo, cunctis virtutibus obsecundo. Sub tali siquidem monitore Regni pondere non gravamur: dum si quid sit pro novitate incognitum, fiet nobis ejus instructione certissimum. Ad bonum publicum veritatem non pudet confiteri. Agnoscite, Principes Viri, sapientissimæ esse Dominæ quod in nobis potuerit plus placere. Illam enim aut loterrogando melius sentimus, aut ejus imitatione proficimus. Vivite nunc felices & Vivite, Deo auxilianta, concordes; & æmulamini gratiam, quam Regiam cognoscitis tenere concordiam.

Consilium mutare detrectat improvidus. Ac. imitari. Sapientiam ille quærit in altero, penes quem est scientia magnitudo.

Amalasuntha laudes.

Hæc est Regalis virtus, celerius necessaria sentire, & tardius in verba prorumpere. Nescit pœnitenda loqui, qui proferenda prius suo tradidit examini.

Ad bonum publicum veritatem non pudet confiteri.

EPISTOLA QUINTA.

Theodosio (a) homini suo Theodahadus Rex.

Vetat, quominus domestici sui ullatenus insolescant; praecipitque, ut modestia & legum custodia reliquis exemplo sint.

POtestatis nostræ censuram, serum volumus esse modestiam; ut quantum Divina beneficia percepimus, tantum æquabilia plus amemus. Privata siquidem studia a nostro animo probantur exclusa: quia generalis Dominus custos factus sum, Deo auxiliante, cunctorum. Et ideo præsenti jussione præcipimus, ut quicumque ad domum nostram noscitur pertinere, & curæ tuæ probatur esse commissus, nullis præsumptionibus insolescat: quia solus dicendus est illa meus, qui legibus potuerit esse tranquillus. Augete famam nostram per patientiam vestram. Si quis babuerit cum altero forte negotium, ad communia jura descendite: fora vos tueantur, non iniqua præsumptio. A domesticis inchoare volumus disciplinam; ut reliquos pudeat errare, quando nostris cognoscimur excedendi licentiam non præbere. Mutavimus cum dignitate propositum; & si ante justa districte defendimus, nunc clementer omnia mitigamus: quia domum exceptam non babent Principes: sed quicquid divino auxilio regimus, nostrum proprie confitemur. Estote ergo circa eos, qui juri nostro ante fuere subjecti, omnino solliciti: nullum contra legem aliquid permittatis excedere. Laus ad me vestra potius perveniat, quam aliqua querela procedat: quia bona conscientia tunc vera imperat, cum generaliter præstare festinat.

Modestia Theodahadi in initio regni.

Domum exceptam non habent Principes.

Bona conscientia tunc vere imperat, cum generaliter præstare festinat.

(a) Homini suo, id est, domestico & clienti, l. 4. C. de dignit. l. pen. C. Theod. de censitorib. peræquat. & inspect. l. 1. de conductorib. & hominib. domus Augustæ. C. Theod. l. 5. de reparat. appell. C. eod. *Fern.*

EPISTOLA SEXTA.

Patricio Viro Illustri, Quæstori Theodahadus Rex.

Plurimum eum laudat, eumque ad Quæsturam evehit.

NEcessarium probatur Reipub. personas dignitatibus aptas eligere; ut cui justitia committitur, malis moribus non gravetur. Alioqui inefficax est ab homine exigere, quod agnoscitur non habere: contra, confidenter quæritur, quod inesse sentitur. Et ideo primum nobis placuit tuos mores inspicere, sine quibus possunt quælibet optima displicere. Ornamentum enim bonorum omnium est sincera benignitas; quæ non est sola, quia de virtutibus cognoscitur esse generata. Ordinem serva nostri judicii; ut sicut hæc prima quæsivimus, ita te custodire justitiam per omnibus sentiamus. Secunda nobis cura fuit, eloquentiæ tuæ fluenta perquirere; quam licet singulariter diligamus, moribus tamen justa postponimus. In illis enim vita cognoscitur; hic tantum lingua laudatur: sed in te valde decorum, quia utrumque nosceris babere sociatum. Æqua-

Inefficax est ab homine requirere, quod agnoscitur non habere.

Ornamentum bonorum omnium est sincera benignitas.

lites enim splendes actionis merito, & dictionis eloquio; ut juste possit intelligi per te voluntas Principis expediri. Nam inter cæteras artes Oratoriam sic diligimus, ut eam ornamentum omnium litterarum esse fateamur. Quicquid enim in qualibet disciplina concipitur, ab ista sub decore profertur. Reperias quamvis magna Philosophus; quid proderit sentire, si laudabiliter non possit * extollere? Naturale est, invenire; sed sapienti, decenter asserere. Quale est enim cunctis desiderantibus loqui, & res communes oratione ita diserte dicere, quas etiam prudentes se mirentur audiisse? In hac te cognovimus arte prævalidam; ut & suadere possis suaviter, & suggestionibus tuis nescias maligna miscere. Atque ideo (a) Quæsturæ tibi fasces per * decimam tertiam Indictionem, propitia Divinitate, concedimus; (b) ut * saties generalitatis votum, Juridicorum sequendo judicium. Totum te legibus, totum te responsis trade prudentium. Sic nobis optime * famularis, si Priscorum servias constitutis. Considera in verbis tuis laudem positam Principalem. Fama nostra est, quod loqueris: conscientia sine dubitatione, quod sentis. Intellige quantum sit, quod a te exigatur, cui opinio nostra committitur. Hæc subjectos nostros amplectitur: hæc per gentes exteras pervagatur: per hanc ubi non videmur, agnoscimur. Decreta nostra tradunt civitatibus, provinciisque sermones. Judicare de nobis possunt, qui etiam nostris jussionibus obsequuntur. Summo ergo studio constat esse servandum, quod de nobis potest ferre judicium.

Ars Oratoria ornamentum omnium litterarum.

* Ac. *excolere.*

*. *Anno Christi*, 535. Niv. & Gam. *facias.*

* Ed. *consulueris.*

(a) De Quæstoris officio, & eloquentia supra lib. 6. form. 5. lib. 8. epist. 13. & 14. *Fore.*

(b) Ut saties generalitatis votum. Hinc constat, quæ fuerint partes Quæsturis sub Imperatoribus; ille enim condebat leges, & veritatem precum rimabatur; ut subscriberet illis, si justa ratione niterentur, quod liquet ex l. 2. Cod. de petit. bon. subl. vide Symmach. lib. 2. ep. 8. lib. 4. epist. 30. lib. 5. epist. 32. & quæ notavimus ad form. 5. lib. 6. supra. *Brass.*

EPISTOLA SEPTIMA.

Senatui Urbis Romæ Theodahadus Rex.

Denuntiat se Patricio præclaris virtutibus præfulgenti Quæstoriæ dignitatem contulisse.

POst primordia nostri Imperii vobis feliciter nuntiata, congrua nobis contigit P.C. causa sermonis; ut Judicem nos cognoscatis elegisse, cujus * nos lingua possit ornare. Quæstor enim eloquens Reipub. decus est, qui & vota nostra optime videatur edicere, & Antiquorum jura firmo consilio custodire. Hic est enim Patricius suis jam vocabulis honoratus. Nam perpetua fruitur laude, cui est honor in nomine; cujus affluentem facundiam (a) studia Romana genuerunt: ostentans merito de loci dignitate peritiam. Nam qui illic potuit imbui, meruit ubique laudari: ibi defæcatus sermo latinus est: inde discuntur verba toto nitore lucentia. Aliæ regiones vina, balsama, & odoria thura transmittant: Roma tradit eloquium, quo suavius nil sit auditum. Sic bonis artibus eruditus, mox est forensibus aptatus excubiis: ut Oratores, quos longa meditatione perceperat, consimili declamatione monstraret. Notum est etiam, quanta cum collegis suis moderatione contendit. Certaminibus ejus modestia semper affuit: dicendi calore raptatus, studuit laudabilibus loquentiis: non, quod plerique faciunt; (b) vacavit injuriis; qui sic peroravit causas sub tranquillitate, ut mores proprios semper assereret. Contendisse siquidem, non litigasse repertus est. Alienam enim causam faciebat suam gloriam. Nam sic cognitus est vincere, ut probaretur contrarium animum non læsisse. Talem itaque virum non decuit diutius justitiam petere, sed docere: quia judiciaria virtus est, lingua bonis abundare, & mentis temperantiam custodire. Cognoscite, P. C. quid fieri velimus: quando in Judicibus primum mores elegimus, in ea magis dignitate, quæ jura consuevit edicere. Non enim temporibus nostris potestate Regia est armata Quæstura: sed legibus probatur esse composita. Velle nostrum antiquorum Principum est voluntas, quos in tantum desideramus imitari, quantum illi justitiam sunt secuti. Illa est enim reverenda Priorum auctoritas, quæ a recto tramite non declinat. Sequendi enim necessitatem reliquit posteris, qui justitiam salis miscuerit constitutis. Et ideo, P. C. per *decimam tertiam Indictionem Illustri Patricio Quæsturæ contulimus dignitatem; ut qui est clarus nomine, magnificus etiam sit honore. Fovete in eum nostra judicia; ut quod nos præstitimus, vobis placitum nihilominus sentiatur.

* Ed. *vox Quæstoris officium.*

Perpetua fruitur laude, cui est honor in nomine.

Roma tradit eloquium.

Patricii laudes.

Judiciaria virtus est lingua bonis abundare, & mentis temperantiam custodire.

Illa est reverenda Priorum auctoritas, quæ a recto tramite non declinat.

* *Anno Christi*, 535.

(a) Studia Romana. Hic de Romana eloquentia loquitur: & quidem tum inclinante Latini sermonis dignitate haberi in pretio cœperunt, qui Latina scirent. Constat jam inde ab eo tempore, certe imperii Justinianæi ætate contractus, qui a tabellionibus perscriberentur, conceptos eo fere sermone, quo nunc vulgus Italiæ utitur; ut constat ex instrumento Bibliothecæ Regiæ, quo Stephanus tutor Gratiani pupilli cum ipso transegit, quod Ravennæ scriptum est anno Justiniani Imperii 38. indictione 12. cujus exemplum a me descriptum in latario servo. *Fore.*

(b) Vacavit injuriis. Laudatur hic Quæstor, ex eo quod in agendis, & perorandis causis ab injuriis sibi omnino temperaverit: turpissimus enim est conviciandi mos, ut testatur Valentinianus Imp. in l. quisquis. C. de post. Præterea orationes non sunt conviciis implendæ. Vide Am. Marcellinum lib. 30. *Brass.*

Advocati in perorandis causis temperare sibi debent a conviciis. Vide l. 6. C. de postulando. Notas ad Symmach. lib. 9. epist. 38. *Juret.*

EPISTOLA OCTAVA.

(a) Justiniano Augusto Amalasuntha Regina.

Rogat, ut marmora, vel alia necessaria, quæ Calogenitus comparaverat, jubeat ad Reginam transmitti.

ITa nos gratia vestræ pietatis oblectat, ut quicquid ad decorem nostrum potest proficere, libenter a vestris velimus partibus postulare: quia talia * vobis Divina tribuerunt, ut vos ejus affluenter muneribus abundetis, & sperantibus benigno animo, quæ sunt necessaria, concedatis. Et ideo mansuetudinem vestram reverenter salutans, harum portitorem illum ad Excellentiæ vestræ beneficia destinavi; ut marmora, vel alia necessaria, quæ quondam Calogenitum comparare feceramus, per * præfatum portitorem ad nos pervenire, Domino favente, jubeatis; ut cognoscamus nos a pietate vestra revera diligi, quorum facitis vota compleri. Vestra enim gloria est [illegible] quidquid vos præstitisse cognoscitur, quod nostris laudibus applicatur. Decet enim, ut & (b) orbis iste Romanus juvamine vestro resplendeat, quem amor vestræ Serenitatis illustrat. [illegible]

* MS. & Ac. *nobis.*

* Ac. *pium.*

(*a*) Justiniano. Amalasuntha cogitavit ab Italia Constantinopolim usque adire Justinianum Imp. Procop. lib. 1. de bello Gothico. *Fern.*

(*b*) Orbis iste Romanus. L. 17. in orbe Romano, De statu hom. Plin. lib. 17. c. 12. lib. 33. cap. 4. male prius in urbe Romana, legebatur, d. l. 17. quod editio Florentina sequit: & jam Alciat. lib. 2. c. 22. Dispunct. annotarat, cui & hic locus suffragatur, & l. 1. C. de Eunuchis. *Fern.*

EPISTOLA NONA.

Justiniano Augusto Theodahadus Rex.

Petit, ut sinat in Italiam transferri, quæ Calogenitus emerat.

ÆQuum est, Sapientissime Imperatoe, ut illa nobis libenti animo faciatis impendi, ad quæ si essemus desides, a vestra potius clementia deberemus hortari. Vobis enim gratum esse non dubium est, quicquid per vos ad Italiæ decorem contigerit expediri: quia laudibus vestris jure proficit, quando videtur crescere, quod ad nostræ Reipub. potest gloriam pertinere. Quapropter exhibens Principatui vestro reverentissimum salutationis affectum, harum portitorem ad illa reximus exhibenda, ad quæ quondam Calogenitus fuerat destinatus; ut, & si persona rebus humanis subtracta est, beneficia tamen vestra ad nos, Deo juvante, perveniant: ne cassetue desiderium, quod conveniente est de vestra præsumptione * secutum.

*Ed. *secutum.*

EPISTOLA DECIMA,

(*a*) Theodoræ Augustæ Amalasuntha Regina.

Rogat, ut de sospitate sua per Legatos, quos ad Justinianum miserat, admoneat.

DUm propositi nostri sit illa quærere, quæ probantur ad gloriam pii Principis pertinere; dignum est vos sermone venerari, quos bonis omnibus constat semper augeri. Concordia non est sola præsentium: quinimmo illi se melios respiciunt, qui animi charitate se conjungunt. Atque ideo reddens augustæ Reverentiæ salutationis affectum, spero, ut redeuntibus Legatis nostris, quos ad clementissimum & gloriosissimum Principem destinavimus, de vestra nos faciatis sospitate gaudere: quia prospera vestra ita nobis grata videntur, ut propria; & necesse est sospitatem desideranter suscipere, quam nos jugiter constat optare.

(*a*) Theodoræ Augustæ. Justiniani conjugi, de cujus fortitudine animi Procopius meminit. Ad eamdem scribitur infra ep. 20. 21. 23. hujus libri. *Fern.*

EPISTOLA UNDECIMA.

Maximo Viro Illustri, Domestico Theodahadus Rex.

Maximum ex Aniciorum familia, quæ multis ornatur encomiis, oriundum, & uxori Regiæ stirpis matrimonio junctum ad Primiceriatum, sive Domesticatum promovet.

Quicquid a subjectis proficitur, Regnantium laudibus applicatur.

SI gloria est honorum Principum, incognitas honoribus clarificare personas (dum quicquid a subjectis proficitur, Regnantium laudibus applicatur) quanto nobis præstantius est, nobilissimæ familiæ reddere, quod eam cognoscimus etiam nascendi sorte meruisse? Sic enim justitiam sequimur, si bonis heredibus paternum præmia non negemus. Decet enim etiam priores suos vincere, qui ad nostra meruerunt tempora pervenire. Anicios quidem pene Principibus pares ætas prisca progenuit: quorum nominis dignitas ad te sanguinis fonte perducta, collectis viribus hilarior instaurata rutilavit. Quis ergo relinqueret in posteris minus * honores, quos tamdiu constat fuisse præcipuos? (*a*) Accusarentur sæcula, si talis potuisset latere familia. Atque utinam nobis Marios, vel Corvinos annosior vita servasset, vix satiaretur Principis votum, si eos contingeret personas illas talium possidere meritorum. Quemadmodum nunc profecto negligamus inventa, qui desideramus habere præterita? Atque ideo (quod feliciter dictum sit) Primiceriatus, qui & Domesticatus nominatur, ab * Indictione decimaquarta tibi conferimus dignitatem. Usurus es omnibus titulis, qui ad ejus pertinent actionem. Hic honor quamvis tantis natalibus videatur lævior: cunctis tamen fascibus tuis videtur esse felicior; cujus tempore meruisti conjugem Regiæ stirpis accipere, quam in * tuis curulibus nec præsumpsisses optare. Age nunc, ut sicut tibi est votivus, ita nobis reddatur acceptus. Considera quid merueris, & dignum te nostra affinitate tractabis. Nam qui familiæ Regnantis adjungitur, in laudum gremio collocatur. Nunc major opera mansuetudini detur: omnibus communio benigna præbeatur; ut talem probemur elegisse, quem nulla possit prosperitas immutare. Humilis age rem gloriæ: quia de modestia laus sumitur: de elatione odium concitatur. Provectibus quidem proxima est indubitanter invidia: sed tolerantia melius vincitur, quæ contentione semper augetur. Supra cæteras enim virtutes amicam sapientibus ama patientiam: erectus ex nobis, sustinendo potius, quam vindicando laudaberis. Iram vince, benigna dilige, cave, ne major videatur esse felicitas moribus tuis: sed qui nostro jungeris generi, proximus gloriosis actionibus comproberis. Laudati sunt hactenus parentes tui: sed tanta non sunt conjunctione decorati. Nobilitas tua non est ultra quod crescat. Quicquid præconialiter egeris, (*b*) proprio matrimonio dignissimus æstimaris.

Aniciorum familia laudatur.

* Ed. *honoris.*

Anno Christi 536.

* Gr. & Cuj. *tuo consulatu.*

Qui familiæ Regnantis adjungitur, in laudum gremio collocatur.

De modestia laus sumitur, de elatione odium concitatur.

Provectibus proxima est indubitanter invidia.

Patientia sapientibus amica.

(*a*) Accusarentur sæcula. Disciplina temporum, & sæculi felicitas a Principibus prædicatur, lib. 1. epist. 5. lib. 2. epist. 13. lib. 4. epist. 10. hoc lib. epist. 18. & alias sæpenumero. *Fern.*

(*a*) Accusarentur sæcula. Plinius non multum dissimilia protulit in Panegyrico de sui sæculi felicitate agens: Salva est omnibus vita, ait, & dignitas vitæ, nec jam consideratus ac sapiens, qui ætatem in tenebris agit: eadem quippe sub Principe virtutibus præmia, quæ in libertate; nec benefactis tantum ex conscientia merces, sed etiam præmia sunt. *Brof.*

(*b*) Proprio matrimonio. Vetere & eleganti loquendi more, propria uxor: Serv. Honoratus in illud Virgil. lib. 1. & 4. Æneid.

Connubio jungam stabili, propriamque dicabo.

Hersiliæ precatio apud Aul. Gell. lib. 13. c. 21. Ut liceat nuptiis propriis, & prosperis uti: nec enim uxor ad tempus, sed in perpetuæ vitæ consuetudinem ducitur, l. 1. de rit. nupt. §. 1. de patriæ potest. institut. cap. ult. Extra de cond. appos. *Fern.*

Vide D. Hieronym. lib. 2. in Jovinian. nulla apud eos conjux propria est &c. Et Alcim. Avitum lib. 1. *Jures.*

EPISTOLA DUODECIMA.

Senatui Urbis Romæ Theodahadus Rex.

Scribit se Maximo olim Consuli Primiceriatus seu Domesticatus dignitatem, & uxorem Regiæ stirpis concessisse; & petit, ut has nuptias lætitia profusa celebrent.

NE quis nos, Patres Conscripti, in honoribus dandis non æstimet habuisse rationem, quod post insignia Consulatus minora magis posterius conferamus. Quinimmo suaserunt nobis merita Candidati, ne jam maturus nulla videretur sumere, qui primævus emerita cognoscitur accepisse. Avari quippe Principis erat, in uno honore spatia vitæ tam magna concludare, & ideo magis nihil præstare, quia prius cognoscitur summa meruisse: quin potius omnia promiscue concedamus. Nulla dignitas minor est, cum bene geritur: quando reverentiam plerumque actio videtur accipere de claritate personæ. Hæc autem tunc sunt gradibus distincta, cum diversis fuerint distributa. Nam honorem suum semper æqualiter retinet, quicquid probe gesseris Consularis. Sic minorum fluminum vocabula major amnis absorbet; & quamvis plurima fluenta Tiberis vester accipiat: tamen a proprio nomine non declinat. Et ideo, quod feliciter dictum sit, illustri viro atque magnifico Patricio Maximo Primiceriatus, qui & Domesticatus nominatur, a * quartadecima indictione gerendam tribuimus dignitatem; ut mediocritas honoris merito cresceret Præsidentis. Neque enim fas est humile dici, quod gerit Anicius: familia toto orbe prædicata, quæ vere dicitur nobilis, quando ab ea actionis probitas non recedit. Sed his bonis addimus, Patres Conscripti, ut nostræ affinitati præcelsæ clara familiæ vestræ gratia misceatur. Verum hanc gloriam non sibi tantum potest unus assumere, quam nos probamur Romano nomini contulisse. Reddita affectui meo plenissimam charitatem. Plus est amandus a Domino, qui parentis nomen dignatus est præstare subjecto. Sed æquum est, Patres Conscripti, ut carus existat, per quem vobis tam felicia contigerunt. Exultate generaliter, & has nuptias lætitia profusa celebrate. Unde proficit nomen omnium, vota debent esse cunctorum. Quæ preces a me exigere potuerunt, quod meus animus spontanea deliberatione concessit; ut vestri Ordinis viros parentes vere appellare possimus, qui nobis affinitatis claritate jungendi sunt!

Nulla dignitas minor est, cum bene geritur.

Reverentiam plerumque a-ctio videtur accipere de claritate personæ.

* *Anno Christi* 536.

Aniciana familia toto orbe celebrata; & quare nobilis dicatur.

Unde proficit nomen omnium, vota debent esse cunctorum.

EPISTOLA DECIMA TERTIA.

Senatui Urbis Romæ Theodahadus Rex,

Senatores reprehendit, quod plebis levitati, & vanis suspicionibus in ipsis regni ejus primordiis non occurrerint.

POstquam venerabiles viros Episcopos agnita legatione remisimus; nec petitionibus vestris, quamvis essent quædam reprehensibilia, noster animus obviasset: venientes ad nos aliqui retulerunt civitatem Romanam adhuc inepta sollicitudine laborare; & id agere, ut nisi nostræ mansuetudinis interesset, pericula sibi potius certa ex dubiis suspicionibus concitaret. Unde æstimate, cui debeat populorum inanis levitas imputari, nisi vestro Ordini, a quo decuerant cuncta componi. Per vestram siquidem sapientiam admoneri provincias oportuit universas; ne talia probarentur assumere, quæ Principis primordia viderentur ornare. Verum quæ civitas non fiat excusabilis, si Roma deliquerit? Rex minor ad potioris currit exemplum, & alieni facti inea invidiam sustinet, quæ peccatis præstat exemplum. Sed gratias Divinitati referimus; quæ dona sua vestris potius ornavit excessibus. Ecce prius culpas ignoscimus, quam devotiones aliquas sentiamus. Nil debemus, & solvimus: ante beneficii sumus, ut postea gratissimos invenire possimus. Sed licet in hac parte nostræ modestiæ gravitas assuratur: nolumus tamen nos tantum prædicari, nisi ut & devotionis Romanæ benignitas possit ostendi. Plus enim vestra opinione pascimur, quam si de nostra semper tranquillitate laudaremur. Amovete suspiciones ab Ordine vestro semper extraneas. (a) Non decet Senatum corrigi, qui debet alios paterna exhortatione moderari. Nam ex quibus habebant gentium mores, si parentes publicos minores contigerit inveniri? Sufficiunt hæc nobilibus, sufficiunt ista verecundis, ut ad studium perfectæ devotionis incitemus, quos paululum de prava suspicione culpavimus. Nos enim, quod præsentiam vestram expetivimus, non vexationis injuriam, sed utilitatis vestræ causas profunda cogitatione tractavimus; ut illud magis debuissetis efficere, quod vobis cognovimus expedire. Certe munus est videre Principem. Hoc a vobis pro Reipub. utilitate volumus fieri, quod præmiis solebat optari. Sed ne ipsa remedia in aliqua parte viderentur austera, cum res poposcerit, aliquos ad nos præcipimus evocari; ut nec Roma suis civibus enudatur, & nostra consilia viris prudentibus adjuventur. Redite ergo in pristinam devotionem, ut sollicitudines meæ, quas pro generalitate sustineo, vestro potius adjuventur ingenio: quia hoc vobis semper insitum fuit, Principibus vestris votum puritatis offerre; nec parere necessitate terroris, sed potius amore Dominantis. Reliqua per illum harum portitorem verbo dicenda commisimus; ut summotis cogitationibus ambiguis, nostris admonitionibus credere debeatis.

Non decet Senatum corrigi, & quare.

Certe munus est videre Principem.

(a) Non decet Senatum corrigi. Ordo Senatorum carere omni vitio debet. l. 74 C. Theod. de Decur. Qui vitiis anteactæ vitæ opprobriis laborent, amplissimo Ordine indigni judicantur: quia famosis dignitatum portæ non patent. Vide Cornel. Tacit. lib. 11. Annal. *aref.*

EPISTOLA DECIMA QUARTA.

Populo Romano Theodahadus Rex.

Populum ad fidem Regi servandam, & ad abjiciendam vanam suspicionem hortatur.

LIcet vobis sit insitum Dominos vestros puramente diligere, & obsequiis id agere, ut Regnantis animum possitis habere placabilem: hoc tamen Majorum vestrorum semper proprium fuit, ut tamquam membra capiti, ita suis Principibus viderentur adjungi. Quam enim vicissitudinem reddas, qui maximo labore defenditur; cujus per dies singulos civilitas custoditur, nisi ut illos diligat supra omnia, per quos habere probatur * universa? Absit enim a temporibus nostris, ut in vobis aliquid tale reperiamus, quod nostris indignationibus esse possit idoneam. Fides vestra, quæ vos hactenus asseruit, modo potius evidenter * ostendat. Non * varium, non

* *Ac immensa.*

* Niv. & Ga. *ostendatur*

* Ed. *vanum.*

Mali mores nomini Romano probantur adversi.

dolosum, oec feditionibus plenum populum decet esse Romanum. Mali mores vestro nomini probantur adversi. Sed hoc qooque mirabile est, qood gravitatem vestram cogimur admonere, quam constat semper sponte sspuisse. Nollæ vos ioeptæ suspiciones, nulla timoris ombra deterrear. Habetis Principem, qui pietatis studio optet io vobis invenire, qnod diligat. Hostibus vestris, non defensoribos obvietis. Iovitaee, non exclndere deboistis aoxilinm. Sed sensus ista fortassis eorum est, qui minus probantor intelligere, quæ generaliter poterant expedire. Ad vestrum potius redire consilium. Numquid vos nova gentis sacies nlla deterruit? Cur expavistis, qnos parentes hactenos nominastis? Qoi relictis familiis ad vos venire properabant, de vestra eraot potius securitate sulliciti! Quando, rogo, talis ab illu vicissitodu recepta est, cui salutis præmia debebantur? Illud coim, quod ad nos artinet, scire debuistis: quia die noctuque incessanter optamus, ut quod parentum oostrorum temporibus constat enutritom, sub nobis potius divinis auxiliis augeatur. Ubi enim fama Regnantis erit, si vos (quod absit) patiamur imminui? Nolite raiia cogitare, qualia nos minime videtis assumere. Immu magis, si quit aliqua iniquitate depressus est, spem de bona conscientia non amittat: qnoniam sublevare cupimus, quos intendere probis moribus invenimus. Aliqua etiam vobis per illum dicenda commisimus; ot oostrum circa vos in omoi parte animum propitium sentientes, jugibus (sicut oportet) obsequiis, & oratione sincera devuti esse debeatis.

EPISTOLA DECIMA QUINTA.

Justiniaoo Imperatori Theodahadus Rex.

Ei commendat quemdam pro Ecclesiæ Ravennatis negotio Constantinopolim missum.

COnstat desideriom nustræ voluntatis expleri, quoties ad Pietatem vestram salutiferos apices contigerit destinari: quia semper felici gaudio repletnr, qui vobiscum sincera mente colloquitur. Et ideo salutans Clementiam vestram honorificentia competenti, barum porticorem pro negotio Ravennatis Ecclesiæ venientem gratissima vobis petitione commendo: quando talis offertor causa præstandi, nbi merces videatnr acquiri, quam vor facere semper exoptant, qui Serenitatem vestram florere desiderant. Non est enim dubium meliora recipere, qnos contingit justa præstare.

Non est dubium meliora recipere, quos contigit justa præstare.

EPISTOLA DECIMA SEXTA.

Senatui Urbis Romæ Theodahadus Rex.

Scribit se misisse aliquos ad sacramenta Senatui præstanda.

IMperiosa nimium res est, Patres Conscripti, pietas nostra: quando propria volnntate vincimur, qui alienis conditionibus non tenemor. Nam cum (Deo præstaote) possimus omnia, sola nobis licere credimus laudanda. Cognoscitis, prudentes viri, verba, quæ loquimor; vel nunc clementiam, quam vobis ante promittere debuistis, agnoscite. Ecce nec sollicitos patimur, quibus infensi esse putabamur. Sic est a Principe gravis vincenda suspicio: sic curare debuit, qui ooxius esse oon voluit. Postulata siquidem sacramenta vobis ab illo, atque illo præstari nostra decrevit auctoritas; quod bene imperaturo noo est difficile persuasu: qnia sic vobis securitatem dedimus, ot nibil oostro proposito addere videremur. Talia siquidem, qualia promittimus, eramus acturi qoia Deo debemus ista, non bomini. Nam qui per lectiones sacras antiqua Regna currimus; qoid aliud optare possumus, nisi quod Divinitati in aliis placuisse sentimus? Ipse enim remuoerator est bonorum omnium Deus; nam qoicqoid in subjectos pietatis afficimus, illum nobis repensare sine dubio judicamus. Quapropter conscientiam fidelem adepta securitate monstrate: quia post talia redditor clementiæ nostræ potins, quam offertur affectus.

EPISTOLA DECIMA SEPTIMA.

Popolo Romano Theodabadus Rex.

Scribit se aliquos Romam misisse, qui Regis fidem obligent.

COgnoscite, Quirites, qoali vos Prioceps vester firmitate dilexerit, ot tentatns asperis rebus non vos pateretor esse sollicitos: nec volumus amplius vota vestra differri, quos semper optamus in somma Reip. celebritate lætari. Vestra enim securitas ooster ornatus est; & hoc vere gratanter accipimus, cum gandia vos habere sentimur. Quapropter flexi petitionibus vesrris per illum, atque illum præstari vobis sacramenta censuimus, ot Regis vestri animom oon babeatis incognitum: nec liceat falsis suspicionibus errare, dum manifeste teneatur, qood creditis in Principe. Æstimate, quid vobis beoigniratis videatur impendi: quando ille jurat, qui non potest cogi. Scimus enim pro remedio nos datos esse conctorum: non despicimus sanara subjectos; & ideo licet culmini nostro videretur incongruum: libenter acquievimus facere, quod generalitatem probamus optasse. Intelligite, quantum vobis imponere vestet videatus affectos: fide vobis cuostringimur, qui vel solo verbo promissa servare sacris lectionibus admonemur. Ostendite ounc devotionem vestram: supernæ Majestatis jugiter supplicate, ut tranqoilla tempora, quæ vos habere cupimus, cælesti monere concedantur.

Reges pro remedio cunctorum dati.

EPISTOLA DECIMA OCTAVA.

Senatui Urbis Romæ Theodabadus Rex.

Scribit se exercitum ad Romanorum defensionem misisse, & ei Vaccenem Majorem domus Regiæ præfecisse.

REmedium, quod pro vobis, Patres Conscripti, pia meute * tractavimut, non sinimut vobis fieri acerba suspicione contrarium: quia læsionis instat est occulte consulere, & alind velle monstrare. Cogooscite itaque arma oostra pro salnte vestra potius destioata; ut qui vos tentaverint appetere, divino auxilio manus eis Gothorum debeat obviare. Nam si insidias gregis strenuus pastor excludit: si paterfamilias diligens decipientibus locum surreptionis intercipit; qua nos convenit cautela Romam defendere, quam constat in mundo simile nihil habere? Summa non mittuntur in casu: quia probator minus diligere, qui negligit adversa tractare. Sed na io aliquo vobis gravia existeret vel ipsa defensio, exercitui destinato, ordinanta illo, annonas fecimus

* Ed. *transmisimus.*

Læsionis instar est occulte consulere, & aliud velle monstrare.

Summa non mittuntur in casu.

* Ed. *compa-rari*.

cimus secundum forum rerum venalium* computari; ut & illis tolleretur necessitas excedendi, & vobis auferretur causa dispendii. His etiam, præfecimus Majorem domus nostræ Vaccenem, qui pro suarum qualitate virtutum bellatoribus esset jure reverendus; cujus exemplo & excessus vitarent, & fortitudinis instrumenta perquirerent. Quos tamen locis aptis præcipimus immorari; ut foris sit armata defensio, intus vobis tranquilla civilitas. Intelligite, quid excogitaverit consolatorium Principis pro vobis ingenium: defensio vos obsidet, ne manus inimica circumdet; & a periculis excepimus, quos nostrorum sanguine vindicamus. Absit enim, ut (a) nostris temporibus Urbs illa muris videatur protegi, quam constat gentibus vel sola opinione fuisse terrori. Ita enim de divino speramus auxilio, ut quæ semper fuit libera, nullius inclusione decoloretur injuria.

(*a*) Nostris temporibus. Identidem hoc inculcatum satis indicat, quanta fuerit Principibus cura famæ sui sæculi, supra epist. 11. hujus lib. epist. 5. lib. 1. epist. 13. lib. 7. & lib. 4. epist. 12. *Forn.*

EPISTOLA DECIMA NONA.

Justiniano Imperatori Theodahadus Rex.

Laudat Imperatorem: petit pacis conservationem; & remittit Constantinopolim Petrum Legatum, adjuncto ei suo Legato.

GRatias Divinitati referimus, cui est Regum semper accepta tranquillitas, quo provectum nostrum Clementiæ vestræ gratissimum esse declarastis. Constat enim amare vos posse, quem gaudetis ad Regni culmina pervenisse. Sic decuit suscipi, qui se per vos præsumpsit augeri. Præstate igitur mundo vestræ benignitatis exemplum; ut detur intelligi, quantum promoveatur, qui se pura vobis affectione commendat. Non enim rixas viles per Regna requiritis: non vos injusta certamina, quæ sunt bonis moribus inimica, delectant: quia nihil aliud vos constat appetere, nisi quod opinionem vestram possit ornare. Quemadmodum enim pacem exorati abjicere poteritis, quam pro ingenita pietate, & iracundis gentibus consuevistis imponere? Bona quidem vestræ concordiæ non tacemus. Totum creditur eximium, quicquid vobis fuerit prædicabili charitate sociatum. Sed & vobis, gloriosi Principes, cum sitis absolute mirabiles, aliquid tamen additur, cum vos omnia Regna venerantur. Nam commune est cunctis, in suis Imperiis prædicari; sed illud est omnimodis singulare, in extranea gente laudes proprias invenire: quia ibi sunt vera judicia, ubi neminem comprimit ulla timiditas. Diligeris quidem, piissime Imperator, in propriis Regnis: sed quanto præstantius in Italiæ partibus plus amari, unde nomen Romanum per orbem terrarum constat esse diffusum? Oportet ergo nostram pacem servari, quæ vobis contulit gloriosa exordia vocabuli. Sed ut sacris affatibus ordine respondere videamur, reverentissima salutatione decursa, piis sensibus indicamus, beatissimum Papam urbis Romæ, vel amplissimum Senatum nostra præceptione commonitos, ut vir eloquentissimus Petrus Legatus Serenitatis vestræ, & doctrina summus; & conscientiæ claritate præcipuus, sine aliqua dilatione competentia responsa reciperet, nec contra voluntatem vestram moras incongruas sustineret: quia totum illud desideramus efficere,

Justinianus laudatur.

Injusta certamina bonis moribus inimica.

Ibi sunt vera judicia, ubi neminem comprimit ulla timiditas.

quod vestro nequeat judicio displicere: quando & pietatem vestram hoc studere cognoscimus, quod nobis per omnia prodesse sentimus. Cui virum venerabilem illum, Legatum nostrum, adjungendum esse credidimus; ut non per occasionem legationis vestræ, sed propria potius destinatione, nostra possitis vota cognoscere.

EPISTOLA VIGESIMA.

Theodoræ Augustæ Gudelina Regina.

Gratias agit de Legato, & Epistolis ejus; scribitque se curavisse, ut Papa Senatusque illi per litteras respondeant. Tum dicit se ad illam misisse Legatum multis virtutibus & doctrina præditum.

LIteras Pietatis vestræ gratia, qua desiderata semper sumuntur, accepi; & colloquia oris vestri muneribus omnibus celsiora, reverentissima gratulatione promerui: cuncta mihi de tam sereno animo promittens: quando quicquid optare potui, in tam benigna collocutione suscepi. Hortamini enim, ut quicquid expetendum a triumphali Principe domno jugali nostro credimus, vestris ante sensibus ingeramus. Quis jam dubitet ad effectum pervenire, quod talis potestas dignabitur allegare? Ante quidem de causarum nostrarum æquitate præsumpsimus: sed nunc amplius de vestra promissione lætamur. Non enim poterunt vota nostra differri, quando loquerest, quæ merentur audiri. Nunc implete promissa; ut rem tenere faciatis, cui spem certissimam contulistis. Additum est etiam gaudio meo, quod talem virum vestra Serenitas destinavit, qualem & tanta gloria debuit mittere, & vestra decet obsequia retinere. Dubium enim non est, illam mores* dare, cui* observatur assidue: dum constat defæcari animum, bonis præceptionibus institutum. Hinc est, quod vestra reverentia commoniti, duximus ordinandum, ut sive beatissimus Papa, sive Senatus amplissimus sine aliqua dilatione respondeant, quod ab eis expetendum esse judicastis: ne gloria vestra minus reverenda putetur, cui studium dilationis opponitur: sed potius de celeritate facti votiva gratia possit augeri. Nam & de illa persona, de qua ad nos aliquid verbo titillanti pervenit, hoc ordinatum esse cognoscite, quod vestris credidimus animis convenire. Desiderium enim nostrum tale est, ut interveniente gratia non minus in Regno nostro, quam in vestro jubeatis Imperio. Significamur itaque, supradictum ante nos a venerabili viro Papa egredi fecisse, quam vester Legatus barum portitor de urbe Roma potuisset exire: ne aliquid accederet, quod vestris animis obviaret. Quapropter salutantes veneratione, quæ tantis debet meritis exhiberi, virum venerabilem illum, & moribus doctrinaque pollentem, sanctitatis etiam honore reverendum ad vestram Clementiam legationis officio peculiariter curavimus destinandum: quia gratas vobis illas credimus esse personas, quas divinis ministeriis judicamus acceptas.

* Ed. *retinere*.

* Jur. *forte observatur*.

Defæcatur animus bonis præceptionibus institutus.

V

EPISTOLA VIGESIMA PRIMA.

Theodoræ Augustæ Gudelina Regina.

Indicat se & Theodahadum gratiam ejus enixius quærere; & rogat, ut in gloria ejus societatem veniant.

Æstimara te convenit, Augustarum prudentissima, quantis cupiam omnibus gratiam vestram quærere, & domous jugalis meus magno studio desiderat obtinere. Nam licet hoc illi sit omnimodis carum: mihi tamen cognoscitur asse præcipuum: quando me tantæ Dominæ ita potest amoe erigere, ut supra Regoum cognoscar majus aliquid invenire. Quid enim grarius, quam si gloriæ vestræ videar charitatis participatione sociari; ut quia vos abunde fulgetis, nobis libenter de proprio spleodore mutueminis cum damnum non ast lumini, alteri de sua claritare largiri? Fovete desideria nostra, quæ cognoscitis sinceritata præcipua. Gratia vestra per omnia nos Regna commendet. Debetis enim nos claros reddere, qui de vestra volumus luce fulgere. Quapropter, Serenitati vestræ revercotiam salutationis impertiens, affectuosa me animia vesteis præsumptione commenda: sperans, ut sic omnia mirabilis pendentia vestra componat, quatenus fiducia, quæ nobis de animo vestro data est, uberius augeatur. Nam cum nullam intar Romana Regna deceat esse discordiam: emersit tamen & qualitas rei, quæ nos efficera cariores vestræ debeat æquitati.

Damnum non est lumini, alteri de sua claritate largiri.

EPISTOLA VIGESIMA SECUNDA.

Justiniano Imperatori Theodahadus Rex.

Pacem ab eo petit per Legatum sacerdotia clarum, & doctrina laude conspicuum.

Retinetis, sapientissime Principum, & per Legatos nostros, & per virum disertissimum Petrum, quem nuper ad nos vestra Pietas destinavit, quo studio coocordiam augustæ Serenitatis optemus. Er nunc iterum per illum virum sanctissimum eadem credidimus esse repetenda; ut vera atque affectuosa judicetis, quæ frequenter expesira cognoscitis. Pacem siquidem sub omni sinceritate petimus, qui causas certaminis non habemus. Talis ergo ad nos veniat, sic composita, sic decora, ut eam tantis votis merito quæsisse videamur. Absit autem, ut quod nobis* committitur, debeat ingravare. Pro nobis potius eractate, quod convenit. Trahitur enim ad benevola, cui causa creditur rationabiliter ordinanda: nec potest utilitatem propriam anteferre, cui magis decorum est credeoti profutura præstare. Considerata etiam, Principes docti, & abavi vestri historica monimenta recolite, quantum decessores vestri studuerint de suo jure relinquere, ut eis parentum nostrorum fœdera provenirent. Æstimata, qua gratia debent oblata suscipi, quæ consueverant postulari. Non arroganter loquimur, qui veritatem fatemur. Gloriæ vestræ porius proficit, quod demonstrate contendimus: quando nunc illi vestram gratiam ultro quærunt, qui suis parentibus meliores se esse cognoscunt. Associentur amicitia gratuita vestris animis, quos prius vobis largitatis studio jungebatis: ne bona tantum illorum temporum fuisse credantur, quæ vos & copiosa benignitate vincitis, & affluenti munere superatis. Atque ideo salutationis honorificentiam prælocuti, illum virum venerabilem, sacerdotio clarum, doctrinæ laude conspicuum, legationis nostræ ad Pietatem vestram fecimus vota deferre. Confidimus enim in virtute divina, quod & suis meritis vobis abunde placeat, & desideria probæ petitionis obtineat: sperantes, ut eum cum* effectu rerum celerius recipere debeamus. Sed quia epistolaris series continere non poterat universa, aliqua sacris sensibus verbo insinuanda commisimus, ne fastidium vobis faceret lectio diffusa chartarum.

** Gr. Niv. & Gam. vobis.*

Trahitur ad benevola, cui causa creditur ordinanda.

** Ed. affectu.*

EPISTOLA VIGESIMA TERTIA.

Theodoræ Augustæ Gudelina Regina.

Scribit se excepisse gratanti animo Petrum ejus Legatum, & per virum, quem ad eam mittit, pacis firmitatem inter utrumque Imperium rogat.

Suscipientes Legatum vestrum virum eloquentissimum Petrum, &c, quod est ipsis dignitatibus honorabilius, vestris obsequiis inhærentem, optata nobis augustæ gratiæ (*a*) monumenta fulserunt; ut per eum disceremus, acceptum vobis esse, qood in hac Repub. constat evenisse. Ostendistis vos diligere, quicquid ad justitiam cognoscitur pertinere: quando per divinam providentiam omni suspicione detersa, desiderabilis potest unanimitas permanere. Nunc est potius, quod Regna conjungat promissio fixa, & votiva concordia. Et ideo illum virum venerabilem, vestris conspectibus vere dignissimum, Legatum nostrum ad vos specialiter credidimus esse dirigendum; ut vobis annuentibus, serenissimi jugalis nostri pacis gratia solidetur; quatenus generalitas evidenter agnoscat, merito venisse nos ad suavitatem fœderis per tale vinculum charitatis. Et quia semel bene inita, nulla debent contraria occasione suspendi: si quid est, quod difficultate sui nobis non oportet imponi, sapientiæ vestræ moderatione mitigetur; ut affectum, quem circa Regnum vestrum habere cœpimus, jugibus studiis augeamus. Quapropter exigite vestræ sapientiæ firmitatem, & hanc vobis palmam concordiæ specialiter vindicate; ut sicut clementissimi Imperatoris fama in prœliis inclita dicitur: ita in pacis studio opinio vestra cunctorum admiratione laudetur. Familiariter vos & frequenter videat harum portitor, quem direxi; quatenus effectum possit celerem promereri, qui ad præsumptam gratiam visus est destinari. Speramus enim justa, non gravia: cum tamen nihil videatur impossibile, quod per talem gloriam cognoscimus allegare.

Semel bene inita, nulla debent contraria occasione suspendi.

(*a*) Gratiæ monumenta, forte momenta; ut infra lib. 11. Ep. 23. dixit momenta integritatis. Et supra lib. 1. Ep. 4. & 19. momenta justitiæ. Et lib. 4. Ep. momenta æquitatis. Et Ep. 41. momenta gratiæ. Sic apud Symmach. lib. 3. Ep. 4. meriti augusta momenta, pro quo sola Editio Frobenii monumenta habet. *Jur.*

EPISTOLA VIGESIMA QUARTA.

Justiniano Imperatori Gudelina Regina.

Indicat se ei scripsisse per Theodahadi Legatum, ut rediens afferat litteras imperatoris incolumitatis & gratiæ erga ipsam Gudelinam & maritum testes.

Veniente viro sapientissimo Petro, ita nos amor vestræ Serenitatis explevit, ut vidisse

nos æſtimemus, cujus colloquia benigne ſuſcepimus. Quis enim tanta affabilitate ſuſcepta non reddat venerationis eximia, cui ante dignationis alloquium jure ab omnibus commendationis ſuæ debetur officium? Et ideo per illum virum venerabilem, Legatum domni jugalis noſtri, ad vos ſpecialiter directum, ſalutiferos apices curavimus deſtinandos; ut recurrens veſtræ Serenitatis affatus, & de optata incolumitate lætificet, & de firmiſſimæ gratiæ nos faciat exaltatione gaudere. Tali enim compendio cauſarum bene diſponitur ordo, & noſtræ tranquillitatis geminata creſcit affectio. Suſcipiamus ergo veſtri animi bona; quia hoc eſt vere Regale propoſitum glorioſe vivare amore cunctorum. Quædam vobis per harum portitorem verbo ſuggerenda commiſimus, quæ pro ingenita manſuetudine & libenter accipite, & efficaciter, Deo auxiliante, præſtate.

Hoc eſt Regale propoſitum glorioſe vivere amore cunctorum.

EPISTOLA VIGESIMA QUINTA.

Juſtiniano Imperatori Theodahadus Rex.

Significat ſe accepiſſe litteras Imperatoris ab Heracleano, quibus ſtatim reſpondet: nuntians ſe pro ejus voto ad Papam ſcripſiſſe.

Gr. Cuj. & For. *Eracleanum.*

PEr venerabilem virum* Heracleanum Preſbyterum auguſta nobis pagina veſtræ Serenitatis illuxit: gratiam ſermonis benigne tribuens, & apte munera ſalutationis impertiens; ut revera magnum ſit beneficium, tam ſuave Principis meruiſſe colloquium. Cui reddimus, quanta valemus charitate, reſponſum: optantes, ut & ſoſpitatem veſtram ſæpius nos audire contingat, & Regni veſtri felicitas ſemper accreſcat: quia tale votum nos decet habere, quod gloriam ſalutemque veſtram jugiter poſſit extendere. Significamus etiam pro veſtro voto ad Papam urbis Romæ nos litteras deſtinaſſe, ut præſentium gerulo litterarum ſine aliqua dilatione reſpondeat; quatenus qui a vobis dirigi meruit, celeritatis gratiam conſequatur. Noſtri enim voti eſt, cauſas emergere, in quibus poſſimus veſtris deſideriis obedire: quia ſic nos ad reddendam dilectionem efficaciter commonemus, ſi vobis in aliqua parte pareamus.

EPISTOLA VIGESIMA SEXTA.

Juſtiniano Imperatori Theodahadus Rex.

Dicit ſe juſſiſſe Senatorem Præfectum Prætorio ad prædium quarumdam Monialium accedere; ut, ſi quid ei injuria aquarum intulerit illuvies, tributa abroget. Tum reſpondet iis, quæ de Veranilda ſcripſerat.

INtelligimus Serenitatis veſtræ gratiam muneribus omnibus ditiorem: quando illa nos hortamini facere, quæ ad mercedem noſtram poſſint omnimodis pertinere. Tale ſiquidem votum ſemper amantis eſt, ut cauſas nos miſericordiæ velitis agere, quæ nos divinæ poſſint commendare potentiæ. Et ideo ſignificamus gloriæ veſtræ, monaſterium famularum Dei, quod vobis inſinuatum eſt, tributorum gravi ſorte laborare, eo quod ager ejus nimia inundatione perfuſus, ſterilitatis vitia de inimica humectatione contraxerit; ad virum eminentiſſimum Senatorem Præfectum Prætorio dediſſe nos nihilominus juſſionem; ut ejus ordinatio provida ad prædium, de quo querela eſt, diligens inſpector accedat; & rebus moderata inquiſitione trutinatis, quicquid gravaminis poteſt habere poſſeſſio, rationabiliter abrogetur: ita ut competens atque ſufficiens dominis remanere poſſit utilitas: quia vere nobis lucrum pretioſiſſimum judicamus, quod pro manſuetudinis * veſtræ voluntate concedimus. Veranildæ quoque cauſa, unde veſtra Serenitas me commonere dignata eſt, quamvis ante longum tempus ſub parentum noſtrorum regno contigerit: tamen neceſſe nobis fuit negotium de propria largitate componere; ut tali facto eam non pœniteret, mutata religione. Earum ſiquidem rerum judicium non præſumimus, unde mandatum ſpecialiter non habemus. Nam (a) cum Divinitas patiatur diverſas religiones eſſe, nos unam non audemus imponere. Retinemus enim legiſſe nos, voluntarie ſacrificandum eſſe Domino, non cujuſquam cogentis imperio. Quod qui aliter facere tentaverit, evidenter cœleſtibus juſſionibus obviavit. Merito ergo Pietas veſtra invitat nos ad talia, quæ nobis præcipiunt divina mandata.

* Ed. *noſtræ.*

Domino voluntarie ſacrificandum, non cujuſquam cogentis imperio.

(a) Cum Divinitas patiatur diverſas religiones eſſe, nos unam non audemus imponere. Nemo invitus ad religionem compellendus, quæ ſponte ſuſcipienda ſit, non vi, ſupra lib. 2, epiſt 27. Theodoricus univerſis Judæis, Religionem, inquit, imperare non poſſumus: quia nemo cogitur, ut credat invitus. Athenagoras in legatione pro Chriſtianis ad Impp. Commodum & Antoninum ſtatim a principio. *Forn.*

EPISTOLA VIGESIMA SEPTIMA.

Senatori Præfecto Prætorio Theodahadus Rex.

Jubet, ut Ligurum, Venetorumque inopiæ ſuccurrat.

NOn (a) dare, ſed reddere videtur expenſas, quiſquis tributariis aliquo remedio ſubvenire feſtinat. Quid enim juſtius eſt, quam petenti conferre, quod intelligitur ipſe laboraſſe? Ad miſericordiam forſitan poſcantur otioſi: cultor agri ad futuram famem deſeritur, niſi ei, cum neceſſe fuerit, ſubvenitur. Quapropter induſtrioſæ Liguriæ, devotiſque Venetiis copia ſubtracta dicitur eſſe de campis, ſed nunc naſcatur in horreis: quia nimis impium eſt, pleniſſimis cellis vacuos eſurire cultores. Atque ideo illuſtris Magnitudo tua, quorum dignitas ad hoc legitur inſtituta, ut de repoſitis copiis populum ſaturare poſſetis, Liguribus, quos tamen indigere cognoſcitis, tertiam portionem ex horreis Ticinenſibus, atque Dertonenſibus per ſolidum * viginti quinque modios diſtrahi cenſitote. Venetis autem ex Tarviſino, atque Tridentino horreis ad definitam ſuperius quantitatem item dari facite tertiam portionem; ut miſerata Divinitas copiam largiri poſſit, quam homines in ſe exercuiſſe cognoſcit. Et ideo tales viros his diſtributionibus adhibite; ut indulgentia noſtra maxime ad illos perveniat, qui ſuis viribus paſci minime potuerunt.

Quid juſtius quam petenti conferre, quod intelligitur ipſe laboraſſe.

Nimis impium eſt pleniſſimis cellis vacuos eſurire cultores.

*Cuj. & For. *quindecim.*

(a) Dare, reddere, diſcrimen hoc nos lib. 3. c. 15. Select. tractavimus. *Forner.*

EPISTOLA VIGESIMA OCTAVA.

Senatori Præfecto Prætorio Theodahadus Rex.

Confirmat quicquid Cassiodorius circa Arcarios prorogatores tritici, vini, & casei, Macellarios &c. in urbibus Roma, Ravenna, Ticino, & Placentia constituerat. Tum vetat sub gravi pœna, ne quis intra quinquennium ipsis succedat. Denique jubet, ut ob sterilitatis damna, pretia rerum temperet.

DEcet Regiam justitiam custodire, quod a Judicibus bene agentibus fuerit ordinatum: maxime quorum conscientia sic nota est, ut nihil incaute, nihil venalitatis studio fecisse videantur. Et ideo arcarios prorogatores tritici, vini, & casei, macellarios, vinarios, capitularios borreariorum, & tabernariorum, fœnerarios, & cellaritas, qui ad urbem Romanam, vel ad mansionem pertinent Ravennatem, sed & eos, qui ripam Ticinensem, & Placentinam, sive per alia loca quicumque publicos titulos administrare noscuntur, quos a vobis comperimus ordinatos, cujus judicia sic libenter amplectimur, sic servari desideramus, tamquam a nobis facta esse credantur; nec sinimus contra illos cujusquam prævalere malitiam, qui vestro judicio administrationes publicas susceperunt. Quapropter in designatis titulis ambitio, inimica semper justitiæ, conquiescat; consuetudinarium bene agentibus locum protinus tollamus invidiæ: non liceat cuiquam intra quinquennium prædictis velle succedere, si tamen vestra inquisitione eos nulla culpa respuerit. Sint ergo intrepidi, qui vestra voluntate vel sunt, vel fuerunt ordinati: procurent sibi necessaria securi. Non timeat intra hoc quinquennium expelli, quem commendaverit probitas actionis. Propter sterilitatem quoque præsentis temporis de singulis speciebus, prout Eminentiæ vestræ rationabiliter visum fuerit, pretia facite temperari; ut hi, quibus commissum est exercere singulos apparatus, de injusto gravamine non querantur. Sed quoniam humana ambitio nisi per metum damni non potest inhiberi, is qui a nobis titulis ordinatis, sive suffragiis, sive patronorum precibus * nisus fuerit cuiquam succedere, statim triginta librarum auri mulcta feriatur, a vobis nihilominus exigenda. Quod si ad hoc damnum idoneus non potuerit inveniri, (a) corporali supplicio pœnam luat, qui non potuerit in supradicta percussione sufficere; & frustetur ausibus suis, pœna etiam innexus infamiæ, qui contra interdicta nostra aliqua tergiversatione venire tentaverit. Nihil enim securum, nihil poterit stabile reperiri, si semper invidentium vota ad illicitas accedere permittantur insidias. Quod Magnitudo vestra in omnium faciat pervenire notitiam: ne quis per ignorantiam se existimet excusandum, quod non intellexerit fuisse prohibitum.

Ambitio justitia inimica.

Bene agentibus invidia consuetudinaria.

Humana ambitio nisi per metum damni non potest inhiberi.

* Ed. *visus*.

(a) Corporali supplicio pœnam luat. L. 1. de in jus voc. supra lib. 4. epist. 10. in fi. & sup. lib. 9. epist. 2. Si facultas, inquit, vindictæ non sufficiat per fustuaria supplicia laceretur. Item eod. lib. 9. epist. 18. in Edicto Athalarici Regis. *Forn.*

EPISTOLA VIGESIMA NONA.

Winusiado Comiti Theodahadus Rex.

Concedit illi facultatem aquas Bormias petendi ad sanandam podagram, quæ graphice describitur.

CUm gentis tuæ honoranda nobilitas, & magnæ fidei documenta suasissent, ut tibi urbem Ticinum, quam per bella defenderas, gubernandam pace crederemus: lumosæ podagra subita inundatione * complutus, aquas Bormias potius siccativas, salutares huic specialiter passioni, velle te petere postulasti. Desiderium tuum remediali jussione sanamus; ut sospitatem, quam merito in te quærimus, jussionis beneficio compleamus. Absit enim, ut bellicosum virum tyrannis gravissimæ calamitatis exarmet, quæ miro modo membra virentia infusione pœnalis humoris cogit arescere, nodosque mobiles replet marmoreo tumore crescentes; cum norit alia cuncta vacuare junctoræ. Petit concavas lacunas, ubi palustri statione pigrescens, saxa perficit de liquore; & quæ ad decorem inflexionis natura laxaverat, in turpissimum rigorem soliditate peregrina constringit. Hæc passio insanabilis, & sanitas passibilis ligat solutos, contrahit nervos, & decrescere facit corpora, quæ nulla sunt mutilatione truncata. Constantibus membris proceritatis mensura perit, & minor cernitur, cui nihil subductum esse sentitur. Subtrahuntur superstiti ministeria membrorum: corpus vivum est, nec movetur; & intra insensibilia redactum, jam non proprio voto, sed motu fertur alieno. Hæc viva mors supra omnia tormenta sæva dicitur; & melius habere fertur, qui evasisse causas tanti periculi non probatur. Deserit quidem dolor, sed dimittit reliquias fortiores; & novo infelicitatis exemplo, passio videtur abscedere, & æger non desinit ægrotare. Appendia ipsa cruciatis debitoribus aliquando solvuntur: ista autem vincula sunt, quæ cum semel potuerint illigare captum, nesciunt in tota vita dissolvere. Infelicia signa relinquit abscedens; & more gentium barbararum hospitium corporis occupatum, suis indiciis violenta defendit: ne ubi ferox illa cœpit succedere, adversa illuc iterum sanitas audeat fortassis intrare. Hoc licet omnibus videatur esse contrarium, illis maxime, qui armorum exercitatione floruerunt: ne membra illa durissima languoris decoctione mollescant; & qui ab hoste foris superari minime potuerunt, ab interna potius contrarietate vincantur. Perge igitur, auctore Deo, gressibus tuis ad locum prædictum. Absit enim, ut bellator noster ambulet passibus alienis. Equino dorso, non humana subvectione portetur: quia viro forti grave est sic vivere, ut nec * vitam inertem possit implere. Quæ ideo tibi exaggerata narratione retulimus, ut ad studium sanitatis votiva nimis cupiditate rapiaris. Utere igitur aquis illis, primum potu deliniturus, deinde thermarum exhibitionibus siccativis: ubi merito indomabilis cervix illa passionis flectitur, quando interna plurima effusione mundantur, exteriora attractiva virtute libera fiunt, & velut duobus auxiliis congregatis in medium missa superatur. Amentur illic munera concessa divinitus. Contra illam humani generis debellatricem data sunt opportuna munimina lavacrorum; & quam non edomat juge decennium, non mille potionum mollit introitus, voluptuosis illic remediis effu-

* MS. *complutus*.

Podagra descriptio.

* Ed. *mortem possit*.

getur. Præstent optatum Divina beneficiam, ut famam loci verissimam tua potius salubritate noscamus, quem nobis desiderabile est evadere, quicquid adimit corpoream sospitatem.

EPISTOLA TRIGESIMA.

Honorio Præfecto Urbis Theodahadus Rex.

Jubet, ut labantes elephantes æneos pristino statui & firmitati restituat. Tum elephantes & eorum proprietates mirifice depingit.

Relationis vestræ tenore comperimus; in via Sacra, quam multis superstitionibus * dicavit Antiquitas, elephantes æneos vicina omnimodis ruina titubare; & qui solent in carnali substantia supra millenos annos vivere, occasum videantur proximum in simulachris æreis sustinere. His providentia vestra reddi faciat propriam longævitatem, uncis ferreis hiantia membra solidando: alvum quoque demissam subdito pariete corroboret: ne illa magnitudo mirabilis solvatur turpiter in ruinam. Nam & vivis ipse casus adversus est; qui dum ingenio cubationis arte hominum succisis arboribus ingentia membra commiserint, toto pondere supinati, nequeunt propriis viribus surgere, quos semel contigerit corruisse; scilicet, quia (a) pedes eorum nullis articulis inflectuntur: sed in modum columnarum rigentes atque incurvabiles jugiter perseverant. Ibi tanta mole prostrati sunt, ut tunc magis metallicos possis credere, cum se vivos aspicias non movere. Jacent superstites similitudine cadaverum: mortuos putes, quos vivos esse non dubites; & more cadentium fabricarum, nesciunt locum sponte relinquere, quem suis membris potuerint occupare. Magnitudo illa terribilis, nec formicis minutissimis par est: quando beneficium non habet naturæ, quod ultima videntur animalia meruisse. Humano solatio consurgunt, cujus arte jacuerunt. Bellua tamen gressibus suis restituta, novit memor esse beneficii: in magistrum quippe recipit, quem sibi subvenisse cognoscit: ad ipsius arbitrium gressus movet: ipsius voluntate cibos capit. Et, quod omnem intelligentiam quadrupedum superat, non dubitat primo aspectu adorare, quem cunctorum intelligit Rectorem esse: * cui si tyrannus appareat, inflexa permanet; nec imponi potest belluæ, hoc & malis pendere, quod a se novit bonis Principibus exhibere. In vicem manus promuscidem tendit, & magistro profutura gratanter accipit: quia se ipsius cura vivere posse cognoscit. Est enim (ut ita dixerim) prædictæ belluæ nasuta manus, per quam data suscipit, & ori suo voranda transmittit. Nam cum sit altum animal, brevissima cervice compositum est; ut quod cibos ex humo non prævalebat carpere, hoc se ministerio videretur posse satiare. Tentando solum caorus semper incedit: retinens initio captivationis suæ fuisse sibi noxiam ruinam. Flatum suum, quia dolori capitis humani mederi dicitur, rogatus exhalat. Hic dum ad aquas venerit hauriendas, per cavum promuscidis in modum pluviæ imbrem postulatus effundit; & sic agnoscis, quod patitur; & ut libens faciat, quod rogatur. Motu corporis a diversis postulat, quod magistro porrigat; & nutritoris compendia, sua putat alimenta. Quod si aliquis præbere contempserit postulata, vesicæ collectaculo patefacto, tantam dicitur alluvionem egerere, ut in ejus penatibus quidam fluvius videatur intrasse: contemptum vindicans de fœtore. Nam & læsus servat offensam; & longo post tempora reddere dicitur, a quo injuriatus esse sentitur. Oculi quidem parvi, sed graviter se moventes. Credas aliquid regium ejus intendisse conspectum. Despicit scurriliter ludentes: honestum aliquid gratanter attendit; & advertis recte judicare, cui levia cognoveris displicere. Cutis hujus ulcerosis vallibus exaratur (a qua transportaneorum nefanda passio nomen accepit) quæ in tantam duritiam solidatur, ut putes esse osseam cutem. Hæc nulla vi transmittitur, nullo ferri acumine penetratur. Ideoque Persarum Reges hanc belluam ad bella traxerunt, quæ & nullis ictibus pulsata cederet, & adversarios sua mole terreret. Quapropter habere eorum formas gratissimum est; ut qui vivam substantiam non viderunt, * opinatum animal tali imaginatione cognoscant. Et ideo non patiaris perire: quando Romanæ dignitatis est, artificum ingeniis in illa urbe recondere, quod per diversas mundi partes cognoscitur dives natura procreasse.

* Ed. dicavit.

Elephantis ruina.

Elephantis gratitudo.

* Ac. qui.

Elephantis ingenium.

Elephans memor injuriæ.

Elephantum in bellis usus.

* id est, *celebre.*

(a) Pedes eorum. Falsum hoc esse scribit P. Gillius in descriptione Elephanti, quæ adjuncta Æliani libris de animalibus in Editione Guil. Roulii Lugduni anno 1565. Pag. 500. *Jaret.*

EPISTOLA TRIGESIMA PRIMA.

Universis Gothis Vitigis Rex.

Scribit se ab exercitu, more Majorum, Regem fuisse creatum.

Quamvis omnis provectus ad Divinitatis est munera referendus; nec aliquid constat bonum, nisi quod ab ipsa dignoscitur esse collatum: tamen quam maxime causa Regiæ dignitatis supernis est applicanda judiciis: quia ipsa nihilominus ordinavit, cui suos populos parere cognoscit. Unde Auctori nostro Christo gratias humillima satisfactione referentes, indicamus parentes nostros Gothos inter procinctuales gladios, (a) more Majorum scuto supposito, Regalem nobis contulisse, præstante Deo; dignitatem; ut honorem arma darent, cujus opinionem bella pepererant. Non enim in cubilis angustiis, sed in campis late patentibus electum me esse noveritis: nec inter blandientium delicata colloquia, sed tubis concrepantibus sum quæsitus; ut tali fremitu concitatus desiderio virtutis ingenitæ Regem sibi Martium Geticus populus inveniret. Quamdiu enim fortes viri, inter bella ferventia nutriti; Principem ferre poterant non probatum; ut de ejus fama laborarent, quamvis de propria virtute præsumerent? Necesse est enim, talem de cunctis opinionem currere, qualem gens meruit habere Rectorem. Nam, sicut audire potuistis, parentum periculis evocatus adveneram communem cum omnibus subire fortunam: sed illi Ducem me sibi esse non passi sunt, qui exercitatum Regem quærere videbantur. Quapropter primum divinæ gratiæ, deinde Gothorum favete judiciis: quia me Regem omnes facitis, qui unanimiter vota confertis. Deponite nunc damnorum metum, & dispendiorum suspiciones abjicite: nihil sub nobis asperum formidetis. Amare novimus viros fortes, qui sæpius bella peregimus. Additur, quod unicuique * virtutum vestrarum testis assisto. Ab alio enim mihi non est opus facta vestra narrari: quia omnia vobiscum laboribus sociatus agnovi. * Arma Gothorum nulla promissionum mearum varietate frangenda sunt. Ad gentis uti-

Omnis provectus ad Divinitatis munera referendus.

Necesse est talem de cunctis opinionem currere, qualem gens meruit habere Rectorem.

*MS. virorum vestrorum.

* Ed. Amici, &c. frangidi.

litatem respiciet omna, quod agimust privatim nec nos amabimus. Hoc sequi promittimus, qaod ornet Regium nomen. Postremo nostrum per omnia pollicemns Imperium, qoale Gothos habere debeat post inclytum Theodoricum: vir ad Regni curas singulariter & pulchre compositus; ut merito nnusquisque Principum tantum præclarus intelligatur, quantum consilia ipsius amare dignoscitur. Idcirco parens ipsius debet credi, qui ajus facta potuerit imitari. Et ideo pro Regni nostri utilitate estote solliciti, de interna coversatione, Deo juvante, securi.

(a) More Majorum scuto supposito. Sic Ado Viennensis in ætate sexta; Sed Francis consentiens more generis impositus clypeo Rex constitutus est, sic ille. Sed & Romani, & Barbari quem Imperatorem faciebant, eum in altum rullebant, ut liquet ex Jornande in Chronico cap 60. ubi alia testimonia notavi. Ea autem levatio suppositis scutis fiebat, ut hinc colligere liquet. Vide Lorippum. *Foret*.

EPISTOLA TRIGESIMA SECUNDA.

Justiniaoo Imperatori Vitigis Rex.

Exponit calamitates, quas Italia propter bella sustinebat. Tum per Legatos pacem ab Imperatore petit.

QUanta sit oobis, Clementissime Imperator, gratiæ vestræ votiva suavitas, hinc umnino datur intelligi, ut post tot gravissimas læsiones, & tanta effusione sanguinis perpetratas, sic videamur pacem vestram quærere, tamquam nos nemo vestrorum puterur ante læsisse. Pertulimus talia, qualia & ipsus offendere possunt, qui fecerunt insecutiones sine reatu, odium sine culpa, damna sine debitis. Et ne pro parvitate sui negligi potuisset, non in proviocis tantum, sed in ipso rerum capite probatur inflictum. Æstimate, quos dulores abjicimus, ut vestram justitiam reperire possimus. Talis res effecta est, quam (a) Muodus loquarar: quæ sic a vobis meretur componi, ut æquitatem vestram generalitas debeat admirari. Nam si viodicta Regis Theodabadi quæritur, mereor diligi: si commendatio divæ memoriæ Amalasunthæ Reginæ præ oculis habetne, ejus debet filis cogitari, quam * nisus vestrorum umnium perducere decuisset ad Regoum; ut cunctæ gentes potuissent agnoscere, vicissitudinem vos gratiæ * tanto pignori reddidisse. Illud etenim vos debuit permovere, quod distributione mirabili ante Regni fastigia inviccm oos Divinitas vestram fecit habere notitiam; ut amoris causam tribueret, quibus aspectus * gratiam contulisset. Quali enim reverentia Principem colere potui, quem adhuc in illa positum fortuna suspexi? Sed potestis & nunc omoia reintegeare, quæ facta suot: quando non est difficile illum in affectu retinere, qui gratiam constat desideranter expetere. Et ideo salutantes Clementiam vestam honorificentia competenti, iodicamns oos Legatos nostros illum atque illum ad Serenitatis vestræ sapientism destinasse; ut omnia more vestro cogitetis; quatenus utræque Respub. restaurata concordia perseverent; & quod temporibus retro Principum laodabili opinione fundatum est, sub vestro magis imperio divinis auxiliis augeatur. Reliqua vero per Legatos prædictos Serenitatis vestræ verbo insinnaoda commisimus; ut & aliqua epistolaris brevitas perstringeret, & causas nosteas suggerentes plenius intimarent.

* Niv. & Ga. *jussi*.
* Ae. *sancte*,
* Ed. *gratia*.

Hujus epistolæ argumentum nascitur ex victoria Justiniani adversus Gothos, historiis testata satis: a quo Vvitigis pacem per Legatos petit. *Fora.*

(a) Muudos. Hic erar dux exercitus Justiniani, & vicit Dalmatas, & Salonem urbem cepit. In qua ramen victoria ipse cum Mauricio filio occisus est, a Gotho fugiente percussus. Procopius lib. 1. de bello Gothico, Matthæus Palmerios in Chronic. Leonardus Aretin. de bello Italico adversus Gothos lib. 1. *Fora.*

EPISTOLA TRIGESIMA TERTIA.

Magistro officiorum Vitigis Rex.

Rogat, ut Imperatorem inducat ad pacem Italia concedendam.

ILlam, & illum Legatos oostros ad serenissimum Principem dirigentes, congruum fuit, Magnitudini vestræ per eos salutiferos apices destionare; ut io omni parte vestra beneficia mererentur, cum nostræ deportarent collocutionis affectum. Et ideo epistolarem gratiam vestris meritis exhibeotes, speramus, ut apud clementissimi Imperatoris aoimos eis vestra prudentia suffragetur; quia sic sunt justa, quæ petimos, ut omnium sapientum mereantur adnisum. Facile enim a vobis debet corrigi, quod noo decuisset admitti. Sed potestis omnia gratanter, omnia placabiliter ordinare: quis dulcior solet esse gratia post amaritudines expiatas. Refugere vos enim potuisset ignotus: ego autem, qui ornatum Reipub. vestræ vidi, qui tot nobilium corda Procerum cognovi, non me desidero, a piissimi Principis gratia dividere, si in me velit, quæ sunt justa, cogitare. Nam si alter offensam meruit: ego debeo gratissimus haberi, qui odioso cum vindicta successi. Vestros animos sum secutus: præmia mihi fuerant reddenda, non læsio. Et ideo non negetur gratia, cui nulla penitus suot imputanda; atque ideo sepultum sit odium cum morte peccantis. Nam etsi de vobis aliquid minus forte meramur: Romana libertas cogitetur, quæ per bellorum tumultus ubique conenditur. Pauca dixisse Sapientiæ vestræ sufficiat: quia in alto pectore proteoditur, quod consideratom semper augetur.

Dulcior solet esse gratia post amaritudines expiatas.

In alto pectore protenditur quod consideratum semper augetur.

EPISTOLA TRIGESIMA QUARTA.

Episcopis suis Vitigis Rex.

Petit, ut & Legatos, quos ad Imperatorem misit, adjuvent, & pro ipso preces Deo fundant.

SI Sacerdotibus etiam ignotis honorem debemus: quanto magis illis, quos amabili veneratione conspeximus? Aliter enim requirimus notum, & aliter appellamus incognitum. Visorum major semper affectus est: dum gratissime retinetur, qui assiduo & suavi sermone conjungitur. Et ideo per harum portitores, Legatos nostros, quos ad serenissimum Principem destinavimus, Sanctitati vestræ præsentamus debitæ venerationis obsequium: sperantes, ut pro nobis orare dignemini, & ubi usus exegerit, solatia vestra reperiant: quia necesse est, ut bene velitis, quos vobis religione junctos esse cognoscitis.

Visorum major semper affectus est.

EPISTOLA TRIGESIMA QUINTA.

* Præfecto Theſſalnnicenſi Vitigis Rex.

* Ed. *Patricio viro Quæſtori*.

Petit, ut Legati ad Imperatorem miſſi nullam moram patiantur.

ILlum, & illum Legatos noſtrns ad ſereniſſimum Principem, Deo ſavente, direximus, per quos neceſſe fuit Magnitudini veſtræ reddere ſalutationis affectum: quando honori veſtro & ſapientiæ debetur, ut vobiſcum enllocutionis gratia perſrnamue. Speramus autem ab Excellentia veſtra, ut mnram nnn debeant ſuſtinere, quns nos ſub celeritate prnſpicitis deſtinaſſe; quatenus veſtris beneficiis applicemus, ſi eos remota tarditate pervenire cognoſcimus.

MAGNI AURELII CASSIODORII SENATORIS VARIARUM

LIBER UNDECIMUS.

PRÆFATIO.

Præfationis auxilium ex contrarietate nascitur plerumque actionum.

PRæfationis auxilium ex contrarietate nascitur plerumque actionum: quando illud opitulatur scriptori, quod potuit impedire cogitantem. Quæ res etsi laudes adimit, clementer tamen veniam tractata concedit: quia quod constat otiosos debere, nemo potest occupatos exigere. Quapropter administrator amplissimus si vacasse credatur, opprobrium est; cujus etiam secretum dicitur, quod tumultuosis actionibus verberatur. Sed vix nobis aliquid præstabit ad effectum ducta probatio: quando & occupati fuisse credimur, & male scribere minime debuisse judicamur. Nam multo satius est vitiosa tenebris occulere, quam culpanda præsumpta importunitate vulgare. Verum hoc mihi objicere poterit otiosus, si verbum improvida celeritate projeci, si sensum de medio sumptum non ornaverim venustate sermonum, si præcepto Veterum non reddiderim propria personarum: occupatus autem, qui rapitur diversitate causarum, cui jugiter incumbit responsum reddere, & alteri expedienda dictare, non me addicere poterit, qui se in talibus periclitatum esse cognoscit. Facile enim absolutor est alieni, conscius sui: neque in illis semper valemus, quæ interdum posse judicamur. Argutum inventum lætum fundit ingenium: repentina dicta mens concipit occupata. Aliquando acutum jugiter decet esse compositum: quia dicendi ars in nostra sita potestate cognoscitur: alacritas mentis divinis tantum muneribus applicatur. Remanet itaque ad excusandum brevitas insperata librorum, quam nemo purgat diutius, nisi qui bene creditur esse dictuus. Sed ne quis forsitan possit offendi, quod in Prætoriano culmine constitutus, sic omnimodis actioso pauca dictaverim; accipiat viri prudentissimi Felicis præsumptione factam, cujus participatus sum in omni causa consilium. Etenim vir primum est motum sinceritate defæcatus, scientia juris eximius, verborum proprietate distinctus, senilis juvenis, altercator suavis, mensuratus eloquens; qui necessitates publicas eleganter implendo, ad favorabilem opinionem suo potius labore perduxit. Alioqui tantis causarum molibus oneratus, aut impar esse potui, aut forte arrogans inveniri. Sed melius, quod ejus fatigatione recreatus sic Regalibus curis assui, ut non potuissem in arduis rebus deficiens approbari. Duos itaque libellos dictationum mearum de Præfecturæ actione subjunxi; ut qui decem libris ore Regio sum locutus, ex persona propria non haberer incognitus: quia nimis absurdum est in adepta dignitate conticescere, qui pro aliis videbamur plura dixisse. Sed postquam duodecim libris opusculum nostrum desiderato fine concluseram, de Animæ substantia, vel de virtutibus ejus amici me disserere coegerunt; ut per quam multa diximus, de ipsa quoque dicere videremur. Modo parcite diserti, favete potius inchoantes; nam si nihil mereor eloquentiæ munere, considerandus sum potius ex officiosissimo labore; qui tantis Reipub. necessitatibus occupatus, sic vacare potui sub urentibus curis, si me gloriari contigisset fluminibus Tullianis. Nam ipse quoque (a) fons eloquentiæ, cum dicere peteretur, fertur excusasse, quod pridie non legisset. Quid jam aliis accidere poterit, si tanta laus facundiæ auctorum visa est beneficia postulare? Ægrescit profecto ingenium, nisi jugi lectione reparetur. Cito expenduntur horrea, quæ assidua non fuerint adjectione sulcita. Thesaurus ipse quam facile profunditur, si nullis iterum pecuniis compleatur? Sic humanus sensus, cum alieno non* farcitur invento, cito potest attenuari de proprio. Si quid autem in nobis redolet, studiorum flos est; quod nihilominus marcidum redditur, si a matre lectione carpatur. Illic enim potest esse lætissimum, unde docetur & natum: quando omnia in origine sua plenissime vivunt, quæ necdum a naturalibus* finibus auferuntur. Proinde veniæ magna pars est, si scribimus non vacantes: si legimur non legentes. Sed jam removeamur ab excusationis voto: ne magis offendat nimis affectata defensio.

Facile absolutor est alieni, conscius sui.

Argutum inventum lætum fundit ingenium.

Felicis commendatio.

Ægrescit ingenium, nisi jugi lectione reparetur.

* Forn. *farcitur.*

* Ed. *finibus.*

(*a*) Fons eloquentiæ. Cicero servum manumisit, quod dilata in crastinum comitia renuntiasset: adeo paratus meditatusque tantus artifex ad dicendum accedebat. Plutarch. *Forn.*

EPISTOLA PRIMA.

Senatui Urbis Romæ Senator Præfectus Prætorio.

Pluribus laudat Amalasuntham, & parentes, & filium ejus Athalaricum. Tum rogat Senatores, ut Principibus gratias pro collata ipsi Præfectura Prætoriana referant.

COmmendatis mihi, Patres Conscripti, provectum meum, si vobis intelligo fuisse votivum. Credo enim evenisse prosperrime, quod tot felices constat optasse. Desideria quippe vestra bonorum omnium probantur auspicia: quando nemo potest talium favore suscipi, nisi quem Divinitas præcepit augeri. Mutuamini ergo gratiam, ut exigatis obsequium. Natura rerum est ama-

Natura rerum est, amare collegam.

est ama-

est amare collegam. Laudes quinimmo vestras extollitis, si honorem, qui Senatori datus est, erigatis. Sollicitudo Patrum ad publicas me utilitates instantar impellat; ut vestro magis imputetur præconio, cum tali meruero placere patrono. Secunda mihi est cura, vobis me commendare post Principes: quia illud vos amare confidimus, quod & rerum Dominos jubere sentimus. Primum, ut hoc putemus utile, quod honestum; ut nostros actus quasi pedissequa sempee justitia comitetur; & quod a continenti Principe non emimus, nulli turpiter venditemus. Audistis, Principes visi, quæ reeum pondera prædicatus exceperim. Supra vires exigitur, qui dignitatis culmina laudatur ingressus. Hæc non audemus falsa dicere: sed confitemur esse potiora. Nam talia judicia non invenerunt merita, sed fecerunt. Neque enim nos inde jactamus, qui intelligimus Dominos nostros humilia voluisse sustollere: ne videantur immeritis tam ingentia præstitisse. Rapiunt nos prædicandi temporis bona; & velut longa ariditate sitientes, ad haustum dulcissimi saporis invitant. O sæculi beata fortuna! sub Principe feriato matris regnat affectio; per quam totum sic peragitur, ut generalis nos tegere charitas sentiatur. Huic gloriosum præstat obsequium, cui omnia serviunt; & mirabili temperamento concordiæ, antequam possit populos regere, suis jam cœpit moribus imperare. Hoc est profecto difficillimum regnandi genus, exercere juvenem in suis sensibus principatum. Rarum omnino bonum est, Dominum triumphare de motibus, & hoc consequi in florida ætate, ad quod vix creditur cana modestia pervenire. Gaudeamus, P. C. & supernæ Majestati gratias supplici devotione referamus: quando nulla erit accessu temporis difficilis clementia nostro Principi, qui in annis puerilibus didicit servire pietati. Sed hoc miraculum utriusque moribus demus; nam tantus est genius maternus, cui etiam jure Princeps servire debuisset extraneus. Hanc enim dignissime omnia Regna venerantur; quam videre, reverentia est: loquentem audire, miraculum. Qua enim lingua non probatur esse doctissima? Atticæ facundiæ claritate diserta est: Romani eloquii pompa resplendet: nativi sermonis ubertate gloriatur: excellit cunctos in propriis, cum sit æqualiter ubique mirabilis. Nam si vernaculam linguam bene nosse prudentis est; quid de tali sapientia poterit æstimari, quæ tot genera eloquii inoffensa exercitatione custodit? Hinc venit diversis nationibus necessarium, magnumque præsidium, quod apud aures prudentissimæ Dominæ nullus eget interprete. Non enim aut Legatus moram, aut interpellans aliquam sustinet de mediatoris tarditate jacturam: quando uterque & genuinis verbis auditur, & patriotica responsione componitur. Jungitur his rebus quasi diadema eximium, impretiabilis notitia litterarum; per quam dum Veterum prudentia discitur, Regalis dignitas semper augetur. Sed cum tanta gaudeat perfectione linguarum, in actu publico sic tacita est, ut credatur otiosa. Paucis litigia nodosa dissolvit: bella ferventia sub quiete disponit: silentiose geritur publicum bonum. Non audis prædici, quod palam videtur assumi; & temperamento mirabili dissimulando peragit, quod accelerandum esse cognoscit. Quid tale Antiquitas honora promeruit? Placidiam mundi opinione celebratam, aliquorum prosapia gloriosam, purpurato filio studuisse percepimus; cujus dum remisse administrat Imperium, indecenter cognoscitur imminutum. Nurum denique sibi amissione Illyrici comparavit; factaque est conjunctio Regnantis, divisio dolenda provinciis. Militem quoque nimia quiete dissolvit. Pertulit a matre protectus, quod vix pati potuit destitutus. Sub hac autem Domina, quæ tot Reges habuit, quot parentes (juvante Deo) noster exercitus terret externos, qui provida dispositione libratus, nec assiduis bellis atteritur, nec iterum longa pace mollitur. In ipsis quoque primordiis (quando semper novitas incerta tentatur) contra Orientis Principis votum, Romanum fecit esse Danubium. Notum est, quæ pertulerint invasores; quæ ideo prætermittenda dijudico: ne genius socialis Principis verecundiam sustineat perditoris. Quid enim de* vestris partibus senserit, hinc datur intelligi; quando pacem contulit læsus, quam aliis concedere noluit exoratus. Additur, quod tantis nos legationibus tam raro requisitus ornavit; & singularis illa potentia, ut Italicos Dominos erigeret, reverentiam Eoi culminis inclinavit. Franci etiam, tot barbarorum victoriis præpotentes, quam ingenti expeditione turbati sunt? Lacessiti metuerunt cum nostris inire certamen, qui præcipitatis saltibus prælia semper gentibus intulerunt. Sed quamvis superba natio declinaverit conflictum: vitare tamen proprii Regis nequivit interitum. Nam Theodoricus ille diu potenti nomine gloriatus in triumphum Principum nostrorum languoris potius pugna superatus occubuit: ordinatione, credo, divina, ne nos aut affinium bella pollnerent, aut * juste productus exercitus vindictam aliquam non haberet. Macte procinctus Gothorum omni felicitate jucundior, qui hostem Regalem capite cædis, & nobis nec unius ultimi facta subducis. Burgundio quinetiam ut sua reciperet, devotus effectus est: reddens se totum, dum accepisset exiguum. Elegit quippe integer obedire, quam * imminutus obsistere: tutius tunc defendit Regnum, quando arma deposuit. Recuperavit enim prece, quod amisit in acie. Beatam te, Domina, laude multiplici, cui divino beneficio necessitas tollitur cuncta certaminis: quando adversos Reipub. aut cælesti felicitate vincis, aut tuis imperiis spontanea largitate conjungis. Exultate Gothi pariter ac Romani. Dignum miraculum, quod omnes loquantur. Ecce (præstante Deo) felix Domina, quod habet eximium uterque sexus, implevit; nam & gloriosum Regem nobis edidit, & latissimum Imperium animi fortitudine vindicavit. Hæc quantum ad arma pertineat, utcumque referuntur. Nam si pietatis ejus velimus atria intrare, vix nobis poterunt centum linguæ, centumque ora sufficere: cui par est quidem æquitas, & voluntas: sed major benignitas, quam potestas. Dicamus igitur parva de magnis, pauca de plurimis. Scitis, quanta bona nostro Ordini, cælesti benignitate largita est: nihil est dubium, ubi est testis Senatus. Afflictos statu meliore restituit: illæsos sublimavit honoribus; & sigillatim bona tribuit, quos sub universali munimine custodivit. Ea, quæ asserimus, jam creverunt. Respicite namque Patricium Liberium Præfectum etiam Galliarum, exercitualem virum, communione gratissimum, meritis clarum, forma conspicuum, sed vulneribus pulchriorem, laborum suorum munera consecutum; ut nec Præfecturam, quam bene gessit, amitteret; & eximium virum honor geminatus ornaret: confessus meritum, cui solus non sufficit ad præmium. Accepit enim & præsentaneam dignitatem: ne de Repub. benemeritus, diu absens putaretur ingratus. O admiranda benevolentia

Laus Athalarici.

Hoc est difficillimum regnandi genus, exercere juvenem in suis sensibus principatum.

Amalasunthæ encomium.

Placidia mundi opinione celebrata.

* Ac. *nostris patribus.*

Franci præcipitatis saltibus prælia semper gentibus intulerunt.

* Ac. *justa.*

* Ac. *imminutus.*

Nihil est dubium, ubi est testis Senatus.

Liberii Laudes.

Dominorum! quæ in tantum extulit prædictum virum, ut donatis fascibus, & patrimonium judicaset addendum; quod sic ab universis gratanter acceptum est, ut in munere ejus cuncti se potius crederent esse ditatos: quando quicquid digno creditur, hoc multis sine dubio collatum esse sentitur. Quid ergo de animi firmitate loquar, quæ vicit & Philosophos valde prædicatos? Procedit enim ex ore Dominæ beneficus sermo, & manens sub sereritate promissio. Non sunt nobis, P. C. minus probata, quæ loquimur: verus testis est, qui laudat expertus. Cognovistis enim, quæ contra me vota conflixerunt; non aurum, non magnæ valuere preces: tentata sunt universa, ut probaretur sapientissimæ Dominæ gloriosa constantia. Ordo flagitat dictionis Augustarum veterum pompam moderra comparatione discutere. Sed quemadmodum illi sufficere poterunt exempla fœminea, cui virorum laus cedit universa? Hanc si parentum cohors illa Regalis aspiceret, tamquam in speculum purissimum sua præconia mox videret. Enituit enim Amalus felicitate, Ostrogotha patientia, Athala mansuetudine, Muniarius æquitate, Unimundus forma, Thorismuth. castitate, Unalamer fide, Theudimer pietate, patientia (ut jam vidistis) inclitus pater. Cognoscerent hic profecto universi sigillatim propria, sed feliciter faterentur esse superata: quando unius præconium eum turba se jure non potest æquare virtutum. Æstimate, quale eis esset de tali herede gaudium, quæ merita potuit transire cunctorum. Quæratis forsitan sequestratim Principis bona: abunde prædicat sobolem, qui ejus laudat auctorem. (a) Deinde retinetis facundissimi Symmachi eximium dictum: Specto feliciter virtutis ejus augmenta, qui differo laudare principia. Subvenite, P. C. & agendo pro me communibus Dominis gratias debitum meum vestra satisfactione persolvite. Nam sicut unus satiare non valet omnium vota: ita multi unius possunt complere disposita.

Quicquid digno creditur, hoc multis sine dubio collatum esse sentitur.

Verus testis est, qui laudat expertus.

Abunde prædicat sobolem, qui ejus laudat auctorem.

(a) Deinde retinetis facundissimi Symmachi &c. Hæc verba non extant in libris Quinti Symmachi hodie editis. *Jur.*

EPISTOLA SECUNDA.

Joanni Papæ Senator Præfectus Prætorio.

Petit, ut orationibus ejus, admonitionibus, correptionibus etiam adjuvetur.

SUpplicandum vobis est, beatissime Pater, ut lætitiam, quam per vos (Deo largiente) percepimus, custodiri nobis vestris orationibus sentiamus. Quis enim dubitet prosperitatem nostram vestris meritis applicandam: quando honorem adipiscimur, qui a Domino diligi non meremur; & permutatione efficaci bona recipimus, dum talia non agamus? Ecclesiasticis siquidem jejuniis fames est exclusa popularis: decoris lacrymis tristitia fœda discessit; & per sanctos viros acceleratum est, ne traheretur diutius, quod gravabat. Et ideo salutans officiositate, qua dignum est, precor, ut vivacius oretis pro salute Regnantium; quatenus eorum vitam cœlestis Princeps faciat esse longævum, Romanæ Reipub. hostes imminuat, tempora tranquilla concedat: deinde, quod ornat pacem, necessariam nobis copiam de abundantiæ suæ horreis largiatur: mihique filio vestro intelligentiæ sensus aperiat; ut quæ vere sunt utilia, sequar; quæ vitanda, refugiam. Vigor ille rationabilis animæ nobis consilium præstet: facies veritatis albescat, ne mentem nostram innubilet caligo corporea: sequamur quod intus est, ne foris a nobis simus: instruat quod de vera sapientia sapit: illuminet quod cœlesti claritate resplendet. Talem denique Judicem excipiat publicus actus, qualem filium Catholica * mittit Ecclesia. In suis nos etiam muneribus virtus sancta custodiat: quia graviores insidias antiqui adversarii tunc subimus, quando ejus dona suscipimus. Nolite in me tantum rejicere civitatis illius curam, quæ potius vestra laude secura est. Vos enim speculatores Christiano populo præsidetis: vos patris nomine universa diligitis. Securitas ergo plebis ad vestram respicit famam, cui divinitus est commissa custodia. Quapropter nos decet custodire aliqua: sed vos omnia. Pascitis quidem spiritualiter commissum vobis gregem: tamen nec ista potestis negligere, quæ corpori videntur substantiam continere. Nam sicut homo constat ex dualitate: ita boni patris est, utraque refovere. Primum penuriam temporis, quam delicta promerentur, orationibus sanctis amovete. Si quid tamen (quod absit) acciderit; tunc bene necessitas excluditur, quando contra eam sub * ubertate tractatur. Monete me, quæ sunt gerenda sollicite. Bene agere vel correptus exopto: quia difficilius errat ovis, quæ voces desiderat audire pastoris; nec facile efficitur vitiosus, cui admonitor insistit assiduus. Sum quidem Judex Palatinus: sed vester non desinam esse discipulus. Nam tunc ista recte gerimus, si a vestris regulis minime discedamus. Sed cum me a vobis desiderem & moneri consiliis, & orationibus adjuvari; jam vobis est applicandum, si quid in me fuerit aliter, quam optabatur, inventum. (a) Sedes illa toto orbe mirabilis proprios tegat affectione cultores; quæ licet generalis mundo sit præstita: vobis etiam cognoscitur & localiter attributa. Tenemus aliquid sanctorum Apostolorum proprium, si peccatis dividentibus non reddatur alienum: quando (b) confessiones illas, quas videre universitas appetit, Roma felicior in suis * finibus habere promeruit. Nil ergo timemus talibus Patronis, si oratio non desistat Antistitis. Arduum est quidem multorum desideriis satisfacere: sed novit Divinitas magna præstare. Ipsa reinundat invidos, ipsa nobis faciat cives, cœlesti aspiratione gratissimos; & supplicationibus vestris tempora tribuat, quibus superna gratia prædicetur indulta.

Jejuniorum virtus.

* Gr. & Cuj. *nutrit.*

Graviores diaboli insidias tunc subimus, quando Dei dona suscipimus.

Laus Joannis summi Pontificis.

Penuriam temporis delicta promerentur.

* Gr. & For. *veritate* Jur. putat legendum, *libertate.*

Non facile efficitur vitiosus, cui admonitor insistit assiduus.

Sedes Romana toto orbe mirabilis.

* Ed. *finibus*

(a) Sedes illa toto orbe mirabilis. Romam intelligit, quam legum domicilium, gymnasium litterarum, curiam dignitatum, verticem mundi, & patriam libertatis Sidonius appellat. Hieronymus etiam in quadam epistola miratur Gaditanum quemdam Titi Livii solo nomine & gloria potius commotum fuisse, quam Romanæ urbis splendore, cum Romam pergeret. Nunc vero nominis sui decoctrix jacet, nihilque aliud est quam suæ venustatis pristinæ spurcum cadaver. *Broff.*

(b) Confessiones illas (Petri & Pauli.) Confessionis nomine vocabant partem Ecclesiæ, ubi conditæ reliquiæ corporum Sanctorum sub altari, non autem ipsam integram Ecclesiam, ut notat Baronius Comment. in Martyrol. Rom. sub die 6. Julii. Sic accipit claves confessionis S. Petri Aimoinus histor. Franc. lib. 4. cap. 84. Adde locum Ennodii apud Baron. tom. 6. Pag. 602. *Juret.*

EPISTOLA TERTIA.

* Ed. univerſis.

* Diverſis Epiſcopis Senator Præfectus Prætorio.

Commendat ſe illorum precibus; & petit, ut jejunium pro ſalute Principum, & pro pace obtinenda indicant. Tum eos hortatur, ut vitia cuncta a populo procul amandent.

Patrum inſtitutionibus applicatur, quicquid laudis in clara prole conceditur.

Non proderit judicem aliis eſſe perſpicuum, ſi ſibi potius reddatur obſcurus.

COrporalium patrum naturalis mos eſt, de filiorum provectione gaudere: dum eorum inſtitutionibus applicatur, quicquid laudis in clara prole conceditur. Vos autem ſpirituales parentes, qui auctorem rerum illuminata mente conſpicitis, pro me ſanctæ Trinitati ſedulo ſupplicate, ut ſplendere late faciat in medio poſitum candelabrum; quatenus nec mihi interior deſit viſus, & de me aliis pandatur aſpectus. Numquid proderit Judicem aliis eſſe perſpicuum, ſi ſibi potius reddatur obſcurus? Dignitatem conſcientiæ donet, qui tribunalia conferre dignatus eſt. Faciat inoffenſum Judicem: ne damnet errantem. Sit nobis proſperrime præſens; ut infauſta vitia reddantur abſentia. Amorem ſuum tribuat, ut peccandi ambitum miſeratus excludat. Quapropter, animæ veri parentes, affectuoſa & probabili petitione vos deprecor, ut indicto jejunio Domino ſupplicetis, qui vitam Principum noſtrorum florenti Regno protendat, hoſtes Reipub. defenſor imminuat, donet quieta tempora, & ad laudem ſui nominis copioſa; faciatque rerum omnium tranquillitatem, * & me vobis reddere dignetur amabilem. Sed quo facilius veſtra quoque exaudiatur oratio, eſtote circa eos, quos deſtinamus, * attoniti. Quod neſcimus, nobis non debet imputari. Actus eorum teſtimonia veſtra proſequantur; ut aut laudatus gratiam, aut accuſatus apud vos invenire poſſit offenſam. Neque enim vobis imputare poterunt, ſi delinquunt: quando non jubentur male dare, ut perperam cogantur accipere. Orphanis, viduiſque contra ſævos impetus* Deo placita præſtate ſolatia: ita tamen, ne (quod accidit (*a*) per nimiam pietatem) dum miſeris ſubvenire quæritis, locum legibus auferatis. Nam ſi aliquid offendit forte diſtrictum; talia date cunctis monita, ut jura poſſitis reddere ſeriata. Excludite, Sanctiſſimi, inter immundos ſpiritus implacabiles vitiorum furores, violentiam temperate, avaritiam depellite, furta removete, depopulatricem humani generis luxuriam a veſtro populo ſegregate. Sic auctorem iniquitatis efficaciter vincitis, ſi ejus perſuaſiones de humanis cordibus auferatis. Epiſcopus doceat, ne judex poſſit invenire, quod puniat. Adminiſtratio vobis innocentiæ data eſt. Nam ſi prædicatio veſtra non deſinat; neceſſe eſt, ut pœnalis actio conquieſcat. Et ideo dignitatem meam in omni vobis parte commendo; quatenus actus noſtri Sanctorum orationibus adjuventur, qui minus in humana poteſtate præſumimus. Familiaritas etiam mihi ſuadere, quod juſtum eſt. Non ſum callidus * abjurator; quod generaliter debeo, incoactus exolvo. Rependo etiam Sanctitati veſtræ honorificæ ſalutationis officium, textumque epiſtolæ affectuoſo fine concludo, ut in mente veſtra dulciora remaneant: quia bene ſibi animus poſteriora commendat.

* Alii, ut.

* Ac, attenti.

* Ed. debent placita &c.

Luxuria humani generis depopulatrix.

Epiſcopis adminiſtratio innocentiæ datur.

*Ed. adjurator MS. arbitrator.

(*a*) Per nimiam pietatem. Hoc ſenſu vetuſtus auctor, ſed incertus homil. 14. in Matth. cap. 6. (qui falſo vulgo tribuitur S. Chryſoſtomo) Miſericordia tunc vera eſt miſericordia, ſi ſic facta fuerit, ut juſtitia per eam non contemnatur: ſi autem contempta juſtitia miſericordia obſervetur, ipſa miſericordia non eſt miſericordia, ſed fatuitas. *Juret.*

EPISTOLA QUARTA.

Ambroſio Viro Illuſtri, Agenti vices Senator Præfectus Prætorio.

Admonet, ut officium ſibi commiſſum fideliter exequatur.

SEcure vobis, Deo juvante, opinionem noſtram credimus, cujus conſcientiam per cauſarum varios uſus longa ætate probavimus. Nam ſi in (*a*) advocationis ſtudio juſtitiæ claritate fulſiſtis; quid nunc, provecti ad conſilia noſtra, facietis? Creſcit enim in illo meritum, cui majus datur officium: quando jam habendus eſt in Judicum partem, qui meruit aulicis Poteſtatibus aſſidere. Ornentur ergo ſubſellia, cujus ore fora tenuerunt. Abſens adhære noſtro lateri, pleniorem laudem inde ſumpturus: quia integrum tibi reputabitur, quod bene ordinaveris ſolus. Hanc coram poſitus mecum curam participaveris & gloriam: nunc autem tibi tantum cogimur debere, quicquid inde (præſtante Deo) laudis potuerimus accipere. Quapropter officium tibi obſervare cenſemus, quod noſtris juſſionibus obſecundat: præceptis etiam tuis pro publicis utilitatibus juſtiſſime deſignatis præcipimus obedire; quatenus & tibi ſit pro publica utilitate mittendi fiducia, & nullus te contemnendi ſumat audaciam. Si quos etiam fidejuſſoribus committere neceſſarium æſtimaveris, confidenter aſſume: quia illud magis relevare poteſt animum noſtrum, ſi aliquid per vos cognoſcamus impletum. Præſenti enim ſola verba præſtares: nunc autem facta potius debentur abſenti. Conſilium quippe tantæ ſedis, ingens eſt proculdubio fama meritorum. Sed conſidera, quid exigatur, cui tale nomen imponitur. Labor veſter procuret mihi omnium quietem. Scitis, quæ turpia neglectus intulerit. Scopulus vitandus eſt, ubi alter offendit. Sed hoc vos monere mea potius curioſitas, quam veſtri diffidentia facit. Nam omnia vos illa agere credimus, quæ (juvante Deo) famæ noſtræ, & Reipub. utilia eſſe judicamus.

Creſcit in illo meritum, cui majus datur officium.

Scopulus vitandus eſt, ubi alter offendit.

(*a*) In advocationis ſtudio. Advocatorum actiones cum finiuntur, tunc incipiunt dignitates, ait Sidon. Apoll. lib. 1. Epiſt. 11. *Juret.*

EPISTOLA QUINTA.

Ambroſio Viro Illuſtri, vices Agenti Senator Præfectus Prætorio.

Hortatur, ut Populo Romano penuria laboranti quamprimum ſuccurrat.

GAudere vos quidem in eis credo, quæ charitatem veſtram optaſſe dijudico; nam ipſius quodammodo res agitur, cujus in alterum vota complentur. Sed hinc intelligo antiquæ amicitiæ fructum, quæ venuſtata felicior eſt, in ſuaviſſimi ſaporis emanaſſe dulcedinem: ſi prius Romanæ civitatis copiam per eos, quorum intereſt, tamquam munus eximium noſtris hoſpitiis offeratis. Ideo enim peregrinationis incommoda, ideo tot anguſta cogitationis intravimus, ut populus ille, antiquis delectationibus aſſuetus, beatiſſimis Regnantium temporibus, exploſis neceſſitatibus, perfruatur. Procul enim ſit, ut aliquo illius civitatis eſuriente ſatiemur. Illorum (quod abſit) indigentia, noſtra penuria eſt. Quid plu-

Ipſius quodammodo res agitur, cujus in alterum vota complentur.

Benignitas Caſſiodorii erga populum Romanum penuria laborantem.

rai læti esse non possumus, nisi & illis gaudentes communiter andiamus. Atque ideo tanta vivacitate incorrupta species frumenti congregetur, ut panis inde coctus non horrori, sed deliciis videatur esse propositus. Ponderatio justa servetur. Vincant copiæ mentium desideria. Non putatur abundare, quod quæritur. Fugite scelerata lucra: vitate nefanda compendia. Quicquid ibi male præsumitur, in mei animi læsione grassatur. Nemo putet veniale, quod in ista tentaverit parte præsumere. In nobis facilius consentimus excedi, quam Romanorum utilitates patiamur imminui: non ut favorem, plausumque popularem, sed ut (juvante Domino) meum in illis compleam dilectionis arbitrium. Cives siquidem omnes fovendi sunt; sed Romani aliquid plus merentur. Urbs ornata tot eximiis Senatoribus, beata tam nobilibus populis laudes debet nostrorum Principum personare, quas homo nationis exteræ se miretur audisse. Nam juste se illic extollit lætitia popularis, quæ Dominos cognoscitur habere victores. Quapropter impendendum est quicquid fidei, quicquid magna potest exhibere cautela; quia illud vere nostrum est commodum, quod illorum mihi procurat affectum. Lætentur præsentibus gaudiis, qui erant de nostra actione suspensi: illorum me desideria, illorum me vota juverunt. Et hoc mihi apud rerum Dominos profuit, quod ab eis universaliter audiebatur optari. Agite nunc, ut amor iste, juvante Domino, perseveret; quia eos amplius in reliquum credo facere, quod se in me feliciter sentiunt inchoasse. Abundantiam nunc petamus communibus votis: supernæ misericordiæ humiles supplicemus, ut primum nobis salutem Dominorum clementia divina concedat. Cæterum proventum, quem præstiterit, non negligentia diminuit, non venalitas ulla subducit. Fidem meam promitto: sed cum ipsis Divinitatis dona sustineo; cautelam offero; turpia fraudulentissimæ nundinationis excludo. Ipsi autem in Domino de promerita ubertate glorientur.

EPISTOLA SEXTA.

Joanni Cancellario Senator Præfectus Prætorio.

Joannes a Cassiodorio creatur Cancellarius, & quid in hac dignitate agendum, admonetur.

QUamvis statutis gradibus omnis militia peragatur, & tempora sibi custodiant, qui Judicum jussionibus obsecundant: tuus honor cognoscitur solemni ordine non teneri, qui suis Primatibus meruit anteponi. Tibi enim reddunt obsequia, qui te præire noscuntur; & reflexa conditione justitiæ, illis reverendus aspiceris, quos subsequi posse monstraris. Hanc inæquabilem æqualitatem, speciale decretum, singulare beneficium sub aspectu Judicis agis; nec potest rationabiliter culpari, quod impugnante ordine videatur assumi. Nullus tibi da temporis qualitate præscribit. Transgressio matriculæ actio tua est; & solus confidenter negligis, quod aliis servare * contendis. Sed talia tibi pro excellentibus meritis conceduntur: dum crederis omnes industria, fideque superare, quem nos constat elegisse. Nemo enim sequentem probat, nisi quem sibi laudanda virtus associat: quando vituperabile est inferiorem erigere, nisi meritis alios videatur excellere. Hoc igitur laudabile præjudicium, sententiam gratiosam, militiam domesticam, a * duodecima Indictione cancellorum tibi decus attribuit; ut Consistorii nostri secreta fideli integritate custodias. Per te præsentandus accedat: per te nostris auribus desiderium supplicis innotescat; jussa nostra sine studio venalitatis expedias; omniaque sic geras, ut nostram possis commendare justitiam. Actus enim sui Judicis opinio est; & sicut penetrale (a) domus de foribus potest congruenter intelligi: sic mens Præsulis de te probatore agnosci, non injuria: quia talem unusquisque ad responsa sua videntur eligere, qualem se * cunctos decreverit æstimare. Vestes ipsæ, quæ nostris corporibus applicantur, nonne nos deformare possunt, si aliquo inquinamento sordescant? Quanta vero gratia nos decorare videntur, cum laudabili puritate nituerint? Sic miles ad secreta Judicis proximatus, Præsulis sui * famam aut ornat, aut maculat. In nobis siquidem peccant, qui alios maculant; & dum spolium * observantis ambitur, fama Præsidentis exuitur. Considera, si negligere debemus, unde nos culpari posse cognoscamus. Ultra (b) * clementes est, qui alicui non appetit, quem grassatum in suo dedecore comprehendit. Respice, quo nomine nuncuperis. Latere non potest, quod (c) inter cancellos egeris. Tenes quippe lucidas fores, claustra patentia, fenestratas januas; & quamvis studiose claudas, necesse est, ut te cunctis aperias. Nam si foris steteris, meis emendaris obtutibus: si intus ingrediaris, observantium non potes declinare conspectus. Vide, quo te antiquitas voluerit collocari; undique conspiceris, qui in illa claritate versaris. Proinde ad nostra monita aures animumque converte: fige menti omnia, quæ jubemus non te, tamquam (d) vacuam fistulam, dicta pertexeant, quæ tamdiu plena conspicitur, quamdiu in eam undæ influere posse noscuntur. Esto potius conceptaculum, quod audita custodias, quod suscepta non fundas: quia nihil proderit, si auribus tuis transitura placeant, & in cordis finibus se omnia non defigant.

* MS. contemnis.

Vituperabile est inferiorem erigere, nisi meritis alios videatur excellere.

* Anno Christi 534.

* Gr. Niv. & Gam. *cunctos &c. æstimari.*

* MS. & Ac. *formam.*

Miles ad secreta Judicis proximatus, Præsulis sui famam, aut ornat, aut maculat.

* Ed. *observantis.*

* Gr. Cuj. &Forn. *dementes.*

(a) Domus de foribus. Lib. 1. ep. 2. Nazarii in Panegyrico, Pag. 206. S. Ambros. lib. 2. de Virginibus: Bona domus in ipso vestibulo debet agnosci. Sic Apuleius. Et Hieronym. Epist. ad Marcellin. & Anapsych. Quos cum legeris, & vestibula videris, facilis conjectura erit, qualis ipsa sit futura domus. *Juret.*

(b) Clementes. Vet. dementes. Proclivis fuit error, ex affinitate eI. cum d. ut alias eodem mendi genere laborat Gellius lib. 5. cap. 14. in nomine servi Androdi a leone agniti, qui vere Androclus apud Ælianum: & Nemesianus, divos lene jacentes, pro clivos. Describit enim Capitolii ascensum, in quo & clivos fuisse constat vel ex Alpheno. l. 52. si ex plagis, §. in clivo ad l. Aquiliam. Simile peccatum apud Græcos in χαλίδιον, pro χαδίειν, & χαλδίειν, pro χαδεῖν Hartungus deprehendit. *Forn.*

(c) Inter cancellos egeris. Glossæ antiquæ caula, Cancelli ante Judicem extra caula, foris versus atria. *Juretus.*

(d) Vacuam fistulam dicta pertexeant. Simile illud Comici:

Plenus rimarum sum: hac atque illac perfluo. *Forn.*

EPISTOLA SEPTIMA.

Universis Judicibus Provinciarum Senator Præfectus Prætorio.

Præcipit, admoneantur Tributarii, ut trina illatione, & temporibus constitutis vectigalia solita persolvant.

JUstissime quæritur, quod annua devotione præstatur: quando sub quodam gaudio constat

Sub quodam gaudio constat inferri, quod solvitur lege naturali.

inferri, quod solvitur lege naturali. Stipendium namque est, quod subjectum facit munificum dici; & offerentis nomen accipit, qui se, quod penditur, debere cognoscit. Quam * lautum est intrepidum foro assistere, publicum non timere, & inter devotos laudabilem collocari, qui pudorem non sinitur habere compulsi! Inhonorum est enim omne, quod* cogitur; nec offerentis habet gratiam, qui damnis suis perducitur ad tributa: contra, quam libero dignum est compulsoribus nihil debere? Ille solus delectabilis ager est domino, in quo supervenite non timetur exactor. (a) Merito ergo testimonium solutionis securitas dicitur, de qua non solum animus, sed substantia communitur. Et ideo, quod feliciter dictum sit, * Indictione duodecima per diœcesim dicationis tuæ solemni moderamine custodito, possessorem te Officiumque tuum præcipimus admonere; ut stua illatione devotus, (b) constitutis temporibus suam compleat functionem: ita ut cesset (c) venalis illa dilatio, quæ non ad tributariorum compendia, sed fraudis ambitu cognoscitur exquisita. Nam qui se hujusmodi onera sublevare dicunt, aliud majus pondus abominabilis nundinationis imponunt. Absit a nostris temporibus detestabilis, & fugienda versutia. Possessor nihil aliud, nisi quod publico debetur, exolvat; nam sua damna potius agunt, qui sub nobis aliqua fraudare contendunt. Quapropter sicut fiscalia onera nulla occasione volumus aggravari: ita constitutis temporibus præfinitas illationes præcipimus, Deo juvante, compleri; quatenus & possessorum devotio gratissima Dominis innotescat, & tarditatis involuta confusio nostris * rationibus auferatur. Unde singulis quibusque temporibus solemni more factos Breves ad scrinia nostra transmittite, sicut te & prisca legum, & nostræ jussionis præsens commonere videtur auctoritas; ne si aliqnid horum æstimaveris negligendum, ut tibi absolute facias esse periculum. Verumtamen, ut justissimarum præceptionum diligentior procuretur affectus, illum atque illum, præcedentibus meritis comprobatos, tibi Officioque tuo imminere; ut nihil possit nocere negligentia, ubi adhibetur sollicitudo geminata. Unde continenter agite, si provectum vestrum magis desideratis extendere. Impia lucra sint a vobis omnimodis aliena: vos possessorem devotum redditis, si fraudulentis non gravetur incommodis. De æquitate potius, quam de rapacitate proficitur. Semper metuit injusta præsumptio. Quid enim acquiri putatur, ubi bona conscientia perditur? Aut in qua parte possit homo proficere, si innocentiam probatus fuerit amisisse? Nolite sine præmio credere, quæ videntur ad bonam conscientiam pertinere. Habebunt nos bene agentes, in quo possumus, auditores. Remuneratorem enim illi esse promitto, quem se aliqua honestate tractasse cognovero. Agite ergo, laudes ad me potius vestri perveniant, quam querelæ. Majus commodum non quæratis, quam si nihil venditis. Illa tantum sequenda sunt lucra, quæ potest possessor lætus offerre, & miles solemniter securus accipere. Non censor, sed laudator vester esse desidero. Cavete ergo, ne reddatur infestus, qui vobis cupit esse beneficus. Nam gravius semper irascitur, qui contra propositum commovetur.

**Ed. tutum.*
Inhonorum est omne, quod cogitur.
** Ed. agitur.*
** Anno Christi 534.*
** Ed. oratio-nibus.*
De æquitate potius, quam de rapacitate proficitur.
Semper metuit injusta præsumptio.
Quid acquiri putatur, ubi bona conscientia perditur?
Gravius semper irascitur, qui contra propositum commovetur.

(a) Merito testimonium solutionis securitas dicitur. Apocha securitas dicitur. Petronius in Satyrico: Redde mihi apodixim defunctoriam, id est remissionem senilis ætatis. Sidonius contra tributa securitatibus, &c. *Bress.*

(b) Constitutis temporibus. Omnes illationes fisco tribus pensionibus solvebantur, nempe quarto quoque mense, C. de apoch. lib. 10. tit. 22. *Forn.*

(c) Venalis dilatio. Venales moras, Infra hoc lib. epist. 35. & l. 33. si bene, D. de usuris. *Forn.*

VIII.

Edictum per Provincias Senator Præfectus Prætorio.

Multa, & præclara præbet monita, & promittit se Judicem integerrimum futurum.

PRiscorum (a) mos fuit nova jura decernere, ut succedenti populo aliquid, quod omissum videbatur, adjungerent: nunc autem sufficiens laus conscientiæ est, Veterum decreta servare. Erat ante genus hominum sub hac novitate sollicitum, dum regulam vitæ suæ in aliena cognoscerent voluntate pendere: modo vero unusquisque novit fixum, quod ab Antiquis plenissime non dubitat constitutum. Sufficiunt ergo vobis jura, si non desit voluntas eximia. Quid (b) præconum voces? Quid periculosas sententias Præsulum erectis auribus sustinetis? Propriæ vitæ imponit modum, qui sibi se judicem intelligit constitutum. Studete cuncti actibus bonis, & formidanda nescitis. Nolite inardescere ad præsumptiones illicitas: amate vivere quieti; transigite semper innoxii. Quid litibus honesta confunditis? Cur facitis, quæ mox timere possitis? Si quæritis lucra, vitate potius damnosa litigia. Si quod tamen emerserit civile certamen, legibus patriis estote contenti. Nullus ad seditiosa confugiat: nullus ad violenta confugiat. Furoris genus est, in sæculo pacato turbulento studere proposito. Sed quia vobis de Judicibus, etsi non verus, tamen oritur rationabilis metus (dum inexperta potestas trahit potius ad timorem) quantum ad meum propositum pertinet, juvante Deo, rerumque Dominis regnantibus, omnia vobis justa, omnia moderata promittite. Primum, quod maxime Judicem dehonestat, nundinatio a me fœda nescietur. Non enim (c) verba mea, more vestium, suspensa venduntur. Spectari a vobis aliquid sola specierum indigentia faciet, non maliriosa venalitas: ubi tamen erit, quæ tempus mitigat moderata præceptio. Non indicimus, quod ematur: nec ad taxationem trahimus, quæ necessaria non habentur. Estote tantum ad consueta solliciti, de novitate securi: quia illud solum nobis judicavimus esse commodum, si vos, juvante Domino, servemus illæsos. Non vos quisquam militum pro sua voluntate concutiet: non exactor adjectitiis gravabit incommodis: non solum nostras, sed & Officii innoxias custodivimus manus. Alioqui inutile bonum est Judicem non accipere, & multis accipiendi licentiam præbuisse. Neque enim sic a nobis egrediuntur; ut ea, quæ passi fuerint, aliis merito fecisse videantur. Imminuta sunt enim vestro amore suffragia, quæ hactenus omnium detrimento crescebant. Ostendimus in nobis, Deo juvante, continentiam; ut eam militibus sine pudore imperare possimus. Non enim potest auctoritatem habere sermo, qui non juvatur exemplo: dum iniquum sit bona præcipere, & talia non fecisse. Ordinatio igitur nostra utilitatem publicam tantummodo respiciet, non furta privata. Scimus, quæ pro nobis vota fuderitis, qua fuistis anxietate suspensi. Deforme nobis est talia facere, ut minus possitis in vestra exultatione gaudere. Patebunt, Deo propitio, aures nostræ ad suscipienda desideria supplicantium: auctor causæ suis nos oculis sub li-

Propria vitæ imponit modum qui sibi se judicem intelligit constitutum.
Furoris genus est in sæculo pacato turbulento studere proposito.
Inexperta potestas trahit potius ad timorem.
Nundinatio Judicem maxime dehonestat.
Inutile bonum est Judicem, non accipere & multis accipiendi licentiam præbere.
Non potest auctoritatem habere sermo qui non juvatur exemplo.

bertate visurus est: non redempta, sed propria lingua loquetus. Vobis enim nec servitus impegabis; nec a nobis nobilitas venesandu fatigabitur. Præturia denique nostru nullus turpis actus inersvit: nemo a nobis, quam venerat, minus locupletior rediit. Nescivit dumesticum penetrale a subselliis discrepare. Judicem me ubservans inveniet, quocumque respexerit. Verecundiæ memores, juvaute Deo, sic agere nos optamus, quemadmodum a rerum Duminis mandata suscepimus. Vos ad omnia justa estote devuti; ut me provinciarum (*d*) patrem sciatis esse, quam Judicem; quia iterum gravius irascitur, qui minime de probitatum actione pensatus. Nam si præbuistis læsionibus obsequium; quid illi impendere debetis, quem vobis magnupere studere cognoscitis? (*e*) Solemnia commoda sedis vestræ laborantibus militibus non negeutus: quia ipse præbet viam excedendi, qui nun patitus justa persolvi. Præceptis etiam oustsis obedientiam æquabili moderatiune præstate. Cumpellat rationabiliter proprius animus: ne vos urgeat terrur armatus. Odium sibi excitat, qui justis resultat imperiis. Quem jam coegeru, non amabo. Sicenim cuncta, quæ agenda sunt, volumus explicari; ut vos nullu cumpulsure faciamus imminui. Servari vobis cupimus concessa pridem Dominorum beneficia, nulla abominabili præsumptione distracta. Hunurem nostrum sola vus uptamus gratulatione sentire; & Regnautibus bona petere, qui vestru desideria* nisi sunt præstitisse. Vivite nunc adepta securitate gaudentes. Quem fas non fuit cogere, potuistis voluntariis sponsiunibus obligare. Nam qui dubitat sub Dei confidentia justa promittere, vult habere liberum, quod nun est pollicitus immutare. Tenete igitus arbitrii mei iduneum vadem, speculum cordis, imaginem voluntatis; ut quibus non sum facie notus, fiam morum qualitate recognitus. In hac me potius parte conspicite, qua latent præseuses. Non est vobis damnum absentiæ meæ: utiliusest Judicem meute nosse, quam corpore.

Ipse præbet viam excedendi, qui non patitur justa persolvi.

Odium sibi excitat, qui justis resultat imperiis.

* Ed. *vis.*

Utilius est Judicem mente nosse, quam corpore.

(*a*) Priscorum mos fuit. Sic Ulpianus ait Proconsulem edictum ejus aliquam sui commendationem contiuens mittere debere, &c. l.4.de offic. Procons. *Forner.*

(*b*) Præconum voces. Supra lib. 6. form. 3.l. ult. C. de feriis. *Forn.*

(*c*) Verba mea more vestium suspensa venduntur. Imp Constantinus:Non sit venale Judicis verbum, non ingressus redempti,non infame licitationibus secretarium, l.1.de offic.rect.provin.C. Theod. quidam verbum pro velum: nihil temere mutem: arg.l.5.C.de naufrag.l.6.Cod. Theod.eod.tit.Vide infra hoc lib.11.epist.32. Officii innoxias manus τῶν μεσιτῶν, manus puræ. Seneca lib.7. Controv.Novel.8.καθαραὶ χεῖρες. *Forner.*

(*d*) Patrem faciatis, quam judicem. Quam, sine comparationis particula, ut magis, vel quidpiam simile suppleatur. sup.lib.8.epist.2.& lib.9.epist.25.*Forn.*

(*e*) Solemnia commoda. Id est salaria: l. Commodis, de re judi. Victruvius in Præfatione lib. 6. & infra hoc lib. epist. 33. *Forn.*

EPISTOLA NONA.

Judicibus Provinciarum Senator Præfectus Prætorio.

Hortatur, ut diligant justitiam, eamque a subditis suis observari curent.

SCiens ab eis contrarium posse credi, qui præcedentibus malis fuerant imminuti (dum mens humana facile suspicatur de quolibet illa, quæ pertulit) propositi nostri votum edictali tenore promisimus: ne, juvante Deo, quos securos esse cupimus, vel de ipsa sollicitudine gravaremus. Nun enim est parvum turmentum, adversum aliquid formidare vauturum: dum semper gravius æstimatus emergere, quod timetur. Absit a nostris temporibus vel minima credulitas læsionis. Reo jam viciuus est, qui malus putatur: quia tunc aliquid persuadetur animo, cum intraverit pectus * apta suspicio. Quapropter dilectio tua per loca celeberrima proponi faciat destinata. Aptum est enim ab his jussa cugnosci, quos decrevimus admoneri. Excitetur nunc amor omnium circa Dominos felices; ut, sicut nos nullum contraria voluimus cogitatione suspendere: ita se & illi devutos debeant pie regnantibus exhibere. Sponsiones autem* nostras vos veras efficitis, si Provincialibus æquabiliter præsidetis. Diligite justitiam, quæ vos & amabiles faciat; & gloriosam commodum sua participatiune concedat. Scitote ufficia vobis quasi actuum vestrorum testes assistere. Et ideo quam magnum est in tantorum conspectu facere, quod omnium possit ora prædicare? Judicium, quasi juridicium, cognuscite vocitatum. Præsulem agere non decet, quod alter accuset. Quid timeat reus, cum viderit crimen in fascibus constitutum? Sola malis illuturmenta sunt, si publica vuta moribus suis sentiant esse contraria. Dici enim non potest disciplina, quandu ipsa fuerit corrigenda. Studete ergu nubiscum, ut boni mores Provincialibus dentur: sed nuditas auferatur. De remediis potius, quam de læsione tractetur. Grave malum est, quicquam ad largiends juris beneficia fieri, & mixtum læsiunibus inveniri. Sic agite, ut cum justitiu probata quæritur, (*a*) unnus vester brevis esse videatur. Honores potius vobis offerantur. Necessitatem quippe ambitus amittitis, si Provincialium vobis vuta foveris. Nullus vestrorum actuum facimus esse custodes; nec sub privatu arbitrio ingenium Judicis inclinamus: sed umnia sic gerite, ne fiat necessarium, quud nunc credimus esse turpissimum. Instar nostræ geritis dignitatis, si vos conscientiæ puritate tractetis. Obviate malis, fovete nihiluminus innocentes. Si quis tamen est, qui ausu temerario contra vestros fasces erigatur, nec possitis exercere quod justum est: aut petiturem protinus cum vestra relatione transmittite: aut* si viribus deseritur veniendi, negotium destinata relatione declaretur: quandu & evectiones publicas accepistis, & nobis gratum sit audire de talibus. Atque ideo vobis totius excusatiunis causa summota est: quando aut per dignitatem vestram potestis recta gerere: aut ceste nobis quæ sunt necessaria nuntiare.

Mens humana facile suspicatur de quolibet illa, quæ pertulit.

Gravius semper emergere æstimatur, quod timetur. Reo jam vicinus est, qui malus putatur.

* Ed. *alta.*

* Ed. *vestras.*

Præsulem agere non decet, quod alter accuset.

Dici non potest disciplina quando ipsa fuerit corrigenda.

* Ed. Ac., *juribus.*

(*a*) Vide Apuleium lib.2.Florid.ubi Proconsulem Africæ alloquens inter alia sic scribit: Utinam perpetuo liceret frui. Quid nobis cum istis Proconsulum vicibus? Quid cum annis brevibus, & festinantibus mensibus? O celeres bonorum dies! O Præsidum optimorum citata pericula! *Juret.*

EPISTOLA DECIMA.

Beato Viro Clarissimo, Cancellario Senatus Præfectus Prætorio.

Significat Regem concessisse Davo facultatem petendi Lactarium montem ad sanitatem recuperandam; & jubet, ut ei necessaria quæque suppeditet.

CUm rerum Domini clementia de famuli sui *Davi salute cogitaret (cujus votum est de cunctorum sospitate lætari) remedia Lactarii mon-

*Alii, *David.*

tis eum jussit expetere; ut cui medela bumana nil profuit, vulgati loci beneficium subveniret; qui erebra tussi retonans anhelo pectore membra tenuavit: dum ministeria naturæ, oimia concussiona debilitata, virtutes suas expleare nequeunt ad salutem. Escas enim in auxilium humani corporis contribaras, dum apre non transigit, reddit inutiles. Nec intereſt talibus aut sumere cibum, aut sustinere jejunium. In dies singulos substantia viva deficit; &, velut rimosum dolium, paolatim defluens, dooec avacuetur, expenditar. Huic ferocissimæ passioni beneficium montis illius Divina tribuerunt; ubi aeris salubritas cum pinguis arvi fœcunditate consentiens, herbas producit dulcissima qualitata conditas; quarum pastu vaccarum turba saginata, lac tanta salubritate conficit; ut quibus Medicorum tot consilia nesciunt prodesse, solus videatur potos ille præstare: reddens pristino ordini resolutam passionibus vim naturæ. Replet membra vacuata, vires effœtas instaurat; & fomento quodam reparabili ægris ita subvenit, quemadmodum somnus labore fatigatis. Hæc itaque armenta io tam abundanri pabulo exhausta videre, miraculum est; ut humor ille lacteus non præstet origini suæ, qui corpora mortalium probatur læsa reficere; miroque modo berbis animalia non proficiunt, unde hominum membra pinguescunt. Exiles per dumeta discurrunt montium, tenues videorur, & iostar ejus, cui medentur, sustinent passionis. Lac autem tam pingue, ut hæreat digitis, cum exprimatur in vasis. Qua de re annonas deputatas, subventionemque necessariam præbete venienti; ut io supradicto loco salubritee pastus, eodem alimento reparetur ejus juventus, quo nutritur infantia. Consurgite animi tali passiona laborantium. Jam oon amaro antidoto borrebitis dulcissimam vitam. Voluptuose bibite, quæ saluberrima sentiatis. Felicitatis genus est, iode curari, unde libens animo æger possit expleri.

Felicitatis genus est inde curari, unde libens animo æger possit expleri.

XI.

Edictum de pretiis custodiandis Ravennæ.

Declarat se speciebus pretia fixisse, statuta Edicti violatoribus pecuniaria, corporeave pœna.

*Niv. & Ga. *emptoris.*

Quare venalitas victualium rerum temporis debeat subjacere rationi.

VEnaliras (a) victualium rerum * temporis debet sobjacere rationi; ut neque in vilitate cariras, nec in caritate vilitas experiatur: sed æqualitate perpensa & mormur ementibus, & gravamen querulis negotiatoribus auferatur. Arqua ideo trutinatis omnibus, & ad liquidum calculatione collecta, diversarum specierum pretia subter affiximus; ut omni ambigoitata summota, definitarum rerum debear manere custodia. Siquis autem vendentium non servaverit, quæ præsentia edicti tenore loquitur; per singulos excessus sex solidorum mulctam a se noverit axigendam, & (b) fustuario possa sabjacere supplicio; qoatenus aom & damni metus terreat, & prædicta pœna vehementer affligat.

(a) Venalitas. Hoc supra in formula defensoris & curatoris Reipubl. l. 6. form. 18. & l. 7. form. 11. & 12. Pretia justa rebus vænalibus statuantur, Novell. 122. edict. 6. Justiniani: supra lib. 9. epist. 5. c. 1. earra de empt. & vend. Cedrenus in Theophilo Imperatore: Athenæus lib. 6. Dipnosuphist. c. 2. de piscium venditorib. Moschopulus & Suidas in ὀψοφύλακες. *Forn.*

(b) Fustuario supplicio. Hujus mentio in jure crebra, l. 7. sacculari, ff. de extr. criminib. Novell. Majoriani, Papinian. respons. tit. 14. & tit. 21. l. 5. C. Theod. de Episc. & Cler. Paulus lib. 5. sent. tit. 4. & tit. 21. Et supra lib. 9. epist. 2. lib. 4. epist. 10. lib. 8. epist. ult. l. 2. tit. ult. C. qui ad Eccles. confug. Adrianus Papa apud Gratianum: Qui in alterius famam, inquit, publice, scripturam aut verba contumeliosa confinxerit, flagelletur, can. 1. 5. q. 1. renovat legem xii. tab. quæ famosi libelli auctorem fustuario puniri jubebat. Cornut. in Persii. Satyr. 1. *Forner.*

XII.

Edictum pretiorum per Flaminiam.

Statuit, ut ab hospitibus exigantur tantum pretia per militem suum, cives, & Episcopum loci definita. Qui secus fecerit, in eum sex solidorum mulctam, & fustuarium supplicium decernit.

SI otiosi populi urbium singularum sub pretiorum justitia continentur; quanto magis debet laborantibus subveniri, ne utilitas commeantium sauciatur discrimine fortuitorum? Et ideo susceptio transeuntium requies debet esse curarum: ne quod ad levamen inventum esse constat, detestabile potius gravamen infligat. Recipiatur hospes ad pretia definita: iniquitatem non patiatur avaram, qui invitatur ad gratiam: quoniam turpis* accusatio est, terrere enormirare prerii, & susceptione blandiri. Prædoni similis est, qui sub iniqua cupit voluntate distrahere; utrosque enim constat aliena velle diripere, & considerationem justitiæ non habere. Nescitis, quanta possitis acquirere moderati? Ultro ad commoda vestra veniunt, qui vos temperanter agere posse cognoscunt. Nullus ergo se æstimet, quod est familiare semper absentium, longinquitatis oblivione defendi: quando ad nos veniunt quotidie qui vestra mercimonia patiuntur. Cavete potius damna multorum, qui lucrorum aviditates appetitis. Sex enim solidorum dispendium se noverit sustinere, & laceratione corporis affligendum, si quis aliter vendendum esse crediderit, quam miles noster in rem directus pretia, cum civibus atque Episcopis locorum, habita deliberatione, censuerit. Sufficere enim debent omnibus honesta lucra de civibus: ne obsessa potius videantur itinera esse latronum.

*Ac. occupatio. Niv. & Gam. *aucupatio.*

Prædoni similis est, qui sub iniqua cupit voluntate distrahere.

EPISTOLA DECIMA TERTIA.

Justiniano Imperatori Senatus Urbis Romæ.

Rogat, ut Regi pacem concedat. Quod ut facilius assequatur, Romæ, sanctorumque Apostolorum Petri & Pauli preces suis adjungit.

HOnestum nimis & necessarium videtur esse negotium, pro securitate Romanæ Reipub. pio Principi supplicare: quia convenit a vobis expeti, quod nostræ possit proficere libertati. Nam inter cætera bona, quæ vobis singulariter Divina tribuerunt, nihil gloriosius probatur accedere, quam quod vos cognoscitis ubique posse præstare. Rogamus ergo, clementissime Imperator, & de gremio Curiæ duplices tendimus manus, ut pacem vestram nostro Regi firmissimam præbeatis: nec nos patiamini abominabiles fieri, qui semper de vestra concordia videbamur accepti. Romanum siquidem nomen vos commendatis, si nostris Dominis benigna conceditis. Gratia vestra nos erigit ac tuetur; & hoc mereri cognoscimus, quod de vestra mente sentitur. Quietem ergo Italiæ fœdera vestra componant: quia tunc amari possumus, si per vos dilectio votiva copuletur. Cui

rei si nostræ preces adhuc non videntur posse sufficere, æstimate patriam nostram in hæc precatoria verba prorumpere: Si tibi aliquando grata fui, ama, piissime Principum, defensores meos. Qui mihi dominantur, tibi debeant esse concordes: ne incipiant talia in me facere, quæ a votis tuis cognoverint discrepare. Non mihi sis causa crudelis exitii, qui semper vitæ gaudia præstitisti. Ecce alumnos meos sub tua pace geminavi: ecce civibus ornata resplendui. Si me lædi pateris, ubi jam nomen tuæ pietatis ostendis? Quid enim pro me nitaris amplius agere, cujus religio, quæ tua est, cognoscitur sic florere? Senatus meus honoribus crescit, facultatibus indesinenter augetur. Noli per discordiam dissipare, quod deberes per bella defendere. Habui multos Reges: sed neminem hujusmodi* litteratum: habui prudentes viros: sed nullum sic doctrina & pietate pollentem. Diligo Amalum, meis uberibus enotritum, virum fortem, mea conversatione compositum, Romanis prudentia charum, gentibus virtute reverendum. Junge quinimmo vota, participare consilia; ut tuæ gloriæ proficiat, si mihi aliquid prosperitatis accedat. Noli me sic quærere, ut non valeas invenire. Tua sum nihilominus charitate, * si nullum facias mea membra lacerare. Nam si Libya meruit per te recipere libertatem; crudele est me amittere, quam semper visa sum possidere. Impera motibus iracundiæ Triumphator egregie. Plus est, quod generali voce petitur, quam si vester animus cujuslibet ingratitudinis offensione vincatur. Hæc Roma loquitur, dum vobis per suos supplicat Senatores. Quod si adhuc minus est, beatorum Apostolorum Petri atque Pauli petitio sanctissima cogitetur. Nam qui securitatem Romanam sæpe defendisse probantur ab hostibus; quid erit, quod eorum meritis vester non tribuat Principatus? Sed ut omnia Reverentiæ vestræ congruere videantur, per illum virum venerabilem, Legatum piissimi Regis nostri ad vestram clementiam destinatum, preces nostras credimus porrigendas; ut tam * multi debeant efficere, quæ vel singuli potuerunt apud pios animos obtinere.

* Ed. litterarum.

* Ac sed Niv. & Gam. sic.

* Alii, multa.

EPISTOLA DECIMA QUARTA.

Gaudioso Cancellario Provinciæ Liguriæ Senator Præfectus Prætorio.

Describit Comum civitatem, & indicat Regem ejus incolas manere perpetuo affecisse.

DUm multis itineribus Como civitas expetatur, ita se possessores paraveredorum assiduitate suggerunt esse fatigatos, ut equorum nimio cursu ipsi potius atterantur. Quibus indulto Regali beneficium præcipimus jugiter custodiri: ne urbs illa, positione sua libenter habitabilis, rarescat incolis frequentia læsionis. Est enim post montium devia, & laci purissimi vastitatem, quasi murus quidam planæ Liguriæ. Quæ licet munimen claustrale probetur esse provinciæ, in tantam pulchritudinem perducitur, ut ad solas delicias instituta esse videatur. Hæc post tergum campestria culta transmittit, & amœnis vectationibus apta, & victualibus copiis indulgenter accommoda: a fronte sexaginta millibus dolcissimi æquoris amœnitate perfruitur; ut & animus recreabili delectatione satietur, & piscium copia nullis tempestatibus subducatur. Merito ergo Como nomen accepit, quæ tantis lætatur compta muneribus. Hic profecto lacus est nimis amplissimæ vallis profunditate susceptus, qui concharum formas decenter imitatus, spumei litoris albore depingitur. Circa quem conveniunt in coronæ speciem excelsorum montium pulcherrimæ summitates: cujus ora prætoriorum luminibus decenter ornata, quasi quodam cingulo Palladiæ silvæ perpetuis viriditatibus ambiuntur. Super hunc frondosæ vineæ latus montis ascendunt. Apex autem ipse, quasi quibusdam capillis, castanearum densitate crispatus, ornante natura depingitur. Hinc rivi niveo candore relucentes in aream laci altitudine præcipitanta descendunt. Hujus finibus ab Austro veniens (a) Addua fluvius faucibus apertis excipitur. Qui ideo tale nomen accepit, quia duobus fontibus acquisitus, quasi in proprium mare devolvitur; qui tanto impetu vastissimi æquoris undas incidit, ut nomen retinens & colorem in Septentrionem ubesiore alvei ventre generetur. Putes quamdam lineam fusciorem in aquis albentibus esse descriptam; miroque modo influentis disculor natura conspicitur, quæ misceri posse simili liquore sentitur. Hoc & in marinis quidem fluctibus fluviorum inundatione contingit: sed ratio ipsa vulgariter patet, ut torrentes præcipites limosa fæce corrupti, vitreo sint æquori discolores. Hoc autem jure putabitur stupendum, quod similes tantis qualitatibus elementum per pigrum stagnum videas ire celerrimum; ut amnem per solidos campos putes decurrere, quem se peregrinis undis non videas colore posse miscere. Quapropter incolis harum rerum jure parcitur: quando amœna omnia delicata sunt ad labores, & facile onus afflictionis sentiunt, qui uti suavibus deliciis consueverunt. Fruantur ergo munere Regali perpetuo; ut sicut gaudent nativis epulis: ita eos exultare faciat munificentia Principalis.

Comum civitas describitur.

Amœna omnia delicata sunt ad labores.

(a) Addua fluvius. Fluvius est in Insubribus, qui per medium Larium lacum fertur, ita ut aquæ non commisceantur. Hinc Claudianus,

Addua quo scissas spumosior incitat undas.

bonos pisces nutrit, & potissimum Tiaulos. vide Plin. lib. 2. cap. 103. *Broff.*

EPISTOLA DECIMA QUINTA.

Liguribus Senator Præfectus Prætorio.

Notam facit Regem centum libras auri ad necessitates eorum sublevandas concessisse; & ut Regi gratias referant, hortatur.

REgale munus impetratum gaudium debet esse cunctorum; ut provocetis ad meliora, cum de vobis concessa probaveritis esse gratissima. Nam si subvenire semper amantis est; cujusmodi vos æstimatos intelligitis, quos relevatos esse sentitis? Sed ne vestram lætitiam longis prælocutionibus differamus (quia bonarum rerum celerrima semper desideratur agnitio) gloriosissimi Domini, devotæ Liguriæ necessitatibus consulentes, centum libras auri per illum atque illum de cubiculo suo, pietate fulta, destinaverunt; ut judicio vestro, quibus est causa notissima, tanta unusquisque hujus muneris participatione lætetur, quanta necessitate gravatus esse cognoscitur: ne quod afflictis datum est, usurpet illæsus; sed illi reparatis viribus consurgant, qui damnorum sarcina prementa corruerant. Astensis autem civitas, quæ supra cæteras suggeritur ingravata, dispositionis vestræ justitia maxime sublevetur;

Subvenire semper amantis est.

Bonarum rerum celerrima semper desideratur agnitio.

vatur; ut secundum modum dispendii commoditate beneficii perfruatur. Sumite pietatis stipendium tributarii, & Dominorum æstimate clementiam, qui conditione mutata hoc vos ab ærario videtis accipere, quod consueveratis inferre. Sed ne beneficia Dominorum subtractis exactionum incommodis augeantur; celerius relatio vestra nos instruat, quid unicuique de hac summa relaxandam esse judicetis; ut tantam de prima illatione faciamus suspendi, quantum ad nos notitia directa vulgaverit. Quapropter piissimis Dominis votis salutaribus reddite, quæ debetis; ut ratio vestra supplicando peragat, quod se in ipso universitas recepisse cognoscat.

EPISTOLA DECIMA SEXTA.

Liguribus Senator Præfectus Prætorio.

Promittit se perpensurum querelas de libra & mensuris delatas, & si quem in fraude versatum compererit, ad reparandam illatam injuriam coacturum. Tum petit, ut ad apparatum exercitus necessaria quæque confestim & libenter procurent.

STudiose nos oportet erigere, quos statuit Regalis pietas sublevare; nam* quibus Dominorum clementia voluit condescendere, convenit etiam his subjectos de propria dignitate præstare. Nuper mihi gratias retulistis, quod tam spem vobis bonorum, quam fructum aliquem contulissem. Invitastis me ad beneficia: quia magna suscepistis gratulatione promissa. Absolvimus votum Judicis obligati. Quæ fuerunt prædicta, nunc probantur impleta. Initium igitur a libra faciemus: quia ubi conscientiam fas est intendere, inde debet sermo Judicis inchoare. Hinc est, quod in ponderibus atque mensuris vos suggeritis ingravatos. Et ideo nostra cura providebit, ut nullius vos ulterius ex ea parte vexare possit iniquitas: quia grave scelus esse judicamus, aut mensuras modum excedere, aut libram æquissimi ponderis justitiam non habere. Milites etiam sedis nostræ, necnon Exactores, atque Susceptores, a quibus gravia vobis inferri dispendia suspirastis, præceptis nostris fecimus conveniri; ut deductis ad liquidum ratiociniis, si quid fraudis potuerit inveniri, sine aliqua dilatione persolvant: quia hoc nostris temporibus confitemur inimicum, ut alter alterius lætetur incommodo. Nunc ad apparatum florentissimi exercitus vota convertite: universa sine querela vel tarditate aliqua procurantes. Efficaciter enim me ad omnia benigna constringitis, si gratanter quæ sunt jussa completis. Lætus obediat, quem causa generalitatis invitat. Illa sola dolere debent dispendia, quæ studio videntur cupiditatis imposita. Nam quod pro rerum necessitate præcipitur, inde prudentiam animus non gravatur.

* Ac. quos &c. condescendere.

Illa sola dolere debent dispendia, quæ studio videntur cupiditatis imposita.

XVII.

PROMOTIONES OFFICII PRÆTORIANI,
Quæ Natale Domini fiunt.

SI hodierno die Redemptionis invenimus vitale remedium; si cœlesti beneficio panditur spes salutis: convenit etiam nos longo labore fatigatis gaudii deferre medicinam: ut superna bona, quæ periclitanti mundo collata sunt, generaliter sentiantur. Alioqui piaculum quoddam est, inter tristes velle gaudere; & humanitatis refugit affectum, qui dolorem non sequitur alienum. Contra, quanto se melius excitat de communione lætitia? Quantum incitamentum magnæ alacritatis est, plurimos videre gaudentes? Hinc est, quod sapientes mortale genus unum hominem esse testati sunt: quoniam omnes a cunctis casibus suis indivisos esse voluerunt. Quapropter unusquisque juxta matriculæ seriem tua designatione vulgetur; ut quem loci ordo postulat, gradus promotionis accedat. Egrediatur unus, ut antepunat universos. Totam sequentium seriem ad provectum trahit, dum prior militiam perfunctus exierit.

Humanitatis refugit affectum, qui dolorem non sequitur alienum.

Sapientes mortale genus unum hominem esse testati sunt, & quare.

XVIII.

DE CORNICULARIO, QUI
egreditur.

AMplectenda est promotionum grata solemnitas, quæ benemeritorum solvit excubias: quia tironibus conceditur spes laboris, dum vicissitudo fuerit reddita veteranis. Et ideo Antianum, qui Prætorianis inculpabiliter paruisse perhibetur obsequiis, inter Tribunos, & Notarios ad adorandos aspectus properet Principales; ut juxta consuetudinem præsentatus, Spectabilitatis decoretur insignibus.

Tironibus conceditur spes laboris, dum vicissitudo fuerit reddita veteranis.

XIX.

DE CORNICULARIO, QUI ACCEDIT.

OPtatus ad optata perveniens, sui nominis sortiatur effectum. Et ideo supradictum, assiduis laboribus comprobatum, Cornicularioram sumere censemus officium; ut jure inter Primates assistat, qui tironum inculpabiliter egit excubias.

XX.

DE PRIMISCRINIO, QUI EGREDITUR.

OLim quidem efficaciter peragens imperata, meruisti multorum bona judicia: sed nunc & divino favore commendatus erigeris, quando militiæ laboribus perfunctus esse monstraris. Quapropter Spectabilitatis honore suffultus, inter Tribunos, & Notarios (a) venerandam purpuram adoraturus accede; ut per sacros aspectus Principis tuæ subsistat firmitas dignitatis.

(a) Venerandam purpuram adoraturus accede. Pro intellectu hujus loci, vide quæ notavi ad epist. 31. infra hoc eodem libro. *Brass.*

XXI.

DE PRIMISCRINIO, QUI ACCEDIT.

DIfferri non patimur merita fidelium; ut ad studia bonorum actuum provocemus vota cunctorum. Demus igitur quæ sunt justa laboribus; ut provectu priorum invitemus corda sequentium. Atque ideo Andreas, qui Prætorianis fascibus inculpabiliter noscitur obsequutus, gradum feliciter Primiscriniatus ascendat; ut locum, quem versutia nescivit exquirere, se gaudeat probis moribus invenisse.

XXII.

DE SCRINIARIO ACTORUM.

JUsta potentiora consequitur, qui de commissa sibi negotii perfectione laudatur. Et ideo Catellum, quem matriculæ series fecit accedere, nostra auctoritas quoque actorum Scriniarii curam præcepit obtinere.

XXIII.

DE CURA EPISTOLARUM.

COnstantiniani merita licet plures asserant, adstipulatio quoque nostra commendat. Tanta est etenim in eo sinceritas mentis, ut & Judice teste, mereatur laudari. Hic itaque epistolarum Canonicarum cura provectus accipiat; ut amplius momenta suæ integritatis exhibeat, quando fidem publicam sibi respicit esse commissam.

XXIV.

DE SCRINIARIO CURÆ MILITARIS.

COnvenienter honoris præstat augmentum probitas actionis; nec decet differri, quem * frequenter efficacem contigit approbari. Hinc est, quod Lucillum Scriniarium Curæ Militaris esse præcipimus; exhibiturus obsequium, cui se merito non dubitat attributum.

* Ed. *decenter.*

XXV.

DE PRIMICERIO EXCEPTORUM.

DEcet nos incunctanter tribuere promotionis ascensus, quos labor militiæ meretur assiduus. Sicut enim æquum est, desidiosis laborantium præmia denegare: ita convenit excubantibus remunerationis optata concedere. Et ideo Patricius Exceptorum Primicerium se a nobis noverit institutum; ut ad tale perductus officium, placuisse suarum merita gaudeat actionum.

XXVI.

DE SEXTO SCHOLARIO.

Uni acceptum fuisse, interdum gratia est: multis placuisse judicium.

DIgnus est nostro judicio promoveri, qui a multis Præsulibus meruit approbari. Uni enim acceptum fuisse, interdum gratia est: multis placuisse, judicium. Justus igitur locum Sexti Scholaris se noverit consecutum: inventurus militiæ præmium, cum se actibus studuerit sociare fidelibus.

XXVII.

DE PRÆROGATIVARIO.

QUis Joannem non æstimet merito esse promovendum, qui nostro judicio Cancellorum olim sumpserit officium; & tunc jam prærogativam conscientiæ meruit, quando secreti munus judicialis accepit? Fruatur itaque gaudio & ordinis & honoris, qui moribus noscitur placuisse laudatis. Hunc igitur prærogativarium sententia nostra confirmat, ut gradus potius emeriti devotioribus animis publice pareat jussioni.

XXVIII.

DE COMMENTARIENSI.

JUvat benemeritorum votis beneficiis respondere vicariis; ut devotiore mente possit obsequi, qui meruit anteferri. Quapropter Cheliodorus Commentariensium fruatur officio. Digne siquidem ejus integritati committimus, quæ custodienda esse censemus.

XXIX.

DE REGENDARIO.

ÆQuitati videtur accommodum, si efficaci actione laudatis digna moribus vicissitudo præstetur. Habet enim suam gloriam, qui pensatis excubiis * militarem noscitur promovere fortunam. Hinc est, quod Cartherium Regendarii locum feliciter obtinere censemus; ut spe futuri provectus, avidius Prætorianis possit inhærere laboribus.

* Ac. *al. mil....promovere.*

XXX.

DE PRIMICERIO DEPUTATORUM,

Et de primicerio Augustalium.

DIgnum est, ut sequatur vota fidelium fructus laborum; & superior gradus excipiat, quos gestarum integritas effecta commendat. Hinc est, quod Ursum Primicerium Deputatorum, atque Beatum Augustalium esse censemus; ut qui ad majora provecti tendunrur officia, prædicanda conscientiæ sequantur exempla.

XXXI.

DE PRIMICERIO SINGULARIORUM,

qui egreditur.

DEcet palmæ præmia consequi, qui sacramentis militaribus videntur esse perfuncti: quia diutinus labor sibi vendicat, quod inexperta vix potest invenire nobilitas. Et ideo, quoniam Urbicus Primiceriatus sui noscitur tempora peregisse, (a) inter Domesticos & Protectores sacram purpuram adoraturus accedat; ut venerandis clarificatus aspectibus, militaribus excubiis se gaudeat liberatum.

(a) Inter Domesticos & Protectores sacram purpuram adoraturus accedat. Differentiam esse inter Domesticos, & Protectores constat. Nam hi armatam militiam subeuntes, non solum defendendi corporis sui, verum etiam protegendi lateris nostri sollicitudinem patiuntur: unde etiam Protectorum nomen sortiti sunt, & sunt in acie. Alii, ut indicio nominis apparet, familiarius militant, & sunt domestici Protectores. Sed ex iis alii fuere bipedes, alii equites, ut alii Comites domesticorum equitum, alii Comites domesticorum peditum: viri illustres, a quibus domestici regebantur, cum eis licitum erat attingere, ac adorare purpuram Principis. l. 2. C. de fabricens. l. 1. C. de domesticis. in salutandis etiam & osculandis Vicariis Præfect. Prætorio, ac multo magis Præsidibus admittantur; quæ omnia summi honoris loco tribuuntur, & sic in l. 109. C. Theod. de decur. osculum his in provincia judicantium, & consessus indultus sit. *Brof.*

XXXII.

DE PRIMICERIO SINGULARIORUM; qui accedit.

ADest militaribus obsequiis integritas judicantis: quia gratantea exolvit, quod deberi juste cognoscit. Quapropter Pierius Primicerium Singulariorum se nostra anctoritate cognoscat effectum. Si qua sunt talia, fiducialiter suggerantur: quia non est hæsitationis metus, (a) ubi non est Judicis væoalis auditos.

(a) Ubi non est Judicis vænalis auditus. Merito quis addubitet, num rectius aliquanto legatur, aditus, arg. l. 1. Cod. Theod. de off. rect. proviac. non sit vænale judicis velum, non ingressus redemptio. Tullius in Verrem: ut adeas, tantum dabis. Salvianus Massiliensis lib. 3. de providentia: Intra januas non modo illustrium, sed etiam Præsidum aut Præpositorum non omnes passim intrare præsumuat, nisi quos aut Judex vocaverit, aut negotium traxerit, aut ipsa honoris proprii dignitas introire permiserit: ut si quispiam ingressus insoleater fuerit, aut cædatur, aut propellatur, aut aliqua verecundia, atque existimationis suæ labe mulctetur. Valentin. & Valens Impp. apertis foribus intro vocatis omnibus, &c. l. a. C. Theod. de off. Rect. provinc. l. 9. quisquis, Cod. Theod. de hæretic. aperiat forum, &c. Nolim tamen ab antiqua & edita lectione auditus, facile recedere. Nam aures præbere dicitur Judex, Marcian. Novell. s. lib. 3. neminem exhiberi de provinc. integras adeuntibus aures præbere. Contra, aures obseratæ, Valer. Maxim. lib. 7. cap. 3. *Fornet.*

XXXIII.

DE CONCEDENDIS DELEGATORIIS.

MS. berat. Plus ille ad beneficia compellitur, qui innata benevolentia commovetur.

* MOras intercipit, quem præstandi consuetudo constringit: quia plus ille ad beneficia compellitur, qui innata benevolentia commovetur, Neque enim decet, ut nostrorum factorum dissimiles esse debeamus: dum oporteat crescere numerositate remedii, cui administrationis tempora videntor augeri. Et ideo de præsenti vobis Delegatarios nostra largitur humanitas; ut tunc habeatis cummodo præmii, quando estis & sudoris terminum consecuti. Non vos anxia mora suspendimus, nec eruciabili dilatione fatigamos. Unus sit finis sollicitudinis, & laboris. Nam differendum quis putet, si beneficia sua vendere non retractet?

XXXIV.

ANTIANO SUGGERENTE DICTUM EST.

Uni incaute creditur, quod est a plurimis asserendum.

PEtitionem tuam retinebit officium, donec consensum sequentium, dum facultas fuerit, inquiramus: quia uni incaute creditur, quod est a plurimis asserendum. Ite omnes provecti. Estote cuncti feliciter approbati. Nil sustinuistis dubium, dum omne Judicium habeatur incertum. Sola nos alpha complectitur, ubi ea littera non timetor. Sic enim unusquisque proprio usus est voto, tamquam de alieno non pependisset arbitrio.

XXXV.

DELEGATORIA.

SI Olympiaci currus agitator rapit præmia post labores: si ferarum certamen inhonestum velociter solet coronare victores: quam celeritatem remunerationis meretur, a quo laudabiliter militiæ sacramenta peraguntor? Cur enim agentium in rebus miles officii post tot laboris incerta aliquid patiatur ambiguum; qui crebris actionibus excubando, ideo Principis nomen habere promeruit, quia militiæ sacramentis cæteros antecellit? Observabit enim jugiter Imperialibus jussis; & ut reverentiam Prætorianæ sedis * extolleret, tunc ad ejus venit obsequium, quando vocabulum cœpit habere præcipuum. Tales ergo tardare, piaculum est: quia post palmam nemo dilatus est. Votivum non potest dici, quod tristia suscipit. Gravamina nulla metuant absoluti: ne potius hoc ingerat liberis, quod facere potuit procella vexatis. Quapropter experientia tua de illa provincia, ex illatione certia, fiscalium tributorum solidos, quos Principi * Augustorum provida deputavit Antiquitas, sine aliqua dilatione persolvat quos noveris * tertiædecimæ Indictionis rationibus imputandos. Sed cave (a) venalea moras: declina damnosa fastidia; ut qui desideras similia consequi, exemplum tibi non videaris intulisse dispendii. Quapropter poscentem * ratione submoveas, si te actionis tuæ qualitate * constringas. Honorabiles quidem a cunctis habendi sunt Veterani: sed ab his maxime, qui militiæ labore detinentur. Tibi ergo præstas, quod pareis alteri: quando iodemnitas prioris lucrum potius fit sequentis.

** Ac. excelleret.*

Post palmam nemo dilatus est.

Votivum non potest dici, quod tristis suscipit.

** id est, agentium in rebus.*

** Anno Christi 535.*

** Gr. ne.*

** Ac. constringat.*

(a) Cave venales moras. Venalem dilationem supra hoc lib. epist. 7. Venalitas studii, Majoriani Novell. 7. de bon. caduc. *Forn.*

EPISTOLA TRIGESIMA SEXTA.

* Anatbollo Cancellario provinciæ Samnii Senator Præfectus Prætorio.

** Ed. Anatbolico.*

Decernit, ut septingenti solidi dentur ei, qui laudabiliter Cornicularii est perfunctus officio; & suam ipse integritatem commendat.

QUi laboriosas excubias, & officia magnæ sedulitatis invenit, rationabiliter & temporis definita constituit; ut quod erat sub vitæ termino positum, præmium non haberet incertum. Alioqui quis sufficere, semper & spectare posset, cum se mortalibus lux ipsa subduceret? Qua de re sub incerta vita, certa militia est. Nec habet, quod possit metuere, qui ad designatum tempus inoffense meruit pervenire. Astra ipsa, ut Astronomi volunt, licet assidua repetitione volvantur, cursus sui definita custodiunt. Nequit esse ambiguum, quod sine proprio tenetur inclusum. Saturnus annis triginta constituta sibi cœli spatia pervagatur. Stella Jovis duodecim annis attributam sibi regionem illustrat. Martis sidus, ignea celeritate raptatum, decem & octo mensibus deputata sibi discurrit. Sol anni spatio Zodiaci circuli Signa prætervolat. Astrum Veneris mensibus quindecim spatia concessa transcendit. Mercurius, velocitate succinctus, tredecim mensibus proposita sibi intervalla prætervehit. Luna, peculiari nobis vicinitate proximior, triginta diebus peragit, quod

Sub incerta vita, certa militia est.

Nequit esse ambiguum, quod sine proprio tenetur inclusum.

anni spatio Sol surcus circumactus impleverit. Merito ergo laboris finem mortales inveniunt: quando, ut Philosophi dicunt, & ipsa quæ deficere nequeunt nisi cum mundo, cursus sui terminos rationabiliter acceperunt: hac tamen interveniente distantia, quod illa opus suum finiunt, ut ad principium redeant: humanum genus ideo militat, ut peractis sudoribus conquiescat. Et ideo illi qui inculpabiliter Cornicularii est perfunctus officio, septingentos solidos, quos & longæva consuetudo deputavit, per illam Indictionem de Samnii provincia ex illatione tertia sine ambiguitate contrade: quia non potest dubitare de præmio, quem vera Principis commendat assertio. Præfuit enim cornibus Secretarii Prætoriani, unde ei nomen est derivatum: laudatis actionibus comprobatus: eo ministrante * calculum, scripsimus inempti, quod magnis pretiis optabatur impleri: gratificati sumus, cui leges faverunt: urgavimus, cui justitia non promisit. Nemo tristis extitit de victoria sua: quia salvis facultatibus obtinuit, quando ut fieret superior, non redemit. Nostis omne, quod loquimur; neque enim in cubiculis nostris secretario nostra peracta sunt. Quod egimus, cohortes noverunt. Fuimus nimirum ad nocendum privati, ad præstandum Judices. Districtio nostra in verbis est habita; & in factis sensa benignitas. Irascebamur placati: minabamur innoxii; & ne potuissemus lædere, terrorem videbamur inferre. Habetis ut solebatis dicere, castissimum Judicem: relinquam vos integerrimos testes.

Humanum genus ideo militat, ut peractis sudoribus conquiescat.

* Gr. Cui. Niv. & Ga. *calculum*.

EPISTOLA TRIGESIMA SEPTIMA.

Lucino Viro Clarissimo, Cancellario Campaniæ Senator Præfectus Prætorio.

Statuit, ut Primiscrinio, officia jam perfuncto, solidos ex canone provinciæ Campaniæ solemniter tribuat.

BEne antiqua moderatione provisum est, ut laboris sui pretia recipiant, qui publicis utilitatibus obsecundant: ne quis haberetur præteritus, qui probabili fuerat actione laudandus. Nam cui officio remuneratio solveretur, si Prætorianis laboribus præmia tardarentur? Quicquid enim pene in Repub. geritur, eorum strenuitate completur; &, quod difficillimum serviendi genus est (sic enim cogitur omnia implere, ut non permittatur excedere) exercitibus paret, armatis obtemperat; & inde reportat gratiam, ubi invenire potest alter offensam. Quid publicas * rationes per difficiles minutias referamus esse collectas, quas magna subtilitate compositas & ab illis exigunt, quos offendere non præsumunt? Eorum est etiam sudoribus applicandum, quod victuales expensæ, longe quidem positæ, sed tamquam in urbe Regia natæ, sine querela Provincialium congregantur: quia dum suis temporibus aliquid apta quæritur, danti dispendium non putatur. Actus ipsorum, nostra gloria est, opinio temporum, virtus explicabilis jussionum; & quicquid pro continendis omnibus gratificationis accipimus, eorum juste provisionibus applicamus. Splendescunt usu ipso laboribus attributi, qui reddunt homines semper instructos: labores, inquam, violenti magistri, solliciti pædagogi, per quos cautior quis efficitur, dum incurri pericula formidantur. Erudiatur quis forensibus litteris; alter qualibet disciplina doceatur: ille tamen instructior redditur, qui actu continuæ devotionis eruditur. Et ideo talibus cum honore solvendum est, quod merentur; ut & sibi aliquando accipias, qui semper Reipub. utilitatibus acquirebat. Quocirca illi Primiscrinio, jam militiæ labore perfuncto, ex canone provinciæ Campaniæ, tertiæ illationis tot solidos solemniter te dare censemus; ut & ille justis laboribus perfruatur; & posteri ejus exemplum liberæ famulationis accipiant, cum eum pro sua fide bene habitum fuisse cognoscunt.

* MS. Ac. *actiones*.

Labores reddunt homines semper instructos.

EPISTOLA TRIGESIMA OCTAVA.

Joanni Canonicario Thusciæ Senator Præfectus Prætorio.

Describit modum conficiendæ chartæ, ejusque utilitatem. Tum præcipit, ut cuidam præscriptam pecuniæ summam e Thuscia provincia deportatam largiatur.

MOderatrix rerum omnium diligenter * consideravit Antiquitas; ut, quoniam erat plurimis per nostra scrinia consulendum, (a) copia non deesset procurata chartarum; quatenus cum Judices multis profutura decernerent, odiosas moras dulcia beneficia non haberent. Hoc munus supplicantibus datum est: ne avare constringerentur ad commodum, pro quibus a largitate publica constabat acceptum. Ademptus est impudentissimus exactionibus locus: specialiter a damnis exemit, propter quos Principis humanitas dedit. Pulchrum plane opus Memphis ingeniosa concepit, ut universa scrinia vestiret, quod unius loci labor elegans texuisset. Surgit Nilotica silva sine ramis, nemus sine frondibus, aquarum seges, paludum pulcra cæsaries, virgultis mollior, herbis durior, nescio qua vacuitate plena, & plenitudine vacua, bibula teneritudine spongeum lignum: cui more pomi robur in cortice est, mollities in medullis, proceritas levis, sed ipsa se continens, fœdæ inundationis pulcherrimus fructus. Nam quid tale in qualibet cultura nascitur, quam illud, ubi prudentum sensa servantur? Periclitabantur ante hoc dicta sapientum, cogitata Majorum. Nam quemadmodum velociter potuisset scribi, quod repugnante duritia corticis vix poterat expediri; Ineptias nimirum moras calor animi sustinebat; & cum differebantur verba, tepescere cogebantur ingenia. Hinc & Priscorum opuscula libros appellavit Antiquitas. Nam hodie quoque librum virentis ligni vocitamus exuvias. Erat indecorum, fateor, doctos sermones committere tabulis impolitis; & in veternosis ramalibus imprimere, quod sensualis poterat elegantia reperire. Gravatis manibus paucis memoriam commendabat? nec invitabatur plura dicere, cui se talis pagina videbatur offerre. Sed hoc primordiis consentaneum fuit: quoniam (b) rude principium tale debuit habere commentum, quod provocaret ingenia sequentium. Invitatrix pulchritudo chartarum affluentiar dicitur, ubi exceptionis subtrahi materia non timetur. Hæc enim tergo niveo aperit eloquentibus campum, copiosa semper assistit; &, quo fiat habilis, in se revoluta colligitur, dum magnis tractatibus explicetur. Junctura sine rimis, continuitas de minutiis, viscera nivea virentium herbarum, scripturabilis facies, quæ nigredinem suscipit ad decorem: ubi apicibus elevatis fœcundissima verborum * plantata seges fructum mensibus toties suavissimum reddit, quoties desiderium lectoris invenerit: humanorum actuum servans fidele testimonium, præteritorum loquax, oblivionis inimica. Nam memoria nostra est

* Ed. *desideravit*.

* Grul. Cui. Niv. & Ga. *plantatrix*.

causas retinet, verba commutet: illic autem secure reponitur, quod semper æqualiter audiatur. Quapropter deputatam summam tot solidorum de Thuscia provinciæ illi ex illatione tertia te præbere censemus, * tertiam decimæ Indictionis rationibus computandam; quatenus scrinium publicum integritatem fidei suæ laudabili debeat perpetuitate servare; quod defectum inter mortalia nesciens, annua cumulatione semper augescit: nova jugiter accipiens, & vetusta custodiens.

Gr. & Cuj. tertia decima …. imputandam.

(*a*) Vide Isidor. Etym. lib. 6. cap. 10. Ovid. lib. Metam. ubi de Daphne. S. Hieronym. ad Nicean. Alcim. Avit. pag. 31. & Cassiod. in Præfat. lib. de Artib. *Juret.*

(*b*) Rude principium. Rudia esse rerum omnium principia probat Seneca Epist. 96. Ælianus Variarum Historiar. lib. 10. ubi de pictura. Et Apuleius lib. 1. Florid. Panegyr. Maximin. pag. 270. *Juret.*

EPISTOLA TRIGESIMA NONA.

Vitaliano Viro Clarissimo, Cancellario Lucaniæ & Brutiorum Senator Præfectus Prætorio.

Jubet, ut assem publicum, quem Lucani & Brutii loco suum & boum singulis annis Urbi pendebant, solvendum curet. Tum recenset bona, quibus patriam suam cumulaverat.

Romanæ urbis laus. APparet quantus in Romana civitate fuerit populus, ut eum etiam de longinquis regionibus copia provisa satiaret; quatenus circumjectæ provinciæ peregrinorum victui sufficerent, eam illis ubertas advecta servaret. Nam quam brevi numero esse poterat, qui mundi regimina possidebat? Testantur enim turbas civium amplissima spatia murorum, spectaculorum distensus amplexus, mirabilis magnitudo thermarum, & illa universitas molarum, quam specialiter contributam constat ad victum. Hoc enim instrumentum, nisi fuerit usuale, necessarium non habetur: quando nec ornatui potest proficere, nec parti aliæ convenire. Denique hæc, quasi vestimenta pretiosa corporum, ita sunt indicia civitatum: dum nullus acquiescit superflua facere, quæ se novit magnis pretiis explicare. Hinc enim fuit, ut montuosa Lucania sues penderet: hinc ut Brutii boum pecus indigena ubertate præstarent. Fuit nimirum utrumque mirabile; ut & provinciæ tantæ civitati sufficerent, & sic ampla civitas earum beneficiis victualium indigentiam non haberet. Erat quidem illis gloriosum, Romam pascere: sed quanto dispendio videbatur posse constare, adducere tam multis itineribus, quæ darentur ad pondus: dum quæ probantur decrescere, nullus poterat imputare? Redactum est ad pretium, ubi pati non poterat detrimentum, quod nec itineribus imminuitur, nec laboribus sauciatur. Intelligant provinciæ bona sua. Nam si antiqui curam fuerunt ad dispendia devoti; cur isti non sint ad compendia solvenda munifici? Et ideo ambos titulos in assem publicum jam redactos diligentia tua statutis illationibus procuravit: ne meis temporibus negligentes esse videantur, qui alienis dignitatibus laudabili integritate paruerunt. Nam licet & alias provincias studuerim reficere: nihil tamen in * aliis actum est, quod voluerim vindicare. Senserunt me Judicem suum, & quibus privatur ab avis, atavisque profui, vivacius nisus sum meis fascibus adjuvare; ut me agnoscerent retinere affectum patriæ, quos in meis provectibus sentiebam propensa exultatione gaudere. Pareant ergo non compulsione aliqua, sed amore: quando & hanc summam illis minui, quæ solebat offerri. Nam cum mille ducenti solidi annuis præstationibus solverentur, ad mille eos Regia largitate revocavi; ut exultarent gaudiorum crementis de oneribus imminutis.

**MS. & Ac. muneribus.*

** Ac. & Cor. Gam. illis.*

Lucania & Brutii patria Cassiodori.

XL.

(*a*) INDULGENTIA.

Senator multos in carceribus detentos pietate ductus liberat.

QUamvis nomen ipsum Judicis dicatum videatur esse justitiæ; & tutius ejus orbitam æquitatis jubeamur ambulare vestigiis: bis tamen diebus in domicilium pietatis jure deflectimus; ut ad Redemptorem omnium remissionis itinere pervenire possimus. Ex hac enim virtute suavissimos fructus legimus, & remittendo aliis nobis parcimus. Nam (*b*) qui periculose justi sumus, securitate semper ignoscimus. Quapropter pœnas abdicamus, tormenta damnamus, & tunc vere Judices sumus. Macte Indulgentia quæ solvis & præsul es. Tu patrona humani generis: tu afflictis rebus * medica singularis. Quis tuo non egeat munere, cum sit peccare commune? Ab universis necessario peteris: quando sub te spes vitæ sumitur, quæ sub justitia non habetur. Nam dum tribus aliis sororibus cœlesti gratia perfruaris, & amabili amplexatione nectemini, omnes tibi (quamvis & ipsæ virtutes sint) honorabiliter cedunt: quando te humano generi salutiferam esse cognoscunt. Sed quid tantum de terrena conversatione dicamus? Pietas est, quæ regit & cælos. O si tecum liceret longis temporibus habitare! Totus excluderetur reatus: & parcendo fieret, ut * Parcæ tollerentur. Sed providentissime tentæ res, sacris solum temporibus videtur esse concesse; ut gratius mundus acciperet, unde pro rerum novitate gauderet. Quapropter abstine noxiam lictor securim, cui licet impune facere, quod in aliis cognosceris vindicare: ama paulisper ferrum splendidum, non cruentum. Catenas tuas lacrymis madidas felicior rubigo suscipiat: illud potius reconde, quod solebat includere. Auditoria feralium vocum meliore sorte mutescant. Sic revere numen custodis, sine mortibus alienis. Quid semper Inferis laboras? Aliquando & Superis milita. Otium tibi clemens actus indicit. Qui justitiæ inexorabili excubat, necesse est, ut eum pietas benigna discingat. Et ideo (*c*) cella geminum, tristitiæ domus, apud Superos Plutonis hospitium, locus perpetua nocte cæcatus, tandem infusione lucis albescat: in quo unum tormentum sustinet reus, qui antequam incurrat necis exitus, a Supernis probatur abscissus. Primum pedor ille, collega catenarum, abominabili mœrore discruciat: auditum alieni gemitus, & lamenta conturbant: gustum jejunia longa debilitant: tactum pondera prementia defatigant: lumina diutinis tenebris obtusa torpescunt. Non est unum clausis exitium: multifarie morte perimitur, qui carceris squallore torquetur. Nunc ergo reos de Averno tuo victuros emitte: redeant ad Superos, qui ex magna parte ad Inferos pertulerunt: atria tua vacuitatibus impleantur. Locus ille perennium lacrymarum quondam tristes incolas perdat. Non sunt inde, qui læti sunt: qui tunc profecto habebit gratiam, si desertus appareat. Exite inclusi, vicinæ mortis

Pietatis encomium.

Ed. medicina

** Alii, parco tolleretur.*

Carceris definitiones & tormenta.

Multifaria morte perimitur, qui carceris squalore torquetur.

semper pallentes: redite ad lucem, quos caligantes tenebræ possidebant: nihil amplius optata morte passuri, nisi quod adhuc poteratis occidi. Sed vos, qui nulla debetis ambitione jam decipi, delicta relinquite cum catenis, dierum beneficiis absoluti. Vivite nunc honeste, qui didicistis superstites mori. Cognoscite, quam beneficialis sit bona conversatio; altera contulit teterrimum carcerem: hæc novit splendidam tribuere libertatem; ista præstabit, ut velitis vivere: illa dedit, ut eligeretis jam perire. Si leges astringunt, ulterius vos nullos includit. Secreta pavescite: ad forum sine trepidatione venite. Illa juste refugitis, per quæ tristia pertulistis. Mirentur vos liberos, qui viderunt reos. Odisse debetis, quod vos tradidit neci. Pecora ipsa vitare norunt, quæ se læsisse cognoscunt: itinera illa non repetunt, ubi in foveam corruerunt. Tenaces laqueos avis capta declinat: hærentem viscum alis suspecta non insidet. Piscens lupus arenis se mollibus, ut plumbati lini insidias evadat, immergit: cujus ut superducta retia ejus tergum frustra diraserint, alacer in undas exilit, & vitati periculi gaudia liberatus agnoscit. Scarus esca pellectus, cum junceum carcerem cœperit introire, mox ut ad se exitium suum invitatum fuisse cognoverit, in eandem labitur, paulatim se ab angusto subducens. Quem si alter ejusdem generis cognoverit irretitum, extrema ejus mordicus trahit; ut qui sibi captus non potest subvenire, alterius solatio probetur evadere. Sic & Sauri argutum piscium genus, a velocitate nominati, cum se in insidias nexuosas impulerint, quasi quibusdam funibus æquabiliter illigati, totis nisibus trahentes retrorsum, socios conantur liberare captivos. Plura sunt, si talia perquirantur. Omnia enim, quæ possunt habere contraria, facilis casus absumeret, si curam salutis propriæ non haberent. Ad te claustrorum magistrum verba revocemus. Patere pœnale secretarium tuum innocenter esse secretum. Torqueris quidem, quod nullus affligitur: a communibus gaudiis mœstus exciperis; dum tibi soli non parcitur venia generali, lividæ invidiæ comparandus. Sustine de omnium securitate jacturam, qui habuisti de multorum afflictione lætitiam. Sed ut tuos quoque gemitus consolemur, illos tibi tantummodo vendica, quos lex pietatis gratia non relaxat: ne cum truculentis parceret, asperrima facinora levigaret. Solvamus ergo cuncta, sæcularibus actibus implicati. Patitur omnis homo periculosos nexus, quos festinet evadere. Claustra reos dimittant: nos vincula improbæ cogitationis absolvant.

Pecora vitare norunt, quæ se læsisse cognoscunt.

Patitur omnis homo periculosos nexus.

(a) Indulgentia. Exstat Cod. Theod. lib. 9. tit. 39. de indulgentiis. Hic autem propter sancti Paschatis diei lætitiam, & l. 3. 4. 8. Cod. Theod. religio anniversariæ observationis vocatur, l. 7. Et ob Rempub. tyrannide liberatam, l. ult. sed & ob partum Crispi & Helenæ Constantinus indulsit, l. 1. eod. tit. *Forn.*

(b) Qui periculose justi sumus, sub securitate semper ignoscimus. Ait Plutarchus justitiam virginem incorruptam, pudicam seu verecundam, temperantem ac utilem esse oportere. Præterea justitiæ comitem pudicitiam assignat Juven. lib. 2. Satyr. Hoc est verecundiam, quasi timere debeat Princeps, qui justus est & politicus, non ut accipiat, sed ut inferat aliquod subditis malum, incommodum, injuriam. Verecundia itaque justitiæ comes dicitur, quasi vereri ac metuere Principem oporteat, ne cui subditorum temere falsa ex causa, & contra jus pœnam infligat; præsertim cum sub securitate etiam ignoscatur, & justus esse nisi periculose nemo possit. *Broff.*

(c) Cella gemituum, &c. Carcer in media primum urbe, foro imminens ædificatus est, ut testatur Livius: in quo barathrum fuit, quo ad ultimum supplicium sontes damnati detrudebantur, quod Tullianum nuncupabatur: qua de re vide Dion. lib. 46. Est locus, inquit Salustius, in carcere, qui Tullianus appellatur, ubi paululum ascenderis, ad lævam circiter 12. pedes humi depressus, eum muniunt undique parietes; atque insuper camera lapideis fornicibus juncta, sed incultu tenebris, odore fœda, atque terribilis ejus facies est. *Broff.*

(d) Textum pondera, De his lib. 3. C. Theod. de Exact. & apud Aul. Gel. lib. 20. c. 1. Alia erant pondera lapidum, quibus aggravati Martyres erant, ut ait Baron. in diem 16. Sept. in Martyr. Rom. *Foret.*

MAGNI AURELII CASSIODORII SENATORIS VARIARUM

LIBER DUODECIMUS.

EPISTOLA PRIMA.

Diversis Cancellariis provioeiarum singularum Senator Præfectus Prætorio.

Electis a Præfecto Prætorio Cancellariis, & in diversas provincias missis salutaria monita ad munus bene gerendum, & præcipue ad avaritiam fugiendam traduntur.

Per milites suos Judex intelligitur.

NEscio quis magnus esse ereditur, qui de penetralibus Judieis destinatur: quoniam, tanto plus æstimatur quis amare justitiam, quaoto ab illo frequentius constat anditam. Per milites suos Judex intelligitur; & sicut (a) discipuli magistri scientiam produnt: sic nos obsequentium mores aperiunt. Præceps oon putatur observasse moderato: avarus paruisse non advertitur continenti: stultos prudentibns serviisse noo creditor. Periclitamur, fateor, in actionibus vestris, si vos mala intentioue tractetis; &, quod nulli accidit vestrum, alienum vitinm, oostrum celebratur opprobrium. Sustinemus tales easus, quales nos iu alios judicare non possumus; & lex, qua fruontur cuncti, in nobis non potest custodiri. Sed babemus iterum ex alia parte solatium, quod vestra bona nostra creduntur esse mandata; & nobis otiosis acquiritur, qoicquid gloriæ vestris laboribus expeditur. Si te enim aliqnis sapienter agere videat, statim famam tui præceptoris exaltat: dum tale institotum fuisse creditur, qnalia gesta nihilominus sentiuntur. Una est sententia plebis, tales esse Judices, quales nos contigerit approbari. Et ideo magnopere cavendum est, ne ille de vobis incipiar judicare, cujus vos opinionem contigerit anto lacerasse. Ulcisettur pœois quod misistis in fabulis; * & tormentis vestris compensat, quod populus vulneratus eaaggerat. Quam periculosum est pati Judicem ratiooabiliter iratum; & illum de fortunis ruis decernere, quem te constat graviter irritasse? Quapropter stude magis, ut nostra potins voce lauderis: quia sicut te potest Judicis vel sermo deprimere; ita prosperrima sententia sublevare. Perge igitur per illam Indictionem, juvante Deo, ad illam provinciam, Cancellorum pompa decoratus, & gloriosa gravitate præcinctus. Absens cogita præseotis pudorem. Nam quid debeas rentare * vile, qui militas sub honore? Fasces tibi Judicum pareur; & dum jussa Prætorianæ sedis portare erederis, ipsam quodammodo potestatem reverendus assumis. Edicta oostra * tu primus observa; ostende bonam te inrendentibus viam. Nam cujus est Judicis custodire mandata, si milires videautur negligere constituta; Reginam illam procaeium vitiorum avaritiam fuge, cul cuncta crimina detestabili devotione famulautur: quæ dum pectus homiois ingressa fuerit, gregatim quoque malefidas cobortes admittir. Ferri uon potest recepta: quia nescit esse solitaria. Agmen habet blandissimum: arma suscipit ex talentis; & per dnlcedinem superat, quos amara deeeptiooe captivat. Proinde ad utilitates publicas esto sollicitus: injuncta morali compulsinne procura. Plus agit inculeator rationis, quam possit exercere terribilis. Persona tua refugium sir oppresso, infirmi defensio, præsidium aliqua calamitate concluso. Sic enim proprie uostros Caucellos agitis, si læsorum impia claustra solvatis.

** Ac, ut tormentis nostris compescat. Quam periculosum est pati Judicem rationabiliter iratum.*

** Cor. Gam. vides.*

Ed. imprimis

Avaritia regina procacium vitiorum.

Plus agit inculcator rationis, quam possit exercere terribilis.

(a) Et sicut diseipnli magistri scientiam produat; In hanc rem belle Salvianus de Provid. Dei pag. 97. Ennodius pag. 327. *Juret.*

EPISTOLA SECUNDA.

Universis Jndicibus provinciarum Senator Præfectus Prætorio.

Invitat Judices ad sui ipsius imitationem, tum præcipit, & Possessores admoneant, ut tributa Indictionis 13. devota mente, temporibusque statutis persolvantur; & fidelem expensarum notitiam ad scrinia Prætoriana dirigant.

GRatias Divinitati resero: quia & Provioeiales fecerunt, quæ monui; & ego complevi omnia, quæ promisi. Nam nec me sensit quisquam aliqua venalitate pollutom: nee ego petculi Tributarios indevotos. Habemus utrique, quod in nobis diligere debeamus; illi repererunt affectuosos Judices: nos acquisivimus integerrimos præcones. Agamus itaque, Deo præstante, quod eœpimus. Possessor mihi publicas pecunias libens inferat; ego illi io conventus justitiæ tributa persolvam. Vobis autem commode repetirur, quod veraeiter actum esse sentitur: quando de rebus præteritis spes magna redditur in futuris. Probastis enim, quia nullnm coegimus dare, quod non debuisset offerre. Non publicis, non privatis a me quisquam damnis afflictus est. Discussorum terrores fecimus ignorari. Nec extraordinaria quæsivimus, qui cuncta geri legibus optabamus. Sed nec vos sitis in ea parte dissimiles. Præsules imitatores esse dignitatis nostræ, jura voluerunt: quibus pene eamdem, quam nobis, jurisdictionem per provincias contulerant. Nullum repudiat sequenda justitia: a omnes elarificat, quos sui participatione sublimat: minorem se ille solus facit, qui ab ipsa discessit. Car aceipiendi vota sectemur? Nullam

De rebus præteritis spes magna redditur in futuris.

a Nullum repudiat sequenda justitia.

gl nrlam recipit, qui dives vocatur: contra nmul laude decoratur, qui justus edicitur.

Omni laude decoratur, qui justus edicitur

Desideremus potius, quod nos pretiosiores locupletibus facit. Fasces accipimus, ut graves esse debeamus. Tribunalia cnnsceudimus, ut morum gradibus evehamur. Nil vile, nil cupidum Judices decer.

Nil vile, nil cupidum Judices decet.

Claras enim suas maculas reddunt, si illi ad quot multi respiciunt, aliqua reprehensione sordescunt. Alioqui expedit non videri, quam cunctorum irrisioue signari. Omnes ergn, qui * gremiorum celsa petimus, vitiorum humilia deseramus.

**Ed. præmiorum.*

Sit iu uobis frons libera, ut aliorum posimus emendare peccata. Æquat crimen nmue, quot inquinat; & iden dissimilis ab accusato debet esse, qui judicat.

Dissimilis ab accusato debet esse, qui judicat.

Hæc nos aunuo sermnne couvenit loqui: quia bonarum rerum nulla satietas est. Fateor aviditatem desiderii mei: (a) cupio me vobiscum velle prædicari. Veniamus nunc ad consueta: quæ ideo debent suscipi grata, quia probantur esse solemnia. Quapropter, quod feliciter dictum sit, te officiumque tuum, cum Dei juvamine, possessorem præcipimur admonere, ut tributa * Indictionit tertiæ decimæ devota mente persulvant;

** Anno Chisti 535.*

quatenus triuæ illationis moderamine custodito, debitam Reipub. inserant functionem. Tempora exactionum statuta serventur: ita tamen, ut uullus sub immaturæ compulsionis injuria se iugemiscat exactum; nec iterum sub turpi venalitate induciarum largitas damnosa præbeatur. Dilatio euim tributi major fit causa dispendii: quandn irrite suspeudltur, quod nullis protractionibus evitatur.

Dilatio tributi major fit causa dispendii.

(b) Expensarum quoque fidelem notitiam, quaternis mensibus comprehensam, consuerudiue custodita, ad scrinia nostra dirigere maturabis; ut totius erroris detersa caligine, publici ratiocinii posit claritas apparere. Nam si aliter facias, te damna respiciuut, quæ per neglectum tuum publicis utilltatibus ingeruntur. Et ut facilius posis, Dco auxiliante, quæ sunt statuta perficere, illum, atqae illum sedis nostræ milites tibi Officioque vestro cousuetudinarie præcipimus immlnere; quatenus ordinatio nostra inculpabiliter sortiatur effectum. Cave ergo, ne te imparem uostrir præstes admonitls: quia nimis fœdum est, ut a quo laudanda reposcimus, resecanda potius approbemus.

(a) Cupia me vobiscum velle prædicari. Vide Plinium ia Pauegyr. pag. 357. Vota, quæ semper &c. *Jor.*

(b) Expensarum fidelem notitiam quaternia meusibua. Hinc quadrimenstrui brevea, qui de singulis pensionibus conficiuntur a Chartulariis, & ad Officium Palatinum aut Præfectum Prætorio transmittantur. Constar enim tribus pensionibus anni cujusque indictiones solvi. l. uit. C. de annon. & trib. l. 15. & 16. C. Theod. eod. tit. & inde singularum pensionum Breves quadrimenstrui sunt, ut hoc loco videre est. Hæc autem authoria verba Accursius usurpavit in l. 1. C. de apochis publicis: & Majorianua Novella de iad. rel. *Broff.*

EPISTOLA TERTIA.

Uuiversir Sajnnibus, qui sunt Cancellarlir deputati, Senator Præfectus Prætorio.

Qaomodo Sajones Cancellariis deputatos officio suo fungi oporteat, admonet.

OPortet quidem cuncta sub tranquillitate peragi, quemadmodum posit bouis moribus convenire. Sed tauta est in Reipub. de morum varietate diversitas, ut uemo valeat leges defendere, uisi terror videatur aliqua temperare. Ægris non una causa salutis est;

Ægris non una causa salutis.

alter cibis reficitur: alter per abstinentiæ beneficia tenuatur: hic lavacra mollia: ille ferrum quærit ad vulnera; & varium poscit remedium diversa qualitas passiouum: sic qui populir præeste cognoscitur, non uno consilio * præditus iuvenitur.

Qui populis præesse cognoscitur, non uno consilio præditus invenitur.

**MS. præditurus.*

Feroces districtione premendi sunt, mansueti civiliter admouendi: dolosi caute, simplices sub lenitate tractaudi sunt. Et ideo ubique probatur esse necessaria prudeutia: quoniam rebus omnibus adhibere videtur accomoda.

Prudentia ubique probatur esse necessaria

Quapropter devotionem tuam solatiis illius viri clarissimi Cancellarii nostri solemni ore deputamua; ut contra nullum alium erigaris, nisi qui legibus parere despexerit. Ad fnrum trahe, qui justa uou recipit: sub continentia irascere, sub maturitate distringe. Timeri te amplius volumus, quam probari: quia maxime illud vigori tun reputabitur, si nullir præsumptinne peccetur. Cogitetur præ omnibus pecuniæ publicæ fidelis exactio. Sit tuum commodum contemptus alienus. Coactus faciat, qui justa sponte complere neglexerit. Causis tantum te delegatis impende. Si præcepta sequeris, devia non requiris. Caret culpa, qui imperata perfecerit.

Caret culpa, qui imperata perfecerit.

In executore illud est pessimum; si Judicis relinquat arbitrium. Non iude jacteria, quod tibi non potest obviari: nec asumere superbiam velis, quia te multorum humilitas pertimescir. Viri fnrrer semper in pace mudesti sunt: & justitiam nimis diligunt, qui frequenter prelia tractaverunt.

Viri fortes semper in pace modesti sunt.

Quam gratum est, si iuter parentes reversus, querelarum uon reportes opprobrium: sed ita te cognoscant egisse, quemadmodum diligentet probantur optare? Nos etiam gratanter excipimur cum laude venientem; & otio vacare nou sinimus, quem probabiliter egisse sentimus. His etiam & rerum Dominus majora credit, quos bnna conscientia utilitates suas egisse probaverir. Quanta sunt, quæ possunt tollere sapientes? Nemo ampliut acquirit, quam qui se bona couversatinne tractaverit.

Nemo amplius acquirit, quam qui se bona conversatione tractaverit.

EPISTOLA QUARTA.

Canonicario Venetiarum Senator Præfectus Prætorio.

Jubet, ut pisces exquisitos, & vinum Acinaticium, qaod pluribus laudatur, mensæ Regis provideat.

MEnsæ Regalis apparatus ditissimus, uon parvus Reipub. prnbatur ornatus: quia tanta Dominus posidere creditur, quantis novitatibus epulatur.

Mensa Regalis apparatus ditissimus, non parvus Reipub. probatur ornatus, & quare.

Privati est habere, quod locus continet: in Pricipali convivio hoc profecto decet exquiri, quod visum debeat admirari. Destiuet carpam Dauubius, a Rheno veuiat anchorago, exormiston Sicula quibuslibet laboribus offeratur, Brutinrum mare dulces mittat acernias, sapori pisces de diversis finibus afferantur. Sic decet Regem pascere, ut a Legatis gentium credatur pene omnia pnsidere. Et ideo procuranda sunt vina, quæ singulariter fœcunda nutrit Italia: ne qui externa debemus appetere, videamur propria non quæsiisse. Comitis itaque Patrimonii relatione declaratum est, acinaticium, cui uomen ex acino est, enthecis aulicis suisse renuatum.

Vinum acinaticium laudatur.

Et quia cunctæ * dignitates invicem sibi debent necessaria miuistrare, quæ probantur ad rerum Dominos pertiuere, ad possessores Veronenses, ubi ejus rei cura præcipua est, vos jubemus accedere; quatenus accepto pretio competenti, nullus tardet vendere, quod Principali gratiæ

**Ac. civitates.*

gratiæ deberet offerre. Digna plane species, de qua se jactet Italia. Nam licet ingeniosa Græcia multifaria se diligentiæ subtilitate commendet, & (a) vina sua aut odoribus condiat, aut marinis permixtionibus insaporet: sub tanta tamen exquisitione reperitur simile nil habere. Hoc est enim merum & colore regium, & sapore præcipuum; ut blattam aut ipsius putes fontibus tingi, aut liquores ejus a purpura credantur expressi. Dulcedo illic ineffabili suavitate sentitur: stipsis nescio qua firmitate roboratur: tactus ejus densitate pinguescit; ut dicas esse aut carneum liquorem, aut edibilem potionem. Libet referre, quam singularis esse videatur ejus collectio. Autumno lecta de vineis in pergulis domesticis uva resupina suspenditur, servatur in vasis suis, thecis naturalibus custoditur. Rigescit, non liquescit ex senio: tunc fatuos humores exsudans, magna suavitate dulcescit. Trahitur ad mensem Decembrem, donec fluxum ejus hyemis tempus aperiat; miroque modo incipit esse novum, quando cellis omnibus reperitur antiquum. Hyemale mustum, uvarum frigidus sanguis, in rigore vindemia, cruentus liquor, purpura potabilis, violeum nectar: defervet primum in origine sua; & cum potuerit adolescera, perpetuam incipit habere novitatem. Non calcibus injuriose tunditur, nec aliqua sordium admixtione fuscatur: sed quemadmodum decet, nobilitas tanta provocatur. Defluit, dum aqua durescit: fœcunda est, cum omnis agrorum fructus abscedit, distillat gemmis comparem liquorem: jucundum nescio quid illacrymat; & præter quod ejus delectat dulcedo, in aspectu singularis ejus est pulchritudo. Hoc quantocius perquisitum, & competentibus pretiis aggregatum, Chartariis, qui in rem directi sunt, tradite deferendum. Nec illud negligendum putetis, quod lacteo poculo relucescit: quando plus est mirabile, quod potueritis difficilius invenire. Albedo ibi decora est, & serena puritas; ut illud de rosis, hoc credatur natum esse de liliis. Colore quidem extraneum, sed sapore germanum est: aspectus dispar, & similis in utroque suavitas. Nam quod acuta sapit, quod cito reficit, communia illis intelligitur: sed magna est distantia, quæ videtur. Istud intueris rubore lætum: illud conspicis candore festivum. Et ideo procuratio eorum debet esse celerrima: quando in ambobus esse cognoscitur, quod pariter * expectatur.

* Ed. *speratur*.

(*a*) Vina sua aut odoribus condiat. Notandum hic est Veteres frequenter usos fuisse vino odoribus condito, teste Athenæo lib. 1. cap. 1. Ælian. lib. 12. hist. Eunap. Sardian. in Jamblico. & Arnob. lib. 5. *Broff.*

EPISTOLA QUINTA.

* Valeriano Viro Sublimi Senator Præfectus Prætorio.

* MS. A. *Valerio*.

Significat Regem pretia rerum in Lucania, Brutiorumque agris ab illatam ab exercitu injuriam minuisse. Tum jubet, ut populi a Judicibus, a Ducibus milites in officio contineantur. Denique vetat, quominus ulla domus, ne sua quidem aut Regia, ab alendis copiis eximatur.

Qui omnibus præesse cognoscitur, cunctis impendere profutura censetur.

GEneraliter quidem amplissimam cognitorem decet beneficia dilatare: quoniam qui omnibus præesse cognoscitur, cunctis impendere profutura censetur. Sed gratificanta natura illis amplius debemus, qui nobis aliqua proximitate junguntur: dum quoddam genus recti videatur esse propositi, ab æqualitate discedi. Nam modestiam collegis impendimus: reverentiam patribus exhibemus: civibus debemus communem gratiam, sed affectum filiis singularem; & tanta necessitudinum vis est, ut nullus se contemptum dijudicet, si sibi aliena pignora prælata esse cognoscit. Et ideo non est aliquid injustum, de patria plus esse sollicitum, eo præsertim tempore, cum ejus videamur periculis subvenire. Plus enim eos diligere credimus, quos eripere festinamus. Veniens itaque numerosus exercitus, qui ad defensionem Reipub. noscitur destinatus, Lucaniæ, Brutiorumque dicitur culta vastasse, & abundantiam regionum studio tenuasse rapinarum. Sed quoniam & illis dare, & istis sumere pro temporis qualitate necesse est; pretia, quæ antiquus ordo constituit, ex jussione rerum Domini cognoscita temperata; ut multo arctius, quam vendere solebatis, in assem publicam præbita debeant imputari; quatenus nec possessor dispendia, nec exercitus laborans sustinere possit inopiam. Nolite igitur esse solliciti. Evasistis enim agentium manus: tributa vobis præsens adimit apparatus. Sed quo facilius instrueretur vestra notitia, imputationum summas infrascriptis Brevibus credidimus exprimendas; ut nemo vobis vendat beneficium, quod publica noscitis largitate collatum. Continete ergo possessorum intemperantes motus. Ament quieta, quos nullus ad incerta præcipitat. Dum belligerat Gothorum exercitus, sit in pace Romanus. Felicium votum est, quod jubetur. Ne rustici, agreste hominum genus, dum laborandi tædia fugiunt, illicitis ausibus efferantur; & contra vos incipiant erigi, quos vix poteratis in pace moderari. Quapropter ex Regia jussione singulos conductores massarum, & possessores validos admonete, ut nullam contrahant in concertatione barbariem: ne non tantum festinent bellis prodesse, quantum quiete confundere. Arripiant ferrum, sed unde agros excolant: sumant cuspides, boum stimulos, non furoris. Defensorum maxima laus est, si cum illi videantur prædictas regiones protegere: isti non desinant patrioticas possessiones excolere. Sit Judicibus vigor ex legibus: subsellia non desinant jura malis moribus intonare. Timeat latro judicium, quod semper expavit. Adulter (a) gremium Judicis intremiscat. Falsarius vocem præconis exhorreat. Fur fora non rideat: quia tunc libertas gaudet, si talia non lætentur. Sic enim prosperrime geri non sentietis bellum, si vobis sit communiter de civilitate consilium. Nullus opprimat indigentem: invadite pervasores: insequimini persequentes. Est vobis competens pugna civilis. Omnia pacata vos redditis, si duces scelerum comprimatis. In annonis vero reputandis estu sollicitus: ne aliquem cujusquam possit fraudare versutia. Rectoribus autem exercitus a rerum Dominis sub mea præsentia cognoscite delegatum; ut dum a vobis necessario fuerint commoniti, gravatis per injuriam debeat subvenire. Custodiant nihilominus disciplinam, unde robustius armatur semper exercitus. Additum est etiam beneficii genus, ut a præsenti devotione præceptis Regis nec divina domus videatur excepta; sed totum communiter sostineatur, quod progeneralitate censetur. Nunc ergo cum omnibus fratribus vestris studiose consurgite, & sub omni cautela necessaria providete; ut prosit revera nobilissimæ patriæ talia volumina pratulisse. Quieta enim regere, & ex usu administrare provincias,

Non est aliquid injustum de patria plus esse sollicitum

Omnia pacata Judices reddunt, si duces sceleris comprimant.

Disciplina robustius semper armatur exercitus.

hominés vel mrdiocres intelligentiæ possunt: sed hoc opus , hic labor est , illud magis regere , quod se relictum non potest continere . Cessat enim nautarum in tranquillitate peritia ; nec nomen præstas artifici , nisi fuerit vis magna periculi . Habetis ergo tempus , ubi & famam sapientum possitis acquirere , & in omni parte vos laudabiliter , juvante Domino , custodire . Meos autem ultra cæteros minime commendo : quia omnibus hoc cupimus accidere , quod nostris * laribus desideramus evenire . Mihi enim propria cura dilapsa est , postquam generalem cœpi cogitare custodiam . Opto meis bonum , sed quod possit esse commune : quia magnæ injustitiæ genus est , aliud sibi Judicem velle , quam potest generalitas sustinere .

Non præstas nomen artifici , nisi fuerit magna vis periculi.

* Ed. *laboribus*.

Magna injustitiæ genus est , aliud sibi Judicem velle quam potest generalitas sustinere.

(*a*) Gremium Judicis . Juret. putat legendum genium , ut lib. 1. Ep.4. licet dixerit gremium Curiæ lib. 11. Ep. 13.

Hac formula tributum remittitur ob transitum militum , quem innocentem esse debere constituitur Novell. 130. ut ob eamdem causam privatir conductoribus censiones jure nostro remittuntur , l. 15. ex conducto §. si exercitur præteriens . D. locat. & cond. sup. lib. 5. epist. 26. *Forn.*

EPISTOLA SEXTA.

Universis Præfecturæ titulos administrantibus Senator Præfectus Prætorio.

Minatur pœnas Judicibus iniquis ; & hortatur bonos , ut publicis utilitatibus indefessi consulant .

QUamvis abunde sufficiant , quæ rerum Domini ingenita pietate præceperunt : interminationes tamen importunis & fatuis adhibita districtione geminamus ; ut qui nequeunt erubescere , saltem se contineant per timorem . Quis enim de sua præsumptione gratuletur , quando famam perditurus est , qui interdicta tentaverit! * Retundatur ambitio cœca cupientium : proterva refrænetur audacia : qui lucrum de malo quærit , pœna proposita terreatur : qui honorem per nefanda desiderat , amissa potius opinione turbetur . Additur etiam , quod nostris temporibus sceleratæ pecuniæ non valebunt ; nec culpam suam redimit , qui reum se esse cognoscit. Iniquis fraudibus non patebit occasio : persequimur , non vendimus excedentes . Ubi jam male capientes spem habebitis : quando vobis & rerum Domini , & vestri Judices comminantur? Vos tamen , quos ad publicas administrationes pervenire nostra fecit electio , de actionum honestate confidite : quia vos nulla venalitas excludit , si probitas continuerit actiones . Publicis utilitatibus servire fixi : quando vos nulla privata damna concutient . Reddite hanc vicissitudinem judicio meo ; ut qui vos nullo proprio suffragio gravari feci , studeatis in vobis mea facta laudari . Præfixum itaque tempus a rerum Dominis noveritis esse servandum : ita tamen , ut ea , quæ vobis pro publica utilitate decreta sunt , providere ac solvere debeatis.

* Ac. *retundatur*.

EPISTOLA SEPTIMA.

Canonicario Venetiarum Senator Præfectus Prætorio.

Indicat Regem fiscum 15. Indictionis aliquibus incursione Suevorum vastatis relaxasse.

SUb clementia boni Principis nihil constat licere fortuitis : quando sinistros casus corrigunt , qui præstare prosperrime * consueverunt . Nam quemadmodum ferret nudus sævam barbariem , & districtam Principem : quando spoliatus jure negat , quod affluens inferre didicerat ? Atque ideo illi vel illi , Suevorum incursione vastatis , fiscum decimæquintæ * Indictionis Serenitas Regalis indulsit ; sicut te poterit instruere relecta præceptio . Unde obedientiam commendantes a supradictis possessoribus de prædiis, quæ tamen cognoveris esse vastata , præsentis Indictionis tributa non exigas: reliqua vero solemni compulsione procura; ut constitutis temporibus Arcario nostro residuam suppleas quantitatem . Cave ergo , ne gravior sias hostibus , si adhuc nudare velis exutos : chlamydes non pavescant , qui arma timuerunt : rapinas non sentiant post prædones . Validas contra te apochas invenerunt : invictas securitates illis dedit calamitas sua : violentus abstulit , quod quærebas . Cui nihil videtur relictum , a tributis constat esse liberatum .

Sub clementia boni Principis nihil constat licere fortuitis.

* MS.& Ac. *consuerunt*.

* *Anno Christi 537.*

Cui nihil videtur relictum , a tributis constat esse liberatum

EPISTOLA OCTAVA.

Consulari Provinciæ Liguriæ Senator Præfectus Prætorio.

Eximit casas quorumdam a fisci publici Exactoribus tributorum persolvendi , dummodo suis ipsi manibus illum Regias in arcas tempore præscripto deferant .

NOvum genus videtur esse compendii , postulantes acquirere , & præstantes nulla damna sentire . Nam sic accipitur ab uno , ut perire non possit ab altero: donatur sine dispendio: ceditur sine imminutione ; & nomen habet munificantiæ , * quod jura Domini nescit exire . Quapropter ille casarum suarum fiscum in illa provincia constitutorum, quas Brevis subterconscriptus eloquitur, exactorum suggerit enormitate vexari : desiderans sine aliqua imminutione publicæ utilitatis , inferre se debere nostris Arcariis debitam functionem . Quod nos, qui nullorum damnis studere cognoscimur , dummodo fisco competentia rationabili satisfactione solvantur , libenter annuimus : quia hoc est bona desideria suspendere , quod illicita perpetrare . Qua de re Spectabilitas tua commonitis Curialibus , vel Compulsoribus , necnon & his , quorum interesse cognoscis , ab illa indictione prædictis casis exactionem facies sub hac conditione removeri ; ut si intra illas Calendas summa , quæ competit , non fuerit Arcario persoluta , intra provinciam solemnis exactio peragatur . Minusve fidem suæ promissionis Arcariorum apochis probaveris esse completam, ab omni inquietudine Compulsorum designata prædia liberentur : quia illa magis debent eligi , quæ sine suspicione damni libenti animo probantur offerri . Grata enim nobis est sine instantia Compulsoris exactio ; & hoc devotum facere , quod vix poterat coactus implere . Atque utinam possessor ultroneus & nobis necessitatem moratum solleret &,

* Ac. *qui*.

Hoc est bona desideria suspendere , quod illicita perpetrare .

Ipse imminentem necessarium facit, qui solemnia præbere distulerit.

sibi damna competentibus illationibus abrogaret. Ipse enim immioentem neceſſarinm facit, qui ſolemnia præbere diſtulerit.

EPISTOLA NONA.

Paſchaſio Præfecto annuuæ Senator Præfectus Pratorio.

Significat Afrum aliquem ambiiſſe facultates relictas a quodam nullis filiis aut heredibus ſuperſtitibus mortuo; quem jubet more ſolemni in illas introduci.

Pietate plenum eſt, peregrinam genti publicis beneficiis obligare.

** MS.Cui.& Ge. permittere.*

Pietate plennm eſt, peregrinam gentem publicis beneficiis obligare; & non tantum conſanguineos ad ſubſtantiæ lucra * mittere, quantum ipſos quoque advenas invitare. Hereditas, quæ eſt ſiue proximis, abſque parentela ſucceſſio, ſolaque fides generis eſt, patrios ſonare ſermones. Afer enim ſic expetit beneficia, ut ſibi ulim doceat fuiſſe cunceſſa: donum ſiue accipientis nomine, præter perſunam largitas; quia primum collatum eſt genti, ut poſtea petentium vocabulum potuiſſet affigi. Hinc eſt, quod jure quodam poſtulant hereditates alienas; & illis tantum videtur competere, quod Romanus non poteſt in cauſis ſimilibus obtiuere. Beneficium tale non habuerunt in patria ſua: ſed hic omnes ſub hac conditione parentes ſunt; univerſa natio, quantum ad ſucceſſionis beneficium, una familia eſt. Quocirca experientia tua preces illius diligenti examinatione diſcutiat; & ſi revere ille, quem ſuggerit de hac luce tranſiiſſe, filios non reliquit, nec ab alio conſtat rationabiliter poſſideri, introductionem memoratæ rei officium veſtrum celebret ex more; quatenus antiqua pietas Regnantium præſentium reparet beneficia Dominorum; & poſſit pro illis ſupplicare, ſub quibus ſe magis intelligit votiva meruiſſe. Reſumat facultatem, quam ſe ſuſpiraverat amiſiſſe. Peregrinum ſe ultra dicere non potuit, qui optata * rure conquirit. Habeat poſſeſſorum ſimilem dignitatem; & jam tributa reparatus inſerat, qui opem ab alienis manibus expetebat. Gaudeat ſe ad hoc perductum, ut daret, quod utique niſi habenti non probatur emergere; cæteris dominis in hac tantum ſurre deterior: quoniam alienare nequit, quod poſſidere prævaluit. Sed & hoc quoque magna credimus æquitate repertum, ut qui loco ſuccedit pignoris, ſubſtantiam ſuam * affectu patris jure ſervet extraneis. Miſeratione paſtus, nunc paſcat & alios: felix illi contigit & prædicanda captivitas, Romana civitate perfrui, & Afrorum privilegiis potuiſſe miſceri.

** Ac. jura.*

** Grul. Cul. Nic.& Gam. effectam.*

EPISTOLA DECIMA.

Diverſis Cancellariis Provincialarum Senator Præfectus Præturiu.

Præcipit, ut ſummam futuræ Indictionis ſine mora ulla exigant. Si ſecus fecerint, minatur ſe eos rigidius tractaturum.

** Ed. gravantum debilitans.*

Reatus quidam eſt eſſe ſub debito.

Prudens ſe ipſe compellit.

Rationum publicarum reliquiæ infauſtæ ſunt ægritudini comparandæ, quæ * gravant & debilitant, niſi ſub celeritate diſcedant. Reatus quidam eſt, eſſe ſub debito; nec liber poteſt veraciter dici, qui probatur obnuxius reperiri. Prudens ſe ipſe compellit: minus cautus eſt, qui urgetur ab altero. Nam quid egit totius

anni ſuſcepta compulſio? Summa futuræ Indictionis, & quantitas exigatur. Parcendo, non parcitis: exonerando, prægravatis; & dum venales moras quæritis, tributi onera duplicatis. Relinquite tandem crudelem miſericordiam, beneficia tuta deteſtatione fellita. Gravius percutit, qui blandiendo graſſatur; & ſub indulgentia lædit, qui conſuetis temporibus exigere tributa diſtulerit. Et ideo deſinite aliquando poſſeſſorum damna mercari: quia totum conſtricti per incommoda redditis, quod iniquis dilationibus abſtuliſtis. Poſt iſta enim non vos credatis verbis iterum commoneri, ſed irremiſſibili exactione compelli. Quapropter ſi ad illum diem Arcario noſtro, quæ de provinciis ſolemniter poſtulantur, diſpunctis rationibus, non aut per te intuleris, aut deſtinaveris quantitatem, degeniatus in provincia velociter reddes, quæ te male diſtuliſſe cognoſcis: quia nimis iniquum eſt, ut aſſis publicus ſub tua negligentia jaceat; & * Arcariis mutuatam pecuniam publicis utilitatibus inceſſanter expendas.

Qui venales moras quærunt, tributi onera duplicant.

Gravius percutit, qui blandiendo graſſatur.

** Ed. Arcarius.*

EPISTOLA UNDECIMA.

Petro Viro Clariſſimo, Erugatori obſoniurum Senator Præfectus Prætorio.

Jubet, ut obſonia Populo Romano a Rege conceſſa abſque fraude diſtribuat.

Mutant quaſlibet largitates rapientium manus.

Omnis fraus gravis eſt.

Laus Populi Romani.

Prubatæ debet eſſe conſcientiæ, qui Principalia beneficia præponitur erugare: ne aliqua cupiditatis forte deſiccetur, quod a tanta liberalitate profunditur. Mutant enim quaſlibet largitates rapientium manus. Et ſicut fontis puritas per limoſa corrumpitur: ſic affluentia boni Regis avaris diſtributionibus immutatur. Aurum ipſum, cum ſolvitur in liquorem, niſi mundiſſimo caliculo ſuſcipiatur, inficitur: quando puritatem ſui illa ſola cuſtodiunt, quæ nulla ſordium admixtione fuſcantur. Quam gratum per niveos caliculos rivulos videre currentes, & ipſam quodammodo naturæ liberam ridere puritatem, quando nullis maculis injuriam turpatur! Sic dona rerum Domini nulla debent pollutione fuſcari: ſed ſicut ab ipſo exeunt copioſa; ita debent ad Rumanos pervenire puriſſima. Nam licet omnis fraus gravis eſſe videatur: illa tamen importabilis redditur, quæ in Romulea plebe graſſatur: turba, quæ vivit quieta: populus, qui neſcitur, niſi cum lætus eſt: clamor ſine ſeditione: ſtrepitus furoris neſcius; quibus ſola contentio eſt, paupertatem fugere, & divitias non amare, neſciunt enim eſſe lucripetes, nec aliqua ſe negationis calliditate diſcruciant: vivunt fortuna mediocrium, & conſcientia divitum. Nonne piaculum eſt talibus rapere, qui neſciunt aliena fraudare? Quapropter obſonia Romano populo diſtribuenda ab illa Indictione, propitia tibi Divinitate concedimus; ut ſine aliqua diminutione percipere poſſit, quod Regia largitate promeruit. Cave, ne quod illi meruerunt, alter accipiat; & tu a gratia noſtra peregrinus reddaris, ſi a civico amore diſceſſeris. Non fiat Latialis pretio, qui civitatis illius non habet jura naſcendo. Honorandum ſemper eſt, quod nomen gentibus dedit: quando potior in humanis rebus redditur, de cujus aliquid claritate præſtatur. Munera iſta Quiritum ſunt: Non ſubripiat locum liberi fortuna ſervilis. In majeſtatem Romani populi peccat, qui ſanguinis illius puritatem famulorum ſocietate commaculat.

(a) Vide quæ de donationibus Tiberii Principis ſcribit Dion. lib. 57. pag. 787. *Juret.*

EPISTOLA DUODECIMA.

Anastasio Cancellario Lucaniæ, & Brutiorom Senator Præfectus Prætorio,

Laudat imprimis vinam Palmatianum, necnon Silanam casfum ; & jubet, at utrumque ad Aulam Regiam mittendum sollicitius perquirat.

CUm apod rerum Dominum solemul more pranderemus, & diversæ provinciæ de suis delielis laudarentut, ad vina Brutiorum & Silanl casei suavitatem, currente, ut assolet, sermone perventum est ; qund herbatum beneficio tanta ibi naturæ jucundltate conficitur, ut non ctedas deesse mellis gustum, quem nulla conspicis qualiteste permixtum. Manat illic leviter provocatum lac uberibus fistulosis, & quasi in alios ventres naturæ ubertate enllectum, non guttis impluit, sed quibusdam repentinis torrentibus * iofluescit. [* Ac. intumescit.] Rednlet suavis & varius odor herbarum, naribus agnnscitur pecudam pastas, qui flagrans vittute diversa, thuris sentitur inspirare similia. Huic tanta pinguedn sociatur, ut arbitretis simul decutrere Palladium liquorem ; nisi quod ab illa prasioa viriditate niveo eandore discernitur. Tunc cadis late patentibus copia illa mirabilis lætn * nimium pastore suscepta, [* Alii, nimirum.] cum admixtrone coaguli in callosam cœperit teneritudinem condarari, ad pulcherrimum orbem forma perducitur ; quæ subterraneis hotteis aliquantulum congregata, diatornam casei facit esse substantiam. Hoc quantocins superimpositum navigiis destinabis ; ut desideriis Regalibus parvo munere satisfecisse videamur. Vinum quoque quod laudere cupiens, (a) * Palmatianum nominavit Antiquitas, non stipsi asperum, sed gratum suavitate perquire. [* Fora. & Cot. Gam. Palmatinum, vel, Palmarium.] Nam licet inter vina Brutia videatur extremum : factum tamen est pene generali opininne præcipuum. Ibi enim reperitur & (b) * Gazeto par, & Sabinn simile, [* Cui. Gazeo.] & magnis odoribus singulare. Sed quia illud famam sibi nobilissimam vindicavit : hoc & in suo genere nimis elegana perquiratur, ne prudentia Majorum aliquid appellasse videatur improprium. est enim suavi pinguedine molliter * crassum, [* Gr. Cub. Niv & Gam. fatum.] vivacitate firmissimum, nare violentum, candore quoque perspicuum ; quod ita redolet ore ructatum, ut meritn illi a palma nomen videatur impositum. Viscera defecta constringit, vulnera madida desiccat, lassum reficit pectus ; & quod vix prævalet implere potus arte compositus, hic naturaliter præstat infectus. Sed provide, ut supradictas species exactas debeas destinare : quia falli non possumus, qui hoc patriotica * veritate retinemus. [* MS. varietate.] Ad præsens enim de cellariis nostris quæ desiderabantur obtulimus. Tu autem tuo periculo dissimilia facis, quorum jam judicia teneri posse cognoscis.

(a) Palmatianum nominavit Antiquitas. Vide in hunc locum Baronium Tom. 8. ad an. Chr. 581. pag. 21. *Jur.*

(b) Fazeto par. Gazeti vini mentio fit a Gregor. Tur. lib. de Gloria Confess. c. 5. & 6. a Sidon. Apoll. in carmine 17. ad Ommatium :

Vina mibi non sunt Gazetica, Chia, Falerna.

Hoc autem dictum a regione Gaza, scilicet Palestinæ, ut scribit Isidorus Orig. lib. 20. c. 30. *Jur.*

XXIII.

Edictum.

In eos, qui munera Regis collata Ecclesiis subripuerant.

USu contineri debet omnium largitas impensa Dominorum : quando necesse est universitati proficere, qund illos impulsu Divinitatis probatum fuerit effecisse. Pietas siquidem Principum totum custodit Imperium ; & dum illis vicissitudo digna redditur, incolumia Respub. membra servantur. [Pietas Principum totum custodit Imperium.] Dudam siquidem Imperalia constituta per Brutios, atque Lucaniam sacrosanctas Ecclesias aliquo munerum devotione juvetunt. Sed ut est sacrilegis mentibus familiare, & in ipsa quoque reverentia divina peccare, nonnullam eainde partem Numerariorum nomine Canonicarii subtrahebant : facientes laicum commodum substantiam Clericorum. Quod sedis nostræ Numerarii execratione detestabili respuentes, nunquam sibi illatum fuisse suggerunt, quod de tali scelere manus impiæ defraudaverunt. Quid adhuc minime audacia humana tentabis, si & ibi furta porrigis, ubi te minime latere posse cognoscis? Ut illodat oculis fortasse mortalibus, quamvis iniqua, tamen aliqua videtur præsumptio : quanta ergo cæcitate damnatur, qui se æstimat perpetrare, quod Divinitas non possit advertere? [Quanta cæcitate damnatur, qui se æstimat perpetrare, quod Divinitas non possit advertere?] Sed ne similis ulterius grassetur forte præsumptio, aut divinam patientiam frequens provocare possit excessus ; edictali programmate definimus, ut qui in hac fuerit ulterius fraude versatus, & militia careat, & compendium propriæ facultatis amittat. Graviore siquidem pœna plectendus est, qui usque ad injutiam divinam suam nihilominus tetendit audaciam. Habeant pauperes dona Regnantium : possideant aliquid, quibus nulla facultas est. Cur aliena substantia in Regali posita largitate pervaditur? Possessio ejus, Principis munus est. Quemadmodum præsumat subjectus contingere, quod Deo respicit humilitatem Dominantis offerre? Additur, quod talibus non dare, tulisse est ; & merito quando qui potest esurientibus subvenire, si non pascit, extinguit. [Qui potest esurientibus subvenire, si non pascit, extinguit.] Pudeat illis tollere, quibus jubemur offerre. Ultra omnes crudelitates est, divitem velle fieri de exiguitate mendici. [Ultra omnes crudelitates est, divitem velle fieri de exiguitate mendici.] Amentur honesta lucra: horreantur damnosa compendia : nullus audeat inde tollere, qund possit collecta dispergere. Addendo perdit, qui retinendo collegerit ; & paupertatem potius ad se trahit, si exigentium pecunias non repellit. [Addendo perdit, qui retinendo collegerit.]

EPISTOLA DECIMA QUARTA.

Anastasio Cancellario Lucaniæ, & Brutiorum Senator Præfectus Prætorio.

Describit Rhegiensem regionem, & probibet, quominus laridam, & triticam ab ea deinceps coemptionis nomine postulentur.

RHegienses cives, ultimi Brutiorum, quos a Siciliæ corpore violenti quondam maris impetus segregavit, unde civitas eorum nomen accepit (divisio enim ῥῆγμα Græca lingua vocitatur) iniqua suggerunt se exactorum præsumptione fatigati : implorantes non aurium, sed oculorum nostrorum nova remedia, qui possumus scire, territorium eorum quod petitur non habere. Est

enim montanis lapillis terra teriffima, arida pascuis, sed undosa vindemiis: segetibus adversa, sed olivis accommoda; & ideo cultura ejus omnis in farculis est: quia superficies ipsius sicca nutrire non valet superne nascentia. Tergore illic ager nudus, industria potius, quam natura vestitur. Nam Palladiæ silvæ viriditate contegitur, qui in solo aridissimus approbatur. Talibus enim locis illa proficiunt, quæ radicibus proceris ad humi penetrale descendunt. Segetes rigantur, ut vivant; & conditione mutata hoc aristis impenditur, quod oleribus exhibetur. Quanta seges est, quæ manu * colligitur? Raro illic ab area venit humeris gravatus agricola; ut non messes in horreis colligantur: sed vix possit aliquos cophinos de summa ubertate complere. In hortis autem rusticorum agmen habetur operosum: quia olus illic omne saporum est marina irroratione respersum. Quod humana industria fieri consuevit, hoc cum nutriretur, accepit. Contra Maronis autem sententiam intyborum illic fibræ dulcissimæ sunt, quæ præcinctæ foliis tortuosis callosa teneritudine conglobantur: unde in morem * nitri aliquid decerptum frangitur, dum a fœcundo cespite segregatur. His victualibus, si vis nosse, regio illa fœcunda est; nam & marinis deliciis copiosa jucunditate perfruitur: quia ibi mare Superum et Infernum, infertis frontibus adunatum, delicias utrinsque pelagi in unam congregationem sinus sui volubilitate perducit. Necesse est enim illic & pisces properare, ubi constat & undam posse defluere. (a) Exormiston quoque inter pisces regium genus, compar murenis corpore, vel colore distans, naribus setosis, colostrea delicata teneritudine præditum, oleoso ac suavi liquore coagulatum, appetibilis grataque pinguedo, cum spumis fluctuantibus inter aeris confinia cœperit enatare, nescit ad cubilia redire, quæ deserit: credo, aut immemor reversionis, aut teneritudine summa mollitus: nequit undis elevantibus contraria obluctatione demergere: fertur velut corpus exanime, nullis nisibus periculum, nulla arte devitans; & hinc viribus destitutus, redire non creditur: quia nec fugere posse sentitur. Hic plane tantæ dulcedinis esse dignoscitur, ut ei nemo piscium comparetur. Hæc sunt in littore Rhegino, quæ diximus; quod non alio referente cognovimus, etsi visuali probatione retinemus. Quapropter laridi atque tritici species nullis temporibus coemptionis nomine inde decernimus postulari; quia nimis calumniose petitur, quod loci beneficio non habetur. Deinde sufficere debet defensio veritatis, & testimonium Judicis: quia nimis execrabile malum est, si cum aliud noverit conscientia, aliud lingua decernat. Additur etiam, quod tantis commeantium fatigatur adventibus, tanta excurrentium laceratione deteritur, ut rationabiliter illi remitti debuisses, vel quod apud ipsam nasci * posse constaret.

* Ac. tolitur.

* Ac. nitri.

Nimis execrabile malum est si cum aliud noverit conscientia, aliud lingua decernat.

* Grul. Cuj. Niv. Gam. *non posse.*

(a) Exormiston quoque, &c. Est piscis genus ita a Græcis illis qui ultimam oram Græciæ in Italia accolebant, vocatum: quia fundum maris deserere solet, ut in summum enatet, quod dicitur proprie de navi sublatis anchoris, & contra, cum est fundata anchoris, dicitur *ὁρμισθεῖσα*. *Broff.*

EPISTOLA DECIMA QUINTA.

Maximo Viro Clarissimo, Cancellario Lucaniæ, & Brutiorum Senator Præfectus Prætorio.

Describit urbem Scyllacium patriam suam, & vivaria, quæ ad pedem Moscii montis effoderat. Tum quædam de paraveredis, annonis, & pulveraticis Judicium edicit.

SCyllacium prima urbium Brutiorum, quam Trojæ destructor Ulysses creditur condidisse, irrationabiliter dicitur præsumentium nimietate vexari; quod nobis præsidentibus non oportuisset assumi: quia læsiones ejus cogimur plus dolere, dum patriotica nos probatur affectione contingere. Civitas supra sinum Adriaticum constituta, in modum botryonis pendet in collibus; non quod difficili ascensione turgescat, sed ut voluptuose campos virentes, & cærulea maris terga respiciat. Hæc nascentem solem ab ipsis cunabulis intuetur, ubi ventura dies non præmittit auroram: sed mox ut oriri cœperit, lampadem suam vibrens fulgor ostendit. Gaudentem respicit Phœbum: propria illic luminis claritate resplendet; ut ipsa magis Solis putetur esse patria, Rhodi opinione superata. Fruitur luce perspicua; aeris quoque temperatione dotata, apricas hyemes, refrigeratas sentit æstates; & sine aliquo mœrore transigitur, ubi infesta tempora non timentur. Hinc & homo sensu liberior est: quia temperies cuncta moderatur. Patria siquidem fervens leves efficit & acutos: frigida tardos, & subdolos: sola temperata est, quæ mores hominum sua qualitate componit. Hinc est, quod Antiqui Athenas sedem sapientium esse dixerunt, quæ aeris puritate peruncta, lucidissimos sensus ad contemplativam partem felici largitate præparavit. Numquid enim tale est corpori aquas cœnosas sorbere, quale perspicuitatem dulcissimi fontis haurire? Sic animæ vigor onoratur, dum spiritu graviore comprimitur. Subjacemus enim necessario talibus rebus, quando nubilo tristes efficimur; & iterum naturaliter ad serena gaudemus: quia cœlestis animæ substantia ad infecta quæque & purissima lætatur. Fruitur marinis quoque copiosa deliciis, dum possidet vicina, quæ nos fecimus, claustra Neptunia. Ad pedem siquidem Moscii montis saxorum visceribus excavatis fluenta Nerei gurgitis decenter immisimus. Ubi agmen piscium, sub libera captivitate ludentium, & delectatione reficit animos, & admiratione mulcet obtutus. Currunt avidi ad manus hominum; & antequam cibi fiant, escas expetunt. Pascit homo delicias suas; & dum habet in potestatem quod capiat, frequenter evenit, ut repletus omnia derelinquat. Spectaculum quoque pulchre laborantium non admittitur in civitate sedentibus. Cernuntur affatim copiosæ vindemiæ: arearum pinguis tritura conspicitur: olivarum quoque virentium vultus aperitur. Non eget aliquis agrorum amœnitate, cui datum est de urbe cuncta conspicere. Hoc quia modo non habet muros, civitatem credis ruralem, villam judicare possis urbanam; & inter utrumque posita, copiosa noscitur laude ditata. Hanc dum frequenter invisere desiderant commeantes: dum tædia laboris refugere cupiunt, amœnitate civitatis in paraveredorum, & annonarum præbitione propriis cives fatigantur expensis. Quapropter ne lædat urbem amœnitas sua, aut res præconii fiat causa dispendii, paravedorum & annonarum præbitionem, secundum evectiones concessas, in assem publi-

Ulysses conditor Scyllacii.

Temperies cuncta moderatur.

Antiqui Athenas sedem sapientium esse dixerunt, & quare.

Quando animæ vigor onoratur.

Cassiodorius ad pedem Moscii montis vivaria construxit.

Pulveratica

,cum constituimus imputari: pulveratica quoque Judicis fundit nsumputantes, trium tantum etiam dierum Præsulibus annonas præberi secundum vetera constitota decernimus, suis expensis facta tarditate vecturæ. Leges enim admioistrantes, remedio, non oneri esse voluerunt. Qua de re æquitatis intuito * civitas vestra relevare judiciariom est, quod tibi referimus, non remissum. Vive juvante Deo, justitia sæculi, & securitatis gaudio singulari. Alii dicant iosulas: ego habitationes tuas appellem potius Fortunatas.

** Forte, civitatem vestram.*

(*a*) Animæ vigor uneratur. Locorum situs ingenia hominum format, ait Curtius Rufus lib. 7. & lib. 8. Vide Stobæ. serm. 99. pag. 327. Cicer. lib. 2. de Nat. Deor. *Juret.*

EPISTOLA DECIMA SEXTA.

* Canonicario.

** MS. Aud. Canonicaria.*

Jubet, subditos sibi admoneat, ut tributa consueta libenter exolvant: nullus statuta pondera excedat: mittat ipse quarto quoque mense ad Prætoriana scrinia fidelem expensarum notitiam.

TEmpus admonet humanis rebus iodesinenter accommodum (dum res nobis enim asperas captata semper opinione conciliat) ut illationum fiscalium curam annua festivitate reparemus: quando Reipub. ordo tali consistere cernitur instituto. Et merito votivum sistere cernitur, quod pro cunctorum utilitate præstatur. Diligenda sont ista, unde Respub. videtor esse firmissima. Quæ dum redeunte censu reficitor, status sui firmissimo robore continetur. Qoapropter magna est quolibet tempore monstrata devotio: sed tunc acceptior redditur, quando necessaria plus habetur. Præbeaot igitur possessores stipendia, suæ gratiæ profutora. Debitum siquidem, quod non potest evitari, prona debet mente semper offerri; ot fiat beneficium, quod sine compulsione constat illatum. Atque ideo, quod feliciter dictum sit, per * Indictionem primam in diœcesi tua possessorem te præcipimus admonere, ot, trina illatione servata, assem tributariom devotus exolvat; quatenus nec aliquis se sub immatura compulsione ingemiscat exactom; nec iterum remissione lentata quisquam se dicat esse præteritum. Nullus quantitatem justæ ponderationis excedat, sitque libra justissima: modus oon erit rapiendi, si pondera fas sit excedi. Expensarum quoque fidelem notitiam per quaternos menses ad scrinia nostra solemniter destioabis; ut totius erroris obscuritate detersa, rationibus publicis veritas elucescat. Sed quo facilius possit, Deo jovante, quæ sunt iostituta complere, illum atque illum sedis nostræ milites, tibi officioque tuo periculorom suorom memores præcipimus imminere; quatenus quod agnoscis jussum, inculpabiliter sortiatur effectum. Cave ergo, ne te aut improbæ redemptionis, aut torpentis desidiæ culpa respiciat; & quod expedire neglexeris, tuis inserat damna fortunis.

Diligenda sunt ista, unde Resp. videtur esse firmissima.

Debitum quod non potest evitari, prona debet mente semper offerri.

** Anno Christi 538.*

Modus non erit rapiendi, si pondera fas sit excedi.

EPISTOLA DECIMA SEPTIMA.

Joanni Siliqoatario Ravennati * Senator Præfectus Prætorio.

** MS. Athalaricus Rex.*

Præcipit, possessores moneat, ut juxta montem Caprarium, & loca circa muros jacentia, fovearum ingentia ora pandant.

MUnitio civitatum spes est certa cunctorum: quando in pace ab exteris gentibus discitur, quod veraciter in certamine timeatur. Plena est enim diversis generibus hominum habitatio urbium singularum. Quis novit, cum qua gente confligas? Ideoque omnes debent agnoscere, quod futuris hostibus gratum non sit audire. Quapropter ex nostra jussione possessores admonere curabis, ut juxta montem Caprarium, & loca circumjecta muris, fovearum ingentia ora * pandantur; talisque ibi pateat hiatus, ut nullus relinquatur introitus. Cur nefandi homines perscrotamini accessus illicitos, quibus portarum permittitur licenter ingressus? Nescio quid videmini tegere, qui palam non desideratis intrare. Conscientia recta vias publicas tenet, *obviorum collocutione gratulator; & cum diversos gratanter inquirit, laboris tædio non gravatur. Amicum est autem crimini, velle nesciri; & qui vias suas occulit, conscientiam prodit. Proinde in usus generales itinera prisca revocentur: ne, dum compendium laboris quærunt, vitæ dispendia patiantur. Ille enim jure habendus est hostis, qui munimina nititur violare civitatis.

Munitio civitatum spes est certa cunctorum.

** Ac. condantur.*

Conscientia recta vias publicas tenet.

** Ed. plurimorum.*

Amicum est crimini, velle nesciri.

EPISTOLA DECIMA OCTAVA.

Constantiniano Viro Experientissimo Senator Præfectus Prætorio.

Jubet, ut iter Flaminiæ reficiat: paraveredorum præscriptum procuret numerum: congreget sine possessorum dispendio annonas: cibos, qui mensis Regiis parantur, sedulo perquirat.

REgios apparatus sicut negligentibus affert periculum, sic strenue laborantibus præstat ornatum: quia præmium est vitæ, Domino vidente servire: cui nec culpa celari, nec bonum possit abscondi. Quam gratum est, sine offensione aliqua iter agere destinatum: videre judicia diligentiæ: dubia sine timore transire: gressu facili montuosa conscendere: in pontibus contrarium non tremere: viamque sic conficere, ut omnia probentur animo convenisse? Militiam vestram transcenditis, si rerum Domino placere possitis. Nam cui nos parere contendimus, magnus provectus est, si mereamini ad ejus placidos venire conspectus. Quocirca iter Flaminiæ, rivis sulcantibus exuratom, hiantes ripas latissima pontium interjectione conjungite: oppressas margines platearum asperrimis silvis enodate: paraveredorum ascriptus numerus procuretur cum electa qualitate membrorum: annonarum designatarum copia sine aliquo possessorum dispendio congregetur. Quia sic omnia grata redditis, si in nulla parte peccetis. Res una subtracta cuncta deformat; & totum deesse creditur, ubi vel minima querelæ asperitas commovetur. Species præterea, quæ mensis Regiis apparantur, exactas tota sedulitate perquirite. Nam quid proderit exercitui satisfacere, si vos contigerit in ipsa

Præmium est vitæ, Domino vidente servire.

Res una subtracta cuncta deformat.

**MS.& Ac. passione.*

Quoties læto Principi occurritur, efficaciter beneficia postulantur.

Dominorum * pastione peccare. Pateant Provinciales admoniti: civitates singulæ declarata Brevibus subministrent. Nam quoties læto Principi occurritur, efficaciter beneficia postulantur. Cogitate etiam, quod præseos facta vestra dijudico: aut gratias vobis Domini gaudens reddo: aut commonitionem Principis iratus attribuo. Agite ergo, ne mihi imputetur vester excessus: quia cunctis de vobis satisfacio, quod culpis vestris offenderio. Persolvat mihi potius gratiam universus exercitus. Magna vobis erit gloria, & me securum reddere, & tantorum bona judicia meruisse.

EPISTOLA DECIMA NONA.

Maximo Vicario Urbis Romæ Senator Præfectus Prætorio.

Commonet, ut omnia ad Regem solemniter excipiendum necessaria paret.

Necesse est, ut res magna competentia præmittat semper indicia.

ADventum quidem Regium ex ipsa potestis cognoscere frequentia commeantiom: quia oecessa est, ot res magna competentia præmittat semper indicia. Vnturum diem Locifer demonstrat exortus: serena secutura faveus ventus ostendit: imminentia bona quadam animi præsagitione dignoscimus; & difficile magna res geritur, quæ signoorum præcorsioue minime declaretur. Verumtamen & vos necessario commonemus, ut pontis junctione Tyberinos fluctus solemniter vestiatis; quatenus traositum præbeat intremulum, fixum concatenatione navigium, & de suo situ celerem nobis præstet excursum. Non movetur pigris funibus, ut solebat: oon manibus trabentium moles taota torpescat: celeritatem potius fiaa cooferat, quum se movens autea oon præbebat. Ambolent commeautium greges: profecto non navigiis incisa nos unda deportet. Sic decet Dominum suscipi, ut aliqua debeat novitate gratulari. Tabolarum fortiter junctuiu constricta soliditatem debet præbere necessariam; ut pavorem undas dubitantium terrenu similitudine possit auferre. Optetur qoioimmo longior fuisse, uum traositur iouocue. Cancellorum tutamen dextru lævaque deceoter aptetur. Prosper datur transitus, cum fuerit casas asper exclusus. Vide, quemadmodum reliqua ad tu pertinentia præpares, qui te occursurum esse cognoscis. Qualu est enim in tanta frequentia non potuisse culpari? Universos affligit, qui Regi aliquid necessarium subtrahit: quia, dum lætus optatur ab omnibus, cunctos contristat, si probetur offensus. Adde, quod sic præclarum est sub tanta Senatorum occursione laudari, Principem sic suscipere ut omnes iotelligant oil deesse: ante ipsum quoque Domioom veoire lætum, quam uliqua trepidatione confusum. Insperatum bonum est, si is, ad quem deceptiools pertinet periculum, sibi gratiæ procuret augmentum. In quam rem illum sedis nostræ militem nos direaisse cognosce, qui tibi Officioque tuo debeat immipere; quatenus nobis omnia paratu renuntiet: quiu committi non potest casui, qood nostro periculo coostat ascribi.

Universos affligit, qui Regi aliquid necessarium subtrahit.

EPISTOLA VIGESIMA.

Thomati, & Petro Viris Clarissimis, Arcariis Senator Præfectus Prætorio.

Jubet, ut reddant Actoribus sancti Petri cum obligatione chirographi vasa sacra, quæ Agapitus Papa ad Orientem Legatus missus pro pecunia accepta Arcariis Regiis oppigneraverat.

REtinetis mecum, fidelissimi viri, sanctum Agapitum, urbis Romæ Papam, cum ad Orieotis Principem legationis gratia mitteretur, jussione Regia datis pignoribus, a vobis tot libras auri facto pictatio solemniter accepisse; ut cui providus Dominator jussit, ad subitum ejus etiam urgeret excessum. Primum quidem benigne præstitit, qui in necessitate mutuas pecunias dedit; sed quunto gloriosius fecit, etiam illud largiri, quod cum gratiarum actione potuisset offerri? Victa est sine damno necessitas: manus Papæ dabat, quod ejus substaotia non babebat; & illud iter est indemne redditum, quod donis constat expletum. Quale, rogo, videbatur Aotistitem petentibus Ecclesiam, & Ecclesiam oulla detrimenta seotire? Distributor fuit potius, quum donator: quia necesse est illi applicari, de cujus facultatibus videbatur expendi. Quid non agat apud pium Principem talis legatio, quam destinatam singulari constat exemplo? Quapropter nostra præceptione commoniti, & Regia jussione securi, Sanctorum vasa cum obligatione chirographi actoribus sancti Petri Apostoli sine aliqua dilatione refundite; ut luerose reddita, celeriter * impetrata videantur: optata referantur manibus Levitarom ministeria toto orbe narranda: donetur, quod proprium fuit: quoniam juste per largitatem recipit, quod Sacerdos legibus obligavit. Superatum est exemplum, quod io bistoria nostra magna inteutione retulimus. Nam cum Rex Alaricus urbis Romæ deprædatione satiatus, Apostoli Petri vasa suis deferentibus excepisset, moa ut rei causam habita interrogatione coguovit, sacris liminibus deportari diripieotium manibus imperavit; ut cupiditas, quæ deprædationis ambitu admiserat scelus, devotione largissima deleret excessum. Sed quid mirum, si (a) reverenda Sanctorum diripere ooluit, qui taota se Urbis vastatione ditavit? Rex autem noster religioso proposito reddidit vasa, quæ jure pignoris propria videbantur effecta. Et ideo talibus factis frequens præstetur oratio: quando læta concedi posse credimus, cum retributionem boois actibus postulamus.

** MS. imperare videantur optata.*

(a) Reverenda Sanctorum. Simili loquutione dixit, sacræ jussionis reverenda lib. 3. Epist. 15. Et stupenda meritorum lib. 4. Epist. 4. *Jur.*

EPISTOLA VIGESIMA PRIMA.

Deusdedit Scribæ Ravennati Senator Præfectus Prætorio.

Officium Scribarum, & utilitatem describit.

Scribarum officium securitas solet esse cunctorum.

SCribarum officium securitas solet esse cunctorum: quando jus omnium ejus sollicitudine custoditur. Alios enim depopulantur incendia: alios oudat furtiva subreptio: nonnullis negligentia perit, quod diligens auctor acquirit:

sed fide publica sobustissime reparatur, quicquid a privaris * amittitur. Diligenrior est in alienis, quam potest esse cura de propriis: non admonitus facit, quod vix rogarus impleret; & requisirus non potest negare, quod is, cujus interest, se fatetur * amisisse. Armarinm ipsius forinna cunctorum est; & merito refugium omnium dicitur, ubi nniversorum securitas invenitur. Ad pateina transit officia, si incorrnpre sit veritas custodita. Nam sicut diligens genitor servat, quod otiosus fnccessor inveniat: sic arbiter artinm nullum patitur propria ntilitate fraudari. Et ideo tantæ rei jugiter præcipimus esse custodem; ut qui hactenus de inregritate placuisti, nulla debess varietate fuscati. Vide, quod tibi committitur antiqua fides; & quotidiana diligentia ditimis jusgantium litem. Apud cuncros Præsules de tua cura litigatur; & tu potius judicas, qui causasum vincula dissolvis. Hoc bonorabile decus, indisputabile testimoninm, vox antiqua chartarum, cum de tuis adyris incorrupta processerit, cognitores reverenrer excipiunt: litigantes quamvis improbi, coacti tamen * obediunt. Et cum fas sit promulgatam sententiam suspendi, tibi noo licet obviari. Quocirca non habeat venale propositum. Tinea docnmentosum est, oblatio maligna redimentis; dnm quærunt consnmere, quod se cognovernnt impedire. Pascat te * editio decora veritatis: facultas tua babeatur iotegritas. Da petentibus, quæ oliam facta sunt. Translator esto, non conditor antiquosum gestornm. Exemplar, velue annulum, ceris imprime; ut sicue vnltus expressa non possunt signa refugere: ita manus tna ab authentico nequeat discrepare. Quod si te aliquis iniqua subreptione traduxerit, qnemadmodum in alia causa tibi acquiescat credi, quem scit potuisse corrumpi? Impugnat te fraude sna; & facile convincit, qnem in una parte decepit. Ama justitiam, de qna nemo queritur; ut etiam iratus restimonium salubre possit dicere, qui te inessum voluit deviare. Publicum est omne, quod feceris: dnm ant laudatus gratiam, aut accusatus invenire possis offensam.

* MS. *administur.*

* MS. *admisisse.*

* forte, *obaudiunt. Juret.*

Tinea documentorum est, oblatio maligna redimentis.

* Gr. & Cuj. *editio,*

De justitia nemo queritur.

EPISTOLA VIGESIMA SECUNDA.

Provincialibus Istriæ Senator Præfectus Prætorio.

Jubet, ut tributum in Vino, oleo, & tritica, quibus hoc anno provincia abundabat, salvant; & mittit Laurentiam cum pecunia ad majorem ejusmodi rerum numerum comparandam. Ravennamque devehendam. Tum illam provinciam accurate depingit.

EXpensæ publicæ diversa temporum varietate titubantes, bac ratione se poteiunt continere, si proventum locoium sequatur salnbritas jussionnm. Illic enim facilis est procurario, ubi fuerit fructus nberior. Nam si * indicatur, quod sterilitas jejuna denegavit; tunc & provincia læditur, & effectus oprabilis non habetur. Commeantinm igitur attestatione didicimns, Istriam provinciam a tribus egregiis fructibus sub laude nominatam, divino munere gravidam, vioi, olei, vel tritici præsenti anno fœcondits te gratulari. Et ideo memoratas species in tot solidos date pro tributaria functione, qui vobis de præsenti * prima Indictione repntentur: reliqua vero propter solemnes expensas relinquimns devotæ provinciæ. Sed qnoniam nobit in majore summa sune quæreoda, quæ diximus, tot solidos etiam de arca nostra transmisimus; ut res necessariæ sine vestro dispendio uberrime debeant congregari. Fiequenter enim, dum extraneis urgemini vendere, soletis damna sentire: eo præsertim tempore, cum vobis peregrinus emptor ereprus est; & rarum est aurum capere, quando mercatores cognoscitis non adesse. Quanto vere melins est parere Dominis, quam præstare longinquis; & debits fructibus solvere, quam ementium fastidia sustinere? Prodimns etiam amore justitiæ, qood nobis suggerere poteratis: quia in pretio lædere non debemus, unde naulorum præbitionibus oon gravamur. Est enim proxima vobis regio supra sinum maris Jonii constitura, olivis referta, segetibus ornata, vite copiosa: ubi qnasi tribus uberibus, egregia ubertate largitis, omnis fructus optabilis fœcundirate profluait. Quæ non immerito dicitur Ravennæ Campania, urbis Regiæ cella penaria, voluptuosa nimis & deliciosa digressio, fruitur in Septentrione progressa cœli admiranda temperie. Habet & quasdam, non absnrde dixerim, Bajas suas: ubi undosnm mare terrenas concavitates ingrediens, io faciem decoram stagni æqualitate deponitur. Hæc loca & garismatia plura nutriunt, & piscinm ubertate gloriantur. Avernns ibi non unus est. Numerosæ conspiciuntur piscinæ Neptuniæ: quibus, etiam cessante industria, passim ostrea nascuntnr injussa. Sic nec studium in nutriendis, nec dubietas in capiendis probatur esse deliciis. Prætoria longe lateque luceotia in margariturum speciem putes esse disposita; ut binc appareat qualia fuerint illius provinciæ Majorum judicia, quam tantis fabricis constat ornatam. Additur etiam illi littori ordo pulcberrimus insnlarum, qui amabili utilitate dispositus, & a periculis vindicat naves, & ditat magna ubertate cultores. Reficit plane Comitatenses excubias, Italiæ ornat Imperium, primates deliciis, mediocres victualium pascit expensis; & quod illic nascitur, pene totum in nrbe *Regia possidetur. Præster ounc copias suas sponte, magis devota provincia amplius pareat, dnm speratur: quando gratissime faciebat, dum minime quæreretur. Sed ne aliqua jussionibus nostris dubietas nasceretnr, Laurentium virum experientissimum, & magnis nobis in Reipub. laboribns comprobatum cum præsenti auctoritate direximus; ut secundum Breves fnbter annexos incnnctanter expediat, quod sibi pro expensis publicis injunctnm esse cognoscit. Nunc procurate, qnæ jussa sunt. Vos enim facitis devotnm militem, cum libenter suscipitis jussionem. Pretia vero vobis moderata sequenti jussione declarabimns, cum nobis germlus Præsentinm nativitatis modum missa relatione suggesserit. Taxati enim aliquid non potest juste, nisi copia rei evidenter potuerit indagari. Inæqualis qnippe est arbiter, qui sententiam mittit * in casum; & mali sibi probatur coosciue, qui est indeliberata dicturus.

* Juret. legit, *indicitur,*

* *Anno Christi* 538,

* Ac, *præcipua.*

Inæqualis est arbiter qui sententiam mittit in casum.

* MS. *incassum.*

EPISTOLA VIGESIMA TERTIA.

Laurentio Viro Experientissimo Senator Præfectus Prætorio.

Præcipit, ut Istriam provinciam vinum, oleum, triticumque empturus petat.

DEliberatio Judicis probatos viros debet publicis actionibus adhibere; ut facile possit impleri, quod sub sterilitate temporis videtur inquiri. In abundantia rerum qnælibet se potest

Deliberatio Judicis probatos viros debet publicis actionibus adhibere.

expedire

Electus opus est militibus, cum fuerit necessitatis impulsus.

expedire persona: electus opus est militibus, cum fuerit necessitutis impulsus. Atque ideo experiensiam tuam, frequentibus, nobisque tali devotione gratissimam, ad Istriam provinciam jubemus excurrere; ut in tot solidos vini, olei, vel tritici species de tributario solido debeas procurare: in aliis vero tot solidis, quos a nostro Arcario percepisti, tam a negotiatoribus, quam a possessoribus emere maturabis, sicut te a Numeratiis instruxit porrecta notitia. Quapropter erige nunc animos ad parendum, qui cautis excubiis indiscreta forte placuisti. Admoneat se prioris conversationis exemplum: quia nimis grave est emeritum delinquere, quem tironem nulla ceuus constat errasse. Qualis autem supradictarum specierum ubertas se optata laxaverit, veraci nobis, ut de te credimus, relatione significa; ut nos babito modo constituere debeamus. quod nec Provinciales lædat, ne publicas gravase possit expeusas.

EPISTOLA VIGESIMA QUARTA.

Tribunis Maritimorum Senator Præfectus Prætorio.

Jubet, ut naves parent ad vinum, & oleum ex Istria provincia Ravennam devehenda. Tum de navigatione, & nautarum labore, præcipue in salinis exercendis, disserit.

DAta pridem jussione cecusuimus, ut Istria vini, & olei species, quarum præsenti anno copia indulta perfruitur, ad Raveunatem feliciter disigeret mansionem. Sed vos, qui numerosa navigia in ejus confinio possidetis, pari devotionis gratia providete; ut quod illa parata est tradere, vos studeatis sub celeritate portase. Similis erit quippe utrisque gratia perfectionis: quando unum ex his dissociatum impleri non permittit effectum. Estote ergo promptissimi ad vicina, qui sæpe spatia transmittitis infinita. Per hospitia quodammodo vestra discurritis, qui per patriam navigatis. Accedit etiam commodis vestris, quod vobis aliud iter aperitur perpetua securitate tranquillum. Nam cum ventis sævientibus mare fuerit clausum, via vobis panditur per amœnissima fluviorum. Carinæ vestræ flatus asperos non pavescunt: terram cum summa felicitate coutingunt; & perire nesciunt, quæ frequenter impingunt. Putantur eminus quasi per prata ferri, cum eorum contingit alveum non videri. Tractæ funibus ambulant, quæ stare rudentibus consueverunt; & condisione mutata pedibus juvant homines naves suas: vectrices sine labore trahunt; & pro favore velorum utuntur passu prosperiose nautarum. Juvat referre, quemadmodum habitationes vestras sitas esse prospeximus. Venetiæ prædicabiles quondam plenæ nobilibus, ab Austro Ravennam, Padumque contingunt, ab Oriente jucunditate Jonii littoris perfruuntur: ubi alternus æstus egrediens, modo claudit, modo aperit faciem reciproca inundatione camporum. Hic vobis aquatilium avium more domus est. Nam qui nunc terrestris, modo cernitur insularis; ut illic magis æstimes esse Cycladas, ubi subito locorum facies respicis immutatas. Earum quippe similitudine per æquora longe patentia domicilia videntur sparsa, quæ natura non protulit, sed hominum cura fundavit. Viminibus enim flexibilibus illigatis terrena illic congregata soliditas aggregatur; & marino fluctui tam fragilis munitio non dubitatur opponi: scilicet quando vadosum littus moles ejicere nescit undarum; & sine viribus fertur, quod altitudinis auxilio non juvatur. Habitatoribus igitur una copia est, ut solis piscibus expleantur. Paupertas ibi cum divitibus sub æqualitate convivit. Unus cibus omnes reficit: habitatio similis universa concludit: nesciunt de penatibus invidere; & sub hac mensura degentes evadunt vitium, cui mundum constat esse obnoxium. In salinis autem exercendis tota contentio est: pro aratris, pro falcibus cylindros volvitis: inde vobis fructus omnis enascitur, quando in ipsis, & quæ non facitis, possidetis. Moneta illic quodammodo percutitur victualis. Arti vestræ omni * fluctus addictus est. Potest aurum aliquis minus quærere: nemo est, qui salem non desideret invenire; merito, quando isti * debet omnis cibus, quod potest esse gratissimus. Proinde naves, quas more animalium vestris parietibus illigastis, diligenti cura reficite; ut cum vos vir experientissimus Laurentius, qui ad procurandas species directus est, commonere tentaverit, festinetis excurrere: quatenus expensas necessarias nulla difficultate tardetis, qui pro qualitate aeris compendium vobis eligere potestis itineris.

* MS. *fructus.*

* Pora. *debetur... qui.*

EPISTOLA VIGESIMA QUINTA.

Ambrosio Viro Illustri, Agenti vices Senator Præfectus Prætorio.

Ex quibusdam signis futuram inopiam colligit: cui ut occurratur, jubet, veterum frugum ingens copia congregetur.

PLerumque solliciti fiunt, qui mutatos rerum ordines intuentur: quia sæpe portendunt aliqua, quæ consuetudini probantur adversa. Nihil enim sine causa geritur, nec mundus fortuitis casibus implicatur: sed quicquid venire videmus ad terminum, divinum constat esse consilium. Suspenduntur homines, cum sua Reges constituta mutaverint: si aliter induti procedant, quam eorum usus inoleverat. Quis autem de talibus non magna curiositate turbetur, si versa vice consuetudinum, a sideribus aliquid venire videatur obscurum? Nam sicut certa securitas est, suis vicibus tempora notare currentia: sic magna curiositate complemur, cum mutari talia sentiuntur. Quale est, rogo, stellarum primarium conspicere, & ejus solita lumina non videre? Lunam, noctis decus, intueri orbe suo plenam, & naturali splendore vacuatam? Cernimus adhuc cuncti quasi venetum solem: miramur media die umbras corpora non habere; & vigorem illum fortissimi caloris usque ad extremam temporis inertiam pervenisse; quod non eclipsis momentaneo defectu, sed totius pene anni agi nihilominus constat excursu. Qualis ergo timor est diutius sustinere, quod vel in summa solet populos celeritate terrere? Habuimus itaque sine procellis hyemem, sine temperie vernum, sine ardoribus æstatem. Unde jam speretur posse venire temperies: quando menses, qui fructus decoquere poterant, Boreis flatibus vehementer algebant? Quid enim fertilitatem producat, si terra æstivis mensibus non calescat? Quid germen aperiat, si * matrem pluviam non resumat? Duo hæc elementis omnibus probamus adversa, rigorem perpetuum, & contrariam siccitatem. Mutaverunt se tempora non * mutando; & quod mixtis imbribus solebat effici, ex ariditate sola non potest obtineri. Atque ideo de veteribus frugibus prudentia tua futuram

Nihil in mundo sine causa geritur.

* MS. Niv. & Ga. *matrix.*

* Niv. & Ga. *mutanda.*

vincat inopiam: quia tanta fuit anni præteriti felix ubertas, ut & venturis mensibus provisa sufficiant. Reponatur omne, quod ad victum quæritur. Facile privatus necessaria reperit, cum se publicus apparatus expiaverit. Sed ne te præsens causa magna hæsitatione discruciet, ad considerationem revertere naturalium rerum, & fit ratione certum, quod stupenti vulgo videtur ambiguum. Sic enim constat divina ordinatione dispositum: sic astra præsentis in domiciliis suis mutuis administrationibus conveneiunt, ut supra solitum hyems sicca redderetur, & frigida. Hinc aer nivibus nimio rigore densatus, ardora solis in nulla raritata perductus est; sed in assumpta crassitudine perdurans, & caloribus ejus obstitit, & aspectum humanæ fragilitatis elusit. Media enim quæ sunt, nostris dominantur obtutibus; & per ipsa tantum videre possumus, quantum nobis sui corporis tenuitate concedunt. Hoc enim inane magnum, quod inter cœlum terramque elementi more pervagatur, dum contigerit esse purum, & solis claritate respersum, vestros veraciter pandit aspectus: si vero aliqua fuerit permixtione congregatum, tunc tenso quasi quodam corio, nec colores proprios, nec calores pervenire facit astrorum. Quod etiam aliis sæculis aere nubilo pro tempore frequenter efficitur. Hinc est, quod diutius radii siderum insolito colore fuscati sunt: quod novum frigus messor expavit: quod accessu temporis poma duruerunt: quod uvarum senectus acerba est. Sed si hoc divinæ providentiæ tradatur, satagere non debemus, quando ipsius imperio prodigia quærere prohibemur. Illud tamen sine dubio terrenis fructibus adversarium esse cognuscimus, ubi alimonia consueta nutriri lege propria non videmus. Proinde agat sollicitudo vestra, ne nos unius anni sterilitas turbare videatur: dum sic ab illo primo administratore dignitatis nostræ provisum est, ut præcedens copia sequentem valuisset mitigare penuriam.

EPISTOLA VIGESIMA SEXTA.

Paulo Viro Strenuo Senator Præfectus Prætorio.

Succurrit libenter, & gratis Venetis inopia ob anni sterilitatem laborantibus, tributa remittendo, & annonas concedendo.

Utilitas publica compendiosa pietate frequenter servatur.

FRequanter utilitas publica compendiosa piarata servatur: quando illud magis acquirit, quod bonorum intercessiona remiserit. Veniens itaque vir venerabilis Augustinus, vita clarus & nomine, Venetorum nobis necessitates flebili allegatione declaravit, nan vini, non tritici, non panici species apud ipsos fuisse procreatas: asserens ad tantam penuriam Provincialium pervenisse fortunas, ut vitæ pericula sustinere possint, nisi eis pietas Regalis solita humanitate prospexerit. Quod nobis crudale visum est, aliquid a petentibus postulare; & illud sparare, quo provincia cognoscitur indigera. A talibus enim solas lacrymas exigit, qui quod non invenitur, imponit. Et ideo tanti viri allegatione permoti, vinum & triticum, quod nos in apparatu exercitus, ex Concordiense, Aquileiense, & Forojuliensa civitatibus colligere feceramus, præsenti auctoritate remittimus: carnes tantum, sicut Brevis vobis datus continet, exinde providentes. Hinc enim, cum necesse fuerit, sufficientem tritici speciem destinamus. Et quoniam in Istria vinum abunde natum esse comperimus, exinde, quantum de supradictis civitatibus speratum est, postulate, sicut in foro rerum venalium reperi-

Ab indigentibus solas lacrymas exigit, qui quod non invenitur, imponit.

tur: quatenus nec ipsi lædi possint, cum eis pretia justa servantur. Quapropter præsentem indulgentiam nulla credatis venalitate taxandam; ut dum fuerit remedium gratuitum, possit existere nihilominus gloriosum. Noveritis enim gravi vos subjici posse vindictæ, si quid interdictum est dari, a vobis videatur acceptum.

EPISTOLA VIGESIMA SEPTIMA.

Datio Episcopo Mediolanensi Senator Præfectus Prætorio.

Mittit ingentem panici numerum populo penuriam patienti distribuendum.

MInus prodest* bonum jubere, nisi hoc per viros sanctissimos velimus efficere. Auget enim beneficium voluntas recta justorum; & quicqoid sine frauda geritur, hoc vera donantis meritis applicatur. Decet enim, ut munificentiam Principalem sacerdotalis puritas exequatur. Nam cui est studium, bonum de proprio facere, laudabiliter potest aliena vota complere. Et ideo Sanctitatem vestram petimus (cujus propositi est divinis inservire mandatis) ut de horreis Ticinensibus, & Dartonensibus panici speciem, sicut a Principe jussum est, tertiam portionem esurienti populo ad viginti quinque modios per solidum distrahi sub nostra ordinatione faciatis: ne cujusquam venalitate ad illos perveniat, qui se de proprio videntur posse transigere. Accipiat minus habens indulgentiam Principalem. Egentibus* jussum est, non divitibus, subvenire. Fundit potius, qui mittit in plenum; nam illud potius reconditur, quod vasis vacuis congregatur. Quapropter Sanctitas vestra misarationis officia non patet injuriam: quia totum vobis dignum est, ubi pietas invenitur; siquidem aliena desideria fidaliter gerere, hoc est bona propria perfecisse. Ad quam rem, Deo juvante, procurandam, illum atque illum curavimus destinare: qui Sanctitatis vestræ ordinationibus obsecuti, nihil ex se faciant, sed tantummodo vobis obedire contendant. Solidi vero quanti ex supradicta quantitate panici potuerint congregare, vestra nobis itatione declarare; ut apud* Arcarium reconditi ad supra memoratam speciem reparandam, futuris reserventur, Deo auxiliante, temporibus: more vestis redivivæ, cujus adunatio per fila resolvitur, ut in novam faciem splendido potius decore texatur.

* Ac. verum.

Auget beneficium voluntas recta justorum.

*Niv. & Ga. visum.

Totum Episcopis dignum est, ubi pietas invenitur.

* Ac. arcanum.

(a) Datiu Episcopo Madiolanensi. Hoc scriptum est post Consulatum Belisarii: quo tempore adversus Vvitigem Gothorum Regem (cujus aliquot supra lib. 10. extant rescripta) Belisarius Romam vi obtinens resistebat. Nam eo anno tanta per universum fames fuit, ut Datius Episcopus Medinlanensis relatione sua hoc evidenter curaverit, quasdam mulieres in Liguriæ partibus ea familia Ecclesiæ suæ proprios filios præ nimia fame comedisse. Hæc ex libro Pontificali in vita Sylverii Papæ, quæ extat secundo tomo Conciliorum, item ex Paulo Diacono lib. 17. *Fornes.*

XXVIII.

Edictum.

Indicat Liguribus victoriam e Burgundionibus raportatam, & fugam Alemannorum. Deinde dicit Regem ob inopiam eis relaxasse dimidiam tributi partem, & horrea sua ad eos sublevandos aperuisse.

QUis nesciat providentiam divinam usibus nostris aliqua velle subducere, ut humanum possit animum comprobare? Nam si nullum pe-

Providentia divina usibus nostris aliqua subducit, & quare.

nitus indigere contingeret, locum proinde largitas non haberet. Data est provinciis in Regis nostri laude penuria: steriles facti sunt agri, ut ubertas Domini possit agnosci. Minus esset acceptissimum donum, nisi praecessisset incommodum. Gaudete, provinciæ, malisque vestris potius gratiam referte: quando talem probatis animum Principis, ut nullis cedat adversis. En pietas mirabilis, quæ ubique nostris repugnat incommodis. Nam cum se feritas gentilis prioris temporis animasset, Æmilia, & Liguria vestra, sicut vos retinere necesse est, Burgundionum incursione quateretur, gereretque bellum de vicinitate furtivum, subito præsentis Imperii tanquam solis ortus fama radiavit. Expugnatum se hostis sua præsumptione congemuit: quando illum cognovit nominatæ gentis esse Rectorem, quem sub militis nomine probaverat esse singularem. Quoties se optavit de suis finibus non exire Burgundio, ne Principe nostro pugnaret adverso; cujus licet præsentiam relevatus evaserit, felicitatem tamen præcipitatus incurrit? Nam mox ut Gothi ad belli studium gemina se fortitudine contulerunt; ita prospera concertatione cæsa est rebellium manus, quasi inde nudos, hinc stare contigisset armatos: divini æquitate judicii, ut in ipsis campis prædo corrueret, quos vastare præsumpsit. Exulta adversariorum cadaveribus ornata provincia: acervum vide funerum, quem inimicorum vitio constat effectum. Nunc melius culta Liguria, cui negato fructu segetis, messis provenit hostilis. Nam etsi tributa tua minus potuerunt accipi, triomphos in te natos feliciter obtulisti. His additur Alemannorum nuper fugata subreptio, quæ in primis conatibus suis sic probatur oppressa, ut simul adventum suum junxisset, & exitum, quasi salutaris ferri exsecatione purgata; quatenus & male præsumentium vindicaretur excessus, & subjectorum non omnino grassaretur interitus. Possem quidem vobis dinumerare, quanta in aliis locis hostium turba ceciderit: sed more humani animi ad vestra felicia festinantes, illud nos tantum dicere cupitis, quod ad vos specialiter pertinere sentitis. Redeamus ergo ad suave principum: quando quos defendit a belli clade, nec inopiæ patitur pericula sustinere. Nam qui perculit hostem provinciæ, & famem jussit exire. O certamen toto orbe prædicandum! Contra indigentiam sævam gloriosi Principis pugnat humanitas; cujus vere castra sunt horrea referta, quæ si claudere voluisset, tunc importabilis intrasset inimica: sed quia magis aperuit, sævientem adversariam mox fugavit. Nescio, quæ Principis nostri bella mundus potius admiretur: ego tamen dicam, quod sentio. In usum est viris fortibus, feliciter egisse pugnas; sed supra humanitatem virtutem esse constat, vicisse penuriam. Verum cum his tantis ac talibus bonis nulla potuissent supplicum vota sufficere, adhuc & dimidiam relaxare pertulit fiscalis calculi functionem: ne tristes in aliqua parte faceret, quibus tot felicia præstitisset. Joseph legimus contra famem funestam emendi quidem tritici dedisse lætitiam: sed tale posuisse pretium, ut suæ subventionis avidus, se potius venderet alimonia mercaturus. Quale fuit, rogo, tunc miseris vivere, quibus acerba subventio libertatem suam videbatur adimere: ubi non minus ingemuit liberatus, quam potuit flere captivus? Credo virum sanctum hac necessitate constrictum, ut & avaro Principi satisfaceret, & periclitanti populo subveniret. Pace tanti patris dixerim, quanto præstantius est, libertate salva frumentum vendere, & propter indigentiam tributa laxare! Gratis constat ista venalitas, quando & unde ematis cessit, & pretium quod vos obiectet, imposuit. Vendit itaque largitas publica vicenos quinos modios, dum possessor invenire non possit, ad denos ordinem rerum sæculi mutavit humanitas: nos jubemur vile distrahere, cum esuriens paratus sit carius comparare. O novum prædicationis eventum! Affectu damni negotiatio provenit; & votum est vendenti magis perdere, ut quæstum comparans valeat invenire. Talia profecto Regem decet tractare commercia: talem convenit nundinationem exercere pietatem; ut tunc minus acquiescat accipere, quando emptor plurima præcipitator offerre. Libet referre, qualis in vobis sit Dominantis affectus: qui & primo cessit, quantum sufficere credidit, & nunc iterum postulata geminavit. Verecundum vobis erat aliquid sperare post dona, cum se adhuc ad beneficia Principis reservaret humanitas: non audita despexit, quando ipse visa testatus est. Felix illa calamitas, quæ prius miserantem reperit testem; ut post districtum Judicem non haberet. Gaude igitur assuete jam bono Ligur, in uso tuo * secunda venerunt; nam collatos tibi Ægyptios magna prosperitate vicisti: evadis tempura necessitatis, & libertatis præmia non amittis; immo illo tempore securus es ab hoste redditus, quando & de famis periculo cognosceris esse liberatus. Adhuc te prædictum ornat exemplum: adhuc est, in qua parte superetur. Legitur enim Joseph fratribus suis tantum saccis occulta pretia reddidisse. Quid mirum, si, natura compellente, proximis suis humanior visus est extitisse? Hic autem cunctis large vendidit: functionem debitam reliquit; & plus iste generaliter contulit tributariis, quam ille solis visus est præstitisse germanis. Breviter dicantur effusa; hinc bona sua discat universitas; quando non Regibus comparantur nostra sæcula, sed Prophetis. Sed ne diutius beneficiorum Regalium cupidos occupemus, præcepta nostra ad eos, quorum interest, manasse cognoscite; ut secundum tenorem jussionis ad vos perveniat munificentia Principalis.

* MS. & Ac. *sæcula.*

Explicit Liber duodecimus Variarum.

CASSIODORII SENATORIS, SERVI DEI IN HISTORIAM ECCLESIASTICAM,

QUAM TRIPARTITAM VOCANT, ex tribus Græcis auctoribus Sozomeno, Socrate, & Theodoreto, per Epiphanium Scholasticum versis excerptam, & in compendium a se redactam.

PRÆFATIO.

Utiliter nimis in capite libri præfatio ponitur, ubi futuri operis qualitas indicatur. Quid enim commodius, quam prius per eam aliquid discere: ne dictio possit inopinata confundere? Hæc igitur historia Ecclesiastica, quæ cunctis Christianis valde necessaria comprobatur, a tribus Græcis auctoribus mirabiliter constat esse conscripta; uno scilicet Theodoreto, venerabili Episcopo, & duobus disertissimis viris, Sozomeno, & Socrate; quos nos per Epiphanium Scholasticum Latino condentes eloquio, necessarium duximus eorum dicta deflorata in unius stili tractum, Domino juvante, perducere, & de tribus auctoribus unam facere dictionem. Sciendum pitoe, quod prædicti scriptores a temporibus divæ memoriæ Principis Constantini usque ad augustæ recordationis Theodosii junioris, quæ sunt gesta, digesserint. Nos autem eorum relectis operibus, & unumquemque cauta mente tractantes, cognovimus, non æqualiter omnes de unaquaque re luculenter ac subtiliter explanasse: sed modo hunc, modo alterum aliam partem melius expediisse. Et ideo judicavimus de singulis * doctoribus deflorata colligere, & cum auctoris sui nomine in ordine collocare. Legat ergo intrepidus, qui ad hæc opuscula (Domino donante) pervenerit; multam utilitatis atque notitiæ lucraturus, si quæ posita sunt per hos duodecim libros, memoriæ suæ sollicita mente condiderit. Præterea, ne quempiam res indistincta turbaret, per universum textum hujus operis titulos cognoscat appositos; ut suis locis exigere possit, quod sub numero competenti prædictum esse cognoscit.

Hæc historia, quæ gesta sunt a Constantino usque ad Theodosium juniorem continet.

* MS. Lyr. & Santhcod. di-ctoribus. Ed. dictatoribus.

Cassiodorii Senatoris, jam Domino præstante conversi, explicit Præfatio.

HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ, QUAM TRIPARTITAM VOCANT,

EX TRIBUS GRÆCIS AUCTORIBUS

Sozomeno, Socrate, & Theodoreto, ab Epiphanio Scholastico versis, per Cassiodorium Senatorem in Epitomen redactæ.

LIBER PRIMUS.

CAPUT PRIMUM.

Pag. 393. A. *Oratio allocutoria* Sozomeni ad Theodosium Imperatorem.*

Aiunt antiqnis Principibus diligentiam studinmque fuisse, ut eis amatores quidem ornamentorum, purpuram atque coronam, & his similia præpararent; librorum vero habentes intentionem, circa quasdam fabnlas occupati, conscriptiones agerent, quæ audientium corda mulcerent: porro bella sectantes, ut sagittam opportune dirigerent, bestiam prosternerent, lanceam bene jacularentur, aut equum decenter ascenderent. Præsentabant enim singuli Regalibus eorum, studentes rebus illis, quæ forent gratissima Dominanti. Alius itaque lapides pretiosos difficile compertos offerebat: alter tincturam purpuream: clariora plurimi poemata, aut diversas conscriptiones insinuabant: alius bona cingula, aut optimum armorum * pendebat usum.

** Ed. pendebat.*

Maxima vero & Imperialis putabatur hujus popularis virtutis pars illa, ad quam tunc amantis intentio declinabat. De pietata autem (quæ est verus Imperii ornatus) nulli studiose quodammodo sermo fuit. Sed tu, o potentissime Theodosi (ut complexive dicam) cunctam superasti, Deo juvante, virtutem. Purpura siquidem, & corona, qua videris propter inspicientes (quia est Majestatis signum) circundari, pietatem tibi, & clementiam intrinsecus semper contriunt. Unde conscriptores, & Præfecti, ac reliqui subjectorum circa te tuosque laborant actus. Disceptator autem positus, judexque librorum, non camerato eloquio caperis, aut qualibet figura furtum pateris veritatis: sed perfecte metiris utrumque, sermonem proprium aptans causæ: figuram quoque dictionis, & partes, & ordinem, & congruentiam, & eloquium, & compositionem, & collectiones, & sensum, & historiam profunde discutiens. Compensas autem recitantibus & tuo judicio, & favoribus opportunis, necnon aureis imaginibus, & positione simulachrorum, & donis, & honoribus universis. Qualem vero te circa recitantes præbes, tales dudum fuerunt* judices circa dulciloquum Homerum: aut* Alevadæ circa Simonidem: aut Dionysios Siciliæ tyrannus circa Platonem Socratis discipulum: aut Philippus Macedo circa Theopompum historiographum: aut Severus Cæsar circa Oppianum, qui metris genera piscium, & naturas, captionemque narravit. Cretæ siquidem mille numismata carmini compensantes Homerico, & tamquam de excellentissima largitate gloriantes, in publica statua munera conscripserunt. Alevadæ autem, & Dionysius, & Philippus nequaquam animo parciores fuere Cretensibus, de superba se republica philosophiaque jactantibus; qui velociter illorum statuam imitari potuerant, nisi opere fuissent minores in munere. Severus autem pro metrico poemata per versum uno aureo donans Oppianum, tantum præbuit de largitate miraculum, ut aurea carmina Oppiani hactenus apud plurimos nominentur. Hæc dona fuerunt olim amantium litteras, & doctrinam. Tu vero, potentissime Principum, nullo priorum excellentia minor inveniris, largitatibus tuis circa dictiones exhibitis. Sed mihi viderit non incongrue talia facere. Nam cum omnes virtutibus viceris, studiose ad crementum semper quæ tua sunt evahis: quoniam rerum olim gestarum apud Romanos, & Græcos veritatem integerrime cognovisti. Aiunt etenim te per diem quidem exerceri armis & corpore; subjectorumque negotia disceptare: judicare simul & agere, modo seorsum, modo communiter quæ sunt agenda considerare; noctibus divinis libris incumbere. Fertur autem tibi ad eorum scientiam ministrare candelabrum arte mechanica factum, & sponte fundens oleum in lucernam; ut nullus circa Regalia constitutus in laboribus tuis cogatur affligi, & naturæ vim faciat somno repugnans. Sic equidem clemens, & mansuetus circa proximos, & maxime circa omnes existi, cœlestem Regem tuum imitando patronum, cui gratum est *super justos, & injustos pluere; & solem facere oriri;* & alia simul invidia recedente largiri. Per multam vero doctrinam audio te etiam lapidum scire naturas, potestatesque radicium, effectusque curarum non minus Salomone David filio, magis autem potior es virtutibus. Ille siquidem factus libidinis servus, pietatem non custodivit ad terminum, quæ illi causa fuerat bonorum, & sapientiæ. Tu vero, o potentissime, negligentiæ objiciens rationem, videris non solum hominibus juste, sed etiam corporis & animæ passionibus imperare. Si autem oportet & hoc dici, audio te etiam totius cibi vel poculi desideria superare; & neque poma dulcia, neque aliud quicquam speciosum appetere, nisi quantum ad tactum convenit, & solummodo sapori congruerit; primo tamen benedicere omnium Creatorem. Sitim vero, æstum, & frigus ferre consuetus, quotidianis exercitationibus jam ipsam continentiæ putaris habere naturam. Dudum siquidem in Ponto civitatem Heracleam ab Hercule nominatam videre festinans, & laborantem longo

Pietas est verus ornatus Imperii.

Judicium Theodosii de libris.

Liberalitas Theodosii in doctos.

** Ed. Niv. judices Cretes.*

** Alii, Aleuas.*

Cretenses mille numismatibus carmen homericum compensarunt.

Per liberalitas Alevadarum, Dionisii, & Philippi.

Oppiani singulos versus Severus Cæs. singulis aureis remuneravit.

Theodosii junioris exercitia.

Candelabrum Theodosii.

Theodosii mansuetudo

Matth. 5.45.

Theodosii scientia multiplex.

Theodosius Salomoni præfertur.

Temperantia Theodosii, & patientia.

Heraclea.

* MS. Lyc. exercitum sublevare.

tempore * sublevare, in æstatis ardore per Bithyniam faciebas iter. Sole vero circa diem medium vehementer urente, videns te quidam iter agentium sudore multo, simul & pulvere squalentem, quasi præstaturus occurrens, obtulit tibi poculum valde perspicuum, & velut radiis emicantem, suavissimum quemdam in eum potum mittens, & aqua perfundens frigida. Tu vero o potentissime, sumens, laudasti quidem pro sua magnanimitate, virum, & largitate Principali post paululum cumulasti: sed cunctis militibus ad illius poculi claritatem nimis inhiantibus, & beatificantibus qui esset bibiturus eum, rursus ei poculum reddidisti: præcipiens, ut quo vellet, uteretur eo. Unde mihi juste videtur tuis virtutibus superatum etiam Alexandrum, de quo narratur ab eis, qui opera illius admirantur quia ei, dum per inaquosa loca properaret cum Macedonibus, diligens quidam miles aquam inveniens, hausit, & obtulit ei: ille vero non bibit, sed corpus infudit. Ut ergo absolute dicatur, omnium priorum Principum Principiorem, si dici fas est, te vocare debemus secundum Homerum. Alios etenim Reges nihil dignum habuisse comperimus: alios autem ornasse una, aut duabus rebus Imperium. Tu autem, o serenissime, omnes simul virtutes amplectens, universos dignosceris vicisse pietate, clementia, fortitudine, castitate, justitia, largitate, atque magnanimitate dignitati Imperiali conveniente. Sine sanguine autem & purum a cæde, super omnium priscorum, tuum cuncti gloriantur Imperium. Res studiosas cum delectatione subjectos præcipis edoceri; favoremque & reverentiam circa tuum amorem, & communem utilitatem cunctis ostendere. Quapropter omnium horum causa necessarium videtur mihi, Ecclesiasticam historiam conscribenti, te primitus alloqui. Cui namque potius hoc adscribam, multorum ac venerabilium virtutes utique narraturus, & ea, quæ circa Catholicam Ecclesiam provenerunt, vel per quantas ipsa transiens tempestates, ad tuos, parentumque tuorum portus accesserit? Age nunc omnia sciens, omnemque virtutem habens, & præcipue pietatem, quam principem esse sapientiæ sermo divinus docet. Suscipe a me hanc scripturam, & libenter examina; tuæque integritatis adjectiones, & detractiones adhibens, tuis laboribus eam purga. Indubitanter enim quodcumque tibi placuerit, utile legentibus, clarumque videbitur: nec quilibet reprehendet, quod tu quoque probaveris. Procedit autem mea conscriptio * a tertio Consulatu Crispi, & Constantini Cæsarum usque ad septimumdecimum tuum; visumque est mihi bene se habere in novem decisiones opus omne dividere. Continebit autem primus & secundus tomus ea, quæ sub Principe Constantino Ecclesiæ provenerunt. Tertius autem & quartus, quæ sub ejus filiis. Quintus & sextus, quæ sub Juliano consobrino filiorum maximi Constantini, & Joviniano, nec non Valentiniano, & Valente gesta noscuntur. Septimus & octavus nobis aperiet tomus, quæ sub Gratiano & Valentiniano fratribus acta sunt usque ad tempora imperii jucundissimi avi tui Theodosii; quando scilicet vester, clementissime Principum, sacratissimus pater Arcadius paterno succedens Imperio, una cum piissimo patruo tuo Honorio Romanum orbem gubernare fortitus est. Nonum vero librum Christiano ac venerabili vestro apici dedicavi, quem Deus sempiterne custodiat magnanimitate inconvertibili hostibus prævalentem, & habentem sub pedibus universos, & ad filiorum filios pium Imperium dirigentem, annuente Christo, cum quo & Deo Patri gloria una cum S. Spiritu in sæcula sæculorum, Amen.

Alexandro Magno præfertur Theodosius.

Hortator studiorum Theodosius.

Pietas Theodosii.

* id est, *ab anno Ch. 323. usque ad 439. Tomi novem operis Sozomeni.*

CAPUT SECUNDUM.

Cur Gentiles facilius, quam Hebræi fidem Christi susceperint.

Sozomen. *lib. 2. cap. 1. pag. 398. A.*

COgitatio mihi aliquando provenit, cur, putas, aliis quidem hominibus velocior fuit circa Domini verbum fides, * Hebræis autem incredibilis; cum ab initio divina mandata perceperint etiam de Christi præsentia, & quomodo hæc forent, antequam fierent, didicerint per Prophetas. Abraham etenim Princeps eorum generis, & circumcisionis existens, inspectus & convivia Filii Dei esse promeruit. Isaac ejus filius, imitatione sacrificii honoratus est, typo crucis a patre vinctus, & oblatus altari, sicuti contigit & in Christi passione fieri, ut aiunt qui scripturas sacras integerrime collegerunt. Jacob autem expectationem gentium in eo nunc existentem, nec non & tempus quo venit, prænuntiavit: ubi ait tunc deficere Duces Hebræorum ex genere Judæ Principis ejus Tribus. Significabat autem principatum Herodis, qui cum Idumæus esset genere paterno, Arabs autem a matre, commissa est ei gens Judæorum a Senatu Romano, & Cæsare simul Augusto. Sed etiam quidam aliorum Prophetarum clare Christi generationem prophetaverant, & illum sacrum ineffabilemque conceptum, & Matrem post partum Virginem permanentem, & genus, & patriam: alii vero Passionem, & Resurrectionem a mortuis, & Ascensionem in cœlos, & eventum singularum præsignaverunt rerum. Sed hæc quidem eos non ignorasse scire poterit, qui sacris litteris incumbit. Josephus autem Matthiæ filius, atque sacerdos, vir apud Judæos nobilissimus, necnon & apud Romanos dignissimus erit testis de veritate Christi. Vocare namque eum virum non audet, tamquam factorem insignium operum, magistrumque sermonum veracium: Christum vero aperte nominat, & pœnæ crucis adjudicatum, & tertia die apparuisse vivum, & alia infinita miracula de eo a Prophetis sanctis non ignorat esse prædicta: sed etiam multos tunc extitisse, quos elegit Græcos, atque Judæos, & in ejus permanere dilectione, atque gentem ab eo nominatam nequaquam defecisse testatur. Et mihi videtur, quoniam hæc referens, quasi clamare videtur. operibus Deum esse Christum, rerum miraculis obstupescens. Cum autem hoc dixisset; etiam medias ipse transcurrit: in nullo tamen contradicens credentibus in eum, potiusque consentiens. Hæc igitur cogitanti mihi, digne mirabile visum est, Hebræos etiam ante alios homines ad Christianitatem non potuisse converti. Nam licet Sibylla, & alia responsa apud Gentiles, ea quæ in Christo erant ventura prædixerint: non tamen ob hoc omnes Græci de incredulitate culpandi sunt. Pauci namque, qui videbantur eruditiores, præcipue hujusmodi prophetias intellexerunt, plerumque metricas existentes, & disertioribus verbis prolatas ad populum. Erat itaque sicut mihi videtur, supernæ providentiæ, ut ad concordiam futurorum non solum propriis prophetis ventura committerentur, sed etiam ex parte gentilibus; veluti si quis melodiæ compositor, propter utilitatem peregrini soni alias chordas plectro discurrat, aut super eas, quæ sunt, alias adjiciat. Hebræi siquidem pluribus & manifestioribus prophetiis utentes, in præsentia Christi minores sunt inventi, quam Græci. Sed neque hoc extra rationem videbitur, cur ex aliis gentibus tantum Ecclesia crediderit. Primum quidem, quo-

*Ed. Froben. Hebræi incredibiles.

Figuræ & prophetiæ prænuntiantes Incarnationem. Gen. 18.

Gen. 22.

Gen. 49. 10.

Josephus Antiq. lib. 18. cap. 6.

niam Deo gratum est, ex miraculis nasci mutationes in divinis, maximisque negotiis. Deinde quia non fortuitis virtutibus Præsulum ejus ab initio desperata reperitur esse religio. Nam licet linguam ad elocutionem, aut pulchritudinem sermonis disertam non habuerint, nec verbis aut probationibus philosophicis uterentur; ad suadendum tamen non ob hoc minus studium fuit eis: sed exuti substantiis, & bona propria contemnentes atque nudati, & velut in aliis corporibus plurima pessimaque tormenta suscipientes, & neque civitatum populis submissi, neque judicum blandimentis illecti, neque terroribus forte deterriti, clarum fecerunt universis, quoniam pro maximis præmiis hujusmodi certamina sustinerent. Quapropter nec suasione verborum opus erat, dum per domus & civitates ad credendum res ipsæ compellerent, quæ nequaquam primitus videbantur auditæ.

CAPUT III.

Sozom. lib. 1. cap. 1. pag. 400. C.

Quæ fuerit intentio Sozomeni historiam conscribendi, & ex quibus priorum gesta collegerit.

TAnta ergo divina atque mirabili mutatione in orbe terrarum facta, itaut & prior religio, & leges patriæ spernerentur, crudele nimis erat Calidonium quidem aprum, & Marathonium taurum, & alia his similia per provincias & civitates facta, aut fabulis divulgata, tanto nobilitari studio, ut multi Græcorum, & probatissimi conscriptores circa talia laborassent, scribendi habentes ingenium: me vero vim meæ non inferre naturæ, & historiæ Ecclesiasticæ gesta narrare. Reor enim quoniam argumento rei hujus non ab hominibus instituto, conscriptor quoque inopinabiliter apparebit non inops Deo. Nisus sum etenim primo quidem hoc opus ab origine mundi* dirigere: sed considerans quoniam & alii talia fecerunt usque ad tempus suum, id est; Clemens, & Egesippus sapientissimi, successionem sequentes Apostolorum, Africanusque conscriptor, & Eusebius cognomine Pamphili, vir in divinis scripturis, & Græcorum Poetis atque Rhetoribus perscrutatus eruditissimus: tunc ego quæcumque in Ecclesiis contigerunt post Christi Ascensionem ad cœlos, usque ad Licinii dejectionem colligens, in duobus redegi libris: nunc autem, & favente Deo, quæ postea provenerunt, aperire tentabo. Quocirca memorabo causas, quibus interfui, & a scientibus aut contemplantibus eas audivi, tam in nostra, quam ante nostram generationem gestas. Cæterorum vero explanabo notitiam ex legibus positis causa religionis, & ex Conciliis per tempora constitutis, ac novitatibus factis, & Imperialibus, atque Sacerdotum epistolis, quarum aliæ quidem hactenus in Palatiis, Ecclesiisque custodiuntur, aliæ vero passim apud diligentes inveniuntur. *Quarumdam rationem potius complecti in hoc opere melius approbavi propter magnitudinem lectionis; ut sensus earum breviter indicetur: nisi forte quædam venire possint in dubium, pro quibus apud multos est diversa sententia. Tunc enim, si quamlibet scripturam invenire potuero, propter probationem veritatis eam ponere non omitto. Ut autem nullus ignoratione rerum accuset mendacem esse conscriptionem, contrarias legendo forsan epistolas; sciendum est quoniam occasione dogmatis Ariani, & eorum qui postea sunt oborti, discordantes inter alterutros. Præsules Ecclesiarum, singuli de quibus studebant, suis consectatoribus scribebant, & per Concilia congregati decernebant quæ vellent; & sibi contraria sapientes, per absentiam se sæpe damnabant; & per tempora Principes, ac Proceres eorum, qua poterant virtute flectebant, & sibimet unanimes faciebant, ut eorum consensu secta colere putarentur. Alii siquidem istis, alii vero faventes illis, collectionem fecerant epistolarum pro hæresi propria directarum, & eas sibi contrarias reliquerunt. Porro nobis difficile valde fuit, ut inveniremus omnia, quæ de talibus provenerunt. Quia vero præcipua cura veritatis habenda est, propter historiæ puritatem, necessarium mihi visum est etiam litteras hujusmodi, ut fuit possibile, perscrutari. Si igitur etiam seditiones Ecclesiasticas inter alterutros gestas de Præsulatu, vel de honore primatus, propriæ hæreseos explanavero, non grave aut malæ voluntatis esse videatur. Primo namque, sicut dictum est, conscriptorem omnia decet veritati postponere, deinde dogma Ecclesiæ Catholicæ veracissime declarare. Quod scilicet invenitur sæpe quidem adversariorum insidiis impetitum: & tamen tamquam divinitus roboratum in propria mansisse virtute, & universas Ecclesias, & populos ad suam traxisse veritatem. Cum itaque vellem, si tamen * liceret, ea sola conscribere, quæ ad meam videbantur notitiam pervenisse de Ecclesia in Romano Imperio constituta: placuit tamen, quantum valuero, ut etiam apud Persas, & Barbaros quæ sunt gesta de religione, conscribam. Non autem absurdum erit ab historia Ecclesiastica, si in hoc opere etiam illi referantur, qui quondam patres & præceptores fuerunt Monachorum: aut qui post eos per successiones utiles visi sunt, sicut audivimus, atque probavimus. Non enim aut nos ingrati esse videbimur, taciturnitate tradentes virtutem eorum: aut illi exortes erunt hujus historiæ, qui tantæ philosophiæ exempla reliquerunt, quibus utentes posteri, beatissimo & felicissimo fine potientur. Sed hæc quidem sermo procedens, ut potuerit, observabit. Convertar nunc ad narrationem rerum, cooperatorem invocans Deum. Hinc enim habebit præsens scriptura principium.

*Ed. digerere.

Ecclesiastici scriptores.

* MS. Quorumdam ratione.

Qualibet factione conabantur Principes in suam trahere sententiam.

Conscriptorem decet omnia veritati postponere.

* Ed. decerne.

CAPUT IV.

Sozom. lib. 1. cap. 2. pag. 403. A.

A quo tempore historia fecit initium, & quomodo Constantino signum crucis ostenditur, & qui Imperatores & Cæsares per idem fuere tempus.

CRispo & Constantino Cæsaribus atque Consulibus, Romanæ quidem Ecclesiæ Sylvestrius præsidebat, Alexandrinæ autem Alexander, & Hierosolymorum Macarius, Antiochiæ vero quæ est apud * Orontem post Romanum nondum quisquam fuerat ordinatus, persecutionibus scilicet prohibentibus. Non longo post tempore, hi qui in Nicæa collecti sunt, sapientia & eloquiis admirantes Eustathium, dignum approbaverunt sedi Apostolicæ præsidere; & cum esset Episcopus vicinæ Berœæ, eum in Antiochiam transtulerunt. Tunc ergo Christiani Orientales quidem usque ad terminos Ægypti circa Libyam commorantes, non præsumebant aperte in Ecclesias convenire, cum Licinius favorem, quem in eos habuerat, permutasset. Sed neque per Occidentem Helladici, vel Macedones, & Illyrici licenter in religione durabant propter Constantinum, qui Princeps erat in his partibus Romanorum. Huic enim viro & alia quidem plurima postea provenisse percepimus, quibus flexus

Sylvester Romæ, Alexander Alexandria, Macarius Hierosolymis præerant.

* Ed. Frob. Orientem Anno D. 324.

Eustathius Antiochiæ præerat.

Licinius & Constantinus persequuntur Christianos.

Anno D. 315.

xus est Christianorum dogma venerari; præcipue tamen propter signum, quod ei divinitus ostensum est.

Socrates lib. 1. cap. 2. pag. 5. D.
Diocletianus & Maximianus.
Maximinus.
Anno Ch. 308

ET quoniam ad hæc venimus, paulo latius aliquid referamus. Cum Diocletianus, & Maximianus Herculius privatam elegissent vitam, & Maximinus Galerius, qui cum eis imperaverat, tenens Italiam, duos Cæsares fecisset, Maximinum in Oriente, & Severum in Italia; tunc Constantinus in Britannia a patre mortuo ordinatur Imperator primo anno cclxxi. Olympiadis, xxvi. die Julii mensis. Romæ vero a Prætorianis militibus Maxentius Maximiani Herculii filius Imperator instituitur. Hinc ejus pater imperandi cupidine voluit filium regno privare, quod facere nequivit. Post hæc autem Tarso Ciliciæ mortuus est. Porro Severus Romæ contra Maxentium veniens, militum proditione peremptus est. Maximinus autem Galerius instituens Licinium Augustum, moritur. Proinde Maxentius Romæ velut tyrannus habebatur: adulteria impudenter exercens, & earum viros occidens. Quem volens Constantinus opprimere, & Romanos a cladibus liberare, cogitabat quem in bello Deum haberet auxilio: sciens nihil prodesse deos, quos Diocletianus venerabatur, & quia potius ejus pater, Paganorum contempta religione feliciter advixisset.

Maxentius.
Anno Ch. 312

Sozom. lib. 1. cap. 3. pagin. 403. D.
An. Dom. 315
Apparet Constantino signū crucis, & ipse Christus.

IN his ergo sollicitudinibus constitutus, in somno vidit crucis signum cœlo splendide collocatum: mirantique visionem, adstiterant Angeli dicentes: O Constantine, in hoc vince: Fertur autem & ipsum Christum apparuisse ei, signumque monstrasse crucis, ac præcepisse, ut figuram similem faceret, & in præliis auxilium hoc haberet, quo victoriæ jura conquireret. Eusebius itaque Pampili cum jurejurando ipsum Imperatorem dicentem audiisse se refert: qui circa meridiem, declinante jam sole, crucis signum ex lumine factum, & in scripturam consertam ei dicentem, *In hoc vince*, vidisset ipse, & milites, qui cum eo tunc essent. Pergenti namque aliquod per iter cum exercitu, hoc, inquit, ei miraculum est ostensum. Dumque cogitaret quid esset, nox supervenit, & dormienti Christus apparuit cum signo, quod vidit in cœlo, jussitque ut fieret ejus signi signatio, quæ foret auxilium in congressionibus præliorum.

CAPUT V.

Sozom. lib. 1. cap. 3. p. 404. D.

Quomodo Constantinus Christianum dogma cognoverit; & de miraculis crucis; & morte Maxentii.

Sacerdotes Constantinū mysteria fidei edocent.

CUmque jam opus non esset interprete, sed aperte Imperatori monstratum fuisset, quid de Deo credere conveniret, mox die facta Sacerdotes Christi convocans, de dogmate consulebat. At illi sacros libros offerentes, de Christo loquebantur, suaque dicta ex propheticis comprobabant. Signum vero quod apparuerat ei, dicebant trophæum esse victoriæ adversus infernum, quam victoriam ascendens in cœlos egit Christus, crucifixus & mortuus, & tertia die resurgens, secundum quod sperandum esse dixerunt: quia post hujus vitæ terminum circa finem sæculi præsentis, omnes homines resurgant, & immortales existant: alii quidem ad præmia rerum, quibus bene vixerunt: alii ad supplicia, eo quod ab eis mala sint gesta. Esse tamen etiam

in delictis, quæ committuntur hic, occasionem salutis, purificationemque peccati: nondum initiatis quidem baptismatis adeptionem secundum Ecclesiasticam legem: initiatis autem custodiam, ne delinquant. Sed quia hoc agere omnino paucorum sanctorumque virorum est, docebant quoque purificationem secundam ex pœnitentia constitutam; clementem enim esse Deum, & veniam tribuere delinquentibus, si pœnitentiam agentes, studeant eam operibus roborare. Hæc Sacerdotibus explanantibus, admiratus Imperator prophetias de Christo ita promissas, jussit viros eruditos ex auro & lapidibus pretiosis in vexillum Crucis transformare signum, quod Labarum vocabatur. Hoc enim signum bellicum inter alia pretiosius erat, eo quod Imperatorem præcedere, & adorari id a militibus moris esset. Unde præcipue Constantinum reor nobilissimum decus Imperii Romani in signum mutasse Crucis; ut frequenti visione atque cura desuescerent a priori more subjecti; & eum solum arbitrarentur Deum, quem coleret Imperator, vel quo duce atque auxiliatore uteretur adversus hostes. Semper enim hoc signum proponebatur ante ordines universos, quod maxime laborantibus aciebus in præliis adesse præcipiebat. Constituit itaque certos signiferos, qui in eo laborarent; quorum opus erat, ut vicibus humeris veherent illud, & omnes acies ita lustrarent. Fertur enim quidam, eo quod aliquando ferens hoc signum, repente hostibus invadentibus, expavisset, dedissetque illud alteri devehendum; cumque se de prælio subtraxisset, & jacula declinasset, subito percussus interiit: ille vero, qui sacrum suscepit trophæum, multis se jaculantibus permansit illæsus. Mirabiliter enim divina regente virtute, sagittæ hostium figebantur in signo; a signifero autem inter pericula protinus evolabant. Dicitur autem neque alium unquam hujus signi ministrum, ut solet, in bello vulnere mortuum, aut cladem captivitatis perpessum.

Labarum.
Signiferi.

Socrates lib. 1 cap. 2. pag. 7. B.
Milvius pons.
Maxentii & Diocletiani mors.
An. Dom. 315

COngressus ergo circa pontem Milvium vicit, in flumine necato Maxentio. Erat enim annus septimus Imperii Constantini. Inter hæc Diocletianus Salonæ defunctus est.

CAPUT VI.

De derogatione Paganorum.

Sozom. lib. 1. cap. 5. p. 406. A.
Crispus Constantini filius
An. Dom. 316

NOn autem ignoro, quia Græci referunt Constantinum, eo quod aliquos genere proximos occidisset, & cooperator extitisset in nece filii sui Crispi, pœnitentia ductum, de purificatione consuluisse Philosophum Sopatrum, qui tempore illo præerat in sede Plotini; illum respondisse nullam esse in hujusmodi delictis purgationem, Constantinum vero hac interdictione turbatum invenisse Episcopos, qui pœnitentia, seu baptismate promitterent eum ab universo posse purgari delicto: tunc gavisum in illis, qui dixerant quod volebat: admiratumque dogma: factum deinde Christianum, & ad sui similitudinem deduxisse subjectos. Mihi autem videntur hæc ficta ab eis, qui student religioni Christianæ detrahere. Crispus etenim, propter quem dicunt Constantinum eguisse purgatione, xx. anno Imperii paterni defunctus est. Qui cum adhuc viveret, multas cum eo pro Christianis posuit leges; secundo quippe loco honoratus Imperii, & Cæsar existens; sicut etiam nunc Principum nomina, & tempore legibus subjecta testantur. Sopatrum vero non est credibile ad colloquium Constantini venire potuis-

An. Dom. 329

se, In fala Oceanl circa Rhenum parte regnantis: propter intentionem vero contra Maxentium habitam degebat In Italia. Tunc Romana Respablica turbabatar; & non erat facile, ut Britanni & Galli convenirent cum illis tunc, apad quos constat Christiana religione Constantinum participatam, nisi dum contra Maxentium castrametaretar, & transiret ad Romam. Testes autem sunt rursas horum tempora, nec non & leges, quas pro religione sanxit. Ut autem concedamus facile potaisse Principem loqui Sopatio, aut per epistolam suam consaluisse pro quibus vellet: non est tamen verisimile ignorasse Philosophum, quia Hercules Alcmenæ purgatus Athenis est post filii necem in Cereris sacris: & quia post Hyphiti necem, peregrinum & amicum injuste peremit. Cum igitur Græci in hujusmodi delictis purgationem annuntient, sufficiaat quæ dicta sunt, & accasent de mendacio eos, qui Sopatram contraria Constantino respondisse finxerunt. Non enim credo hæc ignorasse tunc nobilissimam apud Græcos eruditione litterarum.

CAPUT VII.

De Constantis patre Constantini.

Sozom. lib. 1. cap. 6 pagin. 407. B.

Ed. multis ejus beneficii elevata.

IGitur Ecclesiæ sub regimine Constantini alacriter agebant, & quotidianis diebus augebantar, favente & ananime Principe, *& multis eas beneficiis elevante; quas etiam prius inconcussas Dominus a periculis turbisque servavit. Nam cum persecutiones diversas Ecclesiæ in alio terrarum orbe paterentar, solus Constantius Constantini pater licenter Christianis in saa consistere religione concessit. Denique aliquod tale eum miraculum, & memoria dignum egisse cognovi. Is enim probare volens quosdam in suo Palatio Christianos, si boni & solidi essent viri, evocans universos præcepit dicens; ut si quidem venirent ad sacrificandum, & ejus colerent deos, circa eum essent, & in suo cingulo permanerent: si vero refugerent, egrederentur de Palatio gratias agentes, quod minime punirentur. Cumque in utroque apparuissent, alii quidem desertores religionis, alii vero divina præsentibus præponentes, deliberavit eis amicis & consiliariis uti, qui in melioribus fideles constanter, permanserant; alios autem velut effœminatos aversatus, expulit a suo colloquio: credens nunquam eos circa Principem devotos fore, qui fuerint Dei sui sic paratissimi proditores. Et ideo adhuc superstite Constantio non videbatar contra legem, quempiam esse Christianum apud eos, qui ultra Italiam, Galliasque, & Britanniam, & qui circa Pyrenæum habitabant montem usque ad Oceanum Hesperiam. Cum vero Constantinus in ejus successisset Imperium, potius res Ecclesiæ effloruerunt. Maxentio enim Herculii filio perempeo, cum ejus pars Constantino cessisset, jam licenter in religione vigebant, qui circa Tyberim fluvium, & Eridanum (quem Padum Provinciales appellant) commorabantar, & qui circa Aqailam commanebant; in quem locum sermo fertar advectam navigio Argo, & ad Tyrrhenum pelagas fuisse perductam. Argonautæ enim ventam validum declinantes, non eodem navigio in regressione sunt usi: sed transeuntes mare, quod super Scythas est, per hæc flumina venerunt ad terminos Italorum; & hic hyemantes condiderunt civitatem, quæ nuncupatur Æmonia. Æstate vero superveniente, cooperantibus eis Provincialibus, fere quadringenta stadia arte mechanica trahentes Argo per terram ad fluviam Aqaillam deduxerunt, qui permiscetur Eridano. Eridanus autem fauces habet in Italicum mare. Post prælium, itaque Cibalæ, Dardanii, & Macedones, & qui circa Istrum tunc morabantar, necnon & Hellas, & Illyriorum gens omnis sub Constantino redacta est.

Constantii consilium de exploranda Christianorum constantia.

Argonautæ.

CAPUT VIII.

Qaomodo Licinius fugatus, & Christianos fuerit persecutus, & novissime victus.

Sozomen. lib. 1. cap. 7. pag. 408. D.

Licinius Cæs. adversus christianos.

POrro Licinius hinc fugatus, cum prius sectator fuisset dogmatis Christiani, mutata voluntate, plurimos Sacerdotum in suæ partis afflixit Imperio, multos quidem & aliorum, præcipue tamen de collegio militari. Nimis enim Christianis erat infensus propter Constantini bellum: æstimans eam posse contristari propter calamitatem suæ religionis. Simul etiam arbitratus, quia orarent, & studerent redigi sub illius solius Imperio. Super hæc autem pugnaturus denuo contra Constantinum, spem victoriæ habebat per divinationes, & sacrificia, & seductus ab aliquibus promittentibus quia bello vinceret Constantinum, in paganitatem conversus est. *An.Dom. 325* Denique etiam Græci dicunt tunc eum expertum divinationem Mileti Grminiqae Apollinis, eique consulenti de bello, respondisse dæmoniam per hos Homeri versus:

O senex, valde ta juvenes pugnatores observant,
Tuaque vita soluta est, sævaque te senectus excipiet.

Ex plurimis ergo rebus visum mihi est dogma Christianorum divina providentia constitisse, tantoque processisse cremento, maxime tamen ex persecutione Gentilium futuro. Namque Licinio persequente Ecclesias in suo Imperio constitutas, bellum in Bithynia factum est, quo novissime pugnaverunt inter alterutros ipse & Constantinus. Tantoque divino suffragio adjutus est Constantinus, ut per terram & per mare vinceret inimicus; & amissis Licinius pedestribus, & navalibus, semetipsam in Nicomediam transtulit, privatusque Thessalonicæ aliquanto tempore permansit, ibique peremptus est. Vir ergo primordiis Imperii sui, præliis, aliisque rebus valde provectus, & sororis Constantini nuptiis honoratus, hujusmodi fine defunctus est.

Licinius perimitur. An.Dom. 329

CAPUT IX.

De legibus quas Constantinus pro Christianis posait, & de mutatione rituum Paganorum, Christianorumque provectu, & de victoriis ejus & veneratione religionis.

Sozom. lib. 1. cap. 8. pagin. 409. D.

Commendat Constantinus religionē christianam.

COnstantinus igitur cum ad eum solum, omne Romanum pervenisset Imperium, edictis publicis usus est, ut Orientales subjecti impavide religionem colerent Christi, & diligenter Divinitati ministrarent. Divinitatem quippe solam eam crederent, quæ & revera esset, & sufficienter haberet omni tempore potestatem: & quoniam qui talibus studerent, omnia bona eis uberrime accederent; & quæcumque adversa putarent, cum meliori potius spe fruerentur: qui vero circa Deum delinquerent, communiter & seorsum in bellis & in pace omnia eis difficilia provenirent. Gratiasque referens, non sibimet arrogans, adjecit in eam legem dicens: quia ministrum opportunum eum habere dignatus fuerit Deus sui consilii, & a Britannico mari usque ad

loca Orientis adduxerit eum, quatenus augeretur Christiana religio; & qui propter Dei culturam durabiliter permanserunt in confessionibus martyrii, clariores ejus honoribus apparerent. Hæc igitur concionatus, & alia multa dicens, per quæ credebat subjectos ad cultum religionis adducere, infirma esse sancivit, quæ contra religionem fuerant cogitata, vel gesta sub persecutoribus Ecclesiarum, remissionemque cunctos habere decrevit, qui propter confessionem Christi migrare in insulas, aut alibi præter voluntatem propriam commorari jussi sunt, aut in metallis* affligi, aut publicis operibus, aut mulieribus, aut lanificiis ministrare, aut dari curiis cum Curiales primitus non fuissent. Eos autem, quos infames illi fecerant, ab infamia relaxavit. Militia vero privatos, in sua voluntate reliquit, utrum esse in schemate quo fuerant, an certe cum honorabili quiete liberam vellent habere vacationem. Cumque omnes ad priorem libertatem, & consuetos honores revocasset, etiam substantiis reformavit universos. Si qui vero morte damnati, substantia quoque nudati sunt, præcepit proximis genere eorum deferendas hæreditates; nullo autem horum existente, unam quamque provincialem Ecclesiam ad jus hæreditatis accedere; & sive apud privatum, sive apud publicum de tali substantia esset aliquid ablatum, restitueret. Eis autem qui ex ærario publico aliquid comparaverant, aut donationes acceperant, secundum possibilem decentemque modum se providere promisit. Hæc igitur, sicuti dictum est, Imperatori placuerunt, & lege firmata sunt, insigniterque omni decenti fine completa. Christiani vero tunc omnes Romanorum dignitates administrabant; & de cætero cunctis sacrificare negabatur, immolationibusque aut divinationibus non erat locus: sed nec idola dedicare, aut celebritates paganas agere jam licebat. Plurima vero etiam per civitates gentium, de antiqua consuetudine mutabantur. Ab illo denique tempore apud Ægyptios nequaquam secundum priores solemnitates in paganorum templa cubitus, sed in Ecclesias magis offertur, quo significatur crementum aquæ Niliacæ. Apud Romanos autem tunc primum monomachorum spectacula sunt remota. Apud Phœnices vero, qui in Libano vel Heliopoli commorantur, fas ulterius non fuit virgines fornicari, antequam legitimis jungerentur viris, nempe post turpitudinem experimenti primi nefandæ permixtionis. Sanctæ vero domus, quæ quidem magnitudinem videbantur habere sufficientem, corrigebantur. Aliæ vero cremento altitudinis, & latitudinis augebantur. Alibi autem cum non essent, a fundamentis ædificatæ fulgebant. Pecunias vero ex Regiis thesauris Imperator affluentius impendebat: scribens per singulas civitates Episcopis, atque Præsidibus populorum, ut Sacerdotes, sicuti vellent, juberent; isti autem jubentibus obedirent, quatenus cito perficeretur opus. Lætanti siquidem ejus Imperio, etiam religio valde florebat; & in tantum etiam post bellum contra Licinium gestum felicissimus fuit in præliis adversus alienigenas præparatis, ut etiam Sarmatas vinceret, & qui vocantur Gothi, tunc novissime causa gratiæ apud eum fœdera celebrarent. Hæc autem gens habitabat tunc quidem trans fluvium Istrum. Cumque esset in bellis prona, & multitudine atque magnitudine corporum armis semper exercitata, aliis quidem barbaris prævalebat; solos autem habebat Romanos sibimet repugnantes. Fertur enim etiam & hoc prælio demonstratum Constantino per signa at-

Exulantes Christiani revocantur.

* Ed. *affigi*.

Ab infamia liberantur.

In militiam recipiuntur.

Restituuntur Christianis ablata patrimonia, & honores.

Christiani ad Rempub. & dignitates recepti.

Monomachia vetita Romæ.

Templa Christianorum resarcita, vel aucta, vel ædificata.

Sarmatæ victi, & Gothi fœdere juncti cum Constantino.

que somnia, quanta Dei providentia regeretur. Qui cum superasset omnia bella, quæ sub eo sunt gesta, veluti repensans Christo, in ejus religionis studio magis magisque servebat: hanc solam veram fatendam esse, & salutarem existimare subjectos jubens. Ex terra vero subdita sibi, ex unaquaque civitate detrahens, * publicum certumque vectigal Ecclesiis provincialibus Clerοque distribuit, & donationem validam in perpetuum esse sancivit. Assuescens autem milites, ut, sicut ipse, Deum colerent, signo Crucis eorum arma signabat. In Regalibus quoque oratorium fabricatus, etiam tabernaculum ad instar Ecclesiæ circumferebat, dum adversus hostes castrametaretur; quatenus nec in itinere degens ipse, vel exercitus sacro lumine privarentur, quo * deceret laudari Deum, & orationes offerri. Sequebantur autem pariter Sacerdotes & Diaconi tabernaculo servientes, qui secundum legem Ecclesiasticam sacrorum ordines adimplebant. Ex illo autem, Romanorum cohortes, quæ nunc Numeri nuncupantur, singulæ fecerunt tabernaculum proprium; & Sacerdotes atque Diaconos distributos habebant. Die vero, qui Dominicus vocatur, quem Hebræi primum vocant, Græci autem Soli distribuunt, & * qui ante septimum est, sancivit a judiciis aliisque causis universos habere vacationem, & in eo tantum orationibus occupari. Honorabat autem Dominicum diem, quia in eo Christus resurrexit a mortuis: alium vero, quia in eo fuerat crucifixus. Maximam namque culturam sacratissimæ Crucis habebat, tam pro iis, quæ ei prospere provenerant ejus auxilio in præliis contra adversarios institutis, quam pro judicio, quod ei divinitus pro ea videbatur ostensum. Denique supplicium crucis, quod primitus apud Romanos erat in usu, lege prohibuit. In figurationibus autem solidorum, & in imaginibus hoc signum jussit inscribi semper, & figurari; ut restantur hactenus ejus imagines hoc schemate decoratæ. In omnibus siquidem rebus, præcipue tamen in legislationibus studebat placare Divinitatem. Apparet enim luxuriosas & valde fatuas permixtiones ante eum non prohibitas, tunc fuisse correctas; sicut ex ipsis, quas posuit, legibus invenitur. Sed nunc quæ ad honorem & statum religionis ab eo sancita sunt, pandere necessarium est, cum partes esse Ecclesiasticæ videantur historiæ.

Apud Romanos dudum fuit lex, a xxv. anno non habentes uxores prohibens a privilegiis habentium conjuges: sed & alia multa jubens, ut nihil de testamento lucrarentur, licet proximitate generis consisterent: qui vero filios non habuissent, medietatem relictorum sibimet amittebant. Posuerunt autem has leges Antiqui, volentes Romam esse populosam, omnemque terram subjectam; & quia non multo ante has leges plurimos in civilibus bellis amiserant. Videns igitur Imperator idcirco male tractari eos, qui propter Deum virginitati & sine liberis esse studebant, fatuum judicavit diligentia & studio hominum videri eorum augeri genus; cum natura semper superna distributione diminutionem suscipiat, & augmentum. Et legem populo proposuit universo, quatenus æqualibus privilegiis fruerentur, qui sine conjugibus & liberis erant, quibus illi, qui hæc se habere gaudebant. Sed etiam amplius habere sancivit eos, qui in continentiæ virginitate degebant: licentiam eis præbens masculis fœminisque licet ætate minoribus, testamentum facere contra communem legem. Omnes enim bene cogitare judicavit, quorum

An. D. 333.

* Ed. *publico, certum &c.*

* MSS. *deceret laudare ... offerre.*

Numeri.

Dies Dominicus.

* *id est diem Veneris.*

Supplicium crucis sublatū.

Veneris illicita artes prohibita.

Sozomen. lib. 1. cap. 9. pag. 453. B.

Abrogata vetus pœna in cælibes.

Constantinus permisit cælibibus condere testamentum, licet ætate minores essent.

opnt esset Deum placare semper, & philosophiæ veraci vacare. Hujus enim rei causa & antiqui Romanorum licenter testari virgines Vestales etiam sexto ætatis curriculo decreverunt. Judicium itaque maximum reverentiæ pii Priacipis circa religionem fuit: qaia nbique admiaistrantium sententias imperfectas esse voluit, & ad Episcopos per appellationem refugiendnm esse sancivit, si qui vellent civiles Indices refutare; firmam vero illorum judicant senteatiam potius quam Indicum aliorum, &, tamquam ab Imperatnre prolatam, ab omnibus nbservandam, & inconvertibiles esse termiaos Synodales. Illud qnoque ant reliaquere dignom nnn est, quod pro utilitate sancitnm est eorum, qui in Ecclesiis maaumittunrnr. Cum propter subtilitatem legum etiam inviti possessores difficultatem paterentnr circa darionem melinris libertatis, quam civilitatem Romaaam vocant, tres posuit leges; decernens nmues in Ecclesiis manumissos sub testimnaio Sacerdotum, per banc piam adinventionem Romana eivilitate frui; cujus indicinm præsens etiam rempus servat. Nam moris erar de liberrate leges scriptas in manumissionibns antepnnl. Constantiaus igitur banc studens saae in omaibus honorabat religionem; erat qaippe & per semetipsam glnriosa propter virtntem plurimorum tunc in ea pollentinm.

Ad Episcopos provocare permisit.

Libertas sub testimonio Sacerdotum celebratur.

CAPUT X.

De diversis Confessoribus, eorumque conversatione.

Sozomen. lib. 1. cap. 10. pag. 414. C.

ITaqne persecutionibus jam eessantibus, adhuc multi Coafessorum snperstites Ecclesias exornabaat; ut fuit Osius Cordubæ Pontifex, & Amphina Epiphaneiæ Ciliciæ, & Maximus, qui post Macarium Hierosolymorum tenuit Præsulatum, & Paphnutius Ægyptins, per quem aiunt plurima miraeula nperatnm Deum, dæmonesque subjecisse, variarumqne passionum condonasse ei sanitates. Ferunt autem, quod Paphnutius, & Maximus ea illis Confessoribns fuerunt, quot Maximinns Imperator ia metallis ad opera exarcenda damnavit, oculos eorum deatros evellens, & sinistras snrat incidens.

Mira quædam de Spiridione Sozom. lib. 1. cap. 11. pagina 415. A.

Secundum eos autem fuisse percepimus Spiridionem Tremitbuatis Cyprinrum Episcopum, ad cuins virtutem demnnstrandam sufficere puto, quæ hacteans de tn servatnr opinio. Quanta per eum diviao præsidio gesta sint, plura quidem onvere Priacipales; ego antem quæ ad nos valuerunt pervenire, non tacebo. Fnit enim iste rusticus habens uxorem & filios, sed non propterea ia rebos diviais minor. Aiunt autem aliqaando per noctem venisse malignos viros ad caulas ovium ejus, & cum rapere oiterentnr, subiro vinctns nullo ligaote fures. Tunc illum die facta venientem invenisse ligatos eos, & solvisse quidem ab invisibilibus vinculis, culpasse tamen & dixisse: Cur fratres dum licuisset quæ desiderabatis accipere, elegistis potius ea rapere, & noctem ducere jugiter infelicem? Tnm miseratus eorum, magis aurem ad meliora eos erudiens, ait: Abite hinc sumentes arietem; laborastis quippe vigiliis, & decet vos sine querimoniis recedere ab ovibus meis. Quod quidem quilibet juste poterit admirari. Nihilominus etiam illud mirandum. Apud filiam ejus virginem Irenen quidam notus ejus speciem aliquam deposuerat; quæ snmens depositnm, sub terra recondidit, ubi caute credidit custodiri. Contigit interea mori puellam nihil connfessam patri. Venit homo depositum repetens, ignorante Spiridione quid loqueretur. Cumque in tota domo requisisset, nec iavenisset; flebat, capillosque vellebat, & morti vicinus esse videbatur ille, qui deposuerat. Hæc Spiridion fieri videns, de cursim veniens ad sepulchrum, vocavit ex nomine puellam. Qua respondente, de causa depositi requisivit. Er dam ab ea didicisset, reversus, & inveniens ubi poella significaverat, reddidit homini quod petebat. Qunaiam quidem ad hunc veai sermoaem, non est incongruum etiam istud adducere. Mos erat huic Spiridioni ex fructibus, qui nascebantur ei, alios quidem pauperibus erogare, alios aurem gratis mutuare volentibus. Sed neque per se dabat, neque per se recipiebat; sed solum cubiculum demonstrabat, invitans petentes, ut quantum opus habebant tollerent; & denuo revocarent, quantnm se noverant abstulisse. Quidam vero dum mutuum percepisset, reversus est post aliquantum quod tuletat redditurus. Quem dum secundnm consuetudinem jussisset reponere in cubiculo, quod fuerar exinde mutuatus; ad injustitiam ille conversus, & credens larere Spiridionem, non reddidit quod debebat; sed auferens debitum, quasi reddidisset, abscessit. Quod tamen longo tempnre non erat ignorandum. Post certum namque tempus venit, rursum petens ab eo mutuum. Ar ille misit eum ad horreum, data potestate, ut ipse sibi metiretur, quantum opus haberet. Vacuum vero eumdem inveniens locum, & hoc ocalata fide cognoscens, Spiridinni nonriavit. Ille respondit ei: Mirum est, o hnmo, quod loqueris. Qaomodn tibi soli visum est horreum necessariis defecisse? Sed considera potius apud temetipsum, ne forte mutuatus alia vice quod debueras, primitus non solveris. Si enim hoc nna est, indabitaoter non privaberis quibus eges, sed rursus accedens invenies. Sic igitur ille captus est, & qnod ei deliquerat indicavit. Dignum est igitur hujus sacratissimi viri mirari puritatem, & Ecclesiastici ordinis valde custodiam. Dicitur itaqoe quodam tempore pro aliqua utilitare in unum Cyprios Episcopos convenisse, & inter eos hunc fuisse Spiridionem, & Triphyllium Ledrensem Episcopum, virum eloquio & sapieoria præditum, necnon * legibus eroditum. Cum itaque collecta celebraretur, injunctum est Triphyllio ut faceret sermonem ad populum. Cumque ille locus venisset ad medium, *Tolle lectum tuum, & ambula*, cubile dixit pro lecto, mutans nomen; Spiridion aurem indignarus in eum, & exiliens de cathedra sacerdotali: Tu melior es, inquit, eo qui lectum dixit, quia ejus verbis uti confunderis? Hoc autem fecit populo conspiciente, mediocritarem docens eum, qui eloqnii supercilio prætumebat. Erat enim idoneus ad pudorem incutiendum; cum esset veneraadas, & operibus gloriosus, simulque seaex ævo, atque Sacerdotis officio. Qualis autem circa peregrinoram susceptionem fuerit, binc apparet. Instante jam Quagragesima, quidam ex itinere venit ad eum, quibus diebus consueverat eam suis continuare jejunia, & die certo comedere, medios dies sine eibo consistens. Videns itaque peregrinum valde defectum; Perge, inquir suæ filiæ, lava peregrini pedes, & cibos appone. Cumque virgo dixisset, nec panem esse nec *ἄλφιτα (quarum rerum solebant nihil habere reconditum propter jejunium) orans primnm, veniamque petens, filiæ jussit ut porcinas carnes, quas domi salitas

Triphyllius.

** Ed. Beryto legibus &c.*

Collectam vocat conventum Christianorum.

Matth. 9. 6.

Spiridion comedit carnes porcinas in Quadragesima.

**hoc est, Farinas.*

habebat, coqueret. Quibus coctis, sedens cum peregrino positis carnibus comedebat, & rogabat ut una cum eo ederet peregrinus. Quo refutante, Christianumque se profitente: Propterea magis, inquit, refutare non debes: *Omnia enim munda mundis*, sicut sermo divinus edocuit. Hæc quidem de Spiridione dicta sufficiant.

Christiani hominis libertas. Tit. 1, 15.

CAPUT II.

Sozomen. lib. 1. cap. 12. pag. 417. D.

De diversis Monachis, & eorum institutione.

PRæcipue vero insignissimam Ecclesiam demonstraverunt, & dogma dilataverunt vitæ virtutibus, qui conversatione monachica illo tempore fruebantur. Utilissima namque res ad homines venit a Deo ista philosophia, quæ multarum doctrinarum & Dialecticæ artis studia despicit, tamquam sit minuta, & melioris operis tempus impediat, atque ad recte vivendum nihil ostendat. Hæc ergo philosophia conversatione miranda, naturali simplicique prudentia docet omnino, quæ nequitiam perimant, & operentur utilia. Non enim prædicat virtutem, sed magis exercet: nihilo pendens humanam gloriam, viriliterque resistens passionibus animæ, & neque naturæ necessitatibus se subdis, nec corporis infirmitati succumbit. Divinæ mentis virtutem habens, semper contemplatur omnium Creatorem, & eum nocte dieque colens, orationibus & litaniis placat indubitanter. Animæ vero puritate, & bonorum actuum conversatione, ad ministeria se divina componens, purgationes aspersionesque contemnens, solas pollutiones peccata putans, extrinsecus irruentes casus exuperat, & omnium absolute hujusmodi dominatur. Non per stabilitatem, necessitatemque vitæ qualibet voluntate mutatur: non mala patiens ulciscitur: non languore aut indigentia necessariorum compressa mordetur: sed potius gloriatur in talibus. Patientiam, mansuetudinem, mediocritatem in omni vita meditatur; & quantum naturæ humanæ possibile est, Deo esse vicinum velut in transito utens præsentibus: neque circa possessionem rerum occupata constringitur, neque ultra quam opus est in præsenti providere forsan urgetur. Semper autem simplicitatem, & exercitium hujus instructionis laudans, beatitudinem contemplatur æternam, & ad felicem terminum omni vivacitate festinat. Timore divino sine intermissione suspirans, turpiloquia respuens, & nec usque ad vocem emittere patiens, quorum actiones suis actibus noscitur exsolvere. In brevi comprehendens necessaria naturæ, & cogens corpus mediocribus indigere, castitati luxuriam subdit: justitia punit injustitiam, & veritate mendacium. Disciplina rerum omnium mensuras participatur: cum proximis in unanimitate & communione consistit: amicorum provida est, atque peregrinorum; quæ propria sunt, communia facit egentium, & tuetur utilia singulorum; neque gaudentibus importuna, & tribulatis remedium consolationis apportans. Ad verum bonum diligentiam suam semper extendens, sermonibus castis sapientibusque consiliis, ornato ac vano eloquio remotis, erudiens, atque curans veluti quibusdam medicaminibus audientes, cum honore & reverentia dispositiones suas celebrans, contentione, certaminibus, iraque privata. Nam cum sit rationalis, omnem motum irrationalem fugit, generaliter passiones corporis devincit & animæ.

Monachorum, hoc est, eremitarum philosophia.

Hujus itaque elegantissimæ philosophiæ princeps quidem fuit, sicut quidam dicunt, Elias Propheta, & Baptista Joannes. Philo autem Pythagoricus suis temporibus refert undique egregios Hebræorum in quodam prædio circa stagnum Mariam in colle positum philosophatos: Habitaculum vero eorum, & cibos, & conversationem talem introducit, qualem & nos nunc apud Ægyptiorum Monachos esse conspicimus. Scribit enim, inchoantes eos philosophiam, cedere omnibus sibi competentibus rebus, cunctisque abrenuntiare permixtionibus, & extra muros in solitariis agris, & hortis inhabitare. Domus autem eis esse sacraria, quæ apud nos monasteria nuncupantur, & in eis conversatione solitaria honesta celebrare mysteria, diligenterque psalmis & hymnis placare Divinitatem, & ante solis occasum non gustare cibum; alios autem per tres dies & amplius, certisque diebus in pavimento habere cubilia, vino semper & sanguinem habentibus abstinere, cibum eis esse panis, & salis, & hyssopi, & potum aquæ. Mulieres eis cohabitare, seniores virgines propter amorem philosophiæ spontanea voluntate nuptiis abstinentes. Et Philo quidem hoc modo referens, videtur aperire, quia hi, qui ex Hebræis secundum eum Christiani sunt facti, adhuc Judaice viverent, eorumque constituta servarent. Apud alios enim non invenitur hujus vitæ conversatio. Unde conjicio ex illo apud Ægyptios hanc philosophiam habuisse principia.

Philo hebræus lib. de vita contemp.

Alii vero dicunt huic causam fuisse conversationi persecutiones, quæ religionis causa per tempora provenerunt. Et quoniam fugientes in montibus, & vallibus, desertisque morabantur, ad modum se vitæ hujus assueverunt. Sed sive Ægyptii, sive alii quidam huic ab initio philosophiæ præfuerunt: illud tamen apud omnes constat, quia ad summam reverentiam atque perfectionem, moribus exercitationibusque decentibus, hanc in conversationem usque perduxit Antonius maximus Monachorum; quem tunc in desertis Ægypti morantem propter gloriam virtutis ejus, Imperator Constantinus amicum fecerat, litteris honorabat; &, ut pro quibus vellet ei rescriberet, expetebat. Fuit autem iste vir Ægyptius genere, ortus in insigni vico, in loco Heracliæ apud Ægyptios constituto. Is puer relictus orphanus, paternos donavit agros convicaneis suis: aliam vero substantiam disponens, pretium pauperibus erogavit: studiosi existimans esse philosophi, non solum semetipsum spoliare pecuniis, sed eas dispensare proficue. Junctus autem studiosis secundum se viris, virtutes zelabatur universorum: probans bonam vitam suavem fieri ipsa consuetudine, licet fuerit primo difficilis. Modos adinveniebat abstinentiæ potioris, & quotidie exercitatione crescebat. Tamquam semper incipiens aliquid innovabat, afflictionibus corporis puniendo libidinem: sacræ vero sapientiæ voluntate passionibus animæ repugnando. Erat enim ejus esca solus panis, & sal, potus aqua, prandiique tempus solis occasus. Frequenter enim duos & amplius dies sine cibo manebat. Vigilabat, ut ita dicatur, semper quidem jugi nocte, & orationibus contingebat quidem diem: si vero somnus incumberet, stando paululum dormiebat, plerumque pavimento juncos, solamque terram stratum* refectionis habens: olei siquidem unctionem, lavacrorum atque similium usum modis omnibus devitabat: ne humectatione sua in mollitiem corpus immutaret. Aiunt enim neque nudum eum aliquando visum. Litteras vero neque sciebat, neque * mirabatur, sed potius mentem bonam tamquam seniorem litterarum: quarum tamen inventorem

Sozomen. lib. 1. cap. 13. pag. 420. B.

Antonii Monachi vita. An. D. 334.

* MS. *refectionibus.*

* MS. Lyr. *meditabatur.*

jure laudabat. Fuit autem præcipue clementissimus, castus, fortis, gratus colloquentibus, sine ulla tristitia. Et licet qui eum illo disputarent, certantive quæstiones inferrent: tamen more solito sapienter & disciplinabiliter crescentem sedabat sæpe contentionem, & ad mensuram debitam protinus transferebat, loquentiumque sibi strepitum temperabat, eorumque mores veluti quadam regula componebat. Tantis itaque virtutibus divina providentia redundans, se futura præscire non æstimabat esse virtutem; & propterea nec laborandum inaniter circa talia suadebat: quando nec ignorantem futura pœnæ succumbere, nec scientem propterea sanctum esse declarabat. Veram namque beatitudinem, in cultura Dei, & legum ejus observatione dicebat. Si cui autem hæc esset cura, docebat ut purgaret animam, quo posset respicere, & futurorum notitiam possidere, Dei videlicet præscientia declarante. Vacare autem nec ipse patiabatur, & bene victurum semper operari præcipiebat, ac semetipsum discutere, & secum ponere rationem eorum, quæ gessit die noctuque: si quid autem indecens ageret, conscriberet; ut de cætero parceret in delicto semetipsum scilicet erubescens, si plurima sui delicta comperisset: simul etiam metuens, ne per conscriptionis indicium fieret aliis manifestus. Erat enim laboriosus, & maxime pro solatiis oppressorum. Quis etenim alter sic ferventissime fuit studiosus, quorum gratia sæpe veniebat ad civitates? Plurimi namque vi compellente cogebant eum legatione fungi apud judices & magistratus; quorum singuli vel videre eum judicabant nimia egregium, loquentem audire, & præcipienti parere gloriosum. Qui cum talis esset, studebat tamen ignorari, & latere per eremum. Si vero necessitate faciente venisset in civitatem, disposito negotio pro quo venerat, ad desertum continuo revertebatur. Pisces namque dicebat per humectam nutriri substantiam;

* Ed. V. *fore. Monachi ne vagentur per urbes.*

Monachis autem ornatum * ferre solitariam vitam. Et sicut illi terræ tactu tabescunt; sic gloria Monachorum ad urbes accedendo fœdatur. Obedientem vero se gratumque conspicientibus exhibebat. Studebatque, ut neque haberet tumentem superbamque naturam, nec putaretur hujusmodi. Sed hæc quidem pauca virtutum Antonii dicere sum compulsus; ut tanti viri per hæc exempla consideremus philosophiam. Plurimos igitur atque probatissimos habuit auditores, quorum alii qoidem in Ægypto, & Libya, alii vero in Palæstina, & Syria, & Arabia claruerunt; & unusquisque eorum non minus se quam doctor, apud quos est commoratus, exercuit; multosque docuit, & ad similem virtutem philosophiamque perduxit; ita ut quorumdam hic labor esset circuire per civitates & provincias, vel per agros, & diligenter Antonii discipulos, eorumque requirere successores. Sed quomodo poterunt inveniri facile, quibus erat studium diligentissimum suam vitam latere, & non sicut nunc plurimi hominum elati per gloriam, semetipsos expompant, & cunctis insinuant? Fuerunt itaque probatissimi discipuli, quos percepimus, Antonii, alii quidem multi,

Paulus Simplex.

necnon & Paulus appellatione Simplex. Hunc aiunt cum rusticus esset, bona specie conjugem habuisse, & eam in ipso facinore adulterii deprehensam tacite subrisisse, & jurejurando firmasse nunquam se cum ea esse miscendum. Tum ad adulterum: Habe, inquit, eam; & repente discessit ad eremum apud Antonium. Dicunt enim eum mansuetissimum & patientem valde fuisse. Denique cum jam senex esset, & ad vitam * mo-

* Ed. *Monachica.*

nachicam perdurationis insuetus, omnibus eum Antonius experimentis exercens, in nullo invenit eum inferiorem, perfectæque eum philosophiæ esse testatus, seorsum præcepit habitare, tamquam non egentem doctore. Confirmabat autem Deus Antonii testimonium, & operibus ostendebat virum esse gloriosum, ipsoque doctore superiorem, atque ad affligendos, & expellendos dæmones præparatum.

Circa hoc itaque tempus philosophabatur & Ammonius Ægyptius, de quo sermo fertur, quia cogentibus parentibus duxisset uxorem, nec tamen eam fuisset expertus. In principio namque nuptiarum sponsam tanquam sponsus in thalamo percipiens, & solus cum ea remanens, ait: Nuptiæ quidem, o mulier, nostræ usque ad hoc celebratæ sunt tempus. Et quale bonum sit posse virginem permanere ex sacris edocebat litteris, ac seorsum solus manere tentabat. Sed quoniam de virginitate quidem sermones virgo laudaverat, dividi autem ab eo grave judicabat, in alio cubili dormiens, annis decem & octo cum ea mansit, neque tunc a monachica abstinentia se suspendens. Interea mulier viri zelata virtutem, æstimavit non esse justum tantum virum domi celari propter se, sed oportere potius seorsum utrumque philosophari, & ob hoc supplicavit viro. At ille gratias agens Deo pro hujusmodi cogitatione mulieris: Tu quidem, inquit, hanc habe domum, ego mihi aliam fabricabo. Et in meridianam partem deserti stagni Mariæ veniens circa locum Scyti ad montem qui dicitur Nitriæ, duobus & viginti annis ibi philosophatus est: annis singulis visitans secundo mulierem. Hujus itaque sacratissimi principis horum monasteriorum, multi fuerunt dignique discipuli, sicut successiones ostendunt; plurimaque & veneranda per eum provenerunt, quæ præcipue apud Ægyptios Monachos perfecteque servantur. Nam cum maxima diligentia per successionem traditionis alterutræ curant virtutes antiquorum memoriæ tradere Monachorum: sed a me illi memorandi sunt, qui ad nos usque pervenerunt. Contigit igitur huic viro, & Theodoro ejus discipulo euntibus aliquem transire fluvium, quem dicunt Lycum. Ne vero se alterutrum nudos viderent, jussit * Ammonius, ut recederet Theodorus ab aqua; cumque etiam semetipsum erubesceret nudum intueri, repente divina virtute translatus est ad ulteriorem ripam. Transiens vero Theodorus aquam, & videns nec vestem ejus nec pedes infusos, supplicabat seni, ut ei causam rei depromeret. Cumque ille dicere refutaret, ille vero non aliter se properaturum nisi cognosceret, promittente Theodoro nulli se eo vivente rem fore dictorum, confessus est quod evenit. Proximum vero miraculum huic quoque rei contigit quod narrabo. Injusti parentes alicujus a cane rabido percussum filium, & pene mortuum obtulerunt ei, & ejulantes deprecabantur ut sanaretur. Tum ille ad eos: Non eget, inquit, mea curatione: sed vos si vultis reddere bovem, quem rapuistis dominia suis, ægrotus repente sanabitur; quod etiam contigit. Nam ut restitutus est bos, passio mox recessit a puero. Quando igitur Ammonius iste moriebatur, dicitur Antonium vidisse animam ejus in cœlum ferri, divinis Potestatibus eum psalmodia præcedentibus eam; consulentibusque eis, qui circa eum erant, causam hujus miraculi non abscondit. Sciebant enim quoniam aerem intento obtutu respiciens, cum stupore miraculi cujuspiam respiceret visionem. Cumque venientes postea quidam de Scyti nuntiassent horam visionis Antonii, & convenisset

Sozomen. lib. 1. cap. 14. pag. 523.

Ammonius Ægyptius.

Quis Theodorus Ammonii discipulus.

* Alias *Amus.*

eum transitu illius viri, beatificaverunt ambos: illum quidem, quia ad manifesta bona transisset: illum vero, quia sanctam a longe meruisset cernere visionem. Multorum enim dierum iter est locorum medio positorum, quo degebat alteruter. Et hæc quidem ita relata sunt. In hoc itaque præ-

Eutychianus,

salatu audivi probatissime philosophatum Eutychianum, qui in Bithynia circa Olympum morabatur. Erat quippe divina gratia repletus, ad curationes passionum, & miracula rerum & operum, ita ut ipsi Constantino propter virtutem vitæ esset amicus. Illo siquidem tempore vinctus quidam spatarios, qui in suspicionem venerat quasi assumpta tyrannide, fugit, & requisitus circa Olympum comprehensus est. Rogantibus autem necessariis ejus Eutychianum, ut pro eo apud Principem legatione fungeretur. Prius, inquit, providendum est, ut is homo liberetur a vinculis, ne crudeliter constrictus intereat. Tunc dicitur ad vinculorum custodes direxisse: rogans ut eum ab hujusmodi necessitate relevarent. Qui cum hoc facere noluissent, sponte januæ clausæ reseratæ, & vincti catenæ repente sunt disruptæ. Postea vero ad Principem veniens Byzantii tunc degentem, paratissime beneficium promeruit, quod poposcit. Non enim poterat Constantinus ejus petitionibus denegare, cum ei summi honoris cumulum exhiberet. Hæc itaque breviter a nobis dicta de Monachis, qui tunc clare philosophati sunt, sufficiant. Cui vero de his subtilior cura fuerit, quærens inveniet plurimorum vitas hic non esse scriptas.

CAPUT XII.

Quomodo contra Ecclesiam Arius sit exortus.

Theodoretus. lib. 1. cap. 2. p. 6. C.

ET licet ita per omnia floreret Ecclesia, non tamen pertulit inimicus, elevatam simul atque splendentem valde respiciens: sed malevola cœpit tractare consilia, contendens gubernatam a Domino & universorum Creatore submergere. Videbat itaque Paganorum errore se fuisse nudatum, captaque varia dæmonum machinamenta, & creaturam a plurimis jam non adorari, sed Creatori hymnor decenter offerri. Ea gratia jam non aperta contra Dominum & Salvatorem nostrum excitabat bellum: sed viros inveniens Christianos quidem se vocabulo profitentes, sed amore honoris, & vanæ gloriæ reductos ad servitutem, organum eos suæ machinationis habuit, per quos plurimos ad pristinum reduxit errorem: non quidem creaturam rursus adorari præcipiens, sed ipsum Creatorem & mundi Opificem, coæquatum astruens creaturæ. Ubi autem hoc principium, & quemadmodum hæc inimicus zizania

Alexandria.

seminaverit, enarrabo. Alexandria civitas est maxima, & hominum multitudine copiosa, non Ægyptiorum solummodo, sed etiam Thebæorum, & Libycorum circa Ægyptum obtinens principatum. In hujus itaque civitatis Præsulatu,

An. Dom. 310 Petrus Alex. martyr.

post Petrum illum inclytum propugnatorem, qui sub impiis tyrannis Diocletiano & Maximiano novissime Imperium sponte deponentibus, martyrii coronam susceperat, successit Achillas. Is

Achillas.

enim sub illo egregio Petro Arium ordinatum Diaconum, captumque in Meletii novitatibus,

An. Dom. 322 Alexander. Arius Presbyter præerat scholæ Ecclesiasticæ apud Alexandriã,

& ab Ecclesia pulsum, rogatus a fidelibus, & denuo suscipiens, ministrare præcepit. Post Achillam vero Alexander fortissimus Evangelici dogmatis prædicator ordinatur Episcopus. Hoc tempore Arius in ordine quidem Presbyterorum erat, expositionemque divinarum scripturarum videbatur habere commissam. Videns autem Alexandrum Pontificatus gubernacula suscepisse, eventum temporis non portavit: sed & mordacitate compulsus, litis quærebat initium. Porro laudabilem videns viri conversationem, nequaquam calumniis contexere prævalebat: verumtamen quiescere illum prohibebat invidia. Hunc igitur inveniens inimicus veritatis, per eum nisus est in Ecclesiam excitare tempestatem. Apostolicis enim Alexandri doctrinis instabat aperte resistere. Et ille quidem divina sequens eloquia, æqui honoris cum Patre, & eamdem substantiam habere cum Deo Genitore Filium prædicabat. Arius autem e diverso veritati repugnans, creaturam Filium, facturamque dicebat, adjiciens: Erat aliquando, quando non erat; & alia quæ ex illius litteris indicantur insana. Hæc ergo non solam in Ecclesia persistebat docens, sed etiam in intraneis conventibus atque conciliis: & domos circumiens, quibuscumque poterat, suadebat.

Sozomen. lib. 1. cap. 15. p. 426. C.

Reprehendens autem quidam hujusmodi viros, Alexandrum quoque culpabat, tamquam non utiliter sileret, dum contra dogma fierent novitates. At ille melius arbitratus esse de dubiis sermonem ex utraque parte proponendum; ut non videretur ex necessitate, sed potius ex satisfactione certamen * ablatum: Judex cum clero residens, ad altercationem deduxit utramque partem. Ut autem evenire solet circa certamina verborum, utrique superare nitebantur. Arius tamen nullatenus adquiescere volebat, quia consubstantialis Filius, & coæternus est Patri.

**Ed. Fobr. & Niv. allatum.*

Theodoretus, lib. 1. cap. 2. p. 7. D.

Alexander autem Apostolicorum dogmatum prædicator, prius quidem eum revocare admonitionibus, & consiliis nitebatur. Cum vero eum superbire vidisset, & aperta impietatis facinora prædicare, ex ordine sacerdotali removit. Audierat enim clamantem divinam legem: *Si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum, & projice abs te.* Hoc itaque tempore Romanæ quidem

Matth. 5. 24.

Sylvester.

Ecclesiæ Sylvestrius retinacula gubernabat, Melchiadi succedens, qui post Marcellinum clarificatum in persecutione gentilium susceperat jura Pontificatus. Antiochiæ vero post tyrannum Ecclesiæ inchoanta pace, Vitalis Præsul extabat. Qui etiam antiquam ex multis temporibus destructam a tyrannis ædificavit Ecclesiam. Post quem Philogonius Pontificatum sumens, & reliqua ædificii superaddidit, & zelum pietatis Licinii temporibus demonstravit. In Hierosolymis autem post Hermonem Macarius ordinatus est, vir nomine suo dignus, & omnibus bonis ornatus. Eodemque tempore Constantinopoli Alexander Pontificatum sacri ministerii possidebat, Apostolicis donationibus valde clarus. Tunc igitur Alexander Alexandrinus, videns Arium amoris judiciarii aculeo stimulari, & multos ad blasphemias deceptos erigere, conciliaque propria celebrare, Ecclesiarum Præsulibus ejus blasphemiam suis litteris indicavit.

Vitalis Antiochiæ. An. Dom. 314 Macarius Hierosol. Alexander Constantinop.

CAPUT XIII.

Epistola Alexandri Pontificis Alexandrini ad universas Ecclesias adversus Arium.

Socrates. lib. 1. cap. 3. Edit. Christoph. & Vales. cap. 6. pag. 10. A.

DILECTISSIMIS ATQUE CARISSIMIS ubique Catholicæ Ecclesiæ comministris, Alexander in Domino Salutem.

DUM unam Catholicæ sit corpus Ecclesiæ, mandato existente in sacris scripturis, ut servetur vinculum unanimitatis & pacis, conse-

quens est debere nos scribere, & alterutris quæ
1. Cor. 12. 26. apud singulos aguntur, insinuare, ut sive patitur, sive gaudet unum membrum, compatiamur aut congaudeamus adinvicem. In nostra igitur parochia nunc ingressi sunt viri iniqui, & Christo rebelles, docentes apostasiam, quam recte quilibet præcurrere suspicetur Antichristo. Et volui quidem hoc taciturnitati concedere, si quo modo inter solus apostatas consumeretur hoc malum, & non loca alia penetrando simplicium sordidaret auditus. Sed quoniam Eusebius nunc Nicomediæ, putans in se consistere causas Ecclesiæ, quia cum reliquisset Berytiorum civitatem, &
Eusebius Nicomediensis, concupiisset Nicomediensem Ecclesiam, non est in eo ultio subsecuta: patrocinatur etiam his apostatis, & scribere ubique molitus est: commendans eos, si quo modo trahat aliquos ignorantes ad hanc pessimam hæresim, & Christo rebellem. Ideoque necessarium judicavi, sciens quod in lege conscriptum est, ulterius non tacere, sed vobis omnibus indicare; quatenus etiam vos sciatis apostatas, & eorum hæresis verba nequissima caveatis. Si ergo scripserit vobis Eusebius, nec recipiatis eum, nec ejus scripta suscipiatis. Antiquam enim calliditatem tempore compressam nunc per istos renovare volens, fingit quidem se quasi pro istis scribere: opere vero demonstrat, quia pro semetipso talibus studere festinat. Apostatæ vero sunt isti, Arius, & Achillas. Cum eis autem apostataverunt hi, Aithalis, Carponius, alter Arius, Sarmatius, Euzoius, Lucius, Julius, Menas, & Helladius, Gaius, Secundus, & Theonas, qui Episcopi aliquando sunt dicti. Ea vero, quæ opinantes loquuntur, hujusmodi sunt: Non semper, inquiunt, Deus Pater fuit: non semper fuit Dei
Arii doctrina. Verbum: sed fuit, quando Deus Pater non fuit. Dei autem Verbum ex non existentibus factum est. Existens enim Deus, non existentem ex non existente fecit. Quapropter fuit aliquando, quando non fuit. Creatura est enim & factura Filius, neque similis est Patri secundum substantiam, neque verus est, neque vera Sapientia ejus est, neque verum naturaliter Patris Verbum est, sed unus quidem creaturarum & facturarum est. Abusive autem dicitur Verbum, & Sapientia, factus & ipse, & existens in proprio Dei Verbo, & in Dei Sapientia, in qua omnia, & ipsum fecit Deus. Unde & convertibilis est, & mutabilis per naturam, sicut & universa rationalia, Peregrinum enim, & extraneum, & remotum est Verbum a Paterna substantia, & invisibilis est Filio Pater. Non enim perfecte & integre novit Filius Patrem, neque eum perfecte videre potest. Nam nec substantiam suam novit Filius, sicut est. Propter nos enim factus est, ut nos per eum tamquam per instrumentum crearet Deus; & nequaquam substitisset, nisi nos Deus facere voluisset. Requisivit ergo quidam eos: si potest Dei Verbum converti, sicut diabolus est conversus? Et nequaquam dicere timuerunt, utique potest, tamquam natura convertibilis existens: factus, aiunt, & convertibilis est. Hæc itaque dicentes, id est, Arius, & qui cum eo sunt; & in his impudenter instantes ipsos, & sequaces eorum. Nos quidem eos cum Episcopis Ægypti, & Libyarum pene centum convenientes, anathematizavimus. Qui vero circa Eusebium, susceperunt, miscere studentes veritati mendacium, & impietatem pietati sociare: sed non prævale-
2. Cor. 6. 14. bunt. Vincet enim veritas, nec ulla *communio est luci cum tenebris, neque concordia Christo cum Belial*. Quis etenim talia audivit aliquando? Aut quis nunc hæc audiens verba, non metuet, aut aures continuo non obturabit, ne sordibus talium verborum ejus polluatur auditus? Quis audiens dicentem Joannem: *In principio erat Verbum*, non reprehendat istos dicentes: Fuit aliquando quando non fuit? Aut quis audiens in Evangelio: *Unigenitum Filium*; &: *Per ipsum omnia facta sunt*, non odio habebit dicentes, quia unus creaturarum est Filius? Quomodo ergo potest esse unus horum, quæ per eum facta noscuntur. Aut quomodo Unigenitus, qui omnibus secundum illos connumeratur? Quomodo etiam ex non existentibus erit, Patre dicente: *Eructavit cor meum Verbum bonum*; & iterum: *Ex utero ante luciferum genui te*? Aut quomodo dissimilis Patri substantia, cum sit imago perfecta, & splendor Patris, qui dicit: *Qui me videt, videt & Patrem*? Quomodo si Verbum, & Sapientia Dei est Filius, fuit aliquando, quando non fuit? Simile est enim, ac si dicant sine Verbo, & sine Sapientia fuisse aliquando Deum. Vel quomodo est & convertibilis, & mutabilis, qui dicit per se: *Ego in Patre, & Pater in me*; & iterum: *Ego, & Pater unum sumus*? Per Prophetam vero: *Videte*, inquit, *me, videte, quia ego sum, & non mutabor*. Nam licet in eo verbo sit dictum illud Apostoli, quia factus est homo, tamen mutatus non est, sed sicut dixit Apostolus: *Jesus Christus heri, & hodie, ipse & in sæcula*. Quæ causa, putas, suasit eis, ut dicerent: quia propter nos est factus, cum Paulus scribat, *propter quem omnia, & per quem omnia*? Unde vero blasphement, quia nescit perfecte Filius Patrem, mirandum non est. Nam semel habentes propositum rebellandi Christo, repercutiunt etiam vocem ejus, dicentis: *Sicut novit me Pater, & ego agnosco Patrem*. Si ergo ex parte Pater novit Filium, palam est, quia & Filius non perfecte novit Patrem. Si autem hoc dicere impium est (novit enim perfecte Filium Pater) palam est, quia sicut novit Pater suum Verbum, sic & Verbum novit proprium Patrem; & aliter non est. Hæc dicentes & revolventes scripturas sanctas, frequenter convicimus eos: & rursum tamquam chamæleontes mutabantur: studentes ad semetipsos trahere quod scriptum est: *Cum venerit impius in profundum malorum, spernet*. Multæ siquidem ante eos hæreses fuerunt, quæ plus quam decet præsumentes, corruerunt, in imprudentiam suam. Isti vero per omnia verba sua nitentes erigi ad internecionem Divinitatis Verbi, per hæc illas hæreses firmare potius conati sunt, Antichristo facti propinquiores; quapropter & abdicati & anathematizati sunt ab Ecclesia. Contristamur itaque pro eorum perditione, & maxime quia & ipsi aliquando quæ Ecclesiæ sunt audierunt, & nunc ab ea prorsus exiliunt: non tamen admiramur. Hoc enim & Hymenæus, & Philetus passi sunt, & ante eos Judas; qui cum esset secutus Salvatorem, postea proditor factus est, & apostata. Sed de his quidem ipsis non sumus ignari. Dominus enim prædixit: *Videte, ne quis vos seducat. Multi enim venient in nomine meo, dicentes, quia ego sum, & tempus prope est: & multos errare facient: ne ergo eatis post eos*. Discens enim hæc a Salvatore nostro Paulus, dixit: *Quia novissimis temporibus apostatabunt quidam a fide sana, attendentes ad spiritus erroris, doctrinasque dæmonum, qua veritatem aversantur*. Domino siquidem & Salvatore nostro Jesu Christo per semetipsum pronuntiante, & per Apostolum designante de talibus, consequenter nos per nos ipsos audientes impietatem eorum anathematizavimus eos, sicut prædiximus: ostendentes eos extraneos a fide, Eccle-
siaque

Joan. 1. 1. — Joan. 1. 18. & 3. — Psal. 44. 2. — Psal. 109. 3. — Joan. 14. 9. — Joan. 14. 10. — Joan. 10. 30. — Malac. 3. 6. — Hebr. 13. 8. — Rom. 11. 36. — Joan. 10. 15. — Prov. 18. 3. — Luc. 21. 8. — 1. Timot. 4. 1.

siaque Catholica. Indicavimus autem hæc vobis, dilectissimi atque carissimi comministri: ne quos eorum, si forte tentaverint etiam ad vos venire, suscipiatis, neque Eusebio, vel cuilibet aliorum scribenti pro eis obediatis. Decet enim nos tamquam Christianos, ut omnes contra Christum loquentes & sapientes, quasi Deo rebelles, & animarum corruptores totis viribus aversemur; *2. Joan. v. 11.* & neque Ave hujusmodi dicamus hominibus, ne forte etiam peccatis eorum communicare videamur, sicut beatus Joannes ait. Salutate fratres qui apud vos sunt. Salutant vos qui nobiscum sunt.

Theodoretus lib. 1. c. 3. pag. 8. C. Non solum autem hanc, sed etiam ad Alexandrum Constantinopoleos Episcopum, missam ejus epistolam, huic operi inserere non omittam, quæ clare omnia ejus ostendat: ne quis suspicetur hæc me ficte conscribere; & post eam ipsius Arii, & cæteras quoque epistolas, quibus utique narratio eget historiæ; quatenus de scripturæ veritate testentur, & aperte quæ gesta sunt perdoceant. Scripsit enim Alexandrinus hæc Constantinopoleos Alexandro.

CAPUT XIV.

Theodoretus lib. 1. c. 4. pag. 8. D. *Ejusdem ad Alexandrum Episcopum Constantinopoleos.*

CARISSIMO FRATRI ET UNANIMI Alexandro, Alexander in Domino Salutem.

Appetitus potentiæ hominum pessimorum, avaritiæque propositus, veritati, quæ creditur esse præcipua, solet insidiari, per varias scilicet occasiones resistentes Ecclesiasticæ pietati. Impulsi namque malevoli, diabolo in eis operante, ad propositam sibi libidinem, & ab omni reverentia resilientes, conculcant judicii Dei timorem. De quibus mihi necessarium fuit *patientiæ ac reverentiæ vestræ significare, ut ab hujusmodi caveatis: ne quis forte præsumat eorum in parochias vestras accedere, vel per se, vel per alios. Valent enim Magi ad seducendum figmentis uti, vel litteris falsitate compositis, quæ possunt facere præstigium simplicem fidem puramque respicientibus. Arius igitur, & Achillas conjuratione nuper facta, Colluthi superbiam, & multo deterius illo secuti sunt. Ille namque hos ipsos culpans, pessimæ voluntati suæ invenit occasionem. Isti vero dignam illius negotiationem * respicientes, nequaquam juri Ecclesiæ subjacere pertulerunt: sed speluncas sibimet latronum ædificantes, incessabilia in eis conciliabula celebrant, noctibus & diebus contra Christum agentes, & contra nos, pravisque libidinibus exercentur. Qui omnem piam & Apostolicam accusantes gloriam, Judaico schemate Christo rebellantes instituerunt sibimet officinam: Divinitatem & æqualitatem cum Patre Salvatoris nostri Jesu Christi negantes, omnesque ejus salutaris dispensationis & humilitatis propter nos habitæ voces decerpentes, prolatione harum impietatis suæ prædicationem exercere nituntur. Quippe Divinitatis ejus rationem & ineffabilis gloriæ, quam a principio habuit apud Patrem, penitus evitantes, Paganorum & Judæorum impiam de Christo sententiam confirmant; & laudem propriam (ut assolet) aucupantes, omnes quidem quas contra nos possunt derisiones afferre negotiantur: seditionesque nobis quotidie ac persecutiones instituunt, tam jurgia proponentes per aditiones mulierum impudentium, quas seducunt, quam ipsi communi Christianitati derogantes; dum eorum juvenculæ omnes circumeunt vicos: insuper inerumpibilem Christi tunicam, quam milites dividere noluerunt, isti scindere nunc præsumunt. *Joan. 19. 2.* Et nos quidem vitam ipsorum & nefanda conamina, eo quod laterent tardius agnoscentes, nunc generali decreto ab Ecclesia adorante Christi Divinitatem eos expulimus. Conati tamen sunt illi discursionibus uti, & adversum nos machinari, qui apud unanimes comministros nostros figuram pacis, & unitatis dignitatem se exercere fingunt. Quod autem verum est, abripere quosdam eorum ad pestem propriam per boniloquia ficta festinant, & litteras ab eis manifestas, & indubitatas exigunt; ut relegentes eas seductis a se personis, sine pœnitentia eos in delictis suis faciant remanere, tamquam unanimes habentes eadem secum decernentes Episcopos. Non enim, quæ apud nos male docuerunt, & egerunt, ea fatentur, propter quæ etiam sunt expulsi: sed hæc aut taciturnitati contradunt, aut fictis ea ratiocinationibus, & quibusdam obumbrationibus sepiunt: verisimilibus vero & pomposis corruptibilem doctrinam suam velantes eloquiis, attrahunt in deceptionem suam quemlibet incautum: non abstinentes etiam apud omnes nostræ pietati calumniari. Unde contigit quosdam eorum litteris subscribentes in Ecclesiam suscipi, maximo (sicuti reor) imminente periculo, præsumentibus talia comministris, eo quod neque Apostolica hoc regula patiatur, & effundunt super eos diabolicam efficaciam contra Christum. Quapropter in nullo segnis, o carissimi, ad insinuandam vobis perfidiam eorum, memetipsum erexi. Dicunt enim, qui fuit aliquando, quando non fuit Filius Dei; & postea factus est, qui prius non fuerat talis factus: quia & aliquando factus est, qualem & omnem hominem esse contingit. Cuncta enim, inquiunt, Deus ex non existentibus fecit, omnium rationalium, & irrationalium creaturis miscere volentes & Filium Dei. Quibus verbis consequenter aiunt eum mutabilis esse naturæ, virtutis, malitiæque capabilem, cum ex non existentibus esse dicatur; divinas quippe scripturas, quibus ostenditur eum semper esse, perimentes, quibusque palam designatur inconvertibilitas Verbi, & Sapientia, atque Divinitas, quæ sunt Christus. Possumus ergo, inquiunt isti polluti, & nos fieri Dei filii, sicut & ille. Scriptum est enim: *Filios genui & exaltavi*. Cum- *Isai. 1. 2.* que allatum fuerit eis quod sequitur, id est: *Ipsi autem spreverunt me*, quod naturale non est Salvatoris, cum naturæ sit immutabilis, omni reverentia spoliantes semetipsos, aiunt: Nec aliquam habet proprietatem ad Deum: sed cum sit ipse natura mutabilis, scivit de illo Deus præscientia, & præcontemplatione, quia eum non esset spreturus, eligendus fuerit ex omnibus. Non enim, inquiunt, natura quasi præcipuum inter alios filios aliquid habet. Nam nec naturaliter filius Dei est, nec aliquam habet ad Deum proprietatem, quando etiam ipsum naturæ mutabilis existentem, propter moderationem, diligentiam, & virtutem, non mutatum ad deterius, elegit Deus; cum & si Paulus vel Petrus ad hoc pervenissent, nihil Jesus potuerat ab horum filiatione differre. Propter reprobationem igitur hujus vesanæ doctrinæ, etiam divinas litteras revolventes, proposuimus illud, quod in Psalmis de Christo dictum est: *Dilexisti justitiam, & odisti iniquitatem: propterea unxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis*. *Psal. 44. 8.* Quia vero Filius Dei neque ex

Marginal notes: * Ed. patientiæ reverentiæ. — *Arius. Achillas. Colluthus.* — * MS. Lyr. respuentes.

non exiſtentibus factus eſt, neque fuit aliquan-
do, quando non fuit, ſufficit nos erudire Joan-
Joan. 1. 18. nes Evangeliſta, ſcribens de eo: *Unigenitus Fi-*
lius, qui eſt in ſinu Patris. Providentu quippe
Deo, ut oſtenderet alterutris indiviſas res, no-
minavit Patrem & Filium exiſtentem in ſinu Pa-
tris. Sed quia inter hæc, quæ ex non exiſtenti-
bus facta ſunt, Verbum Dei nequaquam connu-
Joan. 1. 3. meratur: *Omnia*, inquit, *per ipſum facta ſunt.*
Propriam namque ejus ſubſtantiam deſignavit,
dicens: *In principio erat Verbum, & Verbum erat*
apud Deum, & Deus erat Verbum. Hoc erat in
Ibid. v. 1. 2. *principio apud Deum. Omnia per ipſum facta*
ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil, quod factum
eſt. Si enim per ipſum omnia facta ſunt, quomo-
do qui creaturis, ut eſſent, donavit, ipſe aliquando
non fuit? Non enim ulla ratio eſt, ut, qui facit,
ejus naturæ ſit, cujus illa, quæ fiunt. Si ipſe qui-
dem erat in principio, omnia vero per ipſum
facta ſunt, ex non extantibus fecit: & contra-
rium videtur his, quæ ex non ſubſtantibus facta
ſunt, hoc quod extat, & valde diſcretum. Inter
Patrem ſiquidem, & Filium nullum demonſtra-
tur eſſe ſpatium, nec uſque ad aliquam cogitatio-
nem hoc animæ phantaſia percipiente. Ex non
extantibus autem creatus mundus, novellam ha-
bet ſubſtantiæ recentemque nativitatem a Patre
per Filium, hujuſmodi utique ſubſtantialitatem
cunctis accipientibus. Altius igitur adhuc con-
templatus Verbi Divinitatem; & creaturarum
univerſam intelligentiam tranſcendentem beatiſ-
ſimus Joannes genituram ejus nec facturam dice-
re voluit, nec per elementa ſyllabarum Factorem
Ingenitum. Unus enim eſt ingenitus Pater. Sed
quia excedit Evangeliſtarum, puto quia & An-
gelorum perceptionem, & tranſcendit univerſa
Unigeniti Filii ineffabilis ſubſtantia. Non ergo
reor, quia de pietate cogitantes, de hac aliquid
interrogare præſumant, propter quod dictum
Eccleſ. 3. 22. eſt: *Altiora te ne quæſieris, & difficiliora te noli*
examinare. Nam ſicut aliarum plurimarum, &
hujus notitia humanæ perceptioni celata eſt,
1. Cor. 2. 9. quale eſt apud Paulum: *Quæ oculus non vidit*,
nec auris audivit, nec in cor hominis aſcendit,
Geneſ. 15. 5. *quæ præparavit Deus diligentibus ſe*. Sed etiam
& Eccl. 1. 2. ſtellas, inquit Deus ad Abraham, non potes enu-
merare, neque arenam maris: & guttas pluviæ
* Ed. exte- quis annumerabit? Quis ergo audeat * interius
rius. perſcrutari ſubſiſtentiam Verbi Dei, niſi forte
veſanus ſit? De quo Propheticus ſpiritus dicit:
Iſai. 53. 8. *Generationem ejus quis enarrabit?* Nam & ipſe
Salvator noſter præſtare volens omnibus in hoc
mundo columnis, hujus notitiam ab eis exone-
rare feſtinavit: ſignificans ultra naturam eſſe om-
nium rerum hanc animadverſionem, ſoli vero Pa-
tri tantum adjacere hujus ſcientiæ ſacramentum:
Matt. 11. 27. *Nullus*, inquit, *novit quis eſt Filius, niſi Pater:*
& Patrem nemo novit, niſi Filius. Non ergo
reor ignorare ſapientes, quia veſanum eſt ſape-
re, ex non exiſtentibus factum Filium, cum uti-
que non habeat temporale principium, quod
oſtenditur ex non exiſtentibus factum. Nam ſi
tempori ineſſe oporteret hoc, quod ajunt: Erat,
quando non erat, aut ſpatio ſæculi cujuſcumque;
& ſi verum eſt, quia omnia per ipſum facta ſunt;
palam eſt, quia omne ſæculum, & tempus, & ſpatia,
& aliquando, inter quæ repetitur (quod aiunt)
fuit, quando non fuit, per ipſum facta ſunt. Et
quomodo non eſt incredibile eum, qui & tem-
pora fecit; & momentum, inter quæ eſt illud, fuit,
quando non fuit, dicere aliquando non fuiſſe?
Stultum enim eſt, & omni peccato plenum, eum
qui cauſa eſt alicujus, eumdem dicere poſterio-
rem illius genitura, cujus cauſa eſt. Præcedit
enim ſecundum eos Sapientia Dei, quæ creavit
univerſa, illud ſpatium, in quo dicunt nondum
factum Filium a Patre, mentiuntur ſecundum eos
ſcriptura, quæ dicit, *Primogenitum eum eſſe* Coloſ. 1. 15.
univerſæ creaturæ. Conſona ſiquidem iſtis cla-
mat & magniloquus Paulus, dicens, de eo: *Quem* Hebr. 1. 2.
poſuit heredem omnium, per quem fecit & ſæcu-
la. Sed etiam in ipſo creata ſunt omnia, quæ in
cœlis, & quæ in terra, viſibilia & inviſibilia, ſi-
ve Principatus, ſive Poteſtates, ſive Domina-
tiones, ſive Sedes, omnia per ipſum, & in ipſo
creata ſunt, & ipſe eſt ante omnia. Cum ergo
impia eſſe monſtretur argumentatio, qua di-
cunt ex non exiſtentibus factum Filium, ne-
ceſſe eſt Patrem ſemper eſſe Patrem. Eſt enim
Pater ſemper Filio præſente, propter quem ap-
pellatur Pater: ſemper Filio ſibi præſente ſem-
per eſt Pater perfectus, & ſine defectione con-
ſiſtens, non temporaliter, neque ex ſpatio, ne-
que ex non exiſtentibus generans Unigenitum
Filium. Quid autem amplius ſit ſceleſtum, quam
dicere non fuiſſe aliquando Sapientiam Dei, quæ
dicit: *Ego eram apud eum * cohabitans, ego eram,* Prov. 8. 30.
cui adgaudebat: aut dicere virtutem Dei aliquan- * Ed. Niv. &
do non extitiſſe? Aut Verbum ejus accepiſſe prin- Frob. coa-
cipium: aut alia ex quibus Filius agnoſcitur, & ptans,
figuratur Pater? Nam qui *ſplendorem gloriæ* non
dicit extare, una perimit & principale lumen, Hebr. 1. 3.
cujus ſplendor eſt. Si autem & imago Dei non
fuit ſemper, patet quia nec cujus imago eſt: ſed
etiam cum non eſt figura ſubſiſtentiæ Dei, una
perimitur & ille, qui in omnibus ab eo figuratur.
Ex quo apparet filietas Salvatoris noſtri, nullam
habens communicationem ad cæterorum filietatem.
Quemadmodum enim ineffabilis ejus ſubſiſten-
tia incomparabili excellentia tranſcendere pro-
batur univerſa, quibus ipſe donavit ut ſint: ita
& filietas ejus naturalis exiſtens Paternæ Divini-
tatis, ineffabili ſublimitate differt ab his, qui per
eum in adoptionem adoptati ſunt filii. Is enim
inconvertibilis exiſtens, natura perfectus eſt, &
in omnibus nihil egens: hi vero in utroque mu-
tabilitati ſubditi egent ejus auxilio. In quo enim
proficere potuit Sapientia Dei, aut in quo ejus
veritas augeretur? Aut Deus Verbum quomodo
poteſt meliorari, cum ſit vita, verumque lumen?
Si autem hoc eſt, quanto magis vecors eſt dicere
Sapientiam aliquando, aut Dei Virtutem fuiſſe
infirmitatis capabilem, aut irrationabilitatis Ver-
bum, & per hoc rationem obſcuratam, aut vero
lumini tenebras eſſe permiſtas, Apoſtolo dicen-
te: *Quæ communio luci ad tenebras? aut quæ* 2. Cor. 6. 15.
concordia Chriſti cum Belial? Necnon & Salo- Prov. 30. 19.
mone clamante, impoſſibile eſt vel uſque ad opi-
nionem invenire vias ſerpentis ſuper petram, quæ
ſecundum Paulum Chriſtus eſt? Porro creaturæ
ejus homines, & Angeli benedictionum ejus ac-
ceperunt, virtutibus contendentes proficere,
mandatiſque legitimis, quatenus non peccarent.
Dominus vero noſter naturaliter Filius Patris exi-
ſtens, ab omnibus adoratur. Illi deponentes
ſpiritum ſervitutis, ex bonis operibus & profe-
ctu ſpiritum filiationis accipientes, per natu-
ralem Filium adjuti, ſiunt & ipſi adoptionis filii.
Iſtius autem propriam & naturalem præcipuam-
que filiationem Paulus etiam de Deo manifeſta-
vit, dicens: *Qui proprio Filio non pepercit, ſed* Rom. 8. 32.
pro nobis, id eſt, qui natura non ſumus filii, tra-
didit illum. Ad diſtinctionem namque non pro-
priorum, illum proprium eſſe Filium dixit. In
Evangelio autem: *Hic eſt Filius*, inquit, *meus*
dilectus, in quo mihi bene complacui. In pſalmis

Psal. 2. 7. vero Salvator ait: *Dominus dixit ad me: Filius meus es tu:* Germanitatem naturæ declarans, significat non esse ejus naturales quoslibet alios *Psal. 109. 3.* filios præter istum. Quid etiam, quod ait: *Ex utero ante luciferum genui te*? Nonne clare demonstrat naturalem Paternæ generationis filiationem, quam non morum diligentia, & exercitatione provectus, sed proprietate naturæ sortitus est? Unde & intransgressibilem habet filiationem Unigenitus Patris. Rationabilium vero filiationem non eis naturaliter existentem, sed opportunitate morum, & dono Dei etiam muta-*Genes. 6. 2.* bilem ratio novit. *Videntes enim*, inquit, *filii Dei filias hominum, acceperunt sibi uxores ex* *Isa. 1. 2.* *ipsis*. Et iterum: *Filios genui, & exaltavi, ipsi vero spreverunt me*, per Isaiam Deum dixisse didicimus. Multa dicturus, dilectissimi, transeo: onerosum esse putans, pluribus verbis unanimes admonere doctores. Vos ipsi enim estis eruditi divinitus, non ignorantes, quia doctrina, quæ nuper contra pietatem surrexit Ecclesiasticam, *Hebion. Artemon.* Hebionis est, & Artemonis, & zelus Pauli Sa-*Paulus Samosatenus.* mosateni de Antiochia, synodali conventu om-*Lucianus.* nium Episcoporum ab Ecclesia pulsi. Cui succedens Lucianus, extra synagogas mansit trium Episcoporum plurimo tempore. Quorum impietatis fæcem sorbentes isti, nunc nobis, ex non existentibus illorum plantationes absconsas pullulare fecerant Arius, & Achillas, & cum illis concilium malignantium; & nescio quomodo in Syria tres ordinati Episcopi, eo quod consenserint eis, & ad pejora flammati sint. De quibus sententia in vestra sit probatione reposita, qui salutarem Passionis humilitatem, & exinanitionem, & voluntariam paupertatem, & voces, quas propter nos Salvator suscepit, memoria retinetis. Igitur ad ostensionem supernæ & antiquæ Divinitatis ejus hæc congruunt, significativisque sermonibus naturalis ejus gloria, & imperium, & apud Patrem mansio clarius explicatur. Quale *Joan. 10. 30.* est illud: *Ego & Pater unum sumus*, non Patrem semetipsum appellans, neque substantialiter duas naturas, quæ est una, declarans: sed quia Paternam servandi plenitudinem Filius habet perfectam naturam, per omnia & similitudinem Patris gerens, & immutabilis ejus imago existens, atque principalis causæ expressa figuratio. Unde etiam tunc Philippo cupienti videre Patrem, Dominus sine invidia se demonstrat. Nam cum di-*Joan. 14. 8. 9.* ceret: *Ostende nobis Patrem*; ait: *Qui videt me, videt & Patrem*: tamquam per speculum sine macula, & animatum per divinam ejus imaginem contemplaretur Patrem; quem similiter in *Psal. 35. 10.* Psalmis sanctissimi viri canunt, dicentes: *In lumine tuo videbimus lumen*. Quapropter & qui honorat Patrem, honorat & Filium: & qui honorat Filium, honorat & Patrem, & recte. Omnis namque vox impia, quæ in Filio dici præsumitur, ad Patrem quoque refertur. Sed mirum non est, quod scripturus sum, o carissimi, si falsas adversum me derogationes, & contra piissimum nostrum populum delatas insinuo. Hi enim, qui contra Deitatem Filii Dei castra constituunt, neque contra nos ingratas calumnias exercere formidant: quoniam nec priscorum quempiam dignantur sibimet comparare, neque præceptoribus se, a quibus nos ab infantia eruditi sumus, æquare patiuntur; neque comministrorum quemquam nunc ubicumque consistentium in mensuram sapientiæ reputant, quasi soli sapientes, & nihil commune habentes, atque novorum dogmatum inventores, & quibus solis revelata sunt, quæ a nullo altero sub sole intellecta noscuntur. O scelesta superbia, immensa vesania, vanæ gloriæ furor, ac sapientia Satanæ, in animas eorum nequissimas vehementer insiliens! Non deterruit eos antiquarum scripturarum Deo amabilium explanatio: non comministrorum consors reverentia de Christo ferocitatem eorum mansuefecit; quorum scelesta opera nec dæmones ferre patiuntur, quando vocem blasphemam contra Filium Dei promere non præsumunt. Hæc igitur jacula secundum præsentem virtutem dirigantur adversus eos, qui * erudita materia contra Christum ** Ed. inerudita.* exacuuntur ad bellum, & adversus pietatem ejus calumnias inferre contendunt. Aiunt enim nos adversantes fabulas, ea quibus inventum est dici, ex non extantibus, impiam & non scriptam contra Christum blasphemiam prædicare, id est, duo ingenita: ipsi potius duorum alterum necessario esse oportere dicentes inerudit, aut ex non extantibus Filium esse sapiendum, aut indubitanter dicere ingenita duo. Ignorantes imperiti, quia multum est inter Patrem ingenitum, & ea quæ ab eo ex non extantibus sunt creata rationabilia & irrationabilia; quorum media existens natura unigenita, per quam universa ex non extantibus fecit Pater Dei Verbi, ex ipso vero Patre nativitatem habet, sicut & ipse Dominus alicubi testatus est, dicens: *Qui diligit Patrem, diligit Filium, qui* *1. Joan. 5. 1.* *ex eo natus est*. De quibus nos ita credimus, sicut Apostolicæ placet Ecclesiæ, in unum ingenitum Patrem, nullam habentem causam, ut esset, inconvertibilem, & immutabilem, semper idem, & similiter se habentem, nec provectum, nec imminutionem recipientem, Legis, & Prophetarum, Evangeliorumque datorem, Patriarcharum, & Apostolorum Dominum, omniumque sanctorum; & in unum Dominum Jesum Christum Filium Dei Unigenitum, natum non ex non extante, sed ex existente Patre, non secundum corporum similitudines incisionibus, aut divisionum effluxionibus, sicuti Sabellio, & Valentino pla-*Sabellius.* cet: sed ineffabiliter & inenarrabiliter secundum *Valentinus.* eum qui dixit, sicut supra posuimus: *Generatio-* *Isai. 53. 8.* *nem ejus quis enarrabit*? * Subsistentia videlicet **MS. Theod. Substantia.* ejus omni creatæ naturæ imperscrutabili existente, sicut & ipse Pater imperscrutabilis est, eo quod non capiat rationalium natura scientiam, qua Pater genuit Filium. Quod quidem non a me convenit * dicere vita spiritu veritatis imple-** Ed. Niv. & Frob. discere viros.* so; erudiente quippe nos Christi voce, qua dicit: *Nullus novit quis est Pater, nisi Filius: & nullus novit quis est Filius, nisi Pater*; & asserente eum *Matt. 11. 27.* inconvertibilem, & immutabilem se sicut Patrem, nihil egentem, perfectum Filium, æqualemque Patri soli ingenito. Imago enim est integerrima & immutabilis Patris; & omnino imaginem convenit esse plenam, per quam non desit aliquid ab æqualitate ejus, cujus imago est, sicut ipse Dominus docuit, dicens: *Pater meus major* *Joan. 14. 28.* *me est*; secundum quod semper etiam esse Filium ex Patre credimus. *Splendor enim est gloriæ, &* *Hebr. 1. 3.* *figura paternæ * substantiæ*. Sed nullus hoc, sem-** Ed. V. subsistentiæ.* per, ad suspicionem ingeniti sumat, sicuti putant, qui sensus animæ cæcatos habent. Nam neque erat, neque semper, neque ante sæcula, idem est quod ingenitum. Sed nec quilibet humanus intellectus ab hominibus nominatus indicare valet hoc, quod dicimus ingenitum, sicut & vos æstimare credo, & de omnium vestrorum confido proposito, nullo modo quibuslibet nominibus ingenitum * declarandum. Videntur ** Ed. Niv. & Frob. declarantium.* enim hæc nomina velut temporum esse productiva: digne tamen ipsius Unigeniti Divinitatem, & velut dicam antiquitatem nequaquam signifi-

carne valentia, cum sancti videlicet viri secundum suam unusquisque virtutem sacramentum hoc aperire conati sint: veniam poscentes ab auditoribus per satisfactiones rationabiles, dicendo de se: Protulimus, quod pertingere prævaluimus. Si quid autem ultra hominem expectant, quicumque viri & ad majus invituntur eloquium, illud
1. Cor. 13. 9. quod ait: *Ex parte cognoscimus*, jam putantes esse destructum; palam est, quia multum spe sua deficiunt. Igitur erat, & semper, & ante sæcula, quodcumque sit, non tamen est id quod ingenitum. Ergo ingenito quidem Patri propria
* MS. Lyr. *conservanda*. dignitas est * servanda, nullam dicentes ei causam fuisse, ut esset: Filio vero congruus distribuatur honor. Sine principio enim a Patre sciamus ejus esse nativitatem, culturam ei, sicut prædiximus, tribuentes pie, atque cum bona opinione super eo, erat, & semper, & ante sæcula, prædicantes; Divinitatem quippe ejus perscrutantes, sed imagini, & perscrutationi Patris perfectam æqualitatem per omnia devoventes. Proprium vero solum dicentes Patris, quod ingenitus est, cum &
Joan. 14. 28. ipse Salvator dixerit: *Pater meus major est*. In hac itaque pia de Patre, Filioque sententia, sicut nos divinæ scripturæ docent, unum Spiritum sanctum confitemur, qui replevit & veteris Testamenti sanctos homines, & novi sacratissimos præceptores: In unam & solam Catholicam & Apostolicam semper Ecclesiam, quæ & invincibilis est, licet omnis mundus adversus eam pugnet, & victrix totius adversæ impietatis existens, securos nos faciente Patrefamilias ejus,
Joan. 16. 33. cum clamat: *Habete fiduciam: Ego vici mundum*. Hoc novimus actum post Resurrectionem a mortuis, quorum primitiæ factus est Dominus noster Jesus Christus carne vera indutus, & non putative ex Dei genitrice Maria; qui in novissimis temporibus pro damnatione peccati ad humanum genus adveniens, crucifixus, & mortuus est: sed non propterea Divinitate sua minor factus. Resurrexit enim a mortuis, assumptus est in cœlum, & sedet ad dexteram Majestatis. Hæc igitur ex parte in hac epistola figuravi: onerosum credens singula sub scrupulositate conscribere, eo quod sciam sanctum studium vestrum talia non latere. Hæc docemus, hæc etiam prædicamus, hæc sunt Apostolicæ Ecclesiæ dogmata, pro quibus etiam morimur, & destruere ea volentes nullatenus formidamus. Qui licet verberibus nobis extorqueant: nos tamen spem non aversamur nostram. Horum igitur adversarii, id est, Arius, & Achillas, & qui cum eis sunt veritatis inimici, ab Ecclesia sunt procul expulsi, alieni facti a pia doctrina nostra, secundum beatum Paulum dicentem: *Quicumque vobis*
Galat. 1. 89. *annuntiaverit præter id, quod accepistis, anathema sit, licet Angelum de cælo se esse fingat*. Sed etiam si quis aliis sermonibus Domini nostri Jesu Christi, & doctrina, quæ secundum pietatem est; inflatus, nihil sciens, & reliqua. Hos igitur anathematizatos a fraternitate nullus vestrum suscipiat: aut habere patiatur, ea quæ ab eis vel dicuntur, vel conscribuntur. Cuncta enim velut Magi homines mentiuntur: quia veritatem loqui non possunt. Circumeunt denique civitates, nihil studentes aliud, nisi ut amicitiarum schemate, & nomine pacis per figmenta, vel blandimenta litteras dent, & accipiant; ut errare faciant per hæc deceptas a se mulierculas. Hos ergo, qui contra Christum tanta præsumunt, quique Christianitati tam publice derogaverunt, qui inter judicia persecutiones nobis, quantum in ipsis est, excitare non cessant, & ineffabile sacramentum * Nativitatis Christi enervare moliuntur, aversamini, dilectissimi; & unanimes atque concertatores nobiscum contra eorum vesanam estote præsumptionem, ad similitudinem comministrorum nostrorum, qui indignati sunt, & adversus eos mihi scripserunt, & in tomo, quem etiam vobis direxi per filium meum * Archidiaconum subscripserunt, tam totius Ægypti, & Thebaidis, quam Libyæ, & Pentapolis, Syriæ, Pamphiliæ, Asiæ, Cappadociæ Sacerdotes, aliarumque provinciarum, ad quorum instar etiam vos confido eum suscipere. Multis itaque mihi contra nocentes remediis existentibus, etiam hoc inventum est utile medicamen: quia convertuntur seducti ab eis populi, nunc nostris Sacerdotibus obedientes, & ad pœnitentiam per eos accedere festinantes. Salutare ad invicem fraternitatem, quæ apud vos est. Valere vos in Domino opto, carissimi. Sunt autem, qui anathematizati sunt, ex Presbyteris quidem Arius, ex Diaconibus autem Achillas, Euzoius, Aithalis, Lucius, Sarmatius, Julius, Menas, alter Arius, & Helladius.

* Ed. V. *Christianitatis*.

* Alias, *Archivum Diaconum*.

Consona his direxit & Philogonio Antiochenæ Præsuli civitatis, & Eustathio, qui tunc Berœensem gubernabat Ecclesiam, & aliis Apostolicorum dogmatum defensoribus. Sed neque Arius quiescere passus est; scripsit enim & ipse concordibus suis. Quia vero nihil falsi contra eum scripsit sacratissimus Alexander, ipse Arius litteris suis scriptis ad Nicumediensem Eusebium protestatus est. Quam epistolam inserere non omittam, ut communicatores impietatis ejus ignorantibus possim facere manifestos.

CAPUT XV.

Epistola Arii ad Eusebium.

DOMINO DESIDERABILISSIMO, HOMINI Dei, fideli, orthodoxo Eusebio Arius, qui persecutionem ab Alexandro Papa patitur injuste propter omnia vincentem veritatem, quam tu quoque defendis, in Domino Salutem. *Theodoretus lib. 1. cap. 5. p. 20. C.*

PAtre meo Ammonio veniente Nicomediam, rationabile judicavi te salutare per eum: sciens dilectionem pariter & affectum, quem circa fratres propter Deum habere dignosceris. Vehementer nos vastat, atque persequitur, & omnem benignum animum movet adversum nos Episcopus Alexander, ita ut etiam de civitate nos expulisset, velut homines sine Deo: quoniam non concordamus ei publice dicenti, Semper Deus, semper Filius: Simul Pater, simul Filius: coexistit ingenito Deo Filius: semper genitus est: ab ingenito genitus est: neque cogitatione, neque atomo quidem præcedit Deus Pater: semper Filius ex ipso Deo est. Et quoniam Eusebius frater tuus Cæsariensis, & Theodotus, & Paulinus, & Athanasius, & Gregorius, & Aetius, & omnes per Orientem dicunt, quia præexistit Deus Filio sine principio, anathema facti sunt, præter solum Philogonium, & Hellanicum, & Macarium, homines hæreticos, ineruditos; quorum alii quidem dicunt Filium eructationem, alii vero propositionem, alii coingenitum. Quas impietates nec audire possumus, licet innumeras mortes nobis minentur hæretici. Nos autem quoniam dicimus, & sapimus, & docuimus, docemus, quia Filius non est ingenitus, nec ingeniti pars ullo modo, neque ex aliquo subjecto; sed quoniam voluntate, & consilio subsi-

stit ante tempora, & ante sæcula plenus Deus, Unigenitus, convertibilis; & antequam generaretur, aut crearetur, aut prædestinaretur, aut fundaretur, non erat: Ingenitus enim non erat: persecutionem patimur, quia diximus: Principium habet Filius, Deus autem sine principio est: & quia diximus, Ex non extantibus est. Sic autem diximus secundum quod nec pars Dei est, nec ex aliquo subjecto; propterea persecutionem patimur. De cætero tu nosti. Valere te in Domino opto, memorem tribulationum nostrarum, Collucianista vere Eusebie, id est, pie.

Eusebius itaque Cæsareæ erat Episcopus, Theodotus Laodiceæ, Tyri Paulinus, Athanasius Anazarbi, & Gregorius Beryti, Aetius autem Lyddæ. (*Lydda.*) Lydda vero est, quæ nunc Diospolis appellatur. Hos ergo Arius concordes se habere gloriabatur. Hostes autem vocavit Philogonium Præsulem urbis Antiochenæ, Hellanicum Tripoleos, & Macarium Hierosolymorum, (*Philogonius. Hellanicus. Macarius.*) adversus eos faciendo calumnias: quoniam æternum & ante sæcula Filium, & cum Patre æqui honoris, ejusdemque substantiæ prædicabant. Hanc igitur Eusebius dum suscepisset epistolam, & ipse venenum suæ impietatis evomuit, scribens hoc modo Paulino Episcopo Tyri.

CAPUT XVI.

Epistola Eusebii ad Paulinum Episcopum Tyri.

(*Theodoretus lib. 1. cap. 6.*)

DOMINO MEO PAULINO EUSEBIUS IN Domino Salutem.

NEque domini mei Eusebii studium pro veritate verbi tacitum est, sed usque ad nos pervenit, neque tuum, domine, super hac causa silentium. Et, ut consequens erat, de domino quidem meo Eusebio lætati sumus: de te vero tristamur, arbitrantes taciturnitatem tanti viri nostram esse * devictionem. (*MSS. & Ed. V. devotionem.*) Quapropter rogo te scientem, quoniam indecens est virum sapientem alia sapere, & tacere veritatem, ut spirituali ratione commotus ad scribendum, de hujusmodi rebus incipias; cum & tibi sit utile, & audientibus te: maxime dum per consequentiam scripturæ, & vestigia sermonum ejus, & * voluntatis scribere cuncta volueris. (*a MSS. voluptatis.*) Quoniam neque duos ingenitos audivimus aliquando, neque unum in duos divisum. Neque corporale aliquid passum esse didicimus, aut credidimus, domine meus: sed unum quidem ingenitum, unum vero ab eo vere, & non ex ejus substantia factum, &, universaliter dicendum, nequaquam cum ingenita natura participantem, aut existentem ex ejus substantia, sed factum perfecte, aliud natura atque virtute, quantum attinet ad integram similitudinem, affectum, potestatemque factoris, factum scilicet inenarrabiliter. Quod etiam cogitationi non solum humanæ, sed etiam quæ ultra omnes homines est, incomprehensibile judicamus & credimus. Et hæc quidem non rationibus nostris obstricti, sed ex scriptura sancta discentes, dicimus creatum esse, & fundatum, & genitum substantia, & inconvertibili & ineffabili natura, similitudine factoris, sicut ipse Dominus ait: *Dominus creavit me in initio viarum suarum, in opera sua, & ante secula fundavit me, ante omnes colles genuit me.* (*Prov. 8, 22.*) Si autem ex eo, hoc est, ab eo erat, quasi pars ejus vel ex fluxu substantiæ, nequaquam creatus, aut fundatus esse diceretur. Neque tu ignoras hoc, domine vere, quia quod ex ingenito existit, creatum jam ab alio, aut ab eo, aut fundatum non erit ab initio: Ingenitum eum dicere, ostensionem quamdam præbet, quasi ex Paterna substantia sit natus, & habeat ex eo æqualitatem naturæ. Scimus enim, quod non de eo solo genitum dicit scriptura, sed etiam de dissimilibus ei natura per omnia. Nam & de hominibus ait: *Filios genui, & exaltavi: ipsi vero me spreverunt;* (*Isai. 1. 2.*) & iterum: *Deum, qui te genuit, dereliquisti.* Et alius quidam ait: *Qui peperit guttas roris;* (*Deuter. 32, 18. Job. 38. 28.*) non naturam ex natura narrans, sed uniuscujusque creaturæ ex ejus voluntate nativitatem. Non enim ex ejus substantia sunt: sed omnia voluntate ejus facta, sicuti facta sunt. Ille siquidem Deus est: hæc autem ad similitudinem ejus verbo similia futura, secundum spontaneum motum facta. Et omnia quidem per eum a Deo facta, cuncta tamen ex Deo. Quæ percipiens, & exponens secundum datam tibi divinitus gratiam, scribere domino meo Alexandro festina. Confido enim, quia si scripseris illi, convertetur. Saluta omnes, qui in Domino sunt. Valentem te, & pro nobis orantem gratia Dei custodiat, domine.

CAPUT XVII.

De potentia Eusebii Nicomediensis.

(*Socrates lib. 1 cap. 3. Edit. Christoph. & Vales. cap. 6. pag. 13. C.*)

TAlia & isti alterutris scribebant, contra veritatem se armantes ad prælium. Et pejus fiebat malum ad contentionis incendium per eos, qui hæc scripta suscipiebant. Consentientes igitur Alexandro, etiam in ejus tomo subscribebant: alii vero contraria faciebant. Præcipue tamen movebatur ex adverso Nicomediensis Eusebius, (*Eusebius Nicomediensis.*) quoniam in epistola sua graviter ejus memoriam fecerat Alexander. Poterat autem illo tempore nimis Eusebius, quia tunc Imperator Nicomediæ morabatur. (*Sedes Imperatoris Nicomedia.*) Nam ibi ante paululum temporis Diocletianus, & qui circa eum erant, Regalia constituerant. Propterea ergo multi Episcoporum obediebant Eusebio. Et ille frequenter scribebat, Alexandro quidem; ut deserens quæstionem, quæ movebat tumultum, susciperet Arium, & sequaces ejus: per civitates autem diversis Episcopis, ne consentirent scriptis Alexandri. Unde omnia erant valde turbata. Non enim solummodo Ecclesiæ Præsules ratiocinationibus inter se certare videbantur: sed etiam populus divisus erat. (*Dissidium Ecclesiarum.*) Alii namque istis, alii vero consentiebant illis. Et ad tantum causa venit incendium, ut in publico, & in ipsis theatris Christianitati derogaretur. Hi quidem in ipsa Alexandria positi, tanquam jam victores de superioribus persecutionibus facti, potius armabantur, legationesque mittebant ad provinciales Episcopos: hi vero in alteram divisi partem, illorum simili seditioni communicabant.

CAPUT XVIII.

De Meletianis, & quomodo sint ab Ecclesia segregati; & quia nolente Alexandro Arium suscipere, per diversa loca Ariani Concilia celebrabant.

(*Socrates lib. 1 cap. 3. Edit. Christoph. Vales. c. 8. p. 14. B.*)

MIscebantur igitur Arianis Meletiani, qui dudum fuerant ab Ecclesia segregati. (*An. Dom. 325.*) Qui vero sint isti, dicendum est. (*Meletiani, Arianis se adjungunt.*) Sub Petro Alexandrinæ civitatis Episcopo, qui suscepit Diocletiano imperante martyrium, Meletius quidam Episcopus unius civitatis Ægyptiorum depositus (*Meletius quis*)

est, & propter multas alias causas, & maxime quia in persecutione fide negata sacrificaverat. Ergo damnatus multos habuit sequaces, & hæresiarches factus est eorum, qui hactenus ab eo in Ægypto Meletiani vocantur: nullam justitiæ satisfactionem habens, cur remanserit ab Ecclesia separatus. Dicebat quidem injustitiam se passum, & obloquebatur sæpius, derogabatque Petro. Sed Petrus in persecutione, percepta martyrii palma, defunctus est. Iste vero retulit detractiones in Achillam, qui post Petrum suscepit Episcopatum; & rursum in Alexandrum, qui post Achillam noscitur ordinatus. Inter hæc igitur supervenit quæstio Ariana, & Meletius una cum suis defendebat Arium, conspiratione facta cum eo adversus Episcopum. Quibuscumque enim prava videbatur Arii secta, suscipiebant * semper Alexandri sententiam, tanquam justum contra consentaneos Arii ejus videretur esse decretum. Scribebant autem & qui circa Eusebium Nicomediæ erant, & alii, quibus Arii opinio complacebat; quatenus solveretur quidem præmissa damnatio, & in Ecclesiam damnati reducerentur, quasi nihil mali profiterentur. Sic itaque diversis epistolis ad Alexandrinum Episcopum destinatis, fecerunt harum epistolarum collectiones, Arius quidem earum, quæ pro se erant; Alexander autem contra Arium. Et hinc occasio contentionis oborta est hæresibus, quæ nunc ubique circumvolant, hoc est, Arianorum, Eunomianorum, & quicumque nomen habent a Macedonio. Singuli namque horum ipsis epistolis testibus usi sunt in defensionem hæresis suæ.

Fallio Meletianorum.

** Ed. super Ario.*

Sozomen. lib. 1. cap. 14. Ed. Christoph. & Vales. cap. 15. pag. 427. D.

Arianorum Concilium apud Bithiniã.

CUm vero sæpe supplicantes Alexandro, qui circa Eusebium erant, non inclinassent eum, tamquam injuriam passi malignabantur, & acriores ad roborandum Arii dogma sunt facti: Conciliumque in Bithynia colligentes, scripserunt Episcopis universis, ut tamquam recte credentibus communicarent Arianis, & agerent, ut Alexander quoque communicaret eis. Dumque eorum studium defecisset, Alexandro non consentiente, legatione fungitur Arius apud Paulinum Episcopum Tyri, & Eusebium Pamphili Pontificem Cæsareæ Palestinæ, & Patrophilum Scythopoleos: petens una cum suis, ut juberetur cum populo, qui cum eo erat, solemnia sacramenta Ecclesiæ celebrare, tamquam ipse prius Presbyterorum habuisset officium; esse dicens consuetudinem in Alexandria, sicut etiamnunc, ut uno existente super omnes Episcopo, Presbyteri seorsum Ecclesias obtinerent, & populus in eis Collectas solemniter celebraret. Tunc illi una cum aliis Episcopis in Palæstina congregati, tale decretum super petitione Arii protulerunt, jubentes eos Collectas exercere, sicuti prius: esse tamen subditos Alexandro Pontifici, & deprecari semper, ut ejus pace & communione fruerentur. Cumque etiam in Ægypto multis Conciliis celebratis, hæresis pullularet, ita ut usque ad Regalia perveniret, non mediocriter Constantinus Imperator affligebatur, eo quod religione nuper inchoante crescere, multos * a Christianitate dogmatum discordia revocaret. Et propterea culpabat Arium & Alexandrum, eisque scribens arguebat, quia cum latere potuisset hæc quæstio, eam deduxissent ad medium, & vehementi studio contentionis movissent, quæ nec quærenda erant, nec ab initio cogitanda, aut cogitata potius taciturnitati jure tradenda; cum utique ab alterutris non sejungi potuissent, licet ex aliqua parte dogmatis dissonarent. Alexandro siquidem & Ario, aliquando culpans, aliquando suadens, talia scripsit, quarum litterarum partem hic poni non est incongruum. Tota enim epistola in libris Eusebii posita est in vita Constantini.

Cap. 15. Edit. Christ.

** MS. Lyr. a Christianitatis dogmate discordare videret.*

Constantinus nõ solum cum Ario, sed & cũ Alexandro expostulat.

Opus Eusebii Pamphili de vita Constantini Aug.

CAPUT XIX.

Epistola Constantini Principis ad Alexandrum Pontificem Alexandrinum, & ad Arium, per quam hortatus est, ut reverterentur ad pacem.

VICTOR CONSTANTINUS MAXIMUS, PIUS Alexandro, & Ario.

Socrates. lib. 1. cap. 4. Ed. Christ. Vales. cap. 7. pag. 15. D.

DIdici tunc natam præsentis quæstionis originem, quando tu, o Alexander, a Presbyteris requirebas, quid unusquisque eorum de quodam * loco in lege conscripto, magis autem pro vanæ cujusdam quæstionis parte sentiret. Tuque, o Ari, quod neque principio cogitari debuerat, cogitatum taciturnitati tradi potius competebat, illud improvide protinus objecisti, unde, discordia inter vos emergente, mysteria contemnuntur. Sanctus vero populus in utraque divisus est, communis corporis congruentia separatur. Ergo uterque vestrum ex æquo voluntatem præbens, in quo vos consamulus vester juste monet, obediat. Hoc itaque neque requirere dignum est, neque de talibus respondere quærentibus. Hujusmodi enim quæstiones, quæ non cujusquam legis necessitate proponuntur, inutilis vacationis tempus exquirunt. Et licet causa cujuspiam naturalis exercitii fiant: tamen debemus eas intra sensum claudere, & non prompte in publica conciliabula deportare, nec omnium auribus inconsulte committere. Quantus enim est unusquisque hominum, ut possit ita magnarum rerum & valde difficilium virtutem aut ad perfectum inspicere, aut interpretari digne? Aut si quis hoc facere, difficile tamen, possit, quantæ parti populi suadebit? Aut quis tantarum quæstionum subtilitates extra ipsius sui periculum sustinebit? Ergo fugienda sunt in talibus multiloquia: ne forte dum infirmitate nostræ naturæ minime quod proponitur explicatur, mente discentium auditorum pro tardiori intellectu ad perfectam quæstionis perceptionem pervenire non valente, ad necessitatem blasphemiæ, aut schismatis populus abducatur. Quapropter & interrogationes incautæ, & responsiones improvidæ æquam alterutris veniam tribuant ex utroque. Non enim pro summo legis mandato apud vos occasio certaminis inflammata est, neque nova quædam pro Dei religione hæresis introducta: sed unam eamdemque rationem habetis, sicut etiam unum communionis signum. Vobis enim inter alterutros pro parvulis, & valde modicis contendentibus causis, tantum Dei populum, quem vestris orationibus, & prudentia convenit gubernari, discordare nec decet, nec omnino fas esse credibile est. Ut autem parvo quodam exemplo sapientiam vestram commoneam; nostis etiam ipsos Philosophos, quia in uno quidem dogmate cunctis consentiunt; cum vero in quadam sententiæ parte discordant, licet disciplinæ virtute separentur, tamen ad invicem corporis unitate conspirant. Cum hæc ita sint, quanto potius justum est vos, magni Dei ministros in voluntate religionis alterutris esse concordes? Consideremus itaque ratione majori, & ampliori intelligentia cogitemus, si

** MS. Lyr. verbo.*

recte se habeat propter parva, & vana sermunum certamina fratres fratribus resaltare, & honorem Concilii per vos impia contentione discerpere, dum ad invicem pro sic parvis, & nequaquam necessariis litigatis. Vulgaria sunt hæc, & insipotum fatuitatibus magis accommodanda, quam sacrorum virorum & prudentium intelligentiæ consona. Recedamus ergo volentes a tentationibus diabolicis. Magnus Deus noster Salvator universorum communa omnibus lumen effudit, cujus providentia hoc meum, ministri Dei, studium ad perfectionem venire permittita; ut vos illius populum mea allocutione, & ministerio, & monitionis instantia ad synodalem possim revocare communionem: quia, sicut dixi, una quædam in vobis est fides, & unus secundam vos hæreseot intellectus, legisque præceptum suis partibus in unius voluntatis propositum tendit. Hoc ergo, quod vobis inter alia contentionem excitavit, quoniam non attinet ad totius legis virtutem, separationem quamdam, & seditionem intae vos non debet efficere. Dico autem hæc non tanquam cogens vos omnibus modis huic satis optimæ, & qualiscumque sit, consentire quæstioni; potest enim & honor Concilii a vobis integre custodiri, & una atque eadem omnibus communio conservari; licet aliqua in vobis particulariter ad invicem pro parvo quodam contentio generetur: quoniam non omnes in omnibus idem volumus, neque una in nobis natura versatur, aut voluntas una cognoscitur. De divina siquidem providentia una quædam in vobis sit fides, una prudentia, unus in Deo consensus. Quæ vero pro his frivolis quæstionibus inter alterutros disputata sunt, licet non in unam sententiam colligantur: manere tamen intra sensum debent, mentis ineffabilitate servata. Communis autem charitatis præcipuum sacramentum, & veritatis fides, & honor circa Deum, atque religionem legis apud vos inconcusse permaneat. Revertimini ergo ad alterutras amicitias atque gratiam: reddite universo populo vestros amplexus; * vosque ipsos valut proprias animas expiantes, alterutros rursus agnoscita. Suaviores enim crebro sunt amicitiæ post inimicitiarum causas ad concordiam restitutæ. Reddite ergo mihi tranquillos dies, noctesque securas; ut quædam jucunditas puri luminis, & vitæ jam quietæ apud me lætitia conservetur, alioquin fuerit necessitas ingemendi, & semper lacrymis ingravari, & neque sæculum libenter ferre vivendi. Dei namque populos, id est, consamulos meos, sic injuste & noxia vestri contentione divisos, congregari jam tempus est. Ut autem hujusmodi tristitiæ meæ magnitudinem sentiatis, audite. Dudum veniens ad Nicomediensium civitatem, repente ad Orientem pergere festinabam. Cumque ad vos tenderem, & plurima jam parte vobiscum essem, hujus rei nuntio sum retentus: ne oculis videre compellerer, quæ impossibile judicabam ad sensum aurium posse pervenire. Quapropter aperite jam mihi per vestram concordiam Orientis vias, quas contentione clausistis alterutra; velociterque mihi concedite, vosque ipsos & alios universos populos videre lætos, & pro communi omnium concordia ac libertate, debitam gratiarum actionem favorabilibus eloquiis Deo persolvere.

* MS. Lyr. atque vos ipsos vestris animis expiantes.

CAPUT XX.

Quia tam pro Ariana quæstione, quam pro Paschæ definienda festivitate in Nicæa fecit Constantinus celebrare Concilium.

Sozomen. lib. 1. c. 15. Edit. Christ. Vales. cap. 16. pag. 429. B.

ALexandro siquidem & Ario, nunc culpando, nunc admonendo hæc scripsisse dignoscitur. Graviter autem ferebat, audiens aliquos contra omnium statutum agere Paschæ festivitatem. Tunc etenim in urbibus Orientis discordantes quidam ob hoc, alterutra quidem societate divisi non erant, Judaico tamen more festivitatem Dominicam celebrabant, &, ut assolet, splendorem Collectæ tali discretione fœdabant. Propter utraque igitur quietam esse Ecclesiam festinabat Princeps: seque putans hoc malum posse præoccupare, antequam ad plurimos perveniret, misit virum circa se fide & vita simul insignem, & confessionibus priorum temporum dogmata comprobatum; qui * compacaret Ægyptios propter dogma tumultuantes, & Orientales propter Pascha discordes; fuit autem Osius, Cordubæ civitatis Episcopus. Cumque præter spem causa procederet, & hæresis potius, quam pax sperata valuisset, nihil impetrans remeavit, qui fuerat pro pace directus Ecclesiarum. Tunc illud famosissimum in Nicæa Concilium fervor Principis excitavit: publicis asilis, atque mulis, & cursoribus equis Episcopos, & qui cum eis erant, ad Synodum venire præcipiens.

Paschalis diei observationis diversitas.

* MS. Lyr. compellaret. *Osius Episcopus Cordubensis a Constantino mittitur in Ægyptum.*

HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ, QUAM TRIPARTITAM VOCANT,

EX TRIBUS GRÆCIS AUCTORIBUS Sozomeno, Socrate, & Theodoreto, ab Epiphanio Scholastico versis, per Cassiodorium Senatorem in Epitomen redactæ,

LIBER SECUNDUS.

CAPUT PRIMUM.

Sozomen. lib. 1. cap. 16. Ed. Christ.

De Præsulibus Ecclesiarum; qui interfuerant Nicæno Concilio.

An. Dom. 327. Epistolica sedes Hierosolymitana, Antiochena, Alexandrina, Romana.

COmmunicabant igitur Nicæno Concilio ex Apostolicis quidem sedibus Macarius Hierosolymitanus, Eustathius jam Præsidens Antiochenæ apud Orontem Ecclesiæ, & Alexander Alexandriæ, quæ est apud stagnum Mariam. Julius autem Romanus Episcopus propter senectutem defuit; eramque pro eo præsentes Vitus, & Vincentius Presbyteri ejusdem Ecclesiæ. Super hos autem & alii plurimi boni & optimi ex diversis gentibus convenerunt. Alii quidem ad intelligendum & dicendum oimis idonei, scientiaque sacrorum librorum, & alia eruditione disciplinati, vitæque virtute præclari. Alii vero in utroque probatissimi viri, quorum utile judico etiam nomina memorare.

Theodoretus. lib. 1. cap. 7. pag. 24. C. Jacobus Episcopus Antiochiæ Mygdoniæ.

Tamquam stigmata Domini Jesu in corpore circumferentium secundum sacrum Apostolum. Erat enim Jacobus Antiochiæ Mygdoniæ, quam Syri, & Assyrii Nisibin appellant, qui mortuos resuscitavit, vivos curavit, & alia innumera probatur operatus esse miracula. Sed hæc superfluum arbitror huic operi cursus inserere, quæ in Deo amabili historia latius enarravi. Paulus Neocæsareæ, quod est castrum positum juxta ripas Euphratis, Is enim Licinii rabie demolitus est. Ambas enim manus ligatas habuerat, ignitoque ferro combustas, quo fuerant nervi articulorum ejus a sua mobilitate siccati, atque mortificati. Alii vero dextros oculos effossos habuerunt, alii dextras foras abscissas. Unus horum erat Paphnutius Ægyptius. Et absolute videbatur ibi populus Athletarum Christi, & Martyrum in uno loco congregatorum. De quibus & Eusebius Pamphili tertio libro in Constantini vita hæc ita dicit.

Paulus Neocæsariensis.

Paphnutius Ægyptius.

Eusebii Pamphili opus de vita Constantini.

Socrates. lib. 1. cap. 5. Ed. Christ. Valef. cap. 8. pag. 19. A. Patres Nicænæ synodi.

Cunctarum igitur Ecclesiarum, quæ totam Europam, Libyamque, & Asiam replebant, simul erant ministrorum Dei coogesta cacumina; unaque orationis domus tamquam a Deo dilatata intrinsecus ferebat omnes in idem, Syros simul, & Cilicas, Phœnicasque, & Arabes, atque Palæstinos, inter hos & Ægyptios, Thebæos, Libyas, necnon & qui ex Mesopotamia oriuntur, sed etiam Persa ad Concilium venit Episcopus. Verum nec Scytha defuit ex eorum choro, Pontusque, & Asia, Phrygia, & Pamphylia viros probatissimos præbuerunt. Adriant Thraces, & Macedones, Achivii, & Epirotæ, & horum quoque interius habitantes. Ipse autem Hispanorum valde famosus Osius unus erat, & simul plurimis assidebat. De Regia vero civitate Præsul Alexander propter senectutem defuit: Presbyteri vero præsentes locum ejus implebant. Talem itaque a sæculo solus unus Imperator Constantinus Christo coronam vinculo pacis exornans suo Salvatori de victoria inimicorum & hostium Deo * docibilem dedicavit gratiarum actionis imaginem secundum nos Apostolica plantione constituens. Tunc igitur ille sermo completus est; Collectos *ex omnibus gentibus, qua sub cœlo sunt, viros religiosos*, inter quos erant *Parthi, & Medi, & Elamitæ, & qui habitant Mesopotamiam, Judæam, & Cappadociam, Pontum, & Asiam, Phrygiam, & Pamphyliam, Ægyptum, & partes Libyæ secus Cyrenen, & advenæ Romani, Judæi, & Proselyti, Cretes, & Arabes*. Verumtamen hoc illis deerat, quod non, sicut isti, omnes ex Dei ministris utique consistebant. In præsenti siquidem choro multitudo erat Episcoporum, numerum trecentorum excedens, sequentibus eos Presbyteris, ac Diaconibus, & Acolythis, quorum numerus non poterat comprehendi. Ministrorum vero Dei alii sapientiæ sermone fulgebant, alii continentia vitæ, & patientia coruscabant: alii vero medio modo horum virtutibus ornabantur. Erant igitur inter eos alii temporis honorati longinquitate, alii juventute, & animi robore præmicantes, qui nuper venerant ad hujus ministerii cursum. Quibus videlicet omnibus Imperator diebus quotidianis cibaria largissime ordinarat expendi. Hæc itaque de his, qui ibi collecti sunt, Pamphili recitavit Eusebius. Cumque celebrasset Imperator victricem contra Licinium festivitatem, & ipse occurrit ad Nicæam. Clarebant autem inter Episcopos Paphnutius ex superiori Thebaide, & Spiridion Cyprius. Cujus autem rei causa horum memini, postea sum dicturus.

Osius Cordubensis Episcopus.

**Ed. & MS. Santhood. docibilem.*

Act. 2. 5. 9. 10. 11.

Numerus Episcoporum in Concilio Nicæno congregatorum.

Constantinus victum suppeditavit Patribus Concilii

Victoria Constantini adversus Licinium.

CAPUT II.

De Libellis oblatis Imperatori, & ab eo jussis incendi, & de disputatione dogmatis Ariani.

Sozome. lib. 1. cap. 16. Edit. Christ. Valef. 17. pag. 430. B

ADerant itaque cum Episcopis viri disputationis experti verbis, studentes prodesse Concilio. Ut autem assolet fieri, plurimi Sacerdotum tamquam pro causis propriis decertare collecti, tempus se invenisse putarunt, quo corrigeretur quod contristabat eos; & de quibus alium unus-

nousquisque forte culpabat, libellum offerens Principi, quæ io eo fuerant commissa, nartabat. Cumque hoc quotidie facile provenirrt, præcepit Imperator certo die singulus de quibus alium culpatent, facere manifestum. Cumque dier constituta venisset, libellos oblatos suscipiens: Hæ quidem accusatinner, inquit, tempus habebunt proprium, id est, diem magni judicil, Judicem vero Illum, qui tunc futurut est omnibus judicare. Mihi ergo homini constituto, de hujusmodi rebus non licet habere * auditotium, Sacerdotum scilicet accusantium, simul & accusatorum, quos minime convenit tales debere monstrari, qui judicentur ab aliis. Age nunc imitantes divinam clamentiam in alterutrorum veniam condonantes, accusatinnes aboleamus alterutras; & de bis, quæ ad fidem pertioent, agere studeamus, cujus hue gratia convenimus. Hæc siquidem Imperator dicens, uniusenjusque scripturam vacare, & libellos jussit ardere; diemque definivit, qua solvi, quæ erant dubia, conveni-rrt. Aure constitutum vero convenientes apud semetipsos Episcopi evocaverunt Arium, & propositis in commune suis opinionibus disputabant. Cumque, ut assoler, ad diversat quæstiooes causa ttaheretut, alii quidem susdebant nihil innovandum circa antiquam fidei traditionem, & maxime, quando motum simplicitas sine perscrutatione tradebatur, accedentibus ad fidei sacramentum. Alii vero respondebant, non oportere sine examinatione sequi sententias Antiquorum. Plutimi vero tunc convenientium Episcoporum, & sequentium eos Clericorum, scientes disputare, hujusmodi elocutionum arte exercitati claruerant, & Imperatori, atque his, qui circa eum erant, noti sunt facti. Ex illiseoim & Athaoasiut tunc Diaconut existens, dum cum Alexandro esset Episcopo, bujus studii pars esse maxima videbator, necnon & quidam Græcorum Philosophorum opportune barum disputationum quæstione participati sunt: alii quidem qualem esset hoc dogma studenrrs agnoscere: alii vero nuper inchoante Græcorum religione deperire, Christianis infensi, dogmatis sacramenta ad verborum certamina protrahebant, ita ut contra se seditionrs exercerent, certaminaque sibimet inferrent, & sæpius ex adverso contenderent.

* MS. Lyr. auditum. *Constantinus nolebat judicare de causis Sacerdotum.*

CAPUT III.

De Laica simplici Confessore viram Dialecticam superante, & de sene simplici, Philosopho Christianam dogma pandente.

Socrates. lib. 1. cap. 5. Edit. Christ. Vales. cap. 8. pag. 20. C.

CUmque plurimi dispotstionis delectatione traherentur, onus quidam ex Confessoribus laicis simplicem habent sensum. Dialecticis obviavit, dicens: Andite igitur, Christus, & Apostoli non nobis artem Dialecticam tradiderunt, vanamque verborum fallaciam, sed puram * scientiam fide & operibus bonis observandam. Hæc dicente juvene & animo sene, præsentes quidem mirati sunt, dictumque probaverunt. Dialectici vero satisfactione suscepta cessarunt, rationem quippe simplicem veritatis audientes.

* MS. Lyt. conscientiam.

Sozomen. lib. 1. cap. 17. Edit. Christ. Vales. cap. 18. pag. 431. D.

Fertur enim & aliud; dum quidam eorum magnificentia sermonum extolleretur, & illuderet Sacerdotibus, non pertulit ejus * fastum quidam senex simplex & innocens ac probatissimus Confessorum: sed accessit adversus eum proferre sermonem. Hoc itaque factum petulantibus quidem & simplicem scientibus Confessorem, risum movit: maturioribus vero formidinem: providentibus, ne a viro verbis artifice deduceretur ad risum: verumtamen cedentibus, ut quod vellet ediceret; resistere namque ei cum talis esset, nimium verebantur. In nomine, inquit, Jesu Christi, o Philosophe, audi, dogmata veritatis: Unus est Deus cœli & terræ, omniumque visibilium & invisibilium Creator, qui hæc omnia Verbi sui virtute fecit, & Spiritus sui sanctitate firmavit. Hoc itaque Verbum quod nos, Filium Dei nominamus, habita misericordia super homines, ab errore eos, & ferali religione liberavit, passus ex muliere nasci, & cum hominibus conversari, & mori pro eis, venietque denuo judicaturus singulorum vitam. Hæc ita se habere sine perscrutatione credimus. Noli igitur inaniter laborare, quærens destruere ea, quæ fide percepimus. Noli investigare modum, quo fieri hæc, aut non fieri potuerunt. Si enim credis consulenti mihi, ad ista responde. Obstupefactus vero Philosophus, credo, inquit. Tunc gratias pro devictione persolvens, eadem, quæ * senior æque sectatus est, & prioribus confectatoribus, ut unanimes sibimet essent, persuadebat: non improvide mutatum se jurans, sed ineffabili quadam virtute ad Christianitatem protinus invitatum.

* MS. Lyt. fastum. *Christianus senex, sed idiota, Philosopho Christi religionem persuadet.* * MS. Lyt. senior testatus.

CAPUT IV.

Quomodo in conflictu Alexander Constantinopoleos Episcopus fecit Philosophum obmutescere Paganorum.

Sozomen. lib. 1. cap. 17. Edit. Christ. Valef. cap. 18. pag. 432. C.

DIcitur autem proximum huic miraculo quiddam gestum per Alexandrum Constantinopolitanæ civitatis Episcopum. Cum enim venisset Imperator Constantinus Byzantium, adeuntes eum quidam Philosophi querebantur, quasi non Deum coleret ne deceret, & circa sacra novitates exerceret, novam in Republica introducendo cultutam, præter quæ ejus majoribus visa sunt, & Græcorum Romanorumque Principibus, quos habuerunt transacta sæcula, placuerunt: volebantque cum Alexandro Episcopo disputare de dogmate. Ille vero hujusmodi exercitatione verborum inexpertus erat, de vitæ qualitate confidens. Fuit enim vir magnus, & conversatione mirandus. Cumque certamen Imperatore præcipiente suscepisset, convenissentque Philosophi; omnibus loqui volentibus, ut unum ex se, quem vellent eligerent, postulavit sanctæ memoriæ pater noster Alexander, cæteros vero, quicumque essent, silentium tenere: præcepitque, ut tantummodo his, quæ ab utroque dicerentur, intenderent. Suscipiente siquidem uno eorum disputationis universæ negotium, ad Philosophum sanctus Alexander: In nomine, inquit, Jesu Christi impero tibi inptimis ne loquaris. Et una cum ejus sermone opus impletum est. Repente namque ille homo, ut sermonem audivit, obligato ore conticuit. Putasne justum fuit considerare, utrum majus hoc miraculum videretur, ut homo, & quidem Philosophus, sic facile officium locutionis amitteret: an certe ut lapis violentia verbi manu divideretur; quod quidam ajunt Julianum fecisse Chaldæum? Et hæc quidem sic acta sunt, ut referuntur.

Alexander magis bonus, quam doctus. *Alexander Philosopho silentium imperat per miraculum.*

CAPUT V.

Theodoretus lib. 1. cap. 7. pag. 24. D.

De prima Sessione Episcoporum in Nicæno Palatio, & de abdicatione Arii.

INterea Sacerdotes sæpe convenientes, Arium ad medium deducebant, subtilemque examinationem de ejus propositionibus agitabant. Petulantes autem in quamlibet partem metnebant proferre sententiam. Hæc itaque sacra & venerabilis turba a permixtione adversariorum non videbatur aliena. Erant enim inter eos quidam, pauci quidem, sed callidi, & brevia imitantes, celantesque calliditatem, & Arii blasphemiam non defendentes aperte. Convenientibus igitur universis, maximam domum præparavit in Regalibus Imperator; sedes & subsellia in ea poni præcipiens, quæ sufficerent ordini Sacerdotum: ita decentem præparans eis honorem, invitavit ingredi, & de præsentibus habere * consilium. Interevit autem & ipse Princeps ultimus cum paucis, laude dignam sui magnitudinem habens, & mirabilem speciem, mirabilioremque gerens dignitatem puduris in fronte. Minore vero sede, quam aliis, posita, in medio eorum sedit: primo tamen petens hoc sibi Episcoporum jussione concedi. Tum cum eo resedit sanctissimus ille chorus. Primus itaque magnus Eustathius Antiochenæ sortitus Ecclesiæ Præsulatum; nam Philogonius, cujus dudum meminimus, ad meliorem jam transierat vitam, & hunc mirabilem virum, etiam nolentem, ad regimen ejus Ecclesiæ decreto communi Pontifices ac Sacerdotes, & omnis populus Christianus venire compulerat. Is ergo præconiorum floribus caput Principis exornavit, & studio ejus, quod habebat circa sacra, benedictiones exhibuit. Post hunc autem Eusebius cognomine Pamphili. Quibus jam residentibus, famosissimus Imperator protulit de unanimitate, concordiaque sermones, tyrannorum crudelitatem eis rememorans, & honorabilem pacem, quæ sub eo collata est divinitus: simul & quia pessimum, & valde crudele videretur, ut destructis hostibus, nulloque præsumente resistere, Sacerdotes alterutros jaculaventur, atque confunderent, & impiis, atque sine Deo personis delectationem risumque præberent: cum utique de divinis tractarent rebus, & sancti Spiritus doctrinam inscriptis haberent. Evangelici enim libri sunt, inquit, & Apostolici, antiquorumque Prophetarum sanctiones, quæ nos erudiunt, quid de sacra lege sapiamus. Expellentes igitur hostile certamen ex verbis divinitus inspiratis, solutionem quæstionum mente percipiamus. Hæc & his similia, tamquam filius amator patris, Sacerdotibus veluti patribus offerebat, Apostolicorum dogmatum studens * profligare discordiam. Concilii vero plurima pars his, quæ dicebantur, obedirbat; & inter alterutros unanimitatem, & dogmatum salubritatem libenter amplectebantur. Pauci vero quidam quorum jam meminimus, & super illos Minophantus Ephesius, & Scythopolites Patrophilus, Theognius Nicænus Episcopus, & Narcissus Neroniadis, quæ est secundæ Ciliciæ, quam nunc Irenopolim vocant, & cum his Theonas Marmaricenus, & Ptolemaidis Ægypti Secundus Apostolicis resistentes dogmatibus, Arium defendebant: dictantes enim fidei petitionem, cœtui communi dederunt. Quæ cum lecta fuisset ab universis, repente disrupta est, & adultera fraudulentaque pronuntiata. Turba siquidem & tumultu contra eos ab omnibus habito, cunctisque proditionem ab eis factam accusantibus pietatis, formidantes surrexerunt, & primi Arium abdicaverunt, excepto Secundo, & Theona. Cum ergo fuisset impius ille destructus, concorditer universi fidem gloriamque dictantes, quæ hactenus in Ecclesiis permanet, & subscriptionibus roborantes, solverunt Concilium. Dolosa tamen & non salubriter prædicti viri in fidei termino consenserunt; ut testantur tam quæ postea ab eis machinata sunt contra pietatis propugnatores, quam quæ ab ipsis conscripta noscuntur.

Instruitur domus pro consessu Patrum in Palatio Imperatoris.

* Ed Niv. & Frob. *Concilium.*

Constantini humilitas.

Eustathius Philogonii successor orationem habet ad Constantinum.

Eusebius Pamphili habet alteram. Constantinus ad Patres Concilii.

* Ed Niv. & Frob. *conciliare concordiam.*

Arius damnatur.

CAPUT VI.

Theodoretus lib. 1. cap. 8. Edit. Christoph. & Vales. cap. 7. pag. 26. C.

Relatio Eustathii Antiochiæ Episcopi de Nicæno Concilio.

EUstathius itaque Antiochenus Episcopus, cujus primitus memini, hæc de eis retulit, docens quæ facta sunt, eorumque redarguens blasphemias, ubi illud etiam Proverbiale interpretatur eloquium: *Dominus creavit me,* * *initio viarum suarum in opera sua.* Pergo itaque jam hinc, & ad ea, quæ gesta sunt. Cum igitur propter hæc Synodus maxima in Nicæam venisset urbem, & quæreretur fidei modus, aperta quidem impudentia Eusebius scripturam protulit blasphemiæ, quæ coram omnibus lecta, repente cladem importabilem causa divisionis audientibus irrogavit; confusionem tamen incurabilem suo providit auctori. Cumque officina capta fuisset, indubitanter Eusebii, disrupta iniquitatis scriptura in conspectu omnium, quidam ex tractatu nomen exponentes pacis compescuerunt, omnes justam querimoniam facientes. Ariani autem metuentes, ne congregato ibidem tanto Concilio pellerentur, exilientes anathematizaverunt interdictum Arii dogma, concorditer subscribentes litteris, suaque manu consentientes, & similiter se, sicut omnis Synodus, sapere profitentes. Cumque Præsulibus, ut ita dicam, mala calliditatis arte prævaluissent, qui magis debuerant agere pœnitentiam, tunc quidem latenter, postea vero clare damnatas cœperunt allegare sententias: sæpe ponentes insidias eis, a quibus videbantur esse convicti, volentesque zizaniorum germina radicare. Et tunc timentes declinantesque tanti Concilii cognitores, occulte postea pietatis prædicatores debellare tentabant. Sed non credimus homines sine Deo posse prævalere contra sacram adorandamque legem, Evangelicamque doctrinam. Nam licet admodum roborentur, rursus fortiter & magnifice devincuntur, secundum propheticam gloriosi vocem Isaiæ. Hæc itaque magnus Eustathius.

Eustathius Antiochenus.

Prov. 8. 22.

* Ed. *Principium.*

Eusebius Nicomediensis fautor Arii.

Ariani ex metu subscribunt Synodo.

Ariani iterum produnt se.

CAPUT VII.

Theodoretus lib. 1. c. 8. pag. 27. C.

Relatio Athanasii ad Afros.

HUjus autem concertator, & veritatis propugnaculi turris Athanasius, successor Alexandri famosissimi Præsulis, quando scripsit ad Afros, etiam hæc adjecit: Convenientes enim Episcopi studuerunt verba quidem impietatis ab Arianis inventa perimere, hoc est, ex non existentibus, & quod dicebant, creaturam & facturam Filium: &, fuit aliquando, quando non fuit: &, quia mutabilis est naturæ. Scripturarum vero manifestas posuere dictiones: quia ex Deo Filius naturaliter Unigenitus est, Verbum, Virtus, Sapientia sola Patris, Deus verus, sicut Joannes ait. Et sicut scripsit Paulus, *splendorem gloriæ, & figuram substantiæ* docens esse Filium Patris,

Heb. 1. 3.

Qui vero circa Eusebium erant, propriu tracti vesania loquebantur alterutris, & dicebant: Consentiamus, nam & nos ex Deo sumus. Uans enim Deus, ex qao omnia: &, *Vetera transierant: ecce omnia nova ex Deo suat facta*. Cogitabans autem & illud quod in Pastora conscriptum est: Primum omniam crede, quia anus est Deus, qui creavie universa atque perfecit, & constitoit ex non extante, us sint. Porro alii Episcopi malitiam videotes illorum, & pessimam impietatis artem, apertius, & (ut ita dicatur) manifestius dixeruns ex Deo, id est, conscripserunt ax substantia Patris esse Filium; ut creaturæ quidem, eo quod non babeant a semetipsis ut sint, sed habeaot principium existendi, dicantor a Deo: Filius autem solus proprius ex substantia credatur Patris. Hoc enim Unigeniti proprium est, & veri Verbi Patris. Hæc itaque fait occasio, ut ex substantia diceretur Patris. Rursus autem requirentibus Episcopis paucos eorum, qui Ariani esse putabantar, si dicerent Filium non esse creataram, sed virtutem & sapientiam solam Patris, & imaginem sempiternam, & indissimilem per omnia Patri, ac Deum verum: capti sunt qui circa Eusebium innuentes alterutris, quia & hæc veniont etiam ad nos; nam & oos, inquiuot, imago & gloria dicimur Dei. De nobis enim dicitur, & dictum est: Semper enim nos qui vivimos, & virtutes moltæ sunt; & egressa quidem est omnis virtus Dei ex terra Ægypti; campa quoquu & locusta dicitur virtus magna; & rursus: *Dominus virtutam nobiscam*. Sed etiam proprie nos Dei sumus. Habemus hoc non simpliciter, quando & fratres vocavir nos. Si autem & verum Deum dicunt Filium, non nos contristat. Factus enim verus est. Hæc est Arianorum corrupta meos. Sed etiam ipsi Episcopi videntes eorum dolum, collegerunt ea scripturis splendorem, fontem, & fluvium, & figuram ad substantiam pertinere. Et illud: *In lumine tuo videbimus lumen*; &: *Ego & Pater unam samas*. Et clarius jam ac breviter conscripserunt consubstantialem Patri Filium. Omoia namque prædicta hanc significationem habeot. Murmuratio siquidem eorum, quasi verba hæc non fuissent ex scripturarum auctoritate prolata, per eos quoque inanis esse convincitur. Ex non scripto namque ipsi impie proferentes, quippe quod nusquam penitus invenitur, ex non extantibus: &, fuit aliquando, quando non fuit, alios culpant: propterea ex non scriptis sermonibus, pie tamen intellectis damnati sunt. Ipsi namque veluti de stercore* reperientes, hæc vere de terra locuti sunt. Verum Episcopi non sibimet adinvenientes verba, sed habentes hæc a Patribus, testimonia conscripserunt. Veteres enim Sacerdotes ante eos pena centum triginta magnæ Romæ, civitatisque nostræ accusaverunt omnes, qui dicunt facturam, aut creaturam esse Filium, & non consubstantialem Patri. Et hoc sciebat Eusebius Cæsariensis Episcopus, qui primum defendebat Arianorum sectam, novissime vero subscripsit Nicæno Concilio. Scripsit autem & civibus suis, confirmans, quia & antiquorum aliqoos doctos & illustres Episcopos & conscriptores agnovisset oomine consubstantialitatis usos in Patris & Filii Deitate. Isti ergo Concilium metuentes, expositæ fidei consenserunt, secundum Prophetæ increpationem, dicentis: *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me*. Theonas autem, & Secundus nolentes adquiescere, condemnati sunt. Postea vero in Concilium venientes, viginti conscripseruot de conversatione Ecclesiastica sanctiones.

2. Cor. 5. 17.

Libellus Pastoris, qui etiamnum extat.

Psal. 45. 8.

Psal. 35. 10.
Joan. 10. 30.

Ariani dicebant ὁμοούσιον vocabulum nō reperiri in Scripturis.

* Ed. Niv. & Frob. *reperientes*.

Eusebius Cæsariensis defensor Consubstantialitatis voce.

Ariani manu sola subscribunt, aliud animo sentientes.

Isai. 29. 13.

CAPUT VIII.

De Sabino Macedonianorum Episcopo.

Socrates. lib. 1. cap. 5. Edit. Christ. Vales. cap. 8. pag. 22. A.

SAbino itaque non credamus, qui eos Idiotas vocavit, & imperitos. Sabinus enim Heracleæ Thracensis Macedonianorum Episcopus, habita congestione eorum, quæ per diversa concilia Sacerdotum ex scripto prolata sunt, eis qui Nicæam convenerunt, velut idiotis & simplicibus derogavit: non sentiens, quoniam & ipsi Eusebio cum multa probatione confitenti fidem, velut idiotæ, noscitur derogare. Et aliqua quidem volens præteriit: aliqua vero mitigavit: cuncta tamen secundum propriam sumpsit intentionem. Et laudat quidem tamquam fide dignum testem Eusebium Pamphili: laudat simul & Principem, tamqoam ea quæ sunt Christianorum, dogmatizantem. Culpat autem expositam in Nicæa fidem, tamquam ab idiotis, & nihil scientibus traditam; & quem velut sapientem & sine mendacio testem vocare consuevit, ejus voces sponte contemnit. Ait enim Eusebius: Quia ex viris Dei Nicæam convenientibus, alii quidem sapientiæ sermone micuerunt, alii continentia visæ laudati sunt: & quoniam Imperator præsens omnes ad unitatem suam concordes & consectatores esse perstruxit. Sic ergo contraria dicta Sabini, nec non Eusebii, atque consortum eorum sibimet agnoscuntur. Et si quidem alicubi opus fuerit, de Sabino memorabimus. Concordia ergo fidei a magno in Nicæa* prolata Concilio, ab Eusebio clara voce laudata, hæc est.

Sabinus Patres Nicæni Concilii, a quibus fuerat damnatus Arius, imperitos vocavit.

Eusebii Pamphili verba de Concilio Nicæno.

CAPUT IX.

De Fide Nicæni Concilii.

Socrates. lib. 1. cap. 5. Edit. Christ. Vales. cap. 8. pag. 22. C.

CRedimus in unum Deum, Patrem omnipotentem, omnium visibilium invisibiliumque factorem. Et in unum Dominum Jesum Christum, Filium Dei, natum ex Patre, Unigenitum, hoc est, ex substantia Patris, Deum ex Deo, lumen ex lumine, Deum verum ex Deo vero, natum non factum, consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt, & quæ in cœlo, & quæ in terra. Qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit, & incarnatus & homo factus est, passus, & resurrexit tertia die, & ascendit in cœlos, & venturus est judicare vivos & mortuos. Et in Spiritum sanctum. Dicentes autem: Erat, quando non erat: aut, non erat antequam fieret: aut, quia ex non extantibus factus est: aut, ex altera substantia vel essentia dicentes esse: aut, creatum, aut convertibilem Filium Dei, hos tales anathematizat Catholica & Apostolica Ecclesia. Hanc venerabilem fidem trecenti quidem decem & octo & agnoverunt & amplexi sunt; &, sicut ait Eusebius, consonantes & unanimes in scriptis explanaverunt. Quinque vero solummodo non receperunt, verbum consubstantialitatis reprehendentes, Eusebius Nicomediæ Præsul, Theogonius Nicænus, Mares Chalcedonensis, Theonas Marmaricenus, Secundus Ptolemaidis, dicentes consubstantiale esse, quod ex aliquo est, aut ex partitione, aut ex decursione, aut ex plantatione. Ex plantatione quidem, sicut ex radice germen: ex decursione vero, sicut paterni filii: ex partitione autem, sicut ex massa aurea anuli duo, vel tres. Secundum nullum autem horum, inquiunt, est Filius Dei. Propterea ergo dicebant in fide non esse consentiendum. Plurimum siquidem

Ariani, qui nolebant ὁμοούσιον vocem recipere.

Arius cum consectaneis suis Ecclesiastica communione privatur, & jussu Constantini in exilium mittitur.

verbo coasubstantialitatis derogantes prædicti viri, lo Arii depositione subscribere noluerunt. Ideoque Syoodus Arium, & consectatores ejus anathematizavit omnes: adjicientes neque accedere eum io Alexandriam. Præceptomque Principis repente eumdem Arium, & qui circa Eusebium, & Theogonium, & qui cum eis erant, exilio deportavit.

CAPUT X.

Socrates. lib. 1. cap. 5. Edit. Christ. Vales. cap. 8. pag. 23. C.

Quomodo Eusebius, & Theogonius dato pœnitentiæ libello recepti sunt.

EUsebius igitur, & Theogonius post modicum tempus exilii, libellum pœoitentiæ porrigentes, in fide coosubstantialitatis consenserunt, quod declarabimus procedentes. Tunc autem io Synodo Eusebius cognomine Pamphili Cæsareæ Palæstioæ sortitus Episcopatum, paulalum animadvertens atque considerans, otrum oporteret suscipi terminum fidel, una cum aliis omnibus, hoc est, cum uoiversa multitadine consensit atqoe subscripsit, necnon & populo sub sua diœcesi constituto scripsit terminum fidei, & ubique destinavit sermonem, sobtiliter consobstantialitatis oomen interpretatus; ut oequaquam penitos suspicionem adversam de eo quilibet habere potuerit. Sunt autem, quæ ab ipso Eusebio conscripta suot, bujusmodi verba.

Eusebius Cæsariensis ὁμοούσιον vocabulum subtiliter interpretatur.

CAPUT XI.

Socrates. lib. 1. cap. 5. Edit. Christ. Vales. cap. 8. pag. 23. D.

Epistola Eusebii Pamphili de fide Nicænæ Concilii ad Palæstinos.

ARbitramur & vos, dilectissimi, etlam aliunde didicisse, fama coosueta præcurrere perfectum de his quæ gesta sunt sermonem. Sed ne ea hujusmodi auditu veritas vobis aliter nuntietur, necessario direximus vobis primum quidem scripturam a nobis de fide propositam. Nam & Dominus noster ad prædicandum discipulos suos mittens, ait: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.* De quibus & affirmamus ita se habere, & ita sapere: sed etiam dudum sic habuisse, & ita sapuisse, & usque ad mortem pro hac instare fide: anathematizantes omnem sine Deo hæresim. Hæc omnia ex corde sapuisse & anima, ex quo novimus nosmetipsos, & nunc sapere & dicere coram omnipotente Deo & Domino nostro Jesu Christo cum veritate testamor: ostensuri probationibus & satisfactari vobis, quia & præteritis temporibus ita credidimus & prædicavimus. Hac a nobis exposita fide, oulli relictus est resistendi locus. Sed & ipse primus Deo amabilis Imperator noster rectissime eam babere testatus est, sic eriam se professus est sapere; & in hac omnes consentire & subscribere, & io his dogmatibus concordare præcepit, ono solummodo iascripto & inserto consubstantialitatis verbo. Quod etiam ipse interpretabatur, dicens: quia noo secundum corporeas passiones coosubstantiale dicitur, oeque secuudum divisionem, neque secundum quamdam decisionem ex Patre sobsistere. Non enim posse naturam sine materia intelligibilem incorporeamque corporali aliqua subsistere passione, sed sacris quibusdam ineffabilibusque rationibus magis intelligendam. Et sapientissimus quidem atque piissimus Imperator ita philosophabatur.

Matth. 28. 19.

ὁμοούσιον vocem subscribebant in Nicæno Concilio.

Fidei ergo explanatione dictata, quemadmodum ab eis dictum sit, ex substanrla Patria, & Patri consobstantialem, non est sine examinatione derelictum. Consultationes enim, & responsiones deinda movebantur, & mens perscrutabatur dictorum sensum. Et hoc ergo quod aiebant de substantia, constabat apud eos significativum quidem esse ax Patre, non tameo tamquam partem esse Patris. Propterea nobis quoque videbatur bene se babere, ot mente consentiremus piæ doctrinæ dictanti ex Patre Filium esse, non tamen partem ejus esse substantiæ. Quapropter & oos mente consensimos, neque vocem coosubstantialitatis refutantes, posita præocalis nostris pacis inteotione, & ab intellectu rectissimo non cadentes. Secoadum hoc etiam natum, & non factum suscepimus: quoniam, factum, commune esse dicebant opus reliquarum creaturarum factarum per Filium, quarum nihil simile habere Filium confitemur & prædicamus. Unde non eum esse facturam dicimos, quod congruit iis, quæ per eum facta noscuntur: sed superius quam facturæ, totius esse substantiæ, quam ex Patre natam divina docere videotur eloquia; modo quippe generationis inenarrabili & incogitabili existente universæ oaturæ * factore. Sic autem & consubstantialem esse Patri Filium ratio examioata cognoscit, non secundum corporum modum, neque mortalibus animantibus proximum. Nam neque per divisionem substantiæ, oeque * defectionem, aut mutationem paternæ substantiæ vel virtutis. His enim omnibus ingenita natura Patris extranea est. Sed prædicandum est esse consubstaotialem Patri Filium, eo quod nullam æqualitatem ad creaturas factas Dei Filius babeat: sed soli Patri genitori per omnem modum sit similis, & non sit ex alia qualibet substanria vel essentia, sed ex Patris. Quod etiam ipsum hoc modo interpretatum bene se babere visam est ad consentiendum: quoniam & priscorum Episcopos aliqoos, & conscriptores eloquentes & nobiles agnovimus in Patris & Filii Theologia, id est, divioa ratiocinatione, nomine consubstantialitatis esse usos. Hæc itaque de exposita fide sine dicta, io qua universi consensimus, non sine animadversione, sed secundum sensus expositos coram ipso Deo amabili examioatore Imperatore, & prædictis rationibus concordantes, anathematismum post fidem lo eis prolatum sine tristitia esse credidimus, eo quod non scriptis oti vocibus probiberent. Unde pene omnis facta est confusio & iodisciplinatio cunctis Ecclesiis. Nulla siquidem scriptura divinitus inspirata dicente, ex non extantibus: aut, fuit aliquando quando non fuit, & reliquis quæ proferebant, irrationabile nobis visum est hæc dicere vel docere: quoniam oeque priori tempore hujusmodi consuevimus uti sermonibus. Hæc vobis necessario scripsimus, dilectissimi, judicium nostræ examioationis & consensum vobis innotescentes. Et quia rationabiliter tunc quidem nos scripta quædam modis aliis offendebant; postea vero indubitate ea, quæ erant, sine contristatione suscepimus. Quapropter magnanimiter nobis sensum verborum discutientibus, placuit concordare in his, quæ a nobis ipsis in fidei expositione confessa suot.

** Ed. Niv. & Frob. facta.*

** Ed. perfectionem.*

Voces hæ non reperiuntur in scripturis divinis, ex non extantibus; aut fuit aliquando, quando non fuit.

Hæc itaque Eusebius Pamphili in Cæsaream Palæstioæ litteris explanavit: Alexandrinæ vero Ecclesiæ, & Ægyptiacæ, & Libyæ, & Pentapoleos, & quæ vicinæ sunt, hæc scripsit communi decreto Concilium.

CAPUT XII.

Epistola Nicæni Concilii ad Alexandriam & Ægyptum destinata.

Theodoretus, lib. 1, cap. 9. Edit. Christ. Vales. cap. 6. pag. 30. A. Socrates, lib. 1. cap. 6. Edit Christ. Vales. cap. 9. pag. 27.

SANCTÆ MAGNÆQUE DEI GRATIA Alexandrinæ Ecclesiæ, & dilectissimis fratribus per Ægyptum, & Lybiam, & Pentapolim constitutis, congregati & magnam sanctamque Synodum Nicææ celebrantes Episcopi, in Domino Salutem.

QUoniam Dei gratia, & Deo amantissimi Principis nostri Constantini, congregantis nos in urbe prædicta ex provinciis diversis & civitatibus, magna sanctaque Synodus celebrata est, omnimodis necessario visum est ab hoc sacro sanctoque Concilio etiam ad vos litteras destinare; ut noveritis quæ quidem mota & examinata, quæ vero placuerunt atque firmata sunt. Ante omnia siquidem exquisita sunt impia & iniqua & sine Deo dogmata Arii, eique consentientium, sub præsentia Deo amantissimi Imperatoris nostri Constantini, & omnium decreto complacuit anathematizari impiam ejus sectam & iniquam, atque sine Deo verba, simul & nomina quibus utebatur, Filium Dei blasphemando, & dicendo ex non exstantibus esse, & iterum, fuit aliquando, quando non fuit. Quomodo enim fuit, aut quomodo iterum non fuit? Et pro libero arbitrio malitiæ atque virtutis capabilem Filium Dei esse dicentes, creaturam nominabant eum atque factutam. Hæc igitur omnia fatua, & inania, & blasphema anathematizavit sanctum & universale Concilium, & nec usque ad auditum impiæ sectæ atque furoris hujus, aut intellectum sensuum iniquorum accommodavit. Ea quidem, quæ de illis gesta sunt, qualem terminum habuerint, omnia jam aut audistis, aut audietis: ne nos forte videamur viro obloqui, propter delictum suum improperia digna portanti. Tantum etenim valuit ejus impietas, ut etiam Theonas Marmaricenus, & Secundus Ptolemaidis ea uterentur. Idem enim & illi damnati sunt. Sed quoniam ineffabilis gratia Dei illas quidem malas sectas, & blasphemias, & discordiam, & audaciam personarum, & divisionem, prædicta *commonitione destruros liberavit Ægyptum; relinquebantur autem quæ per petulantiam Meletii gesta sunt, & eorum qui ab eo sunt ordinati, etiam ex hac parte quæ placuerint Synodo, vobis insinuamus, carissimi fratres. Placuit ergo Meletium quidem clementi Concilio (dum subtili veraque ratione nullam veniam mereretur) manere quidem in propria civitate, nullam vero omnimodis habere potestatem neque eligendi, neque ordinandi, nec in provincia, nec in qualibet civitate videri, purumque nomen tantummodo possidere. Eos autem, qui ab ipso sunt constituti, mystica ordinatione firmatos habere honorem & ministerium; ut tamen sequentes sint modis omnibus universorum in singulis parochiis, & Ecclesiis a carissimo & comministro nostro Alexandro consecratorum; & ut his nulla potestas sit placitos sibi eligere, aut nomina eorum præferre, aut omnino aliquid agere præter voluntatem Ecclesiæ Catholicæ Præsulis Alexandri. Gratia namque Dei, & orationibus vestris in nullo schismate repertos: sed sine macula in Catholica & Apostolica Ecclesia permanentes, dignum est potestatem habere & eligendi quemlibet, & nomina eorum dandi, qui Clero sunt digni; & absolute facere omnia secundum legem & sanctiones Ecclesiæ. Si quem vero contingerit requiescere in Ecclesia, tunc provehi in honorem defuncti eos, qui nuper assumpti sunt, solummodo si videantur digni, & populus eos elegerit, condecernente simul & consignante maxime Alexandrinæ civitatis Episcopo. Hoc itaque aliis quidem concessum est omnibus. In persona vero Meletii nequaquam eadem placuerunt propter priorem indisciplinationem ejus, & propter procacitatem ejus, ac petulantiæ voluntatem: ne ulla daretur auctoritas vel potestas homini, qui posset rursus easdem indisciplinationes instruere. Hæc sunt præcipua & competentia Ægypto, & sanctissimæ Alexandrinorum Ecclesiæ. Si quid autem aliud ordinatum est, aut dogmatizatum, præsente domino atque carissimo comministro & fratre nostro Alexandro, ipse præsens vobis subtilius poterit aperire, tamquam auctor gestorum, & communicator existens. Evangelizamus autem vobis & de consonantia sanctissimi Paschæ, quia vestris orationibus est correctum etiam hoc opus, ita ut omnes Orientales fratres, qui cum Judæis primitus celebrabant, consone cum Romanis, & vobiscum, & cum omnibus ab initio Pascha custodientibus, ex hoc tempore debeant custodire. Exultantes itaque in his quæ gesta sunt, & in communi pace atque concordia, & in eo quod omnis radicitus hæresis avulsa est; cum majori honore & ampliori charitate suscipite comministrum nostrum, Pontificem vestrum Alexandrum, qui nos præsentia sua lætificavit, tantumque laborem pro pace vestra etiam in hac ætate sustinuit. Orate simul & pro nobis omnibus, ut quæ bene placuerunt, firma permaneant per Dominum nostrum Jesum Christum, secundum bonam voluntatem facta, sicuti credimus, Dei Patris in Spiritu sancto, cui est gloria in sæcula. Amen.

Arius cum suis sectatoribus damnatus.

** Ed. commotione.*

Meletio potestas Episcopalis adempta.

Meletiani, hoc est, ab ipso instituti vel consecrati.

TRINITAS CONSUBSTANTIALIS ÆTERNA Deus est.

CAPUT XIII.

Quod Novatianorum Episcopum Acesium evocarit Constantinus ad Concilium.

Socrates, lib. 1, cap. 6. Edit. Christ. Vales. cap. 9. pag. 29. D.

EX hac igitur epistola Synodi manifestum est, quia non solum Arium & consortes ejus anathematizaverunt, sed etiam verba sectæ ipsius; & quia de Pascha concordantes, hæresiarcham Meletium susceperunt. Movet autem me servor Imperatoris, etiam ea alia re ejus voluntatis habere memoriam, & quemadmodum pro concordia cogitabat. Habens enim providentiam pacis Ecclesiarum, vocavit ad Synodum & Acesium Novatianorum religionis Episcopum. Postquam ergo scripta & subscripta est a Concilio fidei definitio, requisivit Imperator Acesium, si & ipse consentiret in fide, & Paschalis definitione festivitatis. At ille: Nihil, inquit, novi, o Imperator, Synodus definivit. Sic enim olim & a temporibus Apostolorum ipse percepi & terminum fidei, & tempus Paschalis festivitatis. Porro denuo Imperatore requirente: Cur ergo te a communione separas? Ille ea, quæ sub Decio gesta sunt persecutionis tempore, replicavit, & subtilitatem acerbissimæ regulæ deduxit ad medium: quia non oporteat eos, qui post baptisma peccant peccatum, quod ad mortem esse scripturæ divinæ pronuntiant, communicatione sacramentorum fieri dignos: sed invitandos quidem ad pœnitentiam, spem vero remissionis non a Sacerdotibus, sed a

Acesius ad Constantinum.

Deo solummodo sustinere, qui potestatem habet peccata remittere. Hæc cum dixisset Acesius, Imperator ait; O Acesi, pone scalam, &, si potes, ascende solus in cœlum. Hæc nec Eusebius Pamphili, nec alii dixerunt. Ego vero audivi a viro neqnaqnam mentienta, qui & valde senex eras, & tamquam qui viderat ea, quæ fuerant in Concilio gesta, referebat.

Constantinus ad Acesium.

C A P U T XIV.

Quod Canones Ecclesiastici in Nicæa conscripti sint, & de Vicennalibus Constantini.

Sozomen. lib. 1. cap. 22. Edit. Christ. Valef. cap. 23. pag. 437. B.

SYnodus autem corrigere volens hominum vitam, & in Ecclesiis commorantium, posuit leges, quas Canones appellamus. In quorum tractatu videbatur aliquibus introducere legem, ut Episcopi, Presbyteri, Diaconi, & Subdiaconi cum conjugibus, quas ante consecrationem duxerant, non dormirent. Surgens autem in medio Paphnutius Confessor contradixit, honorabiles confessus nuptias; & castitatem esse dicens, concubitum cum propria conjuge. Suasitque Concilio, ne talem poneret legem; gravem asserens esse causam, quæ aut ipsis, aut eorum jugalibus occasio fornicationis existeret. Et hæc quidem Paphnutius, licet nuptiarum esset inexpertus, exposuit. Synodusque laudavit sententiam ejus, & nihil ex hac parte sancivit: sed hoc in uniuscujusque voluntate, non in necessitate dimisit. * His a Concilio ita dispositis, contigit Vicennalia Constantini Principis provenire. Et est consuetudo Romanorum, unumquodque decennium Imperatorum publica devotione celebrare. Opportunum ergo judicans Constantinus, invitavit tunc ad convivia Synodum, & donis competentibus honoravit. Admonitisque de concordia fidei, & communi inter alterutros pace, petita ab eis oratione, valedixit universis in Nicæa: scribens absentibus quæ fuerint in Concilio celebrata, & invitans, ut ab omni discordia recedentes, concordarent in exposita Concilii fide; quæ nihil aliud nisi Dei sententia videretur ex consonantia tantorum & talium Sacerdotum sancto Spiritu constituta, & post inquisitionem subtilissimam, & animadversionem dubitationum omnium comprobata.

De cælibatu Sacerdotum.

** Sozomen. lib. 1. cap. 23. Edit. Christ. Valef. cap. 25. pag. 438. D. An. Dom. 327*

Constantinus Patres Nicæni Concilii convivio accipit.

C A P U T XV.

Epistola Constantini de Ario, & scriptis ejus.

Socrates. lib. 1. cap. 6. Edit. Christ. Valef. cap. 15. pag. 32. A.

VICTOR CONSTANTINUS MAXIMUS, Augustus Episcopis, & populo.

MAlignos & impios Arius imitatus, dignum est, ut illorum quoque suscipiat ultionem. Sicut ergo Porphyrius divinæ pietatis inimicus, iniqua volumina contra religionem proferens, dignam promeruit invenire mercedem, & talem, per quam in posterum esset opprobrio, & plurima compleretur infamia, Et nunc placuit Arium, & consectatores ejus vocari Porphyrianos; ut quorum mores imitati sunt, eorum vocabulo perfruantur. Super hæc autem, si qua conscriptio ab Ario facta reperitur, igni tradatur; ut non solum prava ejus doctrina depereat: sed neque ulla ejus possint remanere commenta. Hoc etiam præcipio, si quis conscriptiones Arii celasse compertus fuerit, & non repente proferens igne consumpserit, mortis supplicio subjacebit. Mox enim ut in hoc fuerit captus, capitalem suscipiet ultionem. Deus vos custodiat; Amen.

Porphyrius, & Porphyriani.

C A P U T XVI.

Ejusdem Epistola ad Eusebium Palæstinæ de confectione sacrorum librorum, & de repurgatione Dominici Sepulchri.

Theodoretus lib. 1. cap. 16. p. 48. A.

VICTOR CONSTANTINUS MAXIMUS, pius Eusebio,

UT in nostri nominis civitate cognovimus, Salvatoris Dei nostri prospiciente solatio, maxima hominum multitudo sanctissimæ se dicavit Ecclesiæ; ut hoc incremento valde proficiente, dignum esse videatur etiam Ecclesias in ea plures ædificari. Quapropter, quod visum est nostræ voluntati, decuit nos tuæ notum facere sapientiæ; quatenus quinquaginta membranaceos codices bene confectos, & ad usum habiles, ab artificibus antiquariis, & perfecte artem scientibus scribi præcipias, divinarum quippe scripturarum, quarum maxime confectionem & usum necessarium Ecclesiis esse nosti. Directæ sunt enim litteræ a nostra tranquillitate ad provinciæ Judicem; quatenus omnia confectioni eorum necessaria præbere curet. Ut enim citius codices conscripti conficiantur, erit opus diligentiæ suæ. Nam & duo publica vehicula ad deferendos eos ex auctoritate Rescripti nostri te percipere convenit. Sic enim & maxime bene conscripti usque ad nostrum perducentur aspectum, uno quippe tuæ Ecclesiæ hoc exequente Diacono; qui dum ad nos venerit, experietur nostræ munificentiam pietatis. Deus custodiat se, frater carissime.

Sufficiunt quidem hæc ad conjiciendum, magis autem aperte noscendum, quemadmodum famosissimus Imperator suum studium circa sacra constituerit. Attamen adjiciam, quæ etiam circa salutare Sepulchrum gesserit.

Agnoscens enim quoniam elati, & circa culturam bacchantes idolorum, Sepulchrum Domini sordibus operueraut: oblivioni tradere contendentes memoriam salutarem: & desuper templum ædificaverant luxuriosissimæ dæmonis, id est, Veneris, ut illic virginum cantibus insultarent; præcepit destrui sceleratissimum templum, ipsumque pulverem funestis sacrificiis violatum ejici, & procul a civitate dispergi: deinde sacrarium ædificari Deo maximum atque pulcherrimum, sicut designatur ex ejus epistula ad Macarium ipsius civitatis Episcopum destinata.

C A P U T XVII.

Libellus pœnitentiæ ab Eusebio, & Theogonio datus.

Socrates. lib. 1. cap. 14. Edit. Christoph. Valef. cap. 14. pag. 43. C.

EUsebius igitur, & Theogonius pœnitentiæ libellum summis Episcopis dirigentes, ab exilio revocati sunt Imperiali præcepto, & suas Ecclesias receperunt: expellentes eos, qui in ipsorum locis fuerant ordinati, id est, Eusebius Amphionem, Chrestum vero Theogonius. Cujus libelli exemplar hoc est.

Dudum quidem ante judicium condemnati a Reverentia vestra, patienter ferre, quæ decreta sunt a sancto Concilio vestro, debuimus. Sed quia nimis absurdum est, contra nosmetipsos dare calumniatoribus de taciturnitate probationem; propterea referimus, quoniam nos & in fide una concurrimus, & sensum examinantes de

consubstantialitatis sermone cuncti pacificati sumus: nequaquam sequentes hæresim, sed * commemorantes ad cautelam Ecclesiarum, quæ nostræ subveniabant menti. Et satisfacientes eis, a quibus per nos suaderi debuerat, in fide subscripsimus. Anathematismo autem non subnotavimus, non tamquam fidem accusantes: sed velut non credentes talem esse eum, qui fuerat accusatus, certi de ejus ad nos directis epistolis, & inter nos disputationibus habitis. Si igitur satisfactum est sancto vestro Concilio, non seductantes, sed consentientes decretis vestris, etiam hac conscriptione satisfacimus vobis: non exilium graviter ferentes, sed suspicionem abjicientes hæreseos. Si enim dignamini nunc in vultu vestro nos suscipere, habebitis in omnibus consonantes, & vestra sequentes pariter constituta: quando etiam eum, qui in his accusatus est, placuit Reverentiæ vestræ clementiam promereri atque revocari. Absurdum namque est, si is, qui putatur esse reus, revocatur ad satisfaciendum in quibus ei derogabatur; ut nos contra nosmetipsus præbeamus per taciturnitatem increpationis judicium. Dignamini ergo sicut vestræ convenit venerationi, & Deo amantissimum Principem commonere, & preces tractare nostras, & velociter de nobis, quæ vobis conveniunt, * cogitare. Hic quidem libellus est reversionis Eusebii, & Theognii. Ex verbis autem ejus conjicio, quia isti quidem dictatæ fidei subscripserunt, damnationi vero Arii consentire noluerant. Ex quo & Arius ante istos revocatus agnoscitur. Sed licet hoc ita se habere videatur: tamen Alexandriam accedere prohibitus est. Hoc autem ostenditur ex ejus cogitationibus, quas postea molitus invenitur, figmento suæ pœnitentiæ; sicut opportune patefiet.

** MS. Lyr. commorantes.*

** MS. Lyr. disputare.*

CAPUT XVIII.

De Dedicatione, & ornamentis civitatis, & de cultu Jerosolymorum, & ligno Crucis, atque clavis, quibus transfixus est Dominus.

Socrates, lib.1.cap. 12. Edit.Christ.

IMperator interea post Concilium degebat lætus. Celebrata ergo festivitate publica Vicennalium suorum, mox ad erigendas Ecclesias festinus accessit. Hoc itaque faciebat per singulas civitates, & in urbe cognominis sui.

Sozomen. lib.2.cap. 2. Edit.Christ. Valef.cap.3. pag.444. A.

Nam cum ei omnia prospere cederent, propriam voluit habitare civitatem. Veniensque ad campum ante Ilium positum juxta Hellespontum super Ajacis tumulum, ubi Achivi contra Trojam pugnantes habuerunt castra, civitatem designavit, portasque fecit, quæ hactenus videntur a navigantibus. Hæc agenti per noctem Deus apparuit: monens, ut alium quæreret locum, cumque monens ad Byzantium Thraciæ, illic eum habitare jussit.

Socrates. lib.1.cap. 12. Edit.Christ. Valef.cap.16. pag.45. C. An.Dom.333 Nomina Constantinopolis, & Ecclesiarū a Constantino extructarum.

Quæ cum primitus Byzantium vocaretur, auxit, & maximo eam muro circumdedit, & diversis ornatam fabricis æquam Imperiali Romæ constituit; & denominatam Constantinopolim, appellari secundam Romam lege firmavit, sicut lex ipsa in marmorea platuma noscitur esse conscripta, & in Strategio juxta equestrem statuam ejus est constituta. In hac quoque civitate duas quidem ædificavit Ecclesias, quarum unam nominavit Irenem, aliam vero appellavit Apostolorum. Non solum autem, sicut dixi, auxit Constantinus Christianorum dogmata: sed etiam Paganorum templa destruxit. Simulacra namque ornata publice in Constantinopolitana urbe posuit; & Tripodas Delphicos in Circo ad spectaculum dedit, qui cum ipso videantur aspectu, referuntur.

Templa Gentilium eversa.

Tripodes Apollinis Delphici ad spectaculum dati.

Socrates. lib.1.cap.13. Edit.Christ. Valef.cap.17. pag.64. A. An. Dom. 325. Quid circa monumentum Domini Helena repererit.

Interea mater Imperatoris Helena, cujus cognomine vicum Drepani Principes civitatem dicavit Helenopolim, admonita per somnum ad Jerosolymam properavit; & quondam Hierusalem desertam sicut pomorum custodiarium inveniens, requisivit sepulchrum Christi. Quod licet difficillime, tamen invenit. Itaque repente templum illud scelestissimum dejici jussit. Et palam facto Domini monumento, apparuerunt circa id suffossæ tres cruces, & clavi, simul & titulus litteris Hebraicis, Græcis, Latinisque conscriptos,
JESUS NAZARENUS REX JUDÆORUM.

Sozomen. lib.2.cap. 1. Edit.Christ. Sibyllæ vaticinium de ligno Crucis. Quomodo veram Crucem dignoverit Macarius.

Dicitur autem, quia etiam mortuus Crucis tactu surrexerit. De hoc ligno Sibylla dixit apud paganos:
O ter beatum lignum, in quo Deus extensus est.
Tunc ergo quæ Crux esset Domini, quæ latronum, dubitare cœperunt. Proinde Macarius, civitatis Præsul, hujusmodi tractatu dubitationem solvit. Mulieri namque nobilitate claræ longa ægritudine fatigatæ, unam illarum crucium cum oratione promptissima adhibens, virtutem Salvatoris agnovit. Mox enim ut mulierem Crux attigit, passionem sævissimæ ægritudinis effugavit, & fœminæ salutem restituit.

Theodoretus. lib.1.cap.18. p.48.B. Helena clavos galeæ & fræno filii sui includit. Cap. 14.20.

Sic itaque mater Imperatoris quod cupiebat agnoscens, de clavis quidem, quibus manus Christi fuerant perforatæ, alios in galeam immisit Imperatoris: filii capitis providentiam gerens, ut jacula bellica submoveret: alios fræno equino permiscuit, & cautelam Imperatoris agens, & veterem prophetiam adimpleus. Olim enim Zacharias clamaverat Propheta, dicens: *Et erit, quod in fræno est, sanctum Domino, omnipotenti.* Salutaris vero Crucis partem quidem aliquam Regalibus distribuit.

Socrates. lib.1.cap. 13. Edit.Christ. Valef.cap 17. pag.47. B. Partem Crucis in statua sua reposuit.

Quam Constantinus suscipiens, & credens salvari civitatem, ubi hæc particula servaretur, in sua statua, sicut fertur, in foro Constantini posita super columnam Porphyreticam devote condidit.

Cōstantinus. Theodoretus. lib.1. cap.18. pag.48. C. Partem aliā Episcopo Hierosolymorum dedit. Helena moritur.

Reliquam vero partem in argentea theca clausam civitatis tradidit Sacerdoti. Et undique congregans artifices, maximas illic ornatasque ædificavit Ecclesias. His ita gestis, convivio exhibito Virginibus sacris, & ipsa ministerium ancillæ gerens, ultra octogesimum annum ætatis agens, & his similia faciens rediit ad filium. Et cum lætitia transivit e sæculo, multa filio pietatis mandata committens, novissimis benedictionibus adimpleto.

Socrates. lib.1.cap. 14. Edit.Christ. Valef.cap.18. pag.48. B.

Post hæc igitur Imperator curam maximam Christianorum habens, Paganorum superstitiones aversabatur: removitque Monomachias, & suas imagines in templis poni præcepit; & cubitum, quo mensuratur Nilus, non jam in templum Serapidis annis singulis, sed in Ecclesiam portari sancivit.

Sozomen. lib.2.cap. 2. Edit.Christ. Valef.cap.3. pag.445.A. Laus Constantinopolitanorum a religione.

In omnibus itaque volens similem monstrari Romæ Constantinopolim, frustratus non est. Nam & corporibus, & divitiis major effecta est. Quod idem provenisse credo propter amorem Dei, quem civitas gerit, & habitatorum circa indigentes auxilium. In tantum namque fides crevit, ut multi quidem Judæorum civium, Pagani vero pene omnes Christianam illic converterentur ad fidem. In qua urbe, crescente tempore, religio noscitur ampliata; neque aræ, neque pagana templa, aut sacrificia facta sunt, nisi

ſub Juliano hrevi tempore; quod mox probatur extinctum. Hanc igitur tamquam ouper conditam Chriſti çivitatem Conſtantinus ſuo nomine dedicavit: multis eam & magnis exornaus Eccleſiis. Juvahatque Divinitas Imperatoris vota, & apparitionibus multis indicabatur, quia ſanctæ, ſalutareſque eſſeot, quæ illic ædificabantur, Eccleſiæ.

CAPUT XIX.

De loca, ubi Veſta olim colebatur, & nunc Archangeli baſilica ſtat, & de miraculis, qua illic pro Chriſti nomine celebrantur.

Sozomen. lib. 2. cap. 3. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 3. pag. 444. C.

INſignis itaque locus ex illo tempore claruit peregrinis, & urbicis, uhi nlim quidem Veſta enlehatur, poſtea vero Eccleſia facta eſt; qui locus nunc Michaelium nuncupatur, in dextera poſitus parte navigantium a Pontn ad Cnnſtantinnpolim, diſtans ah ea navigin quidem ſtadiis ſere triginta & quinque: per terram vero circumeuntihus nmnem ſinum uſque ad ſeptuaginta & amplius tenditur. Sortitus eſt igitur is locus appellationem nunc uſque ſervatam, eo quod illic manifeſte cernitur apparere Michael divinus Archangelus: quod etiam egn adjutus eximie verum eſſe confirmo. Oſtendit igitur hoc ita eſſe etiam multis aliis virtus divina per ipſarum rerum experimenta. Quidam enim in eauſis crudelibus, aut inevitabilihus periculis, alii vero in langunribus, aut ignntis paſſinnibus incidentes, hic orantes ad Deum, liberari promeruerunt. Sed quæ ſingulis & quomodn illic miracula contigerint, narrare longum eſt. Quæ vero provenerint Aquilinn nobis notn, & in eauſis fnrenſihus socin, partim ab en audiens, partim ipſe cogonſceus neceſſarin pandam. Cum eum ardentiſſima ſebris * ruhris ehnleris mota comprehendiſſet, æſtuanti poculum dederunt Medici, qund evomuit; moxque cum vnmitu diffuſæ ehnleræ ſuperficiem vultus ejus ſimili ſui colore tinxerunt. Quamohrem quicquid comederet & biberet, evnmebat. Cumque hoc diu pateretur, nec eſca ad nutrimenta prnficeret, hæſitabat ars Medicorum; & dam mortis vicinus eſſet, juſſit ſuis, ut eum ad locum hunc ducerent: credens aut illic ſe mori, aut langunre privari. Jacentique per noctem divina virtus apparens præcepit, ut quicquid comederet, in hujuſmodi potionem tingeret, quæ eſſet ex pipere, & vinn, & melle confecta. Quo factn, ah ægritudine liberatus eſt; quippe cum Medicis ratione medicinæ videatur eſſe contrarium calida pocula cholericis eahibere.

Aquilinus cauſidicus, Sozomeni ſodalis.

**MSS. rubris coloribus notat.*

Probianus.

Audivi enim & Probianum virum in palatin habentem militiam Medicorum, erudeli podagræ paſſione deteotum, ibi doloribut liberatum, eique apparuiſſe ſanctam mirabiliter viſionem. Cum enim dudum paganus eſſet, factus poſtea Chriſtianus, aliquatenut dngma ſequebatur. Totius vero ſalutis cauſam, id eſt, ſacratiſſimam Crucem nolebat adorare. Hanc habenti ſententiam divina virtut apparens, & ſignum monſtravit Crucis, qund erat poſitum in altarin ejuſdem Eccleſiæ. Et aperte palam fecit, quia ex qun crucifixus eſt Chriſtus, omnia, quæ adutilitatem humani generis facta ſunt, quolibet modn præter virtutem adnrandæ Crucis geſta non eſſent, neque ab Angelit ſanctis, neque ab hominibut piis.

An. Dom. 339

CAPUT XX.

De templorum deſtructione.

Sozomen. lib. 2. cap. 4. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 5. pag. 449. A.

CUm itaque populi & civitates ad cultum Chriſtianitatis accederent, & cæteri pro filiis & uxorihus metuentes, ne quid mali paterentur ſi contradicerent, quieti vacarent, nudati ſnlatio multitudinit Templorum cultnres & Sacerdotes ſimulachra apud ſe repnſita pretinſiſſima tradiderunt, & quæ Jnvis ſulmina vneabantur; & per ſemetipſns hæc educehant ex adytis & templorum latentibus locis: quæque prius inviſibilia apud eos erant, & ſnlis Sacerdotibus manifeſta, facta ſunt omnibus valde viliſſima. Aliæ vero Imagines & ſtatuæ ea pretioſiſſima confectæ materia, igne crematæ ſunt, & pecuniæ publice ſociatæ. Quæ vero ex ære mirabiliter facta videbantur, ad Cnnſtantinopolim ſunt advecta ornatus cauſa, & hactenus in publico collocata, & per plateas, & in Circo, atque Regalibus, id eſt, Pythia divinatoris Apollinis, & Muſæ Heliconides, & Delphici tripodes. Spoliataque ſunt januis templa, & alia laquearibus ſunt nudata, alia vero neglecta ad ſnrdes uſque ruinamque perducta ſunt. Tunc itaque perierunt & penitus ſunt everſa, id eſt, in Ægea Ciliciæ templum Æſculapii, & in Aphacis juxta montem Libanum, & Adonim fluvium Veneris dnmus; utraque apud illos inſignia; eo quod Ægeatæ gloriarentur, quaſi languentes corpore curarentur apud eos, dæmone noctihus apparente atque curante. In Aphacis autem, quod per invocationem quamdam certn die de ſummitate Libani montis ignis ſulgens veluti ſidus in proximum flumen velociter occumbebat, quod dicebant Venerem eſſe.

An. Dom. 335.

CAPUT XXI.

De converſione Barbarorum.

Sozomen. lib. 2. cap. 5. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 6. pag. 451. A.

INterea cum multitudo nimia gentium ex Thracia tranſiiſſet in Aſiam, & alii aliunde Barbari egiſſent contra Rnmanos, multi Sacerdotum Chriſti captivi cum eis erant. Cumque languentes curarent, & dæmones effugarent, Chriſtum ſnlummodn nominantes, & Filium Dei invocantes, inſuper & converſatione philnſophantes inculpabili, & nmnem maculam virtutibut evincentes, admirati Barbari virorum vitam, ſimul & opera egregia, bene ſe ſapere crediderunt, & Deum habere propitium, ſi meliores imitarentur hnmines; &, ſicut ipſi, placarent Deum. Et conſtituentes ſibimet ex eis bene agendi rectores, edocehantur, & baptizabantur, & conſequenter in Eccleſias occurrebant.

CAPUT XXII.

Quod Euſebius Nicomedienſis Conſtantinopoleos invaſerit Epiſcopatum, & de litteris Conſtantini adverſus eum.

Theodoretus. lib. 1. cap. 18. & 19. pag. 49.

FAutores igitur Arii nequiſſima non reliquere conſilia. Hujus enim cauſa in confeſſinne fidei etiam manibus conſenſerunt, qui poſtea imitati ſunt geſta luporum. Nam cum ſanctiſſimus Alexander, qui ſuis nrationibus Arium fuerat jaculatus, id eſt, Byzantii Pontifex, ſic enim tunc vocabatur Conſtantinnpolis, ad meliorem tranſlatus fuiſſet vitam, Euſehius defenſor impietatis, parvipendens regulas, quas ante paululum

cum

cum aliis Pontificibus ipseconscripserat, repente Nicomédiam deserent, Constantinopolitanam arripnit sedem, regnlis a diverso clamitantibns, Episcopos & Presbyteros non licere ex alia civitate transire ad alism. Sed mirum non est, ut qui sic insaniunt adversus Unigeniti Deitatem, licenter etiam alias transgrediantur leges. Non enim tunc solummodo hanc novitatem fecit: sed etiam olim aliud simile perpetravit. Qui dum in Beryto esset Episcopus, transilivit in Nicomediam, & ex ea denuo post Concilium insania apertæ impietatis exactus est, & cum eo Theogonius Nicænus. Quod Imperator Constantinus litteris manifestum fecit. Ego vero huic operi finem epistolæ inserere judicavi. Scripsit enim hæc Nicomediensibus. Quis est hic, qui ita populum docuit innocentem? Eusebius utique tyrannicæ crudelitatis executor. Quod enim ubique tyranni noscatur esse client, ex multis rebus apparet. Hoc namque veracium Episcoporum testatur interitus, hoc etiam Christianorum crudelissima persecutio clamat aperte. Nihil enim de injuriis mihi factis nunc aio, per quas quando maxime adversarum partium insidiæ discurrebant, iste etiam oculos contra me habebat intentos. Cui hoc defuit solum, quod non & armatum ministerium tyranno licenter exhibuit. Neque me quispiam putet ad horum probationem minus instructum. Judicium namque manifestum est, quia Presbyteros & Diaconos sequentes Eusebium aperte constat a me deprehensos. Sed hæc quidem transeo, quæ nunc non indignationis gratia, sed ad illorum confusionem a me * prolata oncsentur. Hoc solum formido, hoc cogito, quod vos ad communionem criminis vocari conspicio. Propter Eusebii namque seductionem & subversionem, conscientiam percepistis a veritate separatam. Sed erit hujus rei non tarda salubritas, si Episcopum fidelem & integrum nunc sumentes, respiciatis ad Deum. Quod utique ad præsens in vobis est studium, & illud in vobis esse oportuerat, & dudum in vestro pendere judicio: nisi prædictus Eusebius pessima consociorum suorum tuitione venisset * huc, & ordinem rectitudinis impudentissime confudisset. Sed quoniam de memurato Eusebio apud vestram charitatem nos breviter loqui decet, audite. Meminit vestra patientia factum in Nicæa civitate Concilium: cui & ego ipse conscientiæ meæ cultum decenter exhibui: nihil aliud volens, quam concordiam omnibus fabricari, & præ cunctis arguere, & removere hanc causam, quæ principium quidem habuit per Arii Alexandrini superbiam, corroborata vero est per Eusebii pravum pestiferumque votum. Sed ipse Eusebius, o amabiles atque carissimi, cum quanta putatis * discussione (quippe conscientia sua victus) cum quanta confusione mendacio utique declarato degebat? Immitens quidem mihi diversos, qui pro eo deposcerent: petens vero a me quoddam solatium, ne tanto malo convictus, suo honore privaretur. Testis est mihi Deus hujus rei, qui & in me, & in vobis benigno amore consistat. Nam etiam me ille divertit, & indecenter arripuit, quod vos quoque nostis. Tunc enim omnia gesta sunt, sicut ipse desiderabat: quia omne malum in sua conscientia recondebat. Sed ut cætera perversitatis ejus omittam, quid maxime cum Theogonio nequitiæ suæ participe egerit, audite, deposco. Alexandrinos quosdam a nostra fide recedentes * huc destinari præceperam, quoniam horum ministerio mentis flammas urgebat. Sed isti benigni & optimi nimis Episcopi, quos simul Concilii veritas ad pœnitentiam reservabat, non solum receperunt eos, & apud se reservaverunt, sed etiam malis eorum voluntatibus communicare decreverunt. Quapropter hoc circa istos ingratos decrevi peragere; ut abrepti procul deportarentur exilio. Nunc itaque vestrum est, ad Deum illa fide respicere, qua semper & fieri convenit, & esse decet, & agere. Episcopos enim purificatos, & orthodoxos, atque clementes nos gaudemus habere. Si quis autem ad memoriam illorum pestilentium, aut ad laudem improvide præsumit forsitan excitari, repente in sua præsumptione ministri Dei, hoc est, meo opere comprimetur. Dominus vos custodiat, fratres carissimi.

Pars epistolæ Constantini ad Nicom. directæ de Eusebio Nicomediensi.

* Ed. *probata.*

* MSS. & Ed. V. *hic.*

* Ed. Niv. & Frob. *discursione.*

* MSS. & Ed. V. *hic.*

CAPUT XXIII.

Quod rursus Eusebius apud Constantinum impetrata venia pro Arianis egerit.

Theodoretus lib. 1. cap. 20. & 21. Ed. Christ.

TUnc igitur isti & damnati, & e civitatibus sunt expulsi. Et in Nicomedia quidem * Amphion Episcopus ordinatus est, in Nicæa autem Chrestus. Sed rursus consuetas machinationes exercentes, & Imperatoris clementiam accessibilem suis fallaciis invenientes, restituti sunt, prioremque potentiam receperunt. Eusebius etenim, sicut jam dixi, etiam Constantinopolitanum tenuit tyrannice Præsulatum, & potiorem percepit præsumptionem, frequenter ad Imperatorem veniens, & fiduciam ex crebra collocutione mercatus, contra veritatis propugnatores sævas contentiones instituit. Et primum quidem cupere se Hierosolymorum loca professus est; & Imperatorem, tamquam famosissimum visurus ædificationis opus, provida cogitatione captavit. Quapropter cum multo honore dimissus est; Imperatore vehicula, & alia ei distribuente solatia. Profectus igitur est cum eo & Theogonius Nicænus, particeps malignorum consiliorum ejus sicuti jam diximus.

* Ed. *Appion.*

Amphion Nicomediæ, & Chrestus Nicææ ordinantur Episcopi.

Eusebius Nicomed. usurpator sedis Constantinopolitanæ.

CAPUT XXIV.

Qua fraude Eustathius Antiochenus sit Episcopatu depositus, & in exilium deportatus, & qui post eum fuerint ordinati.

Theodoretus lib. 1. c. 21. p. 52. A.

VEnientes autem in Antiochiam, & amicitiarum induti vultum, maxima * maleatione potiti sunt. Veritatis enim propugnator magnus Eustathius largam eis hospitalitatem fraternitatis exhibuit. Cumque ad sacratissima loca pervenissent, & concordes vidissent eos, hoc est, Eusebium Cæsariensem, Scythopolitam Patrophilum, & Aetium Lyddæ, Laodiceæ Theodotum, & alios, qui lepram Arii susceperant, nuntiaverunt eis quod cogitaverant, & cum eis venerunt ad Antiochiam. Et schema quidem sub honore præmittebatur adventus eorum; quod vero propinabatur, erat pietatis bellum. Mulierem namque prostantem mercede * negotiantes, & linguam ejus sibi impendi persuadentes, ad Concilium venerunt. Proinde alios omnes foras ire præcipientes, ter miserrimam introduxere mulierem. At illa infantulum sub mammilla demonstrans, ajebat ex concubitu Eustathii illum se & concepisse & generasse, eumque clamabat sæpius impudentem. Is autem, qui calumniæ ejus tam manifestæ conscius erat, jussit, ut hanc rem si qui scirent, * deducerent ad medium. Illa vero dicente nullum se habere accusationis testem, jusjurandum ei justissimi Judices intulerunt; lege scilicet aperte clamante: In duobus aut tribus te-

* Ed. Niv. & Frob. *ministratione.*

Ariani veniunt Antiochiam.

* Ed. Niv. & Frob. *conducentes.*

An. Dom. 331

Calumnia adulterii ab Arianis imponitur Eustathio.

* Ed. *deducerentur.*

Deuter. 19. 15

1. Timot. 5. 19

stibus credi esse vetscia, quæ dicuntur; necnon & Apostolo præcipiente, ut nullus adversus Presbyterum * inscriptionem factam extra duos aut tres testes accipiat. Sed isti sacras contemnentes leges, contra talem virum accusationem sine testimonio receperunt. Cum ergo illa mulier jusjurandum præbuisset, adjecit: affirmans, quia infans ille de concubitu esset Eustathii. Tunc itaque tamquam adversus adulterum isti amatores veritatis protulere decretum; aliis quippe de Pontificibus (cum utique multi adessent, & pro Apostolicis dogmatibus repugnarent, & omnimodis quæ fuerant concinnata, nescirent) aperte reclamantibus, & magnum Eustathium collaudantibus, decretumque illorum iniquum suscipi prohibentibus. Hoc itaque facto, velociter hujus * notæ concinnatores ad Imperatorem profecti sunt, eique persuaserunt, quia vera fuisset * inscriptio, & depositionis Eustathii justa sententia, quem tamquam adulterum atque tyrannum expelli fecerunt, exercitatorem pietatis simul & castitatis egregium. Et ille quidem per Thraciam ad Illyrici deductus est civitatem. Isti vero prius quidem pro eo ordinaverunt Eulalium. Quo, tempore pauco, vivente, Eusebium Palæstinensem * illac migrare voluerunt; eoque fugiente mutationem, & simul Imperatore prohibente, fecerunt Euphronium. Quo etiam, anno & paucis mensibus in Episcopatu defuncto, * Placito illius Ecclesiæ tradidere Pontificatum. Isti vero omnes pestem Arii habuere celatam. Propterea namque multi pie viventium, & Sacerdotum, & reliquorum, Ecclesiastica relinquentes collegia, apud semetipsos conveniebant. Quos universi Eustathianos appellabant: quia post egressum illius seorsum congregabantur. Porro mulier illa ter misera passionem crudelissimi languoris incurrens, manifestavit insidias; & illam

* Ed. accusationem.

* Ed Niv. & Frob. notæ.
* Ed. accusatio.

* MSS. & Ed. V. illic.
Eusebius Palæstinensis.
Euphronius.
Alter codicum Græco, rum πλακιτῳ habebat, alter φλακίτῳ.

Tragœdiæ compositionem pariter enudavit, non duobus vel tribus, sed multis * valde Sacerdotibus, quæ concinnata videbantur, insinuans. Ait enim pro pecuniis illam se facere præsumpsisse calumniam. Jusjurandum tamen non omnino fuisse falsum: quia ille infans, de quo juraverat, filius erat cujusdam Eustathii nomine, fabri ferrarii.

* Ed. admodum.

CAPUT XXV.

De divisione Antiocheni populi propter Eustathium.

Socrates. lib. 1. cap. 18. Ed Christ. Valesf. cap. 24. pag. 59. C. Seditio Antiochiæ.

TUnc igitur in Antiochia gravis seditio de Eustathii depositione surrexit, & postea de Episcopatus electione tantus ignis accensus est, ut pene civitas universa deperiret, populo in duas partes dissidente. Et aliis quidem Eusebium Palæstinum transferri contendentibus in Antiochiam, aliis autem studentibus, ut reverteretur Eustathius. Erat enim in utraque parte & populus civitatis, & militaris manus, & tamquam adversus hostes ita cuncti commovebantur, ut pene usque ad gladios pervenirent, nisi Deus, & timor Principis cohiberet. Nam Imperator suis epistolis seditionem compescuit. Eusebius autem Palæstinæ * repudiavit, quod admiratus Imperator scripsit ei: propositum laudans, eumque beatum clamans, & quod non unius civitatis, sed totius orbis potius digne decerneretur Episcopus. De cætero autem per annos octo dicitur Antiochenæ Ecclesiæ vacasse sedes. Tandem vero studio inimicorum Nicænæ fidei, ordinatur Euphronius. His igitur in hoc volumine rite contextis, tempus est, ut sequentis libri * ordinetur initium.

Eusebius Pamphili laudatur ab Imperatore.
* MS. Theod. repudavit.

Euphronius Antiochiæ fit Episcopus.
* Ed. ordinatur.

HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ, QUAM TRIPARTITAM VOCANT,

EX TRIBUS GRÆCIS AUCTORIBUS Sozomeno, Socrate, & Theodoreto, ab Epiphanio Scholastico versis, per Cassiodorium Senatorem in Epitomen redactæ.

LIBER TERTIUS.

CAPUT PRIMUM.

Sozomen. lib. 2. cap. 7. Edit. Christ. Vales. c. 8. p. 454. C.

De Conversione gentis Indorum, atque Persarum.

IN temporibus religiosi Principis Constantini, & Indorum gentes & Iberorum Christiani dogmatis rudimenta susceperunt. Sed etiam Armenios tunc primum audivi Christianos effectos. Aiunt enim Tiridatem Regem tunc gentis illius ex quodam mirabili signo Dei, quod circa ejus domum evenit, Christianum fuisse factum, & omnes simul ejus ditioni subjectos una præceptione jussisse, ut similiter Deo colla submitterent. Unde & apud cæteros confines Christianum dogma transivit, & multitudine dilatatum est. Apud Persas autem initium Christianitatis æstimo celebratum, dum quidam eorum occasione commercii ad Osroinos, & ad Armenios venientes, ut assolet, sanctis illis colloquerentur, vitis & eorum virtutes experirentur.

Armeni, & Tiridates Rex fiunt Christiani.

CAPUT II.

Sozomen. lib. 2. cap. 8. Edit. Christ. Vales. c. 9. p. 455. A. Anno Dom. 334.

Quomodo Judæi Christianos accusaverint apud Persas, qui, & quanti, & quibus modis passi sint apud Persas.

CUmque tempore procedente crescerent, & Ecclesias & Sacerdotes pariter cæterosque ministros habere cœperunt. Hoc autem factum non mediocriter contristabat Magos, qui religionem Persarum, veluti quædam sacerdotalis tribus, per successionem generis ab initio commissam habere noscuntur. Affictebat enim idetiam Judæos naturaliter quodammodo Christiani dogmatis inimicos. Quapropter accusaverunt apud Saporem tunc Regem Symeonem Archiepiscopum Seleuciæ, & Ctesiphontis civitatum in Perside Regalium, tamquam amicus esset Cæsari Romanorum, eique Persarum negotia depalaret. Credens autem derogationibus his Sapores, primum quidem tributis immensis Christianos afficiebat, eo quod plurimos eorum agnosceret, qui paupertatem magis eligerent; crudelibusque viris hujusmodi exactiones injunxit, quatenus ea egestate pecuniarum, & nimietate exactorum vim passi, propriæ religionis jura contemnerent. Post hæc autem Sacerdotes ministrosque Dei gladiis minacibus interemit, Ecclesias subvertit, & vasa earum omnia publicavit. Symeonem vero deduci jussit ad se, tamquam proditorem Persarum regni, atque religionis. Magi siquidem, auxiliantibus sibi Judæis, cum festinatione sanctas Ecclesias destruebant. Symeon autem comprehensus, ferroque vinctus, ad Regem usque deducitur. Qui vir effectus est magnus, & omni fortitudine pretiosus. Nam cum eum torquendum Sapores jussisset introduci, neque timuit, neque adoravit. Pro qua re vehementius efferatus Rex, inquisivit cur non adorasset; quippe quod prius facere consueverat. Ad quem Symeon: Prius quidem non vinctus adducebar, ut negarem veri Dei culturam, & nihil in hoc dubitans, quæ sunt solemnia Regis, implebam: nunc autem fas mihi non est hoc agere. Veni namque pro nostro dogmate & pietate decertaturus. Hæc dicentem præcipit Rex adorare Solem, & facienti plurima se daturum cum maximo honore munera compromisit: reluctantem vero interminatus est esse moriturum, & omnem Christianorum gentem. Cumque nec terroribus potuisset movere Symeonem, nec mulcere promissionibus, sed fortiter permaneret, nunquam quoque adoraret Solem, ne proditor suæ religionis existeret; præcepit eum in vinculis retineri, credens eum posse longo tempore declinare. Cumque duceretur ad carcerem, vidit eum * Ustazades senior quidam Eunuchus, nutritor Saporis, & Major regiæ domus. Et consurgens adoravit eum. Sedebat namque ante januas Regia, quem Symeon increpavit injuriose, & cum furore clamavit, aversatusque despexit. Is enim dum Christianus esset, non ante multum tempus vim passus adoraverat Solem. Quo facto repente flens Eunuchus, cum gemitu vestem quidem claram, qua indutus erat, exutus est, & lugubrem accipiens amictum, ante domum regiam sedebat flens atque gemens: Heu, inquit, qualem credam esse circa me Deum, quem ego negavi, dum pro hac causa dudum amicissimus Symeon neque verbum mihi reddiderit, & sic aversatus cum furore transiverit? Cumque hæc Sapores audisset, evocans eum, causam luctus inquisivit, aut si qua ei circa domum ærumna contigerit. Respondens Ustazades, ait: O Rex, nihil in hujus sæculi domo infortunii passus sum. Utinam pro his, quæ mihi nunc evenerunt, in universas calamitates alias incidissem. Lugeo namque, cur vivo, qui dudum mori debueram? Video Solem, quem tibi parere volens, non voto meæ voluntatis, adoravi. Quapropter pro utroque me mori justissimum est: quia & proditor sum Christi, & te quoque decepi. Et ille quidem hæc dicens, juravit cœli & terræ Creatorem, suam ulterius non se mutare sententiam. Sapores autem admiratus Eunuchi constantiam, amplius sæviebat adversus Christianos, tamquam maleficiis hoc agere prævalerent. Parcens autem seniori, nunc lenitate, nunc minis omni virtute eum se subvertere judicabat. Cumque nil ageret, Ustazade profitente

Magi, Persarum sacerdotes.

Sapores Rex Persarum.

Symeon Archiepiscopus Seleuciæ, & Ctesiphontis.

Symeon ad Saporem adducitur.

* *Al. Ustazanes, & Ustazares.*

Ustazades Apostata resipiscit, & pro Christo moritur.

numquam se fore sic servum, uti pro Deo Creatore cunctorum, ille colleret potius, quæ e Deo creata sunt. Tunc ira commotus, jussit gladio caput ejus abscindi. Cumque duceretur ad necem, rogavit spiculatorem, ut paululum sustineret, tamquam aliquid Regi mandaturus, & vocans quemdam fidelium Eunuchorum, jussit ut diceret hæc Sapori: Pro favore, quem hactenus, a juventute habui circa vestram domum, o Rex, patri tuo & tibi ministrans studio competenti, testibus non indigeo, tu namque bene nosti. Pro omnibus ergo, quæ aliquando vobis impendi, redde mihi compensationem hujuscemodi, ne quis ignorantium putet me supplicium sustinere tamquam infidelem regni, aut malæ cujuspiam voluntatis, sed ut potius manifestum fiat quod agitur, præco clamans denuntiet universis, quia Ustazades capite truncatur, non Regis inimicus, sed Christianum se esse professus, & Deum proprium apud Regem negare contemnens. Hæc quidem Eunuchus Regi nuntiavit. Porro Sapores juxta petitionem Ustazadis præconem clamare fecit. Æstimabat enim alios posse a Christianitate revocare Christianos, si mente perciperent, quia nulli parceret Christiano, qui senem nutritorem & devotum suæ familiaritatis occideret. Ustazades autem studuit clamari causam suæ necis: credens, quia cum per terrorem adorasset Solem, multos Christianorum deduxerit ad timorem: nunc autem cognoscentes pro religione mortuum, imitatores multos suæ virtutis efficeret. Hoc itaque modo Ustazadas gloriosissima morte translatus est. Symeon autem id cognoscens in carcere, gratificos pro eo hymnos obtulit Deo. Altera vero die, quæ erat sexta feria septimanæ majoris, in qua ante Resurrectionis festivitatem annua salutaris Passionis memoria celebratur, etiam Symeonem decrevit Rex ferro perimere. Deductus enim rursus e carcere ad Palatium Regis, nimis intrepide loquabatur Sapori de dogmate; & nec illum, nec Solem passus est adorare. Eadamque die similiter interimi jussi sunt & alii centum in carcere constituti. Novissime vero Symeonem occidi præceptum est, ita ut mortem videret universorum. Erant etenim horum alii quidem Episcopi, alii Presbyteri, alii diversorum ordinum Clerici. Cumque omnes ducerentur ad mortem, adveniens summus Princeps Magorum, interrogabat eos, si vellent vivere, & Regis religionem colere, & Solem pariter adorare. Cumque hanc nullus eligeret vitam, spiculatores circa necem martyrum laborabant. Symeon autem assistens confortabat universos, & de resurrectione ac pietate loquebatur, atque de sacris scripturis adhibens fidem, dicabat: Vitam quidem veram esse sic mori, mortem vero manifestam, negare Deum: adjiciens, quia post paululum etiam nullo perimente sponte mors accidit. Hic est enim omnibus natis finis inevitabilis. Post hæc autem perpetuitas non omnibus similiter accidit: sed velut ex quodam pondere omnem rationem reddens homines hujus vitæ, & eorum, quæ bene gesserint, retributionem, & pœnas malorum sine dubitatione recipient. Majus autem omnium bonorum nihil est, ac beatius, quam eligere mori pro Deo. Hæc dicente Symeone, & tamquam filios edocente, incertaminibus sacris modo, quo decebat, unusquisque exercitatus alacriter currebat ad necem. Cumque omnes centum spiculator transisset, novissima venit ad Symeonem, & Abedecellam, & Ananiam, ambo namque senes, cani, sub ejus

Sozomen. lib. 2. c. 9. ed. Chris. Valef. cap. 10. pag. 458. A.

Centum Christiani interfecti sub Sapore

Symeonis ad Martyres confortandos oratio.

Abedecalla, Ananias, & Pusicius martyres.

Ecclesiæ constituti, cum eo fuerant comprehensi, & erant in vinculis. Tunc itaque Pusicius, qui super omnes artifices Regis erat ibi constitutus; & videns Ananiam trementem cum præpararetur ad necem, ait: Paululum, o senex, claude oculos, & securus esto, mox enim Christi videbis aspectum. Cumque dixisset hoc, repente comprehensus, ductus ad Regem, & Christianus esse manifestatur, eo quod pro dogmate fuisset locutus libere interitionis Martyribus. Tunc Rex extraneo quodam & crudeli modo eum mori præcepit, ita ut perforata cervice exinde linguam ejus ejicerent. Hoc itaque facto, quibusdam accusantibus etiam filiam ejus, virgo sacra tunc comprehensa perempta est. Sequenti vero anno, die, quo Passionis Christi memoria celebrabatur, & expectabatur Resurrectionis festivitas, crudelissima Saporis præceptio per omnem Persarum cucurrit terram: morte condemnans eos, qui se profiterentur esse Christianos. Quo tempore fertur ultra numerum multitudinem Christianorum gladio cecidisse: alios namque per civitates & castella diligenter Magi requirentes, celatos inveniebant: alii vero sponte, nullo dicente, semetipsos offerebant, ne taciturnitate Christum negare viderentur. Igitur dum omnes Christiani* sine parcitate perimerentur, etiam multi in ipsis Regalibus sunt occisi, cum quibus & Azanes Eunuchus Regi maxime gratus. Quod dum Sapores audisset, tristis factus, hanc generalem peremptionem removit, & solummodo præceptores religionis jussit occidi. Illo siquidem tempore ægritudinem incurrente Regina; * Symeonis Episcopi soror nomine Tharbua comprehensa est cum famula suam sequente vitam, quas contigit teneri per insidias Judæorum accusantium, quasi maleficia Reginæ fecissent, propter Symeonis mortem. Regina vero (cum soleant languentes hujusmodi* rebus aures accommodare) suspicata est veram esse detractionem, & maxime a Judæis factam; cum & ipsa similia saperet, eosque sine mendacio & sibi faventes arbitraretur. Sumentes autem Magi Tharbuam & alias, mortis acerbæ perculere supplicio. Stipitibus enim alligatas, serraque findentes per medium, eas crudeli nece laceraverunt, & quasi expiantes Reginam, per medios stipites transire fecerunt. Ferunt autem istam Tharbuam speciosam valde fuisse, & a Magis quibusdam adamatam, & latenter ad concubitum petitam, promissa mercede salutis suæ, & aliarum, si consentiret ad vitium. Quæ nec auditum luxuriæ passa est sustinere, sed injuriis pro turpi petitione relatis, alacriter accessit ad mortem, ne traderet sanctam virginitatem. Cumque circumirens Magi, & Principes eorum universam provinciam secundum Saporis præceptum, ut Sacerdotes & Doctores dogmatis apprehenderent Christiani, puniebant Episcopos & Presbyteros, & maxime per regionem Adiebenorum. Hic namque locus est Persicus, & plerumque Christianorum. Hoc enim tempore & Acepsimam Episcopum apprehenderunt & multos Clericorum ejus; tenentesque Præsulem, sufficere sibi crediderunt, alios nudatos substantiis dimittentes. Jacobus autem quidam Presbyter * Ponti sequebatur Acepsimam, & supplicans Magis, identidem meruit irretiri. Tunc enim & seni alacriter serviebat, & ejus cladem aliquatenus levigabat, plagasque, ut poterat, curare non desinebat. Post paululum vero pœnis crudelibus eum Magi torserunt, cogentes, ut adoraret Solem. Quo respuente, miserunt eum

Sozomen. lib. 2. cap. 10. Ed. Chris. Valef. cap. 11. pag. 459. B.

Pusicii filia, martyr.

* Ed. *neque ulli parceretur.*

Azanes eunuchus martyr.

* *Sozomen. lib. 2. cap. 11. Edit. Chris. Valef. cap. 12. pag. 460. A. Tharbua soror Symeonis Episcopi, martyr.*

* Ed. Niv. & *Frob. species.*

Sozomen. lib. 2. c. 12 Edit. Chris. Valef. c. 13. p. 461. A. Acepsimas captus.

* MS. *sponte. Jacobus presbyter Ponticus, captivus.*

rursus in vincula. Sed & multosalios Presbyteros & Diaconos habebant in carcere post flagella. Pauco tempore prætereunte. Princeps Magoium de eis consuluit Regem: acceptaque potestate, ut ageret quod vellet, si Solem oon adotarent, mandavit eis in carcere Regiam voluntatem. Quibus aperte respondentibus, nunquam se fore proditiores Christi, nec adorare Solem, sine ulla parcitate eos verberibus laniavit. Cum quibus Acepsimas pro confessione dogmatis viriliter est defunctus. Quidam vero Armeniorum cum essent obsides apud Persas, corpus ejus auferentes latenter, sepulturæ debitæ tradiderunt. Alii vero licet non minus flagellati, præter spem vixerunt: & non mutantes voluntatem, denuo ad vincula sunt seducti, cum quibus erat Aithalas; qui dum nimis tensus cæderetur, humeri sunt disjuncti, ita ut mortuas postea manus portare videretur, aliique ejus ori cibos offerrent. Sub hoc itaque segno testimonio bonæ vitæ translati sunt Presbyteri, Diaconi, Monachi, & sacræ Virgines, & in aliis officiis Ecclesiæ constituti, ac pro dogmate laborantes innumeræ multitudines. Eodemque tempore passus est una cum Marea Bichor Episcopus, atque Clerici circiter ducenti & quinquaginta, qui cum eo capti a Persis fuerant comprehensi. Tunc etiam Milesius nomine, martyrio coronatus est, qui primum quidem militabat apud Persas, postea vero relicta militia conversationem zelatus est Apostolicam. Dicitur enim quia dum in civitate Persica Episcopus fuisset ordinatus, multa sæpe sit passus, & plagatus atque tractus, virili mente sustinuerit. Cumque nulli potuisset illic suadere, ut Christianus esset, graviter ferens maledixit civitati, & exinde discessit. Post paucum vero temporis Primatibus ejus loci in Regem peccantibus, superveniens exercitus cum trecentis elephantis civitatem subvertit, & velut desolatam regionem arantes seminibus tradiderunt. Milesius autem Episcopus solummodo peram circunferens, quæ sacrum codicem Evangeliorum habebat, perrexit orationem facturus ad Hierosolymam, & inde in Ægyptum, ut videret Monachos ibidem conversantes. Qualis igitur iste sanctus, & miraculorum fuerit operator, Syri sunt testes, qui ejus actas vitamque scripserunt. Fertur itaque eorum, qui tunc martyrio coronati sunt sub regno Saporis, virorum ac fæminarum fuisse millia quasi sexdecim.

Aithalas captivus.

Mareas, Bichor, & Milesius martyres.

Sozomen. lib. 2. cap. 13. Edit. Christ. Valesf. cap. 14. pag. 462. B.

Numerus martyrum sub Sapore.

CAPUT III.

Epistola Constantini ad Persarum Regem pro Christianis

Theodoretus lib. 1. c. 24. pag. 56.

** Ed. sævientem.*

IN Perside vero fautoribus pietatis Constantinus Augustus sponte prospexit. Agnoscens enim eos ab impiis vehementer affligi, eorumque Regem erroribus* servientem diversa eis inferre pericula, scripsit ei per Legator, qui tunc aderant, monita pietatis, rogans, ut cultores Dei apud eum digno honore potirentur. Sed melius studium pii Principis per ejus litteras valebis agnosci.

EPISTOLA CONSTANTINI IMP. ad Saporem Regem Persarum de providentia Dei erga homines.

SAcratissimam custodiens fidem, veritatis luce participatus sum: luminis veritate gubernatus, sacram cognosco fidem. Denique per hæc (sicuti res ipsæ confirmant) venerabilem religionem esse conspicio, & doctrinam agnitionis sanctissimi Dei omnibus offerentem, hujusmodi cultum me habere profiteor. Quia hujus Dei virtutem in auxilio habens, inchoans, a finibus Oceani, omnem terrarum orbem firmissima spe salutis obtinui; ita ut universi, qui per tot tyrannos cladibus quotidianis fuerant subjugati, & ad obsenitatem usque perducti, sumentes communium rerum vindictam, rediviva quodammodo curatione resurgerent. Hunc Deum colo, cujus signum Deo dicatus meus exercitus portat in humeris: & a quo dum justo sermone aliquid poscitur, impetratur. Ex ipsis autem trophæi insignibus beneficia repente suscipio. Hunc itaque Deum immortali memoria me honorare profiteor, eumque summa puraque mente super omnia esse credo. Hunc inclinatis genibus invocabo, fugiens cunctum abominabilem sanguinem & odores horribiles ac fugiendos, omnemque terrenam flammam nimis evito. Quibus omnibus nefandus & ineffabilis error multos gentium, ac genera universa prostravit, & inferno contradidit. Quæ enim Deus omnium propter homines providentia suæ clementiæ, utilitatis causa, produxit in mundum, hæc ad uniuscujusque desiderium trahi non patitur. Sed puram tantummodo mentem & immaculatam animam ab* omnibus exigit, virtutis & pietatis actus exquirit, mansuetudinis & clementiæ delectatur operibus, mites amat, habet odio turbulentos, diligit fidem, punit perfidiam, omnemque potentiam cum fastu despicit, superborum punit asperitatem, ad fastum elevatos interimit, humilibus autem ac patientibus digna retribuit. Sic itaque etiam Regnum justum magnipendens adjutorio suæ virtutis extendit, sapientiamque regiam pacis tranquillitate custodit. Non ergo videor mihi errare, frater mi, hunc esse confitendum Deum omnium Principem atque Patrem, quem multi Regnantes apud nos vesanis erroribus seducti, denegare tentaverunt. Sed illos omnes finis comprehendit exitialis, ita ut omne genus hominum post eos exsurgens, clades eorum pro maledictionis exemplo proponere videatur. Horum igitur unum esse reor Valerianum, quem velut quædam virga iracundiæ divinæ de nostris terris expellens, vestris partibus tradidit puniendum. Qui scilicet verecundiæ suæ* famosissimus, apud nos trophæum demonstrasse cognoscitur. Sed hoc quidem in bonam partem conversum est, ut in nostro sæculo hujusmodi supplicium fieret manifestum. Vidi namque & ego illorum finem, qui nuper nefandis præceptionibus Deo devotum populum turbaverunt. Quapropter multas Deo refero gratias, quoniam integra providentia omne genus humanum, colens legem divinam, reddita sibi pace decenter exultat. Unde etiam nobisipsis credo quoniam optime cauteque universa proveniunt, quando per illorum puram probabilemque religionem, divinamque concordiam, universa in se dignatur erigere. Igitur de tali hominum collegio, id est, Christianorum (pro quibus mihi omnis est sermo) quam me libenter credis audire, quando etiam eminentia loca Persidos per eos amplius, quam cupio, decorantur? Tu ergo optime gubernaveris, si fueris sicut illi, & habueris commune quod illi. Sic enim habebis omnium Dominum mitem, placidumque, atque propitium. Hos igitur, quoniam tantus ac talis existis, commendo tibi, quoniam & pietate probaris insignis. Hos dilige competenter, & facito clementiæ tuæ participes: tibi simul & nobis præbiturus gratiæ immensa jura per fidem.

** Ed. hominibus.*

Valerianus.

** Ed. Niv. & Frob nobilissimum.*

Hæc igitur optimus Imperator pietate decoratus egit, curam non solum subjectorum habens,

sed etiam eorum, qui sub alienis gubernaculis regebantur. Quapropter, & ipse divina protectione potitus est, & universam Europam atque Libyam, super has etiam maximam Asiæ partem tenens, subjectos habuit ubique devotos. Sed etiam Barbarorum alii quidem sponte serviebant, alii devicti. Ubique triumphi videbantur, & victor cernebatur in omnibus Imperator.

CAPUT IV.

De Alexandri Pontificis Alexandriai fine, & initia Præsulis Athanasii.

Theodoretus lib. 1. c. 26. p. 50. D. An.Dom. 328 Baron. 326. Verba Epiphanii interpreti. INterea Alexandro mirabili sane, qui Arii prostraverat blasphemias, defuncto, post menses quinque Nicæni Concilii, Alexandrinorum Ecclesiæ suscepit Athanasius Præsulatum. Cujus persecutiones, fugas, contumelias, crebraque pericula transferre distuli, quæ Ruffinus suo nobilitavit eloquio.

CAPUT V.

Qua contra Athanasium gesta sint, & quomodo confugerit ad Principem.

Sozomen. lib. 2. cap. 24. Edit. Christ. POst plurima vero consilia turbis seditionibusque completa, & clamores accusatorum potentium, ut Athanasius tamquam Magus violentus, & indignus sacerdotio damnaretur: directi ab Imperatore metuentes, ne eum aliqua invasione perimerent, latenter eum de Concilio subtraxerunt. Ac ille sciens non sibi fore tutum contra tot accusatores agere, judicibus etiam inimicis, Synodum relinquens venire festinavit ad Imperatorem.

Theodoretus lib. 1. cap. 30. pag. 64. D. Arianorum conventus apud Mareotem. Igitur Athanasius ad Principem veniens, omnem præsumptionem contra se factam Episcoporum edocuit. At illi ad Mareoten convenientes, quosdam concordantium sibimet Sacerdotum miserunt ad Principem, id est, Theogonium Nicænum, atque Theodorum Perinthium, Marin Chalcedonensem, Narcissum Cilicem, & similes horum, mendacia texentes, & quædam commenta fingentes, & nudas valde calumnias, quasi veras accusationes sibimet componentes. Quo facto venerunt ad Æliam civitatem. Præceperat enim Imperator, ut omne Concilium a Tyro veniret ad Æliam. Necnon & alios undique congregati præceperat, quatenus templa ædificata dedicarentur. Misit itaque pariter devotos * viros pietate ac fide clarissimos, omnia largissima expendi præcipiens, non solum Pontificibus ac Sacerdotibus, sed etiam egentibus universis, qui undique concurrebant. Porro fuerat exornatum etiam sacrum altare palliis Regalibus atque vasis, auro & pretiosis lapidibus decoratum.

E Tyro Synodum transfert Constantinus ad Æliam, id est, urbem Hierosolymorum.

* Ed. Niv. & Frob. *Judicum.*

CAPUT VI.

Quomodo sit Arius ab exilio revocatus, & qualem libellum dederit Constantino, & de fraudibus Arianorum.

Sozomen. lib. 2. cap. 26. Edit. Christ. Valef. cap. 27. pag. 484. D. IMperator interea Arium de exilio revocavit, jussitque, ut quod de Deo crederet, scriptura currente proferret. Tunc ille novitatem nominum, quam prius adinvenerat, declinans, aliam explanationem contexuit, simplicibus verbis eam & divina lectione confirmans, jusjurandum quoque præbuit ita se credere, & hæc etiam mente sapere, nihilque aliter intelligere. Textus enim, ejus expositionis hujusmodi est.

PIISSIMO, ET DEO AMANTISSIMO
Domino nostro Imperatori Constantino
Arius, & Euzoius Presbyteri.

Fides Arii, quam apud Constantinum Aug. professus est. SIcut præcepit Deo amabilis pietas tua, Domine Imperator, exponimus nostram fidem, & scriptis profitemur coram Deo credere & nos, & omnes qui nobiscum sunt, sicuti subjectum est. Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, & Dominum JESUM CHRISTUM Filium ejus, qui ex eo ante omnia sæcula natus est, Deum Verbum, per quem omnia facta sunt, quæ in cœlis, & quæ in terra, qui venit, & carnem assumpsit, & passus est, & resurrexit, & ascendit in cœlos, & iterum venturus est judicare vivos & mortuos, & in Spiritum sanctum, & carnis resurrectionem, & vitam futuri sæculi, & in regnum cœlorum, & in unam sanctam Catholicam Dei Ecclesiam, quæ a finibus usque ad fines est. Hanc autem fidem percepimus ex sanctis Evangeliis, dicente Domino discipulis suis: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.* Matt. 28, 19 Si autem non hæc ita credimus atque suscipimus, vere Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, sicut omnis Catholica Ecclesia, & sanctæ docent scripturæ, quas per omnia sequimur, Judex noster erit Deus & nunc, & in futuro die. Quapropter tuam pietatem rogamus, Deo amabilis Imperator, ut dum Ecclesiastici sumus, & fidem & sensum Ecclesiæ sanctarumque scripturarum habemus, uniri nos per pacificam & Deicolericem pietatem tuam matri nostræ Ecclesiæ jubeatis, quæstionibus utique & superfluitatibus inquisitionum sublatis; ut & nos, & sancta Ecclesia ad invicem pacificati, solemnes orationes pro pacifico pioque Imperio, & omni tuo genere omnes communiter celebramus.

Hanc fidei expositionem alii quidem dicebant artificiose compositam; ut videretur Princeps placari sermonibus, & ita Arii dogmatibus circumferri; quatenus per expositionem ei fiducia præberetur, & utcumque haberet intellectum. Arbitratus autem Imperator Arium, & Euzoium similia credere his, qui in Nicæa convenerant, valde gavisus est. Non tamen sibimet persuasit, ut eos in Ecclesiæ communionem susciperet ante judicium atque probationem congruarum personarum secundum Ecclesiæ legem: sed destinavit eos ad Episcopos tunc Hierosolymis congregatos: scribens ut fidem eorum expositionis examinarent, & clementem super eis deberent proferre sententiam; sive recte credentes invidiæ gratia essent injustitiam passi: seu dum non haberent unde judices suos culpare peterent, per pœnitentiam revocarentur. Porro sumpta occasione, fautores Arii per scripta Imperatoris eos in communionem susceperunt. Et cum hoc fecissent, ipsi Imperatori rescripserunt, & Ecclesiæ Alexandrinæ, & in Ægyptum, & Thebaidam, & Libyam Episcopis universis, & Clericis præcipientes, ut eos alacriter susciperent, Imperatore testante rectam eorum esse fidem, quam etiam propriæ epistolæ subjecerunt. Hæc quidem in Hierosolymis gesta noscuntur.

Constantinus Arii professionem mittit Synodo Hierosolymitanæ examinandam.

Sozomen. lib. 2. cap. 27. Edit. Christ. Valef. cap. 28. pag. 486. C. Athanasius Constantinopolim venit ad Constantinum. Athanasius autem fugiens de Tyro, Constantinopolim venit, & quæ passus est adito Imperatore narravit: petens, ut quæ in Tyro fuerant gesta, examinarentur sub ejus quoque præsentia. Porro Constantinus Imperator rationabilem petitionem ejus judicans, hæc scripsit Episcopis, qui in Tyro convenerant.

CAPUT VII.

Epistola Constantini evocantis Episcopos, ut Athanasii causas ipse cognosceret.

Socrates, lib. 1. cap. 22. Edit. Christo-ph. Vales. cap. 34.

IGitur Imperator directa sacra epistola Concilium evocavit, ut in sui præsentia Athanasii examinaret causam, cujus verba sunt hæc.

VICTOR CONSTANTINUS PIUS Episcopis in Tyriorum urbe collectis.

EGo quidem ignoro, quæ vestro Concilio turbulenter atque cum tempestate decreta sunt. Apparet enim, quoniam quadam tumultuosa indisciplinatione veritas est oppressa; vobis quippe non considerantibus quæ Deo placent, propter jurgia, quæ contra proximos vestros habetis, & vota vestra inevincibilia esse contenditis. Sed erit opus divinæ providentiæ; quatenus & hæc contentio aperte deprehensa possit evacuari, atque nobis palam fieri, si quid illic convenientes sive qualibet gratia, aut inimicitiarum causa gessistis. Quapropter cum omni festinatione vos omnes ad meam Reverentiam volo concurrere; quatenus gestorum apud vos integritatem per vos ipsos possitis ostendere. Verum qua gratia hæc scripserim vobis, vosque ad me litteris evocaverim, per ea quæ sequuntur agnoscetis. Pergenti jam mihi ad cognominis nostri felicissimæ patriæ civitatem, dum essem conscensurus in equum, repente Athanasius Episcopus in media platea cum quibusdam Sacerdotibus, quos circa se habebat, sic inopinate nos adiit, ut nobis daretur subito causa cujusdam formidinis. Testis enim mihi inspector omnium Deus est, quoniam neque cognoscere eum quis esset prima fronte prævalui; nisi quidam nostrorum, & quis esset, & quam pertulisset injustitiam, tunc narrasset. Et ego quidem neque confabulatus cum eo sum illo tempore, nec qualibet locutione participatus. Dumque ille se audiri deposceret, ego vero refutarem, & pene repelli eum præciperem, cum majori fiducia nihil aliud a nobis, quam vestrum postulavit adventum; ut vobis præsentibus quæ passus est necessario posset suis gemitibus explanare. Unde quia mihi rationabile videtur, & temporibus opportunum, scribi vobis libentius hæc præcepi; ut omnes quicumque apud Tyrum Concilium celebrastis, indesinenter ad expeditum nostræ mansuetudinis concurrere festinetis; ipsis operibus ostensuri puritatem & rectitudinem vestri judicii coram me videlicet, quem Dei ministrum proprium nec vos abnegatis; quoniam & Imperator minister sum Dei. Igitur ubique pacificatur Dei nomen, & integre benedicitur per meam in Deo culturam etiam apud ipsos Barbaros, qui veritatem hactenus ignorabant. Certum namque est, quia qui veritatem ignorat, neque Deum scire potest. Verumtamen, sicut prædictum est, etiam Barbari per me fidelem ministrum recognoverunt, & Dominum metuere didicerunt, quem utique protectorem meum ubique ac provisorem ipsis operibus est ostensum. Unde præcipue etiam Deum sciunt. Et illi quidem propter nostrum timorem reverentur Deum. Vos autem, qui sancta mysteria ejus clementiæ proferre debetis, non dicam custodire, sed nihil agere, nisi quæ ad contentionem noscuntur, & odia pertinere, & (ut absolute dicam) quæ ad humani generis tendere videntur interitum. Sed festinate, sicuti dixi, ad nos venire continuo: scientes, quoniam omni virtute agere conabor, quatenus quæ in lege Dei sunt; ea præcipue sine aliqua titubatione serventur. Quibus utique neque vituperatio, neque mala superstitio poterit implicari, dispersis utique, ac palam contritis, & penitus exterminatis sacratissimæ legis inimicis, qui sub schemate sancti nominis blasphemias varias & diversas injiciunt.

Constantinopolim intelligit.

CAPUT VIII.

Quod venientes Episcopi Ario faventes Athanasio detraxerint, itaut in exilium mitteretur.

Socrates, lib. 1. capit. 23. Edit. Christ.

HÆ siquidem litteræ ad æstuationem perduxerunt eos, qui fuerant in Synodo congregati, quoniam plures quidem ad proprias redierant civitates. Qui vero circa Eusebium, & Theogonium, & Marin, Patrophilum, & Ursacium, & Valentem erant, ad Constantinopolitanam venientes urbem, nequaquam de calice fracto, aut altari subverso, aut Arsenio perempto, quod in Synodo concinnaverant, quæstionem fieri permiserunt: sed aliam invenere detractionem, suggerentes Imperatori, quoniam Athanasius incriminaretur non se missurum ab Alexandria (*a*) frumenta solemniter ad Constantipolitanam urbem. Et hæc se audisse dicebant, Athanasio dicente ad Amantium, Anubionem, Arbathionem, & Petrum Episcopos. Multum itaque derogatio prævalet, quando derogator creditur fide dignus. Hac subreptione ad furorem perductus Imperator, Athanasium relegavit exilio, & habitare eum præcepit in Galliis. Aiunt enim quidam hoc Imperatorem propterea fecisse, ut unirentur Ecclesiæ: quoniam Athanasius communicare Arianis evitabat. Et ille quidem degebat in Treveri Galliarum.

Athanasius apud Treviros exul.

Sed nemo miretur si tantus vir deceptus excessit, Sacerdotibus falsa loquentibus; cum divinus quoque David Propheta, non a Pontifice, sed a servo Siba, contra Miphiboseth loquente, deceptus sit.

Theodoretus. lib. 1. cap. 33. p. 66. A.

(*a*) Constantini senioris liberalitate Constantinopolim mittebantur ex Alexandria ferme octoginta millia modiorum frumenti propter pauperes. Eaque res videtur Episcopo fuisse commissa.

CAPUT IX.

Quando Marcellus Ancyranus depositus sit, & de Asterio Sophista.

Socrates. lib. 1. capit. 24. Edit. Christ.

IGitur Episcopi in Constantinopolitana urbe congregati, Marcellum Ancyræ Galatiæ deposuerunt pro hujusmodi causa. Asterius quidam in Cappadocia exercens artem sophisticam, eam relinquens, Christianitatem se promittebat asciscere; tentavitque libros conscribere, qui feruntur hactenus, & per quos Arii dogma firmatum est. Dicebat enim Christum sic esse Virtutem Dei, sicuti dictum est apud Moysen: Locustam & campos virtutem Dei; & his multa similia. Conveniebat autem is Asterius frequenter apud Episcopos, qui Arianam præcipue non evitabant sectam. Nam & ad Concilia concurrebat, Episcopatum in aliqua civitate quærens. Sed Sacerdotio quidem frustratus est, eo quod persecutionis tempore sacrificasse probaretur. Cumque circumiret Syriæ civitates, libros quos conscripserat, ostendebat. Hæc agnoscens Marcellus, contra eum scribere volens, mensuram contrarietatis excessit. Purum

namque hominem, sicut Samosatenus Paulus, præsumpsit dicere Dominum Christum. Hæc agnoscentes qui tunc Hierosolymis convenerant, de Asterio quidem nullum habuere sermonem: quoniam neque erat in ordine Sacerdotum. Marcellum vero tamquam Sacerdotio functum rationem exigentes libri sui, eumque comperientes Samosateni dogmate maculatum, jusserunt ut a tali secta recederet. Qui reprehensus, librum se promisit exurere. Cumque hoc studium * fuisset lentatum, Episcoporum collegium, evocante Imperatore, venit ad Regiam civitatem, præsentibusque Eusebio, & qui cum eo erant Episcopis, in urbe Constantinopolitana rursus studium de Marcello fiebat. Et dum Marcellus, sicut promiserat, illicitam conscriptionem noluisset incendere, eum de Episcopatu deposuerunt. In cujus locum Basilium in Ancyram direxerunt. Sed hanc quidem conscriptionem Eusebius tribus destruxit libris, superstitionem ejus valde redarguens. Postea vero Marcellus in Sardicensi Concilio recepit Episcopatum: dicens non intellectum suum librum, & propterea quasi Paulianum fuisse depositum.

* Ed. Niv. & Frob. *desertuisset.*

Marcellus recipit Episcopatum suum.

CAPUT X.

Quomodo Arius, dum studet ab Alexandro Constantinopoleos in communionem suscipi, extinctus sit.

Sozomen. lib. 2. cap. 28. Edit. Christ. Vales. cap. 29. pag. 488. D.

Arius venit Constantinopolim, novi Concilii causa.

IGitur dum post Concilium Hierosolymitanum Arius venisset in Ægyptum, Alexandrina Ecclesia ejus evitante communionem, rursus venit ad Constantinopolitanam urbem, concurrentibus illic consectatoribus ejus, & obedientibus Eusebio Nicomediensi Episcopo, & Concilium celebrare volentibus. Horum studium sentiens Alexander tunc Constantinopolitanus Episcopus, nisus est solvere tale conamen. Dumque hoc non valuisset implere, aperte Arii nisibus interdixit: non licere eum Ecclesiasticum esse dicens, nec infirmandam sententiam Episcoporum pene totius terræ secum convenientium in Nicæna urbe. Eusebius autem, & qui circa eum erant, dum primo sermonibus flectere nequivissent Alexandrum, postea cum terrore minabantur: qui nisi susciperet Arium, certa die ipse quidem deportaretur exilio; Arius autem in communionem susciperetur universorum. Et post hæc ab alterutris recesserunt. Illi quidem definitam diem expectantes, ut suas minas implerent; Alexander autem orabat, ne ad perfectum verba Eusebii pervenirent. Maxime autem ei terror ingerebatur, eo quod Imperatori jam pene suaserant, ut faceret quod ipsi volebant. Ante unum vero constitutum diem prosternens semetipsum sub altari, tota nocte jacuit pronus: rogans Deum, ut impediret terminum inimicorum ejus.

Socrates. lib. 1. capit. 25. Edit. Christ. Vales. cap. 38. pag. 37. D.

Arius subscribit decretis Nicæni Concilii apud Constantinum.

Hæc igitur Alexander pronus orabat. Imperator autem de Ario experiri volens, eum ad Palatium evocavit, percunctatusque est, si Nicæni Concilii decreta servaret. Ille vero nihil moratus, repente subscripsit decreta fidei, per subscriptionem arte callida circumveniens. Et Imperator quidem miratus, ei intulit jusjurandum. Qui etiam hoc fraudulenter egit, quodammodo jusjurandum arte deludens. Quod autem audivi de hac machinatione conscribo. Fertur enim conscripsisse Arium sectam suam in charta, quam sub ala ferebat: unde vere se jurare credidit, dicens sic se sapere, sicut scripsisset. Hoc enim ita factum audiens ego conscripsi: quia vero & jusjurandum præbuit, ex epistolis Imperatoris agnovi. Credens igitur Imperator, suscipi eum ab Episcopo Constantinopolitanæ urbis Alexandro in communionem præcepit. Erat enim tunc sabbatum. Et sequenti die eos communicare expectabat alterutris: sed præsumptiones Arii judicia Dei secuta sunt. Nam dum egressus ex Imperiali fuisset aula, obsequiis honorabatur satellitum Eusebii, & per mediam tunc civitatem perspicuus apparebat. Cumque venisset juxta locum, cui est vocabulum Constantini forum, ubi columna Porphyretica collocata est, terror eum subito ex quodam conscientiæ secreto constrinxit, & eum formidine secuta est ventris effusio. Percunctatusque si secessus esset in proximo, & agnoscens esse post Constantini forum, perrexit illuc. Quo facto, defectus eum quidam cum effusione corripuit, & una cum stercoribus meatus quoque prolapsus est. Tunc ergo concidit, & sanguinis multitudo cum subtilibus intestinis subsequenter effluxit; decurrebantque pariter cum splene etiam interna jecoris. Et ita factum est, ut repente sequeretur & mors. Secessus vero ubi talia gesta sunt, in Constantinopolitana urbe monstrabatur, sicuti dixi, post Constantini forum atque macellum in porticu constitutum: omnesque transeuntes digito notabant locum, detestabilem Arii recordantes interitum.

Jubetur Alexander Arium in communionem recipere.

Arii mors.

Post aliquod tempus quidam fautorum Arianæ vesaniæ dives ac potens studium habuit, ut eumdem locum a publico compararet. Et destruens quod erat primitus, domum ibi constituit; quatenus oblivio facti procederet, & per successionem hujusmodi memoria deperiret. Fama tamen per cunctam cucurrit civitatem, & orbi terrarum mortem Arii declaravit.

Sozomen. lib. 2. capit. 28. Edit. Christ.

In loco latrinæ, ubi periit Arius, quidam domum construxit.

CAPUT XI.

Quod prius Ariani cum Orthodoxis conveniebant atque communicabant, & de lege Constantini, qua jussit hæreticorum oratoria Ecclesiis applicari.

Sozomen. lib. 2. capit. 30. Edit. Christ. Vales. cap. 32. pag. 492. D.

ARii vero dogma, licet apud multos disputationibus extolleretur, nondum tamen in proprium discernebatur populum, aut in nomine constabat auctoris: sed omnes simul in Ecclesia conveniebant atque communicabant, præter Novatianos, & qui vocantur Phryges, & Valentinianos, & Marcionistas, & Paulianos, & qui alias hæreses colebant. Contra quos omnes Imperator posita lege sancivit auferri eorum oratoria, & Ecclesiis applicari; & neque in domibus privatorum eos congregationes patiebatur, nec publice celebrare. Melius enim judicabat in Ecclesia Catholica communicandum, & in eam cunctis convenire suadebat. Propter quam legem arbitror hæresis memoriam fuisse destructam. Nam priorum Principum temporibus Christi cultores licet sectarum diversitate differrent, apud Paganos tamen Christiani esse putabantur, & similiter passionibus subjacebant, ac semetipsos propter communes persecutiones examinare non poterant, & propterea facile inter se convenientes missas celebrabant. Et licet essent pauci, non tamen videbantur esse divisi. Post hanc vero legem neque publice in Ecclesias poterant convenire, neque latenter; dum Episcopi civitatum & Clerici observantes talia prohiberent,

Novatiani. Phryges. Valentiniani. Marcionistæ. Paulianistæ.

berent. Hinc ergo plurimi metuentes ad Ecclesiam se Catholicam contulerunt. Alii vero manserunt in sua sententia: non tamen successores hæresis reliquerunt.

CAPUT XII.

Quomodo, & ubi Imperator Constantinus Imperatores tres filios reliquerit, & percepto baptismate sit defunctus.

Socrates. lib. 1. cap. 25. Edit. Christ. Valef. cap. 38. pag. 74. D. * *Ed. vero.*

CUmque religiosissimus Imperator potius Christianitate gauderet, & * veri Dei testimonio fidem Nicænam roborari cognosceret, in his quæ fuerant de Ario gesta, lætabatur. Qui cum tres habuisset filios, eos Cæsares nuncupavit, & singulos eorum per decenos annos Imperii sui Principes esse constituit. Id est, primum quidem filium sui nominis Constantinum Hesperiarum partium in Decennali suo fecit habere principatum: secundum vero avi nomine Constantium in Vicennalibus suis Cæsarem in Oriente constituit: juniorem vero Constantem in suis Tricennalibus ordinavit. Anno vero post hæc transacto, ingressus sexagesimum quintum ætatis annum, ægritudine captus, ex urbe Constantinopolitana, quasi ad calidas aquas egressus est.

Nomina trium filiorum Constantini.

Qui cum Nicomediæ degeret, languore gravatur, nec ignorans vitæ hujus incertum, gratiam sacri baptismatis est adeptus. Distulerat enim usque ad illud tempus: in Jordane fluvio hoc promereri desiderans. Porro autem tres filios Imperii reliquit heredes, & Athanasium magnum reverti præcepit in Alexandriam; licet Eusebius præsens esset, & niteretur contraria suadere.

Theodoret. lib. 1. cap. 23. pag. 65. D. An. Dom. 339

Athanasius redire jubetur Alexandriam.

Nicomediæ in suburbano sacri baptismatis donis initiatus est.

Sozomen. lib. 2. cap. 32. Edit. Christoph. Valef. cap. 34. pag. 945. D.

Ita facto testamento, tribus filiis heredibus constitutis est defunctus. Corpus autem Imperatoris in aureo loculo collocatum, ad Constantinopolim est devectum, & in palatii celso loco repositum. Quod in multis honoribus atque veneratione quasi viveret habebatur, donec aliquis filiorum ejus assisteret. Postea vero ab Oriente Constantio veniente, cum Imperialibus exequiis funus ejus sepultum est in Apostolorum Ecclesia; quam propterea fecerat, ne Imperatores & Sacerdotes reliquiis privarentur Apostolorum. Vixit autem Constantinus Imperator annis sexaginta & quinque, regnavit autem triginta & uno. Defunctus est, * Consulatu Feliciani, & Taciani, vicesima secunda die mensis Maii, qui erat annus secundus ducentesimæ octavæ Olympiadis.

Socrates. lib. 1. cap. 26. Edit. Christ.

* *id est, Anno Dom. 336. Chron. Cassiod. 338.*

HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ, QUAM TRIPARTITAM VOCANT,

EX TRIBUS GRÆCIS AUCTORIBUS

Sozomeno, Socrate, & Theodoreto, ab Epiphanio Scholastico versis, per Cassiodorium Senatorem in Epitomen redactæ.

LIBER QUARTUS.

CAPUT I.

Quomodo per quemdam Presbyterum dogma Arii pullulaverit.

Sozomen. lib. 3. cap. 1. pag. 497. A. Dogma Nicæni Concilii iterū in quæstionē venit.

IGitur sub Imperio Constantini per Ecclesias talia provenerunt. Quo moriente, rursus ad querimoniam venie dogma Nicæni Concilii. Nam licet vivente Constautino non illud omnes susceperint: tamen aperte renuere nun audebant. Qno motiente, plurimi ab eo se induhitanter abstinuere Concilio. Erant enim isti, qui etiam primitus videbantur esse suspecti: præcipue vero Arii sectatores Eusebius, & Theogunius, cujus dugma se firmare credebant, si reverti Athanasium prohiberent, & consectatori suo Ægyptiacæ diœcesis jura contraderent. Et illi quidem hæc agebant, miuistrante sibi Preshytero, per quem Constantini temporihus Arius ab exilio fuerat revocatus. Erat enim is Preshyter Constantio quoque gratus, eo quod paternum ei servaverat testamentum, ita ut usque ad Principem, Palatiique potentes haberet accessum. Eusebins autem in aula Regali videbatur ita perspicuus, ut suus consectatores faceret Augustos ac Proceres. Quamobrem de dogmate rursus privatim & publice disputationes crebro proferebantur, & simul injuriæ, inimicitiæ, & plurima quæ ex talibus solent sæpius evenire.

CAPUT II.

Quomodo Athanasius favore Constantini minoris Alexandriam remeaverit, & ejusdem Constantini Epistola.

Sozomen. lib. 3. cap. 2. pag. 498. a. An. Dom. 341.

INterea Athanasius ab Occidentali parte in Alexandriam est reversus, quem etiam Constantinus vivens redire maluerat. Dicitur autem quia etiam testamento voluit hoc conscribere: sed quoniam ita defunctus est, ejus major filius Constantiuus Hesperiarum partium Princeps, hoc egit, litterasque hujusmodi ad populum destinavit Alexandrinum.

CONSTANTINUS CÆSAR POPULO Ecclesiæ Catholicæ, Alexandriæ constituto.

Epistola Constātini junioris ad Alexādrinos pro Athanasio.

NEque vestram sacratissimam mentem arbitror ignorare, propterea Athanasium adorandæ legis prædicatorem, ad tempus in Gallias fuisse directum: quoniam ferocitas crudelium inimicorum ejus, in periculo sacri ejus capitis imminebant: ne forsan per malignorum calliditatem aliquid incongruum sustineret. Ut ergo hoc evitaret, ab imminentibus sibi necessitatibus est ablatus. Et ita me jubente habitare * præceptum est; ut in hac civitate, in qua degebat, bona ei necessaria non deessent. Talis enim est ejus venerabilis virtus, divinis freta solatiis, ut etiam molestias asperioris fortunæ despiciat. Quapropter licet ad carissimam reverentiam vestram Duminus noster beatæ memoriæ Constantinus pius, meus pater, eumdem Episcopum in suum locum restituere proposuerat: tamen, quoniam humana sorte præventus, antequam hæc compleret vota, requievit, consequens arbitratus sum voluntatem divæ memoriæ Imperatoris implere. Qui dum ad vos remeaverit, qualem a me venerationem hahuerit, agnoscetis. Non enim mirabile est, si quid in eo gessimus quod laudetur. Meam namque animam imago desiderii vestri, & schema tanti viri ad hoc movit & invitavit. Divina providentia vos custodiat, fratres dilectissimi.

* Ed. jussus est.

CAPUT III.

De insidiis Arianorum adversus Athanasium.

Sozomen. lib. 4. cap. 2. pag. 499. A. Athanasius redit Alexandriam. Athanasius opera Eusebii iterum Alexādria pellitur.

HIs litteris fretus Athanasius, Alexandriam venit, libenterque eum plebs Alexandrina suscepit. Ariani vero conjuratione facta adversus eum, frequentes seditiones subinde suscitabant, per quas occasio præbebatur Eusebio, ut derogaret ei apud Imperatorem: quoniam non decernente communi Concilio Episcoporum, auctoritate sua* arripuisset Ecclesiam. Tantumque his derogationibus actum est, ut indignante Imperatore de Alexandria urbe projiceretur. Eodem tempore Eusebio moriente Episcopo Cæsareæ Palæstinæ cognomento Pamphili, Agapius discipulus ejus suscepit Episcopatum, qui & alios plurimos edidit libros, & de vita doctoris sui multa conscripsit.

* MS. Lyr. corripuisset.

Eusebius Cæsariensis moritur. Agapius succedit.

CAPUT IV.

De morte Constantini minoris.

Socrates. lib. 2. cap. 3. Edit. Christ. Vales. cap. 5. pag. 83 B.

NOn multo post tempore & Constantinus Imperator, Constantini majoris filius, dum nititur invadere partes junioris fratris Constantis, circa Aquileiam congressione facta perimitur, * Consulatu Acindyni, & Procli. Quamobrem Imperii Romani principatus Occidentalium quidem partium pervenit ad Constantem, Orientalis autem ad Constantium.

* An. Dom. 339.

CAPUT V.

Quomoda Athanasius , Arianis bella sibi denuo suscitantibus , ad partes discesserit Italiæ.

Theodoretus. lib. 2. cap. 3. pag. 70. D. Presbytero cuidam Constantinus moriens testamentum reliquit.

IGitur tempore, quo Constantinus ad perenne transivit Imperium , testamento filiis temporale distribuens Regnum (nullus enim eorum erat præsens) Presbytero ,a sorore propria sibimet commendato, suum credidit testamentum: præcipiens illud Constantio dari , qui inter alios videbatur esse vicinior, & prius venire posse credebatur. Hinc iste Constantio factus notus, tradito testamento accepit ad eum ingrediendi fiduciam . Qui videns facilem Constantii voluntatem, & velut calamum ventis accedentibus agitari, præsumpsit contra Evangelica dogmata bellum assumere, & adversus Ecclesias asperrimam erigere tempestatem. Dicebat enim esse culpabiles, qui consubstantialitatis vocem, quæ scripta non inveniretur, in fidei doctrina posuissent ; quod inter Sacerdotes & eos discordiam generaret . Hinc ergo Athanasium & ejus sectatores accusans , insidias instruebat . Hujus cooperatores erant Eusebius, & Theognius , & Theodorus Perinthius, qui eloquentior videbatur , & scripsit explanationes Evangeliorum , quem plurimi Heracleioten vocant. Isti namque sæpius videntes Imperatorem, reversionem Athanasii multorum causam asserebant esse malorum ; & non solum Ægyptum, sed etiam Palæstinam, & Phœnicen, vicinasque gentes ejus gratia dicebant esse turbatas. Proinde hujusmodi verbis levissimam obsidentes Imperatoris intentionem, suaserant ut Athanasium ab Ecclesia rursus expelleret . Qui agnoscens eorum consilium, ad partes Hesperias abiit.

An. Dom. 341.

CAPUT VI.

Quid de Athanasio Julius decrevit Episcopus.

Theodoretus. lib. 2. cap 4. pag. 71. D. Julius Pont. Ro. Athanasium & ejus adversarios Romam evocat.

VErum Eusebius, ejusque consortes , calumnias in Athanasium factas Julio Romano Pontifici destinaverunt . Qui Ecclesiasticam sequens legem, etiam ipsos Romam venire præcepit, & venerabilem Athanasium ad judicium regulariter evocavit. Ille continuo evocatione suscepta venit: calumniarum vero sarcinatores Romam quidem profecti non sunt , scientes facile suum posse capi mendacium . Sed videntes oves pastore desolatas, lupum super eas pro pastore constituerunt, id est, Gregorium, qui sex annis bestiis ferocibus crudelius usus , pœnam malitiæ suæ solvit, ab omnibus amarissime laniatus.

Gregorius, Alexandrinis impositus Episcopus.

CAPUT VII.

Quod Constans Imperator partes foverit Athanasii.

Theodoretus. lib. 2. cap. 5. Edit. Christ. Vales. cap. 4. pag. 72. A.

ATbanasius autem veniens ad Constantem , postquam Constantinus junior fuerat bello defunctus, Arianæ cohortis cum gemitu referebat insidias, & bellum contra Apostolicam fidem gestum , patrisque ejus nomen maximique Concilii ab illo celebrati memorabat , & quoniam communi lege Synodus soboata videretur. Hæc insinuando cum lacrymis , ad paternum zelum excitavit Imperatorem . Mox namque ut hæc audivit, mandavit fratri, monens , ut paternæ pietatis inviolabilem servaret hereditatem; cum & ille pietate gubernando Regnum , & Romanorum evicisset tyrannos, & gentes positas in circuitu subjugasset.

Athanasius Constanti Cæs. queritur de Arianis.

Constans pro Athanasio ad Constantium fratrem scribit.

CAPUT VIII.

De morte Alexandri Constantinopolitani Pontificis, & de ordinatione apud Orthodoxos Pauli , apud Arianos Macedonii.

Socrates. lib. 2. cap. 4. Edit. Christ. Vales. cap. 6. pag. 83. C.

EA siquidem tempestate Constantinopolim altera, priore superior, turba ex hujusmodi causa processit . Alexander Constantinopolitanæ Præsul Ecclesiæ, post decertationem cum Ario terminatam ex hac vita recessit , Episcopatus tricesimo tertio, vitæ anno nonagesimo & octavo, nullumque in suum constituit locum : sed mandavit, ut unum ex duobus , quos ipse nominaret, eligerent. Et si quidem vellent docibilem simul, & vitæ optimæ testimonio decoratum, Paulum a se Presbyterum ordinatum , virum quidem ætate juvenem, sed sapientia senem, Episcopum sibimet ordinarent. Si vero ea habitu solummodo reverentiæ eligere vellent , Macedonium facerent, tunc Diaconum existentem, qui ætate senior videretur . Ex hac causa major contentio pro Episcopi ordinatione surrexit , Ecclesiamque turbavit, cum populus utique in duas divisus esset partes ; aliique defenderent Arianum dogma: alii vero Nicæni decreta Concilii. Igitur donec Alexander viveret, * Homousiani Pontifices potiores erant Arianorum : quia hi quotidie convicti minuebantur . Cum vero Alexander obiisset, contentio rursus ex utraque parte commota est. Quapropter Homousiani Paulum ordinavere Pontificem, Ariani vero Macedonium. Et in Ecclesia quidem Irene cognomine , quæ est vicina juxta basilicam Sophiam , Paulus est ordinatus, in quo potius Alexandri sententia prolata videbatur.

An. Dom. 326

Duæ factiones Alexandria, Homousianorum , & Arianorum.

CAPUT IX.

Quod remoto Paulo Eusebius Nicomediensis Constantinopoleos invaserit Episcopatum , & de Antiocheno Concilio , & ordinatione Eusebii in Alexandriam , & post eum Gregorii , & de transformatione Nicæni Concilii.

Socrates, lib. 2. cap. 5. Edit. Christ. Vales. cap. 7. & 8. pag. 84. B. C.

POst paululum vero tempus Imperator ad Constantinopolim veniens, indignatur ob ordinationem factam Arianorum Episcoporum; constitutoque Concilio Paulum quidem removeri fecit: Eusebium vero ex Nicomedia migrantem Constantinopolim, Episcopum esse decrevit. Quo facto Antiochiam profectus est Imperator . Eusebius itaque nullo modo cessare patiebatur, sed omnia commovebat , donec suum propositum perduceret ad effectum . Egit ergo ,ut in Antiochia Syriæ Synodus fieret, sub occasione quidem dedicationis Ecclesiæ, quam pater Augustorum fabricari * cœperat; & post ejus obitum Constantius decimo anno eam a tempore fundationis expleverat: pro veritate autem ad subversionem atque destructionem Nicæni Concilii . Ad quam Synodum convenerunt ex civitatibus diversis Episcopi nonaginta . Maximus tamen Hierosolymitanus Macarii successor non affuit : cogitans, quia ei posset subripi, ut in damnationem subscriberet Athanasii. Sed neque Julius interfuit maximæ Romæ Præsul, neque in locum suum ali-

* MS. Lys. fecerat.

Concilium Antiochia 90 Episcoporum.

quem destinavit; cum utique regula Ecclesiastica jubeat non oportere prætee sententiam Romani Pontificis Concilia calebrari. Fit ergo Synodus in Antiochia sub præsentia Constantii Principis, * Consulatu Marcellini, & Probini. Erat autem quintus annus mortis Constantini patris Augustorum. Præsidebatque tunc Ecclesiæ Antiochenæ Placitus successor Euphronii. Fautores igitur Eusebii operæpretium judicantes Athanasio derogare, primum quidem calumniati sunt quasi extra regulam fecisset, quam tunc ipsi decreverant: quoniam non ex sententia communis Concilii Episcoporum receperat Sacerdotium, sed sibimet arrogando in Ecclesiam fuisset ingressus. Deinde quoniam ejus adventu turba generata, plurimi seditione sint mortui: & quia aliqui ab Athanasio cæsi, Judicibus dicerentur esse contraditi.

**id est, Anno Dom. 340. secundum Cassiod. vel. 341. secundum Baron.*
Auctoritas Romani Pontificis.

Hac derogatione tunc habita constituerunt Episcopum in Aleaandria, primo quidem Eusebium cognomento Emisenum.

Quo ordinato, & in Aleaandriam ire metuenta, Gregorium fecerunt Episcopum. His ita gestis, transformaverunt fidem, nihil quidem culpantes Nicæni Concilii: sed principium præbentes, quatenus frequentibus Conciliis alia subinde mutantes & recitantes, terminus fidei paulatim in Arianam vesaniam repedaret.

Socrates. lib.2.cap. 6. Edit.Christ. Vales. cap. 9. pag.85. C. Socrates. lib.2.cap.7. Edit.Christoph. Vales. cap.9.pag.86. C.

CAPUT X.

Epistola Antiocheni Concilii de fide, & de bello Francico, & de Antiochia terra mota.

NOs neque sequaces Arii fuimus; quomodo enim Episcopi Presbyterum sequeremur? Neque aliam quampiam fidem absque exposita antiquitus suscepimus. Sed etiam nos examinatores & cognitores ejus fidei facti sumus; & judicavimus potius, quam secuti sumus. Didicimus enim ab initio credere in unum Deum omnium, Deum universorum intelligibilium sensibiliumque Creatorem & Provisorem, & in unum Filium Unigenitum ante omnia sæcula existentem, & cum suo Genitore manentem, per quem omnia facta sunt visibilia & invisibilia; & qui in novissimis temporibus per bonam voluntatem Patris descendit, & ex sancta Virgine carnem assumpsit, & omnem voluntatem Patris sui implevit: passus est, & resurreait, & in cœlosascendit, & in deatera Patris seder, venturus judicare vivos & mortuos, & Rex permanet in æternum, Deus. Credimus & in Spiritum sanctum. Si autem adjiciendum est, credimus & carnis resurrectionem, & vitam perpetuam. Hæc in prima scribentes epistola civitatibus dirigebant. Sed post paululum aliam in Antiochia dictaverunt. Eodem tempore etiam Rempublicam contigit valde turbari. Gens namque Francorum circa Gallias constituta, Romanis erat infesta. Tunc enim etiam terræ motus maximus in Oriente factus est, & præcipue in Antiochia, quæ anno jugiter est commota.

Socrates. lib.2.cap.7. Edit.Christ. Vales.cap.10. pag.86.D. Fides Episcoporum in Antiochena Synodo faventium Ario.

CAPUT XI.

Quomodo Gregorius Alexandriam venerit, & fugerit Athanasius, & quæ mala per Gregorium gesta sint.

INterea Gregorium deducebat in Alexandriam Syrianus magister militiæ, & cum eo armati milites numero quinque millia, quibus etiam adcrant Arii sectatores ibi morantes. Sed quomodo Athanasius Ecclesia pulsus, ne caperetur effugit, arbitror esse dicendum. Erat enim vespera, & populus in vigiliis uversabat: sperabaturque futura Collectio. Inter hæc venit Magister militum, & circa Ecclesiam per cohortes suos milites ordinavit. Athanasius autem videns quæ fiebant, cogitavit ne propter se ulla læsio populo proveniret. Et præcipiens Diacono, ut compleret orationem, rursus psalmum fecit imponi. Dumque consonantia psalmodiæ celebrarent, per unam januam Ecclesiæ egrediebantur omnes. Quo facto, milites quidem sine commotione steterunt. Athanasius autem inter medios psallentium illæsus abscessit. Et hoc modo fugiens, Romam profectus est. Porro Gregorius Alexandrinæ tunc præsedit Ecclesiæ. Aleaandrinorum vero plebs non ferens quod erat gestum, Ecclesiam, quæ Dionysii nuncupatur, incendit.

Socrates. lib.2.cap. 8. Edit.Christ. Vales.cap.12. pag.88. D. Syrianus cum militari præsidio Gregorii Alexandriam perducit.

CAPUT XII.

Quod mortuo Eusebio Paulus in Ecclesiam rursus introductus sit, & ab Arianis Macedonius institutus.

EUsebius autem legationem misit ad Julium Romanæ urbis Episcopum: rogans, ut contra Athanasium judex esset. Sed quæ de Athanasio decreverat, Julius, Eusebius non occurrit agnoscere: quia dum paucum tempus vixisset post Concilium, vita privatus est. Quapropter Constantinopolitæ Paulum rursus in Ecclesiam introduxerunt. Idem & Ariani in Ecclesiam, quæ nunc dicitur Pauli, ordinavere Macedonium. Et hoc gerebant fautores Eusebii, successoresque præsumptionis, id est, Theogonius Nicænus, Maris Chalcedonensis, Theodorus Heracleæ, & reliqui. Sed Ursacius & Valens hæretici, postea libellum pœnitentiæ Julio offerentes Episcopo, & consentientes consubstantialitatis verbo, communicare meruerunt.

Socrates. lib. 2. cap. 9. Edit.Christ. Vales.cap.11. & 12.p.89.C. Julius Pont. Rom. judex in causa Athanasii. Eusebii mors. Paulus reducitur Constantinopolim. Macedonium eligunt Ariani.

CAPUT XIII.

Quomodo Hermogenes Magister militum volens Paulum ab Ecclesia pellere, a populo sit peremptus, & quæ vindicta processerit.

INterea propter Macedonium ingens præliorum flamma surgebat, & intestinum bellum Christianorum in civitate multi sanguinis effusione pullulabat. Quod cum audisset Constantius Antiochiæ positus imperator, Hermogeni Magistro militum Thraciarum injunxit, ut Paulum Ecclesia pelleret. Qui Constantinopolim veniens maximas turbas* egit cogens, ne pelleretur Episcopus. Facta autem seditione, populus erat præparatus ad ultionem. Cumque Hermogenes insisteret, ut militari manu expelleret Paulum: accensus populus (ut fieri solet in talibus) irrationabiliter ei resistebat, ejusque domum incendentes, ipsumque trahentes interemerunt. Hæc gesta sunt* Consulatu Constantii tertio, & secundo Constantis. Quo tempore Constans quidem Francos Romanorum subjecit imperio. Constantius autem de interitu Hermogenis agens, ab Antiochia veredis Constantinopolim venit, & Paulum quidem expulit civitate, urbi vero damna concussit: auferens ei frumenti a suo patre collati ultra quadraginta millia modiorum, quæ quotidie frangebantur. Nam pene octoginta millia per dies singulos, urbe Alexandria mitten-

Socrates. lib.2.cap. 10. Edit.Christ. Vales.cap.12. & 13.p.90. A.
** Ed. commotiones.*
**id est, Anno Dom. 341.*
** Ed. urbem damno mulctavit.*
Constantius Imp. privat Constantinopolitanos frumentariis stipendiis ex dimidia parte.

Constantius infensus Macedonio.

se primo ministrabantur. Hoc itaque facto Macedonium distulit statuere urbis Episcopum; irascebatur enim & adversus eum, non solum quia præter ipsius voluntatem fuerat ordinatus: sed quia propter seditiones inter eum Paulumque factas plurimi perierant, simul & Magister militum fuerat interemptus. Dimittens ergo eum Missas facere in Ecclesia solum, in qua fuerat ordinatus, denuo est profectus in Antiochiam.

CAPUT XIV.

Quomodo Gregorius ab Alexandria sit remotus, & Georgius Arianus ibi fuerit evocatus.

Socrates. lib. 2. cap. 10. Edit. Christ. Vales. cap. 14. pag. 91. A.

ARiani præterea Gregorium removentes ab Alexandria tamquam odibilem, & quia propter eum factum fuisset incendium, necnon & quia minus eorum fovebat errorem, evocaverunt Georgium Cappadocem Arianæ vesaniæ.

CAPUT XV.

Athanasio, Paulo, & aliis Orthodoxis Episcopis Romæ constitutis, quid Orientalibus Julius Romanus scripserit.

Sozomen. lib. 3. cap. 7. Edit. Christ. Vales. cap. 8. pag. 507. B.

IGitur Athanasius relinquens Alexandriam, Romam profectus est. Contigit autem eodem tempore etiam Paulum Costantinopolitanum Pontificem illuc una concurrere, & Marcellum Ancyræ, Asclepamque Gazæ. Qui dum Arianis esset adversus, inscriptionem passus ab his, quasi subvertisset altare, damnatus est. Pro quo Gazæorum Ecclesia Quintiano committitur. Lucianus autem Hadrianopolites Episcopus, ob aliam accusationem Ecclesia sua privatus, degebat in urbe Roma, Cognoscens ergo Romanus Episcupus crimina singulorum, & omnes Nicæno Concilio concordare competiens, eos in communionem suscepit, tanquam omnium curam gerens, propter sedis propriæ dignitatem, singulisque reddidit suas Ecclesias, & Orientalibus scripsit Episcopis: culpans quia, non recte tractassent viros inculpabiles, de suis Ecclesiis eos expellentes; & quod constituta Nicæni Concilii minime conservarent. Quorum paucos ad certam diem sibimet adesse præcepit; ut coram eis ostenderet justum se super eis protulisse decretum. Et de cætero non se passurum interminatus est, nisi ab hujusmodi turbis & novitate cessarent. Et ille quidem hæc scripsit. Athanasius autem, & Paulus epistolas Julii Orientalibus Episcopis direxerunt, & singuli eorum suas sedes adepti sunt.

Episcopi abdicati, injuriaque affecti Romã adeunt Romanæ sedis dignitas.

CAPUT XVI.

Quid Orientales Julio rescripserint.

Sozomen. lib. 3. cap. 6. Edit. Christ. Vales. c. 8. pag. 507. An. Dom. 346

** MS. Santheod. unicã.*

VErum Pontifices Orientis graviter hoc ferentes, & in Antiochia congregati Julio rescripserunt epistulam, ornato quidem stilo compositam, ironia vero maxime plenam, non sine interminationis qualitate confectam. Fatebuntur enim circa omnes Romanorum Ecclesiam esse * munificam, veluti quæ Apostolicam haberet curam, & antiquitus mater pietatis existeret; licet ab Oriente ad eam prædicatores dogmatis advenissent. Se vero non propterea secundo loco habendos existimabant, eo quod non magnitudine, aut multitudine abundarent Ecclesiarum, cum vitæ qualitate non cederent; crimenque Julio importabant, eo quod Athanasii sectatoribus communicasse videretur, & tamquam eorum contumelias irrogasset, eorumque sententiam destruxisset; & veluti injustum ejus factum, Ecclesiasticisque sanctionibus dissonans arguebant. His ita conscriptis addiderunt, quia si susciperet Julius damnationem ab eis factam, & ordinatos Episcopos in damnatorum loco firmaret, pacem cum eo, & communionem haberent. Si vero placitis ipsorum resisteret, contraria celebrarent; quippe cum Orientales Episcopi non restitissent, dum Novatus a Romana pelleretur Ecclesia. De his autem, quæ præter commune placitum de Concilio Nicæno gesserat, nihil ei rescribere maluerunt.

Orientales putant Athanasium ab ipsi damnatum, non debuisse recipi a Rom. Pont. & quare.

CAPUT XVII.

Quid Athanasio Alexandriam remeante provenerit.

Socrates. lib. 2. cap. 11. Edit. Christ. Vales. cap. 15. pag. 19. D.

HÆc itaque Orientales Episcopi Julio Romano Pontifici rescripserunt. Cum vero Athanasius Alexandriam fuisset ingressus, compressio populi partis Georgii, qui illic fuerat ordinatus Episcopus, vehemens facta est. Et ex hoc dicebant turbas & neces hominum provenisse, & hujusmodi crimina in Athanasium velut auctorem sceleris referebant; cum hæc in certaminibus frequenter eveniant. Ob quam causam Sabinus Macedonianæ Præsul hæreseos, Athanasium frequenter accusat. Qui si cogitaret quanta mala contra Athanasium, & Homousianos Ariani gesserunt: aut quanta Concilia propter eum celebrata sunt: aut quanta contra omnes Ecclesias Macedonius Hæresiarches gessit, erubescens forte tacuisset.

Ariani quidam apud Alexandriam in turba populi suffocati.

Sabinus Athanasium accusat.

Macedonius hæresiarches.

CAPUT XVIII.

Quomodo Paulus denuo Constantinopoli sit expulsus, & quæ neces introducto in Ecclesiam Macedonio sint factæ.

Socrates. lib. 2. cap. 12. Edit. Christ. Vales. cap. 16. pag. 92. D.

COnstantius igitur Imperator in Antiochia degens, cum audisset rursus Paulum Constantinopolitanam recepisse sedem, iratus sacra sua misit ad Philippum, qui tunc habebat maximam inter alios Judices potestatem, & post Principem secundus appellabatur; ut Paulum Ecclesia pelleret, & Macedonium introduceret. Præfectus autem Philippus seditionem populi metuens, arte est usus adversus Paulum; & jussionem quidem Principis celavit. Simulans autem publicum se habiturum esse tractatum, processit ad thermas vocabulo Zeuxippus: ibique eum honore quasi necessario vocavit Paulum. Cumque venisset, repente Præfectus sacra monstravit Imperatoris; & Episcopus quidem illic injustam sententiam patienter tulit. Porro Præfectus metuens multitudinis impetum, quæ ibi convenerat, propter timoris famam, unam fenestram thermarum jussit aperiri, per quam ad palatium ductus Paulus, & missus in navem ad talia paratam, velociter ductus est in exilium. Jussitque Præfectus, ut Thessalonicæ servaretur, ex qua Paulus fuerat oriundus; quatenus illic licenter viveret, & in aliis Illyrici civitatibus, non tamen ut ad partes Orientis accederet. Hoc itaque modo Paulus inopinabiliter de Ecclesia pulsus est. Philippus autem a thermis ad Ecclesiam properabat, cum quo Macedonius residens in vehiculo cum Præfecto simul, & militibus armis indutis. Hoc facto terror populum apprehendit, & ad Ecclesiam

Philippus Præfectus patronus Arianorum.

Paulus Thessalonicam in exilium ducitur.

Macedonius per Præfectū & armatos milites in Ecclesiam deducitur.

Supra III.M. interficiuntur

Sophia, opus Constantii.

cocurrerunt universi Homonsiani simol, & Ariani. Cumque Præfectus eum Macedonio ad Ecclesiam pervenisset, & populum & milites irrationabilis timor invasit. Cumque esset nimia multitudo, nec posset introire Præfectus, milites cœperunt populum violenter impellere; & cum propter angustiam loci recedere non valerent: putantes eos milites sibi velle resistere, evaginatis gladiis in eorum necibus grassabantur. Tunc ergo, sicuti fertur, perempti sunt circa tria millia centum & quinquaginta. Alii a militibus interfecti, alii vero compressione sunt mortui. His actis Macedonius tanquam nihil mali gerens, sed veluti mundus & innocens a Præfecto magis, quam ab Ecclesiasticis regulis traditum sibi percepit Episcopatum. Tantisqua necibus ipse, & Ariani Ecclesiæ jura tenuerunt. Hoc tempore Imperator majorem Ecclesiam fabricabat, quæ nunc Sophia vocitatur, & est copulata Ecclesiæ, quæ dicitur Irene, quam pater Imperatoris, cum esset prius modica, ad pulchritudinem magnitudinemque perduxerat; quæ modo velut sub uno circuitu contineri noscuntur.

CAPUT XIX.

Denua de calumniis contra Athanasium.

Socrates. lib. 2. capit. 13. Edit. Christ. Vales.cap.17. pag. 94. B.

Calumnia in Athanasium de venditis frumentis.

Julius Athanasium ad se vocat.

Julius respondet Episcopis Antiocheni Concilii.

u MS. Santheod. *contraria*;

INterea contra Athanasium alia machinatio fabricata est. Ecclesiæ namque Alexandrinorum, Augustorum pater eroganda pauperibus frumenta donaverat; quæ dixerunt Athanasium vendere, & suis utilitatibus applicare. Quod Imperator credens, eum jussit occidi. Hoc sentiens Athanasius, latenter effugit. Tunc igitur Julius Romanæ urbis Episcopus cognoscens Arianorum insidias adversus Athanasium machinatas, postquam Eusebii litteras susceperetat, evocavit Athanasium, cum audisset locum; ubi erat absconsus. Inter hæc suscepit etiam literas Ægyptiorum Episcoporum, asserentium falsa esse, quæ contra Athanasium dicebantur. Quo facto Julius rescripsit eis, qui fuerant in Antiochia congregati: culpans eos primum de injuriis litterarum: deinde cur eum ad Synodum suam non vocassent, canonibus quippe jubentibus extra Romanum nihil decerni Pontificem: insuper quia latenter corrumperent fidem: & quia Tyri gesta per subreptionem fuerint & arte composita: & quia* contra jus ex una parta confecerint monimenta gestorum, referens & falsitatem de Arsenio concinnatam. Epistolas ipsas ponere, propter fastidium longæ lectionis omisi. Post paucum itaque tempus, Paulus a Thessalonica simulans se habere iter ad Corinthum, in Italiam venit, una cum Athanasio actus suos Imperatori Constanti indicavit.

CAPUT XX.

De Legatis Orientalium Episcoporum ad Constantem directis pro his, quæ gesta erant.

Sozomen. lib. 3.cap.9.Edit. Christ.Vales. cap. ru. pag. 510. C.

Narcissus, Theodorus, Marcus, in Italiam mittuntur.

* MS.& Ed. *o. Hermipolita.*

IMperatoe antem fratri suo Constantio scripsit, ut aliquos Orientalium Episcoporum satisfacturos de quorumdam damnationa dirigeret. Quapropter eliguntur tres, Narcissus * Irenopolites Cilia Episcopus, Theodorus Heracliæ Thraciæ, & Marcus Arethusæ Siryacæ. Qui venientes in Italiam, facta propria vindicabant: ostentes Imperatori persuadere Orientalis Concilii justam esse sententiam. Cumqua fidei suæ confessionem exigerentur, fidem quidem Antiochiæ expositam celaverunt. Aliam vero conscribentes confessionem obtulerunt, multo tamen a Nicæno Concilio dissonantem. Videns autem Constans injuste gravatos homines, nec crimina fuisse vera, pro quibus dicebantur a communione suspensi, sed gestum propter dissonantiam fidei; cum satisfacere nequivissent pro quo venerant, remisit eos ad propria. Post tres autem annos rursus Orientales Episcopi Occidentalibus aliam Epistolam direxerunt, quam multorum versuum nominavere conscriptionem, eo quod ultra priores prolixo eloquio confecta videretur. In qua de substantia quidem Dei nullam fecere memoriam. Eos antem, qui dicunt ex non existentibus Dei Filium, aut ex alia essentia, & non ex Deo, & quia fuerit aliquando tempus, aut sæculum, quando non erat, abdicarunt. Porro Eudoxium Germaniciæ Episcopum, Martyrium, atque Macedonium portitores Epistolarum, Occidentales noluerunt suscipere Sacerdotes: dicentes dogmata Nicæna sufficere, & nihil ulterius oportere tractari. Cumque Constans a fratre petens, ut Athanasius suam reciperet sedem, resistentibus hæreticis nihil impetrare valuisset; tunc Athanasius, & Paolus adeuntes poposcerunt fieri Synodum, eo quod pro defensione rectorum dogmatum expulsi probarentur.

Orientales solam adhuc cõsubstantialitatem negant.

Eudoxius, Martyrius, Macedonius, nuntii Orientalium Episcoporum,

CAPUT XXI.

Quod Constans fratrem pro fide monuerit, & quod Constantius Sardicæ Concilium convocari præceperit.

Theodoretus. lib. 2. cap. 5. Edit. Christ. Vales. cap. 4. pag. 72. B.

Athanasius & Paulus petunt fieri Cõcilium.

QUod audiens Constans, scripsit fratri: monens ut paternæ pietatis inviolatam servaret hereditatem; cum & ille Imperium gubernando, & Romanorum tyrannos evicisset, & in circuitu gentes barbaras subjugasset. His litteris motus Constantius, præcepit Sardicæ, quæ est civitas Illyrici, & Orientales & Occidentales convenire Pontifices. Multæ siquidem etiam aliæ passiones medicinam Synodicam requirebant. Nam & Paulum Constantinopolitanæ urbis Episcopum, pro rectis dogmatibus, Ariani ad periculum mortis usque perduxerant, tamquam seditionis auctorem, & alia quædam adjecerant, quæ calumniatoribus sunt amica. Quem tamen tunc populus Sardicæ propter inimicorum insidias abduci non est passus. Paulo post autem defuncto Constante, flectentes Ariani levissimam Principis voluntatem, & a Regia civitate pellentes Paulum, eum ad civitatulam Cucusum, quæ tunc erat Cappadociæ, nunc vero secundæ Armeniæ, * migraverunt. Sed non sufficit in hoc cuncta turbantibus vita Pauli mirabilis, licet in solitudine constituti. Mittentes enim ministros necis, eum morti violentissimæ tradiderunt. Et hoc beatus Athanasius refert in * satisfactione propriæ fugæ, ita dicens:

Paulus Cucusum translatus, paulo post occiditur.

*Ed. *translaterunt.*

* Ed.Niv.& Frob. *Apologia.*

CAPUT XXII.

Athanasii relatio de nece Pauli Constantinopolitani Episcopi.

Theodoretus lib. 2. cap. 5 pag. 73.

EPiscopum namque Constantinopoleos Paulum persequentes atque comperientes, palam suffocandum esse censuerunt in Cucuso Cappadociæ, habentes auctorem Philippum Præfectum. Erat enim eorum hæreseos tunc patronus, & consiliorum minister iniquorum. Hujusmodi enim crudelitates blasphemia Arii germinavit. Contra Unigenitum namque vesaniunt ministri

præsumptionum ajus. Hoc itaque modo Paolo defuncto, magisque ad cælestia regna perducta, Macedonium statuerunt Episcopum, quasi consecratorem suum: quoniam * proxime sancto Spiritui blasphemabat. Sed paulo post expulerunt & eum, dum creaturam oon confiteretur aum, quem Filium scripturæ dicunt. Quapropter * respondendo illis, hæresis propriæ auctur apparuit: consubstaotialem quidem nec iste Patri Filium asse dicens; similem tamen per omoia genitori docens, creatum vero Spiritum aperte denominans. Hæc itaque oon multo post, sicuti diximus, acta sunt.

* MS. Lyr. *maxime.*
Macedonius aliquandiu Constantinopolitanus Episcopus post breve tempus propellitur.
* Ed. *damnatus ab illis.*

CAPUT XXIII.

De Conventu Episcoporum in Concilio Sardicensi.

Socrates. lib. 2. capit. 16. Edit. Christ. Valef. cap. 20. pag. 101. D. An. Dom. 347

UNdecimus itaque anous erat ab obitu patris duorum Augustorum, coss. autem tunc fuere Ruffinus & Eusebius, quando celebratum est Sardicense Concilium. Ex Hesperiis ergo partibus convenerunt Episcopi quasi trecenti, sicuti Athanasius ait. Ex Orientalibus sex & septuagiota tantummodo, sicuti Sabinus dicit. Iotar quas anoumerabatur & Iscbyras, tamquam Mareotis Episcopus, quem damnatores Athanasii * in Episcopiu hujus provinciæ prodoxerunt. Excusaverunt se etenim alii per infirmitatem corporis: alii angustas inducias accusaotes, & ob hoc Julium Romanum culpaotes Episcopum: dum utique ante annum & sex menses Syoodus fuerit prædicata, & Athaoasius Romæ degeret, expectans judicium Synodale. Cum ergo Sardicæ Orientales coavenissent, ad aspectum Occidentalium venire nolebant: dicentes non aliter se ad verba venturos, nisi a suo collegio Athaoasiacos, & Paulianos expellerent. Dumque Protogenes Sardicensis Episcopus, & Osius Cordubæ Hispaniæ noo paterentur a Concilio removari Pauli defensores & Athanasii, illi repente discesserunt. Et venientes ad Philippopolim Thraciæ, seorsum fecere Concilium, & aperte jam consubstantialitatem anathematizaverunt; & sectam inæqualis substaotiæ epistolis conscribentes, ubique miseroot. Qui autem in Sardica convenerant, primum quidem borum damoavere vesaoiam, deinde accusatores Athaoasii dignitate privaverunt; & terminum fidei Nicænæ corroborantes, & tractatum de divinæ substantiæ inæqualitate respuentes, coosubstaotialitatem apertius tradideruot, etiam ipsi ubique scripta propria dirigentes. Ex otraque ergo parte arbitrati sunt recta se facere; Orientales quidem, eo quod a se damoatos illi susciperent: Occidentales autem, quoniam ante cognitionem damnatores effugerant; & quoniam hi quidam Nicænam servabant fidem: illi vero eam adulterare præsumpserant. Reddiderunt ergo locum Paulo, & Athanasio, necnon & Marcello Ancyræ Galatiæ, qui dudum, sicuti jam dictum est fuerat condemoatus.

* Ed. *in Episcopum.*
Philippopolim secedunt Orientales.

CAPUT XXIV.

Littera Sardicensis Concilii ad universos Episcopos.

Theodoretus. lib. 2. cap. 8. Edit. Christ. An. Dom. 350.

QUæ vero Sardicæ gesta sint, Concilii litteræ clarius edocebunt, quas propter modum explanationis huic scripturæ interponere non omisi.

SANCTA SYNODUS DEI GRATIA Sardicæ congregata ex urbe Roma, Hispaniis, Galliis, Italia, Campania, Calabria, Africa, Sardinia, Paooonia, Mysia, Dacia, Dardania, altera Dacia, Macedonia, Thessalia, Achaia, Epiris, Thracia, Rhodope, Asia, Caria, Bithynia, Hellesponto, Phrygia, Pisidia, Cappadocia, Ponto, Cilicia, altera Phrygia, Pamphylia, Lydia, iosulis Cycladibus, Ægypto, Thebaide, Libya, Galatia, Palæstina, & Arabia, universis Episcopis & Comministris sanctæ & Apostolicæ Ecclesiæ dilectissimis fratribus in Domino Salutem.

MUlta quidem ac sæpius ministri Arianæ vesaniæ præsumpserunt adversus Dei servos, & rectam fidem custodientes. Adulteram namque doctrioam proponentes, orthodoxos expellere sunt conati: & intantum insurrexerunt adversus fidem, ut neque auditus Deo amabilium lateret Imperatorum. Igitur gratia Dei cooperaote, etiam ipsi piissimi Principes ex diversis nos provinciis, & civitatibus colligentes, sanctum hoc Concilium io Sardicensium celebrari urbe præceperunt; quatenus ablata omni discordia, & omni perfidia procul expulsa, sola Christi pietas apud omnes inviolata servetur. Venerunt enim Orientales Episcopi a piissimis Imperatoribus invitati, præcipue propter famam, quæ de carissimis oostris fratribus & comministris fuerat divulgata, id est. Athanasio Alexandrino, & Marcello Ancyræ Galatiæ, & Asclepa Gazæo, forsan etiam ad vos ipsos detractiones hujusmodi pervenerunt: * quoniam etiam nostras aures veotilare conati sunt, ut ea, quæ contra innocentes retecerunt, vera esse credantur, & ioiqua hæc hæreseos celetur opinio. Sed hæc diutius facere permissum non est. Etenim Præsul Ecclesiarum Dominus est, qui pro his, & pro universis mortem sustinuit, & propter eas ascensum ad cælus nobis omnibus condonavit. Dudum itaque Eusebius, & Maris, & Theodorus, atque Theogonios, Ursacius, & Valens, & Minophantus, & Stephanus scripserunt Julio Comministro nostro Ecclesiæ Romanæ Pontifici contra prædictos consacerdotes nostros, id est, Athanasium Episcopam Alexaodriæ, & Marcellum Episcopum Ancyræ Galatiæ, & Asclepam Gazæ. Scripserunt quoque ex aliis partibus Episcopi, testimonium perhibentes puritati Athanasii consacerdotis nostri; & ea, quæ ab Eusebio & consectatoribus ejus gesta sunt, nihil aliud quam mendaciis & calumniis plena esse firmantes. Cum utique evocati a carissimo & consacerdote Julio, & non occurrentes (sicut ea scriptis ejusdem Episcopi Julii comprobatur) aperte videaotur calumniatores existere. Nam si de gestis contra eos habitis præsumpsissent, non retardarentur occurrere. Verumtamen etiam ex his, quæ fecerunt in hoc sancto magnoque Concilio, eorum machinatio evidenter apparet. Venientes enim in Sardicensium civitatem, atque videntes fratres nostros Athanasium, Marcellum, Asclepam, & cæteros, ad judicium accedere timuerunt. Et non semel, non secundo, sed etiam frequenter citati, vocationibus obedire noluerunt; congregatis videlicet in Concilio Osio longævo (qui propter ætatem, atque confessionem, tantumque laborem, omni honore dignus apparuit) & reliquis, sustinentibus & invitantibus eos ingredi judicium; ut quæque contra absentes Consacerdotes diffamaverant atque conscripserant, præsentes

* Ed. *quomodo.*
Ariani Concilium Sardicense fugiunt.

ostenderent. Sed (sicuti prædiximus) evocati non venerunt, ut etiam in hoc calumniam propriam ostenderent; & quodammodo respuendo justum judicium, insidias suas & molimina proclamarent. Nam qui de suis dictis confidunt, etiam ad faciem probare non fugiunt. Quia vero non occurrerunt, nullum vestrum de eis ignorare confidimus. Et si forsan rursus illic quicquam machinari voluerint; sciant omnes, quoniam nihil habentes, quo possint Consacerdotes nostros arguere, absentibus detrahunt, præsentes effugiunt. Fugerunt enim, carissimi fratres, non solum propter calumniam adversus istos instructam, verum quia suos pro diversis criminibus accusatores occurrisse viderunt. Proferebantur enim vincula, & catenæ. Venerant homines ab exilio & consacerdotes, nec non cognati pariter, & amici eorum, qui propter istos mortui dignoscuntur. Et quod est admirandum, aderant Episcopi, quorum unus quidem catenas gestabat, & vincula, quibus vinctus fuerat propter eos. Alii vero eorum insidiis mortem sibi testabantur inflictam: quoniam ad tantam superbiam sunt perducti, ut etiam Episcopum occidere conarentur; quem nisi fuga liberasset, obierat. Venit etiam Consacerdos noster beatus Theodulus, fugiens eorum molimina, quibus fuerat jussus occidi. Alii vero gladiorum vulnera demonstrabant: alii famem se ab eis passos ingemiscebant; & hæc non quilibet homines testabantur, sed omnes Ecclesiæ, pro quibus hi, qui occurrerunt, & qui legatione fungebantur, insinuabant violentiarum pestes, armatos milites, populos cum fustibus, judicum terrores, falsarum litterarum objectiones. Lectæ sunt namque literæ Theogonii contra Consacerdotes nostros, Athanasium, Marcellum, & Asclepam, ut etiam Imperatores movisse viderentur. Quas litteras Diacones Theogonii vulgaverunt; super hæc autem Virginum nudirates, Ecclesiarum incendia, carceres contra Sacerdotes nostros adhibitos. Quæ omnia *non pro alia re, nisi pro detestabili Arianorum hæresi commisisse noscuntur. Quisquis enim eorum respuisset ordinationem atque communionem, bis necessario subdebatur injuriis. Conspicientes igitur facinorum suorum angustias, confusi recesserunt. Et ulterius hæc non valentes abscondere, in Sardicensium venerunt urbem; ut per adventum suum quasi talia se nequaquam perpetrasse monstrarent. Videntes autem quibus calumnias irrogaverant, & oppressos a se simul accusatores, & increpationes præ oculis suis habentes, evocati ad judicium ingredi nequiverunt. Athanasio quippe, Marcello, & Asclepa, nostris Consacerdotibus fiducialiter agentibus, & nimis ingemiscentibus, & imminentibus atque provocantibus eos, & promittentibus, non solum se calumnias evidenter ostendere, sed etiam quæ in eorum Ecclesiis deliquissent: Illi vero tanto conscientiæ terrore constricti sunt, ut fugerent, & per fugam suas calumnias aperirent, delictaque sua judicii declinatione faterentur. Et licet non solum ex prioribus, sed etiam ex istis malitia eorum atque calumniæ patefiant: tamen, ut neque per fugam occasionem alterius iniquitatis accipiant, curavimus contra veritatem facta eorum molimina examinare. Et hoc proposito, ex his, quæ gesta sunt eos calumniatores invenimus, & nihil aliud nisi adversus Consacerdotes nostros insidias instructas. Nam Arsenium, quem dicebant ab Athanasio peremptum, hic vivit, & inter viventes commorari dignoscitur; ex quo etiam alia probantur esse conficta. Quia vero etiam calicem divulgaverunt fractum a Macario Athanasii Presbytero, testati sunt qui de Alexandria & Marcote venerant, nihil tale fuisse gestum. Sed etiam Episcopi Ægypti Julio Consacerdoti nostro scribentes, valde firmabant, quia neque suspicio fuisset hujusmodi. Proinde dixerunt monumenta adversus eos fuisse confecta, quæ tamen probatum est ex una parte celebrata: in quibus gestis Pagani examinabantur, & Catechumeni; ex quibus unus Catechumenus inquisitus, ait intus se fuisse, quando Macarius venerat ad eumdem locum. Alter autem interrogatus, dixit illum famosissimum Ischyram tunc ægrotasse, & in cella jacuisse; ut ex hoc appareat nihil gestum ex omnibus sacramentis, eo quod & catechumeni intus fuissent, & Ischyras non adesset, sed jaceret ægrotus. Is namque malignissimus Ischyras mentitus, eo quod Athanasius quosdam sacros incendisset libros, illo tempore ægrotasse declaratus est, quando Macarius ibi fuit. Unde etiam ex hoc calumniator apparuit. Denique pro hujusmodi calumniæ mercede dederunt Ischyræ nomen Episcopi, qui neque Presbyter fuerat aliquando. Duo namque Presbyteri, qui cum Meletio aliquando degebant, & postea a beato Alexandro Episcopo civitatis Alaxandrinæ suscepti sunt, & cum Athanasio constituti, testati sunt nunquam illum Presbyterum fuisse Meletii, neque habuisse Meletium in Marcote Ecclesiam, vel ministrum; & qui penitus neque Presbyter fuerat, nunc eum velut Episcopum produxerunt, ut eo nomine in suis calumniis terrere viderentur auditores. Lectæ sunt enim & litteræ Consacerdotis nostri Marcelli, & inventa est Eusebii, similiumque nequitia. Nam ea, quæ veluti querimoniam faciens, Marcellus dixit, hæc tanquam ipse confirmaret accusaverunt. Hæc ergo sunt lecta, & reliqua, & præcedentes pariter quæstiones; rectaque hujus viri fides inventa est. Non enim a sancta Maria, sicut isti firmabant, dedit Deo Verbo principium, neque finem habere asseruit ejus Imperium: sed Regnum ejus & sine principio, & sine termino esse conscripsit. Asclepas autem comminister obtulit monimenta Antiochiæ confecta sub accusatorum præsentia, & Cæsariensis Eusebii, & ex sententia judicantium Episcoporum se ostendit innoxium. Recte siquidem, o carissimi fratres, evocati frequenter, obedire noluerunt, recte quoque fugerunt. Conscientia namque sua perterriti per fugas, suas calumnias indicarunt; & quæ præsentes accusatores super eis dixerant, etiam probaverunt. Ad hæc autem etiam eos, qui dudum accusati propter Arianam hæresim fuerant, & projecti non solum susceperunt: sed etiam in majori ordine posuerunt, Diacones ad Presbyterarum promoventes, Presbyteros ad Episcopatum, non ob aliud, nisi ut impietatem seminare & dilatare potuissent, & fidei corrumpere pietatem; sunt autem horum principes, Eusebius, Theodorus Heracleæ, Narcissus Neroniadis Ciliciæ, Stephanus Antiochiæ, Georgius Laodiceæ, Acacius Cæsareæ Palæstinæ, Minophantus Ephesius, Ursatius * Sigiduni Misiæ, Valens Mirsi Pannoniæ. Isti namque convenientes cum Orientalibus non sinebant eos nec in sanctum Concilium ingredi, nec omnino accedere ad Ecclesiam Dei. Et venientes in Sardicam conciliabula apud semetipsos per loca singula faciebant, & acta quædam cum terroribus concinnabant; quatenus nihil penitus ad judicium perveniret, neque sanctum possemus celebrare Concilium. Hæc omnia cognoscere potuimus a Consacerdotibus nostris Macario Palæstino, & Asterio

Arabiæ,

Arianorum scelera.

* Ed. *prælia non misi pro.*

Arianorum calumnia unde comperta.

* MSS. Santheod. & Ed. V. *Squiras.*

Deus Verbum principii & finis expers.

* Ed. Frob. *Mygdoni.*

Ariani Episcopi a Concilio adeundo retrahere conantur.

Arabiæ, qui cum eis venerant, & ab eorum perfidia recesserant. Hi namque ad sanctum Concilium venientes, violentiam quam passi sunt narraverunt, nihil dicentes apud eos agi rectum: insuper adjicientes, quia dum essent rectæ fidei; prohibiti fuissent ab eis ad hæc loca venire, & propter interminationem vix ab eis * intercedere potuissent. Ob hanc causam Sardicam venientes, in una domo cuncti manserunt, neque brevi tempore a se recedere patientes. Quia vero nos tacere non decuit, nec sine vindicta relinquere calumnias, vincula, neces, vulnera, concinnationes falsarum epistolarum, verbera, nuditates virginum, exilia, destructiones Ecclesiarum, incendia, migrationes a minoribus civitatibus ad majores Ecclesias, & præ omnibus adversus rectam fidem nunc Arianam vesaniam per eos crudeliter insurgentem. Propterea carissimos quidem fratres nostros & comministros Athanasium Alexandrinæ civitatis Episcopum, & Marcellum Ancyræ, Galatiæ, & Asclepam Gazæ comministratores Christi, innoxios & puros esse decrevimus: scribentes ad uniuscujusque parochiam, ut singularum Ecclesiarum populi cognoscentes sui Episcopi puritatem, eum se Episcopum & habere & sperare cognoscant; eos autem qui in earum Ecclesias luporum instar ingressi sunt, id est Gregorium in Alexandria, Basilium in Ancyra, Quintianum Gazæ, nec Episcopos nominandos, nec Christianos, nec quamlibet penitus cum eis habendam esse communionem, nec eorum litteras habendas, nec scribendum eis. Theodorum vero Heracleæ Europæ, & Narcissum Neroniadis Ciliciæ, Acacium Cæsareæ Palæstinæ, & Stephanum Antiochiæ, Ursacium Sigiduni Mysiæ, Valentem ex Mirsia Pannoniæ. Menophantum Ephesi, & Georgium Laodiceæ, licet metuentes ab Oriente non venerint: tamen eo quod a beatæ memoriæ Alexandro civitatis Alexandrinæ Pontifice sint damnati, & eo quod secum Arianos habeant, & propter crimina eis illata, generali eos decreto sanctum Concilium Episcopatu deposuit; & decrevimus non solum Episcopos eos non esse, sed neque communionem cum fidelibus promereri. Eos enim qui dividunt a Paterna substantia & Divinitate, & alienant Verbum a Patre, dividi ab Ecclesia Catholica convenit, & esse alienos a nomine Christiano. Sint igitur a nobis & omnibus anathema, eo quod verbum veritatis videatur esse cauponati. Apostolicum namque præceptum

Ed. Niv. & Frob. discedere.

Galat. 1. 9. est: *Si quis vobis annuntiaverit præter quod accepistis, anathema sit.* His ergo nullum communicare denuntiate; nulla enim *communio luci ad tenebras.* Hos pellite procul ab * omnibus; nulla enim *concordia Christo, ad Belial.* Servate vos, fratres carissimi, ut neque scribatis eis, neque eorum scripturas suscipiatis. Studete simul, vos carissimi fratres & comministri, tamquam spiritu præsentes nostro Concilio consentire, atque subscriptione vestra decernere, quæ ab omnibus ubique comministris nostris consonantia una serventur. Abdicamus autem illos, & extra terminos Ecclesiæ Catholicæ procul abjicimus, (*a*) * qui non affirmant, quia Deus est Christus. Sed aiunt, veros Deus non est, quia Filius est: sed verus Filius non est: ut genitus sit simul & ingenitus. Sic enim se intelligere natum profitentur, quia sic dixerunt, quod natum est, factum est. Et quia cum Christus ante sæcula sit, dederunt ei principium atque finem, quod non in tempore, sed habet ante sæcula. Proinde duæ viperæ ex aspide Ariana progressæ sunt, Valens & Ursacius, qui gloriantur, & non dubitant se dicere Christianos: pro-

2. Cor. 6. 14.

** MS. Lyr. ab hominibus.*

Fides Concilii Sardicensis.

Valens & Ursacius duæ viperæ.

fitentes quoniam Verbum, & quoniam Spiritus, & vulneratus, & interfectus, & mortuus est, & resurrexit; quodque cohors studet hæreticorum diversas esse substantias Patris, & Filii, & Spiritus sancti pronuntiant, & eas esse divisas. Nos autem hanc percepimus, & eruditi sumus, hanc habemus Catholicam Apostolicamque traditionem, & fidem atque confessionem, unam esse substantiam nominantes Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Et si quærant quæ sit Filii substantia, profitemur eam esse quæ Patris: indubitanter nunquam Patrem sine Filio, neque Filium sine Patre fuisse credentes, nec esse potuisse, quod est Verbum Spiritus. Absurdum namque est dicere, aliquando Patrem non fuisse Patrem. Patrem enim sine Filio neque nominari, nec esse potuisse. Est enim ipsius Filii testimonium: *Ego in Patre, & Pater in me;* &: *Ego & Pater unum sumus.* Nullus nostrum negat natum: (*b*) sed quibus natum? Omnibus, quæ invisibilia, & visibilia nuncupantur. Opifex est Archangelorum, & Angelorum, & mundi, & humani generis, quoniam ait: *Omnium artifex sapientia docuit me. Et omnia per ipsum facta sunt* Non enim semper esse potuerat, si sumpsisset exordium: quandoquidem Verbum, quod semper est, non habet initium. Deus autem nunquam terminum habet. Non dicimus Patrem Filium esse, neque rursum Filium Patrem esse: sed Pater Pater est, & Filius Patris est Filius. Confitemur Virtutem esse Patris Filium. Confitemur Verbum Dei Patris esse, præter quod aliud non est, & Verbum verum Deum, & Sapientiam, & Virtutem, verumque Filium tradimus. Et non sicut cæteri filii nominantur, ita Filium dicimus: quoniam illi aut gratia regenerationis dii erunt, aut eo quod digni fiant, filii nuncupantur, neque propter unam substantiam quæ est Patris & Filii. Confitemur item & Unigenitum, & Primogenitum, sed Unigenitum Verbum dicimus, quod semper fuit, & est in Patre; Primogenitum autem quantum ad hominem. Sed tamen differt a creatura communi: quoniam & Primogenitum a mortuis. Confitemur unum esse Deum. Confitemur unam Patris Filiique Divinitatem; neque quisquam negat aliquando Patrem Filio majorem, non propter aliam essentiam, non propter differentiam: sed quia ipsum nomen Patris majus est Filii. Hæc autem illorum blasphemia atque corruptibilis interpretatio est: hac gratia eum dixisse contendunt: *Ego & Pater unum sumus*, propter concordiam & unanimitatem. Sed reprobavimus omnes Catholici intellectum eorum fatuum & abjectum, sicuti mortalium hominum. Qui, quoniam corrumpi cœperunt, offendentes discordare noscuntur, & ad permutationes ascendunt: hoc modo distantiam & discordiam inter Patrem Deum omnipotentem, & Filium esse posse, dicentes; quod absurdum est intelligere, & aliquatenus arbitrari. Nos autem & credimus & affirmamus, & sic intelligimus, quoniam sacra scriptura locuta est: *Ego, & Pater unum sumus*, propter essentiæ unitatem, quæ est una & eadem Patris & Filii, & credimus semper sine principio, & sine termino hunc regnare cum Patre, & non habere nec tempus, nec defectum ejus imperium, quia semper est; nunquam enim esse cœpit, idenque nec deficere poterit. Credimus & percipimus Paracletum sanctum Spiritum, quem nobis ipse Dominus promisit & destinavit, & eum credimus missum. Sed is passus non est, sed homo, quo indutus est, quem assumpsit ex Maria Virgine, qui pati potuit sicut mortalis. Deus autem immortalis est. Credimus quia tertia die resurrexit, non Deus in

Joan. 14. 11.

Joan. 10. 30.

Sapient. 7. 21

Joan. 1. 3.

Filius quomodo & Unigenitus, & Primogenitus.

Cur Pater Filio major aliquando dicatur.

Joan. 10. 30.

Joan. 10. 30.

Spiritus sanctus missus, non passus.

homine, sed homo in Deo resurrexit, quam & obtulit Patri suo donum, quem abique liberavit. Credimas aatem, quoniam opportuno tempore, atque definito omues & de omaibus ipse judicabit. Tanta siquidem eorum stultitia, & ita crassitudine tenebrurum eorum meas excæcata est, at neqaeant lumen cernere veritatis, nec intelligere qaa ratione dictum est: *Ut & ipsi in nobis unum sint*. Palam vero est, cur dixit anum: quoniam Apostoli Spiritam sanctum Dei acceperunt: sed tamen ipsi non eraat spiritus, nec aliqais eorum aut Verbum, aut Sapieatia, aut Virtus, uus Unigenitus erat. *Sicat ego & ta*, inqait, *anam sumus, sic & isti in nobis unum sint*. Certissime igitar scriptara divina hoc distinxit: In nobis, inqait, anum sint; non ait, sicut nos uaum sumus ego & Pater: sed discipuli in semetipsis conjuncti & copalati aaam fiat, & fidei confessione, in gratia & pietate Dei Patris, & Domini & Salvatoris nostri concessione, & charitate unum esse possint.

Joan. 17. 21.

Joan. 17. 21.

Ex his litteris agaoscitar & accusatoram calumnia, & priorum iniqaitas judicum, & dogmatum vera salubritas. Non solum enim de divina nos beati Patres docuere natara: sed etiam erudiiionem dispensationis explanaverant.

* (a) Ed. Prob. & Niv. qui affirmsat. Quod Deus est Christus, sed verus Deus non est: Quod Filius est, sed verus Filius non est: Quod genitus est, simul & ingenitus.
* Ed. Frob. & Niv. Sed genitum ante omnia, quæ invisibilia, &c.

CAPUT XXV.

De Legatis Sardicensium ad Constantium destinatis, & de nefanda machinatione contra eos a Stephana Antiochena Præsule concinnata.

Theodoretus. lib. 2. cap. 8. 9. & to. p. 83. B. 84.

HÆc Constans agnoscens, doluit quidem, levitatem fratris inspiciens, & infremuit adversus instigatores malorum, & Imperatoris facilitatem ita decipientium. Duos aatem Episcopos ex Sardicensi Concilio electos cum litteris misit ad fratrem, cum quibus & Magistrum militam Salianum pietate justitiaque fulgentem. Litteræ vero non solum monitionem habuerunt atque consilium, sed atiam interminationem pio Principi concedentem. Primam quidem enuntiavis fratri, ut Episcopis præberet auditum, & iniquitates a Stephano, aliisque præsumptas agnosceret, necnon & Athanasium gregi proprio restitueret; patefacta qaidem calumnia, priscorumque judicum iniquitate, & crudelitate revelata: adjecitque, quia nisi vellet quod justum est facere, ipse ad Alexaadriam pergeret, & Athanasium ovibus desiderantibus restauraret, inimicorumque catervas procul expelleret. Hanc autem epistolam Constautius in Antiochia suscipiens, promisit se facturum quæ qaalitas temporis admonebat. Sed in his perterriti veritatis impugnatores, nefandissimum machinati sunt malum. Applicuerant etenim Sacerdotes a Concilio destinati remotiore in loco. Magister vero militum aliam mansionem acceperat.

Legatio Constantis Cæsaris ad fratrem Constantium pro Athanasio.

Cap. 9.

Porro Stephanus tunc Antiochenus Episcopus, cum aliis tyrannidis cooperatoribus, naves naufragio præparabat, cum qaibus assertores rectorum dogmatum variis nitebatur absorbere calumniis. Horum itaque erat dux quidam juvenis Onager nomine, * cum asperitate veniens, & iniqua conversatione congaudens, qui non solum in plateis diversos tormentis afficiebat, & fustibus lacerabat, sed etiam domos impudenter invadens, viros ac mulieres honestissimas abstrahebat. Et ne longius ejus extendam calliditatem, contra optimos viros præparatam narrabo præsumptionem. Is enim Onager ad quandam fornicariam veniens, ait qaosdam nuper venisse peregrinos, & noctem habere necessariam meretricia. Porro sumens quindecim indisciplinatos, & eos in vicino Episcoporum metato celans, perrexit cum meretrice ad januam, ubi illi viri requiescebant. Eamqae apertam inveniens, persuasit uni puerorum, pecunia data, ut mulierem introduceret intra januam, qaam ipse monstrabat, ibi quippe uterqae Sacerdotum dormire videbantur, eamque mulierem interius præcepit accedere: ipse vocaturus socios est egressus. Contigerat enim unum seniorem Episcopum Euphratam nomine in loco exteriore dormire. Vincentius autem (sic enim dicebatur alter) in interiori cubiculo quiescebat. Camque intra ostium parlla venisset, sonum pedum Euphratas cognosceas, dum esset obscurum, qais ambularet interrogavit. Illa vero loqueate, conturbatus Euphratas, dæmonemque putans esse, mulieris imitatum vocem, repente Salvatorem Christum ad suum vocavit auxilium. Onager autem dux iniqaitatis hujus, hoc facto cum sociis est ingressus, iniqaos clamans eos, & iniquitatis judices destinatus. Multoque clamore facto, concurrerunt & servi, surrexitque Vincentius, & claudentes januam domus, septem qaidem calumniatorum comprehendere potuerunt. Onager vero cum reliquis fugit. Detenta tamen est cum illis & mulier. Diluculo autem Magistrum militam qui cum illis venerat, excitantes, ad Palatium processerunt. Et præsumptiones Stephani proclamantes, dicebant jam non egere judicio, neque verberibus iniquitates ejus. Magister vero militum præcipue clamitabat: rogans, ut juberet Imperator non synodice, sed judicialiter potius iniquam examinari præsumptionem: promittens primum se Episcoporum Clericos traditurum, & oportere etiam ministros Stephani ita contradi. Cumque ille impudenter contenderet, dicens Clericos non subdendos esse verberibus, placuit & Imperatori & Judicibus, ut intra Palatium causæ provenires examinatio. Et primum quidem interrogavere mulierem, quis eam ad metatum deduxisset Episcoporum. Quæ dixit quemdam juvenem ad se venisse, & adventum indicasse peregrinorum, & quod opus haberent, & quia vespere veniens deduxisset eam ad habitaculum quoddam, eamque intra januam domus & porticum introire præcepit. Adjecit etiam inquisitionem Episcopi, & terrorem factum, & orationem ejus, & supervenientiam repentinas invasiones.

**Ed. licenter vivens.*
Onager nebulo conductilius.

Euphratã & Vincentium legatos Synodi Sardicensis Ariani per dolum conantur stupri traducere.

Metatum vocat diversoria a metando.

Cap. 10.

Hæc Judices agnoscentes, captum inter alios juvenem ad medium deduxerunt. Qui non expectans necessitatem verberum, machinatum consilium patefecit, & Onagrum hæc omnia perpetrasse confessus est. Qui deductus ad medium, Stephanum dixit hæc omnia præcepisse. Sic igitur Stephani cognoscentes iniquitatem, præsentibus tunc Episcopis permiserant, ut eum damnarent, & ab Ecclesia procul expulsus est. Non tamen ab Ariana peste Ecclesia liberata est. Nam Leontius post eum ordinatur, genere Phrygius, voluntate nequissimus. Verum Constantius ea, quæ contra Episcopos fuerant machinata, experimento cognoscens, scripsit Athanasio maximo & semel, & secundo, & tertio invitans eum, ut a partibus remearet Hesperiis; sicut ipsis litteris indicatur.

Stephanus Antiochenus abdicatur. Leontius succedit.

CAPUT XXVI.

Epistola Constantii ad Athanasium, ut ad eum veniret.

CONSTANTIUS VICTOR AUGUSTUS Athanasio Episcopo.

Socrates. lib. 2. capit. 18. Edit. Christ. Valesf. cap. 23. pag. 107. C. PLurimum te circumferri & fluctuari ferocibus maris undis, nostræ mansuetudinis clementia non permisit. Patria quippe terra nudatum, & privatum propriis rebus, errantemque per loca invia bestiarum, indefecta nostra pietas non despexit. Ideoque tibi diu distuli scribere voluntatis meæ propositum: sperans sponte te ad nos forte venturum, & laborum satisfactionem a nobis exigere. Veruntamen, quoniam forte timor impedivit voluntatis tuæ propositum, litteras largitate plenissimas ad tuam * beatitudinem destinavimus, ut sine metu nostris aspectibus velociter tuam præsentiam præbere festines; quatenus desiderio tuo potitus, experiaris nostram clementiam in propriis restitutus. Hac etenim causa & dominum meum, fratremque Constantem Victorem Augustum pro te rogavi, ut tibi potestatem ad nos tribuat veniendi, ut ambobus nobis annuentibus, restitutus in patria, habeas maximum gratiæ nostræ pignus.

* MS. Lyr. beni gnitatem.

CAPUT XXVII.

Alia Epistola ejusdem pro eadem re.

CONSTANTIUS VICTOR AUGUSTUS Athanasio Episcopo.

Socrates. lib. 2. capit. 18. Edit. Christ. Valesf. cap. 23. pag. 108. A. LIcet prioribus nostris litteris significaverimus, quatenus sine sollicitudine ad nostrum debeas venire Comitatum, eo quod maxime velimus te ad propria destinare: tamen & nunc has litteras ad tuam direximus Sanctitatem; per quas invitamus, ut sine aliqua incredulitate vel metu ascendens, publicis vehiculis ad nos venire festines, ut quæ desideras possis adipisci.

CAPUT XXVIII.

Tertia Constantii Epistola pro eodem.

CONSTANTIUS VICTOR AUGUSTUS Athanasio Episcopo.

Socrates. lib. 2. capit. 18. Edit. Christ. Valesf. cap. 23. pag. 108. B. DUm in Edessa degeremus, præsentibus Presbyteris tuis placuit, ut ad te destinaris Presbyteris ad nostrum debuisses festinare Comitatum; quatenus videns nostros aspectus, repente properares ad Alexandriam. Sed quoniam plurimum præteriit tempus, ex quo suscipiens a nobis litteras non occurristi, propterea etiam nunc commonere te festinavimus, ut vel nunc tuam præsentiam nobis velociter præsentare contendas, & ita possis patriæ tuæ restitui, tuaque securus oratione frui. Ad plenam vero cognitionem Achitum Diaconum destinavimus, a quo possis agnoscere etiam nostri animi voluntatem, & quoniam ea, quæ optas, poteris impetrare.

Has epistolas in Aquileia suscipiens Athanasius, illic enim relicta Sardica morabatur, mox recurrit ad Romam, & ostendens litteras Episcopo Julio, in maximo gaudio Ecclesiam fecit esse Romanam. Putabatur enim etiam Orientis Imperator eorum fidei consentire, eo quod ad se Athanasium fiducialiter evocaret. Julius autem in Alexandriam Clericis atque plebi hæc de Athanasio scripta direxit.

CAPUT XXIX.

Epistola Julii ad Alexandrinos pro Athanasio.

JULIUS ARCHIEPISCOPUS PRESBYTERIS & Diaconibus, & plebi, habitantibus in Alexandria dilectissimis fratribus in Domino Salutem.

Socrates. lib. 2. capit. 18. Edit. Christ. Valesf. cap. 23. pag. 109. A. COngaudeo vobis & ego, dilectissimi fratres, quoniam fructum vestræ fidei ante oculos jam videtis. Hoc etenim vere gestum quilibet inspiciet in fratre & Coepiscopo nostro Athanasio, quem propter puritatem vitæ suæ, & vestras orationes restituit vobis Deus. Ex hoc itaque creditur puras, & charitate plenas orationes vestras ascendisse semper ad Deum. Memores enim estis promissionum cœlestium atque dilectionis, quam ex doctrina prædicti fratris mei Athanasii didicistis, & integrum cognovistis secundum insitam vobis fidem, quam percepistis: quoniam non usque ad finem is a vobis posset abduci; cujus orationes in sanctissimis animabus vestris tamquam præsentes semper habuistis. Ergo non plurimis mihi verbis opus est vobis scribere. Quæcumque enim vobis a me potuerint dici, hæc jam fides vestra præcessit, & divina gratia communis orationis nostræ vota complevit. Congaudeo siquidem vobis: iterum enim dico, congaudeo: quoniam inexpugnatas animas in fide servastis. Sed etiam ipsi fratri meo Athanasio non minus congaudeo: quia licet multam sit passus tristitiam, neque una hora vestri desiderii, & charitatis oblitus. Nam licet corpore ad tempus a vobis sit abstractus: tamen spiritu vobiscum semper degere videbatur. Et ego quidem, charissimi fratres, omnem tentationem contra eum surgentem reor sine gloria non fuisse. Nam & vestra, & ejus fides cognita est universis, & comprobata. Si enim non tanta & talia provenissent, quis crederet, quia aut vos tale judicium, tantamque charitatem circa talem exhibuissetis Episcopum: aut ille potuisset tantis circumdari virtutibus, per quas spe cœlesti fraudatus non esset Promeruit igitur qualibet modo & nunc, & in futuro etiam confessionis gloriosum martyrium. Frequenter enim terra marique plurimum æstuatus, omnem pravitatem Arianæ conculcavit hæreseos; & crebro per invidiam usque ad periculum impulsus contempsit mortem, munitus omnipotente Deo, & Domino Jesu Christo Salvatore nostro: sperans & inimicitias declinare, & consolationi vestræ restitui: deferens vobis majora trophæa ex fortissima conscientia, pro quibus & usque ad terminos terræ totius apparuit gloriosus. Fiduciam itaque habens sui propositi, cœlestisque doctrinæ, clarificatus est immortali judicio, & ad vos revertitur. Diligendus igitur apud vos clarior nunc est, quam tunc, quando profectus a vobis est. Nam si materias pretiosas, id est, aurum atque argentum ad purgandum ignis probat; quid dignum dici poterit de tali tantoque viro, qui cum tantas tribulationes & pericula devicisset, redditur nunc vobis immaculatus: non a nobis solummodo, sed comprobatus ab omni Concilio? Suscipite siquidem nunc, fratres carissimi, cum omni divina gratia Pastorem vestrum, ac Præsulem, tamquam vere Athanasium, cum

his qui tantis laboribus ejus participes sunt effecti & gaudere fruentes orationibus qui Pastorem vestrum, ut ita dicam, esuristis atque sitistis, quando etiam ipsi vestram sanctitatem salutaribus scripturis cibastis atque potastis. Nam cum degeret in peregrinis, vos ei consolatio fuistis, & in persecutione atque periculis refovistis eum fidelissimis vestris animabus & mentibus. Ego siquidem jam exulto considerans, & ratione prospiciens in ejus reversione uniuscujusque vestrum gaudium, & plebis votivos occursiones, & concurrentium gloriosam festivitatem; & qualis ille vobis erit dies, & quantus, remeante scilicet fratre meo, & quiescentibus priscis malis quorumdam machinatione factis; necnon pretiosa ac votiva reversione, cunctos in quadam plenissimi gaudii lætitia copulante. Hujusmodi vero gaudium, usque ad nos magnitudine sua pertingit; quibus divinitus hoc etiam constat esse concessum, quatenus & nos debeamus ad laudem tanti viri consurgere. Sed melius est, ut epistolam oratione claudamus. Deus omnipotens, & ejus Unigenitus Filius Dominus & Salvator noster Jesus Christus hoc gaudium vobis præbeat in æternum: dignum tribuens præmium admirabili vestræ fidei, quam circa Pontificem vestrum glorioso testimonio demonstratis; ut & vos, & qui vobiscum sunt, hic & in futuro meliora possideatis:
1. Cor. 2. 9. *Quæ oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus diligentibus se.* Per Dominum nostrum Jesum Christum, per quem, & cum quo omnipotenti Deo gloria in sæcula sæculorum, Amen. Valere vos opto, carissimi fratres.

CAPUT XXX.

Quid Constantius petierit Athanasium, & quid Athanasius Constantium, & quomodo Orthodoxis Pontificibus recipientibus suas Ecclesias hæretici sint expulsi.

Socrates, lib. 2. capit. 18. Edit. Christ. Vales. cap. 23. pag. 121. B. An. Dom. 350 His itaque litteris confidens Athanasius, ad Orientem venit. Quem Constantius Imperator non tunc molesta suscepit; sed eum circumvenire tentabat, molitione submissus Arianorum, & dixit ad eum: Sedem equidem tuam decreto Concilii, nobisque consentientibus recepisti. Sed quia sunt aliqui in Alexandria populi

Ariani cupiit unam saltem habere Ecclesiam oppidanim. tuam declinantes communionem, unam eos in civitate Ecclesiam habere permitte. Ad hanc propositionem Athanasius mox occurrit, & ait: O Imperator, potestatem habes jubere simul, & agere quæcumque volueris. Sed etiam ego beneficium a te deposco, quod mihi concedi precor. Principe vero continuo se daturum esse pronun-

Idem petit Athanasius pro Orthodoxis. tiante, repente subjunxit Athanasius, idem beneficium sibi largiri petens, quod quærebat Imperator accipere. Unam enim & ipse Ecclesiam postulabat dari per singulas civitates declinantibus Arianorum communionem. Igitur Athanasii sententiam inutilem sibi cognoscentes Ariani, hoc quidem differendum esse dixerunt, & agendum quod placeret Imperatori: quia Imperator Paulo, & Athanasio, & Marcello, & Asclepæ Gazæ, & Lucio Adrianupoleos secundum ea, quæ in Concilio Sardiceno placuerant, pro-

* id est, sacra littera Principis. prias restituerat sedes. Unde * principalia sacra per singulas civitates ad eorum mittebantur Ecclesias, quibus jubebatur, ut eos repente suscipe-

Marcellus Ancyranus sede sua potitur. rent. Igitur in Ancyra, expulso Basilio, & per eo introducto Marcello, non fortuita turba provenit, quæ derogationem contraria sapientibus irrogavit: Asclepam vero continuo Gazæi susceperunt. In Constantinopolitana civitate Macedonius ad modicum tempus Paulo successit: apud semetipsum in Ecclesia remota collectiones agens. Pro Athanasio tamen solo Imperator Episcopis, & Clericis, atque plebi scripsit, ut eum libenter susciperent. Insuper etiam quæ contra eum in judiciis acta fuerunt, aliis litteris aboleri jussit. Quæ vero de ambabus rebus scripta sunt, hæc esse noscuntur.

CAPUT XXXI.

Epistola Constantii, per quam omnia gesta contra Athanasium habita sunt cassata.

VICTOR CONSTANTIUS MAXIMUS, Pius Episcopis, & Presbyteris Catholicæ Ecclesiæ Salutem.

Reverendissimus Episcopus Athanasius non est Dei gratia derelictus; nam licet brevi Socrates, lib. 2. capit. 18.
tempore humanæ fuerit probatione summissus; Edit. Christ.
tamen debitum providentiæ universa * perspi- Vales. cap. 23.
cientis noscitur suscepisse decretum; recipiens pag. 123. B. An. Dom. 350
voluntate Dei, nostroque judicio patriam suam, * MS. Lyr.
parites & Ecclesiam, cujus divino nutu Præsul prospicientis.
extabat. Huic enim consequenter oportebat nostram adesse mansuetudinem; quatenus omnia adversus eum, & ejus communicatores definita, omnisque suspicio & illusio contra eum gesta, de cætero sit inanis & vacua; & relevatio, quam dudum Clerici ejus habuerunt, competenter firma permaneat. Sed etiam hoc ejus gratiæ adjiciendum esse censuimus, quatenus omnes ordinis sacri cognoscant, concessum omnibus sibi conjunctis, ut sine timore sint, sive Episcopi, sive sint Clerici; sufficit enim unicuique circa eum rectæ voluntatis unio. Quicumque enim meliori judicio atque parte constituti, hujus elegunt communionem, hos omnes præcipimus ad instar præcedentis providentiæ, etiam nunc voluntate Dei, nostræ gratiæ largitatem adipisci.

CAPUT XXXII.

Epistola Constantii ad Alexandrinos, ut reciperent Athanasium.

VICTOR CONSTANTIUS MAXIMUS, Pius populo Alexandrino Ecclesiæ Catholicæ Salutem.

In omnibus perhibentes nostræ æquitatis intentionem, scientesque quoniam diu providentia vestri contemplatoris estis alienati, id est, Pontificis Athanasii, qui propter infectam rectitudinem, suorumque morum probitatem cunctis innotuit, eum denuo ad vos destinare censuimus. Socrates, lib. 2. capit. 18. Edit. Christ. Vales. cap. 23. pag. 123. A.
Hunc itaque consuete & competenter suscipientes, & apud clementem Deum adjutorem orationum habentes, vobis congruam simul, & nobis placitam concordiam atque pacem secundum Ecclesiæ sanctionem ubique * probatæ sufficienter * MS. Lyr.
festinate servare. Non enim rationabile est ali- prolata.
quam discordiam inter vos agitari, aut tumultum nostrorum temporum disciplinæ contrarium; & hoc quidem abesse a vobis omnino volumus. Orationibus autem sufficienter, eo scilicet Præsule & adjutore apud Deum, vos instare solemniter admonemus; quatenus tali proposito ad omnium vota pervenienti, etiam Gentiles idolorum errori hactenus servientes, ad cognitio-

nem sacræ religionis sub alacritate sustinens. O carissimi nobis Alexandrini, rursus igitur admonemus; ut in his, quæ dicta sunt persistatis, & omnes Episcopum decreto superno, nostraque sententia destinatum libenter & pie suscipiatis, & toto animo, totaque voluntate amplectendum existimetis. Hoc enim & vos decet, & nostræ mansuetudini noscitur convenire. Ut autem omnis turbæ seditionis occasio perimatur, Judicibus apud vos habitis, litteris nostris præcipimus; quatenus omnes, quos seditiosos agnoverint, legitimæ vindictæ subjiciant. Utraque igitur perspicientes, & nostram cum Deo sententiam, & rationem professionis vestræ, necnon & supplicium contra seditiosos indictum, competenter & congrua sacræ religionis jura servate. Prædictumque Deo amabilem virum omni reverentia & honore colite; & orationes una cum eo pro vobis ipsis, & nostræ vitæ * favore omnium Salvatori Deo lætanter offerte.

Seditiosi puniuntur.

*MS. Theod fautori.

CAPUT XXXIII.

Epistola Constantii pro Athanasio, ut aboleretur quicquid contra eum gestum est.

VICTOR CONSTANTIUS AUGUSTUS
Nestorio Salutem.

Socrates, lib. 2. cap. 18, Ed. Christ. Vales. cap. 83. pag. 114. A.

EAdem vero forma Præsidibus Augustorum Nicææ, Thebaidis, & Libyæ scriptum est. Quidcumque dudum ad læsionem & injuriam Athanasio Episcopo communicantium reperitur actum, hoc nunc aboleri præcipimus. Nam & ministerium, quo privati fuerant ejus Clerici; eosdem rursus volumus obtinere. Hanc itaque præceptionem nostram servari censemus; quatenus Athanasio Episcopo suæ Ecclesiæ restituto, communicatores ejus habeant ministerium, quod semper habuerunt, quod etiam reliqui Clerici habere noscuntur, ut & ipsi gaudio potiantur.

CAPUT XXXIV.

Quomodo Athanasius Alexandriam sit reversus.

Socrates lib. 2. cap. 19. Ed. Christ. Vales. cap. 24. pag. 114. C.

Syrorum & Palæstinorum Synodus, a qua restituitur Athanasius.

TAntis & talibus epistolis munitus sanctissimus Athanasius, per Syriam aggressus venit in Palæstinam, apprehendensque Hierosolymam, & Episcopo Maximo innotescens gesta Sardicensi Concilii, & quia Constantius Imperator illorum decreto judicioque consenserat, præparavit ut Episcoporum illic habitantium Synodus agerentur. Maximus autem in nullo segnis de Syria, atque Palæstina universos evocavit Episcopos. Factoque Concilio restituit & ipse beato Athanasio communionem & dignitatem. Scripsitque etiam ipsa Synodus Alexandrinis, & omnibus in Ægypto, & Libyiæ Episcopis, Clericis, atque plebi ea, quæ de Athanasio gesta atque decreta sunt. Ob quam rem valde Maximo detraxerant Athanasii derogatores Episcopi: quoniam primitus deponens eum, rursus ex pœnitentia tamquam nihil fuisset actum, sententiam pro Athanasio protulit, quæ communionem ei dignitatemque præberet. Hæc agnoscentes Ursacius & Valens, qui circa Arianum dogma studium primitus ardenter habuerant: declinantes a priori voluntate Romam profecti sunt, libellumque pœnitentiæ Julio offerentes Episcopo, & in consubstantialitatis consensere sermone, & litteras Athanasio direxerunt, seque ei de cætero communicare professi sunt. Sic itaque tunc Ursacius & Valens gestis Athanasii superati, * conversi sunt. Athanasius ergo per Pelusium pergebat ad Alexandriam. Transiens autem per civitates, edocebat, ut Arianos universi declinarent, & consubstantialitatis dogma complecterentur. In quibusdam vero Ecclesiis ordinationes fecit. Et hoc fuit initium alterius querelæ adversus eum; quia in aliorum Ecclesiis ordinare præsumpsit. Hæc itaque de Athanasio provenerunt.

Ursacius & Valens Ariani pœnitentiæ libellum exhibent Julio Pont. Rom.

** MS. Lyr. reversi.*

Athanasius constituit Sacerdotes in alienis Ecclesiis.

CAPUT XXXV.

Quibus occasionibus tunc Respublica turbabatur, & de divisione Antiocheni populi propter fidem.

Socrates lib. 2. c. 20. Edit. Christ. Vales. c. 25. p. 115. C.

INterea Respublica fortuitis casibus urgebatur: unde quæ sunt capitularia non est incongruum breviter explanare. Igitur quia, ædificatore Constantinopolitanæ civitatis moriente, tres ejus filii Imperium susceperunt, in præcedentibus est narratum. Sciendum autem, quia cum istis imperavit consobrinus eorum, nomine Dalmatius, vocabulum patris habens; qui dum paululum imperasset, a militibus interemptus est, non jubente Constantio ut occideretur, nec tamen prohibente. Dum vero Constantinus minor fratris partes invaderet, & ipse a militibus congressione facta peremptus est. Hoc autem jam sæpe dictum est. Post mortem vero Constantini minoris, Persicum contra Romanos motum est bellum, in quo Constantius proficere non valebat; nam cum nocte prælium circa fines Romanorum atque Persarum fuisset gestum, validiores tunc Persæ ad breve tempus inventi sunt. Quo tempore neque Christiani sub quiete degebant: sed per Athanasium de consubstantiali verbo circa Ecclesias erat pugna.

Bellum Persicum.

Denique apud Antiochiam non concordabant in professione sua clerus & populus: sed per choros, ut est consuetudo, ad hymnos dicendos Deo in fine psalmorum monstrabant propriam voluntatem. Et hi quidem Patri, & Filio sicut æqui honoris gloriam dicebant: hi vero Patri in Filio, per interpositionem præpositionis Filium secundum esse monstrantes. His ita gestis, hærens quid ageret Leontius, qui illo tempore ex hæresi adversa sedem Antiochiæ gubernabat, cum prohibere non præsumeret eos, qui secundum traditionem Nicæni Concilii psallerent Deo: quia metuebat ne seditio nasceretur in populo, hoc dixisse fertur, tangens caput suum jam canum: Hac, inquit, nive soluta, lutum congeretur immensum. Per hoc ostendens, quod se defuncto seditionem populo generaret illa discordia, quæ in hymnis fiebat, non patientibus suis successoribus cum populi varietate sentire. Athanasius igitur veniens ad Ægyptum, innotuit Synodales epistolas Julii Rom. Pont. insuper & Synodalem Maximi Hierosolymitani, quæ talia continere dignoscuntur.

Sozomen. lib. 3. cap. 19. Ed. Christ. Vales. c. 20. p. 533. C

Diversitas Cleri & populi in tempore psallentium apud Antiochiam.

Leontii Episcopi Antiocheni dictum argutum.

CAPUT XXXVI.

Epistola Hierosolymitani Concilii ad Ægyptiacos Episcopos.

SANCTA SYNODUS HIEROSOLYMIS CONgregata per Ægyptum, Libyam, & Alexandriam constitutis Presbyteris, Diaconibus, & plebi, fratribus desideratissimis in Domino Salutem.

Sozomen. lib. 3. capit. 21. Edit Christ. Valef. cap. 22. pag. 535. A.

CUnctorum Deo digne gratias agere non valemus, fratres carissimi; in quibus enim miracula semper egit, etiam modo cum Ecclesia vestra fecit; Pastorem vestrum, & dominum, consacerdotemque nostrum Athanasium vobis sua pietate restituens. Quis enim aliquando speravit oculis carnalibus intueri, quem nunc & nos & vos inspicitis, respicientes quem videre desiderastis? Sed vere orationes vestræ a Deo omnium sunt auditæ, qui curam habet Ecclesiæ suæ, & vestras lacrymas atque gemitus semper inspexit; quapropter vestras audivit preces. Eratis enim sicut oves abjectæ & fatigatæ, non habentes ovique Pastorem, Propterea visitavit vos cœlitus Pastor verus; & de propriis ovibus curam gerens, restituit vobis quem noscimini concupisse. Ecce enim & nos omnia pro Ecclesiastica pace facientes, vestræque dilectioni conspirantes, in ejus amplexu præcessimus; & communicantes ei per eum vos alloquimur, scriptaque præsentia destinamus. Itaque secundum gratifica vota vestra, scitote nos quoque cum eo vinculo charitatis obstrictos. Debetis ergo etiam pro pietate Deo amabilium nostrorum Imperatorum incessanter orare: quoniam & ipsi cognoscentes vestrum desiderium, cum vobis restituere destinarunt. Omni ergo honore tensis manibus suscipientes illum, gratificas orationes offerte Deo, qui vobis talia condonavit. Festinate siquidem semper in Deo gaudere, & glorificare Dominum, per quem, & cum quo Patri est gloria in sæcula sæculorum, Amen. Veniens igitur Athanasius in Ægyptum, quos quidem agnovit Arii sectatores, deposuit. Quibus a se depositis, Ecclesias eorum præcepit fidem tenere Nicæni Concilii, eamque summo studio custodiri.

CAPUT XXXVII.

De Magnentio tyranno, & de Britannione, atque Nepotiano.

Socrates lib. 2. cap. 20 Ed. Christ. Valef. cap. 15. pag. 116. A.

An. Dom. 352

Constans occiditur a Magnentio.

SIc itaque se rebus habentibus Magnentius tyrannus circa partes emersit Hesperias; qui Constantem Imperatorem Occidentalium partium, facto dolo, circa Gallias interemit. Quo gesto intestinum inflammatum est bellum. Magnentius etenim tyrannus cunctam tenebat Italiam, Africamque, & Libyam, simul & Gallias. In Illyrico vero, & Sirmio aliud rursus a militibus exortum est bellum per tyrannum, nomine Britannionem. Sed etiam Romam tumultas non fortuitus detinebat. Fratruelis namque Constantini Nepotianus nomine Imperium assumpserat, monomachorum virtute suffultus, & Nepotianum quidem Magnentii milites deposuerunt; Magnentius autem procedens, universas partes vastabat Hesperiæ. Horum igitur omnium malorum immensa confluxio brevi tempore generata est. Quarto enim anno post Sardicense Concilium, hæc acta noscuntur * Consulatu Sergii & Nigriani. His itaque nuntiis apparebat, quia ad Constantium solum Imperii jura pervenissent; quo provectu, contra tyrannos semetipsum, quo poterat, præparabat.

**id est, Anno Dom. 350.*

CAPUT XXXVIII.

De insidiis contra Athanasium gestis, & de levitate Constantii.

Socrates lib. 2. cap. 21. Ed. Christ. Vales. c. 26. p. 116. C

Athanasius Concilium convocat Alexandriam

ADversarii siquidem Athanasii opportunum se tempus invenisse judicantes, rursus adversus eum machinabantur. Tunc Imperatori Constantio suggesserunt: quia omnem Ægyptum subvertisset, & Libyam. Invidiam vero maxime auxit ejus, eo quod ordinationes in parochiis fecisset alienis. Athanasius interea, dum venisset ad Alexandriam, Synodum Ægyptiorum congregavit Episcoporum. Qui consona decreverunt Sardicensi Concilio, atque Hierusolymis celebrato. Constantius igitur Imperator, dudum & ipse Arianorum secta præoccupatus, omnia quæ paulo ante ei placuerant, in contrarium demutavit. Et primum quidem Ecclesiæ Constantinopolitanæ Pontificem Paulum deportari jussit exilio; quem deducentes, in Cucuso Armeniæ suffocarunt. Marcello autem denuo projecto, Ecclesiam Ancyranam Basilius rursus invasit. Lucius autem Adrianupoleos ferro vinctus, in carcere moritur. Tantumque valuerunt, quæ de Athanasio dicebantur, ut in immensum furorem caderet Imperator, eum ubicumque reperiretur, juberet occidi: cum quo Theodulum, & Olympium Præsules Ecclesiarum Thracensium. Igitur Athanasium voluntas Imperatoris non latuit, sed præsentiens, fuga dilapsus est, & minas Principis declinavit. Cujus fugam dilataverunt Ariani, præcipue Narcissus Neroniadis Episcopus, Georgius Laodiceæ, & Leontius tunc Antiochenæ Præsul Ecclesiæ. Is enim cum Presbyter esset, dignitate privatus est: quia cum muliere Eustolia nomine degens, & turpem suspicionem celare volens, genitalia sibimet noscitur abscidisse; & de cætero quidem fiducialiter cum muliere vivebat. Postea vero studio Imperatoris Constantii in Antiochena Ecclesia ordinatur Episcopus post Stephanum, qui primitus successerat Placito. Hæc igitur de his dicta sufficiant.

Constantius Imper. iterum Arianis favet

Paulus Constantinopolitanus exulat.

Lucius in carcere moritur.

Constantius Athanasium iterum persequitur.

Leontius Sacerdotio privatus est, quod seipsum castrasset.

CAPUT XXXIX.

De Macedonio, ejusque crudelitate.

Socrates. lib. 2. c. 22. Ed. Christ. Valef. c. 27. p. 117. D.

EO tempore Constantinopoli Macedonius tenebat Ecclesiam, Paulo scilicet amputato prædicto modo. Qui de Imperatore præsumens, Christianis commovit bellum, & non minus quam quod tyranni eo tempore faciebant: suadens enim Imperatori, ut ei Ecclesias vastanti ferret auxilium, egit ut lege firmarentur quæcumque pessime agere nitebatur. Muniens enim semetipsum Monasteriis plurimis, quæ ipse propria voluntate in Constantinopolitana urbe constituit, & pactis Episcoporum in circuitu positorum, frequenter dicitur assilisse Pauli dogmata sapientes. Et primum quidem expulit eos ex Ecclesiis; deinde vero communicare sibi coegit; ita ut plurimi plagarum immanitate deficerent: alii vero substantiis, alii humana civilitate privarentur: aliis in frontibus characteres ponerentur, ut essent hujusmodi signo notati. Hæc itaque faciebant per omnes Orientis urbes, præcipue tamen Constantinopoli. Quam persecutionem primo tardantem Macedonius auxit Episcopus. Helladicæ vero civitatis Illyrici, necnon & Hesperiæ partes manebant immotæ.

HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ, QUAM TRIPARTITAM VOCANT,

EX TRIBUS GRÆCIS AUCTORIBUS Sozomeno, Socrate, & Theodoreto, ab Epiphanio Scholastico versis, per Cassiodorium Senatorem in Epitomen redactæ.

LIBER QUINTUS.

CAPUT PRIMUM.

Quod defuncto Constante rursus Ariani Constantium adversus Athanasium excitaverint.

Theodor. lib. 2. cap. 13. pag. 87. B.

BRevi siquidem tempore prætereunte, defuncto Occidentis Imperatore Constante, Constantium fautores Arii compulerunt, Athanasii ad eum memoriam revocantes, quasi ipse fuisset, qui ei fratrem fecerit inimicum, ita ut pene disruptis naturæ vinculis usque ad bella descenderent. His incitantibus Constantius motus, non solum expelli, sed etiam perimi sacratissimum Athanasium imperavit. Et mittens quemdam Sebastianum Ducem cum maxima militari manu, velut erroneum jussit interimi. Quomodo autem & ille cum exercitu venerit, & iste diffugerit, ipse qui passus, & mirabiliter liberatus est, melius enarrabit; nam in satisfactione suæ fugæ sic ait.

Sebastianus Dux mittitur ad occidendum Athanasium.

CAPUT II.

Quid Athanasius in satisfactione suæ fugæ retulerit.

Theodoretus lib. 2. cap. 13. pag. 87. C.

VErumtamen exquirant modum etiam discessionis, & agnoscant a suis. Erant enim Ariani cum militibus concurrentes, ut eos accenderent, & ignorantibus nos ostenderent; & licet sine ulla compassione sint, vel audientes tamen confusi quiescant. Erat itaque jam nox, & aliqui populorum ad vigilias venerant, expectabatur futura die Collectio. Dux autem repente astitit cum militibus ultra quinque millibus habentibus arma, & gladios enudatos, arcus, sagittas & vectes; & Ecclesiam quidem ipse circumdedit: statuens milites sibimet cohærentes, ne nullus posset egredientium ab Ecclesia eorum manus evadere. Ego vero irrationabile judicans in tanta confusione populum derelinquere, & non magis ante illos pericula sustinere: residens in sede præcepi, ut Diaconus Psalmum legeret, populis respondentibus: *Quoniam in sæculum misericordia ejus*; & sic omnes in domos suas * abierunt. Sed Duce postea ingrediente, & militibus sacrarium circumdantibus, ut nos capere potuissent; Clerici quidem, qui sunt inventi, simul & populi clamabant, poscentes ut & nos discederemus una cum populo. Ego vero magis e diverso dicebam non nos discedere, nisi omnes sigillatim prius exirent. Surgens itaque oratione facta, sic præcepi universos abscedere: melius esse dicens me periculo subjacere, quam quemlibet eorum excipere læsionem. Egredientibus igitur plurimis, & reliquis subsequentibus, quidam Monachi, qui ibi nobiscum fuerant, & aliqui Clericorum ascendentes traxerunt nos; & ita testis est ipsa veritas. Militibus aliis sacrarium circumdantibus, aliis per Ecclesiam discurrentibus, per medium eorum, Domino iter dante atque custodiente, pericula cuncta transivimus, Deum magnifice glorificantes: quoniam neque populum neci tradidimus, sed etiam quatenus salvaretur actum est, & manus quærentium nos effugere prævaluimus.

Vigilia Christianorum.

Psal. 117. 1.
* *Ed. abirent.*

CAPUT III.

Quid Athanasius rursus de gestis Georgii in libro de fuga sua retulerit.

QUæ etiam Georgius eodem tempore in Alexandria gesserit, ipsius Athanasii, qui hæc passus est, voce narremus. In libro enim, quem de fuga sua scripsit, hæc ait: Igitur in Alexandria surrexerunt denuo nos quærentes occidere. *Et facta sunt novissima pejora prioribus*. Repente namque milites circumdantes Ecclesiam, pro orationibus prælia celebrabant. Ingrediente namque Quadragesima Georgius ex Cappadocia ab eis missus auxit mala, quæ illorum calliditate didicerat. Post septimanam itaque Paschæ, Virgines mittebantur in carcerem, Episcopi vincti a militibus ducebantur, orphanorum & viduarum domus abripiebantur, & invasiones in domibus agebantur, & noctibus Christiani deponebantur, obsignabantur domus, & fratres Clericorum pro fratribus pericula sustinebant. Hæc quidem pessima, sed graviora postea sunt præsumpta. Septimana enim, quæ fuit post factam Pentecosten populus jejunans est egressus ad cœmeterium orationis causa, eo quod omnes communionem Georgii declinarent. Sed hoc agnoscens ille nequissimus ipse concitavit Sebastianum Ducem Manichæum, qui cum multitudine militum armatorum, gladios evaginatos, arcus, sagittasque ferentium, facto impetu in ipso die Dominico super populum irruit; & paucos orantes inveniens (cum jam plurimi discessissent) talia gessit, qualia ab eis decebat impleri. Incendio namque facto statuens Virgines secus ignem, cogebat eas, ut se profiterentur Arianas. Cumque eas cerneret esse victrices, & de igne nullo modo cogitare; sic earum vultus laceravit, ut via agnosci post tempora potuissent. Tenens autem & *quadraginta viros tormento noviore discerpsit. Sectis namque de palma virgis, & habentibus suos aculeos, eorum dorsa ita verberibus laceravit, ut quidam eorum sæpius a medicis inci-

Socrates lib. 2. c. 23 Edit. Christ. Valef. c. 28. p. 118. C.

Matth. 12. 45

* MS. *Lyr. quadringentos*

& crucifixus, & mortuus, & sepultus, & resurrexit a mortuis tertia die, & ascendit in cœlum, & sedet in dextera Patris, & venturus est in consummatione sæculi judicare vivos & mortuos, & reddere unicuique secundum opera sua. Cujus Imperium sine fine existens, in sæcula permanet infinita. Erit enim sedens in dextera Patris, non solum in hoc sæculo, sed etiam in futuro. Et in Spiritum sanctum Paracletum, id est, consolatorem, quem promittens Apostolis post ascensionem ad cœlos esse mittendum, ut doceret & commemoraret eis universa, transmisit. Per quem etiam sanctificantur animæ credentium in eo veraciter.

Eos autem, qui dicunt ex non existentibus Filium, aut ex altera essentia, & non ex Dei:&, quia erat tempus, aut sæculum, quando non erat, alienos novit sancta Ecclesia Catholica. Rursus igitur dicimus.

1. Si quis Patrem & Filium duos deos dicit, anathema sit.

2. Et si quis Deum Christum ante sæcula Filium Dei, ministrantem Patri ad creationem universorum non confitetur, anathema sit.

3. Si quis ingenitum, aut Patrem ejus ex Maria natum dicere præsumit, anathema sit.

4. Si quis secundum præscientiam ante Mariam dixerit Filium esse, & non ante sæcula ex
Joan. 1. 3. Patre natum apud Deum esse, *& per ipsum omnia facta*, anathema sit.

5. Si quis substantiam Dei dilatari, aut contrahi dixerit, anathema sit.

6. Si quis dilatatam substantiam Dei Filium dixerit facere, aut dilatationem ejus substantiæ Filium nominaverit, anathema sit.

7. Si quis affectivum, aut prolativum verbum dixerit Dei Filium, anathema sit.

8. Si quis hominem solum dixerit Filium, qui ex Maria est, anathema sit.

9. Si quis Deum & hominem ex Maria dicens, Deum ingenitum eumdem intelligit, anathema sit.

Isai. 44. 6. 10. Si quis illud quod scriptum est. *Ego Deus primus, & ego postea, & præter me non est Deus*, cum in destructionem idolorum & deorum non existentium dictum sit, ad destructionem magis Unigeniti ante sæcula Dei, Judaice percipit, anathema sit.

11. Si quis audiens, *Verbum caro factum est*, Verbum in carnem mutatum putaverit, aut conversione facta suscepisse carnem, anathema sit.

12. Si quis Unigenitum Filium Dei crucifixum audiens, corruptionem, aut passionem, aut conversionem, aut mutationem, aut peremptionem sustinuisse dicit, anathema sit.

Genes. 1. 26. 13. Si quis quod scriptum est. *Faciamus hominem* non Patrem ad Filium dicere, sed ipsum ad semetipsum asserit dixisse Deum, anathema sit.

Genes. 32. 24. 14. Si quis contra Jacob non Filium tamquam hominem luctasse, sed ingenitum Deum, aut Patrem ejus dixerit, anathema sit.

Genes. 19. 24. 15. Si quis illud, quod scriptum est: *Pluit Dominus a Domino*, non de Patre, & Filio perceperit, sed ipsum a semetipso pluere dixerit, anathema sit. Pluit enim Dominus Filius, a Domino Patre.

16. Si quis audiens Dominum Patrem, aut Filium Dominum, & Dominum Patrem & Filium, & Dominus a Domino dicens, duos asseruerit Deos, anathema sit; non enim coaptamus Filium Patri, sed subditum novimus. Neque enim discendit in corpus sine voluntate Patris: neque pluit a semetipso, sed a Domino, auctoritatem videlicet præbente Patre. Neque sedit a dextris a semetipso, sed audit, dicente Patre: *Sede a dextris meis*. Psal. 109. 1.

17. Si quis Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum unam personam dicit, anathema sit.

18. Si quis Spiritum sanctum Paracletum dicens, ingenitum asserit Deum, anathema sit.

19. Si quis, sicuti docuit nos, non alium dicit Paracletum præter Filium; ait enim: *Et alium Paracletum mittet vobis Pater, quem ego rogabo*, anathema sit. Joan. 14. 16.

20. Si quis Spiritum dicit partem Patris, aut Filii, anathema sit.

21. Si quis Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum tres dicit Deos, anathema sit.

22. Si quis consilio Dei tamquam unam creaturarum factum asserit Filium Dei, anathema sit.

23. Si quis nolente Patre natum Filium dixerit, anathema sit. Non enim invitus & vim passus Pater necessitate naturali, quasi nolens, genuit Filium; sed illico, ut voluit, etiam sine tempore, & sine passione ex semetipso genuit eum.

24. Si quis ingenitum, & sine principio dicit Filium tamquam duos sine principio, & duo ingenita dicens, & duos faciens Deos, anathema sit. Caput enim est, & principium omnium Filius: caput autem Christi Deus. Sic enim ad unum omnium principium, quod est sine principio, per Filium pie omnia referuntur. Rursus autem subtiliter inspicientes Christianum sensum, dicimus.

25. Si quis Christum Deum Filium Dei ante sæcula, ministrantem Patri ad omnem creationem non dixerit, sed ex quo ex Maria natus est, ex tunc dicit Filium, & Christum esse vocatum, & initium percepisse, ut Deus esset, anathema sit, sicuti Samosatenus.

CAPUT VIII.

Alia fides Exposita Sirmii Latine, quam nos ex Græca transtulimus, & de disputatione Photini.

QUoniam de fide quemdam placuit fieri tractatum, omnia caute quæsita sunt, & exposita Sirmii sub præsentia Valentis, & Ursacii, atque Germani, & cæterorum. (Socrates. lib. 2. capit. 35. Edit. Christ.) Constat unum Deum esse Patrem omnipotentem, sicut etiam in omni orbe terrarum annuntiatur. Et unum Unigenitum Filium ejus Jesum Christum Dominum & Deum, Salvatoremque nostrum ex eo ante sæcula genitum: duos autem Deos non oportere dici, quoniam & ipse Dominus ait: *Ibo ad Patrem meum, & ad Patrem vestrum, Deum meum & Deum vestrum*. (Joan. 20. 17.) Propterea & omnium Deus est, sicuti etiam Apostolus docuit: *Judæorum Deus non solum, nonne & Græcorum & Gentilium? utique. Quoniam circumcisio ex fide, & præputium per fidem*; (Rom. 3. 29. 30) & cætera quidem omnia consonant, & nulla remanere videtur discordia. Quia vero multos movet sermo Latinus substantiæ, quæ Græca lingua dicitur οὐσία, ut scrupulosissime cognoscatur ὁμοούσιον, hoc est, ejusdem substantiæ, aut ὁμοιούσιον, id est, similis substantiæ, non oportet horum sermonum quamdam omnino fieri mentionem, neque de his exponi apud Ecclesiam: propter hanc causam, ac rationem, quia in sanctis scripturis nihil tale conscriptum est; & quoniam hæc ultra humanam scientiam & intellectum sunt; & quia nullus potest generationem Filii narrare, sicut scriptum est: *Generationem ejus quis enarrabit?* (Isai. 53. 8.) Hoc enim sciendum, solum Patrem nosse quemadmodum Filium

*An. Do. 354. * lege ex Cass. Chron. Zolliani. Sozomen. lib. 4. cap. 7. Edit. Christ. Vales. cap. 8. pag. 545. D.

& Constans * septimo Constantii Consulatu, & sui tertio, ita perimitur. Julianus sequenti Consulatu Arbitionis & * Juliani, constituitur Cæsar, die septimo mensis Novembris.

Sublatis itaque tyrannis, requiem malorum videbatur habere Constantius; & deferens Sirmium, veniebat ad seniorem Romam, illic volens triumphum de tyrannicis exercere manubiis. Credens autem ea occasione posse utriusque partis Episcopos in dogmate concordare, rursus Synodum in Italia celebrandam esse constituit. Interea Julius Papa, cum quindecim annis Romanam rexisset Ecclesiam, moritur; cui successit Liberius.

CAPUT XIII.

De Aetio Hæretico.

Socrates. lib. 2. cap. 28. Edit. Christ. Vales. cap. 35. pag. 139. C. An. Dom. 356. Aetius Atheus.

IGitur in Antiochia Syriæ alter hæresiarches emersit Aetius, cognomento sine Deo. Is enim eadem, quæ Arius sapiebat: sed ab Arianis se segregabat, eo quod Arium in sua communione recepissent. Qui, sicuti prædictum est, aliud mente gerens, aliud voce confessus est; dum terminum Synodi Nicænæ suscipiens subscripsisset, volens circumvenire tunc Principem; propterea ergo Arianos Aetius declinabat. Erat namque is Aetius prius hæreticus, & ferventissime defendere Arii dogma videbatur. Eruditus enim aliquantulum, Alexandriam reversus est. Et veniens in Antiochiam Syriæ, unde oriundus erat, a Leontio tunc Antiochenæ urbis Pontifice Diaconus ordinatur. Tunc ergo venientes ad se, disputationibus sophisticis eludebat. Hoc enim faciebat sequens Categorias Aristotelis, disputans & quædam commenta concinnans, quæ non sentiebat, neque ab eruditis intentionem Aristotelis agnoverat. Ille namque propter Sophistas tunc deridentes philosophiam, hoc opus juvenibus exercitationis causa conscribens, Dialecticam Sophistis per hujusmodi contentiones opposuit. Contemplativi autem Philosophi, libris Platonis & Plotini declarantes, ea quæ artificiose ab Aristotele sunt conscripta, redarguunt. Sed Aetius contemplativum doctorem non habens, in commentationibus sophisticis perduravit. Quamobrem nec intelligere potuit, quomodo sit ingenita generatio; & quemadmodum quod nascitur, coæternum sit generanti. Parum ergo imbutus erat Aetius, & divinarum litterarum ignarus, tantummodo in contentionibus præparatus; quod etiam quilibet rusticus facere potest. Et dum nec veteres, qui eloquia Christiana fuerant interpretati legisset, afferebat se multum gaudere libris Clementis, & Africani, necnon Origenis, cum utique fuerint illi viri totius sapientiæ virtutibus eruditi. Fecit igitur is epistolas ad Imperatorem Constantium, & ad alios quosdam, contentiones involvens, & quædam commenta conficiens. Quamobrem etiam sine Deo vocabatur. Et licet eadem, quæ Arius, vindicaret; tamen a suis non valentibus intelligere perplexiones syllogismorum ejus, cum eadem, quæ ille saperet, putabatur hæreticus. Et propterea eorum pulsus Ecclesia credebatur, cum ipse illis potius communicare noluisset. Hactenus enim ex illis sunt, qui tunc quidem Aetiani, nunc autem Eunomiani vocantur. Posteriore namque tempore Eunomius notarius ejus, eruditus ab eo, editionem ejus hæreticam divulgavit. Sed de Eunomio locis convenientibus explanabimus.

Aetius Antiochenus a Leontio Diaconus ordinatur.

Cur Aristoteles scripserit Categorias.

Aetiani, qui post Eunomiani. Eunomius, notarius Aetii.

CAPUT XIV.

De Inimicis Athanasii.

Sozomen. lib. 4. c. 7. Edit. Christ. Vales. cap. 8. pag. 546. A.

INimici quidem fidei, putantes se tempus invenisse contra defensores ejus, valde apud Principem laborabant, ut de Ecclesiis pellerentur omnes, qui ab eis videbantur esse depositi, tanquam alterius fidei: vel quia, vivo Constante, Imperatori Constantio restitissent, ita ut fuisset pene ad bella proventum. Præcipue tamen Athanasium accusabant, quia invidiæ nimietate, neque Constante vivo, & Constantio eum se diligere profitente, ab ejus molestia recedebant: sed Antiochiæ congregati Narcissus Cilix, Theodorus Thraciæ, Theogonius Nicænus, Patrophilus Scythopolites, Menophantus Ephesius, & alii circa triginta, scripserunt omnes universis Episcopis: quia contra sanctiones Ecclesiasticas Alexandriam remeasset, nec in Concilio sine culpa fuisset inventus; & jubebant, ut neque communicarent ei, neque scripta dirigerent, sed Georgio, qui ab eis fuerat ordinatus. Verum Athanasio nullus hinc sermo fuit.

Athanasius semper odio habitus Arianis.

Arianorum conventus apud Antiochiam.

CAPUT XV.

De Synodo apud Mediolanum facta.

Sozomen. lib. 4. cap. 7. Edit. Christ. Vales. cap. 8. pag. 546. C. Constantius cupit efficere, ut Occidentales subscribant Arianis

IGitur devicto Magnentio, cum solus Constantius Romanorum tenuisset Imperium, omni studio laborabat, ut Occidentales Episcopi consentirent eis, qui consubstantialem esse Patri Filium denegabant. Et hoc faciebat, nolens a primordio aperte vim facere, sed eis callide suadere, ut decreto contra Athanasium ab Orientalibus Episcopis habito consentirent. Sperabat enim, quia si communi decreto damnaretur Athanasius, facilius suam voluntatem in * religione compleret.

* Ed. V. & Frob. religione.

Socrates. l. b. 2. cap. 29. Edit. Christ. Vales. cap. 36. pag. 130. D.

Tunc igitur in Italia convenerunt Episcopi Orientalium non multi, quoniam plurimos eorum aut senectus, aut itineris longitudo prohibuit. Occidentalium vero ultra trecentos, ut præcepto Principis Concilium Mediolani celebraretur: ubi convenientes Orientales, ante omnia contra Athanasium decretum fieri commune poscebant; ut hoc facto penitus ei aditus Alexandriæ clauderetur. Quod cum sensissent Paulinus Gallicanæ Treviris, Dionysius Albæ Metropolis Italorum, & Eusebius Vercellensis Episcopi, quia ad destructionem fidei Orientales contra Athanasium agere molirentur, surgentes magna voce clamabant dolum, & circumventionem pecca, quæ gerebantur, Christianitatis dogmatibus irrogari. Non enim veras contra Athanasium culpas esse dicebant; cum ad tetractationem fidei talia probarentur inventa. Illis ergo talia proclamantibus, Concilium tunc solvitur Episcoporum.

Athanasius a quibus defensus.

CAPUT XVI.

De Exilio Orthodoxorum Episcoporum, quod Athanasius in fuga sua satisfactione conscripsit.

Theodoretus. lib. 2. cap. 15. pag. 90. D. Orthodoxi in exilium acti.

DEposito siquidem Athanasio, aliam hæretici fidei exponere suot nisi doctrinam. Sed neutrum horum perduci potuit ad effectum, cum præsente Principe clamaretur: quia injuste agebatur & impie. Quo facto & ipsi Ecclesiis sunt expulsi, & ultimis terræ finibus habitare præ-

cepti. Quod rursus mirabilis Athanasius hoc modo in illa satisfactione conscribit. Quis tantum poterit memorare, quantum illi gesserunt? Tunc

An. Dom. 360

enim Ecclesiis pacem habentibus, & populis per Collectas orantibus. Pontifex quidem Romanæ urbis Liberius, & Paulinus Galliarum Metropolitanus Episcopus, & Dionysius Italus, Lucifer Metropolitanus insularum Sardiniæ, & Eusebius ex Italia, omnes Episcopi boni, & prædicatores veritatis, abripiuntur & traduntur exilio: nullam habentes culpam, nisi quia in Arianam noluerunt consentire vesaniam, neque in calumniis subscripserunt nostris. De maximo autem & optimo sene, & vere confessore Osio, etiam loqui superfluum credo. Omnibus enim notum est,

Osius Cordubensis exulat.

quod etiam hunc exilio deportari fecerunt. Non enim ignobilis, sed cunctis noscitur esse notissimus. Cui namque non præfuit Synodo, aut recte loquens non satisfecit universis? Quæ Ecclesia hujus patrocinii memoriam non habet? Quis aliquando dolens cum venires apud eum, non remeavit sanus? Quis indigens cum petisses, non meruit quod poposcit? Et tamen etiam contra hunc talia præsumpserunt: quia impia eorum molimina cognoscens, noluit propria subscriptione firmare.

Soc. lib. 2. c. 29. Edit. Chr. Vales. cap. 37. pag. 131. C.

Igitur Imperator illos quidem mittit in exilium, Generale vero Concilium fieri cogitabat; quatenus omnes Orientales Episcopos venientes ad Occidentem, si posset, concordes efficeret.

Concilium Ariminense pro Occidentalibus.

Concilium Nicomediæ pro Orientalibus.

Quod cum propter itineris spatia difficile videretur, duplicem tractavit Synodum celebrari; ut in Arimino quidem Itali, qui tunc aderant, convenirent: Orientales autem in Nicomedia Bithyniæ civitate. Hoc ergo Imperatore tractante, effectus non evenit, ut voluit. Neutrum enim Concilium sibimet concordavit, sed utrumque divisum est. Nam neque Arimino convenientes alterutris inter se consonare potuerunt; & Orientales in Seleucia Isauriæ congregati, aliud schisma sunt passi; quo suo loco narrabitur.

CAPUT XVII.

Dialogus inter Liberium, & Constantium gestus, & quomodo Liberius fuerit exilio destinatus.

Theodoret. lib. 2. cap. 13. & 16. pag. 92. C

EGo quidem Liberii per omnia famosissimi habitum pro veritate dialogum contra Constantium volo referre: quoniam a fidelibus illius temporis est conscriptus. Is enim post Julium Sylvestri successorem, Romanam gubernavit Ecclesiam. Constantius Imperator dixit: Nos, eo quod Christianus sis, & Episcopus nostræ civitatis, dignum hoc judicavimus, ut evocantes te, moneremus; quatenus communionem scelestissimi Athanasii, & ineffabili superbia detenti, abnegare non differas. Hoc enim terrarum orbis bene fieri comprobavit, & Synodali sententia alienum ab Ecclesiastica communione decrevit. Liberius Episcopus dixit: O Imperator, judicia Ecclesiastica decet cum maxima proferri justitia. Quapropter si videtur pietati tuæ, disceptationem jube constitui; & si apparuerit Athanasius condemnatione dignus, tunc secundum Ecclesiasticæ consequentiæ formam proferatur in eum digna sententia. Non enim possibile est condemnari virum, de quo nihil examinatum est. Constantius Imperator dixit: Universus mundus adjudicavit ejus facinora: sed ille, sicut ab initio, tempus illudit. Liberius Episcopus dixit: Quicumque subscripserunt, non ipsi viderunt quæ gesta sunt: sed propter gloriam, & timorem, & ne a te contumelias paterentur, acquieverunt. Imperator dixit: Quid est gloria, & timor, & contumeliæ? Liberius dixit: Quicumque gloriam Dei non diligunt, tua magis dona præponunt. Quem ergo illi non viderunt, non examinantes adjudicaverunt, quod est Christianitatis alienum. Imperator dixit: In facie utique condemnatus est in Concilio Tyri, & in Concilio contra eum pariter decreverunt omnes totius orbis Episcopi. Liberius dixit: Nunquam in præsentia sui homo ille adjudicatus est. Quicumque enim tunc convenientes condemnaverunt eum, discedente Athanasio a judicio, sententiam protulerunt. Eusebius Eunuchus dixit: In Niceno Concilio alienus Catholicæ fidei probatus est. Liberius dixit:

Eusebius Eunuchus, præpositus cubiculi.

Quinque soli judicaverunt ex his, qui cum eo navigio venerunt in Mareoten, quos miserunt ad accusationem ejus, ut contra eum gesta conficerent. Horum itaque, qui destinati sunt, duo sunt mortui, Theogonius, & Theodorus: reliqui vero tres vivunt, hoc est, Maris, Valens, & Ursacius. Ab his, qui missi sunt Sardicæ, propter hanc causam Synodus celebrata est; qui in Synodo libellos obtulerunt: veniam postulantes, quoniam in Mareote per calumniam ex una parte contra Athanasium gesta confecerunt. Libellos eorum nunc præ manibus habemus. Cui horum nos credere, & communicare convenit, Imperator; his qui primitus damnaverunt, & veniam postea poposcerunt: an eis, qui adhuc hæc accusare contendunt? Epictetus Episcopus dixit: O Imperator, non fidei causa hodie, neque judiciorum Ecclesiasticorum sermonem facit: sed ut apud Senatores in Romana constitutos urbe glorietur, quasi superavit Principem. Imperator ad Liberium dixit: Quota pars es totius orbis: quoniam tu solus hominem vindicas nefandissimum, ut orbis terrarum pacem, Ecclesiæque dissolvas? Liberius dixit: Non eo quod ego sum solus, fidei causa minuitur. Nam & antiquitus tres soli reperti sunt resistentes præcepto Regis. Eusebius Eunuchus dixit: Imperatorem nostrum Nabuchodonosor fecisti? Liberius dixit: Non. Sed ita irrationabiliter * adjudicandus est homo, qui non est examinatus? Hæc ergo peto primitus generalem proferri subscriptionem, confirmantem fidem in Nicæa prolatam; ut ita revocatis ab exilio fratribus nostris, & in locis propriis restitutis, si hi, qui turbas pariunt Ecclesiis, visi fuerint Apostolicæ fidei consentire; tunc apud Alexandriam convenientes omnes, ubi & accusatores sunt, & defensos eorum, examinata causa possimus proferre sententiam. Epictetus Episcopus dixit: Sed (a) cursus publicus non sufficit subvectui Episcoporum. Liberius dixit: Ecclesiasticæ causæ publico cursu non egent. Ecclesiæ namque sufficiunt usque ad mare perducere suos Episcopos. Imperator dixit: Quæ dudum susceperunt formam, solvi non possunt; plurimorum namque Episcoporum debent valere sententia. Tu solus es, qui amicitias illius scelerati defendis. Liberius dixit: Imperator, numquam audivimus, absente accusato, Judicem ejus scelera proferentem: nisi quia propria videntur hæc odia. Imperator dixit: Omnibus quidem nocuit in communione: nulli tamen ita, sicuti mihi. Cui cum non sufficeret interitus fratris mei majoris; neque beatæ memoriæ Constantem cessavit in meis inimicitiis frequenter impellere: nisi nos majori mansuetudine detenti, impellentis momenta temperassemus. Nulla itaque mihi victoria est, neque contra Magnentium, vel Sylvanum: nisi illum scelestum ab Ec-

** Ed. Nic. & Frob. adjudicatus.*

Manus Ecclesiasticorũ ad sanctificandum vacare debent.

clesiasticis rebus expolero. Liberius dixit: Noli per Episcopos tuas vindicare inimicitias; manus enim Ecclesiasticorum ad sanctificandum vacare debent. Quapropter si tibi videtur, jube vocari ad loca propria Sacerdotes; & si concordes apparuerint ei, quem nos in præsenti defendimus secundum fidem Orthodoxam in Nicæna Synodo constitutam: tonc convenientes providebunt pro mundi pace, ut homo qui non peccavit, oon reprobetur injuste. Imperator dixit: Uoum est quod quæritur. Volo enim te amplectentem Ecclesiasticam communionem Romæ denuo destinare; & propterea concorda paci, & subscribens, Romæ revertere. Liberius dixit: Romæ jam fratribus valedixi; majores enim sunt Ecclesiasticæ sanctiones, qoam Romanæ habitatio civitatis. Imperator dixit: Ergo trium dierum spatium ad deliberationem habes: si vis subscribere, Romæ revertere: aut certe cogita in quem vis deportari lorum. Liberius dixit: Spatium trium dierum rationem nequaquam mutare potest. Quapropter ubi vis, dirige me. Imperator autem post duos dies examinato Liberio, & nequaqoam a suo proposito revocato, jussit eum in Berœam Thraciæ exilio deportari. Egredienti Liberio, Imperator ad expensas quingentos solidos destinavit. Tunc Liberius deferenti dixit: Vade, da eos Imperatori; opus enim habet suis militibus erogare. Similiter & Augusta tantos ei direxit. Liberius dixit: Redde hæc Imperatori; opus enim habet his ad expensas militum suorum. Si autem Imperator his non habet opus, det eos Auxentio, & Epicteto; illi enim opus his habent. Dumqoe ab eis nihil accepisset, Eusebius eunuchus obtulit ei alios solidos. Cui Liberius dixit: Totius orbis Ecclesias desolasti, & tamquam damnato mihi hæc affers? Vade prius, disce esse Christianus. His ita gestis, post tres dies nihil accipiens, missus est exilio.

(*a*) Cursus publicus. Unde Curiosus, cursus publici præsentalis, & Curiosi per omnes provincias, qui erant sub dispositione viri illustris Magistri officiorum. Vide librum de imaginibus Magistratuum Romanorum.

CAPUT XVIII.

Quomodo Liberius per aditionem Romanarum Matronarum ab exilio sit reductus.

Theodoretus lib. 2. cap. 17. Edit. Christ. Liberius apud Berœã Thraciæ exulat.
* Ed. Niv. & Frob. *Romã.*

VEritatis itaque propugnator & victor Thraciam, sicut jussom fuerat, usque pervenit. Duobusque transactis annis Constantius Romæ venit. Procerum vero, Senatorumque conjuges rogabant viros suos, ot Constantio supplicarent, quatenus Pastorem gregibus restitueret. Aiebant enim, quia nisi flecteraot animum Principis, eos ipsæ relinquerent, & ad Pastorem illum maximum properarent. At illi dixerunt: Nos furorem Principis formidamus, nec forte aliquam veniam promeremur. Sed vobis, inquiunt, magis rogantibus forsitan parcet, & unum alterius fiet: aut preces suscipiet: aot si flecti nequiverit, sine aliqoa injuria vos dimittet. Hoc consilium mulieres illæ, laudibus maximis praeferendæ, percipientes, cum ornatu solito adierunt Imperatorem; qoatenus ex veste sublimi insignes eas, & nobiles arbitratus, reverentiam eis haberet, & parceret. Adeuntes enim Principem tali voce clamabant: Miserere tantæ civitatis, Pastoris providentiam non habentis, quæ luporum patet insidiis. At ille respondit, non egere Pastore alio civitatem; esse namque Pontificem; qui eorum curam haberet. Post magnum namque Liberium quidam Diaconorum ejus, Felix nomine, fuerat ordinatus. Is expositam in Nicæa fidem inconcusse servavit: sed corruptoribus ejus sine discretione commuoicabat. Nullus tamen Romæ habitantium in Basilicam ingressus est, cum ille intus astaret. Hoc autem etiam matronæ illæ Imperatori dixeruot. Qua gratia flexus, præcepit illum inter omnes egregium revocari, & utrumque Ecclesiam gubernare communiter. His ergo litteris in Circensi spectaculo relectis, populus clamabat justam principis esse sententiam; ut sicut duplicitee coloribus divisi suot spectatores, sic oporteret alterum his, alterum aliis præsidere. Com ergo primitos principis litteris sic savissent; postea commoti, communi voce clamaverunt: Unus Deus, unus Christus, unus Episcopus. Ipsas enim voces, & ego ponere justum judicavi. Post has vero Christo amabilis populi pias, & justitia exornatas voces sanctissimus quidem Liberius est reversus. Felix autem recedens habitavit aliam civitatem.

Felix loco Liberii Pontifex ordinatus. Constantius volunt duos esse Romæ Pontifices, Liberium, & Felicem.

CAPUT XIX.

Quomodo Eudoxius Antiochenum usurpaverit Episcopatum.

Socrates. lib. 2. cap. 19. Edit. Christ. Valef. cap. 37. pag. 131. A.

EA tempestate Leontio moriente, qui hæreticum Aetium Diaconum ordinaverat, Eudoxius Germaniciæ Episcopus, quæ est civitas Syriæ, cum esset tunc Romæ præsens, finxit sibi caosam necessitatis incumbere, & Imperatori callide locutus, quasi civitas Germanicianorum ejus providentia atque custodia indigeret, petiit, ut remearet ad propria. Qoem Princeps nihil prospiciens, abire dimisit. At ille Cubicularios cooperatores habens, relicta civitate sua Antiochenum usurpavit Episcopatom. Fovere namque studebat Aetium. Ob quam rem nisus est Concilium facere Sacerdotum, & ordinationem ei restaurare Diaconatus. Quod nequaqoam gestum est; eo quod magis valeret odium contra Aetium, quam Eudoxii desiderium. Et de his qoidem tantum nosse sufficiat.

Nititur Eudoxius Aetiũ restituere.

CAPUT XX.

De Ariminensi Concilio, & contentionibus ibi factis.

Socrates. lib. 2. cap. 29. Edit. Christ. Valef. cap. 37. pag. 132. C.

EOrum igitur, qui Arimino conveoerunt, Orientales ea, qoæ de Athanasio gesta sunt, taciturnitati tradentes, ad Concilium se occurrisse dicebant. Quorum studio cohærebant Ursacius, & Valens, qui ab initio quidem Arianorum dogma tenuerant; in medio autem Homoousianis consenserant, dato libello Romano Pontifici, sicuti jam dictum est. Isti namque semper ad partes pro tempore valentium declinabaot. Quorum adjutores erant Germinius, Auxentius, Demophilus, & Gaius. Dum ergo in Concilio præsentium alter aliud proponere conaretur; tonc Ursacius, & Valens dicebant omnia, quæ de fide dicta sunt, debere suspendi; & suscipiendam novellam expositionem, quam paulo ante Sirmio convenientes ediderant. Hæc dicentes, & chartulam præ manibus habentes legi fecerunt secundum expositionem fidei Sirmio prolatam, quam ibi quidem, sicuti prædixi, celaverunt, Arimino autem ostensa est. Cujus exemplar hoc est:

Ursacius & Valens pro temporum ratione in diversas partes declinant.

modi enim malitiæ captos invenimus Germanum quemdam, & Auxentium, atque Gaium, hærefim contentionemque facienter. Quorum doctrina una qaidem exiftens, univerfam molem blafphemiarum tranfcendere comprobarur. Qui cum viderent nos neque fuæ voluntatis efse, neque concordes horum, quæ male fapere videbantur, a noftro fe Concilio mutaverunt, ut quafi alius confcribere viderentur. Erat vero tempus breve, quod etiam eorum aperuit voluntates. Sed ut non femper Ecclefiafticæ caufæ in eafdem incurrant concuffiones (nam turba atque feditio repetita, univerfa confundit) firmum nubis vifum eft; ut quæ dudum decreta funt, legaliter immutabiliterque ferventur. Prædictos autem viros a noftra communiune fecrevimus. Qua de caufa Legatos ad tuam manfuetudinem mifimus, Concilii fententiam per noftram denuntiaturos epiftolam. Legatis autem præ omnibus ifta præcipimus, ut veritatem affirment ex prifcis & juftis rationibus exponentes, qui etiam tuam religionem inftruant: quoniam non, ficut ait Urfacius & Valens, erit pax, fi quid juftarum fanctionum fuerit immutatum. Quomodo enim pax efse credenda eft apud eos, qui pacis jura fubvertunt? Contentiu enim, & feditio per hæc inter reliquas civitates, & Ecclefiam Romanam potius orietur. Quapropter tuæ manfuetudini fupplicamus, ut placidis auribus noftros Legatos, & oculo tranquillo refpicias; neque ad injuriam defunctorum novi aliquid immutari permittas: fed permanere non finas in his, quæ a progenituribus definita atque fancita funt; quippe quos omnia cum deliberatione, atque fapientia, & Spiritu fancto cel[illegible]rafse confidimus. Ea enim, quæ ab illis nunc innovantur, credentibus quidem incredulitatem inferunt, non eredentibus vero credulitatem. Supplicamut itaque, ut præcipias eos, qui per diverfa loca detinentur, qnos & ætatis gravamen, & anguftia paupertatis affligit, ad propria remeare: ne defolatæ fublatis Epifcopis videantur Ecclefiæ permanere. Super hæc etiam hoc rogamus, ut nihil his, qnæ jam terminata funt, aut addatur, aut adimatur: fed omnia inviulata permaneant, quæ & a pietate tui patris, & tuis qnoque funt confervata temporibus. Neque de cætero nos fatigari, & a propriis parochiis alienos effe permittas; quatenus Epifcupi cum propriu populu in pace orare, & divino cultui vacare pofsint: fupplicantes Deu pru pace eui Imperii pariter & falutis, quam tibi Divinitas in perpetuum largiatur. Nuftri veru Legati Epifcoporum fubfcriptiones, & nomina deferunt, qui etiam lectione divinæ fcripturæ religionem tuam poterunt edocere.

Veterum decreta fervãda

Hæc itaque Synodus fcripfit, & per Epifcopos deftinavit. Urfacias autem, & Valens eorum prævenientes adventum, derogaverunt Concilio: oftendentes Imperatori expofitiunem fidei quam portabant. Imperatur Ariano dogmati favens, indignatur adverfus Synodum; & Urfacium ac Valentem potius honoravit. Quamobrem qui a Concilio fuerant deftinati, tardaverunt, non valentes impetrare refponfum. Sero tamen ad Synodum Cunftantius per præfentes Epifcopos hujufmodi fcripta direxit.

Socrates lib. 2. c. 29. Edit. Chrift. Valef. cap. 37. pag. 139. A.

Legati ab Ariminenfi Concilio ad Imperatorem miffi nullum ab eo refponfum impetrarunt.

CAPUT XXII.

Epiftola Conftantii ad Ariminenfe Concilium.

Conftantius victor, ac Triumphatur Auguftus univerfis Epifcopis Arimino congregatis Salutem.

Soc. lib. 2. cap. 29. Edit. Chr Valef. cap. 37. pagin. 139. B.

SEmper equidem, & præ omnibus cogitare nos de facra & aduranda lege, nun ignorat veftra benignitas. Nunc autem viginti, quos veftra fapientia deftinavit, Epifcopos, Legationis fuæ caufa interim videre nequivimus, cum fit nobis necefsarium circa Barbaros iter; &, ficut noftis, deceat animo puru ab umni cogitarione utilitatem divinæ legis examinare. Jufsimus igitur Epifcupos in Adrianopoli noftram fuftinere regrefsiunem; ut cum univerfa Refpublica fuerit bene difpofita, tunc quæ gefserunt audire pofsimus. Veftræ ergo Sanctitati non videatur onerofum eorum expectare regrefsum; ut dum redeunt nuftrum vobis referentes refponfum, perducere pofsitis ad terminum, quæ Ecclefiæ Catholicæ utilia efse nufcuntur. Has litteras fufcipientes Epifcupi, talia refcripferunt.

CAPUT XXIII.

Epiftola Ariminenfis Concilii ad Imperatorem Conftantium deftinata.

Socrates lib. 2. c. 29. Edit. Chrift. Valef. cap. 37. pag. 139. D.

LIcteras clementiæ tuæ fufcepimus domine, Deo amabilis Imperator; quibus continetur, quia propter necefsitatem publicam interim non potuifti noftros videre Legatos; nofque jubetis, ut eurum fuftineamus adventum, donec ea, quæ a nobis decreta funt, & noftris progenitoribus confunare nofcuntur, ab eis pietas veftra cognofcat. Quamobrem & nunc per has litteras profitemus, atque firmamus nequaquam nos a propofito noftro recedere. Hoc etiam noftris Legatis injunximus. Supplicamus igitur, ut animo tranquillu & præfentes nuftræ mediocritatis litteras relegi jubeas, & illa, quæ per Legatos nuftros mandavimus, libenter accipias. Illud itaque nubifcum confiderare tua manfuetudu debet, quanta fit modo triftitia, quantufque mœror, ut beatiffimis temporibus tuis, tantæ Ecclefiæ privatæ videantur Epifcopis. Et propterea rurfus tuam clementiam deprecamur domine Deo amabilis Imperator; ne ante afperitatem hyemis (fi tamen veftræ placet pietati) nos ad noftras Ecclefias remeare præcipias; quatenus etiam nunc pofsimus umnipotenti Deo, & Domino Salvatori noftro Chrifto, ejus Filio Unigenitu, pro tuo Imperio folemnes orationes celebrare cum populo.

CAPUT XXIV.

Quod difcedentibus Epifcopis fuerit Conftantius indignatus.

Socrat. lib. 2. cap. 29. Edit. Chrift. Valef. cap. 37 pagin. 140. B.

CUm hæc fcripfiffent, & modicum fuftinuiffent tempus, Imperatore nullum dante refponfum, ad civitates proprias recefferunt. Princeps autem, cum & prius contenderet Arianam fectam per Ecclefias feminare, occafionem injuriæ fuæ illorum habuit difceffionem: dicens fe contemptum, eo quod præter juffionem ejus Concilium videretur effe folutum. Quapropter Urfacio, & his qui circa eum erant, permifsionem

dedit contra Ecclesias agendi fiducialiter quodcumque placuisset. Explanationem vero lectæ in Arimino fidei jussit per Ecclesias Italicas destinari: præcipiens, ut nolentes in ea subscribere, pellerentur Ecclesiis, & in eorum locis alii subrogarentur Episcopi,

CAPUT XXV.

De Synodo in Nicæa Thraciæ celebrata,

Socrates lib. 2. cap. 29. Edit. Christ. Vales. cap. 37. p. 141. B.

URsacius autem, ejusque consectanei ab Italia discedentes, venerunt ad civitatem Thraciæ, nomine Nicæam: quo brevi tempore commorantes aliud fecere Concilium. Et lectam in Arimino expositionem fidei Græco interpretantes eloquio publicatam confirmaverunt; & postea divulgabant eam esse fidem, quæ ab universali Concilio & dictata esset, & edita in Nicæa; ut similitudine nominis Nicæni simpliciores hac subreptione deciperent. Putabant enim in Nicæa Bithyniæ essa dictatam fidem. Sed nihil profuit eis tale commentum. Post paululum namque confusi, atque derisi sunt.

CAPUT XXVI.

Quomodo Athanasius furorem Constantii denuo declinaverit.

Sozom. lib. 4. cap. 8. Edit. Christ. Vales. cap. 9. pagin. 547. C.

INterea sentiens Athanasius sibi insidias præparari, nequaquam ad Imperatorem venire præsumpsit, neque hoc utile judicavit; sed electos ex Ægypto quinque Episcopos, inter quos Serapionem Thmuiensem virum præcipua vita sanctum, & ad loquendum valde copiosum, mittit ad Principem tunc in Occidente degentem, cum quibus etiam tres Presbyteros, per quos sibi placaret Imperatorem, & pro derogationibus satisfacerent inimicorum, aliaque facerent, quæ ei, vel Ecclesiis expedirent. Quibus navigantibus, paulo post litteræ venerunt Imperatoris evocantes eum. Ob quam rem & Athanasius, & populus est turbatus; cum neque hæretico Imperatori obedire cautum esset, neque reluctari sine periculo. Verumtamen ire distulit, & litterarum portitor sine effectu reversus est. Superveniente autem æstate veniens alius ab Imperatore missus cum provinciæ Judicibus cogebat eum; Cleroque nimis erat infestus. Porro populum paratum videns ad bellum, etiam iste reversus est. Non multo post tempore congregantur ex Ægypto, & Libya legiones. Et cum nuntiatum fuisset celari Athanasium in Ecclesia, quæ vocatur Theunæ, assumens milites Dux eorum, & Hilarium ab Imperatore denuo destinatum, inopinato fractis januis in Ecclesiam intruivit, & ubique requirens Athanasium non invenit. Dicitur enim, quia sæpius divino nuntio pericula multa fugerit; sicut etiam, Deo providente, hoc discrimen evasit.

Vocatur Athanasius ad Constantium.

Quomodo Athanasius pericula sæpius evaserit.

CAPUT XXVII.

Quomodo Paganis insultantibus futuram tristitiam prophetavit.

Sozom. lib. 4. cap. 9. Edit. Christ. Vales. cap. 10 pagin. 549. C. Athanasius insimulatur Magia.

EX his & hujusmodi factis ei a Deo prænuntiatis, a paganis & hæreticis appellabatur Magus. Sermo namque fertur, eo quod aliquando, eo procedente per civitatem, contigerit avolantem corniculam clamitare. Quo facto astans multitudo Paganorum, velut Mago derogantes, petebant, ut eis aperiret quid cornicula illa significaret. Ille vero fertur silentio dixisse subridens: Ceas, Latina lingua dies ventura significatur. Hoc ergo clamans, tristem vobis crastinum significat diem, per Imperatoris Romani jussionem. Et ita contigit, ut Athanasii sermo, licet derisus fuerit, venerit ad effectum. Altera namque die Principis litteræ venerunt ad Judices, jubentes, ut Pagani sua ingredi non permitterentur ad templa, neque solemnes superstitiones, festivitatesque celebrarent. Tunc ergo festivitas eorum venerabilis, generalisque destructa est.

Athanasii prophetia.

CAPUT XXVIII.

Quæ mala per Georgium in Alexandria gesta sint.

Sozom. lib. 4. cap. 9. Edit. Christ. Vales. cap. 10. pag. 550. A.

CUm igitur frequenter, sicut dictum est, Athanasius pericula declinasset, Clerus & populus ei favens tenebat Ecclesias, donec Præfectus Ægypti, & Dux militum ejicientes eos, & sustinentes, & Georgio eas contraderent. Qui non multo post venit, & Ecclesias suo jure possedit. Qui dum præter schema & mores Sacerdotii violentus existeret, & maxime circa Athanasii laudatores, quibus utique vincula & plagas viris & fœminis velut tyrannus inferebat; accensus populus pene peremerat eum, nisi * vix ereptus fugisset ad Principem. Quo facto, rursus sequaces Athanasii Ecclesias multo tempore tenuerunt. Quas iterum veniens Dux Ægypti, Georgii noscitur tradidisse fautoribus. Post hæc autem Exceptore Principis veniente, multi Alexandrinorum supplicio traditi sunt. Post quem etiam ipse Georgius terribilior supervenit, & priori tempore magis odibilis, tanquam qui moverit Principem ad multorum necem. Cui utique derogabant Ægyptii Monachi, quorum gloriam multitudo universa sequebatur, & vera eorum testimonia judicabat: quia in summæ philosophiæ virtute degebant.

Georgius inso de Alexandrina propulso Athanasio.

MS. Lyr. vi.

Theodoret. l. 2. cap. 22. pagin. 105. C.

Quia igitur expositam fidem in Nicæa Thraciæ omnes accusant milites veritatis, & præcipue habitantes Hesperiam, restantur litteræ ab eis ad Illyricum destinatæ. Quarum litterarum auctor fuit Episcopus Ecclesiæ Romanæ tunc Damasus, qui post Liberium Pontificatus jura susceperat, multis virtutum ornatus insignibus. Habuitque in his litteris nonaginta consortes ex Italia, atque Galliis in Romana urbe convenientes. Quorum nomina propter multitudinem ponere distuli. Textus autem epistolæ talis est.

CAPUT XXIX.

Litteræ Damasi, & cæterorum ad Illyricum contra Concilium in Nicæa Thraciæ factum.

Damasus, & Valerianus, & cæteri Episcopi dilectissimis fratribus in Illyrico constitutis Episcopis in Domino Salutem.

CRedimus sanctam fidem nostram in Apostolorum eruditione fundatam, hanc vos tenere, & hanc populis universis exponere, quæ videlicet a constitutis Patrum ulla ratione dissentit, per quos justum est cæteros erudiri. Sed relatione Gallicanorum, & Venetorum fratrum, quosdam hæresibus favere cognovimus. Quod malum non solum cavere debent Episcopi, sed etiam reluctari contra ea, quæ gesta sunt imperitia, aut simplicitate quorundam, pravis interpretationibus deceptorum. Variis ergo doctrinis non decet labefactari, sed magis Patrum nostrorum

Auxentii condemnatio.

rum roborari sententiam. Auxentium igitur Mediolani præcipue in hac causa damnatum esse præscriptum est. Unde justum est, omnes in universo Romanorum orbe Doctores legis, ea quæ legis sunt, sapere, & non fidem doctrinis variis maculare. Itaque dum primum hæreticorum cœpisset nequitia pullulare, sicut etiam nunc blasphemia nefandorum patet Arianorum, tunc Patres nostri trecenti decem & octo electi, habito tractatu in orbe Nicæna, hunc murum firmissimum contra arma diabolica statuerunt; & hoc remedio venena mortifera sunt depulsa, ut Pater, & Filius unius Divinitatis, unius virtutis, uniusque magnitudinis debeat credi, uniusque essentiæ, sive substantiæ, simul & Spiritus sanctus. Aliter vero sapientes alienos esse a nostra communione judicaverunt. Quem terminum salutarem, adorabilemque deliberationem corrumpere quidam aliis cogitationibus, atque temerare voluerunt. Sed in ipso principio ab his ipsis, qui in Arimino renovare atque retractare compellebantur usque ad hoc causa correcta est, ut confiterentur alia sibi circumventione subreptum: aut certe quia non intellexerunt Patrum sententiæ in Nicæa constitutæ, hoc esse contrarium. Neque enim præjudicium aliquod fieri potuit per numerum Arimino congregatum: quando constat neque Romanum Episcopum, cujus ante omnia decebat eos expectare decretum, neque Vincentium, qui tantis annis Episcopatum inviolabiliter custodivit, neque alios talibus præbuisse consensum; maxime dum, sicut prædiximus, isti ipsi, qui per conventionem declinasse videbantur, ipsi denuo utentes meliori consilio, hæc sibi displicere testati sunt. Perspicit itaque vestra salubritas hanc solam fidem, quæ Nicææ Apostolorum auctoritate fundata est, esse perpetua firmitate servandam; & simul Orientales hoc facere nobiscum, qui se Catholicos esse cognoscunt, Occidentales etiam gloriari. Credimus autem languentes in isto conamine, non tarde a nostra separandos esse communione, & ab eis Episcopatus nomen auferri; quatenus populi eorum liberati errore respirent. Nullo enim modo a deceptione poterunt corrigere populum, qui deceptionis laqueo detinentur. Concordet igitur cum omnibus Dei Sacerdotibus, etiam charitatis vestræ sententia, in qua vos stabiles ac firmos existere judicamus. Sic ergo etiam nos vobiscum recte credere debemus. Vestræ nos charitatis lætificate reciprocis litteris. Valete fratres carissimi.

Niceni Concilii auctoritas.

Auctoritas Romani Pont.

Fides Nicææ stabilita sola perpetuo tenenda.

Theodoretus. lib. 2. cap. 23. pag. 104. C.

Sed & maximus Athanasius in epistola, quam scripsit ad Afros, taliter de Ariminensi Concilio disputavit.

CAPUT XXX.

Ex Litteris Athanasii de Ariminensi Concilio.

His itaque prolatis, quis recipiat eos, qui Ariminense, aut aliud Concilium præter Nicænum nominare præsumunt? Aut quis non habeat eos odiosos, qui respuunt quidem constituta Patrum, & ea, quæ nuper Arimino contentiose atque violenter composita sunt, præponunt? Quis istis concordabit hominibus, neque propria recipientibus. Nam in suis decem & amplius, sicuti prædixi, Conciliis alio tempore aliud conscribentes, manifesti sunt: quia singula eorum accusare noscuntur. Et hoc patiuntur, quod tunc Judæi proditores perpessi sunt. Nam sicut illi relinquentes solum *Fontem aquæ viventis, lacus sibimet foderunt, qui aquam continere non possunt;* quod scriptum est apud Hieremiam Prophetam: sic & isti reluctantes universali Concilio, foderunt sibi multa Concilia, quæ apud eos inania, & virtutem non habere manifesta sunt. Non igitur patiamur eos, qui præter Nicænum Ariminense præsumunt, vel aliud nominare Concilium; cum & ipsi, qui Ariminense suscipiunt, ignorasse quæ in eo gesta sunt, noscantur; nam tacere potuerant. Nostis enim, carissimi, cognoscentes & vos a vestris, qui tunc interfuerunt Arimino, quoniam Ursacius, & Valens, Eudoxius, & Auxentius, simulque Demophilus condemnati sunt: volentes aliud, quam quod statutum est Nicææ, conscribere: quando compulsi anathematizare Arianam hæresim respuerunt, cui potius patrocinari conati sunt. Episcopi vero, vere integri Domini servi, recteque credentes, pene ducenti conscripserunt sufficere Nicænam solummodo fidem, & nihil amplius, nihilque minus præter illam quærere velle, seu sapere. Hæc enim etiam Constantio significaverunt, qui jusserat celebrari Concilium.

X. Concilia Arianorum.

Jerem. 2, 13.

CC. Episcopi Ariminensis Synodi adversi Arianis.

CAPUT XXXI.

Quæ mala Macedonius in Constantinopolitana urbe commiserit, & quod post hæc offenderit Imperatorem.

Interea Macedonius vicinas Constantinopolitanæ urbi provincias, civitatesque turbabat: excitans ministros proprii languoris adversus Ecclesias, & in Cyzico quidem Eleusium fecit Episcopum, in Nicomedia Marathonium, qui primum Diaconus fuerat, habens studium constituendi Monasteria virorum ac fœminarum. Is itaque Macedonius Episcopatu potitus, affligebat eos, qui ipsi consentire fugiebant, & non solum Orthodoxos, sed etiam Novatianos: sciens eos quoque consubstantialitatis nomen suscipere. Quorum Episcopus Agelius, persecutione faciente, fugit. Plurimi vero insignes viri detenti, nolentesque ei communicare, puniti sunt. Qui post tormenta violenter communionem ore suo suscipere, & tenere compellebantur. Ligno namque ora hominum aperientes, eis sacramenta deponebant. Porro mulieres, & parvulos arripientes, communicare cogebant. Si quis vero contradiceret, mox plagæ, vincula, & tormenta sequebantur; ita ut etiam fœminarum communicare nolentium mammillas in arca comprimentes abscinderent: aliarum vero aut ferro, aut ovis ardentibus eadem membra comburerent. Quod ego ab Auxonio sene, qui eadem supplicia est passus, audivi.

Socrates lib. 2. cap. 30. Edit. Christ. Vales. cap. 38. pag. 142. D. Macedonius Constantinopol. turbator Ecclesiarum.

Macedoniani mira sævitia cogunt Orthodoxos a se Eucharistiam accipere.

Hæ igitur Macedonii pro Christianitate ortæ sanctiones, cædes, pugnæ, sollicitationes, intestina bella. Quæ res non solum apud eos qui lædebantur, sed etiam apud familiares ei odium vehementer excitaverunt. Offendit autem etiam ipsum Imperatorem, & ob hoc, & pro alia hujusmodi causa. Domus, in qua erat arca Constantini Principis corpus habens, ruinam minabatur; ideoque custodes ejus, & qui ad orationem intrabant, erant positi sub timore. Macedonius ergo cogitavit Imperatoris ossa transferre: ne arcam ruinæ casus comprimeret. Hoc agnoscentes populi prohibebant, dicentes, non oportere principis ossa migrari, ne quasi * exsufflari viderentur. Ob quam rem in duas partes populus est divisus: aliis dicentibus nullam esse migrato mortuo læsionem: aliis asserentibus esse nefas, cum quibus etiam erant homousii defensores. Macedonius autem parvipendens ver-

Socrates ibidem & Sozomen. cap. 20. Edit. Christ. Macedonius apud omnes odiosus.

Translatio corporis Constantini.

* Ed. Frob. & Niv. *exsuspiri. id est, e sepulchro effodi.*

ba contradicentium, transtalit corpus Imperatosis in Ecclesiam, ubi corpus jacet martyris Acacii. Quo facto, concursus discordantium populorum ad illam venit Ecclesiam, & ad manus usque perventum est; ita ut multi hominum morerentur, & vestibulum Ecclesiæ, ac vicina porticus sanguine compleretur. Hoc agnoscens Impesator, irascitur contra Macedonium, & propter eos, qui mortui sunt; & quia corpus patris ejus absque ipsius consilio migrasse præsumpserit. Relinquens ergo gubernatorem Hesperiarum partium Cæsarem Julianum, ipse pergebat ad Orientem.

Constantius Aug. succenset Macedonio ob translata patris fuisse.

CAPUT XXXIII.

De Leontio Antiochena Episcopo, & Aetio, qui magister Eunomii fuit.

Theodoretus. lib. 2. cap. 24. pag. 106. B.

Leontius Antiochenus orationes suas tacitus dicebat.

LEontius igitur Antiochenus Episcopus, cum esset Arianus, languorem suum celare nitebatur. Videnfque divisos Sacerdotes, & populum, & alios dicentes, Gloria Patri, & Filio: alios, Gloria Patri per Filium in Spiritu sancto; ipse sub silentio dicebat orationem, & nihil aliud audiebant adstantes, nisi cum diceret, in sæcula sæculorum. Etsi quidem hoc non maligne fecisset, diceretur, quia pro concordia populi fieret. Sed quia & contra milites veritatis acuebatur, & nonnisi hæreticos provehebat, ostendebatur celare pestem, modo * timore populi, modo formidine pressus Imperatoris, qui Filium dissimilem probibuerat dici. Ea siquidem tempestate Aetius magister Eunomii, qui Arii blasphemiam suis opinionibus auxerat, in Diaconatus ordine ministrabat. Sed Flavianus, & Diodorus monachicam quidem amplectentes vitam, clare autem pro Apostolicis dogmatibus laborantes, Episcopi Antiocheni Leontii redarguerunt, quas contra pietatem gerebat, insidias: dicentes, quia elegisset virum studiis malignis imbutum, qui impietatis causa culmen sumpsisset potentiæ, atque ad Ecclesiæ cladem Diaconatus haberet nomen. Minabantur autem etiam ab Apostolica eum communione suspendi, & ad Hesperiam venientes, ea quæ callide gerebantur aperire. Hoc metuens Leontius, ab officio suspendit Aetium, aliis tamen rebus fovebat eum. Porro mirabilis illa societas, id est, Flavianus atque Diodorus, sacerdotali ministerio nondum politi, populis tamen nimium complacentes, noctibus ac diebus cunctos ad zelum pietatis armabant. Isti namque primi in duas partes choros psallentium dividentes, ex successione Davidicam melodiam cantare docuerunt. Et hoc in Antiochia primitus fieri cœpit; & dispersum ad terminos totius orbis usque pervenit. Isti divinos amatores ad sepulchra Martyrum provocantes, Vigilias celebrabant, cum illis laudantes Deum. Hæc Leontius intuens, prohibere quidem judicavit incautum, cum videret multitudinem valde viris illis optimis adhærere. Sed utens mansuetudine sermonum, poscebat ab eis, ut has festivitates in Ecclesiis potius celebrarent. Cujus quidem calliditatem integre cognoscentes, quod jubebatur egerunt, & amatores suos ad Ecclesias congregaverunt, ut alacriter Deum concordi voce laudarent. Sed Leontius flexus non est, ut a sua malitia temperaret. Vultum namque mansuetudinis gerens Stephani, & * Placiti celavit iniquitatem. Is enim adversarios dogmatis recti suscipiens, licet turpem habentes vitam, ad Presbyteratus tamen ordinem, & Diaconatus evexit. Eos autem, qui universis virtutibus ornabantur, & Apostolica dogmata defendebant, absque honore deseruit. Hac gratia clerus quidem multos habebat hæreticos; populus vero maxime pro dogmatum rectitudine decertabat; ita ut neque doctores illorum blasphemiam suam nudare præsumerent. Quid autem * Placitus, & Stephanus, atque Leontius impietatis atque injustitiæ Antiochiæ gesserint, opus propriæ conscriptionis exquirit. Nos autem ad reliqua veniamus.

* Ed. *amore.*

Flavianus & Diodorus Leontium fortiter redarguunt.

Aetio interdicitur usu officio Diaconi.

Institutio psalmodiæ quæ fit alternis choris.

Vigiliæ apud sepulchra martyrum extra templa.

* MS. & Ed. v. *Flacitæ.*

* MS. & Ed. v. *Flavitus.*

CAPUT XXXIIII.

De Eudoxio, qui Antiochenum invasit Episcopatum, & terræmotu in Nicæa Bithyniæ facto.

Theodoretus. lib. 2. cap. 25. & 26. pag. 108. & 109. A.

GErmanicia civitas est in termino Ciliciæ, Syriæ, & Cappadociæ constituta. Hujus urbis Ecclesiæ præsidebat Euduxius, qui moriente Leontio, arripuit Antiochiæ sedem, & cœpit sua ferocitate vineam vastare Dominicam. Neque jam celabat (sicuti Leontius) malitiam suam: sed aperte Apostolicis dogmatibus repugnabat, & orthodoxos multis cladibus affligebat. Eo tempore Ancyranæ Ecclesiæ post Marcellum Basilius præsidebat: Eustathius vero Sebastiæ Armeniæ; qui iniquitatem Eudoxii, & rabiem cognoscentes, Constantio in Occidente posito literis suis indicaverunt. Erant enim Imperatori noti, & propter claritatem vitæ ejus favore potiebantur. Quod dum cognovisset Constantius, Antiochenis scripsit, quia non ipse Eudoxio Ecclesiæ concesserit Præsulatum, sicut ille vulgabat; ipsumque Eudoxium expelli, & pœnas gestorum suorum in Nicæa Bithyniæ dare præcepit: jubens ibi celebrari Concilium. Ipse enim Eudoxius egerat apud potentes Palatii, ut in Nicæa Synodus ageretur. Sed omnium præscius Deus, cognoscens futura, ac si jam fuerint gesta, quodam terræ motu terribili prohibuit Concilium celebrari. Plurimam namque civitatis partem terræ motus destruxit, & multos habitantium interemit. Hoc agnoscentes qui convenerant, ad suas reverterentur Ecclesias. Arbitror enim hoc Dei sapientia gestum; in illa namque civitate adversus Arium a sanctis Patribus Apostolicæ fidei doctrina prolata est. Et forte secunda congregatio potuit ille * sentire contraria, ut Arianis * occasio eo nomine præberetur, quo magis simpliciores capere possent, tamquam illam veterem Synodum proferentes. Sed Ecclesiarum prospector, citius solvit tale Concilium.

Eudoxius accusatur apud Constantium Aug.

Concilium in Nicæa Bithyniæ coactum terræ motu dirimitur. An. Dom. 364.

* Ed. Niv. Prob. *sancire.*

* Ed. *accusatio.*

In momento siquidem temporis civitate concussa, neque fugere potuerunt: sed primo experimento periculi sunt perempti. Dicitur autem antequam fieret ea clades, quemdam * Ursacium * militem prævidisse, genere Persam, qui sub Licinio Confessor effectus, relictaque militia, in turre civitatis divinam exercebat philosophiam. Cui superna visitatio aperte præcepit exire de civitate passura, quæ post paululum fierent manifesta. Quo facto, cum velocitate ad Ecclesiam currens, nuntiavit clericis, ut Domino supplicaret, quo eos ab imminenti periculo liberaret. Quibus cum videretur esse ridiculum, reversus ad turrim, pronus lacrymas cœpit effundere. Interea terræmotu superveniente plurimi perierunt: reliqui vero per agros & montana dispersi sunt. Ursacius autem in illa turre repertus est mortuus, pronus jacens, sicut solebat orare. Sermo tamen est, quia antequam moreretur, rogaverit Deum; ut prius ejus finiret vitam, quam cladem inspiceret civitatis, in qua prius Christum agnoverat, & Ecclesiasticam videbatur participatus esse philosophiam. Is enim

Sozomen. lib. 4. cap. 15. Edit. Christ. Vales. cap. 16. pag. 559. C.

* alii *Arsacium.*

* Ed. Frob. *ex militem.*

Ursacius Persa prædicit terræmotum.

conversatione digna etiam dæmones effugabat. Quodam namque tempore dum aliquis dæmonio vexaretur, evaginato gladio cœpit per totam discurrere civitatem: Cunctisque fugientibus, occurrens ei solus, & nominans Christum, sermone mundavit virum, & fecit ab illo furore quiescere. Inter cujus diversa virtutum ornamenta, etiam hoc meminisse convenit. Erat draco ante Nicomediam, qui transeuntes suo flatu perimebat, habebatque cubile circa quamdam vallem. Quo veniens Ursacius, oravit. Tum sponte egrediens ille serpens, ac secundo caput percutiens, interemptus est. Quod hi mihi retulerunt, qui eumdem Ursacium viderant.

Ursacius vir sanctus miranda patravit.

CAPUT XXXIV.

De Concilio Seleuciæ celebrato.

Socrates. lib. 2. capit. 31. Edit. Christ. Valef. cap. 39. pag. 146. A.

NUnc igitur de alia Synodo, quam velut adinstar Ariminensis Concilii in Oriente Constantius Imperator fieri jusserat, pauca narrabo. Egerat enim primitus, ut in Nicæa Bithyniæ congregarentur Episcopi. Quorum conventum prohibuit maximus terræ motus. Hoc enim contigit * Consulatu Tatiani, & Cerealis, octava die mensis Augusti. Tractabant ergo transponere Synodum in vicinam Nicææ civitatem. Quod cum displicuisset, rursus volebant in Tarso Ciliciæ convenire. Deinde placuit apud Seleuciam Isauriæ, quæ vocatur Aspera, celebrare Concilium. Quod actum est * Consulatu Eusebii, & Hypatii: Fueruntque qui convenerunt, numero centum sexaginta. Cum quibus aderat unus in Palatio clarus, nomine Leonas. Quo præsente, quæstionem fidei proponendam Imperatoris jubebat oraculum; simulque præceptum fuerat adesse Lauritium militem Isauriæ Ducem, ut, in quo opus esset, Episcopis ministraret. Convenerunt ergo vicesima septima die Septembris mensis, & sub gestorum confectione disputabant. Aderant etiam Exceptores, utriusque partis verba signantes; quæ sub uno apud Sabinum collecta reperiuntur. Nos autem capitulatim ista describimus. Prima siquidem die Leonas jussit; ut, quæ viderentur unicuique, proponerent. Porro qui præsentes erant, non prius dixerunt quamlibet movendam esse quæstionem, nisi reliqui convenirent. Erant enim absentes Episcopi Macedonius Constantinopolitanus, Basilius Ancyræ, & alii quidam accusari timentes. Et Macedonius quidem languorem finxit, Patrophilus oculorum dolorem, & aliis similes advenerunt occasiones absentiæ. Cumque Leonas etiam illis absentibus proponendam diceret quæstionem, rursus aiebant Episcopi, non aliter quicquam fieri, nisi impetitorum vita discuteretur. Accusati namque jam fuerant Cyrillus Hierosolymorum, Eustathius Sebastiæ Armeniæ, & alii quidam. Ob quam rem contentio inter præsentes exorta est. Alii namque dicebant vitas accusatorum discutiendas: alii vero ante fidem nihil esse quærendum. Movebatque quæstionem Imperatoris diversa sententia; cujus litteris, nunc de fide prius agendum, nunc de accusatorum conversatione, legebatur. Hæc causa præsentes ad schisma perduxit, & in duas partes Synodi multitudo divisa est. Unius enim partis duxerat Acacius Cæsareæ Palæstinæ, Georgius Alexandriæ, Ursacius Tyri, Eudoxius Antiochiæ, quos alii triginta duo secuti sunt. In alia parte fuit Georgius Laodiciæ Syriæ, Sophronius Pompeiopoleos Paphlagoniæ, Eleusius Cyzici, quos plurimi sequebantur. Cumque placuisset, ut prius de fide quæstio moveretur, hi quidem, qui erant partis Acacii, Nicænam fidem aperte negaverant, aliamque fidem dictare nitebantur. Alterius vero partis numero pluriores, omnia quidem Nicæni Concilii receperant: de sermone consubstantialitatis tantummodo querebantur. Multis igitur inter alterutros contentionibus usque ad vesperam generatis, novissime Sylvanus Tarsensis Præsul Ecclesiæ, voce magna clamavit, dicens non oportere novam dictari fidem: sed dudum in Antiochia expositam tempore dedicationis debere servari. Quo dicto sequaces sunt egressi. Alterius vero partis protulerunt fidem Antiochiæ recitatam, quam relegentes solverunt illa die Concilium. Altera vero die convenientes in oratorium Seleuciæ, januasque claudentes, relectæ fidei subscripserunt. Subscribebant autem etiam pro absentibus præsentes Lectores, atque Diaconi, per quos rate se ferre hanc definitionem absentes profitebantur. Acacius autem, & alii partis ejus querebantur, eo quod Ecclesia clausa subscriberetur, dicentes: Ea quæ occulte geruntur, improbitatis suspicione plenissima sunt. Hæc autem faciebant, volentes aliam fidei explanationem; ipse quoque eam, quam præparatam habebat, legit, ibi quidem Judicibus Lauritio, & Leonæ: studens ei robur acquirere. Hæc ergo die secunda sunt gesta. Tertia vero die Leonas rursus congregare partes festinabat Episcoporum: quo die nec Macedonius defuit Constantinopolitanus, nec Basilius Ancyræ. Dumque ambo in una parte convenissent, denuo qui circa Acacium erant, occurrere noluerunt: dicentes oportere prius de Concilio ejici eos, qui pridem fuerant condemnati, & qui accusabantur in præsenti. Cumque contentio cresceret, egressis eis, qui positi in accusatione videbantur, etiam qui circa Acacium erant, sunt ingressi. Tunc itaque Leonas ait, libellum sibi datum ab eis, qui cum Acacio erant celans dogmatis esse dictationem. Et cum præsentes Episcopi tacuissent: aliud quiddam, non expositionem fidei libellum continere judicantes; mox fidei Acacii conscriptio cum procemio hoc modo relecta est:

Leonas Comes, & Lauritius dux Isauriæ Concilio interfuit.

Sabinus conciliorum acta descripsit.

Fit schisma in Concilio Seleuciæ.

Alteri negant Nicænam fidem, alteri comprobant.

Fides Antiochenæ synodi.

Quomodo concilio subscriptum sit.

Socrates. lib. 2. capit. 32. Edit. Christ. Valef. cap. 40. pag. 148. B.

* *An. Dom. 358.*

* *An. Dom. 359.*

Nos qui congregati sumus Seleuciæ Isauriæ, secundum Imperatoris voluntatem hesterna die, quinto Calend. Octobrium, omne studium habuimus cum disciplina Ecclesiasticam servare pacem, & de fide cogitare constanter, sicuti præcepit Deo amabilis Imperator noster Constantius secundum Propheticas, Evangelicasque voces, & nihil præter scripturas superinducere in Ecclesiastica fide. Quia vero aliqui in Concilio alios nostrum injuriis affecerunt, alios loqui prohibuerunt, alios recluserunt invitos, & damnatos secum ex diversis provinciis habuerunt, necnon & eos qui contra regulas ordinati sunt, introduxerant secum; ita ut undique tumultu Synodus impleretur, sicuti & Vir Clarissimus Comes Leonas, & Vir Clarissimus Dux provinciæ Lauritius inspexerant. Propterea hæc interloquimur, quoniam non declinamus expositam cum auctoritate fidem in Antiochena dedicatione, proferentes eam; licet Patres nostri illo tempore ad subjectam concurrerint quæstionem: quoniam multos turbavit consubstantialitatis nomen præterito tempore, & usque ad præsens. Nunc vero quia dicitur innovatum ab aliquibus de dissimilitudine Filii apud Patrem, hac ergo gratia ὁμοούσιον, & ὁμοιούσιον, id est, ejusdem substantiæ, & similis substantiæ nomen abjicimus, tamquam scripturarum extraneam, ἀνόμοιον, id est, dissimilitudinis ver-

Fides Acacii Cæsariensis, & ejus sequacium in Synodo Seleuc.

* *An. Dom. 359.*

bum anathematizamus ; & omnes hujusmodi existentes ab Ecclesia alienos existimamus. Similem vero Filium apud Patrem aperta profitemur, *Coloss. 1. 15.* secundum Apostolum dicentem de Filio : *Qui est imago Dei invisibilis.* Confitemur autem, & credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, factorem cœli, & terræ, visibilium omnium, & invisibilium. Credimus autem & in unum Jesum Christum Filium ejus, ex eo natum impassibiliter ** Ed. Niv. & Frob. Verb.* ante omnia sæcula, Deum* verum ex Deo unigenitum, lumen, vitam, veritatem, sapientiam, voluntatem: per quem omnia facta sunt in cœlis, & in terra, sive visibilia, sive invisibilia. Hunc credimus in consummatione sæculorum pro destructione peccati assumpsisse carnem ex sancta Virgine Maria, & hominem factum, passum pro peccatis nostris, ac resurrexisse, & assumptum in cœlis, sedere in dextera Patris, & iterum venturum in gloria judicare vivos, & mortuos. Credimus & in Spiritum sanctum, quem Paracletum, *Joan. 15. 26.* id est, consolatorem nominavit Salvator Dominus noster: promittens, postquam iret, discipulis eum esse mittendum, quem etiam destinavit, per quem & sanctificat credentes in Ecclesia, & baptizatos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Eos autem, qui præter istam fidem aliud quicquam prædicant, a Catholica Ecclesia decernimus alienos existere. Hæc est autem Acacii de ejus fide prolatio. Cui subscripsit & ipse, & consentientes ei, numero quem paulo ante prædiximus.

Hac fide lecta, Sophronius Pompeiopoleos Paphlagoniæ hæc verba clamavit: Si per singulos dies propriam edere licuerit fidem, veritatis integritas non manebit. Hæc quidem Sophronius ait. Ego autem dico, quia si ab initio hæc verba de Nicæna fide dixissent, qui ante eos, & post illos fuerunt, omnis potuisset cessare contentio. Tunc ergo plurima inter alterutros ob hoc, & propter eos, qui fuerant accusati, verba dicentes & audientes, abierunt. Quarta vero die convenientes omnes, rursus movebant cum contentione sermones. Inter quos Acacius his verbis suam sententiam patefecit: Si semel Nicæna fides mutata est, nihil prohibet etiam nunc aliam dictare fidem. Ad hæc Eleusius Cyzici hæc verba respondit: Præsens Concilium celebratum est, non ut anathema discat, neque ut fidei explanationem suscipiat, tamquam non habens eam: sed possidens Patrum fidem, hanc usque ad vitam mortemque custodiet. His ergo verbis Eleusius sententiæ occurrit Acacii, fidem Patrum vocans, Antiochiæ declaratam. Cui recte quilibet poterit obviare, dicens: Quomodo Patres hos nominas, o Eleusi, dum illorum non recipis Patres? Hi namque, qui in Nicæa convenerunt, concordantes in consubstantialitatis verbo pro fida sancito, proprie dicunt Patres, eo quod & tempore præcesserunt; & qui postea Antiochia convenerunt, ab illis Sacerdotii jura susceperunt. Si autem hi, qui Antiochia congregati sunt, Patres proprios negaverunt, consequenter istorum posteri Patrum destructores secuti sunt. Quomodo ergo & quorum illi fidem velut improbam respuerunt: isti quasi probabilem susceperunt? Si autem illi non habuerunt Spiritum sanctum, qui per officium manus impositionis accipitur, neque isti Sacerdotium perceperunt. Quomodo enim acciperent a non habentibus quod dabatur? Hæc objicere ergo responsa poterit quilibet Eleusio.

Cum hæc ita agerentur, ad aliam venere quæstionem. Quia enim Acacius in fide, quæ lecta est, similem dixit Filium Patri, consulebant alterutros, secundum quid esset similis Filius Patri. Et qui circa Acacium erant, dicebant secundum voluntatem solummodo, non secundum substantiam Patri similem Filium esse. Alii vero omnes etiam secundum substantiam declarabant. In hac ergo contentione tota manserunt die. Et Acacium arguerunt, qui in suis sermonibus, quos conscripsit, similem per omnia Patri Filium dixit: nunc autem secundum substantiam similem denegavit. Quibus multum contendentibus, & ad nullam concordiam venientibus, surgens Leonas Concilium solvit. Et iste fuit terminus Synodi Seleuciæ congregatæ. Altera namque die rogatus ut interesset, noluit, dicens: Directus sum ad concordiam Concilii: vobis distantibus adesse non possum. Quo facto, nec qui circa Acacium erant, ad Synodum concurrere voluerant. Altera vero pars in Ecclesiam veniens, Acacium, & qui erant cum eo vocavit, ut de Cyrillo Hierosolymorum Episcopo haberetur examinatio. Sciendum itaque, quoniam Cyrillus jam dudum fuerat accusatus, atque damnatus: quoniam sæpe evocatus ad judicium, duobus annis jugiter declinavit, metuens accusantes. Condemnatus autem, appellationis libellum condemnatoribus destinavit, judicium majus appellans. Cui appellationi consensit etiam Constantius Imperator. Hoc itaque solus, & primus præter Ecclesiasticam consuetudinem, atque regulam Cyrillus fecit Episcopus; ut, sicut in publicis judiciis, libellis uteretur appellatoriis. Tunc ergo in Seleucia interfuit judicandus. Et ob hoc Episcopi Acacium, ejusque consentaneos evocabant; ut de accusationibus cognoscentes, decretum commune proferrent. Evocabant igitur etiam alios quosdam, qui fuerant accusati, & semetipsos contulerant ad Acacium. Quos post crebram citationem nolentes occurrere, damnaverunt & ipsum Acacium, Georgium Alexandrinum, Uranium Tyri, Theodulum Chereæ, Penum Phrygiæ, Theodosium Philadelphiæ Lydiæ, Evagrium Insulæ Mytilene, Leontium Tripoleos Lydiæ, & Eudoxium, qui primo quidem Germaniciæ fuit, postea vero Antiochiæ Syriæ invasit Episcopatum; damnaverunt pariter & Patrophilum, quia & ipse a Dorotheo Presbytero accusatus, evocatus noluit obedire. Hos itaque damnaverunt. Excommunicaverunt autem Asterium, Eusebium, Abgarum, Basilium, Phœbum, Fidelem, Eutychium, Magnum, & Eustathium, sic eos manere decernentes, donec habita satisfactione, accusationibus semetipsos exuerent. His actis, damnationem celebratam eorum parochiis innotuerunt; inque locum Eudoxii Anianum constituerunt Episcopum, quem comprehendentes qui circa Acacium erant, Leonæ, & Lauritio tradiderunt, a quibus exilio destinatus est. Quo facto, Episcopi qui ordinaverant Anianum, contestationem obtulerunt Leonæ, & Lauritio contra Acacium, & consentaneos ejus, dicentes Synodi judicium fuisse violatum. Cumque nihil agerent, Constantinopolim sunt profecti; ut quæ gesta fuerant, panderentur Imperatori.

Acacius dicit Filium similem Patri, secundum voluntatem tantum.

Cyrilli Hierosolymitani causa discutitur Seleuciæ.

Cyrillus Hierosolymitanus primus appellationis usus inter Ecclesiasticos.

Episcopi damnati.

Episcopi excommunicati.

CAPUT XXXV.

De Legatis Concilii Seleuciæ, & de examinatione Aetii, & gestis Ariminensium.

HUnc terminum habuit Synodus in Seleucia constituta. Qui vero voluerit subtiliter universa cognoscere, Exceptorum debet acta relegere. Post hæc ergo talia gesta sunt. Consentien-

Sozomen. lib. 4. cap. 22. & 23. Edit. Christ. Valesf. cap. 32. & 33 pag. 577. C.

Acta Concilii per exceptores scripta.

tes quidem Acacio, ad Imperatorem quam propere pervenerunt. Alterius vero partis Episcopi singuli ad propria sunt reversi. Decem tantummodo eorum communi decreto missi, venientes ad Principem, invenerunt directos decem ab Ariminensi Concilio. Porro sequaces Acacii jam egerant, ut Potentes Palatii ipsorum tuerentur partes, & per eos favor illis arridebat Imperatoris. Dicebant enim alios quidem sibimet consentire, alios autem Ecclesiasticis pecuniis esse corruptos, alios incongruis falli* seductionibus. Hæc agebat Acacius natura versutus, & præparatus ad intelligendum atque dicendum, cum etiam insignem haberet Ecclesiam, id est, Eusebii Pamphili, post quem ejus tenebat Episcopatum, & gloriabatur eum se habuisse doctorem. Et cum talis esset, persuadebat facile quod volebat. Cum igitur Constantinopoli ex utroque Concilio essent Episcopi viginti, & alii, qui casu præsentes erant; primo quidem jubetur, ut de Aetii quæstione judicaret, præsentibus maximis Proceribus, Honoratus, quem non ante multum tempus Imperator ab urbe Roma revertens, primum Præfectum urbis Constantinopolitanæ constituit. Postea vero, etiam ipso Constantio cum Judicibus audiente, capitur circa fidem Aetius ægrotare; ita ut etiam Imperator, & alii quasi circa blasphema ejus verba commoverentur. Dicitur autem Acacium, eique consentientes primum se hanc hæresim ignorare finxisse, & sub velamento quodam egisse cum Principe, ut ipse cum suis Proceribus judicaret: credens Aetium non posse vinci sermonibus, & magis necessario capi judicantis auditus, ac sine contentione prævalere conamen hæreseos. Cumque hoc perfici nequivisset, proferri scripturam prolatam ab Arimino, & a Seleuciæ Synodo missos hanc suscipere, deposcebant. Et cum quæstio esset de substantiæ nomine, jurejurando firmabant: quia nullatenus dissimilem secundum substantiam Filium faterentur; seque paratos hanc hæresim abdicare dicebant. Et quoniam inopinate Occidentales nomen substantiæ in Arimino reliquerant, necessariam hujusmodi scripturam esse fatebantur. Dicebant autem, quia si nomen substantiæ taceatur, cum nomine substantiæ etiam illud, quod de consubstantialitate decretum est, sine dubitatione tacebitur: quod plurimi Occidentalium Sacerdotum pro reverentia Nicæni Concilii nimis amplectebantur. Hanc autem etiam Imperator flexus est laudare conscriptionem: considerans multitudinem Arimino congregatam; & quia non peccaret, qui similem Patri Filium diceret: idem esse virtute credens, consubstantialem, & similis substantiæ professionem: nihilque intellectu differre, nisi nominibus, quæ scriptura divina nesciret. Hanc ergo sententiam habens, Episcopos concordare præcepit in Ariminensis fide Concilii. Cumque se altera die pararet ad Consulatum (quod prima die mensis Januarii Romanorum more celebratur) totam diem, & maximam noctis partem expendit, inter Episcopos certamen habens; donec scripturæ ex Arimino delatæ subscriberent Episcopi a Seleucia venientes.

**Ed.V. seditionibus.*

Honoratus Præfectus urbis Constantinop. judex in causa Aetii.

Novus Consulatus initur Calendis Januarii.

C A P U T XXXVI.

Quomodo affirmaverint fidem Ariminensis Concilii, & Aetium deposuerint simul & alios.

Sozomen. lib. 4. cap. 23. Edit. Christ. Vales. cap. 24. pag. 579. C.

Acacius autem, & qui cum eo erant aliquantum tempus Constantinopolim commorantes, evocaverunt Episcopos ex Bithynia, inter quos erat & * Macarius Macedonensis, & Ulphilas Gothorum Episcopus. Qui omnes numero quinquaginta convenientes, confirmaverunt Arimino lectam conscriptionem: adjicientes, ut de cætero nequaquam substantia, vel essentia nominaretur in Deo. Et præter hanc scripturam omnes alias, aut factas, aut faciendas penitus abdicari. Quo facto, Aetium Diaconatus ordine deposuerunt, tamquam hæretice sapientem, & qui contra Ecclesiasticam consuetudinem, quædam humanæ sapientiæ facta conscriberet, & dialogos plenos blasphemia dictaret, atque turbarum Ecclesiasticarum, & seditionis auctor existeret. Dicitur autem ab aliquibus, quia non eum integro corde deposuerunt: sed volentes se Principi commendare, eo quod dicerentur similia sapere. Videntes autem Imperatoris indignationem, quam circa Macedonium tunc habebat, etiam eum deposuerunt, & Eleusium Cyzici, & Basilium Ancyræ, & Ortasium Sardicorum, Dracontium Pergami. Et dum in dogmate viderentur habere discordiam, tamen tempore depositionis memoriam eorum fidei non fecerunt: sed culpas eis omnibus inferebant singulariter, per quas eos asserebant in Ecclesiasticis regulis deliquisse.

Ad Synodum Constantinop. Acacius Episcopos e Bithynia evocat.

**lege Maris Chalcedonensis.*

Aetius Diaconatus ordine spoliatus.

Episcopi abdicati.

C A P U T XXXVII.

Pro qua causa sit Cyrillus Hierosolymorum depositus.

Sozomen. lib. 4. cap. 24. Edit. Christ. Vales. cap. 25. pag. 583. A.

Inter quos Cyrillum quoque Hierosolymorum deposuerunt, tamquam Eustathio, Elpidioque communicantem. Hi enim contraria sapuerant eis, qui in Mitilene fuerant congregati. Inter quos etiam ipse convenerat, & tamquam post depositionem in Palæstina factam, communione participatus fuerat cum Basilio, & Georgio Laodiciæ civitatis Episcopis. Cum enim Cyrillus Hierosolymorum suscepisset Episcopatum, de jure Metropolitæ contendebat cum Acacio Cæsareæ Palæstinæ, tamquam sedis Apostolicæ Pontifex. Hinc ergo in Antiochia constituti, derogabant alterutris, tamquam non saperent recte de Deo. Nam & prius uterque sibimet in suspicione esse videbatur. Alter quidem Arii dogma laudabat; Cyrillus autem prædicantes consubstantialem Patri Filium, sequebatur. Inveniens ergo tempus Acacius cum consentientibus sibimet Episcopis, Cyrillum pro hujusmodi causa deposuit. Cum fames Hierosolymorum provinciam occupasset, tamquam in Episcopum necessitate ciborum turba respiciebat egentium. Cumque pecuniæ ad* consolandum non essent, vasa sacrata, atque vela distraxit, & populi necessitati subvenit.

Cyrillus & Acacius contendunt de jure Metropolitæ.

** Ed. Nic. & Prob. consulendum penuriæ.*

Imperatoris igitur animum hoc commovit, & maxime quod Acacius contra Cyrillum noscitur machinatus. Sacram namque vestem, quam famosissimus Imperator Constantinus ad honorem Hierosolymorum Ecclesiæ dederat Macario, illius civitatis Pontifici; ut ea circumamictus, ministerium sacri baptismatis adimpleret (quoniam erat auro sericoque contexta) Cyrillum asserunt vendidisse, eamque vestem emisse quemdam Thymelicum saltatorem; & dum ea fuisset indutus, in ipsa saltatione cecidisset, atque contritum morti contraditum.

Theodoretus. lib. 2. cap. 27. pag. 110. D. Cyrillus vasa sacra & vestē Ecclesiasticā donatam a Constantino, vendidit tempore famis.

Hanc ergo causationem Acacius habens, Cyrillum Episcopatu deposuit. Damnatos igitur Episcopos ex urbe Constantinopolitana fugaverunt sectatores Acacii. Sibi autem consentientes, in depositionibus tamen illorum nolentes subscribere, cum essent numero decem, apud semetipsos

Sozomen. lib. 4. cap. 24. Edit. Christ. Vales. cap. 25. pag. 583. D. Diversa Episcopatus pœna.

interim habitare præeeperunt, & neque ministesio fungi, neque Ecclesias gubernare, quamdin subscriberene. Et si oon agerent pœniteotiam intra meuses sex, & omuibus placitis, atque gestis in illo Concilio præberent scripto consensum, & ipsi deponerentnr: quo facto consentientes eis Episcopi per singulas provincias aliorordinarunt. Cumque talia cogitassent, cunctis Episcopis, atque clericis scripserunt, ut hæc observarent atque perficerent. Ex hoc ergo non post moltum eempus Macedonio succedit Eudoxias, Basilio Athanasiur, Eleusio Eunominr, qui postea Eunomianæ princeps fuit hæreseos. Porro pro Enstatbio Melctius Ecclesiæ Sebastenæ suscepit Episcopatum.

Socrates. lib.2.cap. 32. Edit.Christ. Vales.cap.41. pag. 154. D.

Lecta est etiam in Constantinopolitana urbe cum adjectione expositio fidei. Sed nos labyrinthum expositionum via aliquando reperientes, eorum numerum quoqne digerimus.

CAPUT XXXVIII.

Eaameratia diversarum expositionam bareticarum, post explanationem fidei Nicæni Caacilii.

Socrates. ibidem. Novem expositiones fidei.

POst Nicænum namque Concilium in dedicatione Antiocbena, expositionem geminam dictaverunt. Tertia vero est, quæ a Narcisso apud Gallias Constaotio Imperatori oblata dignoscitur. Qnarta Eudoxii, quæ in Italia destinata est. Iu Sirmio tres dictatæ sunt, quarum in Arimino cum Cousulatu* relecta est. Porro octava in Seleucia ab Acacii sociis edita est; ultima Constantinopoli cum adjectione recitata est. Esat enim additum, ut neque substantia, neque subsistentia diceretur in Deo. In hac Ulpbilar Gothorum Episcopus tunc primo* consensit. Nam tempore præcedenti Nicænam amplectebatur fidem: sequens Theophilum Gothorum Episcopum, qui præsens in Concilio Nicæno subscripserat. Acacius igitur, & Eudoxiur cum suis Constantinopoli de quibusdam alterius partir Episcopis condemnaudis certameu habebant: videntes indignari contra Macedonium Priacipem, primum condemnsverunt eum, tamquam plurimæ uecis auctorem, & quia Diaconum in fornicatione captum, in communiooe susceperat.

* Ed. relicta.

* MS. Lys. conscripsisse.

An. Dom. 363 Macedonius condemnatur.

CAPUT XXIX.

Quod Eadaxius Arianas post Antiorbenam Constantiaopoleos iavaserit Episcapatam, & de prava Aetii doctrina.

Socrates. lib. 2. cap. 33. Edit.Christ. Vales.cap.43. pag. 156. D.

EXpulso siquidem Macedonio, Eudoxius spernens Antiochiæ sedem, Constantinopolitanam invasit Ecclesiam, studio fultus Acacii, qui obliti snorum suis judiciis contraria sanciverunt. Nam cum psius Dracontium deposuissent, eo quod ex Galatia transisset in Pergamum: noncogitantes qnod actum fuerat, Eodoxium ad sedem aliam migraverunt. Quo facto, lectam fidem Arimino enm augmeoto, quod ipsi in Constantinopolitana urbe adjecerant, ubique direxerunt: mandsntes, ut qui non subscriberent, jussione Impesatoris exilio mitterentur. Innotueruntque sua gesta & aliis Orientalibus sibi concordibus, & Patrophilo Scythopoleos Episcopo, qni de Seleucia ad propriam mox redierat civitatem. Eudoxio siquidem constituto Constantinopoli, tunc etiam major Ecclesia, quæ dicitus Sophia, dedicatur* Cousulatu Constantii decimo, & Juliani Cæsaris tertio, quintadecima die Februarii mensis. Eudoxius enim cum sedisset in sedem illam primus vocem, quæ ubiqne vulgata est, protulit, dicens: Pater ἀσεβὴς, Filias εὐσεβής. Ista duo Græca verba diversor habent apud Græcos intellectus; ἀσεβὴς enim dicitur & impius, & sine cultu: εὐσεβὴς dicitur pius, & pene colens. Cumque dixisset hæc verba, turba generatur in populo, quasi patrem dixisset impium, Filium vero pium. Quo facto, nolite, inquit, turbari ad ea, quæ dixi: Pater enim ἀσεβὴς est, quia nullum colit: Filius autem εὐσεβὴς, quia colit Patrem. Hæc cum dixisset Eudoxins, turba quidem sedata est: multus vero risus complevit Ecclesiam. Et hactenus illud dictum cum derisione permansit. His enim hæresiarchæ seductionibus, sermonibusque vacantes, Ecclesiam lacerabant. Hujusmodi ergo termino etiam Synodus Constantiuopolitana conclusa est.

* Anno Dom. 380. *Sophia, templum Constantinopolitanū dedicatur.*

Sozomen. lib. 4. cap. 28. Edit. Christoph. Vales. cap. 19. pag. 588. C.

Igitur Acacius, & socii ejus non cessabant: sed congregari apud Antiocbiam, quæ eis dudum placuerant, destruebant; & ex conscriptione quæ Arimino, & Constautinopoli fuesat lecta, nomen similitudinis abscindere nitebantur, & per omuia substantiam, atque voluntatem dissimilem esse Patri apud Filium, & ex non existentibua factum introducebant, sicut Ario primo placuesat: quibns Aetiani etiam cousentiebant. Is enim Aetius post Arium primus aperte his nominibus uti præsumpsit. Quapropter sine Deo vocabatur: ejusque seqnacer proprerea Dissimiles, & Non existentiales sunt dicti ab his, qui Antiochia consubstantialitati consentiebant. Hos ergo dum requirerent cultores Nicæni Concilii, cur in expositione fidei suæ Deum ex Deo Filium dicentes dissimilem, & ex non exstantibus nominare præsumerent? his sermonibus respondebant: Sic dictum est Deum ex Deo, sicut habetur apud Apostolnm: Omuia autem ex Deo, unus ergo omnium etiam Filiur Dei; & propterea positum est in expositionibus, Secundum Scipturas.

Cur Aetiani dicti sint Dissimiles, & non Existentiales.

Rom. 11. 36. Socrates. lib. 2. cap. 35. Edit.Christ. Vales.cap.45. pag.157. D.

Hujus Verbi princeps fuit Gregoriua Laodicenus Episcopus; qui eum talia doceret, ignoravit quemadmodum Apostoli proprietates superiori tempore Origenes latius examinarit, atque interpretatus sit.

CAPUT XLI.

De crudelitate Georgil apad Alexandriam, & qai post Cyrillum Hierasalymorum tenaernat Episcopatam.

Sozomen. lib. 4. cap. 29. Edit. Christ. Vales.cap.30. pag.589. C.

INterea dum adhuc Athanasius celaretnr, Georgius Alexandriæ crudeliter Paganos afficiebat, & adversantes sibimet Christianos; ntrosque enim cogebat ad suam venire sententiam, & respnentes afficiebat. Erst enim apud sapientes odibilis, quasi despiciens eos, & Judicibus imperans: apud populum vero quasi tyrannus, & ultra potentes elatus: præcipue tamen Paganos opprimebat, quos sacrificare, & paternas festivitates agere prohibebat. Tunc enim milites, & Ægypti Ducem armator in civitatem introduxit, imagines & ornamenta templorum abstulit; quod ei postea causam necis adduxit. Cytillo siquidem deposito, sicut prædictum est, apprehendit Hierosolymorum Ecclesiam Herennius, & post illum Heraclius, post quem Hilarins. Hor enim tunc Ecclesiam illam gubernasse percepimus usque ad Imperium Theodosii Principis, quando rursus Cyrillus ad proprium remeavit Episcopatum.

CAPUT XLI.

De Macedonio, & Macedonianis.

Socrates. lib. 2. cap. 35. Edit. Christ. Valef. cap. 45. pag. 158. C. Macedonius similis substantiæ adsertor.

IGitur Macedonius Constantinopolitana pulsus Ecclesia, damnationem non ferens, quiescere respuebat. Declinavit enim ad eorum partem, qui apud Seleuciam Acacium cum sociis deposuerant. Misitque legationem ad Sophronium, & Eleusium; quatenus defenderent expositam prius in Antiochia fidem, & postea apud Seleuciam roboratam, & similis substantiæ fidem divulgandam esse commonuit. Ad quem concurrunt multi familiarium, qui nunc ab eo Macedoniani vocantur. Quicumque enim in Seleuceno Concilio Acacium declinaverunt, aperte verbum similis substantiæ sanciverunt, cum prius hoc non manifesto indicio declarassent. Est enim opinio apud multos, quia non inventum sit Macedonii, sed magis Maratonii Nicomediensis Episcopi: unde etiam Maratonii vocitantur; ad quos Eustathius expulsus de Sebastia confugit. Cumque Macedonius sanctum Spiritum comprehendere in tractatu divinæ Trinitatis declinaret; tunc & Eustathius: Ego, inquit, neque Deum nominare Spiritum sanctum patior, neque creaturam præsumo. Propter hanc ergo causam spiritui repugnantes appellant hujusmodi personas, hi qui in consubstantialitatis expositione concordant.

Macedonii error de Spiritu sancto.

Cum itaque Macedonius de Ecclesia Constantinopolitana fuisset expulsus, non ea quæ Acacius, atque Eudoxius sapiebat: sed tradebat magis Filium Deum, per omnia & secundum substantiam similem esse Patri. Sanctum vero Spiritum non earum rerum esse participem, sed ministrum, & perhibentem officium, & quæcumque de sanctis Angelis dici possunt.

Sozomen. lib. 4. cap. 26. Edit. Christ. Valef. cap. 27. pag. 585. D.

CAPUT XLII.

De his, quæ rursum ab Arianis contra ipsos Arianos gesta sunt; & quomodo Eustathius nequitiam patefecerit Eudoxii; & Epistola Constantinopolitani Concilii ad Georgium Alexandrinum, condemnantis Aetium cum scriptis ejus.

*Socrates. lib. 2. cap. 35. Edit. Christ. Valef. cap. 45. pag. 159. B. Acaciani Antiochiæ conveniunt. * An. Dom. 361.*

IGitur sequaces Acacii in Antiochiam magno studio convenerunt, acti pœnitentia, quia similem dixerant Filium Patri. Et * Consulato sequenti, id est, Tauri, & Florentii, cum Euzoius eam gubernaret Ecclesiam, Imperatore ibidem constituto, pauci quidem rursus movebant ea, quæ dudum placuerant: dicentes, oportere sermonem similis substantiæ auferri ab expositione fidei traditæ, tam in Arimino, quam Constantinopoli: non celantes, sed aperte dicentes, quia per omnia dissimilis Filius est Patri, non solum secundum substantiam, sed etiam secundum voluntatem; & ex non extantibus esset, sicuti prædicaverat Arius. Cum quibus erant sectatores Aetii.

Theodoretus. lib. 2. cap. 27. pag. 111. C.

Ea siquidem tempestate, dum perfidia accusaretur Eudoxii; inter alios Eustathius, quoniam de fide, inquit, examinationem vis fieri, o Imperator, Eudoxii considera blasphemias. Obtulitque ejus expositionem, inter alia sic habentem:

Quæ dissimiliter proferuntur, dissimilia secundum substantiam sunt:

Unus Deus Pater, ex quo omnia: & unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia.

Dissimile autem est, ex quo, & per quem: dissimilis igitur est Filius Deo Patri.

Aetius in exilium missus.

Hac lectione commotus Imperator, requisivit Eudoxium, si fateretur suam. At ille negavit, dicens, quia esset Aetii. Quem dum jussisset Imperator adduci; requisitus, licet ejus non fuerit, suam esse professus est; & ideo exilio destinatus. Eustathius tamen etiam Eudoxium ita sapere proclamabat: exigens, ut scripturam anathematizaret Aetii. Quod licet tarde, fecit tamen; & damnavit quod prius, & postea prædicabat. Deinde etiam ipse exigebat, ut ille ὁμοούσιον anathematizaret, quod scripturæ non haberent. Tunc Sylvanus, & ex non existentibus, inquit, & creatura, & alterius substantiæ, scripta nusquam sunt. Justum ergo est hæc abdicari. Quod Imperator quoque decrevit, ut fieret; quod (licet cum difficultate) fecerunt. Quo gesto, exigebant, ut & ipsi ὁμοιούσιον abdicarent. Tunc disputative, atque veraciter Sylvanus ait: Si ex non existentibus non est, neque creatura, nec ex alia substantia Deus Verbum: igitur consubstantialis est genitori Patri; sicut Deus ex Deo, & lumen ex lumine, eamdemque habet cum genitore naturam. Tunc Imperator iratus, exilium interminatus est eis. At illi: Potestatem, inquiunt, habes puniendi: non tamen nos Patrum statuta destruimus. Tunc Imperator illos pelli jussit Ecclesiis, & pro eis alios ordinari. Tunc Eudoxius, cum tyrannice Constantinopoleos teneret Ecclesiam, pulso Eleusio Cyzici; Eunomium ordinavit Episcopum. Et Aetium inscriptis abdicaverunt, cujus videbantur esse consortes; scripseruntque Georgio, quod fuerat gestum.

EXEMPLAR EPISTOLÆ UNIVERSI Concilii ad Georgium contra Aetium, propter nefariam blasphemiam ejus.

Theodoretus lib. 2. cap. 28. pag. 114. A.

Sancta Synodus Constantinopoli congregata; Domino honorabili Alexandrinæ civitatis Episcopo Georgio Salutem.

Synodo reprehendente Aetium propter nefandas ejus, & plenas scandalis scripturas, secundum consequentiam Ecclesiasticarum sanctionum, super eo ab Episcopis actum est, quod decebat. Diaconatu namque depositus est, & ab Ecclesia factus extraneus. Et a nobis hæc monita processerunt, ut neque ad lectionem cujuspiam veniant nefandæ ejus Epistolæ: sed abjiciantur, eo quod vehementer inutiles sunt. His autem adjicimus etiam anathematizandum eum, si permaneat in eo proposito, cum sequacibus suis. Consequens enim erat, ut omnes in Synodo convenientes Episcopi deponerent auctorem scandalorum, & schismatum in omni terrarum orbe factorum inter Ecclesias, & concordarent in sententia contra eum juste prolata. Sed extra vota, spemque nostram Serras, & Stephanus, Heliodorus, & Theophilus in nostra sententia concordare noluerunt, neque in ejus depositione subscribere; cum scilicet Serras etiam aliam vesanam arrogantiam ejusdem accusaret Aetii. Dicebat enim eum asperiora præsumere, atque dixisse, quoniam ea, quæ Deus hactenus celasset Apostolis, revelata sibimet affirmaret. Post hujusmodi vesanos superbosque sermones a memorato Serra de Aetio protestatos, flecti precibus nequiverunt, ut in nostra fierent determinatione concordes. Verumtamen nos longanimitate detenti, multo tempore sustinuimus eos, nunc indignantes, nunc rogantes, nunc interminantes, nunc

Aetii vox superba.

iterum sopplicantes; ut convenirent nobiscum, & consona omni Concilio definirent. Sustinebamus ergo si forsitan audirent, si forsitan intelligerent, si forte prospicerent. Cumque, multo tempore nobis perdurantibus, non flecterentur sequi sententiam super prædicto viro prolatam, Ecclesiæ honorabiliorem esse, quam horum virorum amicitias judicantes: finivimus contra eos excommunicationis tempus, sex mensium ad agendam pœnitentiam eis dantes inducias; ut si intra hoc tempus converterentur, & consentirent definitionibus fratrum suorum, susciperentur in Ecclesia; & propriam fiduciam, charitatemque repararent. Si vero sine pœnitentia permanerent, amicitiasque hominum regulis Ecclesiæ, & concordiæ nostræ præponerent; tunc eos Episcopatus dignitate esse judicamus extraneos. Quibus depositis, necessarium erit, ut in eorum locis alii constituantur Episcopi; quatenus legalis Ecclesia competentem sumens ordinem, sibi concordet. Episcopis videlicet universis servantibus vinculum charitatis, eademque cum perfectione dicendo in uno intellectu, unaque essentia. Ut ergo cognoscas quæ Concilio placuerunt, hæc tuæ reverentiæ scripta transmisimus: orantes, ut gratia Christi ista custodiens, pacifice & legitime regas sub te constitutas Ecclesias.

CAPUT XXXXIII.

De Eunomio, & quomodo in Cyzico fuerit ordinatus, & inde rursus expulsus, hæreseos auctor extiterit.

Theodoretus. lib. 2. cap. 26. pag. 115. D.

HUnc enim Aetium Eunomius suis libris exaltat, & hominem Dei vocat, multisque favoribus honorat. Sed tunc & abdicantibus eum interfuit, & ab eis Episcopalem ordinationem ipse suscepit. Eudoxius igitur, & Acacius cum suis præbentes consensum his, quæ in Nicæa Thraciæ gesta sunt, pro Basilio, & Eleusio alios constituerunt Episcopos: de quibus supervacaneum loqui nunc censeo, De Eunomio solum habito sermone narrabo. Igitur cum, Eleusio vivo, Cyzicenam Ecclesiam percepisset Eunomius, & populi salubritatem videret Eudoxius, atque Imperatorem conspiceret sævientem contra eos, qui creatum profitebantur Unigenitum Dei Filium, eum compulit, ut celaret hunc sensum, nec eum aperiret investigantibus accusatoribus: dicens Eunomio quoque, quoniam opportuno tempore prædicabimus quæ modo celamus, & ignorantes docebimus, & contradicentes aut flectemus, aut cogemus, aut puniemus. His promissionibus persuasus Eunomius, obumbratam proferebat impietatem. Sed qui divinis educati sunt sermonibus, videntes dictorum calliditatem, moleste quidem ferebant: aperte vero contradicere præsumptionis opus, & non sapientiæ judicabant. Circumponentes ergo speciem sibimet hæreticæ pravitatis, & hoc se esse fingentes, accesserunt ad domum ejus: rogantes, ut eis exponeret aperte dogmatis veritatem; nec pateretur huc & illuc eos diversis ferri doctrinis. Tunc ille accepta præsumptione, sensum, quem celabat, aperuit. Quibus dicentibus nimis esse nefarium, ut non omnes sub eo constituti veritate fruerentur; his & hujusmodi seductus verbis, in conventu Ecclesiæ suam blasphemiam revelavit. At illi zelo suas animas accendentes, ad Constantinopolim perrexerunt. Et primum quidem apud Eudoxium inscripserunt Eunomium; quo

Eudoxius consulit Eunomio, ut dogma suum premat ad tempus.

Eunomius accusatur apud Imp.

eos non suscipiente, adeuntes Principem, pestem illius cum gemitu panderunt. Dicebant enim potius istius dicta impia esse, quam Arii. Pro his indignatus Imperator, præcepit Eudoxio, ut deduceretur Eunomius, & convictus Sacerdotio nudaretur. Cumque frequenter ab accusatoribus importunitatem passus Eudoxius declinaret, adierunt rursum Imperatorem; ingemiscentes, quia nihil quod præceperat, fecisset Eudoxius: sed tantam despiceret civitatem, blasphemiis Eunomii pereuntem. Tunc Constantius expulsurum se interminatus Eudoxium est: nisi Eunomium judicandum deduceret, & convictum in accusatione puniret. Hoc metuens Eudoxius, scripsit Eunomio, ut de Cyzico fugeret, sibique reputaret, qui nequaquam ejus monitionibus obedisset. Verum Eunomius metuens abscessit quidem: sed contumeliam non ferens, proditionis quidem accusabat Eudoxium, læsumque se, & Aetium asserebat; ac deinde gregem propriæ cohortis instituit. Quicumque enim ejus dogmatis concordiam sequebantur, ab Eudoxio recesserunt: proditionem accusantes ejus, sociantes semetipsos Eunomio, qui hactenus ab illo nomen habere noscuntur. Hinc ergo hæresiarches factus Eunomius, impietatis cumulo auxit Arii blasphemias. Quia vero arrogantiæ serviens passioni, proprium probatur fecisse collegium, ipsa quæ sunt gesta conclamant. Nam cum abdicatus Aetius fuisset, & expulsus, cum eo egressus non est; licet doctorem eum, & Dei hominem nominaret: sed mansit conjunctus Eudoxio. Cum autem impietatis pœna exigeretur, ratum non habuit Concilii decretum: sed ordinavit Episcopos, atque Presbyteros Episcopali dignitate privatus.

Eunomius fugit.

Eunomius auget Arii blasphemias.

CAPUT XXXXIV.

De Apollinare patre simul & filio, & eorum heresi.

Socrates. lib. 2. cap. 36. Edit. Christ. Vales. cap. 46. pag. 160. C.

PEr idem tempus in Laodicia Syriæ duo erant viri, uno nomine nuncupati, Pater atque natus, uterque dicebatur Apollinaris. Pater Presbyteri dignitate functus, Filius autem habens Lectoris officium, Græcorum ambo doctores eloquiorum. Pater Grammaticus, filius erat Rhetor. Pater namque, cum fuisset Alexandrinus genere, & prius docuisset in Beryto, postea Laodiciam veniens & duxit uxorem, & filium habuit Apollinarem. Tunc igitur ambo exercebantur cum Epiphanio Sophista; & cum essent ejus amici, valde fovebant eum. Hoc metuens Theodotus Laodicenus Episcopus, ne frequenti confabulatione Sophistæ declinarent ad Paganitatem, prohibuit, ne ad ejus scholas accederent. Qui parvipendentes Episcopum, Epiphanii amicitias magis amplectebantur. Postea Georgius Theodoti successor, cum eos prohibere non potuisset, ambos communione privavit. Tunc Apollinaris filius arbitratus esse injuriam, & fretus eloquii tumore Sophistici, novitatem & ipse introduxit hæreseos, quæ nunc fertur nomen inventoris gerens. Aiunt enim quidam excitatos eos adversus Georgium, non tantum propter prædictam causam, sed quia videbant eum varia dogmata proferentem; & nunc quidem profitentem similem Patri Filium, sicut erat Seleucia constitutum: nunc autem in Arianam declinare sententiam. Quapropter velut opportunam sumentes occasionem, abscedunt. Cumque nullus eis intenderet, sub schemate religionis pestem hæreseos introducunt. Et primum quidem dicebant animam a Deo Verbo in dispensatione incarnationis

Cur Apollinares ambo excommunicantur?

ctionis non assumptam. Deinde quasi pœnitentia ducti, corrigentes semetipsos adjecerunt, Animam quidem assumptam, quæ tamen non haberet mentem, sed Deum Verbum esse pro mente in homine assumptum. Circa hoc itaque solum dicuntur esse corrupti, qui nunc illorum nomine vocitantur; nam Trinitatem consubstantialem esse profitentur.

CAPUT XLV.

Quomodo Jacobi Episcopi orationibus Persarum Rex non potuerit prævalere Romanis.

Theodoretus, lib. 2. cap. 30. pag. 317. C. An. Dom. 337.

CUm inter hæc Sapores Rex Persarum contra Romanos castrametaretur, Constantio cum magno exercitu veniens Antiochiam, fugavit hostes. Quod non militia Romanorum egit sed Deus, qui colitur a Romanis. Tropæum ergo nunc studeo narrare victoriæ. Nisibis, quam quidam Antiochiam Mygdoniam vocant, in termino posita est Persicarum, Romanarumque terrarum. Hujus erat Episcopus atque rector, & dux Jacobus, Apostolicæ gratiæ radiis illustratus. Cujus digna, laudandaque miracula in hac historia conscribere, aut enumerare supervacaneum judicavi. Sed unum tantummodo ejus prius oar rationis causa exponam. Hujus igitur civitatem Romanis subditam Persarum exercitus obsidebat. & cum septuaginta dies jugiter observaret, & multas quidem cepisset civitates, plurimaque circa hanc molimina posuisset, & vallos, atque fossas pro capienda urbe fecisset, eam nequaquam valuit obtinere. Postea vero Persæ impetum Mygdonii fluminis, per civitatem mediam properantis, a longe retinentes, & utrasque ripas ejus facientes celsiores; ne aqua in se collecta concresceret, quo vi majori posset irruere. Cum vidissent jam etiam illas, quas fecerant sublimes ripas impleri, subito auferentes quas fecerant cataractas, dimiserunt impetum fluminis contra murum, qui vehementis aquæ pondus non ferens, est inclinatus, & cecidit. Quo facto, ingrediens aqua cum magno impetu, etiam aliam partem muri, unde fluvius solebat exire, cum magna ruina deposuit. Hoc Sapores inspiciens, credidit se sine pugna capere civitatem. Et illa quidem die quievit, ut & fundus fluminis purgaretur, & posset ambulari per fluvium. Altera vero die cum omni militia credens per loca ruinosa murorum civitatem intrare, vidit murum ex utraque parte fabricatum. Ille namque sacratissimus homo, orationibus milites coarmavit, & alios urbis habitatores. Quo facto, & murum restituit, & propugnacula fecit, quibus repelleret accedentes. Et hoc non ad murum veniens egit: sed intra templum sacratum Domino supplicans adimplevit. Porro Saporem non solum muri fabrica terruit: sed etiam altera visio perturbavit. Vidit enim stantem supra murum quemdam Imperiali schemate circumamictum, & tam purpura, quam diademate resplendere. Arbitratus autem esse Romanorum Imperatorem, mortem minatus est eis, qui nuntiaverant non illic eum esse præsentem. Quibus affirmantibus se vera dixisse, & Constantium Antiochia commorari, ex vultu, quem videbat, agnovit eorum verba esse veracia; & ait, Deum bella gerere pro Romanis. Cumque hoc graviter haberet, infelix sagittam dimisit in aerem. Et cum vidisset, quia in corpore eum jaculari non potuit: tamen a vesaniæ suæ impetu non recessit. Tunc igitur

Sapores Rex obsidet Nisibim.

Ephrem Syrus vir mirabilis.

Ephrem vir mirabilis, & conscriptor egregius apud Syros, sacratissimo Jacobo supplicabat, ut veniret ad murum, & videns Barbaros, maledictionis jacula contra eos emitteret. Flexus ergo venerabilis homo, ascendit in quamdam turrim; & cum millia millium videret exercitus, aliam maledictionem eis non petiit, nisi cinyphes, & culices; ut per parva animalia supernam virtutem potuissent agnoscere. Orationem vero secutæ sunt nebulæ cinyphum, & culicum. Et elephantorum quidem promuscidas, cum sint concavæ, equorum vero, aliorumque jumentorum nares simul, & nares impleverunt. At illi ferre vim parvorum animalium non valentes, sessores suos, ductoresque excussos dorsis projecerunt, & diruptas acies confuderunt; exercitumque relinquentes, summo impetu fugiebant. Hoc modo ter miserrimus Imperator parvam, clementemque correptionem in se cognoscens factam, a Deo habente providentiam animarum cum pie corruptium, suum exinde reduxit exercitum: confusionem, non victoriam ex illa obsidione percipiens.

Imprecatio Jacobi in Persas.

CAPUT XLVI.

De Concilio denuo apud Antiochiam congregato.

Theodoretus, lib. 2. cap. 31. pag. 319. C.

HOc itaque tempore Constantius Antiochia morabatur. Et, Parthico prælio quiescente, rursus colligebat Episcopos: cogens omnes negare verbum & unius substantiæ, & alterius substantiæ. Verum cum Eudoxius post Leontium Antiochenam arripuisset sedem, deinde pulsus post multa Concilia, eum Constantinopolitanum inique tenuisset Episcopatum, Antiochena Ecclesia Pastore privata videbatur. Tunc ergo convenientes Episcopi, cum essent plurimi, & undique congregati, dicebant Imperatori oportere primitus Pastorem constitui, & ita cum illo de dogmatibus cogitari.

Consultatur de Episcopo Antiochenis præficiendo.

CAPUT XLVII.

De Translatione sancti Meletii ad Antiochenum Episcopatum, & de ejus expositione de unitate Trinitatis.

Theodoretus, ibidem.

ILlo tempore sacratissimus Meletius civitatem quamdam Armeniæ regens, & Barbaros edocens, quietem habere videbatur. Quem putantes Ariani sibi consentire, petierunt a Constantio, ut Antiochenæ constitueretur Præsul Ecclesiæ. Cum quibus etiam Orthodoxi propter claritatem ejus vitæ, & salubritatem rectorum dogmatum, in ejus subscripsere decreto; ipsumque decretum utraque pars Eusebio Samosateno commendavit Episcopo. Veniente siquidem magno Meletio, occurrit ei populus utriusque partis, cum quibus Judæi pariter, & Pagani desiderantes famosissimum illum videre Meletium. Tunc Imperator & ei, & aliis, qui exponere poterant, jussit, ut populis explanarent locum illum: *Dominus creavit me in initio viarum suarum in opera sua;* præcipiens, ut Exceptores eorum verba conscriberent. Et primum quidem Georgius Laodiciæ foetorem hæreticæ pestis evomuit. Post quem Acacius Cæsarea, quamdam nisus mediam proferre doctrinam, multum ab illorum blasphemia recessit: non tamen summum Apostolicæ integritatis dogma servavit. Tertius autem magnus surrexit

Jubet Constantius Aug. ut Episcopi hunc locum: Dominus creavit, &c. populo exponant.

Prov. 8, 22.

Meletius, & rectitudinem regulæ in sacra disputatione monstravit. Nam veluti quandam pondere veritatis utens, & quod plus, & quod minus erat, evitavit. Cumque turba universa faveret, rogans, ut brevem eis doctrinæ daret imaginem: tres ostendens digitos, deinde colligens duos, & unum tendens, illam laudabilem protulit vocem: Tria sunt quæ intelliguntur: sed tanquam de uno disputamus.

CAPUT XLVIII.

Quod, expulso Meletio, Euzoius Arianus Antiochiæ sit ordinatus Episcopus.

Sozomen. lib. 4. cap. 27. Edit. Christ. Vales. cap. 28. pag. 587. C. Meletius quod de Trinitate ore eloqui non sinitur, manu designat. Theodoretus. lib. 2. cap. 31. pag. 120. D. Meletius opera Arianorum in exilium protruditur.

EO tempore fertur Archidiaconem ejus Ecclesiæ, adhuc eo loquente, extensa manu ejus os obstruxisse. At ille suam sententiam manu, clarius, quam voce signavit. Tribus enim apertis digitis, & denuo clausis, & uno tantum digito rursus extenso, pollicis schemate divulgabat: quia tres unum sunt. Deinde Archidiacono ejus manum, ore dimisso, tenente, libera voce clamabat, Nicænum servari debere Concilium.

Contra hanc doctrinam Ariani calumniæ linguas exacuerunt, Sabellianum asserentes sanctum esse Meletium. Ob quam rem Principi suaserunt, ut in propriam provinciam exilio mitteretur. Et supra dictus Euzoius aperte Arianum dogma laudavit; hunc enim cum Ario magnus Alexander Diaconatu privaverat. Hoc itaque facto, christianus populus ab hæreticis divisus, in Apostolicam Ecclesiam positam in loco, qui dicitur Vetus, conveniebat. Annis namque triginta postquam magnus Eustathius fuerat expulsus, Orthodoxi Arianorum insidias sunt perpessi, rerum mutationem utilem sustinentes.

Sozomen. lib. 4. cap. 27. Edit. Christ. Vales. cap. 28. pag. 588. A. Schisma in Antiochena Ecclesia.

Sequacibus enim Meletii communicare noluerunt hi, qui ab initio Nicænum dogma servaverant: dicentes, quia ex Ariano decreto Meletius fuerit ordinatus, & sequaces ejus ab illo sint baptizati: ob quam rem Antiochena Ecclesia in aliam dividitur partem.

Theodoretus. lib. 2. cap. 31. Edit. Christ. Vales. cap. 32. pag. 121. B. Genes. 19. 17. Matth. 5. 29.

Cumque viderent Orthodoxi, hæreticorum crescere magis impietatem, & Apostolici dogmatis defensores aperte debellari, sanctumque Meletium pulsum, & Eunnium hæreticum ordinatum, verborum memorati sunt, quæ dicta sunt Loth: *Salva* (inquit) *salva animam tuam*. Ad hæc etiam Evangelici verbi dicentis: *Si oculus tuus dexter scandalizat te, aufer eum & abjice abs te.* Idem & de manu, & pede Domino sanciente, qui etiam adjecit, dicens: *Melius est enim tibi, ut pereat unum membrum tuum, quam totum corpus in gehennam mittatur.*

Matth. 5. 30.

CAPUT XLIX.

De constantia Eusebii propter Meletium.

Theodoretus. lib. 2. cap. 32. pag. 121. C.

PORRO mirabilis Eusebius, cujus dudum memini decretum fuisse commendatum, videns prævaricationem pastorum circa Meletium meditatam, ad suam reversus est civitatem. Ariani vero scriptum testimonium metuentes, Constantio suaserunt, ut mitteret qui decretum de Meletio factum, ab Eusebio revocaret. Tunc missus est veredarius, qui hæc velociter adimpleret. Cumque venisset, & Imperatoris verba nuntiasset; tunc Eusebius admirandus, commune, inquit, depositum non restituam: nisi omnes qui tradiderunt, dicant. Quod dum qui fuerat missus renuntiasset, indignatus Imperator, denuo misit, ut redderet quod acceperat: adjiciens scripto, ut si reddere nollet, dexteram manum ejus abscinderet; verbo tamen jubens illi quem misit, ne faceret quod habebatur in litteris. Cumque epistolam legisset Eusebius, & invenisset pœnam ab Imperatore dictatam, cum dextera manu obtulit & sinistram, ambas incidi petens. Nam decretum, inquit, non dabo, clarum Arianæ pestis indicium. Hanc ejus firmitatem Constantius videns, laudavit egregie. Mirantur enim & impii resistentium sibi laudes, cum gestorum magnitudine superantur.

CAPUT L.

Quomodo Julianus, negata Christiana religione, bellum contra Constantium parabat, & de morte Constantii.

Sozomen. lib. 5. cap. 1. pag. 594. A. An. Dom. 361. Victoria Juliani adversum Alemannos. Appellatur Augustus.

HÆc igitur apud Orientales agebantur Ecclesias. Interea Julianus Cæsar bello devincens Barbaros, apud Rhenum fluvium residentes, alios quidem peremit, alios cepit: eaque victoria decoratus, dum mediocritate vitæ, atque mansuetudine militibus gratus esset, ab eis appellatur Augustus. Hoc facto, nihil de Constantio cogitans, Judices ab illo factos honoribus mulcebat; & ad illius invidiam litteras proferebat, quibus ostenderet eum propter bellum contra Magnentium gestum, in Italiam Barbaros induxisse. Repente vero religione mutata, cum prius Christianus esse putaretur, semetipsum Pontificem nominavit; & veniens ad templa Paganorum, sacrificabat, subjectisque talia colere suadebat. Cumque Constantius propter bellum Persicum Antiochiæ moraretur: sperans ille, quia sine bello posset Illyricum detinere, ad eos agebat iter: dicens se velle Constantio satisfacere, tanquam non sponte, sed voluntate militum insulas Imperii suscepisset. Dicitur itaque, quia dum ad hos terminos accessisset, vindemia jam collecta, circa occasum Pleiadum uvas denuo fuisse prolatas. Insuper etiam imbrem ex aere descendentem, in ejus veste, simul & cæterorum guttas singulas Crucis formasse signacula. Hoc facto, videbatur & ipsi & aliis, quia botris extra tempus illatis, bonum rei panderetur indicium; imber autem cadens vestem, supra quam ceciderat, roboraret. Alii vero dicebant, uvarum signum præter tempus, significare perditionem Imperatoris ad instar hujusmodi botrorum, & parvi temporis fore ejus imperium. Porro de Cruce dicebant præuntiare hoc signum, quia sit cæleste dogma Christianorum, & oporteat signari cunctos Crucis indicio. Unde cognoscitur, quia diversa interpretati, quam dixerat Imperator, veritate fraudati non sunt; utrumque enim opportune dictum sequens tempus ostendit. Cum audiret itaque Constantius contra se venire Julianum, instructione belli Parthici derelicta, Constantinopolim veniebat.

Vocat se Pontificem Gentilium.

Nota crucis in vestibus.

*Socrates lib. 2. cap. 37. Edit. Christ. Vales. cap. 47. pag. 161. D. Quo anno Constantius Aug. moritur. *An. Dom. 361.*

Et Mopsuerenis inter Cilicas atque Cappadocas, nimia cogitatione, apoplexiæ passione defunctus est, *Consulatu Tauri, & Florentii, tertia die mensis Novembris, anno vitæ suæ quadragesimo & quinto: ex quibus tredecim cum patre regnavit, vigintiquinque post illum.

Sozomen. lib. 5. cap. 2. pag. 591. C. Julianus Imperator appellatus.

Quo defuncto, Julianus quidem jam Thracias obtinebat. Et non post multum Constantinopolim veniens, appellatus est Imperator.

HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ, QUAM TRIPARTITAM VOCANT,

EX TRIBUS GRÆCIS AUCTORIBUS Sozomeno, Socrate, & Theodoreto, ab Epiphanio Scholastico versis, per Cassiodorium Senatorem in Epitomen redactæ.

LIBER SEXTUS.

CAPUT I.

De Juliani genere, ac disciplinis, & quomodo pervenerit ad Imperium.

Socrates. lib. 3. cap. 1. pag. 164. B.
* MS. Lyr. *principatum.*

NUnc igitur de Juliano pauca dicenda sunt, ejusque genere, ac disciplina, & quomodo venerit ad * Imperium. Constantinus, qui Byzantium suo nomine Constantinopolim appellavit, duos habuit ex eodem patre, non ex eadem matre, germanos; quorum unus Dalmatius, alter Constantius vocabatur. Et Dalmatius quidem habuit sui nominis filium: Constantius autem duos habuit natos, Gallum, & Julianum.

Gallus & Julianus Constantini magni nepotes.

Post mortem Constantini conditoris Constantinopolitanæ civitatis, duo milites juniorem Dalmatium] peremissent: tunc & isti, defuncto jam patre, pene mortis periculum cum Dalmatio sustinuerant: nisi Gallum quidem ægritudo, quæ putabatur inevitabilis, liberasset: Julianum vero ætas infantis; erat enim annorum octo.

Gallus Ephesi dat operam litteris, Julianus Constantinopoli, & sub quibus magistris.
* MS. Prob. & Niv. *Ecebolum.*

Cumque ab eis fervor Imperatoris quievisset, Gallus circa Ephesum apud doctores erat, ubi etiam a progenitoribus possessiones habebat. Porro Julianus crescens, in auditoriis Constantinopolitanæ urbis exercebatur in Basilica, ubi doctores erant, habitu privato procedens; habebatque pædagogum eunuchum nomine Mardonium, Grammaticum Nicoclem Lacunensem. Rhetoricam vero legebat apud * Eubolum Sophistam tunc Christianum. Quod providentia quippe Constantii gestum est: ne apud paganum Sophistam legens, ad ejus superstitionis dogmata declinaret. Erat enim Julianus ab initio Christianus. Cumque lectione proficeret, fama per populum volitabat: quia posset etiam Romanam gubernare Rempublicam. Quod dum latius panderetur, æstuationes induxit Imperatori Constantio. Quamobrem abstulit eum ab urbe Regia, & misit in Nicomediam: præcipiens, ne conveniret apud Libanium Sophistam Syrum.

Libanius Sophista pulsus Constantinopoli, venit Nicomediam.

Tunc enim Libanius a pædagogis Constantinopolitanis expulsos, Nicomedia morabatur. Prohibebatur ergo Julianus apud Libanium legere, eo quod Paganus esset: verumtamen librorum ejus lectionibus utebatur. Cumque proficeret in Rhetorica, supervenit in Nicomediam Maximus philosophus, non ille Byzantius pater Euclidis, sed Ephesius; quem postea quasi artes Magicas exercentem, Valentinianus Imperator præcepit occidi.

Maximus philosophus præceptor Juliani in philosophia.

Tunc igitur non ob aliam causam Nicomediam venerat, nisi Juliani fama pertractus. Apud quem Julianus cum verba * philosophica prægustasset, cœpit etiam doctoris imitari religionem.

* MS. Lyr. *sophistica.*

Is enim etiam Imperii cupidinem animo ejus immiserat. Cumque hæc non laterent auribus Imperatoris, inter spem metumque constitutus, suspicionem celare volens (quia qui dudum integer fuerat Christianus, postea proditor est effectus) tonsus Monachicam simulabat vitam; & latenter quidem exercebatur in philosophia; in manifesto autem sacros Christianorum legebat libros.

Julianus fingit se Christianum, & Lector fit Nicomediæ.

Denique in Ecclesia Nicomediæ Lector est constitutus; & sub hoc habitu furorem declinavit Imperatoris. Hæc equidem pro timore faciebat, nequaquam a spe recedens, quam mente conceperat. Dicebatque plurimis amicorum suorum feliciora fore tempora, quibus ipse rerum potiretur imperio. Dum hæc itaque contra eum sic agerentur, Gallus germanus ejus Cæsar constitutus, venit ad Nicomediam visurus eum, dum pergeret ad Orientem. Post paululum vero perempto Gallo, repente Julianus quoque fit suspectus Imperatori, qui etiam eum custodiri præcepit; & dum fuga lapsus fuisset, diversa loca circumeundo, salvatus est.

Eusebia uxor Constantii supplicat pro Juliano.

Vixque sero uxor Imperatoris Eusebia celatum inveniens, supplicavit Imperatori, quatenus nihil mali pateretur: sed ut potius ad philosophandum mitteretur Athenas.

Theodoretus lib. 3. cap. 3. pag. 126. A.

Julianus consulit vates.

Cœpit igitur Julianus Imperialia sceptra desiderare. Quamobrem discurrens universam Helladam, vates quærebat responsa reddentes: consulens, si ad suum Imperium perveniret; invenitque virum, qui ei desiderata se dicere fateretur. Is eum perducens ad quemdam idolorum locum, & intromittens in adytum, seductores dæmones evocavit.

Miraculum de dæmonibus ob Crucis signationem fugientibus.

Quibus solemniter apparentibus, terrore compellitur Julianus in fronte sua Crucis formare signaculum. Tunc dæmones trophæi Dominici figuram respicientes, & suæ recordati devictionis, repente disparuerunt. Quod agnoscens Magus, cœpit culpare Julianum. At ille & terrorem significavit, & Crucis se dixit obstupuisse virtutem, eo quod videntes hoc signum dæmones evanuerint. Porro Magus: Non hoc suspiceris, inquit (o bone vir) quia timuerunt, sicut ais: sed abominati hoc signum potius, abscesserunt. Et ita capiens miserum, odio replevit Christiani signaculi Julianum.

Socrates. lib. 3. cap. 1. pag. 166. C.
An. Dom. 360.
Constantia fit uxor Juliani.

Post hæc igitur Imperator evocavit Julianum; & constituit Cæsarem: dansque ei conjugem Constantiam sororem suam, contra Barbaros eum destinavit ad Gallias. Hi namque Barbari, quorum Imperator Constantius contra Magnen-

tium solatia petierat, cum nihil proficerent contra tyrannum, Romanorum vastabant urbes. Cum esset ergo juvenculus Julianus, jussit, ut præter consilium Ducum nihil moliri præsumeret. Cumque illi accepta potestate negligerent, & propterea Barbari superarent, tunc Julianus Duces quidem deliciis vacare permisit. Sumens autem milites, eisque spolia peremptorum hostium compromittens, initium vincendi Barbaros fecit, & amorem suum apud milites collocavit. Fertur itaque, dum in aliquam civitatem fuisset ingressus, quia corona laurea, quibus solent civitates ornari, inter columnas pendens, rupto fune super ejus caput decidit, eumque aptissime coronavit. Quo facto, cuncti clamaverunt, quia ei signum foret Imperii. Aiunt enim quidam Constantium propterea eum contra Barbaros dirixisse, ut ibi deficeret. Sed nescio, utrum vera suspicio sit; nam qui ei germanam dedit uxorem, si hoc cogitasset, contra se potius insidias excitaret. Cum igitur Julianus apud Imperatorem de Ducum negligentia quereretur, alter mittitur Magister armorum, ejus alacritati conveniens, cujus ministerio cum Barbaris est fiducialiter congressus; & dum illi per Legatos litteras Imperatoris, eos ad provincias invitantis ostenderent, tunc ille Legatos eorum misit in vincula: factaque congressione vicit, ita ut etiam captum Regem Constantio dirigeret. Hac felicitate provectus, a militibus appellatur Augustus. Cumque corona deesset Imperialis, unus signa portantium torquem quem habebat in collo, sumens, Juliani capiti circumposuit. Hoc ergo modo Julianus Imperator est factus. Quæ vero postea gesserit ille Philosophus, judicent audientes. In ipso namque principio non missa Legatione apud Constantium, nec animum benefactoris placans, quæcumque ei videbantur agebat: modo Judices mutando Provinciales: modo derogando Constantio, & per urbes singulas publice relegendo ab eis Barbaris definitas epistolas. Quamobrem plurimi eum sequebantur, a Constantio recedentes. Tunc igitur etiam figmentum Christianitatis quod habebat, abjecit. Et dum circumiret diversas urbes, aperiens templa, idolis offerebat, & semetipsum Paganorum Pontificem nominabat. Cumque talia gereret, intestinum bellum contra Constantium quæsita occasione præparabat; & quantum ad eum perfici potuit. Non enim sine multo sanguine studium ejus philosophiæ poterat adimpleri; nisi Deus consiliorum Judex, alterum sine alterius concertatione finisset. Nam cum venisset Julianus ad Thracias, nuntiatum est ei mortuum fuisse Constantium. Et hoc modo intestino bello Romanum liberatur Imperium. Veniens autem Julianus Constantinopolim, cogitare cœpit, quemadmodum sibi populum complacaret, & ejus favorem decenter acquireret. Quod hac arte fecit. Bene namque sciebat Constantium ab omnibus populis, nomen consubstantialitatis amplectentibus odiri; ob quam rem ab Ecclesiis videbantur exclusi, & Episcopi confiscati, exilioque directi. Simul etiam noverat & Paganos fuisse contristatos prohibitione sacrificiorum, & desiderare adipisci tempus, quo eorum aperirentur templa, & haberent idolis immolandi licentiam. Sic igitur utrumque populum mœroribus vulneratum a defuncto agnoscens, & communiter omnes Eunuchorum violentia, & præcipue Eusebii rapinis ingemiscentes, apud omnes semetipsum artificioso velamine commendavit; & aliis quidem fingebat, aliis autem per vanam gloriam largus erat: omnibus tamen in commune, qualis esset religione, monstrabat. Et primum quidem crudelitati Constantii circa subjectos derogans, & * eam coram populo universo redarguens; jubet Episcopos exilio deportatos revocari, & confiscatas eorum reddi substantias. Templa quoque Paganorum velociter suis necessariis præcepit aperire. Eos autem, qui fuerant ab Eunuchis oppressi, recipere, quæ male ab eis fuerant abrepta, sancivit. Eusebium vero præsidentem Imperiali cubiculo morte damnavit; non solum quia multos oppresserat: sed quia Gallum quoque fratrem suum, ejus accusatione audierat interemptum. Et corpus quidem Constantii regio honore sepelivit. Expulitque Palatio eunuchos, tonsores, & cocos. Eunuchos quidem, quia ejus uxor obierat, post quam non duxit aliam. Cocos autem, eo quod cibis simplicibus uteretur. Tonsores autem, unus (inquit) sufficit multis. Scriptorum autem plurimos fortunæ antiquæ restituens, reliquis eorum mercedem scripturæ dari præcepit. Abscidit quoque etiam publicum cursum mularum, & caballorum, quos publicis jussit utilitatibus ministrari. Hæc ejus opera laudant pauci, plurimique vituperant; quia remoto fastu Palatii contemptibile videbatur Imperium. Is enim noctibus vigilans conscribebat libros. Et descendens in Senatu publice recitabat. Solus enim Imperatorum a Julio Cæsare in Curia Senatus recitavit orationes. Honorabat quoque disciplinarum cultores, maxime philosophantes. Quamobrem undique fama congregabat hujusmodi viros, emanantes circa Palatia, qui circumamicti palliis magis habitu, quam magisterio pandebantur. Erantque graves universis Christianis, seductores viri, & Imperatoris semper religioni faventes. Habens itaque Julianus plurimum vanæ gloriæ vitium, cunctos ante se Principes laceravit in oratione, quam de Cæsaribus scripsit. Hac ergo arrogantia motus, etiam contra Christianos conscripsit libros. Ut ergo cocos, atque tonsores expelleret, opus Philosophi, non tamen Imperatoris egit; ut autem detraheret, atque laceraret, neque Philosophi, neque Principis fuit.

Corona laurea super caput Juliani decidit.

Alemanni profligati a Juliano.

Julianus Pontificem Paganorum se nominat.

Qua arte Julianus populi favorem sibi compararverit.

* Ed. Prob. & Niv. *omit.* *Episcopi exules restituuntur, & Templa Paganorum aperiuntur. Eusebius Eunuchus cubicularius Constantii morte damnatur.*

Ejiciuntur ex aula Eunuchi, coci, & tonsores.

Julianus scribit libros, & recitat in Senatu.

Philosophi confluunt in aulam Juliani.

CAPUT II.

Quomodo Julianus ad ritum devenerit Paganorum, & de sacrificiis idolorum.

FErtur itaque mox in ipso principio Julianum sic aperte & impudenter negasse Christianam fidem, ut quibusdam sacrificiis, & invocationibus,* quas expiationes Pagani vocant, & sanguinis immolatione, nostrum baptisma studeret ablui, & abrenuntiare Ecclesiasticæ confessioni. Ex illo enim tempore tam secrete, quam publice, & in templis licenter Pagani sacrificia celebrabant. Fertur etiam, quia dum aliquando sacrificaret, ostensum sit ei in visceribus pecudis immolatæ signaculum Crucis, corona circumdatum. Qua visione alios quidem sacrificii ministros fuisse perterritos: æstimantes quippe hujusmodi religionis virtutem, & Christiani dogmatis æternitatem; eo quod corona, quæ circumdabat Crucem victoriæ esset indicium; & quia ambitus circuli a suo principio nusquam terminaretur: sed magis rursus reverteretur in semetipsum. Cumque cæteri mirarentur, Princeps hujus scientiæ confortavit eos: dicens prospera, & utilia sibi indicia fuisse monstrata; & quia magis signum dogmatis Christiani coerceretur; nec ei, quo vel-

Sozomen, lib. 5. cap. 2. pag. 599. B

* Ed. *expeditiones.*

Quo ritu Julianus baptismo suo renuntiaverit.

Prodigium coronatæ Crucis in visceribus pecudis.

let dilatari licerет, termino circuli circumsepto.

CAPUT III.

Quomodo etiam ante Imperium latenter fuerit Paganus.

Theodoretus. lib. 3. cap. 2. pag. 125. C. Julianus lector est ordinatus ob metum.

Sozomen. lib. 5. cap. 2. pag. 594. A. Prodigium dum Julianus & Gallus templum Memmæ erigunt.

* Ed. Mama

JUlianus enim metuens Constantium, quia genere proximos, tyrannidis formidine, perimebat, Lectorum sociatus est choro, & divinos codices in Ecclesia, populo audiente, legebat. Nam & Basilicam Martyrum ædificavit, quam divina providentia non suscepit.

Cum adhuc pueri Gallus, & Julianus in Cappadocia morarentur, aiunt habuisse eos tunc studium, ut maximam Basilicam ad sepulturam martyris *Memmæ fabricarent; & inter se diviserunt opus. Cumque ambo certarent in ædificio, ut alter alterum superaret, fertur aliquod provenisse miraculum; & nisi hactenus superessent, qui hæc se audivisse ab inspicientibus enarrarent, videretur forsitan incredibile. Galli namque pars augebatur, & omnino crescebat: Juliani vero labores, alii quidem *fodiebantur, alii, terra ipsa evomente, ruderibus implebantur. Aliquoties deposita fundamenta terræ copulari non poterant, perinde ac si quædam violenta virtus ex loco inferiore ea repercutiendo depelleret. Quæ causa cunctis apparebat esse prodigiosa. Ex illo namque æstimabant: quia non esset vir ille in religione Christiana salubris.

MS. Lyr. fundabantur.

CAPUT IV.

Quam fuerit Julianus Christianis infensus.

Sozomen. lib. 5. cap. 3. pag. 596. C.

CUm igitur solus tenuisset Imperium, templaque reserasset, & alia repararet, omnem devotionem etiam ministris templorum affluentius impendebat. Sæpe vero civibus in commune rescripsit, ut ad Paganos accederent ritus, & ejus donatione fruerentur: Christianis se inimicum aperte designans; ita ut neque venire ad se eos vellet, neque legationes eorum suscipere. Denique cum Persæ movissent bellum, legationem mittentibus Nisibinis, tanquam omnibus Christianis, & neque templa reserantibus, neque ad eorum sacra venire volentibus, interminatus est, non se auxilium præbiturum, nec legationem quasi pollutæ civitatis esse suscepturum, neque ad eos primitus accessurum, nisi cognosceret in Paganitatem esse mutatos. Hoc etiam apud Palæstinam questus de Constantiensibus delegavit. Hic enim locus, cum esset Gazæ portus, & Maioma vocaretur, essetque Christianis plenus, a Constantino dignitatem meruit civitatis; & ex filii ejus nomine Constantia nuncupata est. Injustum enim arbitratus est Constantinus, ne Paganis subdita videretur esse Gazensibus. Tunc ergo Juliano regnante, litem Gazæi Constantiensibus intulerunt. Quo Judice residente, Constantiam rursum eis subdidit, distantem quasi stadia viginti. Et ex illo, sublato priori nomine Gazæ Maritimæ vocabulo nuncupatur. Habebat enim communes Judices, atque Duces: sola vero jura Ecclesiæ duas videntur ostendere civitates; utraque enim suum Episcopum habet, & Clerum, & Vigiliæ Martyrum, atque Collectarum apud eos seorsum fiunt; & termini utriusque Episcopatus, Ecclesiæque subsistunt. Quodam tempore defuncto Majumeno Pontifice, quidam Præsulum Ecclesiæ Gazæorum studuit utrumque Clerum suæ ditioni submittere: fas non esse dicens, ut uni civitati duo Episcopi præsiderent. Resistentibus Majumensibus, deliberavit provinciæ Synodus, ut eis proprium ordinaret Episcopum: oportere credens, ut qui sub Constantino pro pietatis religione civitatis habere privilegia meruerant, & Pagani Principis judicio hæc amiserant, in Sacerdotiis, & ordine Ecclesiarum nequaquam dato antiquitus honore privarentur.

Nisibinis, Christianis, nolens suppetias ferre Julianus.

Urbs Constantia unde sit dicta, & quomodo Gazæ iterum a Juliano subjecta.

Sozomen. lib. 5. cap. 4. pag. 595. C. Julianus Cæsaream Cappadociæ privat nomine suo.

Ea siquidem tempestate Cæsaream Cappadociæ maximam, ac felicissimam civitatem ita vocari prohibuit, ejque appellationem antiquam Cæsaris abrogavit, quam a Claudio Cæsare promeruerat; nam prius Mazaca vocabatur. Habebat enim odium ejus antiquitus, eo quod omnis ejus esset populus Christianus, & templum apud se Jovis, & patrii destruxisset Apollinis. Nam cum etiam, eo regnante, Fortunæ sacellum, quod solum remanserat, a Christianis fuisset eversum civitati crudeliter erat infestus; & Paganorum populos illic habitantes, valde culpabat, qui semetipsos ulti non essent, & quodlibet pro Fortuna sustinuissent. Omnes vero possessiones, atque pecunias Cæsariensium Ecclesiarum cum verberibus exquirens, ad medium ejus jussit afferri. Mox que ex eis trecentas auri libras in ærario publico collocavit. Clericos autem universos aggregari inter milites jussit, Duci provinciæ servituros, quod est nimis grave, & vehementer injuriosum. Populum vero Christianorum cum uxoribus atque filiis inscribi præcepit, & tamquam vicaneos tributa persolvere: cum interminatione jurans, quia nisi templum rursus festinanter ædificarent, & civitatem nimis affligeret, & neque capita sua Galilæos habere permitteret. Sic enim solebat vocare Christianos. Quod forte evenisset; nisi fine celeri defecisset.

Clerici coguntur militare.

Galilæos Julianus vocat Christianos.

CAPUT V.

Quod initio Imperii sui magis pepercerit Christianis.

Sozomen. lib. 5. cap. 4. pag. 599. A.

INitio namque parcens Christianis, elementior visus est: sciens priores persecutores nihil profuisse ad augmentum Paganitatis quotquot punierint Christianos; qui magis hinc creverint, & facti sint gloriosi pro vero dogmate morientes. Invidiam igitur habens eorum gloriæ, a tormentis abstinuit: judicans esse necessarium, ut sermone potius, & admonitione ad Paganitatem colendam populo suaderet: credens etiam hinc se monstrare clementem.

CAPUT VI.

Quomodo Mares Episcopus Chalcedoniæ in facie redarguerit Julianum.

Sozomen. lib. 5. cap. 4. pag. 599. C.

DIcitur enim, quia, dum Constantinopoli apud Fortunam sacrificaret, accessit ad eum Mares Episcopus Chalcedoniæ, & publice impiam, & ἄθεον, id est, sine Deo, apostatamque vocitasse: illum vero solam ei improperasse cæcitatem (erat enim senex, & pro imbecillitate oculorum manu alterius agebatur.) Super hæc volens etiam lacerare Deum, confuse dixit: neque Galilæus Deus tuus curare te potest. Respondens vero Mares dixit: Ego, inquit, Deo meo pro cæcitate gratias ago: quia hoc ideo gestum est, ne te videam pietate nudatum. Imperator autem nihil respondens abscessit. Sic

enim putabat potius roborari Pagauitatem, si se patientem, ac mitem Christiano populo demonstraffet.

CAPUT VII.

Quod eos, qui fueraat a Cznstaatio deportati, revocarit, & de vexatione Ecclesiasticorum, & populi Christiani.

Sozomen. lib. 5. cap. 5 pag. 600. A. Subdolo Juliani in Christianos clementia.

HÆc itaque faciens, eos qui fuerant a Constantio fugati, pro religiooe revocavit; & confiscatis patrimooia foa restituit: præcipiens populo, ut oullum læderent Christiaoom, neque noleotem sacrificare eumpellerent: sponte vero accedentes ad aras, prius expiari apud dæmonea, purgarique solitis eorum sacrificiis præparabat. Clericis autem omnia privilegia, honores coosuetudinesque subtsaxit, & leges positas pro eis solvit, ipsosque Curiætradidit: simul & a virgioibus, & viduit, quæ pro pœnutia inter Clericos pascebaotur, jussit exigi ea, quæ dudum a publico accepisse videbaotur. Coostaotinus enim Imperator disponens res Ecclesiarum, unicuiqoe civitati prospexit; ut Clerus sufficientia * emolumenta perciperet, & hoc lege firmavit; quod hactenus, mortuo Juliaoo, servator. Hanç exactionem aiunt oimis fuisse crudelem. Auferebat enim subinde pecuoias, & oroamenta sacra: templaque sub Constantino, & Constantio suodatu destroebantur: datæ ad ædificia pecuniæ sursus exigebantur. Hac occasiooe Sacerdotes, & Clerici, & populus Christianus crudeliter vexabaotur.

* MS. Lyt. alimenta.

Virgines & viduæ paupercula inter clericos publico sumptu alebantur. Sacerdotibus abunde provisum a Cõstantino.

CAPUT VIII.

De seditione apud Alexandriam orta cuntra Paganos.

Socrates. lib. 3. cap. 2. pag. 570. A.

PEr idem tempus io Alexandrioorum maxima civitate contigit ex hujosmodi causa seditio. Erat locus quidam in civitate aotiquis temporibus desolatus, atque oeglectus, moltaque sorde completus: hic Pagani olim deæ Methræ sacrificantes, homines immolabaot; quem locum Constaotios, qoasi vacaotem, Ecclesiæ Alexandrioæ cooeesserat. Hic Georgius volens otatorium fabricare, repurgium faciebat. Quod dum fieret, inventum est illic adytum, in multa profuoditate coostructum, io quo Paganorum mysteria * celebrabantor. Erant enim ibi calvariæ hominum plurimæ, majorum parites, & infautium, qui perhibebantur illic extincti, ot ex eorum visceribus artes Magicæ exercereutor. Hæc igitur Christiaoi reperientes in adyto Methræ, stoduerunt ad irrisionem Pagauorum oniversis hæc facinora referare; divulgabantque capita hominum, quæ compererant. Hæc Alexandriæ Pagnoi respicientes, & opprobrium noo ferentes, ira succensi sont; & omne, quod ad præsens inveoerunt, arma jodicantes, impetu coutsa Chsistianos facto, multos interemerunt, alios gladiis, alios fostibus, aut lapidibus, alios funibus strangulaotes, qoosdam etiam crucifigentes ad sanctæ Crucis iojuriam, plurimos diversis volneribus affligentes. Et ita gestum est, ut neque proximis parcerent, sed philosophus philosophum percussit, & frater fratrem, pater filios, & parentes, & iuvicem in sua nece grassati sunt. Quamobrem Christiani eumdem locum purgare qoieveruot.

*MS. Theod. celebantur.

CAPUT IX.

Quomodo Alexandrinus Georgius sit extinctus.

Sozomen. lib. 5. cap. 7. pag. 603. B. *Cadaver Georgii camelo impositum, per totam civitatem traducitur, & concrematur.*

INterea cum Judices denuotiassent mortuum fuisse Constautium, & imperare Julianom, seditionem fecit iu Alexaudria populus Paganorum, & impetu facto super Georgium, vinculis eum alligaveront. Quem post paululum venieotes ad carcerem peremerunt, ejusque cadaver imponentes camelo, a mane usque ad vesperam per totam * portaveruot eivitatem, & circa fero concremaverunt. Multi ferunt Arianorum, qood ab amatoribus Athaoasii id factum sit: sed ego reor iudubitaoter hoc fecisse Gentiles; cum utique & querelas haberent adversus eum propter idola, & templorum injurias, prohibitionemqoe solemnitatum. Qaod etiam Juliaous sic sa habuisse testatur per litterss, ad Alexaodrinos missas; in quibus culpat eos, pœoamque relaxat, quasi propter revereotiam Serapis, quem civitatis conservatorem dicit, & Alexaodri conditoris ejus, necnon Juliani avunculi sui, in Paganitate devoti, & Christiaoos nimis odientis,

* MS. Sautheod. posuerunt.

CAPUT X.

*Quomods * Juliaoas Ecclesias clauserit, & Ecclesiæ ornamenta diripuerit.*

* avunculus Juliani Apostatæ.

Sozomen. lib. 5. cap. 7. Edit. Christ. Valef. cap. 8. pag. 604. D.

DIcitor enim, qoia studium haboerit, ut in thesauros Imperatoris plurima, & pretiosa Ecclesiæ Autiochenæ vasa reconderet, & quis clausisset Ecclesias, & uoiversos Clericos effugasset, & solum tunc Theodoritum stetisse presbyterum. Quem eum tamquam vasorum custodem comprehensum crudeliter saociasset, novissime gladio præcepit occidi. Qui fortiter inter universa tormeota respondit, & pro dogmatis * confessiooe devicit. Cumque uoiversa Deo dicata vasa, & pallia collegisset, projiciens hæc io terram, contumeliis & injuriis, ut voluit, agens Christum, super ea etiam sedit, & cumulum auxit iojuriarum. Moxque verenda ejus, & loca fœmoribus circumposita feruntur esse percussa, & ad tautam pervenit usque putrediuem, ut vermes crearet, medicis laborantibus, nec valentibus vincere passionem. Cooficiebaotur enim omnimoda, pretiosaque medicamina ex pinguibus volatilibus; ot eorum crassitudine corrupta, & putrida membra linirentor. Hoc facto vermes ad soperficiem provocabant: qoia in profundu ebullientes, vivas discerpebant carnes. Et donec moreretor, non foit ab hac pasioue securus. Hoc itaque claruit divina iodignatiuoe gestum; cum etiam custodes Imperialium thesaorurum, & alii plusimi adversas Ecclesias insurgentes, inopinata, & miseranda morte defuncti sunt, quasi superna indignatione damnati.

Theodoriti martyrium. * MS. Lyt. defensione.

Horrenda mors ejusdem Juliani.

CAPUT XI.

De Eusebio, Nectario, & Zenone Martyribus.

Sozomen. lib. 5. cap. 8. Edit. Christ. Valef. cap. 9. pag. 605. C.

HIs dictis, tempus est, ot memoriam faciamus Eosebii, Nectarii & Zenonis fratrum Christianorum, contra qoos odium exercentes populi Gazæorum, domi celatos, & comprehensos, vinculisque traditos, atque flagellatos, postea cooveoientes in theatrum, adversus eos cla-

mare cœperunt, quasi eorum templa destruxissent, & in injurias Paganorum præterito tempore multa gessissent. Cumque alterutros, ut vulgi moris est, excitarent, concurrentes ad carcerem, & educentes eos crudeliter occiderunt, nunc in terra pronos, nunc supinos trahentes, atque percutientes, & vulnerantes lignis, lapidibus, atque fustibus. Audivi namque etiam mulieres egressas, & cum radiis telarum eorum corpora vulnerasse; & cocos publicos, alios aquam, alios ferventes ollas fudisse super eos, alios subulis eorum membra perforasse. Cumque eos dilacerassent, capitaque fregissent, ita ut cerebrum in terra jaceret, deduxerunt ante urbem, ubi solebant mortua jumenta projicere: ibique eorum corpora concremantes, ossa, quæ remanserant, inter cadavera camelorum, & asinorum permiscuerunt, ne possent facile reperiri; quod non diu latuit. Quædam namque mulier Christiana, non tamen de Gaza, divino præcepto per noctem ea colligens, & in urnam recondens, Zenoni eorum consobrino servanda contradidit. Deus enim per visum mulieri revelavit hunc virum; ei namque erat ignotus, & nuper habita persecutione celabatur. Hoc ergo modo per mulierem reliquias eorum accepit., & interim domi servavit. Cumque is ejusdem Ecclesiæ suscepisset Episcopatum imperante Theodosio, fabricata Basilica ante civitatem, & altare fixo, ossa Martyrum collocavit juxta confessorem Nestorem. Qui dum in vita sua cum istis suis proximis habitaret, cum Martyribus comprehensus a populo, vinculis eorum, flagellisque particeps est. Is enim, dum traheretur, habens pulcherrimum corpus, ad miserationem persecutores adduxit. Quem ante portas semivivum, morti tamen proximum projecerunt. Hunc colligentes quidam, Zenoni detulerunt; apud quam, dum curaretur, defunctus est.

Reliquiæ Martyrum in altari collocata.

CAPUT XII.

De Hilarione Monacho, & crudelitate Heliopolitanorum & Arethusiorum contra Christianos, & de Marco Episcopo, ejusque martyrio.

Sozomen. lib. 5. cap. 9. Edit. Christ. Valesf. cap. 10. pag. 607. D.

INter hæc autem dum Hilarionem Monachum Gazæi requirerent, fugit in Siciliam: ubi ligna de montibus colligens, & in civitate vendens, & propriis humeris portans, transigebat quotidianam vitam. Cumque ejus illic virtus fuisset patefacta per dæmones, venit in Dalmatias: ibique virtute divina plurima miracula faciebat; ita ut etiam mare, quod quædam occupaverat loca, sua oratione repelleret. Sed etiam hinc rursus abscessit: quia ubi laudabatur, habitare declinabat; demutando loca cunctis esse studebat incertus; ut opinionem suam crebra migratione destrueret. Novissime vero dum navigaret Cyprum, venit in Paphum: invitatusque ab Episcopo Paphi, dilexit locum, & circa prædium Charybdim nuncupatum, philosophatus est; quem, ut Martyr non esset, fuga prohibuit. Fugiebat enim, quia præceptum divinum est, non expectare persecutores. Nam qui iu persecutione comprehenduntur, fortiter ferre jubentur. Gazæi siquidem, & Alexandrini contra Christianos talia gessisse noscuntur. Sed Heliopolitani, & Arethusii Syriam habitantes, ad tantam venere crudelitatem, sicut illorum temporum homines explanaverunt, ut sacras Virgines infolitas a populo videri, publice nudatas stare cogerent in theatro. Quas primo irriserunt, postea totonderunt, novissime per medium sectas, porcos, ut eas comederent, provocabant. Ut ergo reor, Heliopolitas ad crudelitatem sacrarum Virginum res illa perduxit, eo quod paterna consuetudo, qua fornicabantur eorum Virgines antequam nuberent, prohibita videretur. Constantinus enim, destructo iu ea civitate Veneris templo, primus apud eos construxit Ecclesiam, & consuetas fornicationes lege prohibuit exerceri. Arethusii vero Marcum suæ civitatis Episcopum, senem, vita & conversatione reverendum mirabili morte peremerunt. Hunc enim etiam prius habuerunt odiosum, eo quod Constantii temporibus, ut Paganos ad Christianitatem reduceret, templum eorum ornatissimum, pretiosissimumque destruxerit. Cumque Julianus imperasset, motus in eum est; & præcepit, ut aut æstimationem templi redderet, aut id rursus ædificaret. Et dum utrumque impossibile foret Christianis simul & Sacerdoti, primo fugit secundum Evangelicam legem: postea vero cum multi propter eum periculis, & necessitatibus subderentur, de fuga reversus est; & sponte semetipsum populo, quod vellent in eum exercere, contradidit. Qui dum laudare Philosophum debuissent, credentes potius contemptorem; irruentes in eum, & per singulas plateas trahentes, ejus capillos & membra dilacerabant viri simul & fœminæ; ita ut subtilibus restibus ejus aures abscinderent. Verum infantes apud magistros positi, deludebant ei, alapis cædentes, & graphiis sine aliqua parcitate pungentes. Quem etiam in cunicula deposuere ulcerosum. Cumque adhuc respiraret, eum ex melle, & liquamine perungentes, & in sportam mittentes appenderunt in aere. Dicitur ergo, quia tunc vespis, & apibus ipsum contingentibus, & carne ejus vescentibus dixerit Arethusiis: quia ipse quidem esset excelsus, illos vero videret in humili constitutos: sed postea hoc etiam ipsos fore passuros.

Fuga in persecutione præcepta.

Sacræ Virgines infolitæ populo videri.

Lex Constantini pro Virginum castitate tuenda.

Cur Arethusii Marco Episcopo fuerint infensi.

Hoc igitur agentes, cogebant eum, ut templum reædificaret, aut ut daret impensas. Quod dum non faceret, putantes pauperem, vel medietatem petebant pecuniarum: novissime vel paucum aliquid exigebant. Quibus ait: Nec unum obolum pro omnibus dabo. Sic igitur superati, ab ejus se suspendere suppliciis.

Theodoretus lib. 3. cap. 6. Edit. Christ. Valesf. cap. 7. pag. 131. A.

Sermo fertur, quia tunc Præfectus præcipue Paganus fuerit admiratus Marci constantiam, & ad Principem veniens quereretur: dicens esse verecundum, ut iu nuo sene tanta tormenta committerentur; & Christianos dum talia paterentur, fieri gloriosos, se vero magis esse opprobrio. Marcus ergo tali est fine coronatus.

Sozomen. lib. 5. cap. 9. Edit. Christ. Valesf. cap. 10. pag. 609. D.

CAPUT XIII.

De Macedonio, Theodulo, & Tatiano Martyribus.

EOdem tempore Macedonius quoque, Theodulus, & Tatianus Phryges martyrii pignora consecuti sunt. Nam dum in Meroe civitate Phrygiæ templum aperuisset provinciæ Judex, & longo tempore plenum ruderibus emundaret, ingredientes isti per noctem, idola contriverunt. Cumque propter hoc multi comprehensi ad supplicium ducerentur, illi semetipsos innotuerunt. Quos dum Judex, quasi habita satisfactione delictorum, nollet occidere: populis clamantibus, vario tormentorum genere castigavit. Novissime

Sozomen. lib. 5. cap. 10. Edit. Christ. Valesf. cap. 11. pag. 610. D.

CAPUT XIX.

De Lucifero & Eusebio.

Socrates. lib. 3. cap. 4. & 5. Edit. Christ. Vales. cap. 5. & 6. pag. 173. B.

EA siquidem tempestate Lucifer Caralensis, & Eusebius Vercellensis Episcopi, Imperatoris jussione ab exilio revocantur. Utrique enim ultra Thebaidis terminos ab exilio remeantes, tractabant, quemadmodum corruptam Ecclesiæ regulam repararent. Placuit igitur, ut Lucifer quidem ad Antiochiam Syriæ perveniret, Eusebius Alexandriam; ut una cum Athanasio, facto Concilio, Ecclesiæ dogmata repararent. Lucifer tamen misit in locum suum Diaconem, per quem professus est ratum se habiturum, quod esset, Concilio ordinante, constitutum. Ipse autem veniens Antiochiam, fluctuantem invenit Ecclesiam; erant enim inter se turba divisa, & non tantum hæresis Ariana, quæ erat sub Euzoio, dividebat Ecclesiam: sed etiam Meletii sequaces, studium habentes circa suum Præsulem, a suis confortibus recesserunt. Tunc ergo Lucifer ordinans eis Paulinum Episcopum, rursus abscessit. Eusebius autem veniens Alexandriam, cum Athanasio Concilium celebravit.

Paulinus ordinatur Episcopus Antiochenus.

CAPUT XX.

De Concilio apud Alexandriam cum Athanasio celebrato.

Socrates. lib. 3. cap. 5. Edit. Christ. Vales. cap. 7. pag. 174. C.

COnveneruntque ex diversis civitatibus Episcopi, & de maximis, necessariisque rebus habuere tractatum. Ubi etiam de sancti Spiritus Divinitate tractantes, eum in consubstantiali Trinitate comprehenderunt. Et Verbum inhumanatum non solum carne, sed etiam anima declararunt; sicut olim viris Ecclesiasticis complacuerat. Non enim novam religionem in Ecclesiam introduxerunt: sed quam ab initio Ecclesiastica traditio docuit Christianos. Sic enim omnes antiqui ex hoc habita hujus disputatione sermonis, scripturam nobis probatissimam reliquerunt. Nam Irenæus, & Clemens, & Apollinarius Hierapolites, & Serapio Antiochenæ Præsul Ecclesiæ animatum eum, qui inhumanatus est, in suis sermonibus sunt professi. Necnon & per Beryllum Episcopum Philadelphiæ, in Arabia constitutæ, facta Synodus, scribens ad eumdem Beryllum hæc ipsa contradidit. Sed etiam Origenes ubique in suis libris animatum nominavit eum, qui est inhumanatus: proprie tamen nonus Tomus ejus in Genesim hoc sacramentum congruenter exponit: ubi Adam quidem Christum, Evam vero Ecclesiam latius explanavit. Horum itaque dictorum digni sunt testes sanctus Pamphilus, &, qui ex eo habebat cognomen, Eusebius. Ambo namque & communites Origenis vitam commendantes, & ejus adversariis resistentes, insignibusque libris satisfactionem pro eo componentes, non primum Origenem ad hanc disputationem venisse dicunt, sed mysticam Ecclesiæ interpretatum fuisse traditionem. At illi, qui Alexandriam convenerunt, non sine subtili investigatione quæstionem de substantia, & subsistentia reliquerunt. Osius namque Cordubæ, Hispaniæ Præsul, de quo jam sermo prolatus est, præmissus ab Imperatore Constantino, ut flammam tunc ab Ario excitatam extingueret, etiam Sabellii Libyensis dogma destruxit, de substantia ac subsistentia habuit quæstionem.

Quid definitum de anima Christi.

Sententia Origenis de anima Christi.

Apologia pro Origene scripta.

Interea plurimi Episcopi in Alexandria congregati cum Athanasio, & Eusebio Nicæni Concilii constituta roboraverunt; & consubstantialem Patri ac Filio Spiritum sanctum sunt confessi, Trinitatemque nominaverunt. Et quoniam de substantia, & subsistentia quæstio turbabat Ecclesias, sapienter decretum est, ut his nominibus contra Sabellianos solos utamur: ne nominum inopia idem putetur esse subsistentia, quod substantia.

Sozomen. lib. 5. cap. 2. Edit. Christ. Vales. cap. 12. pag. 612. C. Concilium Alexandr. sub Athanasio Nicænum confirmat.

CAPUT XXI.

De differentia substantiæ, & subsistentiæ.

Socrates. lib. 3. cap. 5. Edit. Christ. Vales. cap. 7. pag. 176. C.

HÆc quidem tunc Synodus. Nos autem de substantia, & subsistentia, si quid novimus, absurdum non est breviter indicare. Igitur qui Helladicam explanavere prudentiam οὐσίαν substantiam quidem diverso modo definierunt, ὑποστάσεως, id est subsistentiæ neque sermonem quidem fecerunt ullum. Irenæus autem Grammaticus in libro, ubi verba per litteram colligit, etiam barbarum vocat hoc verbum, neque apud aliquos antiquorum dictum, & vel si alicubi sit inventum, non hoc indicare, quod nunc intelligitur. Nam apud Sophoclem in Phœnica locum insidiarum significare subsistentiam meminit. Apud Menandrum veluti fæces, quæ ex vino colliguntur in dolio, subsistentiam designare dicit. Sciendum tamen, quia licet antiqui Philosophi hunc sermonem reliquerint: tamen juniores Philosophorum pro substantia, subsistentiæ sermone sunt usi. Substantiæ vero definitionem diversis modis explanaverunt. Si ergo definitione substantia circumscribitur, quomodo in Deo, qui non potest comprehendi, proprie hoc uti sermone poterimus? Verum Evagrius in Monachico libro petulanter quidem, & inconsiderate de Deo disputandum esse prohibuit. Definiri vero Divinitatem modis omnibus interdicit. Ait enim rerum compositarum esse definitiones. Is itaque sic ait: Omnis, inquit, propositio aut genus habet, quod prædicatur aut speciem, aut differentiam, aut proprium, aut accidens, aut ex his compositam orationem. Sed nihil in sancta Trinitate horum, quæ dicta sunt, poterit comprehendi, igitur quod ineffabile est, ratione taciturnitatis adoretur. Hæc quidem Evagrius. Nos autem licet facta digressione hæc dixisse videamur: tamen tamquam utilem historiæ causam nos retulisse non pœnitet.

An Divinitas definiri debeat.

CAPUT XXII.

Pars libri Athanasii de satisfactione fugæ.

Socrates. lib. 3. cap. 6. Edit. Christ. Vales. cap. 8. pag. 176. D.

VErum Athanasius librum de satisfactione fugæ olim a se conscriptum tunc eis præsentibus legit; cujus partes utiles, & quæ prosint hic intexens, totum librum multorum versaum quærere, & legere studiosos admoneo. Ait enim: Ecce hujusmodi sunt præsumptiones impiorum, hæc agentes, nec erubescentes. In quibus primum contra nos mala sunt machinati, hactenus accusant, quoniam manus eorum præparatas necibus declinare potuimus; & amarissime potius ingemiscunt, quoniam nos penitus amputare nequiverunt; & improperant timoris causam: ignorantes, quia dum hoc submurmurant, in semetipsos magis retorquent culpam. Nam si fugere malum est, persequi multa deterius. Hic quidem ne moriatur, absconditur: hic autem perse-

Excusat fugam suam Athanasius.

quitur, ne occidat. Et ut fugiatur quidem, scriptum est: qui autem quærit occidere, prævaricatur legem, & magis ipse fugiendi præbet occasionem. Si ergo fugam improperant persequentes, erubescant potins semetipsos. Quiescant insidiari, & quiescunt continuo fugientes. Sed a calliditate non desinunt sua, & comprehendere omni • MS. *indicium.* virtute festinant: scientes, quia fuga persecutionem patientium, • judicium est maximum persequentium. Nullus enim mitem atque clementem fugit aliquando, sed magis ferocem simul & calli- 1. *Reg.* 22. 2. dum. Omnis enim, qui gemebat, & vexabatur a Saul fugiebat, & veniebat ad David. Sed isti propterea eos, qui abscondunt, se interimere student; ne ipsorum malitiam videantur arguere. Qui etiam in hac parte cæcantur. Nam quanto fuga manifestior est, tanto amplius eorum insidiis occes, auxiliaque commissa omnibus sunt aperta. Nam sive perimant, mors contra eos semper exclamat; siva rursus exilia minentur, ubique ipsi contra se mali memoriam destinare noscuntur. Et si quidem sanam haberent mentem, viderent semetipsos in his esse constrictos, seque in consiliis suis offendere. Sed quoniam sapere *Exempla sanctorum persecutionem fugientium.* perdiderunt, propterea persecutione decipiuntur; & quærentes occidere, suam non contemplantur impietatem. Nam si derogant eis, qui fugiunt, *Genes* 27. 44 quærentes occidere; quid faciant, cum vident *Exod.* 2. 15. Jacob fugientem Esau fratrem suum, & Mosen in 1. *Reg.* 19. 12. & 244. Madian descendisse propter Pharaonis timorem? Quomodo satisfacient fugienti David Saul, qui in domum misit, ut interimeret eum, dum ab- *Ibid.* 21, 13. sconsus fuisset in spelunca, & mutasset vultum suum, donec declinaret ab Abimelech; ob quam causam inimicorum evasit insidias? Quid dicant isti, qui omnia proferunt petulanter, videntes 3. *Reg.* 17, 22. & *cap.* 19. 3. maximum Heliam in oratione quidem mortuum suscitasse; & tamen absconsum propter Achab, & fugisse propter insidias Jezabel? Tunc etiam quæsiti filii Prophetarum celati sunt, latantes in speluncis apud Abdiam. Sed si hæc tamquam vetera non legerunt, saltem memoriam habeant Evan- *Act.* 8. 1. geliorum. Nam & discipuli propter metum Judæorum recesserunt, celantes semetipsos; & 2. *Cor.* 11. 33. Paulus in Damasco a Principe gentis quæsitus, de muro in sporta depositus est, & manus quærentia effugit. Hæc igitur de sanctis viris, scriptura dicente, quam putas excusationem suæ petulantiæ poterunt invenire? Sive ergo timorem improperent, contra semetipsos tamquam vesani loquuntur: sive contra voluntatem Dei hoc dicant fieri, scripturarum divinarum videntur penitus *Num.* 35. 9. inexperti. Nam in lege præceptum fuit, ut deputarentur etiam civitates ad fugam; quatenus hi, qui quærebantur ad mortem, quoquo modo liberari potuissent. In novissimo vero tempore sæculorum veniens ipsum, quod Mosi locutum est, Patris Verbum, rursus hoc dedit mandatum, di- *Matth.* 10, 23 *Ibid.* 24. 15 16. 17. 18. cens: *Cum persecuti vos fuerint in hac civitate, fugite in aliam.* Et post pauca dicit: *Cum ergo videritis abominationem desolationis, quæ dicta est per Danielem prophetam, stantem in loco sancto, qui legit, intelligat: tunc qui in Judæa sunt, fugiant in montana: & qui in tectis est, non descendat tollere aliquid de domo sua: qui in agro, non revertatur tollere vestes suas.* Hæc enim scientes Sancti, hujusmodi habuerunt conversationis modum. Quæ enim nunc præcepit Dominus, hæc etiam ante incarnatam sui præsentiam in Sanctis locutus est. Et hic est hominum terminus ad perfectionem ducens, ut quod Deus jubet, hoc faciant. Propterea & ipsum Verbum propter nos humanatum, cum quæreretur (sicuti nos ipsi) abscondi dignatum est; & iterum cum persecutio- *Joan.* 8. 59. nem pateretur, fugit, & ab insidiis declinavit. *Joan.* 11. 54. Decebat enim eum, sicuti famem & sitim, etiam hoc pati, & hoc modo ostendere semetipsum humanatum. Ab initio siquidem mox homo factus est; cum esset parvulus ipse per Angelum mandavit Joseph: *Surgens sume puerum, & matrem* *Matth.* 2. 13. *ejus, & fuge in Ægyptum. Futurus est enim Herodes quærere animam pueri.* Mortuo quoque Herode, videtur propter Archelaum filium ejus in Nazareth fugisse. Et quando jam etiam Deum semetipsum innotescebat, & manum ari- *Matt.* 12. 13. & 14. dam restituerat sanam; *& Pharisæi quidem egredientes concilium fecerunt adversus eum, ut eum occiderent: Jesus autem sciens discessit inde.* Nam & quando Lazarum suscitavit a mortuis: *Ab illo,* *Joan.* 11. 53. & 54. inquit, *die cogitaverunt, ut occiderent eum. Jesus ergo jam non palam ambulabat inter Judæos, sed abiit inde in regionem juxta desertum.* Deinde Salvatore dicente: *Antequam Abraham fieret,* *Joan.* 8. 58. 59. *ego sum, Judæi quidem tulerunt lapides, ut mitterent super eum. Jesus autem absconsus est, & exivit de templo. Et transiens per medium eorum,* *Luc.* 4. 24. *abiit,* & ita discessit. Puta hæc videntes, magis autem audientes, cum non videant, quomodo secundum quod scriptum est, non debeant igne comburi: quoniam contraria his, quæ Dominus facit & docet, cogitant & loquuntur? Nam quando Joannes martyrium sustinuit, ejusque corpus sepeliere discipuli, *audiens Jesus, discessit* *Matth.* 14. *inde in navem ad deserti locum seorsum.* Dominus itaque hæc faciens, ita docebat. Sed utinam isti vel sic erubescerent, & usque ad homines suam petulantiam declararent; & non magis ac magis insanientes viderentur etiam ipsum arguere Salvatorem, contra eum utique blasphemias • mittentes. Sed neque vesanorum quilibet eos • Ed. *meditantes.* poterit sustinere, cum arguantur nec Evangelia quidem ipsa nosse. Est enim occasio nostræ discessionis & fugæ rationabilis, atque vera, quam in Salvatore quidem Evangelistæ positam memorarunt. Nos autem etiam in sanctis viris oportet talia cogitare. Nam ea, quæ de Salvatore humano modo conscripta sunt, eadem communiter humano generi deputantur. Quæ nostra sunt ille suscepit, & passiones nostræ infirmitatis ostendit. Quod Joannes ita conscripsit; *Quærebant ergo* *Joan.* 7. 30. *eum tenere, & nullus misit in eum manus, quia nondum venerat hora ejus.* Nam antequam hæc venirent, dicebat ipse Matri: *Nondum venit hora* *Joan.* 2. 4. *mea.* Et eis, qui fratres ejus appellabantur, ait: *Meum tempus nondum venit.* Rursus autem tem- *Joan.* 7. 6. pore passionis discipulis dicebat; *Dormite jam &* *Matth.* 26. 45. *requiescite. Ecce enim appropinquavit hora, & Filius hominis tradetur in manus peccatorum.* Sed neque antequam veniret tempus, teneri se passus est: neque cum venisset tempus, absconsus est; sed etiam semetipsum tradidit adversariis. Sic & beati Martyres in persecutionibus temporalibus custodiebant semetipsos; & dum quærerentur, per latibula fugiebant: cum vero invenirentur, martyrio se subdebant. Hæc de Athanasio retulisse sufficiat.

CAPUT XXIII.

Quia Eusebius veniens Antiochiam propter Paulinum, & divisum videns populum fuerit indignatus.

Socrates. lib. 3. *cap.* 7. *Edit. Christ. Valef. cap.* 9. *pag.* 180. D.

EUsebius interea Vercellensis Episcopus repente postmodum ab Alexandria venit ad Antiochiam, & inveniens Paulinum a Lucifero con-

secratum ; plebemque divisam, Meletiique sequaces Missas facientes seorsum, valde commotus est: quia factæ ordinationi non universi consenserant ; reprehenditque apud semetipsum quod gestum est , & pro reverentia Luciferi, habita tacitarnitate discessit: promittens in conventu Episcoporum, quæ gesta fuerant, emendanda: habens tamen curam maximam, eos unire non potuit. Inter hæc etiam Meletius ab exilio remeavit ; inveniensque seorsum celebrare collectas socios suos præsidebat eis: sed Ecclesias quidem obtinebat Euzoius, Ariani dogmatis Præsul. Porro Paulinus unam tantummodo parvam intra civitatem detinebat Ecclesiam , ex qua eum Euzoius pro sui reverentia non ejecit. Meletius autem extra civitatis portas solemnia celebrabat. Tunc igitur hoc modo de Antiochia discessit Eusebius: Verum Lucifer sentiens non suscipere Eusebium ejus ordinationem, hoc putavit injuriosum, ac vehementer irascebatur, & communicare declinabat Eusebio. Sed etiam quæ Synodo placuerant, per contentionem reprobare nitebatur. Hæc dum inter eos tristitiæ tempore gererentur multos ab Ecclesia removerunt, & denuo altera Luciferianorum hæresis est exorta. Sed Lucifer iram suam nequaquam complere prævaluit ; erat enim confessionibus suis obstrictus, dum per suum Diaconem promisisset ratum se habiturum, quod fuisset a Concilio definitum. Quapropter ipse quidem Ecclesiæ tenens fidem, in Sardiniam ad proprium remeavit thronum. Hi vero, qui prius cum eo contristati fuerant, hactenus ab Ecclesia segregantur. Verum Eusebius adinstar optimi medici itee faciens per Orientem, infirmos fide recreabat : imbuens, atque docens prædicationibus Ecclesiasticis universos. Hinc transiens venit in Illyricum ; & inde rursus Italiam peragrans, hæc ipsa pronuntiabat.

Meletius de exilio revertitur.

Luciferianorum hæresis unde orta.

CAPUT XXIV.

De Hilario Pictaviensi.

Socrates. lib. 3. cap. 8. Edit. Christ. Vales. cap 10 pag. 181. D. An. Dom. 364.

Libri Hilarii de Trinitate.

VErum Hilarius Pictaviensis secundæ Aquitaniæ Pontifex, rectæ fidei dogmata dudum præseminaverat tam Italis, quam Gallicanis Episcopis ; quippe cum primus ab exilio remeasset. Uterque ergo fortiter in fide laboraverunt. Sed Hilarius tamquam disertus, suis libris satisfactionem de Trinitatis consubstantialitate conscripsit. Quibus hoc sufficienter exposuit, & vehementer Arianorum dogma destruxit. Hæc itaque post breve eorum exilii tempus celebrata noscuntur.

CAPUT XXV.

De Macedonianis.

Socrates. lib. 3. cap. 9. Edit. Christ. Vales. cap 10 pag. 182. A.

EA siquidem tempestate Macedonii sectatores, & Eleusii, Eustathii, atque Sophronii, omnes ab uno Macedonio nuncupati sunt, Conciliaque frequentia faciebant. Et convocantes qui in Seleucia eos secuti fuerant, anathematizaverunt alterius partis Episcopos, id est, consentientes Acacio: fidemque Ariminensis Concilii respuentes, ea magis, quæ fuerant recitata apud Seleuciam, & apud Antiochiam exposita firmaverunt. Qui dum requisiti fuissent ab aliquibus dicentibus: Vos, qui nunc Macedoniani vocamini, si aliud sapitis, quam sectatores Acacii cur eorum hactenus, tamquam eadem sapientium estis communione participati? Ita venenose responderunt per Sophronium Pompeiopoleos Paphlagonensem Episcopum. Occidentales, inquit, in consubstantialitate languebant. Aetius autem per Orientem secundum substantiam dissimilitudinem prædicabat; & erant utraque prava, cum hi quidem inordinate divisas substantias Patris, & Filii, consubstantialitatis nomine copularent: ille vero a natura Patris naturam Filii aperte divideret: credens semetipsum pie prædicare dissimilem esse Patri Filium per substantiam. His ergo ita putantibus media via nobis veritatem pietatis habere complacuit. Hoc itaque modo quærentibus satisfacere nitebantur.

Macedoniani reddunt causam suæ hæreseos.

CAPUT XXVI.

Quia Julianus quoque persecutus sit Athanasium

Sozomen. lib. 5. cap. 14. Edit. Christ. Vales cap. 15. pag. 615. A. An. Dom. 365.

Athanasius in exilium missus.

IGitur Imperator audiens Athanasium, in Alexandrinorum Ecclesia constitutum, licite populo prædicare, multosque Paganorum ad Christianitatem fuisse conversos, eum jussit exire de civitate. Qui si maneret, damna maxima eum sustinere præcepit : occasionem criminis in eum inveniens, quia dum prioris Principis tempore fuisset fuga mulctatus non ejus jussione Episcopalem receperat sedem. Quamobrem secundum Imperatoris præcepta se præparabat ad fugam. Videns autem circa se Christianorum populum lacrymantem: Habetote, inquit, filioli, fiduciam nubes est, & cito pertransiet. Hoc dicto, valefecit ; & diligentibus amicis commisit Ecclesiam, atque ab Alexandrina civitate discessit.

CAPUT XXVII.

Quomodo Julianus foverit Cyzicum propter Paganitatis cultum.

Sozomen. lib. 5. cap. 14. Edit. Christ. Vales cap. 15. pag. 615. C.

Eleusius Cyzicenorum episcopus relegatus.

Julianus nolebat Christianos cogi ut sacrificarent.

INterea Cyzicenis legationem fungentibus apud Principem de propriis rebus, & Paganorum restitutione templorum, laudans eos propter sacrorum curam, quæ postulaverant universa concessit. Eleusium autem ejus civitatis removit Episcopum, veluti vastatorem templorum ; & quia viduarum pabula, sacrarumque virginum Monasteria constituerat ; Paganisque suaserat, ut paternam religionem relinquentes, ad Christiana dogmata se conferrent. Interdixit etiam Christianis peregrinis, ne venirent ad Cyzicum: credens, quia religionis causa excitarent seditiones, eosque alii ejus civitatis Christiani foverent. Et publici simul opifices, (a) artificesque monetæ, qui in duas erant divisi partes Principum præceptione priscorum, cum uxoribus, atque liberis Cyzicum habitare sunt jussi. Hi enim singulis annis certam oblationem publico conferebant: alii quidem militum chlamydes, alii vero pecunias novas. Cum igitur modis omnibus placuisset Juliano ritum constituere Paganorum, vim quidem inferre, atque tormenta populis sacrificare nolentibus fatuum judicavit. Sed hoc tantummodo præcepit, ut per singulas civitates numerus eorum conscriberetur: quos tamen nequaquam aut nrare probibuit. Sciebat enim, quia non posset ulla necessitas suspendere, quod voluntas spontanea suggessisset. Porro Clericos, & Ecclesiarum Præsules a civitatibus suspendere festinanabat : studens, ut eorum absentia paulatim solveretur Ecclesia, neque sacrorum ministri, nec qui docerent, vel mysteriis participarentur, existerent ; & per hoc longo tempore paterentur propriæ religionis oblivionem.

(a) Hinc apparet qualesnam fuerint Monetarii, quorum in Pandectis fit mentio.

CAPUT XXVIII.

De Tito Bostrensi Episcopo.

Sozomen. lib. 5. cap. 14. Edit. Christ. Vales. cap. 15. pag. 616. B. Julianus Titum Bostrensi Episcopum ejus jubet.

BOstrensibus itaque publica voce præcepit, ut Titum suæ tunc civitatis Episcopum procul expellerent. Cumque jussisset hoc, clericisque minaretur, quasi ipsi facerant turbas in populo: tunc Titus libellum destinavit Imperatori, contestans eum, ac dicens, quia inimica inter se esset turba Paganorum, atque Christianorum, & ejus suasione Christiani magis a seditione quiescerent. Quo facto, nisus est Imperator ea hujusmodi verbis Tito inimicitias populi concitare: scribens Bostrensibus, quia Titus eorum accusator fuisset, dicendo suis monitis, non sua voluntate populum a seditione cessasse; eumque velut hostem populo suadebat expellere. Non enim quod justum erat, aut legitimum jubebat agi: sed odio religionis, verbis quidem culpare, operibus autem mala perficere contendebat. Quapropter per civitates, & provincias Christiani diffugiebant. Hujus participes plurimi meorum fuere progenitorem. Simul & avus, qui de patre Pagano natus, ipse cum tota domo, & qui erant ex genere Alaphionis, Christiani primo sunt facti in Betbelea, vico Gazensi nimium populoso, habentique templa antiqua, ædificiaque pulcherrima, & maxime Pantheon in civitatis arce locatum, eminens super omnem vicum. Quem locum arbitror ea voce Syra, & Græca, deorum habitaculum nominatum. Fertur itaque his omnibus fuisse Christianitatis auctorem Hilarionem monachum. Cum enim dæmonio vexaretur Alaphion, diutius Pagani, atque Judæi incantationibus, & instrationibus apud eum usi, nihil illi prodesse potuerunt. Verum Hilarion solummodo Christi nomen invocans, dæmonium effugavit, eumque in religionem Christianam repente transposuit. Floruit itaque meus avus in expositionibus, & interpretationibus scripturarum nostrarum, quoniam erat ingeniosus, sciens aque fulcirum ita ut etiam Arithmeticæ artis esset expertus, ac propterea Ascalonitis, & Gazensibus, & in circuito Christianis valde gratissimus, tamquam religioni necessarius, & ad solvendas dubitationes scripturæ divinæ proficuus. Primi siquidem isti in eo loco Ecclesias, & Monasteria construxerunt, easque honestate, atque hospitalitate peregrinorum & indigentium pariter ornaverunt. Ex quo genere usque ad nos fuerunt viri optimi, quos grandævos juvenculus ipse conspexi,

De Sozomeni progenitoribus.

Hilarion monachus eorum Apostolus.

CAPUT XXIX.

Quod Julianus præcepit, ut secundum Christianorum ritum etiam Pagani orationes, & eleemosynas facerent, & decimas templis afferrent, & cætera, quæ Christianis facere moris est, adimplerent.

Sozomen. lib. 5. cap. 16. Edit. Christ. Vales. cap. 15 pag. 617. A.

IGitur Imperator dudum studens Paganitatem in omni sua ditione dilatari, graviter ferebat videns Christianos potius approbari. Et templa quidem erant aperta, sacrificiaque Paganorum per civitates secundum voluntatem illius procedebant. Ipse autem æstuabat, ne fervor ejus Christianorum abundantia frustraretur. Et maxime pulsabatur, quia multorum Sacerdotum suorum Christianas audiebat uxores, & filios, atque servos. Arbitratus autem Christianitatis statum ex vita bona, & conversatione consistere, studuit ubique templa Paganorum constructione, & ordine Christianæ religionis ornare sedibus, atque processionibus, Paganorumque dogmatibus, atque monitionibus, Lectores suæ superstitionis instituit ad instar Clericorum, ut & horas certas, & dies, & orationes solemniter celebrarent: præcipiens pariter * habere curam virorum, atque mulierum philosophari scientium, habitaculis peregrinorum, & pauperum, aliaque providentia circa egenos exhibita, Paganorum religionem componere, & pietatis habere nomen. Si quis autem sponte, vel invitus peccaret, secundum traditionem Christianorum instituit, ut post pœnitentiam, mediocrem sustineret correctionem. Præcipue vero æmulatus dicitur notas litterarum Episcopalium, quibus solent ulterutris scribentes, commendare peregrinos: & ubi proficiscuntur, & a quibus veniunt, modis omnibus indicare; & solatia promereri, tamquam noti, & amici sine testimonio directi signaculi. Hæc considerans festinabat, ut Pagani Christianorum assuescerent officiis. Sed quoniam multis incredibile est eum studia Christianorum sequi voluisse, non aliunde quam ex ipsius Imperatoris sermonibus est probandum. Hujusmodi enim Arsatio Pontifici Galatiæ scripta direxit.

Julianus Lectores, apud Paganos instituit.

** hæc vna forte delenda.*

Litteræ Episcopales pro peregrinis.

Paganorum ritus nondum agitur secundum intentionem nostram, propter cultores ejus in negligentia positos. Nam deorum claritas, magnitudo, atque sublimitas, omni ratione, omnique spe major est. Sed propitii sint nostris mentibus dii propter negligentiam, quam habemus; cum illorum providentia in parvo tempore tanta facta sit, quantam neque orare primitus quicumque præsumpserat. Cur ergo credimus hoc posse sufficere, neque respicimus quemadmodum superstitionem Christianorum auxerit cura peregrinorum, & circa sepulturas, & mortuos multa solatia honestæque conversationis studia, non vera, sed ficta? Quas res, arbitror, apud nos debere sub veritate geri. Non itaque sat est tu talem esse, sed omnes absolute circa Galatiam Sacerdotes; quos aut deprecare, aut ratione flecte, aut certe festinanter a Sacerdotali ministerio remove, nisi diis cum conjugibus, & filiis, atque servis colla submiserint: non ferentes ulterius eorum servos, aut filios hoc facere contemnentes, aut Galilæos impie contra deos agentes, & impietates pietatibus præponentes. Deinde cunctos admone, ut Sacerdos neque ad spectacula procedat, neque in tabernis bibat, aut cuilibet arti, operibusve turpibus, aut impudentibus præsit. Qui obediunt, honorentur: inobedientes expelle. Xenodochia constitue per singulas civitates, ut nostra peregrini clementia perfruantur: non tantum nostri, sed etiam exterioti pecuniis indigentes. Et ut habeas unde fiat, interim decrevi singulis annis triginta millia modiorum tritici per universam dari Galatiam, & sexaginta millia sextariorum vini. Horum quinta pars pauperibus in templis observantibus debet expendi, reliqua peregrinis * indigentibus distribui. Turpe namque est, ut Judæos quidem non abjiciant, sed potius nutriant impii Galilæi & suos pariter, nec non etiam nostros: nostri vero nostrorum solatio deserantur. Quapropter doce etiam collationes facere Paganos ad talia ministeria, Paganorumque vicos offerre diis primitias frugum, eosque hujusmodi in benefactis institue: docens eos hoc opus olim fuisse nostrorum. Homerus enim hoc probat, introducens Eumæum talia facientem. Nos ergo neque bona nostrorum imitatur; sed aliis permit-

Juliani Aug. Epistola ad Arsatium Pont. pro stabilienda idolorum cultu.

Christianorum hospitalitas, & officia erga mortuos.

Julianus jubet Sacerdotes Gentilium imitari vitam Sacerdotum Christianorum.

** Ed. V. indigentibusque.*

Christianorum erga Paganos charitas.

timus negligentia non confusi, magis autem deorum reverentiam respuentes. Si igitur hæc te facientem ego cognovero, lætitia plenus ero. Præsides provinciarum rarius domi suscipe: frequenter eis scripta transmitte. Ingredientibus eis civitatem Sacerdotum nullus occurrat. Cumque ad templa venerint deorum, intra januas eos nemo præcedat militum forte aut præcedentium Officiorum: sed qui voluerit, subsequatur. Cum ad ipsum limen templi pervenerit, privatus existat. Tu enim, sicuti nosti, intus es Judex. Hoc enim etiam sacra sanctio videtur exigere. Obedientes igitur pro veritate pii sunt: reluctantes vanæ gloriæ comprobantur. Quid enim patiatur, aut quod mereatur auxilium, qui matrem deorum propitiam habere noluerit? Qui ergo eam neglexerint non solum sine querela non erunt: sed etiam nostræ indignationis impetum sustinebunt. Neque enim fas est, ut illi parcatur, qui deos habuerit inimicos. Suade siquidem eis, ut si mea volunt frui tuitione, omnes matri deorum studeant offerre culturam.

CAPUT XXX.

Quibus modis conatus est Paganitatem extollere, & milites ad cultum idolorum inclinare.

Sozomen. lib. 5. cap. 16. Edit. Christ. Vales. cap. 17. pag. 621. A.

HÆc itaque faciens Imperator ad destructionem Christianorum, neque suadere hoc subjectis prævaluit, & aperte vim inferre palam erubuit. Inter hæc, ut ad Paganitatem milites inSuesceret, studuit ad priscum schema reformare signum illud sublimius Romanorum, quod Constantinus, sicuti prædictum est, in Crucis formam mutaverat. Verum in publicis imaginibus depingebat Jovem, quasi de cælo sibi coronam, & purpuram deferentem: Mercurium, & Martem in se respicientes, velut pro testimonio sapientis, & fortis. Et hoc agebat in imaginibus ut sub occasione Imperii latenter adorarentur dii; & hoc modo subjecti clanculo fallerentur. Arbitrabatur enim, quia si hoc sponte eis imponeret, postea quæ vellet impleret. Si vero respuentes agnoscerent, venia sublata torqueret, tamquam circa Romanorum solemnia reluctantes & in Rempublicam, atque ipsum Imperium delinquentes. Pauci siquidem etiam pœnis subditi cognoverunt dolum: quia, sicut moris erat, adorare noluerant. Turba vero, ut assolet, per ignorantiam simpliciter imagines adorabat. Quod tamen Imperatori nil profuit. Cumque multa excogitaret quibus Paganorum ritus extolleret, invenit modum, qui pluribus militibus Christianis claræ virtutis coronam dedit. Cum venisset itaque tempus, quo Imperialia milites solent dona accipere (hoc enim agitur plerumque die Kalendarum Januariarum, & natali Principum, & urbium Regiarum) exquisivit, quatenus eos simpliciter, & ea prisca consuetudine fallere potuisset: jussitque ut unusquisque ad manum Imperatoris accedentium, admonitus ab officiis, primo incensum offerret. Erat enim ante eum positum thus, & ara, secundum antiquam Romanorum solemnitatem. Tunc quidem alii libenter suam fortitudinem ostenderunt; & neque incensum offerre, neque donum accipere ab Imperatore sunt passi. Alii vero occasione legis & antiquitatis, nec mente quidem perceperunt quod commisere peccatum. Verum alii propter lucrum capti, aut timore turbati, seu jussione repentina convulsi, licet intellexerint, tamen paganitatem declinare nequiverunt. Plurimi siquidem per ignorantiam decepti, dum inter cibos, ut assolet, & pocula invocarent inter alterutros Christum, respondens quidam dixit: Quid patimini invocantes Christum, quem ante paululum denegastis, dum donum ab Imperatore percipientes, thus in ignem mitteretis? Cumque hoc milites audissent, & quod gesserant agnovissent, statim exilientes publice currebant, atque impetu facto clamabant Deum suum, & cunctis hominibus testabantur se esse Christianos, & in eo nomine permanere: atque per ignorantiam se fecisse, & (si dici posset) solam manum Paganam esse: conscientiam vero nihil simul egisse. Cumque venissent ad Principem projecerunt aurum, quod acceperant, & forti voce poscebant, ut reciperet quod dedisset, & illos occideret. Se enim pœnitentiam agere fatebantur, eo quod improvide eorum dextra peccasset; & studere propter Christum etiam totum corpus pœnæ contradere.

Julianus aboles Crucem in vexillo, quod Labarū vocant.

Donativa Principum quando solita dari.

Milites Christiani restituunt donativa sua.

Theodoretus. lib. 3. cap. 16. Edit. Christ. Vales. cap. 17. pag. 140. A.

Hæc igitur furorem moverunt Imperatoris. Et primo quidem eorum capita jussit auferri. Cumque deducerentur ad mortem sequente populo, miratique virtutem eorum pro pietate susceptam, venerunt ad locum, quo rei puniri solent. Tunc spiculatorem rogavit senior omnium, ut ante omnes cujusdam caput omnino Romani adhuc adolescentis abscideret: ne dum alios respiceret, frangeretur. Cumque ille genua fixisset in terra, & gladium spiculator evaginasset, venit repente nuntius, clamore prohibens necem. Porro juvenculus ille occisione privatus, ait: Non fuit Romanus dignus, ut Christi martyr appellaretur. Et licet sanguinem malignus Imperator fundi prohibuisset, ductus invidia: verumtamen non eos in civitatibus habitare permisit, sed ad ultima Romanorum loca exilio destinavit.

Milites Christiani in exilium mittuntur.

Postea vero præcepit, ut qui sacrificare noluerint, in Palatium non intrarent; & neque collegio, neque foro eos, neque arbitrio, neque ulla dignitate, nec qualibet administratione participare jussit.

Sozomen. lib. 5. cap. 17. Edit. Christ. Vales. cap. 18. pag. 623. B. Christiani omni dignitate privati.

CAPUT XXXI.

De corpore Martyris Babylæ, & de simulacbro Apollinis fulmine concremato.

Theodoretus. lib. 3. cap. 9. & 10. Edit. Christ. Vales. cap. 10. & 11. pag. 132. D. & 134. A.

CUm igitur Julianus ad Pithium Daphnæum peteret responsa de Parthici belli victoria, & ille vicinitatem corporis Babylæ martyris accusaret, jussit ejus corpus auferri. Ob quam rem cum Christiani festivitatem deducto corpore psallentes agerent, & indignatione Principis quidam Theodorus juvenculus multa passionum tormenta pertulisset. Hoc ita gesto, fallax Dæmon Martyris quidem gloriam auxit: suum vero mendacium clarius nudavit. Fulmen namque cœlitus missum, omne templum accendit, & ipsum Pythii Apollinis simulachrum redegit in pulverem; erat enim ligneum, & extrinsecus deauratum. Quod noctanter Præfectus Orientis tunc nomine Julianus, Juliani avunculus, agnoscens, festinanter venit ad Daphneo, volens offerre Deo suo solatia: videnſque eum redactum in cinerem, * νεωκόρους, verberibus affligebat: credens hoc ab aliquo Christiano fuisse commissum. Qui licet torquerentur, tamen mentiri noluerunt, clamantes incendium non deorsum, sed desursum habuisse principium. Ad hæc etiam rustici vicinorum venientes locorum, dixerunt se vidisse fulmen cœlitus fuisse delatum.

** id est æditues.*

CAPUT XXXII.

De publicatione vasorum Ecclesiasticorum & quomodo Julianus Præfectus, & Felix annihilantes Ecclesiam divinitus sunt puniti.

Theodoretus, lib. 3. cap. 15. & 12 Edit. Christ. Vales. cap. 12. pag. 134. D.

INterea jubentur vasa Ecclesiarum sacra fisci ærario deputari. Sublatisque januis Ecclesiæ majoris, fit cunctis accessibile Sanctuarium. Ingrediente siquidem Juliano Præfecto Orientis Ecclesiam, Felix Præfectus regalium thesaurorum pariter introivit, & simul Elpidius Comes rerum privatarum. Aiunt enim & Felicem, & Elpidium primitus Christianos, tunc a pietate recessisse, impio Principi parere cupientes. Julianus itaque Præfectus impudenter contra sacrum altare minxit; quem dum Euzoius prohibere tentaret, eum ille percussit in capite. Fertur autem dixisse, quia religio Christiana esset divina sollicitudine desolata. Porro Felix videns vasorum ornamenta, quæ Constantinus, & Constantius frequenter obtulerant: Ecce in quibus, inquit, vasis Mariæ filio ministratur? Sed pro his impietatibus, vesanisque præsumptionibus non post multum pœnas exacti sunt. Nam repente Julianus sæva infirmitate detentus visceribus putrefactis interiit. Et fimum non per meatus digestiles emittebat: sed scelestum os, quod blasphemiis ministraverat, organum hujus egestionis est factum. Aiunt enim ejus uxorem fide fuisse clarissimam, eamque dixisse: Decet te, marite, laudare Salvatorem Christum: quoniam tibi per hanc correptionem magnitudinem propriæ virtutis ostendit. Non enim agnoveras contra quem dimicare voluisti, nisi consueta longanimitate hæc tibi flagella divinitus intulisset. His ergo verbis, & passionibus imminentibus causam languoris agnoscens, rogabat Imperatorem, ut Ecclesia, quibus fuerat sublata, redderetur. Sed nec illum flexit, & ipse terminum vitæ suscepit. Porro Felix & ipse repente flagellum virtute divina suscipiens, sanguine tota die simul & nocte ex ore fuso, & venis corporis undique vacuatis, omnique virtute simul expensa, & ipse celeriter est extinctus, æternæque morti contraditus.

Templum Christianorum prophanatur.

Vasa Ecclesiæ, in quibus Christo ministrabatur.

CAPUT XXXIII.

Quomodo apud Antiochiam Sacerdotis filius sit conversus.

Theodoretus, lib. 3. cap. 13. Edit. Christ. Vales. cap. 14. pag. 135. D.

HIs ita gestis, adolescens quidam, Sacerdotis filius, in Paganitate nutritus, ea tempestate ad Christianorum translatus est chorum. Erat enim tunc quædam insignis reverentiæ mulier, & Diaconissæ honore fulgebat. Hæc cum hujus matre habuit amicitias, quæ sæpius dum hujus mater ad eam veniret, hunc infantem amplectebatur, & ad cultum Christiani nominis invitabat. Porro, matre defuncta, veniebat adolescens ad eam, & doctrina consueta fruebatur. Cumque firmissime ejus consilium percepisset, requisivit doctricem, quo posset argumento & patris superstitionem declinare, & prædicationem veritatis adipisci. Quæ dixit, ut patrem fugeret, & Creatorem suum atque illius potius sequeretur, atque ad aliam iret urbem, in qua latenter Imperatoris impii manus effugeret: ipsam se ejus curam habere promittens. Ad quam adolescens: Revertar, inquit, postea, & animam meam tibi contradam. Cum vero pauci transissent dies, Julianus venit ad Daphnen, celebraturus publica sacrificia; Cum quo etiam hujus pater; erat enim Sacerdos, & sequi consuetus Imperatorem: cum quo erat & iste puer, ejusque frater, habentes officium, ut cibos Imperatori apponerent. Solebant enim septem diebus in Daphne festa celebrari. Prima siquidem die, cum staret iste ante Imperatoris accubitum, & epulas solemniter aspersisset, repletus horrore, cum celeritate Antiochenam venit ad civitatem ad illam mirandam mulierem. Quo facto, Ego, inquit, veni nequaquam tibi de promissione mentitus: tu vero utriusque saluti consulens, promissa comple. At illa repente surgens, apud Dei virum Meletium perduxit adolescentem: verum ille in superiori habitaculo interim eum habitare præcepit. Pater interea filium requirens, & Daphnen circuibat omnem; & ad urbem veniens, plateas cunctas perambulabat, & vicos oculis ubique currentibus, & eum investigari desiderantibus. Cumque pervenisset ad locum, ubi habitaculum sanctus Meletius habebat, suspiciens, vidit illum de fenestra respicientem. Et currens traxit, ac deposuit, atque ad domum usque perduxit. Primumque eum multis flagellis afficiens: deinde calefaciens obolos, manibus, ac pedibus, & dorso ejus imposuit. Post hæc vinctum in cubiculo clausis januis dereliquit, & ita perrexit ad Daphnen. Hæc ego a viro jam sene, cum narraret, audivi. Qui etiam hæc adjecit, quoniam Spiritu divino, gratiaque repletus, contriverit omnia patris idola, & eorum infirmitati cœperit irrogare blasphemias. Quo facto, mente percipiens quod egisset, formidavit præsentiam patris, rogavitque Dominum Christum, ut ei ferret auxilium, claustraque confringeret, & januas aperiret: Propter te, inquit, talia Domine pertuli, & hæc agere non expavi. Cum hæc, inquam, dixisset, ceciderunt repente claustra apertæque sunt januæ. At ille rursus ad magistram venit, quæ continuo eum induens schemate mulieris, & in tecto residere constituens, post paululum abstulit rursus sancto Meletio. Qui eum Episcopo Cyrillo Hierosolymitano contradidit, & ita venerunt noctanter in Palæstinam. Verum post Juliani mortem etiam patrem iste Christianam duxit ad veritatem; quod inter alia quoque nobis exposuit.

Festa Daphnes septem diebus celebrabantur.

CAPUT XXXIV.

Quomodo Julianus aquis immolaticiis universa polluerit, eique restiterint Juventius, & Maximinus.

Theodoretus, lib. 3. cap. 14. Edit. Christ. Vales. cap. 15. pag. 137. C.

INterea Julianus contra fidei pietatem impudentius armabatur, & vultu quidem se simulabat mitem: porro laqueos instruebat, quibus deciperet innocentes. Et primum quidem fontes urbis, aquas Daphneos sacrificiis violavit, ut unusquisque aquam bibentium ejus horrore potiretur. Cumque etiam in publico venales cibos illo scelere complevisset (aspergebantur enim ex eis, & panes, & carnes, & poma simul, & olera, & cuncta quæ comeduntur) hæc videntes, qui nomen salutare perceperant, ingemiscebant quidem, atque lugebant videntes abominationem tantam. Veruntamen comedebant, legi obedientes Apostoli: Omnia inquit, quæ in macello venduntur comedite, nihil dijudicantes propter conscientiam. Verum duo quidam militia clari, erant enim Scutarii Principis in quodam convivio, hoc horrore ferventius sunt accensi, atque mirabilium adultorum, in Babylone splendentium

1. Cor. 10. 27.

fermonibus usi sunt, dicentes: Tradidisti enim nos Regi iniquo, qui recessit a te, ultra omnes gentes, quæ sunt in terra. Hæc quidam coovivarum nuntiavit Imperatori; qui repente illos ad se fortissimos adduceos, requirebat quid locuti fuissent. At illi occasionem fiduciæ interrogatione fumentes Imperatoris, laudabilemque sui firmaotes zelum, dixerunt hæc pietatis more nutriti: O Prioceps, laudandis legibus hactenus servieutes, quas Constantious, & ejus filii posueruot, iogemiscimus ounc abominatiooe omoia videntes asse completa, & oefandis sacrificiis cibos, potosqoa violari. Hac & domi deflevimus, & te præsentia oibilomious ejulamus; boc auim io tuo displicet nobis Imperio. Hæc audiens ille mitis, atque Philosophus a sui similibus ooministus, mansuetudinis quidem exhibuit vultum, & impietatis faciem protinus enudavit, præcipiaos amarissimas eis plagas ioferri. Quos etiam luce privavit, magis autem, ot verius est, illius temporis infelicitate liberavit, victricesque eis coronas providit offerri. Fiogebat enim se in eis quasi causam defendere Imperialis injuriæ, & hæc divulgari jussit: iovidens decertatoribos veritatis in appellatiooe martyrii pariter, & honoris. Nomina fueroot horum Juventius, & Maximinus, quos Antiochena civitas, tamquam pietatis propugnatores venerata, pretioso monumeoto recondidit; & usque ad diem hunc festis annalibus bouorantur. Sed & plurimi nobilium, & dignitate fulgeotium oteotes tali fidocia, coronas æquales sunt adepti.

Dies festus anniversarius SS. Juventii & Maximini.

CAPUT XXXV.

Qaomodo Valentinianus, qui post eum imperavit, propter aspersionem aquæ immolaticia ministrum percusserit templi.

Theodoretus. lib. 3. cap. 15. Edit. Christ. Valef. cap. 16 pag. 138. D.

VAleutioianus etiam, qui post paulolum sompsit Imperium, tunc Millenarius erat circa Palatia constitutus Dux Lancenariorum. Is zelum, quem pro pietate habuit, oon celavit. Eo oamgoe tempore cum fulminandus ille Fortunætemplum iogrederetur in choro, & ex otraque parte januarum astareot mioistri templi, qui aspersione, sicut ipsi dicebant, purgareot ingredieotes, Valeutiniaous præcedens Principem, aspersioois guttam sua vidit in chlamyde. Et indignatus, pugoo percussit templi ministrum: dicens se maculatum potius, quam purgatom. Quod respiciens Imperator, jussit eum io eustodiam tuoc redigi, & ad eremum destinari. Sed illa eum aoous, & pauci traosissent menses, pro mercede confessionis recepit Imperium. Noo solum eoim in illa vita diligeotes se Deos bonorat: sed aliquaodo etiam io præseoti bouorum operum retributiooes impendit, & præseotibus præmiis illic sperata confirmat.

CAPUT XXXVI.

De Artemio Martyre, & Publia Abbatissa.

Theodoretus. lib. 3. cap. 17. Edit. Christ. Valef. cap. 18. pag. 140. B.

ARtemium vero, qui temporibus Coostaotii Dux fuit Ægypti, quoniam illius temporis idola multa confregerat, ooo solum facultate oodom reddidit, sed etiam capitis sectiooe mulctavit. Hæc & hujusmodi gessit ille mansuetus, & ab iracuodia remotus, sicut ab impiis vocabatur. Adjiciam super hæc etiam miraculum fœminæ, quæ zelo divino bujus contempsit impietatem. Publia quædam fuit illo tempore nomioatissima, & pretiosis virtutibus exornata. Hæc cum nuptiales jugum ad tempus paululum suscepisset, fructum dignissimum reddidit Creatori. Joaooes enim Antiochiæ Presbyter molto tempore constitutus, & sæpe Apostolici præsidatus decreta refugiens, de terra illius fœminæ mirabilis germioavit. Hæc habens apud se chorum conversatione digna virginitatem servantium, semper cum eis laudabat Factorem, Salvatoremque Deum. Transeuota vero Imperatore, clarius io commune psallebant, contemptibilem, & deridendum judicaotes erroorum, illaque maxime eaotica resonaotes, quæ idolorum videotur * pompara debilitatem; dicebant, cum David: *Simulachra gentium, argentum, & aurum, opera manuum hominum.* Et iterum: *Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis.* Hæc audiens Julianus, & vehemeoter accensus, eas cum transiret tacere præcepit. Quæ ejus legem parvipendentes, chorum majori ordine compleverunt. Rursusque illo trauseuote psallebaot: *Exsurgat Deus, & dissipentur inimici ejus.* Tuoc ille sæviens; magistram chori præcepit adduci. Quam cum videret seoectute maceratam, nec corporis canitiem miseratus est, nec aoimi studuit booorara virtutem: sed quibusdam Spatariorum jussit, ut eam alapis cæderent. Quæ, veluti summum honorem contumelias illas excipiens, domum reversa est, eumqua solitis melodiis spiritalibus denotabat; sicut conscriptor illius Cantici malignum spiritum effogaverat a Saul. Nam & Julianus errooeus dæmones sibimet applicans, cootra doouin pietatis insaniebat.

** Ed. traducere.*

Psal. 113. 4. & 8.

Psal. 67. 1.

CAPUT XXXVII.

De Basilio, atque Gregorio.

Sozomen. lib. 5. cap. 16. Edit. Christ. Valef. cap. 18. pag. 613. C.

COotristabat igitur eum oon mediocriter Apollinaris Syrus, omni scientia oimis instructos, simulqua Basilius, & Gregorius Cappadoces, illius temporis Rhetores Christiaoi, aliique plurimi eloquentes viri. Quorom alii quidem zelati sunt veram gloriam: alii Arianæ hæresis habuere vesaoiam. Quamobrem arbitratus hinc armari Christiaoos, prohibuit eos Græcorum doctriois imbui, & eorum lectionibus erudiri. Tonc Apollinaris, cum esset doctus, & simul iugeniosus, pro Homeri poemata versibus heroicis Hebraicam conscripsit antiquitatem usqoe ad imperium Saul, & viginti quatuor libris opos omne divisit, unicuiqna libro nomeo litteræ pouens secuodum Homericam lectiooem. Fecit aotem & aliod opus secundum Meoaodri fabulas, comœdiæ, similitudioe comparatas: imitatus etiam Euripidis tragœdias, & Lyram Pindari. Et, ut absolute dicendum, divinis scripturis argumenta sumeos, omnes encyclias lectiones tempore parvo composuit, oumero, virtute, moribus, cooscriptiooe, charactere, & dispositione Græcorum valde pares. E nisi qoia vetostatem homines honorabant, & quæ suot in uso grata credebant, nam ut ego reor, æqua veteribus Apollioaris opuscula decrevissent. Fecit etiam oon igoobilem ad ipsum Imperatorem, sive contra Paganos Philosophos librum, cui titolom posuit, Pro veritata. In quo de sacris testimoniis tacens, probavit illos quidem suisse deceptos, se autem sapere vera de Deo. Hæc autem considerans Imperator, claris tunc Episcopis scripsit: Legi, & reprebendi. Coi rescripserunt: Etsi legisti, sed oon agnovisti: si enim cogoovisses, nequaquam reprebendisses. Quidam dicunt hanc

Apollinaris plures edit libros.

Optimum Episcoporum ad Julianum responsum.

epistolam Præsulis Ecclesiæ Cappadocenæ fuisse Basilii, quod incredibile non est. Sive autem ejus, sive sit alterios, justum est virtutis laudare doctrinam.

CAPUT XXXVIII.

De his, qui amore pecuniæ a fide declinaverunt.

Socrates. lib. 3. cap. 13. Edit. Christ. Vales. cap. 13. pag. 183. C. Eaboli in religione inconstantia.

PLurimi siquidem non recta mente Christianum habentes nomen, quippe pecunias, & honorem præsentem felicitati veræ fidei præponentes, ad sacrificiorum scelera descenderunt. Quorum unus fuit Sophista Constantinopolitanus Eubolus. Is enim mores Imperatorum sequens, sub Constantio quidem ferventissimum se finxerat Christianum, sub Juliano Paganus celeriter est effectus; & rursus post Julianum volebat esse Christianus. Prosternens etenim semetipsum ante januas Ecclesiæ pronum, magna voce clamabat: Conculcate me sal insensatum.

CAPUT XXXIX.

Quomodo Julianus pecunias abstulerit Christianis

Socrates. lib. 3. in cap. 12. Edit. Christ. Vales. cap. 13 & 14. pag. 185. A.

IGitur cum Julianus iret ad Persas, volens in eis ulcisci, eo quod sub Constantio Romanorum terminos invasissent: & sciens, quoniam in prælliis eveniunt frequenter adversa; & quia plurimis pecuniis indigeret, adinvenit modum, ut auferret pecunias Christianorum. Nolentibus ergo sacrificare pecuniam multam imposuit, exigebanturque vere Christiani. Singuli namque eorum secundum sui substantiam offerebant, & Imperator ex injusta collectione, injuste factus idoneus est. Ubi enim non erat, hanc dirigebat legem: ubi erat, utebatur ipse. Tunc ergo Pagani Christianos graviter oppresserunt; interdum etiam tormentis corporalibus affligebant eos. Quod Imperator audiens, Christianis quippe adeuntibus eum, defendere contemnebat, dicens: Vestrum est, ut patientes mala sustineatis; hoc enim est præceptum vestri Dei.

CAPUT XXXX.

Quomodo ab Antiochenis irrisus sit.

Sozomen. lib. 5. cap. 18. Edit. Christ. Vales. cap. 19. pag. 854. D. Julianus nimium imminuit pretia rerum venalium Antiochia.

IGitur Imperator pugnaturus contra Persas venit in Antiochiam. Cumque populus quereretur, quia venalia quidem abundarent, sed carius venderentur: volens magnitudinem suæ largitatis ostendere, minora quam debuit pretia in foro rerum venalium deputavit. Et cum fugissent tabernarii, negotiatoresque diversi, res necessariæ defecerunt. Antiocheni vero graviter hoc ferentes, contumelias fecerunt Imperatori.

Socrates. lib. 3. cap. 15. Edit. Christ. Vales. cap. 17. pag. 190. C. Convitiantur Antiocheni in barba Juliani. Libanius Sophista pro Antiochensibus scribit.

Querebantur enim adversus eum, facetias de ejus barba proferentes; erat enim ejus barba valde proliva. Dicebant ergo: Tondator, ut ad funes ejus proficiat barba. Et quoniam superstitionis suæ causa taurum idolis frequentius immolabat, aram, vel taurum in solidu suo formari præcepit. Ob quam rem lacerantes eum dicebant: Iste taurus evertet mundum. His injuriis provocatus ad iracundiam, interminatus est se Antiochiam affligere civitatem. Quamobrem ad Tarsum Ciliciæ reverti volens, jussit necessaria præparari. Ex qua intentione cum Sophista Libanios revocavit: scribens pro Antiochenis intercessionis librum, & rursus ad Antiochenos de Principis iracundia; quos tamen libros non edidit. Verum Imperator respuens se operibus vindicare, reciprocis injuriis iram suæ indignationis amovit. Librum enim adversus Antiochenos fecit lepidum, & satis urbanum, quem Antiochicum nominavit. Verum contra Christianos multa mala etiam in ea civitate commisit.

CAPUT XXXXI.

De Simulachro Christi, quod deposuit Julianus.

Sozomen. lib. 5. cap. 20. Edit. Christ. Vales. cap. 21. pag. 629. B.

ILlud quoque, quod sub Juliano provenit, narrare non silebo. Fuit enim signum quidem virtutis Christi, & indicium contra Principem iracundiæ Dei. Cum enim agnovisset in Cæsarea Philippi, civitate Phœniciæ, quam Paneam vocant, insigne Christi esse simulachrum, quod mulier illa sanguinis liberata profluvio constituerat, eo deposito, suam ibi statuam collocavit. Quæ violento igne de cœlo cadente, circa ejus pectus divisa est, & caput cum cervice una parte dejectum, atque in terra fixum: reliqua vero pars hactenus restitit, & fulminis indicium reservavit. Statuam vero Christi tunc quidem Pagani trahentes confregerunt. Postea vero Christiani colligentes, in Ecclesiam recondiderunt, ubi hactenus reservatur. Hoc itaque simulachrum, sicuti refert Eusebios, omnium passionum, & ægritudinum noscitur esse medicamentum. Juxta quod quædam herba germinavit, cujus speciem nullus nostræ terræ medicus, licet expertus agnovit.

CAPUT XXXXII.

De beneficio herbæ, quæ nascebatur juxta simulachrum Christi, & de miraculis, quæ per loca diversa pro nomine Christi fiebant.

Sozomen. lib. 5. cap. 20. Edit. Christ. Vales. cap. 22. pag. 619. D.

MIhi namque videtur, quia adveniente Deo, nullum miraculum, nullumque beneficium putari debet incredulum. Nam & alia plurima miracula per civitates, & vicos plerumque apud multos Provinciales antiquitus tradita sunt, habentia veritatem; quod repente monstrabo Est itaque civitas Palæstinæ, Nicopolis nomine; hanc, dum adhuc vicus esset, Emaus sacer Evangeliorum liber appellat. Quam Romani post vastationem Hierosolymorum, Judææque victoriam, Nicopolim ex eventu quippe victoriæ vocaverunt. Ante hanc urbem in trivio, ubi Christus cum Cleopha post Resurrectionem noscitur ambulasse, tamquam ad alium vicum iturus, fons quidam est salutaris, in quo passiones hominum diluuntur. & alia pariter animalia diversis detenta languoribus emundantur. Quod ut ita contingat, traditur ex quodam itinere apparuisse Christum ad fontem cum discipulis suis, & lavisse pedes, ex quo aqua facta diversarum medicabilis passionum. Fertur etiam quod in Hermopoli Thebaides, arbor quæ vocatur Perseidis, multorum languores subegerit, si fructos, aut folium, aut pars ejus corticis collo ægrotantium ligaretur. De hac enim arbore ferunt, quoniam dum apud Ægyptum Joseph cum Christo, & Maria Virgine sancta fugisset Herodem, venissetque ad Hermopolim civitatem; mox ut ingrediebatur urbem, non ferens hæc arbor maximum Christi salutaris adventum, inclinata est usque ad terram, & eum suppliciter adoravit

Fons apud Nicopolim morborum depulsor.

Perseis arbor languores abigit.

ravit

ravit. Hæc ego de ista arbore a multis audiens narravi. Reor autem hoc signum fuisse factum civibus divinæ præsentiæ: aut certe quia ritu Pagano hæc arbor propter magnitudinem, atque pulchritudinem colebatur, mota est, non ferens Christi Divinitatem; dæmonibus quippe contremiscentibus, cum viderent rerum talium destructorem, necnon & omnibus simulachris Ægyptiorum secundum Isaiæ prophetiam, fugatoque dæmonio, pro testimonio Christi arborem vacuam remansisse. Igitur apud Ægyptios, & Palæstinos gestorum testimonia conservantur.

CAPUT XLIII.

Quomodo Julianus Judæos armaverit contra Christianos, & de templo Hierosolymorum.

Theodoretus, lib. 3. cap. 17. Edit. Christ. Vales. cap. 20. pag. 142. A.

IGitur Julianus etiam Judæos contra Christianos armavit. Primumque convocans requisivit, cur eis præcipiente lege sacrificare, nequaquam immolationibus uterentur. Cumque respondissent, uno tantummodo loco sibi offerendi sacrificium fuisse permissum, repente jussit Deo odibilis destructum resuscitare templum: credens infelix Dominicum Verbum se posse destruere; cujus per hoc veritatem magis ostendit. Hæc itaque verba Judæi libenter accipientes, cunctis per diversum terrarum orbem mandavere Judæis. Qui undique concurrentes, pecunias ad ædificium alacriter offerebant: ministravitque plurimum etiam Imperator, non largitatis gratia, sed veritati repugnans. Misitque pariter Præsidem, impiorum executorem dignissimum præceptorum. Aiunt enim, quoniam ad repurgium faciendum argenteas hamas, & cophinos, scaphas habuerunt. Cumque fodere jam cœpissent, statuto quidem die hoc multitudo plurima faciebat: nocte vero, spontanea terra de valle crescebat. Solutis itaque prioris etiam fundamenti reliquiis, nova omnia præparabant. Cumque gypsi, & calcis multa modiorum millia præparassent, vis magna ventorum repente respirans, tempestates, atque procellæ subito factæ, quicquid congregatum fuerat, disperserunt. Adhuc autem vesanientibus eis, & nequaquam divina longanimitate correptis, maximus primo terræ motus est factus. Et quisquis non fuerat mysteriis divinis imbutus vehementer attritus est. Cum vero neque hoc terrerentur indicio, ignis ex fundamentis, quæ suffodiebantur, egrediens, plurimos fodientium concremavit, aliorum membra dissolvit. Nocte quoque plurimis in vicina porticu dormientibus, cadens subito cum tecto ipsa porticus, dormientes oppressit. Alia vero die in cælo signum splendens Crucis salutaris apparuit. Sed etiam Judæorum vestes Crucis signaculo sunt impletæ, non tamen splendenti, sed nigro colore signatæ. Hæc itaque Dei rebelles considerantes, & divina flagella contremiscentes, ad propria sunt reversi: confitentes esse Deum, qui ab eorum progenitoribus ligno probatur appensus. Quod audiens Julianus, dum utique caneretur ab omnibus, tanquam Pharao indurato corde non timuit.

Reparatio templi Hierosolymitani divinitus impeditur.

CAPUT XLIV.

De bello Persico, & quomodo Julianus illuc perrexerit.

Theodoretus, lib. 3. cap. 18. Edit. Christ. Vales. cap. 21. pag. 143. B.

IGitur dum Persæ mortuum cognovissent fuisse Constantium, capta fiducia venerunt ad terminos Romanorum, denuntiantes bellum. Ob quam rem, collecto exercitu, Julianus misit in Delphum, & Delum, atque Dodonem, ad percipienda responsa, si expediret ei bella suscipere. Tunc universi Vates & pugnandi fiduciam dabant, & victoriam promittebant. Unum vero responsum pro exemplo mendacii, ac seductionis, inserere non pigebit; est enim hujusmodi: Nunc omnes aggredimur dii, victoriæ trophæa referentes circa fluvium Thiren. Horum ego dux ero belligerator Mars. Horum itaque carminum ridiculum eos convenit divulgare, qui rationalem dominum, Musarumque principem Pythium vocant. Ego autem mendacium seductionibus ejus inveniens ingemisco. Thiren namque fluvium Tigrim voluit appellare: quoniam Thiris ejus nomini similis est. Is enim fluvius ex Armeniæ redundans montibus, & per Assyriorum arva discurrens, sinum descendit in Persicum. Per hæc ergo responsa deceptus infelix, & victoriam mente somniabat, & post * Persicum prælium pugnam Galilæis inferre præparabat; sic enim vocabat Christianos: contumeliam nominis se eis inferre putans, cum magis debuisset eorum considerare virtutem. Non enim Socrates, licet Critias fuerit appellatus, & Pythagoras Phalaris, ex mutatione nominis qualibet sunt peste participati: neque Nereus Thersites vocatus, naturalem pulchritudinem, quam gerebat, amisit. Horum nihil mente percipiens, ea hac appellatione aliquid monstri se nobis putavit inferre. Et fallaci responso credens, interminabatur per Ecclesias dæmonum se statuere simulacra. Post has igitur minas, ab uno viro in Berœa debellatus est. Is enim nobilis erat, ejusque civitatis Curiæ præsidebat, quem zelus Christi reddidit clariorem. Videns namque, filium in impietatem, quæ tunc vigebat, fuisse demersum, expulit eum sua domo & coram omnibus abdicavit. Qui in vicinæ civitatis itinere aggressus Imperatorem, suam voluntatem, & abdicationem patris innotuit. At ille quiescere juvenem imperavit, placandum promittens patrem. Cumque venisset in Berœam, nobiles, & honoratos convocavit ad prandium: inter quos erat & hujus pater, quem cum filio in suo prandere jussit accubitu. Tunc circa medias epulas dixit ad patrem: Non mihi videtur justum vim facere voluntati ad aliud declinandi, & animum ad alia mutare, quæ non vult. Noli itaque esse filio violentus, sequi tua dogmata respuenti. Neque enim ego tibi vim facio mea sequi, licet cogere valde possim. Ille causam divinæ religionis mente percipiens: De isto, inquit, o Imperator, erroneo dicis, & Deo odibili, & veritati præponente mendacium. Tum ille rursus mansuetudinis induens vultum: Cessa, inquit, detrahere. Et declinans ab eo vultum, adolescenti dixit: Ego tui curam habeo: quoniam patri tuo, ut hoc faciat suadere non possum. Hæc itaque non frustra retuli, sed volens ostendere non solum illius mirabilis viri fiduciam: sed quoniam contempta Juliani a plurimis sit potestas. In Antiochia namque vir quidam optimus, pædagogus adolescentium habitabat. Eratque illic famosissimus Sophista Libanius, impius, expectansque Juliani victoriam,

Mendax vatum responsio.

* Al. *Parthicum.*

Theodoretus, lib. 3. cap. 18. Edit. Christ. Vales. cap. 22. pag. 144. B.

Julianus non potuit placare Præsidem Berœensem, ut cum filio rediret in gratiam, ab Christianismum abdicato.

Theodoretus, lib. 3. cap. 18. Edit. Christ. Vales cap. 23. pag. 145. A.

habens præ oculis ejus minas. Ergo ioterrogavit pædagogum, quasi uostram deridendo religionem: Nuue, inquit, fabri filius quid putas agit? At ille; quod post paululum cootigit, repletus gratia divina prædixie. Respondit enim: O Sophista, Creator omnium, quem tu fabri filium nominasti, loculum sepulturæ Juliano componit. Post paucos vero dies mors illiua nuntiatur erronei, & in loculo positua, & advectus, minarumque tumore evacuatus est.

Præclarum pædagogi Christiani responsum.

CAPUT XLV.

Qasmodo Julianus Monachus * ejus mortem, antequam audiret, prænuntiaverit.

** id est, Juliani Imp.*

Theodoret. lib. 3. cap. 19. Edit. Chrisf. Valesf. c. 24. pag. 145. C.

Theodoretus scripsit vitam S. Saba.

EO siquidem tempore religiosissimus Julianus, cognomento Saba, qui Angelorum incorporalinm vitam corporali conversatione videbatur imitari, cujua etiam vitam conscripsimns, prolixiores offerebat Deo preces, cum illius impii minas audisset. Et ea hora, qna ille percussus est, orans, mortem ejus iste cognovit, licet plus quam viginti mutationes ab eo loco usque ad ejus exercitum esse viderentur. Aiunt enim, quia dum continoe ingemisceret, & clementi Domino supplicaret, subito laehtymarum ejus fluvius restitisset, fuissetqne alacritate completus, & ejus vultns exhilaratus. Hanc animi permutationem ejus ministri respicientea, rogaverunt eum, ut eis causam repentini gaudii patefaceret. Tunc ille dixit: Feruasaciæ vineæ devastator pœnas exactns est vastationis suæ, jacetque mortnus, terroribus, minisque frusteatus. Hæc agnoscentes exoltaverunt omnes, Deoque hymnos gratificos obtulerune. Postea vero a nuntiis est compertum eamdem fuisse diem, simul & horam uecis Juliani, quam ille sacratissimus senior cognovit, atque prædixit.

CAPUT XLVI.

De inconsulto Juliani ducatu.

Theodoretus lib. 3. cap. 20. Edit. Chrisf. Valesf. cap. 25. pag. 146. A.

ILlnm itaque semper inconsulte gessisse mortis demonstravit eventus. Transiens enim cum exercitu fluvium, qui Persarum, Romanorumque Regna dividit, repente naves incendit, non suadens rebus, aut verbis, sed cogens milites prælıari. Porro Duces alacritata completi, animabant milites, & eos spe varia confortabaut, quam Imperator absciderat, cum eorum reversionem incensis oavibns abnegasset. Super hæc autem cum debuisset cibos militibua congregare, oeque de propriis finibus præcipit afferri, neque de inimicorum abundantia jussit aliquid deprædari. Relinquens ergo habitabilem viam, pergebat per solitudinis loca: ubi & eibo, & potu milites desraudati & duces itineris uou habeutes, sed erraures in deserta provincia, sapientissimi principia agnovere consilia.

Socrat. lib. 3. c. 18. Edit. Chr. Valesf. cap. 21. pag. 194. a.

Julianus obsidet Regem Persarum apud Ctesiphontem.

Multos itaque vicos, castraqun detinens, jam etiam civitates capiebae. Cumque venisset Ctesiphontem civitatem, in tantum obsedit Regem, ot crebris Legationibus uteretur: offerens dare suæ patriæ partem, si solutus bello discederet. Quod ille noluit, oeque supplicantibus est miseratus: neqoe meute percepit, quod vincere quidem bonum est, supervincere nimis invidiosum: credens præcipue magicis artibus, quas ei Maximos Philosophus exhibebat, & arbitratus Alexandri Macedonis se gloriam percepturum, aut certe potiorem. Putabat enim secundum Pythagoræam Platonisque sententiam, ex mutatione corporum Alexandri animam se possidere, aut esse potius in altero corpore alius Alexander. Ob hanc itaqua causam Persarum Rugis noluit preces audire.

Sozomen. lib. 6. cap. 1. pag. 635. C.

Fortitudo cujusdam senis qui Julianum decepit.

Cum igitur in deserti loca primo captivorum habuisset ducatum, postea quidam seoior, sub schemate proditoris, se ei compendiosum iter ostendere compromisit. Cumque tribus diebus ambulantes ad majorem solitudinem venissent, illum quidem fustibus occiderunt, confiteotem hoc se fecisse pro patriæ libertate, & libentee tormenta omnia sustinere. Exercitus interea Persarum, ex itinere fatigato exercitui Romanorum iratus occurrit, seque ad congressionem prælii præparavit.

Socrates lib. 3 cap. 18. Edit. Chrisf. Valesf. cap. 21. pag. 194. D.

Querebantur enim Romani de Principe, cur noluerit bellum cum lucri promissione finire. Verumtamen Persis instantibus resistebant, ita ut frequenter verterentur hostes in fugam. Porro Julianus erat præsens in equo, & exercitum confortabat, inermis quidem spe felicitatis suæ præsumens.

CAPUT XLVII.

De Peremptione Juliani.

Theodoret. lib. 3. c. 20 Edit. Chrisf. Valesf. cap. 25. pag. 146. C.

COntra quem jaculum repente delatum, discurrens per brachium, in ejus latus immersum est. Ex hoc vulnere suscepit terminum vitæ. Quis vero justissimum intulerit vulnus, hactenus ignoratur. Sed alii quemdam invisibilium hoc intulisse ferune; alii vero unum pastorum Ismahelitarum: alii militem fame, & itinere fatigatum. Sed sive homo, sive Angelus fuerit, palam est quia divinis jussionibus ministravit. Aiunt enim, quia dum fuisset vulneratus, mox manum sanguine suo compleverit, & in aerem projecerit, dicens: Galilæe vicisti. Et in eo ipso confessus est eum blasphemia victoriam.

Socrat. lib. 3. cap. 18. Edit. Chrisf. Valesf. cap. 21. pag. 195. A.

Callistus autem, qui inter familiares Imperatoria tunc militabat, & Heroico versu ejus conscripsit historiam, ait eum a dæmone vulneratum, fuisse defunctum. Julianus ergo quarto * Consulatu suo, quem ediderat cum Salustio, sexta die Junii mensis, in Persica regione defunctus est, anno tertio Imperii sui, septimo vero ex quo Cæsar a Constantio fuerat ordinatus, vitæ anno tricesimo primo.

** An. Dom. 363.*

CAPUT XLVIII.

Quæ Magiæ post mortem ejus inventa sint.

Theodoretus lib. 3. cap. 21. & 22. Edit. Chrisf. Valesf. cap. cap. 26. & 27 pag. 147. B.

POst cujus mortem ejus Magiæ compertæ sunt. Carra namque civitas est, hactenus impietatis ejus reliquias habens. Per hanc iter agens, quoniam per Edessam propter piæ religionis cultum transire noluerat, in templum, quod a Paganis colitur, est ingressus. Ubi dum quædam cum suis consortibus sacrilegia celebrasset, januas & claustra disposuit, & quosdam ibi milites observare præcepit; ut interius nullus accederet, donec ipse remearet. Cumque mortuus fuisset, & impio pium successisset Imperium, ingredientes in templum invenerunt mira Principis simulacbra, ejusque sapientiam, & famosissimam pietatem. Viderunt enim mulierem capillis appensam, extensas

habentem manus, cujus uterum aperuerat, ut Persarum victoriam in jecore ejus inspiceret. Hoc ergo scelus in Carris inventum est. Verum io Antiochia plurimas arcas io Palatio humanis aiuot capitibus plenas fuisse compertas, & inoumera in puteis demersa corpora mortuorum. Iu qua urbe, dum ejus nuntiatus fuisset ioteritus, publicam cuncti habuere festivitatem; & non solum in Ecclesiis, & sepulturis Martyrum exultabant: sed etiam in theatris Crucis victoriam prædicabant,* cum Sacerdotibus exultautes. Ego autem etiam clamorem favoris eorum hic ponere necessarium judicavi, ut etiam apud posteros hæc memoria reservetur. Commuoiter enim clamabant omnes: Maxime fatue, obi suot tua vaticinia? Vicit Deus, & Christus ejus. Hic ergo libri terminus est habeodus, ne pio Imperio impietatis potentia copuletur.

Antiochenses publicè gaudium de morte Juliani.

* Ed. Niv. & Frob *illius magia insultantes.*

HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ, QUAM TRIPARTITAM VOCANT

EX TRIBUS GRÆCIS AUCTORIBUS Sozomeno, Socrate, & Theodoreto, ab Epiphanio Scholastico versis, per Cassiodorium Senatorem in Epitomen redactæ,

LIBER SEPTIMUS.

CAPUT I.

De Joviani Imperatoris auspiciis, & quemadmodum a Persidis finibus sit egressus.

Socrates, lib. 3. cap. 19. Edit. Christ. Vales. cap. 22. pag. 195. C.

Milites igitor io maaima æstuatione venieotes, omissa omni dilatione, altera die Joviano iosulas Imperatoris imponunt. Erat eoim vir fortis, & onbilis, & illo tempore Milleoarius, quo Juliaous electionem militibus lege proposuit, ut aut sacrificarent, aut militia cederent. Qui cingulum magis elegit amittere, quam Imperatoris præceptioooibus impiis obedire. Hunc ergn tunc Julianus propter belli necessitatem inter viros militares habebat. Qui cum violenter a militibus ad Imperium traberetor, clamabat, dicens non se velle Paganis hominibus imperare, cum ipse Christianus existeret. Cumque vox omnium communiter proclamasset, dicentium se quoque esse Christianos, suscepit Imperiom.

Joviani vox Christiano Imperatore dignissima.

Theodoretus lib. 4. cap. 1. pag. 152. B.

Cogitabat itaque Jovianus de communi salute, & quomodo posset de medio hostium illæsum exercitum liberare. Nec indiguit grandi consilio, sed fontibus pietatis utilissimum vindemiavit fructum. Repente namque suam providentiam Deus ostendit, & fluctuationem ejus ad portum traoquillitatis adduait. Dum enim hujus angustiam Persarum Rex agnovisset, missa legatione petivit pacem, deinde cibaria militibus destinavit, & forum venalium vis præparari in deserto præcepit, Celebratisque fœderibus, exercitum reduait incolumem.

Socrates, lib. 3. cap. 19. Edit. Christ. Vales. cap. 22. pag. 196. A.

Quæ pacta, quantom ad gloriam Romanorum turpia, sed tempori congruebant. Amissa namque Syria, & tradita Persis Nisibi, Mesopotamiæ eivitate discessie. Hæc Itaque noneiata Christianos confortaverunt, Paganis iotulerunt luctum. Porro milites incautum Juliaoi servotem valde culpabaot, causamque damoi finium Romaoorum ei potius ioferebant: quooiam a Persarum quasi proditore seductus, naves, quæ per fluvium frumenta deveherent incendit, & famem militibus irrogavit.

CAPUT II.

Quid Saphista Libanius contra Christianos scripserit, & quomoda Socrates Historiographus ejus dicta confutarit.

Socrates. lib. 3 cap. 19. Edit. Christ.

TUnc Itaque Sophista Libanios lamentationis librum in Juliaoum conscripsit, quemJuliaoum deominavit, sufetatom quippe laudibus illius: io quo etiam meminit librorum, quos contra Christiaoos ediderat Julianos. Et si quidem laudes Imperatoris Sophista diaisset, ego quiescerem, vestigia histotiæ sequens. Sed quoniam tamquam callidus Rhetor memoria Juliaoi librorum Christianam videtur lacerare religiooem, propterea cootra cum, positis primum verbis ipsius, pauca dicenda suot. Hyemis, inquit, noctes amplius Imperator eatendens, * incumbendo libris, Palæstioeum homioem Deum, Deique Filium referentibus, prælibabatur eniaius, & redarguendo prævaluit, ot risum, & quamdam ioanitatem ostenderet eorum, quæ coluntur a talibus. In quibus laboribos sene Tyrio sapientior est ioveotus, Propitius autem sit iste Tyrius, & placide verba mea suscipiat, tamquam a filio victus est. Hæc quidem Sophistæ Libanii sunt. Verum ego sophistam eom optimum fuisse novi: tameo si noo ejus religionis fuisset, cujus Imperator erat, omnia, quæ de Juliano Christiaoi dicunt, etiam iste tunc dicaret, & forsitan quasi Rhetor augeret. Nam & vivo Constautio laudes, & eo defuncto iojurias plenas crimioibus ejus effudit. Et si senea Porphyrius fuisset Imperator libros ejus, Juliani præposuisset operibus, Sed & Juliaous, si Sophista fuisset, diaisset forsitan etiam ipsum malum, sicut Eubolum. Quia ergo ille tamquam ejus sectæ, tamquam Sophista, & amicus Imperatoris, quæ ei sunt visa, diait; & oos, ut possumus, obviemus. Primum itaque diait, quia libris incumberet, hyemis noctes eatendens. Incumbere namque significat, quia iotentionem habuerit, ot vituperationem conscriberet, sicut consuetudo Sophistis est. Nam olim hos libros scierat: sed tunc incumbebat, & maaimo prælio contendebat. Unde palam est, quia non (sicut Libaoius putat) redarguendo prævaluerat: sed iofirmitate suæ veritatis æstuabat; & ea, quæ bene illic cauteque sunt posita, tamquam detractor lacerare laborabat, Omois enim, qui resistit alicui, nunc vertendo, nunc celando veritatem, mentitur adversus eum cootra quem litigat. Et qui iosensus alicui est, omnia sicuti hostis non solum agit, sed etiam loqui contendit. Quia vero Julianus, atque Porphyrius, quem Tyrium senem vocat, detractores ambo fueruot, suis sermonibus arguootur, Nam Porphyrius summi Philosophorum Socratis vitam dilaceravit in historia Philosophiæ, quam ipse conscripsit, & talia de eo retulit, qualia soliti derogationibus occupari, Et hæc de illo Socrate, qui apud Græcos mirabilis castitate, justitia, aliisque virtotibus habebatur. Quem Plato mirabilis eorom Philosophus, & Xenophon, & alter Philosophorum

Vales. cap. 22. pag. 196. B.

Libanius scripsit opus de morte Juliani.

* *MS. in contendendo.*

Libanius vivum Constantium laudavit, vituperavit mortuum.

Senex Tyrius, id est, Porphyrius.

* idest *ebrius*.

*chiafus, non solum tamquam Deo amabilem honorant: sed etiam ultra hominem sapuisse pronunciant. Porro Julianus zelatus partem, passionem propriam in Cæsaribus enudavit, & omnium ante se Regnatium vitas carpens, neque Philosopho Marco pepercit. Igitur ambo detractores fuerunt. Non opus haben plurimis uti sermonibur. Ego namqua ex utrorumque verbis mores eorum conjiciens, hæc dixi. Quid autem de Juliano Gregorius Nazianzenus retulit, andiamas. Ait eoim in secundo libro contra Paganos hæc verba post alia: Hæc eqaidem de Juliano aliis ipsa experimenta tradiderunt, & assampta potestas Imperii: mihi autam olim ejus mores comperti sunt, dum bunc virum in Athenis clarius agnovissem. Veuerat enim illic, dam frater ejus Imperatori videretur inimicus. Fuitque adventus ejus ratin duplex; una qaidem quasi decentior, qua dicebat se venisse, ut videror Helladam, atqua doceretor: altera vero secretior, & non nota plurimis; ut immulatoses dæmonam, & viros fallaces inquireret: quia unndum babebat impietatis suæ licentiam. Tunc igitur non frustra consideravi virum. Non coim furtuiru ista cnnspeai: sed faciebat me cautum ioconstantia morum ejus, & excessus uberior. Vates enim egregius est, qui beue considerat. Nullum enim signum in eo mihi utile videbatue, Cervia inflexibilis, bumeri jactabiles, oculi currentes, buc illucque directi, & furinsc respicientes, pedes impatientes, nares spirantes injurias atque contemptum, schemata risibilia, & hoc ipsum semper habentia. Risus incontinens, & quasi subbulliens. Consensus, & negatio simul, rarin nulla ratione consistenr, interrogatio inordinara, atque responsio nulla congruentia sibi conveniens. Sed quid per universa discurro? Hunc ante opera vidi, & operibus ipsis agnovi. Ee siquidem essent mibi præsentes, qui eunc adeeant, testarentur, quia cum bæc vidissem, repente dial; O quale malum nutrit Respublica Romanorum! Et cum hæc prædiaissem, optavi me inveniri debere mendacem. Melius enim fuerat hoc, quam ut taotis terra sceleribus impleretur. Nunquam arbitror talia fuisse prodigia, cum multa dilnvia, multa incendia, multæ pestes, & hiatas terræ provenerint; licet homines inhumani, & feroces, compositique dissimilibus naturis fuisse referantur. Ob quam rem dignn sua superbia fine conclusus est. Hæc Gregorius de Juliano narravit. Quia vero contra Christianos multa verba proferentes, nisi sunt vim facere veritati, quædam ea sacris litteris pervertentes, alia permutantes, omnia tamen secundum suam fumentea inteotinnem: multi eis obviantes ista patefeceruot, destruentes, & redarguentes eorum vaus sophismata; & ante omnes Origenes, licet anta multa fuisset tempora Juliani.

Gregorius Nazianzenus Julianum depingit.

Origenes difficilia verba scriptura interpretatus est, & cur.

Is enim ea, quæ videbantur turbare legentes sacratissimas lectiones, objiciens sibimet, & interpretatus ea, detractorum sophisticas adinventiones exclusit. Quæ si sæpius legissent Julianus, atque Porphyrius, ea libenter accipientes, in aliud forte sua verba mutarent, & non ad blasphemiæ sophismata verterentur. Quia enim lacerare studuit Imperator, apud idiotas, & simplices verba faciens, & non apud eos, qui scripturarum divinarum obtinent veritatem, ex his palam est: sumens enim ea verba, quæ dispensationis causa humanius posita sunt, cum multa hujusmodi collegisset eaempla, hæc novissime dicit: Horum igitur singula, si non aliquam habent ineffabilem contemplationnem, maxima de Deo blasphemia sunt plena. Hæc ergo Julianus in tertio contra Christianos libro dixit. In libro autem suo, quem de Cynismo conscripsit, docens quomodo sacras fabulas decer fingi, dicit oportera harum veritatem abscondi. Sic enim ait: Amat enim natura celari, & abdita deorum substantia non patitur nudis verbis in aures introire pollutas. Apparet ergo per hæc Imperatorem suspicionem habuisse de divinis scripturis: quoniam essent verba mystica, ineffabilem quemdam modum contemplationis habentia. Sed indignatur, cur non omnes eamdem sententiam babuerint, & insistit his, qui inter Christianos divina simpliciter suscipere videntur eloquia. Non igitur oportebat eum contra simplices insurgere, nec propter illos contra sacras litteras intumescere, neque odio habere, & aversari quæ magis beue intellexerant: quoniam non omnes tunc ita sentiebant, sicut ipse voluerat. Similis ergo Porphyrio factus est. Ille namque in Cæsarea Palæstinæ a quibusdam Christianis cæsus, iracundiam non ferens, Christianitatem deseruit per furorem; & odio inimicorum scribendo blasphemias, Christianitate privatos est; sicut eum Eusebius Pamphili redarguit, & ejus verba destruxit. Imperator autem apud idiotas superbus inter Christianos exitit, ea passione in blasphemias Porphyrii declinavit. Ambo siquidem sponte deliquerunt, & scienter peccando dignissima pœna mulctati sunt. Cum igitur Sophista Libanius velut irridens dixisset, hominem ex Palæstina Deum, & Dei Filium faciunt, oblitus suorum videtur esse verborum; ad finem namque ejus libri Julianum deificavit, sic inter alia dicens: Primum namqua nuntium ejus mortis pene peremerant, cur putaretur de Deo mentitur. Deinde paulalum descendens, ait: O dæmonum alumne, dæmonumque discipule, & dæmonum observator, Qui licet hoc aliter intelligeret, verumtamen hæc eadem de Juliano dixit, quæ Christiani exprobrantes affirmant. Si ergo eum laudare cogitabat, oportebat eum hoc nomen effugere, necеam deditum dæmonibus indicare; sicut sermonem aliam declinavit, quem dum reprehenderetur, de suis libris abscidit. Quomodo enim homo Christus deificetur, & quemadmodum in aperto homo fuerit, invisibiliter autem Deus, & quemadmodum utraque sint vera, Christianorum ratio sacra novit: Pagani vero antequam credant, intelligere nequeunt. Dicit enim sermo divinus: *Nisi credideritis, non intelligetis*. Quapropter non erubescunt multos homines deificantes, & utinam bonis moribus institutos, aut justos, aut castos, & non potius lubricos, iniquos, & ebriosos, id est, Hercules, Dionysios, & Asclepios, sicuti frequenter in suis libris Julianus jurare non erubescit. Quorum masculos, fœminasque Cupidines si enumerare voluero, longa digressio generatur. Sed sufficit hæc scire volentibus Aristotelis Pallium, & Corona Dionysii, & liber Egini multæ memoriæ, turbaque Poetarum, qui de talibus scribentes, vere ridiculum, & inanitatem Theologiæ ostendere Paganorum. Quia vero proprium Paganorum est, homines summa facilitate deificare monstremus. Rhodiis quadam calamitate detentis responsum est datum, ut Phrygium Attin sacerdotem vesaniæ Phrygum celebritatibus placarent. Tale namque responsum est: Attin placata deum magnum, purum Adonem, bonæ vitæ, divitiarum datorem, comatumque Dionysium. Hoc itaque responso, Attin, qui amore vesano semetipsum occidit, eumdem Adonem, Dionysiumque nominavit. Cumque Alexander Macedonum Rex transisset in

Quid Porphyrium moverit, ut adversus Christianos scriberet.

Summis conatus Julianum laudat Libanius, summe vituperat.

Isai. 7. 9.

Inanitas theologiæ Paganorum.

Amphictyones carmina pro Alexandro finxerunt.

Afiam, Amphictyones Alexandro faventes, carmina ifta finxerunt: Jovem deorum confule, & Minervam honora ter genitam, qui corpore mortali supernnm abfcondis Regem, quem Jupiter Heronm feminavit genesibus adjutnrem, bonæ leges lætitiæ Alexandrnm ftatuere Regem. Hæc in * Pythia pronnntiavit dæmon; qui cnm potentibus adularetur, deificabat eos. Quid anim dicamus, dum etiam * Cleomedem athletam deificaverint, ita dicentes: Ultimus Heroum Cleomedes civitatis athleta, quem facrificiis honnrate, quia mortalis jam nnn eft. Propter hoc ergn refponfum Diogenes Cyoicus, & Oennmaus Philofophus Pythinm reprehenderunt Apollinem. Cyziceni vern tertinmdecimum deum Adrianum appellaverunt. Sed etiam ipfa Adrianus amafium funm Antinoum deificavit. Et hæc ridiculum, & inanitarem nno dicit effe Libanius? Hæc argo a nobis propter ejns detractionem, per digreffionem dicta fufficiant.

* Ed. *Parthia*.

* MS. Lyr. *diospedem*.

Adrianus amafium fuum deificavit.

CAPUT III.

De rectitudine fidei Joviani, & quid Athanafius Alexandrinus fcripferit.

Theodoretus lib. 4, cap. 2. pag. 158. C.

* Ed. V. & Frob. *Jovinianus*.

Jovianus Aug. epifcopos exules reftituit.

Jovianus Aug. ab Athanafio cupit orthodoxā veritatem edoceri.

* JOviannus ergn Imperatnr, mox ut Imperii fui terras ingreffus eft, primum hæc confcripfit, ut Epifcopi de exilio remearent, & Ecclefias eis reddendas effe profeffus eft, qui expofitam in Nicæa fidem invinlabiliter fervaverunr. Scripfit etiam Athanafio, qui præcipnus erat hnrum dngmatum propngnator, petens, ut ei refcriberet perfectam divinorum dogmatum difciplinam. Qui eloqnentes Epifcopos congregans refcripfit: rogans, ut fidem Nicææ expofitam cuftodiret, tamqnam Apoftnlicis dogmatibus congrucotem. Cujus epiftolæ verba fnnt hæc.

Piiffimo atque Clementiffimn Victnri Augnfto Joviano Athanafins, & reliqni Epifcnpi, venientes ex perfnna omninm Epifcoporum Ægyptinrum, Thebaidis, & Libyæ.

Theodoretus lib. 4. cap. 3. Edit. Chrift. Epiftola Athanafii & aliorum Orthodoxorum, ad Jovianum Aug.

Decet Deo amabilem Principem difcendi babere voluntatem, defiderinmque cœleftinm. Sic enio vere & cor habens in manu Dei, & Imperium enm pace multis annnrum curricnlis gubernabis. Vnlenta igitur te a nnbis tna difcere pietate Cathnlicæ Ecclefiæ fidem, gratias ob hoc Dnmino referentes cnravimus, ut proiatam ab nmnibus Patribus in Nicæa tnæ pietati infinuaremus fidem. Hanc enim repudiantes qnidam, nnbis equidem frequenter infidiati fnnt, eo quod Arianæ non confentiremus vefaniæ. Auctnres vern facti funt hæefis, & fchifmarum univerfalis Ecclefiæ. Vera ergo, & pia in Dominnm nnftrum Jefum Chriftnm fides eft omnibns manifeita, & ex divinis litteris agnita, atque lecta. In hac enim atiam fancti martyrin confummati funt, & requiefcentes in Domino nunc confiftunt. Manferet itaque femper fides illæfa, oifi calliditas quorumdam hæreticorum eam violare prafumeret. Arius enim quidam, ejufqne fectatnres erumpere, & impietarem adverfus eam introducere tentaverunt: dicentes, ex non extantibus, & crearuram, atqne factnram, convertibilemqne effe Filinm Dei; plorimnfque, per talia feduxerunt, ita nt etiam qui aliqnid effe videbantur, blafphemia hujufmodi traherentur. Verum fancti Patres noftri ohm convenientes (ficuti prædiximus) in Nicæno Concilin, Arianam qnidem fectam anathematizaverunt: Catholicæ vero Ecclefiæ fidem, fcriptura tefte, profeffi funt. Eaque prædicatinne hærefis extincla eft, quæ nbiqne videbatnr accenfa. Hæc itaque fides per omnes Ecclefias legebatur, atque prædicabatnr. Sed qunniam Arianam hærefim quidam rennvare volentes, ipfam fidem a Patribus in Nicæa prnlatam anathematizare præfnmpferunt: aliqui vero fingunt fe eam profiteri, fed ipfam veritatem negare nofcuntnr, aliter intarpretantes confubftantialitatem, & fancto Spiritni blafphemantes, cum dicunt eum creaturam effe, atque facturam per Filium celebratam: neceffario confiderantes læfionem, quæ ex hujnfmodi canfa contra populum generatnr, nfferre tuæ pierati confeffionem Concilii Nicæni curavimus, nt pia religin tua cognofcat, cum quanta fcrupnlofitate confcripta eft; & qnantum errent, qui extra eam vnlnnt aliquid edocere. Cngnnfce, Den amabilis Imperator, qunniam hæc quidem prædicatur a fæculn, & hanc profeffi funt Patres Nicæa convenientes. In hac quoque fide concordant omnes Ecclefiæ in Hifpania, & Britannia, necnon in Galliis, Italiis, & in Dalmatiis, conftitntæ, in Myfia, & Macedonia, & univerfa fimnl Helladа, fed etiam in univerfa Africa, Sardinia, Cypro, Creta, Pamphylia, Lycia, Ifauria, & in nmni Ægypto, & Libya, Pnnto, & Cappadocia, partibufque vicinis, & Orientales Ecclefiæ, præter paucos Arii fectatores. Omninm namque prædictornm fententiam experimento cngnovimns, & litteras habemus, eofqoe nnvimus, Deo amabilis Imperatnr: quia cum pauci quidam hnic fidei contradicant, præjudicinm facere non poterunt in rnto nrbe terrarum. Multo enim tempore ab hærefi Ariana pnlfati, nunc etiam pietati contentione maxima contradicunt. Ut vero hæc pietas tna cngnofcat, licet fciat: tamen ftudnimus fidem, Nicænn Cnncilin profeffam ab Epifcopis trecentis decem & octo, fubjungera. Eft antem hæc Nicæoi Cnncilii fides:

Profeffio fidei in concilio Nicano.

Credimus in unum Deum, Patrem nmnipotentem, nmnium vifibilium, invifibiliumqua factorem. Et in unnm Dominum noftrum Jefnm Chriftum, Filium Dei, natnm ax Parre Unigenitnm, hoc eft, de fubftantia Patris, Deum de Den, lumen de lumina, Deum verum de Deo vero: natnm, nnn factum, confubftantialem Patri, per qnem omnia facta funt, quæ in cœlo, & quæ in terra. Qui propter nos hnmines, & propter noftram falutem defcendit * de cœlis, incarnatus, hnmanatus, paffus eft, & die tertia refurrexit. Afcendit in cœlos, venturus judicare vivos & mnrtnos. Et in Spiritum fanctnm. Eos autem qui dicunt: Erat, quandn oon erat, & antequam nafceretur, nnn erat: & qnia ex non extantibns factus eft, aut ex altera fubftantia, vel fnbfiftentia: dicentes effe aut ereatum, aut convertibilem, aut mutabilem Filinm Dei, hos anathematizat fancta Catholica, & Apoftolica Ecclefia. In hac fide, Deo amabilis Imperatnr, nnn confiftere neceffarium eft, tamquam facra & Apoftolica: nullaque movere eam feductinne verborum, atqne cnntentinne: quod ab initio Ariani fecerunt, ex non extantibns Filium dicentes: Et, qnia erat, quando nnn erat, & creatus, & factus, & convertibilis eft. Prnpterea, ficuti prædiximns, & Nicæna Synodns hærefim anathematizavit hujufmndi: fidem vero profeffa eft * veritatis. Non enim fimplicitar fimilem dixerunt Filium Patri, ne fimpliciter fimilis Deo, Dens verus affe crederetnr: fed atiam confubftantialem fcripferunt, quod proprium eft * genuini, veriqne filii, ex vero, & natnrali Patre nafcentis. Sed nequn

* Ed. omittunt *de cœlis*

* MS. Lyr. *Trinitatis*.

* Ed. *geniti*.

Spiritum sanctum alienaverunt a Patre, & Filio, sed potius glorificaverunt eum cum Patre, & Filio in una sancta Trinitatis fide, eo quod una sit in sancta Trinitate Divinitas.

Theodoretus lib. 4. cap. 4. pag. 153. C. Frumentorum copiam resti. tuit Ecclesiis Jovianus.

Has litteras Imperator legens, confirmavit quam habuerat de sacris scientiam, & affectum; aliamque conscripsit legem, ut frumentorum consuetudo redderetur Ecclesiis, quam Maximus constituerat Constantinus, & dari prohibuerat Julianus. Et quoniam propter illius impietatem orta fames non sinebat totam tunc summam, quam Constantinus constituerat, erogari; tertiam partem Jovianus ad præsens impendi promisit; ita ut, cessante fame, frumenta integra præberentur.

CAPUT IV.

Quomodo Joviani temporibus Orthodoxi floruerint, & hæretici sint appressi.

Socrates lib. 3. cap. 20. & 21. Edit. Christ. Vales. cap. 24. & 25. pag. 202. D. Exules Episcopos revocat Jovianus.

EVocavit igitur Imperator a Constantio exilio missos Episcopos, qui non occurrerant Juliani redire temporibus. Tunc autem etiam templa Paganorum omnia claudebantur, & ipsi sacerdotes ubique fugiebant; indutique palliis ipsa pallia reponebant, & ad schema commune revertebantur. Quievit etiam pollutio sanguinis, quam publice insatiabiliter sub Juliano celebrabant. Porro Christiani non quiescebant: Præsules enim religionum adibant crebro Principem credentes ejus obtinere se voluntatem adversus proprios inimicos. Et primum quidem Macedoniani libellum Principi porrexerunt, postulantes, ut expellerentur Ecclesiis, qui dissimilem Filium prædicabant, & ipsi introducerentur in eas. Erant enim qui libellum obtulerant Basilius Ancyræ, Sylvanus Tarsi, Sophronius Pompejopoleos, Pasinicus Zilenus, Leontius Comanus, Callicrates Claudiopolites, Theophilus Castabalenus. Horum libellum Imperator accipiens, eos sine responso dimisit, hoc tantummodo dicens: Ego contentiones odi, eos autem qui ad concordiam festinant, diligo, pariter & honoro. Quod audientes, qui ad contentionem se præparabant, quieverunt. Hoc ergo pro voto Imperatoris est factum. Nam tunc intentio sectatorum Acacii revelata est; &, sicuti solebant, ad vota se Principis contulerunt. Convenientes enim in Antiochia Syriæ, habuerunt verba cum Meletio, qui ante paululum divisus ab eis, consubstantialitatem ita defendere videbatur. Hoc itaque fecerunt, quoniam eum honorati conspiciebant, Principe tunc ibi morante. Communi ergo consilio libellum componentes, consubstantialitatem professi sunt, & Nicænam roborantes fidem, obtulerunt Imperatori. Cujus libelli verba sunt hæc.

Acaciani conveniunt apud Antiochiam.

PIISSIMO, ET DEO AMABILI DOMINO nostro Joviano Victori Augusto, Synodus præsentium Episcoporum ex diversis provinciis in Antiochena urbe convenientium.

Acacianorum epistola ex Synodo Antiochena ad Jovianum Aug.

Quoniam Ecclesiasticam pacem, atque concordiam tua primum studuit pietas celebrare, bene novimus etiam nos, Deo amabilis Imperator. Quia vero verticem hujusmodi veræ unitatis, & orthodoxæ fidei bene sumpsisti, neque hoc ignoramus. Sed ne cum his, qui adulterant veritatis dogma reputemur, tuæ pietati suggerimus; quoniam sancti Concilii in Nicæa olim, & ab initio celebrati fidem & suscipimus, & tenemus. Quando etiam consubstantialitatis nomen, quod aliter se quibusdam habere videtur, dicimus cautam interpretationem a Patribus excepisse, quippe significantibus, quoniam ex substantia Patris natus est Filius; & quia similis per substantiam Patri est. Non enim velut aliqua passio circa ineffabilem Nativitatem creditur, Neque secundum aliquem Paganorum usum percipitur a Patribus substantiæ nomen dictum: sed ad destructionem Arianorum, qui præsumpserunt ex non extantibus de Christo aliquid impie prædicare. Quod etiam isti, qui nunc inæqualitatem afferunt, asperius, & audacius ad vastandam Ecclesiæ concordiam imprudenter ausi sunt perpetrare. Quamobrem huic nostræ relationi subjunximus exemplar fidei Nicæni Concilii, quam etiam decenter amplectimur, Est enim hujusmodi: Credimus in unum Deum, Patrem omnipotentem, & reliqua. Et subscriptio: Meletius Episcopus Antiochiæ obtuli, in suprascriptis consentiens, Eusebius Samosatenus, Evagrius Siculus. Uranius Apamiæ, Zoilus Larissenus, Acacius Cæsareæ, Antipater Rhosi, Abramius Urimenus, Aristonicus Seleucobeli, Barlabentus Pergami, Uranius Melitinæ, Magnus Chalcidis, Euthicius Eleutheropoleos, Josacius Armeniæ majoris, Titus Bostrensis, Pelagius Laodiciæ, Arabianus Adrensis, Piso Adadenus per Lamirionem Presbyterum. Sabinianus Zeugmatis, Athanasius Ancyræ per Orphitum, & Aetium Presbyteros, Irenæus Gazæ, Piso Augustæ, Patricius Palti per Lamirionem Presbyterum, Anatolius Berœæ, Theotimus Armenus. Lucianus Arcenus. Hunc itaque libellum in collectione Synodalium Sabini conscriptum invenimus. Verum Imperator propositum hoc habebat, ut blandimentis, & suasione verborum discordantium contentiones abscinderet, dicens: Nulli quidem se quomodocumque credentium fore molestum; eos tamen diligere, & nimis honorare, qui principium Ecclesiasticæ unitati præberent. Quia vero hoc egerit, etiam Themistius Philosophus ait in laude, quam in ejus protulit Consulatu, ubi miratur Imperatorem, quod permiserit unumquemque colere sicut vellet: atque devicerit blandientium mores, quos valde decidens, ait [a] manifestari per purpuram.

Quomodo Acaciani nom. substantiæ in Trinitate admiserint.

Sabinus Synodalium collectionem conscripsit.

[a] Ed V. & Frob. manifestare purpuram. Ed. Niv. addit eos non Dei, sed purpuram magis colere.

Igitur Imperator tunc etiam Secundo nomine Præfecturam gubernanti, Prætorianam legem dedit; ut capitali sententia plecteretur, qui sacram virginem nuptiali thoro violare præsumeret: vel impudico aspectu respiceret, ne dicam abripere forte tentaret. Quam legem ideo posuit, eo quod Juliani temporibus quidam hujusmodi virgines uxores ducere præsumpserunt.

Sozomen. lib. 6. cap. 3. pag. 640. B. De non ducendis sacris virginibus, Joviani lex.

CAPUT V.

Quod Athanasius venerit ad Jovianum, & ab eo sit decenter honoratus.

Sozomen lib. 6. cap. 5. pag. 642. D.

INter hæc Athanasius Alexandrinæ sedis Episcopus, cum paucis suorum communicato consilio necessarium judicavit, ut Christianum videret Imperatorem. Veniensque Antiochiam, Principem, de quibus oportebat, edocuit. Quidam aiunt, quia eum ipse magis evocaverit Imperator; ut quæ necessaria pro religione, & recta fide videbantur, exponeret: disponensque, ut decebat, causas Ecclesiæ, de reversione cogitabat. Verum Euzoius Arianæ sectæ, Antiochenæ civitatis Episcopus, studebat, ut Probatianus quidam Eunuchus in Alexandrina urbe ordinaretur Episcopus. Cumque hoc ageretur, Lucius Alexandri-

Lucius Alexandrinus accusat Athanasium.

nus a Georgio Presbyter ordinatus, adiit Imperatorem; & maledicens Athanasio, quasi temporibus Episcopatus sui fuisset * inscriptus, & plurima exilia sub præcedentibus sustinuisset Imperatoribus, essetque circa sacra per eum causa discordiæ: supplicabat insuper, ut alius in Alexandrina civitate ordinaretur Episcopus. Verum Imperator sciens, quantæ Athanasio inimicorum insidiæ provenissent, derogationes hujusmodi non respexit: sed Lucium quidem cum multa interminatione tacere jussit: Probatianum vero, ejusque sequaces eunuchos, auctores hujusmodi scelerum, atque turbarum, castigandos esse præcepit. Porro Athanasium, amicum sibi maximum factum, destinavit in Ægyptum; ut, sicut ei videretur, causas Ecclesiarum, populosque disponeret. Fertur enim, quia eum pro maxima virtute conversationis, sapientiæque laudaverit. Aiunt quidam, antequam sub Constantio Imperatore Ariani tenerent Ecclesias: somnium vidisse Antonium Monachum, quasi burdones altare sacrum calcibus evertissent, experrectumque dixisse: quoniam ab adulteris, & permixtis hominibus Ecclesia calcaretur. Quæ non fuisse mendacia posterior monstravit eventus.

** Ed. Niv. & Frob. accusatus.*

Athanasius causarum Ecclesiæ, & populi judex constituitur.

Antonii monachi somnium.

CAPUT VI.

De Consulatu, & fine Joviani.

TUnc igitur Imperator, impetum retinens hæreticorum, discessit ab Antiochia, & venit ad Tarsum Ciliciæ, ibique corpus Juliani sepelivit. Et dum cuncta solemnia funeri ejus exhibuisset, * Consul est designatus. Dumque Constantinopolim festinaret, venit ad prædium nomine Dadastana inter Galatiam, & Bithyniam: quo Philosophus Themistius cum aliis Senatoribus occurrens, Consularem recitavit orationem. Feliciter tunc agi poterant res Romanæ publicæ, & simul Ecclesiasticæ sub Principe benigno dispositæ: nisi repentina mors talem virum ab hominibus abstulisset. In prædicto namque prædio hyemis tempore, in phraais languore constrictus est mortuus, Consulatu suo, & Varroniani filii, septimadecima die Februarii mensis; qui regnavit mensibus septem, vixit annis triginta tribus.

Socrates. lib. 3. cap. 22. Edit. Christ. Valef. cap. 26. pag. 205. B.

Jovianus Julianum Tarsi sepelit.

** An. Dom. 364.*

CAPUT VII.

De ortu Principis Valentiniani, & quemadmodum fratrem Valentem ipse fecerit Imperatorem.

CUmque in Nicæam Bithyniæ venisset exercitus, Valentinianum ordinavit Imperatorem, virum optimum, & apice Principali dignissimum.

Sozomen. lib. 6. cap. 6. pag. 644. B.

Valentinianus igitur ordinatur vicesimaquinta die ejusdem Februarii mensis, Pannonius genere, de Cibala civitate; cui tunc erat militum cura commissa: quoniam probatissime militarem noverat disciplinam. Fuit etiam vir magnanimus, & semper præsenti fortuna melior apparebat.

Socrates. lib. 4. cap. 1. pag. 210. B.

Is enim non modo fortitudine, sed etiam prudentia, temperantia, atque justitia, & corporis magnitudine præfulgebat. Sic enim fuit regalis, pariter & urbanus, ut dum exercitus tentasset ei alium sociare consortem, ille responderit, quod cantatur ab omnibus: Vestrum, inquit, fuit, o milites, Imperatore non existente mihi dare regimen Imperii: verum, ubi hoc ego suscepi, meum jam, & non vestrum est de rebus cogitare communibus. Cujus verba mirati milites, ejus secuti sunt voluntatem. At ille fratrem de * Pœonia vocans, quod non debuit, socium fecit Imperii.

Theodoretus. lib. 4. cap. 5. Edit. Christ. Valef. c. 6. pag. 156. B.

Regia Valentiniani ad milites verba.

** MS. Santheod. Pannonia.*

Post triginta dies auspicii sui.

Cui Asiæ sceptra contradens, pariter & Ægypti, Europam sibi distribuit. Et veniens ad Hesperiam, omnem * illic edocuit æquitatem, a prædicationibus pietatis incipiens.

Socrates. lib. 4. cap. 1. pag. 210. C.

Theodoretus. lib. 4. cap. 5. Edit. Christ. Valef. cap. 6. pag. 156. C.

** Ed. illico.*

CAPUT VIII.

De Ambrosii Mediolanensis Episcopatu, atque fiducia loquendi.

AUxentio namque defuncto, qui Mediolanensem Præsulatum tenuerat, multisque fuerat Conciliis abdicatus, evocans Episcopos Imperator, hujusmodi apud eos verba locutus est: Nostis aperte, eruditi quippe divinis eloquiis, qualem oporteat esse Pontificem, & quia non deceat eum verbo solum, sed etiam conversatione gubernare subjectos, & totius semetipsum imitatorem virtutis ostendere, testemque doctrinæ conversationem bonam habere. Talem itaque in Pontificali constituite sede, cui & nos qui gubernamus Imperium, sincere nostra capita submittamus, & ejus monita, dum tamquam homines deliquerimus necessario, veluti curantis medicamenta suscipiamus.

Theodoretus. lib. 4. cap. 5. Edit. Christ. Valef. cap. 6. pag. 156. D.

Qualis debeat esse episcopus.

Hæc cum dixisset Imperator, petiit Synodus, ut magis ipse decerneret, sapiens & pius existens. At ille: Super vos est, inquit, talis electio. Vos enim gratia divina potiti, & illo splendore fulgentes, melius poteritis eligere. Tunc Sacerdotes egressi, de Episcopali sede tractabant. Verum civitatis habitatores, ut assolet, tumultus faciebant, alii hunc, alii illum ordinari petentes. Qui enim erant de Ariani Auxentii secta similem sibi fieri concertabant. Rursum Orthodoxi, sui dogmatis nitebantur habere Episcopum. Hanc seditionem Ambrosius, cui tunc Præsidalis fuerat cura commissa, cognoscens, & metuens ne quid turbæ consurgeret, ad Ecclesiam festinus accessit. At illi, cessante seditione, communem dederunt vocem: petentes, ut Pastor gregis ordinaretur Ambrosius, qui nondum fuerat baptizatus. Hoc Imperator agnoscens, repente jussit eum baptizari, & tamquam dignum virum ordinari Pontificem. Noverat enim ejus certiorem omni pondere voluntatem, & totius regulæ decreta subtiliora. Arbitratus etiam divinum in eo esse decretum, dum in ejus electione etiam pars contraria consonaret. Is ergo sacri baptismatis dono potitus, gratiam quoque simul suscepit Episcopatus. Quo facto, hunc hymnum optimus Imperator Salvatori, & Domino obtulisse fertur (his quippe, quæ gerebantur, intererat) Gratias, inquit, ego tibi Domine omnipotens, & Salvator noster: quoniam huic viro ego quidem commisi corpora, tu autem animas; & meam electionem ostendisti tuæ justitiæ convenire. Cumque post paucos dies sanctus Ambrosius cum multa fiducia apud Imperatorem quereretur, quia male a Judicibus agebatur, tunc Imperator ait: Hanc, inquit, confidentiam tuam dudum novi; & aperte probans, non solum non restiti, sed etiam in electione ordinationis tuæ socius fui. Festina itaque sanare, sicut a divina lege præcipitur, animarum delicta nostrarum. Hæc igitur Imperator Mediolani & dixit, & fecit. Cognoscens autem quosdam in Asia, & Phrygia de divinis dubitare dogmatibus, in Illyrico quidem præcepit Synodum celebrari, & quæ de illis decreta, atque firmata sunt, dubitantibus destinavit.

Theodoretus. lib. 4. cap. 6. Edit. Christ. Valef. cap. 7. pag. 157. B.

Ambrosius nondum baptizatus eligitur in Episcopum.

Synodus Illyrico celebratur jussu Valentiniani Aug.

Por-

Porro qui illic convenerant, decreverunt fidem, expositam in Nicæna urbe, servandam. Scripsit autem & ipse, socium adhibens in suis litteris fratrem; quatenus in his, quæ placuerant, durareeur. Nunc ergo etiam legem ipsam ponere necessarium est, quæ aperta & ejus pietatem prædicat, & Valentis tunc stocesitatem sine dubitatione demonstrat.

CAPUT IX.

Edictum Valentiniani, & Valentis de Consubstantiali Trinitate.

IMPP. MAXIMI, PII, VICTORES, Augusti Valentinianus, Valens, & Gratianus Episcopis diœceseos Asiæ, Phrygiæ, Carophrygiæ, & Pacatianæ, in Domino Salutem.

Theodoretus lib. 4. cap. 7. Edit. Christ. Vales. cap. 8. pag. 158. C. TAnto Concilio in Illyrico celebrato, & subtiliter habita quæstione de salutari Verbo, ostenderunt ter beati Pontifices Trinitatem consubstantialem Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Quam nequaquam declinantes, juxta ministeria religionis magni Regis exercent. Hanc ergo prædicari decrevit nostra quoque potentia: ita tamen ut non dicant aliqui: Sequimur religionem Imperatoris, hanc patriam gubernantis, & non illi potius obedientes, qui nobis salutis mandata contradidit. Evangelium namque Christi nostri

Matt. 22. 21. sic habet: *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo.* Quid ergo dicitis vos Episcopi, & Præsules salutaris Verbi? Si ita se habet vestra probatio, diligentes alterutros, Imperiali abuti dignitate quiescite; & nolite persequi eos, qui Deo perfecte ministrant: quorum orationibus & terrena bella sedantur, & recedentium a Deo Angelorum repelluntur incursus; quique omnes dæmones corruptores precum assiduitate confundunt: tributa secundum leges inferre non respuunt, potestatique Regiæ non resistunt: sed sincera voluntate & superni Dei mandata custodiunt

Orationum efficacitas. & nostris legibus subjugantur. Vos autem inobedientes esse monstramini. Et nos quidem subjicimur ei, qui primus est, & novissimus: vos autem vobismet arrogatis. Nos itaque puros nos ipsos a vobis esse desideramus. Et sicut Pilatus in examinatione nostri Christi, dum nollet eum perimere, conversusque ad Orientem, & petens

Matt. 27. 24. aquam, diluit manus suas dicens: *Innocens ego sum a sanguine hujus justi:* Sic etiam nostra Majestas semper mandavit persecutionem non fieri, neque fluctuationes inferri, nec invidere laborantibus in agro Dominico, neque dispensatores magni Regis expellere; ut non ad præsens & sub Imperio nostro crescere videamini, & postea testamentum Domini subdere passioni, sicut in sanguine Zachariæ. Sed illi post adventum superni Regis, Domini nostri Jesu Christi disrupti sunt, contradici morti cum adjutore suo dæmone corruptore. Hoc præcepimus in Megetio, & Ciceronio, & Damasco, & Lampone, & Brintisio, qui auditores fuerunt. Sed etiam ipsa vobis gesta direximus, quatenus cognoscatis ea, quæ in

Filius quomodo Patri consubstantialis. eximio sunt Concilio celebrata. His ergo litteris subdidit etiam dogmata Concilii, hæc summatim habentia: Profitemur, sequentes magnum orthodoxumque Concilium, consubstantialem, Patri esse Filium; & non sic intelligimus consubstantialem, sicuti dudum quidam exposuerunt, non vere subscribentes, & nunc alii illos vocantes Patres, virtutem sermonis respuunt, & sequuntur eos, qui per consubstantialitatem similitudinem significatam esse scripserunt; eo quod nulli reliquarum creaturarum per eum factarum similis sit Filius, nisi tantummodo Patri. Sed qui hæc exponunt, creaturam præcipuam Dei Filium impie dogmatizant. Nos itaque sapimus, sicut etiam Concilia nuper Romæ, & in Galliis celebrata, unam esse, eamdemque substantiam Patris, & Filii, & Spiritus sancti in tribus personis, quod est in tribus perfectis subsistentiis. Confitemur autem secundum Nicænam expositionem, & incarnatum Filium Dei consubstantialem ex Virgine sancta Maria, & in hominibus inhabitasse, & complesse dispensationem pro nobis omnem in Nativitate, & Passione, & Resurrectione, & in cœlo Ascensione: & iterum venturum, ut reddat nobis similitudinem divinam: a semetipso Deum existentem carnigerum, & hominem Deiferum. His ergo, quæ prædicta sunt, contraria sapientes anathematizamus, & eos simul, qui non vera anathematizant eum, qui dicit, Antequam nasceretur, non fuit Filius: sed scripsit, quia & antequam opere nasceretur, virtute erat in Patre. Hoc enim & in omnibus creaturis est, quæ non semper existunt sicuti Deus. Filius enim semper cum Patre est, sempiterna nativitate progenitus.

Hæc igitur Imperator summatim significavit: ego vero etiam ipsas Concilii litteras ponendas existimo.

CAPUT X.

Epistola Illyricianorum Episcoporum ad Orientales Episcopos profitentium Consubstantialem Trinitatem.

EPISCOPI ILLYRICI EPISCOPIS Ecclesiarum Dei, diœceseos Asianæ, Phrygiæ, Caruphrygiæ, Pacatianæ, in Domino Salutem.

COnvenientibus nobis in unum, & habita maxima quæstione de salutari Verbo, probavimus consubstantialem esse Trinitatem Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Quamobrem justum fuit vobis litteras destinare, non quibusdam argumentationibus religionem Trinitatis scribentes, sed in humilitate rogantes. Has nostras litteras destinavimus per dilectissimum fratrem, & consacerdotem nostrum Elpidium Presbyterum. In præsentibus itaque nostris litteris, quasi illud refertur, quod in Salvatoris nostri Jesu Christi libris ascriptum est, *Ego quidem sum Pauli, ego autem Apollo, ego vero Cephæ. Numquid Paulus crucifixus est pro vobis, aut in nomine Pauli baptizati estis?* Et hæc quidem sufficiebant humilitati nostræ, etiam si non vobis universales litteras mitteremus, propter tantum timorem, quem ibi prædicatis cunctæ vestræ provinciæ, a Patre, & Filio Spiritum sanctum dividentes. Quamobrem necessarium habuimus ad vos destinare dominum nostrum, & comministrum Elpidium Presbyterum, a Regio principatu Romanorum has litteras deferentem; ut si forte talis est prædicatio vestra cognoscat, quoniam qui consubstantialem Trinitatem non prædicant, anathema sint. Et si quis his non communicans invenitur, anathema sit. His autem, qui consubstantialem prædicant Trinitatem, præparata sunt regna cælorum. Rogamus ergo vos fratres, ut non aliud doceatis, non aliud innovetis: sed consubstantialem semper, & ubique prædicantes Trinitatem possidebitis regnum Dei. Ob hoc scribentes, & commemorantes, has litteras destinavimus. De

Theodoretus lib. 4. cap. 8. Edit. Christ. Vales. cap. 9. pag. 160. C.

1. Cor. 1. 12. 13

Episcopis autem constituendis vel comministris jam constitutis, si permanserint usque ad finem suoi, bene; alioquin ex ipso Presbyterio repellantur. Similiter Presbyteros, atque Diaconos in Sacerdotali ordine definivimus, ut sint irreprehensibiles undique, & a Curia, & ab officio militari. Propterea ergo hoc noluimus plurimis verbis scribere, eo quod direxerimus unum ex omnibus dominum nostrum, & comministrum Elpidium, studiose prædicationem vestram cogniturum, si ita se habeat, sicut audivimus a domino nostro, & consacerdote Eustathio. De cætero licet aliquando in errore fueritis, deponentes veterem hominem, induimini novum. Nam & ipse frater, & comminister Elpidius docebit vos veram prædicare fidem; quia sancta Trinitas consubstantialis Deo & Patri, & Filio cum Spiritu sancto sanctificata, glorificata, manifestata est: Pater in Filio, Filius in Patre, cum sancto Spiritu in secula. Hoc itaque declarato, aperte poterimus sanctam Trinitatem confiteri consubstantialem esse secundum fidem olim in Nicæa expositam, quam Patres confirmaverunt. Qua fide prædicata, poterimus erroneum dæmonem declinare. Quo extincto, pacificos nosmetipsos litteris degentes in pace salutabimus. Scripsimus itaque vobis, ut noveritis Arianos esse condemnatos, nolentes confiteri ex Patris substantia Filium, & Spiritum sanctum, quorum nomina sunt subjecta. Polychronius, Telemachus, Faustus, Asclepiades, Amantius, & Cleopater. Hæc ergo ita se habent, in gloria Patris, & Filii & Spiritus sancti, in sæcula sæculorum. Amen. Valere vos optamus Patri, & Filio Salvatori Christo, cum sancto Spiritu multis annorum curriculis.

Coloss. 3. 9. 10.

CAPUT XI.

De hæresi Audæanorum.

Theodoretus lib. 4. cap. 6. edit. Christ. Vales. cap. 10 pag. 162. B.

FAmosissimus igitur Imperator tamquam Apostolicis dogmatibus sollicitudinem perhibebat. Interea Syrus quidam & genere, & lingua pariter, Audæus nomine, illo tempore fuit dogmata nova reperiens: qui dudum quidem malignos habere conceptus incipiens, tunc manifestus apparuit. Prius namque fatue intelligens quod scriptum est: *Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram*, humanam formam putavit habere Divinitatem, & corporis partibus esse distinctam, divinæ scripturæ nequaquam sensum respiciens, quæ sæpe divinis operationibus humanorum membrorum nomina circumponit: quoniam qui facile subtiliora intelligere nequeunt, per hæc Dei providentiam magis agnoscunt. Adjecit autem huic impietati & alia his vicina. Ex vesania namque Manetis aspersus, neque ignis, neque tenebrarum Deum asseruit Creatorem. Sed hæc quidem, & quæcumque his similia celant Manetis vesaniæ participes, ut ista prædicabat, ab Ecclesia segregati sunt: quia quidam maledictum afferunt pactum: quidam vero cum mulieribus non * lege cohabitantes, contra legem vivunt. Et propterea dicunt remotius esse vivendum, celantes dogmatum blasphemiam: Est tamen eis habitatio arrogantiæ plena, & Pharisaicæ propago doctrinæ. Nam illi animarum, & corporum Medicum accusabant in templo, dicentes Apostolis: *Ut quid cum publicanis & peccatoribus manducat Magister vester?* Et per Prophetam de talibus dicit Deus: *Qui dicunt, mundus sum, noli me tangere, isti fumus erunt in furore meo, ignis ardens tota die.* Sed horum stultitiam redarguere præsentis temporis non est; quapropter ad narrationem reliquam procedamus.

Genes. 1. 26.

* *Ed. V. non longe.*

Luc. 5. 30.

Isai. 65. 5.

Ea tempestate Messalianorum, quos εὐχίτας, id est, Orantes, appellant, hæresis est exorta. Vocantur autem & alia appellatione ἐνθουσιαστὰς, id est, sacrificatores. Ibi enim cujusdam dæmonis operationem expectant, & hanc sancti Spiritus præsentiam arbitrantur. Qui vero integro hujus rei languore participantur, aversantur operationem manuum, quasi malignam: somnoque semetipsos indulgent: & iniquitatum phantasias, Prophetias appellant. Hujus hæreseos principes fuerunt Dadoæs, & Sabas, & Adelphius, Hermas, & Symeones, & alii, qui ab Ecclesiastica quidem nequaquam communione recesserunt: dicentes divinum cibum nihil nec prodesse, nec lædere, de quo Dominus dixit Christus: *Qui comedit meam carnem, & bibit sanguinem meum, vivet in æternum.* Cumque voluerint celare hunc languorem, etiam convicti impudenter negant, & alios hæc sapientes, quæ ipsi animo retinent, prorsus abdicant. Litoius itaque Præsul Melitinensis Ecclesiæ, divino zelo decenter ornatus, videns eo quod hic languor multa Monasteria, magis autem latronum, ut ita dixerim, speluncas invaderet, eas incendit, & lupos ab ovibus segregavit. Similiter etiam Amphilochius, famosissimus ille Lycaonensis Antistes, dum hæc pestis illic cresceret, eam valde compressit, & oves, quæ tali contagione vexabantur, eripuit. Porro Flavianus ubique laudabilis Præsul Antiochenus, audiens hos in Edessa degere, & venenum proprium urbibus vicinis aspergere, turbam dirigens Monachorum deduxit ad Antiochiam, & negantes eam pestem, hoc modo redarguit: accusatores itaque dixit calumniosos esse, testes vero mendaces. Adelphium autem valde senem cum mansuetudine vocans, & juxta se sedere præcipiens, ait: Nos, o senior, qui jam magnam partem vitæ transivimus, humanamque didicimus valde naturam, & adversariorum dæmoniorum machinamenta agnovimus, ipso experimento gratiæ ministrationes edocti sumus: isti vero cum sint juvenes, nihil horum perfectius agnoscentes, spiritalia audire verba non poterant. Quapropter dicito mihi, quomodo credis spiritum contrarium recedere, & gratiam sancti Spiritus advenire? His verbis senex ille mulcatus, omne venenum, quod celabat, evomuit, atque dixit: Nullam quidem utilitatem ex sancto baptismate baptizatis accedere: sed solam studiosam orationem inhabitantem dæmonem effugare. Dicebat insuper unumquemque nascentium a progenitore suo, sicuti naturam, sic etiam dæmonum trahere famulatum. Et his expulsis per illam orationem studiosam sanctum Spiritum advenire, & sensibiliter, ac visibiliter suam designare præsentiam, atque corpus passionibus motus cujuslibet eripere, & animam a mala voluntate penitus liberare; ita ut nequaquam de cætero egeat, neque jejunio macerante corpus, neque doctrina refrænante, & progredi disciplina liberter edocente. Non solum autem qui hoc impetraverit, corporis, inquit, exultationibus liberatur: sed aperte etiam futura prævidet, & sanctam Trinitatem oculis cernit. Hunc itaque Flavianus fœtidissimum effodiens fontem, & ejus pocula cunctis examinanda producens, infelicissimo ait seni: Vetustissime malorum dierum, increpavit te os tuum, & non ego; labia enim tua testantur adversum te. Cumque hic languor cunctis innotuisset, de Syria quidem expulsi, & ad Pamphyliam sunt progressi, eamque hujusmodi peste compleverunt.

Theodoretus lib. 4. cap. 10. Edit. Christ. Vales. cap. 11. pag. 163. B.

Joan. 6. 55. Eorumdem error de Eucharistia.

Quomodo negaverit Adelphius gratiam in baptismo conferri.

CAPUT XII.

De Lampsacena Concilio.

Sozomen. lib. 6. cap. 7. pag. 646. A. *Ad Valentinianum Augustum legationem mittunt Episcopi.* IGitur Valentinianus cum ita saperet sicut Niceni Patres, similia profitentibus proderat: aliter vero sapientibus non erat importunus. Qui cum initio Regni de urbe Constantinopolitana per Thracias properaret ad Romam; tunc Episcopi Hellespontii, Bithyniæ, & quicumque consubstantialem Patrem, ac Filium prædicabant, Legatum miserunt Hypatianum, Heracleæ Perinthi Præsulem; quatenus dignaretur ad emendationem dogmatis interesse. Is cum adisset Imperatorem, & Episcoporum legationem intimasset, respondens Valentinianus, ait: Mihi qui dem cum minimus de populo sim, fas non est talia perscrutari. *Valentinianus res Ecclesiasticas Sacerdotibus relinquit.* Verum Sacerdotes, quibus hæc cura est, apud semetipsos congregentur ubi voluerint. Cum hæc itaque respondisset Princeps, in Lampsacum convenerunt Episcopi. Cumque duos tractassent menses, novissime decreverunt, ut ea, quæ Constantinopoli gesta fuerant, studio Eudoxii, & Acacii, vacuarentur. Similiter autem ut vacaret etiam expositio fidei, quam velut Occidentalium Episcoporum proferentes, quosdam subscribere in ea, sub ea promissione fecerunt: quia quod fuerat constitutum de dissimilis substantiæ nomine, penitus abdicarent; quod etiam sunt mentiti. Similem vero esse Patri Filium per substantiam asserebant: dicentes necessariam similis adjectionem propter significationem * substantiarum. Fidem vero illam esse præcipiendam per omnes Ecclesias, quæ Seleuciæ fuerat promulgata, & exposita in dedicatione Antiochenæ probatur Ecclesiæ. ** MSS. substantiarum.* Depositos autem ab eis, qui dissimilem Patri Filium asserebant, sedes proprias recipere decreverunt. Si quis autem eos accusare vellet, æquo hoc periculo facere sanciverant: judices esse decernentes Episcopos recte sapientes, & de vicinis provinciis in Ecclesiam convenientes: ubi testes essent singulorum, qui dicerentur oppressi. Hæc decernentes, cum evocassent Eudoxium, & qui cum eo fuerant, locum eis pœnitentiæ tribuerunt. Quibus obedire nolentibus, quæ fuerant placita, cunctis Ecclesiis intimarunt. Cumque crederent studere Eudoxium, ut universa Regalia suæ partis faceret, & istis sine dubio derogaret, necessarium putaverunt, ut præcurrerent, & quæ fuissent Lampsaco gesta, nuntiarent. Remeantem itaque Valentem Imperatorem de Thracia, in Heraclea adierunt. *Eudoxius gratiosus in aula Valentis.* Fuerat enim cum fratre suo digressus usque ad quemdam locum. Tunc enim Eudoxius jam apud Principem, atque Proceres præcipuus habebatur. Adeuntibus ergo Legatis a Lampsaco missis, jussit Imperator, ne semetipsos ab Eudoxio separarent. Qui dum resisterent, & de gestis Constantinopolitanis, apud Seleucenum Concilium habitis adversus Eudoxium, quererentur: commotus ad iram Princeps, illos quidem deputavit exilio, Ecclesias autem tradi jussit Eudoxio.

CAPUT XIII.

Quemadmodum Valens factus fuerit Arianus.

Theodoretus, lib. 4. cap. 31. Edit. Christ. Valesf. cap. 12. pag. 165. A. TEmpore quo Valens suscepit Imperium, Apostolicis dogmatibus ornabatur. Cum vero Gothi transissent Histrum, & Thraciam peragrarent, collecta militia pugnare cogitabat adversus eos. Cui placuit, ut non nudus sacra gratia dimi-

caretur: sed sancti baptismatis munitus armis: & hoc quidem bene placuit, & valde sapienter. *Valens baptizatur pugnaturus contra Gothos.* Quod vero postea gessit, magnam animi mollitiem, & proditionem significat veritatis. *Valens ad Arianos partes trahitur uxoris blandiloquentia.* Ea namque infelix passus est, quæ progenitor Adam. Conjugis enim est seductus alloquio, & muliebribus verbis illaqueatus. Illa namque primitus Arianæ fallaciæ captionibus irretita, etiam istum secum corruere in blasphemiæ foveam persuasit: cujus seductionis auctor fuit Eudoxius. Is enim adhuc Constantinopolitanæ gubernacula tenebat Ecclesiæ: non regens, sed suam potius mergens navem. Tunc ergo & in ipso baptismatis tempore, jurejurando miserrimum obligavit, ut & in impietate dogmatis permaneret, & undique contraria sapientes expelleret. Sic igitur ille doctrinam Apostolicam derelinquens, contrarias partes sumpsit, & post paululum, quæ juraverat, adimplavit.

CAPUT XIV.

Qua crudelitate Valens sit usus adversus Orthodoxos.

INterea venit in Eurœam; metuebat enim ne forte Persæ pacta, sub Joviano triginta annorum facta, solverent. *Sozomen. lib. 6. cap. 7. pag. 647. C.* Qui cum nihil moverent, degebat in Antiochia. Quo tempore Meletium quidem Episcopum destinavit exilio, Paulino vero reveritus, illius vitæ pepercit. *Meletius in exilium mittitur.* Eos autem qui Eudoxio communicare nolebant, Ecclesiis expulit, pecuniis condemnavit, verberibus, & aliis rebus afflixit.

Dicitur enim quia etiam multos in Oronte flumine suffocasset. *Socrates. lib. 4. cap. 2. pag. 211. B.*

De Samosata autem sanctum Eusebium expulit, Pelagium mirabilem Pastorem Laodicensium, urbe privavit: *Theodoretus. lib. 4. cap. 12. Edit. Christ. Valesf. cap. 13. pag. 165. D.* qui cum in juventute duxisset uxorem, in ipso thalamo prima die nuptiarum sponsæ persuasit, ut puritatem cummuni voluptati præponeret; atque ut charitatem fraternam adipisceretur, pro copulis nuptialibus erudivit. *Mira Pelagii cum uxore continentia.*

CAPUT XV.

De Tyrannide & perditione Procopii.

CUm hæc autem in Syria fierent, surrexit Constantinopoli tyrannus nomine Procopius: *Socrates. lib. 4. cap. 3. pag. 211. C.* qui parvo tempore multam sibi militiam coacervans, festinabat adversus Imperatorem. Quod dum nuntiatum fuisset, conturbatus Valens paululum suum impetum remoratur. Cumque belli eventus interea parturiret, terræ motus factus multas diruit civitates. Sed etiam mare terminos proprios immutavit, & in quibusdam locis tanto potius influxit, ut loca, quæ pridem ambulari poterant, rigarentur: ab aliis vero locis tantum recessit, ut arida tellus inveniretur. Hoc ergo factum est primo duorum Principum * Consulatu. ** An. Dom. 365.*

Sequenti autem anno, Gratiani & Dagalaiphi * Consulatu, bella parabantur. Cumque tyrannus Procopium de Constantinopoli digressus, castra moveret adversus Imperatorem, audiens Valens. venit ab Antiochia, & cum eo congressus est circa civitatem Phrygiæ Nacoliam. *Socrates. lib. 4. cap. 5. pag. 213. D.* Et prima quidem pugna devictus est. *Pugna inter Valentem & Procopium.* Post paululum vero Procopium cepit, tradentibus eum Agelone, Gomarioque militibus, quos etiam postea inopinatis quibusdam suppliciis jussit expendi. De- ** An. Dom. 366.*

fpiciens anim jusjurandom, quod eis præbuerat, fervis divifos crudeliter interemit. Tyrannum vero duabus vicinis arboribus flexis, fiogulos io eis pedes ejus, ligari fecit, quæ dimifsæ aerem repetentas, Procopium diviferunt. Et hoc modo tyrannus interiit.

CAPUT XVI.

De exilio fancti Eufebii Samofateni Pontificis. & quia cives ejus, amore fidei alii Epifcopo fe fubdere noluerunt.

Theodoretus. lib. 4. cap. 12. 13. & 14. Edit. Chrift. Valef. cap. 13. & 14. pag. 166. A.

EUfebius luterea Samofatenus Epifcopus in Thraciam exilio deportatus, Apoftolicis laboribus defudabat. Is enim multas Ecclefias defolatas paftoribus efse confpiciens, habieu militari fumpto, & calamatn caput operians, Syriam peragrabat, & Phœoicem, pariter & Palæftinam, Presbyteros ordinans, atque Diaconos, aliaque Ecclefiæ replebat officia. Sicubi autem inveniret fibi concordes Epifeopos, eos Præfules egentibus conftituebat Ecclefiis. Quantam vero fortitudinem, fapientiamque moaftravit, Imperialem fufcipiens juffionem, qua eum præcipiebat in Thraciis habitare, neceffarium arbitror nefcientes agnofcere. Venerat enim gerulus hujus præceptionis circa vafperam, quam Eufebius filencium babera, & adventum fui celara juffit, dicens: Si cognoverit hæc turba, facri zeli amote flammata, te quidem laterimet: ego aatem pro tua morta apud Deum pœnas cogar exolvere.

Eufebius in aliis provinciis multos facris ordinibus initiat.

Vefpertina preces.

Cum hæc dixiffet, vefpertino confuete minifterio celebrato, circa ipfa fomni primordia nni famulorum fecretum pandens, folus egreffus eft fenex: fequebatnr itaque famnlus, plumacium tantummodo, & codicam gerens. Cumque venif-fet ad Euphratis fluminis ripam, juxta ipfos muros civitatis expofitam, afcendit ln navem, ut ad Zeugma oavigaret; juffitque nantis, ut remigarent, factoque die ille quidem pervenit ad Zeugmatis locum: Samofatæ vero gemitibus, & lamentatione completi fune. Nam cum ille fervus fuis proximis, quæ juffa fuerant, indicaffet, & qni cum eo pergereat, & quos codices detuliffet, ingemifcebant univerfi, Paftore fcilicet privati Fluviufqne navigantibns, atque feqnentibus ef implecus. Cumque veniffent, & defideratum Paftorem ceraereut, amplius ejulabant: ac fufpirantes, fundentefque lacrymarnm foötes, eum retinere oitebantur, ne in lupos oves ejus incurrerent. Qnem dnm flectere non valuiffent, audierunt eo legeate Apoftolicam legem, quæ aperte jubet nos Principibus, & Poteftatibus effe fubjectos. Quo facto, alii quidem ei obtulerunt aurum, alii argentum, alii veftes, alii famulos, tamquam ad peregrinam, & extraneam properanti terram. At ille pauca quædam a valde notis accipiens, doctrinifqne cunctos, & orationibns fnis armans, & pro Apoftolicis dogmatibus pugnare præcipiens, ad Hiftrum profectus eft. Illi vero ad urbem propriam remeantes, & alternros exhortantes, luporum circumfpiciebant fapienter infidias. Nunc quoque narrandus eft horum fidei calor, & puritas. Puto enim me delinquere, nifi per banc relationem illi fempee memorabiles habeantur. Cum ergo Arianorum participes egregio Paftnre nudaffent gregem, aliumque pro eo Eunomium nomine feciffent Epifcopnm, nullus illic habitantium, non panper, non dives, non famulus, non opifex, non agricola, non hortulanus, non vir, non mulier, non juvenis, noo fenex, ad Ecclefiafticnm acceffit confuete collegium, folufque degebat Epifcopus, tunc nullo eum neqne vidente, neque penitus appellante; licet feeatne cum multa vixiffa manfuetudine: cujus rei hoc probatur indicium. Cum enim volniffet lavari, & ejus famnli balnei januas obferaffent, volentefque ingredi prohiberent; ipfe populum ante januas videns, eas aperiri præcepit, & libenter fecum omnes lavacro participari. Hoc idem etiam in balnei folio fecit. Nam cum lavanei fibi quofdam videret aftare, juffit, ot cum ipfo communitee aqua callida fruerentur, qui tacentes aftabaat. At ille bonnris caufa hoc fieri putans, velocitee afcendens, egreffus eft. Illi vero neqniffimæ hærafis immunditia, etiam aqnam judicantes effe polintam, eam repentu cuniculorum egaftionibus tradiderunt, & alterum fecerunt folium temperari. Quod ille cognofcens, relicta civitate difceffie, inimicam habitare civitatem, & horrorem habentem adverfum fe communem, arbitratus opprobrium. Quo de Samofatis abenate, Lucium pro eo aperta lupum, & ovibns inimicum conftitnerunt. Sed oves licet defolatæ Paftorè, tamen quæ funt Paftoris opeeabantur. Peemaoferunt enim doctrinam Apoftolicam inviolabilitar confervantes. Quomodo anim atiam Luciom omnes habuerint odio, aliis narrationibns explanabo. Adolefcentes in platea fphæram alterutris porrigentes, lufu delectabaatur. Ifto autem tranfeunte, contigit ut fphæra cadens, per afini ejus tranfiret pedes: tum pueri vehemeater ejulaverunt, arbitrati fphæram pollutione completam. At ille hoc intelligeas, juffit alieni fequentium ut fuftineret, & quod gerebatur agnofceret. Pueri vero accedentes ignem, & fphæram jaculantes per mediam flammam, boc modo eam arbitrati funt expiatam. Et hoc quidem novi effe juvenile, confuetndiois antiquæ reliquias. Verumtamen iodicium eft, quod poffit oftendere quale odium circa Arianam vefaniam civitas habuerit uaiverfa. Verum Lucius manfuetudine non eft imitatus Eunomiam: fed multos quidem Sacerdotum fecit per Judices exilio deportari, eos præcipue, qui viriliter pro facris dogmatibus dimicabant, ufque ad noviffimos Romani fines Imperii; Evolcium Diaconii minifterio functnm in eremum Oafim: Antiochum vero Eufabii maximi geneeatinne decoratnm (erat enim confobrinns ajus) & multis virtutibus corufcantam, necnon Sacerdotii dignitate fulgeatem, in Armeniæ terminos deftinari fuafit; cujus opera pro divinis dogmatibus celebrata quis explanare fufficiat? Cum itaque vir fanctus Eufebius poft multa certamina, virtnteſque multas, innumerafque victorias etiam coronam martyrii fufcepiffet, conveoit folemni modo provinciæ Synodus, pariter & Jovianus* Pergenæ tunc civitatis Epifcopus, qui pauco tempore Arianorum fuerat communione maculatus. Cumque univerfi Antiochum elegiffent, avanculo proprio fuccefsorem, & ad facrum perduxiffent altare, & genua ad ordinationem inclinare compellerent, coavaefus & videns Joviaaum fuo capitè dexteram imponentem, mannm ejus repulit; dicens non effe ferendam dexteram, quæ aliquando facramenta blafphemiis celebrata fnfceperat. Sed hæc quidem non poft multum temporis evenerunt. Tunc enim in interiorem eft, nt dixi, ductus Armeniam. Qua tempeftate vir fanctus Eufebius morabatur apud Hiftrnm, Celtis Thraciam devaftantibus, & obfidentibus civitates, ficut ejus fcripta commemoraot.

Eufebii in exilio fubeundo magnanimitas.

Tit. 2. 5.

Eunomium Arianum Eufebii loco obtrufum, Samofateni vitant.

Samofateni balneum Eunomii haretici pollutum arbitrabantur.

Lucius Eunomii fucceffor omnibus invifus.

Purgatio per ignem.

Evolcius in exilium mittitur.

Eufebius martyrio coronatur.

MS. Perrena.

Antiochus Eufebii fucceffor Jovianum fibi manum imponere prohibet.

CAPUT XVII.

De Exilio Barsæ Episcopi.

Theodoretus lib. 4. cap. 15. pag. 167. C. Barsis miracula.

BArseo quoque (cujus etiamnunc maxima gloria est , non solum in Edessa, quam regebat , vicinasque provincias : sed etiam in Phœnice, & Ægypto , aetnon Thebaida , quas gentea cum maximo virtntis suæ spleodore transierat) primum quidem Valens insulam Aradum habitare præcepit . Cumque cognovisset ionumeros ad eum concurrere propulos (quia eum plenus esset gratia, verbo ægritudines sanabat) in Oaytynchum, Ægyptiacam civitatam eum exilio destinavit . Cumque etiam illic ejus gloria omnes accenderet , in quoddam castrum oovissimnm Barbaris vicinum , aui nomen est Pheno , senex dignus cœlesti urbe deductus est . Aiunt qnidam io Arado hactenus ejus constare lectum , eximia celebritate dignum; multi enim infirmantium , cum in illo collocanane , salutem fide percipiuot .

CAPUT XVIII.

Item de crudelitate Valentis , quam gessit adversus Orthodoxos , extincto Procopio.

Sozomen. lib. 6. cap. 8. pag. 648. a.

IGitur Imperator , axsincto Procopio , felicitata provectus , denuo contra Christianos prælia commovebas : omnem religionem in Ariano dogmata cupians concordare . Præcipua tamen eum ad furorem provocabat Synodus in Lampsaco celebrata ; non solum qaia Arianorum abdicarat Episcopos : sed quoniam promulgaiionem fidei Ariminensis anathematizaverat . Veniens igitur Nicomediam Bithyniæ , coovocavit Eleusium Cyzici ; is enim sectam Macedonii potius seqnebatur , sicut jam dixi . Es facieus consilium Arianorum Episcoporum , cogebat Eleusium , ot in illorum dogmate consentiret . Qui primum quidam negavit : postea vero cum ei minaretur oailinm , formidatus in Arianum dogma consensit . Quo perpetrato , mox poenitentia tactus , veniens Cyaicum , coram omni populo de violeotia qaerebatur : dicena consensam violeotia , non volantate factum . Et , ut qnæreren s sibimet aliam Episeopum , bortabatur ; qnoniam ipse per oecessitatem dogma proprium denegasset . Porro Cyxiceni propter amicitias ejus alii Episcopo subdi nolnerunt , mansernotqne sub eo , non tamen a propria hæresi permutati sunt . Hoc audiens Constantinopolitanns Episeopus , Eunomium in Cyaieo ordinavit Episcopum , tamqoam qui posset populum calliditata verbornm ad suum circumvenire consensum . Descendaote siquidem Eunomio , * sacria præceptionibus capelli jubetur Eleusius , & io sede Eunomius collocari . Qno facto ; amatores Eleusii extra arbem oratorium fabrieaotes , Collectas ibi faciebant . Hæc ergo de Eleusio dicta safficiant . Nunc de Eunomio referendum est .

Eleusii pœnitentia postquam in Arianum dogma consensit.

** id est, literis Principis.*

CAPUT XIX.

De Eunomio Hæresiarcha.

Socrates. lib. 4. cap. 7. pag. 215. B.

EUnomias ootarius fuit Aetii, qui sioe Deo , vocabatur , cujus memoriam fecimus. Cum quo dum esses , modum ejus sophisticum imitatus ast ; & sermonibua quibusdam vacaus , faciensqua sibi sophismata , non sentiebat . Ex bis inflatas , quia in blasphemias incideret ; quippe dogmatibus Arii , & multis modis repugnans dogmatibus veritatis . Paucum quidem edoctus ex litteris sacris , & eas neque intelligere prævaleus , circa verba frequenter occupabatur , easqae conversens semper , neque valebat intentioois suæ propositom adimplere ; sicut septem ejus demonstrant Tomi , in quibus vanissime laboravit , quos in apistolam Apostoli ad Romanos fecit ; multa enim illic verba profuodens , intentionem epistolæ oon potuit invenire . Suot etiam alii similes ejus libri , quos qui legere voluerit , eorum contemptum experimeotis agnoscet . Hunc igitur Eunomium Eudoxius in Cyzico fecit Episcopom , expellere nisus Eleusium . Cumque illuc venisset , utens more solito Dialectica , quasi peregrinum aliquid , auditoribus inferebat . Quamobrem Cyaiei samultus exortus ast , eumqne arbe repulerunt , non ferentes ejus verborum fastum . Qui Constantinopolim veoiens , cum Eudoxio morabatur , Episcopatu vacans . Sed na derrahere videamur , audi vocem ipsius Eunomii , qua præsumit contra Deum sophismatibus loqui . Sic enim ait : Deus de sabstantia sua oihil novit amplius quam nos , neque est illi potins , nobis autem agnita minus : sed quodcumque de illa novimus nos , hoc modis omnibus atiam ille novit . Quod autem rursus ille , hoc invenies immutabiliter in nobis . Hæc quidem , aliaque similia Euoomius sophismata , id est , circumventiones faciens , non sentiebat occumbere . Quomodo autem ab Arianis paulopost segregatus est , proprio loco oarrabimus .

Eunomius Septem Tomos in epistolam Pauli ad Romanos scripsit

Cyziceni ejiciunt Eunomium.

Eunomii temeraria subtilitas.

CAPUT XX.

De sævitia Valentis contra Constantinopolitanas Orthodoxos.

VExabantur enim etiam Constantinopolim habitantes , qui Nicænum dogma profitebantur , quos omnes Imperator axpelli civitata præcepit , Novatianorum vero etiam Ecclesiaa claudi : aliorum vero hæretieorum quod claudetet non invenit ; dudum enim sub * Constantio Principe probabantar ablatæ . Sed etiam Agalium . Novatianorum Episcopum Ecclesiæ Constantinopoli constitutæ , exilii deportatione damnavit . Dicebatur eaim mirabiliter conversari secundum Ecclesiastieas sanctiones ; cujus vita erat philosophica , & a pecnniarum possessiona segregata ; qaod etiam conversationis ejua qaalitaa osteodebat . Uoa enim tnoica utebatur , semper ambulabat excalceatua . Qui non longo post tempore revocatus est , Ecclesiasque recepit . Cujus rei fuis auctor quidam Martianus , vita , scientiaque mirabilis , dudum quidem in Regalibus militaus , tunc autem Presbyter Novatianus , artem Grammaticam Imperatoris filias adocebat Anastasiam , atque Carosam . Ex qnarum nominibus hactenus Anastasiana , & Carosiana lavacra publica Constantinopoli ouncupaotur .

Sozomen. lib. 6. cap. 9. pag. 649. A. Novatianorum Ecclesia clauduntur.

** MS. Lyr. Constantino.*

Agelius Novatianorum dudum Episcopus revocatur de exilio.

CAPUT XXI.

De destructione murorum Chalcedonensium.

Socrates. lib. 4. cap. 8. pag. 216. a.

IGitur Imperator Valens Chalcedonensia urbis , contra Byzantium positæ , muros destrui jussit . Juraverat enim hoc se facturum , tyranno victo : quia Chalcedonenses favore tyranni ei turpes contumelias intuleruot , & portas claasere civitatis . Murus ergo jussiona destruebatur Imperatoris , & saxa ad ædificium therma-

rum, quæ Constautianæ vocantur, Constautinopolim vebebantur. Inter quæ saxa, anum inventam est, in quo responsum babebatur inscriptum, olim quidem absconsum, tunc quidem manifestum. Significabat enim, quia dum proveniret aquarum abundantia civitati, tunc murus quidem lavacro serviret: innumeræ vero Barbarorum nationer, Romanorum finibus discurreotes, cum crudelia multa committerent, novissime etiam ipsæ perirent. Post aliquautum itaque tempus eveoit, ut Valens aquæductum ædificaret, & abundantiam Constantiuopoli præberet aquarum; tuue etiam Barbaræ motæ sunt uationes. Responsum tamen etiam alio modo contigit adimpleri. Cum enim aquæductus in civitaeem fuisset inductus, Præfectus orbis tunc Clearchus Nymphæum maximum ædificavit io platea, quæ Theodosii nunc vocatur, ubi aquæ affluentia est emissa: in quo maximam festivitatem eivitas habuit. Sed hoc responsum post paululum est impletum. Porro dum solveretur murus, Principem Constantiuopolitani rogaverunt, ut a mari destructione cessaret. Cum quibus etiam supplicabant possessores Bithyniæ, Nicomedienses, atque Nicæni. Verum Imperator furore plenus, vix quidem supplicantium suscepit preces. Volens tamen jusjurandum implere, murum destruebat, eumque subinde minoribus lapidibus rursus ædificabat. Quod nunc etiam in quibusdam muri partibus invenitur, ubi maximis, mirabilibusque lapidibus, vilis nunc fabrica superposita demonstratur.

In saxo invenitur inscriptio futura prædicens.

Valens aquæductum extruit.

Clearchus Nymphæum ædificat.

C A U T XXII.

De nativitate Valentiniani minoris, & de immensitate grandinis, & de ortu Principis Gratiani.

HOc itaque tempore talia gerebantur. Scieodum tamen, quia bellum contra Procopium tyrannum gestum est * Consulatu Gratiani. & Dagalaiphi, circa terminum Maii mensis. Post paululum vero tempus eodem Consulatu, Valentiniano Principi, in Occidentis partibus constituto natus est filius, nomen referens patris. Verum Gratianus ante ejus fuerat. oatus Imperium. Et sequenti * Consulatu Lupicini, & Joviui grandinis multitudo in Coustantinopolitana urbe secunda Junii mensis die, saxorum gerens similitudinem, vehementer effunditur. Quod multi dicebant propter motum Imperatoris accidere, qui plurimos Sacerdotum exilio deportaverat, Eudoxio communicare fugientes. Post paululum vero tempus eodem Consulata, Valentinianus Princeps filium Gratianum Imperatorem constituit, vicesima quarta die mensis Augusti. Sequenti vero * Consulatu Valentiniani secundo, & Valentis item secuudo, terræ motus circa Bithyniam maximus Nicæam subvertit urbem, undecima die mensis Octobris. Agebatur enim annus duodecimus post Nicomediæ casum. Post paucum vero tempus alio terræ motu multæ partes Germæ civitatis, in Hellesponto constitutæ, destructæ sunt. His ergo ita provenientibus, nulla reverentia terruit, neque Eudoxium Arianorom Episcopum, neque Valentem Imperatorem. Non enim a persecutione cessabant. Porro terræ motus turbarum Ecclesiasticarum indicium esse videbatur. Cum ergo multi Sacerdotum exilio portarentur, soli divina providentia propter eminentem sui reverentiam exilium non sunt passi Basilius, atque Gregorius. Quorum alter quidem Cæsareæ Cappadociæ fuit Episcopus; Gregorius autem Naziaozenæ civitatis omniuo vilissimæ, quæ est posita vicina Cæsareæ. De Basilio, atque Gregorio procedenti sermone narrabimus.

Socrates, lib. 4. cap. 9. & 10. Edit. Chris. Valef. cap 9. 10. 11. pag. 518. C.

* An. Dom. 366.

* An. Dom. 367.

* An. Dom. 368.

Terræ motus subvertit Nicæam, & partes Germæ.

Episcopi Orthodoxi præter Basilium, & Gregorium in exilium acti.

C A P U T XXIII.

Quomodo Ariani Macedonianos fuerint persecuti & illi se contulerint ad Liberium.

CUmque igitur eo tempore consubstantialitatis dogma profitentes vehementer affligerentur, rursus persecutores contra Macedonianos insurrexerunt, qui terrore magis violentiaque constricti, per singulas civitates legationibus fungebantur apud alterutros: judicantes ut per necessitatem coufungere deberent ad fratrem Imperatoris, & ad Liberium Romanæ urbis Episcopum, cujus fidem amplectabantur potius, quam communionem Eudoxii. Miseruot ergo Eustathium Sebastiæ, qui sæpe fuerat depositus, Sylvanum Tarsi Ciliciæ, atque Theophilum: mandantes, ne declinarent fidei causa Liberium, sed Romanæ communicareut Ecclesiæ, & fidem de consubstantialitate roborarent. Hi siquidem cum litteris in Seleucia dispositis, ad Italiam pervenerunt; & Imperatorem quidem videre non potueruut; erat enim occupatus in Galliis, & contra Sauromatas dimicabat. Liberio tamen epistolas obtulerunt, qui eos suscipere nullatenus voluit: dicens eos Arianos esse, nec ab Ecclesia suscipi posse, qui Nicænam, non susciperent fidem. At illi responderunt, per pœnitentiam se cognovisse veritatem, & dudum abnegasse dissimilitudinis fidem, & similem professos per omnia Filium Patri. nihilque differre a consubstantiali per omnia similem Hæc dicentes, exegit Liberius scriptam suæ sententiæ dare professionem. At illi libellum porrexerunt, in quo etiam proposuerunt verba fidei Nicæni Concilii. Epistolas autem a Smyrna in Asia constituta, & Pisidia Isauriæ, atque Pamphylia, necnon Lycia factas, hic propter multiloquium non conscripsi. Verba vero libelli ab Eustathio, & reliquis Liberio dati, hæc esse noscuntur.

Socrates. lib. 4. cap. 11. Edit. Chris. Valef. cap. 12. pag. 219. D.

Macedoniani confugiūt ad Valentinianū & Liberium.

* An. Dom. 367.

Liberius primū non vult recipere Macedonianos.

C A P U T XXIV.

Libellus Macedonianorum Liberio Romano datus Episcopo.

DOMINO FRATRI, ET CONSACERDOTI Liberio Eustathius, Theophilus, & Sylvanus. in Domino Salutem.

PRopter hæreticorum vesanas suspiciones, qui non cessant Catholicis Ecclesiis scandala generare, ea gratia omnem occasionem eorum perimentes, profitemur Synodum Lampsaco celebratam, & Smyrna, aliisque diversis locis Orthodoxorum Episcoporum. Pro qua Synodo legatione fungentes apud tuam Paternitatem, & universos Italiæ, cunctosque Occidentis, Episcopos, litteras deportamus, Catholicam fidem tenere, atque servare, quæ in sancto Nicæno Concilio sub beatæ memoriæ Constantino, a trecentis decem & octo Episcopis confirmata, perfecto, & immobili statu hactenus, & in perpetuum permanebit, in qua consubstantialitas sancte, pieque definita est contra Arii pravitatem. Similiterque nos cum prædictis eamdem fidem tenuisse, atque tenere, & usque ad terminum custodisse manu propria profitemus: condemnantes

Socrates. lib. 4. cap. 11. Edit. Chris. Valef. cap. 12. pag. 220. C.

Macedoniani approbant Concilium Nicænum, & damnant hæreticos.

Atium, implamque doctrinam ejus eum discipulis suis, eique similia sapientibus, nec non omnem hæresim, Sabellianos, Patripassianos, Marcionistas, Photinianos, Marcellianos, simul etiam Paulosamosatenos, eorumque doctriuam, omnesque bis similia sapientea, & universas hæreses sanctæ fidei prædictæ contrarias, quæ pie, catholiceque est in Nicæa a sanctis Patribus explanata: anathematiaantes præcipue explanationem lectam in Ariminensi Concilio, tamquam contrariam prædictæ fidei sancti Concilii, in Nicæa urbe celebrati; cujus lectione probata in urbe Thraciæ Nicæa, dolo, atqne perjurio capti Constantinopoli subscripserunt. Est autem fidea nostia, & eorum, pro quibus legatione fungimur, hæc. Credimus in unum Deum, Patrem omnipotentem, omnium visibilium, invisibiliumque factorem, & in unum Unigenitam Deum, Dominum Jesum Christum, Filium Dei, natam ex Patre, hoc est, ex substautia Patris, Deum ex Deo, lumen ex lumine, Deum verum ex Deo vero, natum, non factum, consubstantialem Patri, per quem umnia facta sunt quæ iu cœlo, & quæ in terra. Qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit, & iucarnatus est, & homo factus, passus, & resurrexit tertia die, ascendit in cœlos, & venturus est judicare vivos, & mortuos. Et in Spititum sanctum. Eos autem qui dicunt: Fuit, quando non fuit, & antequam nasceretur non fuit, & quia ex non existentibus factus est, aut altera essentia, vel substantia dicentes esse, aut convertibilem, aut mutabilem Filium Dei, anathematizat Catholica, & Apostolica Ecclesia.

Professio fidei Macedonianorum.

Eustathius Episcopus Sebastæ civitatis, & Theophilus, & Sylvanus Legati Conciliorum Lampsaci, Smyrnæ, & reliquorum, hanc professionem manibus nostris, & propria voluntate subscripsimus.

Si quis autem præter expositam a nobis fidem, contra nos, vel eos a quibus directi sumus, aliquod crimen inferre voluerit, cum litteris ad nos tuæ Sanctitatis ad quos probaveris Orthodoxos Episcopos dirige, & apud eos nobiscum causam dicant. Et si quid criminis fuerit approbatum, in auctore proculdubio vindicetur. Hoc itaque libello Legatarios obligans Liberius, eos in communionem suscepit. Quibus dans hujusmodi litteras, abire præcepit.

CAPUT XXV.

Epistola Liberii Romanæ urbis Episcopi, & Siciliensis Concilii ad Macedonianos Episcopos post pœnitentiam.

DILECTISSIMIS FRATRIBUS, ET Consacerdotibus Eustathio, Cyrillo, Hypericio, Heroni, Elpidio, Maximo, Eusebio, Eucarpio, Ortasio, Neonii, Eumathio, Faustino, Proclo, Passinico, Arsenio, Severo, Didymioni, Britanio, Callicrati, Damabio, Edessio, Eustochio, Ambrosio, Gelonio, Pardalio, Macedonio, Paulo, Marcello, Heraclio, Alexandro, Adolio, Martiano, Sthenelo, Joanni, Maceri, Charisio, Sylvano, Photino, Antonio, Authn, Celso, Euphranori, Milesiu, Patricio, Severiano, Eusebio, Enmolpio, Athanasiu, Diophanto, Minodoro, Diocli, Chrysampelo, Eugenio, Eustathio, Callicrati, Arsenio, Eugenio, Martyrio, Hieratio, Leontio, Philagrio, Lucio, & universis Orientalibus Orthodoxis, Liberius Episcopus, & Occidentales Episcopi, in Domino Salutem.

Socrates, lib. 4. cap. 12. Edit. Christ. Vales. cap. 12. pag. 222. A.

Optabile nobis pacis, atque concordiæ gaudium vestræ litteræ detulerunt, fide lumine resplendentes, fratres carissimi, oblatæ nobis per carissimos fratres, & Coepiscopos Eustathium, Sylvanum, atque Theophilum, & maxime quia vestram sententlam, vestrosque sensus concordare, & consonare cum mea humilitate, & Italis, atque Occidentalibus universis affirmaverunt, atque demonstraverunt. Et hanc esse cognoscimus Catholicam, & Apostolicam fidem, quæ usque ad Nicænum Concilium integra, immobilisque servata est; & hanc ipsi retinere professi sunt, gaudioque repleti, & omne vestigium, ac nebulas ineptæ suspicionis abjicentes, non solum sermone eam, sed etiam scriptura currente professi sunt. Cujus exemplar bis litteris subdere necessarium judicavimus: ne ullam occasionem hæreticis ad exercendas insidias denuo relinquamus: quibus iterum flammas propriæ malitiæ commoventes, incendia discordiarum consuete resuscitent. Hæc insuper sunt professi carissimi fratres nostri Eustathius, Sylvanus, atque Theophilus vestram charitatem semper hanc fidem habuisse, & hanc usque ad terminum custodire, id est, in Nicæna urbe a trecentis decem & octo Episcopis Orthodoxis approbatam, quæ perfectam continet veritatem, & os totius hæreticæ * multitudinis obstruit, atque dissolvit. Non enim spontaneo motu, sed nutu divino tantorum Episcoporum numerus aggregatus est contra vesaniam Arii, quanto numero beatus Abraham tanta millia fide destruxit. Quæ fides, dum in substantia, & nomine consubstantialitatis continetur, velut quoddam munitissimum, & inexpugnabile castrum, omnia jacula, & molitiones Arianæ incredulitatis decenter evitat. Cum igitur omnes Occidentales Episcopi Arimino congregati, quando eos Arianorum collegit vesania, quadam suasione, aut (ut verius dicam) mundana potentia, hoc, quod cautius erat in fide positum, auferre, aut oblique denegare conati sunt: tamen nihil eorum calliditas profuit. Nam bene omnes convenientes Arimino sunt terrore permoti, atque decepti, nunc resipiscentes, atque anathematizantes eos, qui ibi convenerunt, aut subscribentes Catholicæ fidei, quæ in Nicæna urbe sancita est, nobisque communicantes, ferventius contra Arii dogma, ejusque discipulos inflammantur. Cujus rei indicium etiam ipsi Legati vestræ civitatis agnoscentes, vosipsos in sua subscriptione junxerunt, anathematizantes Arium, & quæ ab ejus sequacibus Arimino gesta noscuntur contra fidem in Nicæna urbe sancitam. In quibus etiam vos capti, perjurio subscripsistis. Unde consequens nobis visum est scribere charitati vestræ, & adjuvare justa poscentes; maxime, quia per professionem vestrorum Legatorum * resipiscentes Orientales cum Orthodoxis Occidentalibus concordare cognovimus; & significamus, ut noveritis blasphemos Ariminenses, qui tunc videbantur per surreptionem maculati, nunc anathematizatos, & universos ad Nicænam respirasse fidem. Quod oportet per vos omnibus indicari; quatenus possint, qui violenter læsi sunt, aliquando ab hæreticis tenebris ad divinum lumen Catholicæ libertatis accedere. Qui post hanc Synodum, nisi voluerint respuere venenum perfidiæ, & blasphemias Arii universas abjicere, easque anathematizare, cognoscant se cum Ario, ejusque discipulis, cæterisque serpentibus, sive

* MS. Lyr. *pravitatis.*

* MS. Santheod. *venientes.*

Sabellianis, vel Patripassianis, aut cujuslibet alterius hæresis socios esse, & communione privatos ab Ecclesiastica Synodu, quæ ad se filius adulterii non admittit. Deus vos incolumes custodiat, fratres carissimi. Has litteras Eustathius, cæterique percipientes, ad Siciliam turins devenerunt, ibique facientes Synodum Siculorum Episcoporum, coram ipsis consubstantialitatis fidem professi sunt. Cumque Nicænam fidem roborassent, consonas ab eis quoque percipientes epistolas, ad eos, a quibus fuerant destinati, reversi sunt. Qui Liberii præcepta suscipientes, legationes mittebant per civitates apud Præsules, & consubstantialitatem fidei prædicabant: invitantes eos, ut in Tarsum Ciliciæ pariter convenirent; quatenus Nicænam roborantes fidem, de cætero solverent omnem contentionem. Quæ fieri potuerunt, nisi Eudoxius Arianæ religionis Præsul, tunc apud Imperatorem eminens valde, prohibuisset. Qui amplius propter indictum iter ad Tarsum accensus, mala in eis potiora commisit. Quia vero Macedoniani per Legatos, quos miserant, communicantes Liberio, Nicænam confirmaverunt fidem, ipse Sabinus in collectione Synodalium est professus.

CAPUT XXVII.

Cur Eunomius ab Eudoxio segregatus sit.

Socrates lib. 4. cap. 13. Edit. Christ. Vales. cap. 13. pag. 525. A.

**Ed. V. per se.*

CIrca hæc itaque tempora Ennomius ab Eudoxio separatus, seorsum agebat Missas; quoniam quem dum * sæpe rogasset, ut susciperetur præceptor ejus Aetius, Eudoxius non andivit. Hoc antem non ideo refutavit, quia sectam declinabat Aetii, cum eam scilicet prædicaret: sed quoniam omnes unanimes illius, eum sectæ alterius fatebantur. Ista ergo causa fuit, ut ab Eudoxio separaretur Eunomius. Hæc igitur Constantinopoli gerebantur.

CAPUT XXVII.

De Latebris Athanasii.

Socrates lib. 4. cap. 13. Edit. Christ. Vales. cap. 13. pag. 525. B.

DEinde Alexandria præceptum Præfectorum, studio Eudoxii destinatum, conturbavit Ecclesiam. Verum Athanasius irrationabilem furorem populi metuens, atque timens, ne malorum faciendorum ipse causa esse videretur, quatuor mensibus semetipsum in sepulchro patris abscondit. Cumque propter ejus absentiam, seditionem desiderio ipsius populus excitasset, agnoscens Imperator propter hoc Alexandriam esse turbatam, litteris iudicavit, ut Athanasius licenter teneret Ecclesias. Et hæc fuit causa, ut usque ad Athanasii mortem Alexandrina non turbaretur Ecclesia. Quia vero post ejus mortem rursus Ariani eas Ecclesias invaserunt, post pauca narrabo.

Athanasius in suam Ecclesiam reversus.

CAPUT XXVIII.

De Concilio Tyanensi, ubi litteræ Liberii, & Occidentalium sunt receptæ.

Sozomen. lib. 6. cap. 12. pag. 655. B.

ILlo siquidem tempore celebrabatur Concilium in Tyanis ab Eusebio Episcopo Cæsareæ Cappadociæ, Athanasio Ancyræ, Pelagio Laodiciæ, Zenone Tarsi, Paulo Emeseno, Otreio Melitinense, & Gregorio Nazianzeno, aliisque multis, qui verbum consubstantialitatis servandum esse apud Antiochiam Joviano Imperante decreverant. Leguntur ibi Liberii, & Occidentalium litteræ Sacerdotum. Quamobrem gaudio repleti scripserunt universis Ecclesiis, ut legerent decreta Episcoporum, apud Asiam celebrata, & Liberii litteras, Italorumque, Afrorum, atque Gallicanorum, nec non Siculorum. Detulerant enim horum litteras Legati de Lampsaco destinati, ut considerarent omnium numerum sibimet concordantium. Plurima namque multitudo Concilium Ariminense vincebat; pariterque scripserunt, ut in Tarsum Ciliciæ convenirent certa die; & illi quidem hoc modo alterutros invitabant. Cumque Synodus pararetur in Tarsum, convenientes in Antiochia Cariæ, quasi XXXIV. Asiani Pontifices studium quidem concordiæ Ecclesiasticæ collaudabant: consubstantialitatis vero nomen respuentes, fidem in Antiochia, & Seleucia prolata roborare nitebantur, tamquam Luciani Martyris existentem; & multorum sudoribus a progenitoribus suis approbatam. Verum Imperator studio Eudoxii Synodum in Cilicia celebrari prohibuit.

Valens prohibet celebrari Concilium Tarsi.

CAPUT XXIX.

De Eudoxio Episcopo Ariano, & de persecutione Valentis propter Evagrium Orthodoxum Episcopum.

Socrates lib. 4. cap. 13. Edit. Christ. Vales. cap. 14. pag. 525. D.

IGitur Imperator Valens festinans ad Antiochiam, de Constantinopoli digressus, venit in Nicomediam, & illic hujusmodi causa moratus est. Eudoxius enim Arianæ religionis, mox post egressum Imperatoris defunctus est * Consulatu Valentiniani, & Valentis tertio, cum undecim annis sedem Constantinopolitanæ tenuisset Ecclesiæ. Quamobrem Ariani in locum ejus ordinaverunt Demophilum. Verum prædicatores consubstantialitatis opportunum judicantes invenisse tempus, Evagrium quemdam suæ fidei constituerunt Episcopum. Quem ordinavit Eustathius, dudum Antiochenus Episcopus, qui prius quidem a Joviano fuerat de exilio revocatus; tunc autem aderat in urbe Constantinopoli latenter degens, ut consubstantialitatis prædicatores sua præsentia roboraret.

Eudoxius moritur.

** An. Dom. 370.*

Demophilus ab Arianis, Evagrius ab Orthodoxis constituuntur Episcopi Constantinop.

Socrates lib. 4. cap. 13. Edit. Christ. Vales. cap. 15. pag. 526. B.

Hoc facto, ex alio rursus initio persecutionem Ariani movebant. Hæc gesta dum pervenissent ad Principem, metuens ne seditione civitas turbaretur, militarem manum a Nicomedia Constantinopolim destinavit: præcipiens, ut teneretur & ordinatur, & ordinatus, & alter alibi mitteretur in exilium. Eustathius igitur in Bisam Thraciæ civitatem mittitur, Evagrius in locum alium destinatur. His ita gestis, Ariani amplius efferati, vexabant vehementer Orthodoxus, cædentes, contumeliis affligentes, carceribus recludentes, pecuniisque sæpe damnificantes, & omnia contra eos facientes importabiliter. Quæ dum illi ferre non possent, ad supplicandum Principi veniebant, si quo modo mererentur violentias evitare. Sed hoc cogitantes, valde frustrati sunt, ab injusto se arbitrati justitiam promereri.

Socrates lib. 4. cap. 13. Edit. Christ. Vales. cap. 16. pag. 527. B.

Cumque viri electi ex Ecclesiastico collegio octoginta numero, quibus præerant Urbasus, Theodorus, & Menedemus, in Nicomediam pervenissent, preces obtulerunt Imperatori: violentiam proclamantes, & ea, quæ videbantur esse perpessi.

CAPUT XXX.

Quod octogiata Orthodaxi a Valente in navi cremati sunt.

Socrates.lib. 4. cap. 13. Edit. Christ. Valef.cap.16 pag. 227. B.

INdignatus igitur Imperator, ad præsens celavit iram, lateoter aurem Modesto Præfecto præcepit, ut eos comprehensos occideret. Modus autem mortis erat qoodammodo peregrious, quapropter memoriæ contraditus. Metuens enim Præfectus, oe seditio nasceretur in populo, si cos aperte perimeret, simulavit se eos viros exilio destiuare. Illis autem simpliciter acquiescentibus, jussit eos Præfectus mitti in oavem quasi exilio devebeodos: præcipiens oautis, ut cum ad mare medium pervenirent, eos demergerent, & hoc modo morerentur. Quo facto, perductis eis in medium sinum, qui vocatur Astaceous, quod jusserat Præfectus & Imperator implerum est, & in aliam seqoentem naviculam oautæ transeuntes, coocremaveruot navem. Cootigit autem ventum Subsolanum nimie flare: & ita oavis velociter est accensa. Cujus reliqoiæ pervenerunt ad locum, qoi Acldiza nuncupatur, ubi ad plenum cum viris religiosis absumptæ sunt. Quod tamen aiuot non sine ultiooe trausisse. Fames namque repeute secuta est circa Phrygias geotes; ita ut necessitatem habereot habitatores parriam reliuquere, & ad Constantioopolim, diversasque provincias properare.

Fames in ultionem necis Orthodoxorum.

CAPUT XXXI.

Quid Valens gesserit in Antiochia, & Cappadocia.

Sozomen.lib. 6. cap. 15. pag. 656. C.
** MS. Lyr. sollicite.*
Basilius ob dissensionem cum Eusebio in Pontum secessit.

VAlens itaque Nicomedia relicta pergebat ad Antiochiam. Interea dum venisset ad Cappadociam, * solire ejus loci turbabat Ecclesias, Arianis eas tradere volens. Quod se credebat cito perficere, eo quod pro quibusdam inimicitiis Basilius Eusebio, qui runc Cæsariensem regebat Ecclesiam, videbatur offeosus; & abscedens in Pontum, eum Monachis habitabat ibi philosophantibus. Porro populus, & maxime nobilium, ac sapientium, Eusebium io suspicione habebant, quasi ipse fuisset auctor fugæ viri philosophi, vita, verboque perfecti. Volebantque eum deserere, & apud semetipsos Missarum celebrare solemnia. Sed Basilius quidem, ne turba oasceretur in populo per seditiones hæreticurum, agebat in Ponto silentium cum suis Episcopis: qoi semper adhæserant illi. Contigit etiam oe circa Eusebium odium populi oasceretur. Dumque Basilio fuisset oootiatum, quia Valeos veniret in Cappadociam, relicto Pooto, Cæsaream veuit, & pactis cum Eusebio celebratis, Ecclesiam pro tempore suis adhortationibus roborabat. Valens autem, dum suam inteutionem non valuisset implere, cum Episcopis secum ambulantibus tunc abscessit.

Socrates.lib. 4. cap. 14. Edit. Christ Valef. cap. 17. pag. 228. A.
** Ed. V. pervidens.*

Igitur Imperator Valeos * parvipeodens famis invasionem, veoit Antiochiam Syriæ. Cumque ibi moraretur, nolentes Arianis conseotire vastabat, vehementerque consubstaotialitatis prædicatoribus imminebat. Et qoos dom Ecclesiis pene omnium civitatum Orientalium expulisset, non ei hoc suffecit, sed etiam eos diversis suppliciis subdidit, moltosque diversa morte contraditos ioteremit, plusimos tameo oecabat io flumine.

CAPUT XXXII.

Quamoda in Edessa mulier cum filia currens ad martyrium, Præfectum & Imperatorem stupefactos a crudelitate removerit.

Socrates.lib. 4. cap. 14. Edit. Christ Valef. cap. 18. pag. 228 A.
Valens apud Edessam sævit in Orthodoxos.

DIceudam qaoqoe est, quod in Edessa Mesopotamiæ gestum esse dignoscitur. In hac urbe est Thomæ Apostoli Basilica, clara nimis pariter, & oroata. In qua propter loci reverentiam Collectæ sæpius Celebrabantur. Quam voleos Imperator iospicere, & agnoscens sibi omnes odiosos ibidem convenire, fertur manu percussisse Præfectum: cur exiode Orthodoxos non expulerit universos. Cumque Præfectus iojuriam passus, invitus indignationi Principis ministrare conteuderet (non eoim volebat tantis hominibos cædes ioferre) latenter maudavit, ut oullus in illa Basilica remaneret. Sed nemo respexit neque consiliom, nequa terrorem ejus. Omoes enim altera die ad locum oratioois pariter confluxerunt, Cumque Præfectus cum multa militum manu ad Basilicam festinaret, ut Imperatoris perficeret jussionem, quædam mulierula in paupertare degeos, suum filium manu trabens, cursuque ad illam Basilicam properans, Præfecti ioterrupit officiom. Indignatus vero Præfectus, mulierem sibi jussit adduci, dixitque ad eam: O infelix mulier, qao sic iodeceuter curris? At illa: Ubi & alii, inquit, ire festinant. Tunc ille: Non audisti, quia Præfectus illic occisurus est universos quoscumque compererit? at muliee: Audivi, inqoir, ideoque festino, ut illic inveniar ioter eos. Et obi hanc parvulum trahis iosantem? Tuoc mulier ait: Ut & iste martyrium soscipere mereatur. Hæc cum audisset vir ille, cuusideravit concurrentium voluutatem. Et mox recurrens ad Principem, suggessit ei, quod esseot omnes mortem pro sua fide suscipere præparati: irrationabile diceoa brevi tempore tantos occidere. Quo dicto ab ira revocavit Imperatorem. Hoc ergo modo Edesseni furorem Imperatoris effugiuot.

Orthodoxi intrepidi.

CAPUT XXXIII.

De Examinatione, & exilio plurimorum Orthodoxorum.

Theodoretus lib. 4. cap. 16. Edit. Christ. Valef. cap. 17. & 18. pag. 570. C.

ET hæc quidem cum Præfectus Imperatori dixisset, populum quidem, quod sustinebat; noo pertulit experiri. Verum igitor duces eorum, id est, Presbyteros, atque Diaconos ioterrogare præceptus est, ut ouum e duobus eligerent: aut communicare Lupo: aut urbe pelli, & io quibusdam extremis partibus destinari. Cumque coogregasset universos, mitibus otebator verbis, persuadere nitens, ut leges sequerentur Imperatoris: indicium vesaniæ dicens esse, ut tauto Imperatori pauci homines resulrarent. Cumque cuncti tacerent, ad horum docem Elogium, virum valde laudandom Præfectus ait: Cur noo respondes his, quæ dicuntur a nobis? At ille: Non, inquit, oportet oihil loterrogatom respondere. Tunc Præfectus: Multa itaque verba locutus sum, monens vos quæ satis expediont. Porro Eulogius uoiversis hæc dicta fuisse respoodit; & iucongruum esse, ut solus, alios despicieos, responderet. Si vero me solum, ioquit, ioterrogas, meam declarabo senteutiam. Præfectus ait: Commuoica possidenti Regnum. At ille pacifice, & oimis gratanter ait: Et mihi Regni quoque, Sacerdotiique consortium est. Tunc Præfectus irrisiouem sentieos

Eulogii cum Modesto Præfecto colloquium.

sæviebat, & injuriis contra senem usus, etiam hæc adjecit: Non hoc locutus sum, fulminande: sed quibus communicat Imperator, communicare vos monui. Cumque dixisset senex Pastorem se habere, & illius nutibus obedire, octoginta eodem tempore comprehensos destinavit in Thraciam: qui cum ducerentur, plurimo* per iter apparatu fruebantur. Civitates enim occurrebant, & vici, devictores athletas honorantes. Sed hostes armavit invidia, ut Imperatori dicerent, quia plurimum honorem viris illis, quæ contumelia putabatur, afferret. Hæc agnoscens Imperator jussit ut bini separarentur, & alios quidem in Thracias, alios in extremam Arabiam, alios vero in Thebaidæ dispersit urbes. Aiunt enim, quia etiam fratres, quos natura junxit, crudelissimus corpore separavit. Porro Eulogium Præsulem illorum, & Protogenem, qui post eum fuit, in Antinoum usque transmisit. Quorum virtutem non patior oblivioni contradere. Cum enim concordem viderent civitatis Episcopum, Ecclesiasticoque collegio communicarent, viderunt paucos esse ad Ecclesias concurrentes. De qua re consulentes, agnoverunt habitatores civitatis esse Paganos; unde dolentes de eorum incredulitate lamentati sunt: non tamen lugendum esse diu arbitrati sunt, sed omni virtute de medicina cogitaverunt.

*Ed. pariter

Eulogius, & Protogenes pro conversione Paganorum laborat.

CAPUT XXXIIII.

De miraculis Confessorum.

Theodoretus lib. 4. cap. 16. Edit. Christ. Vales. cap. 18. pag. 172. D.

Exul Protogenes pueros edocet.

Sacratissimas igitur Eulogius, in habitaculo suo redactus, totudie, totaque nocte omnium deprecabatur Deum. Protogenes autem valde dignissimus, Eunomii litteris eruditus, ad scribendum velociter præparatus, inveniens opportunum locum, eumque sibi segregans ad docendum, adolescentium magister effectus est, quos & scribere velociter edocebat, & divina erudiebat eloquia. Dictabat eis Davidicas melodias, & Apostolicæ doctrinæ congruas lectiones medituri præcipiebat. Cumque unus adolescentium incidisset in ægritudinem, venit ad domum ejus; & tenens ægroti dexteram, languorem orationibus effugavit. Hoc agnoscentes aliorum parentes infantium, deduxerunt eum ad domos suas, & ægrotis auxiliari deprecabantur. At ille non ante se dixit Deum, ut expellerentur ægritudines, rogaturum, nisi prius ægroti sacri baptismatis munere potirentur; quod illi lætanter impleverunt. Cogebat enim eos salutis desiderium, & sub uno animæ corporisque sanitate fruebantur. Si quando vero alicui suasisset, ut sacram gratiam mereretur accipere, deducebat eum ad Eulogium, & concutiens januam, rogabat ut aperiret, ac signum Dominicum ei, qui fuerat renatus, imponeret. Cumque ille difficilius aperiret, ne intermitteret orationem, dicebat potius esse necessariam salutem errantium. Mirabantur igitur universi, videntes Protegenem talia facere, qui licet tantis lumen divinæ cognitionis impertiret; tamen Eulogio primatum per omnia reservaret; ut eos, quos capiebat, illi magis offerret. Unde conjiciebant multo magis virtutem illius eminere. Cum igitur fluctuatio quievisset, tranquillitate facta, remeare præceptos deduxerunt omnes ingemiscentes, & lacbrymantes, maxime vero Pr sul Ecclesiæ, eorum privatus affectu. Cumque ad propria remeassent, sanctus quidem Eulogius, Barse maximo ad vitam felicissimam transeunte, ejus suscepit regimen Ecclesiæ. Porro mirabilis Protogenes colere jussus est urbem Carrensium desolatam, & spinis Gentilium undique plenam, quæ utique plurimis laboribus indigebat.

Protogenes baptizatos ducebat ad Eulogium, ut eis Dominicum signum imponeret.

Redeunt Eulogius & Protogenes de exilio.

CAPUT XXXV.

De responsa dæmonis, quis post Valentem imperaturus esset, & quod ob hoc Valens multos occiderit.

Socrates lib. 4. cap. 15. Ed. Christ. Vales. cap. 19. pag. 229 B.

Eodem tempore dæmon quidam erroneus, crudelitate Valentis abusus, ei persuasit, ut perscrutaretur quis post eum suscepturus esset Imperium. Quamobrem necromantiam fecit. Quibus artibus adimpletis; plurimos (ille dæmon non quidem aperta, sed obliqua solite responsa proferens) interemit. Nam cum de Imperio consuleretur, quatuor litteras demonstravit, θ. ε. ο. δ, dicens hoc nomen post Valentem Imperii culmen accipere. Quod dum ad aures pervenisset Imperatoris, zelo ductus, multos peremit, quos tyrannidem assumere judicavit. Occidebantur itaque Theodoriti, Theodori, Theodoti, Theodosii, Theoduli, & quicumque has litteras in capite sui nominis habuissent. Inter quos etiam Theodosiolus quidam, vir fortis, ex Hispania provincia genus ducens, occisus est. Hoc ergo timore plurimi sua nomina mutaverunt: negantes quæ prius habuissent cum juramento, ut pericula declinarent.

Valens quosdam occidit tanquam Imperium occupaturos, ex indicio dæmonis adjurati.

CAPUT XXXVI.

De Basilio Episcopo Cappadociæ, & quomodo exilii minas evaserit.

Theodoretus lib. 4. cap. 17. Edit. Christ. Vales. cap. 19. pag. 173. A.

Valens igitur Imperator, cum universas, ut ita dicam, Ecclesias Pastore nudasset, in Cæsaream Cappadociæ venit, cujus tunc Præsul erat Basilius, lumen totius orbis. Præmisitque Præfectum, præcipiens; ut aut flecteret Basilium, quatenus dogmati communicaret Eudoxii: aut hoc facere nolens, expelleretur. Audiens enim gloriam tanti viri, noluit ei prius inferre certamen: ne dum Basilius fortiter ejus jacula devitaret, fieret cæteris clarior imago virtutis. Hujus machinamenta, velut tela araneæ facta sunt; suffecerunt enim cæteris Sacerdotibus ad utilitatem sui antiquæ Patrum narrationes, & velut quædam turres murum fidei indeclinabilem servaverunt. Porro Præfectus Cæsaream veniens, & evocans magnum Basilium, honoravit, & mansuetis apud eum sermonibus usus est: monens, ut tempori pareret, & non tantas Ecclesias propter parvam dogmatum subtilitatem vexari pateretur. Promittebat etiam Imperatorias amicitias, multaque beneficia, propter hæc plurimis offerenda. Verum ille vir sacratissimus ait, adolescentibus hæc verba congruere: Illi, inquit, & illorum similes talia promissa respiciunt. Nam qui divinis saginantur eloquiis, corrumpere de divinis dogmatibus neque unam syllabam patiuntur: sed pro his, si contingat, etiam omnes mortis species amplectuntur. Amicitias autem Imperatoris, magnas quidem cum pietate judico, sine qua perniciem potius has appello. Cumque Præfectus saviret in eum, stultumque vocitaret, sanctus Basilius ait. Hanc stultitiam semper habere exoro. Quem dum egredi tunc juberet, ut quid deberent, facere cogitaret, sententiamque suam altera die depromeret, fertur vir ille famosissimus hoc dixisse: Ego quidem etiam cras ipse regredior, dummodo tu sententiam non permutes: sed utere minis tuis. Post hæc verba Præfectus occurrens Imperatori, quæ dicta fuerant, & virtutem viri hujus, animæque

furtitudinem, & fiduciam nuntiavit. Tunc ergo racens Imperator ingressus est. Posthæc igitur contigit, ut divinitus sibi plagas vidrret immissas. Filius enim ejus ægrotans, circa ipsas mortis portas agebatur periculo. Sed etiam conjugem diversæ occupaverant passiones. Cognoscens ergo causam suæ tristitiæ, virum sacratissimum, quem puaire minabatur, venire ad Palatium deprecatus est. Duces autem præceptis Imperialibus ministrabant. Tunc itaque magnus Basilius veniens ad Palatium, videnſque Principis filium circa mortem, ad vitam eum remeaturum esse promisit, si per pios viros sacro baptismate potiretur. Hæc cum dixisset, egressus est. At ille jurisjurandi, quod baptismatis tempore promiserat, memor, secundum stultum erroıem præsentibus Arianis filium baptizare præcepit. Quo gesto, mox infans terminum vitæ sortitus est. Pœnitentia vero ductus Valens, & noxiam jurisjurandi judicans veritatem, in sacrum templum ingressus, magni Basilii * magisterio sociatus est, & altari obtulir dona sulemnia. Quem iatra aulæa, ubi ipse residebar, venire præcipiens, multa apud eum de divinis dogmatibus verba locutus est, & docentem libenter audivit. Ubi tunc aderat quidam nomine Demosthenes, super Imperiales epulas constitutus, qui dum doctorem mundi colparet, barbarismum fecit. Tunc sanctus Basilius subrideas: Vidimus, iaquit, sine litteris Demosthenem. Cum vero potius ille minaretur, sanctus ait Basilius: Tuum est de pulmentariis cogitare, non dogmara divina decoquere. Posthæc Imperator ita dilexit virum, ut etiam oprima prædia, quæ illic habebat, pauperibus qui ab eo gubernabantur offerret: ex quibus leprosis præcipue necessaria ministrantur. Primum ergo Valentis impetum boc modo magnus Basilius declinavir. Cum vero postea reversus illic fuisser, priorum oblitus, quoniam a seductoribus ejus voluntas obsidebatur; rursus eum movebat, ut ad partes declinarer hæreticas. Cui non persuadens, legem de ejus scribi præcepit exilio, quam volens manus suæ subscriptione roborata, nullum apicem complere prævaluit; calamus enim conrritus est. Cumque secundus, & tertius calamus boc pertulisset, & adhuc legem impiam firmare contenderet, commota est ejus dextera, eamque subito tremor invasit. Tunc ejus animo tarrore completo, ambabas manibus chartam rupit. Ostenditque provisor omnium Deus, quia & alios ipse permisse pati, & huncab insidiis liberavit; & per ea, quæ in isto contigere, signum propriæ virtutis ostendens; & per alia dispensationis fortitudinem virorum prædicans optimorum.

Valens Imp. Basilium accersit.

Filius Valentis ab Arianis baptizatur.

* Ed. V. *ministerio.*

Sciendum vero, quia dum viveret Athanasius Alexandrinus Episcopus, divina quadam providentia Alexandriam, vel Ægyptum distulit commovere, audiens Athanasium a cuncta diligi plebe, & metuens ne forte seditione facta Respublica vexaretur. Verum Athanasius * Consulatu Gratiani secundo, & Probi, post crebra pro Ecclesiæ statu certamina hac privatus est vita, cum quadraginta & sex annis per multa pericula sedem rexisset Episcopalem.

Socrates lib. 4. cap. 16. Edit. Christ Valeſ. cap. 20. pag. 210 A.

* An. Dom. 371.

Athanasii mors.

CAPUT XXXVII.

De fine Athanasii Alexandrini, & successione Petri, & seditione contra eum facta, & quod Romam profectus sit.

Theodoretus lib. 4. cap. 18. Edit. Christ. Valeſ. cap. 20. pag. 175. C.

CUm igitur in Alexandria victor Athanasius, post multa certamina, innumerasque coro-

nas, vitæ terminum suscepisset, & ad laborum suorum præmia demigrasset, suscepit Petrus vir optimus Præsulatum, quem dudum ille beatus elegerat, cunctis una consentientibus & Sacerdotibus, & nobilibus, cunctaque plebe, & favore suo propriam ostendentibus voluntatem. Is enim Athanasii sudoribus particeps fuit, & dum esset in civitate, & dum diversa latibula paragraret, multifariaque pericula cum eo sustinuit. Quapropter cuncti Sacerdotum concurrentes, dignum heredem Petrum Athanasii clamaverunt.

Theodoretus lib. 4. cap. 19. Edit. Christ. Valeſ. cap. 21. pag. 176. A.

Cumque eum in Pontificali sede constituissent, repente Judex provinciæ Paganorum populum congregans, & pariter Judæorum, Ecclesiæ septa circumsedit, Petrum exire præcipiens, nudumque interminatus est ut abstraherer. Faciebat hoc Imperatori placere volens, dum ei contraria sapientes calamitati submitteret. Quod autem verum est, impietatis ira completur: idolis potius placere aitrbatur, & tempestatem Ecclesiæ claram putabat esse festivitatem. Petrus itaque vir mirandus, insperatum respiciens bellum, latenter egressus est, & conscendens navem, profectus est Romam.

CAPUT XXXVIII.

Qua crudelitate Lucius Alexandriam fuerit introductus.

Theodoretus lib. 4. cap. 19. Edit. Christ Valeſ. cap. 21. pag. 176. B.

TRansactis vero diebus paucis; Euzoius ab Antiochia venit cum Lucio, & Ecclesias ei contradidit; cujus etiam impietatem Samosateni noscuntur experti. Populus autem doctrinis primum Athanasii satiatus, deinde fastidiens cibum sibimet offerri contrarium, ab Ecclesiasticis collegiis se suspendit. Porro Lucius armigeris utens cultoribus idolorum, alios verberabat, alios suspendebat, alios cogebat effugere, aliorum vero instar Barbarorum vastabat domos. Sed hæc melius vir mirabilis Petrus in sua narrabit epistola. Ego tamen unum scelerum Lucii referens, epistolam Petri ponam. Viri quidam in Ægypto conversationem imitantes Angelorum, & civitatis evitantes turbas, vitam agere in eremo potius elegerunt, arenosamque terram, & sterilem fructiferam reddiderunt, fructum quippe Deo suavissimum virtutis eorum, & optimum referentem. Cujus deserti multi quidem videatur esse victores. Sed a puero illic crevit Antonius illa famosissimus, Monachis virtutem luctaminis spiritualis ostendans.

Monachorum vita Angelica, & quis illius auctor.

CAPUT XXXIX.

Quæ miracula gesserint Eremitæ, in exilium a Lucio destinati.

Theodoretus lib. 4. cap. 19. Edit. Christ Valeſ. cap. 21. pag. 176 D.

HUjus ergo loci tunc incolas, sequaces Antonii infelix Lucius expulit; eorumque sanctissimos Præsules Macarium venerabilem, aliumque Macarium, Isidorum, & cæteros de speluncis suis ejiciens, in quamdam insulam, quæ ab impiis habitabatur hominibus, destinavit; quippe quæ nunquam magistrum susceperat pietatis. Cumque navis in littus insulæ pervenisset, dæmon, qui ab illis honorabatur, relinquens idolum, ubi dudum habitare consueverat, filiam sui Sacerdotis invasit, & bacchantem illuc usque perduxit, ubi navis advenerat Monachorum. Tunc dæmon utens lingua puellæ clamabat, sicut in Philippis per Pythonissam. Audiebantque cuncti viri simul, atque mulieres dæmonem proclaman-

Dæmones queritur se a sanctis viris expelli.

tem: O potentiam vestram, o ministri Christi: undique a vobis expellimur a civitatibus, atque vicis, a montibus simul & collibus, ab eremo, quæ privata probatur hominibus. Sperabamus in hac insula commorantes, a vestris jaculis liberati: qua spe nosemur esse frustrati. Huc vos persecutores miserunt, non ut vos vexarent, sed ut nos per vos magis expellerent. Ecce recedimus ab hac insola; virtutis enim vestræ radiis jaculamur. Hæc dicentes, & his similia, puellamque in terra prosternentes, ipsi quoque omnino disparuerunt. Tunc ille sacratissimus chorus oratione facta suscitavit puellam, & suo patri sanam valentemque restituit. Verum illi, qui miraculum conspexerant, ad Sanctorum provoluti pedes, salutis viaticum se percipere supplicabant: Et templum quidem dæmonum destruxerunt: doctrinæ vero radiis illuminati, sacri baptismatis gratia sunt potiti. His in urbe nuntiatis, omnes populi congregati Lucio detrahebant: dicentes iram sibi imminere divinitus, nisi Sanctorum reverteretur chorus. Sic itaque metuens tumultum civitatis Lucius, sacratissimos viros ad suas speluncas remeare præcepit. Et hæc quidem sunt digna, quæ abominationem illius impietatis aperiant.

CAPUT XXXX.

Litteræ Petri Alexandrini Pontificis, in quibus Lucii mala referuntur.

Theodoretus lib. 4. cap. 19. Edit. Christ. Vales. cap. 21. pag. 177. D.

VEruntamen præsumptionis ejus iniquitates litteræ Petri mirabilis edocebunt. Quarum ego longinquitatem fugiens, quæ in medio posita sunt, ponere non omittam.

Theodoretus lib. 4. cap. 20. Edit. Christ. Vales. cap. 22. pag. 178. A.

Provinciæ, inquit, Judex Palladius, cum esset religione Paganus, & idola semper adoraret, contra Christum sæpius dimicare conabatur; & colligens prædictum populum, impetum fecit adversus Ecclesiam, tamquam si Barbaros subdere niteretur. Tunc itaque multa crudelia gesta sunt quæ solummodo dictare volens, ipsa rei memoria dolore maximo sum commotus, & fluxum pene loli lacrymarum, diuque hoc potueram pati, nisi divina ratione animum relevassem. In Ecclesia enim, quæ Theona vocatur, ingressa multitudo, pro verbis honorabilibus idolum favoribus exultabant. Pro sacrarum lectione scripturarum turpes manuum plausus agebantur. Refractæque cum turpitudine voces contra Christi virgines contumelias dicunt, quas lingua hominum proferre non patitur. Audiens enim quilibet sapientium talia, claudebat auditus, & magis optabat esse surdus, ne hujusmodi verba audire compelleretur. Sed utinam verbis peccando quievissent, & non acta verborum turpitudinem superassent. Facilis namque detractio est hujusmodi, apud quos Christi sapientia, & doctrinæ cultus inhabitat. Hi siquidem iræ vasa, ad perditionem facta, subsannantes, & horribilem sonum de naribus emittentes, &, ut ita dicam, fœtorem veluti de quodam cuniculo profundentes, vestes sanctarum Christi Virginum disrumpebant, quarum continentia formam sanctorum imitabatur Angelorum. Et, sicut habet natura, nudas per totam circumferentes urbem, sicuti volebant eis cum turpitudine deludebant. Si quis autem eos tunc compatiendo prohiberet, vulneribus maceratus agebatur. Væ illis cladibus. Multæ siquidem violentam corpora sustinuere corruptionem: plurimæ virginum vectibus in capita cæsæ, sine voce manserunt; quarum etiam funera solemni sepulturæ tradi prohibita sunt. Multa denique corpo-

Continentia Virginalis formam Angelorum imitatur.

sa, hactenus a parentibus ingemiscentibus inquisita, reperiri non possunt. Sed cur parva de magnis loquor? Cur in istis immoror, & non potius ad necessaria jam recurro? In quibus bene novi, quia mirabitur quilibet nobiscum obstupescens patientiam Domini, quia non repente universa conclusit. Quæ enim numquam facta sunt, neque per scripturas Patrum nostrorum diebus audita, hæc super ipsum altare impii committebant. Sicut enim in scena turpi consistentes, puerum quemdam naturam masculi denegantem, & utentem veste fœminea, iunctis oculis, & vultu serico colore depicto, ut de vestito histrionis fingeret (ut apud Propheram scriptum est) idolum fœminei schematis super ipsum altare, ubi adventum sancti Spiritus invocamus, circuitos huc & illuc agere, & manibus * gestum celebrare fecerunt: ridentes, nefandasque mittentes voces. Qui rursus hoc parvum judicantes, & præterita decora, quam turpia potius æstimantes, quemdam ex suis turpitudine notissimum, veste genitalibusque nudatum, in sede ponentes Ecclesiæ, concionatorem turpem contra Christum impudenter elevaverunt. Pro sacris enim verbis, ille scelera proferebat, pro honestis laudabat luxuriam, & pro pietate impietatem, pro continentia fornicationem & adulterium, masculorum concubitum, furtum, cibum, potum vitæ huic utilia proclamabat. His ita gestis, & me ab Ecclesia recedente (quippe cum illic stare non possem, ubi militum invasiones, ubi populus pro seditione * redemptus largitate pecuniarum, & Gentilium multitudo magnis promissionibus aderat) noster quasi successor directus est, aut pro Episcopatu quasi mundanam comparans dignitatem quidam Lucius, lupi nequitiam, & actus habere festinans, non Orthodoxorum Episcoporum Concilio, non decreto veracium Clericorum, non petitione populorum electus, sicuti concionantur Ecclesiasticæ sanctiones; non quisquam Episcoporum, non Presbyterorum, non Diaconorum, non populi multitudo, non præcedebant eum Monachi hymnos decantantes scripturarum. Sed Euzoius erat cum eo, dudum quidem damnatus cum Ario in sancto Niceno, maximoque Concilio: nunc autem per * patrocinia Antiochensium vastator Ecclesiæ, & Comes largitionum, ac militum Dux omni impietate notissimus, nomine Magnus, qui Juliani temporibus Berytiorum incendens Ecclesiam, beatæ memoriæ Joviani temporibus ex propriis facultatibus eam reparare coactus est; ita ut pene caput tunc amitteret, nisi multorum labore Imperialem clementiam meruisset. Considerare siquidem hæc vestrum zelum, & ad vindictam excitari deposco, quanta & qualia sint commissa contra Dei Ecclesiam, cum talis adversum nos fuerit tyrannus excitatus. Is enim Lucius, qui per vestram religionem, & omnes Orthodoxos Episcopos frequenter abdicatus est pro rationabilibus causis, nunc adstitit civitati; & non solum, sicut blasphemus & insipiens, dicit in psalmis: Non est Deus verus Christus: sed etiam in opportunitatibus est corruptus, atque corrupit: gaudens in blasphemiis contra eos, qui Salvatorem colere comprobantur. Cum enim Paganorum sensibus est vicinus, recentem præsumit erroneos colere Deum. Nam alii coram eo laudes hujusmodi proclamabant: Bene venisti, Episcope, qui filium non defendis. Alii dicebant: Te Serapis amat, & huc introduxit: simulachrum utique Paganorum nominantes. Inter hæc eodem * momento prædictus Magnus impietatis ejus socius indivisus, armiger amarissimus,

** Ed. V. abominationem Ed. Niv. & Frob. saltationem.*

Concio execranda in Christi contemptum habita.

** MSS. retrutus.*

Quæ ad ordinationem Episcopi requirantur.

** MS. Lyr. parrochiam.*

** MS. Lys. & Ed. V. monente.*

& mioifter crudelitatis ejus, collecta moltitudine popolorum, Presbyteros, atque Diaconos decem & novem nnmero comprehendens, quorum quidam octogefimum tranfcenderant anuum, eamquam captos in quodam fcelere, & Romanorum inimicos, legibus coartabat: nefciens virtotem Cbriftianorum legis, & Apoftolorum fidem per Patres traditam nobis: hæc etiam clementiffimum Principem Valentem grata habere pronuncians: Flectimini, inquit, miferrimi, & Arianorum concordate dogmatibus. Flectimini, iguofcet eaim vobis Diviuitas; licet veræ religioni cultum exbibeatis, non fponte, fed violeuter boc facieutes. Neceffitati namque fatisfactio deeft: fpontaneam veru volontatem accufatio digna fubfequitur. Quaprupter bujufmodi * ratiooes præ oculis babentes, prompte fequimini, & dogmatl Ariano fubfcribite, quod uunc prædicat Lucius: bene fcieutes, quia fi obediatis, pecunias, quæftus, bonores ab Imperatore percipietis. Refiftentes vero, carceres, fupplicia, tormenta, flagella, vincula fuftinebitis. Pecuniis fimul, poffeffiouibufque privati, & poftea pulfi, loca crudelia inhabitate damnabimiui. Sic ifte fortiffimus feductor minas feductioni contemperans, invitabat atque cogebat, ot omnes a pia fententia deviareut. At illi uibil amarius æftimantes, quam pietatis proditionem, hujufmodi refponderuut verbis, virtute, fortique fenfu, fedoctionem, minafqua fubdentes: Quiefce, jam quiefce bis nos terrere fermonibus: ceffa * vana verba pruferre. Nos ueque novum, oeqoe receutem colimus Deum. Et licet inaniter furias, teque concutias ficut vebemeus ventus, in dogmatibus pietatis ad mortem ufque coufiftimus: nonimpotentem, uon infipientem, non fine veritate aliquando fatentes Deum: non aliquaodo quidem exifteutem, ficut impietas Arii temporalem prædicat Filium. Si enim creatura eft fecundum ejus vefaniam Filius, non eaiftens cum Patre, etiam Pater aliquando uoo fuit; quippe Filio uon extante fecundum eos aliqoando. Si vero famper eft Pater, exiftente quippe ex eo vero Filio, & non fecundom generationis fluxom (Deus euim impaffibilis eft) quomodo non eft infipiens, atque vefauus, qui hoc de Filio profitetur, dicens: Erat quando non erat, per quem omnia, ut fine per gratiam conftituta funt? Noftri fiquidem Patres (a quibus ifti cadentes, jufte fine Patre fuut facti) in Nicæam venientes, & anathematizantes Arii fectam, cujus nunc ifte juvenis patronus exiftit, non alterius fobftantiæ, quod nonc fateri nos cogis, extra Patrem effe dixerunt, fed ex ejus effentia. Quod bene, & cum pia mente iutelligentes, ex plurima facrurom verborum collectioue confubftantialem effe prufeffi funt. Talia fiqoidem, & his fimilia dicentes per multos dies exercuit, putans a pia eos fenteutia poffe mutati. Qui magis velut in ftadio fortiores effecti, terroremque conculcantes, & femetipfos Patrum rationibus coarmantes, validiorem habuerunt de pietate fenfum, virtutis exercitium fua pericula judicantes. Sic igitur illis decertantibus, & fpectaculom factis, ficut beatos fcribit Apoftolus, Angelis, & hominibus, univerfa civitas concurrebat, athletas contemplatota Chrifti, fuaque conftantia verbera Judicis, & flagella fuperantes, triomphumque pie contra Arianos per patientiam poffidentes, qaos ille otique credebat fe vincere, & illorum impietati contradere. Cum ergo defeciffet eos tormentis afficere, cunctis flentibus, atque lugentibus, rurfus collecta irrationabili moltitudine, ad judiciom eos, imo magis ad præjudicium circa portom fecit adduci. Er cum illic confuete coutra eos clamores emitterentur a Paganis, atque Judæis, & illi nollent Arianorum impietatibus coufentire, fententiam protulit, univerfis aote tribunal ejus ingemifcentibus, ut ab Alexandria fublati, in Heliopolim Phœniciæ ducerentor: cojus habitatores ueque nomen Chrifti audire patiuntur; funt namque Pagani. Quo facto, jubens eos navem coufcendere, ipfe ftabat in portu uudum gladiom vibrans. Et hoc modo illos terrere putans, qui bis acuto gladio hoftiles dæmones crebrius vulneraverant. Sic ergo dimifit eos abfque fumptibus, & abfque quolibet folatio, navigare præcipiens mari fpumante, & (ut ita dicam) uolente fafcipere virus iniqua juffione communicare compulfos. Ingemuit enim civitas univerfa, & bactenus lamentatur; & alii quidem fois mauibus pectora percotiebant: alii vero manus, & oculos tendebant ad cœlum, violentiam proteftantes, & veluti dicentes: Audi cœlum, & auribus percipe terra, quoniam injufta funt quæ geruntur. Cunctaque fimul gemitu cumplebantur, & veluti cantus quidam erat in civitate luctificus, currebatque fluvius lacrymarum. Cum igitor Judex ille præcepiffet, ut vela navis attollerentur, tunc gemitus ingens univerforum, virginum, & mulierum, feniorum, & juveuum permixtus lacrymis eft emiffus. Cum illi ergo Heliopolim navigarent, ubi diabolica fuperftitio celebrabatur, omnes in media civitate communiter, & finguli ingemifcentes, atque lugentes agebantur. Quibus tamen nec aperte licebat flere juffione urbis Præfecti Palladii; erat enim & ipfe Paganus. Multi denique flentium arrepti, & in carcerem ducti, deinde caftigati, lacerati, verberati, noviffime in metallo funt traditi: viri utique Ecclefiæ, & propter divinum zelum valde pugnantes. Erant enim plurimi eorum Monacbi, eremum incolentes, numero viginti tres: cum quibus poft paululum Diaconus, a dilectiffimo fratre noftro Damafo, Romanæ civitatis Epifcopo deferens nobis confolatorias communicationis epiftolas, manibus poft tergum vinctis, publice ab ipfis fpiculatoribus ducebatur, veloti quidam reus infignis, & homicidarum verberibus coæquandus, lapidibofque, fimul & plombo ejus cervicibos maceratis, ad mare ductus eft; & ficut illi fine fumptibus, fine ullo folatio metallicu deportatus exilio. Cumque Judex ille multos quoque infantium cruciaffet, quidam eorum morientes, neque parentum, neque fratrum exequiis folemnibus funt potiti. O * multa inhumanitas judicantis, magifque præjudicantis. Qui enim prupter pietatem decertarunt, nec bomicidis comparari potuerunt, quorum utiqoe corpora infepulta relicta funt: pie laborantes efcis beftiarum, volatiliumque projecti funt. Quique patribus necatorum naturali confcientia compati voluerunt, velut iniqui capite fecti funt. Quæ lex Romanorum, quæ Barbarurum fententia, quoflibet patribus condolcutes punit? Quando qoifpiam veterum hujufmodi geffit impietatem? Juffit itaque Pharao, ut mafculi interficerentur Hebræorum: fed invidia, & timor tunc protulit hoc præceptum. Quanto tamen illa, quæ tunc gefta funt, humaniora modernis exiftunt, quanto defiderabiliora ad difcretionem iniquitatis bujus? Et licet malitia nequaquam fepareutur alterutris: funt tamen incredibilia, quæ dicuntur, inhumana, crudelia, fæva, barbara, amara, fine mifericordia, in quibus exultabant Ariani, choros agentes, cum univerfa civitas ingemifceret. Non fuit enim domus, in qua

* MS. Lyr. *directionem.* *Orthodoxi Arianum dogma rejiciunt.*

* MS. Lyr. *vefana.*

1. *Cor.* 4. 9.

* MS. Lyr. *temulenta.*

Exod. 12. 30 nun erat mortuus, ficut in Exodu fcribitur. Et cum hæc ita fint gefta (non euim quieverunt Iniquitatis auctures, fed ad pejora profecti) ufque ad Epifcopos provinciarum venena propria fparferunt, habentes iniqaitatis fuæ fulatium Comitem largitiunum, quem prædiximus Magnum. Alios etenim Epifcoporum Curiæ tradidernne, alios diverfis machinatiouibus affecerunt: volentes univerfus impietatibus obligari, & fecundum patrem eorum diabolum quærentes, quem fua rabie devorarent.

Undecim Epifcopi Ægyptii in Diocæfaream relegati. Super hæc autem undecim Ægyptiorum Epifcopos, viros pene ab infantia ufque ad fenectutem eremum incolentes, verboque fuperantes & actn libidinem, piamqne fidem fine confufione prædicantes, & dogma pietatis edocentes, multafque victorias de dæmonibus exercentes, & Arianam fectam fapientiffima ratione denotantes, exilio direxerunt in civitatem Judæorum, nomine Diocæfaream. Et velut infernus crudeliffimus numquam morte fatiati fratrum, fuæ fævitiæ memoriam relinquere voluerunt. Nuper euim Ecclefiæ Catholicæ Clericos, degentes iu Autiochia cum fidelibus Monachis, volentefque eorum fcelera denotare, iu aures Imperatorias inflammantes, iu Neocæfaream Ponti mittendos effe præparaverunt. Qui, puto, propter ferocitatem locorum etiam vita privati funt. Tales itaqne tempus illud tragœdias exercuit, taciturnitate quidem, & oblivione dignas: fed litteris memorandas ad objurgatiunem eorum, qui contra Unigenitum linguas fuas exacuerunt. Hi namqae rabie coarmati blafphemiæ, non folum Dominum omnium jaculari nitnntur: fed etiam contra ejus famulos bellum fine ullo fœdere fufceperunt.

HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ, QUAM TRIPARTITAM VOCANT,

EX TRIBUS GRÆCIS AUCTORIBUS Sozomeno, Socrate, & Theodoreto, ab Epiphanio Scholastico versis, per Cassiodorium Senatorem in Epitomen redactæ.

LIBER OCTAVUS.

CAPUT PRIMUM.

De conversatione, miraculis, & responsionibus, vel scriptis diversorum Monachorum, nec non & Episcoporum.

Socrates.lib. 4.c.18.Edit. Christ.Vales cap.23.pag. 233. B.
Arsenius juvenes non excommunicabat.
Cur Pior ambulans comederet.

EO tempore fuit Arsenius Monasterii Præsul. Is delinquentes juvenes non excommunicabat, sed magis ætate provectos. Dicebat enim: Juvenis excommunicatus spernit; provectus vero velociter excommunicationis dolore corrigitur. Alius nomine Pior ambulans comedebat. Consultus autem cur ita comederet: Non, inquit, volo veluti necessarie uti cibo, sed tamquam extraneum aliquid agere. Pro qua re etiam ab alio requisitus ait: Ut ne, dum comedo, anima voluptatem sentiat corporalem. Isidorus dicebat quadragesimum se annum habere, ex quo sentiret quidem mente peccatum, non tamen consentiret vel concupiscentiæ, vel furori. Pambo autem, cum sine litteris esset, accessit ad quemdam, ut doceretur psalmum; qui dum audisset primum versum tricesimi octavi psalmi: Dixi, custodiam vias meas, ut non delinquam in lingua mea; secundum versum non est passus audire, dicens: Si potuero opere hoc implere, hic versus tantummodo mihi sufficit. Cumque doctor, qui ei tradiderat versum, culparet, cur per sex menses ad eum minime venisset, respondit: Quia versum illum adhuc opere non implevi. Postea vero, cum multos supervixisset annos, a quodam noto requisitus, an didicisset versum: Quadraginta & novem, inquit, annis vix eum implere prævalui. Huic itaque quodam aurum dante ad cibaria pauperum, & dicente: Numera; ille respondit: Quod dedisti non eget numero, sed salubritatis affectu. Is enim Pambo, Athanasio Episcopo deprecante, ab eremo descendit in Alexandriam. Cumque vidisset ibi mulierem theatralem, flevit; & a præsentibus inquisitus, quare ploraret: Duæ, inquit, me res moverunt; una, quæ est illius perditio: altera vero, quia ego non tantum studeo placere Deo, quantum hæc, ut turpibus placere possit hominibus. Alter quidam dicebat: Monachus, nisi operatus fuerit, violento judicatur æqualis. Piterius multas expositiones naturales adhibebat, & frequenter aliis alia requirentibus enarrabat. Per singulas autem explanationes orabat. Illo siquidem tempore inter Monachos fuerunt duo viri Deo amabiles, nomine uterque Macarius; unus ex Ægypto superiore, alter Alexandrinus. Ambo pro multis rebus insignes, propter abstinentiam, conversationem, mores atque miracula, quæ eorum manibus agebantur. Ægyptius itaque Macarius tantas curas fecit, & tantos dæmones effugavit, ut ex ejus operibus liber proprius expleatur. Erat autem reverendus, & circa * requirentes severus. Porro Macarius Alexandrinus cum similis esset Ægyptio per omnia, in hoc mutabatur, quia circa consulentes hilarior apparebat, & vultu lætifico ad conversionem juvenes * educabat. Horum discipulus Evagrius philosophiam operibus possedit, prius sermone solummodo philosophatus, & in urbe Constantinopoli a Gregorio Nazianzeno Diaconus ordinatus: deinde cum eo descendens in Ægyptum, & prædictos viros inspiciens, conversationem eorum aemulatus est; tantaque miracula in ejus manibus facta sunt, quanta in præceptorum ejus. Conscripsitque libros valde necessarios, quorum unus quidem Monachus titulatur; & est de Actuali. Alius Cognitionalis, secundum quod quispiam cognitione sit dignus: huic capitula sunt quinquaginta. Alius vero Contradictorius, ex divinis scripturis collectus, contra dæmones tentatores: partibus octo divisus est, secundum numerum octo cogitationum; & sexcentæ propositiones ad contemplationem pertinentes, quas γνωστικὰ προβλήματα, id est, cognitionales propositiones denominavit. Insuper & versuum opera duo; unum quidem ad Monachos in Cœnobiis, vel itineribus constitutos; & unum ad virgines; quæ quam miro, quamque necessaria sint, legentes intelligunt.

Psal. 38.

Præclarum Pambonis effatum.

Piterius rerum naturalium cognitione instructus.

Ambo Macarii inter Monachos illustrissimi.

* *Ed. delinquentes.*

* *MS. Frob & Niv. inducebat.*

Quos libros Evagrius ediderit.

Quid Evagrius in suo libro de Monachis scripserit.

Sed opportunum est, sicut arbitror, pauca ejus dicta de Monachis, ac scriptura referri. Sic enim ait: Necessarium est enim vias inquirere recte præcedentium monachorum, & secundum eas exerceri. Multa enim inveniuntur ab eis dicta bene, simul & acta. Inter quos etiam hoc ait quidam: Quoniam sicca, & non inæqualis diæta charitati conjuncta, cito perducit Monachum ad impassibilem portum. Is autem cum vidisset quemdam fratrum phantasiis nocte turbari, hoc modo curavit eum: præcipiens, ut languentibus cibos jejunus ministraret. Unde requisitus: Nihil, inquit, sicuti misericordia hujusmodi passiones extinguit. Quidam tunc Philosophorum accessit ad justum Antonium, dicens: Quomodo sufficis, o Pater, codicum consolatione privatus? Ad quem Antonius: O, inquit, Philosophe, meus codex natura creaturarum est, & adest cum voluero, verbaque mihi relegit Dei. Requisivit me vas electionis Macarius, senex Ægyptius, dicens: Quare mali memoriam adversus homines retinentes, memorabilem virtutem animæ dissipamus? Contra dæmones autem haben-

tes mali memoriam, inooxli permanemus? Cumque in quæstioue hujus interrogatioois hæsissem, rogavi eum explanare sermouem. At ille: Prima, inquit, passio furoris contra naturam est:* consequens vero, secuodum oaturam. In ipso ferventi meridie perveni apud sanctum patrem Macarium, & siti vehementer accensus, aquam ut biberem postulavi. At ille: Umbra, inquit, tibi sufficiat; multi uamque ounc iter agentium, aut navigantium etiam hac refectione privantur. Deinde cum apud eum verba de abstinentia exercerem: Confide, inquit, fili, per viginti aunos neque pane, neque aqua, ueque somno sum satiatus. Panem namque meum in pondere comedebam: aquam vero bibebam cum mensura: parietibus autem reclinatus somuum paululum rapiebam. Cuidam Monachorum ountiata mors patris est; at ille nuntianti: Cessa, inquit, & blasphemare noli; meus enim pater immortalis est. Quidam fratrum Evangelium solummodo possidebat, quod vendens pauperibus erogavit: dignum proferens, memorandumque sermooem: Ipsum, inquit, verbum vendidi, quod mihi semper dicit: *Vende omnia tua, & da pauperibus*. Est quædam insula circa Alexandriam trans paludem Mareæ, in qua habitabat Monachus * contemplantibus approbatissimus, qui dixit: Omnia quæ geruntur a Monachis, agi propter causas quinque, id est, propter Deum, propter naturam, propter consoetudinem, propter necessitatem, propter opus manuum. Idem ipse dicebat unam quidem * naturæ esse virtutem: sed eam diversas species sumere per animæ qualitates. Nam & lumen, inquit, solis cum sine specie sit diversa, feoestris tamen per quas ingreditur, schema quoddam varium facere videtur. Alius porro Monachus: Propterea, inquit, abscindo libidines, ut auferam furoris occasiones. Novi eoim furorem semper pro libidinibus litigare, mentem meam turbare, scientiam persequentem. Quidam senum dicebat: Charitas depositum ciborum, aut pecunarum servare uon uovit. Idem ipse dicebat: Nescio me in eadem re a dæmonibus fuisse deceptum. Hæc igitur Evagrius in libro suo Actuali commemoravit.

* id est *secunda*.

Matth. 19. 21.

* MSS. *contemplatissimus et probatissimus*.

* MS. Lyt. *naturam esse virtutum*.

Quædam præclara Patrum testimonia ex libro Evagrii de Contemplatione.

In contemplativo autem hæc dicit: Quatuor virtutes, & contemplationes earum a Gregorio justo esse didicimus, prudentiam, fortitudinem, temperantiam, atque justitiam. Prudentiæ quidem opus esse dicebat contemplari intellectuales, sanctasque potestates absque sermouibus; quippe quos sapientia significari contradidit. Fortitudinis autem, perdurare in veritate, licet quispiam debelletur, & noo accedere ad ea, quæ nihil sunt. Temperantiæ vero proprium hoc esse respondit, suscipere primi Agricolæ semina, & ea plantare convenienter. Porro Justitiæ opus, ut pro merito singula cuique verba reddantur; alia quidem obscure pronuntiata, alia ænigmatibus iudicata, quædam vero propter utilitatem simplicium aperte disposita. Columna itaque veritatis Cappadox Basilius ait: Humanam scientiam reddit crebra meditatio, & exercitatio meliorem: eam vero quæ gratia Dei conceditur, justitia, patientia, atque misericordia. Et humanam quidem etiam passibiles suscipere poterunt, divinæ impassibiles tantummodo sunt capaces, qui etiam orationis tempore proprio mentis lumine resplendentes semetipsos inspiciunt. Ægyptiorum vero sacratissima lux Athanasius ait: Præcepit Moyses mensam contra Aquilonis constitui partem. Quamobrem cognoscant contemplativi, quis est qui contra eos spiret & omnem tentationem forti mente sustineant, & cum alacritate ad se accedentes enutriant. Thmuitanorum Ecclesiæ Angelus Serapion dicebat: Mens quidem spirituali iotellectu potita, perfecte purgatur. Charitas autem curat membra furore tumentia; * iniquas concupiscentias, & influentias continentia retinet. Maximus contemplationum doctor Didymus ait: De providentia, atque judicio apud temetipsum semper exerce sermones, & studiorum materiam memoria retine. Pene eoim omnes in his peccamur, rationemque judicii in corporum differentia, in qua etiam est mundus, invenies: providentiæ vero, in modis quibus a malitia, vel ignorantia ad virtutes, atque scientiæ culmen evehitur. Hæc autem ex Evagrii dictis retulimus.

MS. Theod *iniquitates concupiscentias infucates*.

Fuit autem & alius vir mirabilis inter Monachos, cui nomen Ammonius, qui tanto sine ulla curiositate fuit, ut cum Athanasio Romam veniens, nullum opus civitatis inspiceret, nisi tantum ut videret Petri, & Pauli Basilicas. Is Ammonius ad Episcopatum tractus, atque diffugiens, dexteram sibimet amputavit aurem, ut semi corpore ordinationis opus effugeret. Cumque posteriori tempore etiam Evagrius a Theophilo Alexandrino Pontifice ad Episcopatum tentus, nihil amputans de corpore suo fugisset, veniens ad Ammonium * cum joco dicebat, quasi male fecisset, ut aurem amputaret, & * de eo reus existeret. Ad quem Ammonius: Tu, inquit, Evagri, ignoras te puniendum, quoniam abscidisti linguam. Et ne tibi arrogare videaris, non uteris gratia Dei. Plurimi siquidem eo tempore digni fuerunt viri, quorum si quis velit verba, miraculaque cognoscere, & quemadmodum illis fuerint etiam bestiæ subjugatæ, librum legat Palladii Monachi, qui discipulus fuit Evagrii. Omnia namque de istis subtiliter explanavit, in quo etiam fœminarum imitationem, conversationemque memoravit. Evagrius igitur, atque Palladius mortuo Valente post paululum floruerunt.

Ammonius sibi aurem amputat, ut Episcopatum effugeret.

* MS. Lyr. *& colloqueat ei*.

* MS. Theod. *Deo*.

Hujus temporis est, ut quantos potuero, memorare possim, qui fuerint in illo tempore inter Christianos philosophati. Quorum unus quidem in Ægypto Joannes, cui futura, & aliis incerta Deus non minus quam antiquis Prophetis revelavit, donumque dedit, ut curaret insanabiles passiones. Is enim a juventute laudans Deum, degebat in solitudine, comedebatque herbas atque radices, bibebatque aquam si comperisset. Cumquem venisset ad senectutem, divina jussione migravit ad Thebaidam, & multorum Monasteriorum factus est Præsul. Qui oratione tantummodo languores, & dæmones effugabat; & cum litteras non didicisset, ad rememorandum aliquid codicibus non egebat: quia quicquid semel mente perceperat, sub veritate retinebat. In hac itaque regione philosophabatur Ammon Tabenensiorum Præsul, circa tria millia discipulorum habens: non minus quoque & Theonas, multorum Præsides fuere Monachorum, ambo operatores inopinabilium rerum, & divina providentia, prophetiaque completi. Dicitur namque Theonam eruditum Ægyptiarum, Græcarum, Latinarumque litteratum fuisse, & triginta annis habuisse taciturnitatem. Porro a nullo hominum visum irascentem, aut jurantem, aut mentientem, aut vanum aliquid, aut asperum, vel infirmum protulisse sermonem. Ea tempestate fuerunt Copres, & Hellin, necnon Helias. Copres quidem, ut aiunt, divinum habuit donum salutes efficiendi passionum, & dæmones expellendi, Hellin vero a parvulo nutritus in Monasterio, plurima inopinabiliter miracula faciebat; ita ut etiam ignem in sinu por-

Sozomen. lib 6. cap. 28. pag. 677. D.

Joannes Ammon, & Theonas habent donum prophetiæ, & miracula faciendi.

Theonæ taciturnitas, & moderatio.

Copres & Hellia miracula operantur.

portaret, & oequaquam ejus vestis arderet. Verum Helias tuue quidem uon procul ab Aotiuoo eivitate degebat in eremo, ageus auoum ætatis eirca eentesimum atque decimum. Autea tameu peue septoagiuta annis solus vixit iu solitudine, & osque ad banc ætatem jejunando, & vitiliter eonversaudo pervenit.

Heliæ solitudo.

Fuit etiam Apelles io Ægypto ex fabro ferrario, qui dum aliquaudo per uoctem hoc opus exerceret, umbra dæmoniaca, veluti mulier speciosa eum de castitate teutabat. At ille ferrum, quod operabatur, ex fornaee traheus, eam percussit iu faciem. Tunc illa stridens, & ingemiscens, procul effugit.

Apelles dæmonem fugat.

Iuter bos etiam Isidorus fuit, qui uudiqoe Monasterium mouiens, curabat, ut nullus egrederetur, sed omnia uecessaria haberet iutetius. Nec Serapion, eirea decem millia sub se Monachos habens, qoos omnes sie edueabat, ut ex propriis sodoribus necessaria compararent, & aliis ministrarent egeotibus.

Isidori, & Serapionis erga suos Monachos cura.

Dioscorus quoque non amplius quam ceutum mouachis præsidebat. Qui, eum Presbyter esset, sacrificia faeieus, omuem perfectiouem adhibebat examiuando, & diligeuter dijudicando accedentes ad sacra mysteria; ita ot expiareot mentem, & mali cujuspiam couscientiam oon baberent.

Dioscori sollicitudo, ut sui ad sacra mysteria puri accederent.

Eulogius Presbyter fertur præscieotiam habuisse cogitatiouum quorumlibet ad se venieutium; eorumque delicta palam redarguebat, & quæcumque lateuter cogitassent, sibi revelata manifestabat. Qui vero aliquid mali gessissent, vel pravum consilium habuissent, ab altari suspendebat: mauifestaos eis peccatum, quod egeraot, & diligentia purgatos rursus suscipiebat.

Eulogius aliorum cogitationes cognoscebat.

His itaque similis, erat Apollo io Thebaida qui qoadragiuta annis in iuteriore motabator solitudine, speluncam parvulam io moote vicino babeos: sed pro multitudine miraculorum parvo tempore insignis effectus, plurimorum Præsul extitit Mouachorum. Eo namque tempore mulri, & optimi studiose philosophabanror iu Alexandria, quasi duo millia viri, quorum alii in solirodine morabautur, alii circa Mareotem degebaut.

Apollo ob miracula insignis effectus

Excellentet autem inter alios emicabat Dorotheus, genere Thebæus; eujus bæc fuit vita, ot quotidie lapides a mari eolligeret, & aunis singulis, hospitium ædificaret, & fabricare sibi uon valentibus daret. Noctibus autem propter eorum eibum faeiebat sportas, ut veoderet. Cojus eibos etat panis unciæ sex, & olerum miuutorum fasciculus uuus, & ad bibendum aqua. Hie a juveutute sie vivens, nec in senectute defecit. Numquam visus est io lectulo soporatus, vel pedes pro requie tetendisse, aut dormire pro voluutate, uisi quantom operando, aot comedendo natura compressos oculos elaudere potuisset; ita ot sæpe, dum eomedendo dormiret, cibus ex ejus ore laberetur. Aliquando ergo somno valde gravatus, cum io stercore cecidisset, obdormivit; expergefactus autem, & contristatus, sub sileotio, dixit: Si Angelis dormire suaseris, & mibi ulterius suadebis. Quod forte dicebat ad somnum, aut ad dæmonem, qui eum nitebatur a bonis actiooibus impedire. Huic laboraoti qoidam dixit, Cur ita perimis corpus tuum? At ille: Quia me, inquit, occidit.

Dorothei labores, & stupendæ vigiliæ.

Piamonem vero Presbyterum ferunt, quia dum sacrificaret aliquando, sanctum Angelom circa sacrum vidisset altare stantem, & præseotes Mouachos in codice coosscribentem, absentesque deleotem. Joanni quoque tantam Deos uoscitur donasse virtutem contra passiones, atque languores, ut plurimos podagricos, & articulos habentes solutos curaret.

Piamonis visio. Benjamin Joannes infirmos curat.

Joannes, & Benjamin infirmos curant.

Iutet hos Benjamin senior valde elarus habebatur, dono Dei potitus, ut sioe medieamiue, tactu mauuum, aut olei, facta oratione, sanaret ægrotos. Hunc ferunt incidisse iu hydropicam passiouem, & tantom ejus corpus iutumuisse, ut oon posset per jaouas eellulæ suæ, io qua habitabat, efferri, oisi januæ eum tabulis autepositis sublatæ fuissent. Is ergo passionis suæ tempore pene octo mensibus ante mortem in sella latissima sedeus, eurabat solemuitet ægrotautes: nou graviter sereos, quoniam suæ ægritudini nou prodesset, sed etiam se videntes eonsolabatur, & deprecabatur ot rogarent Deum pro anima ejus, & de eorpore uon curareot: Quia & dum sanum, inquit, esset, uihil profuit mihi.

Marcum iu Scythi degentem, feruot etiam iu juventute valde fuisse mansuetum, & sapieotem, memoriaque scripturarum diviuarum satis idoneum, & taotum Deo amabilem, ut dum ad Dominicum corpus accederet, Angelus ei Saeramenta præberet, cujus manum usque ad juncturam brachii tantummodo se dicebat inspieere.

Marco Angelus sacramenta præbet.

Macario vero datum est, ut ultra superaret dæmoues. Huie occasio conversionis commissum homicidium fuit. Nam dum puer esset & oves pasceret eirea Mareiam paludem, ludeus quamdam coetaneum interemit, & metuens fugit io solitudinem. Qui dum tribus annis subdivo moraretur, postea parvum hospitium fecit sibi, iu quo annis vigintiquinque moratus est. Plurimi equidem se eum audisse dicebaot, quia gratias illi ealamitati referret, salutiferum vocaret illud homieidium, uoo spoote eommissum, quo ei beatitudinis eausa provenerat.

Occasio conversionis Macarii.

Apollouius autem, dum, per omoe tempus vitæ nihil vitæ Monaehicæ didicisset, scieos quia nec scribere, nec artem jam exercere posset propter ætatem, omuia medicamina, & eibaria opportuna laborautibus ex propriis peeuuiis comparabat, singolasque januas Monasteriorum a matutino eircumibat usque ad horam nonam visitando langueutes & mioistraudo quo indigerent. Qui moriturus, * alio tradidit quod habebat, jubeos ut talia vota servaret.

Apollonii cura erga fratres infirmos.

*Ed. Niv. & Frob. alteri.

Moyses autem eum servus esset, propter eulpas expulsus e domo est, qui latrocinio deditus, homicidia multa commisit. Postea vero eonversus, repente bujusmodi philosophiæ virtute completos est. Cumque propriis vitæ fervore phaotasiis adhue prioris libidinis moveretur, multa abstiuentia domabat corpus suum, panem solummodo comedens, & multum opus efficiens. Sex autem annis per totam noctem staus oravit, ueque genibus iuclioaris, neque ocolis in somno clausis. Iusoper etiam noctanter eireumibat eellulas Monachorum, & lageoas singulorum aqua complebat, eom louge aut decem, aut viginti, aut triginta stadiis aqua mauaret. Qui licet ita domaree corpus, priorem tamen valetudinem nou amisit. Fertur eoim quia, dum quatuor latrones ejus invasissent bospicium, comprehendisset omnes, atque ligasset, suisque humeris impositos ad Eeclesiam perduxisset: in voluntate Monachorum ponens, quid de eis facere vellent. Fuit ergo io summa philosophia, & terribilis dæmonibus, & Presbyter in Schyti eonstitutus. Vixit annis peue septuagiota quiuque.

Moysis abstinentia, & vigiliæ.

Sub hoc igitur Imperio fuit Paulus de Libya in Schyti, noo minus quam quingentos Monachos babens. Nihil autem operabatur, neque percipiebat, nisi quod comederet taotum. Orabat autem solummodo; & veluti quoddam tributum babens impositom, trecentas orationes Deo unaquaque die reddebat. Et oe oumero forte delinqueret, trecentos lapides pouebat, & siogulis orationibus lapidem mit-

Pauli preces & labores.

Pachomii Abbatis sapientia.

Stephani probatissimi Monachi in infirmitate constantiam.

tebat in finnm. Expensis vero lapidibus, urationes sciebat esse completas. Tunc enim Pachomius Abbas in Schyti flnrebat, a juventute usque ad senium optime cnnversatus. Quem neque circa corporis sanitatem, neque circa animæ passinnem dæmon aliquandn decepit. Stephanus autem circa Mareotem habitavit, perfecte degens & integra cnntinentia. Qui circa sexaginta annns prnbatissimua Mnnachus fuit, & Antnnin magnn notissimus. Fuit itaque mansuetus, & sapiens, locutinne suavis, & utilis, tristantinm cunsulabatur animns, & ad alacritatem revocabat, licet necessaria tribulatin proveniret. Talis etiam erat in cladibus propriis. Denique dum in infirmitatem incurabilem incurrisset, & medici putrida membra ejus incidissent, ille manibus tamen nperabatur, palmarum plectens fnlia, & præsentibus persuadens, ut de rebus hujusmodi nnn dnlerent, neque aliud cngitarent nisi de bono fine: Deus, inqoit, quæ fecit, cuncta utilia sunt. Ego autem nnvi, quia hujusmodi passinnes prn peccatis eveniunt. Et melius est hic pœnas fnlvere, quam post mortem perpetua supplicia sustinere. Pinr autem cum de dnmo patris ad philosophiam conversinnis exiret, promisit nullum se propinqunrum de cætero fnre visurum. Pnst quinquaginta vern annos dum ejus fnror eum * vivere & habitare in eremn cognovisset, non cessabat donec eum inspiceret. Quam dum Episcopus loci jam grandævam prnpterea videret affligi, scripsit Præsulibus eremi, ut Piorem dirigerent. At ille qunniam * cnntendere nefas est, jussinnibus seninrum nbediens, & assumens quemdam, venit ad patriam. Cumque ante januas domus suæ accessisset, & suum nunciasset adventum, veniente germana, clausis uculis dixit: Ecce egn sum Pinr, quantnm vis aspectu satiare. Tunc illa gratificata laudavit Deum. At ille oratinne facta, remeavit ad eremum: nbi fodiens aquam, invenit amaram, eaque usus est usque ad oltimnm vitæ dirm. Post cujus nbitum nullus illic habitare prævaluit. Ego autem reur, quia per nrationem, eam ad suns usus fecit dulcem; dum etiam alibi nnn extantem oratione meruerit emanare. Nam cum Moyses, & ejus Mnnachi puteum aliquando foderent, & nec venam aliquam reperirent, nec amplius jam fndere altitudn permitteret, medin die supervenit Pinr, & nratinne facta, descendit in fnveam, cumque tertio percussisset terram, mnx emanavit aqua. Cnmque nratinne facta, discederet, illis eum petentibus, ut vel ex aqua gustaret: Ad hoc, inquit, directus fnm, & prnpter quod veni peractum est. Ammonium itaque ferunt nimis eruditum, Origenis, Didymique discipulum, a juventute usque ad novissimum diem præter panem assum nihil aliud cnmedisse. Hunc dum voluissent quidam ad Episcnpatum pertrahere, nec ille posset eus sermonibus evitare, abscidit prnpriam aurem, dicens: Jam modn neque vnlentem me quisquam patienr nrdinari; dum Ecclesiastica regula corpore perfectns eaqnirat. Proinde discedentibus illis, & denun remeantibus, atque dicentibus: quia morum perfectionem potius Ecclesia, quam cnrpus exquirat: juravit etiam linguam suam abscidere, si ei vim niterentur inferre. Qun auditn, qui venerunt * quieverunt. Eo siquidem tempore, fuit Evagrius vir eluquentissimus, atque mitissimus, a Gregnrin Episcopo Nazianzenn decenter eruditus, cujus etiam fuit Archidiaconus. Ferunt enim eum aspectu pulcherrimum, & circa cultum vestitus nrnatum. Cumque eum quidam Senator aelotypus, uxori suæ cngunvisset esse notissimum, ei

Pior nullum propinquorum suorum videre voluit.

* *MS. Lyr. & Ed.* *videre vellet.*

* *MS. Lyr.* *contemnere.*

Ammonius Episcopatum recusat.

* *Ed.* *recesserunt.*

Evagrius eloquentissimus, discipulus, & Archidiaconus S. Gregorii Nazianz.

mortis parabat insidias, quæ ad effectum pervenire potuerunt, nisi ei quædam terribilia, & salutaris visin prædixisset. Vidit enim in snmno, quasi prn crimine, sueris comprebensus, ferroque vinctua pedibus manibusque ad supplicium duceretur. Quod dum fieret, quidam prntulit Evangelium, & prnmisit eum de vinculis esse snlvendum, si ab urbe Constantinnpolitana discederet; idque compulit sibi jurejurandn promitti. At ille, tactis Evangeliis, boc se complere prnmisit; & vinculis snlutis experrectus est, ac sacræ credens visinni, pericula declinavit. Tunc ab urbe Constantinopolitana venit in Hiernsnlymam. Fuerunt etiam in Rinocorura non peregrini, sed Provinciales viri, philosnphiaque flnrentes. Inter quos fertur Melas Episcopus hujusmodi fuisse benignitatis. Dum missi fuissent: qui Episcopos resistentes Arin, deportarent exilio, venerunt ad hujus Ecclesiam. Quem dnm invenissent veluti ultimnm ministrum candelas Ecclesiæ præparantem, interrugaverunt, ubi esset Episcopus. Ait ille: Ego, inquit, vos Episcopo nuntiabo. Tunc ex itinere fatigatos ad Episcopium duait, & appnsita mensa, pavit, ut valuit. Pnstea ministerio completn ciborum, dixit se esse Episcopum. At illi mirati virum, causas aperuerunt, & reddita reverentia ei, dederunt fugam. Tunc ille: Non, inquit, declinabo, quod meis similes libentissime susceperunt: sed vnlens exilii præcepta suspicio. Hujus frater Salnmnn ex negntiatnre cnnversus, ad magnum philnsophiæ culmen evectus est. Hoc tempore Epiphanius, qui pustea Cypri fuit Episcopus, inter Eremitas maximus habebatnr. Fuit etiam in Carris Protogenes Episcopus post Vitum, qui, ut fernnt, sibi professus est in Domini Epiphania revelatum: quia vidisset Imperatnrem Cnnstantinum, quemadmodum ei Deus, futura mnnstraret, & juberet ut quod ei diceret, obediret. Apud * hunc itaque tanta abstinentia vigebat, ut propter multa jejunia dentes ejus * vermibus ebullirent. Alios vero qunsdam usque ad octngiuta annos panem ferunt penitus non gustasse: Heliodorum plurima insomnes duxisse noctes, jejunioque septenos continuasse dies. Multi quoque apud Palæstinam, & Syriam, atque Persas fuere Mnnachnrum, quorum si vel nomina conscribere quispiam vnluerit, multos libros implebit.

Jurans Evangelia tangit.

Melas Episcopus exules Episcopos sponte sequitur.

Minister Ecclesiæ candelas præparans.

Epiphanius Episcopus inter Eremitas maximus.

Mira Protogenis & aliorum Monachorum abstinentia.

* *Ed.* *hos.*

* *MS. Lyr.* *caderent & evellerentur.*

CAPUT II.

Quod Ariani Constantinopoli comprebendentes Orthodoxos, multos in navi concremaverint.

Eo siquidem tempore in Cnustantinopolitana urbe comprebendentes Ariani qunsdam religinnis piæ Presbyterns, ensque mittentes in navem inermem, & trahentes in pelagus, aliis quippe in alia nave sequentibns, immissn igne, cremaverunt. Quo facto, sancti viri cum igne, atque mari pugnantes, novissime sunt absorti, & triumpho martyrii coronati.

Theodoretus lib. 4. cap. 22. Edit. Christ. Vales. cap. 24. pag. 187. A.

CAPUT III.

Quod Valens Paganis, Judæis, & hæreticis, tribuerit potestatem suas festivitates agendi, & Orthodoxis ubique prohibuerit, & de Flaviani, Diodorique virtutibus.

In Antiochia vern Valens plurimo tempore commnratus, nmnibus licentiam dedit Gentilibus, atque Judæis, necnon hæreticis suas

Theodoretus lib. 4. c. 22. Edit. Christ. Vales.

cap. 24. pag. 187. B.

feſtivitatee agendi. Nam & Geotiles feſtivitates agebanr, dæmonibus miniſtrantes, & poſt Julianum a Joviano idololatriæ vanitatee extinctas, florere rurſus iſte permiſit; & Jovis cultum, arque Dionyſii, ſacraque Cereris jam non in occulto, ramquam ſub pio Imperatoee celebrabanr: ſed pee mediam plateam bacchantes, ubique currebant. Iilis tautummodo tunc Princeps erat inimicus, qui Apoſtolicam doctrinam prædicare videbantur; & eos primum qnidem a ſacris Baſilicis fecit expelli: quibus Jovianus famoſiſſimus Imperator novam dederat Eccleſiam. Cumque in monta Sacra celebrarent, hymnie laudantee Deum, & divinis illic eloquiie perſraentes; licer aeris adverſitatem ſæpius ſuſtinerent, aliqnando pluviis, aliquando nivibus, aliquando gelu, frequenter ignis ardore macerati, neque in hujuſmodi locis laudibus divinis eos frui permiſit: ſed miſſis militibus effugavie. Tunc Plavianus, atque Diodorue, velnti quædam propugnacula, jaculie imminentibus reſiſtebant. Nam cum Meletius eorum Paſtor ſcorſum degere * cogeretur, iſti curam gregibue adhibebant, lupis quidem objicientes propriam fortitudinem, & ſapientiam ſuam, ovibue autem curam congruam jugiter offerentes. De montanis igitur locis expulſi, contra ripae vicini fluminis paſcebant oves. Non enim patiebantur ſecundum Iſraelitas captivos in Babylone organa ſua ſuſpendere: ſed laudabant creatorem, & largitorem Deum in omni loco dominationis ejus. Sed neque in hoc loco concilium piorum quietum eſſe permiſit hoſtis ſervorum Chriſti. Verumtameo concordia illorum mirabilium Paſtoris magoi diſcipulorum ad exercitium ſanctas oves eutriens, ſpiritualia paſcua miniſtrabat. Et Diodorus quidem ſapientiſſimus, atque fortiſſimue, velut quidam fluviue perſpicuus, atque torrens oves quidem proprias irrigabat: luporum vero blaſphemias penitus diluebar; & generis ſui nobilitatem ſpernens, libentee ſuſtinebat quamlibet pro fide calamitatem. Flavianus vir optimus, & ipſe genere nobiliſſimus, boneſtatem ſolam judieabar eſſe pietatem, & velnt puer exercitatus, maximum Diodorum quaſi quemdam infinitorum certaminum * urgebat athletam. Illo namqne tempore nou concionabatnr inter Eccleſiaſtica collegia: ſed hoc agentibus multa ſolatia conſerebat conſiliorum, * & ſcripturarum, atque expoſitionum Et Doctoree qnidem contra Arianas blaſphemias tendebant arcus: iſte vero, velut ex quibuſdam pharetris, ſuæ mentis ſagittas congrnas offerebar; & non ſolum domi, ſed etiam publice hæreticis reſiſtens, retia eorum facilius erumpebat, & labores oſtendebat araneaium.

* MS. Lyr. *conaretur*.

* Ed. Niv. & Frob. aa *gebat*.

* MS. Lyr. *ex ſcripturarum expoſitione*.

C A P U T IV.

De Laudibus Aphraatæ Monachi, & qua fiducia Valenti reſpoaderit.

Theodoretus lib. 4. cap. 23. & 24. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 25. & 26. pag. 188. D.

CUm hie itaque laborabat Aphraates, cujus converſationem alio loco conſcripſimus. Is enim ovium ſalutem ſuæ quieti præponens, & ſpeluncam deſerens propriam, paſtoralee ſudores aggreſſus eſt. Quantas vero virtutis divitiae congregavit, ounc referra ſuperfluum eſt. Unum tantummodo ejus debet dici, quod huic hiſtoriæ valde congruit. A Boreæ parte flavius currit Orontes nomine circa Palatium: a meridie vero eſt maxima porticue, undique turres excelſas habens. Inter Palatium vero, & flumen platea eſt,

quæ egredientes ex urbe mittit ad ſuburbanos agros. Per hanc plateam dum tranſiſſet Aphraates, ad hoſtilia certamina properabat, ut ſacris ovibus curas neceſſarias exhiberet. Hunc de Palatio reſpiciens Imperator viliſſimo pallio vidit inducum, & in longæva ſenectute celeriter properantem. Cumque dixiſſat quidam, quia iſte aiſer Aphraates, in quo civitas univerſa penderet, dicit ei Imperator: Dic mihi, ubi vadis? At ille ſapienter reſpondir, & congrue: Pro tuo (inquit) oraturus Imperio. Tunc Imperator: Oportebar te, domi (inquit) orare ſecundum monaehicum morem. At ille ſanctiſſimus: Optime, inquit, dicis: ſi ſic quoque permitteres, hoc me facere oportebat. Et hoc hactenus egi, donec Chriſti oves pace priſtina fruerentur. Quia vero tumultu maximo commoventur, & periculi onus impedir, ne captivæ teneantur, neceſſe eſt ubique diſcurrere, eaſque a neceſſitate ſalvare. Sed dic mihi tranquilliſſime Imperator: Si puella eſſem in cubiculo reſidens, & ad lanam vacane, viderem que paternam domum ignibus concremari, quid me facere congruerat? Sedere intus, & ardentem contemnere domum: an certe diſcurrere ubique aquam ferre, & flammas extinguere? Credo quia dicie hoc potius fuiſſe faciendum; id enim puellæ ſapientis eſt opus. Hoc ergo nunc agitur Imperator. Te namque in paternam domum noſtram mittente flammas, diſcurrimue, ut eas velociter exſtinguamus. Hæc illo dicenre interminatus eſt quidem, ſed tacuit Imperator. Unus enim Cubicularius Imperatoris aſpere reſpondens viro ſanctiſſimo, hujaſmodi cladem noſcitur pertuliſſe. Is enim habebat balnei curam: ubi poſt hæc verba deſcendens, ut Imperatori pararet ingreſſum, & mente perculſue in aquam ferventem deſcendit, ibique defunctue eſt. Sedebar Imperatoe expectans; ut, eo renuntiante, lavaretur; eoque tardante, miſit alios viros, cur moraretur. At illi ingreſſi, viderunt eum in * ſolio fervente defunctum, atque ſolutum. Quod dum nuntiatum fuiſſer Imperatori, cognoverunt virtutem orationis Aphraatæ, non tamen ab impiis dogmatibus * receſſerunt: ſed ſecundum Pharaonem induratum eſt cor eorum.

Aphraatis orationis virtus.

* MS. Santheod. *dolio*.

* MS. Lyr. *reſſaverant*.

C A P U T V.

De Juliano Monacho.

Theodoretus lib. 4. cap. 25. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 27. pag. 190. C.

HAc itaque tempeſtate Julianus ille famoſiſſimue ſolitudine relicta venit Antiochiam. Nam cum hæretici, ſoliti facile farcire mendacia, hunc virum ſuæ dicerent eſſe pravitatis, miſerunt ad eum lumina veritatis Flavianus, atque Diodorue, paritee & Aphraatee Acacium, virtute florentem, qui poſtea Berſæ fuit Epiſcopus: rogantes, ut multie hominum millibus ſubveniret, & adverſariorum ſallaciam redargueret, veritatiſque dogmata confirmaret. Is ergo vir ſanctiſſimus, & veniens, & revertens, & in ipſa maxima civitate, quanta miracula fecerit, in hiſtoria * Deo amabili a nobis conſcripta retulimus. Quia vero totus populue civitatis ad collegia noſtra convenit, nullum ſæculum dubitare confido. Res enim inopinabiles ad ſe probantur univerſos attrahere. Sed quia maxima miracula ille vir operatus eſt, etiam veritatis hoſtes nequeunt denegare. Hoc enim & in Alexandria temporibus Conſtantii fecit magnus Antonius. Deſereos enim ſolitudinem, totas circumibar urhee, ſatisfaciene univerſis, quoniam Athanaſius doctrinæ Apoſtolicæ prædicator extares, & hoſtes eſſent

* al. *Philotheo*.

Solitudo nunquam prudenter a Monachis relinquenda.

veritatis participes Arii. Sic igitur sciebant illi sacratissimi viri, quid tempori unicuique congrueret, & quando opus erat frui quiete, quando necessarium solitudini præponere civitates:

CAPUT VI.

De Acepsemo, & aliis,

Theodoretus lib. 4. cap. 26. Edit. Christ. Vales. cap. 28. pag. 191. C.

FUit igitur illo tempore in Cyrestensium eremo famosissimus Acepsemas in cella reclusus, & sexaginta annis neque visus, neque locutus est. Zeugmatius quoque mirabilis, qui licet oculorum acie privaretur, omnia circumibat, confortans oves, lupisque resistens. Propter quam causam monachicam ejus cellulam concremaverunt: sed Trajanus magister militum fidelissimus aliam ei fabricavit, multoque eum fovit auxilio. Hoc itaque tempore fuit Ephræm in Edessa, in Alexandria vero Didymus. Et Ephræm Syra usus lingua, spiritalis gratiæ radios emittebat. Qui licet nesciret doctrinam Græcam, multos Græcorum eruditosque redarguit, & totius hæreticæ pravitatis infirmitatem nudavit. Et quoniam tunc Harmonius Bardisanus quædam cantica componens, & impietatem melodicæ suavitati permiscens, illiciebat audientes, & capiebat in peste; iste sumens inde concentus, pietatem cantilenæ permiscuit, & audientibus suave nimis & utile medicamen apposuit; quæ cantica triumphatorum Martyrum festivitates hactenus efficiunt clariores,

Cantica in festis Martyrum.

CAPUT VII.

De malis, quæ sub Valente in Alexandria, & per Ægyptum gesta sunt.

Socrates lib. 4. cap. 19. Edit Christ Vales. cap. 14 pag. 238.

CUm igitur Imperator Valens lege præcepisset persequendos esse in Alexandria, & Ægypto cunctos Orthodoxos, omnia vastabantur. Alii namque ad judicia trahebantur, alii mittebantur in vincula, alii verberibus agebantur, plurimaque supplicia adversus quietis amatores ingerebantur. Et dum hæc in Alexandria fierent secundum Lucii voluntatem, fuissetque in Antiochiam reversus Euzoius, mox ad Monasteria, per Ægyptum constituta processerunt Magister militum cum multitudine armatorum, & Lucius Arianus. Cumque plurima viris sanctis mala facerent, nec eos ullo modo superarent, persuasione Lucii Patres Monachorum mittuntur in exilium. Inter quos Macarius Ægyptios, & alter Alexandrinus. Cumque venissent in insulam quamdam, arreptam cujusdam filiam sacerdotis a dæmone, clamantemque illis viris: Cur venistis etiam hinc nos expellere? suis orationibus liberatam patri restituunt, & ad Christianitatem sacerdotem, simul & reliquos habitantes in insula perduxerunt. Qui mox simulachra projicientes, formam templi in Ecclesiam mutaverunt. Baptizabantur enim, & officia Christianitatis gratissime docebantur. Sic igitur propter consubstantialitatis fidem, viri admirabiles probabiliores effecti sunt, aliosque sanantes, firmiorem operibus ostenderunt fidem,

Patres Monachorum mittuntur in exilium.

Macarii filia sacerdotis a dæmonio liberant.

CAPUT VIII.

De Didymo, & scriptis ejus: de Gregorio Pontico, ejusque miraculis,

Socrates lib. 4. cap. 20. Edit. Christ. Vales. cap. 25. pag. 240. C.

EO siquidem tempore virum alium fidelem produxit Deus, ut per eum fidei testimonium perhiberet, Didymum, mirabilem virum, qui omni tunc doctrina florebat. Is cum parvus adhuc prima litterarum elementa doceretur, passione oculorum perdidit visum. Cui Deus pro visibilibus oculis intelligibiles condonavit. Nam quod per oculos doceri non potuit, auditu vigilanti cognovit; qui dum a puero fuisset ingenio sus, vincebat etiam acute conspicientes. Facile namque regulas Grammaticæ, atque Rhetoricæ artis didicit. Cumque venisset ad Philosophiam, mirabiliter Dialecticam, Arithmeticam, Musicam, aliasque Philosophiæ disciplinas didicit, animoque recondidit; ita ut celeriter obviaverit eis, qui oculis inspectoribus talia didicissent, Sed etiam vetus, novumque Testamentum adeo perfecte cognovit, ut multos ederet libros. Qui & de Trinitate tres libros fecit, & Origenis opus de Principiis, id est, περὶ ἀρχῶν interpretatus, in eis explanationes reliquit eximias. Fertur enim cum Antonius Valentis tempore propter Arianos venisset in Alexandriam, vidisse Didymum, eique dixisse: Non te conturbet, o Didyme, amissio sensibilium oculorum; tales etenim oculi tibi desunt, quibus & muscæ, & pulices noscere possunt. Sed gaude potius, quoniam habes oculos, quibus etiam Angeli contuentur, per quos videtur Deus, & ejus lumen inspicitur.

Didymi a puero cæci quanta eruditio.

Didymus ab infantia privatus oculis, Grammaticam, Rhetoricam, Arithmeticam, Geometriam, & Astronomiam, & syllogismos Aristotelis, & eloquentiam Platonis auditu didicit; non quasi hæc veritatem erudirent, sed tamquam adversus mendacium arma veritatis existerent.

Theodoretus lib. 4. cap. 27. Edit. Christ. Vales cap. 29. pag 192. B.

Et quoniam aliqui ex nominis similitudine noscuntur errare, necessarium est ostendere, quoniam alter est Gregorius Ponticus, ortus ex Cæsarea Ponti, nimis antiquus, & discipulus Origenis. De isto namque Gregorio multus est sermo in Athenis, & Berytho, necnon & ponto, & (ut ita dicatur) in universo orbe terrarum. Is enim cum discessisset ab Athenis, venit in Berytho, ibique jura legebat. Cumque cognovisset in Cæsarea libros sacros Origenem exponere, venit, illic, expositiones magniloqui illius auditurus. A quo veram philosophiam eruditus, evocantibus parentibus remeavit ad patriam. Ubi primo quidem, dum esset adhuc laicus, plurima signa fecit, languores curando, dæmones per epistolas expellendo, Paganosque sermonibus, & operibus sibimet subjugando. Hujus meminit & Pamphilus Martyr, & Eusebius in libris, quos de Origene conscripsit. Fuit ergo Gregorius antiquus iste, discipulus Origenis, & alter Nazianzenus, fraterque Basilii. Fuitque alius Gregorius Alexandrinus, Arianus,

Socrates lib. 4. cap. 22. Edit. Christ Vales. cap. 27. pag. 244. B.

Quanta Gregorii Pontici fama,

CAPUT IX.

Quod Novatiani festivitatem Pascha mutaverint, & de schismate inter Cornelium Romanum Episcopum, & Novatum facta pro recipiendis errantibus.

Socrates lib. 4. cap. 23. Edit. Christ Vales. c. 28. pag. 245. A

EA tempestate Novatiani, habitantes in Phrygia, festivitatem Paschæ mutaverunt. Quo modo autem gestum sit, dicam: primo tamen referens, cujus rei gratia circa Phrygum, Paphlagoniorumque gentes severius Ecclesiastica regula conservetur. Novatus Presbyter se ab Ecclesiæ Romanæ communione suspendit; quoniam Cornelius Episcopus fideles, qui sacrificaverant tempore factæ persecutionis a Decio, in communione receperat. Pro hac itaque causa segregatus, & ad Episcopatum a consortibus suis Episcopis evoca-

tus, scribebat Ecclesiis: ne eos, qui dæmonibus immolaverant, ad sacramenta susciperent, sed invitarent quidem ad pœnitentiam: remissionem vero Dei relinquerent potestati, cujus solius est peccata dimittere. Tales epistolas suscipientes in unaquaque provincia, secundum proprios sensus responsa reddebant. Cum ergo ille mandaret, ut non oporteret sacris interesse mysteriis eos, qui post baptisma peccatum commisissent, quod ducit ad mortem: quibusdam quidem videbatur amara nimis, & dura hujusmodi regula: alii vero veluti justam, rectamque suscipiebant. Inter hæc mota quæstione, venerunt litteræ Cornelii Romani Præsulis, quæ remissionem peccantibus etiam post baptisma promittebant. Sic ergo ambobus diversa scribentibus, & ex divinis eloquiis sua sensa firmantibus, singuli Provincialium diversas sunt secuti sententias. Sanantes namque sanare promissa remissione, etiam reliquo tempore deliquerunt. Unde videtur quia gentes Phrygum castiores, quam aliæ magis esse noscuntur. Novatus itaque licet propter conversationem subtilissimam segregaverit semet ipsum: non tamen mutavit Paschæ festivitatem, Nam secundum Patres Hesperios etiam iste celebrabat. Agitur enim apud illos Pascha post æquinoctium olim, & ex quo Christiani esse cœperunt. Sed iste quidem postea sub persecutione Valeriani Principis martyrio terminavit vitam. Hi vero, qui ex eo nomen habuerunt, ejusque fuere participes, facto Concilio paucorum Episcoporum in vico Pazeno, ubi sunt fontes Sagarii fluminis, regulam protulerunt, ut Judæos observent azyma facientes, & cum eis agant Pascha celebritatem. Postea tamen etiam Novatianorum Ecclesia propter illud Concilium noscitur esse divisa.

Apud occidentales Pascha post æquinoctium semper celebratum.
Novatianorum Concilium.

CAPUT X.

De Damaso, & Ursino, qui Romæ Episcopi pariter ordinati sunt.

Socrates. lib. 4. cap. 24. Edit. Christ. Vales. cap. 29. pag. 247. A.

EO tempore dum Valentinianus Imperator nullam hæresim perturbaret, post Liberium Romæ Damasus ordinatur Episcopus, simul & Ursinus ex Diacono ejus Ecclesiæ in Basilica Siciniensi latenter. Ob quam rem multis seditione, vel Præfecti tunc Maximini animadversione punitis, remoto Ursino Damasus permansit Episcopus.

Theodoretus lib. 4. cap. 28. Edit. Christ. Vales cap. 31. pag. 193. A.

Tunc itaque apud Hesperiam Damasus Romanus, & Ambrosius Mediolanensis spiritalibus jaculis feriebant hostes. Cum quibus etiam illi, qui ad longa fuerant exilia destinati, litteris confortabant suos, & adversarios destruebant. Quos divina providentia gubernatores in fluctuatione præparavit, & militum sapientissimos duces in prœliis.

CAPUT XI.

De fine Valentiniani majoris, & auspiciis Valentiniani minoris; & quomodo Valentinianus, viva priori conjuge, duxerit aliam uxorem.

Socrates. lib. 4. cap. 26. Edit. Christ. Vales. cap. 31. pag. 248. D.
* *An. Dom. 375.*

INter hæc igitur Valentinianus Imperator Hesperiæ, contra Legatos Sauromatarum vehementi furore commotus, eruptione venarum fluxu sanguinis expiravit, post * Consulatum Gratiani tertium, & Equitii, septimadecima die mensis Novembris, anno vitæ quinquagesimo quarto, imperii undecimo. Quo moriente, Italiæ milites sexta die post ejus mortem, Valentinianum puerum ejus filium ad Imperii culmina provexerunt. Cujus Imperium frater scilicet Gratianus, & Valens patruus licet ingrate (quod eis ignorantibus factum sit) tamen postea susceperunt. Hoc itaque modo Valentinianus minor in paterno successit Imperio. Is enim natus est de Justina, quam vivente Severa prima conjuge, Valentinianus hoc modo duxisse probatur uxorem. Justus Justinæ pater, cum esset Piceni Judex Constantii temporibus, vidit in somnis, quoniam ex dextro femore Imperialem purpuram genuisset. Cumque visio per multos recitaretur, ad Constantii aures usque pervenit. At ille considerans somnium, tamquam Imperator ex eo nasceretur, mittens occidit Justum. Cujus filia Justina, cum orphana remansisset a patre, virgo permansit. Posteriore vero tempore pervenit ad Severæ notitiam, ad quam frequentius veniebat, & amabatur; ita ut etiam cum ea balneis uteretur. Cumque Severa secum lavantem Justinam diutius inspexisset, pulchritudine virginis obligata est, & dixit Imperatori, quia sic speciosa esset virgo Justina ut etiam ipsa, licet esset mulier, ejus tamen amore sit capta. Verum Imperator, ejus sermone concepto, Justinam ducere tractabat uxorem. non tamen Severam abjicere, ex qua Gratianus fuerat natus, quem paulo ante firmarat Imperatorem. Legem itaque protulit publice per civitates proposita sancientem, ut liceret volentibus habere duas uxores. Cumque posita lex haberetur, Justinæ ipse conjunctus est; ex qua natus est Valentinianus junior, & filiæ tres, Justa, Grata, & Galla; quarum duæ quidem in virginitate manserunt: Gallam vero postea major Theodosius Imperator duxit uxorem; ex qua Placidia filia noscitur ei esse progenita. Nam Arcadium, & Honorium ex Flacilla prima conjuge habuisse cognoscitur.

Lex Valentiniani Aug. de duabus uxoribus ducendis.

CAPUT XII.

Socrates. lib. 6. cap. 36. pag. 695. D.

Quod Themistius Philosophus Valentem ab Orthodoxorum nece averaverit.

INterea Valens in Antiochia Syriæ degens, consubstantialitatis cultores vehementer insequebatur: nisi enim liber Themistii Philosophi revocasset, in quo peroraverat quia eum esse non oporteret infestum, propter discordiam Ecclesiasticorum dogmatum: quando etiam apud Paganos ultra trecentarum sectarum differentia videretur, & unusquisque pro dogmate proprio in sententia diversa consisteret. Et si forte hoc Deo gratum potius esset, dum non facile cognoscitur, & diverso modo glorificatur; quatenus unusquisque amplius timeat, dum integritatem ejus scientiæ, vel quomodo, aut quatalis, quantaque sit magis ignorat. His ergo Themistii ratiocinationibus aliquantulum mitior factus est Imperator.

CAPUT XIII.

Quemadmodum ſ. Gothi confugerint ad Valentem, & quomodo ad Gothos pestis Ariana pervenerit.

Socrates. lib. 4. cap. 37. & 38. Edit. Christ. Vales. cap. 32. & 33. pag. 250. D.

NOn tamen omnino se ab indignatione suspendit: sed pro morte imponenda sacratissimis viris decernebat exilia; donec ejus impetum causa hujusmodi Reipublicæ removisset. Barbari trans Histrum constituti, qui vocantur Gothi, civile bellum inter se duabus partibus com-

moverunt; uni præerat Fridigernus, alteri Athalaricus. Cumque prævaluisset Athalaricus, Fridigernus confugit ad Romanos, eorumque postulavit auxilium. Quo cognito, Valens præcepit Thraciæ militibus, ut Barbaris auxilia commodarent. Hoc solatio victus Athalaricus est, etiam fuga versus. Ob hanc ergo causam Fridigernus volens aliquod beneficium repensare Valenti, cum suis omnibus dogmata ejus religionis amplexus est. Unde hactenus Gothi Ariani esse noscuntur. Tunc etiam Vulphilas Gothorum Episcopus litteras Gothicas adinvenit, & scripturas divinas in eam convertit linguam. Cum igitur non solum Fridigerni Gothos, sed etiam Athalarici Vulphilas edoceret: tunc Athalaricus videns religionem patriam violari, multos Arianorum suppliciis tradidit, quos Ariani Martyres nunc appellant. Non vero post multum denuo inter se Barbari compacati, a vicinis gentibus Hunnorum deprædabantur. Expulsique de propriis, ad Romanorum loca confugiunt, servire potius volentes Imperatori. Hoc dum cognovisset Valens, nihil futuri providens, terras eis tribuit Thraciæ, arbitratus præparatum se contra omnes Barbaros habere solatium: ac propterea milites de cætero negligebat, & eos qui dudum contra hostes laboraverant despiciens, etiam a Collatoribus provinciæ per vicos, & civitates pro unoquoque milite octuaginta solidos exigebat, qui dudum eorum tributa relevarat. Hoc ergo fuit initium, ut illo tempore Romanorum Respublica calamitatibus subderetur. Barbari namque cum Thraciam tenuissent, licenter Romanorum provinciam devastabant. Hæc audiens Valens, cum ab Orthodoxorum exiliis non quiesceret, tunc tamen hac se necessitate suspendit. Turbatus enim ab Antiochia Constantinopolim venit: unde etiam aliquantum Christianorum persecutio tunc cessavit.

Vulphilas Gothicarum litterarum inventor.

Martyres Arianorum.

Gravitas exactionum multorum malorum causa.

Theodoretus. lib. 4. cap. 29. & seqq. Ed. it. Christ. Valesf. cap. 31. & seqq. pag. 693. B.

Valens frustra petit auxilium a fratre contra Gothos.

Interea Valens Imperator, dum Gothorum gentem commovisset ad prælium apud Bosphorum, tunc fatuus vires suæ infirmitatis agnoscens, misit ad fratrem solatia petens. At ille rescripsit, quia religiosum non esset talem virum juvare, qui Deo rebellis existeret: sed magis esse justum, ut ejus superbia sedaretur. Quod dum ille misertimus agnovisset, licet majori necessitate constrictus, non tamen a sua nimietate cessavit, sed Deo fuit, & veritati rebellis. Terentius igitur inter hæc victor reversus est ab Armenia, vir optimus, & pietate decenter ornatus. Hunc ei jussit Valens poscere dona, quæ vellet. At ille, quod decebat pium virum cogitare, respondit; petiit enim non aurum, non argentum, non prædium, non cingulum, neque* donum: sed ut eis, qui pro Apostolica doctrina periculum sustinuerant, una præberetur Ecclesia. At ille petitionem ex scripto susceptam cognoscens, quæ illic tenebantur adscripta dirupit, eumque alia postulare præcepit. Verum ille colligens verba precum: Suscipe, inquit, o Imperator, & habeto donum: aliud vero non postulo. Intentionis meæ Judex est, universorum Judex. Cum ergo Valens transfacto Bosphoro venisset in Thraciam, primum quidem Constantinopoli commoratus est, præparans bellum: deinde Trajanum cum expeditu contra Barbaros destinavit. Cumque remeasset ille devictus, derogabat Valens ei mollitiem, & causam timoris adscribens. At ille usus fiducia, viro fortissimo congruenti: Non, inquit, Imperator ego sum victus: sed tu victoriam perdidisti, dum Deo resistis, & illius solatia Barbaris facis potius opportuna: dum enim a te expugnatur, pro illis

MS. Theod domum.

Christiana petitio Terentii Magistri Militum.

pugnat; & necesse est Dei sequi victoriam. An nescis quos ab Ecclesiis expulisti, vel quibus eas contradidisti? Hæc eadem Arantheus, & Victor Magistri militum sunt professi; & Imperatorem, ne tunc indignaretur, admonuerunt. Aiunt etenim Isaac Monachum, habentem cellulam illic, cum videret eum ingredientem ad pugnam, cum clamore dixisse: Quo vadis Imperator, qui pugnas adversus Deum, quem non habes adjutorem? Ipse enim contra te Barbaros movit: quoniam & tu adversus eum blasphemas linguas plurimas excitasti, & qui ei psallunt, a sacris domibus expulisti. Quiesce ergo rebellare, & ille faciet bella cessare. Redde gregibus Pastores eximios, & victoriam sine bello percipies. Si vero nihil horum sic agens, pugnare contendis, experimento cognosces, quam *durum est contra stimulum calcitrare*. Nam neque reverteris, & exercitum vehementer amittes. Betranion autem omni virtute clarus, universæ Scythiæ Præsul, habens zelo fidei cor accensum, pro corruptione dogmatum, & iniquitatibus, quas contra Sanctos agebat, Valentem sæpe redarguit: clamans cum sacratissimo David: *Loquebar de testimoniis tuis in conspectu regum, & non confundebar*. Qua tamen gratia Barbari Ariano sint vitiati languore, narrabo. Tempore quo transeuntes Histrum, pacem cum Valente fecerunt, tunc* præsens Eudoxius suggessit Imperatori, ut ei Gothi communicarent. Dudum enim divinæ scientiæ radiis imbuti, Apostolicis dogmatibus pascebantur. Communio, inquit, ovius dogmatis firmiorem faciet pacem. Hoc Valens laudans, a Ducibus Gothorum exegit, ut dogmatum quoque concordiam retinerent. Illi vero dicebant paternam se mutare non posse doctrinam. Et cum illo tempore Vulphilas esset eorum Episcopus (quem valde sequebantur, ejusque verba quasi leges immobiles æstimabant) hunc verbis, pecuniisque flectens Eudoxius, egit, ut Barbari communionem amplecterentur Imperatoris; sic decipiens eos, ac dicens certamen esse verborum, non differentiam dogmatum. Quamobrem hactenus Gothi majorem quidem Patrem Filio dicunt: creaturam vero Filium nequaquam dicere patiuntur; licet hoc asserentibus communicare videantur.

Egregia & Prophetica Isaaci Monachi verba.

Act. 9. 5.

Psal. 118. 46

*MS. Lyt. Præsul.

Vulphilas Gothorum Episcopus corrumpitur a Valente.

CAPUT XIV.

De reversione Petri Episcopi in Alexandriam, & de ejus morte, & de successione Timothei.

Socrates. lib. 4. cap. 30. Edit. Christ. Valesf. cap. 37. pag. 254. B.

HOc itaque tempore, Imperatore ab Antiochia discedente, confortati sunt, qui ab eo persecutionem patiebantur, & maxime Alexandrini; Petro quippe revertente de Roma cum litteris Damasi Romanæ urbis Antistitis, confirmantis consubstantialitatis fidem, & Petri Episcopi roborantis ordinationem. Quo facto, populus sumpta fiducia, Lucium expulit, & reduxit Petrum. Sed Lucius Constantinopolim navigavit: Petrus cum paucum vixisset tempus, reliquit fratrem suum Timotheum successorem.

CAPUT XV.

Quomodo Valens contra Gothos pugnando sit devictus & mortuus.

Socrates lib. 4. cap. 31. Edit. Christ. Valesf. c. 38. pag. 254. D.

POrro Valens Imperator cum tricesima die Maii mensis,* sexto Consulatu suo, & Valentiniani junioris secundo, Constantinopolim venisset, invenit populum in mœstitia constitutum

* An Dom. 378.

Barbari omnque per Thracias discurrentes, etiam Constantinopoleos suburbana vastabant, non existente qui eis resistere fortiter prævaleret. Qui dum usque ad muros venissent urbis, afflicta civitas murmurabat; quasi eos Imperator illuc evocasset, dum nec resisteret, & magis bella protraheret. Circenses ludi igitur agebantur, & illic Imperatori clamabant: Da arma, & nos pugnabimus. Hinc accensus Imperator, undecima die Junii mensis egreditur, interminatus pœnas se pro injuriis cum rediret, a Constantinopolitanis civibus exacturum, & quoniam primitus videbantur Procopio præbuisse solatium; ita ut civitatem aratro vertere minaretur. Deduxit igitur cives usque ad urbem Adrianopolim, quæ est in confinio Macedoniæ.

Valens interminatur pœnas se a Constantinopolitanis exacturum. Theodoretus lib. 4 cap. 31. Edit. Christ. Valesf. cap. 36. pag. 195. C.

Et, exercitu quidem præmisso, ipse in quodam vico victoriam sustinebat. Porro milites, Barbarorum impetum non ferentes, alii fugiebant, alii necabantur. Barbari autem venientes ad vicum, ubi Valens, agnita proditione, latitare & se celare nitebatur, immisso igne concremaverunt cum vico etiam pietatis inimicum.

Valens Aug. combustus est.

Qui terminum vitæ sortitus est nona die mensis Augusti, eodem* Consulatu, id est, quarto anno ducentesimæ octuagesimæ nonæ Olympiadis. Aiunt enim aliqui cum igne consomptum, cum in vicum fugisset, quem Barbari concremaverunt. Alii vero ferunt, quia, mutato Imperiali habito, ad pedestrium venit exercitum; & cum Equestres se tradidissent pugnare nolentes, in congressione universos pedestres repente confossos: ubi dicunt ipsum quoque ignoto vulnere fuisse prostratum. Defunctus est autem anno vitæ quinquagesimo. Qui cum fratre regnavit annos tredecim, post fratrem vero tres. Talique sorte defunctus est.

Socrates. lib. 7. cap. 31. Edit. Christ. Valesf. cap. 38. pag. 255. C.

* An. Dom. 378.

HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ, QUAM TRIPARTITAM VOCANT,

EX TRIBUS GRÆCIS AUCTORIBUS Sozomeno, Socrate, & Theodoreto, ab Epiphanio Scholaſtico verſis, per Caſſiodorium Senatorem in Epitomen redactæ.

LIBER NONUS.

CAPUT PRIMUM.

Quia mortua Valeate Conſtantiaopolim Barbari devaſtabant.

Socrates. lib. 5. cap. 1. pag. 259. D.

IGitur defoocto Valeote, denoo Barbari, oſque ad moros Conſtantioopoleos veoientes, ejus ſuburbana vaſtabant. Quapropter cives quæ inveniſseot arma portantes, hoſtibus ut poterant reſiſtebant. Uxor enim Valeotis Imperatoris, oomine Dominica, præmia ex ærario publico beoe pugnaotibus ſecundum conſuerodinem militum miniſtrabat. Quibus etiam Saraceni præbuere ſolatia, qoæ eorum Regina, oomine Mavia * Romanis fœderata direxerat.

** MSS. & Ed. V. Romanorum.*

CAPUT II.

De benigaitate Gratiani, & fidei rectitudine.

Theodoretus lib. 5. cap. 1. & 2. pag. 199. C.

POrro Gratiaons Valeotioiani filius, cum dudnm patre defuncto Europæ ſceptra teoniſset defuncto Valente ſine ſobole, Aſiæ quoque, Lybiæque Regna ſuſcepit. Moxque, pietatem, quam mente perceperat, operibus demonſtrabat, initiaque Regni ſui rerum omnium Domioo dedicavit. Scripſit itaque Legem: præcipiens, ut expulſi Paſtores ad ſua ovilia remearent, ſacræque Baſilicæ eis reddereotur, qui commonionem Damaſi ſequebaotor. Is enim Damaſus Romanæ urbis Epiſcopus, laode dignus, vir mirabilis, ſemper ornatus, dicere, facereque pro Apoſtolicis dogmatibus cuocta ſeſtious, poſt Liberium guberoacula ſuſcepit Eccleſiæ. Direxit igitor Imperator cum hujoſmodi lege etiam Saporem quemdam, tonc nominatiſſimum militiæ Principem, & Ariaoæ quidem blaſphemiæ prædicatores, velnti quaſdam beſtias, divinis ſeptis juſſit capelli: optimis vero Paſtoribus, & ſacris ovilibus uoiverſa reſtitui. Hoc ergo in ooiverſis provinciis decrevit obſervari.

Gratianus revocat Epiſcopos Orthodoxos de exilio.

Socrates. lib. 5. cap. 2. pag. 260. B.

Gratiaoos itaque cum jnoiore Valentioiano Regno potitus, ab exilio revocatis omnibus, lege ſancivit, ut onaquæqoe religo liceoter Sacra celebraret: ſolos vero ab Eccleſiis prohibuit Euoomianos, Photioiaoos, & Manichæos.

CAPUT III.

De contentione apad Antiochiam inter Paulinum, & Meletiam facta, & de Apollinare Laodiceno ejuſque ſecta.

Theodoretus. lib. 5. cap. 3. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 2. & 3. p. 200. A. B.

TUnc igitur io Aotiochia, quæ præſidet Orienti, conteotio hojuſmodi caoſa proveoit. Pro Apoſtolicis dogmatibus laborantes, ſicut jam dictnm eſt, erant diviſi; & alii poſt calomnias irrogatas Euſtatbio, Atianam abominati veſaniam, apud ſemetipſos Sacra celebrantes, Paulioom babebaot Aotiſtitem: alii vero poſt ordinationem Euznii, com Meletio cooveoieotes, ejns doctrina fruebaotur. Ad hæc autem Apollioaris Laodiceous alterios partis ſibimet Præſulatum aſſumpſit. Qui dum pietatis indueret vultum, & Apoſtolica ſe fingerer dogmata cooſervare, poſt paululum manifeſtus boſtis apparuit. De divioa oamque natura adolteriois rationibus utebatnr, grados quoſdam generans dignitatum; & ſacramentum diſpeoſationis imperfectum explaoare præſomens, aoimamque rationalem, quæ corpus regit, privatam ſalute cooſirmans. Si eoim animam oon aſsumpſit ſecundum illios ratiooem Deus Verbum oeque medecioam præboit, neque hoorem dedit: ſed corpos qoidem terrenum ab ioviſibilibos virtotibus adorator; aoima vero, ſecundom divinam imaginem facta, in inſeriora permanſit, contumeliis induta peccati. Qui plurima ſuper hæc veſanos aſsernit. Aliquando erenim pariter conſitebator & ipſe ex ſancta Viegine aſsumptam carnem: aliquando vero eam com Deo Verbo cœlitus deſcendiſse, aliquaodo eum ipſum factum carnem, ſumpſiſse oihil ex nobis. Aliaſqne plurimas, & ioaoes ſabulas ſacris promiſſionibos copulabat, quas in præſenti dicere ſuperfluum judicavi. Talia ſiquidem ille dicens, noo ſolom ſuos peſte complevit: ſed etiam qooſdam ooſtrorum fecit bojuſmodi lepra paeticipari. Poſt paocum vero tempus, dnm ſuom viderent opprobrium, & Eccleſiæ claritatem, pene cuncti reverſi ſoot, & commonionem Eccleſiaſticam percipere meruerunt; ooo tameo priorem depoſuere laoguorem, ſed magis plorimos conſtantium latentee ſauciaveroot. Ex hac ergo radice lo Eccleſiis germinavit uoa carnis, deitatiſque natura, & ot divinitati Uoigeniti paſſio copuletue; & alia, quæcumqoe populis, & Sacerdotibus certamina geoueroot. Sed bæc qoidem poſtea facta ſunt. Tunc igitur veoiente Sapore Magiſtro militiæ, & oſtendente Priocipis legem, Paulious qoidem ſatebatur ſe Damaſi eſse participem. Promittebat etiam Apollioaris, boc ipſo langnore celato. Sacratiſſimus vero Meletins ſub quiete degens, illorom certamina devitabat. Porro Flaviaoos ſapientiſſimus tonc in ordioe Presbyterii conſtitntns, primo quidem veniente Magiſtro militum, ita ad Paulinum locutus eſt: Si commuuionem Damaſi, o amice, ſectaris, oſtende nobis dogmatom toorum aperte conſortiam; ille namqoe dum onam Trioitatis ſobſtaotiam cooſitetur, tres ſubſiſtentias

Schiſmata Chriſtianorum.

tias prædicat in aperto: verumtamen e diverso subsistentias perimis Trinitatis: ostende itaque dogmatum concordiam, & suscipe * secundum leges Ecclesias.

** MS. Lyr. secundum leges Ecclesiasticas.*

Cum ergo illum bis sermonibus objurgasset, conversus Apollinari dixit: Admiror te, o amice, sic impudenter veritati resistere, cum aperte noveris, quoniam laudabilis Damasus perfecte naturam nostram a Deo Verbo dicit assumptam: tu vero contraria fateatis. Mentem namque nostram salute fraudas. Si autem salse loquimur, te forsitan accusantes; vel nunc novitatem a te natam denega, & Damasi amplexus doctrinam, * sectam, suscipe venerandam veritatis.

** MSS. septa veneranda.*

His itaque rationibus sapientissimus Flavianus illorum fiduciam ita redarguit. Porro Meletius omnium mansuetissimus, omnium tranquillissimus, atque modestus Paulino dixit: Quoniam & mihi harum ovium curam commisit Dominus, & tibi similiter aliarum, suscipe hanc sollicitudinem, & communica alterutris sub dogmate pietatis. Jungamus amice greges, & solvamus de Præsulatu contentionem: communiter pascentes oves, curam earum communites offeramus. Si autem de sede certamen est, ego etiam hanc contentionem conabor expellere. In sede sacrum ponatur Evangelium, & ex utraque nos parte sedeamus. Et si quidem prius ego terminum vitæ suscepero, solus eris Antistes; si vero hoc tibi prius evenerit, ego rursus gregis habebo curam. Cum hæc ergo Meletius cum omni mansuetudine protulisset, Paulinus acquiescere non consensit. Tunc Magister militiæ, judex utrorumque verborum, Ecclesias Meletio tradidit. Paulinus autem aliarum ovium permansit Antistes.

Meletii mansuetudo, & moderatio.

Apollinaris privatus Episcopatu.

Verum Apollinaris Præsulatu Ecclesiæ nudatus, novitatem doctrinæ sua aperta impudentia prædicabat, & durem semetipsum ostendit hæreseos, & ipse quidem in Laodicea eremo morabatur. In Antiochia vero jam prius Vitalem ordinaverat, vita quidem optima decoratum, & Apostolicis dogmatibus * eruditum, postea tamen hoc languore putrefactum.

** MS. Lyt. eruditum.*

Meletius Diodorum Tarsi, Joannem Apameiæ Episcopum ordinat.

Porro sacratissimus Meletius Diodorum illum, cujus jam meminimus, qui sub hac tempestate nimis asperrima, Ecclesiæ navem, sine submersione servaverat, Tarsensium Pastorem constituit, eique Ciliciæ gentis curam commisit: Apameiæ vero Pontificalem curam Joanni dedit; qui licet genere, ac nobilitate fulgebat: tamen progenitores propriis virtutibus adornabat. Hunc ergo & sermo decorabat, & vita. Is itaque tempore tempestatis confidelium suorum numerum gubernavit, cooperatorem habens laudabilem Stephanum, quem sacratissimus Meletius ad alia certamina destinavit. Nam dum agnovisset Germaniciam, Eudoxii peste corruptam, hunc ibi tamquam sapientissimum medicum destinavit. Erat enim omni Græcorum doctrina plenus, & divinis dogmatibus * farcinatus. Quamobrem spe sua fraudatus non est. Usus namque dono spiritalis doctrinæ, lupos mutavit in oves.

** MS. Lyt. saturatus.*

Eusebius de exilio reversus plures Episcopos instituit.

Porro magnus Eusebius de exilio remeans, Acacium summæ claritatis virum in Berœa ordinavit Episcopum, in Hierapoli Theodotum, cujus mira conversatio hactenus decantatur, Eusebium in Chalcide, in Cyro nostra Isidorum. Ajunt enim, quia etiam Eulogium, qui pro Apostolicis dogmatibus fuerat decertatus, & in Antinoocum Protogene missus exilio, Edessæ ordinasset Episcopum. Barses enim sacratissimus, jam de præsenti luce migraverat. Sanctus vero Eusebius ultimum Episcopum Marin in civitate Dolicha fecit. Hæc enim parva civitas vesaniam tunc obtinuerat Arianam. Ubi dum accessisset Eusebius, ut Marin, virum plurimis virtutibus decoratum in sede collocaret Episcopali, quædam mulier Ariana peste completa, tegulam de tecto demisit, qua ejus caput valde contrivit; isque post paululum ad vitam meliorem de hac luce migravit.

Eusebius a muliere Ariana jactu tegulæ occiditur.

Qui moriens, præsentes jurejurando constrinxit, ut ab ea, quæ hoc fecisset, nullo modo pœnas exigerent, imitatus Dominum suum, qui pro crucifigentibus ait: *Pater dimitte eis; non enim sciunt quid faciunt.* Simul & conservum Stephanum, qui post multos lapidum jactus clamabat: *Domine ne eis statuas hoc peccatum.* Hoc ergo modo magnus Eusebius est defunctus. Et qui Thraciæ Barbaros evitavit, impiorum hæreticorum, manus declinare non potuit: sed martyrii coronam illorum ferocitate suscepit. Hæc ergo gesta sunt post reversionem Episcoporum.

Luc. 23. 34.

Act. 7. 59.

CAPUT IV.

De Theodosii ducatu, & quomodo a Gratiano Imperatore fuerit ordinatus, & ad Orientale missus Imperium, Orthodoxis præfuerit, & retruserit hæreticas.

PORRO Gratianus Thraciam Barbaros vastare cognoscens, Italia relicta, in * Phœnicem venit. Ea tempestate Theodosius tam propter parentum nobilitatem, quam pro fortitudine propria nominatissimus habebatur; & ob hanc causam invidia similium Judicum fatigatus, in Hispania morabatur, ubi & ortus fuerat, & nutritus.

Theodoretus. lib. 4. 5. 6. pag. 203. D.

** Ed. Frob. & Niv. Pæoniam vel Pannoniam.*

Cumque Imperator quid faceret, hæsitaret; quippe, cum Barbari elevati victoria, inexpugnabiles esse viderentur, ducatu Theodosii pugnam credidit terminari. Repente siquidem eum ab Hispaniis evocans, & Magistrum militum esse denuntians, cum expeditu ad Barbaros destinavit. At ille fide munitus, confidenter ad Thracias est profectus. Quo dum venisset, vidissetque Barbaros, exercitum ordinavit ad pugnam. Congressione vero facta, impetum Barbari non ferentes, suas acies reliquerunt. Et illi quidem fugiebant: hi vero fortiter sequebantur. immensaque cædes tunc facta est Barbarorum. Plurimis igitur interemptis, paucisque latenter transeuntibus Histrum, mox Dux optimus exercitu disperso per vicinas urbes, ipse velociter remeavit ad Principem; ita ut ipse triumphorum suorum nuntius extitisset.

Theodosius Dux militum Barbaros profligavit.

Quod tamen nec ipsi Imperatori, dum miraretur factum, credibile videbatur. Invidi siquidem etiam fugisse eum dicebant, & exercitum perdidisse. At ille derogantes sibi petiit dirigi: qui viderent hostium multitudinem peremptorum. His verbis Imperator flexus, direxit qui res actas inspicerent, eique renuntiarent. Porro Dux optimus inter hæc divinam visionem vidit, & ab ipso Deo aperte sibi monstratam. Conspexit enim in somnis, quia sanctus Meletius Antiochenæ civitatis Antistes, clamydem sibi vestiret Imperialem, & corona caput ornaret.

Theodosii visio.

Hæc cum nocte vidisset cuidam mane retulit * amicorum. At ille clarum esse somnium dixit, & nihil ænigmaticum, nihil dubium continere.

** Ed. clericorum*

Cumque pauci omnino transissent dies qui pro victoriæ inspectione missi fuerant remearunt, peremptaque hostium multa millia narraverunt. Quamobrem lætatus Princeps, Theodosium fecit Imperatorem.

Theodosius fit Cæsar. Socrates lib. 5. cap. 2. pag. 260. C.

* Consulatu Ausonii, & Olibrii sextadecima die Januarii mensis.

** An. Dom. 379.*

Traditaque ei sceptrorum parte Valentis, ipse rursus ad Italiam rediit, & illum ad Regna collata transmisit. Mox igitur ut Imperium sumpsit,

Theodoretus. lib. 5. cap. 6. pag. 205. B. Theodosius episcopos Constantinopolim convocat.

præ omnibus de concordia Ecclesiæ cogitavit, & uniuscujusque Præsulatus Episcopos Constantinopolim convenire præcepit. Hæc sola erat Ariano plena contagio. Nam Occideos liber ab hujusmodi languore permansit. Coostantius enim senior, filius Coostantini majoris, & Constans junior paternam fidem integram servaverunt. Rursus etiam Valentinianus Imperator Hesperiæ inviolatam custodivit fidei pietatem. Orientis autem tractus, multifariam hujusmodi labe completus est. Arius enim Alexandrinæ Presbyter civitatis hanc ibi genuit blasphemiam, Post quem Eusebius, Patrophilus, & Aetius Palæstini, & Paulinus, atque Gregorius Phœnices, & Laodicensis * Theodotus, cumque his Georgius, post quos etiam Athanasius, & Narcissus Cilices, & alii plurimi male jactata semina oatriverunt. His igitur nequissimis cultoribus fuit cooperator Constantius, atque Valens. Pro hac ergo solommodo causa, Theodosius suo subjacentes Imperio Constantinopolim congregati præcepit Episcopos,

* MS. Santheod. *Theodolus.*

CAPUT V,

Quomodo Macedoniani denuo ab Orthodoxis divisi sint,

Socrates. lib. 5 cap. 4. pag. 261. B.

INterea Macedoniani, post legationem ad Liberium destinatam, aliquanto tempore sine discretione communicabant ipsi, & iis, qui ab initio definitionem fidei Nicenæ susceperant. Cumque lex Principis Gratiani licentiam religionibus, sicuti vellent, communicare præbuisset, denuo sunt divisi: congregatique in Antiochia, statuerunt vocem consubstantialitatis amovendam, & venerantibus Nicænam fidem non esse communicandum. Sed plurimi, videntes eorum varietatem, recesserunt ab eis, & consubstantialitatis sectatoribus sunt uniti.

CAPUT VI,

Quomodo Theodosius Imperator Thessalonicæ baptizatus sit.

Sozomen. lib. 7. cap. 4. pag. 707. C.

CUmque Theodosius bello Barbaros superasset, & illi Romanos amicos habere deprecarentur, causa fœderis acceptis obsidibus, Thessalonicam venit. Ubi dum in ægritudinem incurrisset, ab Acolio ejus civitatis Episcopo baptizatus est, licet a progenitoribus Christianum dogma, & fidem Nicæni Concilii sequeretur.

Socrates. lib. 5. cap. 6. pag. 262. A.

Tunc igitur baptizari cupiens propter infirmitatem, Thessalonicensium requisivit Episcopum, cujusnam fidei esset. Quo respondente, quoniam Ariana pestis in Illyricum non valuisset accedere, sed inviolatam ab initio fidem Nicæni Concilii conservarent, ille libenter ejus verba suscipiens, baptizatus, atque ab ægritudine liberatus est,

CAPUT VII,

Professio Theodosii de fide.

Sozomen. lib. 7. cap. 4. pag. 708. A.

COgitans igitur Imperator, quia melius esset pronuntiare subjectis, cujus esset fidei, ne videretur vim facere, si quemquam subito invitum ad cultum religionis impelleret, legem e Thessalonica populo Constantinopolitano proposuit. Hoc enim visum est, ut veluti de quadam civitatis arce omnibus subjectis, aliisque civitatibus indicante scriptura, fieret manifesta. Cujus legis verba sunt hæc.

IMPP. GRATIANUS, VALENTINIANUS & Theodosius Augg. ad populum urbis CP.

Cunctos populos, quos Clementiæ nostræ regit temperamentum, in tali volumus religione versari, quam divinum Petrum Apostolum tradidisse Romanis religio usque nunc ab ipso insinuata declarat; quamque Pontificem Damasum sequi claret, & Petrum Alexandriæ Episcopum virum Apostolicæ sanctitatis: hoc est, ut secundum Apostolicam disciplinam, Evangelicamque doctrinam, Patris, & Filii, & Spiritus sancti unam Deitatem, sub pari Majestate, & sub pia Trinitate credamus. Hanc legem sequentes, Christianorum Catholicorum nomen jubemus amplecti: reliquos vero dementes, vesanosque judicantes, hæretici dogmatis * infamiam sustinere, divina primum vindicta, post etiam motus nostri, quem ex cœlesti arbitrio sumpserimus, ultione plectendos. Data iij. Kalend. Martias, Thessalonicæ. * Gratiano quinto, & Theodosio Augg. coss.

* Ed. V. *insaniam.*

* Ao. Dom. 380.

Hæc sanciens post paululum Constantinopolim venit,

CAPUT VIII.

De Gregorio Nazianzeno Constantinopolim translato,

Sozomen. lib. 7. cap. 5. pag. 708. C.

TUnc igitur Gregorius Nazianzenus communi decreto multorum Episcoporum in Constantinopolim transmutatus, intra civitatem in parvo Oratorio Sacra celebrabat. Cui loco postea Principes Basilicam maximam copulantes, eam vocaverunt Anastasiam.

CAPUT IX.

De Basilica sancta Anastasia,

Sozomen. lib. 7. cap. 5. pag. 708. D.

QUæ non solum pulchritudine, & magnitudine, verum apertissima apparitione Dei noscitur illustrari, Illic enim divina virtus in somnis, & aperte, plurimis & frequenter multisque languentibus, & interim in rerum periculis constitutis subvenisse dignoscitur; ita ut crederetur ab aliquibus sanctam Mariam, Christi Matrem Virginem hanc esse; cum tali namque habito multis ostenditur, Quam Basilicam ideo Anastasiam vocant, sicuti reor, eo quod dogma Nicæni Concilii in Constantinopoli, quasi jam mortuum, eo loco expositionibus Gregorii resurrexit. Ego tamen audivi quosdam veriloquos retulisse, dum populus illic congregaretur ad Missas, mulierem prægnantem de superiore porticu cadentem defunctam fuisse: tuncque communi oratione facta super eam, revixisse, & cum partu salvatam esse. Quam ob rem nimis inopinabile Anastasiæ nomen, id est, resurrectionis accepit,

CAPUT X.

Quomodo Theodosius ab Ecclesia Constantinopolitana Arianos repulerit,

Socrates. lib. 5. cap. 7. pag. 263. C.

GRegorius itaque vir eloquentissimus, ac venerandus, agnoscens aliquos murmurare eo quod esset ex alia civitate, advenientе

Principe, Constantinopolim habitare declinabat. Imperator tamen, dum in tali statu invenisset Ecclesias, cogitabat quemadmodum pacificaret omnes, & cunctas augeret Ecclesias. Mandavit ergo repente Demophilo, qui tunc Arianæ religioni præsidebat: Si vis, inquit, credere secundum Nicæni dogma Concilii, uniatur populos, & suscipiat pacem. Cumque ille propositionem hujusmodi refugisset, tunc Imperator: Si pacem, inquit, concordiamque declinas, fugere te etiam a sacris Basilicis ego præcipio. Hæc audiens Demophilus, & cogitans quia grave esset potioribus resultare, convocans in Ecclesiam plebem, & surgens in medio cunctorum, hæc per se subjectis verba locutus est: Fratres, scriptum est in Evangelio: *Si persequenti vos fuerint ex ista civitate fugite in aliam*. Quia igitur Imperator Ecclesiis opus habet, scitote crastina nos Collectam foris urbem celebraturos. Hæc cum dixisset, egressus est. Non tamen sic intelligens Evangelii verba, quemadmodum dicta sunt. Illic enim præcipitur, ut fugientes habitationem mundanam, Hierusalem requirant supernam. Egressus ergo de civitate ante portas, conciliabula celebrabat. Cum quo simul exiit Lucius Alexandria pulsus, quia tunc apud Constantinopolim morabatur. Sic itaque Theodosii concordiam non ferentes, post quadraginta annos Ecclesias, quas vi tenuerant, reliquerunt. Egressi de civitate * quinto Consulatu Gratiani, & Theodosii primo, mense Novembri. Quo facto, Nicænæ fidei sectatores Ecclesias receperunt.

Matth. 10. 23.

*An. Dom. 380.

CAPUT XI.

De Eunomii calliditate.

Sozomen. lib. 7. cap. 6. pag. 710. B.

Igitur cum Eunomius Valentis temporibus a suis Clericis recessisset, apud semetipsum in Bithynia morabatur, vir callidus, & dicendi peritus, multusque populus concurrebat ad eum, alii experiri volentes: alii audire quæ diceret. Hujus fama pervenit ad Principem; cum quo ipse quoque voluit habere sermonem: sed Augusta Flacilla precibus eum retinuit. Erat enim fidelissima, & Nicæni dogmatis jura sub integritate servabat, timuitque ne, ut adolet, eloquio viri callidi captus Imperator, facile in sectam ejus incurreret.

Prohibet Flacilla Aug. ne Imperator cum Eunomio colloquatur.

CAPUT XII.

De Concilio Constantinopolitano contra Macedonianos.

Theodoretus. lib. 5. cap. 7. pag. 206. B. Theodosius Meletium agnoscit, nunquam nisi in somnis visum.

Interea cum Episcopi centum & quinquaginta fuissent apud Constantinopolim congregati, præcepit Imperator, ut nullus proderet quis esset maximus ille Meletius. Volebat enim ex memoria sui somnii visum illum sibimet indicari; cum ergo omnis illa multitudo Pontificum Regiam introisset domum, relictis omnibus ad magnum currit Meletium, & velut quidam filius patris amator, post multum tempus paterna visione potitus, amplectebatur eum, & simul osculabatur oculos, labia, pectus, & caput, dextramque, qua cum in somnio coronaverat, insinuavitque illi quam viderat visionem. Cumque etiam cæteros congrue salutasset, rogavit tamquam Patres, ut de rebus præsentibus cogitarent.

Socrates lib. 5. cap. 8. pag. 264. C.

Et ut in urbe Constantinopolitana ordinaretur Episcopus. Et cum speraret posse Macedonianos uniri, etiam eorum convocavit Episcopos. Convenerunt ergo de consubstantialitatis fide Timotheus Alexandrinus Cyrillus Hierosolymitanus, post pœnitentiam in consubstantialitatis dogma consentientes, Meletius Antiochiæ, & Ascholius Thessalonicæ, aliique plurimi; ita ut centum & quinquaginta numerus impleretur. Macedonianis vero præerat Eleusius Cyzici, & Lampsaci Marcianus; erantque simul triginta sex, quorum plurimi esse videbantur de civitatibus Hellesponti. Convenerunt itaque * Consulatu Eucharii, & Evagrii mense Majo. Igitur Imperator, & Episcopi partis ejus laborabant, ut Eleusius, ejusque sequaces unirentur Ecclesiæ: commemorantes eis legationem, quam miserant ad Liberium, tunc Romanæ urbis Episcopum per Eustathium, & quia dudum sponte, ei communicassent; nec esset sine pudore, ut subito bene prius placita permutarent. At illi ejus monita, apertaque convitia parvipendentes, elegerunt frequi potius Arianam pestem, quam consubstantialem dicere Trinitatem. Hæc fatentes de Constantinopoli sunt egressi, & scribebant alterutris ne quis eorum in Nicæni Concilii dogmate consentiret.

*An. Dom. 381.

Macedoniani, norum pertinacia.

CAPUT XIII.

De Ordinatione Maximi Cynici, ejusque depositione, & Ordinatione recta Nectarii, & de Canonibus in ea Synodo constitutis.

Theodoretus. lib. 5. cap. 8. pag. 206. C. Gregorius Nazianzenus Constantinopolim relinquit.

Gregorius itaque, qui tunc Constantinopolitanam regebat Ecclesiam, Nazianzum remeare tendebat. Pro quo cum Episcopatus Constantinopolitanæ vacaret Ecclesiæ, Timotheus Alexandrinus Petri successor, Maximum quemdam Cynicum ordinavit Episcopum, cum nuper totondisset eum. Is enim erat etiam Apollinaris vesania fascinatus. Sed non pertulerunt hoc malum viri sanctissimi Constantinopoli congregati. Et dum Ægyptii maxime se pro ejus ordinatione separassent, sacra officia cum Georgio celebrabant. Ac ille graviter ferens rursus factam divisionem, exorabat universos, ut laude dignum virum quærerent, quem Pontificem ordinarent. Tunc illi ejus verbis acquiescentes, Nectarium generis nobilitate decoratum constituerunt Constantinopolitanæ civitatis Episcopum: Maximum vero Apollinaris contagio laborantem, nudatum Pontificali dignitate projecerunt.

Socrates lib. 5. cap. 8. pag. 265. C. Constantinopolitanus Pont. post Romanum primus.

Tunc etiam regulam protulerunt, ut Constantinopolitanus Episcopus habere honoris privilegia post Pontificem Romanum. eo quod sit nova Roma. Firmaveruntque rursus Nicænam fidem, & Patriarchas constituerunt, distribuentes provincias; ut Episcopi uniuscujusque diœcesis ad Ecclesias non irent extraneas. Hoc enim primitus propter persecutionis tempus indifferenter agebatur. Distribuerunt itaque Nectario quidem maximam civitatem, & Thraciam: Ponticam vero diœcesim Helladio, qui post Basilium fuit; Cæsaream Cappadociæ Gregorio Nysseno, Basilii Germano: Troilo quoque Melitenæ Armeniæ jus Patriarchæ dederunt: Asianam vero diœcesim Iconii Amphilochius est sortitus: Optimus autem Antiochiæ Pisidiæ: Ægyptum quoque Timotheo Alexandrino distribuerunt. Porro Ecclesiarum Orientalium gubernationem ejus Præsulibus commiserunt Pelagio Laodiceno, & Diodoro Tarsi: Antiochenæ Ecclesiæ privilegia reservantes, quæ tunc Meletio præsenti dederunt. Definierunt pariter, ut si quid in provincia qualibet emergeret, provinciæ Concilio finiretur.

Patriarchæ instituto.

Provinciarum con... [illegible] tutio.

retur. In his omnibus suum præbuit etiam Imperatur assensum.

Theodoretus lib. 5 cap. 8. pag. 206. D.

Parvo siquidem tempore transeunte; sanctus quidem Meletius est defunctus, & ab omnibus sapientibus eum præconiis maximis est sepultus.

Theodoretus lib. 5. cap. 8. pag. 207. C. Synodus Constantinopolitana.

Æstate vero sequente, rursus plures Episcupi ad Cunstantinopolim pro causis Ecclesiasticis sunt reversi, ubi Occidentalium Episcoporum Synodicam susceperunt epistolam, invitantem eos ad Romam, ut illic maximum celebraretur Concilium. Sed illi quidem profectionem, quasi nihil habituram lucri, refugerunt: verum litteras direxerunt Damasu, cæterisque Præsulibus, quas pro clariori notitia subdere necessarium judicavi.

CAPUT XIV.

Epistola Constantinopolitani Concilii ad Papam Damasum, & Occidentales Episcopos.

DOMINIS HONORABILIBUS ATQUE Venerandis Fratribus, & Comministris Damaso, Ambrusiu, Brittonio, Valeriano, Acholiu, Basiliu, & reliquis sanctis Episcopis in maxima Ruma collectis, sancta Synodus Orthodoxorum Episcuporum, cungregatorum in maxima civitate Constantinupoli in Dominu Salutem.

Theodoretus lib. 5. pag. 208. B.

VElut ignoranti vestræ reverentiæ insinuare atque narrare multitudinem passiunum, ab Ariana potentia nobis sæpius illatarum, fursitan supervacuum est. Non enim ita negligere vestram credimus Sanctitatem, ut adhuc egeatis discere, quos certum est condolere. Sed neque tales nos constrinxere tempestatea, ut pru sui parvitate latere potuissent. Neque tempus persecutionis est novum: sed adbuc memuriam servat antiquam, non solum in his qui passi sunt, sed etiam in eis, qui participes fuot illorum, quorum proprias indicant passiones. Hesterno enim ut ita dicamus, aut hodie exiliorum vinculis resoluti, post innumeras tribulatiunes ad Ecclesias proprias sunt reversi. Aliorum vero in exiliu defunctorum funera revocata sunt. Quidam veru etiam ab exilio remeantes, & ferventi hæreticorum furore detenti, amariora quam in exiliu in propriis sunt perpessi, lapidibus ab eis obruti, sicuti beatus Stephanus. Alii diversis macerati sunt suppliciis, adhuc stigmata Christi, & vulnera in suo corpore circumferre noscuntur. Pecuniarum vero dispendia, bunuris ademptiones, singulorumque cunfiscationes, & machinamina, injurias, atque vincula, quis numerare valebit ad singula! Omnes enim tribulationes vere super nos multiplicatæ sunt ultra numerum. Juste quidem, quoniam valde peccavimus. Aut certe clemens Dominus passionum multitudine nos voluit exercere. Propter hæc itaque gratias Deu referimus: quia & per tantas tribulationes servus corripit suos, & secundum multitudinem miserationum suarum deduxit nos rursus ad refrigerium. Nobis itaque tempus, & labor maximus necessarius fuit, quatenus emendatio proveniret Ecclesiarum; ut, tamquam pru longa ægritudine, diligentia paulatim adhibita, priscam pietatis redderet sanitatem. Hoc etenim modo putabimur persecutionibus acerrimis liberari, & Ecclesias, longo tempore ab hæreticis detentas, denuu reparare. Verumtamen graves adhuc nobis sunt lupi, qui postquam de caulis expulsi sunt, ex ipsis pascuis oves abripiunt: collectas facere contendentes, populos cummoventes, & in nullu fugoes ad Ecclesiæ læsiunem. Erat itaque, sicut diximus, necessarium huic operi tempus. Quia tamen fraternam circa nos charitatem ministrantes, Synodum in Romana urbe Dei voluntate fecistis, & nos illic tamquam membra propria, litteris Deo amabilis Principis evocastis; ut quoniam tunc ad tribulationes soli sumus addicti, nunc sub Imperatorum pia concordia non sine nobis regnaretis; sed etiam nos vobiscum, secundum Apostolicam vocem, conregnaremus. Oratio quidem nostra fuit, si esset possibile, ut omnes nustras simul relinquentes Ecclesias, desideriu utili jungeremur. Quis enim nobis dabit pennas sicut columbæ, ut volemus, & apud vos requiescamus! Sed quoniam hoc omnino nudabat Ecclesias, requie nuper inchoata, resque nimis erat plurimis impossibilia: quia concurreramus in urbem Constantinopolitanam causa litterarum, ad nos præteritu anno directarum a vestra charitate post Aquileiense Cuncilium ad Deo amabilem Imperatorem Theodosium, propter banc solummodu causam usque ad Constantinopolim præparati, & de hac tantummodo Synodo ferentes consensum Episcuporum, qui per provincias permansere. Majoris vero profectionis neque speravimus opus, neque præaudivimus omnino, antequam Constantinopolim veniremus. Super hæc autem induciarum angustu tempore faciente, neque præparare nos valentes ad longam profectionem, neque universos communicatores nostros, in pruvinciis positos commovere, & eorum cunsensum sumere prævaluimus. Quoniam igitor hæc & alia multa plurimorum adventum prohibere videbantur; quod erat secundum * effectum rerum, & vestræ circa nos charitatis ostensiunem, hoc egimus: Reverendissimos, atque carissimos fratres, & comministros nostros Episcopos Cyriacum, Eusebium, & Priscianum usque ad vos laborare alacriter curantes, per quos & nostram voluntatem pacificam, & intentionem babentem unitatis ostendimus, zelumque nostrum, quem pro saluberrima fide gerimus, indicamus. Nos etenim persecutiones, sive tribulationes, sive minas Imperiales, sive crudelitates Judicum, sive quaslibet alias tentationes hæreticorum, libenter sustinuimus pro Evangelica fide, quæ in Nicæa Bithyniæ a trecentis decem & octo Patribus roborata dignoscitur. Hanc enim & vobis, & nobis, & omnibus, qui non subvertunt verbum veræ fidei, complacere confidimus, quam scimus antiquissimam existere, & sequacem baptismatis, docentemque nos credere in numine Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Divinitatem quippe, & virtutem, atque substantiam unam Patris, & Filii, & Spiritus sancti credimus, & æqualem honorem, ac dignitatem, & imperium coæternum, in tribus perfectissimis subsistentiis, seu tribus perfectis personis; ut neque Sabellii languor habeat locum confusione subsistentiarum, aut peremptione proprietatum: neque Eunomianorum, & Arianorum, & Pneumatomachorum, id est, Spiritui resistentium blasphemia prævaleat; substantia videlicet secundum illos, aut natura, aut Divinitate divisa, & increatæ consubstantiali, & coæternæ Trinitati postrema quædam vel creata, vel alterius substantiæ natura detur. Inhumanationis vero Christi sermonem sine aliqua violatione servamus, neque sine anima, neque sine mente, aut imperfectam carnis dispensationem suscipientes; sed totum scientes perfectum quidem ante sæcula existere Dei Verbum, perfectum vero hominem in novissimo dierum propter nostram salutem factum. Igi-

2. Cor. 4. 6. — *Psal. 54. 7.* — * *Ed. secundum, ad effectum.*

eur quæ de fide a nobis aperte prædicantur, velut in summa hæc esse noscuntur: de quibus amplius instrui poteritis, si & Tomum, in Antiochia factum a Synodo ibi constituta, digoemini legere. Et qood anno superiori in Constantinopoli ab universali Synodo cognoscitur esse prolatum: in quibus latius fidem professi sumus, & contra novitates hæresum noper exortas, anathemata ex scripto protolimus. De dispensationibus autem particularibus Ecclesiarum, antiqua, sicut nostis sanctio tenuit, & definitio sanctorum Patrum in Nicæa conveoientium secundum unamquamque provinciam; & si Pontifices voluerint, ut cum eis vicini propter utilitatem celebrent ordinationes: quibus rebus consequenter & cæteras Ecclesias apud nos ædificari cognoscite, & insignium Ecclesiarum hæc approbasse Sacerdotes. Porro Constantinopolitanæ urbis novellam, ut ita dicamos, Ecclesiam, velut ex ore leonis hæreticis suffossam blasphemiis abstraximus; & per misericordias Dei reverendissimum, & Deo amabilem Nectarium Episcopum ordinavimus coram universali Concilio cum communi concordia, sub aspectu etiam Deo amabilis Imperatoris Theodosii, universique Cleri, cuncta decernente pariter civitate. In seniore autem, & vere Apostolica Ecclesia Antiochiæ Syriæ, in qua prius venerabile Christianorum appellatum est nomen, reverendissimum, & Deo amabilem Episcopum Flavianum, de universa provincia, & Orientali diœcesi concurrentes, regulariter ordinavimus, omni Ecclesia pariter decernente, & quasi sub una voce hunc honorante virum. Quam ordinationem, tamquam legalem suscepit commune Concilium. In matre vero cunctarum Ecclesiarum Hierosolymis constituta, reverendissimum, & Deo amabilem Cyrillum Episcopum esse significamus; qui regulariter olim a Provincialibus ordinatus, plurima propter Arianos diversis temporibus certamina passus est. His igitur tam legaliter, & canonice apud nos gestis, etiam vestram reverentiam congaudere deposcimus, spirituali intercedente dilectione, & timore Dominico, per * quæ humana removetur offensio, & Ecclesiarum ædificatio præponitur universis. Sic etenim verbo fidei concordante, & Christiana in nobis charitate firmata, cessavimus dicere, quod reprehendebat Apostolus: *Ego quidem sum Pauli, ego vero Apollo, ego autem Cephæ*; dum omnes videlicet * appareamus Christi, qui in nobis divisus non est. Et si sine schismate corpus Ecclesiæ, Deo adjuvante, servemus, cum fiducia ante Domini tribunal adstabimus.

Constantinopolitana Ecclesia recens.

Antiochena Ecclesia antiquior, & vere Apostolica, in qua Christianorum nomen inventum.

Hierosolymitana Ecclesia, mater omnium Ecclesiarum.

* MSS. quem.

1. Cor. 1. 12.

*MS. Lyr. videamur.

Hæc contra Arii, & Aetii, Eunomiique vesaniam, nec non contra Sabellii, Photini, Marcelli, Pauli Samosateni, & Macedonii conscripferoot. Similiter autem & Apollinaris novitatem palam abdicaverunt: dicentes, Inhomanationes vero Domini sine violatione servamus: neque sine anima, neque sine mente, aut imperfectam carnis dispensationem suscipientes.

Porro Damasus omni laude dignissimus, agnoscens hanc hæresim exortam fuisse, non solum Apollinarem, sed etiam Timotheum discipulum illius abdicavit. Et hoc Orientis gubernantibus Episcopis litteris propriis indicavit, quas curavi subter annectere.

CAPUT XV.

Epistola Damasi de damnatione Apollinaris ad Timotheum.

Quoniam Apostolicæ sedi reverentiam debitam charitas vestra distribuit, vobis plurimum, carissimi filii, præstitistis. Nam licet Ecclesiæ, in qua sanctus Apostolus residens docuit, quodammodo nos gubernacula, quæ suscepimus, teneamus: tamen profitemur nos honore minores esse, & propterea omni modo festinamus, ut ad gloriam ejus beatitudinis pervenire possimus. Scitote igitur quia dudum Timotheum profanum, ioeruditum, Apollinaris hæretici discipulum, cum impio ejus dogmate condemnavimus: nec ultra concedimus ejus reliquias qualibet ratione de cætero prævalere. Si autem adhuc ille serpens antiquus, semel & secundo percussus, ad pœnam propriam reviviscit: quique extraneus ab Ecclesia est, mortiferisque venenis suis quosdam fidelium tentare non cessat, hanc tamquam pestiferam declinate corruptionem; quatenus vos memores Apostolicæ fidei, quæ præcipue in urbe Nicæna a Patribus ex scripto prolata est, firmo gradu stabiles in fide, & immutabiles perduretis; & non vaniloquia, & exterminabiles quæstiones ab illo audire patiamini Clericos vestros, aut plebem. Jam enim semel formam * dedimus, ut qui semetipsum cognoverit Christianum, illud servet, quod ab Apostolis noscitur esse contraditum, dicente sancto Paolo: *Si quis vobis annuntiaverit præter id, quod accepistis, anathema sit.* Christus enim Filius Dei, Dominus noster, humano generi per propriam Passionem salutem plenissimam condonavit; ut totum hominem delictis obnoxium, peccatis omnibus liberaret. Hunc si quis in Deitate, sive in humanitate minus aliquid dixerit habuisse, plenus spiritu diaboli, gehennæ semetipsum filium demonstravit. Cur itaque rursus a me quæritis damnationem Timothei? Qui & hic judicio Apostolicæ sedis, præsente quoque Petro Alexandrinæ civitatis Episcopo, cum Apollinari suo doctore damnatus est; & in die judicii tormenta, debitaque supplicia sustinebit. Si vero quibusdam leviorihus ille suadet, veluti quamdam spem habens, qui veram spem in Christi confessione mutavit, sciant se cum isto similiter perituros, cum quo Ecclesiasticæ regulæ resultabunt. Deus vos incolumes custodiat, filii carissimi.

Theodoretus lib. 5. cap. 10 pag. 212. C.

* Ed. V. dicimus.

Galat. 1. 9.

CAPUT XVI.

Statuta sedis Apostolicæ contra diversas hæreses.

Vel secundum MS. Santbeod.

Professio Catholicæ fidei, quam Papa Damasus destinavit ad Paulinum Episcopum in Macedonia, qui fuit in Thessalonica.

Sed etiam alia quædam in eminentissima Roma colligentes, contra diversas hæreses conscripserunt, quæ huic operi necessaria subdere judicavi.

1. Quoniam post Nicænum Concilium talis error exortus est, ut quidam dicere profano ore præsumant, sanctum Spiritum per Filium fuisse factum, anathematizamus eos, qui non cum omni prædicant libertate cum Patre, & Filio sanctum Spiritum unius, ejusdemque substantiæ, atque potestatis existere.

Theodoretus lib. 5. cap. 10. & 11. pag. 213. C.

2. Similiter autem anathematizamus & eos, qui errorem Sabellii sunt secuti, eumdem dicentes Patrem esse, quem Filium.

3. Anathematizamus Arium, & Eunomium, qui simili impietate, licet verbis discrepent, Filium tamen, & Spiritum sanctum creaturam esse confirmant.

4. Anathematizamus Macedonianos, qui ex Ariana radice derivati, non impietatem, sed vocabulum mutaverunt.

5. Anathematizamus Photinum, qui Hebionis hæresim renovans, Dominum nostrum Jesum Christum solum ex Maria confitetur.

6. Anathematizamus etiam eos, qui duos filios esse profitentur; unum ante sæcula, & alium post carnis assumptionem ex Virgine.

7. Anathematizamus & hos, qui pro rationali anima confirmant, quia Dei Verbum in humanam carnem conversum est; ipse namque Filius Verbum Dei, non pro rationali anima, & intelligibili in suo corpore factus est: sed nostram hoc est, rationalem, & intelligibilem animam sine peccato assumpsit, atque salvavit.

8. Anathematizamus & eos, qui dicunt Verbum Dei productione, & corruptione a Patre separatum, & sine* substantia; eum autem terminandum esse blasphemant.* Eos autem, qui ab Ecclesiis ad alias Ecclesias migraverunt, tamdiu a nostra communione alienos habemus, donec ad eas redeant civitates, in quibus primitus ordinati sunt.

* Ed. Niv. *substantia*.
* MS. Santheod. *hic apponit numerum nonum, & alios deinceps mutat*.

9. Si quis autem, alio de loco migrante, ad locum viventis ordinatus est, tamdiu vacet Sacerdotii dignitate, qui propriam deseruit civitatem, donec ejus successor requiescat in Domino.

10. Si quis non dixerit semper Patrem, & Filium, & semper Spiritum sanctum esse; anathema sit.

11. Si quis non dixerit Filium natum ex Patre, hoc est, ex ejus divina substantia; anathema sit.

12. Si quis non dixerit verum Deum Filium Dei, sicut verum Patrem ejus, & omnia posse, & omnia nosse, & Patri æqualem esse; anathema sit.

13. Si quis dixerit, quia in carne degens Filius Dei, cum esset in terra in cœlis, & cum Patre non fuit, anathema sit.

14. Si quis dixerit, quia in passione crucis dolorem passus est Filius Dei Deus, & non caro cum anima, qua induta est forma servi, quam sibimet assumpsit, sicut sancta scriptura dixit; anathema sit.

15. Si quis non dixerit, quia in carne, quam assumpsit, sedet in dextera Patris, in qua etiam venturus est judicare vivos, & mortuos; anathema sit.

16. Si quis non dixerit sanctum Spiritum ex Patre esse vere, & proprie, sicut & Filium ex divina substantia, & Deum Dei Verbum; anathema sit.

17. Si quis non dixerit omnia posse Spiritum sanctum, & omnia nosse, & ubique adesse, sicut & Filium, & Patrem; anathema sit.

18. Si quis dixerit Spiritum sanctum facturam, aut per Filium factum; anathema sit.

19. Si quis non dixerit omnia per Filium, & per Spiritum sanctum fecisse Patrem, hoc est, visibilia, & invisibilia; anathema sit.

20. Si quis non dixerit Patris, & Filii, & Spiritus sancti unam deitatem, potestatem, divinitatem, virtutem, unam gloriam, dominationem, imperium, unam voluntatem, & veritatem; anathema sit.

21. Si quis tres personas non dixerit veras Patris, & Filii, & Spiritus sancti, æquales, semper viventes, omnia continentes, visibilia, & invisibilia, omnia potentes, omnia judicantes, omnia vivificantes, omnia creantes, omniaque salvantes; anathema sit.

22. Si quis non dixerit adorandum sanctum Spiritum ab universa creatura, sicut & Filium, atque Patrem; anathema sit.

23. Si quis de Patre, & Filio bene sapuerit, de sancto autem Spiritu non recte crediderit, hæreticus est: quia omnes hæretici de Filio Dei, & de sancto Spiritu male sapientes, in Judæorum, atque Gentilium incredulitate consistere convincuntur.

24. Si quis autem diviserit Deum Patrem, dicens & Deum Filium, & Deum Spiritum sanctum, affirmans Deos dici, & non Deum, propter unam deitatem ac potestatem, quam esse credimus, & novimus, Patris, & Filii, & Spiritus sancti Deum unum: subtrahens vero Filium, & Spiritum sanctum, tamquam solum opinatur Patrem Deum, anathema sit. Nomen enim Deorum & Angelis, & omnibus Sanctis a Deo positum est, atque donatum. De Patre vero, & Filio, & Spiritu sancto propter unam æqualemque divinitatem, non Deorum nomina, sed Dei nostri* traditur, atque significatur, ut credamus quia in Patre, & Filio, & Spiritu sancto solummodo baptizamur, & non in Archangelorum, & Angelorum nominibus, sicut hæretici, aut sicut Judæi, Gentilesque vesaniunt. Hæc igitur Christianorum salus est, ut credentes Trinitati, hoc est, Patri, & Filio, & Spiritui sancto, & in ea baptizati, unam deitatem, & potestatem, & divinitatem, & substantiam in eum esse credamus. Hæc itaque Gratiano vivente facta sunt.

* MS. Lyr. *creditur*.

CAPUT XVII.

Quod corpus Pauli Constantinopolitani Pontificis de Ancyra fecerit referri Theodosius.

Socrates lib. 5 cap. 9. pag. 266. B.

INterea Theodosius Imperator corpus Episcopi Pauli de Ancyra tunc revocari fecit, quem Philippus Præfectus propter Macedonium exilio destinatum, in Cucuso Armeniæ fecerat suffocari. Quod funus cum honore maximo, atque veneratione suscipiens, in Ecclesia recondidit, quæ nunc ex ejus nomine noscitur appellari, quam tunc Macedoniani tenuerant ab Arianis divisi, & expulsi sunt ab Imperatore, quia ejus noluerunt sequi fidem.

Ecclesia in honorem sancti Pauli Constantinopol. ædificata.

Sozom. lib. 7. cap. 10. pag. 716. D.

In qua Basilica plurimi nescientes veritatem, Paulum Apostolum illic jacere credunt, & maxime mulieres, ac populi. Hoc itaque tempore etiam Meletii reliquiæ in Antiochiam relatæ, & juxta sepulchrum Babylæ martyris noscuntur esse reconditæ. Ferunt enim, quia per totam viam jussu Principis, ministrantibus cunctis civitatibus, cum psalmodia, & honore debito funus ejus usque ad Antiochiam fuerit revocatum.

Meletii corpus Antiochiam relatum.

CAPUT XVIII.

De Auspiciis Imperatoris Arcadii.

Socrates lib. 5. c. 10. pag. 276. B.

INter hæc Theodosius Imperator filium suum Arcadium designavit Augustum,* Consulatu Merobaudis secundo, & Saturnini, sexta decima Januarii mensis die. Non longo post tempore aderant undique totius religionis Episcopi eodem Consulatu, Junio mense,*

* An. Dom. 383.
* MS. Lyr. *Julio*.

CAPUT XIX.

Quomoda Theodaſias examinatione facta hæreticorum omnes expalerit, & faverit ſolos Orthodaxas.

Secrater. lib. 5. cap. 10. pag. 267. C.

INter hæc uvocans Imperator Nectarium, tractabat cum eo quid fieret, ut oonChriſtianitas diſcordaret, ſed tota uniretur Eccleſia. Dicebat autem: Oportet examinari quæſtionem Eccleſias ſegregantem: quia dum diſcordia tecederet, concordia Eccleſias congregaret. Hoc audiens Nectarius cogitabat, & evocans Agelium, tunc Novatianorum Epiſcopum, tamquam in fide conſortem, indicavit ui votum Impetatoris. At ille cum eſſet rebus aliis venerandua, de dogmate tamen non valebat seddere rationem: ſed Lectorem ſuum, Siſinnium nomine, ſtatuit, qui proco deberet proſerre ſermonem, vitum eloquentem, & rebus expertum, ſummeque ſcientem non ſolum ſacrarum proſundiſſima litterarum, ſed etiam Philoſophica dogmata. Ia ergo dixit, quia diſputatio oon ſolum ſchiſmata non uniret, ſed etiam bæreſes ad contentiones potiores adduceret, & propterea Nectasio dedit tale conſilium. Bene namque ſciebat, quia veteres Patres principium ſubſiſtentiæ Filio Dei dare vitabans; quoniam percepiſſent eum eſſe Patri coæternum. Quapropter dedit conſilium, us diſputativas ſugeret intentiones, & teſtimonium ex traditione Veterum adbiberet; atque Præſoles bæreſum requireret Imperator, utrum ſermonem vellent ſacere de antiquis Eccleſiæ Doctosibus, qui ante diviſionem floruerunt: an cessu illos velut alienos a Chriſtianitate reſpuerent. Et ſi quidem eos aboegarent, objiceretur eis: Ergo eos anathematizare præſumite. Et ſi hoc perpetrare præſumerent, a populo expellerentor. Quo ſacto apertam ſore victoriam veritatis. Si vero de primis non offenderentur Doctoribus: Noſtrum, inquit, eſt præbere Veterum libros, per quos noſtrum dogma corum teſtimonio roboretur. Inter hæc cum Nectatius Siſinnium dicentem libenter audiſſet, feſtinns ad Palatium properavit, dixitque Principi conſilium ſibi datum. At ille conſiderata ſententia, cauſam ſapienter inſtituebat. Deinde convocatis Hæreſiarebis, requiſivit, ſi ſuſciperent Magiſtros Eccleſiæ, qui ante tempora diviſionis extitiſſent. Illis vero non abnegantibus, ſed tamquam præceptores honorantibus: rurſum Imperator interrogavit, ſi eia horum teſtimonia Chriſtiani dogmatis complacereut. Hæc andientes Præſules hæreſum, atque diſputatores eorum (erant enim plurimi ad diſputationia certamina præparati) in reſponſo vehementer hæſeruns. Irruit enim in omnes magna diſcordia; aliis dicentibus boou Impesatoris eſſe propoſitum; aliis veio cogitantibus, quia non eorum expediret intentioni, dum alii aliter du libris Veterum ſentire viderentur. Et nequaquam inter ſe conſpitabant: ſed erant diviſi, non ſolom adverſus alias hæreſes, ſed etiam intes ſemetipſos, qui dodum unius hæreſia eſſe videbantur. Quamobrem conſors malitia, ſicut linguæ Gigantum veterum eſt diviſa, & turtis eorum funditus eſt ſubverſa. Cognoſcens igitur Imperator eorum conſuſionem, & quia in diſputatione ſolummodo, & non in antiquia expoſitionibus confidebant, alio propetavit itinere, eiſque mandavit, ut ex ſcripto unaquæque religio terminum ſuæ fidei declarares. Tunc callidi viri, ſingulatum bæreſom ſubtiliter ſoa verba tractantes, dogma proprium conſcripſerunt. Erat enim deſioitus dies, quos ſinguli Epiſcoporum ad Palatium convenirent. Adesant ergo Nectarios, & Agelius conſubſtantialitatis fidei præſidentes, Arianorum vero Demophilus, Eouomianorum ipſe Eunomius, Macedonianorum Eleuſius Cyzici. Igitur Imperator eos, qui convenerant, & uniuſcujuſque dogmatis ſcripta ſuſcipiens, ſeorſumque recedens oravit intente, ut ei cooperaretur Deus ad veritatis ulectionem. Deinde unioſcujuſque dogmatis relegens ſcripturam, alia quidem omnia tamquam diviſionem Trinitatia introducentia culpans, repente diſrupit, & ſolum conſubſtantialitatis dogma cum laude ſuſcepit. Hæc enim occaſio fuit, ut Novatiani beoe agentes, intra civitatem babetent ruſſus Eccleſias. Admiratus namque Princeps eorum concordiam circa fidem, lege præcepit, ut propria oratoria detinerent, & privilegia ſuæ Eccleſiæ, atque fidei poſſiderent. Verum aliarum religionum Antiſtites propter diſcordiam ſuam in reprehenſionem ſui populi venientes æſtuabant, triſtitiaque conſuſi diſcedebant, & litteris conſolabantur alterutros; ut non affligerentor, cur eos plurimi relinquentes ad fidem conſubſtantialitatis accederent: dicentes multos quidem vocatos, paucos autem electos. Quod utique non dicebant, quando multum populum per poteſtatem ſibimet aggregabant.

Consilium Siſinnii ad confundendos hæreticos.

Theodoſius dogma conſubſtantialitatis amplectitur, cæteris rejectis.

Sozomen. lib. 7. cap. 12. pag. 719. B.

Imperator interea lege ſancivit, ut hæretici neque Eſcleſias haberent, neqoe de fide docereot, neque Epiſcopos, aus alios ordinarent; & alios quidem e civitatibus expelli, alios ſioe honore eſſe, neque frui communi civitate permiſit. Inſuper crudeles pœnas adverſus eos in lege conſcripſit, quas tamen execntus non eſt. Studebat enim ot per hoc concordes exiſterent, non vero ſupplicio ſubjacerent.

CAPUT XX.

De Schiſmate facto inter Oriertales, & Ægyptios propter Flavianum Antiocheaam.

Socrates. lib. 5. cap. 10. & 11. pag. 269. D.

SEd neque hi, qui tuebantur fidem Nicæni Concilii, penisus a triſtitia fuerunt extranei. Nam Antiocheni eos, qui in Concilio præſentes fuerant, declinabant: Ægyptii, & Arabes, & Cypsii, Flavianum ab Antiochia expellendum eſſe dicebant. Palæſtini vero, & Phœnices, atque Sytii pro Flaviano laborabant. Quarum rerum terminum proprio loco narrabimus. Eo ſiquidem tempore, quo Conſtantinopoli * de Synodis agebatur, talia circa Heſperiam provenerunt. Maximus de Britannorum partibus contra Romanorum ſurrexit Imperium, & laboranti Gratiano contra Alamannos insulit bellum. In Italia vero, puero ſatis exiſtente Valentiniano, rerum curam Probus Exconſol, atque Præfectus babebat. Juſtina vero Valentiniaoi mater, cum eſſet Ariana, vivo quidem marito lædere non prævaluis Orthodoxos: eo mortuo, & filio valdu juvenculo, Mediolanum veniens, Ambroſio Epiſcopo erat infeſta, ita ut eum deſtinari juberes exilio.

** MS. Lyr. & Ed. V. hæc Synodus*

Maximus tyrannus Imperium invadit.

Juſtina jubet Ambroſium in exilium mitti.

Theodoretus. lib. 5. cap. 13. pag. 218. A.

Cumque de Eccleſia juberetor exire Ambroſius, ait: Ego ſponte hoc non ago, ne lupis ovium ſepta videat contradere, aut blaſphemantibus Deum: hic ſi placet occide, hoc loco mortem prona ſuſcipio voluntate.

Sozomen. lib. 7. cap. 13. pag. 720. C.

Cumque popolus, ſingulariter diligens Ambroſiom reſultares, & trahentibos eum ad exilium valde reſiſteret, potius indignata Juſtina vocavit Benivolum tunc Quæſtorem: jubens, ut velociter

proponeret legem, quæ fidem prolatam Arimino confirmaret. Cumque ille hoc agere declinaret, erat enim Orthodoxus, majoribus eum cingulis invitabat. Benivolus autem discingens se, baiteum ante pedes Augustæ projecit: dicens neque illum honorem, neque majorem velle se pro impietatis habere mercede. Cumque ille hoc facere omnimodis refutasset, inventi sunt alii, qui nequitiæ jussionibus ministrarent.

CAPUT XXI.

Quomodo Justina Ambrosium fuerit persecuta, & de Gratiani nece, & invasione Maximi.

Socrates. lib. 5. cap. 11. pag. 570. C.

INter hæc nuntiatur, quia Gratianus dolo tyranni Maximi fuisset occisus. Andragatius enim Dux Maximi, in lectica portatus, ut occideret Gratianum, hujusmodi opinionem misit in vulgus, quia uxor Gratiani suo viro festinaret occurrere in Lugduno Galliæ civitate fluvium transeunti. Gratianus autem credens conjugem revera venire, quam nuper acceperat, non præcavit ejus insidias, & veluti cæcus in foveam, in manus hostis incurrit. Dum ergo venisset Gratianus, quasi ad uxoris vehiculum, ex improviso exiliens Andragatius, Gratianum callidus interemit. Mortuus ergo est * Consulatu Merobaudis, & Saturnini, anno Imperii decimoquinto, vitæ vigesimo & quarto. Hoc itaque facto, ad præsens contra Ambrosium ira Justinæ quievit. Porro Valentinianus, licet invitus, tempore necessitatis flens, in Maximi consensit imperio. Tunc Probus metuens Maximi potestatem, ab Italia in Illyricum venit, & in Thessalonica Macedoniæ morabatur.

Andragatius trucidat Gratianum.

** An. Dom. 383.*

Theodoretus. lib. 5. cap. 14. pag. 217. B.

Maximus tyrannus Orthodoxos defendit.

Cumque audisset Maximus quæ contra Ambrosium rursus magniloquum prædicatorem veritatis agerentur, scripsit Valentiniano; ut bellum, quod agebatur contra Ecclesias solveretur: monens, ut paternam non amitteret pietatem; adjecitque etiam minas belli: & nisi quiesceret, verba operibus adimpleret. Quamobrem sumens exercitum, venit Mediolanum, ubi tunc illa degebat. Porro Valentinianus agnoscens ejus invasionem, fugit in Illyricum, experimento cognoscens quæ mala matris consilio sustineret.

Theodoretus. lib. 5. cap. 15. pag. 217. D.

Porro Theodosius audiens quæ a Justina fuerant gesta, & a tyranno scripta, fugienti Valentiniano rescripsit, non esse mirandum, si Imperatori quidem terror, tyranno vero potestas accresceret; dum imperator pietati rebellis extitisset, tyrannus autem ei auxilia commodaret; & propterea ille quidem fugeret nudus, iste vero armaretur adversus nudum.

Socrates. lib. 5. cap. 12. pag. 271. A.

Tunc igitur Theodosius Imperator in maxima sollicitudine constitutus, contra Tyrannum præparabat exercitum: metuens, ne quid etiam contra juniorem Valentinianum insidiæ tyrannicæ prævalerent. Ea tempestate etiam legatio Persarum aderat, pacem petens. Quo tempore filius quoque Honorius ei natus est de uxore Placilla * Consulatu Richomeri, & Clearchi, nona die Septembris mensis: quo Consulatu Agelius quoque Novatianorum Episcopus est defunctus.

** An. Dom. 384.*

Honorius Theodosii filius nascitur.

CAPUT XXII.

De morte Timothei Alexandrini, & ordinatione Theophili

Socrates. lib. 5. cap. 12. pag. 271. C.

SEquenti vero * Consulatu Arcadii Augusti primo, & Bandonis, defuncto Timotheo Alexandrinæ civitatis Episcopo, Theophilus suscepit Præsulatum. Post annum vero, Demophilo Arianorum Antistite moriente, Ariani Marinum quemdam Episcopum sibimet ordinaverunt, qui tamen diu non vixit, sub quo divisa est Ariana religio. Quo moriente, Dorotheum ab Antiochia Syriæ deducentes, habuerunt Pontificem.

** An. Dom. 385.*

CAPUT XXIII.

De prælio Theodosii contra Maximum, atque victoria.

Socrates. lib. 5. cap. 12. 13. & 14. pag. 271. D.

Thessalonicenses Maximum receperant.

IGitur Imperator contra Maximum festinans, Constantinopoli Imperatorem filium reliquit Arcadium. Cumque Thessalonicam venisset, invenit Valentiniani Judices, in maxima tristitia constitutos: quia tyrannum velut Imperatorem ex necessitatis causa susceperant. Theodosius autem aperte quidem nec refutabat, nec admittebat legationem Maximi: non tamen patiebatur sub tyranno positum Imperium Romanorum. Sumens ergo cunctum exercitum, Mediolanum tendebat, ubi erat etiam Maximus. Interea Ariani Constantinopoli positi, diversas opiniones in populo seminantes, dicebant & exercitum Imperatorem amisisse, & ipsum tyranni Ducibus subjugatum, aliaque multa, quæ solent inimici voto nequitiæ jactare; ita ut crebro hæc audientes, non opinionem, sed vera jam crederent. His sermonibus Arianorum populus inflammatus, ad irrationabilem quamdam exarsit audaciam, domumque Nectarii Episcopi concremavit, * Consulatu Theodosii secundo, & Cynegii. Verum Imperator Theodosius, dum tyrannum aggrederetur, cognoscentes Maximi milites præsentiam instructionis Imperialis, & signorum ejus adventum, nec famæ quidem ipsius impetum sustinere prævaluerunt: sed apprehendentes Tyrannum, vinctum ei protinus obtulerunt. Qui eodem Consulatu peremptus est septima & vigesima die Augusti mensis. Andragatius autem, qui peremerat Gratianum, in vicinum fluvium semetipsum projiciens expiravit. Tunc igitur Imperatores Valentinianus, & Theodosius, peracta victoria, venere Romam. Erat enim cum eis pariter & Honorius valde puer. Quem post victoriam contra Maximum gestam, ab urbe Constantinopolitana Theodosius evocaverat. Dumque in Romana urbe moraretur, festivitates pro victoria celebrantes, tunc suam bonitatem circa Symmachum Exconsulem Theodosius Imperator ostendit. Is enim Symmachus inter Senatores præcipuus habebatur, eratque Romani eloquii eruditione mirabilis, cujus multi quoque reperiuntur libri. Scripsit autem Maximi laudem, eamque recitavit: unde postea reus Majestatis esse videbatur. Quamobrem mortem metuens, confugit in Ecclesiam. Verum Imperator, cum esset perfectissimæ Christianitatis, & non solum suæ fidei Sacerdotes honoraret, sed etiam Novatianos, qui proxime ipsius fidei decreta servarent; Leontio, tunc Romano Episcopo Ecclesiæ Novatianorum, roganti beneficium conferens, Symmachum absolvit a crimine. Cumque veniam Symmachus meruisset, Apologeticum, id est, satisfactionalem librum in Theodosio conscripsit Imperatore.

Theodosius Mediolanum venit.

Ariani domum Nectarii Episcopi Constantinopolitani incendunt.

** An. Dom. 388.*

Maximi Tyranni, & Andragatii mors.

Symmachus reus læsæ majestatis propter laudatum Maximum Tyrannum ad Ecclesiam confugit, & liberatur.

CAPUT XXIV.

Quomoda latrocinia, qua Rama per pistrinas fiebant, Theodosius Imp r. remaverit, & de lege contra adalteras malieres prolata.

Socrates. lib. 5. cap. 18. pa. 277. A.

THeodosius igitur Imperator, in Romana urbe positus, multum profuit civitati, alia præbendo, al·a ntil ter aufetendo. Duas tamen res dignas confusione prohibuit. Erant ab initio io urbe Roma domns, logenti magnitudine fabricatæ, in qnibus pauis fiebat, qui universæ civitati ministrabatur. Horum mancipes, tempore procedente, pistrina publica lattocinia esse fecerunt. Cum euim essent molæ in locis subterraneis constitutæ, per singula latera earum domunm tabernas iustitoentes, meretrices in eis prostare faciebant; quatenus per eat plurimos deciperent, alios qui pro pane veniebant, alios qui ibi pro lnxuriæ turpitudine festinabant. Arte namque mechanica lo molam de taberna cadebant. Et boc patiebantur maxime peregtini. Et lta fiebat, ut multi usque ad seoectutis tempus laborantes, exinde non permitterentoe exire: existimantibus enrum propinquis eos esse defuuctot. In hujusmodi laqueum quidam miles Theodosii Imperatoris ineurrit. Cumque fuisset elausus ad molam, nec dimitteretur exire, evaginato gladio prohibentes occidit. At illi terrore detenti militem dimiserunt. Hæc agnoscens Imperator, & mancipes suppliciis loteremit: sed & ipsa pistrina funditus esse destrueuda præcepit. Aliam rursus abrogavit hujusmodi causam. Si qua mulier in adnlterio fuisset capta, hæc non emendabatnr, sed potins ad angmentum peccandi entradebatur. Includentes euim eam in angusto prostibulo, & admittentes qui cum ea fornicarentur, hora qua turpitudine miscebatur, tintinnabula percutiebantur; ut eo sono illias injuria fieret manifesta. Hæc audiens Imperator, permanere non est passus: sed ipsa prostibula de[?]ni jussit, aliisque pœnis adulteram sancivit affligi. His actis, relicto Romæ Valeotiniano, ipse cum Honorio Constantinopolim remeavit * Consulatu Daciani, & Symmachi, die decima mensis Novembris.

*An. Dom. 381.

CAPUT XXV.

Quomoda Amphilacbius Theodasia persuaserit, at Arianorum Concilsabala probiberet.

Theodoret. tus lib. 5. cap. 16. pag. 218. B.

REvertente siquidem Tbeodosio ab Hesperiis partibus, venit ad cum Ampbilochius, vir admirandus, cujus sæpe meminimus, supplicans, ut Arianorum Concilia de siogulis civitatibus prohiberet. Verum Imperator crudelem judicans esse petitionem, sprevit eum. Porro sapieotissimns Amphilocbius eo quidem tempore tacuit: sed causæ remedium memorabile præparavit. Post aliquot namque dies ingressus Palatium, vidensque filium Arcadium jam Imperatorem adstare patri, Theodosium solemniter salutavit: filium vero nou ei exhibita salutatione deseruit. Verum Imperator credens oblitum Amphilochinm, iovitavit ut eum osculari deberet. At ille: Sufficit, inquit, ei proprins honor. Tunc Imperator contristatns ad suam injuriam filio factam contumeliam jndieavit. Porro sapientissimus Amphilochius consilinm suæ intentionis aperuit, & eum clamore diait: Vides Imperator, quemadmodum filiu tuo contomeliam non pateris irrogari? Crede ergo etiam omnium Deum sic abominari eos, qui Unigenitum ejut Filium blasphemare contendunt, & velut ingratos circa Salvatorem, & benefactorem semper habere in odio. Hoc intelligens Imperator, & gesta simul, dictaque miratus, legem repeote protulit hæreticorum Concilia prohiberi.

Amphilochius noluit osculari Arcadium, & cur.

CAPUT XXVI.

De morte Paulini Antiocheni Episcapi, & ordinatione Evagrii, & qaamada Flaviannus sit Damaso reconciliatas.

Socrates. lib. 5. cap. 15. pag. 273. D.

CIrca hæc itaque tempora in Antiochia Syriæ Paulino Episenpo moriente, plebs ejns declinabat omni modo Flavianum. Et propter hoc Evagtium ordinaverant suæ partis Episcopum. Qno in brevi tempore mortuo, alter quidem in ejus loco factus jam non est, Flaviano quippe renitente. Verum hi, qoi declinabant Flavianum propter jurisjurandi prævaricationem, seorsum solemnia celebrabant. Porro Flavianus omni virtute curabat, ut eos sibimet aggregaret. Quod post paululum hoc modo eognoscitur evenisse. Cum Damasus Romanus Pont. & Theophilus Alexandrinus indignarentur circa Flavianum, non solum propter * perjurium: sed etiam quia ipse fuit occasio, ut populus fidelium discordaret; postea Theophilus a Flaviano rogatus misit Isidornm Presbyterum, ut contristatum Damasum Flaviano mulceret Episcopo: dicens utilem fore pupnli concordiam, si culpa jam facta Flaviano remitteretur. Hoc itaqoe modo communione reddita Flaviano, Antiochenus populus paulatim concordiam reparavit. Ariani vero ab Ecclesiis pulsi, in suburbanis Antiochenis Collectas agebant. Inter hæc autem mortuo Cyrillo Hierosolymorum Episenpo, Joannes in ejus sede successit.

*MS. Lyr. jurgium.

CAPUT XXVII.

Qaamada apad Alexaadriam Paganorum templa destracta sint.

Socrates. lib. 5. cap. 16. pag. 274. C.

EO siquidem tempore etiam in Alexandria hujusmodi seditio generata est. Præceperat Imperator, ut studio Theophili in Alexandria Paganorum templa destruerentur, Theophilus potestate percepta, studuit Paganorum destruere mysteria & templum quidem Mithræ purgavit, Serapidis vero subvertit. Verum Mithræ sacra, obi homicidia perpetrabaot, publice patefecit. Serapidis aotem & aliorum eisu plena monstravit; jubens per mediam plateam portari verenda, qoæ Pagani cum maximo honore venerabantur. Hæc Pagani videntes, maxime Philosophi injuriam ferre nequiverunt. Uno namque impetu contra Christianos * facto, neces innumeras perpetrarunt: resistentibusque Christianis elades hæc usqne ad immensa bella processit. Mortui deoique sunt in ea congressione Paganorum pauci, Christianorum plurimi: ea utraque vero parte innumeri vulnerati. Porro Pagani metn Principis, postqnam cæde fuerant satiati, per loca singula celabantur: multi quoque etiam de civitate fugerunt. Inter quos Helladius, Ammoniusque Grammatici, apud qnos ego valde puer Constantinopoli legi. Et Helladins quidem Sacerdos Jovis esse dicebatur, Ammonius vero Simiæ. His ita gestis, Theo-

MS. Sangani theod. accedentes. Christiani a Paganis occisi.

Helladius & Ammonius Grammatici præceptores Socratis.

philo in destructione templorum solatia ministrabant Præfectus Alexandriæ, & Dux ordinis militaris. Idola siquidem deorum conflabantur ad faciendas ollas, & ad Alexandrinæ Ecclesiæ diversas utilitates, cui ab Imperatore donati fuerant dii ad expensas egentium. Cum igitur Theophilus omnes contrivisset deos, unum tantummodo reliquit Simiæ simulachrum: jubens id publice proponi, atque servari, ne sequenti tempore Pagani negarent tales se adorasse deos. Quam rem novi ego, quia graviter ferebat Ammonius Grammaticus, dicens Paganos nihil tam grave perpessos, nisi quia non conflatum est & ipsum, sed pro derisione unum illud idolum servaretur. Helladius autem gloriabatur, dicens quia in congressione, Christianorum novem ipse peremerit.

Theodosius idola Alexandrina donavit Christianis, in usus pauperum.

Igitur Imperator audiens quæ Alexandriæ fuerant perpetrata, beatificavit quidem Christianos, Martyrum eis palmas attribuens, eo quod pro dogmate tanta pericula pertulissent. Paganis autem veniam dedit, ut eis Christianitatem facile suaderet. Jussitque ut templa funditus, quæ fuerant cædis causa, destruerentur. Cujus litteræ, dum publice lectæ fuissent, & Christiani Paganos impeterent, terrore ducti custodes Serapidis, fugerunt; & ex illo tempore Christiani ea loca tenuisse noscuntur. Olympius autem Philosophus (sicuti audivi non ante multum tempus) lucescente die qua hoc evenit, audivit quemdam in templo Serapidis, alleluia psallentem. Cumque januis clausis adhuc quietis tempore nullum ibi conspiceret, sed tantummodo vocem psallentis audiret, cognovit signo quid esset futurum; & latenter egressus, inventa nave discessit.

Sozomen. lib. 7. cap. 15. pag. 724. C.

Alleluia in Serapidis templo auditum.

CAPUT XXVIII.

De fraudibus, quas per templa sua Pagani faciebant.

THeophilus igitur Alexandrinam urbem idolorum errore purgavit, & non solum a fundamentis templa subvertit: sed etiam fallaciam Sacerdotum his, qui seducebantur, aperuit. Erant enim simulachra ærea, ligneaque intus vacua, & dorsum copulatum ad parietes habentia: ubi quædam foramina relinquebant, & per* adyta ascendentes, & intrantes in simulachra, quæ volebant per eorum ora loquebantur; & hoc modo seducebantur jugiter audientes. In Serapidis igitur ascendens templum, vidit simulacbrum, quod magnitudine sua terrebat aspicientes. Referebatur etiam sermo fallax, quia si quis juxta illud accederet, mox terra commoveretur, & pestis cunctos invaderet. Sed hæc verba fabulis anilibus plena esse confidens, magnitudinem despexit velut exanimem, jussitque alicui habenti securim, ut Serapim forti percussione * confringeret. Cumque cecidisset, clamaverunt omnes, illas aniles fabulas formidantes. Porro Serapis neque doluit, nempe ligneus; neque vocem emisit, sicut exanimis. Cum vero ejus abstulissent caput, greges soricum ex inde cucurrerunt. Erat enim habitatio soricum Ægyptiorum deus. Tunc eum per partes incidentes igne concremaverunt, caput autem per totam traxerant urbem.

Theodoretus lib. 5. cap. 22. pag. 228. D.

* Ed. V. *abdita.*

Quomodo fierent voces idolorum.

Greges soricum in capite idoli Serapidis.

CAPUT XXIX.

De characteribus sub crucis figura factis, qui in templo Serapidis sunt inventi.

CUmque templum Serapidis nudaretur, inventæ sunt litteræ in lapidibus sculptæ, quæ apud Ægyptios vocantur sacræ, habebantque ipsi characteres figuram Crucis. Hoc Christiani videntes, atque Pagani, singuli eorum hoc signum religioni propriæ deputabant. Christiani dicebant signum esse salutiferæ Passionis Christi: Pagani vero aliquam communionem Christo esse, & Serapidi per hoc signum asserebant. Interpretes autem signum Crucis insinuare dicebant vitam superventuram. Quam ob causam Christiani ad summum fastigium sunt evecti. Cumque & per alias litteras, quæ apud eos sacræ dicuntur, indicaretur terminum habiturum Serapidis templum, quando character Crucis apparuisset, qui vitam superventuram sine dubio declararet, multo plurimi ad Christianitatem festinabant, & peccata confitentes, baptizabantur. Sed ego non arbitror Sacerdotes Ægyptiorum adventum præscisse Christi, & Crucis signaculum designasse. Nam si sacramentum adventus Domini a sæculis, & a generationibus fuit absconditum, sicut dicit Apostolus, & latuit principem nequitiæ diabolum, multo magis famulos ejus Sacerdotes Ægyptiorum. Sed divina providentia hoc præstruxit, ut in litterarum fieret quæstione, quod etiam in Apostolo Paulo monstratum est. Nam & ille sancto spiritu ditatus, multos Atheniensium adduxit ad fidem, quando ea, quæ in ara erant scripta, sensu propriæ narrationis exposuit. Nisi forte quis dicat, quia etiam in sacerdotibus Ægyptiorum operatus fuerit Deus, sicut in Balaam, & in Caipha; & illi quoque prophetasse referuntur.

Socrates lib. 5. cap. 17. pag. 276. A.

Pagani ad Christiani sinum conversi peccata confitentes baptizabantur.

Ephes. 3. 9.

CAPUT XXX.

De cæde, quæ sub Theodosio Thessalonicæ facta est, & de pœnitentia ejusdem Theodosii, Ambrosiique constantia.

NOn est itaque facile hominibus, universas vitare hostis insidias. Nam dum quispiam libidinis effugerit passionem, incutit in avaritiam. Qua declinata, invidiæ fovea præparatur. Hanc si transcenderit, vitium furoris incurrit; & alios plurimos ponit laqueos inimicus, quibus capere possit incautos. Et corporis quidem passiones habet facile ministrantes, ut animam possit occidere. Sed mens divino solatio vigilans, machinationum ejus destruit argumenta. Humanam namque naturam participatus Theodosius Imperator, habuit passionum quoque communionem, justoque furori immensam permiscens crudelitatem, injustam operatus est passionem. Quam rem narrare necessarium est, & pro utilitate legentium, & pro memorabili virtutum opinione. Thessalonica civitas est grandis, & populosa, in qua dum fuisset orta seditio, quidam Judicum lapidati sunt, atque trucidati. Hinc indignatus Theodosius, iracundiæ non refrænavit infirmitatem; sed jussit injustos gladios super omnes evaginari, & una cum nocentibus innocentes interimi. Septem millia etenim hominum sicut fertur, occisa sunt, non præcedente judicio: sed tamquam in messibus omnes simul cæsi sunt. Cujusmodi cla-

Theodoretus. lib. 5. cap. 16. 17. Edi. Christ. Vales. cap. 16. 17. & 19. pag. 218. D.

nes ſimul cæſi ſunt. Hujuſmodi cladem, plenam valde gemitibus, audiens Ambroſius, cum Princeps Mediolanum veniſſet, & ſolemniter in ſacrum voluiſſet intrare templum, occurrit foris ad januas, & ingredientem his ſermonibus a ſacri liminis inceſſu prohibuit. Neſcis, inquit, Imperator, perpetratæ a te necis quanta ſit magnitudo, neque poſt cauſam tanti furoris mens tua molem præſumptionis agnoſcit; ſed forte recognitionem peccati prohibet poteſtas Imperii. Decet tamen ut vincat ratio poteſtatem. Scienda quippe natura eſt, ejuſque mortalitas, atque reſolutio, & pulvis progenitorum ex quo facti, & ad quem redigendi ſumus, & non flore purpureo confidentem infirmitates operti corporis ignorare. Coæqualium hominum Princeps es, o Imperator, & conſervorum. Unus enim eſt omnium Dominus, Rex omnium, & Creator. Quibus igitur oculis aſpicies communis Domini templum? Quibus palpabis pedibus ſanctum illius pavimentum? Quomodo manus extendes, de quibus adhuc ſanguis ſtillat injuſtus? Quomodo hujuſmodi manibus ſuſcipies ſanctum Domini corpus? Qua præſumptione ore tuo poculum ſanguinis precioſi percipies, dum furore verborum tuorum tantus injuſte ſit ſanguis effuſus? Recede igitur, recede, ne ſecundo peccato priorem nequitiam augere contendas. Suſcipe vinculum, quo te omnium Dominus nunc ligavit; eſt enim medicina maxima ſanitatis. His ſermonibus Imperator obediens (erat enim divinis eruditionibus enutritus, & aperte ſciens quæ ſunt propria Sacerdotum, quæ Regum) gemens, & deflens ad Regalia remeavit. Cumque octo menſium continuum tranſiſſet tempus, propinquavit Nativitatis Salvatoris noſtri feſtivitas. Imperator autem lamentationibus aſſiduis in Palatio reſidens, continuas lachrymas inceſſabiliter expendebat. Ingreſſus autem Ruffinus tunc Magiſter, & ſingularem apud Principem fiduciam habens, & videns Principem in lamentationibus proſtratum, acceſſit ut lachrymarum cauſas inquireret. At ille amariſſime ingemiſcens, & vehementius lachrymas fundens: Tu, inquit, Ruffine ludis, & mea mala non ſentis. Ego autem lamentor, & gemo calamitatem meam: quia ſervis quidem, & mendicantibus aperta ſunt templa Dei, & proprium Dominum ingredientes licenter exorant, mihi vero ingreſſus ad eum non eſt, inſuper etiam cœli ſunt mihi clauſi. Hæc dicens, verba ſingula ſingultibus interrumpebat. Tunc Ruffinus: Curro, inquit, ſi tibi placet, Pontificique precibus perſuadeo, ut ſolvatur vinculum, quod ligavit. Ait Imperator: Non ſuadebis Ambroſio. Novi ego decretum illius eſſe juſtum, neque reverebitur Imperialem potentiam, ut legem poſſit prævaricari divinam. Cumque Ruffinus verbis plurimis uteretur, & promitteret Ambroſium eſſe flectendum, Imperator eum pergere cum feſtinatione præcepit. Ipſe vero ſpe data poſt paululum eſt ſecutus, credens Ruffini promiſſionibus. Porro vir mirandus Ambroſius mox ut vidit Ruffinum, ait: Impudentiam canum imitatus es, o Ruffine, tantæ videlicet necis auctor exiſtens, pudorem ex fronte detergens, nec erubeſcis, nec metuis contra imaginem latrare divinam. Cumque Ruffinus ſupplicaret, & Imperatorem diceret eſſe venturum, ſuperno zelo accenſus Ambroſius ait: Ego vero, inquit, Ruffine prædico, quoniam eum ingredi ſacra limina prohibebo: ſi vero Imperium in tyrannidem mutaverit necem libenter & ego ſuſcipiam. Hæc & alia

Olim Eucharistia dabatur laicis in manus.

plurima Ruffinus audiens, nuntiavit Imperatori votum Antiſtitis, monens ne de palatio forte procederet. At Imperator hæc in media jam platea cognoſcens: Pergo, inquit, & juſtas in facie ſuſcipio contumelias. Cumque ad ſacra limina perveniſſet, in ſanctam quidem Baſilicam non præſumpſit intrare: ſed veniens ad Antiſtitem, & inveniens eum in ſalutatorio reſidentem, ſupplicabat ut ejus vincula reſolveret. At ille tyrannicam dicebat ejus eſſe præſentiam, & contra Deum veſanire Theodoſium, ejuſque calcare leges. Verum Imperator: Non, inquit, inſurgo adverſus Eccleſiaſticas ſanctiones, nec inique ingredi limina ſacra contendo: ſed te ſolvere mea vincula depoſco, & communis Domini pro me exorare clementiam, nec mihi januam claudi, quam cunctis pœnitentiam agentibus Dominus noſter aperuit. Tunc Antiſtes: Quam, inquit pœnitentiam oſtendiſti poſt tantas iniquitates? Quibus medicaminibus incurabilia vulnera, plagaſque curaſti? At Imperator: Tuum, inquit, opus eſt & docere, & medicamina temperare; meum vero oblata ſuſcipere. Tunc ſanctus Ambroſius: Quoniam furori, inquit, tuum judicium commiſiſti, & non ratio protulit ſententiam; ſed potius iracundia: ſcribe legem, quæ decreta furoris evacuet, ut triginta diebus ſententia necis, atque proſcriptionis in litteris tantummodo maneat, & judicium rationis expectet; quibus tranſactis diebus, ira videlicet jam ceſſante, ratio cauſam judicans, apud ſemetipſam quæ cognoverit ſub veritate diſponat. In his enim diebus agnoſcetur, an juſta ſit, quam protuleris, an injuſta ſententia. Et ſi quidem ratio probaverit, injuſta, quæ ſunt prolata diſrumpet; ſi vero juſta, firmabit. Dierum vero numerus ad hæc examinanda ſufficiet. Hanc admonitionem Imperator animo lubenti ſuſcipiens, & optimam eſſe confitens, legem conſcribi repente præcepit, & propriæ manus litteris confirmavit. Quo facto, vinculum ejus ſolvit Ambroſius. Quæ lex hactenus obſervatur. Eſt enim hujuſmodi,

IMPP. GRATIANUS, VALENTINIANUS,
Et Theodoſius Augg. Flaviano Præfecto
Prætorio Illyrici.

Si vindicari in aliquos ſeverius contra noſtram conſuetudinem noſtram pro cauſæ intuitu juſſerimus, nolumus ſtatim eos aut ſubire pœnam, aut excipere ſententiam: ſed per dies triginta ſuper ſtatu eorum ſors, & fortuna ſuſpenſa ſit. Reus ſane accipiat, vinciatque cuſtodia, & excubiis ſolertibus vigilanter obſervet.

Lex de dilatione vindictæ.

Sic igitur ſacratiſſimus Imperator ingredi limina præſumens, non ſtans Domino ſupplicavit, neque genua flexit: ſed pronus in pavimento jacens, Davidicam proclamavit vocem: *Adhæſit pavimento anima mea, vivifica me ſecundum verbum tuum.* Manibus autem capillos evellens, frontemque percutiens, & pavimentum lachrymarum guttis aſpergens, veniam impetrare poſcebat. Cumque tempus accederet, quo munus ad altare ſolebat offerre, ſurgens cum lachrymis eſt ingreſſus. Cum vero obtuliſſet, ſicuti ſolitus erat, intra cancellos ſtetit. Rurſus autem Ambroſius non quievit, ſed differentiam locorum edocuit. Et primo quidem requiſivit quid ibidem expectaret: Imperatore dicente ſuſtinere ſe ſacrorum perceptionem myſteriorum; per Archidiaconum remandavit: O Imperator, interiora loca tantum Sacerdotibus ſunt collata, quæ cæte-

Pſ. 118. 25.

Imperator manus ad altare ſolebat offerre.

ri nec ingredi, nec contingere permittuntur. Egredere igitur, & hanc expectationem cum cæteris habe communem. Purpura namque Imperatores, non Sacerdotes facit. Tunc fidelissimus Imperator etiam hanc traditionem animo labenti suscipiens, remandavit: Non audaciæ causa intra cancellos mansi, sed in Constantinopolitana urbe hanc consuetudinem esse cognovi. Unde ago gratias pro hujusmodi* medicina. Tali ergo tantaque & Præsul, & Imperator virtute clarebant. Ego namque utrinsque opus admiror, illius fiduciam, hujus autem obedientiam: illius zeli fervorem, hujus fidei paritatem. Porro regulas pietatis, quas a magno Sacerdote percepit, etiam reversus in Constantinopolitana urbe servavit. Nam dum festivitatis tempore ad Ecclesiam processisset, oblatis ad altare muneribus, mox egressus est. Cumque Nectarius tunc Præsul Ecclesiæ mandasset ei, cur intus stare noluisset, mandavit Princeps: Vix, inquit, potui discere quæ differentia sit Imperatoris, & Sacerdotis: vix enim inveni veritatis magistrum. Ambrosium namque solum novi digne vocari Pontificem. Tantum itaque profuit increpatio a viro virtutibus florente prolata.

Ambrosius non patitur Imperatorem intra cancellos Ecclesiæ manere.

*Ed. V. disciplina.

CAPUT XXXI.

De virtutibus uxoris Theodosii.

Theodoretus. lib. 5. cap. 18. Edit. Christ. Vales. 29. pag. 223. C.

HAbebat igitur Imperator & aliam utilitatis occasionem, per quam de bonis operibus triumpharet. Conjunx enim ejus de divinis legibus eum sæpius admonebat, seipsam tamen perfecte prius erudiens. Non enim Regni fastigiis elevata est, sed potius divino amore succensa. Beneficii namque magnitudo majus ejus desiderium benefactoris adhibebat. Repente namque ut venit ad purpuram, claudorum, atque debilium maximam habebat curam, non servis, non aliis ministris utens, sed per semetipsam agens, & ad eorum habitacula veniens, & unicuique quod opus haberet præbens. Sic etiam & per Ecclesiarum Xenodochia discurrens, suis manibus ministrabat infirmis, ollas eorum extergens, jus gustans, offerens coclearia, panem frangens, cibosque ministrans, calices diluens, & alia cuncta faciens, quæ servis & ministris mos est solemniter operari. His autem, qui eam de talibus rebus nitebantur prohibere, dicebat: Aurum distribuere opus Imperii est; ego autem pro ipso Imperio hoc opus offero, bona mihi omnia conferenti. Nam viro suo sæpe dicebat: Oportet te semper, marite, cogitare, quid dudum fuisti, quid modo sis. Hæc si semper cogitaveris, ingratus benefactori non eris: sed Imperium, quod suscepisti, legaliter gubernabis, & harum rerum placabis auctorem. His ergo sermonibus velut optimam quamdam utilitatem, virtutisque abundantiam conjugi suo offerebat.

Xenodochia Ecclesiarum.

CAPUT XXXII.

De Indignatione, & reconciliatione Theodosii propter Antiochenos, statuam conjugis illius deponentes.

Theodoretus. lib. 5. cap. 19. Edit. Christ. Vales. cap. 19. & 20. pag. 244. B.

HÆc itaque ante maritum defuncta est. Post aliquantum vero tempus mortis ejus aliquid tale provenit, quod maximum amorem, quem habuit circa eam Imperator, ostendit. Coactus itaque Theodosius plurimorum continuatione bellorum quamdam illationem novam imposuit civitatibus. Antiochena vero civitas novum vectigal ferre non potuit: sed videns populus suspendi diversos, egit quod vulgus solet, occasionem seditionis inveniens; deponentes enim imaginem ornatissimæ Placillæ (sic enim Augusta fuerat vocitata) per omnem traxere civitatem. Hæc audiens Imperator, & indignatus abstulit privilegia civitatis, urbique vicinæ, id est, Laodiciæ primatum tradidit: credens hinc maxime Antiochenos affligere. Post hæc autem incendere, & destruere, & adinstar vicorum Antiochiam redigere minabatur. Administratores autem locorum quosdam comprehensos interemerunt, antequam hanc præsumptionem cognosceret Imperator. Hæc autem omnia Imperator quidem præcipiebat, non tamen fiebant, prohibente id Lege, quam proferri fecit Ambrosius. Cum igitur venissent qui portabant minas Imperatoris Hellebichus Magister militum, & Cæsarius Magister officiorum; erant omnes sub formidine constituti. Porro viri eremum habitantes, virtutis propugnatores, multi tunc & optimi viri, plurima monita, simul & preces eis, qui a Principe missi fuerant, offerebant. Macedonius autem vir sanctus, nihil hujus vitæ sciens, sed etiam divinorum librorum penitus inexpertus, in summitatibus habitans montium diebus ac noctibus Salvatori omnium puras offerebat preces, non Imperatoris indignatione permotus, non Judicum ab eo missorum, in media civitate utrasque chlamydem comprehendens, ab equis suis ut descenderent imperabat. At illi parvulum senem pannis obsitum vilissimis intuentes, primitus indignati sunt. Cum vero quidam obsequia perhibentium, virtutem viri illius indicassent, repente ab equis desilientes, & genua ejus tenentes, veniam suppliciter implorabant. At ille sapientia divina repletus, hæc eis verba locutus est: O amici, dicite Imperatori: Non es Imperator solummodo, sed etiam homo. Noli itaque respicere solum Imperium, sed considera quoque naturam. Nam cum sis homo, ejusdem naturæ hominibus cognosceris imperare, & secundum imaginem divinam, atque similitudinem hominum creata natura est. Noli igitur crudeliter, atque sævissime Dei imaginem necibus subjugare. Irritas enim Creatorem, dum illius punis imaginem. Illud quoque considera, quia tu ipse tantum propter æream contristaris imaginem. Quantum vero differat inanimata res animatæ, viventi, atque rationali, cunctis sensum habentibus est apertum. Insuper etiam illud consideret, quia nobis quidem facile est pro una imagine plurimas æreas reparare: at illi omnino difficile vel unum capillum restituere peremptorum. Hæc illi audientes, Principique mandantes, flammam iracundiæ penitus extinxerunt. Qui pro terroribus satisfactionem rescripsit, & causam indignationis innotuit. Non, inquit, oportuerat, me peccante, mulierem omni favore dignissimam, post mortem tantam contumeliam sustinere. Adversum me namque furore indignantes decebat armari. Adjecit etiam, quia tribularetur, & ingemisceret, eo quod audisset aliquos a Judicibus interemptos.

Seditio Antiochiæ propter novam exactionem.

Macedonii eremitæ ad Legatos Theodosii audax & libera alloquutio.

CAPUT XXXIII.

Quomodo Theodosius fuerit Paganis infensus.

Theodoret. lib. 5. cap. 20 Edit. Christoph. Vales. cap. 21. pag. 226. A.

FIdelissimus igitur Imperator tunc contra errorem Paganorum suum transtulit studium,

Quinam Imperatores idolorum cultum prohibuerint, vel permiserint.

legesque conscripsit: præcipiens idolorum templa subverti. Constantinus enim maximos, omni favore laudandus, qui primus pietate ornavit Imperium, dæmonibus quidem sacrificare omnibus interdixit: non tamen eorum templa destruxit, sed inaccessibilia esse præcepit. Cujus filii paterna vestigia sunt secuti. Julianus autem renovavit impietatem, & flammam veteris seductionis accendit. Porro Jovianus Imperio sumpto, rursus immolationes probibuit idolorum. Valentinianus autem major hujusmodi legibus usus, gubernavit Europam. Porro Valens omnibus quidem aliis concessit, ut religiones suas colerent, sicut vellent; illos solos impugnans, qui pro Apostolicis dogmatibus decertabant. Omni siquidem tempore ejus Imperii, & ad aras ignis accendebatur, & libamina, atque sacrificia idolis offerebantur. Sed & publicas festivitates per plateas agebant, & Orgia Dionysii celebrabant, & cum * scutis currebant, canes eviscerantes, furentes, atque bacchantes, & agentes omnia, quæ nequitiam proprii doctoris insinuant. Hæc omnia Theodosius inveniens fidelissimus Imperator, radicitus evulsit, & oblivioni contradidit.

*MS. Santheod. & Ed. V. *sacris*.

CAPUT XXXIV.

Quomodo Marcellus Episcopus Apamea templa destruxit.

Theodor lib 6. c. 21. pag. 226. D.

PRimus igitur aliorum Marcellus Episcopus, lege Principis pro armis usus, propriæ civitatis templa destruxit: de fiducia divina, non de hominum virtute præsumens. Quod opus dignum memoria narrare non silebo. Defuncto Joanne, Apamiæ civitatis Episcopo, Marcellus vir sanctissimus ordinatus est, fervens spiritu secundum Apostolum. Inter hæc venit Præfectus Orientis Apamiam, duos Millenarios cum subjectis habens. Quo facto, populus militari timore perterritus est. Ubi dum esset templum Jovis valde præcipuum, & ornamentis plurimis variatum, id Præfectus destruere nitebatur. Videns autem forte nimis ædificium, ac robustum, impossibile judicavit hominibus lapidum junctutas, & commissiones posse dissolvere. Erant enim ingentes, & alterutris illigati, insuper & ferro, plumboque conjuncti. Porro Marcellus pusillanimitatem Præfecti videns, eum quidem misit ad alias civitates: ipse vero supplicabat Deo, ut templi destruendi præberet occasionem. Inter hæc venit quidam sponte diluculo, non structor, non lapidum sector, neque alterius cujuscumque peritus artis: sed lapides ferre, & ligna in humeros consuetus. Is ergo accedens promisit facile templum esse solvendum: qui tantummodo accipere mercedem poscebat artificum. Cumque hoc sanctus Pontifex promisisset, hoc ille machinatus est. Cohærebat enim templo in altitudine constituta ex quatuor lateribus porticus; erantque columnæ ingentes, & altitudinem templo habentes æqualem. Singularum vero circulus columnarum erat sexdecim cubitorum. Porro natura petræ fortissima erat, quæ non facile quibuslibet ferramentorum generibus rumperetur. Harum itaque tres per circuitum suffodiens, & sub earum basibus fortia ligna supponens, immisit ignem. Quo facto, non poterat ligna naturaliter ignis accendere. Dæmon etenim quidam teterrimus apparuit, qui flammam vires suas probibuerat operari. Cumque frequenter hoc facerent, & molitionem suam explere non

Dæmon impedit ne templum Jovis destruatur.

possent, nuntiaverunt hoc Pontifici meridie dormienti. At ille repente ad Ecclesiam concurrens, & aquam in vasculo portari præcipiens, aquam posuit sub altari. Ipse vero in pavimento posita fronte clementi Domino supplicabat, ne amplius tyrannidem dæmonia ullam pateretur habere fiduciam: sed ut infirmitatem illius enudaret, & signum propriæ virtutis ostenderet, ne magis ex hoc infidelibus * exultationis occasio nasceretur. Hæc cum dixisset, facto signaculo Crucis in aqua, quemdam Diaconum suum Equitium, fide, & zelo munitum, sumere jussit aquam, & velociter currere, & cum fide aspergere, ignemque supponere. Quod dum fuisset factum, dæmon effugit non ferens aquæ virtutem. Ignis autem velut oleum habuit illius aquæ naturam, comprehensaque sunt ligna, & repente consumpta. Columnæ vero suffulturæ solatio nudatæ, & ipsæ ceciderunt, & alias duodecim una traxerunt. Tum latus, quod cohærebat templo, violentia ruinæ depositum est. Sonus autem totam concutiens civitatem, cunctos fecit ibi concurrere. Et dum inimici dæmonis aperte cognovissent fugam, in divinis laudibus ora resolvebant. Sic enim & alia templa sanctissimus Pontifex ille destruxit. Qui & victoribus scribebat Martyribus, & rescripta suscipiebat, & novissime etiam ipse martyrio coronatus est.

*MS. Lyr. *insultationis*.

Aquæ benedictæ effectus.

CAPUT XXV.

Ob quam causam Presbyteri super Pœnitentes positi, sint remoti.

Socrates lib. 5. c. 19. pag. 278. C.

HOc itaque tempore placuit, ut Presbyteri, qui erant super pœnitentes constituti, removerentur propter hujusmodi causam. Ex quo Novatiani ab ecclesia sunt divisi, cum his, qui deliquerant sub persecutionibus imperatoris Decii, communicare nolentes, ex illo Episcopi pro Ecclesiastica regula Presbyterum super pœnitentes esse constituerunt.

Sozom. lib. 7 cap. 16. pag. 726. B.

Omnino non peccare divinum est.

Quoniam omnino non peccare divinum, & ultra humanam naturam esse cognoscitur, peccantibus autem, & pœnitentiam agentibus, veniam Deus dari præcepit: qui vero confiteri refugiunt, majus peccatorum onus * acquirunt; propterea visum est antiquis Pontificibus, ut velut in theatro sub testimonio Ecclesiastici populi delicta pandantur. Et ad hanc causam Presbyterum bonæ conversationis, servantemque secretum, ac sapientem virum statuerunt: ad quem accedentes hi, qui delinquebant, delicta propria fatebantur. At ille secundum uniuscujusque culpam indicebat & * pœnitentiam. Quod etiam hactenus diligenter in Occidentalibus servatur Ecclesiis, & maxime apud Romam: ubi etiam locus est certus pœnitentium. Stant enim rei, & velut in lamentationibus constituti. Dum enim sacra celebratio fuerit adimpleta, illi communionem non percipientes, cum gemitu, & lamentatione semetipsos in terram prosternunt. Ad quos concurrens Episcopus, & ipse cum lachrymis, & gemitu spirituali prosternitur, & omnis Ecclesiæ plebs fletibus inundatur. Post hoc autem prior surgit Episcopus, & elevat jacentes a terra. Tunc competenter pro pœnitentibus facta oratione, dimittit omnes. At illi afflictionibus sponte vacantes, aut jejuniis, aut abstinentia lavacri, aut suspensione ciborum, aut aliis rebus, quæ jubentur, expectant commune tempus, quod decrevit Episcopus. Constituto vero tempore, ve-

*MS. Lyr. *assumunt*.

*Ed. *mulctam*.

Publicæ pœnitentiæ modus apud veteres.

lut quoddam debitum exsolventes, afflictione * de peccato curati, cum populo communione participantur. Hæc ergo antiquitus Romani Pontifices usque ad nostrum conservarunt tempus. Porro apud Constantinopolim Presbyter super pœnitentes fuit usque ad illud tempus, quo quædam mulier nobilissima, dum peccata sua fuisset confessa, & ei a Presbytero fuisset præceptum, ut jejunaret, & Deo operibus supplicaret; eumque hoc servaret crebrius in Ecclesia, cum Diacono se concubuisse confessa est. Hoc dum populus agnovisset, sæviebat super Sacerdotes, quasi per eos facta fuisset injuria Ecclesiæ. Tunc Nectarius Episcopus removit Diaconum sceleratum, & quibusdam suadentibus, ut singulos ad communicandum judicio conscientiæ suæ relinqueret, etiam Presbyterum nequaquam super pœnitentes esse præcepit. Ex illo antiquitatis consuetudo sublata est, dum, ut arbitror, minora peccata pro pudore confessionis, & subtilitate examinantium patrarentur.

** MSS. & E.. V. peccatum.*

CAPUT XXXVI.

De divisione Hæreticorum inter semetipsos.

Socrates lib. 5. cap. 20. pag. 279. D.

Dignum itaque judico non tacere quæ apud alios gesta sunt, id est apud Arianos, Novatianos, Macedonianos, & Eunomianos. Ecclesia namque divisa erat, & apud semetipsos singuli congregabantur. Quemadmodum enim, & pro quibus causis divisi sunt, sermone procedente narrabimus. Hoc autem sciendum est, quia Imperator Theodosius nullum horum persequebatur præter Eunomium, qui Constantinopoli Collectas in domo faciebat, & conscriptos a se libros recitabat; ita ut ejus doctrina multi corrumperentur. Pro qua causa eum mulctavit exilio, nullumque alium fatigavit, neque sibimet communicare compulit; sed singulos per loca propria Collectas celebrare permisit, & cultum tenere Christianitatis, sicut percipere potuit. Et alios quidem permisit extra civitatem Oratoria fabricare: Novatianos autem concordes suæ fidei, intra urbem Ecclesias habere concessit. De quibus quidem pauca dicenda sunt. Quadraginta annis Agelius Præsul fuit a temporibus Constantii usque ad annum sextum Theodosii. Qui cum venisset ad mortem, Sisinnium Presbyterum ordinavit Episcopum, virum eloquentissimum, & Maximo Philosopho una cum Juliano Imperatore litteris eruditum. Cumque populus Novatianorum culparet ordinationem, cur non Martianum potius ordinasset, per quem sub Valente Novatiani sine persecutione mansissent: tunc Agelius populi volens placare tristitiam, etiam Martianum ordinavit Episcopum. Et cum melius habuisset; in Ecclesiam processit, & sermonem fecit, dicens: Martianum habetis post me, post Martianum vero Sisinnium. Post paucos itaque dies defunctus est. Sub Episcopatu vero Martiani etiam eorum Ecclesia ex hujusmodi causa divisa est.

Eunomius in exilium mittitur.

Agelius Novatianus Sisinnium & Martianum sibi successores ordinat.

CAPUT XXXVII.

De Sabbatio Hæresiarcha.

Socrates lib. 5. cap. 21. Edit. Christ. Vales. cap. 21. pag. 281. A.

Sabbatius quidam ex Judæo factus Christianus, & a Martiano ad Presbyteratus honorem provectus, nihilominus secta Judaicæ serviebat, cum quo scelere ambiebat etiam Episcopatum. Assumens ergo sui desiderii conscios duos Presbyteros, Theoctistum, & Macarium, novitatem festivitatis Paschalis, sub Valente Imperatore constitutam in vico Phrygiæ Pazo, defendere nitebatur. Et primum quidem, quasi pro Ecclesiæ integritate custodienda, dicebat non esse dignos quosdam participatione Sacramentorum. Procedenti vero tempore manifestatus est, dum Collectas proprias celebraret. Inter hæc Martianus agnoscens ejus errorem, & ordinationis suæ culpam, quia vanæ gloriæ homines Presbyteros ordinaverat, cum gemitu dicebat: Melius fuisse super spinas ponere manus suas, quam Sabbatium ordinasse Presbyterum. Proinde Synodum in Sangaro Bithyniæ Novatianorum fecit Episcoporum: quo congregati evocaverunt eos ut coram Synodo causas * discessionis suæ proponerent. Cumque Sabbatius discordiam festivitatis Paschalis suam diceret esse tristitiam, & oportere ut secundum Judæorum observationem eam celebrari firmaret, sicut in Pazo fuerat constitutum: æstimantes Episcopi, quoniam propter ambitum Sabbatius talia perpetraret, jusjurandum ei imposuerunt, quia nunquam desideraret Episcopatum. Quo jurante, regulam de Paschæ festivitate protulerunt, qua singulis liceret quo vellent celebrare Pascha, ne propter discordiam festivitatis dividerent Ecclesiam; cum Antiqui, Ecclesiis proximi, licet discordantes de tali festivitate, communicarent tamen alterutris, & Novatiani in Regia urbe Roma constituti, nunquam fuissent sicuti Judæos, sed semper post æquinoctium celebrarent Pascha. Cum hæc ab eis tunc fuisset regula definita, Sabbatius juramentis obstrictus, si quando Paschalis festivitas discordaret, ille aut semetipsum præcedentius jejunabat, & noctanter solemnem diem Paschæ sabbati celebrabat, & cursus cum omnibus in Ecclesia conveniebat, & mysteriis fruebatur. Hoc ergo multis annis faciens, latere non potuit. Quapropter quidam simplicium, & maxime Phrygum, & Galatarum ex hac re justificari credentes, zelabantur eum, & Pascha cum ille celebrabant. Sed Sabbatius postea & remotas Collectas faciebat, & parvipendens jusjurandum, suorum electione sequacium ordinatur Episcopus.

Novatianorum Synodus apud Sangarium Bithyniæ.

** Ed. dissensionis.*

Novatiani decernunt Pascha libere celebrandum.

CAPUT XXXVIII.

De Pascha, vel diversitate institutionum, seu observationum, quæ per diversas Ecclesias celebrantur.

Socrates lib. 5. cap. 21. Edit. Christ. Vales. cap. 22. pag. 282. D.

Sed mihi non videtur hujusmodi viros de festivitate Paschæ rationabiliter contendisse, neque istos qui nunc sequuntur Judæos. Non enim mente perceperunt, quia Judaismo in Christianitatem mutato, illa subtilia & figurativa legis Mosaicæ quieverunt, quod hinc apparet. Judaizare namque nulla gens Christiana percepit: e diverso autem etiam Apostolus contradixit, non solum circumcisionem prohibens; sed etiam de festivitatibus contentiones abjiciendas monens. Scribens enim ad Galatas ait; *Dicite mihi, qui sub lege vultis esse, legem non audistis?* Et hoc paucis loquens, servum ostendit populum Judæorum, & in libertatem vocatos qui accedunt ad Christum. Monet etiam nullatenus observandos dies, & menses, & annos. Colossensibus autem scribens, magna voce clamabat, umbram fuisse observationes antiquas. Quapropter, inquit, *nullus vos judicet in cibo, aut in potu, aut in parte fe-*

Galat. 4. 21. Sententia Socrates de festis diebus Christianorum.

Coloss. 2. 16.

ftivitatis, aut in initia mensis. aut in sabbato, quæ sunt umbra futuri. Et ad Hebræos idem Apostolus dicit: *Mutato enim sacerdotio, necessario legis mutatio fuit.*

Heb. 7. 12.

Igitur nec Apostolus, nec Evangelia accedentibus ad prædicationem jugum servitutis imposuerunt: sed festivitatem Paschæ, & alias celebritates honorandas esse dixerunt. Quapropter quoniam diligunt homines hujusmodi celebritates, eo quod in eis a laboribus requiescunt, singuli per provincias, sicuti voluerunt, memoriam salutaris Passionis antiquitus ex quadam consuetudine celebrabant. Non enim hoc Salvator, aut nostri Apostoli lege prædicaverunt, nec pœnam, aut supplicium, aut maledictum, sicut lex Mosaica Judæis, nobis Evangelia, aut Apostoli sunt minati: sed solummodo in derogationem Judæorum, quoniam in festivitatibus homicidium commiserunt, in tempore Azymorum Salvatorem passum in Evangeliis est relatum.

Passionis Christi festivitas an præcepta, & quomodo olim observata.

Intentio namque fuit Apostolorum non de diebus sancire festivitatem: sed conversationem rectam, & Dei prædicare culturam. Mihi ergo videtur, quia sicut multa alia per provincias ad consuetudinem venerunt: sic & Paschæ festivitas tradita est, eo quod nullus Apostolorum aliquid hinc sanxisset. Nam plurimi circa minorem Asiam antiquitus quartumdecimum diem observabant, non respicientes sabbati diem.

De Quartodecimanis.

Et hoc facientes, non tamen segregabantur ab illis, qui aliter celebrabant, donec Romanæ Ecclesiæ Victor Episcopus excommunicationem Quartodecimanis misisset in Asiam. Quo facto Irenæus Lugdunensis Gallicanus Episcopus Victorem epistola sua culpavit, dicens etiam veteres ita celebrasse; & quia Polycarpus Smyrnæ civitatis Episcopus, qui postea sub Gordiano Principe martyrio coronatus est, Aniceto Episcopo Romano communicaverit: nihil discernens de Paschali festivitate, cum ipse Quartodecimanus esset; sicut Eusebius in quinto Ecclesiasticæ historiæ libro docet. Quidam igitur, sicuti dixi, in Asia minore quartumdecimum observabant diem. Quidam vero etiam circa Orientales partes sabbatum custodiebant, dissonabant autem circa mensem. Nam alii Judæos, licet integritatem non servarent, sequendos esse in sacra festivitate dicebant. Alii vero post æquinoctium celebrabant, declinantes sequi Judæos, & dicentes, quia dum sol esset in Ariete, Pascha celebrari deberet. Secundum Antiochenos autem Xanthico mense, secundum Romanos Aprili. Et hoc faciendum non sequendo modernos Judæos, qui per omnia errare noscuntur, sed magis antiquos, & Josephum. Sic enim ille in tertio Antiquitatis libro conscripsit.

Quo tempore Occidentales Pascha celebraverint.

His itaque contendentibus omnes Occidentales usque ad Oceanum, post æquinoctium ex antiqua traditione Pascha celebrasse comperimus, nec aliquando habuisse discordiam. Non enim, sicuti quidam dicunt, celebratum sub Constantino Concilium, festivitatem Paschæ mutavit.

An Paschæ festivitas mutata sit a Conc. Nicæno.

Nam ipse Constantinus discordantibus scribens, monet, ut isti cum pauci essent; imitarentur plures. Cujus epistolæ partem ponere non omisi. Sic enim post alia dixit: Est enim ordo decorus, quem omnes Ecclesiæ in universo orbe apud Occidentem, & Meridiem, & Arcturum positæ servare noscuntur, necnon etiam quidam Orientalium. Quapropter in præsenti bene se habere omnes æstimaverunt, & ego ipse vestræ quoque sapientiæ placere promisi; ut quod in Romana civitate, Italia, & Africa, & universa Ægypto, Hispania, Galliis, Britanniis, Libya, tota Hellade, Asia diœcesi Ponti, & Ciliciis libenter sub una concordia custoditur; hoc etiam sapientia vestra suscipiat: considerantes non solum multitudinem prædictorum locorum, & Ecclesiarum numerum: sed etiam quia hoc maxime debetis omnes communiter celebrare, quod ratio subtilis videtur exigere, nullam cum Judæorum perjurio habere communionem. Talia siquidem Constantinus. Sed aiunt Quartodecimanis hanc observationem Joannem Apostolum tradidisse. Alii vero Petrum, & Paulum Apostolos Romanis, & Occidentalibus dicunt Paschæ tradidisse solemnitatem. Sed nullus scriptam probationem horum habere dignoscitur. Quia vero ex consuetudine quadam per provincias celebratur Pascha, hoc æstimo, quod nulla * religio easdem videatur servare solemnitates. Nam cum unius sint fidei plurimi: tamen discordant circa Paschæ legitima. Unde pauca dicenda sunt.

Vales. religionis secta

Nam in ipsis jejuniis aliter apud alios invenimus observari. Romani enim * sex ante Pascha septimanas, præter Sabbatum, & Dominicam, sub continuatione jejunant. Illyrici vero, & tota Hellas, Alexandria quoque ante sex septimanas jejunant; eaque jejunia Quadragesimam vocant.

Jejunii Quadragesimalis diversitas.

*Ed. Niv. & Frob. tres.

Alii vero ante septem Paschæ septimanas jejuniorum facere noscuntur initia, & tres tantummodo septimanas, hoc est, quinis diebus per intermissiones aliarum duarum septimanarum jejunantes; nihilominus Quadragesimam vocant. Unde miror, cum numerum ipsum non habeant, quomodo Quadragesimam vocent. Sed etiam ciborum abstinentiam non similem habent; nam alii omnino ab animantibus abstinent: alii ex animantibus pisces solummodo comedunt: quidam cum piscibus vescuntur, & volatilibus: dicentes hæc secundum Moysen ex aqua habere substantiam. Alii vero etiam caulibus, & uvis abstinere noscuntur: quidam sicco tantummodo pane vescuntur: alii neque hoc: alii usque ad nonam jejunantes horam, sine discretione ciborum reficiuntur; & innumeræ consuetudines apud diversos inveniuntur.

Jejunantium in ciborum abstinentia diversitas.

Et quia nulla lectio ex hoc invenitur antiqua, puto Apostolos singulorum hoc reliquisse sententiæ; ut unusquisque operetur non timore, non necessitate, quod bonum est. Sed etiam circa celebritatem Collectarum quædam diversitas invenitur. Nam dum per Ecclesias, in universo terrarum orbe constitutas, die sabbatorum per singulas hebdomadas Sacrificia celebrentur; hoc in Alexandria, & in Roma, quadam prisca traditione non faciunt. Ægyptii vero Alexandriæ vicini, & Thebaidis habitatores sabbato quidem Collectas agunt: sed Dominica, sicut moris est, sacramenta percipiunt; nam postquam fuerint epulati, & cibis omnibus adimpleti, circa vesperam oblatione facta communicant.

Diversitas in celebritate Collectarum, Sacrificii, & Communionis.

Rursus autem in Alexandria, quarta, & sexta feria scripturæ leguntur, easque Doctores interpretantur, & omnia fiunt præter solemnem oblationis morem. Origenes enim plurima in his diebus videtur * exposuisse. Qui dum sapiens esset magister, & consideraret, quia impossibilitas Mosaicæ legis ad litteram esset infirma, rationem Paschæ ad modum contemplationis evexit: unum Pascha solummodo verum fieri dicens, quod Salvator celebravit adversus contrarias potestates, dum Crucem susciperet, & hoc tropæo uteretur contra diabolum.

Quomodo Catecheses Alexandriæ fierent.

*Ed. docuisse.

In eadem Alexandria Lectores, & psalmi Pronuntiatores indifferenter fiunt, sive Catechumeni sive jam Christiani; dum omnes Ecclesiæ jam fideles in his ordinibus habe-

Ad quos pertineret officium Lectoris & Cantoris Alexandriæ.

Clericorum continentia

si videantur. Ego quoque cognovi in Thassalia consuetudinem aliam, dum quidam Clericus ante clericatum legitime duxisset oxorem, quia cum ea mixtus fuerat, abdicatus est; dum in Oriente cuncti spontanea volnntate, & non aliqua necessitate etiam Episcopi semetipsos abstineant. Plurimi enim eornm etiam Episcopatus tempore ex legitima uxnre filios habuernot. Hoc quoque in Thessalia servari cngnovi, qunoiam apud eos in diebus Paschæ tantnmmodn baptizatur. Quapropter plurimi sine baptismate morinntne. In Antiochia vero Syriæ altare non ad Orieotem Ecclesiæ, sed magis ad Occidentem habent. In Hellade, Hierosolymis, & Thessalia, ad tempus vespertinum orationes similes Novatianis Constantinnpoli degentibus agnnt. In Cæsarea Cappadociæ, & Cypro die sabbati, & Domioico circa vesperam cum lucernariis Episcopi, atque Presbyteri scripturas interpretantur. In Alexandria Presbyter non facit sermonem. Et hæc res initium accepit, ex qua Arius Ecclesiam conturbavit. Rnmæ sabbatu universa jejuoant. In Cæsarea Cappaduciæ ens, qni post baptisma delinquunt, a communione suspendnot, sicut Novatiani, & Macednniani in Hellesponto facinnt, & in Asia Quartodecimani. Novatiani circa Phrygiam binubos non recipiunt. Constaotinopoli vero neqne aperte recipiunt, neqne palam remuvere noscuntnr. In Occidentalibus vero partibns aperte recipiunt.

Baptismi tempus.

Altare ad occidentem positum.

Qua hora S. Scripturæ exponerentur.

Sabbati jejunium.

An Digami admissi.

CAPUT XXXIX.

De Pascha Montanistarum.

Sozom. lib. 7 cap. 18.

MOotani siquidem, quos Phrygas nominant, peregrinam quamdam adioventionem introducentes, secundum eam Pascha celebrant. Culpant enim eos, qui cursum lunæ requirunt, & dicunt solares tantnmmndo circulos sequendos. Et menses quidem singulos esse dierum triginta definınnt, & inchoare primum ab æquinoctin vernali, qnnd est secundum Romanos octavn Kalend. Aprilis. Tunc, inquiunt, duo magna luminaria facta sunt, quibus tempora, & anni manifestantnr. Et hoc indicari, eo quod luna per octo annos cum sole concurrat, & ambo iidem novum habeant mensem. Eo quod octo annorom cursus lunæ compleatnr, & tamquam principinm sit primi mensis, reputant prædictam diem in scripturis quartamdecimam, & hanc esse dicunt octavn Idus Aprilis, secundnm quam semper celebrant Pascha: tamen si contigerit etiam concurrere Resurrectionis diem Dominicu die, alioqnl Dominica superveniente celebrant; scriptnm est enim, inqniunt, a quartadecima usque ad vicesimam primam esse celebrandam.

Sozom. lib. 7 cap. 19. pag. 731. B.
Quando Alleluia Romæ cantetur.
** MS. Santheod. dicet*

Apud Romanos in unoquoque anno semel psallnot Allelnia primo die Paschæ, ita nt Romani velnt pro juramento habeant, ut hunc hymnum audire mereantur: in qua Ecclesia neqne Episcopus, neque alter quisquam coram populo * docet. Apud Alexandrinos hoc opinabile est, quia dnm leguntue Evangelia, non surgit Episcopus; qnod apud alios nusquam fieri novi, nbi solus Archidiaconus hanc lectinnem legit: in aliis locis Diaconi: in multis vero Ecclesiis Sacerdotes soli: Constantinopoli prima die Resurrectionis Dominicæ Pontifex.

Cujus sit Evangelium legere.

CAPUT XL.

De Arianorum divisione.

Socrates lib. 5. cap. 23. & 24. Edit. Christ. Val. cap. 23. & 24. pag. 291. B.

PRnvenerunt enim etiam apud Arianos divisiones propter hujusmodi causam. Singulæ videlicet enrum contentiones ad ineptos eos perduxere sermones. Cum enim in eorum Ecclesiis credatur Deus, Pater esse Filii Verbi, ex hoc apud eos quam existeret Filius, Deus Pater vocari potuisset: qnoniam Dei Verbum non ex Patre naturaliter, sed ex non existentibus subsistisse credebant. Circa primum itaqne capitulum errantes, rite de puro nomine in certamen illicitum irruerunt. Dosotheus etenim ub Antiochia vocatus ab eis, dicebat non posse Patrem esse, oeque vocari, Filio non subsistente. Porro Marinus, quem a Thracia ante Dorotheum vocaverant, occasionem inveniens opportunam, Dorotheo enim erat adversus, respondit srrmonem de hac quæstione contrarium. Et propterea suot inter eos factæ divisiones. Divisique propter hoc verbum, seorsum singuli solemnia celebrabant. Alii enim sequebantur Dnrothrum, alii veen Marinum: dicentes quippe Patrem semper esse Patrem, etiam Filio non extante. Vocabantur enim isti Psathyriani, eo quod qnidam Theoctistus, Syrus genere Psatyrnpola, id est duplicia vendens, hanc propositinnem valde defenderet. Hos quoque secutus est Selenas, Gothnrum Episcopus. Sed isti quoque paulo post separati sunt, cum Marinus cum Agapio discordiam habuisset, quem ipse Episcnpum fecerat Ephesi. Verum isti non propter religinnem, sed propter Præsulatum inimicitias inter se, bellaqne gesserunt. Gothi namque defendebant Agapinm. Quamnbrem plurimi Clericorum eorum vanam glnriam fugientes, ad fidem consubstantialitatis utiliter accesserunt. Ariani siqnidem triginta quinqne annis divisi sunt inter alterutros, postea sub Imperio Theodosii junioris * Consulatu Plintæ ab hæresi Psathyrianorum recedentes, uniti sunt, veluti lege decernentes nnnqnam capitulum, propter qood divisi fuerant, memorare. Sed hoc apud Constaotinopolim gestum est. Verum in aliis civitatibus sub divisione mansrrunt. Hæc de Ariaois. Verum nec Eunnmiani sine divisione manserunt. Nam & ipse Eunnmius dudum ab Eudoxio, qui eum Cyzici nrdinavit Episcopum, segregatus est occasione accepta; eo qnod Aetium doctorem ejus expnlsum suscipere noluisset. Reliqni vero ab eo per schismata diversa partiti snnt. Prius itaque Thenphronius quidam Cappadox ab Eunomio versare contentiones edoctus, & aliqnid de Aristotelis Categoriis, & περὶ ἑρμηνείας intelligens, fecit libros, quos De exercitin mentis attitulavit. Is ergn cum offendisset coosectatnres suos, tamquam recedens ab eis, expulsus est; & seorsum colligens de suo nomine hæresim dereliquit. In Constantionpoli vero quidam Eutychius, ex tepidissima quæstione ub Eunomianis divisus, hactenus Collectas seorsum facit, vocanturque horum alii Eunomiathenphroniani, alii vero Eunomioeutychiani. Verumtamen isti baptisma corruperunt; non enim in Trinitate, sed in Christi morte baptizaot.

Psathyriani qui fuerint

** An. Dom. 419.*

Eunomianorum schismata.

CA-

CAPUT XLI.

Socrates. lib. 5. cap. 23. pag. 293. B.

De divisione Macedonianorum.

FActa est igitur quodam tempore etiam inter Macedonianos divisio, cum Eutropius Presbyter seorsum colligeret, & nequaquam ei Carterius consentiret. Fuerunt forsitan & aliæ divisiones hæresum: sed ego tamquam Constantinopolitanus, atque hic nutritus, quæ mihi clariora visa sunt, ea narrare curavi.

CAPUT XLII.

Sozomen. lib. 7. cap. 20. pag. 736. D.

De recessu Nili fluminis, & rursus accessu.

EA siquidem tempestate dicunt Ægypti fluvium circa primum ascensum aquæ post tergum recessisse. Quo facto, Ægyptii sæviebant, eo quod non sinerentur flumini sacrificia solemnia celebrare. Judex autem seditionem perspiciens concitari, nuntiavit Imperatori. Verum Imperator melius judicavit divinæ fidei serviendum, quam poculis Nili, & sacrilegia præponere pietati: Nunquam, inquit, currat ille fluvius, si magicis artibus, & fluxu sanguinis undæ polluendæ sunt sacri Paradisi. Hoc actu, post paululum ita uberrime Nilus effususest, ut etiam altius, quam solebat, fluctus spargeret. Cumque solitas complesset mensuras, & adhuc in culmen extolleretur, in terrorem nimium Ægyptii sunt redacti: metuentes, ne & Alexandriam, & Lybiæ partes forte destrueret. Tunc enim fertur Paganos Alexandrinos in theatro clamasse, quia velut senex, & delirus evanuisset Nilus. Quamobrem plurimi Ægyptiorum derogantes paternæ religioni, ad Christianitatis jura conversi sunt.

Imperator sacrificia Nilo offerri prohibet.

CAPUT XLIII.

Quemadmodum caput Joannis Baptistæ Constantinopolim fuerit deportatum.

Sozomen. lib. 7. cap. 21. pag. 737. C.

EOdem tempore dicitur delatum Constantinopolim Joannis Baptistæ caput, quod Herodias petiit ab Herode Tetrarcha. Fertur enim inventum caput a Monachis Macedonianis, qui primum quidem Hierosolymis habitabant, postea vero Ciliciam migraverunt. Cum enim ante hoc Imperium Mardonius Major domus Imperialis nunc autem hoc Imperatori, præcepit Valens caput sacrum Constantinopolim deportari. Qua jussione directi, & imponentes illud vehiculo deportabant. Cumque venissent ad locum, qui vocatur Pantichium, est enim circa Chalcedonem, nequaquam poterat trahi vehiculum, licet multis plagis burdones affligerentur. Et cum hoc inopinabile videretur universis, & ipsi simul Imperatori, sacrum hoc caput recondiderunt in vico appellato Cosilai. Erat enim possessio ipsa Mardonii. Illo siquidem tempore aut Deo, aut ipso Propheta monente, in hunc locum usque perductum est. Cumque postea Theodosius Imperator has Baptistæ reliquias voluisset auferre, solam referunt exstitisse matronam virginem sacram, quæ ejus custodiam capitis exhibebat. Cui dum sæpius Imperator non violenter, sed cum lachrymis supplicaret, ut eum permitteret sua vota complere: hæc putans, quia sicut tempore Valentis, etiam tunc non pateretur ulterius Baptista portari, cessit. Imperator amplectens sua purpura thecam, in qua caput Baptistæ jacebat, eamque portans venit. & ante civitatem Constantinopolitanam recondidit in septimo milliario: ibique magnam & pulcherrimam Deo ædificavit Ecclesiam; crebroque deprecatus est matronam, promisitque dona gratissima si reconciliari vellet; nec passa est, erat enim Macedoniana hæresi violata; licet Presbyter Vincentius consectator ejus, qui Prophetæ sepulchrum æqualiter observabat, conversus fuisset, & Catholicæ communicasset Ecclesiæ. Ferunt enim, quia conjurationem habeant Macedoniani nunquam se a sua secta recedere. Verum is Presbyter, dum ageretur de migratione sacri capitis, apud se definivit, quia si sequeretur Baptista Imperatorem, & ipse communicaret ei. Quo facto, conversus est.

Miraculum in translatione capitis S. Joannis Baptistæ.

Macedonianorum pertinacia.

CAPUT XLIV.

Quemadmodum Flavianus Antiochenum solus acceperit Episcopatum.

Theodoretus. lib. 5. cap. 23. pag. 229. D.

IGitur in Antiochia Meletii maximi successionem Flavianus accepit, qui cum Diodoro plurima pro ovibus certamina passus est. Voluerat enim Paulinus Ecclesiæ suscipere Præsulatum: sed Pontificum restitit chorus, dicens non oportere eum, qui Meletii consilium non receperat, post illius mortem in ejus sede consistere: sed eum potius, qui plurimis laboribus effulgebat, & pro ovium cura pericula sustinuerat. Hoc factum Romanos, & Ægyptios fecit infestos adversus Orientales. Sed neque morte Paulini inimicitiæ sunt destructæ. Nam & post illum, cum Evagrius ejus percepisset sedem, persliterunt Flaviano vehementer infensi; licet Evagrius præter Ecclesiasticam regulam fuerit ordinatus. Solus enim Paulinus eum instituerat, plurimas regulas prævaricatus Ecclesiasticas. Non enim præcipiunt, ut pro se quilibet ordinare possit, sed convocare universos provinciæ Sacerdotes, & præter tres Pontificer ordinationem fieri penitus interdicunt. Verumtamen nihil horum respicientes, Evagrii sunt amplexi communionem, & adversus Flavianum auditus Principis commoverunt. Qui frequenter impulsus, deduxit eum ab urbem Constantinopolim, & * Romam proficisci præcepit. Porro Flavianus excusatione hyemis, & promissione facta, quia tempore opportuno pergeret Romam, tunc est reversus ad propria. Cumque Romani Pontifices, non solum mirabilis Damasus, sed etiam post eum Siricius, & Anastasius Imperatori vehementer insisterent, dicentes, quod tyrannos quidem proprios debellaret: qui vero Christi resisterent legibus, eos sineret impunitos; rursus eum evocans, Romam proficisci cogebat. Tunc Flavianus sapientissime digna fiducia usus ait: Siquidem fidem meam, o Imperator, quasi non rectam accusant quidam, aut vitam dicunt sacerdotio non esse dignam, etiam ipsos accusatores habere judices non refuto, eorumque sententiam gratanter excipio. Si vero de Sede, & Præsulatu contendunt, nec litigo, nec hæc volentibus habere resulto: sed abscedo, & me ab Episcopatu suspendo. Da igitur Antiochenam sedem cuicumque volueris, Imperator. Hanc ejus fortitudinem, sapientiamque miratus Princeps, redire ad patriam, & commissam sibi regere præcepit Ecclesiam. Post aliquantum tempus * Romam denuo veniens Imperator, easdem ab Episcopis patiebatur querelas, quasi Flaviani tyrannidem subdere noluisset. At

Inimicitiæ inter Romanos & Orientales ob Paulinum & Evagrium ab Antiochenis non admissos.

* MSS. & Ed. V. *Romæ.*

* MSS. & Ed. V. *Romæ.*

Egregia Flaviani ad Theodosium oratio.

* MSS. & Ed. V. *Romæ.*

ille speciem tyrannidis eos effari præcepit, dicens se esse Flavianum. Illis vero dicentibus, quia non possent cum Imperatore contendere, monuit ut de cætero Ecclesiæ concordiam haberent, deponerentque certamen, & stultas contentiones extinguerent. Paulinus, inquit, olim est mortuus: Evagrius contra regulas ordinatus: Orientales autem Ecclesiæ Præsulatum Flaviano deferentes, & Asia, Pontus, & Thracia, ejus communioni conjunctæ sunt: Omnis Illyricus illum novit per Orientem Episcopis præsidere. His itaque monitionibus Hesperie Sacerdotes soluturos se inimicitias promiserunt, & Legatos mittendos ab eo se suscipere. Hoc agnoscens sacratissimus Flavianus, misit * Romam quosdam laude dignos Episcopos, & Antiochenos Presbyteros, atque Diaconos, quibus præerat Acacius Berœæ in omni terra, pelagoque cantatus. Is cum aliis * Romam veniens, longamque sanans odii passionem, post decem & septem annos Ecclesiis restituit pacem. Quod agnoscentes Ægyptii, inimicitias extinguentes, concordiam sunt amplexi. Tunc igitur Ecclesiæ Romanæ Innocentius, successor Anastasii præsidebat, vir prudentia, & intellectu decenter ornatus: Alexandrinæ vero Theophilus.

Evagrius contra Regulas ordinatus.

* MSS. & Ed. V. *Romæ.*

* MSS. & Ed. V. *Romæ.*

CAPUT XLV.

De Eugenio Tyranno, & quemadmodum fuerit superatus.

REs itaque publica hoc tempore pro hujusmodi causa turbabatur in Occidentis partibus. Grammaticus quidam, nomine Eugenius, litterarum Latinarum Doctor, relinquens scholas suas, in Palatio militabat. Eratque Imperatoris Antigraphus, & propter eloquentiam a multis honorabatur. Tunc ergo, ut fertur, non mediocriter cogitans, cooperatorem assumpsit Arbogasten, de minoribus Gallis ortum, militaris ordinis Ducem, virum sævum, & necibus præparatum. Quo facto declinavit ad tyrannidem. Igitur uterque contra Imperatorem Valentinianum necem machinabantur. Cubicularios corrumpentes eunuchos. At illi dormientem Principem suffocarunt. Hoc Eugenius repente cognoscens, Imperio potitur Hesperiæ, agebatque quod tyranno poterat convenire. Hæc audiens Theodosius Imperator, rursus sollicitudinibus obstrictus, secunda certamina post Maximum præparabat. Congregansque militarem virtutem, & Honorium filium designans Imperatorem * Consulatu suo, & Habundantii, decimo die Januarii mensis, denuo ad partes Hesperias magno studio festinabat.

Socrates lib. 5 cap. 24. Edit. Christ. Vales. cap. 25 pag. 293. D.

Eugenius grammaticus Imperium invadit.

Honorius designatur Imperator.

* An. Dom. 393.

Interea eventum belli considerans, misit ad Thebaidam ad Joannem Monachum, tunc præscientia clarum. Ad quem destinavit Eutropium Eunuchum sibimet fidelissimum; ut aut eum, si vellet venire, deduceret: aut nolentem de eventu belli requireret. At ille Joannem quidem deducere non prævaluit: sed mandatum retulit ejus, quia bello vinceret, & perimeret tyrannum, & post victoriam in Italia moreretur.

Sozomen. lib. 7 cap. 22. pag. 740. B. Joannis Monachi prophetia.

Relictis ergo Theodosius ambobus filiis in urbe Constantinopoli, cum pergeret contra Eugenium bellaturus, plurimi trans Histrum Barbari sunt secuti, cum eo pugnaturi contra tyrannum; parvoque tempore cum manu maxima venit ad Gallias. Illic enim præparabat bellum, ubi jam multa millia habebat exercitus.

Socrates lib. 5 cap. 24. Edit. Christ. Vales. cap. 25. pag. 294. B.

Cum igitur in quondam monte oratorium invenisset, ibi nocte Domino supplicabat, & circa galli cantum sopore compressus, vidit in somno quasi jaceret in campo, & adstarent sibi duo quidam viri, in vestibus albis & equis candidissimis residentes, eumque jubentes habere fiduciam, & diluculo armare milites ad victoriam; dicebantque se pro solatio destinatos. Quorum alter Joannem Evangelistam, alter se Philippum dicebat Apostolum. Hac visione comperta, nequaquam ab oratione cessavit; sed lachrymas uberiores effudit. Quæ visio etiam alicui militi revelata est, & per diversos pervenit ad Principem. At ille: Non propter me, inquit, hæc iste vidit: sed ne quis crederet, quia finxi, quod ego vidi. Ideoque etiam isti monstratum est; nam primo mihi hoc Dominus communis ostendit.

Theodoretus lib. 5. cap. 24. pag. 235. B.

Theodosii Imp. visio.

Fit ergo congressio circa fluvium, vocabulo Frigidum. Igitur in parte, qua Romani contra Romanos confligebant, bella erant æqualia. Unde vero Barbari auxiliatores Imperatoris pars Eugenii potior esse videbatur. Imperator autem videns Barbaros deperire, in maxima veniens æstuatione, prostravit semetipsum in terra, adjutorem invocans Deum, & petitione frustratus non est. Quidam enim Bacurius Magister militum ejus repente sic confortatus est, ut cum primis Ducibus concurreret ad eam partem, qua Barbari premebantur. Quo facto disrupit acies, & in fugam mox vertit inimicos. Fitque denuo ea hora miraculum; ventus enim vehementissimus inspirans, emissa jacula ab Eugenii partibus contra eos denuo revocabat, & a partibus Imperatoris ad hostes cum magna fortitudine deferebat. Tantum valuit Imperatoria oratio. Hoc itaque modo dimicatione consumpta, tyrannus currens ad pedes Imperatoris, exorabat promereri salutem. Qui circa pedes ejus a militibus capite sectus est. Hæc gesta sunt septima decima die Septembris mensis, * Consulatu Arcadii tertio, & Honorii secundo. Arbogastes autem tantorum causa malorum, post duas congressionis dies, fuga lapsus, dum cognovisset quia vivere non posset, proprio gladio se peremit.

Socrates lib. 5. cap. 24. Edit. Christ. Vales. cap. 25. pag. 294. C.

Eugenius occiditur.

* An. Dom. 394.

Arbogastes se ipsum jugulat.

CAPUT XLVI.

De miraculis Donati Pontificis in Berœa.

EA siquidem tempestate plurimi inter Episcopos effulgebant, sicut Donatus Euroeæ Epiri. De quo dum Provinciales miracula multa testentur, maximum tamen est, quod de dracone gessit. Is enim circa pontem in via publica jacens, cibum habebat oves, capras, equos, & homines abripiens devorabat. Ad quam bestiam Donatus sine gladio, sine quolibet jaculo veniens, cum illa levasset caput, quasi voratura virum, tunc ille vexillum Crucis ante faciem ejus digito designans in aere, in os ejus expuit. Bestia vero sputum mox ore suo suscipiens, expiravit. Quam, sicut audivi, octo paria boum in vicinum campum traxerunt; & misso igne combusta est, ne aerem fœtore corrumperet. Hujus itaque Donati sepultura insignis est, ubi oratorium ex ejus nomine vocitatur, habens fontem aquarum, quem ipse fertur orationibus invenisse. Nam dum esset locus inaquosus, & illic ex itinere aliquando venisset, ajunt quia fatigatis illis, qui cum eo erant, orasset, & mox aquæ inundatio prorupisset, & ex illo tempore hactenus permaneret.

Sozomen. lib. 7 cap. 25. Edit. Christ. Vales. cap. 26 pag. 747. D.

Insignis Donati sepultura.

CAPUT XLVII.

De Theotima Tamitano Pontifice.

Sozomen. lib. 7. cap. 25. Edit. Christ. Vales. cap. 26. pag. 748. C.

EO tempore Tomitanam, & Scythiæ Ecclesiam Theotimus gubernabat, vir in philolophia nutritus, cujus virtutem diligentes Barbari trans Histrum habitantes, Deum Romanorum esse prædicabant. Divinarum quippe in eo rerum experimenta sæpius perceperunt. Nam cum aliquo tempore iter faceret, illius terræ Barbari occurrerunt ei. Et dum hi, qui erant circa eum terrore turbarentur, quasi continuo morituri, ex equo descendens oravit. Porro Barbari neque eum, neque sequaces ejus, nec equos, de quibus descenderant, videntes, pertransierunt. Dum igitur crebro transeuntes Scythas, naturaliter feroces, epulis, muneribusque mansuefaceret, quidam Barbarus arbitratus eum esse locupletem, cœpit insidiari, ut eum caperet, alligaret, & traheret. Cum hoc jam præparasset, & dexteram ad hoc haberet, ut eum jactu laquearet, manus in aere mox ligata, & Barbarus ille invisibilibus vinculis est obstrictus. Tunc aliis pro eo rogantibus, supplicavit Deo Theotimus, ut Barbarus solveretur.

Quomodo Theotimus Scythas mansuefecerit.

CAPUT XLVIII.

De Epiphanio Cyprio.

Sozomen. lib. 7. cap. 26. & 27. Edit. Christ. Vales. cap. 27. & 28. p. 749. B.

EO quoque tempore fuit Epiphanius, Cypriorum Episcopus, ad cujus sepulchrum hactenus dæmones expelluntur. Is enim cum substantiam propriam necessitatem sustinentibus erogasset, & multis quoque offerentibus ei pecunias manu largissima dispensaret, contigit ut pecuniis deficientibus œconomus Ecclesiæ murmuraret. Quo facto, assistens quidam in domo, in qua manebat Oeconomus, sacculum multarum pecuniarum dedit, & ita disparuit, ut nec qui dedit, nec qui misit agnosceretur. Quod factum omnes divinum esse judicaverunt. Aliud quoque ejus libet referre miraculum. Quidam pauperes volentes Epiphanium arte deludere, ut eis aliquid daret; dum iter ageret, unus eorum supinum se prostravit in terra, alter stabat quasi mortuum deflens, nec habens unde eum sepelire potuisset. Epiphanius autem superveniens, oravit ut sub quiete dormiret, & sepulturæ necessaria præbuit, simulque consolatus est flentem, dicens: Quiesce, fili, a lachrymis; non enim fletu resuscitari poterit. Est enim inevitabile quod evenit. Cumque discessisset Epiphanius, cœpit ille pulsare socium, ut resurgeret. Et cum hoc semel, & secundo fecisset, dicens: Surge hodie de tuis laboribus epulemur; & ille penitus non sentiret cognoscens vere mortuum, cucurrit ad Epiphanium flens, & petens, ut ejus socium suscitaret. At ille consolatus est, ne graviter ferret quod evenerat. Non tamen defunctum denuo suscitavit. Hoc enim credo provide gestum, ut non facile Dei ministri deludantur. Eo tempore fuit * Aeas, & Zeno in Palæstinæ Gaza philosophantes. Et Aeas fertur, cum pulcherrimam duxisset uxorem, ter cum ipsa solum concubuisse, & tres filios genuisse, postea vitam monachicam apprime esse sectatum. Zeno autem Episcopus usque ad annorum centum habens ætatem, nunquam solemnibus minor fuit, aut quievit officiis.

Epiphanii Eleemosinæ

Mendicus morte simulata Epiphanium deludere volens vere moritur.

* Vales. Ajan. Ajax & Zeno apud Gazam floruerunt.

CAPUT XLIX.

Quomodo Habacuc, & Michaea Prophetarum corpora inventa sint.

Sozomen. lib. 7. cap. 28. Edit. Christ. Val. pag. 752. C.

NOn solum religionem hæc tunc nobilitabant, sed etiam Habacuc, & Michææ Prophetarum corpora, sicut audivi, hoc tempore sunt ostensa revelatione divina, cum Zebennus tunc Eleutheropolitanam gubernaret Ecclesiam in vico, qui prius vocabatur Cella, in Beret[h]asia prædio, quod distat ab urbe quasi stadiis decem. Circa hunc locum sepultura Michææ fuit, quam nescientes quid dicerent Provinciales, * fidelium memoriam vocitabant.

* Ed. O fidelem.

CAPUT L.

De fine Theodosii Principis.

Socrates lib. 5. cap. 25. Edit. Christ. Vales. cap. 26. pag. 295. B.

IGitur Theodosius Imperator, post laborem publicum corpore fatigatus, & sperans se ea ægritudine moriturum, potius de Republica cogitabat, considerans quæ solent hominibus provenire Imperatore moriente. Filium itaque Honorium de Constantinopoli velociter evocavit, ordinare volens partes Hesperias. Cumque filius Mediolanum venisset, ex ægritudine relevatus, Circum de victoria celebrabat. Et ante prandium quidem spectaculum quasi sanus exhibuit. Post prandium repente prægravatus est, & ad spectaculum venire non potuit: filium tamen ludis adesse præcepit. Superveniente vero nocte defunctus est * Consulatu Olibrii, & Probini, septima decima die Januarii mensis, anno primo ducentesimæ nonagesimæ quartæ Olympiadis. Vixit autem Imperator Theodosius annos sexaginta, ex quibus sexdecim imperavit.

* An. Dom. 395.

HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ, QUAM TRIPARTITAM VOCANT,

EX TRIBUS GRÆCIS AUCTORIBUS Sozomeno, Socrate, & Theodoreto, ab Epiphanio Scholastico versis, per Cassiodorium Senatorem in Epitomen redactæ.

LIBER DECIMUS.

CAPUT PRIMUM.

De Successione Arcadii, & Honorii.

Socrates lib. 6. cap. 1. p. 299. D.

Episcopi Apostolicarum Ecclesiarum moriente Theodosio.

*An. Dom. 395.

DEfuncto igitur Theodosio, io ejus Imperio filii successeruot, Arcadius io Orieote, Honorius autem in Occideote. Hoc tempore in Romana Damasus præsidebat Ecclesia, in Alexaodria Theophilus, Hierosolymis Joannes, Flavianus Aotiochenam tenebat sedem, Constantinopolitanamque Nectarius. Igitur circa octavam diem Novembris meosis eodem * Consulatu, corpus Theodosii delatum est cum solemoi honore, & ab Arcadio filio sepulturæ contraditur. Post paucos vero dies, id est, vicesimaseptima ejusdem mensis etiam exercitus, qui cum Imperatore Theodosio fuerat contra tyrannum, reversus est. Et dum Imperator Arcadius secundum consuetudinem ad portat occurrisset exercitoi remeanti, tunc milites Ruffioum Præfectum Imperatoris peremerunt.

Ruffinus Præfectus occiditur.

Erat enim suspectus, quasi tyraonidem posset assumere. Dicebatur autem, quia Hunnos ipse in Romanorum provincias evocasset, qui tunc Armeniam, & partes Orieotis valde vastabant.

CAPUT II.

Quomodo Honorius ludum Gladiatorum remaverit.

Theodoret. lib. 5. c. 26. pag. 234. C.

HOnorius itaque suscipiens Occideotis Imperium ludum Gladiatorum, qui dudum Romæ celebrabatur, hujusmodi causa removit. Quidam Thilemachius conversatione monastica pro hac causa ab Oriente venit ad Romam. Dumque nefandum illud spectaculum agerertur, etiam ipse intravit io stadium, & descendens nitebatur pugnantes ioter se gladiis separare.

Tilemachius inter Martyres numeratur, & cur.

Cumque spectatores adversus eum sævirent, & in effusione sanguinis grassarentur, provisorem pacis lapidibus occiderunt. Hoc agnoscens mirabilis Imperator, illum quidem inter victores Martyres numeravit, nefandum vero spectaculum prorsus abscidit.

CAPUT III.

De morte Nectarii Constantiaopolitaui Episcopi, & ordinatione, actibusque Joannis

Socrates lib. 6. cap. 2. p. 300. C.

PAuco tempore transeunte, etiam Nectarius Constaotinopolitaous Episcopus defunctus est * Coosulatu Cæsarii, & Attici, vicesima & septima die Septembris mensis. *An. Dom. 397. Mox ergo studia generantur in Episcopatum, aliis alium ordinare cupientibus. Novissime vero placuit, ut ab Antiochia Joannes evocaretur: Ecclesiæ Presbyter. Erat enim ejus doctrinæ fama mirabilis. Iotra paucum ergo tempus communi decreto omnium Clericorum, & laicorum Imperator Arcadius evocavit eum.

Theophilus Chrysostomi electionem impedire conatur.

Et propter dignitatem ordinis eum adessent ex Imperiali jussioor plurimi Episcopi, etiam Theophilus veoit Alexandrinus, qui studebat quidem Joanni detrahere, & Isidorum suum Presbyterum ordinare. Diligebat enim eum, qooniam aliquando sustinuerat pro eo tale periculum. Cum Imperator Theodosius adversus Maximum tyrannum decertaret, Theophilus per Isidorum xenia misit Imperatori, & duplices misit epistolas: mandans, ut alias epistolas noo vincenti daret; porro victori & munera, & alias porrigeret litteras. Has cum Isidorus portasset, Romæ veoiens victoriam sustinebat: sed ooo diu latuit. Quidam enim lector rapiens epistolas, demonstravit Imperatori. Quamobrem Isidorus terrore compreheosus, in Alexandriam fugit, celare volens quod fuerat ei maodatum. Ob quam causam Isidorum Theophilus diligebat. Verum Palatii Judices præposuere Joaonem. Cumque multi Theophilum accusareot, libellos adversus eum pro diversis causis præsentibus Episcopis obtulerunt. Tunc Præpositus Palatii Eutropius nomine, sumeos accusationes scriptas osteodit Theophilo: diceos, aut ordina Joannem: aot accusationes veniant ad examen.

Theophilus Chrysostomum Episcopum invitus ordinat.

Hinc perterritus Theophilus, Joannem ordinavit Episcopum. Qui suscepit Episcopatum sextaderima die Februarii meosis, * Consulatu Honorii Imperatoris, & Eutychiani Præfecti.

*An. Dom. 398.

Quia vero Joaooes vir fuit omnino præclarus, ex libris, quos reliquit, agnoscitur. Cujus vitam, genus, cooversationem, & quemadmodum sit depositus, & mortr * potius hoooratus, exponam.

*Ed. V. *posterius.*

Socrates lib. 6. c. 3. pag. 301. D.

Joaones itaque fuit Antiochenus, filius Secundi, & Aothusæ nobilium personarum, discipulus Sophistæ Libanii, & auditor Andragatii Philosophi. Cumque se ad advocationem præpararet, considerans molestias litigantium, injustumque vitæ propositum, potius elegit quietem. Et hoc fecit æmulatus Evagrium, quoniam & ipse dum iisdem studiis esset usus, quietam magis secutus est vitam. Mox ergo mutato schemate, pariter & incessu, divinis lectionibus incumbebat, & frequentius ad sanctam concurrebat Ecclesiam.

Hæc ageus persuasit etiam Theodoro, & Maximo, qui fuerant condiscipuli ejus apud Sophistam Libaniom, ut pomposam relinquerent vitam, & simplicem seqoerentur. Quorum Theodorus postea Episcopns Mopsuestenæ ordinatur Ecclesiæ, Maximus autem Seleuciæ Isauriæ.

Chrysostomus fit discipulus Diodori, & Carterii Abbatum.

Tunc itaque isti finne discipuli in lectione divina Diodnri, atque Carterii, qui eodem tempore sacris Monasteriis præsidebant. Sed Diodorus postea Tarsi ordinatus Episcopus, multos conscripsit libros, sacras ad litteram intuens scripturas. Porro Joannem degentem eum Basilio, tunc a Melatio factum Diaconum, & postea Cæsareæ

Chrysostomus fit Lector in Ecclesia Antiochena.

Cappadociæ Præsulem constitutum, Zeno Episcopus ab Hierosolymis revertens, Lectorem in Ecclesia Antiochena constituit. In quo adhuc nfficio positus librum edidit contra Judæos. Post paucam vero tempus etiam Diaconatum a Meletio prometeos. De Sacerdotio alium fecit librum, aliosque plurimos explanavit. Postea vero Meletio in Constantinopolitaoa urbe defuncto, recedens Joanoes a Meletianis, & neque Paulino communicans; tribus annis continue sub quiete degebat.

Fit Presbyter.

Postea vero Paulino moriente, ab Evagrio ejus successore Presbyter ordinator. Ante Episcopatum itaqae hoc modo conversatus est. Fuit enim vir, ut aiunt, propter aelum castitatis severior, & amplius quam babebat a juventute sua, furori magis, quam reverentiæ se præbebar, & propter vitæ rectitudinem incautus prospicere de futuris: propter simplicitatem vero oris libertate profusus, apud colloquentes non mediocriter utebatur: docendo præcipuus erat, utilis ud corrigendos audientium mores; in con-

Chrysostom. Clericos corrigit.

fabulatione vero arrogans a uescientibus putabatur. Cnm ergo talis moribus esset, Episcopatu suscepto, majori fastu, quam debuerat utebatur, Clericorum suorum corrigere vitam vnleos. Mnx igitnr in ipso initio, cum Clericis asper videretur Ecclesiæ, erat plurimis odiosus, & velut furiosum universi declinabant. Compellebat enim eum, nt omnes offenderet, Serapio Diaconus ejus, qui aliquando præsentibus Clericis hunc protolit magna voce sermonem: Nunquam poteris, o Episcope, hos corrigere, nisi ano baculo percusseris universns. Quo dicto majora

Sacerdotes adversus Chrysostom. conspirant.

contra eum odia concitata sunt. Non post multum vero tempus, plurimos Clericorum pro diversis exemit causis. At illi conspirantes adversus eum, etiam derogationibus apud populos utebantur; quarom rerum faciebant maximam fidem, eo quod nec ullum secum comedere pateretur, nec ipse ad alium invitatus accederet. Dicunt enim

Chrysost. solus cibum capiebat.

quidam, propterea noluisse eum cum quoquam comedere, eo quod turpiter manducaret, escasque perciperet: alii vero propter excellentem ciborum continentiam hoc eum facere prædicabat.

Sozomen. lib. 8. cap. 9. pag. 769. C.

Ego tamen quodam viro veraci referente audivi, quia propter abstinentiam capite, & stomacho sæpe dolebat, & ideo prandiorum epulas evitabat.

Socrates. lib. 6. cap. 4. pag. 304. A.

Porro populus propter sermones, quos in Ecclesia faciebat, diligebat eum, parvipendens accusatorum voces. Quales vero sint ejus libri, non oportet nunc dici: quoniam legentibus poterunt iodicari. Igitur cum Clero tantummodo esset iofensus, machinationes contra eum non omnino valuerunt. Dum vero etiam plurimos Procerum objurgare cœpisset, tunc iovidia contra eum major accensa est. Er quidem plurima dicebantur: multa quoque faciebant audientibus fidem.

CAPUT IV.

Quomodo Eutropius Præpositus Imperatoris fuerit interemptus.

Socrates. lib. 6. cap. 5. pag. 304. C.

EJus derogationibus dedit augmentum homilia, contra Eutropinm tunc prolata. Eutropius enim Ennuchns Præpositus Imperatoris, & habens Coosulis dignitatem, volens io quibusdam ad Ecclesiam refugientibus vindicare, studuit ab Imperatoribus legem poni, jubentem nt nullns ab Ecclesia confugeret, imo qui dudum refugerant, traherentur. Sed Dei secutum est repente judicium. Erat ergo proposita lex. Post paucos vero dies cum ipse Eutropius offendisset Imperatorem, inter refugas erat apud Ecclesiam.

Chrysostom. publice declamat in Eutropium.

Episcopus vero, Eutropio sub altari jacente, nimio que percusso timore, residens super ambonem, ubi solebat prius consuete facere sermonem, homiliam increpatoriam fecit adversus eum. Unde plurimos magis offendebat, eo quod homini in infelicitate posito non solum miseratns non est, sed etiam nec objurgare desisteret. Igitur Eutropii, tunc Consulatus dignitatem habentis, propter quædam vitia caput Imperator jussit auferri, & ex ordine Consulum ejus nomen penitus abrogari.

An. Dom. 399.

Quamobrem Theodori solummodo, qui cum eo Consul fuit, nomen adscriptum est. Pro diversis igitur causis multos sæpius fiducialiter nbjurgabat, & plurimis erat odiosos. Unde Theophilus, Alexandrinæ civitatis Episcopus, mox post ordinationem causas ejus dejectionis inquisivit, & quibusdam præsentibus de eo latenter obloquebatur, multis etiam longe positis scribebat. Contristabatur enim non solum pro fiducia Joannis: sed quia etiam Isidorum Presbyterum suum, Episcopum Constantinopoleos ordinare non valuit.

Theodoretus. lib. 5. cap. 28. pag. 235. D.

Sacerdotibus igitur Joannes Episcopus supplicabat, ut secundum Ecclesiasticas viverent sanctiones, quas quicumque prævaricari præsumerent, eos ad templum probibebat accedere. Dicebat enim, quia nec deberent frui honore Sacerdotii, qui eorum vitam contemnerent imitari. Non solum enim providentiam urbis Constantinopoleos habebat, sed etiam totius Thraciæ, quæ sex Provinciis est divisa, & quæ undecim administrationibus dispensatur.

Quas provincias rexerit Chrisost.

His legibus ordinabat etiam Ponticam regionem, quæ totidem Judicibus gubernari dignoscitur. Cumque cognovisset in Phœnice adhuc dæmonibus sacrificia ministrari, electos Monachos & Imperialibus sanctionibus coarmatos adversus cultores destinavit idolorum: dans pecunias templorum destructoribus erogandas, non ex ærario publico: sed quas a fidelissimis mulieribus oblatas sponte percipiebat.

CAPUT V.

De Conversione Celticorum per Joannem.

Theodoretus. lib. 5. cap. 30. pag. 236. C.

VIdens igitur etiam populum Celticorum, Arianis retibus laqueatum, & cogitans de eorum capienda salute, consilium hujusmodi venationis invenit. Ejusdem namque linguæ Presbyteros, Diaconos, atque Lectores fecit, & unam eis Ecclesiam dedit. Qua occasione multos eorum cepit, dum & ipse frequenter illic iret, & per interpretem Celticam divinas lectiones exponeret. Hæc ergo intra civitatem crebro faciens,

Chrysostomus viros Apostolicos ad conversionem Scytharum dirigit.

& plurimos ejus gentis Arianorum ad Apostolica dogmata revocavit. Apud Scythas autem quidam erant desiderium salutis habentes, qui non poterant pervenire. Quod Joannes agnoscens, quæsivit viros Apostolico zelo ferventes, eosque direxit, & desiderantibus salutis gratiam ministravit. Ego autem etiam litteras ejus legi ad Leontium Ancyræ Præsulem, quibus indicavit Scythas fuisse conversos in nostra provincia. Et cognoscens in quibusdam vicis Marcionis crevisse languorem, scripsit ejus loci Pastoribus, ut eos pellerent. Insuper etiam Principis pro hac causa proferri petiit sanctionem. * Quod igitur Ecclesiarum curam in animo habuerit secundum divinum Apostolum, satis hæc docuerint. * Licet autem etiam aliunde illius libertatem intelligere.

** Hæc desunt in MSS. codicibus, & in Ed. V.*
** hæc autem desunt in Edit. Valesii.*

CAPUT VI.

De Gaina Magistro militum, ejusque rebellione.

Theodoretus lib. 5. c. 32. pag. 237. B.

GAinas quidam genere Celticus, consilio Barbarus, studio tyrannico vehementer elatus, eo tempore cum esset Magister militum, multos suæ gentis, multos etiam Romanorum sub suo magisterio habens, terrorem plurimis, etiam ipsi Principi meditatione tyrannidis inferebat; eratque Arianus. Is ergo rogavit Imperatorem, ut intra civitatem ei unam daret Ecclesiam. At ille eum se placare promisit. Tunc evocans Joannem, eique potentiam illius, meditatamque tyrannidem dicens, petebat ne data Ecclesia, ejus refrænaret intentionem. At ille virtute fortissimus: Noli, inquit, o Imperator, hæc promittere, neque sanctum canibus dare. Non enim potero Deo benedicentes expellere, & sanctum templum blasphemantibus injuste contradere. Neque hunc Barbarum metuas, Imperator: sed ambos nos jube vocari, & sub silentio inter nos quæ dicuntur audi. Ego namque linguam illius sic frænabo, ut non præsumat petere, quæ dari non expedit. Hoc audiens Imperator gavisus est. & utrumque altera die vocavit. Tunc Gainas petitionem suam poscebat; Joannes contradicebat, dicens: Non licet Imperatori pietatem custodienti, aliquid contra mandata divina præsumere. Cumque responderet ille, quia oratorium & ipse habere deberet; Joannes ait: Ubique tibi divina domus aperta est, & nullus te vetat orare. At ille: Sed ego, inquit, alterius sectæ sum, & cum meis unum templum habere deposco. Multos enim pro Romana Republica labores assumpsi, & non debeo in mea petitione contemni. Cui Joannes: Plurima, inquit, præmia, & quæ transcendunt tua certamina, percepisti, Magister militum factus, Consulari toga insuper exornatus. Et oportet te considerare qui dudum fueris, & qualis modo conspiciaris, & quæ prisca paupertas, & quæ moderna substantia: quibus vestibus utebaris antequam Histrum transisses, & quibus nunc uteris. Considera igitur quia pauci labores maxima tibi præmia contulerunt, & circa honorantem te non sis ingratus. His sermonibus tantus ille Doctor obstruxit os Gainæ, eamque compulit ut taceret.

Chrysostom. impedit, ne Gainæ Ecclesia una concedatur.

Socrates lib. 6. cap. 6. p. 307. C. Gainas conatur incendere Palatium CP.

Igitur dum Gainas adipisci desideraret Imperium, qui dudum de sua fide apud beatam martyrem Eufemiam in Chalcedonia Imperatori Arcadio promisisset, diversa consilia revolvebat, & in sua intentione semper instabat. Dumque per diem nihil in urbe Constantinopolitana agere potuisset; machinatus est, ut nocte Barbaros mitteret, qui Palatium concremarent. Tunc enim aperte monstratum est, quomodo Deus custodiat civitatem. Missis enim ab eo Barbaris ad incendium atque prædas, Angelorum turba apparuit, armatorum ingens corpus habentium. Illi vero putantes esse milites, abscesserunt. Cumque hoc Gainæ fuisset nuntiatum, incredibile visum est. Noverat enim quia cunctus exercitus per civitates fuerat constitutus. Quapropter denuo futura nocte alios destinavit. Cumque idem ei renuntiatum fuisset (denuo enim Angeli eamdem visionem Barbaris ostendebant) novissime ipse egressus cum multitudine, miraculi sumpsit experimentum: arbitratus revera, quia per diem quidem lateret exercitus: nocte vero pro ejus custodia poneretur. Et ita, dum intra urbem nihil posset implere, egressus ad Thraciam, aperte hostilem monstravit intentionem.

Theodoret. lib. 5. c. 32. & 33. pag. 238. C.

Cum igitur aliquantum transisset tempus, diu meditatam tyrannidem Gainas patefecit. Collecto namque exercitu, per Thracias universa vastabat. Hoc agnoscentes & Judices, & populi terrebantur; & neque repugnare illi quilibet præsumebat, neque apud eum legatione fungi, dum asperitatem Barbaricam formidarent. Tunc ergo alios omnes tamquam metuentes relinquens Imperator, Joanni viro sanctissimo onus legationis imposuit. At ille neque illius resultationis memor, neque inimicitiarum, quæ hinc exortæ videbantur, alacriter est profectus ad Thracias. At ille cognoscens Legatum, ejusque fiduciam pro pietate sic licenter assumptam, occurrit ei longo itinere, ejusque dexteram suis oculis circumposuit: insuper etiam suos filios sacra ejus genua osculari præcepit. Hujus ergo virtutis Joannes fuit, ut etiam valde terribiles humiliari cogeret, & timere.

Chrysostom. legatus ad Gainam.

CAPUT VII.

De Quæstione inter Ægyptios Monachos exorta: An Deus corporeus sit, an incorporeus.

Socrates lib. 6. cap. 7. pag. 309. D.

EA tempestate quæstio mota fuerat: utrum Deus corporeus esset, & hominis haberet schema; an certe incorporeus, & schemate humano omnimodis alienus. Ex qua quæstione contentiones, & certamina plurima surrexerunt, aliis hoc affirmantibus, aliud aliis: maxime tamen simplices Monachorum corporeum, & humanæ formæ Deum esse judicabant. Plurimi vero reprobantes illos, Deum incorporeum esse dicebant, & forma corporea segregatum. Cum quibus Theophilus quoque Alexandrinus consonabat Episcopus, ita ut in Ecclesia coram populo contra eos, qui humanæ formæ Deum asseverant, contenderet, & Deum incorporeum suo dogmate definiret. Hæc agnoscentes Ægyptiorum Monachi, venerunt Alexandriam; & seditionem contra Theophilum velut impium excitarunt, ita ut eum occidere niterentur. Hoc ille agnoscens, cogitavit quemadmodum evitaret mortem. Quos sub blandimento suscipiens, hac eis locutus est: Sic, inquit, vos video sicut Dei vultum. Hoc dicto Monachos a suo impetu revocavit. At illi: Si vere, inquiunt, dicis, quia Dei vultus sic est, sicut & noster, anathematiza libros Origenis. Ex ipsis enim quidam adversantur opinioni nostræ. Si enim hoc non feceris; quæ impiorum, & Deo rebellium sunt, a nobis sine dubio sustinebis. Ego, inquit, Theophilus, quæ vobis placent fa-

Monachi Ægyptii seditionem excitant contra Theophilum qui Deum incorporeum dicebat.

cio, nolite in me sævire. Nam & ego loimicus sum librorum Origenis, & culpo suscipieotes. Sic ergo Monachos declinavit; & forsitan ideo hæc quæstio hactenus est ablata. Post hæc hojusmodi caosa provenit. Ægypti Monasteriis qaatuot venerabiles præsidebaot viri, Dioscoius, Ammooius, Eusebius, Euthymius germani, qui pro corporis magnitudioe Longi vocabaotur, sermone vitaque fulgeotes, & propterea apud Alexandrinos egregii. Sed etiam Theophilus eos hunorabat Episcopus. Quamobrem Dioscorum violenter tractum, Hermopoleos fecie Episcopum; duos autem eorum rogavit, ut habitarent eum eo, & vix ut Episcopus fieret impetravit, factosque Clericos, Ecclesiæ Oeconomos iostituit. Cumque illi æstuarent, cur minus propositum suæ conversationis implerent, & procedenti tempore viderent animas suas lædi, dum Episcopus *pecuniaram haberet vitam, & multum auri congregandi studium, repudiabant esse cum eo, & deserti potius habitaculum diligebaut. Dumque ille nescieus eorum voluotatem, sibi eos adesse deposceret: postea videns, quia eis potius ipse displiceret, iratus interminabatur eis. At illi hoc parvipendentes abscedoot. Porro Theophilos cam animo fervens, nisus est, ut viros illos, qua posset arte, vaxaree. Et fratrem ioterim eorum Dioscorum habehat odiosum. Cootristabatur enim, quia eos turba diligeret & coleret Mouaeborum; & sciebat, qoia eis aliter nocese non posset, nisi Monachos debellaret. Probaverat quoqua, quia crebru cum eis habito sermone, faterentur incorporeum esse Deum, & non humanæ formæ: ne forta necessitate humanæ formæ, humana quoque passio sequeretur. Et cum sic Theophilus saperet, tamen ut se vindicaret, qood bene prius prædicaverat, immutavit. Mitteus enim io eremum, plurimos Monachorum simplicium, & spiritali exercitatione carentium est veoatus: dicens non oportere sequi Dioscorum, ueque fratres ejus, dicentes incorporeum essa Deum. Deus enim secundom divinam scripturam & oculos babet, & aures, & maous, & pedes, sicut & homines. Dioscurus autem, ejusque sequaces, sequeoaes Origenem dogma blasphemum introducunt, quasi Deus nec oculos, nec oures, nec manus habeat, neque pedes. Hac seductiooe Mooachorum plurimi suot decepti, & seditio serventissima suscitatur. Sed eaercitati viri seducti non sunt, simplicea autem ardore fidei repente contra fratres iusurgunt. Et facta divisione, alterutros impetebant. Theophili sequaces, Origenistas, & impios appellabant fratres. Isti vero sequaces Theophili Humaniformianos vocabane. Ob quam rem orta immani seditione, Theophilus cum armatorum multitudioe venit in Nitriam contea Dioscorum, ejusque fratres: At illi vix fuga valuerunt declinare pericula.

* Ed. Niv. & Frob. *pecuniam haberet multam.*

Seditio inter Monachos ob quæstionem de natura Dei incorporea.

CAPUT VIII.

Quomodo hymni nocturni a Joanne sunt incœpti.

Socrates lib. 6. cap. 8. Edit. Christ. Valesf. cap. 7. & 8. pag. 312. C. Collectæ sabbato & Dominica fiebant.

CUm hæc in Ægypto fierent, Joannes Constantioopolitanus doctrina florebat, & apud cunctos favorabilis habebatur. Auxitque primus in nocturnis hymnis orationes ob hujusmodi causam. Ariani, sicut dictum est, foras civitatem Collectas agebaot. Sabbato autem, atque Duminica intra portas & per porticus congregati, hymnos, & antiphonas ex Ariano dogmate compositas decantabant. Et hoc maxima noctis parte facientes, diluculo cum ipsis autiphonis per mediam civitatem egressi portam, ad suam Ecclesiam coucurrebant. Cumque hoc crebro quasi ad vituperationem Orthodoxorum facere non cessarent; frequenter enim etiam hoc cantabaot: Ubi sunt qui dicunt trina virtute unum? Tuoc Joannes metuens, oe simplices hujosmodi canibus traberentur, instituit suum populom, ut & ipsi nocturnis occuparentur hymnis; quatenus & illorum obscuraretor opus, & fidelium professio firmaretur. Studium ergu Joannis nimis utile, cum turba periculisque finitum est. Nam dum clariores hymni homousiaoorum noctibus apparerent (fecerat enim cruces argenteas, quæ cum cereis portabantur, expensas ad hæc Eudoxia Augusta præbeote) tunc Ariani zelo tracti, usque ad oeces insurgoot. Una ergu nocte, cuogressiooe facta, petra io fronte percussus est Brisou Eunuchos Augustæ, qui ad hymnos exercendos fuerat deputatus. Sed etiam quidam ex populu utriusque partis extiocti soot. In his motus Imperator, prohibuit Arianos hymnos publice decantare.

Chrysost. fecit cruces argenteas, quæ cum cereis portabantur.

CAPUT IX.

Quod Episcopo Ignatio Angelorum Deum laudantium visio sit ostensa.

Socrates lib. 6 cap. 8. pag. 313. D. Antiphonarum origo.

DIcendum tamen est, unde sumpsit initium; ut in Ecclesia Antiphonæ decantentur. Igoatius Antiochiæ Syriæ tertius post Apostolum Petrum Episcopus, qui etiam cum ipsis degebat Apostolis, vidit Aogelorum visionem, quomodo per Antiphonas sanctæ Trinitati dicebant hymnos. Isque modum visioois Antiochenæ tradidisse probatur Ecclesiæ; & ex hoc ad cunctas transivit Ecclesias.

CAPUT X.

De inimicis Joannis.

Sozomen. lib. 8. cap. 10. pag. 770. A. Joannes Chrysostomus quo pacto odium Augustæ sibi conflarit.

FErtor enim quoniam ioter alia Joannes etiam pro Severiano Gabalensi Episcopo, odium Augustæ conceperat. Is anim Severianus, & Antiochus Ptolemaidis, ambo eloquentissimi erant; & coram Ecclesia docere præparati. Veniens ergo prius Antiochus Constantinopolim eloquentia promotus, atque pecuniis ditatus, in suam reversus est civitatem. Pro cujus zelo Severianus postea venit, videosque quod Joannes frequenter in Ecclesia sermone facto mirabilis apparebat; eratque honorabilis apud multos Proceres, & apud ipsum Imperatorem, pariter & Augustam. Cumque Joanes perrexisset in Asiam, huic commendavit Ecclesiam. Credebat enim ejus blandimentis, quia eum revera diligeret. Ae ille magis se auditoribus commendabat. Quod dum Joannes audisset, Serapione nuntiaote, zelatus est. Reversoque ab Asia Joanne, contigit transeunte Severiano, ut studiose non assurgeret Serapio. At ille exasperatus clamavit: Si Serapio clericus mortuus fuerit, Christus inhumanatus non est. Ob quam rem accusatus a Serapione velut injuriosus, & in Deum blasphemus, civitate pulsus est a Joanoe. Quod Augusta cognoscens per familiares Severiani, mox eum a Chalcedone fecit revocari. Porro Joanoes multis rogantibus, eum videre refugiebat, donec in Apostolorum Ecclesia ejus genibus poneret Augusta

Chrysost. Severianum Constantinopoli pellit

Theodosium filium suum, supplicans, & sæpe conjurans, ut Serverianum suo reconciliaret affectui.

Socrates lib. 6. cap. 9. & 10. pag. 314. A.

Interea Monachi ab eremo ad Constantinopolim veniunt cum Dioscoro, & fratribus, cum quibus Isidorus, qui Theophili amicissimus dudum, ob hujusmodi causam postea fuerat inimicus. Petrus quidam Archipresbyter Alexandrinæ fuit Ecclesiæ. Hunc Theophilus ab Ecclesia odio faciente projecit: culpans eum quasi mulierem quamdam Manichæam, non primitus abrenuntiantem hæresim, in communionem sacram suscepisse. Cumque Petrus diceret se eam jussu Theophili suscepisse; illo negante, Isidori testimonium Petrus implorabat: quia hoc actum non ignorasset Episcopus. Eo tempore Isidorus Romæ degebat, a Theophilo missus ad Damasum, ut ei Flavianum Antiochiæ reconciliaret Episcopum. Verum reversus Isidorus Petri responsionem veram esse firmavit: dicens, quia mulier Manichæa cum Episcopi fuisset jussione suscepta. Hinc accensus Theophilus, ambos expulit ab Ecclesia. Ob hanc ergo causam Isidorus cum Dioscoro, & * reliquis Constantinopolim venit, ut Principi, & Joanni ejus facta narraret. Hæc Joannes agnoscens, honorabat principio viros, eorumque fruebatur orationibus. Communione vero sacra cum eis ante causæ cognitionem participare non voluit. His ita gestis, pervenit ad Theophilum sermo falsus, quasi Joannes illis communicasset, & eis ferret auxilium. Parabatque ut non solum de Dioscoro, & Isidoro semet ulcisceretur: sed etiam Joannem Episcopatu deponeret. Misit ergo ad singularum Episcopos civitatum epistolas, celans intentionem suam, culpans tamen Origenis libros. Deinde Epiphanium Cypri fecit amicum, cum prius ejus fuerit inimicus, tamquam de Deo minus saperet, eumque formam hominis habere judicaret. Tunc ergo quasi ex pœnitentia, ejus se professus est sequi * sectam; egitque ut Synodus Episcoporum Cypri celebraretur, quatenus libri damnarentur Origenis. Porro Epiphanius propter nimiam sui reverentiam, atque simplicitatem circumventus, constituta Synodo lectionem librorum Origenis interdixit; misitque litteras ad Joannem, monens ut se ab Origeniana lectione suspenderet; & Synodo congregata, quæ placuerant, etiam ipse firmaret. Theophilus igitur famosissimum Epiphanium circumveniens, & agnoscens sua vota proficere, etiam ipse collectis Episcopis libros damnavit Origenis, qui pene ante ducentos defunctus erat annos: non quia hujusmodi haberet intentionem, sed studens * Dioscoro, ejusque nocere sequacibus. Joannes autem parvipendens quæ ab Epiphanio, & Theophilo fuerant nuntiata, in doctrina Ecclesiastica laborabat, & in ea quidem florebat: nihil tamen de his, quæ contra eum cogitabantur sæpe, curabat. Cumque Theophilus jam manifesto studere videretur, ut Joannem Episcopatu deponeret, tunc etiam inimici Joannis Theophilum sunt secuti; & multi Clerici, multi Procerum Palatii tempus invenientes opportunum, nitebantur ut Synodus Constantinopoli fieret contra Joannem. Et hoc tam per epistolas sibimet, quam per verba mandabant. Auxit igitur odium Joanni causa Severiani, & Antiochi Episcoporum, quæ supra relata est.

** MS. Lyr. fratribus.*

Theophilus cum Epiphanio jungit amicitiam.

** MS. Lyr. dicta.*

Epiphanius & Theophilus damnant libros Origenis.

** MSS. Dioscorum ejusque sequaces circumvenire.*

Quid Theophili in Chrysostomum odium auxerit.

CAPUT XI.

Quomodo Epiphanius Cyprius Joanni fuerit inimicus.

Socrates lib. 6. cap. 11. & 12. Edit. Christ. Vales. cap. 12. & 13. pag. 318. D.

POst paucum vero tempus Epiphanius Episcopus Constantinopolim venit, portans damnationem librorum Origenis. Quibus non quidem ipsum Origenem excommunicatum decreverant: sed libris tantummodo derogaverant. Egressus ergo ad Basilicam sancti Joannis, milliario ab urbe septimo constitutam; & Collecta ibidem celebrata, ordinatoque Diacono rursus venit in civitatem, & invitationem quidem Joannis declinavit causa Theophili: in propria vero mansione habitare magis elegit. Et vocans tunc præsentes Episcopos, damnationem librorum Origenis legebat eis. Et quidam habentes Epiphanii reverentiam subscribebant; plurimi autem hoc facere recusabant. Quorum fuit etiam Theotimus Scythiæ Præsul, qui ita respondit: Ego, inquit, o Epiphani, neque ei, qui dudum bene requievit, injurias infero, neque rem blasphemam tentare præsumo, damnans ea, quæ priores nostri respuere noluerunt; proinde neque malam doctrinam in libris Origenis esse conspicio. Tunc proferens libros * ejus Origenis legit, & Ecclesiasticas expositiones ostendit, ac postea procedens dicebat: Qui his contumelias inferunt, nesciunt semetipsos. Hæc ergo Theotimus, vitæ rectitudine famosissimus, Epiphanio respondisse fertur. Sed quoniam detractores plurimi subripientes, velut blasphemum respuunt Origenem, pauca de his dicere non videtur absurdum. Viles homines, & qui per semetipsos nequeunt apparere, vituperando meliores esse se aliquid conantur ostendere. Hoc passus est primo Methodius, Lyciæ Olympi civitatis Episcopus, deinde Eustathius pauci Præsul temporis, & post eum Apollinaris, novissime Theophilus. Isti derogabant Origeni, & * alii ob aliam causam ad accusationem ejus accesserunt. Methodius igitur cum multum derogasset primitus Origeni, postea velut ex pœnitentia miratus virum, in dialogo quem attitulavit Xenonem, sic ait: Sed quid amplius ego de illorum querimoniis factis contra Origenem loquor? Dum culpant eum pro quibus putant causis, & nihil quasi male credentem de sancta Trinitate reperiunt, ostenduntur in eo magis pietatis, & rectitudinis testimonia perhibere. Athanasius autem defensor Nicæni Concilii, libris propriis contra Arianos voce clara testem suæ fidei hunc virum vocat, illius libros conjungens suis, & hæc dicens: Mirabilis, inquit, & laboriosissimus Origenes, hoc de Filio Dei nobis testimonium perhibens, ait, coæternum eum esse asseverans Patri. Ignorant igitur semetipsos derogatores Origenis, etiam laudatorem ejus Athanasium blasphemantes. Hæc de Origene dicta sufficiant. Nunc sequamur historiam.

Memoranda sententia Theotimi cum rogaretur ut damnaret libros Origenis.

** MS. Santheod. ei.*

** MS. Santheod. & taliter.*

Methodii testimonium de Origene.

Athanasii testimonium de Origene.

CAPUT XII.

Quomodo Joannes acceperit Epiphanium.

Socrates lib. 6 cap. 13. Edit. Christ. Vales. cap. 14. pag. 320. D.

JOannes igitur Constantinopoleos indignatus non est, cur absque regulis in ejus Ecclesia ordinationem fecerit Epiphanius: sed tamen rogabat, ut inter Episcopos cum eo maneret. At ille nec manere se cum eo, nec orare respondit, nisi Dioscorum, & qui cum eo erant, urbe depelleret,

Joannes Chrysost. non vult consentire in damnationem librorum Origenis.

pelleret, & ipse in librorum Origenis damnationem subscriberet. Joanne hæc facere differente, & dicente non oportere ante Catholicam cognitionem aliquid facere petulanter; ad hoc consilium ab inimicis Joannis Epiphanius instigatur. Cum esset in Apostolorum Ecclesia celebranda Collectio, procedere faciunt Epiphanium, & coram omni populo Origenis damnare libros, & adjudicare Dioscorum, ejusque sequaces, simul quoque derogare Joanni, velut eorum defensori. Hæc Joanni nuntiantur. Altera vero die dum jam venisset Epiphanius ad Ecclesiam, hæc per Serapionem verba mandavit: Contra regulas multa gessisti, o Epiphani; primum quidem, quia ordinationem fecisti in Ecclesia, sub meo jure constituta; deinde quia, me non jubente, in ea auctoritate propria Sacra celebrasti. Rursus quia invitatus excusasti, & nunc denuo in teipsum confidis. Quapropter observa, ne turba nascatur in populo, & hujus rei periculum ipse suscipias. Hæc dum audiisset Epiphanius, ab Ecclesia formidatus abscessit. Cumque reversurus esset ad Cyprum, ferunt quidam hæc eum mandasse Joanni: Spero quia non morieris Episcopus. At ille remandavit: Spero te ad tuam patriam non redire. Hæc utrum vere dicta sint, nescio: ambo tamen hunc habuere finem. Nam nec Epiphanius vivus pervenit ad Cyprum, sed in navi defunctus est: & Joannes post paululum Episcopatu depositus est.

Chrysostomus Epiphanium redarguit.

Epiphanius & Chrysostomus sibi invicem futura prænuntiant.

CAPUT XIII.

Cur Augusta gravius, & per quos Joanni facta sit inimica, & quomodo exilio fuerit deportatus.

Socrates lib. 6. cap. 14. Edit. Christ. Vales. cap. 15. pag. 321. D.

CUmque Epiphanius discessisset pervenit ad Joannem, quoniam Eudoxia Augusta eum contra Joannem armasset; & hic accensus, linguæ ubertate sermonem fecit in populo, cunctarum mulierum vituperatione plenum. Hunc sermonem populus omnis arripuit, quasi contra Augustam prolatus esset, & ita pervenit ad aures Imperatoris. Quod Augusta cognoscens, velut injuriam suam narravit Imperatori: dicens illius magis esse contumeliam, quæ ejus uxori fiebat. Quamobrem gestum est, ut Theophilus contra eum quam velociter Synodum celebraret. Quod etiam Severianus simul agebat; erat enim adhuc inimicus. Inter hæc Theophilus venit, multos simul Episcoporum * movens. Consuebant igitur plurimi Joannis inimici. Aderant etiam quos ab Episcopatu removerat. Omnes ergo concorditer in Chalcedona convenerunt, ubi tunc erat Episcopus Cyrinus, multa contra Joannem loquens, impium eum, superbumque vocans. Episcopi vero delectabantur in talibus. Porro Maruthas Mesopotamenus Episcopus nolens, Cyrini calcavit tunc pedem. At ille dolore constrictus, Constantinopolim cum Episcopis transire non potuit: alii vero sunt transvecti.

** Ed. V. moneas.*

Concilium in Chalcedone contra Joannem Chrysostomum.

Sozomen. lib. 8. cap. 16. pag. 779. D.

Postea vero cum dolore laboraret ejus crus frequenter, est abscisum, quia putredo pene omne corpus ejus invaserat, & pedem alium jam serpebat. Is ergo post paululum tempus est defunctus.

Socrates lib. 6. cap. 14. Edit. Christ. Vales. cap. 15. & 16. pag. 322. B.

Theophilo autem ab Alexandria venienti nullus occurrit, nec solemni honore portus est; erat enim apertissimus inimicus. Sed Alexandrini nautæ, qui tunc venerant cum frumentis, occurrentes, eum favorabiliter susceperunt. Cumque venisset Constantinopolim, refutavit in Ecclesiam introire; sed in una domo Augustorum, vocabulo Placidiana, tunc habitavit. Hinc ergo

cœperunt contra Joannem movere causas; & non jam de libris Origenis memoria ferebatur: sed has accusationes illicitas excitabant. His ita præparatis, convenientes Episcopi in suburbano Chalcedonensi, quod Rufini nomine vocitatur, ubi est in honore Petri, & Pauli Apostolorum Basilica constituta, evocaverunt Joannem, satisfacturum pro quibus accusabatur; jusseruntque ut cum eo venirent Serapion, & Tigrius Eunuchus Presbyter, & Paulus Lector; isti enim simul accusabantur. Cumque Joannes avocantes, velut inimicos refutaret, universalem Synodum fieri proclamavit. At illi nihil morati, quater eum evocaverunt. Qui cum noluisset accedere, sed Synodum fieri proclamaret, damnaverunt eum: in nullo culpantes, nisi quia vocatus noluit obedire. Dumque hoc fuisset circa vesperam nuntiatum, populus ad seditiones maximas excitatus est; & nocte concurrentes, eum trahi ab Ecclesia non sinebant: sed clamabant, ut apud majus Concilium de eo agitaretur examen. Porro jussio Principis imminebat, velociter eum ejici, & exilio deportari. Hoc agnoscens Joannes tertia damnationis die circa meridiem semetipsum, populo ignorante, contradidit. Cogitabat enim, ne ulla propter ipsum seditio nasceretur. Et ille quidem exilio ducebatur. In populo autem seditio importabilis est exorta, ita ut etiam multi inimicorum ejus misericordia moverentur: dicentes eum calumniam passum, quem paulo ante desiderabant videre depositum. Quamobrem clamabant omnes contra Principem, atque Concilium Sacerdotum, & maxime contra Theophilum. Non enim ejus machinatio jam poterat latere, quæ multis quidem indiciis apparebat; maxime quia Dioscoro, ejus fratribus mox post Joannis dejectionem communicaverat. Tunc igitur etiam Severianus in Ecclesia docens, Joanni derogabat, dicens: & si in nullo alio vituperandus Joannes est, ejus tamen superbia crimen est damnationi sufficiens. Omnia namque peccata remittuntur hominibus; *superbis autem Deus resistit*, sicut sanctæ scripturæ docent. *Jacob. 4. 6.*

Accusatur Chrysostomus.

Chrysostomus appellat Synodum universalem.

Chrysost mittitur in exilium

CAPUT XIV.

Quomodo Joannes sit reversus, & denuo a Calumniatoribus impetitus.

Socrates lib. 6. cap. 14. & 16. Edit. Christ. Vales. cap. 16. pag. 324. A.

ORta igitur immensa seditione, populo discurrente, & ad ipsa Regalia proclamante, Augusta permota rogavit Imperatorem, ut eum reverti præciperet. Misso igitur tunc Eunucho Brisone, etiam necessitas Joanni nolenti, ut in civitatem ingrederetur, imposita est. Eo siquidem remeante, cum multo ei honore ad Ecclesiam plebs occurrit. Et mox ut Joannes ingressus est, rogabant ut in Episcopali sede resideret, & populo orationem pacis impenderet. Quo refutante, atque dicente, quia hoc oporteret judicio fieri Synodali, & eos qui damnaverant, suam sententiam revocare, * accendabantur omnes videre eum in loco proprio residentem, & verba Doctoris audire. Qui licet diu tardaret, prævaluit tamen populus, & eum in sede residere Episcopali coegit, & consuete orationem præbere pacis. Coactus etiam sermonem fecit in populo. Hæc causa aliam præbuit inimicis occasionem. Et primo quidem de Heraclidis * ordinatione contra eum movere dicebatur Theophilus quæstionem, ut Joannem hujus rei occasione deponeret. Verum Heraclides non aderat, judicabatur eorum veluti præsens, quasi quosdam injuste cecidisset, catenisque vinctos misisset in pompam Ephesi

Seditio in Constantinopoli propter Chrysostomum in exilium abductum.

** MS. Theod. accedebant.*

Heraclides a Chrysostomo ordinatus, accusatur.

** MS. Theod. ordine.*

per mediam civitatem. Cumque pars Joannis diceret auditorium debere juste constitui, Alexandrini contendebant, ut Heraclidis accusatores susciperentur. Hinc ergo seditio, & cædes inter Constantinopolitanum populum, & Alexandrinum vehemens est exurta. Obquam rem plurimi vulnerati, pauci etiam mortui sunt. Hæc videns Theophilus, repente diffugit in Alexandriam, Quod etiam alii fecerunt Episcopi præter paucus, qui personam Joannis amplectebantur. His ita gestis, reprehensibilis Theophilus est invantus. Cujus auxit invidiam, quod rursus Origenis libris incumberet. Qui dum ab aliquo fuisset interrogatus, quomodo ea quæ abdicaverat rursus amplecteretur, ita respondit: Origenis libri similes sunt prato floribus universis pleno; quicquid ergo in eis bonum invenero, hoc decerpo: si quid vero mihi spinosum, occurrit, hoc quasi pungat, omitto. Hæc ergo Theophilus ait: non considerans Salomonis sapientissimi verba dicentis, quia *verba sapientum sicut clavi, & aculei* sunt. Ob hanc ergo causam apud omnes Theophilus reprehensibilia videbatur. Porro Dioscorus Hermopoleus Episcopus post paululum fugæ Theophili murtuus est, claraque sepultus in Basilica, apud illicem coustituta: ubi propter Joannem Synodus fuerat celebrata.

Eccles. 12. 11.

Missus ergo tunc Joannes in exilium, ad orientium habitabat Ponti, quod vocatur Hieron. Cumque per noctem terræ motua civitatem Regiam invasisset; Legati matutino tempore mittebantur ad eum, rogantes ut velociter reverteretur ad civitatem, & orationibus suis pericula removeret. Sed & alii post illos, & sursus alii destinati sunt; ita ut Legatis Bosphorus impleretur. Quod dum fidelissimus populus agnovisset, fluctus Propontidis navibus est opertus. Omnes enim occurrerunt cereos, & lampades accedentes pro reversione Pastoris.

Theodoretus ... 34. pag. 239. C.
Chrysostomi gloriosus ab exilio reditus

Interea cum Theophilus navigio in Hierapolim advenisset, mortuo ejusdem civitatis Episcopo, Nilamnionem Monachum elegeruot cives. At ille cum crebru refugeret, ei Theophilus suadebat, ne Sacerdotium refutaret. Tum ille * promisit, dicens: Cras quod Domino placet, implebitur. Altera vero die venientes ad cellam ejus cogebant eum. Tunc Nilamnion: Prius, inquia, oremus. Quod dum Theophilus laudasset, simul orabant. Nilamnion autem repente terminum vitæ cum illa oratione suscepit.

Sozomen. lib. 8. cap. 19 pag. 748. B.

* MS. Lyr. *respondit.*
Nilamnion ante ordinationem in oratione moritur.

CAPUT XV.

Qualiter Joannes tractaverit Augustam.

JOannes itaque doctrinis occupabatus, ordinavitque Serapionem Heracliæ Thracensis Episcopum. Unde contra eum majus odium excitatur. Post paululum namque hæc contigisse noscuntus. Augustæ Eudoxiæ statua argentea constituta est in columna porphyretica, chlamyde circumamicta; eratque posita nec pruxime, nec longe ab Ecclesia Sophiæ, quam plateæ tantummodo dividebat iter. Illic ergo consuete lusus publicus occurrebat. Porro Joannes ad injuriam hoc arbitratus Ecclesiæ, consueta fiducia rursus suam asmavit linguam. Et cum oporteret Principes supplicationis verbo deflectere, ut a tali lusu recederetur, hoc non fecit: sed impetu sui usus eloquii, jubentes fieri talia lacerabat. Augusta vero rursos ad suam hæc trahebat injuriam, & denuo præparabat, ut adversua eum Synodus celebraretur Episcoporum. Hoc sentiens Joannes illam famosissimam in Ecclesia protulit homiliam, cujus initium est; Rursus Herodias vesanit, rursusque turbatur: denuo saltat, denuo caput Joannis in mensorio conrupiscit accipere. Quod factum amplius ad iracundiam accendit Augustam.

Socrates lib. 6. cap 16 Edit. Christ. Vales. c. 17 & 18. pag. 326. A.

Chrysostomus prohibet ludos fieri circa statuam Imperatricis.

CAPUT XVI.

De insidiis, quæ Joanni fiebant.

INterea quidam homo comprehensus est, qui Joannem volebat occidere, traditusque ad supplicium Præfecto, a Joanne ne perimeretur ereptus est. Postea vero etiam Elpidii Presbyteri servus, cursu in Episcopum accedens, eum interimere nitebatus. Et dum a quodam teneretur, & ipsum repente percussit, simul & alium adstantem, & tertium. Tunc clamore facto multis convenientibus plurimos interemit, novissime tentus, & traditus est. Ex illo tempore Joannem populus custodiebat noctibus & diebus, ad ejus circumsedentes domum.

Sozomen. lib. 8. cap. 22 pag. 787. B.
Subornantur, qui Chrysostomum occiderent.

CAPUT XVII.

De secunda depositione Joannis, & de schismate facta propter eum.

POst paululum vero aderant Episcopi Leontius Ancyræ Galatiæ, Ammonius Laodiciæ Breson Thraciæ Philippensis, Acacius, Berœæ Syriæ, & alii quidam. His præsentibus accusatores prisci denuo movebantur. Joannes itaque confidebat in talibus: rogans ut accusatio decenter flagitaretus. Cumque supervenisset festivitas Natalis Salvatoris, Imperator solemniter ad Ecclesiam non occursit: sed mandavit Joanni, quia ei non communicaret, nisi criminibus prius exueretur. Cumque pro securitate Joannis accusatores ejus valde perterrerentur, præsentes Episcopi nihil aliud requirebant, nisi quia post depositionem non servato decreto Concilii resedisset in sede. Cumque ille responderet, quia sexagintaquinque Episcopi communicantes ei, decrevissent; Leontius & alii reclamabant dicentes: Sed plurimi te, o Joannes, deposuerunt. Cumque denuo Joannes hanc regulam non Orthodoxorum Ecclesiæ, sed esse firmaret Arianorum; nam in Antiochia congregati pro damnatione fidei de consubstantialitate prolatæ, odio Athanasii hanc regulam protulerunt. Tunc illi non recta satisfactione condemnaverunt eum: non intelligentes, quia, dum hac regula uterentur, Athanasium quoque deposuerunt. Hæc acta sunt circa festivitatem Paschæ. Mandavitque Imperator Joanni non se posse ad Ecclesiam venire, quia eum duo Concilia condemnassent. Vacabat ergo Joannes, & nequaquam in Ecclesiam descendebat. Mox igitur omnes ei faventes ab Ecclesia recedentes, Pascha quidem in thermis, quæ Constantianæ vocantur, celebraverunt. Cum quibus plurimi Episcoporum, Presbyterorum, & sacri Ordinis Clericorum commoti sunt, * collectiones seorsum per loca diversa celebrantes: unde etiam Joannitæ vocati sunt. Porro Joannes duobus mensibus nusquam processit, donec Princeps eum duci juberet in exilium. Et ille quidem tractus ab Ecclesia, ducebatur. Quidam vero Joannitarum ea die Ecclesiam incenderunt. Qua ardente flans ventus etiam Basilicam Senatus pariter comprehendit. Quod actum est vicesima die Januarii mensis, * Consulatu Honorii sexto, & Aristenis. Ob quam rem Optatus Præfectus urbis, dum Paganus esset, odio Christianorum plu-

Socrates lib. 6. cap. 16. Edit. Christ. Vales. cap. 18. pag. 326. D.
Altera Synodus propter Chrysost.

Joannitæ vocati, qui erant a parte Joannis Chrysostomi
* MS. Lyr. *Collectas.*

* An. Dom. 404.

rimos Joannitarum diversis tormentorum generibus laniavit.

CAPUT XVIII.

De Exilio, & morte Joannis.

Theodoretus lib. 5. cap. 34. pag. 240. A.

JOannes igitur non solum e civitate pulsus est, sed etiam in quamdam parvulam civitatem atque desertam Armeniæ Cucusum destinatus est. Inde rursus ad Pityuntem, ubi fines sunt Ponti, Imperiique Romani, quæ loca crudelibus Barbaris sunt vicina. Sed clemens Dominus non permisit victorem athletam per loca talia diu morari.

Sozomen. lib. 8. cap. 26. & 28. pag. 793. D. & 798. C.

Inter hæc Innocentius Romanus Antistes, audiens de Joanne, & moleste ferens, volensque generale celebrari Concilium, scripsit Joanni, & Clero Constantinopoleos, quod non oporteret Joanni successorem dari, nec ejus Clerum alii parere Pontifici, quas prolixitatis causa non transtuli. Aiunt enim Joannem cum exilio duceretur per visionem cognovisse diem, qua moriturus esset, ostensam sibi a Basilisco Martyre in Comanis, ubi cum esset itinere fatigatus, dolorem capitis non ferens, & ardorem solis, vitam languore finivit.

Socrates lib. 6. cap. 19. Edit. Christ. Vales. cap. 21. pag. 328. D.

Quarta decima die Septembris mensis, * Consulato Honorii septimo, & Theodosii secundo.

**An. Dom. 407.*

CAPUT XIX.

Quomodo Illyricum, & Occidens propter Joannem ab Orientalibus se suspenderint Episcopi.

Theodoretus. lib. 5. cap. 34. pag. 240. C.

HUjus igitur injustitiæ causas abominati sunt præcipue Europæ Pontifices ab eorum namque se suspenderunt communione; pariter omnes Illyrici ejus partis effecti sunt. Orientales autem plurimi quidem injustitiam declinaverunt: corpus tamen Ecclesi dividere noluerunt. Verum moriente illo omnium Doctore terrarum, non prius Occidentales Episcopi Ægyptiorum, & Orientalium, Bosphorensium, atque Thracensium sunt amplexi communionem, quam illius sacratissimi viri nomen inter prædecessores poneretur Episcopos. Et Acacium quidem, qui post eum ordinatus est, nullo habuerunt sermone dignum. Atticum vero Arsatii successorem, legationem crebro mittentem, & pacis pignora postulantem, diptycis scripto Joannis nomine, postea susceperunt.

Chrysostomi nomen in dypticis sacris scribitur.

CAPUT XX.

De ordinatione Arsatii Constantinopolitani, & ejus odio propter Joannem.

Socrates lib. 6. cap. 17. Edit. Christ. Vales. cap. 19. pag. 328. B.

Sozomen. lib. 8. cap. 23. pag. 789. C.

TRansactis itaque diebus paucis, Arsatius Constantinopoleos ordinatur Episcopus, Nectarii frater, valde longævus, & ultra octoginta annorum habens, qui mansuetissime nimis regebat Episcopatum.

Cujus * opinioni derogavit postea, quod de Joannis amatoribus agebatur. Nam dum Arsatio communicare nollent, nec orationem habere communem: sed, sicuti dictum est, seorsum, & per loca secreta ultima civitatis, Sacra celebrarent, hæc ille renuntiavit Imperatori. Cumque jussisset, ut eos manu militari turbaret, lapidibus, atque fustibus populum convertit in fugam. Nobiliores autem, & proniores in amore Joannis redegit in carcerem. Porro milites, ut assolet, accepta fiducia, prædam circa mulierum ornamenta faciebant, zonas aureas, dextralia, monilia, * lavatoria, annulos, diademata, & cum ipsis auribus earum auferentes inaures. Ob quam rem turba maxima, & gemitus in civitate provenit. Nec sic tamen illi affectum deposuere Joannis: verum publice pulrimi convenire nec in platea, nec in balneo præsumebant. Quibusdam etiam erat domi quoque manere periculosum, ita ut civitatem declinarent; multi siquidem viri, plurimæque mulieres nobili genere procreatæ, virginitate, atque virtute vitæ laudabiles fugerunt.

**MS & Ed. V. opinio.*

Diripiuntur domus eorum, qui Chrysostomo favebat.

**MS Lyr. Ed. V. libatoria.*

Socrates lib. 6. cap. 17. Edit. Christ. Vales. cap. 19. 328. C.

Eo tempore etiam grando vehemens Constantinopoli, & circa ejus suburbana descendit. Quod factum est * Consulatu eodem Honorii sexto, & Aristenis, die tricesima Septembris mensis, quod dicebant Dei iracundia gestum, eo quod sine judicio Joannes fuerat condemnatus. Quibus verbis crementum dedit mors Augustæ continuo subsecuta. Quarta namque die post grandinem est defuncta.

**An. Dom. 404.*

Eudoxia moritur.

Sozomen. lib. 8. cap. 26. pag. 780. A.

Tunc enim & Cyrinus Chalcedonensis Episcopus, qui Joannem crebro laceraverat, secto pede defunctus est.

Socrates lib. 6. cap. 17. Edit. Christ. Vales. cap. 19. pag. 318 D.

Alii tamen dicebant Joannem hoc juste perpessum, eo quod multas Ecclesias Novatianorum, Quartodecimanorum, & aliorum * tulisset hæreticorum.

** Ed. V. abstulisset.*

CAPUT XXI.

De Eutropio Lectore, propter Joannem in carcerem conjecto.

Sozomen. lib. 8. cap. 25. pag. 791. A.

EO siquidem tempore Lector Eutropius est detentus, quasi & ipse in Ecclesiam misisset ignem. Qui dum multa fuisset tormenta perpessus, redactus in carcerem, post paululum est defunctus. Quid autem de eo contigerit, existimo esse memorandum. Quidam vidit in somnis adstitisse altari virum pulchritudine, & magnitudine decoratum, quasi in honore Martyris Stephani consistentem, & quasi cogitantem eo, quod boni viri nusquam invenirentur, atque totam se circumire civitatem, & nisi Eutropium nullum penitus invenisse. Cumque is, qui viderat, evigilasset, somnium retulit fidelibus viris. Deinde requirens eos, qui a Præfecto comprehensi fuerant, & verberibus macerati, invenit Eutropium, eique retulit visionem. At ille flens, orationem sibi dari ab eo, qui viderat, imploravit. Cumque diversos Præfectus affligeret, nec personas incendii reperiret, etiam mulieres quasdam tenens sua debat, ut Episcopi communionem amplecterentur Arsatii; & multæ quidem declinaverunt; Olympias autem injustum credens nequitiæ satisfacere dixit: Adjice mihi calumniatores, & violentias majores impone: mihi vero fas non est communicare, & ea facere, quæ piis non licet perpetrare. Quam dum nequisset declinare Præfectus, ut communicaret Arsatio, tunc dimissam, & post paucum tentum, multo nudavit auro: hoc modo credens ejus frangi constantiam. Eo tempore Tigrius Presbyter veste nudatus, & dorso cæsus, ita tensus est, ut pedum ejus, ac manuum articuli solverentur.

Chrysostomiani torquentur in carcere propter factum incendium.

Olimpiadis Constantia.

CAPUT XXII.

De morte Arsatii, & ordinatione Pontificis Attici.

Socrates lib. 6. c. 18. pag. 244. B.

ARsatius itaque, cum pancum vixisset tempus, defunctus est * Consulatu sequenti Stiliconis secundn, & Anthemii, undecima die Novembris mensis. Quo moriente, de Episcopatu Constantinopolitano magna cœpit esse cnntentio. Et propterea cum quatuor vacassent menses, sequenti Consulatu Arcadii sextn, & Probi, Atticus ordinatur Episcopus, genere Armenius, habitn Monachus, a juventute sua naturali sapientia decoratus.

*An. Dom. 405.

CAPUT XXIII.

De Successione diversorum Patriarcharum.

Sozom. lib. 8. cap. 24. pag. 792. D.

INterea cum Sinicins quinque anni Romanorum rexisset Episcopatum, Anastasius ei successit. Post quem Innocentius Pontificatus jura suscepit. Defunctus quoque est etiam Flavianus, nno consentiens in damnatione Joannis. Flaviano moriente, Porphyrius Antiochenum suscepit Episcopatum. Et quoniam plurimi contra Joannem consenserant, propterea in Constantionpolitana urbe multa divisio facta est; ita ut Missas apud semetipsos plurimi celebrarent, & scandala provenirent: quoniam propter gratiam Arsatii, atque Porphyrii, oeconn & Theophili Alexandrinæ civitatis Episcopi, dudum studio Procerum posita lex fuerat, jubens omnes in Ecclesiam convenire, & qui non communicarent, procul expelli,

CAPUT XXIV.

De Concussionibus, quas Barbari Reipublica inferebant,

Sozom. lib 8. cap. 25. pag. 793. B.

EO tempore cum discordia Sacerdotum, etiam Respublica magnis concussionibus turbabatur. Hunni namque transeuntes Histrum, Thraciam devastabant. Isauriæ quoque latrones maxima multitudine congregata usque ad Carenos, & Phœniciam venientes, urbes, & vicos in medio positos depopulati sunt. Per idem tempus Stilicon Magister armorum erat apud Honorium magna præditus potestate, habebatque sub se Romanorum plurimos, atque Gentilium. Qui contractis inimicitiis cum Arcadii Ducibus, cogitabat congredi contra eos. Tunc ergo agens cum Honorio, Alaricum Regem Gothorum fecit ordinari Magistrum militum, & accessit adversus Illyricum, eique * Jovium Præfectum constituit, ut arma contra Romanos attolleret, ac Provinciales Honorii subderet ditioni. Et cum Alaricus Barbaros sub se constitutos, & per Dalmatias habitantes congregasset, venit ad Epirum, obi multo tempore commoratus, reversus est in Italiam: quia cum discedere voluisset, Honorii litteris est detentus, sicut ipse confessus est,

Stiliconis inimicitiæ cum Arcadii Ducibus.

* MS. Lyr. *Jovianum.*

CAPUT XXV.

Quomodo Alexander Antiochenus Episcopus discordantem populum ad unitatem revocaverit Ecclesiæ.

Theodoret. lib. 5. c. 35. p. 241. A.

EA tempestate Cyrillus Theophili consobrinus, Alexandrinum suscepit Episcopatum. Hierosolymorum Ecclesiæ præsidebat Joannes, vir mirabilis, successor Cyrilli: Antiochiæ autem Alexander, vir sermone doctus, & virtutem ostendens magnis operibus. Is enim Porphyrio succedens, qui post Flavianum fuerat ordinatus, multa reliquit monimenta clementiæ. Flavianus equidem sapientiæ subtilitate florebat. Porro sacratissimus Alexander conversatione, summoque philosophiæ eloquio, & plurimis bonorum beneficiis abundabat. Is namque etiam partem Eustathii (quam dudum Paulinus flectere non potuit, nec post illum Evagrius) precibus usus, cætero corpori copulavit; egitque festivitatem, cujus similem nemo potuit aliquando videre. Nam dum omnes fideles sumpsisset Sacerdotes, simul & populos, venit ad locum, ubi Eustathiani congregabantur; sumensque psallentes, & unum canticum sub quadam congruentia prædicantes, a porta ultima civitatis usque ad majorem Ecclesiam totam plateam complevit hominibus, & ostendit fluvium rationalem, & ad instar fluminis decurrentis. Hæc Judæi videntes, & Ariani, & parvæ reliquiæ Paganorum ingemuerunt, considerantes alios fluvios in mare Ecclesiæ concurrentes. Is ergo Pontifex, Joannis magni vocabulum in Ecclesiasticis diptychis primus inseruit.

Alexander Antiochenus Eustathianos unit Orthodoxis.

CAPUT XXVI.

Quomodo corpus Joannis Constantinopolim fuerit revocatum,

Theodoret. lib. 5. c. 26. pag. 242. A.

HUjus Doctoris reliquiæ sequenti tempore in Regiam devectæ sunt civitatem. Rursumque fidelissimus populus per pelagus, quasi per terram currens, undas, Bosphori lampadibus, & cereis obvelavit. Hunc ergo thesaurum illi civitati recondidit Imperator. Qui sui avi & vocabulum sortitus est, & pietatem servat inviolabilem. Is in ejus loculo defigens oculos, atque frontem, pro Arcadio, & Eudoxia genitoribus supplicavit, ut ignoranter delinquentibus veniam condonaret. Dudum enim mortui sunt ejus parentes, hunc orphanum relinquentes. Sed patrum, & progenitorum Deus experimenta pupilli eum sentire non pertulit. Nam & pie nutriri fecit, & sine concussionis metu custodivit ejus Imperium, atque tyrannorum consilia refrænavit.

CAPUT XXVII.

De Laudibus Theodosii Junioris.

Theodoret. lib. 5. c. 36. Edit. Vales. cap. 36 & 37. pag. 242. C.

IS enim beneficiorum semper memor honorabat beneficii largitorem, habebatque participes hymnorum sorores, servantes conversatione virginitatem, & * epulas maximas judicantes sacrorum meditationes eloquiorum, thesaurum * inauferibilem æstimantes manus egentium. Verum ipse Princeps multis etiam aliis præconiis adornatur, maxime vero clementia, mansuetudine, animi tranquillitate, nunquam recipiens tempestatem fide vera, atque probabili; cujus indi-

* Ed. Niv. & Frob. *delicias.*

* Ed. Niv. & Frob. *Inauferibilem*

cium nos convenit ostendere manifestum. Quidam vir conversatione quidem Monachica, sed asperior consilio, adiit Imperatorem pro aliqua causa rogans. Cumque hoc crebro fecisset, nec ea pro quibus rogaverat impetrasset, eum ab Ecclesiastica communione prohibuit, & imposita ei obligatione discessit. Verum fidelissimus Imperator ad Palatium reversus, tempore prandii astantibus pransoribus ait, non se sumpturum cibum, nisi prius ejus vinculum solveretur. Ob quam rem misit ad civitatis Episcopum, rogans ut juberet ei, qui ligaverat; quatenus ejus vincula resolveret. Cumque dixisset Episcopus, non debere, a quolibet obligationem recipere, & mandasset quia solutus esset: ille tamen ejus non suscepit solutionem, donec qui ligaverat multo labore requisitus, ei communionem, quam prohibuerat, reddidisset. Idolorum igitur templa, quæ fuerant derelicta, a fundamentis evelli fecit; ut posteri neque vestigium erroris pristini reperirent. Hunc enim sensum etiam in sua lege conscripsit. Quando igitur Roilas, Dux Scythiæ transivit Histrum, & cum innumero exercitu vehementer Thracias depopulatus est, ipsamque Regiam civitatem obsidere se, & subvertere minabatur, supernis jaculis, atque fulminibus eum Majestas divina percutiens, & ipsum, & omnem simul concremavit exercitum.

Quidam Monachus Theodosium junio rem propter rem negatam excommunicavit.

Templa Gentilium a fundamentis eversa.

Roilas Scytharum Dux fulmine profligatus cum exercitu.

CAPUT XVIII.

De miraculis contra Persas gestis.

Theodoret. lib. 5. c. 36. Edit. Valef. cap. 37. pag. 243. C.

TAle aliquid a Domino ejus consolatore etiam Parthico prælio gestum est. Nam cum illi Romanos vacare cognovissent, & civitates in confinio constitutas debellarent, pacisque pacta transcenderent, vastatis finibus nemo ferebat auxilium. Imperator namque de pace præsumens, Duces, & milites ad alia bella direxerat. Tunc ergo imbre vehementissimo, & grandine deposita, ulterius eos Deus accedere non permisit, * equorumque ligavit cursum, ita ut viginti diebus totidem ambulare stadia non valerent. Duces vero venientes, & congregantes exercitum, & in priori bello obsidentes urbem, Imperatoris vocabulo nominatam, reprobi inventi sunt. Cum enim plus quam triginta diebus Gororanes Rex, prædictam undique obsideret civitatem, & multa machinamenta construeret, & turres contra muros civitatis excelsas ædificaret; solus Eunomius, sacratissimus ejus civitatis Episcopus restitit, & impetum molitiones eorum, machinasque destruxit. Et licet Duces, nostri hostibus bellando cessissent, & obsessi cives resistere non auderent; iste solus pugnando sine vastatione servavit civitatem. Unus itaque partis hostilis vir dum consuete blasphemaret, & Rapsacis, atque Sennacherib verba profunderet, & cum vesania minaretur, sacrum se concrematurum templum; ille vir sacratissimus non ferens hujus insaniam, jussit* balistam poni juxta propugnaculum, quod Apostoli Thomæ habebat vocabulum; & maximo in eam lapide coaptato, In nomine, inquit, ejus, qui est blasphematus, lapidem tenso arcu dimitte. Tunc lapis dimissus veniens usque ad faciem nefandissime blasphemantis, vultum ejus valde corrupit, caput contrivit, cerebrumque in terram dispersit. Hoc dum Dux exercitus cognovisset, qui se civitatem capturum esse minabatur finis, & rebus ipsis victum se esse professus est, & metuens quæsivit pacem. Sic ergo omnium Rex fidelissimum hunc Principem conservavit, cum & iste servitutem profiteatur, & competens offerat Domino ministerium.

*Ed. eorum.

Eunomius Episcopus civitatem a Persarum obsidione liberavit.

*Ed. V. arcubalistam.

CAPUT XIX.

De Successione Pontificum.

Theodoret. lib. 5. cap. 37 Edit. Valef. cap. 38. pag. 244. C.

INter hæc Innocentio mirabili Romanæ urbis Antistiti successit Bonifacius, Bonifacio Zosimus, Zosimo Cœlestinus. Hierosolymis vero post Joannem Praylius suscepit Ecclesiæ Præsulatum. Verum in Antiochia post sacrum Alexandrum Theodotus castitatis speculum, Ecclesiæ Pontifex ordinatur, mansuetudine, & puritate conversationis ornatus. Is enim cohortem Apollinaris sacris ovibus miscuit; rogans eos, ut uniretur ovilibus. Ea siquidem tempestate Isdigerdis Persarum Rex contra Ecclesias pro hujusmodi causa bella commovit.

CAPUT XIII.

De virtutibus Abda apud Persas Episcopi.

Theodoret. lib. 5 cap. 38 Edit. Valef. cap. 39. pag. 245. A

ABdas quidam erat Episcopus, plurimis virtutibus adornatus. Is non mediocriter usus zelo divino, pyrea, id est, focum eorum, seu Vestam destruxit. Pyrea namque Pagani vocant empla in quibus ignem servant. Deum enim arbitrantur ignem. Hoc dum Rex cognovisset a Magis, evocavit Abdam; & primo quidem mansuete culpavit factum, præcipiens, ut Pyreum rursus ædificaret. Illo resistente, & se hoc nequaquam facere confirmante, universas se Rex destructurum interminatur Ecclesias; cujus interminationem terminus subsecutus est. Nam prius illum virum occidi præcipiens, destrui quoque Ecclesias imperavit. Ego siquidem destructionem Vestæ non reor opportune commissam; neque enim sanctus Apostolus, dum venisset Athenas, & civitatem repletam idolis conspexisset, aras ab illis honoratas destruxit: sed ratione ignorantiam redarguit, & veritatis jura monstravit. Quia vero destructum templum reædificare noluit, sed necem magis elegit, nimis admiror, & plurimis eum honorandum coronis existimo. Tale est enim ignem adorare, quale ejus ædificare templum. Hinc ergo sumens tempestas initium, sævissime atque ferociter circa pietatis alumnos intumuit, & triginta jugites annis fluctuatio dira permansit, a Magis veluti quibusdam procellis agitata. Magos enim appellant Persæ eos, qui elementa deificant. Quorum fabulas in alia conscriptione monstravimus, in qua horum interrogationibus dignas solutiones obtulimus. Gororanus itaque filius Isdigerdis, adepto post patris mortem Imperio, etiam contra Christianam pietatem bella suscepit. Quas enim tormentorum species, & suppliciorum adinventiones piis intulerit, non est facile nunc narrare. Aliorum namque manus excoriaverunt, aliorum dorsa, aliorum capita, a fronte incboantes, usque ad cervices nuda ente reliquerunt. Alios sectis per medium calamis nudos operientes, & ipsas sectiones calamorum carnibus aptantes, a capite usque ad pedes funibus stringentes, postea calamos ex eorum membris violenter trahebant; ut acutæ sectiones calamorum dum trahebantur, totum carnes secarent, & tormento amarissimos dolores inferrent. Deinde fodientes lacus, & eos undique obturantes, soricum majorum greges in eis miserunt, tis-

Persecutio Christianor. apud Persas

Quinam apud Persas Magi appellentur?

Diversa supplicia Martyrum apud Persas.

que pabulum athletas dederunt pietatis: ligantes manus eorum & pedes, ne possent a se bestias removere. Sed & alia tormenta sæviora nimis, exercuerunt, habentes doctorem veritatis inimicum. Sed non potuerunt athletarum devincere fortitudinem. Sponte namque currebant, ut occasione hujus mortis, incorruptibilis vitæ dona perciperent. Duorum tamen, aut trium memorabor, ut per hos reliquorum fortitudo monstretur.

CAPUT XXXI.

De Hormisda apud Persas nobilissimo Confessore.

Theodoretus lib. 5. cap. 38. Edit. Christ. Vales. cap. 39. pag. 236. B.

HOrmisdas quidam valde nobilis apud Persas erat, qui patrem Præfectum habuerat. Hunc dum Rex agnovisset esse Christianum, deduci fecit, & imperavit, ut salutarem negaret Deum. At ille: Nec justum, inquit, nec utile præcipis Imperator. Nam qui docetur, ut Deum omnium facile contemnat, ac deneget, facillime quoque spernit Imperatorem, cum & ipse sit particeps naturæ mortalis. Et si summo supplicio dignus est, qui tua sceptra contempserit Imperator; multiplicibus tormentis subdendus est, qui cunctorum negaverit Creatorem. At Imperator cum debuisset mirari prudentiam, fortissimum divitiis, & dignitate nudavit athletam, jussitque, ut nudus traheret camelos exercitus. Cumque plurimi transissent dies, respiciens de superioribus Imperator, vidit illum eminentissimum virum, solis radiis inflammatum, & pulveris squalore completum; patriæque nobilitatis memor, eum ad se jussit adduci, & ex lineis vestibus operiri. Deinde putans, quia tam præcedenti afflictione, quam ejus miseratione molliretur; vel nunc, inquit, illa obstinatione privatus, nega filium fabri. At ille Dei zelo completus, dirupit vestem, & jactavit, dicens: Si propter hoc me putas a pietate recedere, habe donum cum impietate, quam possides. Hanc ejus fortitudinem contemplatus, nudum eum a suo projecit Imperio.

CAPUT XXXII.

De Sanne apud Persas Confessore.

** MS. Santheod. Samin. Theodoretus lib. 5. cap. 38 Edit. Christ. Vales. cap. 39. pag. 247. A.*

* SAnnen quoque mille famulorum dominum, resistentem sibimet, negare Creatorem omnium non ferentem, requirens quisnam servorum ejus esset sævissimus, ei aliorum servorum tradidit dominatum; cui etiam ipsum quoque dominum servire præcepit, simul & ejus uxorem: per hoc putans propugnatorem se flectere veritatis. Sed spe sua deceptus est. Habebat enim ille domum in petra constructam.

CAPUT XXXIII.

De Benjamin, Persico Diacono, ejusque martyrio.

Theodoretus lib. 5. cap. 38. Edit. Christ. Vales. cap. 39. pag. 247. B.

BEnjamin etiam Diaconum comprehendens, clausit in carcerem. Cumque duo transissent anni, supervenit Legatarius Romanorum pro aliis causis acturus. Et dum hæc cognovisset, postulavit a Rege, ut dimitteretur Diaconus. Porro Rex jussit, ut promitteret Benjamin, qui nulli Magorum doctrinam Christianam prædicare præsumeret, & dimitteretur exire. Tum Legatarius quidem custodire Benjamin, quæ Rex præceperat compromisit. Benjamin autem audiens monita Legatarii: Impossibile est, inquit, non me participare lumen aliis, quod ipse percepi. Quanto enim supplicio dignus sit qui talentum abscondit, sacra Evangeliorum testatur historia. Sed Rex horum, tunc nihil agnoscens, jussit eum absolvi a vinculis. At ille prædicare nullatenus quiescebat; & capiens eos, qui ignorantiæ caligine tenebantur, intelligibili luci jugiter offerebat. Cumque transisset annus, Regi gesta illius nuntiantur. Tunc deductum ad se, negare jussit quem adorabat Deum verum. Ille requisivit a Rege dicens: Quo dignus honore est, qui suum derelinquens Regnum, invadere studuerit alienum? Cumque dixisset Rex: Morte novissimoque supplicio. Sapientissimus vir ille respondit: Quid ergo non juste patiatur homo, qui factorem, mundique creatorem, nutritorem, ac salvatorem deserens, unum conservorum suorum deificare voluerit, & debitum illi cultum isti magis obtulerit? His sermonibus Rex accensus, viginti calamos acui, & totidem unguibus digitorum ejus manuum, atque pedum præcepit infigi. Cumque hoc supplicium ab eo derideri conspiceret, alium rursus calamum acutum in ejus femore, unde humana origo descendit, jussit immitti. Cumque crebro ejiceretur, & rursus induceretur, ineffabiles ei dolores operabantur. Post hoc vero supplicium impius, atque ferox virgam grossam, spinis undique plenam, per ejus meatum jussit induci, ut hoc modo spiritum fortissimus decertator emisisset. Sed & alia multa ab illis impiis sunt præsumpta. Nec tamen mirandum est, quia illorum ferocitatem, & impietatem longanimiter Deus omnium patiatur: quando ante Imperium maximi Constantini quicumque fuerunt Romanorum Imperatores, contra veritatis * ministros vehementer insanierunt. Diocletianus namque Passionis salutaris die, in omni Imperio Romanorum destruxit Ecclesias. Sed novem transactis annis istæ quidem denuo floruerunt, & multiplicem magnitudinem, ac pulchritudinem susceperunt. Ille vero post rabiem suæ impietatis extinctus est. Nam & bella hujusmodi futura Dominus prædixit, & Ecclesiæ victoriam prædicavit. Nos tamen ipsæ quoque res edocent, quia plus nobis utilia sunt bella, quam pax: quia pax delicatos nos facit, remissos, & timidos; porro bellum & mentem acuit, & præsentia tamquam transeuntia contemnere persuadet. Sed hæc quidem etiam in alio crebrius enarravimus.

** MS. Lyt. Prædicatores.*

Persecutionis tempus magis prodest Ecclesiæ, quam pax.

CAPUT XXXIV.

De Theodoro Antiocheno Episcopo, & Theodoro Mopsuesteno Pontifice.

Theodoretus lib. 5. cap. 39. Edit. Christ. Vales. cap. 40. pag. 248. D.

ILlo quoque tempore, quo sacratissimus Theodotus Antiochenam regebat Ecclesiam. Theodorus Mopsuestiæ quidem Episcopus, sed totius Doctor Ecclesiæ, dum contra universam cohortem hæreticorum fortiter dimicasset, terminum vitæ sortitus est. Is enim Diodori quidem magni doctrina potitus est. Joannis vero sacratissimi fuit socius, atque cooperator. Communiter enim Diodori pocula spiritalia sunt adepti; qui sex & triginta annis mansit in Præsulatu, & contra Arii Eunomiique acies fortissime præliatus est, insidiasque latronis Apollinaris extinxit, optimaque pascua divinis ovibus præparavit. Cujus frater Polychronius Apamenam rexit Ecclesiam, & gratia sermonis, claritate conversationis ornatus.

CAPUT XXXV.

De fiae Imperatoris Arcadii.

Socrates lib. 6 cap. 21. Edit. Christ Valef. cap. 23 pag. 332 A.

NOn molto poſt tempore quam Joanoes defunctus, eſt moritor & Arcadius Imperator, vir mitis, & qoietus; & circa finem vitæ pro hujuſmodi cauſa veoerabilis æſtimatur. Io orbe Cooſtantioopoli domus eſt maxima, habeos cognomen Cariæ, id eſt, oucis Eſt enim io ejos domos veſtibulo arbor nocis, io qua ſermo eſt, eo quod fuerit appenſus martyr Acacius, & defunctus. Ob qoam rem etiam Oratorium illic eſt ædificatum. Hunc Arcadius videre volens, ad orationem veoit, votoqoe completo revertebatur. Proiode cuncti circa Oratorium habitantes, volentes Imperatorem videre currebaot; & alii quidem foras domum præceſſerant, ut melius aſpectum Prioçipis, & ordinem viderent obſequii: aliis vero ſequebantor. Dumque omnes cum mulieribus, atqoe filiis, ſimul & mancipiis extra domum fuiſſent egreſſi, repente maxima domos Oratorio cohærens, ſubito tota corruit, clamorque cum admiratione ſecutus eſt: quoniam oratio Principis tantos homioes a ruinæ immineotis periculo liberaſſet. Arcadius itaque, relicto annorum octo filio Theodoſio, de quo jam complura ſunt oarrata, defuoctus eſt * Conſulatu Baſſi, & Philippi, prima die Maii menſis, anno ſecundo ducenteſimæ nonageſimæ ſeptimæ Olympiadis. Is ergo cum patre quidem Theodoſio tresdecim regoavit annis, poſt mortem vero patris quatoordecim. Vixit annis triginta & uno,

Ubi acacius martyrium paſſus ſit.

* An. Dom 408.

HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ, QUAM TRIPARTITAM VOCANT,

EX TRIBUS GRÆCIS AUCTORIBUS Sozomeno, Socrate, & Theodoreto, ab Epiphanio Scholastico versis, per Cassiodorium Senatorem in Epitomen redactæ.

LIBER UNDECIMUS.

CAPUT PRIMUM.

Quia Theodosii iunioris Imperium Præfectus regebat Anthemius.

Socrates.lib. 7.cap.1.pag. 338.A.

ARcadio igitus Impeeatore defuncto, Honorius quidem eius frates partes regebat Hesperias: Orientales autem Provinciæ sub ditione manebant Theodusii juniuris, cum esset annotum octo, Anthemio Præfectu omnia disponente. Erat enim iste nepos Philippi, qui Paulum Episcopum sub Constantio ab Ecclesia expulerat, & Macedoninm introduxetat. Is enim muro maximo orbem Constantinopolim circumdedit. Qui vir sapientissimus intee illius temporis homines & putabatur, & erat, & nihil inconsulte faciebat: sed cum multorum consilio, quæ erant agenda, tractabat, & maxime Sophistæ Troilo se credebat.

Anthemius muro Constantinopolim circumdedit.

CAPUT II.

De Attico Episcopo, ejusque moribus.

Socrates lib. 7.cap.2.pag. 339. A.

IMperatore igitus octo annos agente, tertium annum Atticus habebat * Episcopatum, vis clarus & eruditus, veneeabilis atque prudens. Unde etiam Ecclesias sub eo magnum sumere contigit incrementum. Non enim solis propriæ fidei personis munificus erat: sed etiam hæreticis miraculum suæ sapientiæ demonstsabat, quos fatigare quidem nolebat. Cum vero eos terrere tentasset, denuo mansuetodinem ostendebat; & intee hæc non negligebat eloquium. Laboeabat enim circa Veterum lectiones, noctibus eis incumbens. Quapropter non eum movebant Philosophicæ, aut Sophisticæ lectiones. Erat enim & confabulantibus gratus, & cum tristibus mœstus, & absolute secundum Apostolum *omnibus omnia factus est*. Primo quidem cum Presbyter esset, & libros faciebat, & meditatos coram Ecclesia recitabat. Postea vero etiam fiduciam cum labore sortitus, sub oculis doctrinam * laudabilem proferebat. Non tamen tales erant ejus sermones, ut etiam ab auditoribus scripturæ traderentur. Quæ vero ejus temporibus memoranda provenerint, enarsabo.

1.Cor 9. 22.

* MS. Lyr. in Pontificatu.

* MS. mirabilem.

CAPUT III.

De Theodosio Episcopo Synnadæ, & quemadmodum illic Macedoniani conversi sint.

Socrates.lib. 7.cap.3.pag. 339.D.

IN Synnada Pacatianæ Phrygiæ civitate, Theodosius quidam erat Episcopus, & Macedonianos, cum illic plures essent, insequebatur; & non solum eos e civitate, sed etiam ab agris nimia crudelitate pellebat; dum Orthodoxorum Ecclesia persecutiones inferre non soleat. Quod ille non zelo rectæ fidei, sed pro pecuniarum amore faciebat. Contra quos, universos tam Clericos, quam Judices provinciales armabat, & præcipue Agapitum eorum turbabat Episcopum. Cumque Judices provinciæ ad inferenda tormenta, sibi sufficere non putaret, Constantinopolim est profectus, ut Præfectorum solatia mereretur. Ibique posito Theodosio propter hujusmodi causam, Agapitus Macedonianorum Episcopus ad meliorem se contulit partem: habitoque tractatu cum omni Clero, & evocans totum populum sibimet subjacentem, suasit eis, ut consubstantialitatis susciperent fidem. Hoc facto, repente cum maxima multitudine, & magis cum omni, ut ita dixerim, civitate ad Orthodoxorum Ecclesiam venit; & oratione facta, sedem, in qua Theodosius præsidere solebat, obtinuit. Tunc omnes populos, & de cætero fidem consubstantialitatis docens, Ecclesiam tenuit Synnadensem. His ita gestis, non post multum temporis Theodosius cum Præfectianorum venit auxilio, & nihil sciens horum, quæ fuerant gesta, ad Ecclesiam properavit. Ex qua ab omnibus expulsus, rursus Constantinopim remeavit, & apud Episcopum Atticum, quæ fueeant contra eum gesta, deposuit; quemadmodum irrationabilites Episcopatu fuisset expulsus. Atticus autem cognoscens utilem causam Ecclesiæ peovenisse, Theodosium quidem vetbo consolatus est, ut patientet ferret: præponens autem causis personalibus generalem utilitatem, scripsit Agapito, ut teneret Episcopatum, nihilque de inimicitiis Theodosii cogitaret.

Agapitus Macedonianorum Episcopus una cum suis Orthodoxam fidem amplectitur.

Theodosius Synnadæ Episcopus non recipitur a sua Ecclesia.

CAPUT IV.

Quomodo Judæus paralyticus per baptisma sit curatus.

Socrates.lib. 7.cap.4.pag. 341. A.

HOc igitus unum est rerum utilium, quæ Attici temporibus in Ecclesia provenerunt. Sed neque miraculorum, aut sanitatum his defuit causa

causa temporibus. Quidam namque Judæus cum paralyticus esset, plurimis annis io lecto jacebat. Cumque omais medicina ei fuisset exhibita, & cunctorum Judæorum nihil oratio prævaleret: novissime ab baptismatis Christiani gratiam consugit, huic soli veritatis medicamini se committens. Hoc velociter Episcopo Attico auntiatur, Quem Catechumenum factum, & spem Christi promittens, deportari * cum lecto præcepit ad baptismum. Verum Judæus paralyticus baptismum vera fide suscipiens, cum de fonte fuisset levatus, ægritudine repente privatus est, & de cætero sanus fuit. Hanc igitur curam virtus Christi etiam nostris temporibus demonstravit. Qua causa plurimi Paganorum credentes baptizati sunt. Judæos autem, licet, signa quærenter, hæc tamen non provocaverunt ad fidem. His ita apud Christianos gesti, plurimi parvipendentes, in sua * nequitia permanserunt. Et non solum Judæi tantis prodigiis resultabant: sed etiam sequaces eorum similia sapuisse convicti sunt.

* MS. Lyr. *cum in lecto.*

Judæorum obstinatio.

* MS. Lyr. *malitia.*

CAPUT V.

De Sabbatia Hæresiarcha, ejusque sequacibus.

Socrates.lib. 7. cap. 5. pag. 341. D.

SAbbatius itaque, cujus dudum fecimus mentionem, nolens in suo ordine permanere Presbyteratus, desiderabat Episcopatum. Iisdem que temporibus recessit ab Ecclesia Novatianorum, occasionem babens quasi propter observationem Paschæ Judaici. Faciebatque Collectas contra Sisinnium suum Episcopum in loco civitatis, qui * Xerolophus appellatur in Arcadii foro. Illic enim rem commisit valde periculosam. Die namque festivitatis in Evangelica lectione, ub scriptum est: Erat enim Pascha Judæorum, verba quæ nusquam scripta, neque audita sunt præsumpsit adjicere, id est: Maledictur qui præter azymas celebraverit Pascha. Hoc auditum percutit in populum, & simplices decepti Novatianorum laicorum convenerunt ad illum. Quod tamen malum non remansit inultum: sed in finem pessima ejus falsitas est conversa. Post paululum enim dum ad quamdam festivitatem multi concurrerent, ut vigilias solite celebrarent, formido subito dæmoniaca irruit soper eos, quasi Sisinnius eorum Episcopus veniret cum maxima multitudine. Factaque turba, quippe nocte, & in angustiæ loco comperti, semetipsos contriverunt, ita ut ultra septuaginta homines morerentur. Hoc factum plurimos a Sabbatianorum secta prohibuit: quidam vero in ejus rusticitate permanserunt.

* id est, *collis aridus.* *Matt. 14. 5.*

Vigiliæ Christianorum in diebus festis.

CAPUT VI.

De morte Dorothei Arianorum Episcopi, & ordinatione Barbæ, & quæ sub eo sint gesta

Socrates. lib. 7. cap. 6. pag. 342. D. * An. Dom. 407.

EO tempore Dorotheus Arianorum Præsul, quem ab Antiochia Constantinopolim transtulerunt, cum centum & novemdecim vixisset annos, defunctus est * Consulatu Honorii septimo, & Theodosii secundo, sexto die Novembrii mensis. Post quem Arianæ superstitionis Barbas ordinatur Episcopus. Sub hoc itaque Barba per duos Presbyteros eloquentissimos Arianorum religio floruit, quorum alter Timotheus, alter Georgius dicebatur. Sed Georgius doctrina Helladica eruditus erat: Timotheus sacris literis incumbebat. Et Georgius quidem semper

Aristotelem, & Platonem habebat in manibus, Timotheus Origenem, ita ut etiam lingua Hebraica loqueretur. Timotheus dudum Psathyrianorum fuerat hæreseos, Georgium Barbas Presbyterum ordinavit. Timotheum itaque ego ipse vidi, & cognovi quemadmodum interrogantibus erat respondere paratus: solvens obscurissimas quæstiones, quæ in divinis inveniuntur eloquiis, testem vocans veracissimum Origenem. Mihi tamen videtur admirabile esse, quomodo tales viri in Arianorum lege manserunt, quorum unus quidem Platonem semper habebat in manibus, alter respiciebat jugiter Origenem: dum nusquam Plato secundam vel tertiam causam, sicut ipse nominare solet, initium subsistentiæ asserat percepisse; & Origenes coæternum ubique fateatur Filium Patri. Qui licet in sua sententia manserint: religionem tamen Arianam perduxerunt latenter ad meliora. Multas namque Arii blasphemias doctrinis propriis expuleruat.

Mirum cur Georgius Platonem, & Timotheus Originem sequentes essent Ariani.

CAPUT VII.

De Ordinatione Cyrilli Alexandrini Pontificis.

Socrates. lib. 7. cap. 7. pag. 343. D. * An Dom. 412.

INter hæc defuncto Theophilo passione lethargica * Consulatu Honorii nono, & Theodosii quinto, facta contentione propter Episcopatum inter Timotheum, & Cyrillum, die tertia mortis Theophili Cyrillus ordinatur Episcopus, & majori fastu quam Theophilus tenebat Episcopatum. Qui mox Episcopatus sui principio Novatianorum claudens Ecclesias, omnia vasa eorum sacra percepit, Episcopumque eorum Theopompum rebus, quas babebat, omnibus spoliavit.

Theophilus Alexandrinus moritur.

CAPUT VIII.

Quomodo apud Persas per Maruthам Episcopum sit Christianitas dilatata.

Socrates lib. 7. cap. 8 pag. 344. B.

EOdem tempore apud Persas Christianitas est dilatata. Inter Romanos enim, & Persas semper propter diversas causas mittuntur legationes. Tunc ergo casus attulit, ut Maruthas Mesopotamenus Episcopus, cujus dudum meminimus, a Romanorum Imperatore ad Persarum destinaretur Regem. Qui multam reverentiam apud Marutham inveniens, eum decenter honorabat, & tamquam divinum respiciebat virum. Hoc factum mordebat Magos, metuentes, ne Regem Christianum fieri suaderet. Nam cum dolore capitis multo tempore torqueretur, Magis eum curare non valentibus, Maruthas orationibus fecit incolumem; ob hanc ergo causam moliti sunt quamdam Magi fallaciam. Et quoniam Persæ ignem colunt, consuevitque Rex in quadam domo ignem ardentem perpetuo suppliciter adorare: Magi sub terra hominem quemdam abscondentes tempore, quo Rex solebat adorare, eum talia clamare fecerunt: Mitte foras Regem; impie enim egit, quia Sacerdotem Christianorum judicat esse venerandum. Hæc audiens Isdigerder Persarum Rex, licet reverentiam haberet, tamen Marutham abjicere cogitabat. Porro Maruthas vere Deo venerabilis homo, vacabat orationibus, per quas invenit dolum, magicis artibus fabricatum. Veniensque ad Regem: Noli, inquit, illudi Rex: sed ingressus dum audieris vocem, fodi jube, & doli causas invenies. Non enim ignis loquitur: sed hominum molimina

Maruthas Regem Persarum orationibus sanat.

Maruthas Magorum dolos detegit.

Romani vincunt Persas, & Immortales interficiunt. dederant primo Romanos, in momento ab eis extincti sunt. Quo facto, Romani ad alios, qui erant in subsidiis positi, concurrentes, eosque fortiter jaculati sunt. Sic igitur qui Immortales appellabantur, omnes mortales apparuerunt; pœnas exigente Christo de gente Persarum, eo quod plurimos ejus famulos occidissent. Porro Rex Persarum infortunii sui causam agnoscens, simulabat se nescire quod gestum est. Suscepitque legationem, dicens Legatario Romanorum: Non bello cedens pacem amplector: sed tibi præstare volens, quia omnium Romanorum te sapientem esse cognosco. Et hoc modo bellum contra Christianos exortum de Parthorum regione cessavit. Contigit autem * Consulatu Honorii tertiodecimo, & Theodosii decimo. *Persæ cum Romanis pacem faciunt.* **An. Dom. 422.*

CAPUT XVI.

Quomodo Acacius Amidæ Episcopus captivos Persarum redemerit a Romanis militibus, venditis vasis Ecclesiæ, & pastos cum sumptibus ad propria destinarit.

Socrates lib. 7. cap. 21. pag. 359. D. Uoc igitur Acaciom, Amidæ civitatis Episcopum actus optimus reddidit clariorem. Cum enim Romani milites captivos Persarum de Azazena regione vastata reddere Regi Parthorum nullo modo vellent, captivi fame consumebantur, dum essent circa septem millia; quod Persarum Regem non mediocriter contristabat. Tunc igitur Acacius convocans Clericos sibi subjectos: Viri, inquit, fratres, Deus noster nec discis, nec calicibus opus habet; nam neque comedit, neque bibit. Et, quia multa vasa aurea, & argentea Ecclesia nostra ex oblatione Christianorum habet, convenit ex his liberari exercitum captivorum, egentibusque cibos offerri. Hæc & his similia cum dixisset, conflavit vasa, & militibus dedit pretium captivorum. Quos dum recreasset cibis, datis sumptibus ad Regem proprium destinavit. Hoc mirabile opus Acacii Persarum Rex magis obstupuit: quia & bello Romani, & beneficiis vicissent. Aiunt enim, quia etiam desiderium habuerit Persarum Rex, ut videret Acacium: sed hoc Theodosius prohibuerit Imperator.

CAPUT XVII.

De Eudoxia Uxore Theodosii, & de laudibus ipsius Theodosii.

Socrates lib. 7. cap. 21. & 22. pag. 360. B. *Eudoxia cur dicta.* Victoria siquidem auxilio Dei collata, Romanorum plurimi pollentes eloquiis conscribebant laudes Imperatoris. Cujus uxor heroico metro poemata multa confecit. Erat enim eloquens, filia Leontii Sophistæ Atheniensis, à patre omnibus lectionibus erudita. Quam dum Imperator ducturus esset uxorem, Christianam Atticus fecit Episcopus, & in baptismate cum prius vocaretur Athenais, Eudoxiæ nomen imposuit. Multi ergo, sicuti dixi, volentes innotescere, alii suam facundiam demonstrare, præconia Imperatoria conscripserunt. Ego vero nec innotescere copiens, nec facundiam sermonis ostendere, cum veritate Imperatoris bona memorare studeo: quia sunt damnosa si taceantur. Primum itaque regaliter natus, atque nutritus nihil habuit tepidum: sed sic fuit sapiens, ut inter confabulantes experimentum omnium crederetur habere causarum. Perdurabat in frigore, similiter & in æstu. Plerumque jejunabat, & maxime quarta feria, & sexta studio Christianitatis; nec aliter quam Monasterium Regalia videbantur. Ipse namque matutino ad suas sorores pergens, divinas dicebat laudes. Quamobrem etiam sacras litteras sine codice recitabat. Loquentibus Episcopis, velut olim Sacerdos factus, ex divina lectione respondebat. Congregabatque sacros codices, & quoscumque quilibet eorum interpretes seu expositores conscripsisse videbantur, plus quam Ptolemæus studuerat Philadelphus. Patientia, atque clementia universis hominibus eminebat. Nam Julianus Imperator, licet Philosophus diceretur, non tamen Antiochenium portavit injuriam: sed maxima Theodoro tormenta indignatus imposuit. Porro Theodosius multum gaudens syllogismis Aristotelis, philosophiam exercebat operibus, iram, tristitiam, libidinemque devincens, & in nullo se ulcisci desiderans. Dum igitur a quodam familiarium interrogaretur, cur nullum se lædentium morti subjiceret: Utinam, inquit, esset mihi possibile ad vitam etiam mortuos revocare. Quem dum alter pro ea causa requireret: Non est, inquit, magnum neque difficile hominem mori, * quia neque Deo soli semel mortuum ex pœnitentia suscitare. Sic enim fuit clemens, ut si quando quispiam dignum aliquid morte committeret, nec usque ad civitatis quidem portas moriturus perveniebat: sed ex ejus clementia continuo revocatio sequebatur. Dum aliquo tempore ipse in amphitheatro Constantinopoleos expectaret, cœpit clamare populus: Crudeli bestiæ artifex parabolus pugnet. At ille: Nescitis inquit, quia consuevimus nos expectare clementer? Tanta enim pietate præcelluit, ut omnes quidem Deo consecratos honoraret, præcipue tamen quos audiebat * veneranda actione pollere. Fertur autem quia dum Constantinopoli Episcopus Chebronensis fuisset mortuus; sagum ejus valde sordidissimum quæsierit, eoque circumamictus sit, credens se aliquid ex defuncti sanctitate promereri. Cum aliquando aeris tempestas esset, & ille Circum propter populum expectaret, pleno Circo tempestas vehementius agebatur multo imbre diffuso. Dumque hoc fieret, suam voluntatem Imperator aperuit, fecitque per præconem clamari: quia melius esset spectaculum contemnere, & omnes rogare Deum, ut illæsi ab imminente tempestate servarentur. Quo dicto, cuncti Deo magno gaudio supplicantes, hymnos concorditer offerebant, & tota civitas velut una psallebat Ecclesia. In medio autem horum Imperator existens privato schemate properabat. Nec spe sua frustratus est. Repente namque aer ad serenitatem divina clementia revocatus, annum præbuit frugibus universis oberrimum. Si quando bella moverentur, secundum David confugiebat ad Deum: sciens eum præliorum auctorem, inimicos orationibus superabat. *Theodosii Regia Monasterio similis.* *Theodosii mansuetudo.* ** forte sed convenit Deo &c.* *Theodosii pietas.* ** MS. Lyr. beatâ.*

CAPUT XVIII.

Quamodo Joannes tyrannus in Occidente fuerit superatus.

Socrates lib. 7. cap. 22. & 23. pag. 362. D. **An. Dom. 423.* *Honorius moritur.* Post paululum itaque tempus Persici belli, defuncto Imperatore Honorio* Consulatu Asclepiodoti, & Mariniani Augusto mense, quomodo Joannem tyrannum Deo se committens superaverit, enarrabo. Sicut enim tunc sub Moyse Hebræis contigit rubrum transire mare, talia etiam ejus Ducibus evenerunt, dum eos mitteret

contra tyrannum. Defuncto siquidem, sicut diximus, Honorio Principe, cognoscens Theodosius celavit factum, & alia dicendo diversorum suspicionibus obviavit. Inter hæc mittit Magistrum militum in Salonas civitatem Dalmatiarum; ut si qua bellorum commotio proveniret circa partes Hesperias, vicinus adjutor esset. Quo facto, mortem patrui patefecit. Inter hæc Joannes primus imperialium Conscriptorum, non ferens suam felicitatem Imperium contendit arripere. Misitque Legatos ad Imperatorem Theodosium, petens, ut ejus susciperet Imperium. At ille Legatos quidem reclusit in carcerem, misitque Magistrum militum Ardaburium, qui multum laboraverat apud Persas: hic Salonam veniens, exinde navigavit Aquileiam. Contigitque ventum adversum flare, ita ut in tyranni manus incideret. Quo capto, sperabat ad necessitatem pervenire Theodosium, ut per hoc eum decerneret Imperatorem, si vellet Magistrum militum liberare. Imperator tamen, ut audivit factum, æstuabat ne quid mali Ardaburius sustineret. Aspar vero Ardaburii filius cognoscens patrem a tyranno teneri, & multa millia Barbarorum in solatio tyranni consistere, quid faceret ignorabat. Sed tunc Imperatoris oratione prævaluit. Angelus enim Dei sub schemate pastoris educebat Asparem, & omnes, qui cum eo erant: ac per paludem adjacentem Ravennæ, ad loca sperata pervenerunt. In ea namque civitate tyrannus degens habebat exercitum, unde nullus aliquando transisse fertur. Tunc ergo Deus inadibilem terram fecit adibilem. Transeuntes namque per siccam paludis aquam, apertasque invenientes civitatis portas, tyrannum quoque detinuerunt. Tunc ergo piissimus Imperator reverentiam, quam circa Divinitatem habebat, ostendit. Dum enim Circum spectaret, nuntiatum est ei, tyrannum fuisse peremptum. Quamobrem sermonem fecit in populo, dicens: Venite, si placet, relinquentes hanc voluntatem, & pergentes ad Ecclesiam, gratificos Deo solvamus hymnos, cujus manus a tyranni præsumptionibus obviavit. Quo dicto, spectaculo cessante, per medium Circum cuncti cum eo concorditer gratias agentes, ad Ecclesiam convenerunt; ita ut tota civitas una videretur Ecclesia. Venientesque ad locum orationis, jugi die gratias Domino retulerunt.

Ardaburius incidit in manus Joannis Tyranni.

Aspar mirabiliter Joannem tyrannum vicit.

arderet Ecclesia. Ob quam rem Christiani undique concurrebant, quasi Ecclesiæ flammas extinguerent. Porro Judæi ignorantes interimebant, semetipsos per signum annuli agnosceores, ae parcentes alrerutris. Facta autem die latere nequlverunt. Ob hanc rem permotus Cyrillus, cum maxima mulritudine astitit synagogis Judæorum, & ilias quidem abstulir; Judæos autem expulir e civitare, eorumque substantiam diripere populis imperavit. Hoc ergo modo Judæi a temporibus Alexandri Macedonis illam habirantes urbem, tunc nudi prorsus expulsi sunt, & per singula loca dispersi. Adamantiue vern medicinæ Sophista, Constantinopolim veniens, & Christianum se fore promittens, postea reversua est in Alexandriam. Igitur Alexandriæ Præfectue Horestes valde rristabatur, eo qood populosam urbem ita desolatam repente conspiceret. Unde etiam Principi retulit, quod provenir. Sed & Cyrillus delicta Judæorum Imperatori non tacuit, & Horestis amicitias cogente populo postulavit. Cumque Præfectus amicitiarum verba refurarer, Evangelia obtulit ei Cyrillus. Et dum nec sic ejus eorda subigrrentur, hæc denoo provenerunr. Monachorum quidam in monre Nitria constiruti, fautores Theophili, ex illo quo contra Dioscorum injuste fuerat coarmatos, etiam pro Cyrillo libenter prælia susceperunr. Relictisque Monasteriis viri pene quingenti, & venieotes ad civitarem, procedentem in carpento Præfectum, immolatorem idolorum, paganomque elamabant. At ille putans immissione Cyrilli factum, elamare cœpit: Christianus sum, & ab Atrico Constantinopoli baptizatus. Illie hæc verba despicientibus, Ammoniue quidem eorum, Præfectum petra percussir in eapite. Qui repente completue est saoguine, & recedentibus Officiis, atque lapidum impetum declinantibus, cum paucis remansit. Inree hæc populus concurrebar, ut Præfecti vindicaret injuriam; detentumque Ammonium tamdio verberibus castigavit, donec tradrret morti. Non post multum hæc nuntiantur Imperatori. Corpus autem Ammonii sumens Cyrillue, in quadam Ecclrsia sepelivit, eique aliud nomen imposuir; nr non pro sna culpa, sed pro Christo mortuus crederetur, cui laudes quasi Matryribus offerebar. Sed qui vere noveeant, quia dignas susceperat suo scelere pœnas, Cyrillum valde culpabanr. Sed neque in hoc solummodo Cyrilli, & Horestis adversitas conquievit, quando post hæc aliud est exortum.

Judæi pulsi Alexandria.

Cyrilli Episcopi Alexandrini, & Horestis Præfecti inimicitiæ.

CAPUT XII.

De Hypatia Philosopha qaomodo in Alexandria faerit interempta.

Socrates lib. 7. cap. 15. pag. 352. B.

ERat in Alexaodria quædam mulier Hypatia nomine, filia Theonie Philosophi, & in tantum erudira, ut supra Philosophos ejue temporis emineret, & in Platonicam schniam a Plotino venientem, susciperer ipsa successionem, atque omnee Philosophicae lectiones expooeret. Quapropter omnes currebant ad eam propree honestam * doctrinæ fiduciam. Veniebat enim etiam ad Judices, nec babebat ullam verecundiam pudice permixta viris, dum eam cuncti pro sui eastitate venerarentur. Tunc ergo invidia contra hanc fœminam est accensa. Cum enim crebro pergeret ad Horestem, Ecclesiasticue populus motus adversus eam est, tamquam ipsa eum ab amicitlie prohiberet Episcopi. Quamobiem coospiraotrs viri, acerrimo fervore pulsati, quorum dux erat qnidam Petrus Lector, observaverunt mulierem ad propria remeantem, eamque de vehiculo deponrotee, ad Ecelesiam, quæ vocatar Cæsarie traxerunr, & vestibus exutam lapidibue peremerunr. Quam postea membratim dilaceraoree, in loco, qui dicitur Cinarne, igne concremaverunr. Hæc ree non mediocrem livorem Cyrillo, & Alexandrinæ concussit Ecclesiæ. Alienæ namque sunt a Christianis cædes, & pugnæ. Hæc igirur acta sunt quarto anno Episcopatus Cyrilli, * Consulatu Honorii decimo, & Theodosii sexto, mense Marrio, jejuniis existentibus.

** MS. Lyr. doctrinam fiduciam babentes.*

** An. Dom. 415.*

CAPUT XIII.

Qaomodo Judæi præsumptionis suæ pœnas exsolverint.

Socrates lib. 7. cap. 16. pag. 353. B.

POst paocum itaque tempus, Judæi eursos illicite contra Christianos agentes, puniri sunt in loco, qui dicirur Mestar, posito ioter Chalcidem, & Antiochiam Syriæ. Hic iraque Judæi consuetp quædam risibilia celebrantes, per ebrietprem aceensi, inter alia Christianis, ipsique Christo derogare cœperunt deridentes Cruci, & spem in eo, qui est crucifixus babentibus. Comprehendentes igitur infantulum Christianum, alligatum Cruci suspenderunt. Et primum qoidem deludebanr, & irridebant ei; postea vero correpti vesania, ipsum infantulum verberibus peremerenr. Ob hoc ergo dira congressio inter eos, atque Christianos exorta est. Quod dum Princeps agnovisser, provinciarum Judicibus mandatum est, ut hujusmodi quærerentue anctores, & punirentue. Er hoc modo dignam ultionem suæ nequitiæ receperunt.

Judæi infantem Christianum crucifigunt.

CAPUT XIV.

De Judæo, qui cum sæpe baptizaretur, aqua fontis abscessit.

Socrates lib. 7. cap. 17. pag. 354. B.

EA siquidem tempestate Judæue quidam seductor, ficta Christianirate erebro baptizabatur, & hac artu pecunias congregabat. Cumque multis hæresibos illusisset Arianorum, atque Macedonianorum, postremo ad Ecclesiam venit Orthodoxorum. Cui dum tempns jejuniorum fuisset impositum, multisque adhuc diebne occuparetue, cœpit festinare, ut quasi in ferventi studio baptismatis dona perciperet. Præparatue baptisma, & vestis congrua * baptismatis. Cumqoe fons fuisser impletus, deducitur Judæus ad baptizandum. Tune Dei quædam invisibilis virrus aquam disparere præcepit. Cumque præsentes non cogitaotes Dei virtutem, aquam per cuoiculum proprium defluxisse suspicarentur, diligenter undique clausum rursus impleverunt fontem. Er denuo deducto Judæo aqua disparuir. Tune Sacerdos: Quid mali, inquit, fecisti, o homo? An certe nesciens, baptismo jam potitus es? Ob hanc rem cum diversi concurrerent, quidam Judæum recognovit, quem baptizatum ab Attico Episcopo ipse susceperar, & hoc modo illius fraus universis apparuit.

Jejunium ante baptismum.

** MS. Santheod. baptizatis.*

HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ, QUAM TRIPARTITAM VOCANT,

EX TRIBUS GRÆCIS AUCTORIBUS Sozomeno, Socrate, & Theodoreto, ab Epiphanio Scholastico versis, per Cassiodorium Senatorem in Epitomen redactæ.

LIBER DUODECIMUS.

CAPUT PRIMUM.

De artu Valentiani Principis filii Placidiæ.

Socrates. lib. 7. cap. 24. pag. 364. D.

IGitur occiso tyranno, cogitabat Teodosius Imperator, coi deberet Hesperiarum Regoa committere. Tunc Valentinianus erat valde, puer, natus ex matre Placidia, ejus quidem amita, filia vero Majoris Theodosii, Arcadii, & Honorii sorore, de patre Constantio, qui ab Honorio Imperii jura susceperat: parvoque tempore cum eo regnaverat. Hunc ergo Valentinianum, consobrinum suum Cæsarem factum, mittit ad partes Italiæ, cum quo matrem pariter Placidiam, eique oniversam dispositionem commisit Imperii. Comque voloisset ipse quoque Italiam pergere, ut consobrinum ad Imperii culmen eveheret; quatenus sui vigore tyrannorum cemoveret audaciam: venieos usque ad Thessalonicam, languore prohibitus est. Quamobrem coronam Imperialem posthæc consobrino per Patricium Stilicium mittens, Constaotinopolim remeavit. Hæc de talibos retulisse sufficiat.

CAPUT II.

De bonis actibus Attici Constantinapolitani Pontificis.

Socrates. lib. 7. cap. 25. pag. 365. B.

IGitur Atticus Episcopus causas Ecclesiæ sapientia mirabiliter dispunebat, doctrinisque populum ad virtutis stodia provocabat. Cumque videret divisam Ecclesiam, cum Joaonitæ seorsum apud semetipsos sacra solemnia celebrarent; jussit, ut in orationibus memoria Joannis haberetur, sicut aliorum dormieotiom Episcoporum fieri coosuevit: per hoc sperans plurimos ad Ecclesiam revocare. Largus autem sic erat, ut oon solum pauperibos suarom parochiarum, sed etiam in* vicinas civitates moltas pecunias pro egentium consolatiooe transmitteret. * Calliopio oamqoe Presbytero Ecclesiæ Nicænæ treceotos aureos dirigeos, hæc scripsit.

Atticus jubet, Chrysostomi memoriæ in orationibus habeatur.

** Ed. Vicinis civitatibus.*

** MS. Theod. Cælpio.*

CALLIOPIO ATTICUS IN DOMINO Salotem.

Cognovi decem millia esurieotes in civitate a plis eahibenda egere misericordia: decem millia vero cum dico, multitudinem intelligo, non perfectum oumerum comprehendo. Quia igitur ego quidem habeo præceptum numerum datum ab eo, qui maoum habet muoificam, & præbet congrue dispensantibus, & contigit aliqoos indigere habentes, non tamen qui nescientes suscipiens, o carissimum mibi caput, hos treceotos solidos expende sicuti volueris; & maxime illis qoi petere confunduotur, & non eis qui propter vitæ ventrem magis oegotiantor ea talibus. Noli igitur vel religionam in hac parte considerare: sed uuam tantummodo rem observa, ot nutrias indigentes; nec cogites si qoæ nostra sunt, sapere non videntur. Sic igitar Atticus etiam procul indigentium habebat curam. Sed etiam superstitionem aliquorum studebat abscindere. Audiens etenim Novatianos Judaicum Pascha sequentes, propter Sabbatium fuisse divisos, ejusqoe corpus ab insula Rhodi, obi mortous fuerat, translatom, & plorimos ad tumulum ejus orare; ooctantes mitteos io aliud sepulchrum corpus Sabbatii jussit abscondi. At illi consuete venientes, effossumqua reperientes tumulum, de cætero eum locum colere quieverunt. Erat eoim circa oomina locorum studiosus. Nam dum quidam portus in ore Pooti Euxini constitotus, ea aotiquo Pharmacus appellaretur, id est, veoenarius, mutato nomine eum locum Sanatorium nominavit: ne dom ibi Collectæ prædicarentur, nomine blasphemo locus ipse designaretur, sed & alium locum Argyropolim pro hujusmodi caosa oominavit. Chrysopolis eoim in capite Bosphori coostituta est, cujus multi Antiquorum faciuot mentionem. De qua civitate Xenophou in primo libro Helladicoram dicit, quia eam muravit Alcibiades; & in ea constituit, ut qui navigabant de Ponto, decimas ibi præberent. Videns ergo Atticus locum, in contraria ripa Chrysopoleos positum, delectabilem, & decorum, ait: Argyropolis nominetur; qui locus ejus repente cognomeo obtinuit. Igitor quibusdam diceutibus ei, non debere Novatianos iotra civitatem Missas facere: Nescitis, inquit, quantum nobiscum io persecutioue Constantii, atque Valentis fuerint passi, qui etiam testes suot nostræ fidei. Nam cum dudum Ecclesia fuerit divisa, isti circa fidem nihil iooovaveruot. Pro Episcopi ordiuatione aliquando veniens in Nicæam, Asclepiadem Novatianorum vidit Episcopum valde senem, interrogavitque qoot lo Episcopatu annos haberet. Quo respondente: Quinquagiota: Felix, inquit, homo es, tanto tempore boni operis curam habens. Super hæc ait: Ego quidem Novatum laudo, Novatianos ooo approbo. Tunc Asclepiades: Quomodo hoc dicis Episcope? Verum Atticus: Illum, ioquit, laudo: quoniam his, qui sacrificaverant, communicare noluit; hoc etiam ego ipse fecissem. Novatianos autem noo laudo; qoia pro vilibus vitiis laicos a

Sabbatii corpus translatum.

Quid Atticus de Novatianis senserit.

gratia communionis excludunt. Asclepiades dixit: Extra sacrificandi peccatum, etiam alia plurima sunt delicta secundum scripturas, quæ ducunt ad mortem; propter quæ vos quidem Clericos, nos autem communicare etiam laicos prohibemus, Deo soli eorum remissionis judicium committentes. Atticus igitur etiam suam præscribit mortem. Nam cum a Nicæa discederet, Calliupio Presbytero dixit: Ante autumnum Constantinopolim venire festina, si vivum me denuo videre desideras. Si tardaveris, non videbis. Quo dicto mentitus non est. Anno namque vicesimo primo sui Episcopatus, decima die mensis Octobris est mortuus, * Consulatu Theodosii undecimo, & Valentiniani Cæsaris primo.

Atticus suam mortem præscribit.

* An. Dom. 425.

CAPUT III.

De Ordinatione Sisinnii, & moribus ipsius: & quod Proclus ordinatus Cyzici non sit receptus.

Socrates lib. 7. cap. 25. & 26. pag. 367. C.

Porro Theodosius Imperator a Thessalonica revertens, ejus exequias non invenit. Ante unum namque diem quam ingrederetur, ille sepultus est. Post paucos vero dies, id est, viginti tres mensis Octobris nuntiatum est, quia Valentinianus insulas suscepisset Imperii. Post obitum igitur Attici fit maxima de Episcopi ordinatione contentio, alii alium postulantibus; quidam Philippum Presbyterum quærebant, alii Proclum item Presbyterum. Sed omnis populus communiter desiderabat ordinari Sisinnium, qui & ipse Presbyter quidem erat: in nulla tamen civitate ordinatus, sed in suburbano Constantinopolis, cui nomen Oliva est, ministrabat. Hoc suburbanum est positum contra faciem civitatis, ubi dies Ascensionis Salvatoris solemniter celebratur. Hunc ergo virum omnes laici diligebant pro sui reverentia, & maxime quia fovebat pauperes ultra sui mensuram. Prævaluit ergo votum laicorum, & Sisinnius ordinatus est vicesima octava die Februarii mensis, * Consulatu sequenti Theodosii duodecimo, & Valentiniani junioris secundo. Philippus autem Presbyter, cui præpositus fuerat Sisinnius, in historia Christiana, quam triginta sex libris ipse conscripsit, ordinationem Sisinnii valde laceravit: derogans ordinato, & pariter ordinantibus, & maxime laicis. Is enim Philippus a Joanne Episcopo Diaconus ordinatus, multa quoque conscripsit contra Julianum Imperatorem: cujus tamen historia mihi multam videtur habere confusionem, & non satis prodesse legentibus. Sisinnio itaque ordinato, contigit Episcopum obire Cyzicenum. Tunc Sisinnius Proclum in Cyzico consecravit, qui antequam proficisceretur ad Cyzicum, cives præcedentes Dalmatium Monachum Episcopum sibimet ordinaverunt, parvipendentes regulam, qua jubetur, præter Constantinopolitanum Episcopum ordinationem ibi fieri non debere. Quod ideo Cyziceni neglexerunt quia Attico soli hæc lex personaliter præstita videbatur. Mansit ergo Proclus non habens Ecclesiam propriam; qui tamen in doctrina Ecclesiarum Constantinopoleos valde florebat. Igitur Sisinnius cum duos in Episcopatu complevisset annos, defunctus est * Consulato Hierii, & Ardaburii vicesima quarta die Decembris mensis, vir famosissimus castitate, & rectitudine vitæ suæ, mansuetus moribus sine ullo figmento, remotus a causis. Quamobrem curiosis viris tristis, & inefficax videbatur.

Sisinnius Constantinop. Episcopus ordinatur.

* An. Dom. 426.

Philippi Constantinopolitani Historiæ Christianæ libri xxxvi.

Præter Constantinopolitanum Episcopum ordinatio fieri non debet.

* An. Dom. 427.

CAPUT IV.

De Ordinatione Nestorii, & quæ sub eo in Ecclesia mala acciderint.

Socrates lib. 7. cap. 29. pag. 379. B.

Defuncto Sisinnio, Imperatoribus visum est nullum ex Ecclesia Constantinopolitana ordinare Pontificem, eo quod essent vanæ gloriæ, & sibimet arrogantes cum utique multi Philippum, plurimi Proclum habere desiderarent. Interea est ab Antiochia deliberatum advenam Antistitem debere evocari. Erat enim ibi quidam Nestorius nomine, genere Germaniciensis, bonæ vocis, & simul eloquii. Ideoque eum quasi opportunum doctrinis evocaverunt. Cumque transissent tres menses, Nestorius venit ab Antiochia, qui castitate inter plurimos præcipuus habebatur. Quibus autem fuerit moribus institutus, sapientes a primo ejus sermone non latuit. Ordinatus enim decima die mensis Aprilis * Consulatu Felicis, & Tauri, mox illa divulgatam coram omni populo protulit vocem, faciens sermonem ad Principem: Da mihi, inquit, o Imperator, terram purgatam hæreticis, & ego cœlum tribuo. Debella mecum hæreticos, & ego tecum debellabo Persas. Hæc cum dixisset, licet quidam odio haberent hæreticos: tamen levitas sensus ejus, & indignationis initium, & vanæ gloriæ tumor ei valde displicuit: quia neque parvulum tempus sustinens, ad talia verba descendit, & secundum Proverbium, ut ita dicam, cum neque civitatis adhuc gustasset aquam, persecutor ferventissimus apparebat. Quinta vero ordinationis die Oratorium Arianorum, in quod latenter conveniebant, auferre volens, eos ad tantum furorem perduxit, ut idem Oratorium concremarent. Quæ causa etiam vicinas consumpsit ædes, turbaque vehemens in civitate provenit. Verum Ariani semetipsos defendere præparabant: sed eorum consilium custos civitatis Deus Dominus impedivit. De cætero autem ipsum Nestorium vocabant * incendium, non solum hæretici, sed etiam qui ejus fidei concordabant. Non enim silere patiebatur: sed semper contra hæreses machinatus, quantum ad se subvertit funditus civitatem. Novatianos autem depopulari tentabat, eo quod Paulus eorum Episcopus præditus esse reverentia diceretur: sed Proceres ejus impetum refrænarunt. Quanta vero circa Asiam, Lydiam, Cariam, contra Quartodecimanos mala commiserit, & quanti propter eum circa Miletum, & Sardis facta seditione fiunt mortui, nunc omitto. Quam vero propter hæc, & propter infrænatam linguam receperit ultionem, post pauca narrabo. Nunc itaque res memorabilis indicanda est.

* An. Dom. 428.

* Vales. Incendiarium.

Nestorius hæreticos insequitur.

Quædam* gens ultra Rhenum fluvium est Burgundionum. Isti vitam quietam agunt, & pene omnes fabri lignorum sunt, ex qua * arte pascuntur: quorum regionem Hunni crebra invasione vastabant, & plurimos occidebant. At illi licet anxietate constricti, ad nullum se tamen hominum contulerunt, sed alicui Deo se committere cogitabant. Tunc audientes, quia Romanorum Deus fortiter adjuvat * se timentes, omnes communi consilio ad credulitatem Christi confugiunt. Venientesque in unam civitatem Galliarum, rogabant, ut ab Episcopo Christianorum baptisma consequerentur. At ille eos septem diebus faciens jejunare, & imbuens fide, baptizatos

*Ed. insula. *Socrates lib. 7. cap. 30. 371. D.*

* Ed. mercedr.

Burgundionum ad Christum conversio.

* MS. Lyr. in se credentes.

Jejunium ante baptismum.

zatos octava die abire præcepit. Qui sumpta fiducia contra tyrannos alacriter festinabant, & spe sua privati non sunt. Nam cum rex Hunnorum nomine* Suptsrus per noctem fuisset ciborum nimia voracitate corruptus, Burgundiones gentem inimicam sine Duce reperienter, & pauci pluribus resistentes, facta congressione vicerunt. Nam cum essent isti tria millia, circa decem millia peremerunt; & ex illo tempore cuncta gens ferventissime in Christianitate permansit.

** MS. Th. Samptaras.*

Barbæ Arianorum Episcopi mors.

Eo tempore Barbas Arianorum Episcopus est defunctus, * Consulatu Thodosii tertiodecimo & Valentiniani tertio, vicesima quarta die Junii mensis, in cujus locum Sabbatius ordinatur.

* An. Dom. 430.

Socrates. lib. 7. c. 31. pag. 372. C.

Nestorius itaque agens præter consuetudinem Ecclesiæ, contra se plurimos incitabat, sicut ejus actus ostendunt. In Germensi etenim Hellesponti civitate Antonius erat Episcopus, qui cognoscens instantiam Nestorii adversus hæreticos, Macedonianos & ipse persequi festinabat, quasi Patriarchæ imitatus imaginem.

Persecutio in Macedonianos.

Porro Macedoniani aliquantulum sunt perpessi. Cumque Antonius vehementer insisteret, jam molestiam non ferentes, ad scelus se durissimum contulerunt. Mittentes etenim quosdam viros, & quod rectum est secundo loco ponentes, interemerunt eum. Hoc factum Macedonianorum, Nestorio majoris persecutionis dedit occasionem.

Macedonianis Ecclesiæ ademptæ.

Persuasit enim Imperatoribus, ut eorum Ecclesiæ tollerentur. Quamobrem Constantinopoli eis Ecclesia ablata est, ante murum veterem posita civitatis, & in Cyzico, & aliæ plurimæ quas habebant in Hellesponto: quorum aliqui ad Ecclesiam confugerunt, in consubstantialitatis fide consentientes. Sed, sicut ait scriptura, Ebriosis vinum non deest, neque contentiosis lites: sic quoque Nestorio amanti persecutiones evenit, ut persequeretur semper Ecclesiam Dei.

Socrates. lib. 7. cap. 32. pag. 373. B. Quomodo Anastasius fuerit causa hæresis Nestorii.

Erat cum eo Anastasius Presbyter ab Antiochia pariter destinatus, quem nimis honorabat, & veluti consiliarium habebat in causis. Cliquando igitur coram Ecclesia Anastasius docens ait: Dei genitricem Mariam nullus appellet. Maria enim homo fuit, & Deum ab homine generari nimis impossibile est. Hoc cum auditum fuisset, plurimos clericorum, & laicorum pariter conturbavit. Olim namque didicerant Deum pariter, & hominem Christum, & nullatenus eum per dispensationem velat hominem a Divinitate separari: credentes Apostolicæ voci, quæ dicit: *Et si cognovimus secundum carnem Christum: sed nunc nequaquam cognoscimus.* Quapropter relinquentes de Christo sermonem, ad perfectionem procedamus.

2. Cor. 5. 16.

Tumultu siquidem, sicuti dixi, in Ecclesia facto, Nestorius Anastasii sermonem firmare volens, & non redarguere velut blasphemum, qui videbatur ab eo honorari, frequenter ex hoc coram Ecclesia docuit. Et cum majori contentione quæstionem hanc agitabat, sermonem Dei genitricis rejiciens. Unde divisio nata est in Ecclesia, & velut in nocturna lite divisi, nunc his, nunc aliis consentiebant, & verba propria denegabant. Nestorius autem apud multos in ea erat opinione, quia purum hominem diceret Christum, & tamquam Pauli Samosateni, atque Photini dogma in Ecclesias introduceret. Sed de his maxima quæstio nata est, & tumultus, ita ut universalis Synodus ageretur. Ego vero legens Nestorii libros, quæ intellexisse comperi hunc virum, & cum veritate conspexi, neque pro ejus inimicitiis, neque pro gratia alterius explanabo. Non mihi videtur Nestorius, neque Samosatenum secutus Paulum, neque Photinum, neque omnino purum hominem dixisse Christum: sed sermonem tantummodo quasi metuendum expavisse; & hoc passum, quia decenter non erat eruditus.

Socrates ostendit quæ fuerit Nestorii de Christo sententia.

Qui dum naturaliter eloquens fuisset, se putabat doctum, & libris antiquorum Interpretum dedignabatur incumbere, omninoque se meliorem putabat esse: ignorans quia in Catholica Joannis Epistola in antiquis exemplaribus habeatur: *Omnis spiritus, qui solvit Jesum, a Deo non est.* Hunc enim sensum ex veteribus exemplaribus abstulerunt, qui separare volunt ab hominis dispensatione Divinitatem.

1. Joan. 4. 3.

Quapropter veteres Interpreter hoc ipsum * dedignati sunt, quia aliqui adulterati sunt hanc epistolam, solvere hominem a Deo volentes. Est enim humanitas copulata Divinitati, & jam non sunt duo, sed unum.

** MS. Th. designaverunt.*

Hac ratione confidentes Antiqui, Mariam Dei non timuerunt dicere genitricem. Eusebius Pamphili enim tertio libro de vita Constantini, dixit: Etenim & generationem sustinere, qui nobiscum est Deus propter nos voluit; & locus ejus incarnatæ generationis nominatus est apud Hebræos Bethleem. Quamobrem & Helena Augusta Deo amabilis, locum amplum, ubi Dei genitrix peperit, memoriis mirabilibus adornavit, hanc sacratissimam speluncam decenter irradians. Sed Origenes in primo tomo de Epistola Pauli Apostoli ad Romanos, ait: Quomodo Dei genitrix dicatur, latius animadverte. Apparet igitur Nestorium ignorasse lectiones Antiquorum. * Quapropter, sicut dixi, in sermone solo moratus est, & non solum eum sermonem ex animo dedit: sed etiam omnino Deum esse, qui natus est, denegavit. Nos enim fatemur, quoniam qui de sancta Virgine natus est, crucifixus est, Dominus est gloriæ, sicut dixit Apostolus: *Si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent.* Porro Nestorius dicit: Noli gloriari Judæe, non crucifixisti Deum: tamquam ipse Dominus gloriæ idem non sit Deus. * * Nam quia purum non dicit hominem Christum, sicut Photinus, aut Paulus Samosatenus, etiam homiliæ, quas fecit, ostendunt.

** Hæc desunt apud Christophor. & Vales.*

1. Cor. 2. 8.

Nusquam enim Dei Verbi subsistentiam perimit: sed ubique id subsistere confitetur, & habere substantiam, non sicut Photinus, & Samosatenus ejus existentiam perimentes. Hoc enim & Manichæi a Montano dogmatizare præsumunt. Sic igitur Nestorium ego invenio sapuisse ex ejus libris. Non ergo mediocrem concussionem orbi terrarum tepidissima Nestorii ratiocinatio concitavit.

Socrates. lib. 7. c. 33. pag. 375. C.

Interea contigit scelus quoddam in Ecclesia provenire. Servi quidam potentium genere Barbari, dominum crudelem experti, ad Ecclesiam confugerunt, & portantes gladios ingressi sunt ad altare. Cumque rogarentur, exire nullo modo voluerunt: sed impediebant solemnia celebrari, plurimis diebus gladios tenentes evaginatos, & parati se vindicare; & omnibus ad eos accedentibus insistebant.

Fugitivorum servorum nefandum scelus in Ecclesia.

Qui postremo unum Clericum perimentes, & alium vulnerantes, etiam semetipsos interemerunt. Quo facto quidam transeuntium hoc scelus nihil boni Ecclesiæ significare prædixit; nec veritate privatus est. Significabat enim populi divisionem, & dejectionem ejus, qui fuerat causa divisionis,

CAPUT V.

De Ephesino Concilio contra Nestorium.

Socrates. lib 7. cap. 33 Edi Christ. Vales. c. 34. pag. 376. A.

NOn multo post tempore, jussio Principalis Episcopos undique ad Ephesum couvenire præcepit. Mox ergu post Paschalem festivitatem, Nestorius cum mexima multitudine venit ad Ephesum, invenitque plurimos Episcoporum ibi fuisse collectos. Porro Cyrillus Alexaudrinus modicum retardatus, circa Pentecosten occurrit. Quinta vero die post Pentecosten, & Juvenalis Hierosolymorum venit. Porro Joaune Antiocheno tardante, movebant præsentes Episcopi quæstionem. Cyrillus autem Alexandrinus Episcopus desorationes quasdam librorum Nestorii faciebat, eum turbare volens. Etenim erat inimicus ejus. Et cum plurimi Deum confiteantur esse Jesum: Ego, inquit Nestorius, * himestrem, & trimestrem nequaquam confiteor Deum. Qua gratia mundus sum a sanguine vestro, & amodo ad vos non veniam. Dum hæc itaque dixisset, eum reliquis congregabatur Episcopis, qui ejus sententiam seqnebantur; præsentes ergo in dnos ordines sunt divisi. Porro Cyrillus cum suis facto Concilin Nestorium vocaverunt. At ille non obedivit, differens in præsentiam Joannis Antiocheni. Qui vern circa Cyrillum erant, homilies Nestorii, quas de hac quæstinne protulerat, sæpius relegentes; & ex ipsis judicantes, eum velut blasphemantem Dei Filium, damnaverunt.

** Al bitrem & trinitrem*

Nestorius damnatur.

Hoc facto, qui circa Nestorium erent, aliud apud se Concilinm facientes damnavere Cyrillum, & cum eo Memnonem, Ephesinæ civitatis Episcopum. Non vero post multum venit etiam Joannes Antiochenus Episcopns, & cognnscens quæ gesta sunt, indignabatur contra Cyrillum, tamquam seditloois auctorem, eo quod sie ferventissime Nestorii fecisset damnationem. Porro Cyrillus cum Juvenale volens se ulcisci contra Joannem, demnavit etiam ipsum. His rali mixtione consusis, cognoscens Nestorius contentionem ad quamdam pernleiem pervenisse, Dei genitrlcem Mariam vocabat, diceos: Dieatur, inquit, etiam Dei genitriz Maria; & ea, quæ asferunt tristitiam conquiescant. Sed nullus eum ex pœnitentia talia dieentem, suscepit. Quapropter hactenos damnatus, & in exilium missus, Oasin inhabitere dignoscitur. Hune ergn terminum tunc Synodus hebuit. Qnæ gesta sunt * Consulatu Bassi, & Antiochi, 18. die Juoii mensis.

Nestorii palinodia, & exilium.

* An. Dom. 431.

CAPUT VI.

Quomodo Joanaes Antiocheaus Cyrillum damaaverit.

Socrates. lib. 7. c. 33. Edi. Christ. Vales. c. 34 pag. 377. B

POrro Joannes veniens Antiochiam, & plurimos Episcoporum colligens, damnavit Cyrillum, cum jem esset in Alexendria. Pnst paululum vero tempns inimicitias resolventes, ad gratiam snnt regressi, & sedes alterutris reddiderunt. Post damnationem vero Nestorii, dura Constantinepoli turba cnntra Ecclesiam facta est. Divisus est namque populus propter tepidum ejns, sicut dixi, tractatum. Clerici tamen omnes communi decretn eum anathematizaverunt. Sic enim nos Christiani contra blasphemos prolatum solemus appellare decretum: quando id velut in marmore sciptum, manifestom cunctis ostendimus.

Quid, sit Anathematizare.

CAPUT VII.

De Ordinatioae Maximiani Constantinopeli.

Socrates. lib. 7. c. 34. Ed. Christ. Vales. c. 35. pag. 377. B.

HIs ita provenientibus, de electione Episcopi quæstio rursns exorta est, & multi Philippum, cujus jam feci memoriam, plurimi Proclum eligebant. Potuitqne Proclus tenere Pontificatum, nisi quidam Procerum probibuissent: dicentes regulam Ecclesiasticam non permittere eum, qui alterius civitatis Episcopus nominatus est, ad alteram migrare civitatem; qnod dictum popnlos revocavit. Cnmqne quatuor transissent menses post Nestorii demnationem, Maximianus ordinatur Episcopus, in Mnnachica quidem vita, Presbyterorum tamen collegio constitutus. Is enim opinionem reverendi viri olim habuerat, eo quod propriis sumptibus monumenta fabricaret, nt in eis religiosnrum corpora sepeliret. Erat enim idiota sermone, & sub quiete vivere potius eligebat.

CAPUT VIII.

Quod Episcopi ex aliis ad aliar Eeclesiar sint mntati.

Socrates lib. 7. cap. 35. Edit. Christ. Vales. cap. 36 pag. 378. B.

** MSS. & Ed. V. Cizico.*

QUia vero quidam dicebant Ecclesiasticam regulam prohibere, ne Proclus Constantinopolitanam teneret Ecclesiam, cum * Cyzici fuisset ordinatus, vnlo pro hac re pauca narrare. Nou enim mihi hoc vere dixisse videntur, sed aut invidia faciente, aut Ignorantes Ecclesiasticam sanctionem prohibuerunt, quæ frequenter in Ecclesiis utiliter facta noscuntur. Eusebius itaqne Pamphili in sexto Ecclesiasticæ historiæ libro, Alexandrum unius Cappadociæ civitatis Episcopum refert, quia cum venisset causa nrationis ad Hierosolymam, detentus sit ab ejus civibus, & in locum Nareissi Episcopi constitntus, & de cætero omni vita sua ipsi Ecclesiæ præsedisse. Sic igitnr apud Veteres sine ulla differentia, de civitete ad aliam migrabat Episcopos, dum utilitas evocaret. Oportet autem etiam ipsam regulam huic operi copnlari, ut ostendatur, quia mentiti sunt, qui Proclum inthronizare prohibuerunt. Regula XVIII. Si quis Episcopus ordinatus, ad parochiam, in qaa ordinatus est, minime proficiscitur non sua culpa, sed sive populo respnente, aut propter quamlibet aliam causam non necessitate factam, hunc honore, ministerioque participari tantum, oec eum misceri rebus Ecclesiæ, in qua Collectas celebrat Ecclesia; sed sustinere quod provinciæ Synodus suo jndicio terminaverit. Hæc itaque regula est. Quia vero plurimi Episcopornm ex aliis civitatibus ad alias propter utilitates temporum sunt migrati, nomine eorum, qui sunt mutati, subdidimus. Perigenes in Petris ordinatur Episcopus; & qnoniam cives ejus eum suscipere noluerunt, Romanæ civitatis Episcopus jussit eum inthronizari in Coriotho Metropoli, defuncto ejus Episcopo sicque, donec advixit, Ecclesiæ præfuit. Gregorius Nazianzenus, prius unius Cappadociæ civitatis fuit Episcopus, deinde Nazianzi constitutus est. Meletius in Sebastena prius Ecclesia præfuit, & postea Antiochiæ Præsul est constitutus. Dosithenm Seleuciæ Episcopum Alexander Antiochenus Episcopus in Tarsnm Ciciliæ demigrare fecit. Reverentius ab Arcis Phœniciæ in Tyrum * migratns est. Joannes de Gordn Lydiæ mutatns est in Procont sum, & in ea præsidet Ecclesia. Palladius

** MS. Lyr. migravit.*

ab Hellinopoli mutatur in Afpouam. Alexauder ab Helliuopoli in Adrianos migratus eft. Theofebius ab Apamia Afiæ trausfertur in Eudoxiopolim, quæ dudum Salambria vocabatur. Polycarpus de urbe Autapriftena Myfiæ in Nicopolim Thraciæ mutatus eft. Hierophilus de Trapezapoli Phrygiæ migratus eft in Plutinopolim Thraciæ. Optimus ab Argadamia Phrygiæ in Antiochiam Pifidiæ migratur. Sylvanus a Philippopoli Thraciæ mutatur in Troada. Tantos igitur quantos ad præfens iuvenimus ex propriis civitatibus ad alias migraffe, uos memoraffe fufficiat. De Sylvano tamen, qui ex Philippopoleos Thraciæ in Troada migratus eft, utile judico pauca narrare.

Socrates. lib. 7. c. 36. Ed. Chrift. Valef. c. 37. pag. 381. C.

Quis fuerit Sylvanus Epifcopus de Philippopoli Troadem tranflatus.

Sylvanus quidem Rhetor fuit prius Troili Sophiftæ, & ad perfectum Chriftianus, vitamque Monachicam diligens. Is enim Doctoris pallio uti defpexit: quem poft hæc Atticus Epifcopus comprehendens, Epifcopum Philippopoleos ordinavit. At ille tribus anuis in Traciæ degens, nec frigora ferre valeus, eum haberet corpus valde debile, atque fubtile, rogavit Atticum, ut eum in locum alium conftitueret; diceus non ob aliam caufam nifi propter frigus ea fe loca mutare velle. Cumque alter pro ea fuiffet ordinatus, manfit Sylvanus Conftantinopoli, vitam Monachicam perfecte cuftodiens. Tantumque fine ulla fuit arrogantia, ut plerumque in tanta multitudine civitatis cum foleis de fpatto procederet. Quodam tempore tranfeunte Trojanæ Præful Ecclefiæ moritur: Trojanique venerunt, petentes Epifcopum. Cumque cogitaret Atticus, quem ordinare deberet, fubito contigit ad eum falutandum venire Sylvanum. At ille videns cum mox cogitare cefsavit. Tunc ad Sylvanum: Non habes, inquit, ulterius occafionem, pro qua Ecclefiafticas curas poffis effugere. Troja namque uon habet frigus: fed ecce apparatus eft tuo corpori opportunus a Deo locus. Præpara ergo temetipfum, & ad Trojam continuo proficifcere. Migratur ergo Sylvanus. Quo facto, miraculum: quod inter ejus manus accidit, enarrabo. Navis maxima, quæ grandes columnas devexit nuper, in littore Trojano fabricabatur. Cumque eam ad mare deducere voluiffent multis funibus, atque populo trahente, nullatenus movebatur. Quod dum plurimis diebus ageretur, fufpicati funt navem a dæmonio retineri. Tunc ad Sylvanum venientes Epifcopum, rogaverunt eum, ut in eo loco daret orationem, credentes hoc modo trahi navem. At ille humili fermone dicebat fe effe peccatorem: afferens hoc opus alicujus effe jufti, non tamen fuum. Quem dum rogaffent, venit ad littus. Factaque oratione tetigit unum funem, jubens ut infifterent operi cum labore. Tunc illis breviter impellentibus, curfim navis ad mare proceffit; hoc miraculum reverentiam illius viri cunctos fecit habere Provinciales. Qui dum efset etiam in aliis rebus eximius, videns Clericos etiam de contentione litigantium negotia facientes, nullum Clericum aliquando judicare præcepit. Sed petitiones poftulantium ipfe fufcepit: & rogabat unum fidelium laicorum, amatoremque juftitiæ, ut ipfe litigantibus interefset, & terminum juftitiæ definiret. Ob quam rem maximam apud omnes gloriam confecutus eft. Cum igitur Maximiaus in urbe Conftantinopolitaua ordinatus fuifset Epifcopus. * Confulatu Baffi, & Antiochi quinta & vigefima die menfis Octobris, caufæ Ecclefiafticæ quieverunt.

Sylvani miraculum.

Sylvanum neminemen Clero judicem effe permifit.

* An. Dom. 431.

CAPUT IX.

Quomodo apud Cretam, quodam Judæo dicente fe effe Moyfen, plurimi Judæorum deceptione fint mortui, & reliqui facti fint Chriftiani.

Circa hoc tempus multi Judæorum in Creta Chriftiani facti funt propter hujufmodi paffionem. Quidam feductor Judæus finxit femetipfum effe Moyfen, & cœlitus deftinatum, ut Judæos illam infulam inhabitantes, per mare duceret: ipfum fe efse dicens, qui olim filios Ifrael per rubrum mare falvaverat. Circuibat itaque toto anno unamquamque illius infulæ civitatem, fuadebatque Judæis, ut crederent: monens, ut omnes pecunias, atque poffeffiones relinquerent; cum utique deducti per ficcum mare, ad repromiffionis gaudia pervenirent. At illi hac fpe capti, omne opus proprium negligebant, contemnentes etiam poffeffiones fuas, & dimittentes eas quibufcumque perfonis. Cumque veniffet dies, quam defignaverat feductor ille Judæus, eo præcedente fequebantur omnes cum conjugibus, & * pueris; deducitque eos ad quamdam rupem declivius incumbentem, juffitque ut tomorum fchemate femetipfos evolverent. Hoc ergo faciebant priores. Et cum venirent ad rupes, repente moriebantur, tam dilacerati acutis rupibus, quam in aqua necati. Plures tamen mori potuerunt, nifi (Deo providente) quidam viri Chriftiani fuperveniffent pifcatores, atque negotiatores, qui alios cum necarentur eripientes recreaverunt. Tum malum eorum ftultitiæ fentientes, alios, ne femetipfos jactu interficerent, tenuerunt: nuntiantes eorum mortem, qui prius fuerant præcipitati. Qui etiam cognofcentes feductionem, culpabant fe, eo quod facile crediderint. Cumque voluiffent illum perimere feductorem, comprehendere nequiverunt. Repente namque difparuit, deditque fufpicionem, quia dæmon fuerat erroneus, humano fchemate circumamictus. Pro hac itaque paffione multi tunc Cretenfium Judæorum ad Chriftianam converfi funt fidem.

Socrates. lib. 7. cap. 37. Edi. Chrift. Valef. c. 38. pag. 383. C.

* MS. Lyr. filiis.

CAPUT X.

De magno incendio Conftantinopoli facto & morte Maximiani, atque conftitutione Procli.

Interea incendium in civitate Conftantinopolitana factum paulatim pervenit ad thermas quæ vocantur Achilleæ: deinde ad locum, qui dicitur Pelargus, ita ut Novatianorum comprehenderetur Ecclefia. Tunc fertur Paulum eorum Epifcopum inter flammas Ecclefiæ reftitiffe fupplicantem Deo, ne Ecclefia pariter cremaretur. Qui locus ereptus eft; & hactenus decima feptima die menfis Augufti apud Novatianos Collectio celebratur. Hunc tamen locum non folum Chriftiani, fed etiam Pagani ex eo tempore venerantur.

Socrates. lib. 7. c. 38. Edi. Chrift. Valef. c. 39 pag. 384. C.

Paulus Epifcopus Novatianorum Ecclefiam precibus ab incendio fervat.

Maximianus igitur eum duos annos & fex menfes Ecclefiam gubernaffet, defunctus eft * Confulatu Ariobindæ, & Afparis, die duodecima menfis Aprilis, in feptimana majore Jejuniorum, feria quinta. Tunc igitur Theodofius Imperator fapienter caufam profpexit, ne rurfus de Epifcopatu feditionis quæftio, aut tumultus in Ecclefia nafceretur. Cum adhuc ergo corpus Maximiani jaceret, præfentibus Epifcopis præcepit inthroni-

Socrates lib. 7. cap. 39. Edi. Chrift. Valef. cap. 40 pag. 385. B.

Major feptimana jejuniorum.

* An. Dom. 434.

rare Proclum. Quod etiam Romani Episcopi Cœlestini litteræ firmaverunt, quas ad Cyrillum Alexandriæ destinavit Episcopum, & ad Joannem Antiochenum, & Rufum Thessalonicensem: dicens, quia nihil prohiberet alterius civitatis existentem Episcopum in aliam demigrari. Inthronizatos igitur Proclus exequias Maximiani corporis celebravit: de quo tempus est ut pauca dicamus.

CAPUT XI.

De Conversatione, & moribus Procli.

Socrates. lib. 7. cap. 40. Edi. Christ. Vales. c. 41. pag. 386. A.

PRoclus ab ætate prima Lector fuit, apud doctores tamen observans zelator quoque in Rhetorica: qui dum ad perfectam venisset ætatem, plerumque cum Attico erat Episcopo exceptor sermonum ejus. Et dum proficeret, ab Attico Diaconus ordinatus, postea Presbyter. A Sisinnio vero Cyzici consecratus Episcopus. Hæc equidem ei primitus provenerunt, postea thronum Constantinopolitanæ sortitur Ecclesiæ. Erat enim vir moribus optimis, & ab Attico utiliter eruditus, omnia ejus imitabatur. Sed in isto patientia potior apparebat. Et ille quidem hæreticis se terribilem opportune monstrabat: iste vero omnibus mitis erat, & sic eos potius quam violenter flectere nitebatur: nullam hæresim fatigare volens, in hac parte Theodosium imitatus Imperatorem. Ille namque judicabat contra culpabiles Imperiali non uti potestate. Hic autem parvipendebat, si quis de Deo non ita saperet, sicut ipse.

Socrates. lib. 7. c. 41. Ed. Christ. Vales. c. 42. pag. 386. D. Theodosius vicit omnes Sacerdotes mansuetudine.

In his igitur etiam Imperator laudabat eum, cum & ipse veros Sacerdotes imitaretur, & nequaquam persequi volentes admitteres. Ego tamen præsumptive dico, quia mansuetudine omnes veros Sacerdotes vicerit. Ob quam causam hostes suos citra belli certamina subjugabat, sicut ostenditur in Joanne tyranno, & facta post hoc perditione Barbarorum.

CAPUT XII.

De Victoria Barbarorum.

Socrates. lib. 7. c. 42. Edi. Christ. Vales. c. 43. pag. 387. B.

POst interitum namque tyranni, Barbari, quos ille contra Romanos suum evocaverat in auxilium, parati erant Romanorum fines invadere. Hæc audiens Imperator consuete hanc sollicitudinem Deo commisit, & orationibus occupatus cito promeruit quod quæsivit. Quæ enim provenerunt Barbaris enarranda sunt. Dux enim eorum nomine Rugas, fulmine percussus, interiit. Secutaque pestis maximam partem eorum hominum interemit. Et non solum hoc suffecit, sed etiam ignis de cœlo descendens, plurimos, qui videbantur remansisse, consumpsit. Quæ res Barbaros in formidine magna constituit, non solum quia contra gentem Romanorum fortissimam arma levare præsumpserant: sed quia sic eos a forti Deo juvari conspiciebant. Tunc enim Proclus Episcopus de prophetia Ezechielis coram Ecclesia faciens sermonem de collata salute, ab omnibus est laudatus. Cujus prophetiæ verba sunt hæc: *Et tu fili hominis prophetiza in Gog principem Mosoch, & Tubal. Judica enim eam morte, & sanguine, & imbre diluvii, & lapidibus grandinis, & ignem, & sulphur pluam super eam, & omnes qui cum eo sunt.* Et post pauca: *Et scient quia ego sum Dominus.*

Theodosii precibus Barbari variis cladibus opprimuntur.

Ezech. 38. a

CAPUT XIII.

Quomodo filia Theodosii Valentiniano sit juncta.

Socrates. lib. 7. cap. 43. Edit. Christ. Vales. cap. 43 & 44. p. 387. A.

IGitur Imperatori propter suam mansuetudinem & alia plurima præstitit Deus, quorum unum illud est. Erat ei filia ex Eudoxia, nomine Eudoxia. Hanc Valentinianus consobrinus ejus, Hesperiarum partium ab eo factus Imperator, petiit uxorem. Cumque Theodosius annuisset, cogitabat in medio quodam itineris loco nuptias celebrare. Placueratque ut Thessalonicam ambo venirent. Inter hæc nuntiavit Valentinianus, ne fatigaretur Theodosius; ipse enim venturum se Constantinopolim compromisit. Cumque ergo partes munisset Hesperias, Constantinopolim venit ad nuptias. Quibus celebratis * Consulatu Isidori, & Senatoris, uxore sumpta reversus est.

* An. Dom. 436.

CAPUT XIV.

Quomodo corpus Joannis Episcopi sit Constantinopolim revocatum.

Socrates lib. 7. cap. 44. Edit. Christ. Vales. cap. 45. pag. 388. D.

NOn multo post Episcopus Proclus eos, qui propter Joannis depositionem segregabantur, Ecclesiæ restituit. Sapientiaque sua eorum mitigavit tristitiam hoc modo. Corpus enim Joannis in Cumanis sepultum, tricesimo quinto anno post depositionem, Constantinopolim jubente Imperatore revocavit, & publice divulgatum in Ecclesia Apostolorum multo honore recondidit. Quod actum est * decimo sexto Consulatu Theodosii, 17. Januarii mensis die.

* An. Dom. 438.

Socrates lib. 7. cap. 45. Edit. Christ. Vales. cap. 46 pag. 389. B. Paulus Novatianorum Episcopus moritur.

Paulus quoque Novatianorum Episcopus eodem Consulatu 20. Julii mensis die defunctus est. Qui cum ægrotaret, nec diætam consuetam transgressus est, nec orationes solitas prætermisit. Cumque esset morti vicinus, evocavit omnes Clericos suos dicens: Cogitate Episcopum eligere donec vivo, ne posthæc turbas Ecclesiæ nostræ sustineant. Illis vero ei potius electionem dantibus, Paulus ait: Ergo scriptam mihi hujusmodi date professionem, quia ipsum eligatis, quem ego decrevero. Quibus hoc facientibus, atque subscribentibus, Marciani Presbyteri nomen in charta conscripsit, atque signavit. Fecitque priores similiter signare Presbyteros eamque chartam apud Marcum deposuit, Scytharum Ecclesiæ Novatianorum Episcopum, dicens: Si vixero, mihi redde: si mortuus fuero, hic invenietis quis debeat ordinari. Post cujus obitum tertia die resignantes, & Marciani nomen invenientes, ejusque laudantes electionem, sine ulla mora miserunt in Tiberiadem Phrygiæ, ubi tunc habitabat. Et comprehensum deduxerunt vicesimaprima die ejusdem mensis, & ordinaverunt Episcopum.

CAPUT XV.

Quomodo Eudoxia uxor Imperatoris Hierosolymum sit profecta.

Socrates. lib. 7. cap. 46. Edit. Christ. Vales. cap. 47. p. 390. D.

THeodosius igitur Imperator pro beneficiis a Deo sibi collatis, gratias referebat, plurimis honoribus Christo sua vota compensans, conju-

gemque ſuam Eudoxiam ad Hieroſolymam deſtinavit. Hoc enim & ipſa votum habuerat, ſi filiam videret nuptam. Quæ tam Hieroſolymis Eccleſias conſtitutas, quam per ſingulas civitates poſitas, honoravit; & cum pergeret, & cum denuo remearet.

CAPUT XVI.

Quod Proclus Thalaſſium Senatorem authoritate ſua Cæſarea Cappadociæ fecerit Epiſcopum.

Socrates. lib. 7. cap. 47. Edit. Chriſt Valeſ. cap. 48. pag. 391 B.

PRoclus autem Epiſcopus eodem tempore ſeptimodecimo Imperatoris Theodoſii Conſulatu, rem mirabilem operatus eſt, quam nullus priorum fecit Epiſcoporum. Cum enim Firmus Epiſcopus Cæſareæ Cappadociæ mortuus fuiſſet, aderant Cæſarienſes, petentes Epiſcopum. Cumque cogitaret, quem eis ordinare debuiſſet, contigit, ut eum ſalutandum die ſabbato Senatores univerſi venirent. Inter quos Thalaſſius, qui Præfecturæ Illyrici adminiſtraverat dignitatem. Cumque futurus eſſet, ſicut habebat fama, ut Orientalem regeret Præfecturam; miſſa manu Proclus pro Præfecturæ dignitate Epiſcopatum ei Cæſarianæ civitatis impoſuit. Hæc quidem in Eccleſia illo tempore gerebantur. Nos autem hic terminum faciamus hiſtoriæ, in pace gubernari cunctas Eccleſias exorantes. Nos ergo, o ſacratiſſime homo Dei Theodore, tuam complevimus juſſionem, finem facientes hiſtoriæ, in anno ſecundo trecenteſimæ quintæ Olympiadis, Conſulatu decimo ſeptimo Imperatoris Theodoſii.

*An. Dom. 439.

Libri Duodecimi, & totius Hiſtoriæ Tripartitæ finis.

MAGNI AURELII CASSIODORI SENATORIS,

VIRI CLARISSIMI, ET INLUSTRIS, Exquæstoris sacri Palatii, Exconsulis ordinarii, Exmagistri officiorum, Præfecti Prætorio, atque Patricii, in Chronicon ad Theodoricum Regem.

PRÆFATIO.

SApientia Principali, qua semper magna revolvitis, in ordinem me Consules digerere censuistis; ne qui annum ornaveratis glorioso nomine, redderetis Fastis veritatis pristinæ veritatem. Parvi libens præceptis, & librariorum varietate detersa, operi fidem historicæ auctoritatis impressi; quatenus vester animus per illustres delectatus eventus, blando compendio longissimam mundi percurrat ætatem.

Ab Adam primo homine usque ad diluvium, quod factum est sub Noe, colliguntur anni 2242.

Diluvium autem factum est propter gigantum nimiam feritatem, qui corporis magnitudine, parique animi sævitia prævalentes, humanitatis jus omne confuderant.

Et a diluvio usque ad Ninum, qui primus omnium apud Assyrios regnavit, anni sunt 899.

REGES ASSYRII.

Ninus itaque regnavit apud Assyrios annis 52. Hujus imperii anno 43. natus est Abraham. Is etiam condidit Niniven.

Semiramis uxor Nini regnavit annos 42. Hæc Babyloniæ muros instaurasse memoratur: non quod condiderit.

Ninias filius Nini, & Semiramidis regnavit annis 38.

Arius regnavit annis 30.

Aralius regnavit annis 40.

Xerxes, qui & * Baleus, regnavit annis 30. [* Ed. Niv. & Orry. *Balaneus.*]

Armametres regnavit annis 38.

* Bolechus regnavit annis 35. [* Cusp. *Belochus.*]

Baleus regnavit annis 52.

Altadas regnavit annis 32.

Hujus temporibus fuit Prometheus vir sapiens.

Mamithus regnavit annis 30.

* Manchaleus regnavit annis 30. [* Cusp. *Magelaus.*]

Hujus temporibus Atlas frater Promethei præcipuus Astrologus habetur.

* Spherus regnavit annis 20. [* Ed. Niv. & Onuph. *Iphereus.*]

Mamylus regnavit annis 30.

Sparetus regnavit annis 40.

Hujus temporibus a Cecrope Rege Athenæ sunt conditæ.

* Ascades regnavit annis 40. [* Cusp. *Astacades.*]

Hujus temporibus Moses in monte Sina divinam suscepit legem.

Amynthes regnavit annis 45.

Hujus temporibus Jesus successor Mosis terram Palæstinorum Judææ genti distribuit.

Belochus regnavit annis 25.

* Belles regnavit annis 30. [* Cusp. *Belopares.*]

Lamprides regnavit annis 32.

Sosares regnavit annis 20.

Hujus temporibus equus velocissimus Pegasus invenitur.

Lampares regnavit annis 30.

Panias regnavit annis 45.

Sosarmus regnavit annis 19.

Hujus temporibus Argonautarum navigatio, & Orpheus Thrax Musicus opinabilis habetur.

Mithreus regnavit annis 27.

Hujus temporibus Hercules athleticam exercuit, & Priamus apud Ilium regnat.

Per hos igitur Reges Assyriorum colliguntur anni 852.

REGES LATINI.

Latinus regnavit annis 32. A quo Latini sunt appellati.

Hujus Imperii anno 25. Troja capta est, ad quem Æneas profugus venit, factusque gener ejus, ei successit in Regnum.

Æneas post 8. annos Trojæ captæ regnavit in Italia annis 3.

Ascanius filius ejus regnavit annis 38. qui * Albanum condidit. [* Cusp. *Albam longam.*]

Silvius Æneæ filius de Lavinia regnavit annis 29.

Hujus temporibus Homerus Poeta fuisse memoratur.

Æneas Silvius regnavit annis 31.

Hujus temporibus Hebræorum Rex David Hierosolymis regnat.

Latinus Silvius regnavit annis 50.

Hujus temporibus Amazones Asiam vastaverunt: Carthago condita est a Carchedone Tyrio, ut quidam dicunt. Salomon quoque filius David regnans Hierosolymis, templum famosissimum condit.

Alba Silvius regnavit annis 39.

Ægyptius Silvius regnavit annis 24.

Capys Silvius regnavit annis 28.

* Capetus Silvius regnavit annis 13. [* Cusp. *Calpetus.*]

Tiberinus Silvius regnavit annis 8.

Agrippa Silvius regnavit annis 40.

Aremulus Silvius regnavit annis 19.

Hujus temporibus Lycurgus apud Lacedæmonas jura composuit.

Aventinus Silvius regnavit annis 37.

A quo mons Romanorum, quia ibi sepultus est, nomen accepit.

Procas Silvius regnavit annia 23.

Amulius Silvius regnavit annis 44.

Qui fratrem suum Numitorem reguo expulit, cujus tempora isti sunt applicata.

REGES ROMANI.

Romulus regnavit annis 38. A quo Roma condita est, & ex Latinis Romani sunt * uouenpati. Hic primam centum constituit Senatores,

* Al. Ed. conditi.

Hujus temporibus Syracusæ, & Catina in Sicilia conditæ sunt.

Numa Pompilius regnavit aunis 41. Qui duos menses anno addidit, Januarium, & Februarium, cum ante hunc decem tantum menses apud Romanos fuissent. Capitolium quoque a fundamentis coustruxit. Cujus etiam temporibus Sybilla in Samo insignis habita est.

Tullus Hustilius regnavit annis 32. Qui primus apud Romanos purpura usus est.

Hujus temporibus Chalcedon conditur, & Bizantium, quæ nunc Constantinopolis appellatur.

Ancus Marcius regnavit annis 23. Qui sexto decimo milliario ab urbe Roma, Ostiam condidit.

Tarquinius Priscus regnavit annis 37.

Hujus temporibus Massilia in Galliis condita est.

Ser. Tullius regnavit anuis 34. qui primus censum instituit civium Romanorum.

Hujus temporibus apud Persas Cyrus primum regnare cœpit.

Tarquinius Superbus regnavit annis 35.

Hujus temporibus Pythagoras Physicus Philosophus clarus habetur. Expulso autem Tarquinio, bini Consules cœperunt pro uno Rege annis singulis administrare Rempublicam.

HINC CONSULES.

L. Junius Brutus, & L. Tarquinius Collatinus

Hi annum integrum minime tenuerunt ad peragendum tempus aliis subrogatis, id est, P. Valerio, Sp. Lucretio, & Horatio Pulvillo.

P. * Valerius 2. & T. Lucretius — * Cusp. Valer. Publicola.

Cusp. Pub. Valerius 3. & Marcus Horatius 2.

Sp. Largius, & T. Herminius.

P. Valerius 3. & P. Posthumius.

P. Valerius 4. & T. * Lucretius 2. — * Cusp. Lucret. Tricipitinus.

Agrippa Menenius, & P. Posthumius. 2.

Opiter Verginius, & Sp. Cassius.

Posthumius Cominius, & T. Largius.

His Coss. Dictator primus T. Largius, & Magister equitum Sp. Cassius ordinantur.

Ser. Sulpicius, & Manlius Tullius.

T. Æbutius, & L. Vetusius.

Q. Clœlius, & T. Largius 2.

A. Sempronius, & M. * Minucius. — Cusp. Minut. Augurinus.

A. Posthumius, & T. Verginius.

App. Claudius, & P. Servilius.

C. Verginius, & T. Vetusius.

Sp. Cassius 2. & Posthumius Cominius 2.

T. Geganius, & P. Minucius.

M. Minucius 2. & A. Sempronius.

Sp. Nautius, & Sex. Furius.

T. * Sicinius, & C. Aquillius. — * Al. Siccius

S. Cassios, & Proculus Verginius.

Ser. Cornelius, & Q. Fabius.

L. Æmilius, & * K. Fabius. — * Cusp. Ceso.

M. Fabius & L. Valerius.

Q. Fabius 2. & C. Julius.

* K. Fabius 2. & Sp. Furius. — * Cusp. Ceso.

M. Fabius 2. & Cn. Manlius.

* K. Fabius 3. & T. Verginius. — * Cusp. Ceso.

L. Æmilius 2. & C. Servilius.

C. Horatius & T. Menenius.

A. Verginius, & Sp. Servilius.

C. Nautius, & P. Valerius.

L. Furius, & C. Manlius.

L. Æmilius 3. & Opiter Verginius.

L. Pinarius, & P. Furius.

Ap. Claudius, & T. Quinctius Capitolinus.

L. Valerius 2. & Tit. Æmilius.

T. Numicius, & A. Verginius.

T. Quintius 2. & Q. Servilius.

T. Æmilius 2. & Q. Fabius.

Q. Servilius 2. & Sp. Posthumius.

Q. Fabius 2. & T. Quintius 3.

A. Posthumios Albus, & Sp. Furius.

L. Æbutius, & P. Servilius.

L. Lucretius Tricipitinus, & T. Veturius Geminus.

P. Volumnius, & Ser. Sulpicius.

C. Claudius, & P. Valerius 2.

Q. Fabius 3. & L. Cornelius Maluginensis.

L. Minucius, & L. Nautius.

Q. Minucius, & M. Horatius Pulvillus.

M. Valerius, & Sp. Verginius.

C. Veturus & T. Romilius.

Sp. Tarpejus, & A. Aternius.

His Coss. Legati Athenas missi ad leges describendas.

P. Curiacius, & Sex. Quinctilius.

T. Menenius, & P. Sestius.

Hoc tempore a Coss. ad Decemviros translatum Imperium est, per quos * 3. annis administrata Respublica est, atque iterum Consules creati sunt. — * Cusp. duobus.

L. Valerius, & M. Horatius.

* L. Herminios, & T. Verginius. — * Cusp. Sp.

M. Geganius, & C. Julius.

T. Quinctius 4. & Agrippa Furius.

M. Genucius, & T. Curiacius.

L. Papirius, & L. Sempronius.

M. Geganius 2. & T. Quinctius 5.

M. Fabius, & Posthumius Æbutius.

C. Furius Pacilus, & M. Papirius Crassus.

Proculus Geganius, & L. Menenios.

T. Quinctius 6. & Agrippa Menenius.

Cuspinianus hoc anno pro Consulibus Tribunos militum creatos notat.

M. Geganius 3. & L. Sergius.

M. Cornelius Maluginensis, & L. Papirius Crassus.

C. Julius 2. & L. Virginius.

C. Jolius 3. & L. Verginius 2.

Duobus annis sequentibus creati sunt pro Consulibus Tribuni militum ex Cuspin.

T. Quinctius Pennus, & Cn. Julius Mento.

L. Papirius Crassus, & L. Julius.

L. Sergios 2. & Hostius Lucretius.

A. Cornelius Cossus, & T. Quinctius Pennus 2.

C. Servilius Ahala, & L. Papirius Mugillanus.

Cuspin. hic annotat Tribunos militum per tres annos Consulari potestate creatos.

* C. Sempronius, & Q. Fabianus Vibulanus. — * Cusp. A.

Hoc anno pro Consulibus iterum Tribuni militum ex Cuspin.

* M. Fabius Vibulanus, & T. Quinctius Capitolinus. — * Cusp. Cu.

Per septem annos Tribunos pro Consulibus creatos ait Cuspin.

* Cusp. A. * M. Cornelius Cossus, & L. Furius Medullinus.
Q. Fabius Ambustus, & C. Furius Pacilus.
* Cusp. Naut. Rutilius. M. Papirius, & C. * Nautius.
M. Æmilius, & C. * Valerius.
Cn. Cornelius, & L. Furius 2.
* Cusp. Valer. Potinus. *Pro Consulibus Tribunos militum sequentibus quindecim annis creatos recenset Cuspin.*
L. Lucretius, & Ser. Sulpicius Camerinus.
L. Valerius Putitus, & M. Manlius.
His Coss. pust Urbem captam redeuntes Gallos Dux Rumanus numine Camillus exstinxit; de quibus triumphaus in Urbe, quasi & ipse patriæ conditor, Rumulus meruit nuncupari. Tunc dignitates mutatæ sunt, & in loco Cunsulum per annos 17. Tribuni militares fueruot, quibus ub insulentiam remutis, per annus 4. potestas Consulum, Tribunorumque cessavit. Deinde rursus tribus annis per Tribunus militares est administrata Respublica. Post annum 24. reversa est dignitas Consularis.
L. Sextius de plebe, & L. AEmilius Mamercus Patricius.
L. Genucius, & Q. Servilius.
C. Sulpicius Peticus, & C. Licinius Stulo.
Cn. Genucius, & L. AEmilius Mamercus 2.
Q. Servilius Abala, & L. Genucius.
C. Sulpicius 2. & C. Licinius.
C. Poetelius Balbus, & M. Fabius Ambustus.
M. Pupillius Lænas, & Cn. Manlius.
C. Plautius, & C. Fabius,
C. Marcius, & C. Manlius.
M. Fabius Ambustus 2. & M. Popillius Lænas 2.
C. Sulpicius Peticus 3. & Marcus Valerius Publicula.
M. Fabius 3. & Titus Quinctius.
C. Sulpicius 4. & M. Valerius 2.
P. Valerius, & C. Marcius Rutilus 2.
C. Sulpicius Peticus, & T. Quinctius Pennus.
M. Pupillius 3. & L. Cornelius Scipiu.
L. Furius Camillus, & Ap. Claudius Crassus.
M. Valerius Coevinus, & M. Popilius Lænas 4.
T. Manlius Turquatus, & C. Plautius.
M. Valerius 2. & C. Portelius 2.
M. Fabius Dorso, & Ser. Sulpicius Camerinus.
C. Marcius 3. & Tit. Manlius 2.
M. Valerius 3. & A. Cornelius Cossus.
C. Marcius Rutilus, & Q. Servilius.
C. Plautius 2. & L. AEmilius Mamercus.
T. Manlius 3. & P. Decius Mus.
Tit. AEmilius Mamercus, & Q. Publilius Philo.
* Cusp. Mænius Nepos. L. Furius Camillus, & C. * Mænius.
His Coss. rostra navium de Antiatibus in foro fixa suur.
C. Sulpicius Lougus, & P. AElius Pætus.
L. Papirius Crassus, & K. Duilius.
M. Valerius 4. & M. Atilius Regulus.
Tit. Veturius, & Sp. Posthumius.
* Cusp. L. * A. Curnelius 2. & Cn. Domitius.
His Côss. pax cum Alexandro Rege Epyri facta est.
* Cusp. T. M. Claudius Marcellus, & * C. Valerius.
L. Papirius Crassus 2. & L. Plautius Venno.
L. AEmilius Mamercus, & C. Plautius.
C. Plautius Proculus, & P. Cornelius Scapula.
L. Cornelius Leotulus, & Q. Publilius Philo 2.

C. Poetelius 3. & L. Papirius * Mugillanus. * Cusp. Cursor.
His Coss. Alexandria in AEgyptu condita est.
L. Furius Camillus 2. et Junius Brutus Sæva.
C. Sulpicius Longus 2. & Q. Aulius *. * Cusp. Cerretanus.
Qu. Fabius *, & L. Fulvius. * Cusp. Rullianus.
T. Veturius Calvinus 2. & Sp. Posthumius 2.
L. Papirius 2. & Qu. Publilius Philo 3.
L. Papirius 3. & Qu. Aulius Cærretanus.
M. * Foslius, & L. Plautius Venno. * Cusp. Fulvius.
C. Junius Bubulcus, & Q. AEmilius Barbula.
Sp. Nautius, & M. Popillius *. * Cusp. Lænas.
L. Papirius Jun. & Qu. * Publilius. * Cusp. Publius.
* M Poetelius & C. Sulpicius.
L. Papirius Cursur, & C. Junius Bubulcus 2. * Cusp. Libo
M. Valerius, & P. Decius.
His Coss. per Ap. Claudium Censorem via facta, & aqua inducta est, quæ ipsius nominuncupantur.
C. Junius Buculcus 3. & Q. AEmilius Barbula 2.
Q. Fabius 2. & C. Marcius Rutilus.
Q. Fabius 3. & P. Decius * 2.
App. Claudius, & L. Volumnius. * Cusp. Mus.
* His Coss. viæ per agros publicæ factæ.
P. Cornelius Arvina, & Q. Marcius Tremulus. * Cusp. hæc ponit sub seqq. Coss.
L. Posthumius, & Ti. Minucius.
P. Sulpicius Saverriu, & P. Sempronius Sophus,
L. Genucius, & Ser. Cornelius.
M. Livius *, & L. AEmilius. * Cusp. dexter.
M. Valerius, & Q. Appulejus.
* P. Sulpicius Severriu, & P. Semproulus Sophus. * Hi 4. Coss. in Ed. Cusp. & Onuphrii reperiuntur non autem in Ed. For. & Bross.
* L. Genucius, & Ser. Curnelius,
* M. Livius, & L. Æmilius.
* M. Valerius, & Q. Appulejus.
M. Fulvius Pætus, & T. Manlius Torquatus.
L. Curnelius Scipio, & Cu. Fulvius.
Qu. Fabius Maximus* 4. & P. Decius Mus 3. * Cusp. Rullianus.
L. Vulumnius 2. & Ap. Claudius.
Qu. Fabius* 5. & P. Decius 4.
L. Posthumius Megellus, & M. Attilius Regulus. * Cusp. Maximus.
L. Papirius Cursor, & Sp. Carvilius.
Qu. Fabius Gurges, & D. Junius Brutus Sæva.
L. Posthumius, & C. Junius.
P. Curnelius Rufinus, & M. Curius Dentatus,
M. Valerius, & Q. Cædicius.
Qu. Marcius, & P. Cornelius,
M. Marcellus, & C. Nautius,
M. Valerius, & C. Ælius.
C. Claudius, & M. Æmilius.
C. Servilius, & Lucius* Cœlius. * Cusp. Cæcilius Metellus.
P. Cornelius Dolabella, & Cu. Domitius.
C. Fabricius, & Qu. Æmilius,
L. Æmilius, & Q. Marcius.
P. Valerius, & Ti. Coruncanius,
P. Sulpicius, & P. Decius,
C. Fabricius, & Q. Æmilius.
P. Cornelius, & C. Junius.
Q. Fabius, & * C. Genucius, * Cusp. Gurges.
M. Curius, & L. Lentulus.
Ser. Curnelius*, & M.* Curius. * Cusp. Merenda.
C. Fabius, & C. Claudius* * Cusp. Dentatus 3.
L. Papirius Cursor, & Sp. Carvilius,
C. Quinctius, & L. Genucius. * Cusp. Canina 2.
C. Genucius 2. & Cn. Cornelius,
P. Sempronius, & Ap. Claudius.
M. Attilius, & L. Julius Libo,
D. Junius, & N. Fabius.
Cusp. Q. Fabius, & L. Mamilius.

App. Claudius, & Qu. Fulvius.
M. Valerins, & M. Otacilius.
L. Posthumius & Qu. Mamilius.
L. Valerius, & T. Otacilius.
Cn. Cornelius, & C. Duilius.
C. Aquillius, & L. Cornelius.
A. Atilins Calatinus, & Qn. Sulpicius.
C. Cornelius, & C. Atilius Serranus.
Q. Cædicius, & L. Manlius.
M. Æmilius Paulus, & Ser. Fulvius nobilior.
Cn. Cornelius, & A. Atilius.
Cn. Servilius, & C. Sempronius.
C. Aurelius Cotta, & P. Servilius.
L. Cæcilius Metellus, & C. Furius.
*Cusp. *Volso* C. Atilius Regulus, & L. Maulius*.
P. Claudius, & L. Junius.
P. Servilius, & C. Aurelius.
L. Cæcilius, & Cn. Fabius.
*Cusp. *Octatius.* M. Fabius, & M. * Octacilius.
M. Fabius, & C. * Atilius.
*Cusp. *Octacilius.* A. Manlius, & C. Sempronius;
C. Fundanius, & C. Sulpicius.
C. Lutacius Cerco, & A. Posthumius.
Q. Lutatius Catulus, & A. Manlius.
C. Claudius Centhu, & M. Sempronius.
C. Mamilius, & Q. Valerius.
* His Coss. ludis Romanis primum tragœdia, & comœdia a L. Livio * ad scænam data.
*Cusp. addit *Andronico.* T. Sempronius, & P. Curuelius.
L. Cornelius, & Qu. Fulvius.
C. Licinius, & P. Cornelius.
T. Manlius Torquatus, & C. Atilius.
L. Posthumius & Sp. Carvilius.
Q. Fabius, & M. Pomponius.
M. Lepidus, & M. Publicius.
C. Papirius, & M. Pomponius.
M. Æmilius, & M. Junius.
His Coss. Hamilcar Hannibalis pater in Hispania bellum Romanis parans occisus est. Hic solitus est dicere quatuor filios contra P. R. se velut catulos leuninos educare.
L. Posthumius, & Cn. Fulvius.
Q. Fabius 2. & Sp. Carvilius.
P. Valerius, & M. Atilius.
L. Apustius, & M. Valerius.
C. Atilius, & L. Æmilius.
T. Manlius, & Q. Fulvius 2.
*Cusp. *Pilo* C. Flaminius, & P. Furius * Philus.
* Cusp. *Claudius.* M. * Marcellus, & Cn. Cornelius.
P. Cornelius, & M. Minucius.
L. Veturius, & C. Lututius.
His Coss. via Flaminia munitu, & Circus factus, qui Flaminius appellatur.
L. Livius & L. Æmilius.
His Coss. Hannibal Hamilcaris filius in Hispania bellum molitur.
P. Cornelius Scipio, & Tit. Sempronius Longus.
Cn. Servilius Geminus, & C. Flaminius.
L. AEmilius Paulus, & C. Terentius Varro.
T. Sempronius Gracchus, & Qu. Fabius Maximus 3.
* Cusp. *Claudius.* Qu. Fabius Maximus 4. & M. * Marcellus 2.
Q. Fabius Maximus, & Tit. Sempronius Gracchus.
Q. Fulvius Flaccus 3. & Appius Claudius Pulcher 3.
Cn. Fulvius, Centumalus, & P. Sulpicius Galba.
* Cusp. *Claudius.* M. Marcellus 3. & M. Valerius Lævinus.
Q. Fabius 5. & Q. Fulvius Flaccus 4.
* Cusp. *Claudius.* M. Marcellus 4. & Tit. Quinctius.
C. Claudius Nero, & M. Livius Saliuator.

L. Veturius Philo, & Q. Cæcilius Metellus.
P. * Scipio, & P. Licinius Crassus. *Cusp. *Cornelius.*
M. Cornelius Cethegus, & P. Sempronius Tuditanus.
Cn. Servilius Cæpio, & Cn. Servilius Geminus.
M. * Servilius Geminus, & T. Claudius Nero. * Cusp. *Aurelius.*
Cn. Cornelius Lentulus, & P. AElius Pætus.
P. Sulpicius Galba, & C. Aurelius Cotta.
L. Cornelius Lentulus, & P. Villius. * Cusp. *Junius Apulus.*
Sex. AElius Pætus, & T. Quinctius Flamininus.
Cusp. Cn. Cornelius, & 2. Minutius.
P. Furius, & M. * Marcellus. * Cusp. *Claudius.*
L. Valerius Flaccus, & M. Porcius Cato.
P. * Scipio Africanus 2. & Tit. Sempronius Longus. *Cusp. *Cornelius.*
L. Cornelius Merula, & Qu. Minucius Thermus.
L. Quinctius, & Cn. Domitius Ahenubarbus.
P. Cornelius Scipio Nasica, & M. Acilius Glabrio.
L. Cornelius Scipio, & C. Lælius Africanus;
M. Fulvius Nobilior, Cn. Manlius Vulso.
M. Valerius Messala, & C. Livius Saliuator.
M. AEmilius Lepidus, & C. Flaminius.
Sp. Posthumius Albinus, & Q. Marcius Philippus.
His Coss. Athletarum certamina primum a Fulvio edita.
Ap. Claudius Pulcher, & M. Sempronius Tuditanus.
P. Claudius Pulcher, & L. Porcius Licinus.
P. Claudius Marcellus, & Q. Fabius Labeo.
His Coss. Hannibal apud Prusiam veneno periit.
L. Æmilius Paulus, & Cn. Bæbius Tamphilus.
P. Cornelius Lentulus, & M. Bæbius Tamphilus.
A. Posthumius Albinus, & C. Calpurnius Piso.
Q. Fulvius, & L. Manlius.
M. Junius, & Cn. Manlius.
T. Sempronius, & C. Claudius.
Cn. Cornelius, & Qu. Petillius.
M. Lepidus, & P. Mucius.
Sp. Posthumius, & Q. Mucius.
L. Posthumius Albinus, & M. Popillius.
C. Popilius, & P. Ælius.
P. Licinius, & C. Cassius.
C. Hostilius Mancinus, & C. Atilius.
L. Marcius Philippus, & Q. Servilius.
L. * Paulus 2. & C. Licinius.
Q. Ælius Pætus, & M. Junius. * Cusp. *Æmilius.*
M. * Marcellus, & C. Sulpicius. *Cusp. *Claudius.*
Cn. Octavius, & Tit. Manlius.
C. Manlius, & Q. Cassius.
T. Sempronius, & M. Juventius.
P. Scipio Nasica, & C. Marcius.
M. Messala, & C. Fannius.
L. Anicius, & M. Cornelius.
C. Cornelius Dolabella, & M. Fulvius;
M. Æmilius, & C. Pupilius.
His Coss. metalla in Macedonia instituta;
Sex. Julius, & L. Aurelius.
L. Lentulus, & C. Marcius.
P. Scipio, & M. Claudius.
L. Posthumius, & Qu. Opimius.
Q. Fulvius, & T. Annius.
Hi primi Consules Kalendis Januariis magistratum inierunt proptee subitum Celtiberiæ bellum.
M. * Marcellus, & L. Valerius.
L. * Lucullus, & A. Posthumius. *Cusp. *Claudius.*
L. Quinctius, & M. Acilius. * Cusp. *Licinus.*
L. Marcius, & M. Manilius.

* Cusp. Cal- Sp. Posthumius, & L. * Piso.
furnius. P. Africanus, & C. L. Livius.
Co. Cornelius, & L. Mummius.
Q. Fabius Maximus, & L. Hostilius,
Ser. Galba, & L. Aurelius,
App. Claudius, & Q. Metellus.
L. * Merellus, & Qu. Maximus.
* Cusp. Cæ- Cn. * Cæpio, & Qo. Pompejus.
cilius. * Cusp. Ser- Cn. * Cæpio, & C. Lælius.
vilius. Cu. Piso, & M. Popillius *.
* Cusp. Ser- P. Scipio, & D. Brutus.
vilius. M. Æmilius, & C. Hostilius Mancious.
* Cusp. Lælius. P. Furius, & Sex. Atilius Serranus,
* Cusp. Junius. Ser. Fulvius, & Q. Calpurnius.
His Coss. Æmilianus Scipio ob Numantioom bellum, cum eaodidatus non esset, Coosul creator.
P. Afeicanos, & C. Fulvios Flaccos,
C. Mocius, & L. Calpurnius.
* Cusp. Sul- P. Popillias, & P. * Rupilius.
picius. P. Crassus, & L. Valerius Flaccus,
App. Claodius, & M. Perperna.
C. Sempronius, & M. Aquillius.
Cn. Octavius, & T. Anoius.
L. Cassios. & L. Ciona.
M. Æmilius, & L. Aurelius.
M. Plautius, & M. Fulvius.
* Cusp. Do- C. Cassius Longious, & C. Sextius *.
mitius. Q. Cæcilius, & T. Quinctius.
Cn. Domitius, & C. Faonius.
His Coss. Sextius oppidum ædificavit, ioquo Aquæ Seatiæ in Gallis,
L. Opimius, & Q. * Maximus,
* Cusp. Fabius. P. Manilius, & C. Papirius.
L. Cæcilius, & L. Aurelius.
M. * Cato, & Q. Marcius.
* Cusp. Porcius. L. Cæcilius, & Q. Mucius.
C. Licinius Geta, & Qu. Maximus.
M. Metellus, & M. Scaurus.
His Coss. L. Metellus, & Cn. Domitius Censores artem ladricam ex Urbe removerunt, præter Latinum tibicinem eum cantore, & ludum * talorum.
* Cusp. calamum. M. Acilius Balbus, & C. * Cato.
* Cusp. Por- C. Cæcilius, & Co. Papirius.
cius. M. Livius Drusus, & L. Piso *.
* Cusp. Cæso- P. Scipio, & L. Calpurnius Bestia.
nianus. Sp. Posthumius, & M. Minucius.
* Cusp. Cæ- Q. Metellus, & M. * Silaoos.
cilius. Ser. Galba, & M. * Scaurus,
* Cusp. Ju- L. Cassius, & C. Marius.
nius. * Cusp. Au- Q. Servilius, & C. Atilius Serranus.
relius. His Coss. per Servilium Cæpionem Consulem judicia Equitibus, & Senatoribus communicata sunt.
P. Rutilius Rofus, & C. Manilius.
C. Marius 2. & C. * Flavius Fimbria.
* Cusp. Flac- C. Marius 3. & L. Aurelius Orestes.
cus. C. Marius 4. & Q. Lutatius.
C. Marius 5. & M. Aquillius.
C. Marius 6. & L. Valerius Flaccus.
M. Antonius, & A. Posthumius.
Q. Metellus, & T. Didius.
* Cusp. Cor- Cn. * Lentulus, & P. Crassus.
nelius. Cn. Domirius, & C. Cassius.
* Cusp. Cyrenais mortuus. His Coss. Ptolemæus Ægypti Rex * populum Romanum heredem reliqoit.
P. Crassas, & Q. Scævola.
C. Cœlius, & L. Domitius.
C. Valerius Flaccus, & M. Herennios.
C. Claudios Pulcher, & M. Perpenna.
L. Marcius, & Sex. Julius.

L. Cæsar, & C. Rutilius Lupus.
Cn. Pompejus, & L. Porcius Cato.
L. * Sylla, & Q. Pompejus. * Cusp. Cor-
L. * Ciona, & Cn. Octavius. nelius.
L. Ciona 2. & C. Marius 7. * Cusp. Cor-
L. Cioon 3. & Co. Papirios. nelius.
L. Cinna 4. & Cn. Papirius 2.
His Coss. Asiam in quadraginta regiones Sylla distriboit.
L. Scipio, & C. Norbanus.
His Coss. Capitolium custodum negligentia concrematur.
Co. * Carbo 3. & C. Marius. * Cusp. Pa-
M. * Tullius, & Cn. Dolabella. pyrius. * Cusp. Syl-
L. * Sylla 2. & Q. Merellus. vius.
P. Servilius, & App. * Claudius. * Cusp. Cor.
M. * Lepidus, & Q. Catulus *. * Cusp. Cor.
M. Æmilius, & D. Brutus. * Cusp. Æ-
Co. Octavius, & C. Curio. milius.
L. Octavius, & C. * Cotta. * Cusp. Lu-
L. Licioius Lucullus, & M. * Cotta. ctatius. * Cusp. Au-
M. Lucullus, & C. Cassius. relius.
L. Gellius, & Cn. Lentulus. * Cusp. Au-
Co. Aufidius, & P. * Leotulus. relius.
M. * Crassus, & Cn. Pompejus. * Cusp. Cor-
Qu. Metellus, & Qu. Hortensias. nelius. * Cusp. Lici-
His Coss. a Q. Carulo reparatum, dedicatumque Capitolium est. nius.
L. Metellus, & Qu. Marcius.
C. Piso * & M. Glabrio. * Cusp. Cal-
C. Lepidus, & L. Torquatus. phurnius.
C. Lepidus, & L. Volcatios.
L. Cesar, & Q. Marcius.
C. * Cicero, & C. Antonius. * Cusp. Tul-
D. * Silanus, & L. Muræna. lius. * Cusp. Ju-
M. Pupius, & M. Valerius. nius.
His Coss. Catilina in agro Pistoriensi a C. Aotonio bello peremptus est.
Qu. Metellus, & L. Afranius.
C. * Cæsae, & M. * Bibulus. * Cusp. Ju-
L. Piso *, & A. Gabinius. lius.
His Coss. Clodii rogatione Cicero in exilium est profectus. * Cusp. Calphurnius.
P. Leotulus, & Qu. Metellos. * Cusp. Cal-
His Coss. propter civiles dissensiones per SC. de exilio Cicero revocatur. phurnius. * Cusp. Marcius.
Co. Lentulus, & L. * Philippus. * Cusp. Lici-
Co. Pompejus, & M. * Crassus. nius.
App. Claudius, & L. Domitius.
Co. Domitius, & M. Messala.
Cn. Pompejus, & Q. Metellos.
M. * Marcellus, & Ser. Sulpicius. * Cusp. Clau-
L. * Paulus, & M. Marcellus. dius. * Cusp. Æ-
L. Lentulus, & C. Marcellus. milius.
His Coss. perniciosæ io Curia conflantur de Pompejo. Cæsareque discordiæ. Sed C. Julius Cæsar de Galiis venieos Pompejum fugavit Italia: aurum atque argentum Romæ de ærario sustulit, ac primus Romaoorum singulare obtinuit Imperium, a quo Cæsares Romani Principes appellati. Imperavit autem annis quatuor, mensibus sex. Sub quo hi Coosules fueruot.

IMPERATORES ROMANI C. JULIUS CÆSAR I.

C. Julius Cæsae 2. & P. Servilius. * Cusp. a
Q. Fusius, & P. Varinus. Theodoro milite.
His Coss. Cæsar Pompejum Pharsalico prælio superavit; Pompejus fugiens in Ægyptum occisus est *. * Cusp. Æmilius.
C. Julios Cæsar 3. & M. * Lepidus.

C. Julias Cæſar 4. & Fabius Maximus.
His Coſs. C. Julius Cæſar per quatriduum triumphavie.
C. Julius Cæſar. & M. Anrunius.
His Coſs.M. Antonias Lupercalibus ſella aurea ſedenti Cæſari diadema renuenti impoſuir, atque idibus Martiis Cæſar in Pompejana Curia occiſus eſt: cui ſucceſſit Octavianus Cæſar, qui regnavit annis qainquagiuta ſex, menſibus ſex. Per quæ tempora hi Conſules extiterunt.

OCTAVIANUS AUGUSTUS II.

C. Panſa, & A. Hirtius.
His Coſs. Cæſar Octavianus, Autnuius, & Lepidus amicitiæ fœdus iuierunt, M. Cicero per Popilium militem Cajetæ occiſus eſt annnrum * 62. Cæſar Octavianus forum Auguſtum ædificavit. * Cuſp. 63.
M. Lepidas, & L. Plancus.
P. Servilius 2. & L. Antonius.
C. Domitius, & C. Aſinius.
L. Cenſorinus, & C. Calviſias.
App. Claadius, & C. Norbanus.
*Cuſp. Gallus. M. Agrippa, & L. Caninius *.
His Coſs. lacus Lucrinus in purtum converſus eſt
* Caſp. Publicola. L. Gellius *, & M. Coccejus.
Sex. Pompejus, & L. Cornificius.
L. Scribouius, & L. Atracinus,
C. Cæſar, & L. Volcatius.
Cn. Domitius, & C. Soſius.
C. Cæſar 2. & M. Meſſalia.
His Coſs. apud Actium M. Antonius a Cæſare ſuperatur.
*Cuſp. Licinius. C. Cæſar 3. & M. * Craſſus.
His Cnſs. Nicopolim Cæſar conſtruit, ludos Actiacos inſtituir. Antonius a Cæſare prælio peremptus, Alexandriæ in mauſoleo cum Cleopatra reconditur.
C. Cæſar 4. & Sex. Appulejus.
C. Cæſar 5. & M. Agrippa 2.
His Coſs. Parthorum diſſenſiones per Cæſarem ſedatæ ſunt.
C. Cæſar 6. & M. Agrippa 3.
Cæſar leges protulit, judices ordinavit, provincias diſpoſuit, & iden Auguſtus cognominatus eſt. Cujus temporibus floruerunt Virgilius, Horatius, & Livius.
C. Auguſtus Cæſar 7. & T. Statilius.
C. Auguſtus Cæſar 8. & M. Silanus.
*Cuſp. Aſtures. His Coſs. * Cantabros, Germanos, Salaſſos Cæſar perdomuit.
C. Auguſtus Cæſar 9. & C. Norbanus.
His Coſs. Aſtures, & Cantabros per L. Lamiam Cæſar perdomuit.
C. Aaguſtus Cæſsr 10. & Cn. Piſo.
M. Marcellus, & L. Arruntius.
* Cuſp. Æmilius. M. Lollius, & Q. Lepidus *.
M. Appulejus, & P. Silius.
His Coſs. aquilas, & ſigna Craſſiana de Parthis Cæſar recepit.
C. Sentius, & Qu. Lucretius.
His Coſs. Cæſari ex provinciis redeunti curſus eam corona aurea decretus eſt, quo aſcendere noluit.
Cn. Lentulus, & P. Lentulus.
C. Furnius, & C. Silanus.
L. Domitius, & P. Scipio.
M. Druſus, & L. Piſo.
Cn. Lentulus, & M. Craſſus.
Tiberius Nero, & P. Quinctilius.
M. Meſſalla, & P. Sulpicius.

Paulas Fabius, & Qu. Ælius *. * Cuſp. Tubero.
Julius Antonius, & Africanus Fabius.
Druſus Nero, & L. Quinctius *. * Cuſp. Criſpinus.
His Coſs. apud Lingonum gentem remplum Cæſari Gratus ſacravir.
C. Aſinius, & C. Marcius *. *Cuſp. Cenſorinus.
His Cnſs. inter Albin & Rhenum Germani omnes Tib. Neroni dediti, per Sex. Appulejum Pannoni ſabacti.
Tib. Nero, Cn. Piſo.
D. Lælius, & C. Antiſtius.
C. Auguſtus Cæſsr 11. & L. Sylla.
C. Calviſius, & L. Paſſienus.
C. Lentalus, & M. Meſſalla.
His Coſs. Dominus noſter Jeſus Chriſtus Filius Dei, in Bethleem naſcitur, anno Imperii Auguſti 41.
C. Augaſtus Cæſar 12. & M. Plautius.
Coſſus Lentulus, & L. Piſo.
C. Auguſtus Cæſar 13. & L. Paulus.
P. Vinicius, & P. Alphenus *. * Cuſp. Varus.
M. Servilius, & L. Lamia.
Sex. Ælius, & C. Sentius.
Cn. Cinna, & L. Valerius.
His Coſs. per dies octo Tyberis impetu miſeranda clades hominum, domurumque fuit.
M. Lepidus, & L. Arruntius.
Q. Cæcilius, & C. Licinius.
M. Furias, & Sex. Nonius.
Qu. Sulpicius, & C. * Poppæus. *Cuſp. Pompejus.
P. Dolabella, & C. Silanus.
M. Lepidus, & T. Statilius.
Germanicus Cæſar, & C. Fontejas.
L. Plancus, & C. Silius.
Sex. Pompejus, & Sex Appulejus.
His Coſs. Imp. Auguſtus obiit * 76. anno ætatis ſuæ, Imperii autem 56. * Nolæ. Huic ſucceſſit in Imperium Tib. Cæſar, qui imperavit annis 23. Sub quo hi Conſules fuerunt * Ed. Broſſ. 77. *Cuſp. ſemis

TIB. CÆSAR III.

Druſus Cæſar, & C. Norbanus.
Seſenna Statilius, & L. Scribonius.
His Coſs. Mathematici Urbe pelluntur.
L. Pomponius, & C. Cæcilius.
Tib. Cæſar, & Germanicus Cæſsr.
M. Silanus, & C. Norbanus.
His Coſs. Germanicus Cæſar in Syria mortuus.
M. Valerius, & M. Aurelius.
Tib. Cæſar, & Druſas Cæſar.
D. Haterias, & C. Salpicius.
C. Aſinius, & C. Auriſtius.
His Coſſ. Druſus Cæſar publice funeratur.
Ser. Cornelius, & L. Viſellius.
M. Aſinius, & Coſsus Cornelius.
C. Calviſius, & Cn. Getulicus.
L. Piſo, & M. Craſsus.
Ap. Silanas, & P. Silius.
Caſpianus hoc anno D. noſter Jeſu Chriſtus a Joanne baptizatur, & prædicare capit.
C. Rubellius, & C. Fuſius.
M. Vinicius, & L. Caſſius.
Tib. Cæſar 5. * Coſs. * Cuſp. & ſolus.
*
His Cnſs. Dominus noſter Jeſus Chriſtus paſsus eſt 8. Kal. Aprilis; & defectio ſolis facta eſt, qualis ante, vel poſtmodum nunquam fuit. * Cuſp. Domitius, & Scribonianus.
* Vinicius, & Longinus. * Cuſp. hoc omittit.
Sulpicius, & Silla.
Perſicus, & Vitellius.
Gallus, & Nonianus.

His Cofs. Perfius Flaccus Satyricus poeta Volaterris nafcitur.

Galienus, & Plautianus.

His Coff. Tiberius Imperator in Campania moritur, cui fucceffit C. Cæfar cognomento Caligula, qui regnavit annis tribus, & menfibus 10. Sub quo hi Confules extiterunt.

C. CALIGULA IV.

Proculus, & Nigrinus.

Julianus, & Afprenas.

Publicola, & Nerva.

His Coff. Pilatus in multas incidens calamitates, propria fe manu interfecit.

Cæfar, & Julianus.

His Cofs. Cæfar cognomento Caligula a protectoribus fuis occiditur in Palatio ann. ætatis 24. cui fucceffit Claudius, qui imperavit annis 13. menfib. 8. dieb. 28. Sub quo hi Confules fuerant.

CLAUDIUS V.

Cæfar 2. & Saturninus.

* Secundus, & Venuftus.

* Cufp. Saturninus.

His Cofs. Petrus Apoftolus Romam mittitur, ubi Evangelium prædicans 25. annis ejufdem urbis Epifcopus perfeverat.

Tiberius, & Gallus.

Crifpinus & Taurus.

His Cofs. Claudius de Britannis triumphavit, & Orcadas infulas Romano adjecit Imperio.

Vinicius, & Cornelius.

His Cofs. inter Theram, & Theraffam exortu eft infula habens ftadia 30.

Afiaticus & Cornelius.

His Cofs. defcriptio Romæ facta eft, & inventa funt civium Romanorum * centena millia, & 43. Thracia hucufque Regnum in provinciam Romanorum redigitur.

* Cufp. Sexaginta novem centena Onuph... centena millia & 44.

Tiberius 2. & Vitellius.

Vitellius 2. & Publicola.

Verannius, & Gallus.

Vetus, & Servilianus.

Claudius, & Orfitus.

Silvanus, & Silvius.

Tiberius 3. & Antoninus.

Silanus, & Otho.

His Cofs. Claudius moritur in Palatio anno ætatis 64. Huic fucceffit Nero, qui regnavit annis 13. menfib. 7. diebus 28. Sub quo hi Confules fuerunt.

NERO CLAUDIUS VI.

Silanus 2. & Antoninus 2.

Marcellinus, & Aviola.

His Cofs. fanctus Paulus Apoftolus Romam vinctus a Felice Præfide Judææ deftinatur.

Probus etiam eruditiffimus grammaticus Romæ cognofcitur.

Urfulus Tolofenfis celeberrime in Gallia Rhetoricam docet.

Nero, & Vetus.

Nero 2. & Pifo.

Nero 3. & Meffalla.

Nero 4. & Cornelius.

Pius, & Turpilianus.

Mucrinus, & Gallus.

Craffus, & Bafsus.

His Cofs. thermæ a Nerone ædificatæ, quas Neronianas appellavit, cujus odio mutato vocabulo, nunc Alexandrinæ nominantur.

Sylvanus, & Paulinus.

His Cofs. Nero ut fimilitudinem Trojæ ardentis infpiceret, plurimam partem Romæ urbis incendit.

Telefinus, & Appulejus.

His Cofs. duæ provinciæ factæ funt, Pontus Polemoniacus, & Alpes Cottiæ, Cottio Rege defuncto.

Capito, & Rufus.

Italicus, & Turpilianus.

Silvanus, & Otho.

His Cofs. Romæ fanctus Petrus, & Paulus Apoftoli trucidati funt a Nerone, qui turpiter vivens, cum a Senatu quæreretur ad pœnam, e Palatio fugiens ad 4. urbis milliarium in fuburbano Nomentana via fefe interfecit anno ætatis 32. cui fucceffit Galba, qui regnavit menfibus 7. Poft hunc Otho menfibus 3. diebus 5. Poft Vitellius regnavit menfibus 8. die 1. Qui omnes infra fcriptos duos Confules tenuerunt.

Vefpafianus, & Titus.

Vefpafianus 2. & Titus 2.

His Cofs. Vefpafianus fufcepit Imperium, qui regnavit annis 9. menfibus 11. diebus 22. Sub quo hi Confules fuerunt.

VESPASIANUS VII.

Vefpafianus 3. & Nerva.

Vefpafianus 4. & Titus 3.

His Cofs. Titus filius Vefpafiani Judæa capta; præter quos gladio interfecit, * centum millia captivorum publice venumdedit. * Cufp. fexcenta.

Vefpafianus 5. & Titus 4.

Vefpafianus 6. & Titus 5.

Vefpafianus 7. & Titus 6.

His Cofs. Vefpafianus incenfum Capitolium ædificare orfus eft.

Commodus, & Rufus.

Vefpafianus 8. & Titus 7.

His Cofs. Colofsus erectus eft habens altitudinis pedes centum & feptem.

Vefpafianus 9. & Titus 8.

Silvanus, & Verus.

Domitianus, & Mefsalinus.

His Cofs. Vefpafianus eft mortuus profluvio ventris in villa propria circa Sabinos, cui Titus filius ejus fuccedens, in utraque lingua difertiffimus, regnavit annis 2. menfibus 2. Sub quo hi Confules fuerunt.

TITUS VESPASIANUS VIII.

Domitianus 2. & Rufus 2.

His Cofs. Titus amphitheatrum Romæ ædificavit, & in dedicatione ejus quinque millia ferarum occidit.

Domitianus 3. & Sabinus.

His Cofs. Titus morbo periit * in eadem villa, qua pater ejus, anno ætat. 42. Qui ob infignem manfuetudinem deliciæ humani generis appellatus eft, cui fucceffit Domitianus frater Titi junior crudeliffimus, qui imperavit annis 15. menfib. 5. Sub quo hi Confules fuerunt. * Cufp. eodem, quo pater.

FLAVIUS DOMITIANUS IX.

Domitianus 4. & Rufus 3.
His Coss. Domitianus Eunuchos fieri prohibuit.
Domitianus 5. & Dolabella.
Domitianus 6. & Rufus 4.
Flavius, & Trajanus.
Domitianus 7. & Nerva.
Trajanus 2. & Glabrio.
His Coss. primum Domitianus dominum, & deum se appellari jussit.
Domitianus 8. & Saturoinus.
Silvanus, & Priscus.
His Coss. Quinctilianus ex Hispania primus Romæ scholam publicam, & salarium e fisco accepit, & claruit.
Afprenas, & Clemens.
His Coss. multa mœnia, & celeberrima Romæ facta sunt, * id est, Capitolium, forum Transitorium, Divorum porticus, Iseum, Serapium, horrea piperataria, Vespasiani templum, Minervæ Chalcidicæ odeum.
Domitianus 9. & Clemens 2.
His Coss. insignissima Romæ facta sunt, id est forum Trajani, Thermæ Trajanæ, & Titianæ, Senatus, ludus Matutinus, Meta aurea, Meta sudans, & Pantheon.
Nerva 2. & Rufus.
Fulvius, & Vetus.
Sabinus, & Antonius.
Nerva 3. & Trajanus 2.
Senecio, & Palma.
Trajanus 4. & Fronto.
His Coss. Apollonius Tyaneus philosophus insignis habetur. Domitianus occisus in Palatio anno ætatis 35. cui Nerva succedens, regnat annum unum, menses 4. Sub quo hi Consules fuerunt.

* Cusp. in quibus Cap.

NERVA COCCEIUS X.

Trajanus 5. & Orfitus.
Senecio 2. & Sura.
His Coss. Nerva morbo periit in hortis Salustianis anno ætatis 72. cum jam Trajanum adoptasset in filium, cui succedens imperavit annis 19. mensibus * 6. diebus 15. Sub quo hi Consules fuerunt.

* Cusp. 4.

D. TRAJANUS XI.

Trajanus 6. & Maximus.
Senecio 3. & Sura 2.
Urbanus, & Marcellus.
Candidus, & Quadratus.
His Coss. Trajanus de Dacis, & Scythis triumphavit.
Commodus, & Cerealis.
His Coss. Trajanus Hiberos, Sauromatas, Osroenos, Arabas, Bosphoranos, Colchos in fœdus accepit. Seleuciam, Ctesiphontem, & Babylonem occupavit & tenuit.
Senecio 4. & Sura 3.
His Coss. Trajanus in mari rubro classem instituit, ut per eam Indiæ fines vastaret.
Gallus, & Bradua.
Africanus, & Crispinus.
Crispinus 2. & Solenus.
Piso, & Rusticus.
Trajanus 7. & Africanus.
Celsus, & Crispinus.
His Coss. Plinius Secundus Novocomensis orator, & historicus insignis habetur, cujus ingenii plurima opera extant.
Asta, & Piso.
Messala, & Pedo.
Æmilius, & Vetus.
Niger, & Apronianus.
His Coss. Trajanus Armeniam, Assyriam, & Mesopotamiam provincias fecit.
Clarus, & Alexander.
Hadrianus, & Salinator.
Hadrianus 2. & Rusticus.
* Catilius, & Fulvius.
His Coss. Trajanus apud Seleuciam Isauriæ profluvio ventris extinctus est, anno ætatis 63. mense 9. die 4. Cujus ossa in urna aurea colocata sub columna fori, * quæ ejus nomine vocitatur, recondita sunt: cujus columnæ altitudo in 140. pedes erigitur. Huic successit Hadrianus utraque lingua peritissimus, Italicæ natus ex consobrina Trajani, qui regnavit annis 20. mensibus 10. diebus * 19. Sub quo hi Consules fuerunt.

* Cusp. Servilius.
* Cusp. quod
* Cusp. 29.

HADRIANUS XII.

Verus, & Augur.
His Coss. Adrianus Alexandriam a Romanis subversam, publicis instauravit expensis.
Aviola, & Pansa.
His Coss. Hadrianus reliqua tributorum urbibus relaxavit, chartis * publicis incensis, plurimos etiam ipsis tributis liberos fecit.
Paternus, & Torquatus.
His Coss. Plutarchus Philosophus insignis habetur.
Glabrio, & Apronianus.
His Coss. Nicomediæ, & Nicænæ urbis plurimis terræ motu conlapsis, Hadrianus ad instaurationem earum publicas largitur expensas.
Asiaticus, & Quintus.
Verus, & Ambiguus.
His Coss. Athenienfibus leges petentibus Hadrianus ex Draconis, & Solonis, reliquorumque libris jura composuit.
Gallicanus, & Titianus.
His Coss. juxta Eleusinam civitatem in Cephiso fluvio Hadrianus pontem constravit.
Torquatus, & Libo.
Celsus, & Marcellinus.
Pontianus, & * Rufinus.
Augurinus, & Sergianus.
Hiberus, & Silanus.
His Coss. Hadrianus a Christianorum persecutione cessavit, & pater patriæ est appellatus.
Sergianus 2. & Verus.
Pompejanus, & Atilianus.
His Coss. templum Romæ & Veneris factum est, quod nunc Urbis appellatur.
Pompejanus 2. & Commodus.
His Coss. Hadrianus cum insignes & plurimas ædes Athenis fecisset, agonem edidit, bibliothecamque miri operis extruxit.
L. * Ælius, & Balbinus.
Camerinus, & Niger.
Antoninus & Præsens.
Antoninus 2. & Præsens 2.
Severus, & Sylvanus.
His Coss. Ælia civitas, id est Hierusalem ab Ælio Hadriano condita est, & in fronte ejus portæ, qua Bethleem egredimur, sus sculptus

* Cusp. publice.
* Cusp. Rufus.
* Cusp. Serghinus.

in marmore ; significans Romanæ potestati subjacere Judæos.

Rufinus, & Torquatus.

His Coss. Hadrianus morho intercutis aquæ apud Bajas moritur, major sexagenario, cui successit Antoninus Pius, qui regnavit * annis 21. Sub quo hi Consules fuerunt.

* Cusp. addit, *cum liberis suis Aurelio & Lucio annis 22. mensibus 3.*

ANTONIUS PIUS XIII.

Torquatus 2. & Herodes.
Aviola, & Maximus.
Antoninus 3. & Aurelius.
Gratus, & Seleucus.

His Coss. Justinus Philosophus librum pro Christiana religione scriptum tradidit Antonino.

Antoninus 4 & Aurelius 2.
Largus, & Messalianus.
Turquatus 3. & Julianus.
Orfitus, & Priscus.
Glabrio, & Verus.
Gordianus, & Maximus.
Glabrio 2. & * Homulus.

* Cusp. *Romulus.*

Præsens, & Rufus.
Commodus, & Lateranus.

His Coss. Apollonius Stoicus, natione Chalcidicus, & Basilides Scythopolitanus, Philosophi illustres habentur, qui * Cæsaris præceptores fuerunt.

* Cusp. *verò quoque.*

Verus, & Sabinus.
Silvanus, & Augurinus.
Barbatus, & Regulus.
Tertullus, & Sacerdos.
Quinctillus, & Priscus.
Verus 2. & Bradua.
Antoninus 5. & Aurelius 3.
P. C. Antonini 5. & Aurelii 3.

Hoc tempore Antoninus Pius apud Lorium villam suam duodecimo ab Urbe milliario moritur, anno vitæ 77. Usque ad hoc tempus singuli Augusti fuerunt. Cui successerunt filii sui, id est Marcus Antoninus Verus, & Lucius Annius Antoninus Severus, qui regnaverunt an. 19. Sub quibus hi Consules fuerunt.

M. ANTONINUS VERUS XIV. ET L. Annius Antoninus Severus.

Duo Augusti Coss.
Rusticus, & Aquilinus.

His Coss. Lucio Cæsari Athenis sacrificanti ignis in cælo * ab Occidente in Orientem ferri visus est.

* Cusp. *ab Oriente ad Occidentem.*

L. Ælianus, & Pastor.
Macrinus, & Celsus.

His Coss. Fronto Orator insignis habetur, qui Marcum Antoninum Latinis litteris erudivit.

Orfitus, & Pudens.

His Coss. Lucius Cæsar de Parthia cum fratre Antonino triumphavit.

Pudens 2. & Pollio.
Verus 3. & Quadratus.
Apronianus, & Paullus.
Priscus & Apollinaris.
Cethegus, & Clarus.
Severus, & Herennianus.

His Coss. Lucius Annius, Antoninus Severus anno Regni undecimo inter Concordiam, & Altinum apoplexi extinctus est, sedens cum fratre in vehiculo.

Orfitus, & Maximus.
Severus 2. & Pompejanus.
Gallus, & Flaccus.
Piso, & Julianus.
Pollio, & Aper.
Commodus, & Quinctillus.

His Coss. Marcus Antoninus Verus Imperator Commodum filium suum consortem Regni facit.

Orfitus, & Rufus.

His Coss. Imperatores de hostibus triumphant; & pecuniam, quæ fisco debebatur, provinciis concedentes, tabulas debitorum in medio Romanæ urbis foro incendio concremarunt, ac ne quid bonitatis deesset, severiores quasque leges novis constitutionibus temperarunt.

Commodus 2. & Verus 2.

His Coss. Antoninus Verus adeo in editione munerum magnificus fuit, ut centum simul leones exhibuerit, qui post in Pannonia morbo * periit. Commodus filius ejus a Senatu Augustus est appellatus, qui regnavit annis 13. Sub quo hi Consules fuerunt.

* Cusp. *repentino.*

ANTONINUS COMMODUS XV.

Præsens, & Gordianus.
Commodus 3. & Byrrhus.
Mamertinus, & Rufus.
Commodus 4 & Victorinus.
Marullus, & Ælianus.

His Coss. Thermæ Commodianæ, Romæ factæ sunt.

Maternus, & Bradua.
Commodus 5. & Glabrio.
Crispinus, & Ælianus.
Fuscianus, & Silanus.
Duo Silani.

His Coss. Commodus Imperator Colossi capite sublato, suæ imaginis caput jussit imponi.

Commodus 6. & Septimianus.
Apronianus, & Bradua.
Commodus 7. & Pertinax.

His Coss. Commodus strangulatur in domo Vestiliani, cui successit Helvius Pertinax, qui regnavit mensibus 6. Sub quo hi Consules fuerunt.

HELVIUS PERTINAX XVI.

Falco, & Clarus.

His Coss. Pertinax occiditur in Palatio major septuagenario, cui successit Severus, provincia Tripolitana natus oppido Lepti, solusque Afer Imperator Romanus fuit, qui regnavit annis 18. Sub quo hi Consules fuerunt.

SEVERUS XVII.

Severus, & Albinus.
Tertullus, & Clemens.
Dexter, & Priscus.
Lateranus, & Ruffinus.
Saturninus & Gallus.
Annulinus, & Fronto.

His Coss. Severus Parthos, & Adiabenos superavit, Arabesque interiores ita cæcidit, ut regionem eorum Romanam provinciam faceret; ob quæ Parthicus, Arabicus, & Adiabenicus cognominatus est.

Severus 2. & Victorinus.
Fabianus, & Mucianus.

His Coss. Thermæ Severianæ apud Antio-

ebiam & Romæ facta, & Septizonium instructum est.
Severus 3. & Antoninus.
Geta, & Plautianus.
Cilo, & Libo,
Antoninus 2. & Geta 2.
Albinus, & Ælianus.
Aper, & Maximus.
His Coss. Severus in Britannos bellum movit, ubi ut receptas provincias ab incursione barbarica faceret securiores, vallum per * 132. passuum millia a mari ad mare duxit. (* Cusp. 110.)
Antoninus 3, & Geta 3.
Pompejanus, & Avitus.
His Coss. Tertullianus Afer Christianorum scriptor celeberrimus habetur.
Faustinus, & Rufus.
His Coss. Origenes scriptor Alexandriæ studiis eruditur.
Gentianus, & Bassus.
His Coss. Severus Imperator Eboraci in Britannia moritur, cui successit Antoninus Caracalla Severi filius, qui regnavit annis 7. Sub quo hi Consules fuerunt.

ANTONINUS CARACALLA XVIII.

Duo Aspri.
Antoninus * 4. & Balbinus. (* Numerus 4 deest in Edit. Niv. & Orig.)
Messala, & Sabinus.
His Coss. Antoninus Caracalla cognominatur propter genus vestis, quod Romæ erogaverat.
Lætus, & Cærealis.
Sabinus 2. & Venustus.
His Coss. Antoninus Romæ Thermas sui nominis ædificavit.
Præsens, & Extricatus.
Antoninus, & Adventus.
His Coss. Antoninus interficitur inter Edessam & Carras, anno ætatis 43. cui successit Macrinus Præfectorum Prætorianum gerens: regnavit autem annum unum. Sub quo hi Consules fuerunt.

MACRINUS XIX.

Antoninus 3. & Sacerdos,
His Coss. Macrinus occiditur in Archelaide, cui successit M. Aurelius Antoninus, qui regnavit annis 4. Sub quo hi Consules fuerunt.

MARCUS AURELIUS ANTONINUS Heliogabalus XX.

Antoninus & Camazon.
Gratus, & Seleucus.
His Coss. Heliogabalum templum Romæ ædificatur.
Alexander, & Augustus.
His Coss. in Palæstina Nicopolis, quæ prius Emmaus vocabatur, urbs condita est.
Maximus, & Ælianus.
His Coss. M. Aurelius Antoninus Romæ occiditur tumultu militari, cui successit Alexander Mammææ filius, qui regnavit annis 13. Sub quo hi Consules fuerunt.

ALEXANDER MAMMÆÆ XXI.

Julianus & Crispinus.
His Coss. Alexander Xerxem Regem Persarum vicit.
Fuscus, & Dexter.
Alexander 2. & Marcellus.
Annianus, & Maximus.
His Coss. Ulpianus Jurisconsultus assessor Alexandri insignissimus habetur.
Albinus, & Maximus.
His Coss. Thermæ Neronianæ Alexandrinæ vocatæ sunt.
Modestus & Probus.
Alexander 3. & Dio.
Gratus, & Seleucus.
His Coss. Origenes Alexandriæ clarus habetur.
Pompejanus, & Felicianus.
Lupus, & Maximus.
His Coss. Alexander in matrem Mammæam unice pius fuit, & ob hoc cunctis amabilis.
Maximus, & Paternus.
Maximus 2. & Urbanus.
Severus, & Quinctianus.
His Coss. Alexander occiditur Moguntiaci tumultu militari, cui successit Maximinus, regnans annis 3. primus omnium ex corpore militari * Imperator electus. Sub quo hi Consules fuerunt. (* Cusp. sine Senatus auctoritate.)

MAXIMINUS XXII.

Maximinus, & Africanus.
Perpetuus, & Cornelianus.
Pius, & Proculus.
His Coss. Maxim. Aquilejæ occiditur, cui successit Gordianus, qui regnavit annis 6. Sub quo hi Consules fuerunt.

GORDIANUS XXIII.

Gordianus, & Avitus,
Sabinus, & Venustus.
His Coss. Gordiano Romam ingresso, Pupienus & Balbinus, qui Imperium arripuerant, in Palatio occisi sunt.
Gordianus 2. & Pompejanus.
Atticus, & Prætextatus.
Arrianus, & Papus.
Peregrinus, & Æmilianus.
His Coss Gordianus admodum adolescens, Parthorum natione superata, cum victor reverteretur ad patriam, fraude Philippi Præfecti Præt. haud longe a Romano solo interfectus est. Gordiano milites tumulum ædificant supra Euphratem, ossibus ejus Romam revectis: cui successit Philippus, qui regnavit annis * 6. Qui mox Philippum filium suum consortem Regni facit, primusque omnium ex Romanis Imperatoribus Christianus fuit. Sub quo hi Consules fuerunt. (* Cusp. 7)

PHILIPPUS XXIV.

Philippus, & Titianus,
Præsens, & Albinus.
* Philippus 2. & Philippus. (* Cusp. Illis Coss. millesimus, &c. ut infra.)
Philippus 3. & Philippus 2.
Æmilius, & Aquilinus.
His Coss. Millesimus annus urbis Romæ ex

pletus est, ob quam solemnitatem innumerabiles Philippus cum filio suo bestias in Circo magno interfecit, ludosque in campo Martio theatrales tribus diebus ac noctibus populo pervigilante celebravit: quadraginta etiam missus natali Romanæ urbis concurrerunt, & Agon mille annorum actus. Philippus urbem nominis sui in Tracia construxit.

Decius, & Gratus.

Decius 2., & Etruscus.

His Coss. Philippus senior Veronæ, Romæ vero Junior occiditur. His successit Decius, qui regnavit anno 1. mensibus 3. Quantum ad Consulatum autem annum unum. Sub quo hi Consules fuerunt.

DECIUS XXV.

Gallus, & Volusianus.

His Coss. Decius lavacra publica ædificavit, quæ suo nomine appellari jussit. Decius cum filio suo in Abricio Thraciæ loco a Gothis occiditur, cui successit Gallus cum Volusiano filio, qui regnaverunt annis 2. & mensibus 4. quantum ad Consulatum autem annis tantum duobus. Sub quibus hi Consules fuerunt.

GALLUS ET VOLUSIANUS XXVI.

Volusianus 2. & Maximus.

His Coss. Novatianus apparuit.

Valerianus, & Gallienus.

His Coss. Gallus & Volusianus Interamnæ interfecti sunt, quibus successerunt Valerianus & Gallienus, qui regnaverunt annis 15. Sub quibus hi Consules fuerunt.

VALERIANUS ET GALLIENUS XXVII.

Valerianus 2. & Gallienus 2.

Maximus 2. & Glabrio.

Valerianus 3. & Gallienus 3.

His Coss. Cyprianus primum Rhetor, deinde Presbyter, ad extremum Carthaginensis Episcopus martyrio coronatur.

Tuscus & Bassus.

His Coss. Valerianus in Christianos persecutione commota, statim a Sapore Persarum Rege capitur, ibique servitute miserabili consenescit.

Æmilianus, & Bassus.

Secularis, & Donatus.

Gallienus 4. & Gentianus.

Gallienus 5. & Victorinus.

Albinus, & Maximus.

His Coss. Græcia, Macedonia, Pontus, Asia depopulatæ per Gotthos, aliasque provincias Barbarorum quassavit inruptio.

Gallienus 6. & Saturninus.

Valerianus, & Lucillus.

Gallienus 7. & Sabinillus.

Paternus, & Arcesilaus.

Paternus 2. & Marinianus.

Claudius, & Paternus.

His Coss. Mediolani occiditur Gallienus, cui successit Claudius, qui regnavit anno uno, mensib. 9. Sub quo hi Consules fuerunt.

CLAUDIUS XXVIII.

Antiochianus, & Orfitus.

Valerianus, & Bassus.

His Coss. Claudius barbaros vastantes repellit, & Syrmii moritur. Huic successit Quinctillus Claudii frater, a Senatu Augustus appellatus, qui 17. Imperii sui die Aquilejæ occiditur. Post quem Aurelianus factus est Imperator, qui regnavit annis 5. mensibus 6. Sub quo hi Consules fuerunt.

AURELIANUS XXIX.

Quietus, & Voldumianus.

Tacitus, & Placidianus.

Aurelianus, & Capitolinus.

His Coss. Aurelianum Romæ triumphantem captivi Tetricus & Zenobia præcesserunt.

Aurelianus 2. & * Marcellus. *Cusp. Marcellinus.

His Coss. Aurelianus templum Soli ædificat, Romam firmioribus muris vallat.

Probus, & Paulinus.

Probus 2. & Paternus 2.

His Coss. inter Constantinopolim, & Heracleam Aurelianus occiditur: cui successit Tacitus, qui regnavit menses 6. Sub quo hi Consules fuerunt.

TACITUS XXX.

Probus 3. & Paternus 3.

His Coss. Tacitus in Ponto occisus est, & obtinuit Florianus Imperium diebus * 84. Hoc quoque apud Tharsum interfecto, Probus factus est Imperator, qui regnavit annis 6. mensibus 3. Sub quo hi Consules fuerunt. * Cusp. 99.

PROBUS XXXI.

Messalla, & Gratus.

His Coss. Galliæ, quæ fuerant a Barbaris occupatæ, a Probo Romano restituuntur Imperio.

Probus 4. & Tiberianus.

Probus 5. & Victorinus.

His Coss. insana Manichæorum hæresis exorta est in cummune generis humani malum.

Carus, & Carinus.

* Carus 2. & Numerianus. *Cusp. Calvinus 33.

Diocletianus, & Aristobolus.

His Coss. Probus apud Syrmium tumultu militari in turri, quæ vocatur Ferrata, occiditur: cui successit Carus cum filiis suis Carino & Numeriano, qui regnaverunt annis 2. Sub quibus hi Consules fuerunt.

CARUS XXXII.

Maximus, & Aquilinus.

His Coss. cum Carus devictis Parthis castra supra Tigridem posuisset, fulmine ictus interiit.

Diocletianus 2. & Maximianus.

His Coss. Numerianus occiditur, Carinus apud Margum fluvium prælio victus interiit. Post quos Diocletianus Dalmata suscepit Imperium, qui regnavit ann. 20. Sub quo hi Consules fuerunt.

DIOCLETIANUS XXXIII.

Maximianus 2. & Januarius.

Bassus, & Quinctianus.

His Coss. Diocletianus in consortium Regni Herculium Maximianum adsumit.

Diocletianus 3. & Maximianus 3.

Tiberianus, & Dion.

Han-

Hannibalianus, & Afelepindotus.
Diocletianus 4. & Maximianus 4.
Constantius, & Maaimus.
His Coss. Vandali, & Halani transito Rheno Gallias intraverunt.
Tuscus, & Annulius.
Diocletianus 5. & Constantius 2. *
Faustus, & Gallus.
His Coss. primus Diocletianus adorari se jussit ut Deum, & gemmas vestibus, calceamentisque conseruit, cum ante eum omnes Imperatores in modum Judicum salutarentur, & tantum chlamidem purpuream a privato habitu plus haberent.

* Cusp. Maximianus 5. & Maximus 2.

Diocletianus 6. & Maximianus 5.
Cunstantius 3. & Maximus 3.
Titianus, & Nepotianus.
Constantius 4. & Maximus 4.
His Coss. 60. millia Alemannorum cæsa sunt.
Diocletianus 7. & Maaimianus 6.
Diocletianus 8. & Maximianus 7.
Constantius 5. & Maximus 5.
Cunstantius 3. & Maximus 6.
His Coss. Diocletianus & Maximianus Aug. insigni pompa Romæ triumpharunt, antecedentibus currum eorum Narsei conjuge, sororibus, liberis, & omni * pompa, qua Parthos expoliaverant.

*Cusp. Præda.

Diocletianus 9. & Constantinus.
Diocletianus 10. & Maaimus 7.
His Coss. Diocletianus Nicomediæ, Maximianus Mediolani purpuram deposuerunt ob ætatis defectum. Et creati sunt Cunstantius & Galerius. Sed Constantius tantum Augusti dignitate contentus, cum esset otiosus, anni ipsius adscribuntur filio ejus Constantino, qui natus dicitur ex Helena Concubina, qui regnavit annos 30. menses 10. Sub quo hi Consules fuerunt,

CONSTANTINUS ET GALERIUS. XXXIV.

P. C. Diocletiani 10. & Maximi 7.
II. P. C. Diocletiani 10. & Maaimi 7.
Maximus 8. & Licinius.
Constantinus 2. & Licinius 2.
Constantinus 3. & Licinius 3.
Volusianus, & Annianus.
Constantinus 4. & Licinius 4.
Sabinus, & Rufinus.
* Gallicanus, & Bassus.

*Cusp. Gallienus.

Licinius 5. & Crispus.
Constantinus 5. & Licinius Cæsar.
Constantinus 6. & Constantinus Cæsar.
Crispus 2. & Constantinus Cæsar 2.
Probianus, & Julianus.
Severus, & Rufinus.
Crispus 3. & Constantinus 3.
Paulinus, & Julianus.
Constantinus 7. & Constantinus 4.
Cunstantinus 5. & Maximus.
Januarius, & Justus.
His Coss. vicennalia Constantini Nicomediæ acta, & sequenti anno Romæ edita.
Constantinus 8. & Constantinus 6.
Constantinus 7. & Symmachus.
Bassus, & Ablabius.
Pacatianus, & Hilarianus.
His Coss. civitas, quæ prius Byzantium dicta est, mutato nomine a Constantino Constantinopolis dedicatur.

Delmatius, & Xenophilus.
Optatus, & Paullinus.
Constantius, & Albinus.
Nepotianus, & Facundus.
Felicianus, & Titianus.
Ursus, & Polemius.
Constantius 2. & Constans.
His Coss. Constantinus Imperator dum bellum pararet in Persas, in Aeyrone villa publica, juxta Nicomediam moritur anno ætatis 65. Post quem tres liberi ejus, id est, Constantinus, Constantius & Constans, qui regnaverunt annis 24. mensib. 5. diebus 23. Sub quibus hi Cunsules fuerunt.

CONSTANTINUS, CONSTANTIUS, ET Constans XXXV.

Acyndinus, & Proculus.
Marcellinus, & Probinus.
Constantius 3. & Constans 2.
His Coss. Constantinus bellum fratri Constanti inferens, juxta Aquilejam Alsæ occiditur.
Placidus, & Romulus.
Leontius, & Salustius.
His Coss. Franci a Constante perdomiti; in pacem recepti sunt.
Cunstantius 4. & Constans 3.
Amantius, & Albinus.
P. C. Amantii, & Albini.
Rufinus, & Eusebius.
His Coss. magnis Reipublicæ expensis in Seleucia Syriæ portus efficitur,
Philippus, & Sallia.
His Coss. Solis facta defectio.
Limenius, & Catullinus.
Sergius, & Nigrinianus.
His Coss. Constans, haud longe ab Hispania, in castro, cui Helenæ nomen est, interficitur, anno ætatis 30. & Imperii 13. & Constantius remansit in Regno.
P. C. Sergii, & Nigriniani.
Constantius 5. & Constans Cæsar.
Constantius 6. & Constans Cæs. 2.
Constantius 7. & Constans Cæs. 3.
Arbetio, & Lollianus.
His Coss. Victorinus Rhetor, & Donatus Grammaticus Romæ insignes habentur.
Constantius 8. Julianus Cæsar.
Constantius 9. & Julianus Cæs. 2.
His Coss. magnæ Alemannorum copiæ apud Argentoratum oppidum Galliarum deletæ sunt.
Titianus, & Cærealis.
Eusebius, & Hypatius.
Constantius 10. & Julianus Cæs. 3.
His Coss. Honoratus * nomine, primus Constantinopoli Præfectus urbi esse cœpit.

* Cusp. ex Præfecto Prætorio Galliarum.

Taurus, & Florentius.
Mamertinus, & Nevitta.
His Coss. Constantius Mopsocrenis inter Ciliciam, Cappadociamque moritur, anno ætatis * 46. Cui successit Julianus, qui regnavit anno uno. * Sub quo hi Consules fuerunt.

* Cusp. 45.
* Cusp. mensibus 8.

JULIANUS XXXVI.

Julianus 4. & Salustius.
His Coss. Julianus post victoriam apud Persas occiditur, anno ætatis 32. Post quem sequenti die Jovianus ex Primicerio domesticorum factus est Imperator, qui regnavit mensib. 8. Sub quo hi Consules fuerunt.

JOVIANUS XXXVII.

Jovianus, & Varronianus.
*Cusp. 33. His Coss. Jovianus Imp. moritur ann. * 34. Post quem Valentinianus Tribunus Scutariorum apud Nicæam Augustus appellatus, fratrem Valentem Constantinopoli * in consortionem *Cusp. ad communionem. adsumit Imperii, qui regnavit annis 14. mensibus 5. Sub quo hi Consules fuerunt.

VALENTINIANUS XXXVIII.

Valentinianus, & Valens.
Gratianus, & Dagalaiphus.
Lupicinus, & Jovinus.
His Coss. Gratianus Valentiniani filius Ambianis Imperator factus est. Apud Atrebatas lana e cœlo pluviæ mista defluxit.
Valentinianus 2. & Valens 2.
Valentinianus N. P. & Victor.
Valentinianus 3. & Valens 3.
Gratianus 2. & Probus.
Modestus, & Arintheus.
Valentinianus 4. & Valens 4.
His Coss. Saxones cæsi. De Usone in regione Francorum Burgundionum 80. fere millia quot numquam antea ad Rhenum descenderunt. Clearchus * urbi Constantinopoli necessariam aquam, & quamdiu civitas optabat induxit. *Cusp. Præfectus.
Gratianus 3. & Equitius.
P. C. Gratiani 3. & Equitii.
Cusp. His Coss. Valentinianus &c. ut infra.
Valens 5. & Valentinianus.
His Coss. Valentinianus apoplexi Brigitione moritur. Post quem Gratianus adsumpto in Imperio Valentiniano fratre cum patruo Valente regnat.
Gratianus 4. & Merobaudes.
His Coss. Alemannorum circiter 30. millia apud Argentariam oppidum Galliarum cæsa. Gothi diffunduntur in Thracia.
Cusp. addit. P. C. Gratiani 4. & Merobaudis.
Valens 6. & Valentinianus 2.
His Coss. a Gothis in Thracia Valentis trucidatur exercitus. Ipse quoque Imperator incensa domo, ubi se occultaverat, igne combustus est: cui successit in Oriente Theodosius Theodosii filius, quem sibi in consortium Gratianus adscivit. Gratianus itaque cum 14. regnasset annis cum Theodosio regnat annis 6. Sub quibus hi Consules fuerunt.

THEODOSIUS XXXIX.

Ausonius, & Olybrius.
Gratianus 5. & Theodosius.
His Coss. Ambrosius Episcopus de Christiana fide multa sublimiter scribit.
Syagrius, & Eucherius.
His Coss. Martinus Episcopus Turonum Galliæ civitatis, clarus habetur.
Antonius, & Syagrius.
His Coss. Athanaricus Rex Gothorum Constantinopolim venit, ibique vitam exegit.
Merobaudes 2. & Saturninus.
His Coss. Arcadius Theodosii Imperatoris filius Augustus appellatur.
Richimer, & Clearchus.
His Coss. Gratianus apud Lugdunum captus occiditur. Residui Valentinianus, & Theodosius regnant annis 8. Sub quibus hi Consules fuerunt.

VALENTINIANUS, ET THEODOSIUS XL.

Arcadius, & Bauto.
His Coss. Hieronymus Presbyter in Bethleem positus, toto mundo mirabilis habetur.
Honorius N. P. & Evodius.
Valentinianus 3. & Eutropius.
Theodosius 2. & Cynegius.
Timasius, & Promotus.
Valentinianus 4. & Neoterius.
Tatianus, & Symmachus.
Arcadius 2. & Rufinus.
His Coss. Valentinianus vitæ tædio apud Viennam laqueo periit. Theodosius cum jam per 14. annos regnasset, cum Arcadio & Honorio regnat annis 2. Sub quibus hi Consules fuerunt.

THEODOSIUS, ARCADIUS, ET Honorius XLI.

Theodosius 3. & Abundantius.
Arcadius 3. & Honorius 2.
His Coss. Joannes monachus gratia * præditus Theodosium consulentem de eventu belli, * quod adversum Eugenium movebat, victorem fore pronuntiat. *Cusp. divi-ne·
Olybrius, & Probinus.
His Coss. Theodosius Eugenium tyrannum vincit, & perimit. Augustinus beati Ambrosii discipulus multa facundia doctrinaque excellens, Hippone regionis Africæ Episcopus ordinatur.
Hoc tempore Claudianus Poeta insignis habetur.
Theodosius Imperator Mediolani moritur. Post quem Arcadius cum jam regnasset annis 12. cum fratre Honorio regnat ann. 13. Sub quibus hi Consules fuerunt.

ARCADIUS XLII.

Arcadius 4. & Honorius 3.
Cæsarius, & Atticus.
Honorius 4 & Eutychianus.
Mallius, & Theodorus.
Stilico, & Aurelianus.
His Coss. Gothi Halarico & Redagaiso * Regibus ingrediuntur Italiam. *Cusp. Ducibus.
Vincentius, & Fravitta.
Arcadius 5. & Honorius 5.
His Coss. Polentiæ Stiliconem cum exercitu Romano Gothi victum acie fugaverunt.
Theodosius Aug. 1. & Rumoridus.
Honorius 6. & Aristenetus.
Stilico 2. & Anthemius.
Arcadius 6. & Probus.
His Coss. Vvandali, & Alani trajecto Rheno Gallias intraverunt.
Honorius 7. & Theodosius 2.
Bassus & Philippus.
His Coss. Arcadius Imperator Constantinopoli moritur. Honorius cum Theodosio fratris filio regnavit annis 15. Sub quibus hi Consules fuerunt.

HONORIUS, ET THEODOSIUS XLIII.

Honorius 8. & Theodosius 3.
His Coss. Vvandali Hispanias occupaverunt.
Flavius Varari, & Tertullus.
His Coss. Roma a Gothis Halarico Duce capta est, ubi clementer usi victoria sunt.
Theodosius Aug. 4. Cos.
Honorius 9. & Theodosius 5.
His Coss. Gothi Rege Ataulpho Gallias intraverunt.
* Lucianus V. C. cos.

* Casp. *Lucius*.

His Coss. Burgundiones partem Galliæ Rheno teoucre conjunctam.
Constantius, & Constans.
Honorius 10. & Theodosius 6.
Theodosius 7. & Palladius.
His Coss. Gothi placati Constantio Placidiam reddiderunt, cujus nuptias promeretur.
Honorius 11. & Constantius 2.
Honorius 12. & Theodosius 8.
Monaxius, & Plinta.
Theodosius 9. & Constantius 3.
His Coss. Constantius ab Honorio in societatem Regni recipitur.
Agricola, & Eustachius.
His Coss. Constantius Imperator moritur.
Honorius 13. & Theodosius 10.
His Coss. exercitus ad Hispanias contra Vvandalos missus est.
Marianus, & Asclepiodotus.
His Coss. Placidia Augusta a fratre Honorio ob suspicionem invitatorum hostium cum Honorio & Valentiniano filiis ad orientem mittitur, Honorius moritur, & solus Theodosius Romanum Imperium tenet annis 27. Sub hi Consules fuerunt.

THEODOSIUS XLIV.

Castinus, & Victor.
His Coss. Theodosius Valentinianum consobrinum Cæsarem facit, & cum Augusta matre ad recipiendum occidentale mittit Imperium.
Theodosius 11. & Valentinianus Cæsar.
His Coss. Joannem tyrannum Valentinianus Imperator exstinxit. Hunnique, qui in Italia erant, Joannis præsidio, per Ætium mira felicitate dimovit.
Theodosius 12 & Valentinianus 2.
Hierius, & Ardabures.
His Coss. Bonifacio Africam tenenti infauste bellum geritur. Gens Vvandalorum a Gothis exclusa, de Hispaniis ad Africam transit.
Felix, & Taurus.
His Coss. Ætius multis Francis cæsis, quam occupaverant propinquam Rheno Galliarum partem recepit.
Florentius, & Dionysius.
Theodosius 13. & Valentinianus 3.
Bassus, & Antiochus.
Ætius, & Valerius.
Theodosius 14. & Maximus.
Aspar, & Areobindas.
Theodosius 15. & Valentinianus 4.
His Coss. pax facta cum Vvandalis, data eis ad habitandum Africæ portione: Cundicharium Burgundionum Regem Ætius bello subegit, pacemque ei reddidit supplicanti, quem non multo post Hunni peremerunt.
Isidorus, & Senator.

Ætius 2. & Sigisvultus.
His Coss. Aug. Valentinianus ad Theodosium Principem Constantinopolim proficiscitur, filiamque ejus in matrimonium accipit.
Theodosius 16. & Faustus.
Theodosius 17. & Festus.
His Coss. bellum adversus Gothos Hunnis auxiliaribus geritur. & Litorius Dux Romanus ab eis capitur. Gensericus, de cujus amicitia nihil metuebatur, Carthaginem dolo pacis invadit.
Valentinianus Aug. 5. & Anatolius.
His Coss. Gensericus Siciliam graviter affligit.
Cyrus V. C. cos.
Hoc Cos. Theodosius Imperator bellum contra Vvandalos inefficaciter movit.
Dioscorus, & Eudoxius.
His Coss. Hunni Thracias & Illyricum sæva populatione vastarunt, cum Genserico ab Aug. Valentiniano pax confirmata, & certis spatiis Africa inter utrosque divisa est.
Maximus 2. & Paternus.
Theodosius 18. & Albinus.
His Coss. Attila Rex Hunnorum Bledam fratrem & consortem in Regno suo perimit, ejusque populos sibi parere compellit.
Valentinianus 6. & Nonius.
Ætius 3. & Symmachus.
Calepius, & Ardabures.
Postumianus, & Zeno.
Asterius, & Protogenes.
Valentinianus 7. & Avienus.
His Coss. Theodosius moritur. Post quem Marcianus adscitus in Imperium, qui regnavit ann. 7. Sub quo hi Consules fuerunt.

MARCIANUS XLV.

Marcianus Aug. & Adelphus.
His Coss. Romani Ætio Duce Gothis auxiliaribus contra Attilam in campis Catalaunicis pugnaverunt, qui virtute Gothorum superatus abscessit.
Herculanus, & Asporatius.
His Coss. Attila redintegratis viribus Aquilejam magna vi dimicans introivit, cum quo a Valentiniano Imperatore Papa Leo directus pacem fecit.
Opilio, & Vincomalus.
His Coss. Attila in sedibus suis moritur fluxu sanguinis e naribus repente ac subito erumpente.
Ætius, & Studius.
His Coss. Ætius Patricius in Palatio manu Valentiniani Imp. extinctus est. Boethius vero Præfectus præt. * amicis ejus circumstantibus interemptus.

Casp. amicus ejus circumstantium gladiis interemptus.

Valentinianus 8. & Anthemius.
His Coss. in campo Martio ab amicis Ætii Valentinianus occiditur. Post quem Maximus invasit Imperium, qui intra duos menses a militibus extinctus, in Tiberim projicitur. Eodem anno per Gensericum omnibus opibus suis Roma vacuata est. Post Maximum Avitus in Galliis sumit Imperium.
Joannes, & Varari.
His Coss. Placentiæ deposuit Avitus Imperium.
Constantinus, & Rufus.
His Coss. Marciano defuncto, Leo Orientis, Majorianus Italiæ suscepit Imperium. Sub quibus hi Coss. fuerunt.

LEO XLVI.

Leo Aug. & Majorianus Aug.
His Coſs. Majorianus in Africam movit procinctum.
Ricimer, & Patricius.
Magnus, & Apollonius.
Severinus, & Dagalaiphus.
His Coſs. Majoranos immiſſione Ricimeris exſtinguitur, cui Severum natione Lucanum Ravennæ ſuccedere fecit in Regno.
Leo Ang. 2. & Severus Aug.
Baſilius, & Vibianus.
Ruſticus, & Olybrius.
His Coſ. Rex Halanorum Beorgor apud Bergomum a Patricio Recimere peremptus eſt.
Herminericus, & Baſiliſcus,
His Coſs. ut dicitus, Ricimeris frande Severus Romæ io Palatio veneno peremptus eſt,
Leo Aug. 3. Coſ.
Puſæus, & Joannes.
His Coſs. Anthemius a Leone Imp. ad Italiam mittitus, qui tertio ab Urbe milliario in loco Brontotas ſuſcepit Imperium,
Anthemios Aug. 2. coſ.
Hoc Coſ. in Sicilia Marcellinus occiditur.
Marcianus, & Zeno.
His Coſs. Ardaburios Imperium teotans, juſſu Authemii exilio deportatur,
Severur, & Jordanes,
His Coſs. Romauus Patricius affectans Imperiom capitaliter eſt punitus,
Leo Aug. 4. & Probisnus.
His Coſs. Conſtantinopoli affectata tyrannide a Leone Principe Aſpar occiditur,
Feſtus, & Marcianus.
His Coſs. Patricius Recimer Roma facto Imperatore Olybrio, Anthemium contra reverentiam Principis, & jus affinitatis, cum gravi clade civitatis exſtinguit, qui non diutius peracto ſcelere gloriatus, poſt 40. dies defunctus eſt: Olybrius autem ſeptimo Imperii menſe vitam peregit,
Leo Aug. 5. Coſ,
Hoc Coſ. Gundibato hortante Glicerios Ravennæ ſumpſit Imperium. Eodem anuo Leo nepotem ſuum Leonem conſortem facit Imperii.
Leo junioe Aug. Coſ.
Hoc Coſ. Imperatns Leo ſenior defunctus eſt; cui Zeno ſucceſſit in Imperio, qui regnavit annis 17. Sub quo hi Coſs. fuerunt. Eo etiam anno Romæ Glicerio Nepos ſucceſſit in Regno.

ZENON XLVII.

P. C. Leonis Aug. junioris,
Eodem anno Oreſtes, Nepote in Dalmatias fugato, filio ſuo Auguſtulo dedit Imperium;
Baſiliſcus 2, & Armatus,
His Coſs. ab Odoacre Oreſtes & frates cjus Paulus exſtincti ſuot, nomenque Regis Odoacer adſumpſit, cum tamen nec purpura, nec regalibus uteretur inſignibus.
P. C. Baſiliſci 2. & Armati.
Ilius V. C. coſ.
Zeno Aug. 2. coſ.
Baſilius V.C. Jun. coſ.
Placidius V. C. coſ.
Hoc Coſ. Odoacer in Dalmatis Odivam vicit, & perimit.
Severinus V. C. coſ.
Fauſtus V. C. coſ.
D. N. Theodericus, & Venantius.
Symmachus V. C. coſ.
Decius, & Longinus.
Boethius V. C. coſ.
Hoc Coſ. Odoacer Phæba Rege Rugorum victo captoque potitus eſt.
Dinamius, & Siſidius.
Probinus, & Euſebius.
His Coſs. feliciſſimus atque fortiſſimus D. N. Rex Theodericus intravit Italiam, cui Odoacer ad Iſontium pugnam parans, victus cum tota gente fugatus eſt. Eodem anno repetito conflictu Veronæ vincitur Odoacer.
Fauſtus V. C. Jun. coſ.
* Hoc Coſ. ad Ducam Fluvium Odoacrem D. N. Theoderiens Rex tertio certamine ſuperavit, qui Ravennam fugiens, obſidetur incluſus. * Cuſp. His Coſs.
Olybrius V. C. Jun. coſ.
Hoc Coſ. Odoacer cum Erulis egreſſus Ravenua, nocturnis horis ad pontem Candidium a D. N. Rege Theodorico memorabili certamine ſuperatur. Tunc etiam Vandali pace ſuppliciter poſtulata, a Siciliæ ſolita deprædatione ceſſarunt, Eodem anno Zeno occubuit Conſtaotinopoli, cui Anaſtaſius io orientali ſucceſſit Imperio.

ANASTASIUS XLVIII.

Anaſtaſius Aug. & Ruſus,
Albinus V. C. coſ.
Hoc Coſ. D. N. Rex Theodericus Ravennam ingreſſus, Odoacrem molientem ſibi inſidias interemit,
Aſterius, & Præſidius.
Viator V. C. coſ.
Paulus V. C. coſ.
Anaſtaſius Ang. 2. coſ.
Paulinus, & Joannes.
Ioannes V. C. coſ,
Patricius, & Hypatius.
Hoc anno D. N. Rex Theodericus Romam cunctorum votis expetitus advenit, & Senatum ſuum mira affabilitate tractans, Romanæ plebi, donavit annonas, atque admirandis * mœnibus, deputata per annos ſingulos maxima pecuniæ quantitate ſubvenit, ſub cujus felici Imperio plurimæ renovantur urbes, munitiſſima caſtella conduntur, conſurgunt admiranda palatia, magniſque ejus operibus antiqua miracula ſuperantur. * Cuſp. Xenus.
Avienus, & Pompejus,
Avienus Jun. & Probus,
His Coſs. D.N. Rex Theodericus aquam Ravennam perduxit, cujus * formam ſumptu proprio inſtauravit, quæ longis ante fuerat ad ſolum reducta temporibus. * Cuſp. formas.
Hic forte Amanuenſium incuria omittuntur Dexecratus, & Veluſianus, quos cæteri omnes hoc anno fuiſſe Conſules aſſerunt,
Cethæus V. C. coſ.
Hoc Coſ, Virtute D. N. Regis Theoderici victis Bulgaribus Syrmium recipit Italia.
Theodorus, & Sabinianus.
Meſſalla, & Areobinda.
Anaſtaſius Aug. 3. & Venantius.
Venantius * Junior, & Celer. * Cuſp. 2.
His Coſs. contra Francos a D. N. deſtinatur exercitus, qui Gallias Francorum deprædatione confuſas, victis hoſtibus ac fugatis ſuo adquiſivit Imperio.
Importunus V. C. coſ.

Boethius V. & C. cos.

Felix, & Secundinus.

Paulus, & Muschianus.

Probus, & Clementinus,

Senator V. C. cos.

Me etiam Cos. in vestrorum laude temporum adunato elero, vel populo Romanæ Ecclesiæ redit optata concordia.

Florentinus, & Anthemias.

His Cos. D. N. Rex Theodericus filiam suam Domnam Amalasaotam gloriosi viri D. N. Euthatici matrimonio, Deo auspice, copulavit.

Petrus V. C. cos.

* Anastasius, & Agapitus.

* Magnus V. C. cos.

Hi Cos. non inveniuntur in Ed. Onuph. & posterioribus.

Eo anno D. N. Eatharicus Cillica mirabili gratia Senatus & Plebis ad edendum exceptus est feliciter Coosulatum.

D. N. Eutharicus Cillica, & Justious Aug. Coss.

Eo anno molta vidit Roma miracula editionibus singulis, stupente etiam Symmachoorientis Legato divitias Gothis, Romanisque donatas dignitates cessit in curia: muneribus amphitheatralibus diversi generis feras, quas præsens ætas pro novitate miraretur, exhibuit. Cujus spectacali voluptates etiam exquisitas Africa sub devotione transmisit. Cunctis itaque eximia laude completis, tanto amore civibus Romanis insederat, ut ejus adhoc præsentiam desiderantibus Ravennam ad gloriosi patris remearet * aspectus, ob iteratis editiooibus taota Gothis Romanisque dona largitus est, at solus potuerit superare, quem Romæ celebraverat Coosulatum.

*Cusp. affectus.

EPILOGUS.

Igitor ut effusam aonorum seriem auctorum testificatione digestam, sub brevitatis compendio redigsmus.

Ad Adam usque ad diluvium, sicut ex Chronieis Eusebii & Hierooymi colligimus, anni suot 2242.

A diluvio usque ad Ninum Assyriorum Regem anoi sunt 899.

A Nino usque ad Latinam Regem anni suot 852.

A Latino Rege usque ad Romulum aoni sunt 457.

A Romolo osqoe ad Brutum, & Tarquinium primos Consules anni sunt * 240. *Cusp. 242.

A Bruto, & Tarquinio usque ad Consalatam vestrum, sicut ex Tito Livio & Aufidio Basso, & * Paschali virorum clarorum auctoritate firmata collegimas, anni sunt * 1031. *Bucherius putat supplendum. *Victorii canone.* *Cus. 1570

Ac si totas ordo sæculorum usque ad Cousulatum vestrum colligitur, anni sunt * 5721. *Cus. 5741. *Sed est error in numeris.*

Magni Aurelii Cassiodorii Chronicorum Finis.

INCIPIT COMPUTUS PASCHALIS.

SI nosse vis quotus annus est ab Incarnatione Domini nostri Jesu Christi, computa trigiota sex per quindecim, fiunt quingenti quadraginta : his semper adde duodecim, fiunt quingenti quinquaginta duo. Adde & Indictiones anni cujus volueris : ut puta decimam vicies semel post Consulatum Basilii junioris, fiunt quingenti sexaginta duo. Isti anni sunt ab Incarnatione Christi. Hoc tantum memor esto sollicitius, ut quotiens quintam decimam compleveris Indictionem, quo argumentum possit integrum custodiri, quindecim non assumas: sed ad primam summam, id est, in triginta sex unum semper adjicias ; ut puta pro triginta sex, finita quintadecima Indictione, quam in superiore computo addas, triginta septem per quindecim computabis, & annos Domini sine ullo errore poteris reperire.

Si vis scire quota est Indictio, ut puta vicies semel post Consulatum Basilii junioris : summe annos ab Incarnatione Domini nostri Jesu Christi, id est, quingentos sexaginta duos, & sic in sequentibus ; his semper adjice tria, fiunt quingenti sexaginta quinque. Hæc partire per quindecim, remanent decem, decima est Indictio. Si vero nihil remanserit, quinta decima est Indictio.

Si vis cognoscere quot sint Epactæ, id est, adjectiones lunares : sume annos ab Incarnatione Domini quot fuerint, ut puta quingentos sexaginta duo : hos partire per decem & novem, remanent undecim: hos per undecim multiplica, fiunt centum viginti unum : hoc item partire per triginta, remanet unus, una est adjectio lunaris.

Si vis scire adjectiones solis, id est, concurrentes septimanæ dies : sume annos ab Incarnatione Domini quot fuerint, ut puta quingentos sexaginta duo, per Indictionem decimam annorum qui fuerint, quartam semper adjice, id est, nunc centum quadraginta, qui fiunt simul septingenti duo : his adde quatuor, hos partire per septem, remanent sex. Sex sunt Epactæ solis, id est, concurrentes septimanæ dies per suprascriptam Indictionem vicies semel post Consulatum Basilii junioris.

Si vis scire quotus sit annus circuli decem & novem annorum : sume annos Domini, ut puta quingentos sexaginta duo, & unam semper adjice, fiunt quingenti sexaginta tres ; hos partire per decem & novem, remanent duodecim. Duodecimus annus est cycli decemnovennalis. Quod si nihil remanserit, nonus decimus annus est.

Si vis scire quotus cyclus lunæ est, qui decemnovennali circulo continetur : sume annos Domini, ut puta quingentos sexaginta duo, & subtrahe semper duo, fiunt quingenti sexaginta ; hos partire per decem & novem, remanent novem. Nonus cyclus lunæ est decemnovennalis circuli ; quotiens autem nihil remanet, nonus decimus annus est.

Si vis scire quando bissextus annus sit : sume annos Domini, ut puta quingentos sexaginta duo, partire hos per quatuor : si nihil remanserit, bissextus est. Si unum aut duo, vel tres, bissextus non est. Et ne tibi forsitan aliqua caligo erroris occurrat, per omnem computum quem ducis, si nihil superfuerit, eumdem computum esse per quem duces agnosce : ut puta si per decem & novem ducens nihil superaverit, scias nonum decimum esse : si per quindecim, quintum decimum : si per septem, septimum.

Si vis cognoscere quota luna festus Paschalis occurrat : si Martio mense Pascha celebratur, computa a Septembri usque ad Februarium fiunt sex : his semper adjice duo, fiunt octo ; & Epactas, id est adjectiones lunæ cujus volueris anni, ut puta Indictionis decimæ unam, fiunt novem, & dies mensis quo Pascha celebratur, id est, Martii, tricesimus, fiunt simul quadraginta ; deduc triginta, remanent decem : luna est in die superius indicato.

Si vero mense Aprili Pascha celebramus, computa menses a Septembri usque ad Martium, fiunt septem : his semper adjice duo, fiunt novem : adde & Epactas, id est, adjectiones lunæ, cujus volueris anni, ut puta Indictionis decimæ unam, qui fiunt decem : & dies mensis quo Pascha celebramus, id est Aprilis nonum, qui simul fiunt decem & novem : sane si super triginta habueris, semper triginta subtrahas : tunc autem nona decima luna erit.

Si vis cognoscere quotus dies septimanæ est, sume dies a Januario usque ad mensem, quem volueris, ut puta usque ad nonum diem mensis Aprilis, fiunt dies XCVIIII. his adjice semper unum, fiunt centum. Et semper adde Epactas solis, cujus volueris anni, ut puta decimæ Indictionis sextam, fiunt simul centum sex : hos partire in septem, remanet una : ipsa est Dominica Paschalis.

JORNANDES seu JORDANUS EPISCOPUS RAVENNAS DE GETARUM sive GOTHORUM

Origine, & rebus gestis Ad Castalium.

P R Æ F A T I O.

VOlentem me parvo subvectum navigio, oram tranquilli littoris attingere, & minutos de priscorum, ut quidam ait, stagnis pisciculos legere, in altum, frater Castali, laxare vela compellis, relictoque opusenlo, quod intra manus habeo, id est, De breviatione chronicorum, suades ut nostris verbis duodecim * Senatoris volumina De origine, actuque Getarum ab olim usque nunc per generationes Regesque descendente, in unum & hoc parvo libello coartem. *Idest Cassiodorii. Dura satis imperia, & tamquam ab eo, qui pondus hujus operis scire nolit, imposita. Nec illud adspicis, quod tenuis mihi est spiritus ad impleodam ejus tam magnificam dicendi tubam. Superat nos hoc pondus, quod nec facultas eorumdem librorum nobis datur; quatenus ejus sensui inserviamus. Sed ut non mentiar, ad triduanam lectionem dispensatoris ejus beneficio libros ipsos antehac relegi. Quorum, quamvis verba non recolo, sensus tamen, & res actas eredo me integre tenere. Ad quos nonnulla ex historiis Græcis, ac Latinis addidi convenientia: initium, finemque, & plura in medio mea dictatione permiscens. Quare sine contumelia quod exegisti, suscipe libens, libentissime lege; & si quid parum dictum est, & tu, ut vicinus genti, commemoras, adde. Ora pro me frater carissime.

CAPUT PRIMUM.

De totius orbis terrarum divisione.

MAjores nostri, ut refert Orosius, totius terræ circulum oceani limbo circumseptum, triquetrum statuere, ejusque tres partes, Asiam, Europam, & Africam vocavere. De quo tripartito orbis terrarum spatio innumerabiles pene scriptores existunt, qui non solum urbium, locorumque positiones explanant; verumetiam, & quod est liquidius, passuum milliariumque dimetiuntur quantitatem. Insulas quoque marinis fluctibus intermixtas, tam majores, quam etiam minores, quas Cycladas, vel Sporadas cognominant, in immenso maris magni pelago firas determinant. Oceani vero intransmeabilis ulteriores fines non solum non describere quis aggressus est, verum etiam nec cuiquam licuit transfretare; quia resistente ulva, & ventorum spiramine quiescente, impermeabiles esse sentiantur, & nulli cogniti, nisi soli ei, qui eos constituit. Citerior vero ejus pelagi ripa, quam diximus, totius mundi circulum in modum coronæ ambiens, fines suos curiosis hominibus, & qui de hac re scribere voluerunt, perquam innotuit: quia & terræ circulus ab incolis possidetur. Et nonnullæ insulæ in eodem mari habitales sunt, ut in orientali plaga, & indico oceano, Hippudes, Jamnesia, sole perustæ, quamvis inhabitabiles, tamen omnino sui spatio in longum latumque extensæ. Taprobane quoque, in qua exceptis oppidis, vel possessionibus, dicunt munitissimas urbes, decoram Sedaliam, omnino gratissimam * Silestantuam, nec non * Etheron, licet non ab aliquo scriptore dilucidas, tamen suis possessoribus affatim refertas. * Al. Silephantinam. * Al. & Theron. Habet in parte occidua idem oceanus aliquantas insulas, & pene cunctas ob frequentiam euntium, & redeuntium notas. Et sunt juxta fretum Gaditanum haud procul, una Beata, & alia quæ dicitur Fortunata, quamvis nonnulli & illa gemina Galliciæ, & Lusitaniæ promontoria in oceani insulis ponant. In quorum uno templum Herculis, in alio monumentum adhuc conspicitur Scipionis: tamen quia extremitatem Galliciæ terræ continent, ad terram magnam Europæ potius, quam ad oceani pertinent insulas. *Monumentum Scipionis.* Habet tamen & alias insulas interius in suo æstu, quæ dicuntur Baleares, habetque & aliam Mevaniam: necnon & Orcadas numero 34. quamvis non omnes excultas. Habet & in ultimo plagæ occidentalis aliam insulam nomine Thylen, de qua Mantuanus.

—— *tibi serviat ultima Thyle.*

Habet quoque hoc ipsum immensum pelagus in parte arctoa, id est, septentrionali amplam insulam nomine * (a) Scanziam, unde nobis sermo, si Dominus juverit, est assumendus: * Al. *Scandiam.* quia gens, cui originem flagitas, ab hujus insulæ gremio velut examen apum erumpens, in terram Europæ advenit. Quomodo vero, aut qualiter, in subsequentibus, si Dominus donaverit, explanabimus.

(a) Scanziam, alias Scandiam. Sic & Plinius eam vocat. Jacobus Zieglerus Scondaniam appellatam fuisse ait: Scondiæ vero nomen mansisse, quod amœnitatem, pulchritudinemque significat: quoniam nulli cedit beatæ regioni. B. Vulcanius.

CAPUT II.

De Britannia insula.

NUnc autem de Britannia insula, quæ in sinu oceani inter Hispanias, Gallias, & Germaniam sita est, ut potuero, paucis absolvam. Cujus licet magnitudinem olim nemo, ut refert Livius, circumvectus est: multis tamen data est varia opinio de ea loquendi. Quamdiu siquidem armis inaccessam Romanis, Julius Cæ-

sar præliis, ad gloriam tantum quæsitis, aperuit pervium: deinceps mercimoniis, aliasque ob causas, multis patefacta mortalibus, non indiligenti, quæ secuta est, ætati, certius sui prodit situm, quam, ut a Græcis Latinisque auctoribus accepimus, persequimur. Triquetram eam plures dixere, coun similem, inter septentrionalem, occidentalemque plagam projectam; uno, qui magnus est, angulo in Rheni ostia spectantem: dehinc correpta latitudine obliqua retro abstractam in duos exire alios: geminoque latere longiore Galliæ prætendi, atque Germaniæ. In duobus millibus trecentis decem stadiis latitudo ejus, ubi patentior: longitudo non ultra septem millia centum triginta duo stadia fertur extendi: modo vero dumosa, modo silvestri jacere planicie, montibus etiam nonnullis increscere: mari tardo circumflua, quod nec remis facile impellentibus cedat, nec ventorum flatibus intumescat: quia remotæ longius terræ causas moribus negant; quippe illuc latius, quam usquam, æquor extenditur. Refert autem Strabo, Græcorum nobilis scriptor, tantas illam exhalare nebulas, madefacta humo oceani crebris excursibus; ut subtectus sol per illam pene totam fœdiorem, qui serenus est, diem negetur aspectui; noctem quoque clariorem. In extrema ejus parte * Memma, quam Cornelius etiam annalium scriptor narrat, metallis plurimis copiosam, herbis frequentem, & his feraciorem omnibus: quia pecora magis, quam homines alat. Labi vero per eam & multa quam maxima, relabique flumina, gemmas margaritasque volventia; Sylorum colorati vultus, torto plerique crine, & nigro nascuntur. Calidoniam vero incolentibus, rutilæ comæ, corpora magna, sed fluida; qui Gallis, sive Hispanis a quibusque attenduntur assimiles. Unde conjectavere nonnulli, quod ea ex his accolas continuo vocatos acceperit: inculti æque omnes populi, Regesque populorum: cunctis tamen in * Calidoniorum metallum concessisse nominandi, auctor est Dio celeberrimus scriptor annalium, Virgeas habitant casas, communia tecta cum pecore, silvæque illis sæpe sunt domus. Ob decorem nescio, an aliam ob rem, ferro (a) pingunt corpora. Bellum inter se aut imperii cupidine, aut amplificandi quæ possident, sæpius gerunt; non tantum equitatu vel pedite, verumetiam bigis, curribusque falcatis; quos more vulgari Essedas vocant. Hæc pauca de Britanniæ insulæ forma dixisse sufficiat.

* Al. Mimianque.

*Al. In Calmentatumque concessisse nomina &c. Forte legendum Memmatanum. Ferro picta corpora.

(a) Forte pungunt. Sic Am. Marcell. pag. 432. Jur.

CAPUT III.

De Scanziæ insulæ situ, & nationibus.

AD Scanziæ insulæ situm, quam superius reliquimus, redeamus. De hac enim in secundo sui operis libro Claudius Ptolomæus orbis terræ descriptor egregius meminit, dicens: Est in oceani arctoo salo posita insula magna, nomine Scanzia, in modum folii * cedri, lateribus pandis post longum ductum concludens se; ejus ripas influit oceanus. Hæc a fronte posita est Vistulæ fluvii, qui Sarmaticis montibus ortus, in conspectu Scanziæ septentrionali oceano trisulcus illabitur, Germaniam, Scythiamque disterminans. Hæc ergo habet ab oriente vastissimum lacum, in orbis terræ gremio: unde Vagi fluvius, velut quodam ventre generatus, in oceanum undosus evolvitur. Ab occidente namque immenso pelago circumdatur: a septentrione quoque innavigabili eodem vastissimo concluditur oceano; ex quo quasi quodam brachio exeunte, sinu distento, Germanicum mare efficitur. Hic gentes quæ carnibus tantum vivunt: ibi etiam parvæ, sed plures perhibentur insulæ esse dispositæ; ad quas si congelato mari ob nimium frigus lupi transierint, luminibus feruntur orbati: ita non solum inhospitalis hominibus, verumetiam belluis terra crudelis est. In Scanzia vero insula, unde nobis sermo est, licet multæ, & diversæ maneant nationes: septem tamen earum nomina meminit Ptolomæus. Apum ibi turba mellifica ob nimium frigus numquam reperitur. In cujus parte arctoa gens Adogit consistit, quæ fertur in æstate media quadraginta diebus, & noctibus luces habere continuas: itemque brumali tempore, eodem dierum noctiumque numero lucem claram nescire. Ita alternato mœrore cum gaudio, beneficio aliis, damnoque impar est; & hoc quare? Quia prolixioribus diebus solem ad orientem per axis marginem vident redeuntem: brevioribus vero non sic conspicitur apud illos, sed aliter; quia australia signa percurrit, & qui nobis videtur sol ab imo surgere, illis per terræ marginem dicitur circuire. Aliæ vero ibi gentes tres (b) Crefennæ, qui frumentorum non quæritant victum: sed carnibus ferarum atque avium vivunt; ubi tanta paludibus fœtura ponitur, & ut augmentum præstent generi, & satietatem ac copiam genti. Alia vero gens ibi moratur Suethans, quæ velut Thuringi equis utuntur eximiis. Hi quoque sunt, qui in usus Romanorum Saphirinas pelles, commercio interveniente, per alias innumeras gentes transmittunt, famosi pellium decora nigredine. Hi cum inopes vivant, ditissime vestiuntur. Sequuntur deinde diversarum turba nationum, Theustbes, Vagoth, Bergio, Hallin, Liothida, quorum omnium sedes sub humo plana ac fertili, & propterea inibi aliarum gentium incursionibus infestantur. Post hos Athelnil, Finnaithæ, Fervir, Gautigoth, acre hominum genus, & ad bella promptissimum. Dehinc mixti Evageræ Othingis. Hi omnes excisis rupibus, quasi castellis inhabitant, ritu belluino. Sunt ex his exteriores Ostrogothæ, Raumariciæ, Raugnaricii, Finni mitissimi, Scanziæ cultoribus omnibus mitiores; nec non & pares eorum Vinoviloth, Suethidi, Cogeni in hac gente reliquis corpore eminentiores; quamvis & Dani ex ipsorum stirpe progressi, Erulos propriis sedibus expulerunt: qui inter omnes Scanziæ nationes nomen sibi ob nimiam proceritatem affectant præcipuum. Sunt quamquam & illorum positura Grannii, Aganziæ, Unixæ, Ethelrugi, Arochiranni, quibus non ante omnes, sed ante multos annos Rodulf Rex fuit, qui contempto proprio Regno, ad Theoderici Gothorum Regis gremium convolavit, & ut desiderabat, invenit. Hæ itaque gentes Romanis corpore, & animo grandiores, * infestæ sævitia pugnæ.

* Al. citri.

Saphirinæ pelles unde ad Romanos allatæ.

*Al. pugnabant belluina sævitia.

(b) B. Rhenanus in castigati ad Tacit. pag. 174. scritofennæ.

CAPUT IV.

Gothi unde primum egressi, quo pacto paulatim sedes suas promoverint in Scythiam Pontico mari vicinam.

EX hac igitur Scanzia insula quasi officina gentium, aut certe velut vagina nationum, cum rege suo nomine Berig, Gothi quondam memorantur egressi: qui ut primum e navibus exeuntes, terras attingere, illico loco nomen dederunt.

runt. Nam hodie illic, ut fertur, Gothiscanzia vocatur. Unde mox promoventes ad sedes Ulmerugorum, qui tunc oceani ripas insidebant, castrametati sunt; eosque commisso prælio propriis sedibus depulerunt, eorumque vicinos Vvandalos jam tunc subjugantes, suis *applicuere victoriis. Ibi vero magna populi numerositate crescente, etiam pene quinto Rege regnante, post Berig, Filimer, Filogud, Arigis consilio sedie, ut exinde cum familiis Gothorum promoveret exercitus, qui aptissimas sedes, locaque dum quæreret congrua, pervenit ad Scythiæ terras, quæ lingua eorum * Ovim vocabantur: ubi delectatu magna ubertate regionum exercitu, & medietate transposita, pons dicitur, unde amnem transjecerat, miserabiliter corruisse, nec ulterius jam cuiquam licuit ire, aut redire. Nam is locus, ut fertur, tremulis paludibus voragine circumjecta concluditur; quem utraque confusione natura reddit impervium. Verumtamen hodieque illic & voces armentorum audiri, & indicia hominum deprehendi, commeantium adtestatione, quamvis a longe audientium, credere licet. Hæc igitur pars Gothorum, quæ apud Filimer, dicitur in terras * Ovim emensu amne transposita, optatum potita solum. Nec mora, illico ad gentem Spalorum adveniunt, consertoque prælio, victoriam adipiscuntur: exindeque jam velut victores ad extremam Scythiæ partem, quæ Pontico mari vicina est, properant: quemadmodum & in priscis eorum carminibus pene historico ritu in commune recolitur: quod & Ablavius descriptor Gothorum gentis egregius verissima adtestatur historia. In quam sententiam & nonnulli consensere Majorum. Josephus quoque Annalium relator verissimus, dum ubique veritatis conservat regulam, & origines causarum a principio revolvit, hæc vero, quæ diximus, de gente Gothorum principia cur omiserit, ignoramus. Sed tamen ab hoc loco eorum stirpem commemorans, Scythas eos & natione, & vocabulo asserit appellatos: cujus soli terminos, antequam aliud ad medium deducamus, necesse est, uti jacent, dicere.

Al. appellavere.

** Al. Ojum.*

** Al. Ojum.*

Ablavius historiæ Gothicæ scriptor.

CAPUT V.

Scythiæ situs, & descriptio, & variæ Gothorum in ea sedes.

SCythia siquidem Germaniæ terræ confinis, eotenus ubi Hister oritur amnis, vel stagnum dilatatur Mysianum, tendens usque ad flumina Tyram, Danastrum, & Vagosolam, magnumque illum Danubium, Taurumque montem, non illum Asiæ, sed proprium, id est, Scythicum, per omnem Mæotidis ambitum, ultraque Mæotida per angustias Bosphori usque ad Caucasum montem, amnemque Araxem, ac deinde in sinistram partem reflexa, post mare Caspium, quæ in extremis Asiæ finibus ab oceano Euroboreo in modum fungi primum tenuis, post hæc latissima & rotunda forma exoritur, vergens ad Hunnos, Albanos, & Seres usque digreditur. Hæc, inquam, patria, id est Scythia, longe se tendens, lateque aperiens, habet ab oriente Seres in ipso sui principio ad littus Caspii maris commanentes; ab occidente Germanos, & flumen Vistulæ; ab arctoo, id est, septentrionali, circumdatur oceano, a meridie Perside, Albania, Hiberia, Ponto, atque extremo alveo Histri, qui dicitur Danubius, ab ostio suo usque ad fontem. In eo vero loci latere, quo Ponticum littus attingit, oppidis haud obscuris involvitur, Boristhenide, Olbia, Callipode, Chersone, Theodosia, Pareone, Mirmycione, & Trapezunte, quas indomitæ Scytharum nationes Græcos permisere condere, sibimet commercia præstaturos. In cujus Scythiæ medio est locus, qui Asiam, Europamque ab alterutro dividit, Riphæi scilicet montes, qui Tanain vastissimum fundunt intrantem Mæotida; cujus paludis circuitus passuum millia 144. nusquam octo ulnis altius subsidentis. In qua Scythia prima ab occidente gens sedit Gepidarum, quæ magnis opinatisque ambitur fluminibus. Nam Tisianus per Aquilonem ejus Corumque discurrit. Ab Africo vero magnus ipse Danubius, ab Euro fluvius Tausis secat, qui rapidus ac verticosus in Histri fluenta furens devolvitur. Introrsus illi Dacia est, ad coronæ speciem arduis alpibus emunita, juxta quorum sinistrum latus, quod in Aquilonem vergit, & ab ortu Vistulæ fluminis per immensa spatia venit, Uvinidarum natio populosa consedit. Quorum nomina licet nunc per varias familias, & loca mutentur: principaliter tamen Sclavini & Antes nominantur. Sclavini a civitate nova, & Sclavino Rumunnense, & lacu qui appellatur Musianus, usque ad Danastrum, & in Boream Viscla tenus commorantur: hi paludes sylvasque pro civitatibus habent. Antes vero, qui sunt eorum fortissimi, qui ad Ponticum mare curvantur, a Danastro extenduntur usque ad Danubium, quæ flumina multis mansionibus ab invicem absunt. Ad littus autem Oceani, ubi tribus faucibus fluenta Vistulæ fluminis ebibuntur, Vidinarii resident, ex diversis nationibus aggregati, post quos ripam Oceani Itemesti tenent, pacatum hominum genus omnino. Quibus in Austro adsedit gens Agazzirorum fortissima, frugum ignara, quæ pecoribus & venationibus victitat. Ultra quos distenduntur supra mare Ponticum Bulgarorum sedes, quos notissimos peccatorum nostrorum mala fecere. Hinc jam Hunni quasi fortissimarum gentium fœcundissimus cespes, in bifariam populorum rabiem pullularunt. Nam alii Aulziagri, alii Aviri nuncupantur, qui tamen sedes habent diversas. Juxta Chersonem Aulziagri, quo Asiæ bona avidus mercator importat, qui æstate campos pervagantur effusos, sedes habentes, prout armentorum invitaverint pabula; hyeme supra mare Ponticum se referentes. Hunugari autem hinc sunt noti, quia ab ipsis pellium murinarum venit commercium: quos tantorum virorum formidavit audacia. Quorum mansionem primam esse in Scythiæ solo juxta paludem Mæotidem, secundo in Mœsia, Thraciaque, & Dacia, tertio supra mare Ponticum, rursus in Scythia legimus habitasse: nec eorum fabulas alicubi reperimus scriptas, qui eos dicunt in Britannia, vel in una qualibet insularum in servitutem redactos, & unius caballi pretio quondam redemptos. Aut certe si quis eos aliter dixerit in nostro orbe, quam quod nos diximus, fuisse exortos, nobis aliquid obstrepit; nos enim potius lectioni credimus, quam fabulis anilibus consentimus. Ut ergo ad nostrum propositum redeamus, in prima parte Scythiæ juxta Mæotidem commanentes præfati, unde loquimur, Filimer Regem habuisse noscuntur. In secundo, id est, Daciæ, Thraciæque, & Mœsiæ solo Zamolxen, quem miræ philosophicæ eruditionis fuisse testantur plerique scriptores annalium. Nam & Zeutam prius habuerant eruditum, post etiam Diceneum, tertium Zamolxen, de quo superius diximus. Nec defuerunt, qui eos sapientiam erudirent. Unde & pene omnibus barbaris Gothi sapientiores semper extiterunt, Græcisque pene consimiles,

Gothi sapientiores barbaris.

ut refert Dio, qui historias eorum annalesque Græco stilo composuit. Qui dixit primum Zarabos Tereos, deinde vocitatos Pileatos hos, qui inter eos generosi extabant: ex quibus eis & Reges, & Sacerdotes ordinabantur. Adeo ergo fuere laudati Getæ, ut dudum Martem, quem poetarum fallacia deum belli pronuntiant, apud eos fuisse dicant exortum. Unde & Virgilius:

Gradivumque patrem Geticis, qui præsidet arvis.

Quem Martem Gothi semper asperrima placavere cultura. Nam victimæ ejus mortes fuere captorum: opinantes bellorum præsulem aptius humani sanguinis effusione placandum. Huic prædæ primordia vovebantur, huic truncis suspendebantur exuviæ; eratque illis religionis præter cæteros insinuatus affectus, cum parenti devotio nominis videretur impendi. Tertia vero sedes supra mare Ponticum, jam humaniores, & ut superius diximus, prudentiores effecti, divisi per familias populi, Vesegothæ familiæ Balthorum, Ostrogothæ præclaris Amalis serviebant. Quorum studium fuit primum, inter alias gentes vicinas, arcus intendere nervis, Lucano plus historico, quam poeta astante.

Armeniasque arcus Geticis intendere nervis.

Ante quos etiam cantu majorum facta modulationibus, citharisque canebant, Ethespamare, * Hanalæ, Fridigerni, Uvidiculæ, & aliorum, quorum in hac gente magna opinio est, quales vix Heroas fuisse miranda jactat antiquitas. Tunc, ut fertur, Vesosis Scythis lachrymabile sibi potius intulit bellum, eis videlicet, quos Amazonum viros prisca tradit auctoritas. De quorum feminas bellatrices & Orosius in primo volumine professa voce testatur. Unde cum Gothis eum dimicasse evidenter probamus, quem cum Amazonum viris absolute pugnasse cognoscimus, qui tunc a Boristhene amne, quem accolæ * Danubium vocant, usque ad Tanaim fluvium circa sinum paludis Mæotidis consedebant. Tanaim vero hunc dico, qui ex Ripheis montibus dejectus adeo præceps ruit, ut cum vicina flumina, sive Mæotis, vel Bosphorus gelu solidentur, solus amnium confragosis montibus vaporatus, nunquam Scythico durescit algore. Hic inter Asiam, Europamque terminus famosus habetur. Nam alter est ille, qui montibus Chrinnorum oriens, in Caspium mare dilabitur. * Danubius autem ortus grandi palude, quasi ex mari profunditur. Hic usque ad medium sui dulcis est, & potabilis, piscesque nimii saporis gignit, ossibus carentes, cartilaginem tantum habentes in corporis contiocentiam. Sed ubi fit Ponto vicinior, parvum fontem suscipit, cui ex Ampheo cognomen est, adeo amarum, ut cum sit 40. dierum itinere navigabilis, hujus aquis exiguis immutetur, infectusque, ac dissimilis sui, inter Græca oppida Callipidas, & Hypanis in mare defluat. Ad cujus ostia insula est in fronte, Achillis nomine. Inter hos terra vastissima, silvis consita, paludibus dubia.

** Forte Amalæ.*

** Al. Danabrum.*

** Al. Danaber.*

CAPUT VI.

Gothi Vesosim Ægyptiorum Regem profligant, & Asiam in reditu ex Ægypto subjugant. Item, De Parthorum origine.

Hic ergo Gothis morantibus, Vesosis Ægyptiorum Rex in bellum irruit: quibus tunc Taunasis Rex erat. Quo prælio ad Phasim fluvium, a quo Phasides aves exortæ, in toto mundo epulis potentum exuberant, Taunasis Gothorum Rex Vesosi Ægyptiorum occurrit, eumque graviter debellans, in Ægyptum usque persecutus est; & nisi Nili amnis intransmeabilis obstitisset fluenta, vel munitiones, quas dudum sibi ob incursiones Æthiopum Vesosis fieri præcepisset, ibi in ejus eum patria extinxisset. Sed dum eum semper ibi positum non valuisset lædere, revertens pene omnem Asiam subjugavit, & sibi tunc charo amico * Sorno Rege Medorum ad persolvendum tributum subditum fecit. Ex cujus exercitu victores tunc nonnulli provincias subditas contuentes, & in omni fertilitate pollentes, deserto suorum agmine sponte in Asiæ partibus resederunt. Ex quorum nomine, vel genere Trogus Pompejus Parthorum dicit extitisse prosapiam. Unde etiam hodieque lingua Scythica Fugaces, quod est Parthi, dicuntur: suoque generi respondentes, inter omnes pene Asiæ nationes soli sagittarii sunt, & acerrimi bellatores. De nomine vero, quod diximus eos Parthos, id est Fugaces, ita aliquanti etymologiam traxerunt, ut dicerentur Parthi, quia suos refugere parentes. Hunc ergo Taunasim Regem Gothorum mortuum inter Numina sui populi coluerunt.

Unde phasides aves. Taunasis Gothorum Regis præclara facinora.

** Al. Sorni Regi.*

Fugaces, id est Parthi.

CAPUT VII.

Amazones absentibus in prælio maritis, hostium variis incursibus resistant, & diversas Asiæ gentes bello superant.

Post cujus decessum exercitu ejus cum successore ipsius in aliis partibus expeditionem gerente, feminæ Gothorum a quadam vicina gente tentatæ, * in prædamque ductæ a viris, fortiter restiterunt, hostesque super se venientes cum magna verecundia abegerunt. Qua * parata victoria, fretæque majori audacia, invicem se cohortantes, arma arripiunt, eligentesque duas audaciores Lampeto, & Marpesiam Principatui subrogarunt. Quæ dum curam gerunt, ut propria defenderent, & aliena vastarent, sortito Lampeto restitit, fines patrios tuendo: Marpesia vero feminarum agmine sumpto, novum genus exercitus duxit in Asiam, diversasque gentes bello superans, alios vero pace concilians, ad Caucasum venit: ibique certum tempus demorans, loco nomen dedit, Saxum Marpesiæ. Unde Virgilius:

Ac si dura silex, aut stet Marpesia cautes.

In eo loco ubi post hæc Alexander Magnus portas constituens, Pylas Caspias nominavit; quod nunc Lazorum gens custodit pro munitione Romana. Hic ergo certum temporis Amazones commanentes, confortatæ sunt. Unde egressæ, & Alym fluvium, qui juxta * Garganum civitatem præterfluit, transeuntes; Armeniam, Syriam, Ciliciamque, Galatiam, Pisidiam, omniaque Asiæ oppida, æqua felicitate domuerunt: Joniam, Æoliamque conversæ, deditas sibi provincias effecerunt. Ubi diutius dominantes, etiam civitates, castraque suo nomini dicaverunt. Ephesi quoque templum Dianæ ob sagittandi, venandique studium, quibus se artibus tradidissent, effusis opibus, miræ pulchritudinis condiderunt. * Tali ergo Scythicæ gentis feminæ casu Asiæ Regno potitæ, per centum pene annos tenuerunt; & sic demum ad proprias socias in cautes Marpesias, quas superius diximus, repedarunt, in montem scilicet Caucasum. Cujus montis, quia facta iterum mentio est, non ab re arbitror ejus tractum, situmque describere, quando maximam partem orbis noscitur circuire jugo continuo. Caucasus ab Indico mari surgens, qua me-

** Al. in prædamque deductæ.*

** Al. patrata.*

** Al. Gorgarum.*

** Al. Tales Scythia genitæ.*

Caucasi montis situs describitur.

ridiem respicit, sola vaporatus ardescit. Qua septentrioni patet, rigentibus ventis est obnoxius, & pruinis. Mox in Syriam curvato angulo reflexus, licet amnium plurimos emittat, in Asianam samen regionem Eufratem, Tigrimque navigeros ad opinionem maximam perennium fontium copiosis fundit uberibus. Qui amplexantes terras Assyriorum, Masopotamiam & appellari taciunt, & videri; in sinum maris rubri fluenta deponentes. Tunc in Boream revertens, Scythias serras, jugum antefatum magnis flexibus pervagatns: atque ibidem opinasissima flumina in Caspium mare profundens, Araxem, Cyssum, & Cambysen continuato jugo ad Ripheos usque montes extenditur. Indeque Scythicis gentibus dorso suo tarminum præbens, ad Pontum usque descendit: consertisque collibus, Histri quoque fluenta contingit, quo amnis scissus dehiscens, in Scythia quoque Taurus vocatur. Talis ergo, tantusque, & pene omuium montium maximus, excelsas suas erigens summitates, naturali constructione præstat gentibus inexpugnanda munimina. Nam * locatim recisus, qua disrupto jugo vallis hiatu patescis, nunc Caspias portas, nunc Armenias, nunc Cilicas, vel secuudum locum, qualis fuerit, facit: vix tamen plaustro meabilis, lateribus in altitudinem utrimque directis, qui pro gentium varietate diverso vocabulo nuncupatur. Hunc enim * Jamnium, mox Propanismum Indus appellat: Parthus primum castra post Nisacen edicit: Syrus & Armenius Taurum, Scythæ Caucasum ac Ripheum, iterumque in fine Taurum cognominant: aliaque compiura gentes huic jugo dedere vocabula. Et quia de ejus continuatione pauca libavimus, ad Amazones, unde divertimus, redeamus.

* Al. paulatim.

* Forte Imaum.

CAPUT VIII.

De Amazonum cum viciuis geutibus concubitu, earumque partubus.

QUæ veritæ, ne earum proles rarescerct, a vicinis gentibus concubitum petierunt: facta nundina semel in anno, ita ut futuris temporibus eis deinde revertentibus in idipsum, quicquid partus masculini edidisset, patri redderet: quicquid vero feminei sexus nasceretur, mater ad arma bellica erudires. Sive, ut quibusdam placet, editis maribus, novercali odio infantis miserandi fata rumpebant: ita apud illas detestabile puerperium erat, quod ubique constat esse votivum. Quæ crudelitas illis terrorem magnum cumulabat, opinione vulgata. Nam quæ, rogo, spes esset capto, ubi ignosci vel filio nefas habebatur? Contra bas, ut fertur, pugnabat Hercules, & Melanes pene plus dolo, quam virtute subegit. Theseus vero Hippolyten in prædam tulit, de qua genuit & Hippolytum. Hæ quoque Amazones post hæc habuere Reginam nomine Penthesileam, cujus Trojano bello extant clarissima documenta. Nam hæ feminæ usque ad Alexandium Magnum referuntur tenuisse Regnum.

Puerperium ubique votivum.

CAPUT IX.

De viris Amazonum, & eorum Rege Telepho, deque ejus ortu, & rebus gestis.

SEd ne dicas, de viris Guthorum sermo adsumptus, cur in feminis tamdiu perseveret: audi & virorum insignem, & laudabilem fortitudinem. Dio historicus, & antiquitatum diligentissimus inquisitor, qui operi suo Getica titulum dedit; quos Getas jam superiori loco Gothos esse probavimus, Orosio Paulo dicente: Hic Dio Regem illis post tempora multa commemorat, nomine Telephum. Ne vero quis dicat hoc nomen a lingua Gotbica omnino peregrinum esse; nemo est qui nesciat animadverti usu pleraque nomina gentes amplecti, ut Romani Macedonum, Græci Romanorum, Sarmatæ Germanorum, Gotbi plerumque mutuantur Hunnorum. Is ergo Telephus Herculis filius, natus ex Auge sorore Priami, conjugio copulatus, procerus quidem corpore, sed plus vigore terribilis, paternam fortitudinem propriis virtutibus æquans, Herculis * genio formæ quoque similitudinem referebat. Hujus itaque Regnum Mœsiam appellavere Majores. Quæ provincia ab oriente ostia fluminis Danubii, a meridie Macedoniam, ab occasu Histriam, a septentrione Danubium habes. Is ergo antefatus habuit bellum cum Danais, in qua pugna Thessandrum Ducem Græciæ interemis; & dum Ajacem infestus invadit, Ulyssemque persequitur, equo cadente, ipse corruit, Achillisque jaculo fœmore sanciatus, diu mederi nequivit. Græcos tamen, quamvis jam saucius, e suis finibus proturbavit. Telepho vero defuncto, Eurypilus filius successit in Regno, ex Priami Phrygum Regis germana progenitus. Qui ob Cassandræ amorem bello interesse Trojano, ac parentibus socceroque ferre auxilium cupiens, mox ut venit extinctus est.

* Al. ingenio.

CAPUT X.

De variis Gathorum adversus Reges Persarum, & Macedonum bellis, & victoriis.

CYrus Rex Persarum post grande intervallum, & pene post sexcentorum triginta annorum tempora, Pompeju Trogo testante, Getarum Reginæ Thamiri sibi exitiale intulit bellum. Qui elatus ex Asiæ victoria, Getas nititur subjugare, in quibus, ut diximus, regnaverat * Thamiris. Quæ cum ab Araxe amne Cyri arcere potuisset accessus, transire tamen permisit: eligens armis eum vincere, quam locorum beneficio submovere, quod & factum est; & veniente Cyro, prima cessit fortuna Parthis tanta, ut & filium Thamiris, & plurimum exercitum trucidarent: sed iterato Marte, Getæ cum sua Regina Parthos devictos superant, atque prosternunt, opimamque prædam de eis auferunt: ibique primum Gotborum gens serica videns tentoria. Tunc Thamiris Regina * acta victoria, tantaque præda de inimicis potita, in partem Mœsiæ (quæ nunc ex magna Scythia nomen mutuata, minor Scythia est appellata) transiens, ibi in ponte Mœsiæ colitur, & Thamiris civitatem suo de nomine ædificavit. Dehinc Darius Rex Persarum Hystaspis filius, Antiregiri Regis Gothorum filiam in matrimonium expostulavit: rogans pariter, atque deterrens, nisi suam peragerens voluntatem. Cujus affinitatem Gothi spernentes, legationem ejus frustrarunt. Qui repulsus, furore flammatus est, & octoginta millia armatorum contra ipsos produxit exercitum, verecundiam suam malo publico vindicare contendens; navibusque pene a Chalcedonia usque ad Byzantium ad instar pontium tabulatis æque consertis, petit Thraciam & Mœsiam; ponteque rursus in Danubio pari modo constructo, duobus mensibus a crebris fatigatus * intapbis, octo millia perdidit armatorum: timens-

* Al. Thomiris.

* Al. aucta.

* Al. in scbaphis.

que ue pons Danubii ab ejus adversariis occuparetur, celeri fuga in Thraciam repedavit; uec Mœsiæ solum credens sibi tutum fore aliquantum remurandi. Post cujus decessum iterum Xerxes filias ejus paternas injurias uicisci se æstimans, cum suis* dueentis, & auxiliatorum trecentis millibus armatorum, rostratas uaves habens mille septiugentas, & onerarias tria millia, super Gothos profectus ad bellum; nec tentata re in cunflictu prævaluit, animusitate cunstantiæ superatus. Sic namque, ut venerat, absque aliquu certamine sao cum rubore recessit. Philippus quoque pater Alexandri magni cum Guthis amicitias copulaus,* Medopam Gothilæ filiam Regis accepit usorem; ut tali affinitate roboratus, Macedunum Regna firmaret. Qua tempestate, Dioue historico dicente, Philippus inopiam pecuniæ passas, Udisitanam Mœsiæ civitatem instructis copiis vastare deliberae, quæ tunc propter viciniam* Thamiris, Gothis erat subjecta. Unde & sacerdotes Gothorum aliqui, illi qui Pii vocabautur, subitu pateiactis purtis, cum citharis & vestibus candidis obviam sunt egressi, patrenis diis, ut sibi propitii Macedones repellereut, voce supplici modulantes. Quos Macedones sic fiducialiter sibi occurrere contueutes stupescunt; &, si dici fas est, ab inermibus* tenentur armati. Nec mura, acie soluta, quam ad bellum cunstruxerunt, non tantum ab urbis excidio removere: verum etiam & quos foris fuerunt jure belli adepti reddiderunt, fœdereque inito ad sua reversi sunt. Quem dolum post lungum tempus reminisceus egregius Gothorum ductor Sitalcas, 150. virorum millibus congregatis, Atbeniensibus intulis bellum adversus Perdiccam Macedoniæ Regem, quem Alexander apud Babyloniam ministri insidiis potans interitum, Athenieusium Principatui hereditario jure reliquerat successorem. Magno prælio cum hoc inito, Gothi superiures inveuti sunt; & sic pro injuria, quam illi in Mœsia dudum fecissent: isti in Græciam discurrentes, cunctam Macedoniam vastavere.

* Al. *septigentis*.

* Al. *Medorum Gudilæ*.

* Al. *Thomes*.

* Al. *terrentur*.

(*a*) Locus corruptus; nec quid sibi velit vox intaphis scio: nisi forte ab Italico intopo, quod occursum illis significat: tametsi & hanc ipsam vocem Italos, ut & Hispanos topar a Gothis mutuatos existimarim. B. Vulc.

CAPUT XI.

De Dicenti Boroista ad Gothos adventu, qui tot omnem Philosophiam docuit: deque ejus summa apud Gothos auctoritate. Item De Comosico Diceneï successore.

DEhinc regnante in Gothis Sitaleo, Boroista Diceneus venit in Guthiam, quo tempore Romanorum Sylla potitus est Principatu, quem Diceneus suscipiens Boruista, dedie ei pene Regiam potestatem: cujus consilio Gothi Germanorum terras, quas nunc Franci obtineut, depopulati sunt. Cæsar vero, qui sibi primus omniam Romanum vindicavit Imperium, & pene omnem mundum suæ ditioni subegit, omniaque Regna perdomuit, adeo ut extra nostrum orbem Oceani sinu repositas insulas occuparet; & qui nec nomen Romanorum auditu quidem noverant, eos Rumanis tributarios faceret; Gothos tamen crebro tentans nequivit subigere. Gajus Tiberius jam tertius regnat Romanis: Guthi tamen soo Regnu incolumes perseverant; qaibus hoc erat salubre, aut commodum, aut votivum, ut quicquid Diceneus eorum Cunsiliarius præcepisset, hoc modis omnibus expetendum, hoc utila judicaotes, effectui mauciparent. Qui cernens eorum animos sibi in omnibus obedire, & naturale eos habere ingenium, omnem pene philosophiam eos instruxit; erat ènim hujus rei magister peritus. Nam Ethicam eos erudivit, ut barbaricos mores ab eis compesceret: Physicam tradens, naturaliter propriis legibus vivere fecit, quas usque nunc conscriptas *a* Bellagines nuncupant: Logicam instruens, eos rationis supra cæteras gentes fecit expertos: Practicen ostendens, in bonis actibus conversari suasit: Theoricen demonstrans, signorum duodecim, & per ea planetarum cursus, omnemque Astronomiam contemplari edocuit; & quomodo lunaris orbis augmentum sustinet, aut patitur detrimentum, edixit: solisque globus igneus quantum terrenum orbem in mensura excedat, ostendit: aut quibus nominibus, vel quibus signis in cœli polo vergentes, aut revergentes 344. stellæ ab ortu in occasum præcipites ruant, exposuit. Qualis erat, rogo, voluntas, ut viri fortissimi quando ab armis quatriduum usque vacassent, doctrinis philosophicis imbuebantur? Videres unum cœli positionem, alium herbarum frugumque explorare naturas: istum lunæ commoda incummodaque, illum solis laborem attendere, & quomodu rotatu cœli raptus, retro reduci ad partem occiduam, qui ad orientalem plagam ire festinatit, ratione accepta quiescere. Hæc & alia multa Diceneus Gothis sua peritia tradens, mirabilis apud eos * invenitur; ut non sulum mediocribus, imo & Regibus imperaret. Elegit namque ex eis tunc nobilissimos prudentiores viros, quos Theologiam instruens, Numina quædam, & sacella venerari suasit, fecitque sacerdotes, nomen illis Pileatorum contradens, ut reor, quia opertis capitibus tiaris, quos pileos alio nomine nuncupamus, litabant: reliquam vero gentem Capillatos dicere jussit, quod nomen Gothi pro magno suscipientes, adhuc hodie suis cantionibus reminiscuntur. Decedente vero Diceneo, pene pari veneratione habuere Comosicum, quia nec impar erat solertia. Hic etenim & Rex illis, & Pontifex ob suam peritiam habebatur, & in * sua justitia populos judicabat.

* Al. *enitenit*

Sacerdotes Gothorum cur Pileati dicti.

* Forte *summa*.

(*a*) Bellagines Gothicum vocabulum esse nemo mihi persuaserit: sed ex Gothico corruptum. Id vero fuisse crediderim Wel-hagen brevitatis causa ita contractum a Wel-behagem, quod significat beneplacitum; itaut bellagines mea quidem sententia, nihil aliud sint quam placita Principam. B. Vulcan.

CAPUT XII.

De Corillo Gothorum Rege. Item Descriptio Daciæ antiquæ. Item Descriptio Danubii.

ET hoc rebus excedente humanis, Corillus Rex Gothorum in Regnum conscendit, & per 40. annos in Dacia suis gentibus imperavit. Daciam dico antiquam, quam nunc Gepidarum populi possidere noscuntur. Quæ patria in conspectu Mœsiæ trans Danubium corona montium cingitur: duos tantum habens accessus, unum per Buntas, alterum per Tabas. Hanc Gothicam, quam Daciam appellavere Majores, quæ nunc, (ut diximus, Gepida dicitur) tunc ab oriente Ruxolani, ab occasu Tamazites, a septentrione Sarmatæ, & Bastarnæ, a meridie amnis Danubii fluenta terminant. * Tamazites a Roxolanis alveo tantum fluvii segregantur. Sed quia Danubii mentio facta est, non ab re judico pauca de tali

* A. *Tazyges*.

amne egregia indicare. Nam hic in Alemanicis aevis exutiens, 6n. babet a fonte suu flumina usque ad ustia in Puntum vergentia, per mille ducentorum passuum millia hincinde suscipiens flumina in modum spinæ, quæ costas ut cratem inteaunt: omnino amplissimus est, qui in lingua Bessorum Hister vocatur, ducentis tantum pedibus in altum uquam alveo habet prufundam. Hic etenim amnis inter cætera flumina immanis, umnes superat, præter Nilum. Hæc de Danubio dixisse sufficiat. Ad propositum vero, unde nus digtessi sumus, adjuvante Domino, redeamus.

CAPUT XIII.

De Dorpanea Gathoram Rege, & variis eorum caatra Romaaos sab Dsmitsana Imper. praliis, & victoriis.

LOngum namque post intervallam, Dumitianu Imperatore regnante, ejus avaritiam metuentes, fœdus quod dudum cum aliis Principibus pepigerant Gothi solventes; ripam Danubii jam lunge pussessam ab Imperio Romanu, * dejectis militibus cum eorum Ducibus vastaverunt, (* Al. *delectis*.) cui provinciæ tunc post Agrippam * Puppæus præerat Sabinus. (* Ed. Niv. *Pompejus*.) Guthis autem Dorpaneua Principatum agebat, quandu bellu cummissu Guthi Rumanis devictis, * Puppæi Sabini capite abscissu, (* Al. *Oppius*) multa castella & civitates invadentes de parte Imperatnris publice deprædarunt: qua necessitate suurum Domitianus cum omni virtute sua in Illyricum properavit, & totius pene Reipublicæ militibus, ductore Fusco prælatu, cum electissimis viris amnem Danubium consertis navibus ad instar puntis transmeare coegit, super exercitum Dorpanei. Tum Gothi haud segnes reperti, arma capessunt, primoque armati conflictu, mux Romanos devincunt, Fuscoque Duce eatincto, divitias de castria militnm despoliant. magnaque potiti per loca victoria, jam proceres suos, quasi qui fortuna vincebant, non purus humines, sed *b* Semideos, id est Anses vocavere. Qunrum genealngiam ut pancis percurram, * ut (* Al. *vel*.) qun quia parente genitus est, aut unde urigu accepta, ubi finem efficit, absque invidia qui legis vera dicentem ausculta.

(*b*) Semideos, interpretur Heroas, quos & Hesiodus *[illegible]* sive Hemidens vocat, sed Heroas de quibus hic sermo, non in media aeris regiune, ut Hesiodus, constitnimus, *[illegible]*, ut ille ait; neque ut Apulejus lib. De Deo Socratis, internuntios atque interpretes deorum facimus: sed primariæ in gente Gothica nobilitatis ac dignitatis homines. Eadem fere ratinne Galli vocant Les pairs de France. Hispani, Los grandes del reyno. Vide autem an ab hoc vocabuln Anses, dicta sit Ansa Teutonica, & Civitates Ansiaticæ fœderatæ, tametsi non ignoro alios aliam hujus vucis interpretationem sive Etymologiam adferre. B. Vulc.

CAPUT XIV.

Geaealagia Procerum Gathorum, qaat illi Anses, id est, Semideos vorabaat, deqae eoram origine, & fiae.

* HOrum ergo, ut ipsi suis fabulis ferunt, primus fuit Gapt, qui genuit Halmal: (* Al. *Heroum*.) Halmal vero genuit Augis: Augis genuit eum, qui dictus est Amala, a quu & origu Amalurum decurrit. Et Amala genuit Isatna: Isarua autem genuit Ostrogotha: Ostrugutha genuit Unilt: Uuilt gennit Athal: Athal genuit Achiulf: Achiulf genuit Ansilam, & Ediulf, Vvldulf & Hermerich: Vvldulf vero genuit Valeravans: Valeravaus autem genuit Vvinitharium: Vvinitharius quoque genuit Theodemir, & Vvalemir, & Vvidemir: Theodemir genuit Theodericum: Theodericus genuit Amalasuentam: Amalasuenta genuit Athalaricum, & Mathasuentam, de * Utherico viro suo, (* Al. *Eutharico*.) cujus affinitati generis sic ad eam conjunctus est. Nam supradictus Hermericus filius Achiulfi genuit Hunuimundum: Hunnimandus autem genuit Thorismundum: Thurismundus vero genuit Berimund: Berimund genuit Vvidericum: Vvidericus genuit Entharicum, qui conjunctus Amalasuentæ genuit Athalaricum, & Mathasuentam; mortuoque in puerilibus annis Athalaricu, Mathasuentæ * Vvitichis est sociatus, (* Al. *Vitigis*) de quu nuu suscepit libeeum, adductique simul a Belisariu in Cunstantinnpolim, & Vviuchi rebus excedente humanis, Germanus Patricius fratruelis Domini Justiniani Imperatoris eamdem in conjugio sumens, Patriciam ordinariam fecit; de qua filium genuit item Germanum numine. Germanu veru defuncto ipsa vidua perseverare disponit. Qualiter autem, aut qunmodu Amalnrum Regnum destructum est, luco suu, si Dominus vnluerit, edocebimus. Nunc autem ad id, unde digressum fecimus, redeamus, doceamusque quando ordu gentis, unde agimus, cursus sui metam expleverit. Ablavius enim historicus refert, quia ibi super limbum Ponti, ubi eos diximus in Scythia cummanere, pars eorum, qui orientalem plagam tenebant, eisque præerat Ostrogutha (incertum utrum ab ipsius numine, an a loco orientali dicti sunt Ostrogothæ) residui vero Vesegothæ in parte occidua. Et quidem jam diximus, eos transitu Danubio aliquantum temporis apud Mœsiam, Thraciamque vixisse.

CAPUT XV.

De Maximini Imp. e gente Gothica orti mira fortitudine, & qao pacto ad Imperiam pervenerit.

EX eorum reliquiis fuit & Maximinus Imperatur, post Aleaandrum * Mammeæ, (* Ed. Niv. *Mammeam*.) at dicit Symmachus in quintu suæ historiæ libro. * Alexandru, inquit, Cæsare mortuu, Maximinus ab exercitu factus est Imperator, (* Ed. Niv. *Maximinus inquit as Cæsar, mortuo Alexandro &c.*) ex infimia parentibus in Thracia natus, a patre Gotho numine Mecca, matre Alana, quæ Ababa dicebatur. Is triennium regnans, dum in Christianos arma commoveret, Imperium simul & vitam amisit. Nam hic, Severo Imperatore regnante, & natalem filii diem celebrante, pust primam ætatem, & rusticam vitam, de pascuis in militiam venit. Princeps siquidem Severus militares dederat ludus; quod cernens Maaimiuus, * qui erat semibarbarus adolescens, (* Al. *quamvis*.) positis præmiis, barbara lingua petit ab Impetatnre, ut sibi luctandi cum expertis militibus licentiam daret. Severus admudum miratus magnitudinem formæ, (erat enim, ut fertur, statuta ejus procera ultra ucto pedes) jussit eum cum lixis corporeu nexu contendere, ne quid a rudi homine militatibus viris veniret injuriæ. Tunc Maximinus sexdecim lixas tanta felicitate prusttavit, ut vincendo singulos nullam sibi requiem intercapedine temporum daret. Hic, captis præmiis, jussus est in militiam mitti, primaque ei stipendia equestria fuere. Tertiam post diem, cum Imperator * prolierat in campum, (* Ed. Niv. *prodiret*.) vidit eum exultantem more

barbarico, jussitque Tribuno ut eum coercitum ad Romanam imbueret disciplinam. Ille vero ubi de se intellexit Principem loqui, accessit ad eum, equitantemque præire pedibus cœpit. Tum Imperator equo * adacto in cursum calcaribus incitatum, multos orbes huc atque illuc usque ad suam fatigationem variis inflexibus * interpedavit, ac deinde ait illi: Numquid vis post cursum Thraeice luctari? Respondit: Quantumlibet, Imperator. Ita Severus ex equo desiliens, recentissimos militum cum eodem certare jussit. At ille septem valentissimos * milites ad terram elisit, ita ut antea nihil per intervalla respiraret. Solus a Cæsare & argenteis præmiis, & aureo torque donatus est, jussus deinde inter stipatores degere corporis Psincipalis. Post hæc sub Antonino Caracalla ordines duxit, ac sæpe famam factis extendens, inter plures militiæ gradus, centuriatusque strenuitatis suæ pretium tulit. Macrino tamen postea in Regnum ingresso, recusavit militiam pene triennium, tribunatusque habens honorem, nunquam se oculis obtulit Macrini: indignum ducens ejus Imperium, quod perpetratum facinus erat quæsitum ab Heliogabalo. Dehinc quasi ad Antonini filium revertens, tribunatum suam adiit, & post hunc sub Alexandro Mammeæ contra Parthos mirabiliter dimicavit. Eoque Moguntiaco militari tumultu occiso, ipse exercitus electione absque Senatusconsultu effectus est Imperator, qui cuncta bona sua in Christianorum persecutione malo voto fœdavit, occisusque Aquilejæ a Pupione, Regnum reliquit Philippo. Quod nos idcirco huic opusculo de Symmachi * historia mutuavimus, quatenus gentem, unde agimus, ad Regni Romani fastigium usque venisse doceamus. Cæterum causa exigit, ut ad id, unde digressi sumus, redeamus.

* Ed. Niv. *adjecto.*
* Juret. *intrepidavit.*
* Al. *juvenes.*
Stipatores corporis principalis.
* *lib.* 5.

CAPUT XVI.

Gothi antea Romanorum fœderati, ob distracta sibi stipendia hostes facti, Mœsiam Thraciamque vastant, ducta Ostrogothæ Regis.

NAm gens ista mirum in modum in ea parte, qua versabatur, id est, Ponti in littore Scythiæ soli innotuit, sine dubio tantu spatia tenens terrarum, tot sinus maris, tot fluminum cursus, sub cujus sæpe dextra Vvandalus jacuit, stetit sub pretio Marcomannus, Quadorum Principes in servitutem redacti sunt. Philippo namque antedicto regnante Romanis, qui solus ante Constantinum Christianus cum Philippo, * id est, filio fuit, cujus & secundo anno Regni Roma millesimum annum explevit; Gothi, ut assolet, distracta sibi stipendia sua ferentes ægre, de amicis facti sunt inimici. Nam quamvis remoti sub Regibus viverent suis: Reipublicæ tamen Romanæ fœderati erant, & annua munera percipiebant. Quid multa? Transiens tunc Ostrogotha cum suis Danubium, Mœsiam, Thraciamque vastavit: ad quem repellendum Decius Senator a Philippu dirigitur; qui veniens dum genti nihil prævalet, milites proprios exemptos a militia fecis visa privata degere; quasi eorum neglectu Gothi Danubium transissent, factaque, ut puta in suis, vindicta, ad Philippum revertitur. Milites vero videntes se esse post hos labores militia pulsos, indignati ad Ostrogothæ Regis Gothorum auxilium confugerunt. Qui excipiens eos, eorumque verbis accensus, mox triginta millia virorum armata produxit ad prælium, adhibitis sibi * Thaiphalis, & Astringis nonnullis. Sed & Carporum * tria millia, gens hominum ad bella nimis expeditum, qui sæpe Romanis infesti sunt; quos tamen post hæc imperante Diocletiano, * Galerius Maximinus Cæsar de civitate Reipublicæ Romanæ subjecit. Is ergo habens Gothos & Peucenos, ab insula Peuce, quæ ostio Danubii Ponto mergenti adjacet, Argaitum, & Guntherieum nobilissimos suæ gentis præfecit Ductores. Qui mox Danubium vadati, & secundo Mœsiam populati, Marcianopolim ejusdem patriæ urbem famosam metropolim aggrediuntur, diuque obsessam, accepta pecunia ab his, qui inerant, reliquere. Et quia Marcianopolim nominavimus, libet aliqua de ejus situ breviter intimare. Nam hanc urbem Trajanus Imperator hac re ædificavit, ut fertur, eo quod * Marciæ sororis suæ puella, dum lavat in flumine illo, quod nimiæ limpiditatis, saporisque in media urbe oritur, Potami cugnumento, exindeque vellet aquam haurire, casu vas aureum, quod ferebatur, in profundum cecidit, metalli pondere gravatum, & longe post emersit; quod certe non erat usitatum, aut vacuum sorberi, aut certe semel voratum undis respuentibus renatare. His Trajanus sub admiratione compertis, fontique numinis quiddam inesse credens, conditam civitatem germanæ suæ in nomine Marcianupolim nominavit.

* Al. *ejusdem.*
Gothi annua munera a Romanis consecuti.
* Al. *Thaifalis, & Astingis.*
* Al. 300. *Millia.*
* Ed. Niv. *& Maximiano.*
* [Al. *Marcia soror sua.*
Marcianopolis cur a Trajano condita.

CAPUT XVII.

Fastida Gepidarum Rex, Ostrogothæ Gothorum Regi bellum infert, Gothi victores evadunt. Item de cognatione inter se Gothorum, & Gepidarum.

ABhinc ergo, ut dicebamus, post longam obsidionem accepto præmio ditatus Geta, recessit ad patriam; quem Gepidarum cernens natio subito ubique vincentem, prædisque ditatum, invidia ductus, arma in parentes movet. Quomodo vero Getæ, Gepidæque sint parentes si quæris, paucis absolvam. Meminisse debes me initio de Scanziæ insulæ gremio Gothos dixisse egressos cum Berich suo Rege, tribus tantum navibus vectos ad citerioris Oceani ripam; quarum trium una navis, ut assolet, tardius vecta, nomen genti fertur dedisse; nam lingua eorum pigra, gepanta dicitue. Hinc factum est, ut paulatim & corrupte nomen eis ex convitio nasceretur. Gepidæ namque sine dubio ex Gothorum prosapia ducunt originem: sed quia, ut dixi, gepanta pigrum aliquid tardumque signat, pro * gratuito convitio Gepidarum nomen exortum est, quod nec ipsum credo falsissimum. Sunt enim tardiosis ingenii, & graviores corporum velocitate. Hi ergo Gepidæ tacti invidia, dudum spreta provincia, commanebant in insula Visclæ amnis vadis circumacta, quam pro patrio sermone dicebant Gepidos. Nunc eam, ut fertur, insulam gens Vividaria incolit, ipsis ad meliores terras meantibus. Qui Vividarii ex diversis nationibus ac si in unum asylum collecti sunt, & gentem fecisse noscuntur. Ergo, ut dicebamus, Gepidarum Rex Fastida, * qui etiam gentem excitans, patrios fines per arma dilatavit, * Burgundiones pene usque ad internecionem delevit, aliasque nonnullas gentes perdomuit. Gothos quoque male provocans, consanguinitatis fœdus prius importuna concertatione violavit: superbaque admodum elatione jactatus, crescenti populo dum terras cœpit addere, incolas patrios reddidit rariores. Is ergo misit Legatos ad Ostrogotham, cujus adhuc Imperio tam Ostrogothæ, quam Vesegothæ, id est, utrique ejusdem gentis populi,

Unde Gepidarum nomen.
* Al. *gravi tunc.*
* Al. *quidam.*
* Al. *Burgozones.*

subjacebant: inclusam se montium queritans asperitate, silvarumque densitate constrictum: unum poscens e duobus, ut aut bellum sibi, aut locorum suorum spatia prepararet. Tunc Ostrogotha Rex Gothorum, ut erat solidi animi, respondit Legatis, bellum se quidem tale horrere, durumque fore, & omnino scelestum armis confligere cum propinquis: loca vero non cedere. Quid multa! Gepidæ in bella irruunt, contra quos, * ne nimii judicarentur, movit & Ostrogotha procinctum, conveniuntque ad oppidum Galtis, juxta quod currit fluvius * Aucha, ibique magna partium virtute certatum est; quippe quos in se & armorum, & pugnæ similitudo commoverat. Sed causa melior, * vivaxque ingenium juvat Gothos: inclinata denique parte Gepidarum, prælium * nox diremit. Tunc relicta suorum strage, Fastida Rex Gepidarum properavit ad patriam, tam pudendis opprobriis humiliatus, quam fuerat elatione erectus. Redeunt victores Gothi, Gepidarum discessione contenti, suaque in patria nostri in pace versantur, usque dum eorum prævius existeret Ostrogotha.

* Al. *neminor.*
* Al. *bouna.*
* Al. *vivacitasque ingenii juvit.*
* Ed. Niv. *mox.*

CAPUT XVIII.

Cniva Rex Gothorum post obitum Ostrogothæ exercitum in Mœsiam ducit, & variis præliis Romanos infestat, in quibus Decius caditur.

POst cujus decessum Cniva exercitum dividens in duas partes, nonnullos ad vastandam Mœsiam dirigit, sciens eam negligentibus Principibus defensoribus destitutam. Ipse vero cum septuaginta * millibus ad Eustesium, id est, Novas conscendit: unde a Gallo Duce remotis, Nicopolim accedit, quæ juxta Jatrum fluvium est constituta notissima; quoniam devictis Sarmatis Trajanus eam fabricavit, & appellavit Victoriæ civitatem: ubi Decio superveniente Imperatore, tandem Cniva in Hæmoniæ partes, quæ non longe aberant, recessit: inde apparatu disposito Philippopolim ire festinans. Cujus secessum Decius Imperator cognoscens, & ipsius urbi ferre subsidium gestiens, jugo * montis transacto, ad Berœam venit. Ibique dum equos, exercitumque lassum refoveret, illico Cniva cum Gothis in modum fulminis ruit, vastatoque Romano exercitu, Imperatorem cum paucis, qui fugere quiverant, ad Thusciam rursus trans Alpes in Mœsiam proturbavit: ubi tunc Gallus Dux limitis cum plurima manu bellantium morabatur; collectoque tam exinde, quam de hoste exercitu, futuri belli reparat aciem. Cniva vero diu obsessam invadit Philippopolim; prædaque potitus, Priscum Ducem, qui inerat, sibi fœderavit, quasi cum Decio pugnaturum. Venientesque ad conflictum, illico Decii filium sagitta saucium crudeli vulnere confodiunt. Quod pater animadvertens, licet ad confortandos animos militum dixisse fertur: Nemo tristetur, perditio unius militis non est Reipublicæ diminutio: tamen paternum affectum non ferens, hostes invadit, aut mortem, aut ultionem filii exposcens, veniensque * abrupto Mœsiæ civitatem, circumseptus a Gothis & ipse extinguitur, Imperii finem, vitæque terminum faciens. Qui locus hodieque Decii ara dicitur, eo quod ibi ante pugnam miserabiliter idolis immolaret.

* Al. 80. *millibus.*
Trajanus ædificavit Nicopolim.
* Al. *hæmi.*
* Al. *ad Abitrum.*
Decii ara unde dicta.

CAPUT XIX.

Quo pacto Gallus, & Volusianus fœdus cum Gothis inierint, & Æmylianus Mœsiam infestarit.

DEfuncto tunc Decio, Gallus & Volusianus Regno potiti sunt Romanorum, quando & * pestilens morbus pene istius necessitatis consimilis, ut nos ante hos novem annos experti fuimus, faciem totius orbis fœdavit, supra modum quoque Alexandriam, totiusque Ægypti loca devastans, Dionysio historico super hanc cladem lacrymabiliter exponente, quam & noster conscripsit venerabilis martyr Christi Episcopus Cyprianus in libro, cujus titulus est de Mortalitate. Tunc & Æmylianus quidam, Gothis sæpe ob Principum negligentiam Mœsiam devastantibus, ut vidit licere, nec a quoquam sine magno Reipublicæ dispendio removeri, similiter suæ fortunæ arbitratus posse evenire, tyrannidem in Mœsiam arripuit; omnique manu militari ascita, cœpit urbes & populos devastare. Contra quem intra paucos menses multitudo apparatus accrescens, non minimum incommodum Reipublicæ parturivit; qui tamen in ipso pene nefario conatus sui initio extinctus, & vitam & Imperium, quod * invadebat, amisit. Supradicti vero Gallus, & Volusianus Imperatores, quamvis vix biennio in Imperio perseverantes, ab hac luce migrarint: tamen ipso biennio, quo affuere, ubique pacati, ubique regnavere gratiosi, * præterquam quod unum eorum fortunæ reputatum est, id est, generalis morbus: sed hoc ab imperitis & calumniatoribus, qui vitam solent aliorum dente maledico lacerare. Hi ergo mox ut Imperium adepti sunt, fœdus cum gente Gothorum pepigere, & nec longo intervallo utriusque Regibus occumbentibus Gallienus arripuit Principatum.

* Al. *pestilens annus morbis.*
* Al. *inhiabat.*
* Niv. *propter quæ.*

CAPUT XX.

Gothi regnante Gallieno in Asiam involant: Dianæ Ephesinæ templum incendunt: Chalcedoniam subvertunt: Trojam vastant: Thraciam infestant.

HOc in omni lascivia resoluto, Respa, & Veduco, * Thuro, Varoque Duces Gothorum sumptis navibus Asiam transiere, fretum Hellespontium transvecti: ubi multis ejus provinciæ civitatibus populatis, opinatissimum illud Ephesi Dianæ templum, quod dudum dixeramus Amazonas condidisse, igne succendunt: partibus Bithyniæ delati, Chalcedoniam subvertere, quam post Cornelius Avitus aliqua parte reparavit. Quæ hodieque quamvis Regiæ urbis * civitate congaudeat: signa tamen suarum ruinarum aliquanta ad indicia retinet * posteritatis. Hac ergo felicitate Gothi, qua intravere partibus Asiæ præda, spolioque potiti, Hellespontium fretum retransmeant, vastantes in itinere suo Trojam, Iliamque, quæ vix a bello illo Agamemnoniaco aliquantulum * respirantes, rursus hostili mucrone deletæ sunt. Post Asiæ ergo tale excidium, Thracia eorum experta est feritatem. Nam ubi ad radices Hæmi montis mari vicinam Anchialos civitatem aggressi mox adeunt, urbem quam dudum Sardanapalus Rex Parthorum inter limbum maris & Hæmi radices locasset. Ibi enim multis feruntur mansisse diebus, calidarum aquarum delectati lavacris, quæ a quintodecimo mil-

* Al. *Tharvaroque.*
* Al. *vicinitate.*
* Al. *potestatis.*
* Al. *se reparantes.*

* Al. *ad sa. millarium.* * Al. *igni.*

liario Anchialitanæ civitatis sunt sitæ, ab imo sui fontis * igni scaturientes, & inter reliqua totius mundi thermarum innumerabilium loca omnino præcipue ad sanitatem iofirmorum efficacissimæ. Exinde ergo ad proprias sedes regressi.

CAPUT XXI.

Maximianus Imper. Gothorum uuxilio muximas victorias de Parthis, & Persis reportavit. Constantinus etium eorum uuxilio multa præclare gessit.

* Niv. *Quinquangentianos.* * Al. *Quinquagintanos.* * Al. *Ariani, & Atrici.*

POst hæc a Maximiano Imperatore ducuntur in auxilio Romanorum cootra Parthos rogati, obi datis auxiliariis, fideliter decertati sunt. Sed postquam Cæsar Maximianus pene cum eorum solatio Narsem Regem Persarum Saporis Magni nepotem fugasset, ejusque omnes opes, simulque uxores, & filior deprædasset, Achillemque iu Alexandria cum Dioclariaoo superasset, & Maximianas Hercnlius in Africa * Quinquegeotianos adtrivisset, pacem Reipublicæ nacti, cœpere qaasi Gothos oegligere. Nam sine ipsis dudum contra quasvis gentes Romanus axercitus difficile decertatus ast. Appatet namque frequenter, quomodo invitabantur, sicut & sub Constantino rogati sunt, & contra cognatum ejus Licioiam asma tulere, eumque devictum, & in Tessalonica clausum, privatam Imperio, Constaotini victoris gladio trucidarunt. Nam & dum famosissimam, & Romæ æmalam in sao nomine conderet civitatem, Gothorum interfuit operatio, qai fœdere inito cum Imperatore, 40. suoaum millia illi in solatia contra gentes varias obtulere; quorum & numerus, & millia usque ad præsens in Republicu nominantur, id est Fœderati. Tanc etenim sub * Ararici, & Aotici Regum suoram florebant Imperio. Post quoram decessum successor Regni exstitit Geberich, virtutis, & nobilitatis eximiæ.

CAPUT XXII.

Geberithus Gethurum Rex Visumuro Wandulorum Regi bellum infert, & vincit. Pauci Wandali e clade superstites Pannonium u Constantina inhubitaadam petunt, & obtiuent.

* Al. *in bellum.*

NAm is Helderich patre oatus, avo Ovida, proavo Cnivida, gloriam generis sui factis illustribus esæqaavit: primitias Regni sui mux io Vvandalica gente extendere cupiens, coutra Visumar eorum Regem Asdingorum e stirpe, quæ ioter eos emioet, genusque indicat bellicosissimum, Dexippo historico referente, qai eos ab Oceano ad nostrum limitem vix in anni spatio perveoisse testator præ oimia terrarum immensitate. Quo tempore eraot io eo loco manentes, ubi Gepidæ sedent, juxta flumina Marisia, Miliare, & Gilsil, & Grissia, qui amnes supradictos excedit. Eraot oamque illis tunc ab oriente Gothi, ab occidente Marcomanni, a septentrione Hermunduri, a meridie Hister, qui & Danabius dicitur. Hic ergo Vvaodalis commorantibus, bellum indictum est a Geberich Rege Gothorum ad litens prædicti amnis Marisiæ, ubi tunc diu certatum est ex æqnali. Sed mox ipse Rex Vvandalorum Vvisimar magua eum parte geotis suæ prosternitur. Geberich vero Ductor Gorhorum eximius, superatis deprædatisque Vvandalis, ad propria loca unde exierat remeavit. Tunc perpauci Vvandali qni evasissent, collecta * imbellium suorum manu, iofortonatam patriam relinquentes, Pannoniam sibi a Constantino Principe petiere, ibique per * 40. annos plus mious sedibus locatis, Imperatorum decretis ut incolæ famularunt. Uode etiam post longum a Stilicone Magistro militom, & Exconsule, ac Patricio iovitati, Gallias occupavere: ubi finitimos deprædantes, non adeo fixas sedes habuere.

* Al. *imbellium.* * Niv. *60.*

CAPUT XXIII.

De Ermanarici Regis Gothorum, qui Alexandro Magno ob multas gentes, quus perdomuit, somparutus fuit, in Erulas, Venetos, & Ostrogothos expeditionibus, & victoriis.

* Al. *Arctoæ & 11. gentes.* * Al. *clarus.* * Al. *imbellium.* * Al. *prudentia &*

GOthorum Rege Geberich rebus excedente humanis, post temporis aliqnod Ermanaricus oobilissimus Amalorum io Regno successit, qui multas, & bellicosissimas * Arctoas gentes perdomuit, suisque parere legibus fecit. Quem merito nonnulli Alexandro Magno comparavere Majores. Habebat siquidem quos domuerat, Gothos, Scythas, Thnidos in Aunais, Vasinabroncas, Mereus, Mordensimnis, Caris, Rocas, Tadxaas, Athnal, Navego, Bubegeotas, Coldas; & cum tantorum servitio * charus haberetur, non passus est nisi & gentem Erulorum, quibus præerat Alaricus, magoa ex parte trucidatam, reliquam suæ subigeret ditioni. Nam pradicta gens, Ablavio historico referente, juxta Mæotidas paludes habitans in locis stagnautibus, quas Græci Ele vocaut, Eruli nominati sunt: gens quanto velox, eo amplius superbissima. Nulla siquidem erat tunc gens, quæ non levem armaturam in acie sua ex ipsis elegerit. Sed quamvis velocitas eorum ab aliis sæpe bellantibus oon evacuaretur: Gothorum tamen stabilitati subjacuit, & tarditati; fecitque causa fortunæ, ut & ipsi ioter reliquas gentes Getarum Regi Ermanarico servirent. Post Erulorum cædem idem Ermanaricus in Venetos arma commovit; qni quamvis armis dispeciti, sed numerositate pollentes, primo resistere conabantur. Sed nihil valet multitudo * in bello, præsertim ubi & multitudo armata advenerit; nam hi, ot initio expositioois, vel catalogo gentis dicere cœpimus, ab una stirpe exorti, tria ounc nomina reddidere, id est, Veneti, Antea, Sclavi; qui quamvis nunc, ita facientibus peccatis nostris, ubique deseviant: tameo tunc omnes Ermanarici imperiis serviere. Æstrorum quoque similiter oationem, qui longissima ripa Oceani Germanici insident, idem ipse * prudentiæ virtute subegit, omnibusque Scythiæ, & Germaniæ nationibus ac si propriis laboribus imperavit.

CAPUT XXIV.

De Huauorum execranda origine; venefiearum scilicet cum immuudis spiritibus congressu. Et de Huauaram in Ostrogathos Scythicos expeditioue: ubi & de immaui & terribili Hunnarum valtu.

POst aotem uon longi temporis intervallum, nt refert Orosius, Huonorum gens omni ferocitate atrocior exarsit in Gothos. Nam hos, ut refeat Antiquitas, ita extitisse comperimus. Filimer Rex Gothorum, & Gandarici magni filius, post egressum Scauziæ insulæ jam quinto loco tenens Principatum Getarum, qui cum & terras Scythicas cum sua gente iotroisset, sicut a nobis dictum est, reperit io populo suo quasdam magas mulie-

res, quas patrio sermone (a) Alinrumnas is ipse cognominat; easque habens suspectas, de medio sni protarbat, longeque ab exercitu suo fugatar, * in solitudinem coegit terræ. Quas spiritus immundi per eremum vagantes dum vidissent, & earum se complexibus in coitu miscuissene, genus hoc ferocissimum edidere; quod fuit primum inter paludes minutum, tetrum atque exile, quasi hominum genus, nec alia voce notum, nisi quæ humani sermonis imaginem assignabat. Tali ergo Hunni stirpe creati, Gorhornm finibus advenere. Quorum natio sæva, ut Priscus bistoricus refert, in Mæotide palude ulteriorem ripam insedit, venatione tantum, nec alio labore experta, nisi quod postquam erevisset in populos fraudibus, & rapinis vicinam gentem conturbavit. Hujus ergo, ut assolent, venatores, dum in ulteriori Mæotidis ripa venationes inquirunt, animadvertunt quomodo ex improviso cerva se illis obtulit, ingressaque palude nunc progrediens, nunc subsistens, indicem se viæ tribuit. Quam secuti venatores, paludem Mæotidam, quam imperviam ut pelagus existimabant, pedibus transiere. Mox quoqun, ut Scythica terra ignotis apparuit, cerva disparuit. Quod credo spiritus illi, unde progeniem trahunt, ad Scytharum invidiam egere. Illi vero, qui præter Mæotidem paludem alium mundum esse penitus ignorabant, admiratione inducti terræ Scythiæ, & ut sunt solertes, iter illud nulli ante hanc ætatem notissimum, divinitus sibi ostensum rati, ad suos redeunt, rei gestum edicunt, Scythiam laudant, persuasaque gente sua, via, quam cerva indice didicere, ad Scythiam properant, & quantoscumque * prius in ingressa Scytharum habuere, litavere Victoriæ, reliquos perdomitos subegere. Nam mox ingentem illam paludem transiere, illica * Alipzuros, * Alcidzuros, Itamsros, Tuncassos, & Boiscos, qui ripæ istius Scythiæ insidebant, quasi quidam turbo gentium eapnere. Alanos quoque pugna sibi pares, sed humanitatis victu, formaque dissimiles, frequenti certamine fatigantes subjugavere. Nam & quos bello forsitan minime superabant, vultus sui terrore nimium pavorem ingerentes, terribilitate fugabant; eo quod erat eis species pavenda nigredine, sed velut quædam, si dici fas est, deformis ossa: non facies, habensque magis puncta, quam lumina. Quorum animi fiduciam torvus prodit aspectus, qui etiam in pignora sua primo die nata desæviunt. Nam maribus ferro genas secant, ut antequam lactis nutrimenta percipiant, vulneris cogantur subire tolerantiam. Hinc imberbes senescunt, & sine venustate ephebi sunt: quia facies ferro sulcata, tempestivam pilorum gratiam per cicatrices absumit. Exigui quidem forma, sed arguti, motibus expediti, & ad equitandum promptissimi; scapulis latis, & ad arcus sagittasque parati; firmis cervicibus, & in superbia semper erecti. Hi vero sub hominum figura vivant belluina sævitia. Quod genus expeditissimum, multarumque nationum grassatorem Getæ ut videruot, expavescunt: suoque cum Rege deliberant qualiter se a tali hoste subducant. Nam Ermanaricus Rex Gothorum, licet, ut superius retulimus, multarum gentium extiterit triumphator: de Hunnorum tamen adventu dum cogitat, Roxolannium gens infida, quæ tunc inter alias illi famulatum exhibebat, tali eum nanscitur occasione decipere. Dum enim quamdam mulierem Sanielh nomine ex gente memorata, pro mariti fraudalento discessu, Rex furore commotus, equis ferocibus illigatam, incitatisque cursibus, per diversa divelli præcepisse: fratres ejus Sarus, & Ammius germanæ obitum vindicantes, Ermanarici latus ferro petierunt: quo vulnere saucias, ægram vitam corporis imbecillitate contraxit. Quam adversam ejus valetudinem captans Balamir Rex Hunnorum, in Ostrogothas movit procinctum: a quorum societate jam Vesegothæ discessere, quam dudum inter se juncti habebant. Inter hæc Ermanaricus tam vulneris dolorem, quam etiam incursiones Hunnorum non ferens, grandævus & plenus dierum, centesimo decimo anno vitæ suæ defunctus est. Cujus mortis occasio dedit Hunnis prævalere in Gothis illis, quos dixeramus orientali plaga sedere, & Ostrogothas nuncupari.

* Al. In solitudine coegit errare.

* forte obvios.

* Al. Alpidzyros, Alcbridzyros. Itimaros, Tuncarsos, & Boiscos.

(a) *Alias* Aliorunas, quæ & hodie vocantur Alrunæ, Hisp. Bruxas. B. Vulc.

CAPUT XXV.

Vesegothæ, Ostrogothis ab Hunnis victis, a Valente Imp. Mœsiam habitandam appetunt & obtinent; & cum Christiani fieri cuperent, Valens at Arianus, prædicatores Arianos ad eos mittit, & perfidiæ suæ veneno inficit.

VEsegothæ, id est, alii eorum socii, & occidui soli cultores, metu parentum exterriti, quidnam de se propter gentem Hunnorum deliberarent, ambigebant: diuque cogitantes, tandem communi placito Legatos ad Romaniam direxere, ad Valentem Imperatorem, fratrem Valentiniani Imperatoris senioris, ut partem Thraciæ, sive Mœsiæ, si illis traderet ad colendum, ejus legibus viverent, ejusque imperiis subderentur. Et ut fides uberior illis haberetur, promittunt se, si doctores linguæ suæ donaverit, fieri Christianos. Quo Valens comperto, mox gratulabundus annuit, quod ultro petere voluisset; susceptosque in Mœsiæ partibus Getas, quasi murum Regni sui contra cæteras gentes statuit. Et quia tunc Valens Imperator Arianorum perfidia saucius, nostrarum partium omnes Ecclesias obturasset, suæ partis fautores ad illos dirigit prædicatores, qui venientibus rudibus & ignaris illico perfidiæ suæ virus defundunt. Sic quoque Vesegothæ a Valente Imperatore Ariani potius, quam Christiani effecti. De cætero tam Ostrogothis, quam Gepidis parentibus suis per affectionis gratiam evangelizantes, hujus perfidiæ culturam edocentes, omnem ubique linguæ hujus nationem ad culturam hujus sectæ invitavere. Ipsi quoque, ut dictum est, Danubium transmeantes, Daciam Ripensem, Mœsiam, Thraciasque permissu Principis insedere.

Fines Imperii Romani.

CAPUT XXVI.

Vesegothi Romanorum subditi, ingenti fame pressi, & a Ducibus Romanis pessime habiti, sese in libertatem vendicant, & Thracias, Daciamque Ripensem occupant. Valens Imp. qui eos Ariana perfidia infici curarat, divina vindicta ab ipsis comburitur.

EVenit his, ut adsolet gentibus necdum bene loco fundatis, penuria famis. Cœpere autem Primates eorum & Duces, qui Regum vicem illis præerant, id est Fridigernus, Alatheus, & Safrach exercitus inopiam condolere, negotiationemque a Lupicino, Maximoque Romanorum Ducibus

expetere. Verum quid non auri sacra fames compellit adquiescere? Cœperunt Duces, avaritia compellente, non solum ovium, boumque carnes, verumetiam canum, & immundorum animalium morticina eis pro magno contradere: adeo ut quodlibet mancipium in unum panem, aut decem libras in unam carnem mercarentur. Sed jam mancipiis, & supellectili deficientibus, filios eorum avarus mercator * victus necessitate exposcit. Haud enim secus parentes faciunt, salutem suorum pignorum providentes, satius deliberant ingenuitatem perire, quam vitam; dum misericorditer alendus quia venditur, quam moriturus servatur. Contigit enim illo sub tempore ærumnoso, ut Lupicinus Ductor Romanorum Fridigernum Gothorum Regulum ad convivium invitaret, dolumque ei, ut post exitus docuit, moliretur. Sed Fridigernus doli nescius, cum paucorum comitatu ad convivium veniens, dum intus in prætorio epulatur, clamorem miserorum morientium audiret, jamque alia in parte socios ejus reclusos, dum milites Ducis sui jussa trucidare conarentur, & vox morientium duriter emissa jam suspectis auribus intonaret; illico apertus ipsos dolos cognoscens Fridigernus, evaginato gladio in convivio, non sine magna temeritate, velocitateque egreditur, suosque socios ab imminenti morte ereptos ad necem Romanorum instigat. Qui, nacta occasione votiva, elegerunt viri fortissimi in bello magis, quam in fame deficere, & illico in Ducum Lupicini, & Maximi armantur occisionem. Illa namque dies Gothorum famem, Romanorumque securitatem ademit: cœperuntque Gothi jam non ut advenæ & peregrini: sed ut cives & domini possessoribus imperare, totasque partes septentrionales usque ad Danubium suo jure tenere. Quod comperiens in Antiochia Valens Imperator, mox armato exercitu, in Thraciarum partes digreditur: ubi lachrymabili bello commisso, vincentibus Gothis, in quodam prædio juxta Hadrianopolim saucius ipse refugiens, ignorantibus quoque quod Imperator in tam vili casula delitesceret Gothis, igneque, ut assolet, sæviente ab inimico supposito, cum Regali pompa crematus est, haud secus quam Dei prorsus judicio; ut ab ipsis igne combureretur, quos ipse veram fidem petentes in perfidiam declinasset, & ignem charitatis ad gehennæ ignem detorsisset. Quo tempore Vesegothæ Thracias, Daciamque Ripensem post tanti gloriam trophæi, tamquam solo genitali potiti, cœperunt incolere.

* Al. victus famis. Filii tempore famis venditi.

CAPUT XXVII.

Vesegothæ Theodosio Imp. eis internecionem moliente, eo ægrotante ad Thessaliam, Epiros, & Achajam, & Pannoniam prædandas digrediuntur. Gratianus Imp. fœdus cum iis init, quod & Theodosius sanxit.

SEd Theodosium ab Hispania Gratianus Imperator electum in orientali Principatu loco Valentis patrui subrogat, militarique disciplina mox in meliori statu reposita, ignaviam priorum Principum, & desidiam exclusam Gothus ut sensit, pertimuit. Nam Imperator acri omnino ingenio, virtuteque, & consilio clarus, cum præceptorum severitate, & liberalitate, blanditieque sua remissum exercitum ad fortia provocaret. At vero ubi milites Principe meliore mutato fiduciam acceperunt, Gothos impetere tentant, eosque Thraciæ finibus pellunt: sed Theodosio Principe pene tunc usque ad desperationem ægrotante, datur iterum Gothis audacia, divisoque exercito, Fridigernus ad Thessaliam prædandam, Epiros, & Achajam digressus est: Alatheus vero, & Safrach cum residuis copiis Pannoniam petierunt. Quod cum Gratianus Imperator, qui tunc Roma in Gallias ob incursionem Vvandalorum recesserat, comperisset, quia Theodosio fatali desperatione succumbente, Gothi magis sævirent, mox ad eos collecto venit exercitu; nec tamen fretus in armis, sed gratia eos muneribusque victurus, pacemque & victualia illis concedens, cum ipsis * inito fœdere fecit. Ubi vero post hæc Theodosius convaluit Imperator, reperitque Gratianum cum Gothis & Romanis pepegisse fœdus, quod ipse optaverat, admodum grato animo ferens, & ipse in hac pace consistit.

* Al. inita fœdera.

CAPUT XXVIII.

Atanaricus Vesegotharum Rex, Fridigerni successor, a Theodosio Imp. Constantinopolim evocatus, magnis honoribus ab eo afficitur, ibique moritur: ubi & de Federatis, & de Theodosii adversus Eugenium tyrannum, qui Gallias occuparat, auxilio Vesegotharum victoria.

ATanaricum quoque Regem, qui tunc Fridigerno successerat, datis sibi muneribus sociavit moribus suis benignissimis, & ad se eum in Constantinopolim accedere invitavit. Qui omnino libenter acquiescens, Regiam urbem ingressus est, miransque: En, inquit, cerno quod sæpe incredulus audiebam, famam videlicet tantæ urbis; & huc illuc oculos volvens, nunc situm urbis, commeatumque navium, nunc mœnia clara prospectans miratur, populosque diversarum gentium quasi fonte in uno, e diversis partibus scaturiente unda, sic quoque militem ordinatum aspiciens. Deus, inquit, sine dubio terrenus est Imperator, & quisquis adversus eum manum moverit, ipse sui sanguinis reus existit. In tali ergo admiratione, majoreque a Principe honore suffultus, paucis mensibus interjectis ab hac luce migravit. Quem Princeps affectionis gratia pene plus mortuum, quam vivum honorans, dignæ tradidit sepulturæ; (a) ipse quoque in exequiis feretro ejus præiens. Defuncto ergo Atanarico, cunctus exercitus in servitio Theodosii Imperatoris perdurans, Romano se Imperio subdens, cum milite velut unum corpus efficit, militiaque illa dudum sub Constantino Principe fœderatorum renovata, & ipsi dicti sunt Fœderati. E quibus Imperator contra Eugenium tyrannum, qui occiso Gratiano Gallias occupasset, plus quam 20. millia armatorum fideles sibi, & amicos intelligens secum duxit, victoriaque de prædicto tyranno potitus, ultionem exegit.

(a) Hinc collige morem priscum. Olim enim turba & pompa funus præcedebat, ut liquet ex Am. Marcellino pag. 440. *Jur.*

CAPUT XXIX.

Vesegothæ subtractis sibi a Theodosii filiis consuetis donis, pertæsi otii, Alaricum sibi Regem eligunt, & Italiam invadunt.

POstquam vero Theodosius amator pacis * generisque Gothorum rebus excessit humanis, cœperunt ejus filii utramque Rempub. luxuriose viventes adnihilare, auxiliarisque suis, id est, Gothis consueta dona subtrahere. Mox Gothis

* Al. gentis.

fastidium eorum increvit, verentesque ne longa pace eorum resolveretur fortitudo, ordinant super se Regem Alaricum, cui erat post Amalos secuuda uobilitas, Balthorumque ex genero origo mirifica, qui dudum ob audaciam virtutis Baltha, id est, audax uomeu inter suos acceperat. Mox ut ergo antefatos Alaricus creatus est Rex, cum suis deliberans suasit suo labore quærere Regna, quam alienis per otium subjacere; & sumpto exercitu, per Pannonias, Stilicone & Aureliano Consulibus, & per * Firmium dextero latere quasi viris vacuam intravit Italiam. Nulla penitus obsistente ad pontem applicuit Candiniani, qui tertio milliario ab urbe erat Regia Raveonate.

* Forta *Sirmium*.

Urbis Ravennæ descriptio.

Quæ urbs inter paludes, & pelagus, interque Padi fluenta uni tantum patet accessui, cujus dudum, ut tradunt Majores, possessores Eneti, id est, laudabiles dicebantur. Hæc in sinu Regni Romani super mare Jonium constituta, in modum * influentium aquarum redundatione concluditur. Habet ab oriente mare, ad quod qui secto cursu de Corcyra, atque Helladis partibus uavigat dextrum latus, primum Epirum, dein Dalmatiam, Liburniam, Histriamque, & sic Vanetias radens palmula uavigat. Ab occidente vero habet paludes, per quas uno angustissimo introitu ut porta relicta est. A septentrionali quoque plaga ramus illi ex Pado est, qui Fossa vocatur Ascouir. A meridie idem ipse Padus, quem solum fluviorum regem dicunt, cognomento Eridanus, ab Augusto Imperatore altissima fossa demissus, qui septima sui alvei parte mediam influit civitatem, ad ostia sua amœnissimum portum præbens, classem 240. navium, Dione referente, tutissima dudum credebatus recipere statione. Qui nunc, ut Fabius ait, quod aliquando portus fuerat, spatiosissimos hortos ostendit, arboribus pleuos: verum de quibus nou pendeant vela, sed poma. Trino siquidem urbs ipsa vocabulo gloriatur, trigeminusque positione exultat, id est, prima Ravenna, ultima Classis, media * Cæsarea, inter urbem & mare, plena mollitie, arenaque muoita, vectatiouibus apta.

* Forte addendum *insulæ*.

Al. *Cessurla*

CAPUT XXX.

Alaricus Stiliconem Gothos inopinato bello adorsum, cadit; Italiam vastat, Romam spoliat. Inde, in Africam cogitans, cum spoliis moritur. Vesegothæ Alaricum in alvo fluminis Busentini mira ratione sepeliunt.

VErumenimvero cum in ea civitate Vesegotharum applicuisset exercitus, & ad Houorium Imperatorem, qui intus residebat, legationem misisse, quatenus si permitteret, ut Gothi pacati in Italia residerent, sic eos cum Romanorum populo vivere, ut una gens utraque credi posset: sin autem aliter, bellando quis quem valebat expelleret; * etiam securus, qui victor existeret, imperaret. Houorius Imp. utramque pollicitationem formidans, suoque cum Senatu inito consilio, quomodo eos extra fines Italos expelleret, deliberabat. Cui ad postremum sententia sedit, quatenus provincias longe positas, id est, Gallias, Hispaniasque, quas jam pene perdidisset, & Gizerichi eas Vvandalorum Regis vastaret irruptio, si valeret Alaricus sua cum gente sibi tamquam lares proprios vendicaret, donatione sacro oraculo confirmata. Consentiunt Gothi hac ordinatione, & ad traditam sibi patriam proficiscuntur. Post quorum discessum nec quicquam mali in Italia

* Forte & *jam*.

perpetratum, Stilico Patricius, & socer Honorii Imperatoris, (nam utramque ejus filiam, id est, Mariam & * Ermantiam, quas sibi Princeps unam post unam sociavit, utramque virginem & intactam Deus ab hac luce migrare præcepit) hic ergo Stilico ad Polentiam civitatem in alpibus Cottiis locatam dolose accedens, nihilque mali suspicantibus Gothis, ad necem totius Italiæ suamque deformitatem ruit in bellum. Quem ex improviso Gothi cernentes, primo perterriti sunt: sed mox recollectis animis, & ut solebant, hortationibus excitatis, omnem pene exercitum Stiliconis in fugam conversum, usque ad internecionem dejiciunt, furibundoque animo arreptum iter deserunt, & in Liguriam post se, unde jam transierant, revertuntur; ejusque prædis spoliisque potiti, Æmyliam pari tenore devastant, Flaminiæque aggerem inter Picenum & Thusciam, usque ad urbem Romam discurrentes, quicquid inter utrumque latus fuit, in prædam diripiunt; ad postremum Romam ingressi, Alarico jubente spoliant tantum; non autem, ut solent gentes, ignem supponunt, nec locis Sanctorum in aliquo penitus injuriam irrogari patiuntur. Exindeque egressi, per Campaniam, & Lucaniam simili clade peracta, Brutios accesserunt: ubi diu residentes, ad Siciliam, exinde ad Africam transire deliberant. Brutiorum siquidem regio in extremis Italiæ finibus Australi interjacens parti, angulus ejus Apennini montis initium facit, Adriæque pelagus ut lingua porrecta a Tyrreno æstu sejungens, nomen quondam a Brutia sortitur Regina. Ibi ergo veniens Alaricus Rex Vesegotharum cum opibus totius Italiæ, quas in præda diripuerat, exinde, ut dictum est, per Siciliam in Africam quietam patriam transire disponit. Cujus, quia non est liberum quodcumque homo sine nutu Dei disposuerit, fretum illud horribile aliquantas naves submersit, plurimas conturbavit. Qua adversitate repulsus Alaricus, dum secum quid ageret deliberaret, subito immatura morte præventus rebus excessit humanis. Quem nimia dilectione lugentes, * Barentinum amnem juxta Consentinam civitatem de alveo suo derivant. Nam hic fluvius a pede montis juxta urbem dilapsus, fluit unda salutifera. Hujus ergo in medio alveo, collecto captivorum agmine, sepulturæ locum effodiunt, in cujus foveæ gremio Alaricum cum multis opibus obruunt; rursusque aquas in suum alveum reducentes, ne a quoquam quandoque locus cognosceretur, fossores omnes interemerunt.

Honorius duas sorores illicite & infelici eventu uxores ducit.

* Al. *Thermantiam*.

* Al. *Busentum*.

CAPUT XXXI.

Athaulphus Alarici successor Italiam spoliat; Placidiam Theodosii Imp. germanam uxorem ducit. Ex Italia in Gallias, ad exigendos inde Vvandalos, & Alanos transit. Inde in Hispaniam, ibi interficitur. Item Regericus 3. Vesegotharum Rex interficitur.

MOrtuo Alarico Vesegotha, Regnum Athaulfo ejus consanguineo, & forma & mente conspicuo tradunt. Nam erat quamvis non adeo proceritate staturæ formatus, quantum pulchritudine corporis vultuque decorus. Qui suscepto Regno revertens item ad Romam, si quid primum remanserat, more locustarum erasit; nec tantum privatis divitiis Italiam spoliavit, imo & publicis, Imperatore Honorio nihil resistere prævalente; cujus & germanam Placidiam, Theodosii Imperatoris ex altera uxore filiam, urbe captivam abduxit. Quam tamen ob generis nobilitatem, for-

* Al. *Foro-cornelii.*

mæque pulchritudinem, & integritatem castitatis attendens, in* Forolivii Æmyliæ civitate suo matrimonio legitime copulavit: ut gentes, hac societate comperta, quasi adunata Gothis Republica efficacius terrerentur, Honoriumque Augustum, quamvis opibus exhaustum, tamen quasi cognatum grato animo derelinquens, Gallias tendit: ubi cum advenisset, vicinæ gentes perterritæ, in suis se finibus cœperunt continere, quæ dudum crudeliter Gallias infestassent, tam Franci, quam Burgundiones. Nam Vvandali & Alani, quos supra diximus, permissu Principum Romanorum utraque Pannonia resedere; nec ibi sibi ob metum Gothorum arbitrantes tutum fore, si reverterentur, ad Gallias transiere. Sed mox a Galliis, quas ante non multum tempus occupassent, fugientes, Hispaniis se reclusere: adhuc memores ex relatione Majorum suorum, quid dudum Geberic Rex Gothorum genti suæ præstitisset incommodi, vel quomodo eos virtute sua patrio solo expulisset. Tali ergo casu Galliæ Athaulfo patuere venienti. Confirmato ergo Gothis Regno in Galliis, Hispanorum casu cœpit dolere, eosque deliberans a Vvandalorum incursibus eripere, per suas opes Barcilonam cum certis fidelibus delectis, plebeque imbelli interiores Hispaniar introivit: ubi sæpe cum Vvandalis decertans, tertio anno postquam Gallias, Hispaniasque domuisset, occubuit; gladio illo perforato Vernulfi, de cujus solitus erat ridere statura. Post cujus mortem Regericus Rex constituitur: sed & ipse suorum fraude peremptus, ocyus vitam cum Regno reliquit.

CAPUT XXXII.

Valia 4. Vesegotharum Rex pace cum Honorio Imp. inita, Placidiam Romanis reddit. Item de Constantino, Constante, Jovino, & Sebastiano Galliæ invasoribus.

* Al. *Constantium.*

DEhinc jam quartus ab Alarico Rex constituitur Valia, nimis destrictus, & prudens; contra quem Honorius Imperator * Constantinum virum industria militari pollentem, multisque præliis gloriosum cum exercitu dirigit: veritus ne fœdus dudum cum Athaulfo initum ipse turbaret, & aliquas rursus in Repub. insidias moliretur, vicinis sibi gentibus repulsis; simulque desiderans germanam suam Placidiam subjectionis opprobrio liberare; paciscens cum Constantino, ut aut bello, aut pace, vel quoquo modo si eam potuisset, ad suum Regnum revocaret, eique eam in matrimonium sociaret. Quo placito Constantinus ovans cum copia armatorum, & pene jam Regio apparatu Hispanias petit. Cui Valia Rex Gothorum non minori procinctu ad claustra Pirenæi occurrit: ubi ab utraque parte legatione directa, ita convenit pacisci; ut Placidiam sororem Principis redderet, suaque solatia Romanæ Reipublicæ, ubi usus exigeret, non denegaret. Eo namque tempore Constantinus quidam apud Gallias invadens Imperium, filium suum constantem ex Monacho fecerat Cæsarem: sed non diu tenens Regnum præsumptum, mox fœderatis Gothis Romanisque, ipse occiditur Arelati, filius vero ejus Viennæ. Post quos item Jovinus, ac Sebastianus pari temeritate Rempub. occupandam existimaverer, pari exitio periere. Nam duodecimo anno Regni Valiæ, quando & Hunni post pene quinquaginta annos invasa Pannonia a Romanis & Gothis expulsi sunt, videns Valia Vvandalos in suis finibus, id est, Hispaniæ solo, audaci temeritate ab interioribus partibus * Galliæ, ubi eos fugaverat dudum Athaulfus, egressos, cuncta in prædis vastare, eo tempore quo Hierius, & Ardaburius Consules extitissent; nec mora, mox contra eos movit exercitum.

* Al. *Galliciæ.*

CAPUT XXXIII.

De Vvandalorum Regum serie in Africa per annos fere centum, utque Belisarius de Gelimere Constantinopolim adducto triumpharit, & Africa rursum Imperio Romano adjecta fuerit; Item de Valia morte.

SEd Gizericus Rex Vvandalorum jam a Bonifacio in Africam invitatur, qui Valentiniano Principi veniens in offensam, non aliter quam se malo Reipub. potuit vindicare. Is ergo suis precibus eos invitans, per tractum angustum, quod dicitur fretum Gaditanum, & vix septem millibus Africam ab Hispaniis dividit, ostioque maris Tyrrheni Oceani æstum egerit, transposuit. Erat namque Gizericus jam Romanorum clade in Urbe notissimus, statura mediocris & equi casu claudicans, animo profundus, sermone * rarus, luxuriæ contemptor, ira turbidus, habendi cupidus, ad sollicitandas gentes providentissimus, semina contentionum jacere, odia miscere paratus. Talis Africæ Rempub. precibus Bonifacii, ut diximus, invitatus intravit: ubi ad Divinitatem, ut fertur, accepta auctoritate diu regnans, ante obitum suum filiorum agmen accitum ordinavit, ne inter ipsos de Regni ambitione esset dissensio: sed ordine quisque & gradu suo, qui aliis superviveret, id est, seniori suo fieret sequens successor, & rursus ei posterior ejus. Quod observantes per annorum multorum spatia, Regnum feliciter possedere; nec, quod in reliquis gentibus adsolet intestino bello fœdati sunt, suoque ordine unus post unum suscipiens Regnum, in pace populis imperarunt. Quorum ordo iste, ac successio fuit. Primum Gizericus, qui pater & Dominus, sequens Hunnericus, tertius Gundamundus, quartus Transamundus, quintus Hilderich. Quo, malo gentis suæ, Gelimer, immemor atavi præceptorum, de Regno ejecto, & interempto, tyrannidem præsumpsit: sed non ei cessit impune quod fecerat. Nam Justiniani Imperatoris ultio in eo apparuit, & cum omni genere suo, opibusque, quibus more prædonis incubabat, Constantinopolim delatus per virum gloriosissimum Belisarium, Magistrum militum orientalem, & Consulem ordinarium, atque Patricium, magnum in circo populo spectaculum fuit; seramque sui pœnitudinem, cum se videret de fastigio Regali dejectum, privatæ vitæ, cui noluit famulari, redactus occubuit. Sic Africa, quæ in divisione orbis terrarum tertia pars mundi describitur, centesimo fere anno Vvandalico jugo erepta, in libertatem revocata est Regni Romani; & quam dudum ignavis Dominis, Ducibus infidelibus, a Reip. Romanæ corpore gentilis manus abstulerat, solerti Domino & fideli Ductore tunc revocata, hodieque congaudet. Quamvis & post hæc aliquantum intestino prælio, Maurorumque infidelitate attritam se lamentaverit: tamen triumphus Justiniani Imperatoris a Deo sibi donatus, quod inchoaverat ad finem usque perduxit. Sed nobis quid opus est, unde res non exigit, dicere? Ad propositum redeamus. Valia siquidem Rex Gothorum adeo cum suis in Vvandalos sæviebat, ut voluisset eos etiam in Africa persequi; nisi eum casus, qui dudum Ala-

* Al. *ratus.*

rico ad Africam tendenti contigerat, revocasset. Nobilitatus namque intra Hispanias, incruentaque victoria potitus, Tolosam revertitur; Romano Imperio, fugatis hostibus, aliquantas provincias, quod promiserat, derelinquens, sibique adversa post longum valetudine superveniente, rebus humanis excessit, eo videlicet tempore, quo * Berimundus Torismundo patre genitus, de quo in catalogo Amalorum familiæ superius diximus, cum filio Vviterichc ab Ostrogothis, qui adhuc in Scythiæ terra Hunnorum oppressionibus subjacebant, ad Vesegotharum Regnum migravit. Conscius enim erat virtutis, & generis nobilitatis; facilius sibi credens Principatum a parentibus deferri, quem heredem Regum constabat esse multorum. Quis namque de Amalo dubitaret, si vacasset eligere? sed nec ipse adeo voluit quis esset ostendere. Et illi jam post mortem Valiæ Theodericum ei dedere successorem, ad quem veniens Berimund, animi pondere, quo valebat, eximiam generis sui amplitudinem commoda taciturnitate suppressit: sciens regnantibus semper de Regali stirpe genitos esse suspectos. Passus est ergo ignorari, ne faceret ordinanda confundi. Susceptusque est cum filio suo a Rege Theoderico honorifice nimis; adeo ut nec consilio suo expertem, nec convivio faceret alienum, non tantum pro generis nobilitate, quam ignorabat, sed pro animi fortitudine & robore gentis, quam non poterat occultare.

* Al. Beremuth.

CAPUT XXXIV.

Theodericus 5. Vesegotharum Rex. In hunc Romani cum auxiliaribus Hunnis rupta pace exercitum ducunt. Fœdera firmantur, Attila pacatur, Item de Attila Aula.

DEfuncto Valia, ut superius quod diximus repetamus, qui parum fuerat felix Gallis, prosperrimus feliciorque Theodericus successit in Regno: homo summa moderatione compositus, animi corporisque * virilitate abundans. Contra quem Theodosio, & Festo Consulibus, pace rupta Romani Hunnis auxiliaribus secum junctis, in Gallias arma moverunt. Turbaverat namque eos Gothorum fœderatorum manus, quæ cum Caina Comite Constantinopolim * se fœderasset. Aetius ergo Patricius tunc præerat militibus, fortissimorum Mæsiorum stirpe progenitus, in Dorostena civitate, a patre Gaudentio, labores bellicos tolerans, Reipub. Romanæ singulariter natus, qui superbiam Suevorum, Francorumque barbariem immensis cædibus servire Romano Imperio coegisset. Hunnis quoque auxiliariis Litorio ductore, contra Gothos Romanus exercitus movit procinctum, diuque ex utraque parte acie ordinata, cum utrique fortes, & neuter firmior esset, datis dextris, in pristinam concordiam redierunt; fœdereque firmato, ab alterutro fida pace peracta, recessit uterque. Qua pacatur Attila Hunnorum omnium Dominus, & pene totius Scythiæ gentium solus in mundo Regnator, qui erat famosa inter omnes gentes claritate mirabilis. Ad quem in legationem remissus a Theodosio juniore Priscus, tali voce inter alia refert. Ingentia siquidem flumina, id est, Tysiam, Tibisiamque, & Driccam transeuntes, venimus in locum illum, ubi dudum * Vidicula, Gothorum fortissimus, Sarmatum dolo occubuit. Indeque non longe ad vicum, in quo Rex Attila morabatur, accessimus: vicum, inquam, ad instar civitatis amplissimæ, in quo lignea mœnia ex tabulis nitentibus fabricata reperimus, quarum compago ita solidum mentiebatur; ut vix ab intento posset junctura tabularum comprehendi. Videres triclinia ambitu prolixiore distenta, porticusque in omni decore dispositas. Area vero curtis ingenti ambitu cingebatur, ut amplitudo ipsa Regiam Aulam ostenderet. Hæ sedes erant Attilæ Regis Barbariam totam tenentis: hæc captis civitatibus habitacula præponebat.

* Al. utilitate.

*Al. efferasset.

* Al. Vidogoia.

CAPUT XXXV.

De Attila Regis Hunnorum patre, fratribus; deque ipsius statura, forma, & moribus. Item de gladio Martis, quem ipse usurpavit. Locus insignis e Prisco historico.

IS namque Attila patre genitus Mundzucco; cujus fuere germani Octar, & Roas, qui ante Attilam Regnum Hunnorum tenuisse narrantur, quamvis non omnino cunctorum, Eorum ipse post obitum, cum * Bleta germano Hunnorum successit in Regnum; & ut ante expeditioni, quam parabat, par foret, augmentum virium parricidio quærit, tendens ad discrimen omnium nece suorum. Sed librante justitia detestabili remedio crescens, deformes exitus suæ crudelitatis invenit. * Bleta enim fratre fraudibus perempto, qui magnæ parti regnabat Hunnorum, universum sibi populum subjugavit, aliarumque gentium, quas tunc in ditione tenebat, numerositate collecta, primas mundi gentes, Romanos, Vesegothasque subdere peroptabat. Cujus exercitus quingentorum millium esse numerus ferebatur. Vir in * concussionem gentis natus in mundo, terrarum omnium metus: qui nescio qua sorte terrebat cuncta, formidabili de se opinione vulgata. Erat namque superbus incessu, huc atque illuc circumferens oculos, ut elati potentia ipso quoque motu corporis appareret. Bellorum quidem amator, sed ipse manu temperans, consilio validissimus, supplicantibus exorabilis, propitius in fide semel receptis. Forma brevis, lato pectore, capite grandiori, minutis oculis, rarus barba, canis aspersus simo naso, teter colore, originis suæ signa restituens. Qui quamvis hujus esset naturæ, ut semper magna confideret, addebat ei tamen confidentiam gladius Martis inventus, sacer apud Scytharum Reges semper habitus. Quem Priscus historicus tali refert occasione detectum. Cum pastor, inquiens, quidam gregis unam buculam conspiceret claudicantem, nec causam tanti vulneris inveniret, sollicitus vestigia cruoris insequitur: tandemque venit ad gladium, quem depascens herbas bucula incaute calcaverat, effossumque protinus ad Attilam defert. Quo ille munere gratulatus, ut erat magnanimus, arbitratur se totius mundi Principem constitutum, & per Martis gladium potestatem sibi concessam esse bellorum.

* Al. Bleda. Prosper. Budam.

* Al. Buda

*Niv. confusionem.

Gladius Martis apud Scythas sacer.

CAPUT XXXVI.

Attila, suapte natura ad vastandum orbem paratur, a Gizerico Vvandalorum Rege multis muneribus ad id instigatur. Is omni ratione discordiam inter Romanos, & Gothos serere conatur: sed frustra. Epistola Valentiniani Imp. ad Vesegothas, eorumque responsum.

HUjus ergo mentem ad vastationem orbis paratam comperiens Gizericus Rex Vvandalo-

rum, quem paulo ante memoravimus, multis muneribus ad Vesegotharum bella præcipitat: metuens ne Theodericus Vesegotharum Rex filiæ ulcisceretur injuriam, quæ Hunericho Gizerici filio juncta, prius quidem tanto conjugio lætaretur: sed postea, ut erat ille & in sua pignora truculentus, ob suspicionem tantummodo veneni ab ea parati, eam naribus abscissis, truncatisque auribus spolians decore naturali, patri suo ad Gallias remiserat: ut turpe funus miseranda semper offerret; & crudelitas, qua etiam moverentur externi, vindictam patris efficacius impetraret. Attila igitur dudum bella concepta Gizerici redemptione parturiens, Legatos in Italiam ad Valentinianum Principem misit, serens Gothorum, Romanorumque discordiam; ut quos prælio non poterat concutere, odiis internis elideret: asserens se Reipub. ejus amicitias in nullo violare, sed contra Theodericum Vesegotharum Regem sibi esse certamen, unde eum excipi libenter optaret. Cætera epistolæ usitatis salutationum blandimentis oppleverat, studens fidem adhibere mendacio. Pari etiam modo ad Regem Vesegotharum Theodericum dirigit scriptum, hortans ut a Romanorum societate discederet, recoleretque prælia, quæ paulo ante contra eum fuerant concitata sub nimia feritate. Homo subtilis, antequam bella gereret, arte pugnabat. Tunc Valentinianus Imperator ad Vesegothas, eorumque Regem Theodericum in his verbis legationem direxit. Prudentiæ vestræ est, fortissime gentium, adversus * urbis conspirare tyrannum, qui optat mundi generale habere servitium, qui causas prælii non requirit: sed quicquid commiserit hoc putat esse legitimum. Ambitum suum brachio metitur, superbia licentiam satiat; qui jus fasque contemnens, hostem se exhibet naturæ cunctorum. Etenim meretur hic odium, qui in commune omnium se approbat inimicum. Recordamini, quæso, quod certe non potest oblivisci. Ab Hunnis casus est fusus: sed quod graviter agit, insidiis agit appetitum. Unde ut de nobis taceamus, potestis hanc inulti ferre superbiam? Armorum potentes favete propriis doloribus, & communes jungite manus. Auxiliamini etiam Reipub. cujus membrum tenetis. Quam sit autem nobis expetenda, vel amplexanda societas, hostis interrogate consilia. His & similibus Legati Valentiniani Regem permovere Theodericum. Quibus ille respondit: Habetis, inquit, Romani desiderium vestrum, fecistis Attilam & nobis hostem. Sequimur illum quocumque vocaverit; & quamvis infletur de diversis superbarum gentium victoriis: norunt tamen Gothi confligere cum superbis. Nullum bellum dixerim grave, nisi quod causa debilitat: quando nil triste pavet, cui majestas arriserit. Acclamant responso comites Ducis, lætum sequitur vulgus. Fit omnibus ambitus pugnæ, hostes jam Hunni desiderantur. Producitur itaque a Rege Theoderico Vesegotharum innumerabilis multitudo: qui quatuor filiis domi dimissis, id est Friderico, & Turico, Rotemero, & Himmerit, secum tantum Thorismund, & Theodericum majores natu participes laboris assumit. Felix procinctus, auxiliantium suave collegium habere, & solatia illorum, * quos delectat ipsa etiam simul subire discrimina. A parte vero Romanorum tanta Patricii Aetii providentia fuit, cui tunc innitebatur Respub. Hesperiæ plagæ, ut undique bellatoribus congregatis, adversus ferocem, & infinitam multitudinem non impar occurreret. His enim adfuere auxiliares Franci, Sarmatæ, Armoritiani, Litiani, Burgundiones, Saxones, Riparioli, Ibriones, quondam milites Romani, tunc vero jam in numero auxiliariorum exquisiti, aliæque nonnullæ Celticæ, vel Germanicæ nationes. Convenitur itaque in campos Catalaunicos, qui & Mauricii nominantur, C. (a) leugas, ut Galli vocant, in longum tenentes, & 70. in latum. Leuga autem Gallica mille & quingentorum passuum quantitate metitur. Fit ergo area innumerabilium populorum pars illa terrarum. Conferuntur acies utræque fortissimæ; nihil subreptionibus agitur, sed aperto Marte certatur. Quæ potest digna causa tantorum motibus inveniri? Aut quod odium in se cunctos animavit armari? Probatum est humanum genus Regibus vivere: quando unius mentis insano impetu strages fit facta populorum; & arbitrio superbi Regis momento dejicitur, quod tot sæculis natura progenuit.

* Al. *orbis*.

Nullum bellum grave, nisi quod causa debilitat.

* Al. *quibus*.

(a) Leuga verbum Gallorum est, & mere Francicum, ut constat ex D. Hieronymo in Joele, Paulo Diacono lib. 15. Amm. Marcel. lib. 15. pag. 68. & lib. 16. pag. 91. ex legibus Bajomar, & Rutelio lib. 2. Itener. ut enim Romani milliaribus, sic Galli leugis metiri soliti sunt. Juret.

CAPUT XXXVII.

De iis rebus, quæ in ipsorum bellorum motibus, priusquam prælium inter Romanos, & Hunnos committeretur, acciderunt.

Sed antequam pugnæ ipsius ordinem referamur, necessarium videretur edicere, quæ in ipsis bellorum motibus accidere: quia sicut famosum prælium, ita multiplex atque perplexum. Sangibanus namque Rex Alanorum metu futurorum perterritus, Attilæ se tradere pollicetur, & Aurelianam civitatem Galliæ, ubi tunc consistebat, in ejus jura transducere. Quod ubi Theodericus & Aetius agnovere, magnis aggeribus eamdem urbem ante adventum Attilæ destruunt, suspectumque custodiunt Sangibanum, & inter suos auxiliares medium statuunt cum propria gente. Igitur Attila Rex Hunnorum tali perculsus eventu, diffidens suis copiis, metuens inire conflictum, intusque fugam revolvens ipso funere tristiorem, statuit per haruspices futura inquirere. Qui more solito nunc pecorum fibras, nunc quasdam venas in abrasis ossibus intuentes, Hunnis infausta denuntiant. Hoc tamen quantulum prædixere solatii, quod summus hostium Ductor de parte adversa occumberet, relictaque victoria, sua morte triumphum fœdaret. Cumque Attila necem Aetii, quod ejus motibus obviabat, vel cum sua perditione duceret expetendam, tali præsagio sollicitus, ut erat consiliorum in rebus bellicis exquisitor, circa nonam diei horam prælium sub trepidatione committit, ut si non secus cederet, nox imminens subveniret. Convenere partes, ut diximus, in campos Catalaunicos.

CAPUT XXXVIII.

Positio loci, quo in Catalaunicis campis prælium inter Romanos, & Hunnos est commissum; & descriptio utriusque aciei.

Erat autem positio loci declivi tumore, in modum collis excrescens. Quem uterque cupiens exercitus obtinere, qui loci opportunitas non parvum beneficium conferret: dextram partem Hunni cum suis, sinistram Romani & Vesegothæ cum auxiliaris occuparunt. Relictoque de

cacuminis ejus jugo certamine, dextrum cornu cum Vasegothis Theodericus tenebat, sinistrum Aetius cum Romanis, collocantes in medio Sangibanum, quem superius retulimus præfuisse Alanis, providantes cautione militari, ut eum, de cujus animo minus præsumebant, fidelium turba concluderent. Facile namque adsumit pugnandi necessitatem, cui fugiendi imponitur difficultas. E diverso vero fuit Hunnorum acies ordinata, ut in medio Attila cum suis fortissimis locaretur, sibi potius Rex hac ordinatione prospiciens, quatenus inter gentis suæ robur positus, ab imminenti periculo redderetur exceptus. Cornua vero ejus multiplices populi, & diversæ nationes, quas ditioni suæ subdiderat, ambiebant. Inter quos Ostrogotharum præeminebat exercitus, Vvalamire, & Theodemira, & Vvidemire germanis ductantibus, ipso etiam Rege, cui tunc serviebant, nobilioribus: quia Amalorum generis eos potentia illustrabat; eratque & Gepidarum agmine innumerabili Rex ille fortissimus & famosissimus Ardaricus, qui ob nimiam suam fidelitatem erga Attilam ejus consiliis intererat. Nam perpendens Attila sagacitatem suam, eum & Vvalamirem Ostrogotharum Regem super cæteros regulos diligebat. Erat namque Vvalamir secreti tenax, blandus alloquio, doli ignarus, Ardarich fide & consilio, ut diximus, clarus. Quibus non immerito contra parentes Vesegothas debuit credera* pugnatoribus. Reliqua autem, si dici fas est, turba Regum, diversarumque nationum Doctores, ac si satellites, nutibus Attilæ attendebant, & ubi oculo annuisset, absque aliqua murmuratione cum timore & tremore unusquisque adstabat, aut certe quod jussus fuerat exsequebatur. Sed solus Attila Rex omnium Regum, super omnes & pro omnibus sollicitus erat. Fit ergo de loci, quem diximus, opportunitate certamen. Attila suos dirigit, qui cacumen montis invaderent, sed a Thorismundo, & Aetio præventus est, qui eluctati collis excelsa ut conscenderent, superiores effecti sunt, venientesque Hunnos montis beneficio facile turbavere.

* Niv. *pugnaturus.*

CAPUT XXXIX.

Attila oratio ad Hunnos, qua eos ad prælium adversus Romanos ineundum exhortatur.

TUnc Attila, cum videret exercitum causa præcedente turbatum, eum tali ex tempore credit alloquio confirmandum. Post victorias tantarum gentium, post orbem si consistatis edomitum, ineptum judicaverim, tamquam ignaros rei verbis acuere. Quærat hoc aut novus Ductor, aut inexpertus exercitus. Nec mihi fas est aliquid vulgare dicere, nec vos oportet, audire. Quid autem aliud vos quam bellare consueti? Aut quid forti suavius, quam vindictam manu quærere? Magnum munus a natura, animum ultione satiare. Aggrediamur ergo hostem alacres: audaciores sunt semper, qui inferunt bellum. Adunatas despicite dissonas gentes. Indicium pavoris est, societate defendi. En ante impetum terroribus jam feruntur, excelsa quærunt, tumulos capiunt, & sera pœnitudine in campis munitiones efflagitant. Nota nobis sunt, quam sint levia Romanorum arma; primo etiam non dico vulnere, sed ipso pulvere gravantur. Dum inordinate coeunt, & acies testitudinemque connectunt, vos confligite præstantibus animis, ut soletis, despicientesque eorum acies, Alanos invadite, in Vesegothas incumbite. Inde nobis est citam victoriam quærere, unde se continet bellum.* Abscissa autem nervis mox membra relabuntur; nec potest stara corpus, cui ossa subtraxeris. Consurgant animi, furor solitus intumescat. Nunc consilia Hunni, nunc arma depromite: aut vulneratus quis adversarii mortem deposcat: aut illæsus hostium clada satietur. Victuros nulla tela convenient, morituros & in otio fata præcipitant. Postremo cur fortuna Hunnos tot gentium victores adsereret, nisi ad certaminis hujus gaudia præparasset? Quis denique Mæotidarum iter aperiret Majoribus nostris tot sæculis clausum ac secretum? Quis adhuc inermibus cedere faciebat armatos? Faciem Hunnorum non poterit ferre adunata collectio. Non fallor eventu, hic campus est, quem nobis tot prospera promiserat. Primus in hostes tela conjiciam. Si quis potuerit Attila pugnante otium ferre, sepultus est. His verbis accensi, in pugnam cuncti præcipitantur.

* forte, *Abscissis.*

CAPUT XL.

Successus prælii commissi inter Romanos & Vesegothas adversus Hunnos. Theoderici Regis mors. Attila se plaustris vallat.

ET quamvis haberent res ipsæ formidinem, præsentia tamen Regis cunctationem hærentibus auferebat.* Manu manibus congrediuntur; bellum atrox, multiplex, immane, pertinax, cui simile nulla usquam narrat Antiquitas: ubi talia gesta referuntur, ut nihil esset, quod in vita sua conspicere potuisset egregius, qui hujus miraculi privaretur aspectu. Nam si senioribus credere fas est, rivulus memorati campi humili ripa prolabens, peremptorum vulneribus sanguine multo provectus, non auctus imbribus, ut solebat, sed liquore concitatus insolito, torrens factus est cruoris augmento. Et quos illic coegit in aridam sitim vulnus inflictum, fluenta mixta clade traxerunt: ita constricti sorte miserabili sorbebant, potantes sanguinem, quem fudere sauciati. Hic Theodericus Rex, dum adhortans discurreret exercitum, equo depulsus, pedibusque suorum conculcatus, vitam matura senectute conclusit. Alii vero dicunt eum interfectum telo Andagis de parte Ostrogotharum, qui tunc Attilanum sequebantur regimen. Hoc fuit quod Attilæ præsaglo haruspices prius dixerant, quamquam ille de Aetio suspicaretur. Tunc Vesegothæ dividentes se ab Alanis, invadunt Hunnorum catervas, & pena Attilam trucidassent; nisi prius providus fugisset, & se suosque illico intra septa castrorum, quæ plaustris vallata habebat, reclusisset. Quamvis fragile munimentum, tamen quæsierunt subsidium vitæ, quibus paulo ante nullus poterat muralis agger obsistere. Thorismund autem Ragis Theoderici filius, qui cum Aetio collem anticipans, hostes de superiori loco proturbaverat, credens se ad agmina propria pervenire, nocte cæca ad hostium carpenta ignarus incurrit. Quem fortiter dimicantem quidam capite vulnerato equo dejecit, suorumque providentia liberatus, a præliandi intentiona desiit. Aetius vero similiter noctis confusione divisus, cum inter hostes medios vagaretur, trepidus ne quid incidisset adversi Gothis, inquirens, tandemque ad socia castra perveniens, reliquum noctis scutorum defensione transegit. Postera die luce orta, cum cadaveribus plenos campos aspicerent, nec audere Hunnos erumpere; suam arbitrantur esse victoriam, scientesque Attilam non nisi magna clade confusum, bellum confugisse; cum tamen nil ageret vel prostratus abjectum, sed strepens armis tubis canebat, incursio-

*forte leggendum *manus.*

nemque minabatur: velut leo venabulis pressus, speluncæ aditus obambulans, nec audet insurgere, nec desinit fremitibus vicina terrere: sic bellicosissimus Rex victores suos turbabat inclusus. Conveniunt itaque Gothi Romanique, & quid agerent de superato Attila deliberant. Placet eum obsidione fatigari, qui annonæ copiam non habebat, quando ab ipsius sagittariis intra septa castrorum locatis, crebris ictibus arceretur accessus. Fertur autem desperatis in rebus prædictum Regem adhuc & in supremo magnanimem, equinis sellis construxisse pyram, seseque, si adversarii irrumperent, flammis injicere voluisse; ne aut aliquis ejus vulnere lætaretur, * aut in potestatem tantorum hostium gentium Dominus perveniret.

* forte legendum *aut in potestatem hostium tantarum gentium Dominus, &c.*

CAPUT XLI.

Thorismund Theoderico Regi patri suo exequias parat, & consilia Aetii patricii, qui Hunnis funditus interemptis, male a Gothis metuebat, Imperio Romano se recipit, & patri succedit. Franci & Gepidæ mutua clade se atterunt. Numerus cæsorum in prælio inter Romanos & Attilam.

VErum inter has obsidionum moras Vesegothæ Regem, filii patrem requirunt, admirantes ejus absentiam, dum felicitas fuerit, subsecuta. Cumque diutius exploratum, ut viris fortibus mos est, inter densissima cadavera reperissent, cantibus honoratum, inimicis spectantibus abstulerunt. Videres Gothorum globos dissonis vocibus confragosos, adhuc inter bella furentia funeri reddidisse culturam. Fundebantur lachrymæ, sed quæ viris fortibus impendi solent: nostra mors atat, sed Hunno teste gloriosa, unde hostium putaretur inclinata fore superbia, quando tanti Regis efferre cadaver cum suis insignibus inspiciebant. At Gothi Theoderico adhuc justa solventes, armis insonantibus Regiam deferunt majestatem, fortissimusque Thorismund bene gloriosus, ad manes carissimi patris, ut decebat filium, exequias est prosecutus. Quod postquam peractum est, orbitatis dolore commotus; & virtutis impetu, qua valebat, dum inter reliquias Hunnorum mortem patris vindicare contendit, Aetium Patricium, ac si seniorem, prudentiaque maturum, de hac parte consuluit, quid sibi esset in tempore faciendum. Ille vero metuens, ne Hunnis funditus interemptis, a Gothis Romanorum premeretur Imperium, præbet hac suasione consilium, ut ad sedes proprias remearet, Regnumque quod pater reliquerat, arriperet: ne germani ejus, opibus sumptis paternis, Vesegotharum Regnum pervaderent, graviterque dehinc cum suis, & quod pejus est, miserabiliter pugnaret. Quo responso non ambigue, ut datum est, sed pro sua potius utilitate suscepto, relictis Hunnis, redit ad Gallias. Sic humana fragilitas, dum suspicionibus occurrit, magna rerum agendarum occasione intercipitur. In hoc enim famosissimo, & fortissimarum gentium bello ab utrisque partibus * 162. millia cæsa referuntur, exceptis 90. millibus Gepidarum & Francorum, qui ante congressionem publicam noctu sibi occurentes, mutuis concidere vulneribus, Francis pro Romanorum, Gepidis pro Hunnorum parte pugnantibus. Attila igitur discessione cognita Gothorum, quod de * inordinatis colligi solet, & inimicorum magis æstimans dolum, diutius se intra castra continuit. Sed ubi hostium absentia sunt longa silentia consecuta, erigitur mens ad victoriam, gaudia præsumuntur, atque potentis Regis animus in antiqua fata revertitur. Thorismund ergo patre mortuo, in campis statim Catalaunicis, ubi & pugnaverat, Regia majestate subvectus, Tolosam ingreditur. Hic licet fratrum & fortium turba gauderet: ipse tamen sic sua initia moderatus est, ut nullius reperiret de Regni successione certamen.

* Al. 165.

* Al. *inopinatis*.

CAPUT XLII.

Attila de Vesegotharum recessu a Romanis certior factus, ad oppressionem Romanorum omnibus viribus se confert. Aquilejam. Mediolanum, Ticinum vastat. Leo Papa ad eum accedit, & pacem Italiæ certis conditionibus impetrat. Attila ad suas sedes ultra Danubium remeat.

ATtila vero nacta occasione de recessu Vesegotharum, & quod sæpe optaverat, cernens hostium solutionem per partes, mox jam securus ad oppressionem Romanorum movit procinctum, primaque aggressione Aquilejensem obsedit civitatem, quæ est metropolis Venetiarum, in mucrone vel lingua Adriatici posita sinus. Cujus ab oriente muros Natissa amnis fluens, a monte Picis elambit, ibique cum diu multoque tempore obsidens nihil penitus prævaleret, fortissimis intrinsecus Romanorum militibus resistentibus; exercitu jam murmurante, & discedere cupiente, Attila deambulans circa muros, dum utrum solveret castra, an adhuc moraretur deliberat; animadvertit candidas aves, id est ciconias quæ in fastigio domorum nidificant, de civitate fœtus suos trahere, atque contra morem per rura forinsecus comportare. Et ut hoc, sicut erat sagacissimus inquisitor, * persensit, ad suos inquit: Respicite aves futurarum rerum providas perituram relinquere civitatem, casurasque arces periculo imminente deserere. Non hoc vacuum, non hoc credatur incertum; rebus præsciis consuetudinem mutat ventura formido. Quid plura? Animus suorum rursus ad oppugnandum Aquilejam inflammatur. Qui, machinis constructis, omnibusque tormentorum generibus adhibitis, nec mora invadunt civitatem, spoliant, dividunt, vastantque crudeliter, ita ut vix ejus vestigia, ut appareant, reliquerint. Exhinc jam audaciores, & necdum Romanorum sanguine satiati, per reliquas Venetum civitates Hunni bacchabantur, Mediolanum quoque Liguriæ metropolim, & quondam Regiam urbem pari tenore devastant; necnon & Ticinum æquali sorte dejiciunt, vicinaque loca sævientes allidunt, demoliunturque pene totam Italiam. Cumque ad Romam animus fuisset ejus attentus accedere, sui eum, ut Priscus refert historicus, removere, non Urbi, cui inimici erant, consulentes: sed Alarici quondam Vesegotharum Regis objicientes exemplum, veriti Regis sui fortunam, quia ille post fractam Romam diu non supervixerat, sed protinus rebus excessit humanis. Igitur dum ejus animus ancipiti negotio inter ire, & non ire fluctuaret, secumque deliberans tardaret, placita ei legatio a Roma advenit. Nam Leo Papa per se ad eum accedit in * Acroventu Mambolejo, ubi Mincius amnis commeantium frequentatione transitur. Qui mox deposito exercitus furore, & rediens qua venerat, id est, ultra Danubium, promissa pace discessit; illud præ omnibus denuntians, atque interminando decernens, graviora se in Italiam illaturum, nisi ad se Honoriam Valentiniani Principis

* Niv. *præsensit*.

Mediolanum urbs Regia.

* Al. *in agro Venetum Ambulejo.*

Honoria Valentiniani filia Attilam in Italiam evocat.

cipis germanam, filiam Placidiæ Augustæ, cum portione sibi Regalium opum debita mitteret. Ferebatur enim quia hæc Honoria, dum propter Aulæ decus, ac castitatem teneretur nutu fratris inclusa, clandestino eunucho misso, Attilam invitasset, ut contra fratris potentiam ejus patrociniis uteretur; prorsus indignum facinus, ut licentiam libidinis malo publico compararet.

CAPUT XLIII.

Attila in Alanos trans Ligerim consedentes movet. A Thorismundo Rege Vesegotharum conserto prælio in suas sedes fugere compellitur. Thorismundi cædes.

REversus itaque Attila in sedes suas, & quasi otii pœnitens, graviterque ferens a bello cessare, ad orientis Principem Marcianum Legatos dirigit, provinciarum testans vastationem, quod sibi promissa a Theodosio quondam Imperatore minime persolveret, & inhumanior solito suis hostibus appareret. Hæc tamen agens, ut erat versutus & callidus, alibi arma sua commovit, & quod restabat indignationi, faciem in Vesegothas retorsit. Sed non eum, quem de Romanis, reportavit eventum Nam per dissimiles anterioribus vias recurrens, Alanorum partem trans flumen Ligeris considentem statuit suæ redigere ditioni; quatenus mutata per ipsos belli facie, terribilior emineret. Igitur a Dacia, & Pannonia provinciis, in quibus tunc Hunni cum diversis subditis nationibus insidebant, egrediens Attila, in Alanos movit procinctum. Sed Thorismund Rex Vesegotharum fraudem Attilæ non impari subtilitate persentiens, ad Alanos tota *subtilitate prius advenit; ibique supervenientis jam Attilæ motibus præparatus occurrit, consertoque prælio, pene simili cum tenore ut prius in campis Catalaunicis, a spe removit victoriæ, fugatumque a partibus suis sine triumpho remittens, in sedes proprias fugere compulit. Sic Attila famosus, & multarum victoriarum Dominus, dum quærit famam perditoris abjicere, & quod prius a Vesegothis pertulerat abolere; geminatam sustinuit, ingloriusque recessit. Thorismund vero repulsis ab Alanis Hunnorum catervis, sine aliqua suorum læsione Tolosam migravit, suorumque quieta pace composita, tertio anno Regni sui ægrotans, dum sanguinem tollit de vena, ab *Ascalcrno cliente inimicos nuntiante, armis subtractis, peremptus est. Una tamen manu, quam liberam habebat, scabellum tenens, sanguinis sui extitit ultor, aliquantos insidiantes sibi exstinguens.

*Niv. velocitate.

* Al. Aschbamo.

CAPUT XLIV.

Theodericus Thorismundi frater Rex Vesegotharum Ricciarium Suevorum Regem, qui Hispaniam invaserat, bello superat. Achiulphum clientem Suevis præficit. Is tyrannidem affectans capite plectitur. Suevi permissu Theoderici Remismundum sibi Regem eligunt. Theoderici Regis mors.

POst ejus decessum, Theodericus germanus ejus Vesegothorum in Regno succedens, mox Riciarium Suevorum Regem cognatum suum reperit inimicum. Hic item Riciarius affinitatem Theoderici præsumens, universam pene Hispaniam sibi credidit occupandam: judicans opportunum tempus surreptionis incomposita initia tentare Regnantis. Quibus ante Gallicia & Lusitania sedes fuere, quæ in dextro latere Hispaniæ per ripam Oceani porriguntur, habentes ab oriente Austrogoniam, ab occidente in promontorio sacrum Scipionis Romani Ducis monumentum, a septentrione Oceanum, a meridie Lusitaniam, & fluvium Tagum, qui arenis suis per

miscens auri metalla, trahit cum limi vilitate divitias. Exinde ergo exiens Riciarius Rex Suevorum, nititur totam Hispaniam occupare. Cui Theodericus cognatus suus, ut erat moderatus, Legatos mittens, pacifice dixit, ut non solum recederet a finibus alienis, verumetiam nec tentare præsumeret, odium sibi tali ambitione acquirens. Ille vero animo prætumido ait: Si hic murmuras, & me venire causaris: Tolosam, ubi tu sedes, veniam; ibi si vales, resiste. His auditis, ægre tulit Theodericus, compacatusque cum cæteris gentibus, arma movit in Suevos, Burgundionum quoque Gundiacum, & Hilpericum Reges auxiliares habens, sibique devotos. Ventum est ad certamen juxta flumen Urbium, quod inter Asturicam Hiberiamque prætermeat; consertoque prælio, Theodericus cum Vesegothis, qui ex justa parte pugnabat, victor efficitur, Suevorum gentes pene cunctas usque ad internecionem prosternens. Quorum Rex Riciarius relicta infesta victoria, hostem fugiens, in navim conscendit, adversaque procella Tyrrheni ostii repercussus, Vesegotharum est manibus redditus, miserabilem non differens mortem, cum elementa mutaverit. Theodericus vero victor existens, subactis pepercit, nec ultra certamina sævire permisit, præponens Suevis, quos subjecerat, clientem Athiulfum. Qui in brevi animum ad prævaricationem ex Suevorum suasionibus commutans, neglexit imperata complere, potius tyrannica elatione superbiens, credensque se ea virtute provinciam obtinere, qua dudum cum Domino suo eam subjecisset. Is siquidem erat Vvarnorum stirpe genitus, longe a Gothici sanguinis nobilitate sejunctus; idcirco nec libertati studens, nec patrono fidem servans. Quo comperto, Theodericus mox contra eum, qui eum de Regno pervaso dejicerent, destinavit. Qui venientes, sine mora in primo eum certamine superantes, congruam factorum ejus ab eo exegerunt ultionem. Captus namque, & suorum solatio destitutus, capite plectitur; sensitque tandem iratum, qui propitium Dominum crediderat contemnendum. Tunc Suevi Rectoris sui interitum conspicientes, locorum Sacerdotes ad Theodericum supplices direxerunt. Quos ille Pontificali reverentia suscipiens, non solum impunitatem Suevorum indulsit: sed & ut sibi de suo genere Principem constituerent flexus pietate concessit. Quod & factum est, & Remismundum sibi Suevi Regulum ordinaverunt. His peractis, paceque cunctis munitis, tertiodecimo Regni sui anno Theodericus occubuit.

CAPUT XLV.

Euricus Vesegotharum Rex Theoderico succedit. Romanis Imperatoribus aliis super alios cæsis Gizericus Vvandalorum Rex Italiam invadit, Romam vastat. Euricus Gallias invadit, Britones Romanorum auxiliarios profligat, Arvernam Galliæ civitatem occupat.

CUi frater Euricus percupida festinatione succedens, sæva suspicione pulsatus est. Nam dum hæc circa Vesegotharum gentem & alia nonnulla geruntur, Valentinianus Imperator dolo Maximi occisus est, & ipse Maximus tyrannico more Regnum invasit. Quod audiens Gizericus Rex Vvandalorum, ab Africa armata classe in Italiam venit, Romamque ingressus, cuncta devastat. Maximus vero fugiens, a quodam Urso milite Romano interemptus est. Post quem jussu Marciani Imperatoris orientalis, Majorianus occidentale suscepit Imperium gubernandum. Sed & ipse non diu regnans, dum contra Alanos, qui Gallias infestabant, movisset procinctum, Dertonæ juxta fluvium Ira co-

gnomento occiditur. Cujus locum Severus invasit, qui tertio anno Imperii sui Romæ obiit. Quod cernens Leo Imperator, qui in orientali Regno Marciano successerat, Anthemium Patricium suum ordinans, Romæ Principem ordinavit. Qui veniens illico Ricimerem generum suum contra Alanos direxit, virum egregium, & pene tunc in Italia ad exercitum singularem. Qui multitudinem Alanorum, & Regem eorum Beurgum in primo statim certamine superatos, internecioni prostravit. Euricus ergo Vesegotharum Rex crebram mutationem Romanorum Principum cernens, Gallias suo jure nisus est occupare. Quod comperiens Anthemius Imperator, protinus solatia Britonum postulavit. Quorum Rex Riothimus cum 12. millibus veniens, in* Biturigas civitatem Oceano e navibus egressus, susceptus est. Ad quos Rex Vesegotharum Euricus innumerum ductans exercitum advenit, diuque pugnans, Riothimum Britonum Regem, antequam Romani in ejus societate conjungerentur, superavit. Qui ampla parte exercitus amissa, cum quibus potuit fugiens, ad Burgundionum gentem vicinam, Romanis in eo tempore fœderatam, advenit. Euricus vero Rex Vesegotharum Arvernam Galliæ civitatem occupavit, Anthemio Principe jam defuncto, qui cum Ricimere genero suo intestino bello sæviens, Romaniam trivisset, ipseque a genero peremptus, Regnum reliquit Olibrio. Quo tempore in Constantinopoli Aspar primus Patriciorum, & Gothorum genere clarus, cum Ardabure & Patriciolo filiis, illo quidem olim Patricio, hoc autem Cæsare, generoque Leonis Principis appellato, spadonum ensibus in Palatio vulneratus interiit. Et necdum Olibrio 8. mense in Regnum ingresso obeunte, Glycerius apud Ravennam plus præsumptione, quam electione Cæsar effectus est. Quem anno vix expleto, Nepos Marcellini quondam Patricii sororis filius, a Regno dejiciens, in portu Romano Episcopum ordinavit. Tantas varietates mutationesque Euricus cernens, ut diximus superius, Arvernam occupat civitatem, ubi tunc Romanorum Dux præerat Decius nobilissimus Senator, & dudum Aviti Imperatoris, qui ad paucos dies Regnum invaserat, filius. Nam hic ante Olibrium paucos dies tenens Imperium, ultro recessit Placentiam, ibique Episcopus est ordinatus. Hujus ergo filius Decius diu certans cum Vesegothis, nec valens antestare, relicta patria maximeque urbe Arvernate hosti, ad tutiora se loca collegit. Quod audiens Nepos Imperator, præcepit Decio, relictis Galliis ad se venire in locum ejus Oreste Magistro militum ordinato: qui Orestes suscepto exercitu, & contra hostes egrediens, a Roma Ravennam pervenit, ibique remoratus, Augustulum filium suum Imperatorem efficit. Quo comperto, Nepos fugit in Dalmatias, ibique defecit privatus Regno, ubi jam Glycerius dudum Imperator Episcopatum Salonitanum habebat: Augustulo vero a patre Oreste in Ravenna Imperatore ordinato.

*Al. Veturigas.

CAPUT XLVI.

Odovacer Turcilingorum Rex Italiam invadit, & subjugat.

NOn multum post Odovacer Turcilingorum Rex, habens secum Scyros, Herulos, diversarumque gentium auxiliarios, Italiam occupavit, & Oreste interfecto, Augustulum filium ejus de Regno pulsum, in Lucullano Campaniæ castello exilii pœna damnavit. Sic quoque Hesperium Romanæ gentis Imperium, quod septingentesimo nono Urbis conditæ anno primus Augustorum Octavianus Augustus tenere cœpit, cum hoc Augustulo periit, anno decessorum prædecessorumque Regni quingentesimo vigesimo secundo, Gothorum dehinc Regibus Romam, Italiamque tenentibus. Interea Odovacer Rex gentium omni Italia subjugata, ut terrorem suum Romanis indicaret, mox initio Regni sui Brachilam Comitem apud Ravennam occidit, Regnoque suo consortato, pene per quatuordecim annos usque ad Theoderici præsentiam, de quo in subsequentibus dicturi sumus, obtinuit, Interim tamen ad eum ordinem, unde digressi sumus, redeamus.

CAPUT XLVII.

Euricus Vesegotharum Rex Arelatum, Massiliam, & Burgundiones subigit. Moritur. Alaricus Eurici filius, nonus Vesegotharum Rex.

EUricus Rex Vesegotharum Romani Regni vacillationem cernens, Arelatum, & Massiliam propriæ subdidit ditioni. Gezericus etenim Vvandalorum Rex suis eum muneribus ad ista committenda illexit; quatenus ipse Leonis, vel Zenonis insidias, quas contra eum direxerant, præcaveret; egitque ut Orientale Imperium Ostrogothæ, Hesperium Vesegothæ vastarent, ut in utraque Repub. hostibus decernentibus, ipse in Africa quietus regnaret. Quod Euricus grato suscipiens animo, totas Hispanias, Galliasque sibi jam jure proprio tenens, simul quoque & Burgundiones subegit, Arelateque degens, decimo nono anno Regni sui vita privatus est. Huic successit proprius filius Alaricus, qui nonus in numero ab illo Alarico magno Regnum adeptus est Vesegotharum. Nam pari tenore, ut de Augustulo superius diximus, & in Alaricis provenisse cognoscitur, in eis sæpe Regna deficiunt, a quorum nominibus inchoant. Quo interim nos prætermisso, sicut promisimus, omnem Gothorum texamus originem. Et quia dum utræque gentes tam Ostrogothæ, quam etiam Vesegothæ in uno essent, ut valui, Majorum sequens dicta revolvi, divisosque Vesegothas ab Ostrogothis ad liquidum sum prosecutus: necesse nobis est, iterum ad antiquas eorum Scythicas sedes redire, & Ostrogotharum genealogiam actusque pari tenore exponere.

CAPUT XLVIII.

Ostrogotharum Regum ab Ermanarici Regis decessione genealogia, usque ad Vualamirum Thorismundi filium, & Attilæ mortem.

OStrogothæ Ermanarici Regis sui decessione a Vesegothis divisi, Hunnorum subditi ditioni, in eadem patria remorati sunt: Vvinithario tamen Amalo Principatus sui insignia retinente. Qui avi Ataulfi virtutem imitatus, quamvis Ermanarici felicitate inferior, tamen moleste ferens Hunnorum Imperio subjacere, paululum se subtrahebat ab illis, suamque dum nititur ostentare virtutem, in Antarum fines movit procinctum, eosque dum aggreditur, prima congressione superatur: deinde fortiter egit, Regemque eorum Box nomine cum filiis suis, & 70. primatibus in exemplo terroris cruci adfixit, ut dedititiis metum cadavera pendentium geminarent. Sed cum tali libertate vix anni spatio imperasset, non est passus * Balamber Rex Hunnorum, sed * ascito ad se Si-

*Supra *Balamir*. * Al. *accersito ad se Gesimundo*. gismondu Huaimuudi msgol filio, qui juramenti sui & fidei memor cum ampla parte Gothorum Hunnorum Imperio subjacebat, renovatoque cum eu fœdere, sopes Vvinitharium duait exercitum; diuque certantibus, primo & secuudo certamine Vvioitbarius vincit. Nec valet aliquis enmmemorare quaotam stragem de Huonorum Vvioitharius fecit eaercitu. Tertio vero prælio subreptionis auailio ad Iluvium uomine Erac, dum uterque ad se veoissent, Baiamber sagitta missa eaput Vvioitbarii saucians, ioteremit; neptemque ejus

* Al *Vallamiricam*. *Vvaladamaream sibi io coojugio copulans, jam omnem in pace Gothorum populum subactum possedit: ita tamen, ut genti Gothorum semper unus proprius Regulus, quamvis Hunnorum coosilio, imperaret. Et mox defunctu Vvinithario, reaieens Huoimuodus filius quondam Regis potaatissimi Ermauarici, acer ia bello, totiusque corporis pulchr tudiua pollens: qui post hæc cootra Suevorum gentem feliciter dimicavit. Eoque defuncto, successit Thorismund filius ejus flore juveotutis ornatus, qui secuodo Principatus sui anno cuntra Gepidas movit aaercitum; magnaque de illis potitus victoria, casu equi dicitur inturemptus. Quo defuocto, sic eum laxere

*Niv. 60. Ostrogotbæ, ut * 40. per annos iu ejus loco Raa alius ooo succederet; quateuus & illius memoriam semper habereut io ore, & tempus accederet, quu

* Al. *habitum*. Vvalamir * ambitum repararet virilem, qui erat ea consobrion ejus genitus Vvandalario; quia filius ejus ut superius diximus, Berisumod, jam eoutempta Ostrogurharum geata propter Huonorum dominium, ad partes Hesperias Vesegothsrum suisset gootam secutus, de quo & ortus est Vedericus. Vederico quoque filius oatus est Futharicus, qui juactus Amslasuentæ filiæ Thenderiei, item Amalorum stirpem jam divisam conjunxit, & genuit Athalaricum, & Mathesuentam. Sed quia Arhalaricus in aunis puerilibus defuactus est, Mathesuenta Coustantinopolim iulata, de secaodo viro, id est Germano fratruela Justiniaoi Imperatoris genuit posthumum filium, quem nomioavit Germanum. Sed nobis, ut ordu quem cupimus decurrat, ad Vvaadaiarii sobolem, quæ trioo flore pullulabat, redauudum est. Hic etenim Vvaodalarius fratruelis Ermaaarici, & supraicripti Thorismundi consobrious, tribus editis liberis, ia geate Amala gloriatus est, id est Vvalamir, Theodemir, Vvidemir. Ex quibus per successionem parentum Vvalamis io Raguum cousceudit, adhuc Huunis eos iurar alias gentes generaliter obtineatibus. Eratquo tuae in tribus his germanis contemplatio grata, quando mirabilis Theodemir pro fratris Vvalamir militabas Imperio. Vvalamir vero pro altero jubet oraando, Vvidemir servire pro fratribos æstimabat. Sic ei mutua affectione se tuentibus, oulli penitus deerar Regnum, quod otriqua io sua pace tenebant. Ita tamea, ut sæpe dictum est, imperabaot, ut ipsi Attilæ Hunnorum Regis imperio deserviraut. Quibus uec contra parentes Vesegothas licuisset recusare certamea: sed necessitas dumini etiam si parricidium jubet, impleadum est. Nec alites ab Hunnorum domialo divelli potuit gens aliqua Scythica, uisi optata cunctis nationibus in enmmune, & Romanis mors Attilæ provenerit,

* Forte *vilis*. qoæ tam * utilis fuit, nt vita mirabilis.

CAPUT XLIX.

De Attilæ Hunnorum Regis morte ex nimia ebrietate; & de magnificis exeqaiis ei præstitis.

ATtila, ot Priscus bistoricus refert, extinctionis suæ tempore puellam Ildico nomine, decoram valde, sibi io matrimooium post iouumerabiles uxores, ut mos erst gentis illius, socians: ejusqua ia ouptiis magaa bilaritate resolutus, vino somaoque gravatus, resupions jacebar, reduudausque sanguis, qoi ei solire de naribus effluebat, dum ennsuetis meatibus impeditur, itioere ferali faucibus illapsus eum extioxit. Ita glosioso per bella Regi temulentia pudendum exitum dedit. Sequenti vero luce, cum magna pars diel fuisset eaempta, ministri Regii triste aliquid suspicantes, post clamores maaimos fores effringuot, loveniootque Attilæ sine vulnere necem sauguinis effusione peractam, puellamque demisso vultu sub velamine lachrymautem. Tuuc, ut illius geotis mos est, crinium parte truncata, informes facies cavis torpavere vulneribus, ut prælator eaimius ooo femineis lamentatioaibus & lachrymis, sed sanguine lugaretur virili. De quo id accessit mirabile, ut Marciano Principi orientis de tam feroci hoste sollicito, in somois Divinitas adsistens, arcum Attilæ ia eadem oocte fractum ostenderet, quasi quod gens ipsa eo telo multa præsumat. Hoc Priscus historicus vera se dicit adtestarione probare. Nam in tantum magnis Imperiis Attila terribilis habitus est, ut ejus mortem io locum moneris superna regnantibus iodicarent. Cujus maoes quibus modis a sua geote hooorati suot, pauca de multis dicere noo omittamus. Io mediis siquidem campis, & intra tentoria serica cadavere collocato, spectaculum admirandum & solemniter exhibetur. Nam de tota gente Hunoorum electissimi equites in eo loco, quo erat positus, in modum Circensium cursibus ambieutes, facta ejos eautu suaereu tali ordioe referebaut. Præcipous Huaoorum Rea Attila, patre genitus Mundzucco, fortissimarum gentium Dominus, qui inaudita aote se poreutia solus Scythica, & Germanica Regna possedit, nec oon otraque Romanæ orbis imperia captis civitatibus terruit; & oe * præda reliqua subderent, placatus precibus, annuum vectigal accepit, Cumqoe hæc omnia proventu selicitatis egerit, oou vuloere hostiom, noo fraude suorum, sed geote incolumi iater gaudia lætus, sine seoso doloris occubuit. Quis ergo hunc dicat eaitom, quem nullus æstimat vindicandum? Postquam talibus lamentis est defletus, (a) stravam super tumulum ejus, quam appellaat ipsi, iugeoti commessatione enncelebraut; & contraria invicem sibi eopolantes, luctum suaereum mixto gaodio eaplicabant, noctuqoe secreto cadaver est terra recoaditom. * Cujus fercula primum auro, secundo argeato, tertio ferri rigore commuoiuoe: sigoificantes tali argumento poteotissimo Regi omoia cooveuisse: ferrum quo gentes edomuit: aurum & argentum, quod ornatum Reipublicæ utriusque acceperit. Adduot arma hostium cædibus acquisita, phaleras vario gemmarum fulgore pretiosas, & diversi generis insigoia, qoibos colitur aulicum decus. Et ut tot & taaris divitiis bumana curiositas arceretur, operi deputatos detestabili mercede trucidaront, emersitque momeut anea mors sepelieotibus cum sepulto.

* lege *præda reliqua suberet*.

* Al. *coopercula*.

(a) Strava Guthicum vocabulum quid significet, non immerito dubitetur. Commentator Statii, in locum illum Thebaid. 2. Hostiles super ipse it, ita enim legendum, non ut, victor acervos: Acervos, inquit, exuviarum moles. Exuviæ enim hostium Regibus extruebantur mortuis sepultura. Quem ritum sepulturæ hodie quoque barbari servare dicuntur, quem Strabam dicunt sua lingua. Ego vero Stravam vocabulum mere Gothicum, Straffam ab illis dictam fuisse contenderim; quod vocabulum supplicium & pœnam significat; ut & hodie apud Germanos & Belgas; a verbo Straffen, quod punire, sive pœnam ab aliquo exigere significat. Verisimile itaque est, Hunnos Attilæ non hostilium tantum exuviarum acervis ad tumulum congestis, sed captorum cæde parentasse. Judicent docti an conjunctura mea sit ἐύστοχος. B. Vulcan.

CAPUT L.

Attila mortuo contentio inter innumeros ejus filios de successione orta. Ardaricus Gepidarum Rex Ellac Attilæ filium in prælio interficit, reliquos filios ad Ponticum usque mare fugat. Marcianus Imp. variis Gothis, & Gepidis diversas sedes concedit.

TAlibus peractis, ut solent animi juvenum ambitu potentiæ concitari, inter successores Attilæ de Regno orta contentio est; & dum inconsulte imperare cupiunt cuncti, omnes simul Imperium perdidere. Sic frequenter Regna gravat plus copia, quam inopia successorum. Nam filii Attilæ, quorum per licentiam libidinis pene populus fuit, gentes sibi dividi æqua sorte poscebant, ut ad instar familiæ bellicosi Regis cum populis mitterentur in sortem. Quod dum Gepidarum Rex comperit Ardaricus, de tot gentibus indignatus, velut vilissimarum mancipiorum conditione tractari, contra filios Attilæ primus insurgit, illatumque serviendi pudorem secuta felicitate detersit; nec solum suam gentem, sed & cæteras, quæ pariter premebantur, sua discessione absolvit: quia facile omnes appetunt, quæ pro cunctorum utilitate tentantur. In mutuum igitur armantur exitium, bellumque committitur in Pannonia, juxta flumen cui nomen est * Netad. Illic concursus factus est gentium variarum, quas Attila in sua tenuerat ditione. Dividuntur Regna cum populis, fiuntque ex uno corpore membra diversa; nec quæ unius passioni compaterentur, sed quæ exciso capite invicem insanirent; quæ numquam contra se pares invenerant, nisi ipsi mutuis se vulneribus sauciantes, seipsas discerperent fortissimæ nationes. Nam ibi admirandum reor fuisse spectaculum, ubi cernere erat * cunctis, pugnantem Gothum ense furentem, Gepidam in vulnere * suorum cuncta tela frangentem, Suevum pede, Hunnum sagitta præsumere, Alanum gravi, Herulum levi armatura aciem instruere. Post multos ergo gravesque conflictus favit Gepidis inopinata victoria. Nam triginta fere millia tam Hunnorum, quam aliarum gentium, quæ Hunnis ferebant auxilium, Ardarici gladius conspiratorumque peremit. In quo prælio filius Attilæ major natu, nomine Ellac, occiditur; quem tantum pater super cæteros amasse perhibebatur, ut eum cunctis diversisque filiis suis in Regno præferret: sed non fuit voto patris fortuna consentiens. Nam post multas hostium cædes sic viriliter eum constat peremptum, ut tam gloriosum superstes pater optasset interitum. Reliqui vero germani ejus eo occiso fugantur juxta littus Pontici maris, ubi prius Gothos sedisse descripsimus. Cessere itaque Hunni, quibus cedere putabatur universitas. Adeo dissidium perniciosa res est, ut divisi corruerint, qui adunati viribus territabant. Hæc causa Ardarici Regis Gepidarum felix adfuit diversis nationibus, qui Hunnorum regimini inviti famulabantur, eorumque diu mœstissimos animos ad hilaritatem libertatis votivæ erexit: venientesque multi per Legatos suos ad solum Romanorum, & a Principe tunc Marciano gratissime suscepti, distributas sedes, quas incolerent, accepere. Nam Gepidæ Hunnorum sibi sedes viribus vendicantes, totius Daciæ fines velut victores potiti, nihil aliud a Romano Imperio, nisi pacem & annua solemnia, ut strenui viri, amica pactione postulavere. Quod & libens tunc annuit Imperator, & usque nunc consuetum donum est. Nam gens ipsa a Romano suscipit Principe. Gothi vero cernentes Gepidas Hunnorum sedes sibi defendere, Hunnorumque populum suas antiquas sedes occupare, maluerunt a Romano Regno terras petere, quam cum discrimine suo invadere alienas, accipientes Pannoniam, quæ in longa porrecta planicie habet ab oriente Mœsiam superiorem, a meridie Dalmatiam, ab occasu Noricum, a septentrione Danubium. Ornata patria civitatibus plurimis, quarum prima Sirmis extrema Vindomina. Sauromatæ vero, quos Sarmatas diximus, & Cemandri, & quidam ex Hunnis in parte Illyrici ad castrum Martenam sedes sibi datas coluere. Ex quo genere fuit Blivilas Dux Pentapolitanus, ejusque germanus Froilas, & nostri temporis Bessa Patricius. Sciri vero, & Satagarii, & cæteri Alanorum cum Duce suo nomine Candax Scythiam minorem, inferioremque Mœsiam accepere. Cujus Candacis Alanovamuthis patris mei genitor Peria, id est, meus avus, notarius quousque Candax ipse viveret fuit; ejusque germanæ filius Gunthigis, qui & Baza dicebatur, Magister militum, filius Andagis, filii Andalæ, de prosapia Amalorum descendens. Ego item, quamvis Agrammatus, Jornandes, ante conversionem meam Notarius fui. Rugi vero, aliæque nationes nonnullæ * Biozimetas, Scandiopulim, ut incolerent, petivere. Hernac quoque junior Attilæ filius cum suis in extremo minoris Scythiæ sedes delegit. * Emnedzar, & Uzindur consanguinei ejus in Dacia Ripensi. * Uto & Iscalmus, qui ea potiti sunt, multique Hunnorum passim proruentes tunc se in Romaniam dederunt. E quibus nunc usque Sacromontisii, & Fossatisii dicuntur.

Usas forsitam.

* Al. Nedæ.

* Al. cunctis.

* Al. suo Regum tela.

* Al. Britzim & Archiadropolim.

* Al. Emedzar. Al. Emmezur, & Ulziadur.

* Al. Hisso Alivoque.

CAPUT LI.

De Gothorum, qui Minores dicuntur, sedibus; & de Vulfila ipsorum Pontifice, qui eos litteris instituit.

ERant siquidem & alii Gothi, qui dicuntur Minores, populus immensus, cum suo Pontifice, ipsoque Primate Vulfila, qui eis dicitur & litteris instituisse, hodieque sunt in Mœsia regione incolentes * Encopolitanam. Ad pedes * enim montis gens multa sedit pauper & imbellis, nihil abundans, nisi armento diversi generis pecorum, & pascuis, silvaque lignorum, parum habens tritici, cæterarum spe-

* Al. Nicopolitanam.

* Al. Hæmi

ciesum ast terra fœcunda. Vineas vero nec si sunt alibi, certi eorum cognoscent, ex vicinis locis sibi vinum negotiantes; nam lacte aluntur.

CAPUT LII.

De Ostrogotharum variis post Attila mortem sedibus in Pannonia; utque Attila filios irruentes propulsariat in Scythiam. Deque Ostrogotharum cum Romanis amicitia, obside pacis Constantinopolim missa Theoderica Theodemiri filio.

PLerique ergo, ut ad gentem unde agitur revertamur, id est Ostrogutharum, qui in Pannonia sub Rege Vvalemir, ejusque germanis Theodemir & Vvidemir morabantur, quamvis divisa loca, consilia tamen habuare unita. Nam Vvalemir inter Scarniungam & Aquam nigram fluvius, Theodemir juxta lacum Pelsodis, Vuidemir inter utrosque manebat. Contigit ergo, ut Attilæ filii contra Gothos, quasi desertores dominationis suæ, velut fugacia mancipia requirentes venirent; ignarisque aliis fratribus super Vvalemir solum irruerent. Quos tamen ille, quamvis cum paucis, excepit; diuque fatigatos ita prostravit, ut vix pars aliqua hostium remaneret, quæ in fugam versa, eas partes Scythiæ peteret, quas * Danubii amnis fluenta prætermeant, quæ lingua sua (a) Hunnivar appellant. Eoque tempore cum ad fratrem Theodemirem gaudii nuntium direxisset, eo mox die nuntius veniens felicius in domo Theodemiris reperit gaudium. Ipso si quidem die Theodericus ejus filius quamvis de Erelieva concubina, bonæ tamen spei puerulus natus erat. Post tempus ergo non multum Rex Vvalemir, ejusque germani Theodemir & Vvidemir consueta dum traderent dona a Principe Marciano, quæ ad instar strenuæ gentis acceperunt, ut pacis fœdera custodirent, missa legatione ad Imperatorem, vident Theodericum * Triarii filium, & hunc genere Gothico, alia tamen stirpe, non Amala procreatum, omnino florentem cum suis, Romanorumque amicitiis junctum, & annua solemnia consequentem, & se tantum despici. Illico furore commoti arma arripiunt, & Illyricum pene totum discurrentes in prædam devastant. Sed statim Imperator animo mutato ad pristinam recurrit amicitiam, missaque legatione, tam præterita cum instantibus munera tribuit, quam etiam de futuro sine aliqua controversia tribuere compromittit; pacisque obsidem ab eis, quem supra retulimus, Theodericum infantulum Theodemiris accepit. Qui jam annorum septem incrementa conscendens, octavum intraverat annum. Quem dum pater cunctatus daret, patruus Vvalemir extitit supplicator, tantum ut pax firma inter Romanos Gothosque maneret. Datus igitur Theodericus obses a Gothis, ducitur ad urbem Constantinopolitanam Leoni Principi; & quia puerulus elegans erat, meruit gratiam Imperialem habere.

*Al. Danabri.

*Al. Triarii.

(a) Hunnivar, id est, Trajectum Hunnorum. Vlcan.

CAPUT LIII.

Ostrogotha post Attila mortem in Satagas movent. Hunnos, duce Dinzione Attila filio, obsistentes propulsant. Varia Ostrogotharum cum Suevis & Sciris prælia. Vvalemiri mors. Sciri ad internecionem deleti.

POstquam ergo firma pax Gothorum cum Romanis effecta est, videntes Gothi non sibi sufficere ea, quæ ab Imperatore acciperent solatia, simulque cupientes ostentare virtutem, cœperunt vicinas gentes circumcirca prædari: primo contra Satagas, qui interiorem Pannoniam possidebant, arma moventes. Quod ubi Rex Hunnorum * Dinzio filius Attilæ, cognovisset; collectis secum qui adhuc videbantur, quamvis pauci, ejus tamen sub Imperio remansisse, Ulzingures, Angisciros, Bittugores, Bardores, veniens ad Basianam Pannoniæ civitatem, eamque circumvallans, fines ejus cœpit prædari. Quo comperto Gothi, ubi erant, expeditionemque solventes, quam contra Satagas collegerant, in Hunnos convertunt; & sic eos suis a finibus inglorios pepulerunt, ut jam ex illo tempore, qui remanserant Hunni, & usque hactenus, Gothorum arma formident. Quiescente vero tandem Hunnorum gente a Gothis, Hunimundus Suavorum Dux, dum ad prædandas Dalmatias transit, armenta Gothorum in campis errantia deprædavit: quia Dalmatiis Suevia vicina erat, nec a Pannoniis multum distabat, præsertim ubi tunc Gothi residebant. Quid plurimum i Hupimundu cum Suevis vastatis Dalmatiis ad sua revertente, Theodemir germanus Vvalemiris Regis Gothorum, non tantum jacturam armentorum dolens, quantum metuens ne Suevi, si impune hoc lucrarentur, ad majorem licentiam prosilirent; sic vigilavit in eorum transitu, ut intempesta nocte dormientes invaderet ad lacum Pelsodis, consertoque inopinato prælio, ita eos oppressit, ut etiam ipso Rege Hunimundo capto, omnem exercitum ejus, qui gladium evasissent, Gothorum subderet servituti. Et dum multum esset amator misericordiæ, facta ultione, veniam condonavit, reconciliatusque cum Suevis, eumdem quem ceperat adoptans sibi filium, remisit cum suis in Sueviam. Sed ille immemor paternæ gratiæ, post aliquod tempus conceptum dolum parturiens, Scirorum gentem incitavit, qui tunc supra Danubium considebant, & cum Gothis pacifice morabantur; quatenus scissi ab eorum fœdere, secumque juncti, in arma prosilirent, gentemque Gothorum invaderent. Tunc Gothis nihil mali sperantibus, præsertim de utrisque amicis vicinis confisis, bellum insurgit ex improviso, coactique necessitate ad arma confugiunt; solitoque certamine arrepto, se suamque injuriam ulciscuntur. In eo siquidem prælio Rex eorum Vvalemir dum equo insidens ad cohortandos suos ante aciem curreret, proturbatus equus corruit, sessoremque suum dejecit; qui mox inimicorum lanceis confossus, interemptus est. Gothi vero tam Regis sui mortem, quam suam injuriam a rebellionibus exigentes, ita sunt præliati, ut pene de gente Scirorum, nisi qui nomen ipsum ferrent, & hic cum dedecore non remansissent, sic omnes exstinxerunt.

* Al. Dinzic.

pam ; Medianam , Petinam , Bereum , & alia quæ * Sium vocantur . Ubi Gothi cum Rege suo armis depositis, composita pace quiescunt. Nec diu post bæc & Rex Theodemir in civitate Cersas fatali ægritudine occupatus , vocatis Gotbis , Theodericum filium Regni sui designat heredem , & ipse mox rebus humanis excessit.

* Al. Phim.

CAPUT LVII.

Theodericus Ostrogotharum Rex a Zenone Imper. Romam evocatur , ab eo adoptatur, Consulata & Equestri statua donatur , Odoacrum in Hesperia magna clade afficit . Insignia Regis Romanorum assumit.

THeodericum vero genti suæ Regem audiens ordinatum Imperator Zeno , gratum suscepit, eique evocatoria destinata, ad se in urbem venire præcepit , dignoque suscipiens honore , inter Proceres sui Palatii collocavit . Et post aliquod tempus ad ampliandum honorem ejus in arma , sibi eum filium adopravit , de suisque stipendiis triumpbum in urbe donavit ; factusque est Consul ordinarius, quod summum bonum , primumque in mundo decus edicitur ; nec tantum hoc , sed etiam equestrem statuam ad famam tanti viri ante Regiam Palatii collocavit . Inter hæc ergo Theodericus Zenonis Imperio fœdere sociatus, dum ipse in urbe bonis omnibus frueretur , gentemque suam in Illyrico , ut diximus , residentem , non omnino idoneam aut refertam audiret , elegit potius solito more gentis suæ labore quærere victum , quam ipse otiose frui Regni Romani bona , & gentem suam mediocriter victitare : secumque deliberans , ad Principem ait : Quamvis nihil deest nobis, Imperio vestro famulantibus: * tantum , si dignum ducit pietas vestra , desiderium mei cordis libenter exaudiat. Cumque ei, ut solebat , familiariter facultas fuisset loquendi concessa : Hesperia , inquit , plaga , quæ dudum decessorum prædecessorumve vestrorum regimine gubernata est, & Urbs illa caput orbis & domina, quare nunc sub Regis Turcilingorum , & Rugorum tyrannide fluctuat ? Dirige cum gente mea , si præcipis , ut hic expensarum pondere careas ; & ibi si adjutus a Domino vicero , fama vestræ pietatis irradiet . Expedit namque , ut ego, qui sum servus vester & filius, si vicero, vobis donantibus, Regnum illud possideam ; haud ille , quem non nostis , tyranni jugo Senatum vestrum , partemque Reipublicæ captivitatis servitio premat. Ego enim si vicero, vestro dono vestroque munere possidebo : si victus fuero , vestra pietas nihil amittit ; imo , ut diximus, lucratur expensas . Quo audito , quamvis ægre ferret Imperator discessum ejus, nolens tamen eum contristare , annuit quæ poscebat , magnisque ditatum muneribus dimisit a se, Senatum populumque ei commendans Romanum. Igitur ingressus urbe regia Theodericus , & ad suos revertens , omnem gentem Gothorum , quæ tamen ei præbuerat consensum , assumens ; Hesperiam tendit , rectoque itinere per Sirmas ascendit , vicinas Pannoniæ . Indeque Venetiarum fines ingressus , ad pontem Sontium nuncupatum castrametatus est . Cumque ibi ad reficienda corpora hominum jumentorumque aliquanto tempore resedisset ; Odoacer armatum contra eum direxit exercitum . Quem ille , ad campos Veronenses occurrens, magna strage delevit , castrisque solutis , fines Italiæ cum potiore audacia intrat ; transactoque Pado amne ad Ravennam regiam urbem castra componit , tertio fere milliario ab urbe, loco qui appellatur Pineta . Quod cernens Odoacer , intus se in urbe communivit ; indeque subreptive noctu frequenter cum suis egrediens, Gothorum exercitum inquietat ; & hoc non semel , nec iterum : sed frequenter , & pene molitur toto triennio. Sed frustra laborat , quia cuncta Italia dominum jam dicebat Theodericum , & illius ad votum res illa publica obsecundabat . Tantum ille solus cum paucis satellitibus , & Romanis qui aderant , & fame & bello quotidie intra Ravennam laborabat. Quod dum nihil proficeret , missa legatione , veniam supplicat . Cui & primum concedens Theodericus , postmodum hac luce privavit . Tertioque , ut diximus anno ingressus in Italiam , Zenonisque Imperatoris consulto * privatim babito, suæque gentis vestitum reponens, insigne Regii amictus, quasi jam Gothorum Romanorumque Regnator adsumit .

* Forte tamen si.

* Niv. privatum babitum.

CAPUT LVIII.

De Theoderici Regis uxore Audefleda , & concubina , ejusque filiis & filiabus , earumque cum variis Regibus conjugiis , aliisque affinitatibus . Item de Mundone grassatore , & de trophæo de Francis parto.

MIssa legatione ad Lodoin Francorum Regem , filiam ejus * Audefledam sibi in matrimonio petit . Quam ille grate libenterque concessit , suos filios Ildebertum , & Cheldepertum , & Thuidepertum credens hac societate cum gente Gothorum , inito fœdere, sociari . Sed non adeo pacis ad concordiam profuit ista conjunctio, quin sæpenumero propter Gallorum terras graviter inter se decertati sunt ; & numquam Gothus Francis cessit , dum viveret Theodericus. Antequam ergo de Audefleda sobolem baberet , naturales ex concubina , quas genuisset adhuc in Mœsia, filias habuit, unam nomine * Theudicodo , & aliam Ostrogotho . Quas mox ut in Italiam venit , Regibus vicinis in conjugio copulavit , id est , unam Alarico Vesegotharum , & aliam Sigismundo Burgundionum . De Alarico ergo natus est Amalaricus . Quem avus Theodericus in annis puerilibus utroque parente orbatum dum fovet atque tuetur, comperit Eutharicum Vvitericbi filium , Beremundi & Toresmundi nepotem , Amalorum de stirpe descendentem , in Hispania degere , juvenili ætate prudentia & virtute , corporisque integritate pollentem . Ad se eum facit venire , eique Amalasuentham filiam in matrimonio jungit . Et ut ad plenum progeniem suam dilataret , Amalafredam germanam suam , matrem * Theodati , qui postea Rex fuit , Africæ Regi Vvandalorumque conjugem dirigit Trasemundo ; filiamque ejus , neptem suam Amalabergam Thuringorum Regi consociat Hermenfredo. Petzamin quoque suum Comitem inter primos electum ad obtinendam Sirmiensem dirigit civitatem . Quam ille expulso Rege ejus Transarico , filio Trasstile , retenta

* Al. Oldelfledam.

* Al. Thiudigotam.

* Al. Theodabati. Atque ita deinceps.

ejus matre obtinuit. Indeque contra Sabinianum Illyricum Magistrum militiæ, qui tunc cum Mundone paraverat conflictum, ad civitatem cognomine Margoplano, quæ inter Danubium, * Martianumque flumina adjacebat, cum duobus millibus peditum, equitibus quingentis, in Mundonis solatia veniens, Illyricianum exercitum demolivit. Nam hic Mundo * Attilanis quondam origine descendens Gepidarum gentem fugiens, ultra Danubium in incultis locis, sine ullis terræ cultoribus debacchatur. Et plerisque abactoribus, * Scamarisque & latronibus undecumque collectis, turrim quæ Herta dicitur, supra Danubii ripam positam, occupans, ibique agresti ritu prædans vicinos, Regem se suis grassatoribus nuncupat. Hunc ego pene desperatum, etiam de traditione sua deliberantem, Petza subveniens, e manibus Sabiniani eripuit, suoque Regi Theoderico cum gratiarum actione fecit subjectum. Non minus trophæum de Francis per Hibbam suum Comitem in Galliis acquisivit, plus 30. millibus Francorum in prælio cæsis. Nam & Thiodem suum armigerum post mortem Alarici generi, tutorem in Hispaniæ Regno Amalarici nepotis constituit. Qui Amalaricus in ipsa adolescentia Francorum fraudibus irretitus, Regnum cum vita amisit. Post quem Thiodis tutor ejusdem Regnum ipsum invadens, Francorum insidiosam calumniam de Hispaniis pepulit, & usque dum viveret Vesegothas continuit. Post quem * Thiodigisglossa Regnum adeptus, non regnans defecit, occisus a suis. Cui succedens Hathenusagil, continuat Regnum. Contra quem Athanagildus insurgens, Romani Regni concitat vires. Ubi & Liberius Patricius cum exercitu destinatur. Nec fuit in parte occidua gens, quæ Theoderico, dum viveret, aut amicitia, aut subjectione non deserviret.

* Al. *Margum*.

* Forte *ab Attilanis*.

* Forte *Sicariis, nisi idem utrumque Gothis significet*.

*Al. *Theodigis Tholosa*.

CAPUT LIX.

Theodericus Rex senex Athalaricum filia sua Amalasuenthæ filium, patre orbatum, Regem denuntiat; Athalarico immatura morte sublato, mater Theodatum consobrinum suum Regem instituit, qui illam in insulam quamdam relegat, ubi strangulatur.

SEd postquam ad senium pervenisse, & se in brevi ab hac luce egressurum cognosceret, convocans Gothos comites, gentisque suæ Primates, Athalaricum infantulum adhuc vix decennem filium filiæ suæ Amalasuenthæ, qui Eutarico patre orbatus erat, Regem constituit; eisque in mandatis dedit, ac si testamentali voce denuntians, ut Regem colerent, Senatum populumque Romanum amarent, Principemque orientalem placatum semper propitiumque haberent. Quod præceptum quamdiu Athalaricus Rex ejusque mater viverent, in omnibus custodientes, pene per octo annos in pace regnarunt, quamvis Francis de Regno puerili despecantibus, imo in contemptum habentibus, bellaque parare molientibus, quod pater & avus Gallias occupasset, eis concessit. Cætera in pacis tranquillitate possessa. Dum ergo ad spem juventutis Athalaricus accederet, tam suam adolescentiam, quam matris viduitatem orientis Principi commendavit: sed in brevi infelicissimus immatura morte præventus, rebus humanis excessit. Tum mater, ne pro sexus sui fragilitate a Gothis sperneretur, secum deliberans, Theodatum consobrinum suum germanitatis gratia accersitum a Thuscia, ubi privata vita degens, * in laribus propriis erat, in Regnum collocavit. Qui immemor consanguinitatis, post aliquantum tempus a Palatio Ravennate abstractam, in insulam laci Bulsiniensis eam exilio relegavit. * Ubi paucissimos dies in tristitia degens, ab ejus satellitibus in balneo est strangulata.

* forte *in laribus, ut in lib. 5. var. Ep.* 39.

* Al. *Ubi Amalasuntha plures dies &c.*

CAPUT LX.

Belisarius a Justiniano Imp. adversus Gothos cum exercitu mittitur. Siciliam occupat. Gothi Vvitigim Regem sibi eligunt. Theodatum interficiunt. Vvitigis Ravennam cum Mathasuenta Regiisque opibus dedit Romanis.

QUod dum Justinianus Imperator orientalis audisset, quasi susceptorum suorum mors ad suam injuriam redundaret, sic est commotus. Eodem namque tempore de Africa a Vvandalis cum per fidelissimum suum * Belisarium Patricium reportaret triumphum, nec mora, in ipso tempore madentibus adhuc armis cruore Vvandalico, contra Gothos per eundem Ducem movit procinctum. Qui Dux prudentissimus haud secus arbitratur Getharum subigere populum, si prius nutricem eorum occupasset Siciliam; quod & factum est; Trinacriamqua ingresso, mox Gothi qui Syracusanum oppidum insidebant, videntes se nihil prævalere, cum suo Duce Sinderich ultro se Belisario dediderunt. Cumque ergo Romanus Ductor Siciliam pervasisset, Theodatus comperiens * Evermor generum suum cum exercitu ad fretum, quod inter Campaniam Siciliamque interjacet, & de Tyrrheni maris sinu vastissimus Hadriaticus æstus evolvitur, custodiendum dirigit. Ubi cum Evermor accessisset, ad Rhegium oppidum castra composuit. Nec mora, deteriorata causam cernens suorum, ad partes victoris cum paucis & fidelissimis famulis consciis movit, ultroque se Belisarii pedibus advolvens, Romani Regni optat servire Principibus. Quod Gothorum exercitus sentiens, suspectum Theodatum clamitat Regno pellendum, & sibi Ductorem suum Vvitigim, qui armiger ejus fuerat, in Regem levandum, quod & factum est. Et mox in campis Barbaricis Vvitigis in Regnum levatus Romam ingreditur, præmissisque Ravennam fidelissimis sibi viris Theodati necem demandat. Qui venientes, imperata sibi perficiunt, & * occisum Theodatum Regem, qui a Rege missus adveniebat, ut adhuc in campis Barbaricis erat, Vvitigim populus nuntiat. Inter hæc Romanas exercitus emenso freto, Campaniam accedens, subversaque Neapoli, Romam ingreditur; unde ante paucos dies Rex Vvitigis egressus, Ravennam profectus, Mathasuentam filiam Amalasuenthæ, Theoderici quondam Regis neptem, sibi in matrimonium sociarat. Cumque his novis nuptiis delectatus, Aulam regiam fovet Ravennæ, Roma egressus Imperialis exercitus, munita utriusque Thusciæ loca invadit. Quod cernens per nuntios Vvitigis, Cumuilam Ducem Gothorum manu armis conserta mittit Perusiam. Ubi dum magnum Comitem cum parvo exercitu residentem, obsessione longa evellere cupiunt; supervenien-

* Al. *Betramum*.

* Al. *Evermundum*.

* Al. *occiso Theodabato Rege*.

te

te Romano exercitu, ipsi evulsi, & omnino extincti sunt. Quod audiens Vuitigis, ut leo furibundus, omnem Gothorum exercitum congregat, Ravennaque egressus, Romanas arces obsidione longa fatigat. Sed frustrata ejus audacia, post 14. menses ab obsidione Romanæ urbis aufugit, & se ad Ariminensem oppressionem præparat. Unde pari tenore frustratus, fugatusque Ravennam se recepit; & obsessus, nec mora, ultro se ad partes dedit victoris, cum Mathasuentha jugali, regiisque opibus. Et sic famosum Regnum, fortissimamque gentem, diuque regnantem, tandem deinde millesimo & trecentesimo anno victor gentium diversarum Justinianus Imperator per fidelissimum Consulem vicit Belisarium, & perductum Vuitigim Constantinopolim Patricii honore donavit. Ubi plus biennio demoratus, Imperatorisque in affectu convictus, rebus excessit humanis. Mathasuentham vero jugalem ejus fratri suo Germano Patricio conjunxit Imperator. De quibus posthumus patris Germani natus est filius, item Germanus. In quo conjuncta Aniciorum gens cum Amala stirpe, spem adhuc utriusque generis, Domino præstante, promittit. Huc usque Getarum origo, ac Amalorum nobilitas, & virorum fortium facta, ac laudanda progenies laudabiliori Principi cessit, & fortiori Duci manus dedit: cujus fama nullis sæculis, nullis silebitur ætatibus. Sic victor ac triumphator Justinianus Imperator, & Consul Belisarius, Vvandalici, Africani, Geticique dicuntur. Hæc qui legis, scito me veterum secutum scripta, ex eorum spatiosis pratis paucos flores collegisse, unde inquirenti pro captu ingenii mei coronam contexerem. Nec me quis in favorem gentis prædictæ, quasi ex ipsa trahentem originem, aliqua addidisse credat, quam quæ legi, aut comperi. Nec si tamen cuncta, quæ de ipsis scribuntur, aut referuntur, complexus sum: nec tantum ad eorum laudem, quantum ejus laudem, qui vicit, exponens.

F I N I S.

INDEX RERUM, VERBORUM

& Sententiarum, quæ in hoc Tomo continentur.

Littera a. *primam columnam*, b. *secundam designat*.

In Sententiis verba, quæ Alphabeticum ordinem sequi debent, charactere Italico exarantur.

A

B

C

Laus

D

E

F

I

M

N

O

S

T

F I N I S.

AUCTORES
A CASSIODORIO SENATORE CITATI

Littera *a* primam Columnam, *b* secundam designat.

IN TOMO PRIMO.

IN TOMO SECUNDO.

A

B

C

D

E

F

G

H

I

L

M

N

O

P

Q

R

S

T

V

